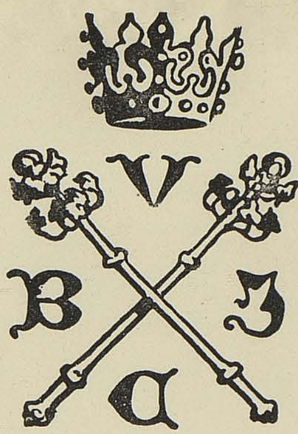
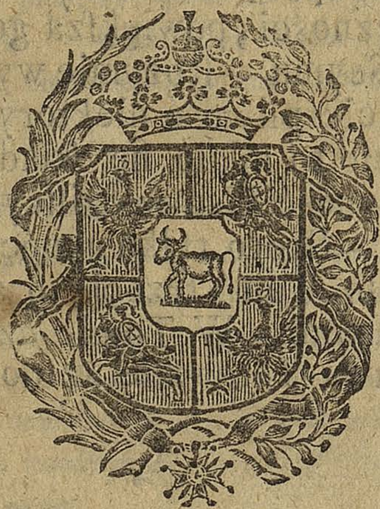

Dubl. od Praw 3301.

PRAWO
POLITYCZNE I CYWILNE
KORONY POLSKIEY
Y
WIELKIEGO XIĘZTWA LITEWSKIEGO
TO IEST:
NOWY ZBIOR
PRAW OBOYGA NARODOW

W którym są umieszczone wszystkie Prawa Korony Polskiey aż do Roku 1791. do ostatnich zapadłych Seymowych ustaw.

TOM DRUGI.

W WARSZAWIE.
w Drukarni PIOTRA DUFOUR Konsyliarza Nadwornego, Drukarza J. K. Mci, i Dyrektora Drukarni Korpusu Kadetow.

M. DCC. XCI.

DO PRENUMERUIĄCYCH.

Pozorny zawod Jchmość Prenumeruiących, w tak późnym wystawieniu, drugiego tego Tomu Zbioru Praw Kraiowych, winien bydź przez wydawcę usprawiedliwionym.— Chciał on nietylko swe Dzieło prędko wygotować, lecz oraz go zrobić naydokładnieyszym i iak nayzupełnieyszym.— Chciał on aby ktokolwiek mieć Dzieło iego będzie, mogł się zupełnie obeyść bez wszelkich Woluminow, wszelkich kompilacyi wszelkich innych Praw Zbiorow.— Mogłże ten Zamiar uskutecznić w pośrod tak czynnego i w nowe Prawa płodnego Seymu? — Nicby mu łatwieyszego niebyło, iak na Termina naznaczone wygotować swe Dzieło, lecz odwołuie się do wszystkich, bez umieszczenia dzisieyszych Konstytucyi w swym Zbiorze byłżeby on dokładny? niebyłżeby owszem iak naymnieyszego użytku?— Jeżeli przewlekł wydanie tego drugiego Tomu, nadgradza za to Jchmość Prenumeruiącym, umieszczeniem w nim wszystkich Konstytucyi Seymu teraźnieyszego aż do ostatniego inclusive o Miastach Prawa. — ktore mogł położył wciągu Dzieła pod właściwemi sobie Artykułami, resztę umiescił w przyłączonym Adytamencie — A tak lubo tylko przyrzekł Zbior Praw od Roku 1346. do Roku 1786. dla samey iednak dobroci Dzieła i wygody Publiczności, powiększa go wszystkiemi Ustawami ninieyszego Seymu. — Rozumie wydawca iż te słuszne uwagi uspokoią niecierpliwość niektorych Jchmość Prenumeruiących. — Dzieło to miało się składać z trzech tylko Tomów. — Lecz liczność Ustaw dzisieyszego Seymu powiększa go czwartym. — Skoro tylko ukończona zostanie Forma Rządu, wyidzie Tom trzeci, oraz z Inwentarzem iak naydokładnieyszym. — W Tomie czwartym zamknięte będą wszystkie Prawa Litewskie aż do naypoźnieyszych.

PRAWO
OBOYGA NARODOW.

RANY.

Nro I. De eo qui vulnerat aliquem vitam suam defendendo. ANNO

ACcepimus quod Petrus insequendo Joannem graviter, in platea vulneravit, 1347
quod cum Joannes in Judicium deduxisset, Petrus licet confiteatur se Joannem vulnerasse, tamen asserebat se hoc fecisse necessitate compulsum per ipsum Joannem, qui ab initio, & antea Ipsum Petrum vulneraverat, quod idem Petrus offerebat se probaturum. Nos itaq; in tali casu decernimus ipsius Joannis probationem esse admittendam super eo, quod dum in platea Petrus ipsum Joannem insequeretur, vulneraverit. Cum dictus Petrus non vitam defendendo, sed Injuriam sibi alias illatam ulciscendo, Joannem noscitur vulnerasse. *Vol. I. fol. 17. Anno 1347.*

Nro 2. De vulneratis in discordia et de Vulnerato a se Ipso.

Querelam Petrus deposuit de Joanne, quod ipsum vulnerasset, Joannes ve- 1347
rò constanter asserebat, quod Petrus se ipsum vulnerasset, quod offerebat se legitimé probaturum. Nos autem in tali casu duximus distinguendum, quod si in Contentione & discordia Joannes asserit Petrum se ipsum vulnerasse, tunc Joannis probationes sunt admittendæ. Si autem extra omnem Contentionem & discordiam Petrus esset vulneratus, tunc ut est moris dicimus Petri Juramentum fore & esse admittendum. *Vol. 1. fol. 18. A. 1347.*

Nro 3. De Membrorum mutilatione.

Petrus conquestus est de Joanne, quod ipsum quatuor digitis in manu mu 1347
tilasse, quod Joannes se fecisse negavit, & quia idem Petrus pro eadem mutilatione, post Annum elapsum, satisfactionem habere petebat, Nos itaq; in tali casu eundem Petrum mettertium pronunciamus juraturum, quod prædictam mutilationem digitorum quatuor habuit à Joanne. *Vol. I. fol. 23. A. 1347.*

ANNO 1347 N^ro 4. De extinctione candelæ, et vulneris incussione.

Querelam Ægidius proposuit contra Falconem; quod dum in domo ipsius Ægidii facta fuisset in sero contentio quædam, ipse Falco superveniens candelam suffocavit & extinxit; quâ extincta Ægidius nescit, nec scire potest, per quem in illa contentione & discordia fuerit vulneratus. Licet Falco extinctionem candelæ confitetur, tamen ipsum Ægidium vulnerasse negat Nos itaq; à prædicto Ægidio actore juramento recepto, quod in prædicta candelæ extinctione nescit, per quem vulneratus sit, ideo Falconem prædictum, quia extinctione candelæ vulneri præstitit occasionem, in vulnere duximus condemnandum. *Vol. I. fol. 30. A. 1347.*

N^ro 5. De Villani et Kmethonis vulneratione.

1347 Ut pœnarum distinctio & legitima divisio habeatur, si Kmetho vulneratur cum sanguinis effusione, aut percutitur enormiter, de omnibus pœnis pro vulneribus aut percussionibus sententiatis, duas partes læso, tertiam autem judicio, ubi causa agitatur, dare demandamus. *Vol. I. fol. 35. Anno 1347.*

N^ro 6. De percussionibus Militum, Nobilium & Kmethonum.

1347 In percussionibus militum, & aliorum nostrorum subditorum istum in pœnis modum exigendis volumus observari; si miles militi, aut Nobilis Nobili, plagam, vel ictum dederit absq; sanguinis effusione, Nobili cui illata fuerit talis percussio pœna quæ dicitur pietnadziesta per inferentem & lædentem debet assignari. Si autem illi inferatur, qui non habet Jus militare, tunc marca grossorum pro tali vulnere, Kmethoni vero szešć grzywien, alias pœna sex scotorum per inferentem debet solvi. *Vol I. fol. 35. A. 1347.*

N^ro 7. De Vulneratione alicuius in ludo.

1347 Item Bartoldus deposuit contra Andream, quod ipsum vulnerasset, Andreas confessus est ipsum Bartoldum vulnerasse, dicens se invitum & nolentem fecisse solatiiq; causa, prout amici plerumq; assolent facere jocando; Nos igitur audita ipsius Andreæ confessione, attendentes quod ludus non debet se extendere ad aliquam læsionem, seu vulneris offensionem, ipsum Andream in tali casu decernimus Bartoldo ad vulneris satisfactionem condemnandum. *Vol. I. fol. 38. Anno 1347.*

N^ro 8. De famulis in contentione Dominum iuvantibus.

1347 Item statuimus, quod quotiescunq; aliquos cujuscunq; conditionis vel status existant, contendere contigerit, & famulus Dominum suum juvando, exempto gladio, vel cultello aliquem vulneraverit, pro eo indignationem vulnerati, vel amicorum ipsius nullatenus incurrat. *Vol. 1. fol. 31. A. 1347.*

N^ro 9. Vulnera qualiter probanda et indicanda.

1496 Item statuimus, quod si quis citabit, seu evocabit aliquem ad judicium pro vulneribus, ministerialis ad instantiam vulnerati vulnera conspiciat debite, qui supra ministerialis recognitionem vulnerum suorum coram judicio debet edocere testibus totalibus super vulnera sua. Qui si docere non poterit, extunc idem

vulneratus luet judicio Regalem pœnam dictam septuaginta, alias siedmnadziesta & parti adversæ pœnam dictam quinquaginta alias pietnadziesta. *Vol. I. fol. 251. A. 1496.* ANNO 1496

Nro 10. Probatio vulnerum, vel occisionis cujuspiam: Volumus & decernimus, ut fiat juxta statutum antiquum, quia illi non est derogatum. *Vol. II. fol: 506. A. 1532.* 1532

Nro 11. Præterea accidere frequentius solet, ut citati pro capite aut vulneribus, ad evitandam pœnam pro capite aut vulneribus debitam, vicissim Actores, multis Citationibus, pro vulneribus citare solent. Ad extirpandam igitur hanc impediendæ justitiæ artem statuimus; ut vulneratus cruentis vel lividis vulneribus, vulnera in recenti quam primum potuerit Capitaneali, quodcunq; proximus percusso fuerit, aut judicio terrestri illius districtus ostendat, & testata per se faciat: quæ sic ostensa, & eorum qualitas in Acta Castrensia aut terrestria in terminis terrestribus illius Districtus inscribantur: & eo testimonio velut autentico & sufficienti, actor reum, tuto & citra calumniam in foro judicii terrestris, mettertius cum sibi similibus jurans, more antiquo, convincere poterit. *Vol. 1. fol: 534. A. 1538.* 1538

Nro 12. Gdzieby Aktor Pozwanego, abo Pozwany Aktora ranił.

Gdzieby który Szlachcic pozwawszy drugiego o iakąkolwiek rzecz, i ubił go stoiąc z nim w Pozwie, takowy Pozwany, o ono ubicie powinien będzie pierwey odpowiedać, na Pozew ubitego poślедzey wydany: z czego ieżli się słusznie nie wywiedzie, rzecz o którą ubitego pozwał, wszystkę zgoła traci; A iednak rany ubitemu płacić będzie powinien, wedle Statutu i zwyczaiu ziemie. A takież ma bydź rozumiano, i sądzono gdzieby pozwany ubił Aktora, będąc z nim w Pozwie. *Vol. II. fol: 933. A. 1576.* 1576

Nro 13. O Okrutnym Ucięciu Członka.

Jeżliby Szlachcic drugiemu Szlachcicowi rękę, albo nogę, albo który członek obyczaiem okrucieństwa wyciągnąwszy powoli go maiąc, uciął: takowy wedle Prawa pospolitego, o to pokonany w Sądzie Ziemskim swego Powiatu własnego sowitą ważność członka uciętego, stronie obrażoney zapłacić ma, i będzie powinien, za skaźnią Sądową we trzech Niedzielach po Dekrecie. A ieżliby się to kmiotkowi stało od ktorego Szlachcica, takowy z pięcią świadkow *in genere* sobie rownych, odwieść się ma, iako *non tiranniter* to czynił: wszakoż zapłacić według Prawa stronie i Panu będzie powinien. *Vol: II. fol. 944. A. 1576.* 1576

Nro 14. O Ubiciu Szlachcica w Karczmie.

Szlachcicy w Karczmie nie maią bywać, gdy im powoli umyślnego obcowania miewać, ani z kmiotkami wrząd siedzieć i piwa pić przystoi. A ieżliby Szlachcicowi tak w karczmie umyślnie w rzędzie z chłopy siedzącemu, będącemu i piiącemu, przydało się, żeby przez kmiotka albo kmiotki ubit, albo ranion był: tedy o iakąźkolwiek ranę, abo o wszelakie ubicie ten to Szlachcic w karczmie ubity, nie ma bydź słuchan ani sądzon przez żaden Sąd, 1576

ANNO 1576 wyiąwszy to, żeby Szlachcicy byli w Mieście, w Miasteczku, dnia targowego, a czasu Roków, abo dla iakiey inney potrzeby pilney, a takież gdy Szlachcicy, w drodze będąc wstąpili do karczmy na noc, abo na południe, takowy Szlachcicy przy Prawiech swych Szlacheckich zachowani, i wedle nich sądzeni bydź maią, iako Prawo ich obmawia. A ieżliby Szlachcic tak w karczmie ubity do tego się nie znał, żeby go w karczmie kmiotek bił, tedy on kmiotek z gospodarzem, Woytem i Ławnikami, ieżliby w oney Wsi byli, i innemi kmiotkami; albo z pięcią świadkow samoszost, ma na to dowod uczynić, iż onego Szlachcica w karczmie ubił. A gdy to uczyni on kmiotek od wszystkich win, i płacey onego bicia, będzie wolen skutecznie od wszystkiego. *Vol. II. fol. 945. A. 1576.*

Nro 15. O tym który dawa przyczynę Ran i Szkod.

1576 Gdyby się wszczęła zwada między któremi, zagasiłby kto w tym ogień, i w tym zagaszeniu byłby kto ranion, nie wiedząc przez kogo, w takowym przypadku według zwyczaiu tey Ziemie zachowa się, iż ten co ogień zagasił, za ranę ma bydź sądzon, przeto iż dał przyczynę do onego zranienia. Toż ma bydź rozumiano o tych, ktorzy daią przyczynę do szkody i zwady. *Vol. II. fol. 946. A. 1576.*

Nro 16. O zgwałceniu Rękoymiów, abo Aktora, Sprawiedliwości pożądaiących.

1576 Jeżliby kto rękoymie, abo Posły (ktore zowią Selce) posłane do siebie w rzeczach kmiecych, i innych wedle Prawa potrzebnych Urzędu Ziemskiego (ktòre tak zdawna zowią) dotykaiąc się, to iest ręcząc, albo aresztuiąc bydło, konie stado, abo ktorekolwiek inne ruchome rzeczy, abo o złożenie dnia ku uczynieniu sprawiedliwości z poddanemi, abo z sługami, abo iakie insze rękoiemstwo ktorychkolwiek, iakichkolwiek rzeczy iako Praw, Przywileiow czyniąc, zgwałcił abo ubił. Takowy pozwany i pokonany, sowite rany ranionemu zapłacić, i oney rzeczy Akcyą w ktorey Rękoymie abo Selce posłani są zgwałceni, utracić, i w niey przesądzon i wzdan bydź ma, i z winą czternaścią grzywien do Skarbu J. K. Mci a trzema grzywnami Sądowi. A takież ieżliby onego dnia złożonego ku uczynieniu sprawiedliwości on winny, abo Szlachcic który dzień zdał, a sprawiedliwość czynić miał, Aktora abo Aktor obwinionego, abo iego Pana który dzień zdał, i złożył, abo też kogo innego z Aktorem abo też z obwinionym przychodzącego, abo stawiaiącego się zabił, abo ubił, takowy Prawem pokonany od strony obrażoney, ma bydź w płacey, sowitych ran przykazań, i w utracie rzeczy oney, o którą miała bydź sprawiedliwość czyniona, i w winie Sądowey trzech grzywien, a tyleż stronie: a o zabicie w sowitey płacey głowy, i siedzeniu w wieży na dnie także też sowitey, a ktemu, i w utracie rzeczy, o którą sprawiedliwość ma bydź czyniona, i dzień na to był złożon, ma bydź skazan. *Vol. II. fol. 946. A. 1576.*

Nro 17. O Ranach Szlacheckich.

1588 Rany Szlacheckie maią bydź sowitą płacone: to iest; krwawa grzywien dwadzieścia, a sina groszy sześć z winą sądową: a obliczna rana znaczna krwa-

wa grzywien trzydzieści. Ucięcie palca każdego trzydzieści grzywien. Wy- ANNO
bicie zęba każdego, grzywien dwadzieścia. A chromota wieczna na ręce no- 1588
dze, i oślepienie oka, także ucięcie nosa ma bydź płacone, iako połowica głowy, wedle teraźnieyszey Konstytucyi. A rana każda z ruśnice *in duplo* płacona bydź ma. *Vol: 2. fol: 1214.*

Nro 18 Rany Szlacheckie w Karczmie

Woiewodztwo Podlaskie przystawa *in toto* do Konstytucyi *except:* Woie- 1611
wodztwa Mazowieckiego, o ubicie w karczmie Szlacheica uczynioney. Którą Konstytucyą Woiewodztwo Pińskie przyimuie. *Vol: III. fol: 22. A. 1611.*

Nro 19 Causæ Vulnerum na Podlaszu.

Iż Klawzy *vulnerum* zagęściły się, zaczym i kalumnie w tychże Sprawach 1611
pokazuią się: przeto Rany wszelakie krwawe, i sine znaczne, aby były u Sądu ważne, na które konwikcya ma bydź Aktorowi; a na drugie nieznaczne, odwod poznaniem iść ma. A ieżliby komu zadano kalumnią, powinien się *per scrutinium* sprawić Aktor, a ieśliże się pokaże kalumnia, aby sam w niey został, a to Powiatowi tylko Drohickiemu ma należeć. *Vol: III. fol:* [illegible] *A. 1611.*

Nro 20 O Ranach i zabiciu Szlacheckim w karczmie w Woiewodztwie Lubelskim.

Konstytucyą przeszłego Seymu, o przyięciu excepty Mazowieckiey na ra- 1613
ny, i zabicie Szlacheckie w karczmie, Woiewodztwu Podlaskiemu służącą, i drugą pod tytułem *Causæ vulnerum* na Podlaszu: Woiewodztwo Lubelskie przyimuie *in toto.* *Vol: III. fol: 173. A. 1613.*

Nro 21 Rany w Ziemi Łomzienskiey.

Konstytucyą Podlaską, *Anni* 1611. Ziemia Łomzieńska *in toto* przyimuie. 1613
Vol: III. fol: 179. A. 1613.

Nro 22. Dochodzenie Ran Ziemie Bielskiey.

Konstytucyą 1611. Powiatu Drohickiego w Woiewodztwie Podlaskim, o 1633
dochodzenie ran, *in toto* od Ziemie Bilskiey przyiętą, reassumowawszy, approbuiemy. *Vol: III. fol: 821. A. 1633.*

Nro 23. O Dochodzeniu ran Ziemie Mielnickiey.

Konstytucyą *Anni* 1611. o postępku dochodzenia ran w Woiewodztwie Po- 1635
dlaskim, uczynioną, reassumuiemy, i teraźnieyszą Konstytucyą deklaruiemy, że takoważ Konstytucya, i Ziemi Mielnickiey *in toto* służyć ma. *Vol: III fol: 883. A. 1635.*

Nro 24. Rany Szlacheckie, Ziemie Rożanskiey, i Makowskiey.

Ziemia Rożańska, i Makowska, przystawa *in toto* do Konstytucyi *Except:* 1635
Woiewodztwa Mazowieckiego względem uranienia Szlacheica w karczmie, uczynioney. *Vol: III. fol: 888. A. 1635.*

ANNO 1647 **N^ro 25.** RANY OBYWATELOW ZIEMI WISKIEY.

Ziemia Wiſka przyimuie Prawo *de vulneribus*, które ſłuży Ziemi Łomżyńſkiey. *Vol: IV. fol: 128. A. 1647.*

RAPT.

N^ro 1. DE RAPTU VIRGINUM AC FÆMINARUM.

1496 Item de raptoribus virginum & fæminarum ita volumus eſſe obſervandum, ut talis raptor virginis, ſi jure convictus fuerit ſecundum antiquiora ſtatuta honore, & fæmina rapi ſe conſentiens bonis omnibus hæreditariis, & quibuscunque aliis ipſam concernentibus rebus, doteq; perpetua priventur perpetuis temporibus. *Vol: I. fol: 275. A. 1496.*

1532 **N^ro 2.** Ad ſubmovendam dubitationem, quæ circa Statutum de raptu Virginum & fæminarum conditum oriri ſæpe ſolet: Viſum eſt nobis, & Senatui Noſtro, per præſens decretum illius intelligentiam ita declarare: ut cum raptor Virginis, aut mulieris viduæ, ſeu conjugatæ, ad præſentiam noſtram, pro raptu commiſſo, citatus fuerit; tum demum, ſecundum antiquiora Statuta, Jure, eſſe convictus, in privatione [illegible] aut Mulier vidua, ſeu conjugata, in præſentia noſtra conſtituta confeſſa fuerit, ſibi per raptorem citatum vim fuiſſe illatam; & ſe contra ejus voluntatem, & conſenſum illum eſſe raptam, per hanc enim raptæ virginis vel mulieris viduæ ſeu conjugatæ confeſſionem raptor citatus ad extendendam contra ſe pœnam privationis honoris, cenſeatur eſſe ſufficienter jure convictus: alioquin rapta Virgine, vel Muliere vidua, ſeu conjugata per expreſſum in præſentia noſtra confitente & affirmante ſe non per vim citati eſſe raptam, ſed voluntate & conſenſu ſuo proprio undecunq; abductam, citatus de raptu, à pœna Statuti honoris privationis liber eſſe cenſeatur. Virgo verò ſeu Mulier vidua, aut conjugata (ad quarum omnium perſonas & nomina, legem hanc dici ſtatutam & obſervatam, pertinere & extendi volumus ac declaramus) poſt factam hujusmodi voluntatis & conſenſus ſui confeſſionem, bonis omnibus hæreditariis, & quibusvis aliis, ipſam concernentibus bonis & rebus, doteq; ſibi debitâ, perpetuis temporibus privabuntur. *Vol: I. fol: 504. A. 1532.*

1532 Herburt **N^ro 3.** Virgo vero ſeu Mulier, vidua, aut conjugata (ad quarum omnium perſonas, & nomina legem hanc dici ſtatutam, & obſervatam, pertinere & extendi volumus, ac declaramus) poſt factam hujusmodi voluntatis & conſenſus, ſui confeſſionem, bonis omnibus hæreditariis, & quibusvis aliis eam concernentibus bonis & rebus, doteq; ſibi debita, perpetuis temporibus privabuntur. *Sigis: Crac: 1532. A. 4. Herburt, Kożuchowſki fol: 555.*

N^ro 4. DE RAPTU.

1607 Ktoby płeć białogłowſką nie doroſłą ſtanu ſzlacheckiego, z mocy Oycow i Opiekunow właſnych wziął, oto czynić mogą ci, którym z prawa należy, *pro eliberatione* takowych oſob, tak iako ieſt Konſtytucya opiſana *de captivis*, *in terminis Caſtrenſibus* onego Powiatu w którym ſię takowy gwałt ſtanie. *Vol: II. fol: 1619. A. 1607.*

ANNO

Nro 5.

CAUSÆ RAPTUS.

Iż ſię wiolencyi i raptow wiele zagęściło: poſtanawiamy, aby *in poſterum, in causa raptus*, *ſcrutinia*, iako w inſzych ſprawach kryminalnych, odprawowane były, *per proximiores de linea paterna vel materna proteſtatione præcedente*, z których gdzieby ſię gwałt & *violentia* pokazała, ma bydź raptor na konwikcyą ſkazany; ani przyznaniem białey głowy, iakoby to *illa conſentiente* uczynić miał nie będzie mógł bydź eliberowany. *Forum* ſprawom takim na Trybunale *inter cauſas incarceratorum* dla prędſzey naznaczamy ſprawiedliwości. *Vol: III. fol: 681. A. 1631.* 1631

REFERENDARZE.

Nro 1.

UT IN CURIA REGIA DUO SINT JURISPERITI, QUI QUERELAS AUDIANT.

Pro celeriori adminiſtratione juſtitiæ, & expeditione eam quærentium: Statuimus quod duo ſint Juriſperiti, unus ſpiritualis, alter ſæcularis, ſecuturi ſemper Curiam noſtram per Nos eligendi, qui Jurati audiant querentes, referantq; fideliter officialibus Cancellariæ Regni noſtri qui deinde de noſtro & ſucceſſorum noſtrorum mandato expeditionem facient, ſecundum quod jus & juſtitia ſvadebit, ac ipſorum querentium neceſſitas expoſcet. Sedeant autem audientes querelas, peracta miſſa noſtra, ad horam prandii, & poſt prandium, usq; ad tempus Cænæ, ut liberius conſiliis & aliis actionibus noſtris intendere valeamus, cauſæ tamen judiciariæ Judicii, juxta Statutum committantur. *Vol: I. fol: 363. A. 1507.* 1507

Nro 2.

DE REFERENDARIIS

Referandarii Noſtri querelis tantummodo, & non judiciis, ſecundum ſtatuta Regni intendere debebunt, neq; ſe deinceps judiciis ſæcularibus immiſcere poterint, præterquam in præſentia noſtra quando ipſi cauſis cognoſcendis interfuerimus perſonaliter, nobiscum enim aſſidere, & conſilia dare poterint, quos etiam juxta ſtatutorum tenorem, ſemper ſumus deſignaturi; vocatione occurente. Judices autem & ſubjudices terrarum, cauſas audient & judicabunt, in Curia Noſtra, juxta Statutum Caſimiri Regis. *fol: 6. Vol. I. fol: 529. A. 1538.* 1538

Nro 3.

REFERENDARII JUDICIIS SE NON IMMISCEANT, SED TANTUM CIRCA REGEM CAUSAS AUDIANT.

Referendarii Noſtri querelis tantummodo: & non judiciis, ſecundum Statuta Regni intendere debebunt, neq; ſe deinceps judiciis ſæcularibus immiſcere poterint, præterquam in præſentia noſtra quando ipſi Cauſis cognoſcendis interfuerimus perſonaliter, nobiscum enim aſſidere, & conſilia dare poterint, quos etiam juxta ſtatutorum tenorem, ſemper ſumus deſignaturi, vocatione occurente. Judices autem, & ſubjudices terrarum, cauſas audient & judicabunt, in Curia noſtra, juxta Statutum Caſimiri Regis. Sigis: Petric: 1538. B. 5. Herburt. *fol: 362. Kożuchowſki fol: 555.* 1538 Herburt.

Nro 4.

IN CURIA REGIA DUO SUNT JURISPERITI: ALTER SPIRITUALIS, ALTER SÆCULARIS: QUI QUERELAS, AC PRECES SUPPLICUM AUDIANT OFFICIALIBUSQUE CANCELLARIÆ REFERANT.

Pro clariori adminiſtratione Juſtitiæ, & expeditione querentium ſtatuimus: 1507 Herburt.
Quod duo ſint Juriſperiti, unus Spiritualis, alter ſæcularis, ſecuturi ſemper Cu-

ANNO riam Nostram per Nos eligendi. Qui Jurati audiant querentes: referantq; fideliter Officialibus Cancellariæ Regni Nostræ, qui deinde, de Nostro & Successorum Nostrorum mandato, expeditionem facient: secundum quod Jus & Justitia svadebit, ac ipsorum querentium necessitas exposcet. Sedeant autem audientes querelas, peracta missa Nostra, ad horam prandii: & post prandium usq; ad tempus Cœnæ, ut liberius consiliis, & aliis actionibus Nostris intendere valeamus. Causæ tamen Judiciariæ Judici, juxta Statutum committantur. *Sigism: Crac: 1507. fol. 5. Herburt, Kozuch: fol: 556.*

1507

1550 Nro 5. Iż też Prawem pospolitym, rożnym Urzędom rożne sprawy są przepisane, cokolwiek Ziemskim Sprawom Sądowym należy, które przy bytności Naszey sprawowane bywaią to w Ziemskie księgi wpisano bydź ma, a insze rzeczy i Sprawy do Kancellaryi Naszey, wedle starodawnego zwyczaiu, i Statutu R. Pańskiego 1538. wedle tegoż Roku Statutu, Referendarze Nasi zachować maią. *Vol: II. fol. 594. Anno. 1550.*

1550 Nro 6. Iż w Niemieckich Sądziech wiele Spraw Szlachta miewa, gdy się takowe Sprawy przytoczą, tedy ie z Radami ktorzy przy Nas będą odprawować i sądzić będziemy, a Kancellarya z Referendarzami przesłuchować ich będzie i przy stronach referować. *Vol. II fol. 598. Anno 1550.*

1569 Nro 7. Referendarze też przy Krolu maią moc zdanie swe w Radzie powiedzieć. *Vol. II. fol. 778. Anno 1569.*

Nro 8. O Sądach.

1607 Na Seymie sądzić będziemy sprawy, i deliberacye z nich przypadaiące, ieżliby która *interveniente necessitate* przytrafiła się; trzeciego dnia expedyowawszy z regestru, ktorego Pisarz wedle *numerum* podpisanego ręką Referendarza, każdy swego Narodu, odmieniać nie ma, ale weń sprawy, wedle Statutu Kazimierza Króla, Przódka Naszego wpisować. Także i Sprawy *de bonis nullo jure receptis* wedle dni opisanych sądzić mamy. *Vol. II. fol. 1604. Anno 1607.*

RATUSZE.

Nro I. Reparacya Ratuszow Trybunalskich.

1768 Za wiadomością Ratuszow Piotrkowskiego, Lubelskiego, Kaliskiego, i Lwowskiego dezolacyą, i na ponowione corocznie przez Delegatow od Trybunałow do nas wysłanych instancye o reparacye tychże Ratuszow dla wygody Trybunalskich Sądow, chcąc dogodzić tak sprawiedliwym wszystkich w tey mierze żądaniom, summę co Rok ogólną dziesięć tysięcy Złot: Pol: to iest do każdey Prowincyi pięć tysięcy na Rok dla tego Miasta z wyrażonych wyżey, w ktorym będzie Trybunał, Skarbowi Koronnemu wypłacić zalecamy: a rzeczone Miasta z tych to odebranych na reparacyą kwot, Kommissyi Skarbowey Koronney rachować się będą powinny. Wypłacona zaś z Skarbu dotąd Summa na reparacyą Ratusza Lubelskiego z wyznaczenia *Senatus Consilii*, w rachunkach generalnych przyięta bydź ma. *Vol. IV. fol. 646. 1768.*

ANNO

REGESTRA SPRAW.

Nro 1. O Regestrze Trybunalskim.

Nie mała się Waryacya dzieie w Regestrze Spraw przychodzących do Sądow Trybunalskich: przeto postanawiamy, aby Urząd Ziemski, który powinien bydź *continue* na Trybunale, regestr miał w mocy swey, i porządnie sprawy wpisował: a według sposobu Spraw po sobie idących przed Sąd Trybunalny przywoływać kazał. *Vol. II. fol. 1676. Anno 1609.* 1609

Nro 2. Regestra Trybunalskie.

Zabiegaiąc temu, aby się w Regestrach Trybunalskich waryacye nie działy, postanawiamy, aby Regestr Trybunalski porządnie *secundum numerum* był pisany, i nie odmieniany, a karta *cum numero* iako Sprawa w Regestrze będzie, *partibus postulantibus* przy wpisowaniu *absque ullo salario* dawana była, *sub pœna in Statuto expressa. Vol. III. fol. 326. Anno 1618.* 1618

Nro 3. Regestr Aryański.

Ponieważ *ultra mentem* Konstytucyi A. 1658, i innych wszystkich poślednieyszych przeciwko Sekcie Aryańskiey postanowionych, & *contra naturam Causarum* do Regestru Aryańskiego w Trybunałach Koronnych pociągani bywaią i sądzeni, *per abusum* rożney kondycyi Ludzie tą Sektą niezmazani. Przeto zabiegaiąc temu, postanawiamy, aby do tego Regestru żadne Osoby pociąganemi były, *in Causis quibusvis præsertim juris, fundi, Administrationis justitiæ, & aliis* tylko *professione merè Ariani, Apostasiæ, Judaismi, Sacrilegii, violentiæ, & obsanguinolationis in Ecclesia vel Cimeterio rei ac eorum Fautores & complices*, a to *sub pœna Evocationis quingentarum marcarum & nullitate Judicatorum, ac Condemnationum. Vol. V. fol. 729. Anno 1685.* 1685

REGIMENTARZ.

Nro 1. Przysięga Regimentarza.

Ego Nicolaus juro, quia exercitui mihi tradito fideliter præero, & opera illius tantum ad reprimendas invasiones inimicorum extraneorum hostiles utar: fines Regni tutos pro viribus præstabo, dignitatem & securitatem Reipublicæ quantum potero defendam & si (quod Deus avertat) Regnum seditio invaserit, nulli parti adhærebo. Tempore vero electionis, in finibus militem & me ipsum continebo; damna incolis Russiæ, Podoliæ, Volhiniæ, nulla inferam, & ne à militibus meis inferantur omni ratione providebo. Pensiones verò tum ab Ecclesiasticis quàm ab aliis personis quibusvis nullasomnino exigam, & ne milites mei, exigant efficiam. Sic me Deus adjuvet, & hæc Sancta Crux. Vol. II. fol. 1605. Anno 1587. 1587

RĘKOIEMSTWO.

Nro 1. De Fide jussoria cautione.

Nicolaus Mathiæ mutuavit decem marcas, pro quibus Mathias Laurentium dedit fidejussorem, & post aliquot dies, idem Mathias debitor ipsi Nicolao creditori in absentia Laurentii fidejussoris eandem pecuniam exsolvit, & ut debuit restituit tempore verò procedente prædictus Nicolaus creditor Laurentium fide- 1348

ANNO jussorem præfatum, traxit pro dicta pecunia ad judicium, seu ad causam & quod
1347 idem fidejussor in judicio constitutus, aperebat prædictam pecuniam per Mathiam debitorem principalem fuisse persolutam Nos in tali casu decernimus probandum, factam fuisse solutionem. *Vol: I. fol. 38. Anno 1347.*

Nro 2. De Fidejussoria Cautione.

1347 Præterea statuimus quod quilibet fidejussor illo negante, pro quo fidejussum fuerit, si debitum fuerit viginti marcarum solus, si verò fuerit quadraginta, metsecundus, in majori verò pecuniæ quantitate, mettertius ipsum debitum pro quo fidejussum fuerat, fidejussor & duo alii firmabunt propriis Juramentis etiam decernimus quod nullus fidejussor pro illo, pro quo fidejussit in Judicio, equum & bovem obliget, alias si obligaverit ad restitutionem damnorum principalis debitor procedet, si præsertim processerit de ejus voluntate. *Vol: I. fol: 51. Anno 1347.*

Nro 3. De Obligationibus.

1347 Quia ex facilitate obligationis ad magna damna plerumq; homines deveniunt, jure tenendum est, quod si quis fide jussit pro aliquo suo amico pro certa pecuniæ quantitate, alicui Civi vel alteri cuicunq; cujuscunq; Status vel Conditionis existat, illo tunc non solvente in termino adveniente & statuto; fide jussor non debet propter hoc ad hospicium in obstagium subintrare, aut aliqua damna facere non solventis in destructionem. Sed si est parvum debitum, detur ei pignus & distrahatur, si autem magnum; possessio debitoris pro valore debiti per fide jussorem apprehendatur, tradaturq; illi, cui debitum dare tenetur. *Vol: I. fol: 52. Anno 1347.*

Nro 4. De Cautione Verbali.

1540 Sæpe fieri edocti sumus multas Contentiones & controversias exoriri, inter subditos nostros ex eo: qui fuit incertum, quodnam robur habitura esset cautio verbalis per fidejussores verbo tenus facta. Volentes igitur eam dubietatem declarare, statuimus Consiliariis & Nuntiis terrarum ita petentibus & consentibus: ut hujusmodi fidejussiones, verbo tenus factæ pro rebus seu summis & contractibus quibusvis non alterius robur firmitatis obtineant: duntaxat per unum Annum, & sex hebdomadas. Nisi interea Anno & sex hebdomadis currentibus hujusmodi fidejussiones, per illos metipsos fide jussores, ad Acta Terrestria Castrensia, sive nostra Regalia inserantur: aut coram nobis recognoscantur. Tunc enim sic ingrossata, robur debitæ obtinebunt firmitatis: secundum terrarum & Jurium Castrensium consvetudinem. *Vol: I. fol: 560. A. 1540.*

Nro 5. Rękoiemstwo poddanych Woiewodztwa płockiego.

1563 Na żądanie Posłow Woiewodztwa Płockiego, ktorzy przed nami przekładali wielkie niepożytki; i częste rostyrki ktore rostą z rękoiemstwa poddanych ich, ktore do tego czasu za pewnym przywileiem między sobą dzierżeli: pozwoliliśmy tego im, iakoż pozwalamy, i z wolą rad naszych a Posłow Ziemskich ustawuiemy: aby takowy Przywiley, iako go byli sobie dobrowolnie przyieli, i to rękoiemstwo *exnunc* ustało i daley trzymane nie było, porownywaiąc ie w tym z innemi Woiewodztwy Koronnemi. *Vol: II. fol: 640. A. 1563.*

ANNO

Nro 6. Rękoiemstwo Poddanych Ziemi Sochaczewskiey.

Iż Posłowie Ziemi Sochaczewskiey prosili, aby rękoiemstwo poddanych 1565
między Rycerstwem Ziemie Ich ustało chcąc się w tym porównać z innemi Ziemiami Woiewodztwa swego, i innych Woiewodztw w Koronie Naszey: tedy my im tego pozwalamy, i uchwałą Seymu tego, Rękoiemstwo to abroguiemy. *Vol. II. fol. 697. A. 1565.*

REWIZYE.

Nro 1.

Rewizorowie posłuszeństwa nikomu w imieniu tym, w którym iedno rewidować będą, w niczym nie przekazywali, a owszem każde posłuszeństwo Dzierżawcom srodze przykazuiąc, we wszem się wiernie pod sumnieniem swym sprawować maią: które też bespieczeństwem opatruiąc, uchwałą Seymu teraźnieyszego nayduiemy, aby żaden sprzeciwić się im nie śmiał. A ktoby się kolwiek tego ważył, nie inaczey to sądzić mamy, iedno iakoby przeciw Osobie Naszey tego się ważył z radą Panow rad na Seymie. *Vol: II. fol: 635. A. 1563.* 1563

Nro 2. Rewidowane Dobra exekucyi nie podległe.

Iż od wiela Osob skarga przed Nas przyszła, że ich wsi, dziedziczne i młyny, rudy, stawy, za złą sprawą iakoby stołowi Naszemu należały: także imiona, na których stare summy są, Woytostwa, które exekucyi na ten czas nie podległy. Rewizorowie rewidowali: przeto my to im waruiąc, nayduiemy, że takie rewidowanie Prawu wszech szkodzić nie ma, ani się w takowe wsi dziedziczne w więzować będziemy. *Vol: II. fol: 732. A. 1567.* 1567

RUSZNICE.

Nro 1. De pixidibus brevibus non deferendis.

Nemo deinceps tempore pacis, seu eques, seu pedestris, pixides breves quas *Rocznice* vocant, eferre audeat, ab hac tamen Constitutione terras Russiae liberas esse volumus, quae parata arma contra insultus hostium habere solent, & debent. *Vol: I. fol: 390. A. 1519.* 1519

Nro 2. Rusznic używanie.

Rusznic aby żaden, *cujuscunque conditionis* pod sądami wszystkiemi *in genere*, które Stanowi Szlacheckiemu służą na Seymikach, na ziezdziech, i na innych sądowych akcyach, także na biesiadach wszelakich targach, iarmarkach, nie używał, ani nosił, pod winą czternastu grzywien; o którą winę każdemu żeby było wolno czynić do sądu Ziemskiego, albo Grodzkiego Urzędu. Także i Staroście według Konstytucyi *Anni* 1557. *peremptorie absque appellatione partium* zachowuiąc w mocy swey Statut *Anni* 1507. *de armis seditionem praeferentibus.* A temu ma przyiść to czternaście grzywien, co o nie czynić będzie. A *impossessionatus in illo districtu* do tego Urzędu gdzie ma possessyą *pro executione* odesłan bydź ma. *Vol: II. fol: 1012. A. 1581.* 1581

Nro 3. o Rusznicach.

Iż się ludzi swawolnych namnożyło, że rzadkie zranienia między ludźmi 1611
zwyczayną bronią bywaią tylko z rusznic: tedy aby na ziezdziech, seymikach,

ANNO 1611 Rokach, iednaniach *penitus* rusznice i używanie ich zniesione było, i ktoby się ważył z niemi chodzić, abo ich używał, aby *ipso facto pœna ducentarum marcarum* był karany, *si possessionatus*, ktorey winy połowica delatorowi, a połowica Staroście ma przychodzić; a ieżeli *impossessionatus pœna sessionis turricæ unius anni per decretum Capitaneale sustinen: sub pœna Infamiæ salva appellatione* na Trybunał *in duabus septimanis præfigenda*. A Starosta o takowe sprawy aby *coram viciniori Capitaneo* odpowiadał, ieśliby ich imo powinność wykonać exekucyą używał. *Vol: III. fol: 9. A. 1611.*

RZEKI.

Nro I. UT FLUVII, WISLA, WARTA, ET ALII SINT LIBERI ET NAVIGABILES.

1511 Item licet antiquis Statutis constitutum est fluvii Wisla, Warta & alii, debeant esse liberi & navigabiles, contumacia tamen quorundam subditorum nostrorum factum est, quod hactenus propter sepes, quæ obstacula vocant, & molendina in ipsis fluminibus facta, sunt impervii & liberæ navigationi minime patentes, ideo statuimus, ut prædicta flumina, sub pœna sexaginta marcarum purgentur, & in eis ostia fiant, per quæ naves onustæ, & trabes contextæ, sive strues quæ vulgo traffty vocantur, libere devehi possint; quod sub eadem sexaginta marcarum pœna, hinc ad medium Quadragesimæ fieri debet, quod si secus quis facere auderet, tunc ad nostrum Judicium citatus, in primo termino, tanquam peremptorio condemnari debet in prædicta sexaginta marcarum pœna cui etiam nova obstacula in eisdem fluminibus facientes, volumus subjacere. *Vol: I. fol: 574. A. 1511.*

Nro 2. DE USU FLUMINORUM, BONA REGIA ET SUBDITORUM DISTERMINANTIUM.

1507 Ne graventur subditi nostri, vicinia bonorum nostrorum per Capitaneos: Statuimus, ut cum fluvius aliquis, nostra & eorundem subditorum bona disterminat, quæ ipsius fluminis ripis utrinq; adjaceant, libere admittantur iidem ipsi subditi nostri ad usum ejusdem fluvii: juxta latitudinem bonorum suorum adjacentium. *Vol: I. fol: 362. A. 1507.*

1532 **Nro 3.** Postulantibus terrarum Nunciis; ut libera sit navigatio fluviorum, in Statutis dudum descriptorum, respondendum ex unanimi consensu Consiliariorum nostrorum duximus, & respondemus, decernimusq; præsentibus; ut fluviorum in Statutis dudum super hac re confectis, expressorum, & aliorum navigabilium, obstacula aggeres, & alia quævis impedimenta, cuilibet sursum, deorsumvè naviganti, pervia reddantur: & ut contra secus facientes, per locorum Capitaneos Executio statutorum, & pœnæ in illis descriptæ extendantur. *Vol: I. fol: 503. A. 1532.*

Nro 4. DE DAMNIS, IN FLUMINIBUS NAVIGANDIS.

1538 Eveniebat etiam ut Nobiles in præfato Ducatu nostro Masoviæ Incolæ Domini fluviorum navigabilium pro qualicunq; injuria & damno per navigantes accepto ad Curiam Nostram trahebantur, magno eorum incommodo ea propter statuimus, ut deinceps quandocunq; aliquis navigantium per flumina damnum aut injuriam à possessore fluminis seu culpa ejus se accepisse prætenderit non ali-

bi quam

bi quam coram Capitaneo loci in quo damnum accepisse se dixerit hujusmodi damna, & injurias repetere debet secus de teloneis, nam si quis ex Possessoribus fluminis sine Jure teloneum exigere non vereretur, vel etiam jure sibi debitum aliter quam æquum sit exigeret, pro hujusmodi exactione indebita teloneorum judicium nobis reservamus. *Vol: I. fol: 385. A. 1538.* ANNO 1538

N^ro 5. Rzeki wszystkie iako iest w Statuciech opisano ku spuszczaniu Zboż, i wszelakich robot i Towarow wolne bydź maią. *Vol: II. fol: 596. A. 1550.* 1550

N^ro 6. Warta od Sieradza wolna bydź ma od Młynow i od Jazow. *Vol: II. fol: 607. A. 1557.* 1557

N^ro 7.

JAZY.

Acz Jazy na rzekach, któremi spust idzie, są Konstytucyami pokazane: a wszakże przychylaiąc się dawnym Statutom, w których zostawiono, ktoby Jaz mieć chciał, aby w nim Sloze abo wrota czynił: tedy dopuszczamy, aby powinien był w Jazie swym slozy, abo wrota przestronne uczynić, żeby wolnie, a prześpiecznie towary wszelakie schodziły. A ieśliby się szkoda komu przez on Jaz, abo złe ślozy abo wrot uczynienie, takowy każdy czyi Jaz onemu każdemu któremu się szkoda stanie w Grodzie *in primo termino peremptorio* powinien szkodę będzie nadgrodzić: wedle iego przysięgi, *sine ulla appellatione vel motione. Vol: II. fol: 726. A. 1567.* 1567

N^ro 8.

WARTA NOTESZ.

Co się tycze rzeki Warty, i Noteszy, te iż wedle Statutow maią bydź wolne i spustne, alé iż w tey nawigacyey przeszkadzaią Panowie Margrabiowie, deputowaliśmy pewne Kommissarze, którzy z ich miłościami Pany Margrabiami i Xiążęty Pomorskiemi traktować będą *de libero transitu navigantium* Wartą: i obiecuiemy iuż, że *in hoc negotio* te Kommissarze wyszlemy. A to gdy na Seym będzie nam przez te Kommissarze odniesiono, tedy *in meliorem conditionem Regni*, około rumowania Warty, nieodwłocznie postanowiemy, i około budowania ślosow abo wrot. *Vol: II. fol: 640. A. 1563.* 1563

N^ro 9. Wieprz Rzekę ku pożytkowi pospolitemu wyczyścić i wychędożyć roskazuiemy, dla wolnego spławu Towarow wszelakich od Krasnego Stawu, aż do Wisły: przeto Dzierżawcom Starostw naszych przyległych, iako Krasnostawskiego, Chełmskiego, Lubomskiego, Ratyńskiego, Rubieszowskiego, Belskiego, Tyszowskiego, roskazuiemy, aby Poddanych Naszych z przerzeczonych Starostw dawać byli powinni, ku wyczyszczeniu tey rzeki, za obwieszczeniem tego komu to zleciemy. *Vol: II. fol: 793. A. 1569.* 1569

N^ro 10.

RZEKA WIEPRZ.

Rzeka Wieprz acz ma bydź wedle Statutow i Konstytucyi wolna od wszystkich pobel i Jazow, iednak za prozbą tych, którzy młyny na tey rzece maią, pozwalamy, aby każdy czyi młyn iest, powinien był Instrumenta, powrozy i inne potrzeby do tego należące mieć, i naczynie wodne, którego-kolwiek stanu ludzię, bez wszelkiey szkody i trudności przeprowadzać przez te poble 1589

ANNO wzgorę i na doł idące: wyiąwszy z tey powinności i obowiązku. Młyny do
1589 Kockiego imienia należące, na których iednak Slozy aby były ządnie naprawowane, a to pod winą sta Grzywien, o którą *forum* w Urzędzie Grodzkim którymkolwiek *peremptorie* każdy mieć będzie. Wszakże ta teraźnieysza Konstytucya nie ma trwać iedno do przyszłego Seymu: a to dla tego iż ieżliby temu nie dosyć się zdało od tych którzy Groble na teyże Rzece maią, aby ie znieść powinni byli *sub pœna quingentarum marcarum peremptorie* w Urzędzie Grodzkim *exequenda. Vol: II. fol: 1278. A. 1589.*

Nro 11. Rzeka Bug.

1589 Konstytucyą na Seymie Koronacyi Naszey o tym uczynioną *in robore* zostawuiemy, z tym dokładem, iż te Groble i Jazy na tey Rzece, do S. Marcina blisko przyszłego maią bydź zrucone; a to zrucenie ma się począć od Naszych Dobr Krolewskich *juxta Statutum, sub pœna in Constitutionibus expressa* zachowuiąc Statut o slozach. *Vol: II. fol: 1279. A. 1589.*

Nro 12. Woiewodztwo Sieradzkie pozwala na wyprawienie Rzeki Pilce.

1589 A iż Woiewodztwo Sieradzkie na wyprawę Rzeki Pilce z dobrey woli swey pozwala dać z Łanu każdego po cztery grosze, tedy my im tego pozwalamy, tak z naszych iako i szlacheckich maiętności, i pod warunek i sposob wybierania poborow pospolitych do rąk U. Sebestyana Rychłowskiego Skarbnika Sieradzkiego oddać uchwalamy, o slozach *pro ut supra* zachowuiąc wcale Konstytucyą. *Vol: II. fol: 1279. A. 1589.*

Nro 13. Rzeka Wisłok.

1589 Mocą tego Seymu postanawiamy, aby rzeka Wisłok w Ziemi Przemyskiey, a w Powiecie Przeworskim była *navigabilis* począwszy od Granic wsi Staromieścia u Rzeszowa leżącey, która rzeka ma bydź wolna od wszelakich Jazow. A który Jaz chciał mieć, powinien będzie slozy takie czynić, żeby na doł i wzgorę wszelakie statki przechodziły wolno bez szkody. Którą rzekę i wolność iey poddaiemy pod warunki winy *forum* o nie w Konstytucyach o wolney nawigacyi na inszych rzekach Koronnych uczynione. A iż ta rzeka i brzegi potrzebuią wyczyszczenia abo wychędożenia, tedy Obywatele przyległi oney rzeki maią się złożyć na pieniądze dla iey wychędożenia. Gdzieby do tego nie przyszło, tedy my poruczymy pewnym osobom one kosztem ich wychędożyć. A względem tego nakładu, każdy kto będzie spuszczał Zboże wszelakie i inne rzeczy tą rzeką, powinien będzie w karczmie Rzeszowskiey Celnikowi należnemu od szkuty zboża wszelakiego, popiołu, mąki złotych cztery, od poł statka i Lichtana kopę, od Lichtana mnieyszego złoty, także od każdey tratfy, od klepek, wańczosu, i innych Towarow po złotemu, pokiby ten co będzie tę rzekę chędożył, sumptu swego nie wybrał: którego chędożenia rzeki i brzegow, także i wybierania tego myta w karczmie Rzeszowskiey *non derogan:* prawu *hæredis imo cum consensu* J. W. Jana Zamoyskiego Kanclerza i Hetmana Koronnego, żaden Dziedzic i dzierżawca dobr wszelakich nie ma bronić, o którą *coram officio Castren: Præmislien: peremptorie sine appellatione toties quoties opus fuerit. Vol: II. fol: 1279. A. 1589.*

ANNO

Nro 14. RZEKI PORTOWE WOLNE. 1598

Rzeki *navigabiles*, Statutem Króla Olbrachta *Anni* 1496. warowane, *à de nomine* teraz exprymowane, iż są *Juris publici*, i do pożytku, i do używania wszystkim należą. Wisła, Niepr, Stryi, Styr, Narew, Dunaiec, Bug, Wieprz, Tyśmienica, San, Brda, Nida, Prośnia, Noteś, maią bydź wolne od Grobel tam młynow (oprocz czterech ważnych młynow kockich na Wieprzu zamianą od Nas odeszłych, których Prowenta zamianą też taxowane są) i zabudowania wszelakiego, co zwykło impedyować nawigacyą: tedy ponowieniem i obiaśnieniem tey Konstytucyi postanawiamy, iż od tych mieysc, od których *navigabiles* są, na tych rzekach żaden ani Grobel, ani tam, ani młynow nie ma budować, i nie może przeciwko Prawom, i które zbudowane są do S. Marcina blisko przyszłego znieść powinien, pod winą dwochset Grzywien, o ktore każdemu na Trybunale *inter causas officii* wolno czynić będzie; na których rzekach Cła żadnego, i Naszego Królewskiego, choć z niego kwarta idzie, ludzie stanu szlacheckiego, wedle dawnych Konstytucyi płacić nie powinni, ktore się na ludzie Kupieckie tylko msią extendować. A ktoby się Cła takowego na rzekach wybierać ważył, taki pozwany na Trybunał, za konwikcyą strony podwodowey dziesięć grzywien przepadać ma, ktora na poły Nam i Delatorom *cedere* na Trybunale *inter causas Officii peremptorie repeten:* *Vol: II. fol: 1457. Anno 1598.*

Nro 15. PORT RZEKI DZWINY.

Iż na Rzece Dzwinie Stan Szlacheckie towary swe do Rygi puszcza, od 1598 Celnikow przenagabanie ma, w wyciąganiu nie zwykłych: Tedy wszystkie takowe Cła z towarow Szlacheckich z własnych maiętności ich, znosiemy, ktorym tylko Kupcy podlec powinni będą. *Vol: II. fol: 1463. Anno. 1598.*

Nro 16. PRZECZYSZCZENIE RZEKI STERU.

Iż się wielka szkoda i zatrudnienie dzieie ludziom kupieckim na rzece Ste- 1598 ru, w rozbiianiu Komiś, na gruncie Ur: Pawła Monwida Drohostayskiego Dworzanina Naszego, w Imieniu Jego Rzeczyckim w Powiecie Pińskim: przeto *vigore hujus Conventus* wysyłamy Kommissarze, Ur: Piotra Dostoiowskiego Marszałka Pińskiego, a Huryna Fursa Sędziego Ziemskiego ktorzy wyiechawszy maią oszacować nakład i myto postanowić. A my roskazuiemy Ur: Dworzaninowi Naszemu, po oszacowaniu nakładu Jego, aby on tę Rzekę Ster przeczyścił: a według uważenia tych Kommissarzow myto sobie wybierać, i zawsze tę Rzekę ma przeczyszczać wiecznemi czasy on sam, i potomkowie Jego. *Vol. II. fol. 1463. Anno 1598.*

Nro 17. TAMA KROLEWSKA NA BUGU.

Za prośbą Posłow Ziemskich Woiewodztwa Bełzkiego i zgodą wszystkich 1601 Stanow Koronnych, uchwalamy Konstytucyi o Rzekach na przeszłym Seymie uchwaloney. Pozwalaiąc Ur: Mikołaiowi Ostrorogowi nie wzruszać, ani wznosić grobli, abo tamy z dawna w maiętności iego dziedziczney Krolowie na Rzece Bugu uczynioney: dogadzaiąc w tym *commoditati* tych tam Woiewodztw, zatrzymaniem tą groblą municyi Zamku Krolewskiego, ktory iest *propugnaculum contra insultus hostium.* Powinien iednak na teyże rzece słozę dostateczną instrumenta, powrozy, i inne potrzeby do tego należące mieć, aby statki na-

ANNO 1601 czynia wodne, któregokolwiek ſtanu ludzi bez wszelakiey trudności, wzgorę i na doł idące, *liberum tranſitum* miały. Czym iednak Konſtytucyi przeſzłego Seymu na Rzeki portowe uczynioney, w inſzych, okrom tego ſamego punkciech, nic ſię derogować nie ma. *Vol: II. fol: 1517. Anno 1601.*

Nro 18. O Przeczyszczeniu Rzeki Dzwiny.

1607 Ryżanie, iż ſię dobrowolnie *ob publicam commoditatem negociationum* przeczyſzczenia portu na Rzece Dzwinie podieli, na co i ſummę nie małą z kontrybucyi tegoż *portorium* przyięli, czemu ſię iednak dotąd doſyć nie ſtało: uſtawuiemy, i żeby *intra biennium* mianowani Ryżanie byli wykonać powinni *ſub pœna 1000 marcarum Delatori perſolven:* i ſowitym nadgrodzeniu każdemu ſzkod w tey nawigacyi podiętych, *nihilominus reali* tey powinności *ſatisfactione*, o co *forum* z niemi *cuivis* za Dworem *peremptoriè*. Co ſię *ſine ulla prolongatione & limitatione* expedyować ma. *Vol: II. fol: 1634. Anno 1607.*

Nro 19. O Rzekach Portowych.

1613 Rzeki w Koronie, iako i w W. X. L. do Portu iuż należące, iako i te komu, kiedy godne były, i bydź mogły, do ſpuſzczania Zboż; i wszelakich Towarow leśnych, a oſobliwie w granicach między Koroną i W. X. Lit: Rzekę Narew, a drugą rzekę Narewkę, i w inſzych Rzekach W. X. L. do portu godnych, w Dobrach Naſzych, i Stanow Szlacheckich każdemu wynaydować, wyprzątywać, przeczyſzczać, i używać pozwalamy: czego nikt bronić, ani przeſzkody czynić ma, *ſub pœna* w przeſzłych Konſtytucyach i Statutach opiſaną. O co każdemu *forum* na Trybunale Koronnym, i W. X. L. w każdym terminie, gdzie ſtrona żałobna zechce, zachowuiemy, ktorey winy połowica na ſtronę żałobliwą, a połowica na Sąd głowny przychodzić ma. *Vol: III. fol: 183. Anno 1613.*

Nro 20. O Rzekach Portowych W. X. Lit:

1631 Rzeki *navigabiles*, iż ſą *Juris publici* do pożytku i używania wſzyſtkich należą: przetoż według dawnych Praw maią bydź wolne od Grobel, Tam, Młynow, i od wſzyſtkiego cokolwiek zwykło impedyować nawigacyą. Ponawiaiąc tędy, i obiaśniaiąc dawne Konſtytucye poſtanawiamy, aby od tych mieyſc, od ktorych Rzeki *navigabiles* ſą, żaden Grobel, ani Tam, ani Młynow budować, i niczym nawigacyi impedyować nie mogł. A ieżliby ſię za iakim budowaniem ſzkoda komu w nawigacyi ſtała, tedy tę łowicie ma nadgrodzić ukrzywdzonemu; a za to że nawigacyom przeſzkadza, winy tyſiąc grzywien ma zapłacić, ktorey połowica Delatorowi, a połowica do Skarbu Naſzego. O co *forum* w Trybunale Koronnym, *inter cauſas officii* a w Litewſkim w każdy termin, między ſprawami obligowanemi, albo w Ziemſtwie i Grodzie, gdzieby ſobie ukrzywdzony, nayrychley ſprawiedliwości dowieść mogł. *Vol: III. fol: 681. Anno 1631.*

Nro 21. Rzeka Wisłok, navigabilis.

1631 Reaſſumuiąc Konſtytucyą *Anni* 1588. około Nawigacyi Wiſłoka, uczynioną: poſtanawiamy, aby Rzeka pomieniona, podług wzwyż opiſaney Konſtytucyi, była *navigabilis*. *Vol: III. fol: 703. Anno 1631.*

Nro 22.

ANNO

Nro 22. Rzeki portowe w Woiewodztwie Wolynskim.

Wielką w tym Stan Szlachecki ma szkodę, że na rzekach portowych, słupy, tamy, i groble, statkom wodnym przeszkadzaiące, są porobione: przeto reassumuiąc Konstytucye wszystkie o tym uczynione, waruiemy, aby wszystkie *impedimenta Navigantium* na rzekach śluze, i Bugu, i Horyni, mianowicie tamy, młyny, w Brześciu, w Bereuciu, Beretyczach, Husyennym, i inne wszystkie na tych rzekach, naydaley Jana S. Chrzciciela przyszłego, *sub pœna mille marcarum ad cujusvis instantiam, in quovis Judicio Castrensi sine appellatione & in Tribunali Lublinen: repeten:* zniesione były. *Vol: III. fol: 824. A. 1633.* 1633

Nro 23.

Postanawiamy aby Jazy wszystkie, Gaci i *impedimenta* na rzece Warcie, *opera humana extructa per Possessores fundorum*, przez ktore rzeka ta Warta *decurrit* zniesione i uprzątnione były *in spatio trium mensium: casu contraventionis forum* o to w Grodzie Poznańskim, *ad instantiam cujusvis sine appellatione, sub pœna mille marcarum, per medium parti & Officio luenda.* Nie wzruszaiąc w niczym Praw i Przywileiow Miastu Naszemu Poznaniowi na składy służących. *Vol: III. fol: 938. A. 1638.* 1638

Nro 24. Reassumptio Konstytucyi, o sluzach na Rzece Bugu i Clach.

Przeciwko Konstytucyom, o młyny, jazy, i tamy na rzece Bugu, postanowionym, zagęściło się rożnych nad te, ktore są Konstytucyami dotąd excypowane, śluz, tam i młynow w Koronie i W. X. Lit: przez co spław szkut rzeką Bugiem iest zatrudniony: Przeto *pœnam* trzy tysiące grzywien *contra transgressores legis*, podwyższamy, *ad cujusvis instantiam in quovis Judicio Castrensi, sine appellatione, vel Tribunalitio inter causas officii, repetendam.* Taż *pœna* i *Forum* na tych ktorzyby ważyli się, na doł i na gorę idące szkuty, Cłami nowemi, i nie zwyczaynemi onerować, i one hamować, ściągać się ma. *Vol: IV. fol: 26. R. 1641.* 1641

Nro 25. Naprawa drog, mostow, i czyszczenie rzek.

Nie tylko dla powszechney wygody, ale i dla pożytku Kraiu przez ułatwienie, osobliwie dla handluiących, złych Traktow, i Drog przykrości, konieczna wymaga potrzeba naprawy onych przykładem wszystkich rządnych Państw; przeto aby takowych złych drog reparacya, mianowicie pod Krakowem, iako też lustracya mostow, i ich także naprawa, tudzież czyszczenie rzek, podług uznania potrzeby, od Kommissyi Skarkowey Koronney następować mogła, corocznie na to ze Skarbu Koronnego dwakroć sto tysięcy zł: Pol: wypławać nakazuiemy. *Vol: VII. fol: 466. A. 1768.* 1768

Nro 26. Reparacya tam, i szpicy Montawskiey.

Rzecz powszechnie znana, że od utrzymania Tam na Wiśle, a naybardziey Szpicy Montawskiey, defluitacya do Gdańska zależy. Więc gdy taż znaczną i bliską grozi ruiną, na reparacyą tak oney, iako i Tam, ze Skarbu Koronnego, co rok summę pięć dziesiąt tysięcy zł: Pol: wypłaconą mieć chcemy. *Vol: VII. fol: 647. A. 1768.* 1768

ANNO

Nro 27. Defluitacya na rzece Wskrze.

1775 Gdy na tym zawisły maiątki Kraiowe, ażeby rzeki do spławow sposobne, żadnym nie były sposobem zatamowane, nad to, gdy Konstytucye 1511. 1532. 1557. 1563. 1563: *Annorum. in anonmitate* ostrzegły, iż wszystkie rzeki do spławow sposobne kommunikacyą z rzekami defluituiącemi maiące, ani młynami, ani groblami tamowane nie były, i owszem wolne spływaiącym bez żadney przeszkody zostały, przeto obiaśniaiąc *hanc anonimitatem* rzekę Wskrę, czyli Działdowkę *actualiter* od dawnych czasow defluituiącą, za wolną od młynow, i groblow zostaiących na prozby Posłow mieć chcemy; na sprzeciwiaiących się zaś Prawu teraźnieyszemu rygorem 5000. grzywien *præcisis delationibus, ac appellatione*, na instancyą *cujusvis, in Foro quovis competenti*, rozciągamy nad to, *executionem* Prawa teraźnieyszego Kommissyi Skarbowey zalecamy. *Vol: VIII. fol: 208. A. 1775.*

Nro 28. Obra Rzeka.

1775 Na żądanie Urodzonych Posłow Wielko-Polskich przekładaiących Nam: iż przez postawienie, i ustawiczne budowanie na rzece Obrze wielu młynow, i podnoszenia dla zatrzymania wody, grobli, przeszło mil dwadzieścia Kraiu iest zatopionego, i grunta tè żadnego nie przynoszą pożytku, przeto zlecamy Kommissyi Skarbu Koronnego, aby Kommissyą do zrewidowania, i weryfikacyi tegoż wyznaczyła, i ieżeli uzna za sprawiedliwość młyny te poznosić *indilate* zaleci, że zaś Ur. Antoni Poniński Starosta Kopanicki przez zniesienie młynow na rzece Obrze nie małą ponosiłby szkodę, tedy zachowuiąc w tey mierze sprawiedliwość, summę Ur: Staroście Kopanickiemu sześć dziesiąt tysięcy zł: Pols: naznaczamy, a tę Summę Kommissya Skarbowa Koronna na tych Obywatelow, którym z oczyszczenia tey rzeki gruntow, i łąk przybędzie, proporcyonalnie rozłoży, i one zapłacić nakaże. *Vol: VIII. fol: 208. A. 1775.*

Nro 29. Rzeka Ruz.

1775 Ponieważ rzeka Ruż wylewami swoiemi nie tylko zatapia grunta, i łąki Obywatelom nad nią mieszkaiącym, ale nad to dla zatkanego i zawalonego koryta nie mogąc mieć scieku, na publicznym gościńcu, nie przebytą, i nie bespieczną czyni przeprawę, więc ustanawiamy, ażeby wyżey wyrażana rzeka, aż do Narwi wybiegu swego, przez Obywatelow nad pomienioną Rzeką Possessye swoie maiących przechędożona, wyczyszczona, i przekopana była, czego exekucyą Kommissyi Skarbowey Koronney zlecamy, i aby Prawo ninieysze do skutku przyprowadzone było, nakazuiemy; a Kommissya ureguluie pomoc Obywatelow nad tąż rzeką mieszkaiących do wyczyszczenia oney, i w proporcyą possessyi ułoży sposob, aby Prawo ninieysze istotnie dopełnione było, przy tym mostowe, i grobelne na Ruzie zdawna do Dziedzicow Jakaci należące, dla tychże Dziedzicow bez żadney przeszkody, *nemine excepto* upewniamy. *Vol: VIII. fol: 209. A. 1775.*

Nro 30. Warunek łowienia ryb na rzece Warcie, dla possessorow brzegow oneyże ubespieczony.

1779 Aby Possessorowie brzegow mieli sami Prawo łowienia ryb, na rzece Warcie, rzeczą iest sprawiedliwą; wszystkie zatym uzurpacye własności, używania

wolney przeciwne i *abusus* znosząc, deklaruiemy. Iż nikomu odtąd łowić ryb ANNO na teyże Rzece wolno nie będzie, oprocz samych brzegow teyże Rzeki Dzie- 1776 dzicow, i Possessorow Prawo do niey własności maiących. *Vol. VIII. fol. 918. A. 1776.*

RZEMIESLNICY.

Nro I. O Rzemieślnikach po Miastach Mazowieckich.

Iż pod wszelakie niebezpieczne czasy, z rożnych okazyi przypadaiące, 1607 należy na tym, aby stan Szlachecki w rynsztunki woienne nie był ogłodzony, o ktore po te czasy w Woiewodztwie Mazowieckim bardzo trudno było; Przeto postanawiamy, aby Warszawa, i Łomża, *ex nunc* Rzemieślniki do rynsztunkow woiennych sposobne miały, i zawsze chować powinny były, ktorych po te czasy nie miały: w czym gdyby się niedbałemi pokazali, podlegać maią winie *de negligentibus Capitaneis* uchwaloney: o ktorą *forum cum peremptorio termino* przed Starostami tych Miast, *ad cujusvis instantiam*, z appellacyą zwykłą, *inter causas Officii. Vol. II. fol. 1628. Anno 1607.*

Nro 2. O Rzemieślnikach.

Konstytucyą *Anni* 1607. Woiewodztwu Mazowieckiemu służącą, z strony 1611 rynsztunków, i Rzemieślnikow, aby na Miasto Lublin była pociągniona, ustawiamy. *Vol. III. fol. 19.*

Nro 3. Szkoła Rzemieślnicza w Opolu.

Szkołę Rzemieślniczą w Opolu w Woiewodztwie Lubelskim od Xięży 1764 *Scholarum Piarum in commodum* ubogich dzieci, i Kraiu erygowaną, wraz z fundacyą tychże Xięży *Scholarum Piarum* przez ś. p. Jana Tarła Woiewodę Sandomirskiego *ad mentem* Prawa 1736. *cum perpetua* do niey *incorporatione* Plebanii Opolskiey, *mediante sanctæ Sedis Apostolicæ beneplacito*, uczynioną pod protekcyą Naszę bierzemy, i approbuiemy. A Ucznie wyzwolone w teyże Szkole, aby wszędzie po Cechach w Miastach, i Miasteczkach we wszelkiey z drugiemi rzemieślnikami rowności przyimowani i zachowani byli, nakazuiemy. *Vol. VII. fol. 373. 1764.*

RZYM.

Nro I. De Revocatione Cortesanorum.

Ad petitionem frequentem subditorum Nostrorum querimoniis ipsorum pul- 1540 sati: quod nonnulli subditi Regni Nostri Ecclesiastici Ordinis in Curia Romana agentes nedum ipsos, fratres, filios, servitores, eorum, sed etiam servitoribus Nostris non parcentes plerisque molestiis, & perturbationibus expensis & fatigiis inanibus eos afficiunt, præter Jus & æquitatem illos molestando: idq; potissimum fieri hac ratione: Quia Constitutiones Regni Nostri, jam pridem contra illos editæ, ad executionem debitam non deducerentur. Et propterea petierunt à Nobis iterum Universi Ordines Regni Nostri, ut Constitutiones Conventus Petricoviensis Anni 1538. de revocandis iisdem Cortesanis, executioni debitæ demandaremus: (quod Nos Justum & æquum esse censemus, nolle-

ANNO musq; querelas subditorum Nostrorum diutius sustinere; eosq; per insolentias
1540 Cortesanorum de caetero molestari ipsosq; Cortesanos ad indignitatem Nostram, & nationis Polonicae ignominiam, in Curia Romana hujusmodi malis artibus incumbere.) De unanimi Consilio & consensu Consiliariorum, Nuntiorum Terrarum Regni Nostri decrevimus & statuimus, ut iisdem Cortesanis, subditis nostris, in Regno & Dominiis nostris Sacerdotia obtinentibus (qui subditis & servitoribus nostris temere molestias inferunt illosq; molestant, ad impensas & sumptus inanes deducunt) Jura Regni nostri, Privilegia Sedis Apostolicae, Nobis & Regno Nostro concessa, per Nos jam revocentur patentibus literis Nostris ad Ecclesias illorum mittendis, ut infra tempus sex Mensium, a tempore oblatarum in Ecclesiis literarum Nostrarum computando, ad Regna & Dominia Nostra Sacerdotiaq; sua redeant; juxta Constitutionem Petricoviensem praefatam. Et nisi redierint intra tempus praedictum eadem Constitutio Petricoviensis contra illos extendatur & exequatur per locorum Capitaneos: quodq; & Sacerdotia illorum distribuantur: & damna passis ex illis satisfactio impendatur: juxta eam ipsam Constitutionem. Praeterea de Regno banniantur, liceatq; Nobis & subditis Nostris ad illa Sacerdotia alios praesentare: Ordinarii verò hujusmodi praesentatos instituere teneantur. Nihilominus tamen Nos vel Capitanei Nostri juxta Constitutionem Petricoviensem fructus hujusmodi Sacerdotiorum, statim post lapsum fatalem, reditus apprehendant, & illos percipiant; de illisq; damna passis satisfacient; & illos non dimittant, nisi alii ad ea praesententur, & instituantur. Per hanc autem constitutionem Nostram nolumus praecludere viam probis subditis Nostris; qui causa studii, vel negotiorum honestorum curandorum gratia, ad Curiam Romanam se contulerint; cum in arbitrio Nostro consistant, qui revocandi illinc fuerint: juxta uniuscujusque conversationem. *Vol. I. fol. 561. Anno 1540.*

N^ro 2. Dom Nacyonalny i z Kościołem w Rzymie.

1768 Uznaiąc coraz lepiey użyteczność Kościoła i Domu Nacyonalnego Polskiego w Rzymie, tenże oraz z wszelkiemi do niego przyległościami, i wszystkiemi fundacyami, mimo wszelkie przeszłe o tym rozrządzenia, do własney Naszey *immediatè* Protekcyi i dyspozycyi *pro bono Reipublicae & decore Coronae* mocą Seymu teraźnieyszego odtąd wracamy, i rezerwuiemy *in perpetuum* pod tąż protekcyą, i dyspozycyą Naszą mieć chcemy. *Vol. VII. fol. 743. Anno 1768.*

SĄDY.

§ 1. SĄDY DUCHOWNE.

N^ro 1. De Saecularibus non citandis ad Judicium Ecclesiasticum.

1433 Praeterea volumus quod Laici, deinceps pro debitis & in aliis Causis Civilibus per Clericos, ad forum Ecclesiasticum non trahantur, nisi forte sit causa spiritualis, vel spirituali annexa, aut debitum fuerit decimale. *Vol. I. fol. 102. Anno 1433.*

Nro 2.

No 2. De Causis Sæcularibus in Judicio spirituali non Judicandis. ANNO 1505

Quamvis in antiquioribus Statutis & Privilegiis constat vetitum esse. ne spirituales judices arrogarent, ipsis causarum Sæcularium judicandi facultatem tamen cum clamore communi impulsaremur, quod non obstantibus Constitutionibus antiquis sæculares personæ plerumq; evocantur ad spiritualia judicia, pro negotio sæculari, quapropter decernimus & statuimus, quod judices spirituales sæcularia judicia non exerceant, neq; judicent in futurum. *Vol. I. fol. 304. Anno 1505.*

No 3. Ut Homines Sæculares, ad Judicia Spiritualia, pro re mere sæculari, non evocentur.

Concordiam, quæ mater incrementi est, conservare volentes, inter spirituales & sæculares personas: prohibemus deinceps, ne sæculares personæ sexus utriusque judiciis spiritualibus se implicent, pro re sæculari, vel debito contracto vel contrahendo, nec aliquis sæcularis sæcularem pro re mere sæculari, in jus spirituale convenire audeat. *Vol I. fol. 370. Anno 1510.* 1510

No 4.

Differentias Judiciorum, inter spirituales & sæculares personas, sic in præsentibus Comitiis, cum Consiliariis Nostris utriusque status, & terrarum Nunciis constituimus, ne amplius alteri alteros, ad Jus incompetens evocent. Ut itaq; sit definitum quæ causæ ad Judicium spirituale & sæculare pertinent, per hanc illarum descriptionem, significamus, describimus & constituimus cum consensu Dominorum & Prælatorum spiritualium, nec non Dominorum status sæcularis, & Nuntiorum terrestrium. In primis ad spiritualium judicium pertinet, judicare differentias fidei Sanctæ Christianæ, hæreses, schismata, blasphemias contra Deum & apostasias. = Item pro Decimis, septem Sacramentis Ecclesiæ, Beneficiis, Sacrilegiis, Simonia, Fenoribus, spiritualium homicidiis percussionibus & vulneribus ordinatorum, alias consecratorum, sacrorum, nundinatione, & pro his qui confugiunt sub tutelam templorum, vel Monasticorum Cænobiorum, exceptis tamen illis, quos Jus templis defendere non permittit, ut sunt nocturni damnidatores, in segetibus fundis, vel agris, sicarii, alias dispercussores libere iter facientium, fures publice proclamati, vel ter in Regestris conscripti, incendiarii & violatores libertatum Ecclesiarum, isti & tales non debent, de templis recipi, neq: defendi. = Item ad Judicium spirituale judicare pertinet incantationes, & magias, census perpetuos Ecclesiasticos, terrestres, & temporales reemptiones, Ecclesiarum donationes, alias Poświątne. = Nihilominus de ipsis fundis, Ecclesiis dotatis, alias o Poświątnym, sic est constitutum: quia si aliquis spiritualis vel vigore literarum, vel possessionis diuturnæ possideret id, quod asserit esse Ecclesiæ dotatum, alias Poświątnym, & ex illa Ecclesia vel Ecclesiastica persona inofficiose & alicujus vi vel violentia esset depulsa & eo nomine citaret, is debet judicari juxta veterem consvetudinem, Jure spiritualium. = Excepto hoc, si in termino Persona sæcularis citata afferreret, quia hoc ipsum pro quo citatur, Ecclesiasticum non est, sed tantum adjectum de ejus proprio ad Ecclesiasticum, hoc est, quia hæc Persona spiritualis plus sibi dationis, alias Poświątnego 1543

ANNO appropriavit latiùs vel longius quam debet habere, juxta literas fundationis vel
1543 poſſeſſionis, extunc ſpiritualis Judex adjudicando Actori hoc, quod in literis fundationis habet, vel ab eo juſte poſſideri Dominus cognoſceret, vel id ſuper quod legitimè doceret, pro reliquo fundi, illo ſcilicet, quod eidem non agnoſceret Dominus debet remitti ad Jus terreſtre. = In qua quidem cauſa, pro ſproprietate, pro limitibus, aut pro meta, a decreto remiſſionis a judicio ſpirituali ad Jus terreſtre, ad ſuperius Tribunal judicii ſpiritualis, vel Romanum appellatio admitti non debet, ſub pœna infra ſcripta. = Sic etiam ad Judicium ſpirituale pertineat, perſona miſera & derelicta quæ manibus ſuis victum ſibi emereri atq; elaborare non poteſt. = Item huic etiam ſpirituali Judiciio, pertinet quærere & judicare, de legitimi vel illegitimi tori liberis, ſeu natalibus. = Item ad Judicium ſpirituale pertinent cauſæ eorum, qui ſe ſponte ſua obligant & inſcribunt, in jure ſpirituali: Præter inſcriptiones illas, quas Kmethones & ſubditi Nobilium facerent inter ſe coram judicio ſpirituali. = Nam tales inſcriptiones, inter Kmethones & ſubditos Nobilium a ſpiritualibus ſuſcipi non debent; quod ſi ſuſciperentur; extunc tales inſcriptiones nihil valere debent. = Sed inſcriptiones & venditiones decimarum pro debito Eccleſiæ, vel ſpirituali perſonæ faciendas poſſunt ſuſcipere & judicare judicio ſpirituali. = Sed hoc debet intelligi de Kmethonibus & ſubditis liberis, non obligatis Noſtris regalibus: ſic Kmethonibus ſpiritualium: quibus licebit tales facere, & in ſe ſuſcipere inſcriptiones, tantum a Kmethonibus & ſubditis nobilium, ſuſcipi non debent. = Etiam pro percuſſionibus & exceſſionibus contra Eccleſias & Eccleſiaſticas perſonas conſecratas. = Præterquam illos Eccleſiæ Miniſtros qui Eccleſiaſtici & Accolyti eſſent, & uxores poſtea ducerent; præter etiam illos, qui exiſtentes Miniſtri Eccleſiæ non tamen Sacerdotes, ipſi ſolis in tabernis lites quærerent, & in illis litibus convicti fuerint: hi ad judicium ſpirituale pertinere non debent. = Etiam ad Judicium ſpirituale pertineant, cauſæ juris patronatus, Plebanatuum, Altarium, Præbendarum & aliorum ſacerdotiorum: ad hæc divortiorum, & dotium inter perſonas per divortium ſeparatas, remitti debet ad Tribunal S. M. Regiæ: ſecundum veterem conſvetudinem. = Teſtamentorum veró Cauſa, utriuſq; Juris tam ſpiritualis quam ſæcularis debet eſſe exceptis illis, quæ eſſent in Jure ſæculari factæ. Ea enim in eodem Jure recognoſci debent, niſi forte aliquid in eo Eccleſiæ vel in pios uſus & miſericordiæ opera legaretur ſed nihil juri terreſtri ſubjectum contra ſtatum legari debet. = Hoc eſt autem teſtamentum mixti fori: quod coram publico Notario fieret; vel qui illud propria manu ſcriberet: vel coram aliquibus teſtibus præſertim Nobilibus, factum eſſet. = Hoc tamen debet eſſe liberum Nobilibus: non autem Civitatum Incolis: & pro talibus poteſt citare, qui vult ad forum ſpirituale vel ſæculare, ad quod aliquis pertinet: hoc in ejus voluntate ſtat. = Sed Teſtamentum quod aliquis coram nobis, vel coram quocunq; alio Judicio, aut jure ſæculari terreſtri, caſtrenſi, civili, villano, Advocato, & Juratis faceret: tale omnino, ad Jus ſpirituale non pertinebit: neq; nomine illius poteſt quis convenire, coram Judicio ſpirituali Excepto ſi aliquid Eccleſiæ, & quod contra jus terreſtre non eſſet, legaretur; hoc in ejus voluntate erit, ad ſpirituale ſcilicet vel ſæculare jus citare. = Et ſi qua ſpiritualis Perſona aliquem Nobilem, vel Nobilis ſubditum, ad jus ſpirituale, pro alia re, ultra articulos ſuperius deſcriptos ad ſpirituale Jus extraheret, vel citaret: extunc ibidem eodem evocato pro pæna debet dare 14. mar-

ANNO

tas pecuniæ, quæ debet in illo decerni; in spirituali Jure sub censuris. A quo decreto pœnæ, appellatio non debet admitti, per spiritualem judicem. = Alias autem omnes Causas, judicium sæculare debet judicare: ita quod si etiam spirituales haberent aliquid cum sæcularibus agere; vel cum illorum subditis debent in jure sæculari experiri. = Similiter etiam si quis sæcularis spiritualem ad jus sæculare terrestre; pro his articulis judicio spirituali pertinentibus evocaret; talis etiam debet condemnari in pœna quatuordecim marcarum. = Nihilominus per hanc Constitutionem Nostram, nolumus ut in aliquo derogetur juribus & privilegiis spiritualium in statutis rescriptis: hoc est, ne in illis hoc mutaretur, vel destrueretur: quod est plus in illis scriptum, quam hæc Constitutio habet. Ita enim cum Consiliariis Nostris & Nunciis terrarum constituimus, quia hoc debemus unicuiq; tam spirituali, quam sæculari subdito nostro tenere & reformare juxta Constitutiones priores. *Vol: I. fol: 578. A. 1545.* 1545

SĄDY ZIEMSKIE.

Nro 5. §. 2. De Judiciis duntaxat à mane, ad horam nonam tractandis.

Prava consvetudine noscitur esse observatum, quod sine temporum & horarum differentia & distinctione, per Judices judicia celebrabantur; & ita pleriq; non aliter ad causas veniebant pertractandas, quam post prandium repleti, & inebriati; propter quod judicium parvi pendebatur & debilitabatur, reverentiaq; Judicis minime observabatur, nec ad veritatem aliquis habebatur respectus. Itaq; decernimus & volumus, ut certis temporibus, sive horis, & cum debita animi discretione judicia pertractentur & observentur, & quod deinceps Judices diebus terminorum & ad præsidendum consvetis à mane usq; ad horam nonam, sive ad meridiem in quibuslibet causis debeant præsidere & causas pertractare; etsi primo die terminorum ad horam meridiei omnes litigantes in causis & litibus ipsorum non poterint expediri, volumus quod absq; alicujus causæ vulneratione aut abbreviatione, diebus proxime sequentibus præsidendo duntaxat ad horam prædictam omnes & singuli litigantes debito modo secundum ordinem infrascriptum expediantur. *Vol: I. fol: 7. A. 1346.* 1346

Nro 6. De judice inculpato existente qualiter aliæ causæ judicabuntur nec ne.

Item si quis contra judicem quidquam attentaverit, eumq; inculpaverit alias *rufzy* extunc solummodo illa causa in qua, judici derogaverat non debet judicari, aliæ omnes causæ coram eodem judice vertentes eo non obstante judicentur. *Vol: I. fol: 156. A. 1447.* 1447

Nro 7. De reclamatione terminorum.

Item volumus, quod reclamatio terminorum non debet esse deinceps, nec fit necessaria, sed termini & colloquia partibus assignatis judicabuntur: quia termini & colloquia erunt peremptoria, pro partibus constitutis celebranda. *Vol. I. fol: 157. A. 1447.* 1447

ANNO

Nro 8. De Judicibus personaliter judicaturis pro summis, quæ non majores sint, quam triginta marcarum.

1447 Item decernimus quod Judices, & Subjudices propriis in personis & non per Camerarios judiciis tenebuntur præsidere pro summis centum marcarum, triginta marcis extendentibus nullo pacto judicabunt. *Vol: I. fol: 157. A. 1447.*

Nro 9. Judicia Capitanei pro tempore et loco tenentes

1496 Item statuimus, quod Capitanei Nostri judicia non judicent in arctiori tempore nisi in sex hebdomadis, quodq; ipsorum judicia hujusmodi ante unam septimanam præconisentur & proclamentur, locusq; hujusmodi judicio, talis modi proclamatione publice designetur. *Vol: I. fol: 249. A. 1496.*

Nro 10. Judicia secundum Statuta tenenda.

1496 Huiusmodi autem judicia judicentur ex libro statutorum Regis Casimiri divæ memoriæ, & ex statutis in Warta confectis. Quodq; in huiusmodi judiciis non recipiantur dilationes termini præterquam infirmitate de qua primum per juramentum constare debebit, in secundo autem termino in terminis comparere & respondere debebit. *Vol: I. fol: 250. A. 1496.*

Nro 11. De terminis generalibus, seu peremptoriis.

1496 Item statuimus, quod Judicia peremptoria seu termini generales fiant tribus vicibus in anno in terris singulis, omnesq; officiales qui judiciis præsidere consveverunt personaliter eis interesse tenebuntur & sint adstricti, exceptis Palatino & Capitaneo qui dum conventionibus aut negotiis Regiis fuerint impediti poterint vice sua surrogare terrigenas possessionatos & prudentes, seu jurisperitos. Cæteri vero præsidentes in judiciis ut Judex, Subjudex, Vexillifer semper personaliter interesse debebunt, præterquam si aliquis eorum infirmus esset, aut legatione Regia, seu Regni fungens alicubi mitteretur, nam tunc pro uno semel poterit alium in judicio ponere vice sua, alias semper extra casus istos interesse personaliter sint adstricti. *Vol: I. fol: 250. A. 1496.*

Nro 12. Judicia quatuor in anno tenenda, et qui illis debeant interesse.

1496 Imprimis quoniam crebriuscule contingit judicia non teneri terrestria propter absentias eorum, è quorum auctoritatibus generalis dependet administratio justitiæ; idcirco statuendum putavimus & statuimus, ut in singulis terris Regni Nostri, Judicia terrestria quatuor in anno celebrentur, quibus judiciorum terminis intersint & eis præsideant illi, qui ad judicia celebranda ratione dignitatis aut officii pertinent. Si vero non interessent neq; alium à se substituerent, nihilominus, Judex cum Subjudice terminos & judicia judicabunt non obstante absentia illius & illorum, qui interesse debuit & debuerant, & similiter Camerarii sui Camerariorum eorundem. = Tamen ad minus judiciis & terminis eisdem Judex cum Subjudice & Notario interesse teneantur, pro quibus si aliquis eorundem trium Officialium terrestrium non venerit, aut omnes non venirent; extunc puniendus puniendiq; erunt quatuordecem marcarum pœna fisco Regio irremissibili-

ter

ter applicanda vera infirmitate & Reip: negotiis exceptis, si eis impediti ad judicia venire non possent vel eisdem non interessent. *Vol: I. fol: 256. A. 1496.* ANNO 1496

Nro 13. De locis Judiciorum Capitaneorum et quatuor articulis judicandis.

Item ad tollendum non nullorum Capitaneorum abusus: dum videlicet relictis Capitaneatuum locis consvetis in quibus Judicia exercere consveverunt: non nunquam Tribunalia Judiciorum suorum in locis Officio ipsorum alienis constituunt, decrevimus & statuimus, ut ipsi Capitanei Terrarum, ac Districtuum non in aliis judicent locis, quam Capitaneatuum propriis, alias in quibus judicia esse consveverunt, articulos tamen quatuor duntaxat in privilegio præinserto descriptos. *Vol: I. fol: 257. A. 1496.* 1496

Nro 14. De Judiciis Capitaneorum quot vicibus celebrabuntur.

Hæc autem Judicia celebrabunt in sex septimanis quibus personaliter intersint, & quoties non interessent constituent Judicem Nobilem possessionatum in eodem Capitaneatu domicilium habentem, causasq; & Judicia discernere scientem, quod faciant sub privatione Capitaneatus, cui pœnæ subjicientur quotiescunq; causa quacunq; privata impediti judiciis non interessent, excepto quod propter necessitates aut actiones Reipubl: vel nostras interesse non valerent. *Vol; I. fol: 257. B. 1496.* 1496

Nro 15. De nullitate Judicii Capitaneorum.

Et nihilominus si quid ultra articulos quatuor aut in aliis temporibus & locis inconsvetis judicarent; id irritum & inane esse volumus & decernimus. *Vol: I. fol; 257. A. 1496.* 1496

Nro 16. De Judice Terrestri in terra mansuro.

Item cum nonnulli subditi nostri, aut domicilia propria, aut servitiorum suorum Officia terris in aliis obtinentes, Judicatus Terrarum in quibus non resident occupare & Officii ministerii negligere sæpe numero viderentur, Nos super hoc consultationem habentes generalem cum Prælatis & Baronibus universis, decrevimus statuendum, ut in singulis terris Judices Terrarum residere & justitiam petentibus ministrare per se & personaliter teneantur, alioquin si interim judiciis non præessent, nec in terra residerent, extunc anno decurso judex novus per Nobilitatem terræ illius eligatur juxta Consvetudinem antiquitus institutam. *Vol: I. fol: 270. A. 1496.* 1496

Nro 17. Quamvis sciamus id, quod cujusq; Judicis Officio in celebrandis judiciis terrestribus & castrensibus incumbat, quia tamen præter officium multa committi per Judices, a subditis nostris edocti sumus: Mandabimus & mandamus omnibus in Officiis Judiciariis constitutis; ut juxta formam Satutorum, judicia temporibus statutis celebrent, & ad alia tempora in consveta illa non transponant, sub pœnis in Statutis expressis, contra eos editis. *Vol. I. fol: 505. A. 1552.* 1552

Nro 18. Volumus & Statuimus; ut Capitanei, præter Articulos in statuto expressos, nullas alias causas judicent, etiam si quis vel non comparue- 1552

ANNO rit, vel ex ignorantia Jurisdictionem Capitanei prorogaverit: & si quid in contrarium fecerint, eorum judicium nullitatis vitio cassetur. *Vol: I. fol: 506. A. 1532.*

Nro 19. De non transponendis Judiciis proclamatis.

1538 Ne subditi nostri in assequenda justitia impedrantur, aut negligantur: Statuimus; ut Judicia terrestria, quæ fuerint præconis voce publicata; per Palatinos locorum transponi in aliud tempus non debeant neq; possint. Ubi vero Palatinus, aut Judex seu alter Officialis, ea ipsa Judicia proclamata; ut non celebrentur, quomodocunq;, sive transposuerit, sive aliter impediverit: talis pœna centum marcarum pecuniarum puniatur; cujus medietas nobis, altera parti ea in re injuriam sustinenti cedet. *Vol; I. fol: 534. A. 1538.*

1539 **Nro 20.** Crebris sæpè subditorum nostrorum Nobilium querimoniis sollicitati, ut in Capitaneorum Judiciis & Officio nihil in illos statuere permittamus, quam quod deceat, & ad illorum Judicium & Officium in Articulis Judicii & Officii Statuto expressis pertineat, Decreto præsentis Conventus sancimus, ut Capitanei injurias de rebus minutis, jugero, pratis, & id genus particulis universitatem eorum non judicent, sicut de violenta expulsione. Et ut cesset mos ille scribendi & citandi cum dictione PRÆSERTIM. Sed Officium & Judicium suum intra metas Statuti de Articulis Judicii ac Officii Capitan: expressas tantummodo judican: contineant. Neq; plus á re judicata, seu scripturis quibusvis Judicialibus exigant, quam quod in Judiciis Terrestribus, a similibus exigi solet. In Districtu autem suo quemcunq; Nobilem de eo pro quo citatus erit Capitanei judicent, et ad aliud Tribunal longius non trahant, nam in consvetudine est, quod Judicia in Districtibus de sex in sex septimanas in Majori Polonia renovari debent. Datum Cracoviæ in Conventione Generali Sabatho in Crastino S. Valentini A. D. 1539. Regni vero Nostri A. 33. *Vol: I. fol: 550. A. 1539.*

Nro 21. De Judiciis generalibus.

1540 De terminis seu Judiciis generalibus, quæ vulgo colloquia; nuncupantur celebrandis, Statuta omnia desuper edita in robore conservamus: ac illa singulis terris, juxta eorum Statutorum ordinationem, & veterem consvetudinem, celebrari mandamus, semel ad minus annis singulis. Quia vero propter nostrum in magnum Ducatum Lithvaniæ egressum, negotiaq; Ducatus illius, quæ forte Nos in illo diutius quam vellemus distinebunt. Appellationes seu Motiones à Judiciis Terrestribus & Castrensibus, seu etiam Officio Castrensi, ad Nos factæ, remanerent longo tempore indecisæ: per hocq; multorum subditorum nostrorum Justitia negligeretur: Statuimus, ut interim donec Nos ex Magno Ducatu Lithvaniæ redierimus, ejusmodi Judicia generalia bis in Anno celebrentur. Quibus & Domini Episcopi singuli in Districtu sedis Episcopatus sui, Palatini, Castellani, cæteriq; dignitarii & Officiales, Judices & Subjudices Terrestres interesse teneantur, sub pœnis in Illos statutis. Nisi vera infirmitas, Legatio, vel Reip: servitium, Illos excusarent. In tali enim Casu, licebit impedito sic in locum suum, alium idoneum surrogare. In quibus quidem Judiciis generalibus, omnes motiones, Appellationes, & alia id genus tam a Terrestribus, quam a Castrensibus Judiciis, ac etiam ab Officio Castrensi, quæ ad Nos seu ad Conventum generalem sunt factæ & jam ante nostrum in Lithvaniam egressum non fuerint decisæ, ac

interim donec in Magno Ducatu illo Nos agere contigerit, cadentia judicari & terminari debebunt. Et quidquid per Judicio illi præſidentes judicatum & decretum fuerit, id totum per eoſdem Judicio præſidentes, ac locorum Capitaneos, in executionem deduci debet. Licebit nihilominus unicuique, à decreto & ſententia Judiciorum generalium, ad Conventum generalem Regni primum, poſt Noſtrum in Regnum reditum celebrandum, appellare. Sed hujusmodi Appellatione non obſtante, executio Decretorum fieri debet ut ſupra: illeq; pro quo judicatum fuerit, in poſſeſſione bonorum illi adjudicatorum inducendus, & in ea tuendus erit; Ubi tandem in Conventione generali; Nos cum Conſiliariis Noſtris, ſententiam & Decretum, a quo appellatum fuit, Juſtum eſſe cognoverimus: illud approbabimus. E diverſo vero ubi per Nos & Conſiliarios Noſtros, fuerit retractatum & infirmatum: bona omnia, & res aliæ, quæ per hujuſmodi ſententiam fuerint adjudicatæ alicui parti, rurſus reſtituentur illi: pro quo in Conventu generali tulerimus ſententiam: ſimul cum fructibus, intermedio tempore perceptis & damnis inde ſecutis, Juramento damna paſſi æſtimandis. Tempora vero celebrandorum hujuſmodi generalium Judiciorum, volumus juxta Statutorum diſpoſitionem, obſervari. *Vol. I. fol. 563. Anno 1540.* ANNO 1540

N^ro 22. Około Inhibicyi, ponieważ że ſą Statuta dawne, wedle tych zachowywać ſię ma Kancellarya Naſza, i Sąd abo Urząd, a ktoryby ſię Sąd abo Urząd inaczey zachował, tedy winą w Statucie opiſaną karan bydź ma. *Vol. II. fol: 596. Anno 1550.* 1550

N^ro 23. SĄDY GRODZKIE MAZOWIECKIE.

Aczkolwiek w Przywileiu, przez Nas wſzyſtkim Państwom Naſzym Kor: *Anno D.* 1550. danym na Seymie Piotrkowſkim, ktorymeśmy i wſzyſtkie Prawa, Przywileie, ſwobody, i wolności potwierdzili, ieſt dobrze opatrzono, iż nie ma nikt nikogo pozywać do Sądu, o rzeczy onemu Sądowi nie należące; ale iż Poſłowie Woiewodztwa Mazowieckiego niektorzy, deſerowali to Nam, iż o wiele rzeczy bywa wydawano pozwow do Grodzkich Sądow i Urzędow, ktore im nie należą. A Staroſtowie więcey ſobie władzy przywłaſzczaiąc niżli im należy, lada o co ſądzą, i trudności Szlachcie i Nam nie mało zadawaią, a to ſię *impunè* dzieie, *abuſu quodam damnabili.* Przeto zabiegaiąc temu, aby te nie potrzebne powłoki i utraty Szlachty, nie były na potym, uſtawiamy tą Konſtytucyą, mocnie od wſzyſtkich bydź trzymano, Iż ktoby kogo śmiał pozwać do Sądu, abo Urzędu Grodzkiego, o rzecz iemu nie należącą, ktore Statutami i Konſtytucyami ſą opatrzone, aby na takowym Aktorze 14. grzywien była wina liczby Polſkiey, tamże w tymże Sądzie abo Urzędzie Grodzkim ſkazana, wedle Przywileiu przerzeczonego, ktorey ieżliby w Grodzie pozwanemu nie przykazano, tedy Sąd Ziemſki za nowym Pozwem onegoż Pozwanego, gdyby o nię pozwał, *ad Judicium Terreſtre* ma ią ſkazać Jemu: żeby ſię każdy *in ſuo contineret Officio*: okrom tego, gdyby ſię kto komu zapiſał w Grodzie ſtać i odpowiadać. Bo taki wedle ſwey obligacyi ma bydź zawſze ſądzon, i ſkazowan. A nie maią ſię też Sędziowie Grodzcy, i Urzędy Staroście wymawiać ſądzić takowych ku zapiſowi, żeby tego nie byli powinni ſądzić. Gdyż każdy *in Officio publico* będąc, powinien każdemu ſprawiedli- 1565

ANNO wość czynić. *Et nihilominus* to, coby, *extra forum competens proprium* było
1556 przez kogo *quacunq; Juris via, sive in contumaciam, sive per controversiam* otrzymano, *nullitatis vitio subjacere debet, irritumque & inane erit*, ani tego ma Starosta, żaden exekwować pod zapłaceniem i nadgrodzeniem szkod wszystkich temu, któremuby ie uczynił, *medio ejus corporali Juramento taxan*: Ponieważ o tym są iuż i pierwsze Konstytucye i Dekreta, co Starostowie sądzić maią. *Vol. II. fol. 694. Anno 1565.*

Nro 24. Czasy Sądow.

1578 Sądy naprzód począć się maią zawsze w Piotrkowie w Poniedziałek bliski po S. Marcinie, a kończyć się maią aż do Kwietniey Niedziele. W Lublinie w Poniedziałek bliski po przewodniey Niedzieli, a kończyć się maią dokąd się nie skończą. A wszakże aby insze Sądy *inferiorum subselliorum* pod tym czasem sądzenia *ultimæ instantiæ judiciorum generalium* odprawowały się. A Mazowieckie Sądy *ultimæ Instantiæ* które teraz sądzą, iako się zaczęły, skończyć się maią. Dekreta i Sprawy tych Sądow w Piotrkowie pieczęcią, Ziem: Sieradzką, a w Lublinie pieczęcią Ziemsk: Lubelską maią bydź popieczętowane, tak iako się to zachowało przy Sądziech Krolewskich. *Vol. II. fol. 967. Anno 1578.*

Nro 25. Sądy Ziemskie i Grodzkie, po wszystkiey Koronie.

1589 Sądy Ziemskie i Grodzkie, Jurydyki Grodzkie nie maią się odprawować w żadnym Urzędzie i w Grodzie, po dokończeniu Seymu walnego Koronnego, *in arctiori tempore* iedno po dwu Niedziel. *Vol. II. fol. 1280. Anno 1589.*

Nro 26. Roki Kiiowskie.

1601 Sądzenie Rokow Ziemskich, i Rokow Grodzkich Kiiowskich, po Seymie we 4. Niedziele dla dalekości drogi pomykamy: a sądzenie Rokow Ziemskich w Kiiowie w Ratuszu, w Zytomierzu, i Owruczu, w Dworzech Naszych naznaczamy. Czego tameczni Starostowie, a w Kiiowie Mieszczanie bronić nie maią. *Vol. II. fol. 1512. Anno 1601.*

Nro 27. Powinnność Sądu Ziemskiego przy Trybunale.

1613 Według słow Konstytucyi Trybunalskiey, iako się na Seymie zachowuie, i iako się na przeszłych Trybunałach dotąd zachowało, tę bydź deklaruiemy: po odebraniu przysiąg od PP. Deputatow Duchownych i Swieckich, Dekreta onego Sądu pisać, Zapisy, Rekognicye, Protestacye, Aresta, Sądowe Kontumacye pierwszych Pozwow przyimować, Xięgi chować, Regestru przestrzegać, pieniądze z Dekretu oddane chować co, (*absentia alterius eorum non obstante*) *nisi præsentes* odprawować mogą. W czym od PP. Deputatow impedyowani bydź nie maią, aby *authoritas* tego Sądu starych Praw cała zostawała. *Vol. III. fol. 190. Anno 1613.*

Nro 28. O Pozwach i Processach Xięstw Oświecimskiego i Zatorskiego.

1616 Aczkolwiek w Przywileiu inkorporacyi Xięstw tych do Korony, to zostawało za zwyczaiem dawnym: że wszystkie Pozwy i Processa ięzykiem Pol-

ſkim w Xięſtwach tych tak w Ziemſtwie iako i w Grodzie piſane bydź miały, co i do tych czaſow zachowywało ſię. Jednak Obywatele tameczni konformuiąc ſię we wſzyſtkim do zwyczaiow Koronnych, tego teraz odſtępuią. Przetoż ninieyſzą Konſtytucyą za zgodą wſzech Stanow waruiemy; aby odtąd iuż nie ięzykiem polſkim, ale łacińſkim wſzyſtkie Pozwy, Dekreta, Proceſſy, u Sądow tak Ziemſkich iako i Grodzkich piſane były. *Vol. III. fol. 288. Anno 1616.* ANNO 1616

Nro 29. Grod Warszawski.

Sądy Grodzkie Warſzawſkie, aby podług Konſtytucyi i zwyczaiu Krakowu ſłużącego i przez Urząd Starościń: to ieſt Podſtarościego pod odiazd Naſz *ad inſtar* Sądow Krakowſkich były ſądzone, mieć chcemy: w ktorych wſzyſcy Obywatele *nobilis conditionis impoſſeſſionati* także i *plebeiæ conditionis* przy Starey i Nowey Warſzawie, i ich przedmieściach, tak Pradze, iako i Golędzinowie, tak na Naſzych, iako i Duchownych, Szlacheckich Gruntach mieſzkaiący ſprawować ſię będą powinni, *ſalva appellatione*, Szlachcicowi na Trybunał, *inter cauſas terminorum tactorum*, *a plebeo* za Dworem *in cauſis majoribus taxam trecentarum Marcarum excedentibus*, *exceptis Civium Poſſeſſionatorum*, ktore *ad forum Civile in Cauſis Civilibus* należeć maią, & *cauſis fundi Incolarum Spiritualium*, & *Nobilium. ktòre ad directum Dominum pro cognitione & deciſione remittuntur ſalvis Privilegiis antiquis Civitatis antiquæ Varſaviæ & Conſtitutionibus Anni 1611 & Anni 1633. in toto manentibus. Vol. IV. fol. 560. Anno 1658.* 1658

Nro 30. Sądy Ziemskie.

A iż przez rożne przeſzkody ſprawiedliwość święta w Sądach Ziemſkich wielkie ma ubliżenie, tak że ukrzywdzeni ſprawiedliwości świętey dochodzić nie mogą, za zgodą tedy wſzech Stanow *lege preſenti cavemus*, ieżliby dla iakiey przeſzkody Sądy Ziemſkie według kadencyi Prawem przepiſaney nie doſzły, daiemy to w moc Sędziom Ziemſkim na inſzy czas, kazać ie publikować, a publikacya ich Niedziel 4. bydź ma, i w Grodzie *proprii diſtrictus* zapiſana będzie, tego dokładaiąc, że tylko tak wiele razy ſądzone bydź maią przez Rok, iako w Prawie opiſano: To deklaruiąc *lege præſenti* aby Urzędy Grodzkie nie wdawały ſię w Sprawy Sądowi Ziemſkiemu należące, ani do ſiebie Spraw tych, ktore z dawnych Praw do Sądow Ziemſkich należą, Akcyami nie przyciągały *ſub nullitate* Dekretow wſzyſtkich, ktoreby *in contrarium* tey Konſtytucyi naſtąpiły, *et pœna evocationis contra Actorem* wſkazana bydź ma. O Poddane także zbiegłe, Sprawy do Sądow Ziemſkich należeć będą. Co Woiewodztwu Sendomirſkiemu ſłużyć ma, wyiąwſzy *Proceſs* o Poddane Woiewodztwa Wołyńſkiego, Podlaſkiego, Ziemi Halickiey, Chełmſkiey, Sanockiey i Lwowſkiey. Także Bracławſkiego. *Vol. IV. fol: 927. Anno 1667.* 1667

Nro 31. Sądy Grodzkie Powiatow Woiewodztwa Wołhyńskiego.

Przełożono Nam ieſt od Woiewodztwa Wołhyńſkiego, przez Poſłow Tegoż Woiewodztwa: iż *in adminiſtranda juſtitia* nie małe ztąd zachodzą *incommoda* że Roki, po Rokach zaraz w tydzień ſądzone bywaią, przez co tak Obywatelom we dwoch Powiatach, ſubſtancye i Sprawy ſwoie maiącym, iako Pa- 1667

ANNO tronom Prawnym, rożnych Sprawy traktuiącym wielka bydź musi dystrakcya.
1677 Przeto *ad præsens lege publica statuimus* aby *in posterum* Roki Grodzkie Włodzimirskie we dwie Niedzieli po Łuckich, a Krzemienieckie we dwie Niedzieli po Włodzimirskich sądzone bywały. *Vol: V. fol. 463. Anno 1677.*

Nro 32. SĄDY PODKOMORSKIE ZIEMSKIE I GRODZKIE.

1677 Dla prędszego dochodzenia sprawiedliwości, pozwalamy *lege præsenti* aby Sądy Podkomorskie, Ziemskie i Grodzkie, według kadencyi swoich zawsze, *etiam* podczas Seymu, sądzone były. Wszakże ktoby miał funkcyą, albo Sprawy, albo *negotium* na Seymie, powinna mu *ad affectationem* pozwolona bydź *suspensa ad proximos* po Seymikach Relacyinych, na ktorym terminie dowieść potym ma Marszałkowską attestacyą, że był na Seymie *præsens. Vol: V. fol. 463. Anno 1677.*

Nro 34. SĄD ZIEMSKI SIERADZKI.

1677 Zachowuiąc przy dawnym Prawie i Juryzdykcyi Sąd Ziemski Sieradzki, i żeby prorogacya Trybunału Sądom Ziemskim nie przeszkadzała. Postanawiamy, żeby poki Trybunał caloroczny trwać będzie, dwuch z Ziemstwa Sądy Ziemskie gdy czas ich przyidzie, sądzili. *Vol: V. fol: 480. Anno. 1677.*

Nro 35. ORDYNACYA SĄDOW ZIEMSKICH WOIEWODZTWA SENDOMIRSKIEGO.

1685 Wielka się uyma dzieie przez to sprawiedliwości, że Sądy Ziemskie, nie tak często sądzone bywaią. Przeto uchwałą Seymu tego, taką czyniemy Sądow tych Ordynacyą. Ażeby pierwsza kadencya w Sendomirskich Powiatach, druga w Radomskich sądzona była, kadencye zaś tak ordynuiemy. Pierwsza *feria 2da post Festum S. Priscæ* w R. 1686. w Sendomirskich. Druga w Radomskich, *feria 2da post Dominicam Reminiscere Quadragesimalem. Tertia* w Sendomirskich *feria 2da post Dominicam Conductus Paschæ.* Czwarta w Radomskich *feria 2da post Festum Sacratissimi Corporis Christi.* Piąta w Sendomirskich, *feria 2da post Festum S. Mathæi Apostoli.* Szosta w Radomskich *post Festum S. Martini Pontificis.* A ieżeliby się trafiło, że *ob legale impedimentum*, ktorey nie przyszło sądzić kadencyi, tedy alternata nie powinna ginąć Ziemi, ale kadencye pomykać się maią. Dla czego Kancellarye Ziemskie Ur: Pisarz Ziemski, dla lepszey wygody Obywatelow wszystkich Powiatow otwierać będzie powinien przed każdą kadencyą na Niedziel trzy, a po kadencyi Niedziel dwie otwarte bydź maią. Przy zapisach *Majoris Importantiæ* Ur: Komornik podpisać się będzie powinien w Protokule. Zapisy zaś wedle dawnego zwyczaiu wydawane bydź maią *per extractum*, a Urodzeni Sędziowie Grodzcy wedle Praw dawnych, sprawić się będą powinni. Relacye Pozwow na Sądy Ziemskie w tychże Kancellaryach Ziemskich zeznawane, iako prawo mieć chce bydź powinny. *Vol: V. fol: 718. Anno 1685.*

Nro 36. O SĄDACH ZIEMSKICH.

1764 Ponieważ częstokroć Sądy Ziemskie Woiewodztw Poznańskiego i Kaliskiego, czyli to *ex negligentia* ktorego Sędziego, czyli *ex partialitate aut ex pre-*

prio judicis interesse lubo gdyby był który z Sędziow *processu innodatus* w swoiey ANNO
kadencyi nie dochodzą; więc stanowiemy, ieżeliby który z trzech Sędziow na 1764
ktorą Sądow kadencyą nie ziechał z wyżey wyrażonych przyczyn, lub *ob legalitatem functionis* albo *infirmitatis* (ktorą *in proxima cadentia coram Nobilitate*, chociażby mu tenże Jurament *indulgere* chciała, *sub privatione Officii Juramento evincere* będzie powinien) tedy na owey pierwszey kadencyi *in locum disparentis ex tribus unius Judicis*, wolno będzie *Comparenti Nobilitati* po zapisanym pierwszego dnia przez iednego z Sędziow Akcie Sądowym, *in crastino* czyli na mieyscu Sądom przyzwoitym, czyli tam gdzie się Elekcye Ziemskie odprawuią, *pluralitate votorum* obrać Subdelegata, a ten obrany *Rothâ disparenti praescripta* przysięże, *super rectè judicando*, *in manu* na ten czas *primi in Ordine* i iuż tę całą kadencyą Sądow sądzić będzie, a gdyby tenże Sędzia i daley nie zieżdżał, tedy drugą, trzecią, i czwartą kadencyą sądzić ma; ale gdyby na czwartą kadencyą *disparuisset* tedy *pro vacanti* to *Officium* iego będzie podane: ieżeliby zaś ten *in ante disparens* na ktorą z tych czterech kadencyą ziechał, tam Subdelegacya ustawać powinna, ale iednak *pro contraventione Legi*, gdy nie przysięże, ani też *legalitate publica* wyexkuzowany będzie, za każdą kadencyą powinien *reponere duplex vadium*, przez swoich kollegow, *ante concessam sibi activitatem*, na Klasztory dysponować powinne, a gdyby też i Subdelegat na ktorą kadencyą nie ziechał, tedy inszy ma bydź obrany. W tych zaś Wdztwach, Poznańskim, Kaliskim, Sieradzkim, Łęczyckim, Kuiawskich, Regenci sami suscypować będą, *nullis Decretis obstantibus*, a nie Komornicy. A gdzie w tych Sądach Ziemskich strony na Dekrecie *persistent*, ten też zaraz te strony Dekret podpiszą, że na nim *persistunt* a ieżeli *non persistent*, tedy Sędziowie ieżeliby się nie wszyscy na iednę zgodzili sentencyą, napisze w Sentencyonarz każdy swoią sentencyą, aby ieżeli będzie w Trybunale *approbata sive retractata*, wiedział też Trybunał, kogo karać, a kogo uwolnić. Grody też w Sprawy Ziemskie i tam rozpoczęte wdawać się nie powinny, *sub poenis* w Trybunale *decernendis*. Tego Prawa Woiewodztwa wszystkie Prowincyi Mało Polskiey, także i te Woiewodztwa Prowincyi Wielko-Polskiey, ktore tu nie są wyżey wyrażone nie przyimuią. *Vol. VII. fol. 64. Anno 1764.*

Nro 37. OBIAŚNIENIE PROCESSU WOIEWODZTWA BRACŁAWSKIEGO.

Jako Konstytucya *Anni* 1581. Starostę Bracławskiego o zbiegłych Poddanych, *ad viciniorem Capitaneum* pozywać rozkazała, tak po przeniesieniu dawniey Juryzdykcyi Grodzkiey z Bracławia do Winnicy, *pro securitate* Obywatelow Tegoż Woiewodztwa, też obiaśniamy teraz Konstytucyą takowym sposobem; aby odtąd Starostowie Grodowi, iako i Obywatele owego Woiewodztwa, Ziemie lub Powiatu, gdzieby Juryzdykcya wakowała, w Grodzie tym, ktory będzie mieyscem naybliższy, w sprawach swoich odpowiadali, a to *sub poenis de evocationibus sancitis.* *Vol. VII. fol: 67. Anno 1764.* 1764

Nro 38. USTAWA ROKOW ZIEMSKICH WOIEWODZTWA PODLASKIEGO ZIEMI DROHICKIEY.

Lubo Roki Ziemskie Drohickie względem czasu, i mieysca Konstytucyami 1764
Annorum 1569. 1588. 1611. 1631. & 1678. są oznaczone i determinowane,

ANNO 1764 gdy iednak Urodzeni Posłowie teyże Ziemi, w części reassumptionem, w części zaś pomnożenia Kadencyi, i odmienienia czasu, onychże ku lepszey wygodzie Ziomkow swoich doprszaią się, więc *desideriis* onychże dogadzaiąc, co do mieysca Drohiczyna, wszystkie reassumuiąc Konstytucye, trzy Kadencye w Roku każdym teyże Ziemi Drohickiey w Drohiczynie, według dawnego Prawa, naznaczamy. Co zaś do czasu Kadencyi też Prawa uchylamy. A tak która była Kadencya *Feria 2da post S. Michaelis*, *pro feria 2da post trium Regum proxima*; która była w Poniedziałek po Nowym Lecie *pro feria 2da intra octavas festi Sacratissimi Corporis Christi Domini*, która zaś była *Feria secunda post Festum Sanctissimæ Trinitatis pro feria secunda post festum Sancti Lucæ Evangelistæ* przekładamy. A każdey takiey Kadencyi przeciąg Czasu do sądzenia na tamtey stronie Buga Mieszkańcom Niedziel dwie wyznaczamy. A ponieważ Konstytucyami *Annorum* 1631. & 1678. tak dla odległeyszych od Miasta Drohiczyna Parafii, iako też dla rozlewaiącey rzeki Buga, a ztąd złych przepraw mieysce Miasteczko Miedzna do sądzenia spraw Obywatelskich z tey tu strony Buga mieszkaiących iest wyznaczone, więc reassumuiąc też same Prawa, co do mieysca Miasteczka *ad præsens* Miedzny Uro: Butlera Sty Preńskiego Dziedzicznego Kadencyą jednę w Roku niżey wyrażoną temuż mieyscu waruiemy, w czasie iednak zaczęcia Oneyże i Xiąg otwarcia też mianowane Konstytucye uchylamy. Gdy iednak dla rozlicznych a od siebie odległych na tey tu stronie Rzeki Buga Parafii będących, zręcznością i bliskością Miastecko Miedzna dla wszystkich Obywatelow bydź nie może, przeto *itidem* dwie Kadencye ku lepszey wygodzie tychże Obywatelow, aby rownie iak Zabużanie trzema zaszczyceni byli Kadencyami to iest, w Sokołowie Miasteczku dziedzicznym W. Ogińskiego Marszałka W. W. X. Lit. i w Mokobodach Miasteczku dziedzicznym U. Ossolińskiego Sty Drohickiego *lege perpetua* stanowiemy, i zawsze te mieysca do Kadencyow obserwowane mieć chcemy. Czas zaś w sądzeniu tych trzech Kadencyi w exekucyi swoiey takowy zachowuiemy, to iest; po odsądzoney pierwszey w Drohiczynie Kadencyi, a potym skończonym pauzy dwu Niedzielney czasie, do Sokołowa na tę stronę Sędziowie Ziem: ziechać będą powinni, i tamże poki spraw stanie, nie przeciągaiąc czasu iednak więcey nad Niedziel trzy, wszystkich tey strony Obywatelow sądzić będą. Po reassumowaney zaś i skończoney drugiey w Drohiczynie dwu Niedzielney Kadencyi, która *ut supra* przypadać będzie, podobnież w Niedziel dwie do Miedzny ziechać maią gdzie przez Niedziel dwie *itidem* wszystkie Parafie sądzić będą. Po reassumowaney zaś i skończoney trzeciey w Drohiczynie Kadencyi. Ciż Sędziowie w wyiściu podobnegoż *interstitii* czasu do Mokobod ziechać obligowani będą, gdzie reassumowawszy swoię Juryzdykcyą, *itidem* wszystkich tey strony Obywatelow przez niedziel dwie sądzić będą, *& omni in loco cunctos Judiciarios actus exercere* powinni *sine Impedimento* tamecznych dziedzicow i Possessorow. A te wszystkie na każdym mieyscu Kadencye, *Feria 2da proxima* zaczynać i reassumować się maią; a gdyby *quo casu* Kadencya która na oboiey stronie upaść miała, alternacie *præjudicare* nie ma, i owszem gdzie się sądzić miała, tam się zaczynać powinna, stanowiemy i naznaczamy. To iednak *præcavendo* ażeby żaden Obywatel nikogo mimo tych Kadencyi, i mieysc, to iest za Bugiem mieszkaiących do Sokołowa, Miedzny, i Mokobodów, *& è converso* z tey strony Buga mieszkaiących do Drohiczyna, *sub pœnis arbitrariis, & evocatorie* nie pociągał, *ac sub nullitate Decretorum* waruiemy. Przed zaczę-

zaczęciem zaś Rokow bądź w Drochiczynie, bądź w Sokołowie, Miedzny i Mokobodach, podług Kadencyi wyżey opiſanych przed każdą Kadencyą *poſita*, z otwarciem Kſiąg Ziemſkich przez Piſarza lub Regenta i Komornikow *ad ſuſcipiendas quasvis Tranſactiones & Relationes*, dwoma Niedzielami każde Roki poprzedzać ma, a po tych ſkończonych, drugie dwie Niedziele, dla wyięcia onychże trwać powinne. Suſcepta zaś ſtrony Zabuſkiey w Drohiczynie, a z tey ſtrony Buga w mieyſcu ſwoich Kadencyi oſtrzega ſię. Pozwom czas wedle Konſtytucyi 1670. *præfigitur*. Konſerwacya zaś *omnium Actorum* w ſamym Mieście Drohiczynie *cavetur*. Zeznanie Relacyow, i zapiſowanie onychże na Sądy Ziemſkie *in proprio Territorio* w Ziemſtwie albo Grodzie, oprocz Parafii Knychowſkiey, która do Kadencyi Drohickiey należeć ma, *ſub nullitate Terminorum ordinatur*. Od Relacyi każdey groſzy piętnaście od Suſcepty płacić należeć będzie. Regeſtra do ſądzenia Spraw pierwſzy Ordynaryiny *prævio areſto*. Drugi taktowy *ſine beneficio areſti*, a trzeci *pœnalium* oznaczaią ſię. Pod czas Rokow Ziemſkich Sądy Grodzkie ſądzóne bydź nie maią. Sędziowie zaś Ziemſcy ſtron depaktować nie powinni *lege perpetua* waruiemy, i ſtanowiemy. *Vol: VII. fol: 347. A. 1764.*

ANNO 1764

N^ro 39. ORDYNACYA SĄDOW ZIEMSKICH WOIEWODZTWA KRAKOWSKIEGO.

Dogadzaiąc ſprawiedliwemu żądaniu Woiewodztwa Krakowſkiego przez UUr: Poſlow wnieſionemu, Konſtytucyi Roku 1565. i 1589. *Titulo* Roki uchywałamy, i przyiazdy Sędziow Ziemſkich po Powiatach przez dni trzy do Sądzenia wyznaczonych, na których tylko czas ſię traci, moderuiemy, poſtanawiaiąc: aby tylko trzy Kadencye tychże Rokow na dwoch mieyſcach, w Krakowie i w Czchowie, iako w pośrzod Powiatow Podgorſkich były, a każda Kadencya ma w ſobie zawierać Niedziel pięć. Co tak obiaśniamy, w Krakowie ma ſię ſądzić pierwſza Kadencya *Feria 2da poſt feſtum Circumciſionis Chriſti Domini* przez tygodni dwa, i w trzecim tygodniu w piątek ſię kończyć, gdzie Powiaty Krakowſki, Szczerzecki, Proſzowſki, Xiązki, i Lelowſki ſądzić ſię maią. Po ſkończonych ſądach w Piątek w Krakowie, ma *transferri Juriſdictio* na bliſki Wtorek do Czchowa, tam maią trwać ſądy do Soboty w drugim Tygodniu, gdzie Powiaty Sandecki, Czchowſki i Biecki ſądzić ſię maią. Druga Kadencya *Feria ſecunda poſt Dominicam Invocavit Quadrageſimalem*. Trzecia *Feria 2da poſt Feſtum Sanctiſſimæ Trinitatis*, rownymże ſpoſobem iak i pierwſza ſądzone bydź maią, zoſtawuiąc Piſarzowi Ziemſkiemu tę prekaucyą; że po odſądzeniu Rokow Ziemſkich, każdey Kadencyi wolno mu wſzyſtkich Powiatowych ſpraw dopiſywać, według wyciągaiącego potrzeby czaſu w Krakowie i Czchowie. Regeſtra ſpraw Powiatowych nie maią bydź oſobne, ale ieden w Krakowie dla pięciu Powiatow, drugi w Czchowie dla trzech Powiatow. Wpisy nie według pierwſzeńſtwa Powiatow, ale kto pierwſzy Wpis uczyni, przyimowane, i porządkiem przywoływane ſprawy do ſądzenia bydź maią. Kadencye ſądow Grodzkich, nie w tèn czas iak Ziemſkich przypadać maią, aby Ziemianie maiący w Ziemſtwie i Grodzie ſprawy, pod ieden czas pociągani *ad utrumq; forum* do odpowiadania nie byli, lecz kiedy Kadencya ſądow Ziemſkich przypada w Krakowie w ten czas, lub *in proximiori Cadentia* maią Kadencye przypadać Sądow Grodzkich w Sandeczu i Bieczu. Kiedy zaś Ziemſkie będą w Czchowie, maią

1766

ANNO 1766 ſię podobnie ſądzić Grodzkie ſądy w Krakowie, które Grody *ad mentem* Konſtytucyi *Anni* 1667*mi* nie wdaiąc ſię *in cognitionem* ſpraw & *reſolutionem negotii* do ſądow Ziemſkich należących (którą Konſtytucyą reaſſumuiemy) kiedy ſię trafi: że ſprawa *vim cognitionis ſapiet* nie do Trybunału, ale do ſądu Ziemſkiego z Grodu odſyłana takowa ſprawa bydź ma, ochraniaiąc Ziemianow koſztu, i przyśpieſzaiąc doyścia na Kadencyach trzech w Roku ſądzących ſię prędſzey ſprawiedliwości. Ze zaś ſądzenia Ziemſkich ſądow w Czchowie *alternata* z Krakowa przypada, a teraz *rudera* tylko Zamku ſtarego, gdzie ſię przedtym też ſądy odprawiały, i *Archivum* dla konſerwacyi Papierow opatrzone było, *Calamitoſam deſolationem* pokazuią; przeto na wygodne wſpomnionych ſądow Ziemſkich ſądzenie, lub Dom przyzwoity, i ſklep na chowanie kſiąg Ziemſkich Ur: Staroſta Naſz Czchowſki wymurować lub ſtary Zamek zreparować powinien będzie, *ſub reſponſione in Caſu renitentiæ* na tychże ſamych ſądach Ziemſkich. Za który expens względy naſze Urodzonemu Staroście obiecuiemy. Xięſtwa Zatorſkie i Oświecimſkie, względem Kadencyi Grodzkich ſądow, pod czas incydencyi Sądow Ziemſkich, aby ſię nie ſądziły, reaſſumuiemy Konſtytucyą 1667go Roku i onę *in toto* applikuiemy. *Vol: VII. fol: 472. A. 1766.*

Nro 40. Sądy Ziemskie Woiewodztwa Sieradzkiego.

1776 Na żądanie UU. Poſłow Woiewodztwa Sieradzkiego w przyczynieniu Kadencyi Ziemſtwa Sieradzkiego, Nam i Stanom ſkonfederowanym przełożone, dozwalamy temuż Ziemſtwu cztery Kadencye na Rok, to ieſt dwie w Sieradzu a dwie w Piotrkowie tym porządkiem: Pierwſzą Kadencyą w Sieradzu w Poniedziałek po S. Agnieſzce, w Piotrkowie w Poniedziałek po Niedzieli zwaney *Cantate* w Sieradzu w Poniedziałek po Swiętey Małgorzacie, w Piotrkowie zaś w Poniedziałek po Wſzyſtkich Swiętych, rok rocznie w zwyczaynym mieyſcu; oprocz Kadencyi iedney w Piotrkowie podczas Trybunału w mieyſcu przez ſąd tamże umowionym, do oſtatniey ſprawy ſądzić: Oraz toż Ziemſtwo iako ſtrożow kſiąg Trybunału Koron: zachowuiemy. Przenieſienie także kſiąg z Radomſka, do Piotrkowſkiego z Szadku do Sieradzkiego Archiwow, nie bezpiecznie, i bez ſtrożnie leżących naznaczamy. W przypadku zaś nie ziechania którego z oſob Sędziowſkich, Subdelegata na mieyſce z tych Powiatow, z których Kadencya przypada obrać *Nobilitati* dozwalamy. Deputata podług Prawa obieranego mieć chcemy, a Seymikom Deputackim dzień dwudzieſty drugi Lipca naznaczamy; Seymikom zaś Goſpodarſkim, na zaiutrz po Seymikach Deputackich, po Powiatach *reſpective*, iako też i Seymikom Poſelſkim Szadek, podług Praw dawnych determinuiemy, i na zawſze ubeśpieczamy. *Vol: VIII. fol: 910. A. 1776.*

§. SĄDY POGRANICZNE.

Nro 41. Approbacya Sądow Pogranicznych Woiewodztwa Bracławskiego z Tatarami.

1764 Ponieważ przez WW. Humieckiego Kamienieckiego, Jana Czarneckiego Bracławſkiego Kaſztelanow, Kommiſſya z Tatarami w Palijowym Jeziorze zaczęta, a potym *ex limitatione* w Kamieńcu Roku 1762. zakończona, i żeby z tym Narodem podobne nie wypadały kłutnie, i niebezpieczeńſtwa, przez Tychże WW. Kaſztelanow Kommiſſarzow Sądy Pograniczne *ad formam* Sądow

Pogranicznych Woiewodztwa Podolſkiego z Kommiſſarzami od Porty i Hana Tatarſkiego zeſłanemi uſtanowione, też Sądy *ad normam* Prawa Woiewodztwa Podolſkiego, approbuiemy; prace zaś nie małe i Expenſa na te dwie Kommisſye przez WW. Kaſztelanow łożone, do ſprawiedliwey nadgrody w pamięci niezawodney zoſtawuiemy. *Vol. VII. fol. 361. Anno 1764.* ANNO 1764

PENSYA SĘDZIOM POGRANICZNYM WOIEWODZTWA PODOLSKIEGO.

Ponieważ w Sądach Pogranicznych Woiewodztwa Podolſkiego z Portą Ottomańſką przez UU. Sędziego i Piſarza Grodzkich Kamienieckich, tudzież dwoch Sędziow Pogranicznych i Burgrabiego Grodzkiego Kamienieckiego ſądzić ſię zwykłych, Sprawy Obywatelow Tureckich, nie tylko z Obywatelami Woiewodztwa Podolſkiego maią bydź rozſądzane iak dawniey bywało, ale *per Reſultatum Senatus Conſilii* oſtatniego, wſzyſtkim Obywatelom całego Kroleſtwa *Forum* do odpowiadania *ad Actoratus* Obywatelow Tureckich w tychże Sądach naznaczono; przeto potwierdzaiąc też Uſtawę *ejuſdem Senatus Conſilii*, oraz maiąc wzgląd że przez to przybywa pracy i koſztow, wſpomnionym Sędziom do penſyi dawnieyſzey tyſiąca Złotych, każdemu, po drugiemu Tyſiącu przyczyniamy, i ażeby każdemu z tych Sędziow po dwa tyſiące corocznie wypłacane były Skarbowi Koronnemu zalecamy. *Vol. VII. fol. 362. Anno 1764.* 1764

Nro 42. SĄDY POGRANICZNE PODOLSKIE I BRACŁAWSKIE.

Spokoyności Sąſiedzkiey wiele na tym należy, żeby Poddani graniczących z Nami Potencyi ſprawiedliwości prędkiey w Sprawach z Obywatelami i mieſzkańcami Państw Rzeczypoſpolitey doznawali, więc *præſenti lege* deklaruiemy: że na Sądach Pogranicznych Podolſkich w zachodzących Sprawach z Poddanemi Porty Ottomańſkiey, wſzyſcy *etiam* Poſſeſſyi w tymże Woiewodztwie Podolſkim nie maiący odpowiadać, i Dekretom ich poſłuſznemi bydź powinni: Co ma ſłużyć i Sądom Pogranicznym Woiewodztwa Bracławſkiego; A ciż Sędziowie maią ſię dopominać o wzaiemną u Sędziow Zagranicznych ſprawiedliwość. *Vol. VII. fol. 471. Anno 1764.* 1764

Nro 43. SĄDY POGRANICZNE WOIEWODZTWA BRACŁAWSKIEGO Z TATARAMI KRYMSKIEMI.

Ponieważ dla zachowania powſzechnego między Naſzemi, a Tatarſkim Hana Krymſkiego Państwami ſpokoyności, i Sąſiedzkiey przyiaźni, aby dla nieczynienia ukrzywdzonym ſprawiedliwość nie naruſzyła ſię, Sądy Woiewodztwa Bracławſkiego Pograniczne z Tatarami dla dochodzenia ſprawiedliwości, i czynienia ſatysfakcyi ukrzywdzonym, ſą *per concluſum Senatus* Rady w Warſzawie dnia ſiodmego Marca R. 1763. odprawioney poſtanowione, i konſtytucyą ſzczęśliwey Koronacyi Naſzey Roku 1764. approbowane, do odprawowania których Nayiaśnieyſzy Anteceſſor Naſz Auguſt III. przychylaiąc ſię *ad Concluſum* teyże Rady Senatu, Reſkryptem wydanym Dnia 25. Kwietnia R. 1763. w Warſzawie, UU. Jozefa Urbanowſkiego Woyſkiego Owruckiego, Staniſława Ortyńſkiego Podczaſzego Zwinogrodzkiego, i Ludwika Wirſkiego Skarbnika Bracławſkiego za Sędziow Pogranicznych wyznaczył, i poſtanowił, ktorym tylko moc i władzę ſądzenia Cywilnych, a nie kryminalnych Spraw *ex Inſtantia* Obywatelow Państwa Tatarſkiego przeciwko Obywatelom Polſkim do tegoż Są- 1768

ANNO 1768 du przychodzących dał, do ktorego iż Sprawy kryminalne od wspomnionych Obywatelow Tatarskich o rożne excessa Obywatelom i mieszkańcom Państw RP. intentowane bydź się trafiaią, przeto tymże Urodzonym Sędziom i ich następcom zupełną moc i władzę sądzenia wszystkich Cywilnych Potocznych i Kryminalnych Spraw,*juxta præscriptum* Praw Koronnych (*præcisa appellatione*) daiemy. Dla czego mieć chcemy, że ieżeli ciż Urodzeni Sędziowie ieszcze Juramentów Sędziom przyzwoitych na swoie Sęstwo nie wykonali, aby w Grodzie Winnickim Rotą w Statucie dla Sędziow opisaną tenże Jurament wykonali, i odtąd wszyscy Sędziowie Pograniczni zawsze przysięgli byli, których to Sędziow Dekretom wszyscy Państw RP. Obywatele, *cujuscunque conditionis & Status juxta præscriptum* Konstytucyi 1666. o Sądach Pogranicznych Podolskich i Bracławskich będący, w zachodzących z Obywatelami Zagranicznemi Sprawach ferowanym, posłuszni bydź maią, a te Dekreta i Processa exekwować, i z nich Tradycyę Dobr *in re judicata* za iednę, a zaś *vigore Processus Contumacialiter obtenti* za dwoma, dla prędszego ukrzywdzonym zagranicznym Obywatelom dochodzenia sprawiedliwości, kondemnatami, czynić UU. Starostowie Grodowi sami, lub przez Urzędy swoie Grodzkie, *adhibito etiam militari brachio* nie odwłocznie *super renitentibus & non obedientibus* Dekretom Sądow Pogranicznych, pod swoią Juryzdykcyą *manentibus* nie tylko *sub pœna de negligentibus Officialibus sancita*, ale też *sub refusione damnorum Parti injuriatæ* powinni będą.

Ktorym to UU. Sędziom Pogranicznym dawniey naznaczoną pensyą approbuiemy, aby imże z Skarbu Koronnego wypłacana była, Kommissyi skarbowey zalecamy, ci zaś UU. Sędziowie obowiązani będą, aby nie tylko na dwie kadencye Sądow swoich w każdym Roku zwyczaynie bydź powinne, ale też w przypadku usilney potrzeby *extra Cadentias* dla rozsądzenia spraw zieżdżali, dla bespieczeństwa ktorych na każdą odprawę Sądow zieżdżaiącym, ma bydź z Woyska Koronnego *Præsidium* dawane Kommissyi Woyskowey zalecamy. *Vol: VII. fol: 725. Anno 1768.*

Nro 44. WYZNACZENIE PENSYI UR: REGENTOWI POGRANICZNEMU WOIEWODZTWA KIIOWSKIEGO.

1768 Dla Ur: Regenta Pogranicznego, Woiewodztwa Kiiowskiego, za konserwacyą i attencyą Akt Pogranicznych Zł: Polskich 666. gro: 20. co rocznie oznaczamy,ktore w pierwszym Roku z expensy Extraordynaryiney nie przeyrzaney wypłacone, a potym do ordynaryiney Expensy regulowane bydź maią. *Vol. VII. fol. 763. Anno 1768.*

§. 4. *SĄDY ASSESSORSKIE.*

Nro 45. DE HIS QUI INOPINATE ET EX IMPROVISO CITANTUR IN CURIA REGIA VEL AD JUDICIUM EVOCANTUR.

1347 Præterea cum in deliberatione consistat mater virtutum ipsa discretio, contingit plerumq; quod aliqui Nostri familiares, vel alii quomodolibet in Curia Nostra constituti, vel in Judicio arrestati, inopinate ad Nostram, vel Judicis audientiam evocantur, & quæstiones de quibus minime cogitaverunt eisdem moventur, ideo parti utriq; providere cupientes, & ut dicto modo citati, cum

bona

bona deliberatione & discretione super propositis respondeant, neve actores suis quæstionibus sive causis frustrentur; statuimus, quod cum aliquis in Nostra Curia vel in Judicio inventus, & ad Nostram vel Nostri Judicis præsentiam fuerit modo præmisso evocatus, actor seu ipse Judex quæstionem sive causam debite citato exponere, & in scriptis tradere teneatur, & ad respondendum eidem quæstioni, ut alias prius. Si quæstio fuerit hæreditaria, vel pro magna pecuniæ summa, scilicet pro quadraginta marcis, terminus videlicet trium septiamanarum, per judicem eidem assignetur, alias si pro minori debito, vel pro injuria verbali, in crastinum terminus prorogetur. *Vol. I. fol.* 9. *Anno* 1347. ANNO 1347

Nro 46. Ordynacya Sądow Zadwornych Koronnych.

Ordynacyą sądzenia Spraw w Sądach Naszych Zadwornych w Warszawie dnia pierwszego Miesiąca Marca Roku Pańskiego 1680. z wygodą ludzi a osobliwie uboższych, nader potrzebnie z woli Naszey spisaną przez Nas i Wielm: Pieczętarzow Koronnych podpisaną, do Akt Koronnych Kancellaryi Dekretowey podaną, i Pieczęciami Kancellaryi oboiey Koronney utwierdzoną, iuż *in praxi & usu laudabili* będącą, *authoritate præsentis Conventus, accedente consensu* Wielm: Jana Wielopolskiego Kanclerza Wielkiego Kor: Generała Małopolskiego Starosty Krakowskiego, i Wielebn: X. Gnińskiego Podkanclerzego teraźnieyszego Koronnego, *in toto* approbuiemy i umacniamy, aby podług opisu oney i tymże porządkiem te Sądy nasze Zadworne, *perpetuo* szły i odprawowały się, *lege præsenti* deklaruiemy, ktorą Ordynacyą *in Volumen Legum* na tym Seymie inserować pozwalamy. A tey tenor iest taki. *Joannes III. Dei Gratia Rex Poloniæ M. D. Lith; Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Kijoviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Severiæ, Czerniechoviæque.* Significamus præsentibus Litteris Nostris, quorum interest Universis & singulis. Quia Nos quotidianis supplicationibus & querelis Subditorum Nostrorum, diversi Status, Sexus & conditionis in Regno Nostro Provinciisq; eidem annexis existentium, injurias & præjudicia ex prava quadam, juri scripto ac continuæ omnium subselliorum praxi contraria, inordinataq; consvetudine, in Judiciis Regiis Nostris, circa acclamationem & judicationem Causarum & Actionum forensium, hucusq; observata prætendentium. Cupientes de Suprema Authoritate & ex vi Legum publicarum unicuiq; litigantium suo Ordine & sine respectu seu delectu personarum debitam quantocius administrari, ac fieri justitiam commisimus Illustrissimis & Reverendissimo DD. Joanni Małachowski Episcopo Culmensi & Pomesaniæ, Pro Cancellario Regni, Abbatiæ Mogilnensis perpetuo Administratori, & Joanni Comiti a Pieskowa Skała, Wielopolski Supremi Regni Cancellario Minoris Poloniæ Generali, Cracoviensi, Neoforensi, Bochnensi, Capitaneo, quatenus illi, pro munere suo, mutua inter se conferentia habita, modum quo ista præjudicia, & quærelæ frequentes Subditorum Nostrorum amoveri, debitus vero Ordo in posterum introduci queat, insistendo prioribus Ordinationibus antiquis, pro ratione præsentium temporum adinvenirent & constituerent. Functi itaq; Officio Iidem Illustr: & Reverendissimus Judiciorum Curiæ Regni Præsides Cancellarius & Vice-Cancellarius, modum præscripserunt, ordinarunt, & nobis eorum omnium Relationem fecerunt. Proinde Nos, qui in hoc folio collocati Vicaria Dei potestate Judicia exercemus, omnia inconvenientia (quibus antea Judicia Regia perturbabantur) longe amovere, justitiam vero sacrosan-

ANNO 1683 ctam quam accuratissime unicuiq; administrari, respectus quosvis & delectus Personarum aboliri, & authoritatem dignitatemq; Judiciorum Nostrorum Regalium (quae ex primaeva sui origine suprema sunt) conservare, exornareq; volentes, praesentem Ordinationem, in vim perpetuae Legis, non duntaxat ab Illustrissimis & Reverendissimis Judiciorum Praesidibus, verum & ab omnibus litem sive active sive passive in Judiciis Posturialibus Nostris habentibus, cujuscunque Status, Sexus, conditionis, dignitatis, & praeeminentiae existentibus, observandam, tenendam, & inviolabiliter exequendam, confirmando sese ad novellas consvetudines & Jura Regni, statuimus, exprimimus, sancimus, jubemus, edicimus. Utque Universi & Singuli (cujuscunque Status, Sexus, Conditionis Dignitatisque fuerint) Lites in hocce Regio Subsellio habentes, nec non omnes Advocati, Causidici, Procuratores & alii ex quacunque occasione Judicio Regio assistentes, eandem Ordinationem in toto observent, manuteneant, pareant exequanturque, sub paena arbitrio Judicii Regii ejusdem irremissibiliter irroganda. Primum quidem, ut omnes ad Judicia in Causis tam suis quam alienis accedentes honeste sese gerant, a scommatibus & verbis injuriosis, tam contra adversarium, quam (quod absit) contra personas judicii prorsus abstineant, clamoresque & insolentias non excitent, ebrii non veniant, alioquin insolentius sese gerens vel ebrius veniens, aut sub celebratione Judiciorum excessus & tumultus faciens statim tacto termino Citabitur, atque ex Regestro seorsivo tactorum terminorum acclamatus, ante omnes causas in recenti judicabitur, & pro clamore aut tumultu excitato, tribus marcis, pauperibus ad Hospitale applicandis, pro aliis vero excessibus ex Arbitrio Judicii Regii punietur. Quoniam autem in propositione & defensione Causae, plurimum bona fides requiritur, admonentur Procuratores, ut Causas, quibus patrocinantur, diligentissime legant, in eisque defendendis ita procedant, ut extra controversiam necessariam nihil devium dicant, ut omnia quae asserunt, ipsis Actis, vel Jure scripto aut documentis realibus probare & justificare (si opus fuerit) sint parati: Leges si quas eos allegare contigerit) curare autem debent ut sine Lege loqui pudeat) id fideliter & diligenter faciant, easque quas allegaverint, illico ad quod legant libros, quibus illae continentur, praesto habeant, Causas studio non trahant, illis quorum Patrocinium suscipiunt, graves non sint, Litem ex lite non serant sed quod aequum fuerit Partibus svadeant, causas injustas non foveant, neque defendant, quod ipsimet iniquum judicaverint nisi judicialiter additi, atque ita versentur in foro, ut benedictionem Dei prae oculis habendo, potius laudem virtutis mereantur, quam paenas legales incurrant, quae ad causam non praestant, & discursus minus necessarios omittant; Judiciumque non morentur, sed explicato verbaliter & summatim Causae Statu, documenta & rationes, quae Causam salvare aut perimere possunt, allegare, ordinate producere, juxta termini exigentiam (ultra spheram termini ejusdem non divagando) omnino tenebuntur. Ut autem homines varietate & pluralitate causarum non onerentur, neque perturbentur, omnes Causas quascunque habuerint, sive ipsi Principales, sive eorum Procuratores tempestive ad minimum pridie judiciorum celebrandorum. in Regestrum (quod in Cancellaria Decretorum de Lege haberi & servari debet) inscribi curent. Generosus quoque Notarius Decretorum, easdem causas in idem Regestrum ordinate sine delectu, prout se quisque prius indixerit, connotabit; neque ordinem Re-

geſtri perturbabit. Judicia autem Sacræ Regiæ Majeſt. & eorum Illuſtriſſimi ANNO
Præſidentes Cancellarius Regni, non niſi ex eodem Regeſtro, Ordine illo quo 1683
inſcriptæ fuerint Superiores non intermittendo, inferiores non proponendo, acclamari mandent; eaſdemque taliter ordinate acclamatas judicabunt; non attenta quamvis & quarumvis perſonarum inſtantia, & non ſecundum merita Perſonarum, nec ſecundum majoritatem vel minorennitatem cauſarum, ſed juxta Ordinem & numerum Regeſtri, prout ſe quis prius vel poſterius inſcribi fecerit, decident. Serventur autem & intimentur Feriæ applicenturq; dies certi unicuiq; Generi Actionum Forenſium; utpote Feria 2da ſive die Lunæ, cauſæ Juris Magdeburg: & Culm: Civitatum in Regno exiſtentium, ex Regeſtro ſimplicium in defectu autem ſimplicium, ex Regeſtro Areſtorum Magdeburg. Feria 3tia ſive die Martis eædem Magdeburg. cauſæ, ex Regeſtro Areſtorum, vel his deficientibus ſimplices acclamentur. Feria 4ta die Mercurii, itidem Magdeburg: ex Areſtorum Regeſtro, in defectu, ex Regeſtro ſimplicium. Feria 5ta die Jovis cauſæ Pruthenicæ ſimplices & Areſtorum. Feria 6ta die Veneris Spirituales Ruthenicæ, in defectu harum: Pruthenicæ & Livoniæ: ita tamen ut menſibus Januario & Februario, Judiciis Ducatus Livoniæ recenter per legem publicam aſſignatis, Livonicæ ante omnes has, die Veneris præferantur, reliquis autem Menſibus, in defectu Spiritualium & Ruthenicarum, Judicabuntur, eodem die Veneris Pruthenicæ Sabbatho ſeu die Saturni, cauſæ Fiſci, tam ex ſimplici quam Areſtorum Regeſtro. Quod ſi hæ defecerint, Pruthenicæ acclamentur & judicabuntur. In defectu porro Pruthenicalium, recurſus fiat ad Regeſtrum Magdeburgenſe primo ſimplicium, dein Areſtorum. Pro reliquo ſi aliquo die & feria fuerint cauſæ in Regeſtro aſſignatæ, eo caſu in defectu debiti Regeſtri, illæ cauſæ quæcunq; & in quocunq; Regeſtro inſcriptæ non judicatæ fuerint, acclamentur & judicentur. His itaq; diebus, cauſæ ex Cathalogo Judiciario proponentur, neq; quisquam præſumat, Illuſtriſſimis DD. Cancellario ſeu Vice Cancellario, Referendario Notario, aliisq; perſonis Judicij moleſtus eſſe, ut extra Regeſtrum acclametur. Nemini enim hoc concedetur nec jure concedi debet, neq; ea in re reſpectus Perſonarum ullus habebitur. Cæterum hora Judicii futuri pro temporis opportunitate, ſub finem Judiciorum pro futura ſeſſione ſemper intimabitur. In cauſis ad Relationem S. R. M. ſpectantibus, Principales litigantes tam ex Regno, quam ex Ducatu Curlandiæ & Semigalliæ, ipſi vel eorum Procuratores Cauſas itidem ad Regeſtrum publicum in Cancellaria Decretorum haberi & ſervari debitum tempeſtive prius inſcribant, deinde ſtatus Cauſarum fideliter & diligenter DD. Referendariis exhibeant; neq; in eis quidquam addant augeantq; quod documentaliter probare non poterunt, alioquin ſi quis res improbabilies, aut irreales, in ſtatum Cauſæ referre auderet, & poſtea a parte adverſa vel ab ipſis DD. Referendariis in eo convictus fuerit, vel juſſus verba ſua juſtificare, Actu ipſo controverſiæ non poterit; ſevere punietur, atq; in ejusmodi exceſſu ter notatus ab Aula Regia excludetur, munusq; Procuratoris amittet. Generoſus porro Notarius Decretorum idem Regeſtrum ſeu Cathalogum Cauſarum fideliter (juxta ejus Officium) inſcriptarum, Referendario Regni Judiciis aſſiſtenti vel aſſidenti præſentabit & tradet: Finitis Judiciis ſemper recepturus & ad Cancellariam relaturus. Secundum quod Regeſtrum & Numerum, cauſæ ad judicandum, per Referendarios acclamabuntur. Decreta in Judicio Regio utroq; ex feriis partium Controverſiis prolata, ſtatim promulgari debent: neq; poſt pu-

ANNO 1683 blicatam sententiam, informationes seu importunæ instantiæ quidquam operentur, nisi manifestum aliquod documentum vel notorietas nova in judicio non allegata contra rem judicatam adsit; quo casu Generosus Notarius ante extraditionem, ad Illustrissimum D. Cancellarium vel Vice-Cancellarium, qui tunc judiciis præest, vel qui eam causam judicavit, referet: illi pro suo arbitrio & memoria, intellectis partium ambarum illationibus, corrigant, subscribant, & correctam Copiam Generoso Notario remittant. In extradendis iisdem Decretis & communicandis, Generosus Notarius sic procedet. Primum quod attinet Decreta in Contumaciam prolata, vel simplices approbatorias sententias in se continentes ea Generosus Notarius, absq; ulla hæsitatione extradet, in quibus terminus Ordinarius præfigatur, dum pars partem adcitaverit pro executione, quo arbitrio suo, juxta causæ necessitatem, Generosus Notarius faciet. Quodsi Terminum alium, quam duarum vel sex septimanarum, vel dum pars partem adcitaverit, persigi quispiam petierit, id porro fiat consensu partis utriusq;. Alia vero Decreta, quæ vel ex controversia partium ex cruda citatione proferentur, vel quæ aliquam insignem meliorationem vel novum aliquid continent, Generosus Notarius posteaquam requisitus fuerit concipiat; conceptum maneat dies tres in manuali non extraditum, intra quos quidem tres dies liceat utriq; parti illud legere, quod si ad Cancellariam Decretorum Procuratores venire, & legere intra hos tres dies noluerint, aut neglexerint, non obstante neglectu aut absentia Procuratoris, & parte altera instante extradatur. Similiter, (si posteaquam legerint) contradictio intuitu controversiarum, aut inductionis Processus nulla oxorta fuerit, itidem extradatur. Si verò causæ sint majoris importantiæ, neq; puncta Decreti & latæ sententiæ uno ictu comprehendi vel declarari possint: talia Decreta Generosus Notarius in Hospitio suo concipiat: interim Judicium deliberet, concepta autem Judici & Assessoribus exponantur & publicentur. In Cancellaria munimenta quæ partes pro concipiendis Decretis reddunt seponantur; in iis glicerendis & recipiendis nemo audeat etiam in judicio circa agitationem causæ munimenta aliena surripere, sub gravi animadversione. Ibidem in Cancellaria rixæ & contentiones non fiant, alioquin lædens Termino Tacto citetur, & judicabitur in recenti prout supra. Hæc omnia ut firmius ab omnibus observentur, præsentem Ordinationem tam Reverendissimi D. Joannis Malachowski Episcopi Culmensis & Pomesaniæ Abbatiæ Mogilnicensis perpetui Administratoris quam Illustrissimi Domini Joannis Comitis a Pieskowa Skała Wielopolski Supremi Cancellarii Regni Minoris Poloniæ Generalis, Cracoviensis Neoforiensis, Bochnensis Capitanei, a Nobis ad id designatorum, ex speciali Commisso Nostro, authoritate & potestate Officii Cancellariatus Regni diligenter & accurrate revisam, formatam mature trutinatam, conclusamq; manibus propriis subscribi, sigillis utriusq; Cancellariæ roborari, insuper ad Acta Cancellariæ Decretorum Nostrorum referri & ingrossari, Originale in Archivo Literario Regni asservari, & quotiescunq; requiretur, ex Actis fideliter in forma authentica extradi mandamus: cujus rescriptum in Cancellaria semper in aprico affixum esto, ut nemo ignorantiam prætendat, sed omnes sciant informenturq; qualiter procedere & sese gerere debeant. In quorum majorem fidem præsentibus Sigillum Regni est appressum. Actum & datum Varsaviæ die prima mensis Martii Anno Domini MDCLXXX. Regni vero Nostri sexto Anno Joannes Rex. *Vol. V. fol. 660.*

Nro 47.

ANNO 1764

Nro 47. Zlecenie Deputatom do ułożenia Pactorum Conventorum względem przyszłey Ordynacyi Sądow Assessorskich J. K. Mci Kor: i W. X. Lit.

Lubo ta Sądowa Juryzdykcya w Osobie Króla Jmci iest w sobie naywyższą do Spraw iey z dawnych Praw właściwych, i temi Prawami od innych wszelkich Juryzdykcyi dość iest mocno ostrzeżoną, *in Volumen Legum Regni* wniesioną i Konstytucyą Roku 1683. ztwierdzoną zaszczyca się Ordynacyą; gdy iednak nowe uwagi, i przypadki polepszenia Praw i zniesienia wszelkich ztąd pochodzących wątpliwości potrzebuią, aby przez to naydelikatnieysza część Kraiowego porządku, to iest Swięta sprawiedliwość iak naygruntowniey caloną została. Przeto za wdaniem się Wielmożnego Xiążęcia Pana Michała Czartoryiskiego Kanclerza Wielkiego W. X. Lit: nieśmiertelney pamiątki i wdzięczności od Rzeczypospolitey godnym, bo przykład miłości dobra powszechnego, nad miłość siebie samego ludziom przyrodzoną zostawuiącym, teraźnieyszą ustawą Skonfederowanych Stanow Rzeczypospolitey WW. i Urodzonym Deputatom do ułożenia *Pactorum Conventorum* z przyszłym da Bog Krolem JMcią deputowanym pilnie zalecamy, aby te *desideria* Stanow zkonsederowanych *futuro Regnanti in iisdem Pactis* do przyszłey Ordynacyi powyżey wzmiankowanych Sądow Assessorskich przełożyli. To iest iawną deklaracyą, że Dekreta tychże Sądow z oczywistych stron kontrowersyi ferowane, tey są wagi i twierdzy, co i Dekreta Seymowe, Relacyine lub głownych Trybunałow, pod żadną niepodpadaiące appellacyą, ale skoro ferowane będą, strony na ich rozsądzeniu iako na rzeczy osądzoney przestać powinny, i im zadosyć czynić. = A iako Królowie Nasi przez dawnieysze *Pacta Conventa* z Rzeczą-pospolitą ofiarowali się we wszelakich Radach i Sądach *ad pluralitatem* łączyć swoie zdania, tak i w tych Sądach Assessoryi, aby WW. Pieczętarze Wielkiey i małey Pieczęci oboyga Narodow mieysce Króla JMci zasiadaiący, i w reprezentacyi Królewskiey Osoby prezyduiący, wszystko iuż tylko wraz z Assessorami tychże sądow, stosuiąc się *ad pluralitatem votorum*, sądzili, i decydowali po Ordynacyi nastąpić maiącey. Postanowi także w tey Ordynacyi Król Jmć sposobem niżey wyrażonym liczbę oprocz Urzędnikow Kancellaryi pewną Assessorow z Senatu, i Stanu Rycerskiego Koronnych w Koronie, Litewskich w Litwie i opisze im Rotę Juramentu, iaką maią przy obięciu mieysc swoich w tym Sądzie *coram Praesidibus* onegoż, tak w Koronie iako i w W. X. Lit: wprzod wykonać.

Aże *Officia damnosa* nikomu bydź nie powinny, obmyśli onym sposob przyzwoity nadgrody z szafunku łask swoich, lub przez inne ustanowienie, iakie tylko naypewnieysze bydź może dla ich satysfakcyi, za podiętą *in publico obsequio* pracę.

Wyznaczy także mieysca pewne na zawsze dla odprawowania tych sądow, tak w Koronie, iako i w W. X. Lit: oraz i Kadencye, w których się bądź w obecności Królewskiey, lub też *sub absentiam* iego sądzić powinny. Kadencye Assessoryi W. X. Lit: w Warszawie, Grodnie, lub Brześciu Lit: bydź maią.

ANNO 1764 Dołoży i to w tey Ordynacyi, że gdyby WW. Pieczętarze oboyga Narodow większey i mnieyszey pieczęci *Publicis negotiis* tak zabawni byli aby na ktorą Kadencyą albo Sessyą ieden z nich ziachać, i na niey Imieniem Króla IMci prezydować nie mogli, to pierwszy *in Ordine* Senator *Assidens* w Osobie Królewskiey prezydować ma, aby tym sposobem kożda Kadencya upewnioną bydź mogła, i oczekuiący sprawiedliwości zawodu nie mieli.

Xięstwo iednak Inflantskie podług żądz przez Posłow swoich wniesionych, *circa Jura sua antiqua & circa Prærogativam sententiæ decisivæ* przy Pieczętarzu, w Kadencyach swoich rocznych w Miesiącach Maiu i Czerwcu przypadaiących (na których Pieczętarz zawsze zasiadać ma) *vigore* Ordynacyi 1677. i zaszłey teraźnieyszego Seymu Ustawy, w tychże Sądach Assessorskich ma bydź zachowane i dezyderya w tym swoie do maiącey nastąpić Ordynacyi J. K. Mci *specialiter* podać będzie mogło.

Aby zaś powszechnemu upadkowi Miast wszystkich i Miasteczek Królewskich, tudzież bespieczeństwu Osob, w nich mieszkaiących, twierdzą nadanych onym łaskawie Praw i Przywileiow od Nayiaśnieyszych Królow IchMciow ubespieczonych, mogło się dostatecznie zabieżeć, a przez to do osiadania ich, i przyięcia Prawa Mieyskiego ludzi wolnych nawet z Zagranicy zachęcić. Tedy wszystkie te sprawy co *ad Executionem Privilegiorum* lub też *Decretorum*, iuż *prolatorum* do Sądu Królewskiego, Starostom, lub którymkolwiek osobom, od Miast intentowane będą, aby *Summario Processu*, tak własnie iak i *Causæ Expulsionum* w tymże Sądzie osądzone były, i tenże sam Regestr dla wpisow swoich miały.

A ponieważ ustawiczność przez niezawodne Kadencye tego Sądu przyśpieszy dla każdego sprawiedliwości, z pomnożenia zaś Juryzdykcyi lub rozdziału iedneyże na dwie, wzmagaią się czasem *Jurisdictionum* kollizye. Tudzież że Wielebni i Urodzeni Referendarze Koronni i W. X. Lit: nie maią dotąd opisaney przez Prawo własney swoiey Juryzdykcyi, tylko na pomocy będąc WW. Pieczętarzom, w rozsądzaniu *causarum merè colonarium*, władzą J. K. Mci sądzili; zaczym gdy tak mieszczanie, iako i poddani Dobr Królewskich pod iedną a nierozdzielną Juryzdykcyą Sądową J. K. Mci należą, więc do każdey Kadencyi, *pro disjudicandis Causis mere Colonariis*, w których Pisarz Referendarski Szlachcic pioro trzymać będzie, wzmiankowaney Ordynacyi, tenże Król IMć Niedziel cztery przyda, aby tak ukrzywdzeni poddani Krolewscy od swoich Dzierżawcow pod iednymże ustanowionym na forme wyżey opisaną Sądem, w którym i Referendarze zasiadaią swoią niezawodną sprawiedliwość zyskiwali, *unanimi consensu* zalecamy i skoro sporządzona taż Ordynacya w tych opisanych Punktach od Krola Imci będzie, teraźnieyszą Konfederacyą onę wzmacniamy, i na potomne czasy ztwierdzamy.

Na tych Sądach Assessorskich zasiadać maią, i iako *nati Assessores adesse* powinni, ci Urzędnicy.

W Koronie, Xiądz Sekretarz Wielki, Referendarze, Podskarbi Nadworny, Pisarz Duchowny, Instygator i Vice Instygator Koronni, którzy lubo zasiadać

powinni, że iednak *ad Instantiam* ich Pozwy wszystkie do tych Sądow wychodzą dla tego *votum* nie *decisivum*, ale tylko *informativum* mieć będą Regenci Kancellaryi większey i mnieyszey. ANNO 1764

W Litwie *in simili*, Xiądz Sekretarz Wielki, Referendarze, Podskarbi Nadworny. Pisarze Wielcy W. X. Lit: Instygator i Vice-Instygator W. X. Lit: tak iak w Koronie Regenci Kancellaryi większey i mnieszey.

Do tych Assessorow, innych więcey *ad numerum* osob 24. wszystkich *cum natis Assessoribus*, Stany Rzpltey na Seymie *Coronationis*, i potym na każdym Seymie Ordynaryinym *ex Senatorio, & Equestri Ordine*, od Seymu do Seymu Ordynaryinego *pluralitate votorum* sposobem w Kommissyi Skarbowey opisanym, przy złączeniu Izby Poselskiey z Senatem obierać będą, a do sądzenia *absentia nonnullorum non obstabit* byle siedm osob było, a osmy Pisarz Dekretowy; a iako Pisarz Dekretowy; W. X. Lit: bywał zawsze i iest *ex Statu Nobilitari Vir emeritus*, tak i w Koronie Szlachcić bydź maiący, lubo siedzieć powinien, iednak *votum decisivum* dawać nie ma ale tylko *informativum*.

Metrykanci także Szlachta bydź maią, *salvis modernis Possessoribus*, ktorzy by z nich nie byli kondycyi Szlacheckiey. *Vol: VII. fol: 78.*

Nro 48. Wyznaczenie Assessorow do Sądow Naszych.

Lubo w Konstytucyi 1764. Regenci Kancellaryi Koronnych i W. X. Lit: położeni są pomiędzy Assessorami, *vota decisiva* w Sądzie Naszym Assessorskim maiącemi, gdy iednak ciż nie za przywileiem Naszym, lecz *ad bene placitum* WW. Kanclerzow i Podkanclerzych swoie maią Urzędy tak iak inni Officyalistowie wspomnionych Kancellaryi, zaczym onych *circa vota* tylko *Consultiva*, Miasta zaś Nasze tak Koronne iako i Litewskie *& annexarum Provinciarum* przy ostrzeżeniu względem Inflant w przerzeczoney Konstytucyi wyrażonym zachowuiemy, i czyniąc zadosyć wzmiankowaney Konstytucyi *ad natos Assessores* wyznaczamy z Korony z Senatu WW. Jana Wielopolskiego &c.

UU. zaś Podskarbich Nadwornych Koronnego i W. X. Lit: iako zatrudnionych *ex munere Officii* w Kommissyi Skarbowey Rzpltey oraz Naszey Krolewskiey od zasiadania w Sądach Assessorskich uwalniamy, a Pisarzow do Spraw w Sądach Referendarskich naznaczonych abroguiemy. *Vol: VII. fol: 341. i 342.*

ORDYNACYA.

Sądow Zadwornych Assessorskich w Exekucyi Konstytucyi Seymu Convocationis *Roku 1764. sporządzona.*

Nro 49. STANISŁAW AUGUST z Bożey Łaski Krol Polski, Wielki Xiążę Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki Zmudzki, Kijowski, Wołynski, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smolenski, Siewierski i Czerniechowski.

Wszem w obec i każdemu z osobna, teraz i na potym będącym wiadomo czyniemy; że iako przy pierwszym wstępie Naszym na Tron, na ktorym za

ANNO dobrowolnym Oboyga Narodow Korony Polſkiey, i W. X. Litt: wybraniem Pan
1764 BOG z łaſki i woli ſwoiey Swiętey oſadzić nas raczył, naywięcey pragnęliśmy, aby ta Oyczyzna, co nam przedtym była wſpolną a teraz rządom Naſzym ieſt powierzoną, nie tylko dawnych Praw zachowaniem ale też onychże dla potrzeby publiczney, polepſzeniem coraz więcey uſzczęśliwiała ſię; Tak z rownym upodobaniem wykonywać nam przychodzi, co uchwała Seymu Konwokacyinego Warſzawſkiego w R. 1764. przez Stany Rzpltey, względem uczynienia nowey Ordynacyi w Sądach Naſzych Zadwornych Aſſeſſoryi Koronney i W. X. Lit: uſtanowiła. Ktorą do Exekucyi przywodząc, i przyrzeczenie naſze *in Pactis Conventis*, dopełniaiąc, gdy dawnieyſza Ordynacya na ſamę tylko Aſſeſſoryą Koronną w Roku 1680. ſporządzona, i Konſtytucyą 1683. ztwierdzona, nie ieſt doſtateczna i owſzem dla nowych przypadkow w poźnieyſzym czaſie zaſzłych dodatku w wielu materyach i odmiany (zabiegaiąc wſzelkim wątpliwościom i traſunkowym nienależytościom) potrzebuie; Przeto dla większego ugruntowania Powagi tego naſzego Krolewſkiego Trybunału i przychylenia pewnieyſzey ſprawiedliwości uciekaiącym ſię do niego tak w Koronie iako i w W. X. Lit: naſtępuiące czyniemy rozporządzenie.

Uſtanowienie Decyzyi per Pluralitatem.

Nayprzod: iako Nayiaśnieyſi Anteceſſorowie Naſi, tudzież i My Sami offiarowaliśmy *per Pacta Conventa* Rzpltey, w wſzelakich Radach, i Sądach *ad Pluralitatem* łączyć ſwoie zdania, tak w tym ſamym Sądzie Naſzym właſnym, wyiąwſzy ſprawy z Appellacyi od Sądu Mieyſkiego tak z Polſki iako i z Prowincyi Pruſkiey tudzież W. X. Lit: do niego przychodzące, także i te coby ſię do Praw Mieyſkich i Przywileiow im nadanych ściągały, ponieważ te nam ſamym iedynie; *ex vi directi Dominii* nad Miaſtami do rozſądzenia należą i Konſtytucyą *Coronationis* oſtrzeżone zoſtały, nie inaczey mieć chcemy tylko aby każda Decyzya ktorychkolwiek innych ſpraw *ex ſola pluralitate votorum* ferowana była. Dla czego do WW. Kanclerzow i Podkanclerzych oboyga Narodow, ktorzy w Reprezentacyi oſoby Naſzey Krolewſkiey w tym Sądzie tak w Koronie iako i Litwie prezyduią i Urzędników tamże z uſtanowienia ſwych Urzędow zaſiadaiących; to ieſt Sekretarzow wielkich, Referendarzow, Piſarzow Inſtygatorow i Vice-Inſtygatorow, Regentow, Piſarza Dekretowego i czterech *ex Ordine Senatorio* a dwunaſtu *ex Ordine Equeſtri*, tak z Korony iako i Litwy za Aſſeſſorow przyłączamy.

Przydanie Aſſeſſorow ex Ordine Senatorio & Equeſtri.

Ktorzy to WW. i UU. Aſſeſſorowie przez nas teraz *ex Ordine Senatorio* w czaſie Seymu *Coronationis* a *ex Ordine Equeſtri* przez Marſzałka Seymowego wyznaczeni *in futurum* na każdym Seymie ordynaryinym większością głoſow po złączeniu ſię zaraz Izby Poſſelſkiey z Senatem do powitania Naſzego, Senatorowie od Senatu, *a Equeſtris Ordinis ab Equeſtri* obierani od Seymu do Seymu Ordynaryinego bydź maią. A gdyby w czaſie średnim między Seymem a Seymem, ktory czyli z Senatu lub *ex Equeſtri Ordine per Aſcenſum ceſſum ſive deceſſum* w Koronie i Litwie z nich ubył, to na mieyſce iego wolność ſobie zoſtawiamy inſzego aż do przyſzłego Seymowego wybrania naznaczyć a Podſkarbich Nadwornych Koronnych i Litewſkich lubo w Konſtytucyi Roku 1764.

między

między Assessorami położeni, że iednak Kommissyi Skarbowey zawsze *adesse* powinni aby dwoiakiego Urzędu obowiązkiem nie byli uciążeni *ab Officio Assessoriatus* w Sądzie Naszym Assessorskim uwalniamy. ANNO 1764

Porządek zasiadania na Sądach.

Zasiadanie zaś ich tak w Koronie iako i Litwie przy WW. Kanclerzach lub Podkanclerzych tegoż Sądu Naszego Assessorskiego pierwszych Prezydentach wyznaczamy, podług Rangi aby zaraz przy Kanclerzach lub Podkanclerzych pierwsze mieli mieysce Senatorowie, drugie Urzędnicy Koronni i Litewscy, trzeci *Electi* z Stanu Rycerskiego na Seymie a czwarte Urzędnicy Kancellaryi Koronnych i Litewskich, po nich Pisarze Dekretowi.

Assessorowie przysięgać maią.

Ci wszyscy Assessorowie, wyiąwszy WW. Kanclerzow i Podkanclerzych tudzież WW. Senatorow oboyga Narodow *circa Ministeria & dignitates* przysięgłych, zaraz przy zagaieniu Sądow Naszych Assessorskich maią wykonać Jurament, przed WW. Kanclerzami lub Podkanclerzami, to iest Sekretarze Wielcy, Referendarze, Pisarze w Koronie i w W. X. Litewskim i *Electi ex Ordine Equestri*, w tę Rotę następuiącą:

Rota Przysięgi.

„ Ja NN. przysięgam Panu BOGU Wszechmogącemu w Troycy
„ Swiętey Jedynemu że w tym Sądzie Assessorskim Krolewskim we-
„ dług sumienia, Prawa i Przywileiow każdemu służących, nie maiąc wzglę-
„ du na bogatego, lub ubogiego, Przyiaciela, krewnego, i nieprzyiaciela, ko-
„ żdą Sprawę, sądzić będę darow żądnych od nikogo przed Sprawą, podczas
„ Sprawy i po Sprawie brać, Rady Prawuiącym się dodawać, Praktyk w Spra-
„ wach toczących się czynić, sekretow Izby sądowey i zdania wotuiących wy-
„ dawać nie będę, Tak mi Boże dopomoż. „ &c.

A UU. Instygatorowie i Vice-Instygatorowie tudzież Regenci Kancellaryi, Pisarze Dekretowi oboyga Narodow (ponieważ *Votum* tylko *Consultivum* w tym Sądzie Naszym mieć będą,) iuż nie na sądzenie ale na dawanie *in suo Voto* sprawiedliwey w każdey Sprawie rady, podług wyżey opisaney Roty (ieżli w Sądzie zasiadać zechcą) Przysięgę uczynią, i mieysca wszyscy swoie, iako są w wyższym Punkcie oznaczone obeymą.

Ustanowienie kadencyi Sądow Assessorskich w Koronie i Litwie.

Kadencye w każdym Roku dla tychże Sądow Naszych Assessorskich Koronnych i Litewskich, tylko dwie determinuiemy to iest iedne *per Majum, Junium, Julium & Augustum* a drugą *per Novembrem, Decembrem, Januarium & Februarium*; w Koronie pierwsza zaczynać się ma *in Majo* a w wielkim X. Lit: *in Novembri* w czasie ktorym tym porządkiem Sprawy wszelkie do Naszey Juryzdykcyi Krolewskiey z Prawa należące odprawowane bydź powinny — W pierwszey i drugiey Kadencyi przez całe trzy Miesiące Sprawy Mieyskie *tam ex appellationibus*, bądź od Sądow Mieyskich, bądź Kommissyinych także *ex crudis Citationibus per Communitates*, czyli *contra Communitates exportatis item Causæ cognitionis Privilegiorum differentiæ limitum inter bona Nostra Regalia & Terre-*

ANNO 1764 *ſtria, ſive ſpiritualia* między ktoremi (w ſwey kadencyi przez Seym *Convocationis* 1764. wyznaczoney) i Sprawy Xięſtwa Inflandzkiego w Aſſeſſoryi Koronney mieść ć ſię powinny. Czwarty zaś Mieſiąc przy Kadencyi każdey (ponieważ *Causæ Colonares* co ich przedtym ku pomocy tylko WW. Kanclerzow lub Podkanclerzym oſobno Wielebni i UU. Referendarze naſi Koronni i Litewſcy ſądziwali, do Sądu naſzego Aſſeſſorſkiego teraźnieyſzą Ordynacyą za pożądaniem Stanow Rzeczypoſpolitey, przyłączamy) na ich ſamym rozſądzenie, aby był obrocony mieć chcemy — *Wyznaczenie mieyſca na Sądy w Koronie i Litwie* — Mieyſce tym Kadencyom dla Aſſeſſoryi Koronney Miaſto Rezydencyonalne Naſze Warſzawę, a dla Litewſkiey także Miaſto Warſzawę i w Wielkim Xięſtwie Litewſkim Miaſto Grodno, Brzeście Litewſkie, i Minſk za Uniwerſałami iednak WW. Pieczętarzow, naznaczamy. Nieſkracaiąc iednak ninieyſzym naznaczeniem woli naſzey, gdybyśmy to mieć chcieli, aby te obie Aſſeſſorye, Koronna i Litewſka w mieyſcu gdzie będziemy w granicach Państw Naſzych rezydowali, ſądzone były — *Opiſanie Kompletu Sądowego* — Nad to aby te Kadencye uczyniliśmy zawſze pewne i *Litigantes* nie zawodną dla ſiebie mieli ſprawiedliwość ſtanowiemy. Iż gdyby WW. Kanclerz lub Podkanclerzy Oboyga Narodow Publicznemi zatrudnieni Intereſſami, po odſądzonych Sprawach Mieyſkich) ktore wſzyſtkie pod Artykułem *Pluralitatis* tak w Koronie, iako i w Wielkim Xię. Lit: Nam ſamym i WW. Kanclerzom lub Ponkanclerzym do ſądzenia *a Pluralitate votorum deciſivorum* wyłączyliśmy) oddalić ſię czyli abſentować chcieli; To Senator na mieyſcu Wielmożnych Kanclerza lub Podkanclerzego prezydować będzie, i z czterema Aſſeſſorami *Vota Deciſiva* maiącemi, tudzież ſzoſtym Piſarzem Dekretowym ſądy do zakończenia każdey Kadencyi kontynuować będzie, co ſamo i w przytomności Wielmożnych Kanclerza, albo Ponkanclerzego zachowano bydź ma, przy ſądzeniu ſpraw do Miaſt ſię nie ściągaiących, dla zupełnego uformowania kompletu, bądź w Koronie bądź w Litwie. = W Dekretach iednak nie inſza ma bydź *formalitas* zachowana, tylko to co i przedtym; ponieważ to Sąd ieſt naſz właſny i podpiſywać one ſami Kanclerze, lub Podkanclerze oboyga Narodow będą. = *O powtorzeniu Wotow* = A że trafia ſię, że nie wſzyſcy Aſſeſſorowie rowną poiętnością interes zrozumieią, i dopiero *circa vota* ſwych kolegow lepiey go poznaią; zaczym, gdyby to z wotowania Wielmożni Kanclerz lub Podkanclerzy, albo na ich mieyſcu prezyduiący Senator porozumiał, ma pozwolić tymże Aſſeſſorom i powtornie wotować. = *Deklaracya Inappellabilitatis.* = w takim tedy uregulowanym przez teraźnieyſzą Ordynacyą ſądzie Naſzym, aby wſzelka napotym wątpliwość *in Publico* z zakładania od Dekretow naſzych Aſſeſſorſkich do Sądow Relacyinych Appellacyi, lub bez fundamentu wznowiona, umorzoną na zawſze zoſtała, mocą Powagi Naſzey Krolewſkiey teraz i na potym deklaruiemy; że wſzelakie Dekreta Nayiaśnieyſzych Aſſeſſorow Naſzych, i naſze w Aſſeſſoryi Koronney i Litewſkiey z oczywiſtych kontrowerſyi, lub zaocznie ferowane były, ſą i bydź powinny tey ważności i mocy, iako Dekreta Seymowe, Relacyine i Trybunalſkie żadney Appellacyi ani na Seym Walny, ani do Sądow Naſzych Relacyinych niepodlegaiące i iey nie przyimuiące. A gdyby kto mimo tey naſzey Deklaracyi ważył ſię od Dekretu Sądu Naſzego, Appellacyą zakładać, natychmiaſt *ex Termino Tacto*, ſiedzeniem Wieży przez Niedziel ſześć karany bydź ma. — *O Exekucyi Dekretow Krolewſkich* — Poſtanawiamy oraz, aby te Dekreta Naſze tak, iak Trybunalſkie w obmowie Kon-

ſtytucyi, *Tit:* o Exekucyi Dekretow, tak na Koronę iako i Litwę zformowanych przez Staroſty i Urzędy Grodzkie exekwowane bywały, a to pod rygorem, *contra non exequentes* w tych Konſtytucyach wyrażonym. — *De reſtitutione Causæ in integrum de noviter repertis.* — Gdy ſię zaś zdarzy, oſobliwie *in Cauſis Juris* że *litigans* po utraconey iuż przez Dekret z oczywiſtych ſtrony oboiey kontrowerſyi ferowany ſwoiey Sprawie, nowe Dokumenta tey ważności wynaydzie, któreby pomienionego Dekretu nayiſtotnieyſze *motiva* Sprawę decyduiące wzruſzały, powinien wprzody przez Jllacyą *in pleno Judicio* proſić o Deputacyą do ich zrewidowania, którzy Deputowani *è gremio* zaſiadaiących w Sądzie Aſſeſſorſkim zrewidowawſzy takowe Dokumenta, nakażą *Producenti* wypełnić Jurament w ten ſpoſob: = że o tych Dokumentach przed zaczęciem Sprawy nie wiedział, i „ dopiero po zakończoney, i zaſzłym Dekrecie one wynalazł. = A potym dadzą mu *ſuper eo Atteſtatum* z podpiſem własnych rąk ſwoich za którym dopiero Kancellarya Naſza da mu Reſkrypt *Reſtitutionis Causæ in integrum*, a takowa Sprawa, *remota omni dilatione* z przypozwu, zaraz rozſądzona bydź powinna, co tylko w Koronie podług Konſtytucyi 1726. & *juxta uſitatam Praxim Curiæ* zachowano bydź ma, w Wielkim zaś Xięſtwie Litewſkim *ex noviter repertis Documentis* Dekreta oczywiſte, podług dawnych Praw, wzruſzane bydź nie powinne. — *Ubeśpieczenie Sądow i Osob w nich ſtawaiących* — Ponieważ Powaga Sądu Naſzego, iako naypierwſzego z natury ſwey Trybunału nie tylko od należytego rozporządzenia ſądzących, ale też uſzanowania ich Oſob, a ubeśpieczenia tych, co Sprawy w nim maią, i one utrzymuią, zależy. Więc w tey materyi dawnieyſzą Ordynacyą 1680. *in toto* ponawiaiąc, mieć chcemy; żeby każdy iakieykolwiek godności, kondycyi i ſtanu ſprawę ſwoie w Sądzie Naſzym Zadwornym Aſſeſſorſkim maiący, ſkromnie i przyſtoynie u ſądu zachowywał ſię; ſtronie, ani Patronom przeciwny intereſs, utrzymuiącym nie odgrażał i przykrości żadney nie wyrządzał; Indukty Sprawy nie przerywał, ale z ſwego mieyſca to wnoſił co do obrony przez ſię lub przez ſtawaiącego od ſiebie Patrona potrzeba wyciągać będzie, a to pod ukaraniem wykraczaiącego *pro Arbitrio Judicii ex Termino Tacto*, w tymże ſamym Sądzie, któremu obmyślaiąc *ſecuritatem*, tak w Koronie iako i w W. X. Lit: Kommiſſya Woyſkowa, *ad requiſitionem* WW. Kanclerza lub Podkanclerzego albo Prezyduiącego, w mieyſcu Ich Senatora, doſtateczne *Præſidium* z ludzi Woyſkowych dodać powinna. = *Oſtrzeżenie Patrónow* = Też ſame ſkromność przykazuiemy i Patronom tam ſtawaiącym, aby trzeźwo i gotowi do ſpraw przyſtępowali, ieden drugiemu w Indukty i Repliki nie wpadali, ale to wſzyſtko co w ſądzie wnoſzą, Prawem i Dokumentami wzmacniali; z przygotowanych ſobie na piśmie *maturè* Preparamentow Sprawy indukowali, a to pod rygorem w teyże Ordynacyi wyrażonym to ieſt *in levioribus* zapłaceniem Grzywien trzech na ſzpital, a *in gravioribus* ukaraniem *pro arbitrio* Sądu naſzego. — *Liczba Paleſtry* — Tychże zaś Patronow w Sądach Naſzych Aſſeſſorſkich nie większą liczbę mieć chcemy, iak dwunaſtu na zawſze uſtanowioną i aby do ſtawania przez WW. Kanclerzow i Podkanclerzych ſamych byli przypuſzczani, *modernis*, którzyby ſię nad tę liczbę znaydowali, *ſalvis manentibus* — *Aby byli przyſięgli.* A iako ſądzących *probatur fides* przez wykonany Jurament tak ſtawaiących Paleſtra przy zaczęciu Sądow tychże Naſzych, *ſuper fidelitate Patrocinii* raz tylko na pierwſzey Kadencyi podobną Przyſięgą (*non obſtante* choćby w innym ſądzie iuż był przyſię-

ANNO 1764

ANNO 1764 głym) wykona w Rotę następuiącą. — Ja NN. przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu w Troycy S. iedynemu: Jż stronie tey, która mnie do sprawy swey zażyie, wiernie służyć będę, zbytecznego od niey nad pracę *salarium* wymagać ani rady na zwłokę Swiętey sprawiedliwości lub wyniszczenia strony dawać, ani po wziętym salarium od zaczętey sprawy odstępować nie będę. Dokumentow także do Sprawy mi powierzonych nikomu ku szkodzie Pryncypała mego nie wydam, ani onych dla uniknienia sprawiedliwości nie zataię, tak mi &c. Do którey wykonania & *assumendi* zaraz *circa admissionem tenebuntur*, a Ur: Pisarz Dekretowy, zakonnotowaną *in Actis ad requisitionem* każdemu *ex admissis authentica* wydać tę przysięgę powinien. Lubo Ordynacya dawnieysza 1680 dla Assessoryi Koron: ustanawiaiąc Regestra pewne i nieodmienne wpisy spraw na rożność Ich podzieliła, z wyznaczeniem dla każdego dni, czego dotąd w Assessoryi W. X. Lit: nie używano, ale tylko w ieden Regestr Sprawy wszystkie tak z Appellacyi Mieyskie, iako i Szlachtę o Granicę, tudzież uznawania Przywileiow, i inne *ex crudis Citationibus* mieszczono, i takowy Regestr na każdą Kadencyą znowu układano; (dla czego możnieysi słabszym zawsze cięższemi stawali się; uchylaiąc tym sposobem dla nich nadal Swiętą sprawiedliwość, którą My między pierwszemi Panowania Naszego maiąc celami, pragniemy onę ku wszystkim przybliżyć) zaczym względem tychże Regestrow w nie wpisow i przywołania z porządku ich Spraw, żadney nie przestępuiąc, to czyniemy rozrządzenie — *Rozrządzenie względem Regestrow Sądowych i Spraw, co w nie wpisane będą* — W Assessoryi Koronney polepszaiąc powyżey wspomnioną Ordynacyą: Tak w sprawach tych co *ex appellatione* albo *per gravamen* do Sądu naszego iuż przedrabowane *in Prima* a czasem & *in secunda Ordinaria* albo zwyczayney Kommissyi *Instantia* i po wyszłych wszystkich Dylacyach, do rozsądzenia przychodzą ieden tylko Regestr prosty chcemy mieć zachowany w Koronie i Litwie z którego *Appellantes* lub *per gravamen provocantes* rozprawiać się za pierwszym przywołaniem Sprawy *peremptorie* powinni. A gdyby który na zwłokę sprawiedliwości zamiast rozprawy dał się Kondemnować, ma bydź wzdany *in Lucro succubitionis in appellatione, sive provocatione & refusione Expensarum Litis;* co w Assessoryi Koronney i Litewskiey zachowane na zawsze mieć chcemy. Także w Sprawach, które *ex cruda Radice*, iako do pierwszey Instancyi do Assessoryi przychodzą, a bez Kommissyi *in fundo* obeyść się nie mogą, tak w Koronie iak i Litwie zaraz *ex simplici Regestro* bądź przez Dekret oczywisty, bądź zaoczny odsyłane na Kommissyą bydź maią. A w tych co Kommissyi nie potrzebuią, a na Stole Sądowym rozsądzone bydź mogą, znaszaiąc mniey potrzebne Areszta w Assessoryi Koron: praktykowane, tudzież innym nazwiskiem w Assessoryi Lit: obyczaiem dawnego Processu zażywane Dylacye, te tylko na potym ustanawiamy; to iest: w Koronie zamiast Dylacyi *ad munimenta* ma bydź brana kommunikacya wzaiemna Dokumentow wszelkich dla oboiey strony służących, bądź wspolne Aktoraty i Reaty, bądź tylko *Actoratum & Reatum* pomiędzy sobą maiących tym obyczaiem, skoro z wpisu Regestrowego Sprawa ku rozprawie w Sądzie naszym przywołana będzie, po zapisaney Komparycyi, Pisarz w Protokule extendować ma Dekret *Communicationis hinc inde omnium Jurium & Documentorum ad futuram Cadentiam*, a po takowym Dekrecie strony obie z szedłszy się do Kancellaryi Dekretowey, tamte Dokumenta zniosą wraz z pisanemi

porzą-

porządnie każda od siebie swoich Dokumentow Summaryuszami, które Kancelarya Dekretowa zweryfikowawszy, każdy z osobna Summaryusz podpisze Pisarz Dekretowy Koronny, a iako ie podług Summaryuszow strona od strony weźmie, tak według nichże po wypłynieniu Niedziel czterech a data kommunikacyi, oddać sobie wzaiemnie za kwitem strony, lub Patronowie od nich stawaiący, powinny. A gdyby potym przy rozprawie oczywistey strona ktorakolwiek Dokument iaki produkowała, a tenby się nie znaydował w Summaryuszu podpisanym, nie ma mieć u Sądu żadnego waloru, chybaby taż zaprzysięgła, że o tym Dokumencie aż dopiero po zaszłey Kommunikacyi dowiedziała się i on wynalazła. Co i w Sprawach z Kommissyi do Assessoryi *per Appellationem* powracaiących się, gdyby *in tractu* iey podobna Kommunikacya nie nastąpiła, zachowaną mieć chcemy. A w Assessoryi Xięstwa Litewskiego iuż używaną dawniey na pierwszym zaraz Terminie Dylacyą Kopii spraw wszystkich *ad obloquentiam* Konstytucyi 1726. *ac in tractu* naznaczonych Kommissyi aby zachowana na zawsze była ostrzegamy. Na drugim zaś terminie podług Prawa statutowego W. X. Lit: Dylacyi *ad munimenta specificata*, za wykonaniem iednak przez stronę, oto proszącą w Sądzie Juramentu, iuż nie do Niedziel czterech ale do następuiącey tylko Kadencyi użyczamy. Wolność zaś mazania w Regestrze Sądowym wpisanych Aktoratow dotąd polubownie od iedney strony praktykowaną, bez dołożenia się w tym Sądu, lub drugiey strony zapozwaney, wcale znosiemy. — W tym tedy teraźnieyszym ułożeniu w Assessoryi Koronney, co do Spraw z Mało-Polskiey, Wielko-Polskiey i Pruskiey Prowincyi te Regestra stanowiemy — 1*mo* Regestr prosty Magdeburski *ex Appellationibus Causarum Juris Civilis*, w który i Sprawy *Communitatum contra Magistratus* z Polskich Miast wpisywane będą. 2*do* Regestr prosty Pruski także *Causarum Juris Civilis ex Appellationibus* w iakowey podobne Sprawy z Miast Prowincyi Pruskiey *Communitatum Civicarum* mieścić się powinny. 3*tio* Regestr *Fisci* prosty, do którego także same Sprawy, o uznanie Przywileiow na Dobra i Wakanse, o Exekucyą onychże, o granice między Dobrami Naszemi, i Szlacheckiemi lub Duchownemi, o niewydanie Dziesięcin z Dobr Naszych Królewskich, tudzież *Communitatum* Miast przeciw Starostom wpisywać będzie należało podług teraźnieyszego ułożenia. A ponieważ w Regestrze *Fisci* pomieszczone *ejusdem qualitatis* Sprawy, iakie więc Duchowni w Assessoryi miewaią, lub z Woiewodztwa Wołyńskiego trafiaią się; zaczym używanie tych Rygestrow przedtym praktykowanych, iako i Aresztowego, ustanie. 4*to* Regestr *Expulsionum* prosty, do którego należeć będą nie tylko Sprawy Expulsyine z Dobr, ale też *& violationis Privilegiorum*, tudzież *Evocationum extra Forum ac Personarum vere miserabilium*; które to *species* Spraw; że są uprzywileiowane *& strictæ Justitiæ* waruiemy to na zawsze, iż w nich żadne Dylacye iść nie powinny, ale każdy *Citatus præmissa unica Citatione* z prostego Regestru, z przywołaniem u Sądu *peremptorie*, rozsądzi się. 5*to* Dla Spraw Xięstwa Inflantskiego sam także Regestr prosty, z tym iednak, iak wyżey, ostrzeżeniem, że Sprawy iuż *in prima Instantia* drabowane, lub na Kommissyą iść maiące zaraz z tegoż prostego expedyowane bydź maią. 6*to Vere incarceratorum*, w iaki same szczegulnie Sprawy ich, i Kryminalne mieścić się będą. 7*mo* Regestr *Causarum Colonarium*, do którego wszystkie Sprawy *Colonares* wpisywane i z niego wołane bydź powinny. Po ułożeniu Regestrow, branie ich u Sądu w każdey Kadencyi tak ordynuiemy: w Kadencyi Listopadowey

ANNO 1764

N

ANNO 1764 zaraz z początku Regestr Magdeburski ma bydź wzięty i kontynuowany przez całe Niedziel cztery. Po nim Regestr Pruski przez następuiące w Grudniu Niedziel trzy. Potym Regestr *Fisci* przez następuiący czas aż do ostatnich dni Stycznia. A na koniec Regestr *Causarum Colonarium* przez cały Miesiąc Luty brane, i *juxta Ordinem* Wpisow w nich znayduiących się odsądzane mieć chcemy. A w kadencyi Maiowey od początku Miesiąca Maia ten porządek Regestrow brania ustanawiamy: Nayprzod Regestr Magdeburski od pierwszych dni Maia aż do piętnastego tegoż Miesiąca, a od dnia piętnastego Regestr spaw Inflantskich *ad ultimos dies* Czerwca. Potym Regestr Pruski przez Niedziel dwie po czynaiącego się Lipca; zatym *Fisci* aż do końca wspomnionego Miesiąca. A ieżliby się trafiło, że na tę swoię Kadencyą, nie ziadą Obywatele Xięstwa Inflantskiego, to Regestra tak bydź brane maią, i po sobie odsądzane, iak w pierwszey Kadencyi są ułożone; w małości zaś Spraw Inflantskich, Regestr Pruski sam zastępować resztę czasu dla nich wyznaczonego *ad ultimos dies* Czerwca będzie. *Causarum* zaś *Colonarium* przez cały Sierpień (zachowuiąc w nich przywołanie podług porządku wpisow) brane i odsądzane będą. Regestr *Incarceratorum, Expulsionum, Violationis Privilegiorum, Evocationum, & Personarum Miserabilium* tak w pierwszey, iako drugiey Kadencyi każdego dnia w godziny poobiednie brane i sądzone bydź maią. — *Toż samo Rozrządzenie i w Litewskiey Assessoryi.* A w Litewskiey Assessoryi taki porządek Regestrow przepisuiemy: 1wszy Magdeburski Spraw Mieyskich z Appellacyi, lub przez *Gravamen à primis Instantiis*, albo *ex Crudalitatione* przychodzących, w których wszystkie takowe sprawy wpisywane będą, a za przywołaniem, podobnie iak w Koronie, z swych wpisow nie opuszczaiąc żadnego, *peremptoriè* odsądzywane. *Drugi Fisci* a do tego Sprawy wszystkie, to iest uznania ważności Przywileiow, bądź między Swieckiemi, bądź Duchownemi, tudzież o uznanie Granic między Dobrami Naszemi, a Ziemskiemi, albo Duchownemi należeć będą, przypadaiące zaś z niego, ieżli ktore Kommissyi *in fundo* potrzebowałyby, *peremptoriè* za przywołaniem odsyłane bydź na nie maią; a te co ich Kommissya *in fundo* rozsądzi, i z Appellacyi, czyli *per gravamen* do Sądu Naszego Assessorskiego powrocą, bez innych wszelkich Dylacyi, iako *in prima Instantia* drabowane *decidentur.* Inne zaś sprawy *Juris* co *ex cruda Radice* do tego Regestru przez Pozwy wprowadzone, a na stole bez Kommissyi rozsądzone bydź mogą, *circa modum* powyżey opisanych Dylacyi Processu Ordynaryinego zostawiamy. *Trzeci Expulsionum,* do którego Sprawy o gwałtowne z dobr wybicie, o Ewokacyą do Sądu nie przyzwoitego, o z gwałcenie Przywileiow Naszych, tudzież i Sprawy ludzi prawdziwie ubogich należą. *Czwarty Incarceratorum. Piąty Causarum Colonarium,* Poddanych Naszych z Dzierżawcami; na tych tedy przywołanie i odsądzanie tym sposobem Kadencye dwie dzielemy — W Kadencyi iak w Koronie, tak i w Litwie Listopadowey, będzie wzięty Regestr Magdeburski i Kontynuowany aż do połowy Miesiąca Grudnia; Po nim zaraz Regestr *Fisci* wzięty, aż do końca Miesiąca Stycznia, w Lutym zaś Regestr *Causarum Colonarium*, przywołane i odsądzone będą. Tym samym porządkiem odprawiać się ma i Maiowa Kadencya, począwszy od dni pierwszych Maia. Regestr iednak *Incarceratorum* i Expulsyiny w czasie tym podczas każdey Kadencyi iak i w Koronie brane bydź maią — *Zalecenie WW. Ministrow Xiestwa Litewskiego ułożenia Regestrow Sądowych.* — Aby zaś ten porządek Regestrow był wprowadzony, i zaraz na zawsze ustanowiony w Naszey Assessoryi

Litewſkiey, iego Exekucyą WW. Kanclerzowi i Podkanclerzemu tego Narodu zalecamy. A kiedy przez tę punktualność odſądzania nieſtanie Spraw w ktorym Regeſtrze, to na to mieyſce Sąd, nie oglądaiąc ſię na wyznaczenie dla niego czaſu, drugi po nim do ſądzenia naſtępuiący zaraz brać powinien w Koronie i Litwie, tak aby żadne opoźnienie w uczynieniu ſprawiedliwości nikomu nie działo ſię. Uſtanawiamy także iż ci WW. i UU. Aſſeſſorowie, co *vota Activa* w Sądach Naſzych Aſſeſſorſkich mieć będą, ani Patronowie tamże ſtawaiący, na żadne Kommiſſye z Sądu tegoż wyznaczeni bydź nie powinni. = *Warunek dla Xięſtwa Inflantſkiego.* A Xięſtwo Inflantſkie przy oſtrzeżeniu w Konſtytucyi Seymu Konwokacyinego w Roku 1764. odprawionego zachowuiąc względem rozſądzenia Spraw wſzelkich z tegoż Xięſtwa do Aſſeſſoryi Naſzey Koronney przychodzących czyniemy dyſpozycyą. To ieſt: żeby te Sądy przez ſamych tylko WW. Kanclerza lub Podkanclerzego Koronnych odſądzane bywały, iako *a Pluralitate* Decyzyi innych Aſſeſſorow wyięte. Także iak na nie U. Referendarz lub Piſarz W. X. Litt: i Aſſeſſor Uprzywileiowany Narodu Inflantſkiego *ſub nomine* Sekretarz, *ad mentem* Ordynacyi 1677. ziedzie, mieyſce dla nich do zaſiadania U. Referendarzowi albo Piſarzowi między Urzędnikami Koronnemi, a Aſſeſſorowi Inflantſkiemu przed Officyaliſtami Kancellaryi Naſzych Koronnych wyznaczamy. Ktory podobny Jurament iak i wſpomnieni Officyaliſtowie, *pro dando Voto conſultivo* przed zaſiadaniem wykona, kreacyą zaś tego Sekretarza *juxta praxim* dotąd *uſitatam* nam i Sukceſſorom Naſzym przez Przywiley dożywotni zachowuiemy. *Oſtrzeżenie w Sprawach Granicznych z Dobrami J. K. Mci* W Sprawach Granicznych oſtrzegaiąc *avulſionem* Dobr Rzpltey aby te przez Praktyki Dzierżawcow zaprzywileiowanych Naſzych *cum Collateralibus Bonorum Terreſtrium*, *ſive Spiritualium* mianowicie przez Kommiſſye z Reſkryptow Naſzych odprawione w ſwych Granicach ſzkody nie ponoſiły, i coraz nieuſzczuplały ſię, to na zawſze uſtanawiamy; żeby po Kommiſſyi i zaſzłym Dekrecie za Reſkryptem, każdy Dzierżawca, gdy takowy Dekret *pro re Judicata* przyimie w Sądzie Naſzym Aſſeſſorſkim ſtanąwſzy, zaprzyſiągł; Iż pod czas odprawionego Aktu tey Kommiſſyi wſzelkiego dokładał ſtarania, ktore tylko do uchrony Granic Dobr Krolewſkich i do obronienia ich całości Prawo mu zażyć pozwoliło, i Akt Kommiſſarſki *per Oblatam ad Acta* Metryki Koronney, ieżli w Koronie do Litewſkiey ieżli w Litwie to rozgraniczenie będzie, z przyłączeniem Mapp podał. *Ubeſpieczenie dla Miaſt Fori.* Ubeſpieczaiąc na potym Juryzdykcyą Naſzą Sądow Aſſeſſorſkich dawnieyſzemi Konſtytucyami iako to pierwſzą 1578. *Tit:* Co ſądzić maią, drugą 1627. *Tit:* o Dekretach Trybunalſkich; trzecią 1611. *Tit:* Miaſt Koronnych *extra forum evocatio*, czwartą 1933. *Tit:* o nie wynoſzeniu Mandatow za Dworem oſtrzeżoną. Tudzież zabiegaiąc tym bezprawiom, iakowe *privati* pozywaiąc Miaſta Naſze i Mieſzczan bądź do Trybunałow głownych, bądź do innych Juryzdykcyi Miaſtom i Mieſzczanom nieprzyzwoitych, przeſtępować Opis Prawa wyrażnego zwykli, aby ſię doſtateczniey tym przeſtępſtwom zabieżeć mogło, a taż Juryzdykcya Naſza w ſwey niewzruſzoney Powadze ocalała; (ktorą iak naydoſkonaley ubeſpieczyć Ordynacyą teraźnieyſzą w obmowie Konſtytucyi konwokacyiney Roku 1764. ſtaramy ſię) zaczym w mocy powyżey cytowanych Praw waruiemy; iż gdyby odtąd ktożkolwiek czyli Magiſtraty Miaſt Naſzych, czyli Mieſzczan, pominąwſzy Ich właſną i natu-

ANNO 1764

ANNO 1764 ralną Juryzdykcyą, do Trybunału Ziemstw lub Grodu *Evocatorie* mimo Praw wyżey wyrażonych zapozwał, takowy *ad Instantiam* Instygatora lub Vice-Instygatora Koronnych i W. X. Lit: *absque Delatore*, iako w Sprawie *Jurium Nostrorum Regalium* do Tegoż Trybunału, Ziemstwa, lub Grodu *conventus pœnis Evocationis* to iest siedzeniem wieży przez Niedziel dwanaście i pięciułet grzywien karany bydź ma, pod ktory Rygor *pro Evocationibus* przez Prawo Koronne ustanowiony, i sposob Processu, Urzędy *Evocatione* otrzymane Dekreta exekwujące podlegać maią. = Na koniec ułożą Tabellę *Jurium Cancellariæ* i od WW. Kanclerzow, i Podkanclerzych Oboyga Narodow podpisaną powagą Naszą Krolewską stwierdzamy, i aby od wszystkich zachowana była mieć chcemy. = Tę więc Ordynacyą Naszą Assessoryi Koronney, i W. X. Lit: ku używaniu na potomne czasy (bez ubliżenia iednak wolności, gdyby potrzeba wyciągała, iey poprawy, ktorą sobie i Nayiaśnieyszym Sukcessorom Naszym wcale zachowuiemy) My KROL sporządziwszy wyraźnie i na zawsze mieć chcemy, aby ią w powyżey wzmiankowanym własnym Sądzie Naszym nie tylko zupełnie zachowano ale podług niey wszystkie sprawy sądzone, począwszy od Roku 1765. po szczęśliwey Koronacyi Naszey odprawiono. A iżby tym rychley wszystkim ku wiadomości przyiść mogła; Przeto onę podpisem Ręki Naszey i czterech Oboyga Narodow WW. Kanclerzow i Podkanclerzych ztwierdzoną z Kancellaryi Naszey pod Pieczęciami wydać & *inter Acta* Seymu *Coronationis* pomieścić roskazaliśmy. Dan w Warszawie podczas Seymu szczęśliwey Koronacyi Naszey Dnia piętnastego Miesiąca Grudnia, Roku P. MDCCLXIV. Panowania Naszego pierwszego Roku.

STANISŁAW AUGUST KROL.

Locus Sigilli majoris Regni — *Locus Sigilli majoris M. D. Lit:*

ANDREY ZAMOYSKI
Kanclerz W. Koronny.

MICHAŁ XŻĘ CZARTORYSKI
Kanclerz Wielki W. X. Lit:

X. ANDRZEY MŁODZIEIOWSKI.
Podkanclerzy Koronny.

ANTONI PRZEZDZIECKI
Podkanclerzy W. X. Lit.

Vol. VII. fol. 423. Tit: Ordynacya.

Nro 50. SPOSOB OBIERANIA KOMMISSARZOW TAK SKARBOWYCH IAKO I WOYSKOWYCH, TUDZIEŻ ASSESSOROW DO SĄDOW ZADWORNYCH DLA OBOYGA NARODOW.

1766 Ponieważ na Seymie Konwokacyinym *Anni 1764ti.* zkonfederowane Stany determinowawszy obieranie, lub potwierdzenie Kommissarzow większością głosow na każdym Seymie Ordynaryinym, czasu i sposobu takowego obierania dostatecznie nie opisały; więc aby te okoliczności iakiego w czas przyszły nieprzynosiły zatrudnienia sposob obierania Kommissarzow *ex utroque Ordine* do Kommissyi Skarbowey, iako i Woyskowych Oboyga Narodow, za powszechną Stanow zgodą postanawiamy takowy. A nayprzod do każdey z wspomnionych Kommissyi. My KROL, i Następcy Nasi Krolowie Polscy nominować będziemy czworo tyle Kandydatow *ex Senatorio & Equestri Ordine*, ile Osob Kommissyą każdą według Prawa składać powinno i tych od Nas nominowanych Kandydatow drukowany Regestr Wielmożnym Senatorom przez Sekretarzow

Naro-

Narodowych a Urod: Posłom przez Sekretarza Seymowego dniem przed Elekcyą rozdać roskażemy. Nazaiutrz zaś każdy Senator i Poseł ma mieć przygotowane kartki cztery, a na każdey z tych kartek wybrawszy z pomiędzy Kandydatow przez Nas nominowanych, ma zapisać żądane od siebie *ex utroque Ordine* Osoby do każdey z osobna Kommissyi w liczbie Prawem ustanowioney, i takowe kartki *ex Turno* Senator, Sekretarzowi Wielkiemu, a Poseł Sekretarzowi Seymowemu oddawać będzie. A zatym *prævio* przez Marszałka koła Rycerskiego i Deputatow do Konstytucyi wyznaczonych *scrutinio* kartek, Elekcya Kommissarzow większość głosow po sobie maiących deklarowana i w Konstytucyą wpisana bydź ma, czas zaś takowey Elekcyi między kończącemi się materyami Ekonomicznemi, a początkiem interessow Woyskowych na zawsze naznaczamy. A po zakończonych Woyskowych i sprawiedliwości materyach, Assessorowie do Sądow Naszych Zadwornych tak Koronney iako i Litewskiey Assessoryi porządkiem i sposobem wyżey opisanym obierani bydź maią. *Vol: VII. fol: 454. Tit:* Sposob. ANNO 1766

Nro 51. PRZYŚPIESZENIE SPRAWIEDLIWOŚCI W SĄDACH NASZYCH ZADWORNYCH, I PRZYWROCENIE JURYZDYKCYI REFERENDARZOM.

Lubo w czasie *Convocationis* Roku 1764. żądze od Stanow skonfederowanych w ułożeniu Ordynacyi Sądow Zadwornych wypełniliśmy i Sprawy ktore do samych WW. Pieczętarzow należą rozsądzenia, od tych, ktore *Pluralitate Votorum* determinowane bydź maią, rozłączyliśmy; gdy iednak dla niebytności i nieprzytomności lub opoźnienia w przybywaniu na Sądy WW. i UU. Assessorow czas nadaremnie z krzywdą innych Regestrow często ubiega i Pacyenci nie mały ponoszą zawod; Dla czego dogadzaiąc słuszności daiemy moc WW. Pieczętarzom Sprawy wszelakie bez kompletu Assessorow *tam ex Senatorio* iako i *Equestri Ordine* od Stanow Rzplitey wyznaczyć mianych gdyby przytomnemi bydź nie mieli Ordynacyą przepisanego decydowania i sądzenia. A ieżeliby samże Pieczętarz miał Sprawę, więc mieysce iego Senator lub Sekretarz, albo Referendarz, lub Pisarz Koronni zasiadać i rozsądzać Sprawę powinni będą. *Vol. VII. fol. 466. Tit:* Przyspieszenie. = Komplet do Spraw Ordynacyą Naszą w Konstytucye Seymu *Coronationis Nostræ* inserowaną przepisanych potrzebny, do Osob *ad minimum* czterech redukuiemy. *Vol. VII. fol. 647. Tit:* Ustanowienie Pensyi Assessorom. 1766

Nro 52. JURYZDYKCYA NASZA SĄDOW ZADWORNYCH ASSESORYII KORONNEY.

Gdy czas kadencyi Sądow Naszych Zadwornych Ordynacyą Naszą R. 1764. wyznaczony dla sądzących i sądzących się, zdaie się bydź niewygodnym, przeto kadencye dwie w Roku iednym postanowione, na iednę kadencyą przemieniamy, a czas pułroczny; to iest: *a prima Novembris* Roku tego wciąż *ad ultimam Aprilis*, i tak na zawsze wymierzamy. Z tych zaś sześciu Miesięcy dla Spraw *Judicii Mixti* Nieunickich, i Dyssydentskich niedziel sześć, od 15go Marca do ostatniego Kwietnia w każdey kadencyi naznaczamy chcąc żeby tenże czas takowemi sprawami nie zabrany, na sądzenie Spraw *Juris Hospitum*, lub *miserabilium*, lub *Incarceratorum* był obrocony; Regestrowi zaś Magdeburskiemu Pruskiemu, *Fisci* 1766

ANNO 1776 *Expulsionum*, *Evocationum*, także *Juris Hospitum*, *Miserabilium Incarceratorum*, czas pułpięta Mieśiąca od zaczynaiącey śię iako wyżey, *à prima Novembris* Kadencyi dany bydź powinien; które to Regestra osobną Ordynacyą, ile że dawnieyszey poprawę, My Król na zawsze ostrzegliśmy sobie, dokładnie rozrządziemy, i *Publicum*, że w tychże Sądach Sprawy *extra Ordinem Regestri* wyiąwszy z teraźnieyszego Seymu Remissowe, sądzone nie będą upewniamy; a *ad Assessores natos cum voto Decisivo*, iako to Sekretarzow, Referendarzow, Pisarzow Wielkich, gdy nie będą w inszey Magistraturze, Instygatorow, Kustosza Koronnego i Regentow Kancellaryi Koronnych *cum Voto Consultivo* przydaiemy. *Vol: VIII. fol. 879. Tit:* Juryzdykcya.

Nro 53. Pisarz Dekretowy Sądow Naszych Zadwornych Assessorskich i Metrykanci Koronni.

1776 Na przełożenie Przewielebnego Kanclerza Wielkiego Koronnego iak szczupłe maią dochody, ile przy odpadłych częściach Kraiu, *à Corpore* Państw Rzeczypospolitey UU. Pisarz Dekretowy, i Metrykanci Koronni, pierwszy z Percepty od Dekretow, a drugi z kwerendy, Suscepty i Extraktow, te Urzędy ludzie Cnotliwi i wydoskonaleni w Prawie &c *in praxi Curiæ* sprawować powinni za powszechną Stanow Zkonfederowanych zgodą, UU. Pisarza Dekretowego przy pensyi na Seymie 1768. a UU. Metrykantow na Seymie 1775. wyznaczoney zostawuiemy, i wypłacenie tych pensyi z Summy na Expensa Extraordynaryine determinowaney, za assygnacyami od Nas Krola z Rady Nieustaiącey wypłacać każemy. *Vol: VIII. fol: 881. A. 1776.*

ORDYNACYA

Nro 54. Względem Spraw Dyssydentow i Nieunitow w Sądach Zadwornych będących 1777. 30. Czerwca wydana.

MY STANISŁAW AUGUST &c.

Oznaymuiemy ninieyszym Listem Naszym, Wszem w obec i każdemu z osobna komu o tym wiedzieć będzie należało. Iż stosuiąc śię do Aktu osobnego z nastąpionego ostrzeżenia Traktatu 18. 7br: 1773. ułożonego, i Jego Artykułu pierwszego względem uformowania Sądu wspolnego do Spraw oznaczonych i przywłaszczonych przez Akt pierwszy osobny Traktatu 1768. *Dicabino mixto*, a ztamtąd przenieśionego do Assessoryi Koronney i Litewskiey takowe *pro exacta justitiæ administratione* czyniemy rozporządzenie. Assessorowie *ex utraque Religione*, iako ustawy Seywow 1768. i ostatniego w Roku 1775. zakończonego do Sądow naszych Zadwornych Koronnych sześciu Assessorow do Lit: tyleż przydały, i na Seymach Elekcyi Ich przepisały, tak i my do Spraw Grekow Nie-Unitow i Dyssydentow tyleż Assessorow z tych obydwoch lub z iedney Ich Religii do Spraw w tym Naszym Sądzie Zadwornym Assessorskim od Seymu do Seymu przez Reskrypt nasz Nominować i oznaczać będziemy, a gdy który z nich w tym czaśie umarł, albo od nas na taki stopień lub funkcyą promowowany był, któraby nie pozwalała kontynuować funkcyi Assessorskiey w tych przypadkach *toties quoties occurrent* nominowanie i wyznaczenie przez Nas Króla inszego Assessora nastąpić będzie powinno. =

ANNO 1776

Przyſięga Aſſeſſorow

Ci wſzyſcy Aſſeſſorowie, gdy zaſiadać pierwſzy raz na Sądach Naſzych Zadwornych Aſſeſſorſkich będą mieli i *toties quoties* do nich za Aſſeſſorow będą przez Reſkrypt naſz nominowani i wyznaczeni Przyſięgę *in Rotham* iaka w Ordynacyi naſzey dla inſzych Aſſeſſorow ieſt przepiſana *in Manibus* Kanclerza Naſzego *pro tunc* na Sądach zaſiadaiącego & *in facie Judicii* wykonać *tenebuntur.*

Uſtanowienie Sądu wſpolnego w Koronie i Litwie.

Ponieważ dwie Kadencye Sądow Zadwornych Aſſeſſorſkich Koronnych przez Ordynacyą naſzą dawnieyſzą wyznaczone, a mianowicie Wioſienna poczynaiąca ſię w Maiu, w którey od 15. Mca Maia aż *ad ultimos Junii* czas dla Spraw Xięſtwa Inflantſkiego był determinowany, zaczym przeciąg tego czaſu zamiaſt Spraw Inflantſkich teraz dla Spraw Obywatelow Religi Greckiey Nie-Unickiey i Dyſſydentſkiey uſtanawiamy, w Kadencyi zaś Sądow Zadwornych Aſſeſſorſkich W. X. Lit: raz w Rok ſześć Mieſięcy trwaiącey Mieſiąc Kwiecień determinuiemy.

Regeſtra Spraw.

Spraw Grekow Nie-Unitow i Dyſſydentow ieden tylko będzie Regeſtr i corok przez Niedziel ſześć, które przedtym Sprawom Inflantſkim były wyznaczone, ſądzić ſię będzie za przywołaniem Spraw w niego wpiſanych podług porządku Regeſtrowego wyiąwſzy *cauſas expulſionum* iakie, że podług Prawa nieodwłoczney potrzebuią ſprawiedliwości, przeto chociażby w Regeſtrze poźniey wpiſane przed wſzyſtkiemi innemi ſprawami nie tegoż gatunku u Sądu przywołane bydź powinny. =

Opisanie Kompletu Sądowego.

Komplet Sądowy tak ſtanowiemy, to ieſt, aby rowna Liczba, tak Katolikow iako i Dyſſydentow w nim zawſze mieściła ſię, którą liczbę z ſtrony Katolikow W. Kanclerz W. Koron: także rachowany bydź powinien tak dalece, iż gdyby z ſtrony Dyſſydentow dwoch tylko było Aſſeſſorow, to z ſtrony Katolikow do wyrownania liczby podobney W. Kanclerz Koron: z iednym Aſſeſſorem Katolickim zupełny komplet ſądowy czynić będzie, ſkoroby zaś z Sądowego wyroku iaka ſprawa miała odchodzić na Kommiſſyą, to takie Kommiſſarze do iey na gruncie rozeznania w rowney liczbie tak z Katolikow iako i Dyſſydentow wyznaczani bydź powinni. =

Declaratio Inappellabilitatis.

Gdy w dawnieyſzey Ordynacyi naſzey na Sądy Aſſeſſorſkie uſtanowioney i Seymem *Coronationis* utwierdzoney *de inappellabilitate* od Dekretow Aſſeſſorſkich i o powadze Ich doſtatecznie ieſt opiſano. Więc w tym Punkcie w tey powadze, i Dekreta te co w ſądzie naſzym Aſſeſſorſkim *in hoc compoſito Judicio* zaydą umieſzczamy. A że po zaſzłych w tym ſądzie Dekretach oſtatecznych zdarzaią ſię przypadki, iż naſzedłszy którakolwiek ſtrona *noviter reperta Documenta cauſam evincentia*, dla których niedoſtatku ſprawę u ſądu utraciła. Zaczym w tym Artykule aby podług Ordynacyi Naſzey dawnieyſzey 1764. *ſub tit: de reſtitutione Cauſæ in integrum ex noviter repertis* ſprawiano ſię z tym iednak do-

ANNO 1776 kładem, iż *ad revidenda noviter reperta documenta* ieden z Katolikow, drugi z Dyſsydentow wyznaczeni bydź powinni mieć chcemy. =

Paritas votorum.

W razie zachodzącey *Paritatis votorum* gdy Akt oſobny Traktatu *18. 7bris* 1773. Sądy Relacyine J. K. Mci *pro reſolutione* oney determinacyi, więc *declaratur* teraźnieyſzym poſtanowieniem, iż ſkoro takowa po kreſkach *& poſt vota ſecreta ſubſiſtet* tedy *circa totum proceſſum verbalem* w ſentencyonarzu czyli Protokule zakonnotowana i podpiſem Prezeſa Sądu wſpolnego i Sądowego Dyſſydentſkiego w porządku pierwſzego zaświadczona do Sądow Relacyinych odeſłania tam *reſolvi* ma.

Paleſtra.

Chociaż Paleſtrę Sądow Naſzych Aſſeſſorſkich Ordynacyą dawnieyſzą w Oſobach 12. tylko Mecenaſow *Acta* ſtawaiących ułożyliśmy przyłączaiąc do nich trzynaſtego Adwokata *pauperum*, że iednak z przybycia do teyże Aſſeſſoryi Naſzey Spraw *Diſſidentium & Diſunitorum* liczba intereſſow ſądowych powiękſza ſię zaczym ku wygodzie pacyentow w Sprawach do Sądu naſzego Aſſeſſorſkiego przychodzących też liczbę 12. trzema Mecenaſami pomnażamy w liczbie 15. z ſzeſnaſtym Adwokatem *Pauperum*, a nie więcey *ab hinc* uſtanawiamy pragnąc zaś żeby w tym Naſzym naywyżſzym Trybunale nie tylko zdatne pomnażały ſię ſubiekta ale też w zachowaniu *antiquæ praxis Curiæ* dobrze obiaśnieni byli, mieć chcemy na potym. Iż gdy mieyſce po iakim Mecenaſie w tymże Sądzie Naſzym wakować będzie to do iego oſiągnienia ten naybliżſzym uznany bydź powinien ktory w teyże Paleſtrze przy Mecenaſie zoſtaiąc potym od Paleſtry WW. Kanclerzow o zdatności do ſtawania zaleconym będzie. Iżby zaś Mecenaſi w tey iako wyżey liczbie uſtanowieni opuściwſzy ſtawanie w ſprawach potym nawet i od Sądu nie abſentowali ſię a czaſem tylko kontentuiąc ſię zaſzczytem Patrona Aſſeſſorſkiego drugim do pracy ſpoſobnieyſzym i cwiczyć ſię doſkonałości ſtawania pragnącym mieyſca nie zaſtępowali to teraźnieyſzą Ordynacyą oſtrzegamy, że gdyby ktory z nich po troygu napomnieniu przez WW. Pieczętarzow Sądow nie pilnował lub od nich przez dwie kadencye abſentował ſię takowego WW. Kanclerze z liczby Paleſtry wymazać i inne *ſubjectum* na mieyſce iego dopuścić mocni będą na co dla lepſzey wiary przy podpiſie Ręki Naſzey Pieczęć Koronną wycisnąć roſkazaliśmy. Dan w Warſzawie d. 30go Mieſiąca Czerwca R. P. MD.CCLXXV. Panowania naſzego XI. Roku.

STANISŁAW AUGUST KROL.

Reſkrypt J. K. Mci względem *Regeſtru* Miſerabilium *i* Hoſpitum *1769. Mieſiąca Stycznia 9. dnia.*

STANISLAUS AUGUSTUS &c.

Significamus &c. Quia Nos quemadmodum nuper pauperum miſerabiliumque perſonarum Cauſas in Judiciis Noſtris poſt-Curialibus Aſſeſſoriali & Referendariali Regni ſæpe ſæpius habentium compaſſione permoti dignum clementia Noſtra cenſuimus quod ad ſublevandam rem illorum afflictam liberalitate Noſtra Advocatum pauperum in prælibatis Judicis Noſtris conſtituerimus ipſiusque primas

ANNO 1769

mus curas ad promovendas ejuſmodi cauſas impoſuerimus per Rdum in Chriſto Patrem & Mcum Cancellarios Regni cauſas eorundem pauperum & miſerabilium Perſonarum ex Regeſtro evocationum per ultimam Ordinationem Noſtram A. 1764. iiſdem quoq; Cauſis deſignato opportunam in diſjudicatione earum non valere ſortiri accellerationem quare cupientes hac eadem compaſſione opem Noſtram etiam quoq; in accelerandis ejuſmodi Cauſis pauperum ipſis promptam & efficacem fore adhærendo eidem Ordinationi per quam ſuppletionis aut meliorationis illius Nobis Sereniſſimiſque Succeſſoribus Noſtris in pleno poteſtatem reſervaveramus per præſentes literas reſcripti Noſtri ſupplendum ordinandumque eſſe duximus ſupplemuſq; & ordinamus nempe ad Regeſtra Cauſarum Judicii Noſtri Aſſeſſorialis per modo dictam Ordinationem Noſtram ſpecificata & conſtituta Regeſtrum miſerabilium ſuperaddimus & conſtituimus ad quod quidem Regeſtrum Cauſæ pauperum & miſerabilium Perſonarum cum quibuſcunque perſonis & in materia evenientes & exortæ abhinc inſcribi debeant non alias tamen nec aliter niſi præcedente ad id voluntate & mandato Noſtro & Rndi aut Mci Cancellariorum Noſtrorum arbitrio dignæ hoc beneficio prius reputatæ fuerint deinde licet acclamatio cauſarum ex eodem Regeſtro quolibet tempore Judiciorum fieri poterit non prius tamen unaquæq; ejuſmodi Cauſa ad diſjudicandum acclamari debebit donec alteri parti per adcitationem de acclamanda ex hocce Regeſtro miſerabilium Cauſa legitimæ conſtiterit, quod vero attinet genus ejusmodi cauſarum in Judicio Noſtro Referendariali Regni paſſim quoq; evenientium quando quidem ex Regeſtro Commiſſionum Ordinatione ultimaria ejuſdem Judicii Noſtri conſtituto mediante ad id declaratione prælibati Judicii Noſtri ex eodem Regeſtro diſjudicationem accelerationemq; ſæpe nominatas Cauſas pauperum & miſerabilium perſonarum ſortiri poſſe pro comperto habeamus ideo rat habendo eandem declarationem Judicii Noſtri Referendarialis prænominatas Cauſas ad idem Regeſtrum Commiſſionum cum ſimili adjecta conditione pro ut ſupra quemadmodum id ipſum etiam declaratione judiciali cautum eſt inſcribendas fore volumus & ordinamus poſtremo cum etiam id pro comperto Nobis habeamus evenire aliquando & agitari in iiſdem Judiciis Noſtris poſt Curialibus Cauſas & actiones extra Regnicolarum cum perſonis & incolis Provinciarum Regni Noſtri ſibiq; tanquam extraneis celeriorem adminiſtrationem Juſtitiæ expetere Quapropter ea ratione Regeſtrum Juris hoſpitum conſtituendum eſſe cenſimus quemadmodum etiam jam alias pro eveniente opportunitate motu Judicii Noſtri Aſſeſſorialis conſtitutum ratehabemus, conſtituimus & pro ſemper ordinamus ad quod Regeſtrum Cauſæ omnes extra Regnicolarum ad prælibata Judicia Noſtra devolute inſcribi, prævia tamen partis, per partem dejudicanda ex hoc Regeſtro Cauſa adcitatione poterunt diſjudicationemq; & acclamationem quolibet tepore Judiciorum ſortientur in Judicio autem Noſtro Referendariali ſi quando pariter ejuſmodi extranearum perſonarum Cauſa evenire contigerit illas etiam ex Regeſtro Commiſſionum utpote multitudine Cauſarum non onerato diſjudicationem quolibet tamen tempore & prævia pariter adcitatione prout ſupra ſortiri poſſe ac debere volumus. Quæ quidem Ordinatio Noſtra per præſentes facta ut vim & robur obtineat in fidem præmiſſorum præſentibus literis Noſtris manu Noſtra ſubſcriptis Sigillum Regni ſubimprimi juſſimus Datt: Varſaviæ, die 9. Menſis Januarii Anno Dni MDCCLXIX. Regni vero Noſtri V. Anno.

SLANISLAUS AUGUSTUS REX.

ANNO 1769 *Deklaracya JW. J. Xiędza Kanclerza Wielkiego Koronnego Sądownie publikowana dla wiadomości Palestry Sądow J. K. Mci Assessorskich ostrzegaiąca pewne warunki* =

Ze w Regestrze *miserabilium noviter* ustanowionym mieścić się maią tylko Sprawy *vere Personarum non autem interpretative miserabilium* to iest *pupillorum minorennium viduarum & aliarum quarumcunque personarum miserabilium personæ conditionis Civilis statum miserabilem testimonio Authentico Magistratus, cui subsunt immediate & actualiter probare* maią. Szlachta zaś *Testimonio alicujus personæ respectabilis & causam scientiæ de statu miserabili dantis.* Takowe *Testimonia in Judicio produci* maią, i gdy *exceptionem non patientur* Sędzia Sprawy w Regestr *miserabilium* wpisywać każe, w ten Regestr będą mogli mieścić się i ubodzy świadectwa namienionego nie maiący ale *ex privata notitia Serenissimi Regis* albo *Judicio pro pauperibus* uznani.

Reskrypt Urządzenia i ustanowienia Regestru Kommunikacyinego w Sądach J.K Mci Assessorskich Koronnych. =

STANISŁAW AUGUST z Bożey &c.

Oznaymuiemy &c. Iż przełożono nam iest przez Panow Rad Naszych przy Boku Naszym będących, iako strony w Sprawach podług Ordynacyi Naszey w R. 1764. Sądow Naszych Assessorskich Koronnych uczynioney z Regestru *Fisci* na kommunikacyą iść maiących dla umieszczonych w tymże Regestrze wielu Spraw Granicznych z Kommissyi przychodzących i w Sądach Naszych naywięcey czasu zabieraiących zwłokę ponoszą. Zaczym pragnąc prędszego uskutecznienia odbycia Spraw oraz przyśpieszaiąc stronom żądaiącym sprawiedliwości aby w Sprawach w ktorych wprzod kommunikacya Dokumentow stronom następować powinna, tak kommunikacya niżeli przyidzie do rozprawy prędszym sposobem odbyć się mogła, a maiąc sobie przy Ordynacyi tychże Sądow Naszych Assessorskich Koronnych nastąpioney, iako i w Prawie Roku 1776. ostrzeżone na zawsze polepszenie wzwyż wspomnioney Ordynacyi i Regestrow Spraw dokładnieysze rozrządzenie przychylaiąc się ku prozbom sprawy w tychże Sądach Assessorskich Koronnydh maiących oraz przełożeniu nam uczynionemu ustanawiamy olobny Regestr kommunikacyiny dokumentow w ktorym iżby zawsze same tylko Sprawy na kommunikacyą dokumentow iść maiące wpisywane były i ten Regestr w czasie kadencyi przez Sąd Nasz Assessorski Koronny determinowanym dla odbycia przerzeczoney kommunikacyi dokumentow brany i wołany był, po ktorey nastąpioney aby takie Sprawy iuż do Regestru *Fisci* ku rozsądzeniu wpisywane i porządkiem do rozsądzenia wołane były mieć chcemy, ktore to urządzenie Nasze, wzmiankowanego Regestru do kommunikacyi Dokumentow teraz przez Nas uczynione, dla tym większey wagi i wiadomości wszystkich (zostawuiąc sobie zupełną moc w czym będzie potrzeba wymagała polepszenia Ordynacyi tychże Sądow Naszych Assessorskich Koronnych) Ręką Naszą podpisawszy Pieczęć Koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie *prima Februarii 1781.* Panowania Naszego 17. Roku. =

Deklaracye Sądow J. K. Mci Aſſeſſorii Koronney co do Illacyi w dni Sobotne wnoſić mianych dana 10. Lutego 1781. ANNO 1781

Sąd J. K. Mci pragnąc aby determinacya wnoſić mianych Illacyi do Sądu ſwego w dni Sobotne nie była przyczyną przyśpieſzenia ſtronie ktorey iakowegoś zaſzkodzenia idąc w ſens dawnieyſzych ſwoich deklaracyi takowe czyni rozrządzenia.

1mo. Jako dawnieyſzemi Ordynacyami i warunkami w Paktach Konwentach umieſzczonemi 1776. Roku oſtrzeżono ieſt, tak toż ſamo i teraz ſię ponawia że Sprawy wſzelkie będące w Regeſtrach tym iak piſane ſą porządkiem onegoż bynaymniey nieprzeſkakuiąc expedyować ſię zawſze będą.

2do. W Sprawach tylko *Juris Magdeburgici Civilis & Culmenſis ex appellatione* nagłey potrzebuiących Rezolucyi a na iedney Seſſyi rezolucyą ſwą Sądowną zyſkiwać mogących iako to o dług do zapiſu albo karty ręczney pod wątpliwość nie podpadaiącey między Oſobami Mieyſkiemu Prawu podległemi, także o komorne z pomieſzkań w Miaſtach Krolewſkich lub przeſzkody w tym czynione, nie mniey gdy kto założy appellacyą od Dekretu pierwſzey Inſtancyi Miaſt Królewſkich *ab Acceſſorio interlocutorie* zapadłego oſtatniey decyzyi w ſobie nie maiącego, tudzież w Sprawach ſamych tylko uczynkowych. Uczynku w Mieście lub Miaſteczku ktorym Krolewſkim (Gdzie Punkt Prawny nie zachodzi) o nayście domu lub gwałtu uczynienie, pobicie a dla ſamey zwłoki zaapellowanych w rzeczy i intereſſie mnieyſzey Importancyi 400. Zł: P. nieprzechodzącey naoſtatek o Reſkrypta na Kommiſſyą Graniczną gleyty i liſty napominalne *in cadentia* wychodzić według Prawa mogące także w przypadku ſprzeczki w Mieście ktorym Krolewſkiey będącey Elekcyi Prezydenta czyli Burmiſtrza albo Radnego Illacye wnoſzone bydź mogą a to *in Cauſis emergentibus* w Miaſtach czyli Miaſteczkach Krolewſkich ſpoſobem w Paragrafie trzecim niżey opiſanym, oprocz zaś tych wyrażonych Spraw gatunkow ieżeliby winnych Mieyſkich Sprawach ſtrony obie bądź to ſamo przytomne bądź przez ſwych Plenipotentow w komparacyą zapiſać ſię zechciały *ſine præjudicio tertii* byle Sprawa inna zaczęta nie była, a nieſkończona ieſzcze każdey Soboty może bydź proſzona i zyſkana rezolucya.

3tio. To ſię przytym dodaie iż i w tym przepiſanym Spraw gatunku gdyby ſtrona iedna od drugiey ciągnięta, piſać komparacyi niechciała, tedy teyże Soboty gdy Illacya będzie Sądownie wnoſzona zyſkiwać *judicatum* ani może, lecz tylko ma bydź wpiſaną u piora w Kancellaryi Dekretowey za ſtronę dopraſzaiącą ſię prędkiey ſprawiedliwości a Kancellarya Dekretowa ſpoſobem o Dekretach *Executionis* w Trybunałach Koronnych przepiſanym na papierze *circa valvas ſtubæ* Regeſtrem wſzyſtkie te żądane Sprawy z wypiſem Imion i Przezwiſk ſtron oboch oraz naturę Sprawy przybić każe, a to aby na drugą dopiero Sobotę ſtrona ſię na odpowiedź gotowała i iuż ſpoſobem tym oprocz Awizacyi o niewiadomości exkuzować ſię nie mogła, a pod ten czas czyli droga ſtrona piſać ſię zechce lub nie, byle była awizowaną przełożyć ma Sądowi i dowodzić ſprawiedliwość Dekretu a na ſame tylko *in levi Acceſſorio* zwłokę założoną Appellacyą; Co Sąd maiąc dowiedziono, Exekucya na Extrakcie podpiſanym *non obſtantibus Proſecutionibus* nakazana będzie, ſtrony iednak dwie z Illacyi maiąc

ANNO 1781 ſobie uproſzone ſprawy ſądzenie piſząc ſię w Komparycyą, i rozſądzaiąc ſię trzecią lub więcey ſtron z Illacyi w zdawać żadną miarą nie mogą *ſub nullitate* w zdawania. A ſtrony z mieyſc odległych do ſtawania koniecznego i w drugą po zapiſaniu *ad valvas ſtubæ* Sobotę pociągane bydź nie maią bez awizacyi uczynioney w ſądzie przez Extrakt pokazaney.

4*to.* W Sprawach iuż które w iedną Sobotę zyſkały rezolucyą czekania ſwey Decyzyi z przypadnienia wpiſu będącego w Regeſtrze, aby nikt nie marnuiąc dla ſpraw innych drogiego czaſu powtarzać Illacyi nie ważył ſię waruie ſię. W Sprawach *Juris & Principaliter* będących w Regeſtrach *Fisci expulſionum Violationis Privilegiorum Remiſſionum* w których Aſſeſſorowie zaſiadaią *cum voto deciſivo*, a przywołanie Ich wpiſu chyba za prożbą ſamych ſtron lub obecnie przytomnych, lub na piśmie okazanym ſądowi, a to w Mieſiącu tymże ſprawom do ſądzenia przepiſanym Illacye wnoſzone bydź mogą, inaczey zaś *nullo modo practicari* będą mogły. =

5*to.* Sprawy *violatæ mere ſecuritatis* lub Oſob ſędziowſkich lub ſtron na ſprawę w ſądach Aſſeſorſkich wiſzącą przybyłych, a przez ſtronę w Aktoracie z nią będącą gwałtu popełnionego *ad mentem Ordinationis Anni 1683. Lege Publica approbatæ* i poślednieyſzych *ex vi Termini Tacti in Actis Publicis recogniti in ſpatio aliquot dierum* ſądzone bydź mogą. —

6*to.* Jeżeliby ſtrona z mieyſc odległych po pierwſzey Awizacyi nie ſtanęła do Sądu, ma bydź powtornie Awizowana, a gdy powtornie nie ſtanie, na ten czas iuż rezolucya naſtąpi w przypadkach tylko wyżey wyrażonych. =

7*mo.* Lubo Regeſtrow do ſądzenia przypadaiących czas ieſt Ordynacyą i reſkryptami opiſany, że iednak w Prawie *Anni* 1770. Regeſtr *Remiſſionum* dla prędſzego ſprawiedliwości oddawania ieſt napiſany do brania każdego dnia przeto, aby i to nie było przyczyną do ſpieſznego nad to Regeſtru tego z ſzkodą, którey ſtrony brania oſtrzega ſię, iż i ten nawet Regeſtr gdy do brania będzie determinowany przynaymniey ośmią dniami wprzod będzie oznaymiony od Piora, a tym bardziey inne Regeſtra iako to *miſerabilium hoſpitum* rownież *tempeſtive* do brania determinowanemi będą ogłaſzane. —

ANTONI OKĘCKI Biſkup Pozn: Kanc: W. Koron.

HYACINT MAŁACHOWSKI Podkanc: Koron.

§. 6. SĄDY REFERENDARSKIE.

N^ro 55. Sprawy Gromadzkie, to ieſt Poddanych wſi Naſzych Królewſkich z Staroſtami, Dzierżawcami, uprzywileiowanemi przedtym do Referendaryi należące pomienioną Ordynacyą pod iedną Aſſeſſorſką Juryzdykcyą, lubo złączyliśmy, gdy iednak takowe złączenie dla pomienionych Poddanych przyśpieſzenia nie ſprawuie, przeto wſpomnioney Ordynacyi rozrządzenie polepſzaiąc: przerzeczone Poddanych Sprawy w Koronie Juryzdykcyi Wielebnego i UU. Referendarzow Koronnych przywracamy; a oddalaiąc napotym przypadkowe Kollyzye te Spraw rodzaie Sądom Ich oddaiemy to ieſt: Sprawy Poddanych wſi Naſzych Królewſkich przeciw Staroſtom i Dzierżawcom uprzywileiowanym

wanym, & è converso, a robocizny pomiar gruntow, czynsze, spy, daniny, tu- ANNO
dzież inne powinności od Gromad należące, także sprawy między wybrańcami 1766
non respectu Privilegiorum komuby wybranieċtwo należeć miało (gdyż takowe uznanie Sądowi Assessorskiemu podpadać ma) lecz ieżeliby względem uięcia Gruntow między Starostami, czyli Dzierżawcami, alboliteż gromadami i wybrańcami zachodziła sprzeczka, tudzież między samemi wybrańcami gdyby się rozrodzili takowe dwa przypadki WW. i UU. Referendarze, lubo ieden z nich Koronni wraz z Assessorami do Sądu Naszego Zadwornego wyznaczonemi, ieżliby na kadencyą Sądow ziechali *pluralitate votorum* a w przypadku nieprzytomności Assessorow, sami Referendarze rozsądzać *cum declaratione Inappellabilitatis Decretorum*, w Miesiącach Marcu i Kwietniu, Wrześniu, i Październiku, moc będą mieli. A dla pieczętowania Dekretow teyże Juryzdykcyi Referendarskiey Pieczęć mnieyszą od Koronney pod Orłem Polskim z napisem *Pieczęć Referendaryi Koronney* wyznaczamy. *Vol: VII. fol: 466. A. 1766.*

Nro 56. Ordynacya Sądow Naszych Juryzdykcyi Referendaryi Koronney przywroconey.

Ponieważ władza Nasza Sądowa Krolewska w Referendaryi Koronney, nie 1768
tylko iey przyłączeniem do Sądu Naszego Assessorskiego Koronnego przez Konstytucyą Seymu Konwokacyinego Roku 1764. ale też od niego rozłączeniem, i Juryzdykcyi Referendarzom przywroceniem przez Konstytucyą Seymu Ordynaryinego Warszawskiego Roku 1766. iest iawnie uznana; przeto, aby w tey Prerogatywie *cum declarata* wyrazem przywiedzioney Konstytucyi Roku 1766. *In appellabilitate Decretorum.* Sąd Nasz Referendarski Koron: i napotym zostawał, iako też Izbie Sądowey, w ktorey się Assessorya Koronna odprawiać będzie, Kadencyami tą samą Konstytucyą 1766. sobie wyznaczonemi, bądź w obecności naszey Krolewskiey, lub też *sub absentia nostra* odprawował się, postanawiamy. Juryzdykcya zaś Referendarska i odprawowanie Sądow ma zostawać przy tym Referendarzu, ktory dawnieyszy na ten Urząd ma Przywiley, a w niebytności iego, drugi Referendarz mieysce i Juryzdykcyą zastępować będzie. A gdy do Sądow Naszych Referendarskich Koronnych sprawy *Juris Colonarii*, zdawna należały. A te są Poddanych przeciwko Possessorom Dobr Naszych wzaiemnie ich przeciwko Poddanym, także o Wybranieċtwa na dwunastym Łanie *Juris Colonarii* o Sołtysta Lemańftwa *per Privilegia Juris Successivi* chodzące, *successivi Juris* istnością *naturam Fundi Colonarii*, maiące o młyny z trzeciey miary zaprzywileiowane, także sprawy Dziesięcinne, z gruntow namienionych *Juris Colonarii* pochodzące Appellacye od Zamkowych Pruskich, tudzież Naszych Ekonomicznych Juryzdykcyi z Poddanemi zachodzące, zgoła, cokolwiek *quaestionis ex Personali, aut Regali* Grunta *Juris Colonarii* wynika, to wszystko pod wydział spraw Sądow Naszych Referendarskich podpadało i mieściło się. Przez Konstytucyą zaś Roku 1766. Sąd Nasz Referendarski do spraw Gromadzkich i Wybranieckich pomiarowych ścisniony; przeto też Juryzdykcyą Sądow Naszych Referendarskich Koronnych, ile rownie na władzy Naszey Krolewskiey ugruntowaną do dawnieyszey tey postawy, wyżey opisaney, zupełnie przywracamy. I iako namienione sprawy Juryzdykcya Referendarska *cum resolutione* Przywileiow sądzić zwykła tak aby się zwłoka sprawiedliwości nie działa i na

ANNO 1768 potym mieć to chcemy. Ubeſpieczaiąc także Juryzdycyą tych ſądow, aby w ſprawach wyżey wyrażonych *extra Forum* iey nie ważył ſię nikt drugiey ſtronie *evocare*, *ſub pœnis Evocationis*, w tychże ſądach *decernendis & nullitate Judicatorum*, lub *Condemnatorum evocatorie obtentarum* oſtrzegamy. Exekucyą Sądow Naſzych Referendarſkich Koronnych, aby Staroſtowie i Urzędy Grodzkie czynili pod rygorem *contra non exequentes* w Konſtytucyach wyrażonym, tak iako i Dekretow Naſzych Aſſeſſorſkich *ad mentem* Ordynacyi ſądow Naſzych Aſſeſſorſkich pod tytułem o Exekucyi Dekretow Królewſkich: obowiązuiemy. A ponieważ Konſtytucyą 1766. dla pieczętowania Dekretow Juryzdykcyi Referendarſkiey, Pieczęć mnieyſza od Koronney pod Orłem Polſkim z napiſem, Pieczęć *Referendaryi Koronney* ieſt wyznaczona; Przeto aby pod tą a nie inną pieczęcią, *Salvis Conductus* poddańſtwu i mandaty czyli pozwy na ſądy Referendarſkie wychodziły, mieć chcemy. Z tey Konſtytucyi 1766. Punkt, że w przypadku nie przytomności Aſſeſſorow ſami Referendarze ſądzić będą mogli z przyczyn tamże wyrażonych ponawiamy. Dla niewielości zaś ſpraw, dwa tylko Regeſtra ieden dla ſpraw *Experimenti* Ordynaryiny na pierwſzy Mieſiąc każdey Kadencyi, drugi regeſtr na drugi w każdey Kadencyi Mieſiąc dla ſpraw Kommiſſyinych (które iednak po wywiedzioney Kommiſſyi do Regeſtru ordynaryinego iść będą powinny) także dla ſpraw *Evocationis extra Forum Referendariale*, tudzież kontrawencyinych poprzedzaiącym Dekretom Referendarſkim, iako też expulſyinych, gdyby ſię komu w przepiſanym ſpraw rodzaiu gwałtowne z Poſſeſſyi wybicie ſtało, poſtanawiamy. Przykładem też Ordynacyi Sądow Naſzych Aſſeſſorſkich, aby odtąd areſzta na wzdanie nie ſzły, ani na *Monimenta*, Dylacye lecz na mieyſce tych Dylacyi, kommunikacya była. Dokumentow w ſprawach *Juris* do przyſzłey Kadencyi, deklaruiemy. Także też aby ſtron *Patrocinantes* (których nie więcey iak tylko dwunaſtu przez Wielebnego, czyli U. Referendarzow Koronnych przyimowani bydź maią) ieżli nie ſą przyſięgli, aby przyſięgę *Rothâ præſcriptâ* Patronom Aſſeſſorſkim wykonali, i ciż *Patrocinantes* aby Summaryuſze Dokumentow ſwoich z wiernym w nich iſtoty każdego dokumentu wyłuſzczeniem przy Indukcie ſprawy podawali, ſtanowiemy. A ponieważ żadna Juryzdykcya ſądowa bez Piſarza obeyść ſię nie może, lubo ten Urząd Piſarzow do ſpraw w ſądach Referendarſkich naznaczonych wyraźnym tych ſamych ſłow napiſem, w Konſtytucyi Seymu Koronacyinego Roku 1764. abrogowaliśmy, iednak za przywroceniem iuż do ſwoiey poſtawy tychże ſądow Referendarſkich, i Urząd też Piſarſtwa przywracamy. Ubeſpieczenie tychże ſądow i oſob w nich ſtawaiących takież, iakie ieſt w Ordynacyi Sądow Naſzych Aſſeſſorſkich oſtrzeżone poſtanawiamy. *Vol: VII. fol: 715. A. 1768.*

Nro 57. Juryzdykcya Nasza Referendarska.

1776 Konſtytucye, iednę Roku 1766. Juryzdykcyą Referendarſką Referendarzom Koronnym przywracaiącą drugą Roku 1768. Ordynacyą dla tychże ſądow Naſzych Referendarſkich przepiſuiącą, niemniey z Konſtytucyi Seymu oſtatniego, 1775. pod tytułem = Staroſtwa i Krolewſzczyzny = względem tey Juryzdykcyi wynikłe *dubia* obiaśniaiąc do Sądow Referendarſkich za Aſſeſſorow. UU. Inſtygatorow Koronnych nie będących w inſzey Magiſtraturze, W. Kuſtoſza Koronnego i Regentow Koronnych, (ktorych *poſt ceſſum vel deceſſum* teraźnieyſzych za przywileiami Naſzemi kreować będziemy, i którzy od tąd iako i Ku-

ſtoſz Koronny mieyſce między Urzędnikami Koronnemi po Oboźnych Pol- ANNO
nych mieć zawſze będą) tudzież Metrykantow Koronnych, iako i Piſa- 1776
rzow Zadwornych Sądow Aſſeſſorſkiego i Referendarſkiego *cum voto Deciſivo* wyznaczamy a komplet do ſądzenia aby tylko trzech z Prezyduiącym było determinuiemy. *In Caſum* iednak nie ziechania ſię kompletu Aſſeſſorow Referendarz *pro tunc* zaſiadaiący, ſam Spraw ſądzenia i decydowania wedle Prawa dawnego moc mieć będzie. A iako oſobną Konſtytucyą kadencya Sądow Naſzych Zadwornych Aſſeſſorſkich ieſt odmieniona, tak dla tychże Sądow Referendarſkich czas ſądzenia Spraw *a prima Maji ad ultimam Junii* poczynaiąc w Roku przyſzłym i tak co Rok naznaczamy. A oprocz tey względem Aſſeſſorow kompletu, i kadencyi odmiany, powyżey wzmiankowane Konſtytucye, Sądom Referendarſkim ſłużące, w ſwey zupełnie mocy zoſtawuiemy i w wſzyſtkim Powagą Seymową utwierdzamy. *Vol. VIII. fol. 880. Anno 1776.*

§ 6. *SĄDY KOMMISSYI EDUKACYINEY.*

N^ro 58. PIERWSZA ORDYNACYA SĄDOW KOMMISSYI EDUKACYINEY.

MY STANISŁAW AUGUST &c.

Wſzem w Obec i każdemu z Oſobna teraz i na potym będącym, wiadomo 1778
czyniemy. Iż iakośmy przepiſuiąc z mocy Prawa, na Seymie oſtatnim pod tytułem = Edukacya Narodowa = uchwalonego Ordynacyą Sądową dla Kommiſſyi Edukacyiney oſtrzegli ſobie wolność (gdyby tego potrzeba była poprawy oney przydania lub uięcia tak na fundamencie tego oſtrzeżenia niniejſzą poprawę przerzeczoney Ordynacyi czyniemy. Nayprzod gdy z przeświadczenia okazuie ſię że wyznaczenie dwoch tylko na Rok kadencyi iedney do Prowincyi Koronnych, drugiey do W. X. Litt: pożądanego przyśpieszenia ſprawiedliwości tak dla funduſzu Edukacyi Narodowey, iako też dla Obywatelow maiących Sprawy w rzeczoney Kommiſſyi przywieść nie może owſzem przedłużać one zdaie ſię bo Sprawa iedna, za nieſtawieniem ſię do Sądu ktorey ſtrony ledwoby ſię za lat kilka kończyć mogła; Przeto nadmienione dwie tylko w Roku, iedną Koronną a drugą Litewſką, pierwſzą Ordynacyą determinowane kadencye, na cztery odmieniaiąc, dwie po iednym Mieſiącu dla Spraw Koronnych od dnia 1go Mieſiącu Marca do oſtatniego dnia tegoż Mieſiąca, drugą od dnia pierwſzego Mieſiąca Pazdziernika podobnie do dnia oſtatniego tegoż Mieſiąca z oſobna dwie kadencye dla Spraw Litewſkich, pierwſzą od dnia pierwſzego Mieſiąca Maja drugą od dnia 1go Mieſiąca Grudnia, rownie iak w Koronie, każdą przez ieden Mieſiąc trwać maiące wyznaczamy i ażeby takowy w ſądzeniu pomienionych kadencyi porządek w Roku teraznieyſzym 1778. od pierwſzey kadencyi Marcowey rozpoczętym zoſtał mieć chcemy. *Powtore* ponieważ Sprawy o zaległe procenta, z Dobr i Summ Po-Jezuickich tudzież o rozrachowanie ſię z Luſtratorami i inne z Rządu Ekonomicznego wynikaiące podług pierwſzey Ordynacyi każdego Mieſiąca ſześć dni oſtatnie, pomimo kadencyi do ſądzenia wyznaczone w przeciągu teraz uſtanowionych kadencyi kończyć ſię mogą, więc od ſkładania Seſſyi Sądowych w każdym Mieſiącu po ſześć dni, Kommiſſyą Edukacyiną odtąd uwalniamy i że w takich Sprawach Regeſtra Ekonomiczne tak Koronny iako i Litewſki oraz oſobny Regeſtr *Executionis* Proceſſu dla Spraw Koronnych potrzebny w

ANNO
1778 każdey kadencyi czy to Koronney czy Litewſkiey każdego czaſu, po ſkończoney iednak zaczętey Sprawie brane bydź maią oznaczamy. *Potrzecie* gdy Kommiſſya Edukacyi Narodowey ſzczegulny tylko rodzay Spraw tyczących ſię funduſzu Edukacyi Narodowey ſądzić ma ſobie Prawem przepiſano, więc nie widząc potrzeby zacieśniać wielością Regeſtrow Sąd teyże Kommiſſyi na mieyſce Regeſtrow proſtego i principalnego, pierwszą Ordynacyą z oſobna dla Korony i Litwy wyznaczonych, Regeſtr Cywilny (z ktorego wſzyſtkie Sprawy do powyżey pomienionych Regeſtrow, należące ſądzić ſię maią) ieden dla Korony a drugi dla Litwy, podług zwyczaiow i Praw teyże Prowincyi w dwoch Exemplarzach trzymać ſię powinny uſtanawiamy. Niemniey ſtoſuiąc ſię do Praw i zwyczaiow W. X. Lit: iżby Protokuł połroczny, dla zapiſywania Relacyi ſądowych, oraz przyimowania Przyznań i Aktykacyi Tranzakcyi w okoliczności Dobr Po-Jezuickich, zdarzyć ſię mogących w teyże Kommiſſyi przez Kancellaryą był trzymanym zalecamy. *Poczwarte* w Sprawach, o zaległe procenta o zrachowanie ſię z Luſtratorami i innych do Regeſtrow Ekonomicznych należących, ſtawanie zapozwanym przed Sądem teyże Kommiſſyi dla Obywatelow Prowincyi Koronnych, od zeznania Pozwu, oraz Przypozwu po otrzymaney kondemnacie, zamiaſt czynienia iey Exekucyi wydanego w Niedziel cztery a dla Obywatelow Prowincyi Litewſkiey, takoż od zeznania Pozwu, w Niedziel cztery oznaczamy. Obwieſzczeń zaś w porządku Exekucyi Dekretow Kommiſſyinych w Sprawach Litewſkich wychodzić maiących przyśpieſzaiąc onych Exekucyą Termin dwu Niedzielny determinuiemy. Co ſię zaś tycze Spraw do Regeſtru Cywilnego bądź Kor: bądź Litewſkiego należących w takowych Sprawach ſtawienie ſię do Sądu Kommiſſyi Edukacyiney przez zapozwane do niego ſtrony czas ſześć tygodni od zeznania Pozwu tak iak w pierwſzey Ordynacyi przepiſane ma bydź zachowane. Nadto ażeby we wſzyſtkich Sprawach pod Sąd teyże Kommiſſyi z Regeſtru Cywilnego przychodzić maiących, ſtrony do finalney rozprawy przyſtępuiące *ſtatus* tychże Spraw porządnie i dokładnie z Dokumentow dowodow ſwoich ſporządzone, tak podług pierwſzey Ordynacyi wzaiem ſobie kommunikowały, iako też z obowiązku niniejſzey Ordynacyi do Kancellaryi Kommiſſyiney, naypoźniey trzema dniami przed przypadnieniem Sprawy oddawały, ſtanowiemy. Inne zaś punkta w przeſzłey Ordynacyi umieſzczone a teraz nieodmienione w ſwey nienaruſzoney Exekucyi zoſtać maią = ktorą to Ordynacyą Sądow Kommisſyi Edukacyiney (oſtrzegaiąc wolność gdyby tego okoliczność wymagała, oney poprawy przydania lub ucięcia) My KROL podpiſem Ręki naſzey utwierdziwſzy Pieczęci Naſze Oboyga Narodow przydać roſkazaliśmy. Dan w Warſzawie dnia 11go Mieſiąca Stycznia, Roku 1778. Panowania Naſzego XIV. Roku.

N^ro^ 59. DRUGA ORDYNACYA.

MY STANISŁAW AUGUST &c.

1783 Wſzem w obec i każdemu z oſobna teraz i na potym będącemu, niniejſzym Reſkryptem wiadomo czyniemy, iż gdy Seymuiące w Roku 1776. Rzeczypoſpolitey Stany, wſpolnie z Nami Sądy Kommiſſyi Edukacyi Narodowey uſtanowiwſzy, przepiſami dla tych to ſądow Ordynacyi przez Konſtytucyą

cyą tegoż 1776 R. pod tytułem = Edukacya Narodowa = będącą Zwierzchności i mocy naſzey zoſtawiły, natychmiaſt dogadzaiąc powſzechney potrzebie takową Ordynacyą z oſtrzeżeniem wolności poprawienia oney urządzoną przez Reſkrypt dniem 30. Mieſiąca Liſtopada pomienionego 1776. Roku wyſzły do wiadomości Obywatelſkiey podaliśmy. Pozniey nieco uważywſzy w niektorych Punktach, poprawienia teyże Ordynacyi potrzebę takowe uczynione w niey poprawy powtornym Roku 1778. Mieſiąca Stycznia 11. dnia naſtałym Reſkryptem rownie z oſtrzeżeniem wolności dalszego (ieżliby iaka okoliczność tego wyciągała) teyże Ordynacyi poprawienia, obiaśniliśmy. Dopieroż w czaſie ninieyſzym, gdy zmnieyſzenie ſię liczby Piſarzow w pomienionych ſądach Kommiſſyi Edukacyi Narodowey, zaſiadaiących, do ſwych nieraz rzeczoney Ordynacyi popraw, konieczny daie powod, przeto takowe oney poprawy chętnie przedſię bierzemy, a że mnogość pism z nieiakiemi w nich odmianami około iedney rzeczy zachodzących częſtokroć bywa okazyą do iakowychkolwiek ſprzeczek i rożnomyślności, więc zabiegaiąc temu przypadkowi oba powyżey wzmiankowaney Ordynacyi przepisy w iedno mnieyſze ſpaiamy i zamykamy dzieło i one odtąd ſzczegulnym dla ſądow Kommiſſyi Edukacyi Narodowey, i dla ſtron do nich przychodzących chcemy mieć prawidłem, którego uſtanowienie do Exekucyi podaiące ſię ieſt takowe = Kommiſsarze = Kommiſſarze Edukacyi Narodowey, ktorzyby nie byli z obowiązku innych Urzędow ſwoich na ſądowość przyſięgłemi maią wykonać przyſięgę przed Xięgami Grodu Warſzawſkiego w tę Rotę = Ja N.N. przyſięgam Panu Bogu w Troycy S. Jedynemu, iż będąc „ wyznaczony na funkcyą Kommiſſarza Edukacyi Narodowey, w przypadaią„ cych pod decyzyą moią Sprawach i okolicznościach żadnym darem, ani o„ bietnicą, lub faworem, przyiaźnią, ani nienawiścią nie uwodząc ſię owſzem „ bez żadney, na krewnego lub obcego, przyiaciela lub nieprzyiaciela rożnicy „ ſamo Prawo Kraiowe exekwuiąc wedle Boga ſumnienia, i ſluſzności ſądzić „ będę. ſekretu Izby nie wydam, praktyk żadnych czynić nie mam, tak mi „ Panie Boże depomoż, i niewinna Męką iego = Każdy Kommiſſarz Edukacyi Narodowey w czaſie Kadencyi na Sądach zaſiadaiący w ſprawach oſobiſtości Jego w innym ſądzie wyciągaiących, zaświadczeniem w Kommiſſyi przez Prezyduiącego podpiſanym zawieſzenie z ſobą ſprawy do ſkończenia Kadencyi, na ktorey rzeczywiście zaſiadać będzie, we wzyſtkich Koronnych i Litewſkich Juryzdykcyach, zyſkiwać powinien = *Uſtanowienie Decyzyi* = W ſądzeniu ſpraw gdzieby iednomyślność Kommiſſarzow nie naſtąpiła tam więkſzością zdań wyroki ſtanowionemi będą. Takowych zdań otwarcie, czyli dawanie, zaczynaiąc z dołu, raz i drugi przez głośne, a trzeci raz przez ſekretne vota (ieżliby tego ktoren z Kommiſſarzow żądał) odbywać ſię ma, w wydarzonym zaś rowności zdań przypadku, Prezyduiący daniem drugiey kryſki takową rowność rozwiąże. Wyroki tym ſpoſobem uſtanowione co do ſpraw Koronnych w ſentencyonarz przez iednego z Kommiſſarzow wpiſane, przez Prezyduiącego, i ſądzących ſprawę Kommiſſarzow, co zaś do ſpraw Litewſkich w Protokuł Dekretowy przez Kancellaryą wprowadzone przez ſamego Prezyduiącego rownie iako i Akta wſzelkie, podpiſanemi bydź powinny. Po przeczytaniu zaś z deliberacyi wedle Prawa i zwyczaiu w Sądach Naſzych Zadwornych W. X. Lit: zachowuiącego ſię przed Stronami Dekretu, do takowego w Sprawie Koronney zapadłego Dekretu Stronie onym obeymuiącey ſię do dni trzech wolne przymowienie

ANNO 1783

ANNO 1783 ſię *ad omiſſa* tylko oſtrzegamy. = *Kadencye Sądow* = Kadencye Sądow Kommiſſyi Edukacyiney Narodowey cztery na rok, iako to: dwie dla Spraw Koronnych iedne od dnia pierwſzego Mieſiąca Marca do oſtatniego dnia tegoż Mieſiąca, drugą od dnia pierwſzego Mieſiąca Października, do dnia oſtatnięgo tegoż Mieſiąca udzielnie dla Spraw Litewſkich dwie, iedną od dnia pierwſzego Mieſiąca Maia, drugą od dnia pierwſzego Mieſiąca Grudnia rownie iak Koronne, każdą przez cały Mieſiąc trwać maiącą wyznaczamy. Wſzakże Sprawy o zaległość Rat z Dobr przeſzło Juzuickich, oraz o zaległość Procentow od Kapitałow funduſzowych, na rożnych lokacyach będących toczących ſię tak Koronne w Kadencyach Litewſkich iak Litewſkie w Kadencyach Koronnych, podobnież Regeſtr *Executionis Proceſſus*, w Kadencyach nawet Litewſkich, po ſkończoney iednak zaczętey z innego Regeſtru ſprawie branemi i odbywanemi bydź mogą = *Regeſtra Sądowe* = Regeſtra wpiſow czyli Aktoratow pod Sąd Kommiſſyi Edukacyi Narodowey przychodzących dla Spraw Koronnych maią bydź trzy, to ieſt ieden Cywilny drugi Ekonomiczny, a trzeci *Executionis Proceſſus* a dla Spraw Litewſkich, dwa tylko ieden Cywilny drugi Ekonomiczny, wedle Praw i zwyczaiow Prowincyi Litewſkich w dwoiſtych Exemplarzach utrzymywać ſię powinne w Regeſtrze Cywilnym tak Koronnym iak też Litewſkim względem ich Prowincyi ſprawy Dziedzictwa, i Właścicielſtwa wſzelkich Dobr na fundusz Edukacyi Narodowey przeznaczonych bądź od kogokolwiek nadanych i zapiſanych tyczące ſię w porządku dochodzenia i odzyſkania onych, z pod nieſłuſznego przywłaſzczenia bądź w porządku odpowiadania na zaſtoſowane od nich czyieżkolwiek pretenſye, także o Summy Kapitalne iuż to do pożytkowania na kimkolwiek i czyiekolwiek Dobr nayduiące ſię, iuż z niebeśpiecznych lokacyi ſwoich podnoſić ſię powinne, tudzież o zabeśpieczenie iuż to względem Dobr przeſzło Jezuickich iuż względem Summ funduſzowi Edukacyinemu należących, w inney dla tego funduſzu ewikcyi niemniey o wſzelkiey natury maiątki na utrzymanie Edukacyi Narodowey przeznaczone i do iey iſtotnego funduſzu należące bądź z ſamey Inſtygatora Sądowego inſtancyi, bądź z Delacyi czyiey popierane, także o Dezolacyą Dobr przeſzło-Juzuickich przez ſekweſtr z pod Dyplomatycznych Poſſeſſyi odchodzących, i o rachunki z Luſtratorami intentowane, w Regeſtrze zaś Ekonomicznym tak Koronnym iako też Litewſkim, podobnie względem właściwey każdemu z nich Prowincyi, ſprawy o Procenta z Dobr przeſzło Jezuickich, i od Kapitałow funduſzowych z dawna i poźniey zaległe, toczące ſię, tudzież wſzyſtkie inne z rządu Ekonomicznego Kommiſſyi Edukacyiney, iuż to z oſobami iey ſubordynowanemi, iuż z innemi wynikaiące także *ad diſciplinam* Edukacyi ściągaiące mieścić ſię będą. Takowy regeſtr Ekonomiczny (o czym ſię iuż wyżey rzekło) tak Koronny w Kadencyi W. X. Lit. iako też Litewſki w Kadencyi Koronney do wołania branym bydź może, nad to wpiſu czyli Aktoratu z regeſtru Ekonomicznego, Prowincyi Litewſkiey o zaległe bądź z Dobr bądź od Kapitału funduſzowego procent przywołanego łączenie drugiego Aktoratu w regeſtrze Cywilnym o ſam nadmieniony Kapitał, alboliteż o zapomnienie, a względem tegoż Kapitału bądź względem leżących Dobr przeſzło-Jezuickich należney Ewikcyi wynieſionego, iako do iedności ſprawy należącego wedle Konſtytucyi Roku 1726. nigdy diſputowanym i zaprzeczonym bydź nie może, co ſię zaś dotycze trzeciego Koronnego *Executionis Proceſſus*, regeſtru który rownie iak i regeſtr Ekonomiczny w oboich to ieſt Koronnych i Litewſkich Kadencyach, do

wołania branym bydź może do tego regeſtru *Executionis Proceſſus* wpiſy po dwoch otrzymanych kondemnatach *in re liquida* bądź po Publikacie *in re judicata* zapadłey iako i po zupełnie przewidzioney konwikcyi Dekretu Exekucyą pomienioney konwikcyi nakazuiącego i przybrania pomocy Woyſkowey dozwalaiącego wyciągaiące umieſzczone będą. = Przytym do zapiſowania wyrokow ſądowych, w Sprawach Koronnych zachodzących, Sentencyonarz a dla zapiſywania Dekretow z oſtateczney rozprawy w Intereſſach Prowincyi W. X. Lit: zapadłych Protokuł Dekretowy Kancellarye ſądowe Kommiſſyi Edukacyi Narodowey trzymać powinne będą. Wyroki zaś tego Sądu *in Acceſſorio* w Sprawach Litewſkich zaſzłe przy Wpiſach czyli Aktoratach zwyczaiem Prowincyi Litewſkiey w Regeſtrach ſądowych zapiſywane bydź maią. Nadto Kancellarya Litewſka Sądow Kommiſſyi Edukacyi Narodowey Protokuł Potoczny dla zapiſywania Rezolucyi ſądowych oraz dla przyimowania, wedle przepiſu Konſtytucyi Koronney Roku 1764. Przyznań i Aktykacyi, Tranzakcyi w okoliczności Dobr Po-Jezuickich i w innych funduſzu Edukacyinego tyczących ſię intereſſach, zdarzyć ſię mogących, trzymać powinna, = *Wpiſy.* = Wpiſy w pomienionych Regeſtrach porządkiem kart numerowanych z wyrażeniem imienia i przezwiſka, każdey tak Powodowey iako i Pozwaney ſtrony z nadmienieniem oraz (co do Wpiſow względem Spraw Koronnych) o co rzecz idzie za zeznanemi Pozwami bądź Dekretami odkładowemi czynione i tym ſamym porządkiem iak ſię znaydą w Regeſtrach położonemi bez żadnego omiiania wołane bydź maią, iakowe Wpiſy ani przez ſtrony, ani też przez Sąd w Regeſtrach Koronnych wymazywane bydź mogą wſzakże w Regeſtrach Litewſkich ſądownie mazać wolno ie będzie. Przy końcu zaś każdey kadencyi Prezyduiący Regeſtra Koronne przy oſtatnich z nich odeſzłych Wpiſach podpiſać a w Regeſtrach Litewſkich pod oſtatniemi do tychże Regeſtrow umieſzczonemi wpiſami, Limitę Sądow do naſtępuiącey kadencyi zakonotować ma. = Pieczęć Kommiſſyi. = Do pieczętowania Extraktow Dekretowych i wſzelkich ſądowych Rezolucyi, tudzież wſzelkich Tranzakcyi z Kancellaryow Kommiſſyi Edukacyi Narodowey wychodzących uſtanawiamy Pieczęć na prawey ſtronie Herb Koronny Orła Białego, na lewey Pogonią Herb W. X. Lit: a w środku Herb Naſz Krolewſki, w koło zaś te ſłowa: = *Collegium Præfectorum Publicæ Inſtitutioni* = wyryte na ſobie maiącą = *Pozwy* = Pozwy do tego Sądu pod Tytułem Naſzym Krolewſkim wychodzić maią, oraz przed Aktami Grodzkiemi czyli Ziemſkiemi, tego Woiewodztwa, Ziemi bądź Powiatu w ktorym podanemi będą zeznane bydź powinne. Za ktoremi Termin do ſtawania u Sądu dla Obywatelow Koronnych od zeznania tak Pozwu iako też Przypozwu po otrzymaney kondemnacie zamiaſt czynienia iey Exekucyi wydanego za cztery tygodnie a dla Obywatelow Prowincyi Litewſkiey taki iaki Prawami teyże Prowincyi a mianowicie Artykułem 18. Artykułem 20. z Rozdziału czwartego Statutu W. X. Lit: oraz Konſtytucyą Roku 1726. pod tytułem = *Konſerwaty* = ieſt przepiſany wſzakże z tym oſtrzeżeniem iżby takowe Pozwy naydaley w przeciągu dwoch Tygodni od podania iego zeznawanemi były zamierzamy. Do Regeſtru zaś Koronnego *Executionis Proceſſus* żadne Pozwy wynoſzone bydź nie maią lecz z tego Regeſtru z ſamey tylko Inſtygatora Sądowego ſtrony z nim czyniącey Propozycyi, Dekreta otrzymywane będą = *Piſarze.* = Ponieważ z dwoch Piſarzow dla Spraw Koronnych pierwſzą Ordynacyą wyznaczonych, Piſarz kadencyiny na pełnienie

ANNO obowiązku inney ſądowey Juryzdykcyi przenioſł ſię, za zdarzeniem zaś tey
1783 okoliczności gdy znayduiemy iż ieden z nich pozoſtały dziélonym dawniey na dwoch obowiązkom zupełnie wyſtarczyć może, przeto na zawſze liczbę Piſarzow zmnieyſzaiąc odtąd tylko dwoch w Sądzie Kommiſſyi Edukacyi Narodowey mieć chcemy to ieſt iednego dla Spraw Koronnych a drugiego do Spraw Litewſkich ktorym takowe na potym obowiązki przepiſuiemy. Piſarz ktory miał dozor Archivum i Kancellaryi ſądowey Litewſki w Sprawach Litewſkich a Piſarz Kancellaryi ſądowey Koronney w Sprawach Koronnych w kadencyach i Regeſtrach wyżey wyrażonym ſpoſobem opiſanych, wſzelkie Dekreta względem ſwoich Prowincyi piſać będą, w Regeſtrach ſądowych Wpiſy czynione oraz Dekreta a inne wſzelkie Tranzakcye ſtronom onym Rekwiruiącym bez odmowienia Extraktami wydawane za ich wiadomością bydź maią. Ci obydwa Piſarze w rowney zoſtaiąc prerogatywie w ſądzeniu *vocem Conſultivam* mieć będą, Naſtępcy zaś na zawakowanie teraźnieyſzych Piſarzow przyſięgłych, mieyſca nie pierwey do ſprawowania Urzędu ſwego przyſtępować mogą, aż przyſięgę przed Sądem Kommiſſyi Edukacyi Narodowey Rotą dla Piſarzow Ziemſkich przepiſaną wypełnią. Protokuły Dekretowe, i Akta Sądowe po ſkończonych kadencyach do Archivum funduſzu Edukacyinego oddawane bydź powinny. = Taxę *Jurium Cancellariæ* z Prawem zgodną Kommisſya opiſze, i aby Deputacyi nie było doſtrzegać zechce, oraz Officyaliſtow innych podług potrzeby uſtanowionych obowiązki określi. = *Inſtygator Sądowy.* = Inſtygatora Sądowego przez Kommiſſyą uſtanowionego, powinności też Kommiſſya opiſze, w Sprawach z ſtrony funduſzu Edukacyinego Pozwy na Inſtancyą Inſtygatora przy dokładaniu delacyi (ieżeliby ſię iakowa znaydować mogła) wychodzić będą. Wzaiemnie każdy ktoby do funduſzu Edukacyinego iakim ſpoſobem rościł ſobie pretenſyą takowi Inſtygatora pozywać będzie, w tym wyrażeniu = Tobie NN. Inſtygatorowi Kommiſſyi Edukacyi Narodowey, z Dobr funduſzu Edukacyinego nakazuiemy, abyś &c. Pozwy Inſtygatorowi kładzione będą w naybliżſzych Kollegiach u Rektorow, bądź Pro-Rektorow, albo Prefektow Szkoł, i zeznawane zwyczaiem Koronnym, w Koronie, a Litewſkim w Litwie, w Kancellaryach Ziemſkich lub Grodzkich tegoż Woiewodztwa Ziemi, lub Powiatu, gdzie Kollegia leżą. = *Dylacye* = Dylacye zwłokę ſprawiedliwości przynoſzące, dozwalanemi w tym Sądzie nie będą tylko w Sprawach zadawnionych z Regeſtrow Cywilnych Koronnych przypadaiących kopiie z Spraw, i Dilacye *ad ſpecificata munimenta* takoż godzina iedna Aktorowi i Pozwanemu użyczona bydź może, przytym Kondeſcenſye, Inkwizycye, Weryfikacye i Kalkulacye, gdzie ſię tego potrzeba okaże. = Dekreta tego Sądu oczewiſte, iako Juryzdykcyi *ultimæ Inſtantiæ* wyroki pod żadną Appellacyą podpadać nie powinny, względem ktorych co do Spraw Prowincyi W. X. Lit: Konſtytucye *de valore* Dekretow oczywiſtych reaſſumuiemy. Co zaś do Spraw Koronnych podług Konſtytucyi 1726. i 1768. Roku w przypadku gdzieby ſię po zapadłym Dekrecie *noviter reperta documenta* Sprawę *evincentia* wynalazły, podnieſienia tegoż Dekretu *ex vi repertorum* dozwalamy. Gdzieby zaś takowe *noviter reperta Documenta*, Sprawy nie ewinkowały, Strona o podnieſienie Dekretu tentuiąca winami w Konſtytucyi Roku 1768. wyrażonemi ukaraną zoſtanie, ktore to oczewiſte oraz kontumacyine Sądow Kommiſſyi Edukacyi Narodowey Dekreta przez Urzędy Ziemſkie lub Grodzkie wedle zwy-

czaiow

czaiow Prowincyi exekwowane bydź maią, = Co się zaś tyczy zamiar stopniow konwikcyi za Dekretami kontumacyinemi w Sprawach Prowincyi Litewskiey zaszłemi następuiący w niey sprzeciwieństwa i terminu obwieszczeń Exekucyą tych Dekretow uprzedzać powinnych oraz obostrzenia Rygoru, na niedopełniaiących Exekucyi iuż to rzeczonych kontumacyalnych, iuż oczewistych Dekretow względem tego wszystkiego Sąd Kommissyi Edukacyi Narodowey do przepisow Konstytucyi Seymu w Roku 1775. zakończonego, między Ustawami W. X. Lit: pod tytułem = *Rozrządzenie Dobr przeszło Jezuickich* = będących stosować się i sądzić będzie = Proklamaty Dekretow kontumacyalnych Litewskich podług Praw i zwyczaiow tey Prowincyi odchodzić maią. = *Palestra* = Patronowie w tym Sądzie stawać mogą ci wszyscy którzy w wyższych Juryzdykcyach Kraiowych są przysięgłemi, a którzyby ieszcze w tym sposobie, przysięgłemi nie byli ci przysięgę od Kommissyi na to przepisać się maiącą wykonać powinni. Patron każdy pod niebytność strony swoiey do przypadłey sprawy stawaiący Plenipotencyą co do Spraw Koronnych Urzędownie, a co do Litewskich także Urzędownie bądź ręcznie przy podpisaniu dwoch świadkow od strony za którą stawać zechce sobie daną pokazać powinien będzie, żeby zaś we wszystkich sprawach przed Sąd Kommissyi Edukacyi Narodowey z regestru Cywilnego przychodzić maiących z dostateczną do rozprawy przystępowano gotowością, Urodzeni Patronowie przełożenia czyli Indukty tychże Spraw porządnie, dokładnie i wiernie z Dokumentow i Dowodow z strony swoiey sporządzone, na wzaiem sobie wcześnie kommunikować, oraz do Kancellaryi sądowey *respective* iey Kadencyi, przynaymniey trzema dniami przed przypadnieniem Sprawy z podpisami swoiemi oddawać dopiero za przypadnieniem teyże sprawy takowe przełożenia interessu czyli Indukty każdemu z Kommissarzow rozdać i one wyraźnym głosem, przed Sądem czytaiąc świadectwem dowodow i dokumentow, ktore rzecz samą obwieszczą bez słownego zwłaszcza rozciągłego przymawiania się wspierać będą. Repliki podobnie iak Indukty na piśmie podawane i czytane bez żadnego przymawiania się bydź powinny, a po iedney od każdey strony odbitey Replice, iuż nic ani sposobem Repliki ani sposobem Illacyi donoszonym bydź nie ma, lecz Sprawa do Decyzyi Sądowi oddana zostanie. = Tę Ordynacyą Sądow Kommissyi Edukacyi Narodowey (bez ubliżenia Nam iednak wolności, gdyby ieszcze potrzeba wypadała iey poprawy) My Krol podpisem Ręki naszey stwierdziwszy, Pieczęci Nasze oboyga Narodow przyłożć rozkazaliśmy. Dań w Warszawie dnia Trzynastego Miesiąca Października Roku Pańskiego 1783. Panowania Naszego XX. Roku.

ANNO 1783

§. 7. *SĄDY KOMPROMISSARSKIE.*

Nro 60. UNIWERSAŁ RADY O KOMPROMISSACH.

Wszem w obec i każdemu z osobna komu o tym wiedzieć należy, a mianowicie Wam JJ. WW. WW. i UU. wszelakiego stopnia i godności tak Senatorskiego iako i Rycerskiego Stanow, oraz Szlachetnym i wszystkim innym rożney kondycyi obywatelom, nie mniey Trybunałom, Ziemstwom, Grodom, i innym Magistraturom, tak pierwszych iako też naywyższych Instancyi w Prowincyach obu Koronnych przy ofiarowaniu łaski Naszey Krolewskiey wiadomo czyniemy. Iż pomyślność Towarzystwa Narodow, gdy w uszczęśliwieniu osobistym, człon-

ANNO 1786 kow onego zasadza się, uszczęśliwienie onych w zabespieczeniu trwałym własności i wolności Obywatela każdego, a te dwie całości publiczney twierdze od prędkiey w Kraiu sprawiedliwości zalegaią. Ztąd pochodzi iż bydź ubespieczonym względem własności i trwałości, iest to iednym każdego Obywatela celem, utrzymywać zaś te własność i wolność w obrębach Prawa, iest to i bydź powinno starszeństwa rządowego udziałem. Jako iednak z układu początkowego i z celu Praw zasadnych Towarzystwa, a raczey dla zabieżenia złemu, a niżeli dla utrzymania w klubach boiaźni ustawney podległych, wszelkie Juryzdykcye ustanowione zostały, a ztąd poszło, iż większą iest cywilną zasługą przeszkadzać złemu przed wyniknieniem onego, a niżeli bydź Delatorem popełnionego błędu (pierwsza cnotą chociaż rzadką, a druga potrzebą lecz wcale smutną będąc,) tak to przywiodło miłośników pokoiu do iednania stron zawaśnionych, to w naydawnieyszych czasach pobudką stało się do ustanowienia Kompromissow, lub co tożsamo znaczy Przyiacielskich sądow podług Reguł i Prawideł w powszechney nauce Praw zawartych, tych period początkowy, rownie dawną iak indziey ma w Polscze Epokę, kiedy w owym wieku, który Kardynalne Prawo i zasadę pomyślności Litwy w Statucie tego Xięstwa nadał Osobnym Artykułem Polubowne Sądy, iuż było we zwyczaiu powagą z Prawa zaszczycone zostały. A tego to Prawa Statutowego, złe wyrozumienie i zboczne exekwowanie przywiodło Stany Seymuiące w Roku 1726. do poprawy wszystkiego, co w Kompromissach błędnym i od ducha Prawodawstwa początkowego odstępnym było, Jako zaś od daty tego Roku powrociła spokoyność i szczęśliwość tego Xięstwa Litewskiego dotąd kwitnąca, tak przykład zbawienny, gdy pobudził Prowincye Koronne w Roku 1776. do przyięcia Praw W. X. Lit: służących względem Sądow Polubownych końcem pożytkowania z prędszego pośrzednictwa do Pokoiu, iak daleko praktyki smutne Obywatelow Prowincyi Koronnych, od celu zamierzonego odsunięty, tysiączne skargi do Nas Krola i Rady zaniesione dowodzą, które ponieważ nie mogą nie ranić Oycowskiego serca Naszego nie podobno iuż nam daley oboiętnym na to patrzyć okiem. = Jak Obywatele Kompromiss między sobą zapisuiący nie w tey myśli zawieraią *Pacta* ugody przy obiorze Sędziow Przyiacioł ażeby rychleysze siebie w onym znaleźli uspokoienie, lecz aby wiara iedney strony mocniey zawikłaną została, przez parcyalne drugiey zamiary, a prostą myślą idący w sidła Prawnictwa i matnią zgubnego pieniactwa uwikłanym został. Jak Obywatele za Arbitrow podług upodobania swego w przeciągu iedneyże sprawy, iuż Piotra, iuż Pawła, iuż trzeciego innego zasadzaiąc tych wolą i sumnieniem tak absolutnie rządzą, że za naymnieyszą boiaźnią przeciwnego wyroku odciągnienie ich od Sądu rozumieią bydź w swey mocy. Jak ciż Arbitrowie daiąc się ślepo stronom powodować, nie tylko dla zrywania sądu odstępuią od niego, ale przy piorze będące regestra i Inkwizycye same odchodząc zabieraią iak pomimo daney mocy Kompromissowi *etiam in Contumaciam* sądzenia umknąwszy swoich Arbitrow strony nie kontente z wyroku dla iedynego przedłużenia pieni *via gravaminis* udaią się do Trybunału, i burzą Dekreta Polubowne iak pod fałszywym pretextem dwie zmowne z sobą strony na szkodę i rzecz trzeci zapisuią Kompromiss albo pod pozorem trzeci niby w daney a nayczęściey zmowną Tranzakcyą wprowadzoney osoby dobrowolnie na stałe i zeznane *Actus Bonæ Voluntatis* niszczą iak przez Kondyktowe przedane Aktorstwa przeszkadzaią

ANNO 1786

Obywatele Exekucyi Dekretow wypadłych niczym ostabionemi bydź nie mogących, albo za przemianą Stanu przez śmierć mężow lub powtorzone Małżeństwa osoby płci niewieściey chcą mieć ze upadłe zapisy Polubowne przez siebie zawarte chociażby Kuratorowie lub mężowie do nich przystępowali. Jak sami Kompromissarze zapomniawszy na to, że dla przybliżenia pokoiu, za przyiacioł obrani zostali przestępuią Reguły mocy sobie daney, ktorey uchybienie naymnieysze *pro nullis* czyni wypadłe sentencye, sądzą nieprzyzwoicie i prawnie, limituią dla iedney protrakcyi i znikczemnienia nawet Aktu nie pomnąc na to, że gdy Prawo za Sędziow ich Autoryzowało po nastałym przez strony wyborze w mocy Praw, sumnienia i wrodzoney moralności, winnemi są, oprocz omylonego oczekiwania stron szkod *insuper* i strat Obywatelow, i współ-braci, a *in bona fide* zdradzonych. Jak ciż Sędziowie rozumieiąc, że własną rządzić się mogą wolą, parcyalnie czasem losem stron przez ktore wybranemi zostali, miotaią i zapominać zdaią się tego, że rownie iak i inne Juryzdykcye pod starszeństwem Nas Krola i Rady, maią to w obowiązku, aby w przypadkach wątpliwych Rezolucyi od Nas szukali, a w obiekcie Exekucyi Praw, rekwizycyi i rozkazow naszych słuchali. Jak nakoniec Sądy same Kraiowe i Juryzdykcye nayważsze pomimo wyraźnych ustaw i wcześnie ustanowionego rygoru *nullitatis Decretorum* ważą się wchodzić w rozpoznanie Dekretow Polubownych, reformuiąc one albo kassuiąc; albo Exekucyą onych wstrzymuiąc. Ze zaś te i tym podobne niezwyczayności ze srzodka do umnieyszenia pieni wynalezionego nową przepaść szkodnie pożeraiącą niewinnych czynią, a dla tey przyczyny, za zdaniem Rady zdało się to nam bydź istotną potrzebą, ażebyśmy Prawa Statutowe w Artykule 85. w Rozdziale IV. i Konstytucyą 1726. = *Titulo Obwarowanie Sądow Polubownych alias Kompromissarskich* = Kraiowi przypomnieli w Duchu, ktorych to Praw na wielorakie o Kompromissach zapytania wydaliśmy wielokrotne Rezolucye, iako to pod dniem 15. Lipca i trzeciego Pazdziernika Roku 1777. pod dniem 15. Listopada 1782. 29. Sierpnia i 2. Września 1783. oraz pod dniem 25. Maia 18, Czerwca i 9. Lipca Roku 1784. tudzież pod dniem 19. Sierpnia i 28. Października 1785. Roku iako też pod dniem 31. Miesiąca Stycznia Roku bieżącego. Przeto *in subsequenti* cytowanych Praw i wprowadzonego w Xięstwie Litewskim zwyczaiu to względem Kompromissow do publiczney podaiemy wiadomości Prowincyom Koronnym co Seym 1776. z Praw Xięstwa Litewskiego o Kompromissach rozciągnął na Koronę, a w tym Xięstwie tak z Prawa, iako też z praktyki codzienney w następuiących zawiera się Prawidłach = *Primo.* Iż Sądow Polubownych fundamentem iest Zapis Kompromissyiny między stronami zawarty, i zeznany maiący w sobie Regułę od woli stron dependuiącą, iako *Actus Bonæ voluntatis*, i że Kompromissem na sąd Polubowny obranych opisywać się mogą Duchowni czyli Swieccy męszczyźni czyli białogłowy byle *Competentes Actores* byli rzeczy o ktorą się Spor wiedzie, i byle z pod władzy przyzwoitey dla siebie Zwierzchności Duchowni, a w assystencyi Mężow, Krewnych albo Kuratorow Prawem przepisaney, osoby płci Zeńskiey pisały się według Praw Kor: *Secundo* że zaś Sądy Polubowne we wszystkich *in genere* sprawach do wszystkich Subselliow należących, zażyte bydź mogą, wyiąwszy kryminalne, Skarbu Publicznego *Juris Regalis quo ad Bona directè Regalia*, tudzież *ex Delatione* Instygatorow Koronnych, iako też Sprawy *Minorennium*, te w ktorych Opiekunom *agere* za małoletniemi *etiam* w Juryzdykcyach wyraźnie zabroniły Prawa.

ANNO 1786 *Tertio.* Ze zapisu Polubownego formalność to iest aby strony pomiędzy sobą o wszystkie iakieykolwiek natury pretensye i prawności wyiąwszy gatunki i rodzaie w punkcie drugim wyrażone *idq*; kryminalnych Skarbu publicznego *Juris Regalis* i małoletnich Prawami Opiekunom do promowowania zakazanych dla prędszey rozprawy i dla uniknienia kosztu zgadzały się na Sąd Polubowny czy to po iednym z Arbitrow czy po dwoch czy po więcey każda strona dla siebie obieraiąc w rowności liczby osob dla każdey i za super Arbitrow osobno iednego Przyiaciela obustronnie naznaczaiąc imionami i przezwiskami onych w zapisie Kompromissarskim wypisuiąc daiąc oraz moc tymże Sędziom Polubownym, aby podług Prawa dowodow i Reguły przepisaney *Ultimatè* rozsądzali stronę winną penami ukarali nakoniec zaś i mieysce tymże Sądow wyznaczaiąc bez limity i Reiekt lub przeciwnie (iak się będzie stronom opisuiącym się podobało) *non obstante contumacia* strony *aut absentia* ktorego z Arbitrow oraz winy i zakłady sprzeciwieństwa opisowi, a tym bardziey wyrokowi zakładaiące i *foro specificato* do dochodzenia teyże kontrawencyi tylko nie exekucyi wyroku wcześnie się submittuiąc. = *Quarto* że zaś nayistotnieysze *requisitum* to iest aby Zapis na Kompromis *inter personas paciscentes* iak mowi Prawo Roku 1726. *in solita Juris Praxi* był napisany i przed Aktami iak nayuroczyściey zeznany. A kiedyby z boku kto do gotowego chciał przystąpić Kompromissu aby Urzędową subiekcyą Sądowi submittował się. = *Quinto.* Ze na fundamencie takowego Kompromissarskiego zapisu obie strony *super Arbitra* i Arbitrow na mieysce sprowadzić obligowane są a sprowadzeni *in virtute* Polubownego Zapisu i według Reguły sobie przepisaney Juryzdykcyą Sądow swoich ufundowawszy i Akcessoryą każdemu rodzaiowi Sprawy właściwe *pro necessitate negotii*, ułatwiwszy *in Forma Judiciorum*, Induktow słuchać powinni a na koniec po odeszłych Replikach ostatnią decyzyą ferować a sentencyą deklarowawszy Akt swoy Sądowy *ad Acta publica instantanèe per Oblatam* dać maią i powinni. = *Sexto.* Ze ponieważ wszystkie Sprawy na Kompromiss przez strony dobrowolnym Zapisem odesłane nie gdzie indziey terminowanei kończone bydź maią iak szczegulnie i iedynie w tymże Kompromissarskim Sądzie, żadne więc by naywyższe Subsellia w kognicyą Kompromissarskich decyzyow wchodzić ani kassować i Dekreta *Bonæ voluntatis* znosić nie mogą *sub nullitate Decretorum.* A Trybunał nie inaczey w rozpoznanie onych wchodzić może iak w przypadku niezgody Kompromissarzow to iest: gdyby *in disparitate* zdań *pluralitas* (iak mowi Prawo 1726.) *patenter clarescere* nie miało. = *Septimo.* Ze nakoniec kiedyby się zdarzyło iż na pierwszym terminie Sądy Kompromissarskie z przyczyny iakieykolwiek bądź nie doszły a Tranzakcyą polubowną podniesienie Aktu przez obwieszczenie ostrzeżonym nie byłoby w takowym przypadku według Statutu Litewskiego, Termina wydaią się do Ziemstwa gdzie Dobra leżą, lub Kompromis sądzi się albo *ex vi inscripti Fori* w Regule zapisu ostrzeżonego a ten Urząd z mocy Praw Xięstwu Litewskiemu służących Sprawę podług opisow Kompromissarskich nierozsądzoną, *iterum* do tegoż Sądu z podniesieniem Aktu zpełznionego odsyłać powinien. Takowe zaś zwyczaie i do Kompromissow Prawidła w W. X. Lit: praktykowane, a ze źrodła Praw Statutowych i Konstytucyi 1726. wynikłe gdy dla wygody Prowincyow Koronnych a w dopełnieniu Prawa 1776. ninieyszym Uniwersałem publikuiemy dalekiemi bydź chcemy od tego mniemania, aby to co ku pożytkowi Kraiu w powszechności ogłosić za zdaniem Rady przy Boku Na-

szym

szym nieustaiący przestrzegliśmy, z bocznych skutkow stać się miało źrzo- ANNO
dłem w użyciu przez niespokoynych prawnikow tego samego Uniwersału za 1786
pretext zrywania Kompromissow nie w myśli Prawa ninieyszą explikacyą wyiaśnione, przeświadczeni albowiem iesteśmy że na wzor powagi i mocy Praw samych nadal tylko przepisuiących za prawidła na przypadki następne będą mieli i brali ninieyszy Uniwersał Nasz Obywatele Prowincyi Koronnych, zostaiąc przy opisach dawnych w obiekcie Kompromissowych Aktow, przed niniéyszym ogłoszeniem poczętych, a tym bardziey posłusznemi będą wyrokom poprzednikow Sądow Polubownych zakończonych iako podług Prawa 1768. i Rezolucyi naszey dniem 13. Października 1777. Roku *ex Actu bonæ voluntatis* nastałym, w reszcie spodziewaiąc się że duch zgody iedności i pokoiu ktory do opisywania się Kompromissami na Sądy Przyiacielskie Obywatelom stanie się pobudką przekonywać też onych po naywiększey części będzie w tym że dopełniać wyroki i do Exekucyi przyprowadzać Dekreta Kompromissowe iest nieprzestępną wszystkich powinnością i cnoty Cywilney iedyną i naywyraźnieyszą cechą. Do was nayświętsze Prawa depcących i zakrętney pieni manowcami idących odzywamy się iuż tylko na ostatek z bolem dotkliwey czułości przypominać przymuszeni iż ponieważ Prawa Kraiu wyroki Sądow Polubownych z powagą Trybunalskich ultimarnych porownały a w przypadku sprzeciwieństwa onym podług Reguły Prawa Ziemstwa czyli Grody w Inskrypcyi wytknięte lub tego Woiewodztwa Ziemi albo Powiatu w ktorym Dobra Kompromissem rozsądzone leżą czy też Osoby Polubowne rozsądzaią się rownie iak i Trybunały Dekreta *Executionis* obligowane są wydawać, takowe wydane Aktem supersessyi Manifestem i Listem Urzędnika zaskarżone do tym rychleyszego dodawania pomocy Woyskowey, pociągać na zawsze będą im troskliwiey wyglądaiąc umnieyszenia Spraw w Juryzdykcyach przez zdawanie się na decyzyą Przyiacioł wybranych i uleganie wyrokom onych dotykać nas nayboleśniey będzie zgubny i nieszczęśliwy duch pieni. Zeby zaś każdy o tym Liście Uniwersale Naszym za zdaniem Rady &c. &c. Dan w Warszawie dnia 7. Kwietnia R. 1786. Panowania Naszego XX. Roku.

§ 8. *SADY SEYMOWE.*

Nro 61. USTANOWIENIE SĄDOW SEYMOWYCH.

Za powszechną Stanow Zgromadzonych i Skonfederowanych zgodą, do 1775
rozsądzenia Spraw *Criminis Læsæ Majestatis & Status juxta obloquentiam* Konstytucyi 1588. Roku w punktach, ktore teraźnieyszą Konstytucyą nie są odmienione tudzież do rozsądzenia Spraw *denegati Judicii corruptionis Judicis, perjurii ac oppressi Civis liberi* podług osobnych Konstytucyi *denegatum Judicium corruptionem, perjurium*, tudzież *oppressionem Civis liberi* obiaśniaiących, Sądy Seymowe, od Seymu do Seymu do sądzenia umocowane, ustanawiamy, ktory to Sąd składać się będzie z całego Senatu i Ministerium procz Osob z tegoż Senatu i Ministerium, tudzież z Stanu Rycerskiego *ad Consilium Permanens* wybranych: Osoby zaś z Stanu Rycerskiego, po złączeniu się Izby Senatorskiey z Poselską, i po obraniu całey Rady Nieustaiącey, na każdym Seymie Ordynaryinym z Posłow Ziemskich w liczbie osob pięćdziesiąt czterech obierane bę-

ANNO dą *pluralitate*, & *per secreta vota*, sposobem dla Konsyliarzow Rady Nieustaiącey
1775 przepisanym, a po obraniu swoim Jurament przed Nami Krolem w obecności Stanow *super recte judicandum* w tę Rotę. = Ja N. przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu w Troycy Swiętey Jedynemu, iż będąc wyznaczony do rozsądzenia Spraw Sądow Seymowych poleconych, też Sprawy podług Boga, Prawa sprawiedliwości i dowodow sądzić będę, żadnemi względami, przyiaźnią lub nienawiścią uwodzić się nie będę, na przyiaciela, bogatego lub ubogiego względu żadnego mieć nie będę, darow żadnych i obietnic na przytłumienie sprawiedliwości nie przyimę i we wszystkim sądzeniu moim BOGA Prawa, i Sprawiedliwość za naypierwszy cel sądzenia mego mieć będę: tak mi Panie Boże dopomoż i niewinna Męka CHRYSTUSA Pana, wykonawszy Juryzdykcyą swoię tu w Warszawie; w obecności Nas Krola ufunduią, po usundowaney Regestr Spraw gatunku wyżey wyrażonego ułożą i zaraz nieodstępnie Sprawy, ieźli iakie będą sądzić zaczną, *ktorych to Sądow kadencya ma się zacząć na Seymie po obraniu Sędziow*; i kontynuowaną przez trzy Miesiące na Sprawy Ministrow, przez drugie trzy Miesiące na Sprawy Senatorow; a ieźliby potym znalazła się przyczyna pozwania Ministra czy Senatora na Sądy Seymowe na ten czas *Consilium Permanens* ma złożyć Seym Extra Ordynaryiny i Sąd ma się odprawiać pod temiż samemi Sędziami. Gdyby zaś na początku każdey kadencyi Spraw do sądzenia nie było, tedy do reassumpcyi następuiącey kadencyi odwołane bydź powinny; w dalszym zaś czasie gdyby żadnych Spraw do sądzenia nie było, na ten czas Rada Nieustaiąca, na Niedziel cztery przed Reassumpcyą każdey kadencyi, powinna obwieścić Sędziow, żeby się daremno nie zieżdżali a Jego Krolewska Mość Sądy na następuiącą kadencyą odwołać roskaże; gdyby zaś w sądzeniu *Paritas Votorum* w ktorey Sprawie stanąć miała, tedy *hanc paritatem* KROL Jmć rezolwować będzie, wyiąwszy Sprawy *Læsæ Majestatis* w ktorych Rezolucya *Paritatis* przy pierwszym *in Ordine* zostanie w każdey zaś Sprawie Sędziowie trzy razy wotowac powinni, to iest dwa razy otwarcie a trzeci raz koniecznie *per Vota Secreta* komplet do sądzenia naymniey z osob trzydziestu sześciu składać się będzie. W tym Sądzie żadne Dylacye oprocz *veræ infirmitatis* & *scrutinii* brane bydź nie mogą a *scrutinia* przed samym Sądem wyprowadzone bydź powinny, ten więc Sąd kryminały rozsądzaiący gdy o nich kto *ad Instantiam* Szlachcica osiadłego, osiadłość swoią karze kryminału dostarczaiącą maiącego, w assystencyi Instygatorow Oboyga Narodow *ex munere Officii sui* czyniących przekonany będzie, podług Praw, pod żadnym pretextem nie tłomacząc onych sądzić będzie winnych podług przewinienia karać, niewinnych uwalniać, a na fałszywie o kryminały skarżących; *pro pœna talionis* kary kryminalne, & *confiscationis bonorum* rozciągać i stanowić; propozycye iakowe *in Ordine ad decidendam Causam* formowane bydź maią *Pluralitate Votorum* udecydowane bydź powinny od ktorego to Sądu w Sprawach wyżey wyrażonych, nikogo niewyłączamy. *Vol: VIII. fol: 118. Anno 1775.*

Nro 62. SPOSOB OBIERANIA SĘDZIOW SEYMOWYCH.

1776 Widząc w przepisaney formie Elekcyi do Sądow Seymowych, podług ustawy ostatniego Seymu 1775. trudności oczewiste w Exekucyi, a osobliwie zwłokę czasu do innych Seymowych czynności, mieć chcemy: aby osoby z po-

między UU. Posłow Sędziami Seymowemi bydź maiące były obrane w liczbie dziesięciu z każdey Prowincyi tak miarkuiąc, żeby przynaymniey iednego każde Woiewodztwo miało; przez wspolne naradzenie się WW. Senatorow, Ministrow, i UU. Posłow na Sessyi Prowincyonalney *per pluralitatem Votorum* do którey *primus in Ordine* naznaczy mieysce, i tenże nazaiutrz na piśmie, z swoim & *pluralitatis* podpisem, którzy *è medio sui* Posłow Prowincya iego życzy sobie mieć za Sędziow Seymowych, Marszałkowi Seymowemu poda, a to dla ogłoszenia tychże samych na następuiącey *in plenis Ordinibus* Sessyi. *Vol. VIII. fol. 869. A. 1776.* ANNO 1776

Nro 63. ORDYNACYA SĄDOW SEYMOWYCH.

Dopełniaiąc to co w Akcie ninieyszey Generalney oboyga Narodow Konfederacyi, o urządzeniu Sądow Seymowych, Konstytucyą 1775. Roku ustanowionych, przyrzekliśmy, tychże Sądow Ordynacyą, za zgodą Zgromadzonych Stanow w następuiących Punktach uchwalamy. *1mo* Sądy Seymowe w Mieyscu Naszey Rezydencyi, sądzić się będą. *2do* Komplet do sądzenia przynaymniey z osob dwudziestu czterech tak z Senatu, iako z Rycerskiego Stanu, wspolnie rachuiąc, powinien bydź złożony; więc żeby komplet był utrzymany, liczba Sędziow dwudziestu sześciu podczas Kadencyi przy boku naszym znaydować się powinna, oprocz wezwanych na Kadencyą Sędziow, i kompletu wyżey zamierzonego inni z Prawa, lub Elekcyi Sędziowie wszyscy, i zawsze przed zaczętą do sądzenia sprawą zasiadać i sądzić będą mogli. Zaden Senator, lub Konsyliarz *Equestris Ordinis* do Rady Nieustaiącey wybrany na sądach Seymowych zasiadać nie może, Sędziowie z Senatu od Tronu, a z Stanu Rycerskiego od Marszałkow teraz Konfederackich a potym Seymowych na Rezydencyą sześcio Niedzielną, na czas Kadencyi wyznaczeni będą, a któryby z nich na czas Kadencyi i Rezydencyi nie ziechał lub na mieysce swoie innego swego kolegi nie uprosił, karze pięciulet Grzywien podpadać powinien, która w tymże samym sądzie wskazana do Skarbu Rzepltey zapłacona będzie, wyiąwszy prawdziwą chorobę, którą Juramentem na przyszłey Kadencyi ma Ewinkować Senator, Minister, i Sędzia z Stanu Rycerskiego każdy, ani w czasie Kadencyi, w żadnym Sądzie dobrodzieystwa Suspensy w żadney sprawie mieć nie będzie, ale w sprawach osobistości wyciągaiących Konstytucyą Roku 1775. dla Rady Nieustaiącey uchwaloną, dla tychże Sędziow, tak z Senatu, iako i z Rycerskiego Stanu rozciągamy. *3tio* Juryzdykcya sądowa tychże sądow dla spraw Koronnych, ma się reassumować po wykonanym Juramencie Sędziow dnia pierwszego Października, i sądzić się ma przez tygodni sześć, lub do odsądzenia Regestru wpisow, po którey odsądzoney druga Kadencya dnia pierwszego Lutego, także dla Spraw Koronnych; a trzecia dnia pierwszego Czerwca dla spraw Woiewodztwa Litewskiego reassumować się i w tymże czasu przeciągu, lub do odsądzenia Regestrow wpisow sądzić się będą. Takoweż trzy Kadencye i o tymże czasie na drugi Rok determinuiemy. W Sprawach iednak *Criminum Læsæ Majestatis Regiæ, & Perduellionis*, których *species* niżey opisane są; Król JMć za zdaniem Rady Nieustaiącey w każdym czasie Sędziow wezwać moc będzie miał. Gdyby zaś na którey Kadencyi spraw do sądzenia nie było, Król JMć za zdaniem Rady, Sędziow od Rezydencyi uwolni, i aby nie zie-

ANNO 1776

żdżali ostrzedz zalecimy. 4to Pioro przy Urzędzie Pisarza Ziemskiego w mieyscu Rezydencyi naszey Krolewskiey na Kadencyach Koronnych zawsze będzie, a w przypadku choroby, albo śmierci lub *impedimentu* legalnego na Pisarza, Sędzia lub Podsędek kolega iego mieysce zastąpi, na Kadencyach zaś W. X. Lit: podług warunku teyże Prowincyi niżey będącego; Pisarz uprzywileiowany Pioro trzymać będzie. A kto pioro trzymać, tenże i Dekreta czytać będzie. 5to Sprawy ktore do sądow Seymowych należeć będą, są te: 1mo *Crimen laesae Regiae Majestatis:* a to według opisu Konstytucy 1588. Roku. 2do *Crimen Perduellionis* w Artykułach tych = Gdyby kto czynił bunty przeciwko Rzeczypospolitey. = Gdyby kto porozumiewał się z nieprzyiacielem oney ku iey szkodzie. = Gdyby kto wynosił taiemnic Rzepltey i iey Nieprzyiacielowi powierzał one. = Gdyby Zamek, Fortecę lub część iaką Kraiu podał przez zmowę. = Gdyby kto od Dworow Zagranicznych Pensye, korrupcye brał, końcem zdrady Oyczyzny. = Gdyby kto dla Zagranicznych Potencyi ludzi werbował, gwałtem onych brał, lub zaprzedawał = Gdyby kto Mocy i Protekcyi Zagraniczney na pognębienie Obywatela zasiągał. = 3tio Do tego Sądu należeć będą Sprawy *Oppressi Civis*, tak iak są w Konstytucyi R. 1775. pod tytułem Obiaśnienie *liberae vocis & oppressi Civis*, opisane. Inne zaś okoliczności i Rodzaie spraw *oppressi Civis* w osobnym Artykule pod tytułem: obiaśnienie *denegati Judicii &c.* opisane *a foro* Sądow Seymowych wyłączamy, i one Grody, Ziemstwa, Trybunały sądzić będą. 4to Do tego sądu należyć będą sprawy Urzędowe przeciwko Ministrom Oboyga Narodow i Konsyliarzom Rady Nieustaiącey według Praw teraźnieyszych i przyszłych. 5to Nie wyłączaiąc żadnego *ultimae Instantiae* Sędziego względem samey tylko korrupcyi odpowiedać w tym sądzie determinuiemy; niższym zaś *subselliom* w przypadkach tego rodzaiu *Forum* Trybunałow Koronnych do odpowiedzi zostawuiemy, a *cum corrupto & corrumpente* Konstytucyą Roku 1775 reassumuiemy. 6to Oprocz tych wyżey wymienionych spraw rodzaiow, inne żadne do tego sądu należeć nie będą, ani Dekreta żadnych niższych i wyższych subselliow sąd tenże poznawać mocy mieć nie będzie pod żadnym tytułem, pretextem i wynalazkiem, a gdyby w tym sądzie; w sprawach iemu nienależnych cokolwiek nad Ordynacyą ninieyszą przeciwnego nastąpiło, *ipso facto nullitatis* bydź powinno. A ponieważ w wszystkich tych sprawach do tych sądow Seymowych należących w zwyż wspomnionych, Rezolucye Rady Nieustaiącey poprzedzać powinny, więc żadney excepcyi *fori* wnosić nie mogą zaskarżeni, tylko sama Sprawa o ktorą rzecz sądzona będzie. 7mo Regestra w Sądach Seymowych dwa tylko będą ieden *Criminis laesae Majestatis, & Perduellionis*; drugi ordynaryiny, zamykaiący w sobie wszystkie Ordynacyą ninieyszą opisane spraw rodzaie. 8vo W sprawach do tego Sądu z przepisu ninieyszey Ordynacyi przychodzących, żadne Suspensy i dylacye dopuszczone nie będą, oprocz dylacyi prawdziwey choroby która na następuiącey Kadencyi zaprzysiężona bydź ma. We wszystkich zaś sprawach nieprzestępnie i koniecznie Wota dwa razy głośno, trzeci raz sekretne, choćby nikt o nie nie prosił nawet i w sprawach, ktore *in contumaciam* sądzone będą, dawane bydź maią. Sposob sekretnych Wotow ten sam bydź powinien, ktoren dla Rady Nieustaiącey Konstytucyą Roku 1775. iest opisany, a to pod attencyą dwoch z Senatu a dwoch z Stanu Rycerskiego. 9no Sprawy *Criminum laesae Maiestatis & Perduellionis* na pierwszym Terminie, nawet *in Contumaciam* Aktora czyli Pozwanego sądzone będą, w innych zaś więcey wymie-

nionych

niionych Spraw rodzaiach, po pierwszey kondemnacie na drugiey kadencyi Dekreta kontumacyalne ferowane będą. *10mo.* Pozwy do tego Sądu w Sprawach Ordynacyą ninieyszą opisanych, sześciu tygodniami wydawane, *in bonis citati* kładzione i w Aktach własnego Powiatu zeznane bydź powinny. *11mo.* Inkwizycye w Sprawach *criminis læsæ Majestatis & Perduellionis* przed Delegowanemi od Sądu Seymowego z pomiędzy Sędziow ktoregokolwiek Stanu, Senatorskiego, czyli Rycerskiego, po dwoch z każdey Prowincyi przez Sekretne *vota* wybranemi, expedyowane będą. W Sprawach zaś innych wyżey wypisanych *scrutinia* gdy potrzebne będą, przez dwie osoby Ziemskiego lub Grodzkiego Sądu, na oznaczonym kondescensyi terminie, i mieyscu wyprowadzone będą. *12mo.* Delatorem gdyby był Szlachcic nie Possessyonat lub Plebeiusz, na ten czas zaraz poymany bydź powinien, i gdyby zarzutu nie dowiodł, *pœna talionis* odpowiedzieć ma, ktora to *pœna talionis* we wszystkich przypadkach nie dowodzących występku zaskarżonemu ściągać się ma. *13tio.* Propozycyą do wotowania każdemu Sędziemu formować wolno ktore ieżli zgodnie przyięte nie będą większością sekretnych wotow załatwione zostaną, a ile z okoliczności Spraw i zdań Sędziow wypadnie, wszystkie notowane i dwukrotnemi głośno, a sekretnemi trzeci raz Wotami nieprzestępnie decydować będą. *14to.* Po pierwszym każdey Sprawy wprowadzeniu chociażby przez wiele Sessyi trwać miała, ciż sami a nie inni Sędziowie, ktorzy od początku wprowadzoney Sprawy zasiadali, *Active* decydować maią i żaden z nich pod iakimkolwiek protextem, oprocz prawdziwey choroby aż do zupełnego rozsądzenia, i Dekretu przeczytania *sub rigoribus de corruptione Judicis* odstąpić nie powinien. Ci zaś Sędziowie ktorzyby iuż po zaczętey bez ich przytomności Sprawie do sądzenia przychodzili, tylko *cum voto Consultivo* zasiadać będą. Gdyby zaś przez śmierć, lub przez chorobę iednego lub więcey z Sędziow zasiadaiących komplet był zerwany, na ten czas pierwszy przybyły, lub przybyli Sędziowie *ad Activitatem & vocem decisivam* przyięty lub przyięci będą. *15to.* Gdy za trzecim sekretnym wotowaniem *paritas votorum* trafi się My KROL one rozwiązywać będziemy wyiąwszy Sprawy *læsæ Majestatis* w ktorych Rezolucya *paritatis* przy pierwszym *ex Ordine* zostawać będzie. *16to.* Gdy Sąd zacznie wotować Sessya solwowaną bydź nie może poki zupełna decyzya nie nastąpi i Sędziowie wszyscy sentencye z większości wotow wypadłe nie podpiszą w Sentencyonarzu, ktory ieden z Sędziow *Secretis Votis* do tego wybrany trzymać ma, Dekreta zaś wygotowane w przytomności i komplecie tych samych Sędziow ktorzy sądzili, *apertâ stubâ* czytane bydź maią, iak prędko wygotowane będą, a naypoźniey w Niedziel dwie od czasu nastąpionych sentencyi, a po przeczytanym Dekrecie mogą strony do Sądu wnosić Illacye swoie, szczegulnie tylko *ratione omissorum* i to *in triduo* ktore Sąd wyżey przepisanym sposobem rezolwować będzie a *circa latam sententiam præter omissa*, iednego Sędziego oppozycya żeby nic nie odmieniono, ważna bydź ma. *17mo.* W tych Sądach stawać będą mieli wolność Patronowie *in majoribus Subselliis* przysięgli, ci swoie Indukty, dowody, odwody, i konkluzye czytaiąc *in scripto* do piora podawać będą a w każdym razie gdzie Prawo przywiodą one *in extenso* w Sądzie produkować powinni. Te zaś Patronow *in scripto* podawania, przez dwoch pierwszych *ex Ordine Senatorio & Equestri* Sędziow podpisane na zawsze w Aktach Sądow Seymowych zosta-

ANNO 1776

ANNO 1776 wać będą, ktorych Extrakty iako i Dekretow każdemu rekwiruiącemu bydź maią wydawane. *18vo.* Akta Sądow Seymowych w Ziemstwie Naszey Rezydencyi podług dawnych Praw lokowane będą, Pisarz Protokuły w porządku utrzymywać Extrakty Dekretow Koronnych Koronną a Litewskich Litewską Pieczęcią Autentykowane, z korrektą swoią wydawać będzie tę ninieyszą, Sądow Seymowych Ordynacyą za Prawo wieczyste mieć chcemy. *Vol: VIII. fol: 870. Anno 1776.*

§. I.

Ponieważ W. X Adam Łodzia Poniński, Podskarbi W. Kor: o wiele ważnych przeciw RPltey i iey Prawom postępkow, a mianowicie: o ogłoszenie siebie gwałtowne i pokątne, za Marszałka Seymowego i Konfederacyi Kor: tudzież nieprawne tey godności sprawowanie, o branie pensyi Zagranicznych i Interessom Zagranicznym, na szkodę RPltey służenie, o przedaż rożnym, rożnych Konstytucyi i Sancytow, na Delegacyi między Rokiem 1773. a Rokiem 1775. dopełnianą, i inne, iest zaskarżonym; a zarzuty tego Rodzaiu na Seymie sądzonemi Prawa mieć chciały, nieodwlekaiąc zatym Sądu, iako szczegulnego sposobu, ktory przez poprawę złych Obywatelow, Oyczyzny los ubespiecza, i zachowuie dobrych, a oraz niechcąc przerywać Seymu tylu i tey wagi potrzebom RPltey poświęconego, za Sędziow (sposobem Prawa na teraźnieyszym Seymie o Kommissyi Woyskowey ustanowionego w punkcie iedenastym, wyrażonym) niżey wymienionych obieramy, ktorzy nieodwłocznie po Oblacie Prawa teraźnieyszego, w Mieyscu przyzwoitym Zamku Naszego zasiadłszy, Ordynacyą godzin Sądowych i postępowania w Processie ułożą, a po ogłoszeniu oney; UU. Instygatorowie Narodowi Proces za trzydniowym od daty podania terminem przedsiewziąść, i aż do ostatecznego wyroku popierać wspolnie z Delatorami obowiązani będą. Gdy zaś ważność przestępstw (dotąd w RPltey niezdarzonych i day Boże nie powtorzonych na potym) oskarzonemu zarzucona, ostrzega iak wiele na skuteczności Prawa teraźnieyszego RPltey zależy; a skuteczność zawisła od niewątpliwey oskarżonego w Sądzie osobistości; zaczym osobiste stawanie W. X. Adama Ponińskiego Podskarbiego W. Kor. ubespieczaiąc, poki przed Sądem poręka stawanie upewniaiąca dostarczoną nie będzie, Kommissyi Woyskowey pilności opatrzenie, za iednomyślną Stanow zgodą polecamy, aby oskarżony Sądu uniknąć nie mogł. Jako zaś W. X. Poniński Podskarbi W. Kor: obwiniony o przestępstwa publiczne, za iednogłośną Stanow Seymuiących zgodą, ściągnął na siebie, w niedostatku iuż osiadłości Ziemskiey, osobistą baczność, przy wyznaczeniu Seymowego Sądu; tak w osnowie całey tegoż Sądu, wszelkie Delacye, nie wspolne z osobistemi zarzutami, o ktore tenże X. Pozwany będzie, mieysca mieć nie powinny, stanowiemy.

§. II.

Ktorzy to wybrani Sędziowie Seymowi przysięgę Rotą Konstytucyi 1775. dla Sędziow Seymowych przepisaną z przydaniem tych słow (iako pensyi Zagraniczney nie brałem, nie biorę, i brać nie będę,) Przytomni Sędziowie Seymowi a na takową Rotę nie przysięgli w obecności Nas KROLA i Stanow Seymuiących, nieprzytomni zaś w obliczu tego Sądu wykonawszy, Sprawę tę,

i następne stosownie do opisu Konstytucyi 1588. i 1611. rozsądzą i podług nich kary *pro crimine Status & Perduellionis* rozściągać maią. A zwołanie niniey- ANNO
sze Sędziow Seymowych WW. Senatorow i Ministrow za listem WW. Marszał- 1789
kow Nadwornych Oboyga Narodow, z Stanu zaś Rycerskiego za listami UU. Marszałkow Konfederacyi Oboyga Narodow nastąpić ma nieodwłocznie. A ktoryby Sędziowie Seymowi na czas listem ostrzeżony nie ziechali, lub nie ziechawszy komplet zrywali, lub z mieysca Sądu bez zezwolenia onegoż oddalali się, takowi karze *carenti activitatis* nalat dwa, rachuiąc od skończenia Seymu, podpadać będą; O co Instygatorowie Oboyga Narodow *agere* maią. Od tego rygoru Prawa Sędziow Seymowych prawdziwa tylko choroba ktorą nie odwłocznie przyszedłszy do zdrowia, w Grodzie własnym zaprzysięgać powinni, uwalniać będzie.

§. III.

Zniesienie Artykułu drugiego w Konstytucyi 1776. pod Tytułem: Ordynacya Sądow Seymowych.

Gdy Prawo 1776. pod Tytułem Ordynacya Sądow Seymowych, = w Artykule drugim względem brania pensyi zagranicznych, wszelkiemi Prawami zakazanych, oboiętność zdaie się mieć w tych słowach = końcem zdrady Oyczyzny. = Przeto pomienione słowa za wyięte z teyże Konstytucyi stanowiemy. Ordynacyą zaś Sądow Seymowych nowo urządzić na teraźnieyszym Seymie postanawiamy.

ORDYNACYA SĄDOW SEYMOWYCH.

Na naypierwszey Sessyi, w dniu 24. Miesiąca Sierpnia Roku 1789. po zafundowaney podług Prawa, w Zamku Jego Krolewskiey Mci Warszawskim, Sądowey Juryzdykcyi, iednogłośnym składaiących Sąd zdaniem ułożona.

Czyniąc zadosyć Prawu do ułożenia i ogłoszenia Ordynacyi godzin Sądowych i postępowania w Processie, co się tycze Sprawy W. X. Adama Łodzia Ponińskiego Podskarbiego W. Kor: przystąpiliśmy sposobem następuiącym.

1mo. Pozew w tey Sprawie, na stęplowanym, iak zwyczay, papierze z Pieczęciami Kancellaryi Kor: i W. X. Lit: ma bydź wyniesiony, przez woźnego Generała, przy obecności dwoch Szlachty osiadłych, i oblicznie w ręce Pozwanego dany, a potym w księgach Grodu Warszawskiego zeznany od ktorego zeznania we trzy dni strony, podług zapadłego Prawa co do Sprawy W. Adama Xcia Ponińskiego Podskarbiego W. Kor: to iest Delator z Urodzonemi Instygatorami Narodowemi, i W. Adam Xżę Poniński Podskarbi W. Koronny Pozwany, do rozprawy Sądowey stawią się.

2do. Za przywołaniem Sprawy z Regestru umyślnie na to sporządzonego, z wpisu ktory U. Pisarz Ziemski i Grodzki Warszawski i rownie iak i cały Dekret Polskim ięzykiem pisać będzie powinien, po ustanowioney komparycyi, ieżeli przyidzie do uprzątnienia Akcessoryow, te słownie wnosić będzie wolno.

ANNO 1789

3tto. Kiedy wypadnie potrzeba Inkwizycyi, wtedy do wysłuchania oney dwanaście osob w pośrzod siebie wybierzemy, sposobem Prawa na teraźnieyszym Seymie względem Elekcyi Sędziow Seymowych ustanowionego, trzech *ex Senatu & Ministerio* razem wziętych, dziewiąciu *ex Ordine Equestri*, i tak obranych mianować będziemy, a gdyby przeciwko wybranemu, albo wybranym, iakowa kwestya od strony zachodziła, tedy za uznaniem tey kwestyi *pro Legali*, innego na to mieysce, żadney excepcyi nie podległego za głośnym *Pluralitate* wyborem wyznaczemy, którzy w komplecie sześciu naymniey, Inkwizycyą wysłuchaią, każdy Arkusz osobny wszyscy aż do ostatniego podpiszą arkusza, a Inkwizycyą z iedney strony, ieden Sędzia, a z drugiey drugi, własnemi rękami pisać będą. —

4to. Produkta, Konkluzye, Replika, i Summaryusze Dokumentow, wszystko drukowane bydź ma. —

5to. Patronowie w naywyższych Kraiowych Subselliach *Stella* maiący, którzy z iedney, lub drugiey strony użyci będą, w Mowach swoich, tak dla sądu, iako i dla stron, używać maią tytułow przyzwoitych i do powagi sądow stosownych.

6to. Sąd ten będzie odbywał Sessye sądowe, w Izbie Senatorskiey Zamku J. K. Mci w dni szczegulniey Srzodowy i Sobotni, od godziny ranney dziesiątey, a w Poniedziałek w ten czas, kiedy Sessya Seymowa zakończoną zostanie. Gdyby iednak która strona dla potrzeby przygotowania się żądała czasu, tedy iey za uznaniem słuszności pozwolone będzie, a do przyszłego Dekretu co w którym dniu uznano zostanie, to pod swoim dniem w Sentencyonarz, który ieden z Grona Sędziow Seymowych *secretis votis*, wybrany trzymać będzie, zapisano, i podpisami pierwszego z Senatu, Marszałka w Sądach Seymowych zasiadaiącego i pierwszego Deputata *ex Ordine Equestri*, natychmiast po Rezolucyi podpisano bydź ma. =

7mo. Aby komplet do sądzenia, w liczbie naymniey dwudziestu czterech osob, zawarty był zapewniony liczba Sędziow dwudziestu ośmiu w ciągu toczącey się sprawy znaydować się w Mieście Warszawie powinna. Znayduiący się Sędziowie nad liczbę dwudziestu ośmiu osob wyż wyrażoną, chcąc z potrzeby z mieysca sądu oddalać się winni podług Prawa zezwolenia sądu doprašzać się. W czym awizacye do Marszałka w sądach Seymowych zasiadaiącego podawane porządkiem dat do Rezolucyi sądu wprowadzone bydź powinny.

8vo. Propozycye do Wotowania każdemu Sędziemu formować wolno które ieżeli iednomyślnie przyięte nie będą dwukrotnemi głośno, a sekretnemi trzeci raz koniecznie Wotami decydowane zostaną. Referendarz po ogłoszeniu *pluralitatis Votorum* Regestr Wotow głośnych trzymaiącemu Pioro *ad Acta* oddawać powinien. —

9no. Ponieważ Rota przysięgi Sędziow Seymowych nie zawiera w sobie sekretu Izby, przeto wybrani na Inkwizytorow, na sekret Izby osobno przysięgę wykonać obowiązani zostaną; a ieżeliby który Sędziow Seymowych chciał bydź przytomnym wyprowadzaiący się Inkwizycyi, podobnąż na sekret przysięgę wykonać będzie winien, inaczey przytomnym Inkwizycyi bydź nie może.

10mo.

10mo. Sędzia Seymowy, który *primus in Ordine* w nieprzytomności Nayiaśnieyszego Pana prezydować będzie, mieysce w sądzie naypierwsze zasiadać, Sessye za porozumieniem się z kollegami solwować, z ustępu dzwonkiem przywoływać, i *Paritatem Votorum* rezolwować ma. Dawanie głosow i wszelki Sądow Seymowych porządek, nawet pod nieprzytomność Nayiaśnieyszego Pana przy dawnych, a dotąd nieodmiennych Prawach i zwyczaiach zostanie. — ANNO 1789

11mo. Arbitrom, których Szlachetność zaręcza nam powinne dla Sądu uszanowanie, wolność zupełną bywania na Sessyach, aż do ustępu zostawuiemy. —

Kommissye Porządkowe Cywilno Woyskowe, Woiewodztw, Ziem i Powiatow w Koronie.

Gdy troskliwość nas Krola o Rząd dobry w naysilnieyszym zawsze iest celu, i Seymu ninieyszego zamiary z pociechą naszą iedynie do polepszenia tegoż istotnie dążą, starania zaś wszelkie do uszczęśliwienia Kraiu nie mogą inaczey brać pewnych skutkow, tylko zalewaiąc z tych powszechnie dla każdego pożytki, przeto My Krol za zgodą Seymuiących Stanow ustanawiamy po Woiewodztwach, Ziemiach i Powiatach Kommissye Porządkowe w następuiących przepisach.

Każde Woiewodztwo Ziemia i Powiat pierwszy raz na Seymikach, które do tey okoliczności przez Uniwersał Nas Króla za zgodą Stanow wydać się maiący oznaczone będą, a na potym zawsze nazaiutrz po skończonych Seymikach Poselskich z Senatorow, Urzędnikow i Obywatelow swoiego Woiewodztwa, Ziemi czy Powiatu dobrze osiadłych Dziedziczną lub zastawną Possessyą maiących, Rang Woyskowych służbą obowiązanych na siebie nie noszących nie wyłączaiąc nawet będących pod Kondemnatami w Sprawie Cywilney w niczym podług Prawa nie notowanych po osob szesnaście czy iednomyślnością czy większością głosow wybierane, i na lat dwa przez Laudum kredensować będzie: procz zaś szesnastu osob świeckich do tey Kommissyi, osoby 3. z Duchownych Szlachty byle nie z Zakonnikow, nawet nieprzytomnych, *cujuscunq; Ritus Catholici*, na tych Seymikach obierane bydź maią. Z Opatow iednak chociaż i Klaustralnych na Kommissarzow obierani bydź mogą. Ci zaś Kommissarze, którzy na Seymikach teraz przez Uniwersał wyznaczyć się maiących, obierani będą, nie maią bydź zmieniani nową Elekcyą, nazaiutrz po następuiących Seymikach Poselskich, ale dopiero za lat 2. od następuiących pierwszych Seymikow Poselskich. Gdyby na Seymikach pierwszych Uniwersałem Seymowym wyznaczyć się do Elekcyi Kommissarzow mianych nie było tylu Pretendentow, do wyboru na Kommissarzow, iak iest prawem przepisano lub innych legalne oddalały przyczyny, tedy nie tylko z przytomnych ale i nie przytomnych na tych seymikach Obywatelow obrani bydź maią. A gdyby który z nieprzytomnych Osob na seymikach był obrany na Kommissarza, a ten przyiąć tey funkcyi wzbraniał się, i to przed Kommissyą w przeciągu tygodni sześć, oświadczył, Kommissya która takowe doniesienie odbierze, uwiadomiwszy o tym wszystkich Kommissarzow, i dzień ziechania, na termin dla nich oznaczywszy w swoiey zupełności, nie uważaiąc iednak na nieprzytomność tych, którzyby do ziechania na ten termin prawnie donieśli przeszkody, iednomyślno-

ANNO ścią czyli większością głosow innego z Obywatelow chcącego choć nieprzyto-
1789 mnego za Kommissarza obierze. A tak w teraźnieyszym przypadku, iako i na zawsze zostawuie się Prezyduiącemu moc rozwiązania drugą kreską rowności zdań. Podobna Elekcya Kommissarza zawsze ma następować na mieysce zmarłych; iako i tych Kommissarzow, ktorzyby wczasie sprawowania tego Urzędu na Funkcyą Publiczną obrani byli, albo Rangą Woyskową zaszczyceni zostali, ż Rotmistrzow Kawaleryi Narodowey do służby nieobowiązanych, lub na Kommissarzy obierani bydź mogą. W tych iednak Woiewodztwach, Ziemiach i Powiatach, ten Rotmistrz obrany bydź nie ma tam, gdzie *respective* konsystowałaby Jego Chorągiew.

Gdy Elekcya Kommissarzow w czasie następnym wyżey Prawem oznaczonym przypadać będzie, zawsze z dawnieyszey liczby sześciu Kommissarzow na drugie dwa roki sposobem Elekcyi potwierdzonemi bydź maią. Dla tego aby ciągłość i pamięć interessow tym pewnieyszą zostawała w Kommissyi. Nikt zaś na Kommissarza pod nieważnością obranym bydź nie może, który nie ma lat dwudziestu.

Funkcyą tę Kommissarską pracowitą a bezpłatnie odbywać mianą, mieć chcemy stopniem zasług Obywatelskich bez odbycia którey raz ieden przez lat dwa zupełnego, nikt z Obywatelow do żadnego Urzędu osiągnienia, lub na wyższy posunienia się, iako i do żadney Funkcyi, ani nawet ozdoby od Nas Orderu (prócz zasłużonych w Woysku) odtąd pod nieważnością Urzędu i Elekcyi przypuszczony bydź nie ma wyiąwszy Senatorow, Ministrow, iako z Urzędu publiczne usługi czyniących, oraz tych ktorzy iuż Funkcye publiczne odbyli, i ktorzy w Magistraturach naywyższych one sprawuią. =

Kommissarze wybrani natychmiast, tak iak Deputaci w przytomności Obywatelow na Seymikach, a obrani na ten raz pierwsi i nieprzytomni przy zasiadaniu przed Kommissyą wykonać maią Jurament, na tę Rotę; = „ Ja N. przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu w Troycy S. Jedynemu, iako w sprawowaniu tego Urzędu moiego wiernie i sprawiedliwie pilnując powinności „ Prawem przepisanych, czynić i zachować się będę, ku naywiększemu Dobru „ i pożytkowi Kraiowemu, oraz Woiewodztwa mego, i każdego szczegulnego „ w nim Obywatela, starania moie kierować, ani władzy mi więcey nad Pra- „ wo pozwoloney iako i Spraw z opisu teraźnieyszego Prawa, do Kommissyi „ nie należących sobie przywłaszczać, lub wynaydowania nakładow iakich „ na Obywatelow pozwalać sobie nie będę, Sprawy tylko urzędowi moiemu do „ osądzenia Prawem zlecone, bez parcyalności, bez boiaźni, i nienawiści nie „ biorąc, ani spodziewaiąc się żadnych offerencyi wedle Boga, sumienia, Praw „ Cywilnych i Woyskowych i według sprawiedliwości sądzić i sprawować się będę „ tak mi Boże dopomoż &c. „

Mieysce do wyznaczenia czynności Sądów dla teyże Kommissyi Miasta Stołeczne Woiewodztw, Ziem, i Powiatow, oznaczamy, iako to:

W Prowincyi Mało Polskiey.

Dla Woiewodztwa Krakowskiego, i Powiatu Proszowskiego, w Krakowie.
Dla Powiatow Xięskiego i Lelowskiego w Lelowie.

Dla Woiewodztwa Sandomirſkiego.
Dla Powiatu Sandomir: i Wiślickiego w Szydłowie.
Dla Powiatu Radomſkiego w Radomiu.
Dla Powiatow Opoczyńſkiego, i Chęcińſkiego, w Opocznie i Chęcinach z alternatą co dwa lata.
Dla Ziemi Stężyckiey w Stężycy.
Dla Woiewodztwa Kiiowſkiego i Powiatu Kiiowſkiego i Zytomierſkiego w Zytomierzu.
Dla Powiatu Owruckiego, w Owruczu.
Dla Woiewodztwa Ruſkiego, Ziemi Chełmſkiey i Powiatu Kraſnoſtawſkiego, z alternatą dwa lata, w Chełmie, a dwa lata w Kraſnymſtawie.
Dla Woiewodztwa Wołyńſkiego Powiatu Łuckiego, w Łucku.
Dla Powiatu Włodzimirſkiego, w Włodzimierzu.
Dla Powiatu Krzemienieckiego, w Krzemieńcu.
Dla Woiewodztwa Podolſkiego Ziemi Kamienieckiey, w Kamieńcu.
Dla Powiatu Latyczowſkiego, w Latyczowie.
Dla Woiewodztwa Lubelſkiego, Ziemi Lubelſkiey i Powiatu Urzędowſkiego w Lublinie.
Dla Ziemi Łukowſkiey, w Łukowiu.
Dla Woiewodztwa Bełzkiego, w Mieście Naſzym Dubience, a do Elekcyi tak Obywatelow oſiadłych Woiewodztwa Bełzkiego w Kraiach Rzeczypoſpolitey pozoſtałych, iako Obywatelow Ziemi Chełmſkiey i Woiewodztwa Wołyńſkiego przypuſzczamy i Seymiki do Elekcyi Kommiſſarzow tamże wyznaczamy.
Dla Woiewodztwa Podlaſkiego Ziemi Drohickiey, Mielnickiey w Drohiczynie.
Dla Ziemi Bielſkiey i Powiatu Brańſkiego, w Tykocinie.
Dla Woiewodztwa Bracławſkiego, Powiatu Bracławſkiego i Zwinogrodzkiego w Bracławiu zachowuiąc w całości Prawo do ograniczenia Wojewodztwa Kijowſkiego od Powiatu Zwinogrodzkiego.
Dla Powiatu Winnickiego, w Winnicy,

W Prowincyi Wielkopolshiey.

Dla Woiewodztwa Poznańſkiego, Powiatu Poznańſkiego, Kościańſkiego, Ziemi Wſchowſkiey, w Poznaniu.
Dla Woiewodztwa Kaliſkiego, Powiatu Kaliſkiego, Kościańſkiego, i Pyzdrſkiego, w Kaliſzu.
Dla Wojewodztwa Gnieźnieńſkiego, Powiatu Gnieźnieńſkiego i Kcyńſkiego, w Gnieznie.
Dla Woiewodztwa Sieradzkiego, Powiatu Sieradzkiego i Szadkowſkiego w Sieradzu.
Dla Powiatu Piotrkowſkiego i Radomſkiego w Radomiu.
Dla Ziemi Wieluńſkiey i Powiatu Oſtrzeſzowſkiego w Wieluniu.
Dla Woiewodztwa Łęczyckiego z Powiatami w Łęczycy.
Dla Wojewodztwa Brzeſkiego Kujawſkiogo i Inowrocławſkiego z Powiatami w Brześciu Kujawſkim.
Dla Ziemi Dobrzyńſkiey z Powiatami w Lipnie.
Dla Woiewodztwa Płockiego z Powiatami i Ziemi Zawſkrzyńſkiey z Powiatami w Raciążu.

ANNO 1789

DLA XIĘSTWA MAZOWIECKIEGO.

Dla Ziemi Czerſkiey z Powiatami w Czerſku.
Dla Warſzawſkiey z Powiatami w Warſzawie.
Dla Ziemi Wiſkiey z Powiatami w Wiznie.
Dla Ziemi Wyſzogrodzkiey, w Wyſzogrodzie.
Dla Ziemi Zakroczymſkiey w Zakroczymie i Nowym Mieście przez alternatę na lat dwa.
Dla Ziemi Czechanowſkiey z Powiatami w Czechanowie.
Dla Ziemi Łomżyńſkiey z Powiatami w Łomży.
Dla Ziemi Rożańſkiey z Powiatami w Makowie.
Dla Ziemi Nurſkiey z Powiatami w Mieście naſzym Oſtrowiu i tamże tym czaſem ſeymik Elekcyiny Kommiſſarzy wyznaczamy.
Dla Woiewodztwa Rawſkiego Ziemi Rawſkiey i Powiatu Bielſkiego w Rawie.
Dla Ziemi Sochaczewſkiey i Powiatu Mſzczonowſkiego w Sochaczewie.
Dla Ziemi Goſtyńſkiey i Powiatu Gąbińſkiego, w Gąbinie.

Które Kommiſſye porządkowe *derogare* nie powinny nigdzie, ani w niczym Prawom naywyżſzych Magiſtratur.

Gdyby iednak Ziemiom lub Powiatom dla ich wygody zdawało ſię łączyć Kommiſſye ſwoie do przyległeyſzych w ſwoim Woiewodztwie, takowego połączenia przez Akceſſa *in Laudum* Woiewodztwa inſerowane na naypierwſzych Seymikach wolność zoſtawuiemy, z tym oſtrzeżeniem: że do połączonych Kommiſſyi, w takiey tylko liczbie Kommiſſarze odbierani bydź maią iaka ieſt dla iedney Kommiſſyi Prawem uſtanowiona. Woiewodztwa zaś o połączeniu takowym donieść Ur. Marſzałkom Konfederacyi Oboyga Narodow będą obowiązane. Woiewodztwom zaś Poznańſkiemu, Kaliſkiemu, Gnieźnieńſkiemu, Brzeſkiemu Kujawſkiemu, Inowrocławſkiemu i Płockiemu, Ziemią Zakrzyńſką, gdy by na naypierwſzych Seymikach, teraz oznaczonych potrzebę konieczną uznały wolność pomnożenia w ſwoich Woiewodztwach Kommiſſyow i mieyſc wyznaczenia zachowuiemy, które raz pomnożone, zawſze utrzymywane mieć chcemy. A o tey odmianie też Woiewodztwa Ur. Marſzałkom Konfederacyi Oboyga Narodow donioſą.

W tym Woiewodztwie w którym więcey iak iedna Kommiſſya uſtanawia ſię, a część Powiatu byłaby bliżſza Miaſta drugiego Powiatu i Kommiſſyi, zoſtawia ſię wolność ułożenia między Kommiſſyami, aby bliżſze Parafie od iednego do drugiego Powiatu do bliżſzey Kommiſſyi należały. Ci zaś obrani Kommiſſarze w czaſie ſwoiey funkcyi tych ſamych tytułow i Prerogatyw, co i Deputaci, excypuiąc Beneficium Suſpenſy, używać maią we wſzyſtkich trzech Prowincyach.

Seſſye codzienne oprócz Swiąt od godziny oſmey ranney do godziny pierwſzey z południa trwać maiące naznaczamy, a komplet Kommiſſyi naymniey z oſob 3. mieć chcemy, zoſtawuiąc wolność każdemu z Kommiſſarzow, zawſze zaſiadania, aby zaś Kommiſſya nieuſtannie ciągle trwać mogła, przynaymniey w komplecie oznaczonym obrani Kommiſſarze na mieyſce wyznaczone naydaley na dwa Tygodnie po obraniu ſiebie ziechawſzy ſię Kommiſſyą ufunduią. Czas zaſiadania i Kadencye między ſobą ułożą, tak ażeby zawſze z dawnieyſzych Kaden-

dencyi na naſtępuiącą dla zachowania pamięci, ciągłości intereſſow, ieden przynaymniey zoſtawał Kommiſſarz, i liczbę Kommiſſarzow na kadencye rozdzielą, w takim ſpoſobie, aby zawſze niemniey iak czterech Kommiſſarzow przytomnych było, i ten układ ſwoy w Protokule każdodziennie czynności Kommisſyine zawierać maiącym, procz iednego z Kommiſſarzow utrzymywać ſię powinnym, zapiſzą. Na ułożonych kadencyach Kommiſſarze *ſub Carentia Activitatis* na lat trzy, koniecznie zaſiadać powinni, wyiąwſzy prawdziwą chorobę ktora potym przed Kommiſſyą zaprzyſiężona bydź ma przez Kommiſſarza abſentuiącego ſię przy zaſiadaniu. Gdyby iednak ktory z Kommiſſarzow był przynaglony potrzebami ſwemi od zaſiadania na kadencyi dla niego wyznaczoney uchylić ſię, tedy zezwolenie na piśmie od Kommiſſyi otrzymać powinien, która toż nie wprzod pozwolenie wyda, i uczyni, poki żądaiący oddalania ſię Kommiſſarz iednego na ſwoie mieyſce Kommiſſarza do zaſtąpienia ſiebie nie uproſi i od podeymuiącego ſię Kommiſſarza zaſtąpić mieyſce nie przytomnego zapewnienia na Piśmie przed Kommiſſyą nie okaże, takowe zapewnienie w Protokuł wpiſane bydź ma, a po tym zabeſpieczeniu kompletu, Kommiſſya nie może odmowić pozwolenia Kommiſſarzowi chcącemu ſię oddalić. Kommisſarz zaś podeymuiący ſię zaſtąpić mieyſce i obowiązek Kommiſſarza oddalaiącego ſię, gdyby tego nie dopełnił podobnie *Activitatis Carentiæ* na lat trzy podpadnie. Jako zaś przyzwoitość każdey Magiſtraturze naywięcey przyſtoi i ſprawowanie chwalebne funkcyi nie na niepotrzebnych koſztach, ale na pełnieniu obowiązkow zawiſło, tak aby uczty i częſtowania przez Kommiſſarzow nie były oſtrzegamy. Kommiſſya Regenta *unanimitate* czyli *pluralitate* głoſow obierze i Rotą dla Regentow ſądowych przyſięgłego kredenſować będzie, mieyſce na Archivum i Kaſſę beſpiecznie Kommiſſye Porządkowe opatrzą, albo w Kancellaryach Ziemſkich czyli Grodzkich albo gdzie ſą Klaſztory w tychże. A przeznaczone raz mieyſce odmieniane bydź nie ma chyba przez *Laudum* na Seymiku.

Te Kommiſſye w takim upoważeniu i bezpieczeńſtwo Oſob mieć chcemy, iakie ieſt zaſtrzeżenie Prawem dla wſzyſtkich Juryzdykcyi Sądowych, w ſprawowaniu ich funkcyi, a przeſtępuiący te Prawa podług opiſu ich w teyże Kommiſſyi odpowiadać, i karani bydź maią.

Szczegulne dla Kommiſſyi obowiązki naſtępuiącemi opiſuią ſię Artykułami.

O MATERYI CYWILNO-WOYSKOWEY.

Gdy Konſyſtencyą Woyſk w czaſie pokoiu po Woiewodztwach Ziemiach i Powiatach, ſtale rozłożoną mieć chcemy, powinnością przeto będzie Kommiſſyi Porządkowey dwa razy w każdym Roku rekwirować Obywatelow u ktorych w domach będzie konſyſtencya Zołnierzy a w Miaſtach Magiſtraty, aby ci donieśli wiernie Kommiſſyi teyże liczbę głow i koni u ſiebie konſyſtuiących, i czyli żołnierz ieſt regularnie i zupełnie płatny, a Kommiſſye Porządkowe w celu zupełnieyſzego znoſzenia ſię z Kommiſſyą Woyſkową, doniesienia o tym przyſłać będą teyże Kommiſſyi Woyſkowey. Gdyby iednak ktory Obywatel dla nieſpoſobności o tym nie donioſł, od Kommiſſyi Po-

ANNO 1789

ANNO 1789 rządkowey nie powinien bydź o to pociągany. Nie mniey obowiązkiem będzie Kommiſsyi Cywilno - Woyſkowey za uwiadomieniem ſiebie od Kommiſsyi Woyſkowey o wielości i rodzaiu konſyſtować maiącego żołnierza, znośić ſię z tą Kommiſsyą Woyſkową we wſzyſtkim tym, co tylko do potrzeby rozkwaterowania rekrutowania i ochrony Obywatelow ściągać ſię może a to według naſtępuiących Reguł.

1mo. *O kwaterowaniu.*

Kommiſsya Porządkowa zważywſzy pozycyą *reſpective* ſwego Woiewodztwa Ziemi czy Powiatu do utrzymania Kawaleryi czyli Infanteryi zdolnieyſzą, tudzież obſzerność Miaſt pryncypalnieyſzych, wielość wſzelkich z Dobr Starościńſkich, Ekonomicznych, Duchownych i Zakonu Kawalerow Maltańſkich, te wſzyſtkie doſtatecznie do Kommiſsyi Woyſkowey opiſze, i porozumiawſzy ſię z tąż Kommiſsyą Woyſkową nayprzod w Miaſtach Stołecznych Sądowych, i tych w ktorych odprawować ſię będą Kommiſsye Porządkowe, i Exakcye podatkow, iako wyżey wymienionych Dobrach, rozkwateruie żołnierza tak ażeby Woyſko wygodną miało lokacyą, i Mieſzkaniec ieden nad drugiego ſaworyzowany, ani uciążony nie był.

Gdziekolwiek Woyſka lokacya wyznaczona będzie, tam Zwierzchność mieyſcowa kwatery z opałem oſzczędnym, w takim gatunku, w iakim ktora okolica używa, to ieſt: drew, czyli ſłomy dla piechoty zacząwſzy od Porucznika i dla Jazdy zacząwſzy od Podporucznika dla Officyerow oſobne wyznaczy. Wyżſzych zaś Rang Officyerowie ſtancye ſobie naymą, i materyał do Ognia im potrzebny na Targach kupią. Officyer na kwaterze, od Piechoty, więcey nad iednę izbę do opału, a komorkę do ſchowania, i od Jazdy toż ſamo, więcey nad iednę izbę z podobną komorką i ſtaynią na trzy konie bez wozowni miarkuiąc na konia iednego łokci trzy ſzerokości żądać nie może a Towarzyſz z goſpodarzem w iedney izbie lokowani bydź maią. Unter-Officyerowie zaś Szeregowi Gemeyni lokowani bydź maią albo razem z goſpodarzem przy iednym ogniu,wodzie potrzebny do gotowania ieść, tudzież poſłanie na iakie ſtać goſpodarza przyiąć powinni, albo w oſobnych wielkich izbach po kilku lub kilkunaſtu, gdyby mieſzkańcy tego mieyſca woleli tey izby nakſztałt Koſzar naymować, opalać, i poſłaniem na iakie ich ſtać opatrywać, konie Towarzyſzow, Unter Officyerow Szeregowych i Gemeynow od Jazdy ile możności, w iedney wielkiey ſtayni lokowane bydź maią, oprocz tych, ktorzyby ſię ułożyli dobrowolnie z goſpodarzem do umieſzczenia koni na ſwoiey kwaterze, a ſamo wolnie Woyſkowi Dworow, Folwarkow, Plebanii, Ratuſzow i Karczem wiezdnych na kwatery obracać nie będą mogli. Gdyby ktore Miaſto w celu uwolnienia ſię od kwater, chciało wyſtawić koſzary, wolno mu to będzie z Referencyą do Kommiſsyi Porządkowey.

Mieyſca na Obwachy i Lazarety powinny bydź wyznaczone od Zwierzchności mieyſcowych, iako i potrzebne do nich opały od teyże opatrzone, doświadczone dawniey nieprzyzwoicie ſtroże wſie przypiſne, podwody gotowe i inne rożne poſługi, aby przez Komendę lub żołnierza wyciągane, a tym bardziey użyte nie były pod nieważnością Artykułow Woyſkowych waruiemy ſurowością, w tym mieyſcu gdzie będzie lokacya Woyſka, żadna Poſſeſſya ani

czyiakolwiek Jurydyka od ciężaru kwater nie ma bydź wyłączona, ale te do my, które nie zostaią zaięte żołnierzem, uczynić są obowiązane składkę w proporcyą zyskow, iakię kto z Possessyi swoiey odbiera, które składki, aby na co innego obracane nie były, tylko na naięcie kwater i nadgrodę kwateruiącym, Kommissya Porządkowa iak naypilniey doyrzy. Kwatery w mieyscu lokacyi Woyska co Rok odmieniane bydź maią, a ile możności izby koley każdego mieszkańca obeszła. ANNO 1789

W Dobrach Ziemskich, lubo dawne Prawa konsystować żołnierzy niedozwalaią, przecież gdyby ktory Obywatel z gorliwości dla Dobra publicznego, od każdego spodziewaney, oświadczył przed Kommissyą Porządkową ochotę iż chce przyiąć, i dać wygodną w Dobrach swoich dla żołnierza konsystencyą, nie mnieyszą iednak, iak dla iedney Chorągwi Kawaleryi, lub iedney kompanii Infanteryi, Kommissya Porządkowa za zniesieniem się, w tey mierze z Kommissyą Woyskową w ofiarowanych na konsystencyą Dobrach Ziemskich rozkwaterować żołnierza będzie mogła, a Dziedzic Dobr uprasząiący konsystencyą żołnierza, nie może żądać ściągnienia z kwatery tego żołnierza aż po wyszłych latach trzech.

Possessye zaś Ziemskie po nad graniczem leżące według dawnych Praw konsystencyą żołnierską znosić maią tam, gdzieby Dobr Krolewskich, lub Duchownych, pod na samym pograniczu według potrzeby lokacyi nie było ktorego pogranicza rozległość do mil dwoch w głąb Kraiu rościągamy.

Aby przez Arbitralne miary, i wagi między żołnierzem kupuiącym, a mieszkancem przedawaiącym wzaiemne nie działy się pokrzywdzenia. Kommissya Porządkowa *respective* Woiewodztwa Ziemi czy Powiatu aby wszędzie były miary i wagi, według Prawa były iednostayne, Pieczęcią Skarbową oznaczone, dozierać będzie, przestępnych w tych okolicznościach dwiema set złotych do Skarbu teyże Kommissyi na expensa izby karać nieodwłocznie w Sądzie swoim powinna, w czym, iako dozor nie przerwany przez Kommissye Porządkowe bydź ma, tak dostrzegać maią Urzędow Podwoiewodzeńskich, aby te powinności swoich pilnowały pod odpowiedzą w teyże Kommissyi za złe sprawowanie tegoż Urzędu.

Bezpieczeństwa publicznego całego Woiewodztwa, Ziemi czy Powiatu, gdzie ma Woysko konsystencyą iak iest obowiązane dostrzegać, tak na zasłonienie od hultaiow i wszelkich włoczęgow ieżeliby potrzeba wyciągała za Rekwizycyą od Kommissyi Porządkowey w komplecie na Piśmie uczynioną Kommendant konsystuiący wysłać Komendę powinien, a Kommissyi Woskowey o tym zaraportować.

2do. *O Rekrutowaniu.*

Aby Rekrutowanie Zołnierza według sposobnego przepisu Prawa rownym dzieiąc się rozkładem iednego nad drugiego z Obywatelow więcey niedotykało, Kommissya przeto Porządkowa, zawiadomiwszy od się Kommissyi Woyskowey o czasie w ktorymby miał bydź dostawiony Rekrut, Dyspartyment tego Rekruta według Prawa bez pokrzywdzenia żadnego uczyni, Dziedzicow, lub

ANNO Posseſſorow Dobr i Miaſta oſtrożnie o tym Dyſpartamencie obwieści i tych
1789 Rekrutow Regimentowi czyli Pułkowi w ſwoim Woiewodztwie Ziemi czy Powiecie konſyſtuiącemu albo raczey przyſłaney z nich odebrania na mieyſce Rekruta komendzie oddać zleci, a gdyby zachodziła ſprzeczka o zdatności oddanego Rekruta lub w innych względem tegoż Rekruta okolicznościach, Kommisſya Porządkowa ułatwi to wſzyſtko, z doſtarczenia onych od komendy konſtytuiącey kwit weźmie, a ſama Kommiſſya Dziedziców Jurydycznie z oddania Rekruta zakwituie, i doſtarczenie takowe w Protokuł zapiſać obowiązana będzie.

Na zapobieżenie tak dezercyi żołnierza, iako też chultayſtwa bezczynnie włóczącego ſię, Kommiſſya Porządkowa wraz z Komendantami korpuſow konſyſtuiących obmyśli, nayſkutecznieyſze ſpoſoby wprowadzenia w całym Woiewodztwie Ziemi czy Powiecie Paſzportow pewnych, a to dla ułożenia znaku, iaki bydź ma na tychże Paſzportach ſztychowany, tak, aby każde Miaſto, Dwor, Wieś, Karczmy, Młyny, Futory, ludzi bez Urlopu korpuſu lub bez Paſzportu Powiatowego, czy też przez Dziedzicow, albo Poſſeſſorow formą uſtanowioną wydanego zatrzymywały, i do Kommiſſyi Porządkowey przyſtawiały: ktorych Kommiſſya wyexaminowawſzy, ieżeli ſię, czy dezerterami, czy ćwierć Roku bez ſłużby bawiącemi włoczęgami bydź pokażą, do komendy ich konſyſtuiącey odda, dopomniawſzy ſię teyże ſłuſzney za przytrzymanie i przywiezienie doſtawiaiącemu nadgrody. Z włoczęgami niezdatnemi na Rekrutow, Kommiſſya poſtąpi podług oſobnych przepiſow Prawa, Rzemieślnicy zaś wędruiący Kraiowi Paſzportem ſwoiey Zwierzchności, a zagraniczni Paſzportem pierwſzey Wſi, lub Miaſta pogranicznego Polſkiego bez naymnieyſzey opłaty wydanego opatrzeni, i ich czeladź nie maią bydź rozumiani za włóczęgow; ktoby zaś w wyrażonym gatunku bez Urlopu, albo Paſzportu przechodzących ludzi wiadomie przepuſzczał, albo przechowywał, takowy za dowodem ſłuſznego w Sądach Kommiſſyi Porządkowey ukaranym bydź ma zapłaceniem za każdego wiadomie przechowywanego lub przepuſzczonego żbiega po złotych dwieście do Kaſſy Kommiſſyi Porządkowey dla nadgrodzenia uſzkodzonemu. A gdyby *per Plebejum* naſtąpiło to przeſtępſtwo, karze oſobiſtey podpadać ma.

Kommiſſye Porządkowe każda *reſpective* wyda Uniwerſały obwieſzczaiące, iż zagraniczny na nowo oſiadaiący wolen będzie do trzeciego Pokolenia od rekrutowania z iego Familii żołnierza; dla czego Kommiſſya Porządkowa takowemu oſiadaiącemu wyda udzielne na Piśmie pod Pieczęcią Woiewodzką na to zaręczenie, ktore aby dotrzymane było waruiemy. O takim Uniwerſale Plebani Oboyga Obrządku we wſzyſtkich Parafiach w Swięto z Ambon lud uwiadomiać maią.

3tio. *O Magazynach.*

W ſzczegulnym doſtarczeniu żywności aby i żołnierz niedoſtatku i Obywatel nie cierpiał krzywdy, Magazyn żołnierſki Generalny na zawſze trwały dla całey Korony mieć chcemy na założenie każdego według nowey adjuraty Dymy, bez wyłączenia żadnych Dobr i naſzych ſtołowych, złożyć maią Obywatele w Racie przyſzłey Marcowey 1790. Roku, przy wnieſieniu Podatku kominowego po złotym Polſkim iednym, a to na raz ieden.

Maga-

Magazyn ten Generalny, ma bydź pod urządzeniem ogulnym Kommissyi Woyskowey, a pod Dozorem szczegulnym każdey *respective* Kommissyi Porządkowey, który ażeby był na zawsze trwały ku utrzymaniu onego, następne przepisuią się Reguły; każda Kommissya Porządkowa zaczynaiąc się od dnia pierwszego Januarii Tysiąc siedmset dziewięćdziesiątego Roku przysyłać będzie do Kommissyi Woyskowey Rapporta przez siebie i Officyera w Kommissyi Porządkowey zasiadaiącego podpisane o cenie zboża, siana i rożnych wiktuałów, iaka iest na Targach po Miastach i Miasteczkach. Tym sposobem zawiadomiona Kommissya Woyskowa, o cenie iaka iest w całym Kraiu, Produktow na Magazyn dla Woyska potrzebnych w proporcyą potrzeby rozlokowanego w Koronie całey Woyska, zaleci Kommissyom Porządkowym, aby każda wspolnie z wykommenderowanym do tego od komendy konsystuiącey Officyerem za summę po złotemu z Dymu wybraną Prowiantu do Magazynu potrzebnego zakupiła o wielości skupionego i ogolney na kupno wydaney summie Kommissyą Woyskową zawiadomiła. — ANNO 1789

Kommissya zaś Woyskowa z Abcugow, które sama podług nayskrupulatnieyszey sprawiedliwości rozłoży na Woyskowych partycypuiących z tychże Magazynow, wypłaci niezwłocznie każdey Kommissyi Porządkowey Summę taką, iaką która na skupienie Produktow do Magazynu włożyła, ażeby ta nieustannie i trwale na nowo potrzebne kupienie tychże Produktow do Magazynu znaydowała się. Kommissarze Funkcyą kończący przy zasiadaniu nowo obranych zdawać będą przed temiż nowo zasiadaiącemi Kommissarzami i w przytomności Urzędnikow i Obywatelow na ten czas w mieyscu Kommissyi będących, Summę całkowitą na Magazyn, z wyżey wyrażonego Funduszu złożoną bądź w Naturze, bądź w zakupionych Magazynach razem ze wszystkiemi Aktami czynność ich zawieraiącemi, pod odpowiedzią z własności swoiey *in duplo* za stratę tak, iak za Summę Skarbu Publicznego w Sądach teyże Kommissyi Cywilno-Woyskowey. A gdyby uszkodzenie w Summie tey przez Kommissyą dawnieyszą zaniedbane było, w dochodzeniu od Kommissi następney, wtedy Kommissya, potym znowu następna nie od Kommissarzow dawnieyszych, ale od nowo zchodzących, szkody publiczney poszukiwać będzie obowiązana.

Ze zaś Produkta do Magazynu potrzebne dla Woyska w iednych Woiewodztwach, Ziemiach i Powiatach taniey, w drugich drożey względnie całey Korony kupować się mogą, przeto Kommissya Woyskowa z ogołu wydaney na skupienie w całey Koronie summy zlikwiduie, po czemu w ogulności kosztuie korzec zboża, kamień siana, i tam daley, i takową cenę z ogołu kupna wyrachowaną dostarczać każe dla żołnierza po wszystkich Konsystencyach, aby żołnierz iako rownie płatny, tak też aby rowną ceną zaczyniony Abcug z Traktamentu dostawał dla siebie, furażow z rzeczonych Magazynow.

Na składy tych Magazynow w mieyscach Konsystencyi Woyska, aby budowle wygodne i bezpieczne były, Kommissya Porządkowa dostrzegać, a Kommendant Konsystuiący wartę dodawać powinien, a te warty i do mieysc gdzie Kassy złożone będą, dodane bydź maią.

ANNO 1789 Ze w przechodzie Woyska tak dla przewiezienia Furażow, iako też pod chorych prawdziwie zołnierzy, za zaświadczeniem Komendy, podwody są potrzebne, przeto Komenda do Marszu ordynansowana tygodniem naymniey, w czasie Pokoiu obwieści Kommissyą Porządkową tę *respective*, przez które Woiewodztwo, Ziemię, czy Powiat przechodzić ma, o Marszu, w którą stronę dąży i o potrzebie wielości podwod, na potrzeby tylko dopiero rzeczone uwiadomi. Kommissya Porządkowa uczyni Dyspartyment bez krzywdy, aby z Dobr Krolewskich Duchownych i Ziemskich Possessorowie i Obywatele nie daley nad mil trzy od mieysca przechodu Woyska mieszkaiący dostarczali potrzebne podwody do przewiezienia furażu, albo chorych prawdziwie zołnierzy za zaświadczeniem Komendy z ostrzeżeniem w tymże Dyspartymencie każdego Obywatela podwodę dać maiącego, iż taż podwoda więcey nad mil 2. a naydaley 3. użyta przez Komendę bydź nie powinna, i że od każdego konia lub wołu na mile po groszy 15. zapłacić Kommenda, iest obowiązana. Pędzący podwody daley nad mil 3. Komendant, mocą Prawa ninieyszego ukarany ma bydź zapłaceniem 4. złotych od każdego wołu lub konia na mile, oraz powroceniem wszelkich szkod zdarzonych i razem odpowiedzieć za wszystkie krzywdy w przechodzie poczynione, przed Sądem Cywilno Woyskowym Kommissyi Porządkowey mieysca tego, które *locum delicti* obeymować będzie. —

Ze zaś wszystkie dotąd Prawa Dobra Ziemskie, od dawania podwod nawet w przechodach Woyska uwalniały a podług teraźnieyszey Ustawy, w przypadkach wyrażonych, też podwody dawać będą, przeto teraźnieyszym Prawem stanowiemy, iż gdyby ktory Komendant, Officyer. Towarzysz, Szeregowy, Unter Officyer lub Gemeyn bez zezwolenia na Piśmie Kommissyi Porządkowey *respective*, do którey Dobra należą, lub nad zezwolenie teyże Kommissyi gdziekolwiek brał podwody, do których dawania Kommissya Obywatela procz wyrażonych wyżey przypadkach obowiązywać nie będzie mogła, tedy takowy postępek, o naruszenie bezprawne własności zawsze za gwałt uznany bydź powinien i Komenda konsystuiąca za Subalternow i Zołnierzy w Sądzie Kommissyi Porządkowey dwomaset złotych na rzecz ukrzywdzonego, a popełniaiący przestępstwo teraźnieyszego Prawa w braniu podwody, ktokolwiek bądź, dwoma tygodniami Aresztu w łańcuszkach *ex loco delicti praecisa appellatione* karany bydź ma.

4to. *O Czynieniu Sprawiedliwości.*

Opatrzony wewszystko według powyższych Artykułow zołnierz, ażeby na Leżach, Łukach, ani w przechodach swoich nie stawał się uciążliwym dla Obywatelow i wszelkiey kondycyi Mieszkańcow, Miast, i wsiow dostrzegać tego nayistotnieyszym będzie obowiązkiem Kommissyow Porządkowych. Dla czego wszystkie sprawy czy to z niekarności zołnierskiey i przestępstwa Reguł, Prawem dla Woyska przepisanych wypływaiące, a Obywatela Cywilnego krzywdzące, czyli też na wzaiem od Obywatela Cywilnego zołnierzowi szkodę, lub krzywdę przynoszące, Kommissya Porządkowa rozsądzać będzie nieprzyimuiąc żadnych innych spraw pod iakimkolwiek pozorem, temu Sądowi nieprzyzwoitych, pod nieważnością Dekretu, to iest: albo wcale cywilnych, zołnierza nietykaiących, albo tylko między Zołnierzem a Zołnierzem z służby Woyskowey pochodzących a Obywatela Cywilnego krzywdzących. W przypadku gdyby

Kommiſſya Porządkowa przywłaſzczyła ſobie Sprawę, nad opis teraźnieyſzego Prawa Sądowi Cywilno Woyſkowemu nieprzyzwoitą albo nakłady iakie na Obywatelow czyniła, lub ſzczegulniey kogo w czym uciążyła, albo ſiebie ſamą nierownym rozkładem ochroniła w Trybunale z Regeſtru *Pœnalium* odpowiedzieć ma, a w innych Magiſtraturach lubo do nich *reſpective* podług gatunku materyi należeć będzie, rozpoznanie Dekretow w Kommiſſyach Porządkowych zapadłych appellowanych, iednakże też Kommiſſye Porządkowe, ani odpowiedać, ani w nich żadnemu ukaraniu podpadać, i ſądzone od nich bydź nie maią *ſub nullitate* Dekretu i Proceſſu na Kommiſſarzach, z tego powodu otrzymanego ale do Trybunału po ukaranie *ex re male geſti Officii*, odeſłani bydź maią i tam podobnież z Regeſtru *Pœnalium* odpowiedać powinni. Ci iednak Kommiſſarze, ktorzyby w takich przypadkach zdanie ſwoie rozpiſem uſprawiedliwili, wolni od odpowiedzi będą. ANNO 1789

Zabiegaiąc aby częſtokroć prożnym przez kogokolwiek przed Kommisſyą Porządkową wznawianym zaſkarżeniem, nie był obwiniony żołnierz mieć chcemy aby tak w przechodach, iako i na konſyſtencyach dawane były od Zwierzchności mieyſcowey zakwitowania. Wymuſzanie iednak kwitu przez Komendę nigdy naſtępować nie powinno; ale gdyby z iakowych przyczyn, dać kwitu Zwierzchność mieyſcowa opierała ſię, na ten czas Kommiſſya Porządkowa maiąc od Kommendy do ſiebie uczynioną o to ſkargę, czyniąc ſprawiedliwość, takie ſpory załatwi, gdyby zaś wymuſzenie kwitu gwałtowne dowiedzione było Komendzie lub żołnierzowi, za też przeſtępſtwo, podług Artykułow Woyſkowych, nayoſtrzey karany bydź ma.

Dla wiadomości o Artykułach Woyſkowych, Kommiſſya Woyſkowa, Kommiſſyi Porządkowey każdey *reſpective*, też Artykuły Kommunikować powinna. Do ſądzenia Spraw Cywilno-Woyſkowych w Kommiſſyi Porządkowey Kommisſya Woyſkowa wyznaczyć ma Sztabs lub Ober Officyera iednego z Komendy konſyſtuiącey *reſpective* Woiewodztwa, Ziemi, i Powiatu, ktory pod Prezydencyą Stanu Cywilnego zaſiadać będzie w Kommiſſyi *cum voce deciſiva* wykonawſzy przed tąż Kommiſſyą naſtępuiącą Przyſięgę. = „ Ja N. przyſięgam P. „ Bogu Wſzechmogącemu w Troycy S Jedynemu na to; iako w tych Sądach „ Cywilno-Woyſkowych zaſiadaiąc wſzyſtkie materye między Cywilnością a „ Woyſkowością zachodzące ſumiennie i ſprawiedliwie ułatwiać, Sprawy te- „ muż Sądowi należące według Praw Cywilnych Kraiowych, Artykułow Woyſko- „ wych, bez parcyalności, bez względu na ſtronę, bez boiaźni, nienawiści, nie „ oglądaiąc ſię na żadne promocye, obietnice, nadzieie, przyiaźń i iakie bądź „ związki, i względy ſamego Boga, ſprawiedliwość i Prawa na celu maiąc, „ odprawować i ſądzić będę, na co iako ſprawiedliwie przyſięgam tak mi Bo- „ że dopomoż. „ = Gdyby iednak dla iakowych przyczyn Officyer nie znaydował ſię na Kommiſſyi, ani innego nato mieyſce Komenda mieyſcowa nie nadeſłała chcąc mieć w obowiązkach ſwoich zawſze też Kummiſſyą czynną, taż Kommiſſya o komplecie ſobie przepiſanym, ſama wſzelkie i wſzyſtkie obowiązki Prawem teraźnieyſzym przepiſane dopełniać ma.

Kommiſſya ta pod prezydencyą zawſze Cywilną odprawować ſię ma w tym ſpoſobie. Senator Duchowny, czyli ſwiecki a po nim Urzędnik Kor: Woie-

ANNO 1789 wodztwa Ziemi lub Powiatu mieyſce mieć będzie. W przypadkach kłotni przeſtępſtwa i ſzkod iakimkolwiek rodzaiu między Woyſkowym a Cywilnym iakiego bądź Stanu zdarzonych ſtrony przed udaniem ſię do Kommiſſyi mogą wprzod one Komendantom konſyſtuiącym w porządku otrzymania ſprawiedliwości donieść, a tam, gdyby ſię albo nieugodziły, albo doſtatecznego w ſwych krzywdach dosyć uczynienia nie miały, czy też go mieć według własnego przekonania nie ſądziły, w ten czas ukrzywdzony, uda ſię przez Memoryał o rozſądzenie do Kommiſſyi Porządkowey. Na Komendanta zaś konſyſtuiącego o uczynioną przez niego, a nie nadgrodzoną krzywdę, proſto z zaſkarżeniem do Kommiſſyi Porządkowey każdy udać ſię ma. Kommiſſya Porządkowa odebrawſzy przez Memoryał ſkargę, bądź to od Obywatela Cywilnego iakiegokolwiek bądź ſtanu przeciwko żołnierzowi czyli od żołnierza przeciwko Obywatelowi uwiadomi nieodwłocznie Komendanta w mieyſcu Kommiſſyi konſyſtuiącego, o takowym zażaleniu a Kommendant na tę Rekwizycyą będzie obowiązanym nie odwłocznie uwiadowić przez żołnierza tę Komendę lub Obywatela na ktorego zaydzie ſkarga. Od czaſu podanego do Kommiſſyi Porządkowey Memoryału, na ktorym dzień podania onego przez Prezyduiącego zapiſany bydź ma, Termin do rozſądzenia Sprawy dla ſtron obydwoch naznaczamy za tygodni dwa w tych ſprawach ktoreby ſię w odległeyſzych mieyſcach od Miaſta w ktorym Kommiſſya odprawować ſię będzie przytrafiły. W akcyach zaś pod Sądem Kommiſſyi wypadłych lub w okręgu tegoż Miaſta, gdzie ſię Kommiſſya odbywa, o milę iednę rozprawę za zakazem podobnież doniesionym *in triduo* determinuiemy. Inkwizycye z tego Sądu przez oſoby ſkładaiące Kommiſſyą odbywać ſię maią bezpłatnie ſpoſobem Inkwizycyi Woyſkowych a żadne zgoła Delacye i Suſpenſy w tym Sądzie iść nie maią nie uważaiąc nawet na nieſtawienie ſię ktoreykolwiek ſtrony.

Appellacya od Kommiſſyow Porządkowych do Kommiſſyi Woyſkowey wolna zachowuie ſię w tych tylko Sprawach ktore wartość pięciuſet Złotych lub moc ukarania żołnierza Komendantowi w Wdztwie Ziemi lub Powiecie konſyſtuiącemu z Przepiſow Woyſkowych dozwolonego przewyżſzaią, nieprzewyżſzaiące zaś w tymże Sądzie bez dopuſzczenia Appellacyi do oſtateczney Dekretu Exekucyi kończyć ſię powinny. Gdyby zaś Kommendant Konſyſtuiący w Sprawach oſądzonych bez dopuſzczenia Appellacyi po naznaczonym terminie zadoſyć Dekretowi nie uczynił, ukrzywdzony przez Memoryał uda ſię do Kommiſſyi Woyſkowey ktora nie wchodząc w rozſądzenie Sprawy Dekretem Kommiſſyi Porządkowey, podług Prawa bez dopuſzczenia Appellacyi oſadzoney do nieodwłoczney Exekucyi Dekret Kommiſſyi Porządkowey przywieść nakaże i Kommendanta za ſamo ſprzeciwienie ſię ukarze, grzywny iednak żadne na rzecz Sądu Kommiſſyi nigdy od nikogo przyſądzane bydź nie maią. Jeżeli w ktorym Wdztwie Ziemi lub Powiecie obozowanie przez Kommiſſyą Woyſkową wyznaczono będzie. Kommiſſya *reſpective* Woiewodztwa Ziemi czy Powiatu wcześnie o tym od Kommiſſyi Woyſkowey obwieſzczana bydź ma a Kommisſya Porządkowa, o mieyſce obozowania, o potrzebie paſtwiſka, potrzebnych doſtarczenia furażow, podobnie wcześnie umowić ſię i ukontraktować dobrowolnie z Właścicielami powinna, tak, ażeby Obywatele ani w ciągnieniu, ani obozowaniu Woyſka, ſzkody nie ponoſili.

W cza-

Wczasie tego obozowania Kommissya Porządkowa *respective*, gdzie też obozowanie wyznaczone będzie z pomiędzy siebie dwoch wybranych Kommissarzow delegować ma, ktorzy przez czas cały tego obozowania przytomnemi bydź, obowiązkow Kommissyi poleconych we wszystkim dostrzegać, i Sprawy Sądowi Cywilno-Woyskowemu należące w tym czasie wydarzyć się mogące z wykomenderowanym do tegoż Officyerem, Rotą wyżey wyrażoną przysiądz maiącym rozsądzać powinni będą. — ANNO 1789

O MATERYI EKONOMICZNEY WOIEWODZKIEY.

1mo. Wiadomość przybywaiącey i ubywaiącey wraz Ludności w Kraiu, że każdemu Państwu rządnemu iest przyzwoita, Kommissya Porządkowa wyda Uniwersał do wszystkich Plebanow Oboyga Obrządkow, i do wszelkiego Rodzaiu Dyssydentskich, ażeby wszyscy przed tąż Kommissyą corocznie na dzień pierwszego Stycznia, Metryki, Slubow, Chrztow i Pogrzebow w ciągu roku zdarzonych, likwiduiąc one od Roku 1791. dnia pierwszego Stycznia, i tak corocznie nastepnie, tudzież Regestra wszystkich osob, w Parafii znayduiących z wyrażeniem Płci, lat i mieysca powięszkania każdey osoby a to według schemma na to od Kommissyi Skarbowey wydać się, a od Kommissyow Porządkowych kommunikować powinnego oddawali, Kommissya Porządkowa Ludność Chrześcian przez Plebanow podaną, a Tatarow, Karaimow, Zydow, i inney Religii czyli wyznania przez Dziedzicow, Possessorow, i Magistraty w osobnym regestrze zpisaną prześle do Kommissyi Skarbowey corocznie, z ktorych Regestrow Kommissyow Porządkowych, Kommissya Skarbowa Ekonomiczna ogolną w Kraiu Ludność zebrawszy na każdym Seymie prezentować też Stanom będzie. Nieposłusznych temu Prawu Plebanow co do podawania Regestrow przybyłey i ubyłey w Ludności wyższym opisie wymienionych Kommissya Porządkowa stem złotych Polskich do Kassy teyże Kommissyi płacić się powinnych pod Exekucyą tak, iak za Delatą podatkową nastąpić maiącą, i pod karą kontrawencyi karać ma. —

Chcąc aby Podatki przez Woiewodztwa, Ziemie i Powiaty, składaiące się w tychże Woiewodztwach, Ziemach, i Powiatach cyrkuluiąc Obywatelow sposobnieyszemi do podatkowania na zawsze czyniły ochraniaiąc oraz na wożenie, i odwożenie pieniędzy niepotrzebne expensa, postanawiaiąc Woysk lokacyą stałą w czasie pokoiu po Woiewodztwach, Ziemiach i Powiatach składane są podatki, i z tych aby *respective* Woysku konsystuiącemu zapłata następowała. W każdey racie po upłynieniu czasu na wnoszeniu podatku Prawem determinowanego, Exaktorowie Podatkow tak o wybranych, iako na Remanencie pozostałych, i do exekwowania Woysku konsystuiącemu na delatę wydanych Podatkach, oraz za assygnacyami Kommissyi Skarbowey w przeszłey racie wypłaconych o wszelkich pieniędzach Kommissye Porządkowe *respective* uwiadomią, które dla wiadomości każdego z obywatelow o sprawiedliwym Podatkow wybieraniu i że wybrane nieinaczey, iak tylko zgodnie z Ustawami Praw na interess publiczny obracaią się, ułożą *respective*, Woiewodztwa, Ziemi, lub Powiatu Tabellę wszystkie Percepty i expensa iaśnie okazuiącą i onę na ścianach Kancellaryi od Raty do Raty zawiesić każą, nie broniąc nikomu, ktoby chciał kopiowania teyże. —

ANNO 1789 Do tych Dobr, z których Podatek nie zapłacony Komendzie Konstytuiącey na Delatę przez Kommissyą Skarbową wydany będzie, taż Komenda nie więcey, iak iednego żołnierza, zleceniem zupełney karności pośle, a temu żołd dzienny Prawem wyznaczony przez cały czas Exekucyi, z tego mieysca płaconym bydź ma. Niewypłacaiący Podatku i ściągaiący do siebie Exekucyą, za którą grosz ieden miedzianny od każdego złotego zapłacić pwinien i odesłać swoim kosztem zaległy Podatek do Komendy swego Powiatu tey, którey na Delatę oddany będzie. Gdyby zaś od dnia przybyłego żołnierza na Exekucyą do Tygodni 2. zaległy podatek nie był wypłacony, za takowe uchybienie się znowu dwa grosze miedziane od każdego złotego zaległego Podatku dopłacono bydź ma do Kassy Kommissyi Porządkowey obydwa razy. A gdyby pomimo tę karę, i Exekucyą do tygodni czterech Podatek zalegał, Kommissya Skarbowa Sekwestracyą Intraty z którey Podatek należy, uczyni. Zachowanie tego Prawa na zawsze ostrzega się z tym warunkiem, że Exekucya wyżey opisana za niewypłacony Podatek należący od Dziedzica, czyli Possessora do niego iść i ściągać się ma, a za inne Podatki *respective* do tych osob od których należą. Aby zaś Obywatel z przyczyny Exaktora odbieraiącego Podatek nie podpadł Exekucyi, gdyby te z przyczyny własnych trudnił odebranie całkowicie oddawanego Podatku, wolno będzie Obywatelowi w takim przypadku w Grodzie złożyć, i iuż na ten czas Delacie ani Exekucyi podpadać nie ma. —

3tio. Produkta Ziemne Rękodzieła i Handel, że są istotnym każdego Państwa bogactwem, przeto obowiązkiem Kommissyi Porządkowey będzie, co do Produktow ułożyć Proiekt Gospodarstwa do pozycyi gruntow swego Woiewodztwa naybliżey stosowny, doradzaiący, iakim sposobem Produkta Zbożowe i inne rozmaite pomnażaćby się mogły, i rozesłać go po Parafiach aby Obywatele wybieraiąc z onego przepisy pożyteczne nabierali ochoty do polepszenia Reguł Rolnictwa. Obowiązkiem też będzie Kommissyi w latach karystyinych używać sposobow ku zaradzeniu od głodu nie maiąc mocy pod żadnym pretextem nigdy czynienia zakazu wywożenia zboża lub innych iakichkolwiek Produktow za Granicę, i tamowania handlow. O urodzaiach lub nieurodzaiach w ogulności corocznie ma rząd Kraiowy uwiadomiać, a oraz Woiewodztwo swoie, czy Powiat ieżeliby w którey stronie pomor i zaraza bydła okazała się, ile możności ochraniać, przepisuiąc doświadczone sposoby ku ratunkowi, i one po Parafiach rozsyłaiąc, nic iednak w tym wszystkim nie czyniąc *impositive*, procz w tych przypadkach, któreby się ściągały do ostrożności od zarazy wszczętey powietrza na Ludzi lub bydło. —

Taż Kommissya Porządkowa wzglądać powinna w przeszkody bądź wodą, bądź lądem przedaż produktow tamuiące i ich ułatwiać tym sposobem. Gdzie są Rzeki spławne zaięciem Grobel, Jazow czy innemi zawadami defluitacyi szkodzące lub czyszczenia czy prostowania onych potrzebne, doniesie o tym Kommissya Porządkowa, Kommissyi Skarbowey, która mocą Praw dawnych sobie nadaną wszelkie zawady na rzekach ułatwić za poprzedzaiącym swym wyrokiem nieodwłocznie nakaże, tam zaś gdzie są wrota czyli sluzy bynaymniey defluitacyi nie tamuiące, ni szkodzące też same Młyny i Groble w całości zachowa, a względem czyszczenia lub prędszego spławu prostowaniem iako bicia

Tamy na brzegach, gdzie iest ieden brzeg Rzeplitey, a drugi graniczący Potencyi użyie śrzodkow do tego Prawem ustanowionych. Aby zaś złe drogi dotąd w Kraju praktykowane nie zostawały podobną przeszkodą, iuż to do wywozu produktow, iuż to dla Kupcow własnego i obcego Kraiu lądem handluiących Kommissye Porządkowe zlustruią pryncypalnieysze swego Woiewodztwa czy Powiatu Trakty, iuż to do Miast Zagranicznych, iuż to do Stołecznych Kraiowych, iuż to do Portow spławnych idące dostrzegać będą, aby na takowych Traktach rozszerzonych, ile możności wyprostować się maiących, bez ukrzywdzenia Possessorow, Mosty, Groble i wszelkie przeprawy według przepisu Prawa naprawione były, Kupcy z Traktow zwracanemi gwałtem nie byli, przestępnych pięciu set złotych Polskich ukarze, i wypadaiącą ztąd Summę, na reperacyą drog użyie. Gdziekolwiekby zaś Obywatel w wysadzonych Drogach, miał przez wycinanie drzew, przezkogożkolwiek szkodę, poszukiwać teyże szkody w swoiey Kommissyi Woiewodzkiey może, i tamże bez żadney zwłoki szkodę czyniący Szlachcic pieniężną dwieście złotych, a *plebeius* karę cielesną otrzyma, a na wypalaiących Lasy, też karę *in duplo* rozściągamy. O czym Kommissya Woiewodzka z Ambon ogłaszać każe. —

ANNO 1789

Też Kommissye Porządkowe zasięgnąwszy od Kommissyi Skarbowey wiadomości o ustanowionych Mytach Grobelnego i Mostowego przez dawnieysze Lustracye zlustrowane, iako wyżey wszystkie przeprawy na Traktach publicznych dostatecznie opiszą, i zdanie swoie z których przepraw należy wybierać Grobelne i Mostowe, oraz w iakowey opłacie, a które wolne od teyże opłaty bydź powinny, dadzą i takowy cały swoy Opis do Kommissyi Skarbowey odeślą. Kommissya zaś Skarbowa te doniesienia Kommissyow Porządkowych rozważywszy nie przywięzuiąc się do dawnieyszych Lustracyi i ustanowionych opłat, w tych okolicznościach rezolucyą swoią stosownie do sprawiedliwości wyda. —

Co się zaś tycze Traktow ku wygodzie własnego Woiewodztwa czy Powiatu służących, Kommissya Porządkowa za zniesieniem się na Seymikach Gospodarskich, podług Prawa w Koronie służącego o Seymikach Gospodarskich z Obywatelami skutecznie do ulepszenia onych śrzodki obmyśli obmyślone do skutku przyprowadzać ma przez Lauda Woiewodzkie czy Powiatowe *etiam pluralitate* decydowane do tego tylko zamiaru dozwalaiące się. —

4to. Jeżeliby który z Officyalistow Skarbowych wymagaiąc od Kupcow nad Prawa i Regulamina Skarbowe opłaty, onych krzywdził, lub w odesłaniach, na Cłach osobliwie spławnych zpoźnieniem się szkodę Kupcom przynoszących mitrężył, w takowym przypadku Kommissya Porządkowa za zaskarżeniem się na Piśmie Kupca krzywdę cierpiącego po zupełne rozsądzenie i zyskanie sprawiedliwości do Kommissyi Skarbowey odeśle, a Officyanta wykraczaiącego do teyże Kommissyi Skarbowey doniesie. —

5to. Podobnież że Aresztow zakładanie na Towary Kupieckie od Obywatelow bądź lądem, bądź wodą idące, szkod nienadgrodzonych staie się przyczyną dla Kupcow przez zpoźnienie się na czas zamierzonych kontraktow, w takowym przeto zdarzeniu, Kommissya Porządkowa w którey obrębie, coby się działo w naypręndsze ma weyść słuszności rozpoznanie i *etiam* za zakazem *in*

ANNO 1789 *triduo* ſprawę rozſądzić w ktorey ieżeli znaydzie Areſzt założony natychmiaſt za złożeniem kaucyi pretenſyi wyrownywaiącey Towary zpod areſztu uwolni, a w ſamey ſprawy rozſądzenie nie wdaiąc ſię ona do Sądu Kommiſſyi Skarbowey odeśle. —

6to. Rękodzieła rożne Kruſzcze i wſzelkie kopalnie iakie ſię w ktorym Woiewodztwie czyli też Powiecie nayduią, bądź iuż w założonych, bądź założyć maiących Fabrykach uwiadomi o nich Kommiſſyą Skarbową z doſtatecznym wielości i gatunku wyrabiaiących ſię, lub wyrabiać ſię mogących Materyałow opiſaniem, nie wdaiąc ſię bynaymniey w żadne rozporządzenia, ani Rewizye, a to tak dla znieſienia ſię Kommiſſyi Skarbowey, z Kommiſſyą Woyſkową, ażeby Materyały w Kraiu fabrykuiące, Mundur, Broń, i inne Rekwizyta dla zolnierza doſtarczyć mogące, przez Woyſko zakupowane pomnożały, ochotę i ſpoſobność zakładania i utrzymania Fabryk Kraiowych iako też dla tego, ażeby taż Kommiſſya Skarbowa uwiadomiona o bogactwach mineralnych według Prawa ſobie ſłużącego formowała, i podawała Stanom Projekta do wydobywania onych z ziemi nie naruſzaiąc w niczym Praw własności do kruſzczow Dziedzicom ſłużących. —

7mo. O zawakowanych w Woiewodztwie czy Powiecie Staroſtwach, Dzierżawach, i Dobrach wſzelkich Licytacyi podpadaiących, o zdarzonych, nieſzczęśliwie przypadkach Miaſtach przez ogień wyniſzczaiących, a z dozwolenia Prawa allewiacyą dla ſiebie maiących, przybywaiących nowych Kolloniach i ſłobodach taż Kommiſſya Porządkowa dokładnie donoſić będzie Kommiſſyi Skarbowey, i zaſiadłe nowo Kolonie i ſłobody do Taryffy po upłynionym czaſie wolności dla opłaty Podatku wciągnione. Nawzaiem Kommiſſya Skarbowa wſzyſtko to co ſię tycze w Materyi Podatkow uſkutecznienia a w Materyi Ekonomiczney urządzenia Kommiſſyi Porządkowey *respective* Woiewodztwa Ziemi czy Powiatu ſtoſownie do tego Prawa polecać, na Raporta i zapytania Rezolucye bezzwłoczne wydawać, i dopełnienie onych poruczać będzie tak, żeby przez ciągłą Kommiſſyow Porządkowych z Kommiſſyą Skarbową kommunikacyą czynności Ekonomiczne Kraiu całego, nierozdzielnym ciągnęły ſię paſmem. —

8vo. Oświecenie Obywatelow i Mieſzkańcow Kraiowych, iako ieſt pożyteczne Kraiowi, przeto uſilnym bydź ma Kommiſſyow Porządkowych ſtaraniem, aby przy Plebaniach obrządku łacińſkiego mianowicie przy tych, ktorzy z tego Powodu, nie tak iak z Dobr Duchownych, lecz rownie z Dobrami Ziemſkiemi Podatki płacą, aby ci Plebani dla oświecenia uboższych Szlachty, iako i ciemney proſtoty przy Parafii Kościelney chowali Bakałarza dla dania przynaymniey początkowey nauki Młodzieży w nauczeniu ich czytać i piſać i rachunkow. Tych zaś Plebanow obowiązkiem będzie przy oznaymieniu o ludności Parafii do Kommiſſyi Porządkowey czynionym, donieść o wielości Uczniow wyuczonych czytać, piſać, i rachunkow, niepoſłuſznych w tym Plebanow Kommiſſya Porządkowa za każdym razem Złotych Polſkich 50. ukarze. Taż Kommiſſya Funduſze na Edukacyą Młodzieży poczynione, aby ſkutkowane były, dozierać będzie.

9no

9no. Zaradzać nędzy ubostwa, iako iest nayszlachetnieyszym każdey Magistratury celem tak szczegulnym będzie obowiązkiem Kommissyi Porządkowey aby każda *respective* w Woiewodztwie Ziemi czy Powiecie znayduiące się szpitale iak nayporządniey urządziła, o uskutecznieniu funduszow tak co do pewności dochodow iako też co do pełnienia myśli fundatorow i swego urządzenia nieustanną baczność miała. Obowiązki wszystkie dawnieyszym Prawem na Kommissyą dobrego Porządku względem Szpitalow włożone na Kommissye Porządkowe teraźnieyszym Prawem ustanowione, *respective* Woiewodztw, Ziem i Powiatow przelewamy, a odtąd wszystkich Dziedzicow i Possessorow Dobr wszelkiey Natury przez miłość ludzkości, do utrzymania spracowanych na gruncie swoich ludzi, a z tego powodu żebractwem bawiących się, obowiązuiemy i dopełnienie tey powinności litościwey, rozrządzeniu Kommissyi Porządkowey polecamy.

10mo. Aby Kommissarze Kommissye teraźnieysze składaiący a bez płatnie funkcye, swoie odprawuiący nie byli ieszcze przymuszeni do wydatkow nieuchronnie potrzebnych, przeto postanawiamy, aby Obywatele Duchowni i Swieccy wnoszący Podatek Ofiary dziesiątego i dwudziestego grosza, i Starostowie kwarty z Krolefszczyzn od każdego złotego przy wnoszeniu Podatkow po szelągu iednym opłacali, z czego zebraną summę Kommissya Skarbowa po każdey racie, każdey *respective* Kommissyi Porządkowey, do ktorey Dobra, z ktorych opłacony będzie szeląg, należą, wypłacać ma. Z tey Summy połowę na Kancellaryą, papier, lak, światło, drugą zaś połowę, na nieuchronne, nieprzewidziane potrzeby z Dobrem Woiewodztwa, Ziemi czy Powiatu zgadzaiące się, Kommissye *salvo calculo* obracać maią.

Wyłączenie Kommissyi Woyskowo-Cywilney dla Ziemi Mielnickiey.

Ziemia Mielnicka znalazłszy większą zręczność dla agitować się maiącey Kommissyi Woyskowo-Cywilney (przy tak obszernych obowiązkach na nią włożonych) w Mieście swoim Mielniku, o co przez Laudum przy obieraniu według Prawa Kommissarzow udała się do Stanow, przeto My Krol, za zgodą Stanow, do żądania UU. Posłow teyże Ziemi przychylaiąc się, na oddzielną Kommissyą odprawiać się w Mielniku iako stołecznym teyże Ziemi Mieście maiącą (według przepisu Prawa o tychże Kommissyach na całą Koronę Polską ustanowionego zezwalamy.

Rezolucya na prożby Ziemi Bielskiey.

Lubo Prawem Kommissye Cywilno-Woyskowe po Ziemiach i Powiatach stanowiących, Ziemia Bielska w Woiewodztwie Podlaskim sytuowana w mieście Tykocinie mieysce sądzenia się teyże, oznaczonym sobie miała. Gdy iednak zgromadzeni na Seymiki obrania tychże Kommissarzow teyże Ziemi Obywatele, dogodność powszechną w tym znaleźli ażeby taż Kommissya dwoma kadencyami to iest; iedną w Brańsku Mieście Ziemi Stołecznym, a drugą w Tykocinie odbywała się. Przeto My Krol wraz z Stanami do wniesioney do Nas o to przez UU. teyże Ziemi Posłow prożby przychylaiąc się, tego dogodnego dla Ziemi podziału kadencyi Kommissyi teyże, między Brańskiem i Tykocinem dozwalamy.

ANNO
1519

§. 9. *SĄDY W OGOLNOSCI.*

Nro 64. De Terminis ad querelam non Transponendis.

Termini ad querelam, vigore, mandati facti, non transponantur simul cum aliis Terminis sed semper in duabus septimanis judicentur, & non habeant dilationes, nisi unam hoc est: nisi in secundo Termino tanquam peremptorio Judicari possunt: hæc tamen Constitutio moderabitur & concordabitur per Commissarios supradictos, in omnibus deinceps terris observanda. *Vol: I. fol: 388. Anno 1519.*

1543 **Nro 65.** Visum est Nobis & Consiliariis Nostris satis esse, ut tantum ter in Anno, terrestres Termini celebrarentur, idq; si non aliqua causa legitima impediat. *Vol: I. fol: 571. Anno 1543.*

Nro 66. O Juryzdykcyach.

1764 Lubo tylekrotnemi Prawami ostrzeżono iest aby Juryzdykcye, iedna drugiey nie uwłaczała Prerogatywie gdy iednak mimo te zakazy przewrotność ludzka zdrożywszy od Prawa, ważyła się nowe przeciwko Prawom czynić *attentata* mianowicie pociągania *ex re Ministerii* do Trybunału Wielmożnego ś p. niegdyś Jana Małachowskiego Kanclerza W. Koronnego pilnego Praw na wzor następcom stroża przeto te i tym podobne Relacye i Manifesta, aby nie zostawały Potomności gorszenia przyczyną, sam nawet Dekret Trybunału Lubelskiego w tey mierze Roku 1759. Miesiąca Lipca szostego dnia wypadły, *ad tenorem* Praw *Annorum* 1633. 1667. 1699. & 1726. *pro nullo imo ex tunc ad cujus vis requisitionem eliminando*, mieć chcemy i nakazuiemy. *Vol. VII. fol: 77. Anno 1764.*

Nro 67. Obiaśnienie *denegati Judicii corruptionis perjurii & Oppressionis Civis liberi.*

1775 A nayprzod co do Praw *denegati Judicii*, *denegatum Judicium* ztąd poznane będzie. *1mo.* Gdyby rekwiruiącemu w Sądach *Ultimæ Instantiæ* przez Sąd zabronione było przyięcie Wpisu. *2do.* Gdyby iakieżkolwiek Sądy w Kadencyi podług Prawa przypadaiącey, Sędzia *sine ulla legali ratione* wlec chciał, i Subdelegata na mieysce swoie według Prawa obrać nie puścił. *3tio.* Gdyby ktory Sędzia *Consulto* dla zepsucia Kadencyi lub podczas Kadencyi dla zerwania kompletu zachorował, a *super veram infirmitatem* na pierwszey następuiącey Kadencyi *hanc infirmitatem* nie zaprzysiągł, tedy *non attenta infirmitate* onego, Subdelegat na mieysce choruiącego Sędziego, Podsędka lub Pisarza, sposobem w Prawie opisanym obrany bydź ma i Sądy kontynuowane bydź powinny, w Grodach zaś gdyby zachorował Podstarosta tedy na mieyscu iego Sędzia lub Pisarz sądzić powinien, a *in casu legalis impedimenti* na tych tedy Starosta Subdelegata nominować ma, ktorego gdyby nie nominował na ten czas sposobem w Prawie opisanym dla Ziemstw służącym Subdelegat do tey iedney Kadencyi obrany będzie. *4to.* Gdyby komu nieprzyięta była Appellacya a *minoribus Subselliis* do Trybunału *a definitiva* o summę więcey iak 1000. Złotych wynoszące, wyiąwszy te Sprawy w ktorych Prawa wyraźnie Appellacyi za-

broniły, tudzież nie naruszaiąc Konstytucyi o kredytorach i debitorach na teraźnieyszym Seymie ustanowioney, *in Criminalibus* zaś ze Szlachtą, zawsze Appellacya pozwoloną bydź powinna; *excepto in recenti crimine*, a gdy *in criminali* ze Szlachcicem Appellacya dopuszczona będzie, *pars instigans modum subsistendi* delinkwentowi *providere* powinna. *5to.* Gdyby w którym Sądzie odmieniono Regestr z Prawa do sądzenia przypadaiący. *6to.* Gdyby w którym Sądzie *Supremæ Instantiæ*, po skończonych kontrowersyach sądowych, czytanie Dekretu w Sprawach mnieyszych *in spatio* dni trzech a w Sprawach większych *in spatio* tygodnia odmowione było. *7mo.* Gdyby w ktorym Sądzie *Supremæ Instantiæ* po przeczytaniu i publikacyi Dekretu w Izbie Sądowey tenże Dekret odmieniono, przekształcono, i przeistoczono. W Sprawach zaś *Corruptionis Judicis & corrumpentis* dowody powinny bydź iasne, dokumentami wyprobowane, a *in defectu* onych Inkwizycyami dostatecznie dowiedzione. Gdyby zaś Sędzia korrupcyą przyimuiący, korrumpuiącego wydał na ten czas *corruptus a pœnalitate liber* a *corrumpens* karany bydź powinien & *e contra*. Podług rygoru Praw dawnych, co do Spraw *Commissi perjurii in re manifesta & evidenti* wolno będzie każdemu uczynić zaskarzenie przeciwko krzywoprzysięzcy *in Consilio Permanenti* przez Memoryał dostatecznie wyłuszczaiący krzywoprzysięstwo okazuiące ktory Memoryał gdy *Consilium Permanens* roztrząśnie Sprawę z takowych powodow na Sądy Seymowe odeśle, na ktorych *non tangendo quidquam negotium principale in quo perjurium Commissum solum crimen perjurii* poznane, osądzone, i gdy za *Crimen Status* uznanę będzie ukarane bydź powinno: gdyby zaś zadaiący *perjurium* onego nie dowiodł, tedy kary na zadaiącego a nie dowodzącego takowe iakiemiby krzywoprzysięzca miał bydź karany, wskazane bydź maią. Jeżeliby zaś *perjurium* dowiedzione było, a dowodzący *ex hoc perjurio* miał bydź uszkodzony, tedy *post resolutum Crimen perjurii* Sąd Seymowy Sprawę na nowo *ad forum competens* do rozsądzenia odeśle co się nie ma ściągać do dawnych Spraw w ktorych Juramenta po zapadały. Co do Spraw *oppressi Civis liberi* takowe czyniemy ustanowienie. *1mo.* Gdyby ktokolwiek sprzeciwił się Exekucyi Dekretow *Ultimæ Instantiæ ex seriis controversiis aut post plenariam convictionem* zapadłych, i to sprzeciwienie się *armata manu* popełniał. *2do.* Gdyby ktokolwiek bez Dekretu i prawney konwikcyi w Sprawach Cywilnych lub kryminalnych sam sobie sprawiedliwość czynił, zaiazdy i inne wiolencye popełniał; *in recenti* zaś *crimine* kryminalistę łapać a złapanego do Sądow oddawać wolno będzie, pod Prawo zaś ninieysze osoby za kontraktami zastawnemi Dobra zaieżdżaiące podpadać nie maią. Takowe wszelkie zaskarżenia *a Consilio Permanenti* na Sądy Seymowe podług ich ważności odesłane będą, na ktorych Sądach podług Przepisu Praw sądzone bydź powinny że zaś w W. X. Lit: za te wszystkie przestępstwa & *abusus Officiorum Subsellia* wszystkie insze w Trybunałach wszelkich *ad Instantiam Lesæ partis* odpowiedaią i według Prawa odpowiedać powinny, więc przypadki w których dotąd *minora Subsellia* do odpowiedzi dawnieyszemi Prawami *stringebantur* popełnione w Trybunałach a Trybunały i inne *Ultimæ Instantiæ* Sądy na Sądach Seymowych, po roztrząśnieniu oskarżeń i odesłaniu *per permanens Consilium* sądzone bydź maią z ostrzeżeniem iż zaskarżenie Sędziego *non invalidabit* Dekretow *Ultimæ Instantiæ* oczewistych tylko *spectabit pœnalitatem personæ* przestępnego w Urzędzie. *Vol. VIII. fol. 116. Anno 1775.*

Aa ij

ANNO 1776 Nro 68. KONWIKCYE W SPRAWACH KRYMINALNYCH.

Częstym doświadczeniem iest dowiedziono, iako używane w niektorych Sprawach Kryminalnych Konfessaty przez Tortury, iest sposob dla konwikcyi winowaycow zawodny, a dla usprawiedliwienia niewinności okrutny, iako Prawami powszechnemi i Naszemi Kraiowemi opisane Manifesta, *Indicia in recenti crimine deprehensio, propria oris Confessio*, Inkwizycye nie mniey inne w tey mierze dowody i odwody są do konwikcyi sposoby doskonalsze, sprawiedliwsze i lepiey z wszelkiemi Prawami zgadzaiące się. Przeto wszystkim w Państwach Naszych Sądowym Juryzdykcyom *Jus gladii* maiącym nakazywanie konfessatow przez Tortury, pod rygorem kar *tanquam pro crimine Status* rozciągnąć się maiących odtąd na zawsze zakazuiemy. Ktore to Juryzdykcye wyżey wyrażonych Prawami opisanych sposobow konwikcyi we wszelkich Sprawach kryminalnych używać maią. A ieżeliby onych było potrzebne iakowe udoskonalenie na blisko przyszłym przypadaiącym Seymie poprawić odmienić lub uchwalić deklaruiemy. Według teyże samey Reguły wszystkie Sądy i Subsellia sprawić się maią *in Causis maleficii* i czarow w rozsądzeniu których *pœnalitatem* śmierci na zawsze znosiemy. A ta cała ustawa ma się rozciągać i na W. X. Lit: *Vol. VIII. fol. 882. Anno 1776.*

§. 10. *SĘDZIOWIE ZIEMSCY I GRODZCY.*

Nro 69. DE JUDICIBUS CUJUSLIBET TERRÆ AD CURIAM REGIS VENTURIS.

1346 Quia ex multiplicitate judicum, prout experientia nos edocuit, in Causis super eodem facto, variæ & diversimodæ plerumque sententiæ proferebantur, Ideo volentes certum numerum statuere Judicum & occurrere varietati prædictæ statuimus quod unus in Cracoviensi & alter in Sandomiriensi Terris Judices Nostri habeantur. Itaq; cum nos contigerit alicujus Terrarum earundem limites subintrare, volumus quod Judex & Subjudex Terræ infra cujus limites morabimur in Curia Nostra de Causis judicare & cognoscere teneantur declarantes potestatem eorundem Judicum quod deinceps in quibuslibet Causis magnis etiam hæreditariis terminos ultra tres septimanas non possint nec valeant assignare sed cum quæstio fuerit hæreditaria, Judex vel Subjudex eandem quæstionem teneatur Nobis referre, cujus cognitionem in Nostra Baronumque Nostrorum præsentia volumus & decernimus pertractari. Et si aliquo impedimento fuerimus præpediti, tunc sex vel ad minus quatuor Baronibus, per Nos Judici & Subjudici adjungendis, ipse Judex cum Subjudice una cum dictis Baronibus ad eandem quæstionem, seu Causam hæreditariam definiendi & cognoscendi habeant plenam facultatem. *Vol. I. fol. 6. Anno 1346.*

Nro 70. DE JUDICIBUS PALATINORUM.

1346 Item ut Palatini certo numero suorum Judicum sint contenti statuimus quod secundum tempora antiquiora Palatinus Sandomiriensis uno & Palatinus Cracoviensis pariter uno, suis Judicibus contententur, declarantes quod pro capite quolibet Castellanorum Judices quilibet in sua Castellania judicandi & cognoscendi habeant facultatem. *Vo. I. fol. 7. Anno 1346.*

ANNO

Nro 71. QUIS MODUS ET ORDO SIT SERVANDUS IN PERSONIS VOCANDIS AD JUDICIUM. 1347

Et ut facilius & fine clamore vel ftrepitu Caufarum expeditio habeatur. Statuimus quod ad locum Audientiæ, in quo Judices præfident non fecundum merita perfonarum, nec fecundum Majoritatem vel minoritatem Caufarum fed fecundum Ordinem litigantium, tantum modo Actor vel reus vocati accedentes per Judices audiantur & expediantur. Ordinem autem in vocando ipfos litigantes ad præfentiam ipforum Judicum, taliter duximus defcribendum; quod Scriptor Caufarum, fub pæna privationis fui Officii, non aliter quam fecundum Ordinem Citationum, litigantes per Minifterialem vocandos pronunciabit feu nominabit, ita quod qui primus ad Caufam provocaverit prius nominetur & expediatur, & fic deinceps, videlicet qui fecundo loco, fimiliter loco fequenti, & taliter donec ad extremos procedatur. Quod fi altera Partium vocata fe præfidentibus non exhibuerit five quovis cafu fuerit impedita & tribus vicibus evocata, tunc mox par adverfa quæ fuerat præfens de audientia removeatur, & alii litigantes fecundo loco infcripti nominentur, & ad audientiam evocentur. Et nihilominus pars quæ fuerat abfens, & tribus vicibus evocata, fi circa extremam horam meridiei Judice quafi furgere volente, iterum & fecundo tribus vicibus evocata, non curaverit parere, extunc Condemnetur. Si quis autem eo tempore quo Judices præfideant ad locum in quo præfident, præterquam ad petendam citationem, vel de fpeciali ipforum Judicum licentia & mandato quavis præfumptione vel temeritate intrare præfumpferit, abfque aliqua remiffione pæna quæ dicitur *pietnadziefta*, per Judices puniatur. *Vol: I. fol: 8. A. 1347.*

Nro 72. QUANDO JUDEX NON POTEST REDARGUI.

Infuper ftatuimus, quod in Noftra præfentia vel coram Noftro Capitaneo, 1347
vel quando generales Termini tenentur Palatinis vel Baronibus præfentibus, Judex judicans non poffit de malo judicio redargui, cum non ipse folus fed cæteri & plures judicant, fupradicta. *Vol: I. fol: 42. A. 1347.*

Nro 73. DE OBLIVIONE JUDICATÆ SENTENTIÆ.

Adjicientes quod quando fuper judicato dubitabitur, & ad judicem recipietur, 1347
alias *uftecz* quod fi ille in memoria teneat qualiter judicavit, ftatim dicere vel in craftinum differre teneatur. *Vol: I. fol: 42. A. 1347.*

Nro 74. DE ILLO QUI SENTENTIARIIS JUDICIIS REDARGUIT.

Statuimus infuper, quod fi litigator dixerit, in Noftra Noftrorumq; Baronum præfentia, 1347
vel abfentia judicantem in caufa fua inique & perperam proceffiffe, vel judicaffe, Judex per fuos Collegas qui fecum præfederunt, in Judicio eodem ftatim probare debebit, quia jufte & legitime judicavit, fin autem arguens defalso fententiam fuam probare voluerit, ipfum Judicem ut præmittitur inique Sententiam protuliffe, id probare teneatur per fex teftes, fimilis dignitatis, cujus nofcitur effe Judex; isq; fedarguens, fententiam Judicis, ut eft dictum nullatenus audiatur, donec Judici tres Marcas vel pelles dederit nardurinas, quas idem Judex pro fe Judicaliter obtinebit. *Vol: I. fol: 43. A. 1347.*

ANNO 1347 Nro 75. De redarguitione Subjudicis.

Similiter redarguens Sententiam Subjudicis, non debet audiri nisi prius illi tres fertones vel pelles vulpinas curaverit assignare quæ eidem Subjudici cedunt si se juste comprobaverit judicasse. Et id quod de judice præmissimus & Castellanum etiam censuimus sentiendum. Si vero Judicibus Castellanorum obiiciet aliquis falsitatem sententiæ, audiri minimè teneatur, donec eis pelles agnellinæ fuerint præsentatæ quas pro se obtinebunt si similiter suum Judicium ostenderint fore justum. *Vol: I. fol: 43. A. 1347.*

Nro 76. De Officialibus Judiciorum.

1505 Officiales Judiciorum eligantur in Conventionibus Terrestribus juxta consvetudinem diu observatam alias juxta Constitutiones in Joannis Alberti Regis privilegio scriptas. Electiq; præstent Nostri præsentis statuti vigore Juramentum nec habeant substitutos excepta infirmitate sub Amissione Officiorum. *Vol: I. fol: 305. A. 1505.*

Nro 77. Przysięga Sędziego Ziemskiego.

Herburt Ego N. juro, quod juste secundum Deum, Jus scriptum, æquitatem & partium controversias judicabo. Recognitionesq; suscipiam divitis & pauperis Amici, & inimici civis & peregrini discrimine sublato, & neq; favorem neq; odium neq; præmium neq; pœnas mihi proposita curabo sed in Judicando solum Deum & jus scriptum æquitatem Partium controversias & recognitiones in his omnibus conscientiæ meæ Judicium sequar, & audiam aliaq; negotia mihi incumbentia, & pro posse meo faciam, sic me Deus adjuvet & Sancta Crux Christi. Consvetud: apud Herburt. *fol. 247.*

Nro 78. Przysęga Pisarza Ziemskiego.

Herburt Ego N. Juro quia juste secundum Deum jus scriptum æquitatem & partium controversias judicabo. Consulam Judici fideliterq; Partium recognitiones controversias, seu postulationes Juridicas vel Judiciis Decreta, in Librum Actorum Terrestrium inscribam, & inscribi curabo divitis & pauperis Amici & Inimici Civis & peregrini discrimine sublato & neq; favorem, neq; Odium, neq; præmium, neq; pænam mihi proposita curabo, sed in Judicando consulendo & scribendo solum Deum & Justitiam Sanctam & æquitatem partium recognitiones controversias ac Judiciis sententias in his omnibus conscientiæ meæ, judicium sequar & audiam aliaq; negotia mihi incumbentia fideliter & pro posse meo peragam, sic me Deus adjuvet & Sancta Crux Christi, Jbidem. Tit: Juramentum Notarii.

Nro 79. Judices cum Subjudicibus providere debent; ut inscriptiones diligenter per Notarios in libros inscribantur.

1519 Judices cum Subjudicibus provideant, quo inscriptiones juste & diligenter per Notarios in libros inscribantur, & non mutentur, ad quod & ille, qui Actionem habebit & res sua illi erit curæ intendant. *Vol: I. fol: 389. A. 1519.*

Nro 80. Judices terrestres & Castrenses, nec non Subjudices & Notarii terrestres sint jurati juxta tenorem statuti super eo conditi & Officia illis incumbentia diligenter curent & per semet ipsos expleant. Notarii tamen Terrestres Substitutos seu Vice Notarios, qui inscribendo duntaxat illos adjuvent, habere permittimus: hoc expresso, ut ipsimet præsentia sua tam Judiciis Terrestribus quam repositioni librorum & aliis Juridicis actibus intersint & literas ac rescripta quæcunq; ex actis Terrestribus in Pargameno, ac Papyro extradenda manu sua subscribant. *Vol: I. fol: 506. A. 1552. Tit: Const: Conven: Cracovien.* ANNO 1519

Nro 81. De motione Judicis.

Quia Judicum incuria, & negligentia, frequenter evenire solet, quod Sententiæ contra Juris & consvetudinis dispositionem ab eis feruntur, ad petitionem Nunciorum Terrarum, motionem Judicis, quæ olim in usu fuit & nunc quoq; in Majori Polonia servatur in usum Pristinum restituimus, ubicunq; in Regno Nostro servandam. = Verum ne quis Judicem movens, ob ignorantiam formulæ ea in re servari solitæ in Causa sua labatur, & ruat eam hic volumus adjungere. = Pars contra quam lata fuerit Sententia seu Decretum, per verba infrascripta motionem faciet dicens: Domine Judex Decretum hoc seu Sententiam tuam, tanquam iniquam, & injustam pro jure non suscipio sed te moveo ad Conventum generalem Regni in proximo celebrandum. Motione hoc modo facta Ministerialis mox sine quavis additione Judicii diem Judicii sextam in Conventu generali proximè celebrando, ad comparendum cum Decreto seu sententia, ab eo lata, assignare poterit & debebit. Et hæc omnia puta motio & termini Assignatio, debitæ in Acta Judiciorum per Judicium & Notarium, inscribi debent reliqua vero in robore suo, secundum antiquum Statutum, conservamus, pars vero motionem faciens, non plus quam unum grossum pro iis solvere tenebitur. *Vol: I. fol: 533. A. 1538.* 1538

Nro 82. Repositio & Suspensio terminorum Terrestrium & Castrensium esse non debet ita quod Citationes, & Causæ hominum, nullo modo, neq; etiam generaliter debent suspendi per Judices ad alios terminos. Quicunq; autem Judices & Capitanei vel Vice Capitanei tales suspensiones Judiciorum sua sponte fecerint, juxta statutum debent puniri, excepto si tales repositiones ex Consensu partium fecerit. Et propterea Vice Capitanei & Judices Castrenses ubiq; debent esse possessionati sub pœna ammissionis Officiorum Capitanealium. Contra quos Capitaneos Vice-Capitanei & Judices similiter etiam Nuntii illius terræ instigare adstringuntur. *Vol: I. fol: 573. A. 1543. Tit: Const: in Comm: general. Cracov.* 1543

Nro 83. Przysędy któreby miał brać Sędzia i Podsędek &c *pœnas* któreby z onego Sądu przypadły, tedy z onemi Osobami które są od Panow Rycerstwa obrane maią się dzielić: wszakże Pisarz przy dawnym swoim salarium ma zostać. A iż w Woiewodztwie Mazowieckim Przysędow, nie masz tedy nayprzod niż kauzę praktykować poczną nayprzod *Actor i Citatus* maią po dwa grosze położyć, które cztery grosze *Judicio præsidentibus cedent. Vol: II. fol:630. A. 1565.* 1565

ANNO 1601 Nro 84. O PŁACENIU KOCOW I PAMIĘTNEGO, OBYWATELOW WOIEW: WOŁYŃ: KIIOWSKIE: I BRACŁAW.

Porownywaiąc te Woiewodztwa z inszemi Woiewodztwy w płaceniu zapłaty od spraw ich na Trybunale, tedy tak postanawiamy, że iuż od daty tey Konstytucyi nie będą więcey powinni płacić od Spraw swych, iedno iako Woiewodztwa Koronne płacą, to iest od każdey Instancyi po piętnaście groszy Polskich, a Sędziom Ziemskim z osobna po piąci. Także i Koce nie inaksze, iedno iako Koronne Woiewodztwa płacą, to iest Grodzki Koc taler a Ziemski trzy grzywny oni też dawać powinni. A iż peressudy w Sądzie Trybunalskim są zniesione, tedy ie i u Sądow Ziemskich, Grodzkich, Podkomorskich i innych wszystkich w tych Woiewodztwach znosiemy od tego czasu: zostawuiąc im tylko pamiętne zwykłe podług Prawa. *Vol: II. fol: 1511. A. 1601.*

§. 12. *SĄDOWYCH MIEYSC I OSOB BESPIECZENSTWO.*

Nro 85. DE HIS QUI CUM STREPITU ET IMPETU AD JUDICIUM VENIUNT IN AMICORUM CAUSIS.

1347 Plerumq; fit, quod aliqui propter causas Consangvineorum, vel familiarium suorum, ad Judicia venientes per strepitum, & importunam ipsorum acclamationem & infestationem sententiam seu victoriam Causarum reportare consveverunt, unde super hoc providere volentes. Statuimus quod deinceps nemo cujuscunq; Status, vel conditionis existat, propter causam consangvinei, vel familiaris, aut servitoris ad judicium venire, tali modo non servata quadam reverentia, & discreta decentia præsumat quod si quisquam contrafacere præsumpserit, pœna quæ dicitur pietnadziesta nostræ Cameræ applicanda puniatur. *Vol: I. fol: 10. A. 1347.*

Nro 86. DE VIOLENTIA IN JUDICIO COMMISSA.

1447 Ut violentiæ & invasiones in Judiciis secludantur & viæ calumniatoribus amputentur decernimus: si quis ausu temerario Judicium invaserit, & violentiam commisserit in causa sua, quam coram Judice habet, vel habiturus erit; secundum pœnam statutam puniatur, & duodecem Septimanis mancipetur, & carceribus recludatur. *Vol: I. fol: 156. A. 1447.*

Nro 87. DE ARMIS AD DOMUM JUDICII NON INFERENDIS.

1496 Post præmissa instituta Nostra cum revolvissemus puncta statutorum in Conventione proxime præterita, in qua primum post Felicem Coronationem Nostram, has cum subditis nostris consultationes habuimus publicitus per nos sancitorum quam tunc temporaliter facta, ad præsentem dictam reservata erant, interpretanda, idcirco de consensu & consultatione communi amputatis aliis quæ videbantur aut onerosa multum, aut superstitiosa, aut æquitati non quadrantia de illis infrascriptas duntaxat Constitutiones approbavimus & approbamus perpetuo duraturas. Imprimis cum Judiciorum Tribunalia ad dicendam & discernendam Justitiam, dextera Excelsi propriissime divinitus fuerint reservata. Nobis tandem mortalibus qui vices gerimus solicitudinum mundanarum commodata. Nos cum in Nomine Justitiæ veritatem in veritate Deum dictum im-

plicite credamus, statuimus ut ob reverentiam justitiæ & tribunalis, quod ex ANNO
parte Dei judicantibus conceditur Nobis nullus in Domum ubi Judicia Terre- 1496
stria celebrantur cum armis quibuscunque vel communibus vel excogitatis intrare audeat, secus faciens, pæna quatuordecem Marcarum per Judicium puniatur, cujus arma Capitaneus vel Burgrabius Terrestris si Judicio præsidet aut Officiales Judicio præsidentes, pro se tollent. Et si quis ausu temerario in Judicio gladium vel cultrum vel lanceam exerere vibrareque præsumeret sexaginta Marcas pecuniarum in terra currentium, judicio exsolvat. Quodsi aliquem vulneraverit, collo privetur. Talesque violatores per loci Capitaneum vel Burgrabium detineanturin carcerandi usque ad satisfactionem & solutionem pænarum supra scriptarum. *Vol: I. fol. 272. Anno 1496.*

Nro 88. De Inhonorato Judicio.

Item si quis Judicium inhonoraverit, aut posuerit se in Mensa ubi judicant 1505
pænam trium Marcarum succumbet pro quo debet satisf cere, sub alia pœna quatuordecem marcarum non discedendo à Judicio. *Vol. I. fol. 328. Anno 1505.*

Nro 89. De Pæna eorum, qui manu Armata ad Judicia et Conventus Generales et particulares veniunt.

Quamvis in Constitutionibus novis, divæ memoriæ Serenissimi Joannis 1507
Alberti, prædecessoris & germani Nostri charissimi, provisum fuerit qua pæna afficiendi fint, qui cum insolentia & manu potenti ad judicia veniunt tamen quia non solum in Judiciis sed etiam in Conventionibus generalibus & particularibus ac Conventibus qui de Nostro vel Consiliariorum Nostrorum mandato fiunt variæ contentiones & ex his etiam seditiones impedientes ac interrumpentes eorundem Conventuum publicas consultationes oriri consveverunt: statuimus & decernimus (quo majori severitate huic incommodo amovendo consulatur) quod si quis in Armis, vel cum armis insidias & seditionem ac violentiam præseferentibus, ad præfatos Conventus aut Judicia venerit, tanquam pacis Communis violator pœna capitis puniatur; quam si forte fuga evaderet, bona ejus confiscentur. Et hoc Statutum ad personas cujuslibet status, conditionis & præeminentiæ extendimus, præsertim vero in Capitaneos, qui cum aliorum securitati providere debeant si quid tale in oppositum & contra hoc statutum commiserint merito eadem pæna, aut etiam severiori puniendos esse decernimus. *Vol. I. fol. 363. Anno 1507.*

Nro 90. De Securitate Judiciorum.

Ad præcludendam viam audaciæ hominum, qui ad Judicia ubi summa pax 1550
& tranquilitas esse debet, non solum ipsi armati sed etiam magnis catervis stipati, venire atq; ibidem in locis Judiciorum, non solùm rixas aut contentiones; Sed etiam pugnas & bellum facere præsumunt statuimus ut in omnibus Regni Nostri locis ubi Judicia aguntur, toto tempore Judiciorum atq; ante Judicia octo diebus & post aliis octo diebus plena & omni moda securitas fiat: ad ea ipsa veniendi & in illis negotia sua curandi, domumq; propriam tuto cuilibet redeundi. Quod si quispiam hujusmodi libertatem & securitatem publicam

ANNO 1538 ſupra ſcripto tempore, quomodocunq; & in quacunq; perſona violaverit: talis puniri debet non ſecus quamſi ſalvum conductum Noſtrum Regium violaverit. *Vol. I. fol: 533. Anno 1538.*

1539 **Nro 91.** Quoniam intereſt omnium, ut ad judicia tuto venire, atque abſq; ullo metu verſari in illis liceat, (cum non alibi pax major & tranquillitas requiratur: quam ubi Judex & aliæ publicæ perſonæ: alii vero pro Juſtitia Jus petunt) volumus hac de re Decretum Noſtrum obſervari quod Anno Domini 1507. Cracoviæ factum per Nos fuit tempore felicis coronationis Noſtræ. Quod vero Petricoviæ, in proxime præterito Conventu ea de re factum abrogamus & tollimus. *Vol. I. fol. 548. Anno 1539.*

1563 **Nro 92.** A ieźli by też kto przyiechał do onego Miaſta kędy Sądy ſprawowane, zbroynie albo w Pancerzach albo z ruſznicami *alias manu armata* tedy *quinquaginta marcarum* przepadnie winę *Judicio & ſubjacere debet Statuto Varſavienſi etiamſi pœnam ſuccumbet de non portandis armis.* A ieźliby też kto (czego Panie Boże uchoway) kogo w drodze na te Sądy iadącego, dwie Niedzieli przed Sądem albo z Sądow iadąc do domu nazad, też we dwie Niedziel zabił albo też *infra Judicia celebranda* albo żeby też kto takowy Sąd *manu armata* rozbił a zgwałcił, tedy takowy przez Staroſtę ma bydź *in recenti* poyman i na gardle karan. A ieźliby ziechał boiąc ſię śmierci, *debet banniri & proſcribi de Regno, Dominiiſque ſibi ſubjectis, ad inſtigationem illius Judicii vel partis læſæ* wedle Statutu *Anni 1507. Vol. II. fol. 631. Anno 1563. Tit:* o złożeniu Walnego Seymu.

Nro 93. BESPIECZEŃSTWO SĄDOW WSZELAKICH W WOIEWODZTWACH KIIOWSKIM, WOŁYŃSKIM, BRACŁAWSKIM.

1601 Aby wſzelakie Seymiki, i Sądy wſzelakie w tych Woiewodztwach, i Podkomorſkie tym beſpieczniey odprawować ſię mogły: tedy Reaſſumuiemy Konſtytucyą o tym, Woiewodztwom Płockim Mazowieckim, Podlaſkim i Rawſkim pod odiazd Krola Imci do Szwecyi w Roku 1598. uczynioną ktora we wſzyſtkich punkciech temu Woiewodztwu ſłużyć ma zawdy. *Vol. II. fol. 1512. Anno 1601.*

Nro 94. SECURITAS JUDICIORUM WOIEWODZTWA MAZOWIECKIEGO.

1601 *Securitatem Judiciorum* także i wſzelakich Sądow tak waruiemy, *Inhærendo Statuto Sigiſmundi Regis Anni 1507. de ſecuritate Judiciorum ſancito* iż gdzieby ſię iaki exces ſtał, a mianowicie *cœdis aut ſanguinis*, na onych mieyſcach gdzie by ſię Akty publiczne odprawiały: ma bydź takiemu *Cauſa* inſtytuowana, na Roki Urzędowne Staroście (ale *non per tactum terminum a parte læſa*, gdzie Pozwany *peremptorie* ſtanąć & *in primo termino* reſpondować ma, *ſalva tamen Appellatione* na Trybunał, bądź Piotrkowſki bądź Lubelſki, ktoryby pod ten czas przypadał, nadto żeby ieden przy takich Sądziech wyżey pomienionych Ruśnic, ani łukow używać nie śmiał, *ſub pœna duplici 14. marcarum* o ktore także *forum* ma mieć *tranſgreſſor eorum in quoquis Subſellio Caſtren: ad Inſtantiam cujusvis, ſalva Appellatione* na Trybunał ktoryby *immediatè* przypadał. Co Trybunał będzie powinien *in quatuor ſeptimanis ab interpoſita Appellatione* iako ex Ter-

mino conservato, sądzić, co się też referować ma, na Urzędniki Grodzkie i Ziemskie i na sługi ich, z ktoremi *forum in viciniori Capitaneatu ad Instantiam* także *cujusvis cum Appellatione supra scripta.* *Vol. II. fol. 1525. Anno 1601.* ANNO 1601

Nro 95. De Securitate Judiciorum.

Sądom Ziemskim i Grodzkim, wielkie niepokoie i gwałty dzieią się, czemu zapobiegaiąc postanawiamy, iż ktoby bądź to przy Sądzie, albo Urzędzie Ziemskim i Grodzkim bądź w miesciech Sądowych, i na przedmieściach pod odprawowaniem Sądów wszelakich, ktorym *summa pax & tranquillitas debetur* ranił albo zabił kogożkolwiek, i Sądową *authoritatem ordinariam* hamował, bądź *arma seditionem praeseferentia publice* używał pod Sądami: taki tamże u onego Sądu, albo Urzędu ma bydź zadaniem Roku przez Woźnego sądzon, *juxta qualitatem excessus mediante ibidem in instanti scrutinio, seu inquisitione, salva Appellatione seu Remissione* na Trybunał *inter Causas conservatas*, ktora Konstytucya na Poznańskie, Kaliskie i Ruskie Woiewodztwa ściągać się ma. *Vol. II. fol. 1616. Anno 1607.* 1607

Nro 96. Deklaracya Konstytucyi 1601. Securitatis Judiciorum

Iż za złym wykładem *arte vel praxi* niektorych *fori securitatis Judiciorum* Konstytucya *Anni 1601.* opisana, ludzi niewinnych do tey Konstytucyi Pozwow nie wydawaiąc w rożnych Ziemiach Mazowieckiego Woiewodztwa *extra forum vel districtum proprium poenas legum* odzierzywano, za prożbą tedy Posłow Woiewodztwa Mazowieckiego, *eas poenas extra forum* otrzymanych przez ktorekolwiek Aktory *tam contra principales quam complices* znosiemy, a ieźliby komu była Infamia *extra forum in quocunque Judicio* byle *in contumaciam* odzierzana, zadana taką może *Citatus evasione Juratoria* iaką bannicyą, *in contumaciam absq; literis Nostris salvi conductus* ignorancyą znieść, a deklaruiąc Konstytucyą *securitatis Judiciorum*, *violator forum coram Judicio Castrensi vel Officio Capitaneali* gdzie się exces stał *praecedente poena contumaciae forum* ma mieć *Citatus principalis* i *Complices*, temuż też i Urzędnicy Ziemscy i słudzy ich podlegać maią, a Pozwy maią bydź wydawane na dwie Niedzieli *ad bona citatorum.* *Impossessionatis vero* według Prawa opisanego ktorych Pozwy, extradycye *ad Acta proprii districtus citatorum* zapisane bydź maią. W czym też maią bydź *scrutinia* wywodzone *coram eodem Officio vel Judicio* gdzieby się exces stał *praecedente extraditione citationis ut supra.* Insze punkta w przeszłey Konstytucyi opisane *in robore* zostawuiąc. *Vol. II. fol. 1616. Anno 1607.* 1607

Nro 97. Opatrzenie bespieczenstwa Sądow.

Reassumendo Statuta de securitate Judiciorum, postanawiamy aby sposobem Trybunalskim Sądy wszelakie odprawowane były i *Authoritas* taka i *rigor contra delinquentes* był extendowany, iako na Trybunale dawszy iednak *Terminum Tactum in loco delicti, salva Appellatione* na Trybunał *in duabus septimanis inter Causas conservatas terminum* zachowuiąc. Ktorą Konstytucyą i W. X. Lit: przyimuie. *Vol: III. fol: 7. Anno 1611.* 1611

ANNO 1616 Nro 98. O PRZYIEŻDŻANIU NA TRYBUNAŁ I INSZE SĄDY PODKOMORSKIE ZIEMSKIE I GRODZKIE.

Aczkolwiek w ſtarym Prawie, winami doſtatecznie warowany ieſt pokoy poſpolity na Sądach wſzelakich, iednak iż mimo to Prawo wielka ſię w tym przeſzkoda Sądom i beſpieczeńſtwu poſpolitemu dzieie, że ludzie niektorzy z wielkiemi pocztami na Trybunał i na inſze Sądy przyieżdżaią. Czemu zabiegaiąc, Poſtanawiamy aby żaden ktoregokolwiek Stanu i kondycyi człowiek nie ważył ſię na Trybunał i na inſze Sądy przyieżdżać w większym Poczcie nad 50. oſob, inkluduiąc w to przyiacioły ſługi i czeladź wſzelaką *ſub Pœna mille marcarum Polonicalium ad Inſtantiam Inſtigatoris Judicii illius ex Termino tacto in eodem Judicio repetenda.* Co ſię i na ſame Pany Trybunaliſty ściągać ma, pogotowiu gdyby kto *in armis vel cum armis inſidias & ſeditionem ac violentiam præſiferentibus* także z bębnami i chorągwiami przyieżdżać miał tamże na Trybunale i w innym Sądzie *ex Inſtantia Inſtigatoris tacto termino attractus, pœna perpetuæ bannitionis cum publicatione* ma bydź karany. *Vol. III. fol: 273. Anno 1616.*

1616 Nro 99. DEKLARACYA KONSTYTUCYI BESPIECZENSTWA SĄDOW WOIEWODZTWA KRAKOWSKIEGO.

Konſtytucyą *Anni* 1611. o opatrzeniu beſpieczeńſtwa Sądow obiaśniamy: że ſię ściągać nie ma, tylko na ludzi loźnych i nie oſiadłych. *Vol: III. fol: 281. Anno. 1616.*

S A L A R I A.

1557 Nro I. Woiewodztwo Rawſkie, acz Proceſs nowy przyięto wſzakoż za zezwoleniem a prozbami Poſłow z niego, ma bydź wiecznie wolne od pamiętnego, ale ma w mocy zoſtać ſtary zwyczay płacenia u Sądu. *Vol. II. Anno 1557. fol. 607.*

1565 Nro 2. WZDANIA W WIELKIEY POLSZCZE.

Z Polſki Wielkiey ſkarżyli ſię Poſłowie, iż nad Prawo Staroſtowie i Urząd ich wyciągaią od wzdania po kopie dla tego uſtanowiamy aby żaden Staroſta i Urząd iego nie śmiał więcey wyciągać od takowego wzdania, iedno podle Prawa pięć groſzy pod winą ſta grzywien. *Vol: II. fol. 694. Anno 1565.*

1565 Nro 3. CHOWANIE KSIĄG ZIEMSKICH GOSTYNSKICH I PAMIĘTNE.

Na prozbę Poſłow Ziemie Goſtyńſkiey, i przywodząc *in executionem* Statut około chowania kſiąg, uſtawiamy, aby kſięgi ich Ziemſkie w ſklepie pod trzemi kluczami warownie chowane były. A iż też Oſoby Sądowe przy leżeniu kſiąg nie byli powinni chować, a płacenia pewnego Sądowi w tey Ziemi niemaſz, i owſzem ieſt Szlachta od pamiętnego wolna: tedy iż ſię ſama Szlachta tym czaſem do tego dobrowolnie podawa, pozwalamy: aby w Ziemi ich było już zawzdy i na potomne czaſy, od każdego Dekretu pamiętnego trzy groſze: gdyż ſię też to tak i w innych Ziemiach Woiewodztwa Rawſkiego zachowywa: ktorym pamiętnym Sędzią z Podſędkiem dzielić ſię maią, wedle Statutu *Sigiſmundi Regis* 1523, A Piſarz przy ſwym *ſolarium* dawnym ma zoſtać. *Vol: II. Anno. 1565. fol. 697.*

Nro 4.

ANNO

Nro 4. O Pamiętnym.

Pamiętnego, tak Sąd Ziemſki iako i Grodzki, i Urząd Staroſci, od ſkaźni, 1576
która iuż *ſuper principali, quæ ſapit ſententian diffinitivam*, będzie uczyniona: to ieſt exkluduiąc ſkaźni które *ex interlocutorio* bywaią kilkakroć *in una & eadem causa ſuper unam citationem* czynione, takoż od zapiſow wieczności wſzelakiey i ran gwałtow, zaſtaw i długow proſtych, niewięcey ma brać i wyciągać iedno połtora groſza. A wſzakoż od długow proſtych i zaſtaw, które mnieyſzą ſummę maią, niż dzieſięć kop: od areſztow od przydania woźnego, od widzenia, gdy ſobie pozwany na nie bierze od deliberacyi nic nie ma bydź brano, pod winą czternaście grzywien: o którą na Wiecach, abo *in foro ultimæ inſtantiæ*, Sąd i Urząd pozwany ma odpowiedać i ſprawować ſię: a Rok oto ma bydź zawity. A tego pamiętnego Sędzia dwie części, Podſędek trzecią ma mieć. *Vol: II. A. 1576. fol: 931.*

Nro 5. O Salaryach Urzędnikow Sądowych w Woiewodztwie Sieradzkim i Ziemi Wieluńskiey.

Piſarze Ziemſcy i Grodzcy, także i Urzędy Podkomorſkie w Woiewodztwie Sieradzkim i Ziemi Wieluńſkiey, nie inakſze *Salaria* w Kancellaryach brać maią od zapiſow, i extraktow wſzelakich, iedno podług opiſaney zgody i poſtanowienia w Grodzie Warſzawſkim aktykowaney, *ſub pœna quatuordecem marcarum pec: Pol: perſolvenda.* O co *ad inſtantiam partis læsæ* ma mieć pomieniony Urząd, *forum* na Trybunale Koronnym. *Vol: II. A. 1607. fol: 1623.* 1607

Nro 6. Salarium w Kancellaryach Ziemskiey i Grodzkiey Kamienieckiey i Latyczowskiey.

Namienione *Salarium* w Kancellaryach przez Obywatele Woiewodztwa Podolſkiego i do Grodu Kamienieckiego podane, approbuiemy, wedle którego tak w Ziemſtwie iako i w Grodzie Kamienieckim i Latyczowſkim Piſarze zachować ſię maią. *Vol: II. A. 1611. fol: 24.* 1611

Nro 7. Salaria Woiewodztwa Sieradzkiego.

Przychylaiąc ſię do Konſtytucyi *Anni* 1607. Salarya Sądowe i Piſarſkie, Woiewodztwa Sieradzkiego Obywatelom tamtym ſłużące, tam na tenczas poſtanowione, i do Akt Grodzkich Warſzawſkich *per oblatam* podane, teraz za inſtancyą Poſłow Woiewodztwa tego *in Volumen Legum* wpiſać rozkazaliśmy. Którą Konſtytucyą przyimuie Woiewodztwo Krakowſkie, Ziemia Zatorſka, Łęczyckie, Powiat Sochaczewſki, to ieſt: *Ab inſcriptionibus debitorum obligationum, reſignationum, donationum, arendarum, transfuſionum, ſubmiſſionum, & aliis quibusvis inſcriptionibus, groſſi quinque. A diviſione bonorum inter fratres cum conditionibus, a quolibet ex recognoſcentibus, groſſos quinque. Similiter a reformationibus. advitalitatibus, etiam cum evictionibus groſſos quinque. A quietatione ſimplici, & caſſatione inſcriptionis, groſſi duo. A quietatione cum ſubmiſſione evictorea groſſos quinque. A Relatione Miniſterialis cum Nobilibus intromiſſis in bona, groſſos quinque. Si-* 1613

ANNO 1613 *militer a Relatione damni alicujus ſive violentiæ, & occiſi capitis, groſſi quinque. Similiter a Relatione exportatarum plurium citationum in uno Proceſſu, inſimul recognita & ſcripta, groſſi quinque. A Relatione exportatæ citationis circa Actum, ſive per Controverſias, ſive in Contumaciam expedita ſcripta, groſſi duo. Ab obductione vulnerum etiam contra diverſas perſonas inſimul facta groſſi quinque. Ab ingroſſatione alicujus Privilegii ſive inſcriptionis, groſſi quinque; in aliis vero Subſelliis, juxta antiqua Statuta: groſſi duo. A Decreto quolibet, ſive per Controverſiam, ſive per Contumaciam lato, ſimiliter a dilationibus Juridicis, groſſos quinque. A limitatione ſimplici Notario groſſus unus. A limitatione cum approbatione Proceſſus groſſos quinque. A limitatione generali Omnium cauſarum, groſſi duo. A limitatione vero in Judicio Tribunalis Regni, Judicio groſſos quinque. A proteſtatione ſimplici coram Judicio ſeu Officio facta groſſus unus. A motione, ſive Appellatione, groſſus unus. Ab Areſto, groſſus unus. A Decreto ex Actis Tribunalis Regni, Notario Terreſtri, ab indigenis Nobilibus Palatinatus Siradienſis tantum groſſos decem. Ab aliis vero, juxta conſvetudinem receptam. Item pro motione à Judicio interpoſita ſine controverſiis partium, vel cum controverſiis ratione termini vel dilationis alicujus facta, groſſi quinque. Pro motione vero prolixiori, cum aliquot inſtantiis, vel in negotio principali, groſſos decem. A porrectione vero controverſiæ ad Acticandum, nil omnino in Cancellaria exigatur. A ſigillato Decreto, ſive motione in Judicio Terreſtri & Caſtrenſi groſſi quinque. A ſigillata quietatione, limitatione ſive evictione, relatione ſimplici ſine querella, inſcriptione ſimplicis debiti ſub vadio, ac in genere ab omni ſigillata tali minuciori minuta, juxta antiquam conſvetudinem, groſſi duo. A ſcrutinio contra principalem, Judicio floreni duo: Notario vero a ſigillatione ejusdem. groſſi duodecim. Similiter a ſcrutinio contra principalem, & Judicio, & Notario, ſolvatur. Ab inductione teſtium, in quocunq; Judicio, a quolibet teſte groſſi quinque. A granicićbus finitis, juxta antiqua Statuta pars Actoratum obtinens, marcas tres. Vol: III. Anno 1613. fol: 177.*

1613 **Nro 8.** SALARIA URZĘDNIKOM ZIEMSKIM I GRODZKIM.

Od Kwitow, od Proteſtacyi, od Dekretow, Intromiſſyi, i Manifeſtacyi, Obdukcyi, Prezentacyi, Woźnego, Relacyi, Pamiętnego, groſzy pięć; a za minutę groſzy pięć od Zapiſow i Oblat groſzy piętnaście z Minutą. Od Kontrowerſyi za Suſceptę groſzy połoſma, a za Extrakty groſzy połoſma, wyiąwſzy Graniczne Akty, Działy wieczne i Przywileie, od ktorych za Oblaty i Minuty, złoty ieden od obu ſtron, od *ſcrutinium* złotych dwa; a od Swiadkow, po groſzy pięci. *Sub pœna centum Marcarum in Judicio Tribunalitio peremptorie repetenda, & ſub pœna bannitionis in inſtanti perſolvenda.* A kędy zwyczaiem dawnym Salaria mnieyſze ſą, te podwyżſzane bydź nie maią. *Vol: III. A. 1613. fol: 178.*

1616 **Nro 9.** O SALARYACH SĄDU ZIEMSKIEGO LUBELSKIEGO.

Poſtanawiamy, aby większego Salarium, tylko takie iakie Sąd Ziemſki Sieradzki, także Lubelſki Sąd Ziemſki nie brał, pod winami o tym napiſanemi, *& foro.* A to ſię ma rozumieć o pamiętnym na Trybunalech. *Vol: III. A. 1616. fol: 286.*

1621 **Nro 10.** A od Spraw Skarbowych, teraz i na potym żadne Sądy i Urzędy, *etiam ultimæ inſtantiæ Tribunalis*, pamiętnego żadnego brać nie maią, *ſub*

duplici pœna in Officiales Anno 1613. sancita, & inter causas fisci in judicio Tribunalis Regni peremptorie repetenda. Vol: III. A. 1621. fol: 423. ANNO 1635

Nro 11. Salaria Urzędnikow Ziemie Gostynskiey.

Reassumuiąc Konstytucye pierwsze o Salaryach Urzędnikow Ziemskich uczynione, *authoritate præsentis Conventus* postanawiamy; aby Urzędnicy Ziemscy tey Ziemie, przykładem inszych Woiewodztw, w Salaryach swoich tak się na potym przy Sądach Ziemskich zachowali: To iest Sędzia ma brać każdego przysędnego trzy części; a Podsędek z Pisarzem dwie części, a na *scrutinia* wszelkie Sędzia z Pisarzem podpisywać się maią. Tego przytym dokładaiąc, aby Podsędek Ziemski, Sędzią Grodzkim, nigdy na potym w tey Ziemie nie bywał. *Vol: III. A. 1635. fol: 881.*

Nro 12. Salaria Pisarzom Ziemskim.

Konstytucyą *Anni* 1613. o Salaryach Woiewodztwu Sieradzkiemu służącą, 1638 deklaruiemy, aby *a modo in exigendis Salariis* Pisarze Ziemscy, Trybunalscy i Seymowi, podług niey się zachowali. O co *ex Officio* w Trybunale obadway *respondebunt. Vol: III. A. 1638. fol: 965.*

Nro 13. Salaria Urzędnikom Ziemskim Gostynskim.

Konstytucyą *Anni* 1635. o Salaryach Sądu Ziemskiego Gostyńskiego, tak 1638 deklaruiemy; iż przysądnego Sędzia ma brać dwie części, a Podsędek trzecią, a Pisarzowi piąty grosz przysądnego iść ma, *perpetuis temporibus. Vol: III. A. 1638. fol: 971.*

Nro 14. Sądy Woiewodztwa Kijowskiego.

Lubo odtąd Wojewodztwa Kijowskiego Obywatele, nie są *in pacifica possessione* Dobr swoich, iednakże ciż w Trybunale Koronnym *in Regestro causarum specialium*, który dla szczególnych Spraw *expulsionum* od Rzeczypospolitey iest pozwolony, częstokroć bywaią *extra Regestrum* pociągani, i *condemnationibus aggravati* zostaią. Przeto *conservati* Woiewodztwa Kijowskiego *non obstante Constitutione Anni* 1659. gdy Obywatele do Realney Dobr swoich Possessyi przyidą, według porządku swego w Trybunale sądzone bydź maią *non derogando* Sprawom *originaliter* w Regestrze *specialium* zaczętym. Roki zaś Ziem: Kijow: żeby sądzić się mogły *legitime* w Zytomirzu, i w Owruczu, postanawiamy, dokąd Kijow nie będzie cale wolny. Te iednak wszystkie Sądy powinne mieć *rationem* spustoszenia tamecznych Kraiow, które *ex æquo* do wszystkich Possessorow i Kredytorow *in publica calamitate* należy. Także na tych którzy albo zgubieniem praw *juxta Constitutionem Anni* 1661. albo nie odyskaniem z Kijowa zasłaniać się będą. Więc że w Kancellaryach Trybunalskich Ziemskich i Grodzkich wielka dzieie się tychże wygnańcow *depactatio*, przeto postanawiamy, aby od Dekretow i wszelakich Extraktow i Inkwizycyi nie ważył się żaden brać więcey nad zwyczay Koronnych Kancellaryi *sub privatione Officii ad instantiam cujusvis*, w Trybunale Koronnym *inter causas officii ex speciali Regestro vindicanda.* Też Konstytucyą Wojewodztwo Wołyńskie przyimuie *ratione depactationis & desolationis. Vol: IV. A. 1667. fol: 932.* 1667

ANNO

S A L E T R A.

Nro I. O SALETRZE.

Należy też na tym Rzeczypospolitey, aby pod ten czas woyny z Cesa-
1620 rzem Tureckim, Saletry z Korony nie wypuszczano, a to dla tego, aby Miasta i Zamki Rzeczypospolitey, które ludziom są *pro præsediis*, *prochami*, *Salatrę justo pretio* kupuiąc dostatecznie opatrzone bydź mogły: przeto to postanawiamy uchwałą Seymu teraźnieyszego, aby żaden Saletry z Korony wywozić nie śmiał, pod utraceniem iey, i pod winą piąci set grzywien, połowicę Delatorowi; a połowicę Skarbowi Naszemu, o co *forum* na Trybunał, *inter causas fisci*, *sub eadem pœna* na Instygatora Naszego, gdzieby o to czynić nie chciał. *Vol: III. A. 1620. fol: 581.*

1626 Nro 2. Konstytucyą *Anni* 1620. uczynioną o niewywożeniu Saletry z Korony, reassumuiemy, i na potomne czasy postanawiamy, aby żaden nigdy z Korony, *cujuscunq: Status & Conditionis*, tak przez Wielką iako i Małą Polskę i Wielkiego Xięstwa Litewskiego, nigdzie nie śmiał wywozić Saletry i Prochow, *sub pœnis & fero* w teyże Konstytucyi naznaczonych. A iż pod pretextem innych Towarow, potaiemnie Saletrę, *extra Regnum* Kupcy wywożą, doyrzeć tego maią Panowie Podskarbiowie, aby w tym Rzeczpospolita defraudowana nie była, i żeby te Saletry w Koronie zawsze zostawały. *Vol: III. A. 1626. fol: 524.*

SCRIPTA AD ARCHIVUM.

Nro I. O SKRYPTACH AD ARCHIVUM.

Iż siła Rzeczypospolitey należy na Skryptach *ad Archivum* podanych, mię-
1659 dzy któremi *Diplomata Electionis* zostawaią. Tedy to po Urodzonym Instygatorze Koronnym mieć chcemy, aby on pilną inkwizycyą uczynił o te skrypta, u kogoby lub Sukcessorow iego *in concredito* do tych czas zostawały. A takowi wszyscy na Seym blisko przyszły te wszystkie Skrypta Dyplomata do Pieczętarzow Koronnych oddać będą powinni, i onych Inwentarz dostateczny spisany bydź ma, czego ieżliby dobrowolnie nie oddali, Instygator Nasz Koronny na Seym przypozwać ich będzie powinien. *Vol. IV. A. 1659. fol: 597.*

S C R U T I N I A.

Nro I. Skrutynia Statutem Krola Olbrachtowym osobie tylko Krolewskiey
1550 są zwierzone, około których tak się zachowywać będziem, iako Statut opisuie, a Skrutatorowie przysięgli bydź maią, pod którą przysięgą wywiadować się maią pilnie od ludzi przysięgą obowiązanych prawdziwey rzeczy. *Vol: II. A. 1550. fol: 597.*

Nro 2. *Scrutinium* o zabicie za obżałowaniem strony, Woiewoda każdy
1557 w Woiewodztwie swoim czynić ma na Wiecach z Sądem oney Ziemie. A gdzieby Wieca niedoszły, tedy Starostwa tymże Sądem Zimskim na rocech, wszakże może i Woiewoda osiadłego Szlachcica, a przysięgłego i Starosta Podstarościego na swe mieysce posadzić; a gdzie *Scrutinium* okaże, iż kto zabił, tedy o Wieżę przed Jego Krolewską Miłość ma bydź pozwan. *Vol: II. A. 1557. fol: 606.*

ANNO

Nro 3. SCRUTINIUM I OZNACZENIE DNI AD CAUSAS CRIMINALES.

Scrutinia in causis criminalibus maią bydź za przypozwaniem Strony przez stronę, na Ziemskich abo Grodzkich Rokach *illius districtus ubi crimen patratum est*, co pierwey będzie *post obductionem patrati Criminis* wyprawowane. A to dla tego, gdy strona stronę pozwie na Seym aby tam iuż obie strony były *cum Scrutiniis* gotowe dla prędkiego odprawowania Spraw. A iżeby się *criminales actiones* na Seymie zawsze odsądzić i odprawować mogły, tedy od poczęcia Seymu, który na dzień naznaczony listy Seymowemi, propozycyą zaczynać się ma zawzdy. A po propozycyi i odprawieniu przy Posłech Ziemskich wot Senatorskich, tydzień cały dzień podle dnia mamy mieć wolny do Sądow *criminalium Actionum:* a potym poki iedno Seym będzie, mamy odprawować te *criminalia*, na każdą Srzodę, Piątek i Sobotę nieomieszkiwaiąc innych Spraw Seymowi należących. A zwłaszcza *nullo jure*, i kwarty sądzenia wedle Konstytucyi Lubelskiey, *Anni Millesimi quingentesimi sexagesimi noni. Vol: II. A. 1578, fol: 966.* 1578

SEKRETARZ W.

Nro I. DE MAJORI SECRETARIO ET PRÆROGATIVIS EJUS.

Propter multiplicationem Secretariorum cum quilibet Notariorum ac etiam cubiculariorum intrans Regis Cameram Secretarii Nomine se appellat, statutum est communi Majestatis Regiæ prælatorum & Baronum consensu, quod unus sit semper Secretarius sciens secretas expeditiones publicas, qui etiam ad ea intromittetur Secreta, quæ Cancellario & Vice Cancellario Regni pandentur, qui etiam sit expectans primus prælaturarum dignitatum beneficiorumq; immediate Cancellario Regni & Vicæ-Cancellario in talibus & Officiis successurus. *Vol: I. A. 1504. fol: 297.* 1504

Nro 2. PRZYSIĘGA SEKRETARZA W. IEST NASTĘPUIĄCA.

Ego N. Juro quia Serenissimo Principi & Domino Domino Nostri Poloniæ fidelis ero. Secreta quæ mihi per suam Majestatem & Consiliaria dicentur, contingentia vel Majestatem Regiam vel Rempublicam aut utrumq; nemini in jacturam Regiam aut Reipubl: pandam quidquid vero scivero intellexero aut sensero suæ Majestati Regiæ. Regno & Reipublicæ nocibile & damnosum præcustodiam. Sic me Deus adjuvet. *Ibidem fol: 292.* Januszowski *A. 1504.* 1504

SEKRETARZ SEYMOWY.

Nro I. PRZYSIĘGA URODZONEGO SEYMOWEGO SEKRETARZA.

Ponieważ dotąd Przysięga dla Sekretarza Prawem nie iest ostrzeżona, a nie mało na niey Stanom Naszym należy, więc za powszechną zgodą, aby Urodzony Sekretarz zaraz po wypełnioney Przysiędze Urodzonego Izby Poselskiey obranego Marszałka, od niegoż nominowany, na każdym Seymie *in facie* Stanu Rycerskiego w te słowa przysięgał, raz na zawsze stanowiemy. = Ja NN. Przysięgam Panu Bogu w Troycy S. iedynemu, iż podane mi od Laski Proiekta do czytania, tak iak będą napisane, nic nie przydaiąc, ani umnieyszaiąc, 1764

ANNO one czytać będę, a Proiekta przez Marszałka Seymowego i Deputatow do Kon-
1764 stytucyi podpisane, mnie do przepisania dane, do Druku nic nieuymuiąc, ani przydaiąc podam i onegoż wiernie dopilnuię. Tak mi Panie Boże dopomoż i niewinna Męka Syna Jego. *Vol. VI. A. 1764. fol: 356.*

SENATOR.

Nro I. Juramentum Consiliariorum Regni.

1505 Ego J. Juro quia Serenissimo Principi & Domino Domino A. Regi Poloniæ fidelis ero, pro ejusq; Majestate & Republica Regni sui fideliter consulam, secreta quæ mihi per suam Majestatem & Consiliarios ejus dicentur contingentia vel Majestatem Regiam, vel Rempublicam, aut utrumq; nemini in jacturam Regiam & Reipublicæ pandam, & pro posse meo utilitates Regiæ suæ Majestatis Regni & Reipublicæ augmentabo, quidquid vero scivero, intellexero aut sensero, suæ Majestatis Regiæ Regno & Reipublicæ nocibile & damnosum præcustodiam, & ne fiat, me opponam, & illud avertam, sic me Deus adjuvet & hoc Sacrum Evangelium aut hæc S. Crux. *Vol: I. A. 1505. fol: 335.*

Nro 2. De Officialibus impossessionatis.

1510 Æquitatem circa vetustas Constitutiones servando, demandabimus deinceps illud Statutum debitæ executioni; ut quibus dignitates & Officia Terrestriâ conferemus, possessionati sint. Et si cui impossessionato ob aliquod insigne meritum dignitatem vel officium dederimus, idem teneatur esse possessionatus ab accepto officio in medio Anno, sub amissione Dignitatis vel Officii. Eos autem qui nunc impossessionati essent, & dignitates vel Officia tenerent, si se hinc ad medium annum possessionatos non fecerint, dignitate vel officio privabimus. *Vol: I. A. 1510. fol: 368.*

1538 **Nro 3.** Præterea pollicemur, quod juxta Privilegium Vladislai Jagiellonis folio 60 quando dignitates vacare contigerit nulli extraneo terrigenæ, nisi Nobili illius terræ, in qua dignitas hujusmodi vel honor vacaverit, terræ videlicet Cracoviensis, terrigenæ Cracoviensi, Sandomiriensis, terrigenæ Sandomiriensi: & in Majori Polonia, terrigenæ Majoris Poloniæ & sic in singulis terris Regni Poloniæ, deinceps dabimus & conferemus. *Vol: I. A. 1538. fol: 528.*

1538 **Nro 4.** Ad evitandas vero fictiones, quæ de possessione habenda evenire solent, statuimus deinceps observandum, quod Dignitates, Capitaneatus, & alia Officia terrarum, non aliis conferri possint & debeant, nisi illis qui ante hac haberent non fictam aut coloratam, sed realem veramq; Bonorum hæreditariorum possessionem in illa terra in qua Dignitas vel Capitaneatus vacaverit, si ad illa assequenda habilis esse voluerit. *Vol: I. A. 1538. fol: 528.*

1550 **Nro 5.** Dostoieństw i Urzędow żadnych przyczyniać ani umnieyszać nie będziem wedle Praw opisanych. *Vol: II. A. 1550 fol: 694.*

1550 **Nro 6.** Jż Stan Rycerski przodek ma w Koronie tey: nie ma bydź żaden w Radzie Naszey, ieno z Rycerskiego Narodu, tak Duchowny iako i świecki. *Vol: II. A. 1550. fol: 598.*

ANNO 1562

Nro 7. OSIADŁOŚCI DYGNITARZOW.

Gdyż o tym pierwsze Statuta dostatecznie uczą, aby każdy Dignitarz i Urzędnik w tey Ziemi był osiadły gdzie Dygnitarstwo dzierży. = A iż często kroć takowe wątpliwości się wszczynały, że też wiele ludzi tak to ciasno rozumieli, chcąc aby to ci Dygnitarze i Urzędnicy, nie w Ziemi ale w Powiecie bywali osiadli. Obiaśniaiąc tedy Statuta o tym przez Przodki Nasze pierwey uczynione: ustawuiemy, aby każdy Dygnitarz i Urzędnik w swym Woiewodztwie, doskonałą a nie zmyśloną osiadłość miał, a ktemu takową w którey by mogł przemieszkiwać; a osiadłość takowa ma się rozumieć w okręgu Woiewodztwa onego, nie w Powiecie, wyimuiąc z tego Ruskie Mazowieckie i Rawskie Woiewodztwa, ktemu Ziemię Wieluńską podle Przywileiu Króla Kazimierza, które przez swą szerokość, wiele Ziem w sobie zamykaią. A takowe Ziemie osobne, Ziemskie Sędzie i insze Urzędniki w sobie maią. = W tych tedy Woiewodztwach wyżey mianowanych, tak ustawiamy: aby każdy Urzędnik Ziemski iuż nie w Woiewodztwie, ale w oney Ziemi, ktora swoy Sąd Ziemski ma był osiadły: wyimuiąc z tego tylko Woiewody, którzy w któreykolwiek Ziemi onego Woiewodztwa będą mieli osiadłość, za dobrą i dostateczną ma bydź rozumiana. = Gdyż każde Dignitarstwo, któremu i Urząd Ziemski osobne powinowactwo, podle pierwszych Statutow w sobie ma: za pilnym żądaniem Posłow Koronnych ustawuiemy przychylaiąc się do Statutow pierwey o tym wydanych: że żaden Woiewoda ani Kasztelan, Starostą ani Urzędnikiem Ziemskim bydź nie może w iednym Woiewodztwie, okromia Starostwa, a Woiewodztwa i Kasztellanii Krakowskich, które podle dawnieyszych Statutow społu stać może. Ale każdy inny Urząd Ziemski z Strostwem, też i z Krakowskim, społu stać nie może, wyiąwszy teraźnieyszego Possessora. *Vol: II. A. 1562. fol: 619.*

Nro 8. OSIADŁOŚĆ DIGNITARZOW.

A tego pilnie dokładaiąc w Artykule o Osiadłości Dignitarzow i Urzędnikow Ziemskich, iż gdyby kto Dygnitarstwo abo Urząd iaki u Nas uprosił, i wziął nie maiąc w onym Powiecie albo Ziemi, takowey osiadłości właśney i wolney w któreyby przed tym wedle Stanu swoiego przemieszkiwał, i przemieszkiwać mogł, niezmyśloną, a któreyby nie w ten czas dostał, gdy Urząd abo Dignitarstwo wakuie, ale przedtym osiadłą nie nowo zapisaną. Takowy każdy od kogożkolwiek pozwany *toties quoties*, do ktoregożkolwiek Sądu abo Urzędu Ziemie oney w której Urząd abo Dygnitarstwo wziął, abo na Seym walny: tedy taki dwieście grzywien winy przepaść ma, którą na pierwszym Roku iako na Zawitym, nie odchodząc od Sądu, u xiąg położyć Aktorowi będzie powinien i Dignitarstwo abo Urząd *in instanti* puścić, a appellacya żadna nie ma bydź deferowana. A to się sciągać ma i na teraźnieysze Dygnitarze abo Urzędniki, którzy osiadłości nie maią. *Vol: II. A. 1563. fol: 637.* 1563

ANNO 1569

Nro 9.

Porządek Rady Koronney Polskiey i Litewskiey, jako już jedney Rzeczypospolitey, postanowiony przez Krola Imci i Radę Koronną w Lublinie na Seymie walnym spolnym, Roku Panskiego 1569.

ARCYBISKUPI.

Gnieźnieński
Lwowski

BISKUPI.

Krakowski
Kujawski
Wileński) alternata
Poznański)
Płocki
Heilsberski) alternata
Łucki)
Przemyślski
Zmudzki
Chełmiński
Nowogrodzki
Płocki
Witebski
Mazowiecki
Podlaski
Rawski
Brześcieński
Chełmieński
Mścisławski
Malborski
Bracławski
Pomorski
Miński.

KASZTELLANI
Więksi

Poznański
Sandomierski
Kaliski
Woynicki
Gnieźnieński
Sieradzki
Łęczycki
Zmudzki
Brzeski
Kijowski
Inowłocławski
Lwowski
Kamieniecki
Smoleński
Lubelski
Połocki
Bełski
Nowogrodzki
Płocki
Witebski
Czerski
Chełmski
Kijowski
Kamieniecki
Kasztelan Krakowski

WOJEWODOWIE KORONNI.

Krakowski) alternata
Poznański)
Wileński
Sandomierski
Kasztelan Wileński
Woiewoda Kaliski
Trocki
Podlaski
Rawski
Brześcieński
Chełmieński
Mscisławski
Elbląski
Bracławski
Gdański
Miński

KASZTELLANI
Mnieysi

Sądecki
Międzyrzecki
Wiślicki
Biecki
Rogoziński
Radomski
Zawichostski
Łędzki
Srzemski

Zar-

ANNO 1369

Zarnowſki
Małogoſki
Wieluńſki
Przemyſlſki
Halicki
Sanocki
Chełmſki
Dobrzyńſki
Połaniecki
Przemecki
Krzywiſki
Czechowſki
Nakielſki
Roſpierſki
Biechowſki
Bidgoſki
Brzezińſki
Kruświcki
Oświecimſki
Kamieniecki
Spicimirſki
Inowłocki
Kowalſki
Santocki
Sochaczowſki
Warſzawſki
Goſtyńſki
Wiſki
Racięſki
Sirpſki
Wyſzogrodzki
Rypińſki
Zakroczymſki
Ciechanowſki
Liwſki
Słońſki
Lubaczowſki
Konarſki Sieradzki
Konarſki Łęczycki
Konarſki Kuiawſki
Marſzałek Koronny
Marſzałek Litewſki
Kanclerz Koronny
Kanclerz Litewſki
Pod-Kanclerzy Koronny
Pod-Kanclerzy Litewſki
Podſkarbi Koronny
Podſkarbi Litewſki
Marſzałek Dworny Koronny.
Marſzałek Dworny Litewſki.
Vol: II. A. 1369. fol: 777.

Nro 10. O Poprawie Przysięgi Senatorskiey.

Panowie Senatorowie, którzy po tey Konſtytucyi naſtawać będą ponieważ też przy nas ſądzą, maią do pierwſzych przyſiąg Senatorſkich w przyſiędze ſwey te ſłowa przykładać: *&c in judicio juſte ſententiam dicam. Vol: II. A. 1588. fol: 1221.* 1488

Nro 11. Warunek osiadłości Dignitarzow.

Między przednieyſzemi Stanu Szlacheckiego wolnościami i ſwobodami,
warowały to nieraz Statuta i Prawa Koronne, aby wſzelakie Dygnitarſtwa, Sta-
roſtwa Sądowe, i inſze Urzędy Ziemſkie, Obywatelom poſſeſſyą niezmyśloną, 1678
ani nowo nabytą, w tych Woiewodztwach i Ziemiach, w których Dignitar-
ſtwo, Staroſtwo Sądowe, i inne Ziemſkie Urzędy wakuią, maiącym, konfero-
wane były: lecz iż w tym niektore Wojewodztwa urażonemi ſię bydź rozu-
mieią, przeto zachowawſzy całość Statutow i Praw około tego dawno uchwalo-
nych na zahamowania nieporządnych w tym inſtancyi ludzkich, poſtanawiamy,

ANNO 1613 iż od tego czaſu takowe Przywileie i daniny wagi żadney iako Prawu przeciwne mieć nie maią. A ważyliby ſię upornie kto munia lubo ſądowe, i inſze *prætexto* Przywileiu otrzymanego, odprawować: tedy wſzyſtkie Akta z iakieykolwiek miary przezeń wykonywane *pro irritis & nullius momenti* poczytane bydź maią. A do prywacyi Dygnitarſtwa i Urzędu podwyżſzamy na Donataryuſza takiego, winy dwa tyſiąca grzywien Polſkich: o co *forum* w Ziemſtwie i Grodzie na koniec i w Trybunale, *inter cauſas Officii peremptorie ex delatione cujusvis Nobilis*, naznaczamy. *Vol: I. Anno 1613. fol: 119.*

N^ro^ 12. O Bezpieczenstwie Wielmożnych Senatorow i Urodzonych Posłow Ziemskich, tak Koronnych iako i W.X. Litewskiego.

1661 Przychylaiąc ſię do Konſtytucyi *Anni* 1659. o Ubeſpieczeniu Wielm: Senatorow i Urodzonych Poſłow Ziemſkich Kondemnaty wſzyſtkie, także i Sądy & *Actus quosvis Juridicos* podczas Seymu teraźnieyſzego, i przeſzłych aż do Seymiku *relationis*, tak w Trybunale iako *in quibuſvis Subſelliis in præjudicium & aggravationem* tak W. Senatorow, iako i Urodzonych Poſłow i Małżonek ich otrzymane, *etiam in cauſis dotis & inſcriptionum* kaſſuiemy i annihiluiemy, chcąc to mieć aby *Subſellia* wſzelakich Sądow we wſzyſtkim ſię ſtoſowały do tego Prawa. Taż *ſecuritas* okrywać ma Luſtratorow Dobr Naſzych. *Vol: IV. A. 1661. fol: 721.*

N^ro^ 13. Ubespieczenie PP. Senatorow i Posłow Ziemskich Koronnych i W. X Lit.

1775 Reaſſumuiąc Konſtytucye *Anni* 1659. & 1661. o ubeſpieczeniu Panow Senatorow i Poſłow Ziemſkich i wſzyſtkich ktorzy ſą Konſtytucyami pomienionemi ubeſpieczeni *pro perpetua lege* napiſane deklaruiemy, iż *legalitatem* bytności ſwoiey na Seymie i funkcyi nie powinni w Trybunałach poprzyſięgać, ale tak Wielmożni Senatorowie Naſi Poſłowie, *ad exteros* i Kommiſſarze atteſtacyą Wielmożnego Marſzałka ktoregokolwiek na Seymie będącego, iako i UU. Poſłowie Ziemſcy atteſtacyą Urodzonego Marſzałka Poſelſkiego na Seymie bytności ſwey pokazawſzy *ſuper ſuſpenſionem cauſæ ex Regeſtro incidentis ſimpliciter* ſprawić ſię będą powinni. *In contrarium* zaś *quaſvis probationes juratorias ſuper ſuſpenſionem ex occaſione prorogationis cauſæ contra Præſcriptum legis in quovis Subſellio Regni & Magni Ducatus Lith.* wſkazane iako Prawu przeciwne znoſiemy i kaſſuiemy. Ktora Konſtytucya i na te Kondemnaty i Dekreta podczas przeſzłych i teraźnieyſzego Seymu ferowane i otrzymane ściągać ſię ma. Taż Konſtytucya okrywać ma tych ktorzy z dependencyi Seymu teraźnieyſzego na Seymikach *Relationum* na Trybunał Skarbowy obrani będą. *Vol: IV. Anno 1667. fol: 927.*

N^ro^ 14. Deklaracya Bespieczenstwa PP. Senatorow Posłow Ziemskich Koronnych.

1667 Lubo to *ſecuritati* PP. Senatorow Poſłow Ziemſkich na Seym od Woiewodztw Ziem i Powiatow wyſłanych dawnemi Prawami oſobliwie Statutem *Anni* 1510. S. P. Zygmunta pierwſzego Predeceſſora Naſzego *ſatis proviſum eſt*,

obiaśniaiąc iednak to Prawo aby *celerior vindicatio criminum & injuriarum in personas* ich samych, czeladzi przy nich zostawaiących, była determinowana dostatecznie, & *obviando ausui, lege perpetua cavemus*, aby takowe *excessa & crimina*, ieżeliby były PP. Senatorom i Posłom Ziemskim Koronnym tak przed Seymem, iako i po Seymie czterema Niedzielami w domu, w drodze i na Seymie *illata*, Pozew na Trybunał *in vim termini tacti cum praefixione termini in quatuor septimanis*, aby był wydany. A relacya wyniesionego Pozwu w Grodzie gdzie *delictum patratum* zapisana bydź ma. Na ktorym terminie *delinquentes*, aby się *peremptorie* sprawili, i tamże zaraz aby *a parte utraque* wywiedzione było *scrutinium*, nie rewokuiąc się *citato*, na Osobny Pozew *deductionis scrutinii*, dylacye żadne iść nie maią pozwanemu *excepta vera infirmitate* w tym samym terminie, gdyby mu *lectis scrutiniis* przysięga naznaczona była. A iako w tych sprawach, tak we wszystkich kryminałach Seymowych i Trybunalskich, świadkowie *etiam ex equestri ordine* depozycye *testimoniorum suorum* poprzysięgać będą powinni. A takowe Sprawy *ex speciali Regestro securitatis Judiciorum* sądzone bydź maią. Gleyty na Infamie i Bannicye, ktoreby *ex seriis controversiis* otrzymane były, aby nieszły, ale *executioni indilatae subsint* ktorą PP. Starostowie i Ich Urzędy Grodzkie *in personis Jure victorum* według Prawa odprawiać powinnni *sub poenis legum*. A iż pod teraznieyszy Seym Urodzonego Franciszka Smoguleckiego Posła Woiewodztw Wielgopolskich dobrze nam zasłużonego zaboy okrutny stał się, tedy tę Sprawę Trybunał, iako się wyżey wspomniało *ex speciali Regestro praemissa adcitatione sine remissione*, na Seym *salvis omnibus defensis & beneficiis Juris partium utrarumque* sądzić powinien. Ktora to Konstytucya Kommissarzom Deputatom i Posłom z Seymu od Rzeczypospolitey naznaczonym *non derogando lege praesenti* Sprawom Seymowemu Sądowi należącym służyć ma. *Vol. IV. Anno 1667. fol. 917.* ANNO 1667

Nro 15. Securitas Wielmożnych Senatorow i Posłow.

Ponieważ *lege perpetua* dawnieyszemi i poślednieyszemi Konstytucyami *securitas* WW. Senatorom i Posłom iest warowana, tedy Kondemnaty, ieżliby iakie na ktorym z WW. Senatorow abo Posłow na teraźnieyszym Seymie będących, *in quibusvis Subselliis etiam Judiciis Confoederationis* w iakichkolwiek Sprawach otrzymane były, kassuiemy, & *pro nullis ac irritis* deklaruiemy. *Vol: V. Anno 1673 fol: 104.* 1673

Nro 16. Securitas WW. Senatorow i UUr. Posłow Ziemskich i Zniesienie Kondemnat z niektorych Osob.

Ponieważ przeciwko wyraźnym Prawom o WW. Senatorach i UUr. Posłach Ziemskich napisanym w Trybunałach Koronnych *exorbitatum* iest, że niektorzy *in functione* będący *Decretis*, niektorzy *Condemnationibus aggravati sunt*, tedy reassumuiąc Konstytucye wszystkie & *praesertim Anni 1659. & Anni 1661. Item Anno 1667.* takowe Dekreta i Kondemnaty wszystkie, a osobliwie na Ur. Władysławie i Synu iego Janie Dobrskich, i innych w teyże Sprawie osobach otrzymane kassuiemy i żeby Grody takowych Kondemnat nie ważyli się exekwować *authoritate praesentis Conventus* postanawiamy, *sub privatione officii* i te exekucye ktore się podczas Seymu odprawowały, *pro nullis & irritis* deklaruiemy *salvo negotio principali*. Waruiąc to *in posterum*, gdyby kto na 1678

ANNO 1678 WW. Senatorach i Posłach Ziemskich *sub tempus per legem exemptum.* Dekret lubo Kondemnatę otrzymać ważył się, ma takowy *succumbere pœnæ mille marcarum Polonicalium in Regestro Dominorum Senatorum & Nuntiorum vindicandæ;* także Ur: Franciszka Kazimierza Wysockiego Cześnika Sochaczewskiego Deputata Woiewodztwa Malborskiego, ponieważ w teyże Sprawie UUr: Dobrskich *circa legem securitatis* Posłow stawaiąc *functionis Tribunalitiæ, & honoris privatione* na Tribunale kondemnowany, do teyże funkcyi i honoru przywracamy i kondemnaty na nim otrzymane kassuiemy. *Vol. V. fol: 565. Anno 1678.*

Nro 17. O Suspensach.

1764 Dawne Konstytucye o Suspensach Senatorom Posłom bądź do cudzych Kraiow, bądź Ziemskim na Seym, tudzież o Exempcyach Zołnierskich, w całości ponowiwszy ostrzegamy, aby w Sądach kapturowych, podług istotnego opisu Prawa w ich Sprawach zachowane były, ktore to Suspensy i Ichmciom PP. Kommissarzom do Konferencyi z Ministrami Dworow Cudzoziemskich deputowanym i innym na funkcye publiczne w czasie *Interregni* wyznaczonym aby służyły, ostrzegamy, a to pod nieważnością Kondemnat, i Dekretow otrzymanych, ktore *exnunc* za powszechną zgodą znosiemy. *Vol. VII. Anno 1764. fol. 13.*

Nro 18. Senatorowie nieprzysięgli.

1764 Jchmość PP. Senatorowie ktorzy odebrawszy przed śmiercią Krola Jmci Przywileie ieszcze nieprzysięgli, na teraźnieyszym Seymie Stanow Skonfederowanych Rzeczypospolitey przysiądz maią. *Vol: VII. Anno 1774. fol: 69.*

Nro 19. Porządek Rady Senatu Ministrow i Urzędnikow Oboyga Narodow.

Ponieważ porządek Rady Senatu za Panowania Nayiaśnieyszego Zygmunta Augusta Predecessora Naszego *de Anno* 1569 ułożony, z czasem został pomięszany; i ztąd sprzeczki o mieysca w Senacie trafiać się zwykły; Urzędnikow zaś Koronnych, iako też Narodowych, ktorzyby z przypadku nieprzytomności Koronnych, zastępować mogli, dotąd nie było ułożonego porządku, przez co o Precedencyą na funkcyach publicznych, lub na Dworze Naszym między niemi bywaią upory, więc żeby ta okoliczność nikogo nie rożniła, na czasy przyszłe wieczyście zachowany bydź maiący porządek ustanawiamy. A iako Senator, Minister, i Urzędnik także przysięgły, obligowani są, według swoiey przysięgi, każdy sprawować swoią godność Senatorską, Ministeryum lub Urząd, tak żeby nikt od sprawowania swoiey powinności przez nikogo nie był wstrzymywany, i nie miał przeszkody mieć chcemy.

PORZĄ-

PORZĄDEK
Senatus & Ministerii.

ARCYBISKUPI.

Gnieźnieński. Lwowski

BISKUPI.

Krakowski
Kujawski
Wileński } Alternata
Poznański }
Płocki
Warmiński } Alternata
Łucki }
Przemyski
Zmudzki
Chełmiński
Chełmski
Kiiowski
Kamieniecki
Inflantski
Smoleński
Kasztelan Krakowski.

WOIEWODOWIE.

Krakowski } Alternata
Poznański }
Wileński
Sendomirski
Kasztelan Wileński
Kaliski
Trocki
Sieradzki
Kasztelan Trocki
Łęczycki Wojewoda
Starosta Zmudzki
Woiewoda Brzeski Kuiawski
Kiiowski
Inowrocławski
Ruski
Wołyński
Podolski
Smoleński
Lubelski
Połocki
Bełzki
Nowogrodzki
Płocki
Witebski
Mazowiecki
Podlaski
Rawski
Brzeski Litewski
Chełmiński
Mścisławski
Malborski
Bracławski
Pomorski
Miński
Inflantski
Czerniechowski
Gnieźnieński.

MARSZAŁKOWIE WIELCY.
Oboyga Narodow.

HETMANI WIELCY.

KANCLERZE
Oboyga Narodow.

PODKANCLERZE
Oboyga Narodow.

PODSKARBIOWIE WIELCY
Oboyga Narodow.

MARSZAŁKOWIE NADWORNI
Oboyga Narodow.

HETMANI POLNI
Oboyga Narodow.

ANNO 1768.

KASZTELLANOWIE WIĘKSI.

Poznańſki
Sendomirſki
Kaliſki
Woynicki
Gnieźnieńſki
Sieradzki
Łęczycki
Zmudzki
Brzeſki Kujawſki
Kiiowſki
Inowrocławſki
Lwowſki
Wołyńſki
Kamieniecki
Smoleńſki
Lubelſki
Połocki.
Bełzki
Nowogrodzki
Płocki
Witebſki
Czerſki
Podlaſki
Rawſki
Brzeſki Litewſki
Chełmińſki
Mściſławſki
Elbląſki
Bracławſki
Gdańſki
Mińſki
Inflantſki
Czerniechowſki
Mazowiecki.

KASZTELLANOWIE MNIEYSI.

Sandecki
Międzyrzecki
Wiślicki
Biecki
Rogozińſki
Zawichoſtſki
Lędzki
Srzemſki
Zarnowſki
Małogoſki
Wieluńſki
Przemyſki
Halicki
Sanocki
Chełmſki
Dobrzyńſki
Połaniecki
Przemęcki
Krzywińſki
Czechowſki
Nakielſki
Roſpierſki
Biechowſki
Bydgoſki
Brzezińſki
Kruſzwicki
Oświecimſki
Kamieńſki
Spicimirſki
Inowłocki
Kowalſki
Santocki
Sochaczewſki
Warſzawſki
Goſtyńſki
Wizki
Raciązki
Sierpſki
Wyſzogrodzki
Rypińſki
Zakroczymſki
Ciechanowſki
Liwſki
Słońſki
Lubaczewſki
Konarſki Sieradzki
Konarſki Łęczycki
Konarſki Kuiawſki
Buſki.

Vol. VII. Anno 1768. fol. 620.

ANNO 1775

Nro 20. Porownanie Tytułow Senatorskich.

Ze w rożnych czasach, rożne osobom wierną Radę Naszą składaiącym dawane bywały Tytuły, więc raz na zawsze ustanawiaiąc w tey mierze porządek, wszystkim Senatorom Swieckim po JW. Kasztelanie Krakowskim i JW. Woiewodzie Wileńskim, mieysca w Senacie zasiadaiącym, ieden tytuł Wielmożnego, a Przewielebnym Biskupom oprocz Prymasa, ktoremu tytuł Nayprzewielebnieyszego dawany będzie. Tytuł Przewielebnych przyznaiemy. *Vo. VIII. Anno 1775. fol. 179.*

§. SIEROTY.

Nro I. De Filiabus carentibus Fratribus Germanis.

Ut viam dubiis præcludamus, interdum contigit filias post obitum Patris carentes fratribus germanis in bonis hæreditariis remanere quas solent Patrui vel amici proximiores, nomine tutorio observare in hunc finem, quod ipsas quibuscunq; conditionibus sive pactis de hæreditatibus excludant volentes ipsis pæcuniam cum maritantur assignare eisdem igitur de Nostra clementia, providere cupientes statuimus deinceps, quodsi mariti earum taliter pecuniis a Patruis vel amicis aut tutoribus receptis ex pacto de non receptione bonorum ipsas concernentium adstrinxerint qualitercunq; sive per fidejussoriam cautionem vel alio quocunq; modo tale pactum intervenerit, aut aliquis fuerit adstrictus, illud decernimus irritum fore & inane, utq; præfatæ filiæ redeant ad earum hæreditarias portiones, non obstantibus pactis aut cautionibus quibuscunq; sed sponte præfatæ filiæ bona sua hæreditaria si ipsis placet vendendi ut antea habeant facultatem & omnimodam potestatem. *Vol. I. fol. 74 Anno 1420.* 1420

SKARB.

Nro I. Wydatki Koronne.

Za zgodą wszech Stanow mieć chcemy, żeby Tabella niżey położona służyła za Regułę Kommissyi Skarbowey Koronney do wydatkow ze Skarbu publicznego, z tym mianowicie warunkiem, żeby po opłaceniu naypierwey *Expensarum fundi* a w nich Pensyi Kommissarskich Skarbowych *contingens* Nam Krolowi ninieyszą Tabellą wyznaczone wypłacone było naypierwey, a potym *ex massa totali* Intrat publicznych w iednychże czasach i Cywilne i Woyskowe z tą tylko rożnicą, że Woyskowe *anticipative* a Cywilne *decursivè* w każdey Racie wypłacone bydź maią. Aże w teraźnieyszey Tabelli Generalney Expensy Skarbu Koronnego pensye dla Konsyliarzow Rady nieustaiącey umieścić się wyraźnie nie mogły, a iednak gruntowna iest nadzieia że z powiększonych dochodow papieru stęplowanego i tabaki z powracaiących *ad Corpus Reipublicæ* od Austryi i Prus cząstek Kraiu, z podatkow należących od Miast Pruskich a naybardziey z pilnego dozoru Kommissyi Skarbowey Koronney większa nad Summę naznaczoną w Tabelli Expensy pokaże się percepta. Więc z tey superaty dwa kroć pietnaście tysięcy rocznie to iest 10. tysięcy na każdego Konsyliarza *ex Senatu & Equestri ordine* Koronnych a 20. tysięcy na Marszałka Rady Nieustaiącey tudzież po 10. tysięcy na każdego ze dwoch Sekretarzow Rady i Spraw 1776

ANNO 1776 Cudzoziemſkich ze Skarbu Koronnego wypłacane będą. A tak udeterminowawſzy przez teraznieyſzą Tabellę pewną i nieuchronnną Expens, wſzyſtkie inne w niey nie umieſzczone a do Skarbu Koronnego aſſygnowane na przeſzłym Seymie pod rożnemi tytułami: Gratyfikacyi nadgrod wdzięczności, Indemnizacyi powyznaczane Summy, tylko uchylamy i znoſiemy. *Vol: VIII. fol: 890. Anno 1776.*

TABELLA EXPENSY KORONNEY.

					Złączona Summa		Ogułem	
Krol Jmć		Dochody rocznego ze Skarbu Rzeczypoſpolitey do Skarbu JKMci.	2666666	20	2666666	20	2666666	20
	Rada Nieuſtaiąca.	Na Officyaliſtow Subalternow Kancellaryą inne potrzeby Rady	80000		80000			
	Departament Marſzałkowſki.	Marſzałkowi W. Koron: - - -	60000					
		Marſzałkowi Nadwor: Kor: - -	40000					
		Na Chorągiew Węgierſką do Laſki należącą - - - - - - -	67461		203461			
		Na Officyaliſtow Marſzałkowſkich	36000					
	Kancler-ſki.	Na Podkanclerzego Kor: - - -	40000		40000		2671794	10
	Skarbowy	Dla Podſkarbiego Wiel: Kor: - -	60000					
		Dla Podſkarbiego Nadw: Kor: -	32000					
		10. Kommiſſarzom Skarbowym a 10,000. Inſtygatora Kor: rachuiąc między Kommiſſarzami - -	100000					
		Na Officyaliſtow Skarbowych -	100000		642000			
		Na Korpus Millicyi Skarbowey -	120000					
		Expens Prawna i Drobna - -	30000					
		Na konflagraty allewiacye cła wrocone i deceſſa pomiędzy ktoremi ieſt Summa roczna 70000 za Lubomlą W. Rzewuſkiey Woiewodzinie Wołyńſkiey - - - - -	200000					
Stan Cywilny	Rożne Expenſa	Na Szkołę Rycerſką - - -	200000				Deputatom wraca ſię ſkrzynka podług dawnych Praw.	
		Prezydentowi Trybunalſkiemu -	10000					
		Marſzałkowi Trybunalſkiemu -	20030					
		Na funduſz umarzaiący długi Rzeczypoſpolitey - - - -	500000					
		Na Poſłow Zagranicznych Gabinet Tłomaczow i Szkoły Oryentalne	270000					
		Sędziom Pogranicznym - - -	50000		1181666	20		
		Pałac Poſła Roſſyiſkiego z Expenſy Extraordynaryiney - - -						
		Reparacye Zamkow Warſzawſkiego Krakowſkiego i Pałacu Rzeczypoſpolitey - - - -	90000					
		Marſzałkowi Seymowemu - -	13333	10				
		Sekretarzowi Seymowemu - -	3333	10				
		Dla Szpitala Warſzawſkiego -	25000					
	Penſye Rekompenſy	Krolewiczom Polſkim, Xiążętom Saſkim - - - - -	178666	20				
		Dla Sędziow Ziemſkich i Grodzkich Warſzawſkich żyiących tylko	10000					
		Tranſport	188666					

		Transport	188666				
	Gratyfikacye.	Dla Pisarza Ziemskiego Grodzkiego Warszawskiego za wydawanie Extraktow Konstytucyi - -	10000		224666	20	
		Ur: Kraszewskiemu Generałowi Majorowi - - - - - - -	20000				
		Mikulskiemu i Sukcessorom Bukowa	6000				
	Expens Extraordynaryiną.	Na Expens Extraordynaryiną i nie przewidzianą - - - -	300000		300000		
Woysko.		Expens Woyska - - - -	6290000		6290000		6290000
		Summa Generalna - - - -			11628461.		
	Summy Kapitalne ktore Ratami uspokoić należy z funduszu umarzaiącego.	Nadgroda 9. Towarzyszom Komendy Ur: Kraszewskiego - -	18000				
		Ubespieczenie Gwardyi Pieszey Koronney *salva liquidatione* - -	728477	1			
		Ubespieczenie Ur: Alexandrowi Unrugowi - - - -	45000				
		Indemnizacya W. Xiążęciu Sapieże Kanclerzowi Lit:	100000				
		Zawdzięczenie W. Borchowi Podkanclerzemu Koronnemu	335000				
			1226477	1.			
		Krolowi Jmci za niedobraną perceptę od Roku przeszłego i powrocenia Awansow iakie się z dokumentow pokażą.					

§. *S K Ł A D.*

Nro I. ANNO 1609

SKŁADY KORONNE.

Składy Koronne Uprzywileiowane iż Exekucyi nie maią według Praw, o tym uczynionych upatruiąc ztąd pożytek nie mały, gdy w Exekucyą wprawione będą reassumuiemy dawne o tym Prawa i peny w nich opisane, chcąc aby ludzie kupieccy wszyscy do składow towary swe sprowadzali i tam ie przedawali Stanowi Szlacheckiemu Prawa i wolności w cale zachowuiąc. A Miasto Krakow, w zwyczaiach i Prawach ich do przyszłego Seymu zostawuiemy. A te towary ktore z Niemiec i z innych Państw, także z Prus będą przywożone do Korony, od tych Cło ktore induktą zowią do Skarbu Naszego płacone bydź ma do rąk tego komu to Skarb z rozkazania Naszego zleci. Same iednak Mieszczany i Kupce Krakowskie z strony Indukt do decyzyi i uznania Naszego zostawuiąc. *Vol: II. fol. 1676. Anno. 1609.*

Nro 2.

SKŁAD WSZELKICH TOWAROW.

Chcąc pomnożyć bogactwa Narodowe a bardziey nie zawodne wniyście pieniędzy do Kraiu Rzpltey ustanawiamy kompanią albo raczey ustanowić się maiącey 1776
bespieczeństwo wszelkie upewniamy tym sposobem: Ponieważ wszelkie Produkta kraiowe iako to Zboże, Skory, Woski, Łoie, Saletry, i inne tym podobne Towary, naywięcey Rzekami Bug, Narew, Wisła, Wieprz, i Pilica wyprowadzone zostaią a dotąd częstokroć z stratą przedawane bydź muszą więc

ANNO obmyślaiąc lepszy pożytek dla Kraiu, pozwalamy zebrać się kompanii bez
1776 dystynkcyi Szlachcie lub Mieszczanom Obywatelom lub zagranicznym, i oney przy zbieżeniu tych Rzek, to iest w Zakroczymiu lub w Okolicy byleby na gruncie Dobr Krolewskich, przykładem Kazimierza Wielkiego Krola Polskiego Spichrze wystawiać, składy tak na Kraiowe Towary, iak na Zagraniczne formować do nich wszelkiego rodzaiu Towary z tych Rzek wodą idące skupować i w spichrzach wystawionych składać, które to towary Kraiowe od wzwyż wyrażoney Kompanii ustanowić się maiącey Ceną Towarową lub podług umowy albo zakontraktowania z przywożącemi lub wodą idącemi przywożącym bez żadnego iednak przymusu z wolnym dalszym spławem dla tych, co by przedawać niechcieli, płacone bydź powinny, w ktorey kompanii kożdemu Szlachcicowi lub Mieszczaninowi Obywatelowi lub Zagranicznemu swoie Akcye czyli porcye mieć, Spichlerze wystawiać *pravio censu proprietario Fundi*, i do nich Towary skupować wolno będzie. Ostrzegamy, iednak aby za długi namienioney Kompanii nikomu i nigdy w odpowiedzi nie były oboyga Narodow Skarby. *Vol: VIII. fol: 895. A. 1776.*

§. *SKORY.*

Nro 3. De Cerdonibus.

1338 Prohibemus ne Cerdones, quicunq; in Regno nostro sint cutes elaboratas, hoc est corium ab illis paratum, extra Regnum Nostrum, ad Externas Nationes mittant aut externis evehendum vendere præsumant lub amissione ejusdem Corij, & pœna Nostra Regali. *Vol: I. fol: 532. A. 1338.*

§ *SŁUGA.*

Nro 1. De inculpatione Vladarii per ipsius Dominum.

1347 Præterea cum Dominus contra suum Vladarium aut contra alium familiarem pro aliquibus rebus, vel injuriis moverit quæstionem, tunc ipse Vladarius aut familiaris Domino suo non deferendo juramentum teneatur se cum sex testibus expurgare. *Vol: I. fol: 39. A. 1347.*

Nro 2. De Servis aut Ancillis illiberis evadentibus aut fugientibus.

1420 In lege Imperiali continetur, quod servi illiberi, aut Ancillæ, non possint nec valeant, de manibus Dominorum suorum liberari nisi per eosdem fuerint manumissi, & libertati donatæ, sed quod multoties tales illiberi manus suorum Dominorum subter fugientes & evadere volentes, apud alienos Terrigenas & vicinos latitant & observantur, & sic tali modo Dominos suos postponentes & evadentes ad propria revertuntur, ex quorum fuga Domini non modica damna percipiunt ac si hæreditatem perderent, cum servos illiberos Dominus ubi vult locare potest acquirendo hæreditatem novam per ipsos erigendam, unde si apud aliquem tales de cætero latitabunt aut servabuntur. Idem debet eosdem retinere, & in curia proximiori Domini Regis protestari quod tales habet retentos & servat quod si ille facere omiserit & Dominus servorum per testes approbaverit contra ipsum illiberum, Domino cujus fuerit solvere tenebitur cum pœna *pietnadziesta. Vol: I. fol: 81. A. 1420.*

ANNO

Nro 3. De Servis maleficos insecuturis.

Cum hac tempestate familiares ubiq; se excusarent quia Dominis eorum ad insequendos fures, maleficos aut hostes non euntibus, ipsi quoq; eosdem Maleficos insequi nollent, quo non mediocre dabatur patrocinium nequam hominibus manus evadentibus eorum per quos commode poterant detineri. Quapropter statuimus ut quicunq; servorum sive famulantium jubentibus Dominis fures & malefactores quoscunq; insequi & apprehendere noluerint recusaverintq; perpetuo sint infames qui autem fures insequentibus & apprehendentibus infamiam obiicerent eandem pœnam infamiæ incidant eo facto. *Vol: I. fol: 300. A. 1505.* 1505

Nro 4. O Sługi.

Aby żaden sługi *plebeium utriusq; sexus* przyimować i przechowywać nie śmiał, ażby miał list wyświadczony swego zachowania i odstania od Pana, a ktoby się ważył przyiąć *Plebeium* sługę albo rodzica czyiego bez listu wyświadczonego, a byłby przy nim aresztowan albo znalezion, taki przepada winę czternaście grzywien, którą odłożywszy przed sądem Ziemskim nieodchodząc wydać powinien onego zbiega sługę albo Rodzica *soluta pœna nihilominus, toties quoties citabitur.* Jednak nikogo nie chcąc niewolić, będzie wolno słudze od Pana swego odstać, gdy czasu dosłuży swego *sine quovis Impedimento*, Pana któremu służył, a ieżliby go Pan odprawić albo listu dać nie chciał, takiemu słudze będzie wolno wziąść list wyświadczony od Sądu Ziemskiego albo Grodzkiego onego Powiatu *secus* o rodzica który nie gdzie indziey listu nabywać nie ma, tylko u Pana swego. *Vol: II. fol: 972. A. 1578.* 1578

Nro 5. O sługach zbiegłych plebeis.

Konstytucyą Anni 1578. o sługach zbiegłych Plebeis, obostrzaiąc tym którzy się ważą takie sługi bez listu wyświadczanego przyimować winę sta grzywien miasto czternaścia *a forum* w Grodzie należącym naznaczamy. *Vol: II. fol: 1448. A. 1596.* 1596

Nro 6. Reassumptio Prawa o ludziach służących.

Ponieważ ludzie służący, osobliwie *deterioris Conditionis*, że bywaią bez attestacyi przyimowani, częstokroć przez ucieczkę i innę złą akcyą niedosłużywszy czasu, Panow swoich zdradzaią, zawodzą, zaczym zapobiegaiąc tey rozwiozłości, wszystkie Prawa o tym postanowione osobliwie *Anni 1678. in toto* reassumuiemy, z tym warunkiem aby nikt służącego bez attestacyi Pana swego nie przyimował *sub pœna adaucta* 1000. Grzywien *in Officio Castrensi præcisa Appellatione & diffugiis Juris, irroganda. Vol: VII. fol: 74. A. 1764.* 1764

§ S O L.

Nro I. O Soli Zamorskiey.

Uskarża się Szlachta: iż ci którzy szukaią Soli Zamorskiey albo krupiastey zwykli ludziom i poddanym ich krzywdy czynić, i szkody szukaiąc w Domach ich i w skrzyniach tey soli i wszelaki statek Domowy szukaiąc rozmiatywać a 1576

ANNO tak uſtawiamy, aby na potym takowi ſzukacze ſoli nie byli, Wſzakoż ażeby
1576 przez używanie tey ſoli Zamorſkiey Skarb Naſz iakiey ſzkody nie miał uſtanawiamy. Zeby Staroſtowie Mieyſc Ziemi Pruſkiey przyległych, o tym ſtaranie czynili, i tego przeſtrzegali, żeby kto takowey ſoli Zamorſkiey do Xięſtwa Mazowieckiego wozić i przedawać nie śmiał. A ieżliby kto takowy nalezion był któryby tę ſol wiozł albo przedawał, abo iey iawnie używał, tedy taka ſol tym ſpoſobem naleziona, okrom ſzukania w domach (która iuż nie ma bydź iuż wzięta) ma bydź w wodę utopiona, żeby iey nikt nie używał, i ma bydź karan winą czternaścią Grzywien. *Vol: II. fol: 947. A. 1576.*

§. *SOŁTYS.*

Nro 1. De Scultetis, tam Spiritualium quam Saecularium personarum ad bellum ituris.

1346 Qui onus præſertim quod omnes tangit inter plures diviſum facilius deportatur. Quapropter ſtatuimus quod indiferenter omnes ſculteti tam ſpiritualium quam etiam Sæcularium perſonarum juxta ipſorum facultates ad quamlibet Expeditionem nobiscum tranſire teneantur. *Vol: I. fol: 5. A. 1346.*

§. *SOŁTYSTWA i WYBRANICTWA.*

Nro 2. Zniesienie Prowincyi, od Sołtysow i Wybrancow przywłaszczoney.

1768 Ze Poſſeſſorowie Sołtyſtw, i Wybranieſtw nieſłuſznie i z uſzczerbkiem dochodow Starościńſkich i Dzierżawcow Dobr Krolewſkich Propinacyą po wielu mieyſcach przywłaſzczać ſobie zwykli (o czym uczynione Nam ieſt od Urodzonych Staroſtow Naſzych przełożenie) Przeto takowe *abuſus* znoſząc, poſtanawiamy, odtąd aby żaden z wſpomnionych Sołtyſow i Wybrańcow we wſiach Staroſtw, Krolewſzczyzn, i wſiach Dobr Naſzych Stołowych pod żadnym Tytułem Propinacyi nie zażywał. *Vol: VII. fol: 808. A, 1768.*

§ *STAROSTA.*

Nro. 1. De causis, quas soli Capitanei judicare possunt.

1420 Relatum eſt, quod Capitanei Noſtrarum Terrarum communiter cauſas qu s-cunq;, quæ minimè ad eos dignoscuntur pertinere judicant ſententiant & diſcernunt, volentes igitur in ponere modum judicandi decernimus. Quod Capitanei Terrarum Noſtrarum non debeant alias cauſas præter infraſcriptos articulos judicare ſcilicet pro violentia fœminarum pro deprædatione ſtratæ publicæ, pro incendio & immiſſione ignis, pro violenta domicilli invaſione alicujus aliarum autem Cauſarum minime judicandi habeant facultatem. *Vol: I. fol: 77. A. 1420.*

Nro 2. In Capitaneos non constituentur Dignitarii.

1496 Item cum ſingula Officia ſuis ſint Actibus deputata pollicemur quod in nullis terris Regni Noſtri Palatinum aut Caſtellanum in Capitaneum præficiemus, præter Capinaneum Cracovi. *Vol: I. fol. 248. A. 1496.*

Nro 3.

ANNO

N^ro 3. Quatuor Articulos Capitanei judicaturi. 1496

Item ſtatuimus quod Capitanei Noſtri non judicent indiſtincte præterquam quatuor Articulos, pro concuſſione Viæ Regiæ ubi mercatoribus Violentia infertur pro pro incendio invaſione Domus violenta manu & oppreſſione fæminarum. *Vol: I. fol: 250. A. 1496.*

N^ro 4. De stipendiariis damna aut iniurias committentibus.

Item conſiderantes damna plurima, oppreſſiones rapinas & violentias in Bonis & hominibus ſpiritualium ſubditorum Noſtrorum per ſtipendiarios committi ſolita, atq; ſolitas nulla ſatisfactione aut mulcta compenſari; ſtatuimus ut in futurum ſtipendiarii undecunq; & quacunq; neceſſitate in Regno noſtro pro tempore exiſtentes, pro ſingulis damnis, oppreſſionibus, & rapinis violentiis & injuriis ſatisfactionem debeant, omnimodam per Capitaneos aut locorum aut gentium cum ea quæ decet ſeveritate ad impendendam eam compellendi, & inſuper Magiſtri comitivarum de quibus tales reperientur oppreſſores tanquam criminum conſcii ac illorum Duces improvidi in turrim dejiciantur usq; ad plenariam ſatisfactionem detinendi. *Vol: I. fol: 277. A. 1496.* 1496

N^ro 5. De primo termino judicii Capitaneorum.

In Majori Polonia ad vota illarum Terrarum incolarum Subditorum Noſtrorum decernimus, & ſtatuimus, ut coram quolibet Capitaneo, non ſit terminus peremptorius in primo termino ne majoris Auctoritatis eſſe putetur Capitaneus quam Rex coram quo non eſt terminus Peremptorius in primo termino, niſi quis ad hoc ſe ſponte ſubmittat. *Vol: I. fol: 301. A 1505.* 1505

N^ro 6. De Citationibus Capitaneorum ad querelam.

Querebantur ſubditi Noſtri Majoris Poloniæ præſertim de Capitaneatu Poſnanien: Citationibus Capitanei ſe vehementer gravari. Quamobrem decernimus quod Capitaneus citari non debet ad querelam, niſi pro expulſione Dominæ dotalitialis & pro recenti Crimine, tempus autem recentis Criminis ſit Annus & ſex hebdomadæ *Vol: I. fol: 301. A. 1505.* 1505

N^ro 7. De Literis per Capitaneos in tribus casibus ad querelam dandis.

Primo cum aliquis dominam dotem habentem expellit ex reformatione, ſecundo cum frater fratri diviſionem conſentire non vult Tertio cum aliquis aliquem expellit ex pacifica tenuta. *Vol: I. fol: 327. A. 1505.* 1505

N^ro 8. De Executione rei judicatæ.

Cum aliquis ſuper aliquo rem habuerit judicatam alias perlucratus fuerit jus, & dabitur ad brachium Capitanei, extunc ille qui per lucratus eſt duabus vicibus, habet ad pignorandum duabus vicibus ad intromiſſionem, & pro qualibet repercuſſione debet condemnare pro pignore & pro intromiſſione, & poſt hoc debet Capitaneus deſtinare cum eo Authoritate ſua aliquem ſuo nomine & intromittere victorem, vadiumque imponere tenebitur, *Vol: I. fol. 327. A. 1505.* 1505

ANNO 1507 **Nro 9.** Praeterea statutum de Citationibus Capitaneorum ad querelam, volumus intelligi de dominabus dotalitionatis, ut pro ipsarum & aliarum personarum, de pacificis possessionibus expulsione violenta, liceat Capitaneis citationem dare, reliquum ejusdem capituli approbamus. *Vol. I. fol. 360. Anno 1507. Tit.*

Nro 10. De paena Capitaneorum negligentium exequi, quae ad eorum pertinent officium.

1507 Ut Officiales & Dignitarii diligentius intendant executioni Judiciorum & Administrationum eis incumbentium, innitendo prioribus Constitutionibus decrevimus, ut quoties Capitanei in exequendis his quae ad ipsorum Officium pertinent negligentes reperti fuerint si in obligatione bona Capitaneatuum suorum teneant puniantur poena Centum Marcarum de eorum summa eis defalcandarum si autem in liberis bonis Capitanei extiterint privatione Officii Capitaneatus volumus esse puniendos. *Vol: I. fol: 361. A. 1507.*

Nro 11. Poena contra non possessionatos Capitaneos et eorum Officiales.

1519 Capitanei & eorum Officiales, sint in terris, ubi ipsa Officia gerunt, possessionati juxta Antiquum Statutum; alioquin suis Officiis privari per nos debebunt. *Vol: I. fol: 389. A. 1519.*

Nro 12. De Capitaneis negligentibus executionem rei Judicatae.

1528 Quia Capitanei in executione rei judicatae solent esse negligentiores in Detrimentum eorum, qui Justitiam habent & sententiam obtinent: quibus providere volentes, statuimus, ut poenam statuti ab hujusmodi Capitaneo, executionem negligente nobis debitam pars Actorea totam assequatur & habeat. *Vol: I. fol: 534. A. 1538.*

Nro 13. O dwoygu Starostwie Sądowym.

1562 Gdy iest rzecz słuszna, aby każdy na iednym Urzędzie przestał, aby tym pilniey powinności onego Urzędu wykonywał: ustawuiemy aby żaden dwoyga Starostwa Sądowego dzierżec nie mogł. A ieżliby kto był nalezion ktoryby nie bacząc nic na tę ustawę Koronną miał, u nas takowe Starostwa uprosić tedy takiemu maią bydź *bona* konfiskowane, a ktemu pozwany od kogożkolwiek bądź do ktoregożkolwiek Sądu albo Urzędu Winy dwieście grzywien przepada: ktorą winę na pierwszym Roku, iako na zawitym nie odchodząc od Sądu odłożyć stronie będzie powinien, i takowe Sarostwa iedno tamże *in instanti* puścić ma *exceptis modernis possessoribus*, ktorzy dożywota Starostwa oboie trzymać maią. *Vol: II. fol: 619. Anno 1562.*

Nro 14. O Starostwach na Dzierżawach Krolewskich.

1562 Ustawiamy iż na wszelkie inne Starostwa i Dzierżawy nasze, w ktorych sądow nie masz, wolno nam będzie dawać Starosty choćby też w oney Ziemi

nie mieli osiadłości by tylko Narodu Polskiego był Szlachcicem: takowy będzie ANNO
powinien mocą tego statutu w Sądzie Ziemskim i Grodzkim *in Articulis Ca-* 1562
strensibus oney Ziemie, o każdą krzywdę komużkolwiek by ią uczynił, odpowiadać i postępek prawny ma się przeciwko niemu ściągać iako przeciwko nieosiadłemu, ieżliby osiadłości nigdzież nie miał. A ieżliby osiadłość w koronie miał tedy gdyby był w czym przesądzon w Ziemstwie, tedy przezyski nie na grunt się maią ściągać Nasz ale na Starościnę osiadłość; abowiem przezysków ma bydź remissa do tey Ziemie i Powiatu, kędy ma osiadłość, a Pozwy maią bydź nań kładzione *in Residentia tenutarii* w Dworze albo na Zamku. *Vol. II. fol: 620. Anno 1562.*

Nro 15.

Skarzyli się przed nami Posłowie Ziemscy na Starosty Sądo- 1563
we, iżby *abusum quendam* wnieść mieli w Exekucyi na Rycerstwo Koronne, nad Statut *Vladislai Jagiellonis in Jedlna fol: 50.* napisany prosząc abyśmy złożyli z nich cobykolwiek przeciwiało się Exekucyi nad Statut przerzeczony gdyż oni niechcą z Xiężą ich miłością wdać się w żadne Dysputacye iedno stoiąc przy Prawie swym, niechcą wolności swoich *in dubium vocare.* My powinności swoie bacząc i przysięgę wszystkim iednostaynie uczynioną ktemu też na zgodne zdanie Rad naszych Swieckich i na prozby Posłow Ziemskich rozkazuiemy wszystkim Starostom Naszym Sądowym: aby ni nakim inakszey Exekucyi nie czynili iedno iako w Statucie Jagiełłowym *in Jedlna* stoi 26. a cobykolwiek inaczey uczynili *sit irritum & inane. Vol: II. fol: 621. Anno 1563.* *Tit:* Statut około.

Nro 16. O Sądziech Staroscinskich.

Ustawuiemy iżby każde Roki Starosta sądził iako Statut uczy *fol: 9.* 1563
Jezliby tak zabawion nie był iako tam stoi w tymże Statucie, pod straceniem Urzędu, a ieżliby inaczey sądzono podle Statutu *fol: 3.* aby Sądowi takiemu *nulla praestaretur Obedientia,* My czyniąc dosyć prożbom Posłow, na potomne czasy komukolwiek Starostwo iakie damy, ten takowy będzie powinien sam przez się Roki Staroście sądzić wedle Statutow wyżey opisanych: *exceptis tamen modernis possessoribus,* przestrzegaiąc tego aby iaka przyczyna *intestini odii & dissidii* nie była. *Vol. II. fol: 622. Anno 1563.*

Nro 17. Starostowie niesądowi.

Tego też poprawuiąc o Starostach Naszych niesądowych iż gdyby o co 1563
w Grodzie przesądzon *in articulis Castrensibus* był, tedy także ma bydź przeciw niemu postąpiono w przezyskach, iako i od Sądu Ziemskiego. *Vol: II. fol. 637. Anno 1563.*

Nro 18. O Duchownych

Skarżyli się Posłowie Ziemscy, iż przeciw Konstytucyi Piotrkowskiey dwu- 1563
letniey spozwani są niektorzy Starostowie od Stanu Duchownego o to iż Exekucyi czynić nie chcą mimo tę Konstytucyą. My Konstytucyą przerzeczoną w mocy zostawuiąc i dosyć iey czyniąc, takie Pozwy, ktorebykolwiek były i te-

ANNO raz i na potym na ſtronę odkładamy i w niwecz obracamy. *Vol: II. fol: 692. Anno. 1565.*

Nro 19. O Wakancyach.

1588 Wakancye wſzelakie naydaley puł Roka, potym iako ſię ktora otworzy rozdawane bydź maią. Jednak ktoreby *immediate* przed Seymem przypadły maią bydź naydaley w tydzień po poczęciu Seymu rozdane. Czego Posłowie na Seymie popierać maią. *Vol. II. fol. 1221. Anno 1588.*

Nro 20. Starostwa Sądowe i Ukrainne W. X. Lit:

1589 Staroſtw Sądowych także Zamkow Ukrainnych dzieciom lat nie zupełnych wedle Prawa dawać nie będziemy iedno ludziom godnym Nam i Rzeczypoſpolitey zasłużonym a ktoby co odzierżał po tey Konſtytucyi, takowy *privatione Officii puniendus eſt. Vol. II. fol: 1285. Anno 1589.*

Nro 21. Starostowie Ukrainni.

1620 A iż wielkie uciążenie Rzeczpoſpolita ponoſi przez nie mięſzkanie PP. Staroſtow na Zamkach Ukrainnych, ich *defenſioni* podległych przeto teraźnieyſzą Konſtytucyą uchwalamy, aby zawſze *præſentes* a mianowicie czaſu tego niebeſpieczeńſtwa byli i nigdzie z Zamku oprocz konſenſu naſzego Namieſtnika nieodieżdżali i one potrzebnemi municyami do obrony należącemi opatrowali, *ſub pœna privationis Capitaneatus* o co *forum cuivis*, za Dworem Naſzym naznaczamy, do czego Staroſtowie Ruſcy i Podgorſcy należeć maią. *Vol. III. fol. 376 Anno 1620.*

Nro 22. O Starostwach Ukrainnych.

1635 Iż wiele Rzeczypoſpolitey na tym zależy, aby Zamki Ukrainne w iako naylepſzym opatrzeniu były i na nich Staroſtowie według Powinności ſwych rezydowali, za zgodą wſzech Stanow, mocą Seymu teraznieyſzego to waruiemy iż na takowych Staroſtwach Ukrainnych *in ſolidum* mężowi i żonie na potym dożywocia dawane nie będą. *Vol III. fol. 874. Anno 1635.*

Nro 23. Starostowie Grodowi Zytomirski i Owrucki.

1764 Ponieważ Woiewodztwo Kiiowſkie trzy Powiaty, pierwſzy Kiiowſki drugi Zytomirſki, trzeci Owrucki w ſobie zawieraiące, *per antiquam revolutionem temporum* oddziału Powiatow ſwych nie miało, przez co w Grodzie Kiiowſkim z mocy Prawa wſzyſtkie trzy Powiaty dotąd ſądziły ſię. A że Konſtytucyą Roku 1659. po ograniczeniu Ziem Kiiowſkiey Zytomirſkiey i Owruckiey także Staroſtom Zytomirſkiemu i Owruckiemu Grodzkim, Sprawy Obywatelow ſwoich Ziem z Urzędami onych ſądzić *prævio explendo Juramento* zezwolono, przeto zapatrzywſzy ſię na taryffy Powiaty pomienione oddzielaiące, iedney Powiatu Kiiowſkiego do Grodu Zytomirſkiego R. 1724. d. 3. Lutego drugiey Powiatu Zytomirſkiego R. dnia i Mieſiąca tegoż do Grodu tegoż, trzeciey Powiatu Owruckiego w Roku tymże dnia 16. Kwietnia w Grodzie Owruckim *per Oblatam* podanych ſtoſuiąc ſię do wyż rzeczoney Konſtytucyi *pro peragendo celeriori Juſtitiæ curſu* Staroſtom Grodowym Zytomirſkiemu i Owruckiemu Sądy ſwoie reas-

reassumować pozwalamy takowym porządkiem aby pierwsza Kadencya Sądów Grodzkich Kiiowskich po Koronacyi przyszłego Nayiaśnieyszego Regnanta Polskiego w Niedziel sześć w Mieście J. K. Mci Zytomierzu za poprzedzaiącym po trzykrotnym przywołaniem reassumowana i przez Niedziel dwie dla Obywatelow Powiatu Kiiowskiego sądzona była. Po ktorey Kadencyi doszłey lub nie, Starosta Zytomierski w Niedziel cztery po determinowaney wyższey kadencyi, tamże w Mieście Zytomierzu wykonawszy zwykłą Starostom Rotę przed Senatorem Woiewodztwa Kiiowskiego lub Urzędnikiem Powiatu Zytomirskiego ktorego nayłatwiey sprowadzić może w przytomności *Congregandae Nobilitatis* teyże Ziemi z Urzędem swym podobnie Juryzdykcyą Reassumował, i przez Niedziel dwie Sprawy swego Powiatu sądził, a po tey kadencyi *it idem* w Niedziel 4. Starosta Owrucki w Mieście i Zamku Owruckim, podobnie za potrzykrotnym przywołaniem i Juramentu wykonaniem, Sądy swe zacząć i *simili methodo* kończyć będzie dla swego Powiatu Owruckiego powinien i tak *perpetuum cursum* Sądow naznaczamy. Waruiąc, aby Obywatele *extra proprium districtum* nie byli ewokowani *sub poena mille marcarum luenda & nullitate* Dekretow i Processow. *Vol. VII. fol. 62. Anno 1764.* ANNO 1764

Nro 24. EXEKUCYA DEKRETOW.

Starostom i Urzędnikom Grodzkim, nie ma to szkodzić że Dekretow Trybunalskich przed śmiercią Krola Jmci w ktorychkolwiek Sprawach wypadłych w czasie *Interregni* Exekucyi czynić nie będą, do ktorey iednak uczynienia po koronacyi nowego Krola w Niedziel sześciu, skoro na czyiąkolwiek instancyą użyci będą, podług przyzwoitości Prawa, i należytości interessu, *praevia avisatione* stron *obligantur.* Sprawy zaś wszelakie *fisci* z temi co Podatkow publicznych Rzeczypospolitey, iakimkolwiek nazwiskiem mianowanych, nie wypłacali, w Sądach Kapturowych osądzone bydź powinny, i Exekucye Dektetów Trybunalskich w tey materyi podatkowania ferowanych, iako i Kapturowych zaszłych Urzędy Grodzkie nieodkładnie pod winą zapłacenia z własności rzeczy osądzoney, czynić maią. Do czego i wszelkich innych Dekretow Kapturowych Exekucyi Sędzia Kapturowy nie będący Ziemskim lub Grodzkim Officyalistą pod nieważnością odprawy, bydź zażyty nie powinien *salvis Statuto & Constitutionibus Regni de impossessionatis Officialibus Sancitis* ktorzy iako bydź *in Officio* nie powinni, tak *Actus* ich *Executivi pro nullis & irritis declarantur. Vol. VII. fol. 13. Anno 1764.* 1764

Nro 25. O PRZYSIĘDZE URZĘDNIKOW GRODZKICH W KORONIE I W W. X. LITEWSKIM.

Doświadczenie uczy, iak często kroć śmierć iednego z Officyalistow Grodzkich Sądowych z włoką sprawiedliwości bywa gdy odległy od swoiego Grodu Starosta laty lub słabością albo publicznym Urzędem obciążony, aktualnie go wykonywaiąc ziechać do Grodu nie może dla wysłuchania przysięgi nowego Officyalisty, przeto ubespieczaiąc niezawodność kadencyi Sądow Grodzkich dla czynienia sprawiedliwości wyznaczonych pozwalamy Starostom Grodow: aby w przypadku niesposobności osobistego ziechania do swoich Grodow przez uproszonego Senatora lub pierwszego *in Orbine* Urzędnika tego Woiewodztwa Ziemi albo Powiatu w kto- 1768

ANNO 1768 rym ſię ich Urząd Starościńſki rozciąga przyſięgi od Officyaliſtow ktorych na mieyſcu ubyłego poſtanawiać będą odbierali a tak wykonane Juramenta za niewątpliwe mieć chcemy to iednak pozwolenie Naſze nie ma ſłużyć Staroſtom do pierwſzego uſundowania Juryzdykcyi gdzie i ſami *in Perſona* w własnych Grodach przyſięgać i Officyaliſtow gdyby nowych kreować chcieli ſłuchać przyſięgi winni. *Vol. VII. fol. 735. Anno 1768.*

§. SUBLEWACYE.

1557 **Nro I.** Podnieſienie wywołania ktore bywa dawano za złym powodem Prawa gdyby miało bydź prorogowano, winien będzie ten komu ie dadzą przyzwać ſtronę do Grodu kędy ma takowe podnieſienie obwołać a tam ma okazać iż żadnego poſtępku Prawnego nieomięſzkał czynić o zły przewod Prawa. A gdzieby tego nie okazał tedy podnieſienie takowe mieyſca nie ma mieć. *Vol. II. fol. 605. Anno 1557.* Tit: Statuta.

§. SUMMY.

Nro I. De Arrestandis Peccuniis.

1505 Item homini poſſeſſionato non debent pecuniæ arreſtari excepto quod ſi minorem poſſeſſionem haberet quam illud pro quo Citatur tunc pecuniam fidejubebit ex arreſto quia videlicet parebit juri & judicatis. *Vol. I. fol. 332. A. 1505.*

Nro 2. O Summach nowych na Krolestwie.

1562 Toż o Summach pieniężnych na Imionach Naſzych Krolewſkich zapiſanych, ma bydź rozumiano. Iż wſzyſtkie Summy po Statucie Krola Alexandra zapiſane tracone bydź maią bo choćby też i w takowych liściech extenuacye były napiſane tedy iż nie ſą *pro neceſſitate Reipublicæ* pożyczane extenuacya też zoſtać nie może dla tego ſłuſznie ginąć maią. Bo na to wſzyſcy Panowie Jchmość Rady i Poſłowie ſię zgodzili że nie były takie *neceſſitates Reipublicæ* dla ktorych by mieli Krolowie Polſcy Dobra Rzeczypoſpolitey zaſtawiać bo ieżeli były *neceſſitates* iakie tedy tak były wielkie podatki, że nie tylko one *neceſſitates* odprawowali, ale też ieſzcze tych podatkow zoſtawało, zoſtawuiąc to iednak rozſądkowi Seymowemu. Jeżeliby liſty Krola Zygmunta były pokazane, ktore w Pruſkie Woyny *pro neceſſitate Reipublicæ* na zaſtawy dawał od Statutu tego warunek czyniąc, takowe liſty maią bydź oſobliwym Sądem ſądzone. *Vol. II. fol: 613. Anno. 1562.*

Nro 3. O Starych Summach.

1588 Upuſzczenie czwartey części ſtarych Summ za dożywociem tak deklaruiemy, że wſzyſtka Summa na cztery części ma bydź rozłączona a za każde dożywocie iedna część z tych czterech ma bydź upuſzczona, tak iż czworgiem dożywocia każda Summa ma wziąć koniec i extenuacyą ſwoię. Zaczym na ktorey by dzierżawie po Konſtytucyi było czworo dożywocie dotrzymane, tedy piąty *Poſſeſſor*, iuż powinien kwartę płacić i reſpondować do Skarbu wedle Przywileiu ſwego wyiąwſzy żeby kto iuż teraz za piątym dożywociem od pierwſzey o tym Konſtytucyi dobra trzymał, ten takowy *modernus Poſſeſſor* ma bydź zachowany do śmierci w poſſeſſyi. *Vol: II. fol: 1223. A. 1588.*

ANNO

Nro 4. Zaciągnienie Summ na Dobra Rzeczy-Pospolitey.

Ileby który z Dzierżawcow Dobr Naſzych Summą na teraźnieyſzą Rzeczypltey potrzebę wygodą bydź zechciał daiemy zupełną moc Deputowanym przy W. Podſkarbim Koron: Kommiſſarzom Naſzym wyliczone aſſekurować powagą Seymu tego Summy z tym dokładem, że potomkowie ich nie pierwey Donataryuſzom Naſzym z Dzierżaw i Dobr w Summach zawiedzionych uſtąpić powinni będą, ażby aſſekurowane Summy rzetelnie onym oddane były, które to aſſekuracye tylko ſię do wypłacenia tych ſześciu Millionow ſciągać maią. *Vol: IV. fol: 609. A. 1659.* 1569

Nro 2. Ustanowienie Prowizyi i ubespieczenie Kredytorow.

Ubeśpieczaiąc tak Kredytorow w należących im od Summ prowizyach, iako też Debitorow *in determinata ſolutione Proviſionum*, uſtanawiamy iż odtąd od żadnych zapiſow wexlow, kart ręcznych i wſzelkiego gatunku Tranzakcyi Debitorowie ſwoim kredytorom więcey płacić obligowani nie będą, tylko po pięć od ſta na Rok i ktoby z kredytorow większey wyciągał Prowizyi, karą pięćſet grzywien i utraceniem roczney prowizyi karanym bydź ma. Gdyby zaś Debitor na terminie tym ktorym ſię kredytorowi ſwoiemu oddać prowizyą obowiązał, prowizyi podług dokumentu nie zapłacił, tedy *pro pœna* od uchybionego Terminu prowizyą iuż nie po pięć ale po 7. od ſta ſwoiemu Kredytorowi aż do zapłacenia Summy płacić obligowany będzie o ktorą prowizyą i Kapitał zapozwany Debitor gdyby ſię wzdać dopuścił dwie Kondemnaty w każdym ſądzie *pro plenaria convictione* będą. Gdyby zaś Debitor do Sądu zapozwany ſtawił ſię, tedy żadna delacya onemu *ut in Causa ſimplicis debiti* dozwolona bydź nie ma, a Grody ſprawy takiego gatunku *præcisa appellatione, & non obſtante gravamine* finalnie ſądzić maią. *Attenta* oraz *calamitate temporum* ſześcio letniey teraźnieyſzey Rewolucyi Kraiowey, gdzie ſami Dziedzice dobr tak wielkie znieśli krzywdy, a Kapitaliści żadney nie mieli ſzkody, uſtanawiamy aby wſzelkie prowizye zaległe pod iakimkolwiek tytułem tranzakcyi lub zapiſu od Roku 1768. od Swięta S. Jana Chrzciciela aż do Roku teraźnieyſzego do tegoż ſamego święta po pięć od ſta płacone były, co ſię zaś tycze Kontraktow zaſtawnych, iſtotną i niewątpliwą poſſeſſyą ubeśpieczonych te z pod ninieyſzey uſtawy wyimuiemy. Kontrakty zaś zaſtawne Poſſeſſyą zaſtawnikow nie zabeśpieczone tylko dla Prowizyi wymyślone za proſte zapiſy rozumiane mieć chcemy, i od ſumm takowemi Kontraktami ubeśpieczonych pięć od ſta Prowizyą determinuiemy. Co do Summ *Minorennium*, tudzież pod ewikcyą podpadaiących od tych prowizya pięć od ſta płacona będzie aż do wzroſtu *Minorennium* i opatrzenia doſtateczney Ewikcyi z pod tey Uſtawy wyimuią ſię zaległe Prowizye ktore Obywatele odpadłych Prowincyi winni ſą Obywatelom w Kraiach Rzpltey zoſtaiącym i wzaiemnie te ktore Obywatele Rzeczypoſpolitey winni ſą Obywatelom odpadłych Prowincyi; ktore to prowizye *juxta reciprocitatem* z ſąſiedzkiemi Dworami uregulowane będą i *juxta hancce reciprocitatem* zapłacone bydź maią. *Vol: VIII. fol: 181. A. 1775.* 1775

Nro 6. Ustanowienie Prowizyi Duchownym.

Ponieważ Duchowieńſtwo w niektorych Woiewodztwach o Prowizye od ſumm Kościelnych z Stanem Swieckim poczyniło ugody i też Prowizye na puł- 1775

ANNO 1775 czwarta od sta od summ Kościelnych i fundufzowych udeterminowało. Więc ztwierdziwszy te ugody między Duchownemi a Swieckiemi osobami uczynione oneż na całą Koronę Polską i przyłączone do niey Prowincye za powszechną Stanow Zgromadzonych i Skonfederowanych zgodą rozciągamy i aby odtąd od summ Kościelnych i fundufzowych drożey Prowizya iak po puł czwarta od sta płacona nie była. *Lege perpetua* stanowiemy, maiąc zaś wzgląd na nieszczęśliwe czasy i Rewolucyą Kraiową, też Prowizye od summ Kościelnych i fundufzowych od R. 1768. od Swięta S. Jana Chrzciciela do Roku teraźnieyszego 1774. do tegoż samego Swięta zaległe po puł czwarta od sta opłacone mieć chcemy. Aby zaś w obieraniu udeterminowaney Prowizyi Duchowieństwo zwłoki nie cierpiało, onemuż *promptam justitiam* obmyślić deklaruiemy. *Vol: VIII. fol: 182. A. 1775.*

§. *SUKCESSYA.*

JUS TERRESTRE NOBILITATIS PRUSSIÆ CORRECTUM.

Nro I. De Successionibus.

In quæcunq; bona tam mobilia, quam immobilia si filij supersint, æquis sortibus filij tantum succedant; masculis deficientibus, filiæ Existentibus autem filiis, filiæ Dotem per parentes, dum in vivis essent, inscriptione vel Exemplo alterius filiæ assignatam habebunt, quæ nisi a parentibus assignata feuerit, per fratres & duos proximos ex parte Patris & duos ex parte Matris duosq; scabinos Terrestres illius districtus, in quo habitabunt, per Judicium Terrestre electos, intra annum & sex menses Assignari & Constitui debebit interim quoad elocentur pro conditione sua, honestè a fratribus Educentur & exhibeantur. — Quod si intra Annnum & sex Menses, quemadmodum supra constitutum est, Dos assignata illis non fuerit, portiones suas una cum fratribus æquo jure tam in paternis quam maternis bonis habebunt. = Dote autem ita illis assignata nullum ultra eam sibi jus hæreditarium in bonis Paternis vel Maternis aliorumve ascendentium, ac etiam per aliquem ex fratribus steriliter decedentem si alii ex fratribus superstites sint, vendicare poterunt licet nulla eo nomine renuntiatio facta sit = Nec ut Dos ratione decedentium fratrum sibi augeatur a fratribus petere, sed illæ sortes fratrum steriliter decedentium, ad fratres solos, aut fratrum Masculini sexus liberos, qui super vixerint, pleno Jure devolventur. = Quod si fratres omnes steriliter decedant sorores earumq; liberi in stirpes in bonis succedent: sororibus itidem amitis, materteris avunculis aliisq; cognatis, non tamen patruis, vel patruelibus aliisve agnatis una cum fratribus Sorores earumq; Successores in stirpes itidem succedent. = Nec maritus in Bonis Uxoris nec Uxor in Bonis Mariti post mortem alterius quidquam juris amplius (juribus tamen ejusmodi præteritis nihil nocendo) sibi vendicare aut usurpare poterunt, quam quod ad Acta publica quæcunq; Authentica legitimè inscriptum sibi docere poterunt. = Loco vero Successionis mutuæ in dimidiam partem bonorum quæ hactenus in usu fuit, bona quæ ad maritum attulerit dotemq; & contra dotem à marito sibi inscriptam, integram habere debebit, quas ita marito inscribere liberum erit, ne amplius tamen, quam dimidiam partem bonorum suorum iis oneret. = Et dotis quidem proprietas ad illam, hæredesq; ipsius pertinebit. Contradote autem ad vitæ tempora ut & fruetur Successoribus tamen defuncti, de restitutione post mortem suam inscriptio-

ne in

ne in aliqua bona libera vel sua vel fide jussorum sufficienter possessionatorum, cavere tenebitur. = Advitalitium etiam Jus mutuum in omnibus Bonis liberum erit conjugibus sibi inscribere, Si quæ etiam nullam dotem a marito inscriptam habuerit quartæ tamen partis bonorum mariti defuncti uxor superstes usum fructum percipiet, donec ad secundas nuptias transierit. = Successionum autem hæc erit ratio. Primo per directam lineam descendentes succedent. = Itaque si quis decedens filios aut filias; ex aliis autem filiis aut filiabus nepotes neptesve, aut etiam ulteriore gradu descendentes reliquerit, vel etiam nullos filios filiasve sed tantum nepotes neptesve aut ulteriores in bona Avi Aviæve in stirpes succedant tantum videlicet unius cujusque stirpis posteri, accepturi, quantum ad parentis ipsorum si in vivis esset, sortem pertineret. = Si neque filios filiasve neque ab iis descendentes quis reliquerit, fratres autem, vel fratribus non existentibus, sorores germanæ, defunctorum ve fratrum aut sororum liberi descendentesque extiterint, secundum ea. quæ supra statuta sunt in stirpes itidem succedant. = Si neque per directam lineam, neque a fratribus & sororibus descendentes extiterint, proximi Successores, ascendentes per directam lineam sint in qua linea hi gradus sunt. Pater Mater, Avus Avia, Pro-Avus Pro-Avia, Abavus, Abavia, cæterique omnes qui in Jure Parentum nomen obtinent. = Neque descendentibus per directam lineam vel a fratribus & sororibus, necque ascendentibus per directam lineam ullis existentibus quarto loco cæteri, vel agnati vel cognati, ut patrui, avunculi, propatrui, proavunculi & similes ab iisque descendentes eo quo Pater & Avus ipsorum, si in vivis essent Jure succederent id est in stirpes. Succedere autem quisque debet in ea tantum bona quæ ab eo proficiscuntur per quem cognatione defuncto conjungitur, ut paterni propinqui in paterna bona succedant, materni vero in dotem tantum vel bona materna. = Itaque si quis ex una tantum uxore liberos aut ab iis descendentes habuerit in utraque bona tam Patris quam Matris, eo quod supra constitutum est inter Mares & fæminas discrimine conservato, succedent. Si ex pluribus uxoribus, in paterna quidem bona conjunctim itidem succedent, in materna seperatim, suæ quisque Matris. = Eodem modo si germanum fratrem, aut fratre deficiente sororem, aut ab iis descendentes defunctus reliquerit itidem tam in paterna quam materna bona defuncti succedant, si consanguineos fratrem, sororemve, aut ab iis descendentes defunctus reliquerit, in paterna defuncti bona tantum succedent in Materna autem Materni propinqui defuncti quamvis remotiores. = Itidem si uterinus frater sororve aut ab iis descendentes extiterint Materna tantum bona defuncti capient, ad Paterna autem Paterni tantum propinqui admittentur & si remotiore gradu conjuncti illis sint profectitiorum autem seu quæsitorum bonorum defuncti, eadem semper conditio sit quæ Paternorum. *Vol: VI. fol: 549. Tit: Jus Terr:*

ANNO 1346

N^ro 2. De Inventario.

Quicunque hæreditatem, aut etiam usum fructum possederit, post mortem defuncti intra Mensem quatuor testibus, fide dignis, suæ conditionis adhibitis hæredibusq; aut aliquot ex illis vocatis Inventarium facere tenebitur: quod nisi fecerit aut fides Inventario adhibita non fuerit in Jus Terrestre eo nominè vocatus peremptorium terminum habebit atque ad primam Citationem respondere

ANNO tenebitur corporaleq; juramentum præstabit, omnia bona fide in Inventarium a se relata, nihilq; ex bonis defuncti a se celatum vel celari. *Vol. VI. fol. 552.*

§. *SURROGATOR.*

Nro I. SUBDELEGACYA SĘDZIOW ZIEMSKICH.

1776 Obiaśniaiąc Prawa dawnieysze na mieysce nieprzytomnego ktoregokolwiek z Sędziow Ziemskich, obierać Subdelegata *congregatæ Nobilitati* na Roki pozwalaiące stanowiemy. Iż gdyby zdarzył się przypadek, i dwoch nie zjechanie Sędziow, tedy takowych ich mieysca zastępuiących Subdelegatow obrać będzie Obywatelom wolno w nieprzytomności iednakże Sędziego, Podsędek gdy obecnym będzie mieysce tego *tanquam Subdelegatus natus* posiadać z pierszeństwa *sine Electione* ma a Subdelegat Sędziego *Electus* na mieyscu Podsędka siedzieć będzie, Prawo iednak *de negligentibus Officialibus* zachowane mieć chcemy, ktore to Prawo ninieysze niema się ściągać na Woiewodztwa Wołyńskie Podolskie i Bracławskie. *Vol: VIII. fol: 908. Anno 1776.*

§. *SWAWOLNICY.*

Nro I. O KOZAKACH I LUDZIACH SWYWOLNYCH.

1569 Iż Ukraina swawolą Kozacką im daley tym bardziey się z Szkodą Rzpltey szerzy, przetoż Konstytucyą *Anni 1593.* w ktorey ci swawolni za *perduelles & hostes Patriæ* są poczytani, *in executionem* przywodząc Hetmanowi Woyska Naszego te swawolniki *ad internecionem* wyniszczyć poruczyliśmy, Daniny Zelechmierową i Boryspalu, i gruntow ktemu należących podnosiemy a te grunta Stołowi Naszemu przywracamy. A dla zachamowania na potym tey swawoli, potrzebną Konstytucyą *Anni 1590. in suo robore* zostawuiemy, wedle ktorey Hetman Nasz i Obywatele tamtych Kraiow z ktorych ci swawolni ludzie wychodzili, zachować się maią. *Vol. II. fol: 1446. Anno 1596.*

Nro 2. O SWAWOLI UKRAINNEY KOZACKIEY.

1611 Ponieważ Ukrainna swowola, tak wielką gorę bierze że Stanowi Szlacheckiemu w Dobrach ich i Naszych wielkie a nieznośne szkody i krzywdy pod pretextem służby Naszey czyni przeto onych na żadną posługę Naszą zażywać nie będziemy chybaby gwałtowna potrzeba Rzpltey ukazowała i to takim sposobem czynić będziemy, daiąc listy przypowiednie, ludziom Stanu Szlacheckiego, dobrze osiadłym, w Woiewodztwach Ukrainnych, na Roty Kozackie, ktorychby Dobra korrespondować mogły szkodom przez nie poczynionym. O co *forum* na Trybunał iako *pro illata injuria peremptoriè, sine ulla dilatione.* A ieżliby oni sami swawolnie kupy zebrawszy po Dobrach Naszych Duchownych i Swieckich chodzili i szkody czynili, przeciwko takim, wedle dawnych zwyczaiow, Starostowie Nasi postępować maią, hamuiąc ich swawolą by też i ruszeniem Powiatow. *Vol: III. fol: 25. Anno 1611.*

SWIADECTWO.

Nro I. AN TESTIBUS IN CAUSIS PRODUCTIS OBIICI POSSIT EXCOMMUNICATIO.

1347 Per experientiam dicimus quod sententia Excommunicationis in producendis Testibus malitiose plerumq; consvevit opponi ex qua oppositione pullulabat

oppressio veritatis unde circa eandem exceptionem sic duximus statuendum, Quod cum aliquibus testibus producendis fuerit objecta exceptio excommunicationis producens testes eosdem absque suae Causae lesione, alios testes si potest nominandi & producendi plenam & liberam habeat facultatem si vero non poterit alios testes nominare vel habere praeter eos quibus obiicitur Sententia Excommunicationis volumus quod hic ad cujus Instantiam fuerint Excommunicati debito modo scilicet cum sufficienti fidejussoria cautione, vel Juratorea depositione cum reverentia aut satisfactione requiratur & petatur quod eisdem testibus Excommunicatis ad perhibendum tantum modo testimonium & subveniendum veritati ne veritas opprimatur beneficium absolutionis impendat, Quod si Excommunicator praemisso modo petitus pro testimonio perhibendo beneficium denegaret absolutionis hujus modi postulantes veniam & absolutionem quantum ad Deum censentur obtinere. Volumus & decernimus quod extunc absque vulneratione Causae, testimonia eorundem testium per Judicem recipiantur & habeant ipsorum testimonia firmitatem. *Vol: I. fol: 18. Anno 1347.* ANNO 1347

Nro 2. De Testibus Consangvineis et in probatione Contractuum et Venditionum.

Conradus a Dominico domum vendicabat & ad suam intentionem probandam Conradus sex testes juxta judicis mandatum produxit quorum primus testis Jacobus alter Petrus ipsius Conradi compater & mediator, seu Amicabilis compositor in eadem Causa quem ipse Dominicus cum testes in Judicio secundum consvetudinem nominarentur, neglexit impugnare nec hujusmodi consanguinitatem obiicere demum circa testium juramentum, opponendo praedictus Dominicus testimonium dicti Petri propter praefatam consangvinitatem constanter asseruit non valere & sic dicebat se Causam eandem obtenturum. Nos considerantes quod amicabiles compositores seu mediatores consanguinei esse consveverunt, Declaramus in tali casu testimonium praedicti Petri pro Conrado valiturum. *Vol: I. fol: 18. Anno 1347.* 1347

Nro 3. De Nobilibus quo Numero cum Ministeriali Habendis.

Item dum Actor aliquis testificatur aliquid coram Ministeriali seu per eum tunc Actor ipse Nobiles duos habiturus est cum Ministeriali, sed cum Ministerialis cum citatione equitat tunc sufficit eum habere Nobilem unum. *Vol: I. fol: 330. A. 1505.* 1505

Nro 4. O Wiedzieniu Swiadkow.

Swiadkami i Rękoimiami rzeczy, około Urzędu Ziemskiego, około zwyczaiu starego, i zachowania iść nie mogą ani maią krewni bliscy tego, ktory ie stawi: to iest Stryi, Brat Stryieczny Cioteczny, Wuieczny, Siostrzeniec i Zięć ktoregoby Siostra rodzona żona była tego komu świadczyć miał ale może bydź swiadkiem Szlachcic ktoregokolwiek Powiatu i Ziemie Mazowieckiey tegoż Woiewodztwa, chociaż by też miał Rodzice żywe, tylko ma bydź dobrey sławy, a w poczciwości swey nie podeyrzany, A wszakoż świadki gdzie idzie o poczciwości, herbowni, krewni i powinowaci bydź mogą i iednacze umowce mogą bydź w świadectwie krewni bo takie rzeczy powinowaci sprawuią. A gdzieby się trafiło iżby strona przeciwna drugiey stronie 1567

ANNO 1576 ſwey w Sądzie abo u krzyża ſtoiącego świadka od świadectwa i od przyſięgi odſtraſzyła, albo odgroziła tedy ta ſtrona z drugiemi świadkami ktorzy zoſtaną *ſine detrimento Cauſæ ſuæ* ma przyſiądz. A ieżeliby wſzyſtkie świadki iawnie odgroziła, tedy ten ktory ſtronie ſwoiey przeciwney odgrozi, za zeznaniem pewnym Woźnego i dwu Szlachcicow ktorzyby w Sądzie albo u krzyża u przyſięgi ſłyſzeli takie odgrożenie, i ktemuby tego ſtrona przyſięgą cieleſną dowiodła i poprawiła, ma *in perditionem Cauſæ* ſkazan bydź ten ktory odgroził. *Vol: II. fol: 934 Anno 1576.*

§. *S Y N.*

Nro I. De Filiis proprium Sigillum viventibus Patribus non habituris.

1346 Quia Filii cum Patribus una perſona Juriſdictione cenſentur ideoque ſtatuimus: quod viventibus patribus filii duntaxat ſigillo Paterno utantur, & aliud portare vel habere non præſumant. *Vol: I. fol: 5. A. 1346.*

S Z K O D Y.

1538 Nro I. Quia frequenter accidit damna in bonis a tranſeuntibus inferri, & pro illis tranſeuntes nonnunquam plus æquo gravari, ſtatuimus ut hi qui in poſſeſſionibus ſuis damnum ſe recepiſſe prætenderint, ab aliquo eorum qui publico itinere pecora pecudesq; egerint vel cum curribus & equis iter fecerint damnum hujuſmodi ſibi illatum cum Miniſteriali terreſtri & duobus Nobilibus illud conſpiciat & teſtetur. In defectu vero Nobilium vel Miniſterialis cum quatuor vel ad minus duobus plebeis juratis Villæ illius ſeu Vicinæ & quod illi Miniſterialis, Nobiles vel plebei jurati pro damno dandum decreverint exigant. Pro qua exactione ſi in Judicium citatum fuerit ille qui eo modo ut ſupraſcriptum eſt damnum ſe accepiſſe, proteſtatus fuerit, juramento ſuo proprio iuxta recognitionem illorum qui damnum conſpexerint actorem evadat. *Vol. I. fol. 520. Anno 1538. Tit. de Teloneis.*

S Z K O Ł A   R Y C E R S K A.

1778 Nro I. *J. K. Mość STANISŁAW AUGUST Szkołę Rycerſką fundować i dochodami wraz z Rzplitą opatrzyć przyrzeka. Pact: Convent: fol: 13. §. W żywey Vol: VII. fol: 208. = Założenie tey Szkoły na 200. kadetow w Pałacu Kazmierowſkim zwanym wyiſzczone, na ktorych utrzymanie J. K. Mć oprocz nakładow znacznych 200,000. Złł: z Skarbu co Rok uſtąpił a Rzplta 400 000. Złł: dodała tak że cały funduſz wynoſił 600,000. Złł: Konſt: 1766. fol: 30. Titulo Szkoła Rycerſka. Vol. VII. fol: 462. (Funduſz ten Roku 1776. do 300,000. Zł: zredukowany v. fol. 48. Vol: VIII. fol: 891. Tit: Tabella Ob: Art: Skarb. = Na inſygniach i Rynſztunkach kadeckich Cyfry J. K. Mci STANISŁAWA AUGUSTA wiecznemi czaſy dla pamiątki utrzymane będą. Luſtracya Korpuſu Kadetow, tak co ſię tycze liczby iako i Expens co Rok w Maiu przez Kommiſſyą Woyſkową czyniona bydź powinna. Ibid: Na ſkupienie placu i budowe Domow dla tego Korpuſu Summa 300000. przez lat 10. naznaczona. Ibid. = Pałac Kazimierowſki z Koſzarami Korpuſowi Kadetow za 750,000. Zł: J. K. Mć STANISŁAW AUGUST Dziedzictwem uſtępuie i od wſzelkich pretenſyi wolen czyni Konſt: 1764. fol: 153. Tit Szkole. Vol. VII. fol: 643.*

Dla

Dla zaspokoienia zaś tey Summy i pomnożenia potrzebnych tamże budynkow nie iuż 300,000. przez lat 10. podług Prawa Roku 1766. ale 600,000. przez lat 5. a 1ma *Martii* 1768. Ru Skarbowi Kor: dwie części, a Litewskiemu iednę wyliczyć nakazano, a Summy pomienioney prezyduiący nad Fabryką co rocznie Kommissyom Skarbowym kalkulować się ma. *Ibidem* = Szkoła Rycerska w Warszawie w trzeciey Części z Młodzieży Prowincyi składać się ma Konst: 1778. *fol:* 19. *Tit:* Umieszczenie. *Vol: VIII. fol: 959. Vide* o tym niżey. ANNO 1766

Szkoła Języków Oryentalnych za staraniem Nayiaśnieyszego STANISŁAWA AUGUSTA przez Ur: Tomasza Alexandrowicza na ów czas do Porty Posła założona, na którą Kommissya expens dostarczać ma. Konst: 1766. Roku *fol:* 54. *Tit:* Wydatki *Vol: VIII. fol:* 485.

Szkoły i Seminarya Grekow Nieunitow i Dyssydentow od nikogo Inkwigetowane bydź nie mogą. Trakt: 1768. *fol:* 50. §. 12. *Vol: VIII. fol* 579.

Szkoły Publiczne żadnych niewyłączaiąc co się wydoskonalenia nauk, i ćwiczenia Młodzi tycze do dozoru Kommissyi Edukacyiney należą. *A. 1775. fol: 124. Tit:* Ustanowienie. *Vol: VIII. fol: 266.* Ob: Kommissya Edukacyina.

Summy w Szkole Rycerskiey w Skarbach assygnowane Antycypatywę płacić nakazano Konst: 1780. *fol: 20. Tit:* Szkoła. *Vol: VIII. fol: 972.* Tamże Summę 35.632. Zł: gr. 1. Roku 1778. w Skarbie Litewskim przyznaną Skarbowi Koronnemu *salva Repetitione* zaliczyć nakazano, ieżeli za należącą uznana będzie = *Ibidem* = Korpus Kadetow w rownych częściach z Szlachty rodowitey trzech Prowincyi Polskich składać się powinien. *Ibidem* = Tamże zalecono, aby Officyerowie Korpusu Szlachta tylko Polscy byli. = *Ibidem* Kadet w Roku osmym przychodzący lat dziewieć w Roku dwunastym lat 6. tylko w Korpusie bawić może. *Ibidem.*

§. *SUKNA.*

N^ro I.

Sukna Ziemskie.

Iż się też i w tym wielki nierząd i oszukowanie dzieie: tedy uchwalamy i teraźnieyszą Konstytucyą postanawiamy aby sukna wszelakie Ziemskie inaczey robione nie były ieno na szerz dwa łokcia koronne bez krayki a wzdłuż łokci Trzydzieści. A ktoby się tego ważyć chciał węższe albo krotsze robić albo przedawać, temu maią bydź brane one sukna przez Woiewody, albo Podwoiewodze ich: których połowica do Skarbu Naszego, a połowica Woiewodzie ma przypadać. A temu Exekucya ma bydź od S. Michała blisko przyszłego. *Vol: II. fol: 678. A. 1565.* 1565

N^ro 2.

Strychowanie Sukien.

Strychowanie Sukien Cudzoziemskich na Jarmarkach głownych przez Woiewodzy Urząd nie ma bywać gdyż to iest przeciw Konstytucyi, która się tylko do Ziemskich Sukien referuie, a Strychowanie tych Ziemskich Sukien także szacunek inszych przez Urząd rzeczy, komu to według Prawa należy, pierwszego dnia zaczęcia Jarmarkowego odprawion bydź ma tak, żeby drugiego 1588

ANNO 1588 dnia wolno Kupcom swe kupie przedawać i od nich innym kupować. *Vol: II. fol: 1242. A. 1588.*

Nor 3. Miasto Gdańsk.

1728 Jawne iest nam i wszystkiey Rzeplitey *præclaro in omnem posteritatem exemplo* Miasta Gdańska wiary dotrzymanie, z uszczerbkiem nie małym *fortunarum* ich, chcąc tedy i do końca zawziętą a chwalebną tę stateczność ich utwierdzić od wszystkich Podatkow i Kontrybucyi, które więc *in subsidia Reipublicæ* dawać przedtym byli powinni, *durante hoc bello* za zgodą wszech Stanow to Miasto uwalniamy. Ażeby *in sublevandis oneribus* Miasta tego wdzięczność Nasza i Rzeplitey oświadczona im bydź mogła pięćkroć sto tysięcy długiem assekuruiemy im. A przytym dogadzaiąc temu, aby *per societatem Anglicanam*, która po te czasy miała swoie rezydencyą w Elblągu, i drogości Sukien przyczyną była & *Monopolii vim sapiebat.* Obywatele Państw Naszych aggrawowani więcey nie byli, przeto *societatem te Anglicanam*, tak w Elblągu iako i *in Regali & Ducali Prussia*, i w inszych wszystkich Miastach Państw Naszych Koronnych i W. X. Lit: *in perpetuum* kassuiemy i abroguiemy i postanawiamy, aby żadne Sukna, *cujuscunq; generis & speciei* które *per societatem Anglicanam* wnoszone bywaią do Państw Naszych Koronnych i W. X. Lit:, przypuszczone nie były tylko przez sam port Miasta Naszego Gdańska, pod Znakami tegoż Miasta Gdańska przy Znakach i Cechach tak Angielskich iako i inszych Zamorskich Sukien, które to Znaki w tym Mieście na Sukna te wszelakie przez Urząd Mieyski kładzione bydź maią, *sub pœna Confiscationis mercium*, na tych którzyby się ważyli przez insze mieysce i bez Cechy Gdańskiey, Sukna takie do Państw Naszych przypuszczać i przywozić *extendenda*, o którą penę każdy takowy przez Urząd onego mieysca Grodzki albo Mieyski gdzie będzie z temi suknami przeięty i prześlakowany i przeciągniony, ma bydź *irremissibiliter* karany. A ieżliby Urząd był w tym *negligens*, ma bydź winą piącset grzywien karany, o co *forum* tak w Koronie iako i w W. X. Lit: na Trybunałach Grodzkiemu Urzędowi *inter Causas Officii ex delatione cujusvis Civis Gedanensis* a Mieyskiemu Urzędowi za Dworem Naszym naznaczamy. A to wzwyż mianowane Prawo nie ma się sciągać na te Sukna, które rożnemi drogami lądem do Korony wchodzą. *Vol: III. fol: 580. A. 1628.*

Nro 4.

1631 A Prawo im nadane Konstytucyą 1628. *de invectione & sigillatione Pannorum* wcale zostawuiemy. *Vol: III. fol: 681. A. 1631. Tit:* Miasto Gdańsk.

Nro 5. Sigillacya Gdanska.

1638 Częste od Stanu Szlacheckiego na Seymach przeszłych i teraźnieyszym skargi wnoszone były przeciwko Sygillacyi Miastu Gdańskowi *Anno* 1628. pozwoloney iakoby *Commercia* Sukienne bardzo obciążać i *vim monopolii* przeciwko tey Rzeczypospolitey Prawu do Gdańska zaciągać miała. Przetoż prozbom Stanu Rycerskiego kondescenduiąc *usum istius Sigillationis*, aż do przyszłego Seymu zakazuiemy, i żeby Kupcom do wszystkich Portow i Miast Rzeplitey *non Sigillatos pannos* wozić, i one przedawać aż do przyszłego Seymu wolno było waruiemy & *interea temporis* naznaczamy Kommissarzow tych, ktorych do Cel Morskich, którzy strony *mature* obwieściwszy pod bokiem Naszym wey-

rzeć w to maią, ieśli iakie były *in usu istius beneficii Reipublicæ excessus.* A ieżliby się dowodnie pokazało, że Gdańszczanie *hac Sigillatione sunt abusi*, tedy na przyszłym Seymie *abrogatio* tey Sygillacyi *cum consensu ordinum lege publica subsequi debet.* A Kupcy Zamorscy i Cudzoziemscy, Sukna stępowane postrzygane i *nullatenus* wyciągnione przywozić maią i przedawać Obywatelom Państw Naszych *sub amissione Mercium*, Koronni też i W. X. Lit. Kupcy i Sukiennicy temuż podlegać maią, okrom co się dotycze Kirow i Karazyi, które nie z ztępowane przedawać wolno im będzie, czasu iednak do wyprzedania tych Sukien dawnych do S. Michała blisko przyszłego Kupcom użyczamy. *Vol: III. fol. 939. A. 1638.* ANNO 1634

Nro 6.

SIGILLACYA GDANSKA.

Sygillacya Sukien Miastu Gdańskowi *Constitutione Anni* 1628. pozwoloną do Seymu sześć Niedzielnego blisko przyszłego suspenduiemy z tym dokładem że sobie Miasto to Sygillacyi tey żadnym sposobem uzurpować nie będzie mogło do pomienionego czasu, i wolno będzie na blisko przyszłym Seymie dwuniedzielnym Rzeczypospolitey *abusum* tey Sygillacyi i samę Sygillacyą *probato abusu & damno ad Instantiam* Posłow któregokolwiek Województwa kassować i *penitus* znieść. *Vol: IV. fol: 11. A. 1641.* 1641

Nro 7.

A Sygillacyą Gdańską iako na przeszłym Seymie do drugiego Seymu sześć Niedzielnego odkładamy i iey *usum* suspenduiemy. *Vol: IV. fol: 74. A. 1643. Tit:* Recess. 1643

Nro 8.

SYGILLACYA W KORONIE I W W. X. LIT.

Iż to *beneficium* Sygillacyi samemu Miastu Gdańskowi *concessum* Poddanym Naszym oboyga Narodom dla odległości Mieysc i Kraiow zda się bydź uciążliwe, więc że i Miastu Gdańskowi nie tak iakośmy rozumieli pożyteczne było. Przeto iako Miastu Gdańskowi Sygillacyi nieodeymuiemy, tak Jey też innym Miastom Naszym Portowym pozwalamy i na to samo Przywileie i konfirmacyę dać obiecuiemy. A Sukna stępowane i taką szerokością i długością Kupcy (iak o tym w Konstytucyi *Anni* 1565. iest opisano i inszych poślednieyszych iako 1638. Ru *in toto* ie Reassumuiąc wedle których Kupcy sprawować się powinni,) do Państw Rzeczypospolitey wprowadzać maią pod stratą onego towaru połowa *Delatori* a druga *Judicio.* A Miasta przestrzegać powinny, aby Sukna wedle Konstytucyi stępowane przedawali, oprocz kirow i karazyi *sub pœna amissionis Sigillacyi & Confiscationis pannorum*; połowa *Delatori* druga *Judicio* o co *forum* Miastom Portowym i innym Naszym za Dworem, a z Kupcami Miast Duchownych i Szlacheckich w Grodzie *sine Apellatione ad cujusvis Instantiam* i te Sukna, które z Sląska przywiezione bywaią, temuż Prawu podlegać będą, także i te które w Państwach Naszych robią. *Vol: IV. fol: 104. A. 1647.* 1647

Nro 9.

SIGILLATIO SUKIEN.

Sigillatio Sukien wszelakich tak iako i przed tym miało od Rzeczypospolitey Miastu Gdańskowi służyć ma, insze iednak Miasta partycypować tey łaski nie powinny, *salvis Juribus Ducalis Prussiæ & ejusdem Civitatum. Vol: VI. fol. 559. A. 1658.* 1658

Mm ij

ANNO

§. SZLACHCIC.

1347 **Nro 1.** De Nobilitate inculpata.

Nobilitatis ſtirpes ex progenitoribus eorum ducunt originem ſemper, quorum nati progreſſum de genealogia approbare, eorum fideli teſtimonio conſveverunt, ſi quis itaque dicat ſe Nobilem aut illuſtrem & cæteris Nobilibus, hoc negantibus, aſſerat ſe parem ad probandum ſuæ genealogiæ Nobilitatem debet inducere ſex Nobiles viros ſeniores, duos de ſua ſtirpe genitos & hi duo Jurati dicant quod ſi eorum frater & de domo ac ſtirpe eorum paterna procreatus de ſecunda & tertia genealogia etiam per duos teſtes producendo. *Vol. I. fol. 16. Anno 1347.*

Nro 2. De vituperatione Nobili illata a Kmethone.

1420 Kmetho vero non poterit alicui Nobili vel pro Nobili ſe gerenti Nobilitatem ejus increpare, niſi forte idem Kmetho audierit alium Nobilem ipſum increpaſſe & ipſe ſe de hujuſmodi improperio minime expurgavit, hoc tamen volumus intelligi de illis Nobilibus qui ad expeditionem ſerviunt, & Judiciis Terreſtribus ſubſunt, non autem de illis Nobilibus qui in Civitatibus reſidentes cerevifiam propinant, aut forte alii ſunt vagi in terra nihil habentes cum tales teneantur ſe expurgare. *Vol. I. fol. 79. Anno 1420.*

Nro 3. Et quoniam quæſtio incidere de genere Nobilitatis quod diverſo
1505 modo a quibuſdam interpretari ſolet, declaramus, quantum ad præſens Statutum anttinet eum tantum modo vocari Nobilem & Capacem dictarum dignitatum & beneficiorum, cujus uterque parens Nobilis & ex familia Nobili ſit progenitus: & quod tam ipſe quam parentes ejuſdem habitarunt & habitant in ſuis poſſeſſionibus Caſtris Oppidiis vel Villis, juxta morem Patriæ & conſvetudinem Nobilitatis viventes legibus & Juribus Regni Noſtri Nobilium in quo genere Nobilitatis eoſquoq; Nobiles appellandos cenſemus, qui licet matre populari Patre tamen Nobili ſunt procereati: quorum tamen parentes & ipſimet vivant & vixerint ad inſtar aliorum Nobilium in Regno ut ſupra: & non exercuerint vel non exerceant eas artes & actiones quas communiter cives & qui in Civitatibus morantur exercere ſolent per contrarium enim uſum Nobilitas ipſa in popularem & plebeam conditionem tranſire ſolet. *Vol: I. fol: 303. Anno 1505.*

Nro 4. Nobilitas Regni, cogi non debet ad solvenda telonea, a Frumentis et rebus labore suo Domestico quæsitis.

1511 Item ſtatuimus id quod antiqua etiam Conſtitutione eſt cautum ne Regni Noſtri Nobilitas a frumentis & rebus proprio & domeſtico labore quæſitis ad ulla telonea Noſtra ſolvenda ſit obligata a quorum ſolutione, ipſam liberam eſſe volumus hoc tamen proviſo ne dolus & fraus cuiquam in hac parte patrocinetur. *Vol. I. fol: 375. Anno 1511.*

Nro 5. De Captivatione Nobilium in Civitatibus.

1538 Statuimus ut Nobiles ſecundum Statutum Torunii editum pro admiſſis criminibus in Civitatibus & Oppidiis captiventur & qui Officio Capitaneali digni

pæna

videbuntur in Civium poteſtate relinquantur qui vero judicabuntur ab Officio Capitaneali utcunque civibus diſſentientibus, pœnam non promeruiſſe in cuſtodiam Officii Caſtrenſis tradi debent uſque ad cognitionem Noſtram ſuper hujusmodi detentorum exceſſibus faciendam. Quodſi nos decreverimus aliquem injuſte detentum eſſe eum que per ſententiam Noſtram liberum fecerimus, cives pro hujuſmodi injuſta detentione pœnam detento ſexaginta marcarum pecuniæ ſolvere tenebuntur ſintq; adſtricti. *Vol. I. fol. 521. Anno 1538.* ANNO 1538

Nro 6. STATUTI AUTEM FORMULA THORUNII PER NOS ANNO 1520. EDITI IN HÆC VERBA SEQUITUR.

Quia Nobilium & Civitatum Regni Noſtri damnoſa fuit exorta differentia ſuper his Nobilibus qui in recenti crimine pro violentia in Civitatibus & Oppidis capiebantur proinde Nos tam gravi negotio ad præſens propter Pruſſiæ bellicam occupationem pro perpetua ordinatione intendere non valentes, nihilominus providentes tranquillitati Subditorum Noſtrorum de unanimi Conſilio Conſiliariorum Noſtrorum omnium & Nuntiorum Terreſtrium regni ſtatuimus & ordinamus, quod dum aliquis Nobilis in Civitate Noſtra & Oppido Noſtro aut aliquorum ſpiritualium & ſecularium ſubditorum Regni Noſtri pro crimine violentiæ per Officium Civile captus fuerit extunc talis Nobilis pro violentia captus detineri debet inprætorio Civitatis vel Oppidi ubi capietur, quo facto Officium Civitatis vel Oppidi illius ubi alias violator captus fuerit, nullum penitus judicium faciet nec aliquam pœnam exiget de eodem Nobili niſi prius ad eorum requiſitionem Capitaneus vel Vice Capitaneus Caſtrenſis illius Juriſdictionis Noſtræ regalis ſub quo talis Civitas vel Oppidum ſitum fuerit præſens interfuerit eidem Civili Judicio, quod miniſtrari & fieri debet pro violentia contra dictum Nobilem & ubi Capitaneus vel Vice-Capitaneus Noſter ad unam ſententiam cum Officio illius Civitatis vel Oppidi ubi talis Nobilis detentus fuerit concordati fuerint extunc præfatus Nobilis juxta hujusmodi ſententiam Capitanei Noſtri aut ejus Vice-Capitanei & Officii Civilis condemnari & puniri debet ſi vero talis Capitaneus Noſter vel ejus Vice-Capitaneus non poterit ſe concordare ſuper ſententiam cum Officio Civili contra talem Nobilem extunc ipſe Captivus interea temporis in decenti captivitate civili detineri debet tamdiu donec a Maieſtate Noſtra Regia informationem Capitaneus Noſter & illa Civitas vel Oppidum habuerit, quomodo talis Captivus Nobilis ſententiari & puniri deberet præſcriptione tanta temporis non obſtante, qua ſe prædictus captivus tueri non valebit ſi vero in aliqua Civitate vel Oppido Officium Civile contra præmiſſa aliquid attentaverit extunc per Capitaneum Noſtrum Caſtrenſem ſub cujus Juriſdictione & diſtrictu talis Civitas vel Oppidum conſiſtit Pro-Conſul pro tempore exiſtens cum uno Conſule capi & decollari & capite privari debent. *Vol. I. fol. 522. Anno 1538.* 1538

Nro 7. DE SPONSIONE FIDEI.

Ita poſtulantibus ſubditorum Noſtrorum rationibus decernimus ut nullus Nobilis ſubditus Noſter ſponſione Fidei per Nos obſtringatur niſi Jure victus ſecus erit in exercitio rei militaris & ubi Nobis vel alicui ſubditorum Noſtrorum, actio intervenerit cum ſervitore factore adminiſtratore aut ſubdito ſuo & 1540

ANNO ubi Reipublicæ Caufa aliquid fit contra quemvis agendum. *Vol. I. fol. 559. Anno 1540.*

1550 Nro 8. Win przeſądzonych żadnych na Szlachcie dawać nie będziem wedle Przywileiu Pradziada Naſzego Krola Jagiełła. *Vol: II. fol: 594. Anno 1550. Tit:* Potwierdzenie.

1550 Nro 9. Slubem żaden Szlachcic oſiadły więzan nie ma bydź od Nas ani od żadnych Urzędnikow Naſzych iedno wedle opiſania Statutu Roku 1540. a ſądzon też nikt bydź niema iedno Prawem przekonany wedle Statutow i Przywileiow *Ibid:* w Statucie Toruńſkim Roku 1538 ieſt doſtatecznie opiſano iako ſię maią zachować Mieſzczanie około imowania Szlachty, ktory we wſzem dzierżan bydź ma. *Vol: II. fol. 596. Anno. 1550.*

1550 Nro 10. Drudzy Szlachectwem ſię bronić nie mogą ktorzy liſt na Szlachectwa otrzymawſzy biorą na ſię Sprawy Stanu Rycerſkiemu nie przyſtoyne ktore ſą Statutem opiſane, żaden ſię takowym liſtem u Prawa ſzczycić nie będzie mogł. *Vol: fol: & Anno eodem.*

Nro 11. O Szlachcie co zgolocieli.

1578 Ludzie Narodu Szlacheckiego, ktorzy imiona poprzedali a w Mieściech mieſzkaią i z lichwy żyią po kilka tyſięcy Złotych maiąc a Ziemſtwa nie maiąc aby każdy takowy woyne powinien ſłużyć z Summy pieniężney *ſub pœna privationis bonorum ſuorum omnium. Vol. II. fol. 972. Anno 1578.*

Nro 12. O Poymaniu i Więzieniu Szlachcica.

1588 Gdyby Szlachcic Szlachcica umyślnie gwałtem poymał i do więzienia *privata Authoritate* wziął, ma bydź karan winą ſta i dwudzieſtu grzywien i ma ſiedzieć na dnie wieży Rok *pro pœna publica* iż ſobie rownego poymał i niewolił i znowu ma tyle troie ſiedzieć iako go długo w więzieniu trzymał *ſub pœna infamiæ* a nadto ieſzcze ſzkody powinien odłożyć, na ktore Aktor przyſięże i rany ieżliby iakie miał według Prawa zapłacić o co Sąd Ziemſki ma *ex ſcrutinio* uznawać a mimo to wyſwobodzenie z więzienia takiego wolno każdemu powinnemu albo przyiacielowi, także Panu o ſługę, i ſłudze o Pana pozywać na Roki Grodzkie *peremptorie* na ktorych Staroſta ma ſkazać *eliberationem* onego więzionego *ſub pœna bannitionis circa quamvis Appellationem & proſecutionem ipſius* od tego ktoryby Dekretowi doſyć uczynić niechciał wyimuiąc z tego ſługę iawnego złodzieia albo zdraycę ktorego wolno zawſze poimać to ſię i na Staroſtę ściągać ma, gdyby kogo *ſub pretextu Officii* poimał *excepto Jure victo recenti crimine. Vol. II. fol. 1215. Anno 1588.*

1589 Nro 13. Jeżeliby ſię kto Slachcicem mienił i udawał nie będąc nim aby dobra ſwoie tracił połowice do quarty a połowicę do Delatora o co *Forum* na Trybunał *inter Cauſas Officii a impoſſeſſionatus* taki w Grodzie albo na Trybunale ma reſpondować i za przeſądzeniem poł Roka w Wieży ma ſiedzieć nie przywodząc *in dubium* tych ktorzy *legitime* od Przodkow Naſzych ſą Kreowani także i od Nas. Wſzakże ktoby kogo niewinnie o to obwinił i Akcyą

intentował taki ma bydź winą wedle Statutu karan i tam przekazan kędy Pozwanego niewinnie wyzwał. *Vol. II. fol. 1272. Anno 1589.* ANNO 1589

Nro 14. O Nowey Szlachcie.

Nowey Szlachty zagęściło się bardzo wiele i coraz to iey więcey rozmaitemi sposoby przybywa, przeto zabiegaiąc temu, postanawiamy to na potym, że my i Potomkowie Nasi żadnego do Szlachectwa przypuszczać nie mamy, iedno ktoryby był nam od Stanu i Posłow Ziemskich, a w Woysku od Hetmana zalecony z znanych zasług iego w Rzeczypospolitey, ażeby potaiemnie się to nieodprawowało, przeto każdego takowego Szlachectwo Konstytucyą obiaśniać będziemy. Inaczey żaden List na Szlachectwo ważny bydź nie ma. Tego też dokładaiąc, że niczyiego Poddanego przeciwko woli i zezwoleniu Pana dziedzicznego do Szlachectwa nie przypuściemy, inaczey ktoby otrzymał i otrzymywać będzie takowego Szlachectwo ważne bydź nie ma. A iż na Trybunale na rokach Ziemskich rozmaitemi fortelami zmownego pozywania przychodzą z Dekretow ludzie marni do Szlachectwa. Przeto i w tym takowym błędom zabiegaiąc postanawiamy, aby ten ktoremuby nie Szlachectwo zadane było powinien on był swoy pozew wnosić na Seymiku Deputackim swego Woiewodztwa przed obywatelami wywiodszy Szlachectwo otrzymał do kauzy swoiey na Trybunał abo na Roki Ziemskie przypadaiącey świadectwo, wczym PP. Sędziowie Trybunalscy ostrożni bydź maią, iakoby za takowym świadectwem tym ważniey przysięgę własnym Krewnym obwinionego skazować mieli, iednak gdzieby się to kiedy nalazło, żeby kto iakim fortelem przyszedł do świadectw i przysiężenia, ktoryby krewnym nie był aby był oto pozwany i przekonany chcemy koniecznie i ninieyszą uchwałą postanawiamy, aby takowy każdy swoie Szlachectwo utracił, a dobra iego przypadły i przysądzone były Aktorowi co się i na W. X. Lit: ściągać ma. *Vol: II. fol: 1502. A, 1601.* 1601

Nro 15. O Więzieniu Szlachcicow.

Konstytucya o więzieniu Szlachcica na szczęśliwey Koronacyi Naszey uczyniona chcemy aby się i na Woiewodztwa Kiiowskie Wołyńskie i Bracławskie rozciągała dla tego iż była zaszła protestacya tych Wojewodztw przeciwko takowey Konstytucyi. *Vol: II. fol: 1503. A. 1601.* 1601

Nro 16. De Plebeis tak w Koronie iako i w W. X. Lit.

Iż siła Cudzoziemcow *Nobilitatis titulo sibi non suo ordine acquisito* maiętności Szlacheckich nakupiwszy *munia* Szlacheckich nie odprawuią i owszem łokciem mierzą Towary wszelkie przez faktory swe w rożnych sklepach przedaią mimo pozwolenia Nasze aby *inhaerendo prioribus Constitutionibus* na Trybunale od kogokolwiek pozwani *inter causas Officii* a słusznemi dowody *Convicti* maiętności *fisco Regio* połowice *delatori jure victori* przepadali i na siedzenie Wieży skazani byli *salvis Juribus Privilegiorum* Miast Naszych Koronnych, które maią na trzymanie Dobr Ziemskich. *Vol: II. fol: 1676. A. 1609.* 1609

Nro 17.

A iż w Zamkach Sądowych Starostw. Wieże są *Publici Carceres*, zaczym gdyby kto *in Criminibus* Szlachcica obwinił, i onego do więzienia 1613

ANNO 1611 Zamkowego oddać, i przytym instygować nań chciał, takowego więzienia Urząd Grodzki nie ma nikomu *sub pœna centum Marcarum*, bronić *ad decisionem Causæ*: Sprawiedliwość według Prawa *salva Apellatione* na Trybunał bliższy, czyniąc iednak *instigans* onego strzedz i żywnością opatrować będzie powinien. A gdyby *inculpatus* niesłusznie do więzienia *per definitivam sententiam* znalazł się bydź podany, tedy onemu nie z Urzędem, ale z tym ktoryby go obwinił i do Urzędu podał, *ratione præmissorum in foro Competenti patebit via* *Vol: III. fol: 4. A. 1611.*

Nro 18. O Nowey Szlachcie.

1613 Reassumuiąc Konstytucyą *Anni* 1601. Nobilitacye i Przywileie ich po tey Konstytucyi na Szlachectwa dane tak deklaruiemy, że wszyscy-ci ktorzy Przywileie maią dane na Szlachectwo po tey Konstytucyi *Anni* 1601. na blisko przyszły Seym stawić się z swemi Przywileiami powinni będą, aby się kognicya uczyniła, ieżli z zasług Woiennych Szlachcicem iest kreowany, żeby nie był takowego Przywiley *in dubium* wokowany. *Vol: III. fol: 169. A. 1613.*

Nro 19. Targowe od Szlacheckich Poddanych.

1615 Aczkolwiek iest stare Prawo o nie depaktowaniu Poddanych Szlacheckich, iednak iż wielkie uciążenie Stan Szlachecki ponosi od Dzierżawcow Naszych. Przeto postanawiamy, aby żaden Dzierżawca w Rzeczypospolitey Dobrach nie ważył się od żadnego poddanego Szlacheckiego, Targowego przez Urząd swoy od żadney rzeczy wybierać i onych z żadney miary nie angaryować *sub pœna Centum Marcarum.* O co *forum* na Trybunale *inter causas Officii* nie dereguiąc iednak Prawom i Inwentarzom Lustratorskim i zwyczaiom dawnym Starostow Dzierżawcow Naszych. *Vol: III. fol: 180. A. 1613.*

Nro 20. Szlachta nowa.

1626 Nowa Szlachta, ktorym samym Przywileie dane są, albo Dekretami Trybunalskiemi na zmowie Szlachectwo otrzymali, powinni z Maiętności swych Dziedzicznych i zastawnych, z każdego Łana płacić po złotych dziesiąci *de suo* do poborce, na czas znoszenia *sub pœna confiscationis bonorum*, a to na Pobory, na tym Seymie uchwalone. *Vol: III. fol: 514 A. 1626.*

Nro 21. O Wywodzeniu Szlachectwa.

1663 Ponieważ Ludzie prostego stanu *artibus illicitis* w tytuły i prerogatywy Szlacheckie wdzierać się zwykli: zabiegaiąc temu żeby te *honoris Encomia*, & *virtutis præmia tanto sudore* od Przodkow Naszych nabywane lada kto sobie nie uzurpował, postanawiamy, aby żaden Szlachcic nie ważył się *innobilem* do Herbu przyiąć i za nim świadczyć i za powinnego swego przyznawać pod utraceniem własnego Szlachectwa swego o co *Forum* na Trybunał *inter Causas Officii ad instantiam cujusvis* co się ma rozumieć i na tych ktorzy po Konstytucyi *Anni* 1578. ważyli się do Herbu cudzego *privatim accedere* i w cudze Herby się *inferunt.* Do wywodu Szlachectwa aby przy świadkach w dawnych Konstytucyach opisanych *authentica testimonia literatoria*, każdy był powinien pokazać, iako reformacye działy & *bonorum Terrestrium* dyspozycye. A ktoby takowego dotąd

wywo-

wywodu nie uczynił i na potym uczynić nie mogł choćby też i na Urzędzie lub na Dygnitarstwie zasiadł, ma *functione sua carere* urząd *pro vocanti reputare* o co Posłowie na Seymie *urgere* maią. = Ktoby przez Dekret Seymowy, albo Trybunalski *non per serias controversias*, ale *in contumaciam*, albo *in condicto* tylko ferowany, nie wywiodszy się *legitime* na Seymiku Powiatu swego zkąd *Originem duxit* Szlachectwo przysądzone ma, alboby napotym miał. Tedy ie takowym poług teraźnieyszey Konstytucyi, ma wywieść sposobem. A kto się *sine fraude*, według starych Praw wywiodł ten, żeby więcey inquietowany nie był, zachowuiąc we wszystkim *Constitutionem Anni* 1601. A *illegitimo* zaś żadne *deductiones Nobilitatis non rite factæ*, ani *gesti Magistratus*, *opitulari* nie maią. Komu nie Szlachectwo będzie zadane, tedy *obiicienti* nie będzie mogł *Reconventionaliter innobilitatem* zadać, ażby się sam wprzod wywiodł, toż mu będzie wolno zadawać, ieźli będzie chciał. Nakoniec, żeby się nikt na honor starożytnych Domow lekkomyślnie nie targnął dokładamy, iż ktoby *in deductione Nobilitatis suæ* ustał a Szlachcicowi nienaganionemu bez żadnych wywodow i dokumentu prawnego zadał nieszlachectwo, a onby się nie tylko pokrewnemi według Prawa, ale i dyspozycyami wywiodł ten kto zada *a nobilitatem suam* nie dowiedzie *ad Instantiam* ukrzywdzonego, *pœna colli* podlegać ma, a ieźliby który Szlachcic osiadłszy w Mieście handlami się bawił i szynkami Mieyskiemi i *Magistratus* Mieyskie odprawował, ten ma tracić *prærogativam Nobilitatis* i kiedyby sam albo potomstwo podczas takowych zabaw iego spłodzone z Miasta, w tym wyiszedłszy *jura Nobilitatis* sobie chciał przywłaszczać i Ziemskich Dobr nabywać, taki każdy za Szlachcica miany bydź nie ma i Dobra iego *Terrestria jure Caduco*, każdy Szlachcic uprosić sobie po nim może. *Vol: III. fol: 805. A. 1633.* ANNO 1633

Nro 22. SECURITAS HONORUM ET BONORUM OBYWATELOW WOJEWODZTW I ZIEM, KTORYCH AKTA PRZEZ NIEPRZYIACIELA POPALONE SĄ ALBO ZABRANE.

Iż za wtargnieniem nieprzyiacielskim w Państwa Nasze, Akta Metryczne Grodzkie Graniczne Ziemskie Woiewodzie w wielu Woiewodztwach i Ziemiach przez Kozakow, Szwedow i Węgrow przeszłych czasow, a nawet i dyspozycye w domach Obywatelom popalone są, przeto chcąc *integritati honorum & substantiarum* Obywatelow tych Ziemm i Woiewodztw, którym Akta i dyspozycye przez Nieprzyiaciela popalone są, *benigne prospicere* i temu niemniey zabiegaiąc, aby pod pretextem spalonych xiąg ludzie *Plebæ Conditionis* do prerogatyw Szlachectwa nie przychodzili za zgodą wszech Stanow postanawiamy. Aby wszyscy Obywatele tych Wojewodztw i Ziem, którym Akta popalone są, ktoby tego potrzebował Genealogią Domu i Rodzaiu swego od Dziada począwszy *fideliter* tak iako iest w rzeczy samey spisawszy *cum Manifestatione de combustis per hostem Actis*, w których iego dyspozycye były & *de Amissis literis*, ktoremiby Starożytność swego Urodzenia *deducere* mogł zaraz przy Manifestacyi *intra ecursum trium Annorum ab Actu præsentis Conventus computando per Oblatam* do Grodu własnego podał, którą gdyby kto zmyśloną w Księgi dał wpisać chcąc się wdzierać w prerogatywe Stanu Szlacheckiego wolno będzie każdemu do lat sześciu i sześciu Miesięcy przeciwko takiey Genealogii ich zanieść protestacyą, a ten przeciwko którego Genealogii byłaby zniesiona protesta- 1668

ANNO 1658 cya *Inquiſitione* tego dowodzić powinien będzie, że prawdziwą Domu ſwego podał Genealogią *inſuper* dwoch *de linea paterna*, a drugich dwoch *de linea Materna* pokrewnych ſtawić będzie powinien, którzy na Seymiku iako ſwemu pokrewnemu świadectwo iego ſtarożytności dawney na Trybunale rowno z nim poprzyſiądz będą powinni *realitatem* Genealogii iego, a czyia Manifeſtacya z Genealogią przez lat ſześć i ſześć Mieſięcy *ſine contradictione* w Xięgach zoſtawać będzie, iuż po wyściu czaſu mianowanego, żaden Proteſtacyi zanoſić & *in dubium vocare* tey Genealogii nie będzie mogł, ale iuż ten i Sukceſſor iego przy ſwoiey Genealogii *cum duobus teſtibus de linea Paterna*, & *cum duobus aliis de linea Materna* na Seymiku prezentowawſzy ſię w Trybunale z temiż świadkami *realitatem* Genealogii ſwoiey poprzyſiądz będzie powinien, tymże ſpoſobem i ci którzy ſię z ſwoich Województw i Ziemm do inſzych wynieśli *ad proprium diſtrictum* zkądby ſię wywodzić powinni byli ziechawſzy poſtąpić maią. *Minorennes* zaś przyſzedłszy do lat ſwoich tymże ſpoſobem *per omnia* poſtąpić i Genealogie *cum Manifeſtationibus* w Grodach zanieść powinni będą. Jeźliby iednak Stryi lub ktory inſzy Opiekun imieniem ich zanioſł Manifeſtacyą i Genealogią ich podał do Kſiąg, tedy oni *ad Annos debitæ ætatis* przyſzedłszy *inhærendo Manifeſtationi* & *oblationi illius genealogiæ* Manifeſtacyą ſwoią zanieść powinni będą *Proprietatem* zaś *fundorum* między ſobą dowodzić będą Strony Inkwizycyami *per partem utramq; in fundo bonorum duodecem teſtibus juratis* wywiedzionemi, a która Strona lepſzą *pro parte ſua* mieć będzie Inkwizycyą, ta bliżſza będzie *proprietatem fundi* poprzyſiądz. Tym ſpoſobem i długow Hirografowych dowodzić Inkwizycyami Swiadkow ſześciu Appellacye, które od Trybunału wyſzły, w Sprawach tak *ratione fundi*, iako też i *ratione* innych wſzyſtkich pretenſyi wolno będzie *ad forum Competens* przypozwać i inſzą Appellacyą wytoczyć *non obſtante præſcriptione*. Ci zaś ktorzy iakimkolwiek ſpoſobem munimentow i dyſpozycyi ſwoich dochowali, powinni będą takowe dyſpozycye ſwoie zapiſy i Dekreta na Rokach Sądowych *per Oblatam* podać, przy którym podaniu do Xiąg powinien będzie Staroſta mieyſca tego z Urzędem ſwoim dobrze uważyć, ieźli te dyſpozycye, zapiſy Dekreta z prawdziwym podpiſem dawnych Staroſtow i Ich Podſtarościch albo Piſarzow Ziemſkich. A gdy ie uzna bydź prawdziwe i w niczym nie podeyrzane do Xiąg ſwoich one *de verbo ad verbum* wpiſać każe, które Xięgi takiey maią bydź wagi iakie były i tamte ktore ſą ſpalone, i luboby Oryginał za czaſem iakimkolwiek ſpoſobem zginął, albo ſię zepſował, tedy doſyć na tym będzie, gdy takowey Oblaty Extrakt z Grodu wypiſany, u wſzelakiego Sądu produkować będzie, którémi dyſpozycyami, kto ie doſtatecznie mieć będzie Strożytność Szlachectwa ſwego ſpoſobem w Prawie opiſanym i dziedzictwa na dobra dowodzić będzie mogł, Staroſtowie zaś, ktorzyby z nich takowe Zapiſy i Dyſpozycye ſwoie do Xiąg podawać chciał; tedy ma podczas Sądowych Rokow za Subdelegata Sędziego tey Ziemie albo ktorego z Urzędnikow Ziemſkich, przyſięgłych na mieyſce ſwoie zaſiadać, który *ſub vinculo Juramenti ſui* uważać będzie, dobrze powinien *realitatem* Zapiſow Dyſpozycyi i Dekretow, i które uważy bydź prawdziwe, na te ſię podpiſze, które podpiſane ręką Subdelegata będą i do Xiąg w wiedzione bydź maią, a te potym takiż walor ſwoy mieć będą iako i inſze zapiſy *per Oblatam* podane, a w tych Grodach i Ziemſtwach w ktorych Akta iakimkolwiek ſpoſobem powaryowane i popſowane ſą, wolno będzie na Seymikach *Relationum* obrać ſobie Re-

wizorow i koło Xiąg wszelaki porządek uczynić, którzy Rewizorowie będą mieli moc i władzą kędy popalone Zamki księgom do schowania i do odprawowania Sądow mieysca naznaczyć. *Vol: IV. fol: 538. A. 1658.* ANNO 1658

Nro 23. SECURITAS HONORU SZLACHECKIEGO.

Ponieważ tacy się znayduią w Państwach Naszych ktorzy zupełnego honoru nie maiąc cudze honory chcąc *labefactare* starożytną rodowitą Szlachtę naganiaią *ignobilitates ad ipsam vexam* zadawaią a po wywiedzeniu się ich w Trybunałach takowe obiekcye w długo tak aresztami iako inszemi sposoby puszczaią a to dla tego aby oni *in suspecto* zostawaiąc z należytych honorowi Szlacheckiemu funkcyi aż do decyzyi *Causæ* zrażeni zostawali. Przeto zabiegaiąc temu postanawiamy & *lege publica cavemus* aby każdemu z tych ktorymby to zadano było *post deductam* na Seymiku swoim *Nobilitatem* wolno było swoię Sprawę na początku Trybunału *ex Regestro speciali* sobotnich Spraw prosekwować *non obstante partis adversæ resistentia* czego Trybunał bronić nie ma i owszem takowe Sprawy *accelerare* i karać ile gdyby były *calumniis* iakowemi zarzuceniami *notati sine justa Causa* na starożytne Familie porywaiąc się ktora Konstytucya i na przeszłych czasow obiekcye *extendi* ma. *Vol. IV. fol. 928. Anno 1667.* 1667

Nro 24. DEKLARACYA O NOWEY SZLACHCIE.

Ponieważ na Seymie *felicis Coronationis Nostræ in Volumen* siła *ad Prærogativam Nobilitarem involuto nomine* ludzi rożnych weszło, o czym W. Marszałek Nadworny Koronny a na on czas Marszałek Posselski doskonałą nam dał informacyą przeto *insistendo* Konstytucyi Seymu przeszłego takich *de nomine & cognomine* deklaruiemy. Jako to Fryderyka Von-Lerchenfelda, Stanisława Dąbrowskiego &c. tedy tych wszystkich *Lege præsenti pro incapacibus tituli & prorogativæ Nobilitaris* deklaruiemy, i żeby *titulum & dignitatem Nobilitarem* zażywać nie ważyli się *sub pœna infamiæ & confiscationis bonorum ad cujusvis instantiam* w Trybunale Koronnym *decernenda Lege præsenti* rozkazuiemy. Sebestyanowi iednak Kulczyckiemu Woynę traktuiącemu nie ma to nic *nocere* ktorego i inszych, ponieważ częścią z naszego częścią z Wielmożnych Hetmanow Naszych i Woiewodztw zalecenia albo też przyłożeniem się *subsidiis in publica necessitate* ten kleynot i deklaracye Szlachectwa Polskiego otrzymali *circa titulum & prærogativam Nobilitarem* zachowuiemy. *Vol: V. fol: 595. Anno 1678.* 1678

Nro 25. NOWA SZLACHTA.

Ponieważ wiele szlachty *noviter* kreowaney, nie tylko w Lwowie ale i po innych Miastach *abutuntur prærogativa Nobilitatis, Monopolia* Szynki, handle i opificia *mechanica* traktuiąc. Przeto zabiegaiąc temu Prawo dawne 1633. *Titulo* o wywodzeniu Szlachectwa na takowych Reassumuiemy i *ab hinc* ieżli by się tego ważyli *ipso facto prærogativa Nobilitatis* onych *privamus* i do pierwszego Prawa Mieyskiego przywracamy. *Vol: V. fol: 463. Anno 1677.* 1667

ANNO 1685 **Nro 26.** Subsidium Ussarskiey Milicii z Nowey Szlachty.

Chcąc przyczynić Uſſarſkich Pocztow, mieć chcemy aby wſzyſcy ktorzy Indygenaty Nobilitacye i deklaracye przez Konſtytucye Szlachectwa od Seymu *Anni* 1653. za Przywileiami Naſzemi *per Legem* approbowanemi lubo i przez Konſtytucye otrzymali aby Poczty Uſſarſkie, każdy z nich od oſoby ſwoiey po koni trzy na koniach dobrych z rynſztunkiem i ochędoſtwem tey Milicyi należącym a to na trzy zupełne kampanie a *1. Auguſti* Roku teraźnieyſzego począwſzy ſwym koſztem Zołdem i Hyberną do Woyſka Naſzego Koronnego, gdzie w Pułku Naſzym pod oſobnym znakiem i Rotmiſtrzem ktorego im z komputem naznaczamy chodzić będą ſtawili, i kontynuowali. A ktorzy *per ætatem & conditionem ad tractanda arma* ſą *habiles* aby to *in perſonis* odprawowali na ſławę i reputacyą Stanowi należącą zarabiali a to pod utraceniem Indygenatow, i Prerogatywy Szlachectwa ci iednak ktorzy lub z Rodzicow ſwoich tak w Koronnych iako i w Wielkim Xięſtwie Litewſkim w Woyſkach *ſanguine meruerunt* lub ſami w teraźnieyſzych kampaniach pod rożnemi znakami Rycerſką traktowali uſługę do tego pociągani bydź nie maią ani ich ſtarożytny honor *Juribus Indigenatis & Indultis Conſtitutionum* warowany żadnym ſpoſobem *cavillari* nie ma. Także i ci ktorzy *Originem* ſtarożytnego Urodzenia z poſtronnych Państw *deduxerunt* i Familii ich *ab antiquo* tamże ſą znaczne a tu *per Legem publicam in Capacitate* honorow *præmiſſo Jure Indigenatus* ſą *comparificati* więc ani ci ktorzy znaczną Summą przeciwko nieprzyiacielowi Krzyża S. Rzpltey przysłużyli ſię, tudzież i ci żołnierze którzy w Woyſkach Naſzych *hucuſque* pod rożnemi Chorągwiami i Regimentami zoſtawaią do tego *non obligantur* Jako też Sukceſſorowie Ur: Gierharda von Prochnen Staroſty Sobowieckiego &c. Ci iednak ktorzy *per appendicem* do Szlachectwa powchodzili pod tę Konſtytucyą podſzywać ſię nie maią. *Vol: V. fol: 715. Anno 1685.*

Nro 27. Reassumptio Konstytucyi 1685. Titulo Subsidium Ussarskiey Milicyi.

1690 Reaſſumuiąc Konſtytucyą 1685. *tit: Subſidium Uſſarſkiey Millicyi* z nowey Szlachty napiſaną a wziąwſzy informacyą od W. Marſzałka Nadw. Koron: ktorego attendencyi ta Milicya od nowey Szlachty zlecona była że nie od wſzyſtkich *hoc onus* ſłużenia Woyny albo wyprawy *ex præſcripto* teyże Konſtytucyi obligowanych *ſatisfactum Lœge præſenti decernimus* aby na przyſzły Trybunał Skarbowy, tacy wſzyſcy przez Ur: Inſtygatora Koronnego przypozwani w tymże Sądzie ſprawili ſię. Ci iednak wſzyſcy którzy w teyże przeſzłey Konſtytucyi *vel Diplomate Noſtro ab hoc onere* ſą excypowani, iako *conceſſo honore in perpetuum gaudere* powinni, tak też *in ullam vexam* pociągani bydź nie maią. Więc *ex obnoxiis* takowi tylko maią bydź *ad reſpondendum* przypozwani, ktorzy obligacyi *non ſatisfecerunt* ieżliby też *indebite* ktoregokolwiek *ultra mentem Legis* 1685. agrawowany, na tymże Trybunale, za ſłuſznym dowodem ma bydź nakazana reſtytucya a dla tego i kwity od pomienionego W. Marſzałka *ob præſtitam ſatisfactionem. Vol. V. fol: 770. Anno. 1690.*

ANNO

Nro 28. Deductio Nobilitatis. 1660

Lubo dawnemi Prawami *eductionibus Nobilitatis* czas determinowany na Seymikach Deputackich, że iednak dla rozerwania Seymikow, i bez obrania Marszałka, często przypadaiącego *vigore* tych Praw *deductionis Nobilitatis* do skutku nie przychodzą, i ztąd albo *praejudicium* przy niesłusznych objekcyach *indebite vexatis* gdy w odwłokę *emundatio honoris* idzie następuie, albo też ieszcze większe *inconveniens* gdy pretextu skargi, że nie mogą na Seymikach mieć czasu do wywodu *Conquisitis mediis omisso Ordine per legem* do wywodu Szlachectwa *praescripto* na Trybunałach przez Dekreta Szlachectwa otrzymuią. Tedy *ex consensu Ordinum praesenti lege decernimus*, aby w Trybunałach Sprawy *in objectione Nobilitatis* nie wprzod były sądzone aż ta *deductio* na Seymiku będzie wywiedziona, ktora też powinna nazaiutrz po odprawionym albo zerwanym Seymiku Deputackim bydź wywodzona. A ieżliby się na Marszałku Seymik zerwał tedy przecie nazaiutrz pod dyrekcyą pierwszego Woiewodztwa tamtego albo Ziemi Urzędnika ma bydź ta Dedukcya wywodzona i *fideliter connotata* do Trybunału odesłana. *Vol: V. fol: 776. Anno 1660.*

Nro 29. Zniesienie słowa contra aequalitatem.

Ponieważ *per errorem* weszło w Konstytucyą A. *1690. sub titulo* Podymne słowo uymuiące *aequalitatis* mieniąc ninieyszą Szlachtę, przeto za zgodą wszech stanow słowo to *in perpetuum* znosiemy, przyznaiąc że *in aequalitate* mnieyszego ani większego nie masz. *Vol VI. fol: 77. Anno 1699.* 1699

Nro 30.

To oraz waruiemy, że iako niechcemy aby przez teraźnieysze Stanow Rzeplitey postanowienie był kto do nayszacownieyszego w Naszym Narodzie Szlachectwa Kleynotu przypuszczonym tak te Punkta *Laudorum* w ktorychby ktorekolwiek Wojewodztwo, Ziemia lub Powiat przyznanie kogo *pro Nobili* napisało, lub staranie się o Approbacyą Dekretu Trybunalskiego *non praecedente legitima Nobilitatis deductione & facta* przeciwko takowemu Dekretowi *Manifestatione* Postom swoim zleciło *pro irritis & non subsistentibus* deklaruiemy, i że pod teraźnieyszą *Laudorum* Approbacyą podpadać nie mogą, mieć chcemy. *Vol: VII fol: 10. A. 1764. Tit:* Konfederacye. 1764

Nro 31. Ubespieczenie honoru Szlacheckiego.

Chcąc przyświadczyć prawdziwą Oyczyzny Rzeplitey Polskiey miłość ku tym, ktorzy na łonie iey wychowani w Przodkach swoich i własnemi Osobami wielokrotnie usługi dla dobra Rzeczypospolitey Polskiey oddali i Swiadectwem wspaniałey pamięci zachęcić iey Synow do naywiernieyszey Państwu i Tronowi życzliwości oświadczamy Seymu teraźnieyszego Ustawą, iż wszystkich Obywatelow Stanu Szlacheckiego zagarnionych z zabranym Kraiem Roku 1772. ktorzyby sami czyli z nich pochodzący Sukcessorowie kiedykolwiek do Państwa Rzeczypospolitey Polskiey przeyść i w nim mieć Possessye swoie chcieli wolność przeyścia do tey miłey Oyczyzny znać ich zawsze za Indygenow na potomne czasy nayuroczyściey przyrzekamy chociażby z wszystkich dobr pod postronnym Panowaniem będących, wyzuć się im nieprzyszło. *Vol: VIII. fol: 182. Anno 1775.* 1775

ANNO

SZPITALE.

Nro 1. Szpitale Żołnierskie.

1659 Ponieważ przez świętey pamięci Królow Antecessorow Naszych i inszych rożnych osob było siła Szpitalow *de nova radice* erygowanych i rożnemi czasy na ludzie Żołnierskie iako pokaleczonych postrzelanych fundowanych, a te dobra *in usus privatorum* poszły. Zlecamy Urodzonemu Instygatorowi Koronnemu, aby on *ex munere officii sui* na przyszły Seym wszystkich tych, którzy takowe dobra *nullo jure* trzymaią, mandatami pozwał i *sine intermissione* takowe sprawy promowował. *Vol: IV. fol: 610. A. 1659.*

Nro 2. Szpitale Żołnierskie.

1662 Wiele Żołnierzow odważnych i Rzeplitey zasłużonych, których *iniqua sors ad panem bene meritorum* nie przepuściła, *extrema fatorum suorum* w ubostwie oczekiwaią, na których pamiętni Przodkowie Nasi, Warszawski Tykociński, Lwowski i insze na rożnych mieyscach fundowali Szpitale, które *injuria temporum* w swoich fundacyach od rożnych ludzi poniosły zmnieyszenia, tedy chcąc tam *piam intentionem* zachować zlecamy Instygatorowi Koronnemu na Seym blisko przyszły *ad cujusvis instantiam* takowych Szpitalow *injuriantes* zapozwać także i o wieś zniesioną *in quantum antiquitus* do Szpitala Lwowskiego iest fundowana. *Vol: IV. fol: 840. A. 1662.*

Nro 3. Szpital Żołnirski w Podolskim Kamiencu.

1667 Stosuiąc się do pobożney intencyi W. Michała z Stnisławic Stanisławskiego Wojewody Kijowskiego, który umyślił Dobra swoie dziedziczne w Wojewodztwie Podolskim leżące, to iest wsi Chołozubince i Rzeczynce na Prowizyą Szpital Żołnierzow na usłudze Naszey i Rzeplitey pokaliczonych fundować na co iako rzecz słuszną powagą Seymu teraźnieyszego zezwalamy, tak gdy kto do Akt ktorychkolwiek Autentycznych tę fundacyą *personaliter* stanąwszy przyzna, onę za zgodą wszech Stanow approbuiemy, zostawuiąc onemu *plenariam meliorandi facultatem. Vol. IV. fol. 957. A. 1667.*

Nro 4. Szpitale w Koronie i w W. X. Lit:

1780 Gdy pobożne cnotliwych Obywatelow fundacye i intencye, litość nad bliźniemi starością i kalectwem przyciśnionemi okazuiące z rożnych przyczyn i okoliczności zawikłane i zaniedbane nie maią przyzwoitey Exekucyi. Konstytucya zaś Roku 1775. pod tytułem wyznaczenie Kommissyi nad Szpitalami w Koronie i w Wielkim Xięstwie Litewskim *fol: 62.* Zbawienny zamiar maiąca, Kommissyą udzielną do tegoż Dzieła wyznaczaiąca dla wielorakich trudności skutku swego wziąć nie może. Przeto przyśpieszaiąc prędkie i przyzwoite w tey okoliczności rozrządzenie rzeczoną Kommissyą R. 1775. uchylamy a Konstytucyą R. 1768. pod tytułem Warunek Miast i Miasteczek Naszych Krolewskich *fol: 274.* Kommissye *Boni Ordinis* i do Szpitalow rozciągaiące się determinuiącą (nie tykaiąc Dobr Dziedzicznych) reassumuiemy i uskutecznioną mieć chcemy Pomienione zaś Kommissye *boni Ordinis* we wszystkich urządzeniach Szpitalnych

do Departamentu Policyi w Radzie Nieustaiącey referencyą czynić i od tego Departamentu dependować maią. *Vol. VIII. fol. 979. A. 1780.* ANNO

§ *TACTUS TERMINUS.*

Nro I. De Citatione Verbali alias Nadworny Rok.

Item pro graniciebus pro hæreditate nemo potest citare Citatione verbali alias *Nadwornym Rokiem. Vol. I. fol. 328. Anno 1505.* 1505

Nro 2. De citandis verbaliter Judicio alias de Tactis.

Item cum aliquis tactus recedet a jure, debet condemnari in perlucro, pro quo tactus est, sed si pro pæna tactus fuerit & recedet non satisfaciendo pro pæna extunc aliam pænam succumbet videlicet marcas tres Judicio & parti pro qua statim debet condemnari in perlucro. *Vol. I. fol: 328. Anno 1505.* 1505

Nro 3. De Terminio Tacto na Trybunale.

Obiaśniaiąc do poprawy ten postępek *de terminis Tactis* deklaruiemy, że *terminus tactus* nie może bydź dawany od Trybunału tylko w okręgu onego Miasta kędy się Trybunał odprawuie a gdyby *securitas publica* w osobie iadącego na Trybunał albo z Trybunału była *violata* o co gdyby tam *præsens* nie był albo ziachał obwiniony ma mu bydź Pozew listowny dany na Trybunał ten pod ktorego Juryzdykcyą, stałby się excess *inter Causas conservatas. Vol: III. fol: 173. Anno. 1613.* 1613

Nro 4. O Taktach Woiewodztwa Płockiego.

Takty ktore widziemy bydź *per abusum minorum subsselliorum* z uciążeniem Stanu Szlacheckiego w Woiewodztwie Naszym Płockim znosiemy dawnym się Prawem *de securitate Judiciorum* kontentuiąc. Taż Konstytucya ma służyć Woiewodztwu Sędomirskiemu i Ziemi Dobrzyńskiey. *Vol. III. fol. 182. Anno 1613.* 1613

Nro 5. De Termino Tacto na Trybunale

Reassumuiąc Konstytucye *de Termino Tacto* na Trybunale, deklaruiemy iż żaden nie ma bydź pociągany do Trybunału *in vim Termini Tacti etiam consensu Judicii accedente* tylko *in Causis personalis Injuriæ, in personam* ktoraby miała *conjunctionem* z Trybunałem w Lublinie *sub Judiciis* lub w drodze idącego i familie iego *commissæ*, pogotowiu *Causas Juris* z tego Regestru Trybunał przedsię przypuszczać nie ma, *sub nullitate condemnationis*, ktorą przyszły Trybunał *sine literis salvi conductus, cum pæna arbitraria, super obtinente* znieść ma. *Vol: V. fol. 65. Anno 1670.* 1670

TARGI.

Nro I. De Foro Publico non sint prohibitiones.

Item quoniam in exemptionibus & venditionibus rerum est æqualitas servanda, statuimus ut Civitates Nostræ & omnes aliæ non faciant prohibitiones in foris pro utilitate sua & incommodo aliorum aliqua signa in foro prohi- 1496

ANNO 1496 bitionem designantia extentendo sed unicuiq; venienti ad forum, liberum sit vendere & emere rem suam ad placitum suum, Quod si ipsi Cives contrarium fecerint habeat Capitaneus. Noster ipsos puniendi in pæna trium marcarum facultatem. *Vol: I. fol: 253. Anno 1496.*

T A T A R Z Y.

Nro I. O Tatarach Koronnych i w W. X. Lit: w Woyskach Oboyga Narodow będących.

1662 Za proźbą Woysk Naszych Koronnych i W. X. Lit: i respektuiąc na zasługi Tatarow ktorzy w Woyskach Naszych Oboyga Narodow służą Reassumowawszy *Anni 1659. 1661.* Konstytucye *Authoritate præsentis Conventus* waruiemy iż dla odprawowania tym porządnieyszego Pospolitego ruszenia, ktore dotąd tak iak należało od nich, odprawowane nie było w każdym Woiewodztwie i Powiecie gdziekolwiek swoie osiadłości maią. Tedy im Chorąstwa tym ktorzy będą dobrze zasłużeni, i komu się nam zdać będzie konferować dożywotnie będziemy waruiąc to iż oni czasu pospolitego ruszenia za Uniwersałami Naszemi Tatarow wszystkich gromadzić i z nimi do Woiewodztwa albo Powiatu w ktorym swoie osiadłość maią ciągnąć i tam pod władzą W. Woiewody a *in absentia* Kasztellana a w Powiecie Marszałka i Chorążych a potym pod władzą Hetmana Naszego iść maią i w służbę woienną według dawnych Praw odprawować *sub pœnis de expeditione bellica Sancitis* powinni będą od kondemnaty zaś Skarbowey na tych ktorzy w Woyskach zostaiąc i podziś dzień w Domach nie mieszkaią ani z swoich dobr pożytku nie zażywaią, wolni zostawać maią, a inni *parere* Prawu powinni będą. *Vol: IV. fol: 904. Anno 1662.*

Nro 2. Ubespieczenie dla Tatarow w Koronie Polskiey i w W. X. Litewskim.

1768 Tatarowie w Koronie i w W. X. Lit: na Dobrach Naszych Krolewskich Hibernowych i Ziemskich mieszkaiący ażeby przy dawnych Prawach i Wolnościach Narodowi swemu *legitime* nadanych nienaruszenie zostawali i do rownego z Stanem Szlacheckim należąc Rzpltey Podatku, żadną uciążliwością pod iakimkolwiek pretextem przyciskani nie byli oraz ażeby wolne na swych lokacyach Erekcye i konserwacye Meczetow bez przeszkody od nikogo mieli za zgodą wszech Stanow teraźnieyszym Prawem ustanawiamy. *Vol: VII. fol: 751. Anno 1768.*

§. *T E S T A M E N T A.*

Nro I. De Testamentis Condendis.

1510 Pietatem Sanctam opprimere nollentes sed eam summo favore prosequi cupientes decernimus ut Testamenta condantur juxta veterem Constitutionem ex more antiquitus servato, de bonis mobilibus Immobilia vero bona tam hæreditaria quam oppignorata (ne deffensio Reipublicæ minuatur) testamentali Ordinationi subiecta minime esse debent secus de bonis Regalibus eadem enim propter Reipublicæ commodum nobis in parte vel in toto, Testamento legali poterint. *Vol: I. fol: 369. Anno 1510.*

Nro 2.

ANNO

Nro 2. De Testamentis non confirmandis.

Teſtamenta contra Statutum per nos antea editum condita deinceps non confirmabimus, quæ confirmata ſunt jure impugnari debebunt. *Vol: 1. fol: 389. A. 1519.* 1519

Nro 3. O Testamentach.

Warowano ieſt Statutami dawnemi i Konſtytucyami, że Dobra Ziemſkie i Rzeczypoſpolitey nie ruchome pod dyſpozycyą Teſtamentową popadać nie mogą, że iednak przeciwko tak iawnemu Prawu Stanu Szlacheckiego i Miaſt Rzeczypoſpolitey *hæreditas publica* przez Teſtamenta do Stanu Duchownego wychodzi, i przez Dekreta w Sądach Duchownych i Swieckich rożnemi ſpoſobami *procurata* albo też *in Condicto lata Patrimonium* i ſiły Rzeczypoſpolitey *Enervantur* gdy oſoby Szlacheckie Dziedzictw ſwoich *illegalibus ſummis* onerowanych, i iako Miaſta Naſze Kamienic Domow i gruntow ſwoich częſtokroć odſtępować, a zatym i obrona Rzeczypoſpolitey muſi upadać, tedy wſzyſtkie Statuta i Konſtytucye Koronne o Teſtamentach reaſſumuiąc za zgodą wſzech Stanow waruiemy, że napotym nikomu tak Szlacheckiey iako też i mieyſkiey kondycyi Obywatelowi nie będzie ſię godziło na Dobra Kamienicę Domy i Grunty tak dziedziczne iako i mieyſkie żadnych ſumm i obligacyi przez Teſtamenta zaciągać. A gdziebykolwiek takowe *illegabiles* Summy przeciwko Prawom pozachodziły takowe *non obſtantibus quibusvis Decretis* w którymkolwiek Sądzie *procuratis* za nieważne deklaruiemy i kaſſuiemy o co Sukceſſorom właſnym Dobr takim ſpoſobem alienowanych, lubo Dziedzicznych lubo mieyſkich wolną prozekucyą w Trybunale Koronnym *inter cauſas mixti fori* deklaruiemy. Do pobożnych iednak uczynkow przez Teſtamenta z Dobr i Summ ruchomych nikomu tym Prawem, które za wieczne mieć chcemy nie zagradzamy wolności, która to Konſtytucya *derogare* nie ma dyſpozycyi &c. *Vol: V. fol: 368. A. 1676.* 1676

Nro 4. Reassumptio Prawa o Testamentach.

Konſtytucyą Seymu bliſko przeſzłego, A. 1676. na ſzczęśliwey Koronacyi Naſzey o Teſtamentach poſtanowioną reaſſumuiemy, która i W. X. Lit: ſłużyć ma, o co Forum ſtanowi Szlacheckiemu w Trybunale W. X. Lit: a Miaſtom Naſzym *coram officio ſeu Judicio Civili ſalva* do Sądu Naſzego Aſſeſſorſkiego *Appellatione* naznaczamy. *Vol: V. fol: 526. A. 1677.* 1677

Nro 5. De Nuncupativis Testamentis.

Nuncupativa Teſtamenta żadnego waloru nigdzie mieć nie maią, i nikt za onemi w żadnym *ſubſellium* ani Duchowym ani Swieckim nic wygrywać nie może, lecz *ubiq: pro nullis & irritis reputari* powinne co za zgodą wſzech Stanow poſtanawiamy i waruiemy. *Vol: VI. fol: 487. A. 1726.* 1726

Nro 6. Tranzakcye Potestamentowe.

Reaſſumuiąc Konſtytucyą względem nie oddalenia Dobr Ziemſkich od Stanu Swieckiego w którey wyraźnie Roku 1768. *fol:* 350. uſtanowiono, ażeby 1776

ANNO żadne *legata* i zapiſy przez Teſtamenta *a decumbentibus in lecto egritudinis in rem*
1776 Stanu Duchownego i Kościołow podd nieważnością onych nie ſtawały dokładamy tym więcey, po Teſtamencie ręczne *legata* waloru żadnego mieć nie powinny *in rem* Stanu Duchownego naſtąpione. Dekreta zaś po Konſtytucyi 1768. z pokrzywdzeniem Sukceſſorow w Juryzdykcyi Ziemſkiey przeciwko temu Prawu *ab Anno* 1768. *favore* Duchowieńſtwa wypadłe *ad competens Forum pro resolutione* odſyłamy. *Vol: VIII. fol: 882. A. 1776.*

TRYBUNAŁY

POSTANOWIENIE TRYBUNAŁOW.

Nro I. STEPHAN Z ŁASKI BOŻEY KROL POLSKI WIELKIE XIĄŻĘ LITEWSKIE, RUSKIE PRUSKIE MAZOWIECKIE ZMUDZKIE INFLANTSKIE WOLYNSKIE PODLASKIE KIJOWSKIE I SIEDMIOGRODZKIE &c.

1578 Oznaymuiemy Wſzem w obec i każdemu z oſobna komu o tym wiedzieć należy; iż My wedle powinnosci Naſzey Krolewſkiey, opatruiąc potrzeby Korony tey, którey Nas Pan Bog przełożyć raczył, a otym myśląc, aby w niey tak domowy rząd iako i bespieczeńſtwo od Nieprzyiaciela było, i żebyśmy doma dobry porządek poſtanowiwſzy, ſnadniey nieprzyiacielowi odpor dać mogli, i krzywd dawnych, które cierpi Rzeplita ſpolna Narodu Polſkiego i Litewſkiego, za okupowaniem i oderwaniem Zamkow i Ziem przez Nieprzyiaciela, powetować: złożyliśmy Seym walny wſzem Stanom tu do Warſzawy, na którym z Radą Panow Rad Naſzych Oboyga Narodu, i zezwoleniem Poſłow Ziemſkich, nayprzod podle Konſtytucyi dawney przed panowaniem Naſzym uczynioney, i Receſſow Seymow przeſzłych około ſprawiedliwości, na ktorey wſzyſtek rząd Domowy należy, i z ktorey wſzyſtkie dobre obyczaie w każdey Rzeczypoſpolitey pochodzą poſtanowienie niżey opiſane uczyniliśmy.

Porządek do Obierania Sędziow.

W każdym Woiewodztwie i Ziemi, na tym mieyſcu gdzie wedle ſtarego zwyczaiu obieraią Sądy Seymowe: naznaczamy *authoritate praesentis Conventus*, dzień i czas, to ieſt, pierwſzy Poniedziałek po Narodzeniu Panny Maryi w tym nnieyſzym Roku, a potym na każdy Rok tegoż czaſu do obierania Sędziow do Sądow, *judiciorum generalium ordinariorum Tribunalis Regni*; a Poznańſkiemu, Kaliſkiemu Wojewodztwom, we Srzedzie; Sędomirſkiemu w Opatowie: Sieradzkiemu w Sieradzu: Brzeſkiemu i Inowłocławſkiemu w Radzieiowie: Płockiemu w Raciążu: Mazowieckiemu w Warſzawie. Rawſkiemu w Bolemowi: Lwowſkiey, Przemyſkiey, Sanockiey, Ziemiom w Wiśni, a Chełmſkiey w Chełmie i Haliczu, Sędzie obierać maią, Wſzakże Chełmſka naprzod w Chełmie, a potym Halicka w Haliczy obchodzić ſię tym porządkiem maią. Woiewodztwo Podlaſkie w Drohiczynie, a Ziemi Dobrzyńſkiey w Lipnie, w Poniedziałek przed S. Bartłomieiem czas do tego naznaczamy: a w inſzych Wojewodztwach i Ziemiach, kędy Sędzie Ziemſkie obieraią. Sędziowie do tych Sądow *generalium Judiciorum* obierani bydź maią. = *Obieranie Sędziow.* = Na których Seymikach wyżey mianowanych każde Wojewodztwo obrać ſpolnie ma.

i będzie powinno miedzy sobą osobę iednę godną, bogoboyną, cnotliwą, Prawa i zwyczaiow Sądowych onego Kraiu umieiętną, osiadłą. A z Woiewodztw większych, to iest, Poznańskiego, Sędomierskiego, Kaliskiego, Płockiego, po dwu, z Ruskiego także dwu, z ktorych ieden w Wiśni, a drugi alternatą w Chełmie, a w Haliczu iako wyższey napisano: z Mazowieckiego trzy, *pro hac vice tantum*, a potym po dwu, z Rawskiego dwu, z Podlaskiego dwu. A z Ziem Wieluńskiey i Dobrzyńskiey, po iednemu, z Oświecimskiey i Zatorskiey także iednego, do tychże Sądow *judiciorum ordinariorum generalium Regni* obierać maią. A tych Sędziow obieranie ma bydź kogokolwiek godnego bydź naydą. A gdyby ktory takowy był obran z tych ktorzy na inszych Sądziech siedzą, ieźliby się przytrafiła Akcya, z mocy albo Appellacyi od ktorego z nich: tedy ten na ten czas, na Sądzie w tey Sprawie wotować nie ma, i wyniść gdy insi wotować będą, powinien będzie. Ciż obrani Sędziowie do drugich tylko Sądow trwać maią, a inni na ich mieysca, *ad hoc idem judicium sive Tribunal generale*, obierani bydź maią, czasu i dnia obierania tych Sędziow wyższey oznaczonego. A żaden z Elektow powtore na Sądy nie ma bydź obran do lat czterech, oprocz tego, gdzieby się w ktorym Woiewodztwie na tegoż wszyscy *nemine contradicente*, zgodzili, a iżby się tego podiął uprosili. = *Item* Jeżeliby też w ktorym Woiewodztwie dla ktoreykolwiek przyczyny Elekcya nie doszła, abo śmierć abo choroba, ktorego Elekta zakroczyła, z inszych Woiewodztw obrani Sędziowie Akcye onegoż Woiewodztwa odprawować będą: *non obstante absentia judicum*, ieżeliby z ktorych Woiewodztw obrani nie byli. = *Przysięga Sędziow.* = Tamże przerzeczeni Sędziowie w Woiewodztwach i Ziemiach obrani, ziachawszy się na czas i mieysce Sądom naznaczone, maią przy Sądzie Ziemie oney, i przy Urzędzie Staroście, Rotą Sędziego Ziemskiego w Statucie opisaną przysiądz, tego dołożywszy, iż praktykowania żadnych kauz z nikim czynić nie maią, ani przestrogi, ani rady dawać, ani podarkow brać, i też, iż się oto nie starał, aby był na te Sądy obran. = *Jako sądzić maią i o Akcyach Duchownych* = Sądzić maią sprawiedliwie z Regestru po Woiewodztwach iako wotuią nieodstrzelaiąc się od Prawa pospolitego, iakiego ktora Ziemia używa, Boga i sprawiedliwość iego świętą przed oczyma maiąc. A Sędziowie Dekret *ex scripto* ferować maią, A gdzieby się trafiła rożność, abo też *paritas votorum*, maią raz, dwa, trzy, znowu *per vota* puścić, i przy tey stronie konkluzya zostawać ma, ktora za sobą dowodow prawnych więcey będzie miała, a potym *major pars* konkludować ma. A iż wszystkie Panow Duchownych, ktorekolwiek w Ziemstwie, w Grodzie, w Urzędzie Podkomorskim Prawa pisanego sądzone były i będą, z mocy abo appellacyi, i iakimkolwiek inszym obyczaiem przypadły, abo przypadać będą, przed tymże Trybunałem podług Prawa pospolitego odprawowane bydź maią. Przeto do tych samych odprawowania, Panowie Duchowni, sześć Duchownych Sędziow sami z pośrzodku siebie obrać maią, ktorzy przysięgą obowiązani, tamże przy tym Trybunale w tęż Rotę na Ewangelią bydź maią, z ktoremi do tychże tylko akcyi Duchownych, sześć Swieckich, onychże Sędziow z poyśrzodku Swieckich wysadzonych przysadzeni bydź, i te kauzy sądzić maią. A tam podług Prawa sądząc, *iterum atque iterum per vota* puszczaiąc, iako pierwey konkluzyą uczynić, *major pars* z tych dwunastu maią. A gdzieby była *paritas votorum*, tedy ma bydź *remissa* na Seym *pro Decreto*,

ANNO 1578

ANNO 1578 ktora *paritas Deputatorum*, tych gdzieby się do drugiego Seymu Stanom nie podobała, wolno iey będzie poprawić. A gdzieby na poprawę, zgoda nie doszła, tedy ten sposob Trybunału ma zostać, dokąd się co lepszego przez wszystkie Stany nie naydzie. Dziesięciny po Imionach Szlacheckich, *in eodem Statu*, iako teraz są, nikogo nie wzruszaiąc, do Kompozycyi, ktora ma bydź na Seymie, odkładamy. A iuż takowy Dekret, abo Dekreta tego Trybunału, takiey ważności bydź maią iako Seymowe. A ieźliby chciał *contravenire Decreto tali* i Akcyą sobie ożywić na Seym, albo za Dworem przed Nas tedy taki karan bydź ma, iako *contemptor decreti Nostri Regii*. A iż się Panowie Duchowni skarżą, że *stantibus illorum protestationibus*, że *judicijs ultimæ Instantiæ* nie podlegali, przeciw im i imionach ich *per lucra* przewodzono: tedy Starostowie *ab exequutione* takowych *perlucrorum* supersedować maią: do uznania Naszego, tych *perlucrorum* na Seymie. = *Co sądzić maią.* = Sądzić maią *causas omnes & singulas*, od Sądow Ziemskich, Grodzkich Podkomorskich, Kommissarskich, *in causis divisionis bonorum*, wiecowych *per motiones, appellationes, remissiones, limitationes*, & *alio quovis modo*, i wszystkie insze *generaliter*, ktorekolwiek, na Seym albo za Dworem Naszym Krolewskim, *tam ab officiis quam ex officiis occasione non factæ exequutionis decreti, vel decretorum, Judicii Tribunalis generalis Regni, hujus ultimæ Instantiæ; in his rebus quæ judicio hujus Tribunalis judicandæ incumbunt, & judicatæ fuerint: & aliorum gravaminum ex judiciis, sive officiis Capitaneorum, & eorum officialium circa administrationem justitiæ illatorum.* Tych wszystkich kauz, ktore bądź *in judiciis ultimæ Instantiæ*, bądź w Ziemstwie, albo w Grodzie przesądzone, i *ad locorum Capitaneos pro exequutione facienda* odesłane, gdzieby podług tychże remissyi bez wszelkich przewłok exekwowane nie były, także kauzy, ktore od ktorychkolwiek Trybunałow *ultimæ Instantiæ* przeszłych, w Wdztwach uchwalonych przypadały, i insze wszelakie Sprawy, ktorekolwiek tak z dawnych iako i z nowych Pozwow, Przypozwow, przypadać będą, a temu Trybunałowi należeć będą. A tam iuż przed tym Sądem wszystkie strony, w swoich Sprawach sądowych, Rok i Roki będą miały, według ich appellacyi, i mocy, Pozwow, Przypozwow, tak zawitych iako i nie zawitych; remissyi, limitacyi, i inszych wszelakich stopniow Prawnych, iako to na Seymie albo za Dworem, także i na Sądzie *ultimæ Instantiæ* ktorychkolwiek Woiewodztw mieć miały, żadnych nie wyimuiąc, wedle ich Pozwow, Przypozwow, kontrowersyi, kauz, Dekretow, appellacyi, mocy, remissyi, rozpisow, limitacyi, i inszych punktow Prawnych żadnego nie wyimuiąc, & *omnium causarum earum, Acta nullius Partium jure, læso.* = *Exceptis causis mere criminalibus*, ktore Sądowi Naszemu na Seymie należeć maią. A gdzieby kto *ex civili Causa criminalem* czyniąc na Seym, abo za Dworem kogo wyzwał, tedy gdy będzie uznana przez Nas na Seymie bydź *causa civilis* ma takowy *evocans pœna Sessionis turris*, & *centum marcarum, ac damna* według Konstytucyi *luere*: *a causa* ma bydź odesłana *ad forum competens*. A wszakże *in Articulis criminalibus, in judiciis & terminis Castrensibus*, appellacya ma bydź *ad Judicia generalia ordinaria Tribunalis hujus: exceptis etiam Causis Fisci, juxta Constitutiones Annorum Millesimi quingentesimi sexagesimi secundi, & millesimi quingentesimi sexagesimi septimi factas, atque exemptionis bonorum Regalium*, ktore Sądowi Naszemu zostawuiemy. A ieżeliby kto Starostę abo Dzierzawcę pozwał o grunty nasze, z ktorych Dzierzawca abo Starosta, kwartę dawa, abo pod rewizyą i lustracyą podpadły: także ktore w starych Summach

są *in-*

ſą *inſcriptæ*, o takie dobra ma Sąd odeſłać na Seym *pro cognitione Noſtra.* A Nam ſamym o Dobra Naſze *juxta præſcriptum Statuti* czynić i onych dochodzić wolno zawſze będzie. Także o niewydanie Kwarty, i Dobra *nullo jure recepta*, na Seymie Sądy bydź maią. *Exceptis quoq; cauſis juris Magdeburgenſis Theutonici & Culmenſis*, które z oſtrzeżeniem rzeczy w Statucie opiſanych Sądowi Naſzemu należeć będą. Z ſtrony przezyſkow *interim* otrzymanych przeciw Miaſtom, także też Mieſzczan przeciw Szlachcie, to ſię zachować ma, do uznania Naſzego, iako około przezyſkow Duchownych = *Scrutinium i oznaczenie dni ad cauſas criminales* = *Scrutinia in cauſis criminalibus* maią bydź za przypozwaniem Strony przez Stronę, na Ziemſkich, albo Grodzkich Rokach *illius diſtrictûs, ubi crimen patratum eſt*, co pierwey będzie *poſt obductionem patrati criminis* wyprawowane. A to dla tego gdy ſtrona, Stronę pozwie na Seym, aby tam iuż obie Strony były *cum ſcrutiniis* gotowe, dla prędkiego odprawowania Spraw. A iżeby ſię *criminales actiones* na Seymie zawſze odſądzić i odprawować mogły, tedy od poczęcia Seymu, który na dzień naznaczony liſty Seymowemi propozycyą zaczynać ſię ma zawzdy. A po propozycyi i odprawieniu przy Poſlech Ziemſkich wot Senatorſkich tydzień cały dzień podle dnia mamy mieć wolny do Sądow *criminalium actionum*: a potym poki iedno Seym będzie, mamy odprawować te *Criminalia*, na każdą Srzodę, Piątek, i Sobotę nie omięſzkiwaiąc innych Spraw Seymowi należących. A zwłaſzcza *nullo jure*, i Kwarty ſądzenia wedle Konſtytucyi Lubelſkiey *Anni Milleſimi Quingenteſimi Sexageſimi Noni.* = *Mieyſca Sądom.* = W Wielkiey Polſzcze Piotrkow, do ktorego te Woiewodztwa należeć będą. Poznańſkie, Kaliſkie, Sieradzkie, Ziemia Wieluńſka, Łęczyckie, Brzeſkie, Inowłocławſkie, Ziemia Dobrzyńſka, Mazowieckie Płockie Rawſkie. = W Małey Polſzcze Lublin, do ktorego te Woiewodztwa należeć będą: Krakowſkie Sandomierſkie, Ruſkie, Podolſkie, Lubelſkie, Bełſkie, Podlaſkie, z tym dokładem: iż ci Sędziowie wſzyſcy odſądziwſzy Wielkiey Polſki Woiewodztwa w Piotrkowie, mają zaſię iachać na czas niżey naznaczony do Lublina, i także tam odſądzić wſzyſtkie Woiewodztwa Małey Polſki = *Beſpieczeńſtwo Sądow i Seymikow.* = Przed który to Sąd oſoba żadna *cujuscunq; dignitatis & præeminentiæ*, którąby akcyi prawney nie miała chodzić nie ma. A kogo z Regeſtru zawołaią do Sprawy iego, nie z żadnym tumultem do ſprawy ſwey przyſtąpić, i do gmachu wchodzić ma, tylko ſamoczwart naywięcey chodzić ma, to ieſt, ſam z Prokuratorem a dwa Przyiaciele. A ieźliby który upornie wſzedł, abo napomniony wyniść niechciał, abo w domu ſądowym wołanie czynił, tedy ma bydź na nim ſkazana *pœna duplex quatuordecem marcarum*, którą zaraz *ſub alia pœna ſimili* nieodchodząc od Sądu, Sądowi położyć powinien będzie, & *contra rebellem executio rei judicatæ* iść ma. Przy wotowaniu aby żaden nie zoſtawał, oprocz tych ktorzy do tego Sądu przyſięgli. *Item* Żaden tak na Seymik ku obieraniu Sędziow, iako i na mieyſce gdzie Sądy będą ſprawowane, aby nie śmiał przyieżdżać i przychodzić zbroynie, i z żadnemi innemi broniami, okrom miecza, korda, ſzable, ſzpady. A ktoby śmiał z ſtrzelbą, abo z iaką inſzą bronią wſzelaką przyiachać, abo z nią chodzić aby piąciądzieſiąt grzywien winą był karan *peremptorie* nie odchodząc od Sądu abo od Seymiku, *ſub pœna quatuordecem marcarum*, a jeźliby *temere* odſzedł, tedy ma bydź odeſłan na exekucyą, wedle Prawa, *ad loci Capitaneum.* A gdzieby kto na Seymiku obierania Sędziego, albo Sędziow, albo też we trzech Niedzielach

ANNO 1578 przed zaczęciem Sądu tego, albo też w trzech Niedzielach po osądzeniu, iaką osobę Szlachecką ranił albo zabił: tedy podług Statutu postąpić przeciw iemu, nieinaczey iedno, iakoby to na Seymie przy Nas uczynił. = *Czasy Sądow.* = Sądy nayprzod począć się maią zawsze w Piotrkowie w Poniedziałek bliski po S. Marcinie, a kończyć się maią aż do Kwietniey Niedziele. W Lublinie w Poniedziałek blisko po Przewodniey Niedzieli, a skończyć się maią dokąd się neskończą. A wszakże aby insze Sądy *inferiorum Subselliorum* pod tym czasem sądzenia *ultimæ instantiæ judiciorum generalium* odprawowały się. A Mazowieckie Sądy *ultimæ instantiæ*, które teraz sądzą, iako się zaczęły skończyć się maią. Dekreta i Sprawy tych Sądow w Piotrkowie pieczęcią Ziemską Sieradzką, a w Lublinie Pieczęcią Ziemską Lubelską maią bydź popieczętowane, tak iako się to zachowało przy Sądziech Krolewskich. = *Utwierdzenie Dekretow* = A Dekreta tych wszystkich Sądow, tak *ultimæ instantiæ* w Wojewodztwach osądzone i które na potym odsądzone *in hoc generali Judicio Tribunali* będą, opatruiemy i utwierdzamy takim warunkiem, iako sąopatrzone Sądy nowe *pro una vice*. Za Króla Zygmunta Augusta uchwalone, Dekretem Seymowym Warszawskim ostatecznego dnia Marca, *Anno Millesimo quingentesimo sexagesimo quarto* uczynionym, iako ten Dekret Seymowy sam w sobie obmawia, w te słowa: iż ktobykolwiek na Seym, abo też przed Nas za Dworem iakimkolwiek obyczaiem był pozwan *ex cujuscunq; instantia*, ku z skarżeniu takowey skaźni, podług Ordynacyi, i według uchwały Seymu przeszłego Piotrkowskiego uczynioney, od pozwow i od rzeczy wolen bydź ma i iest. A ktoby więc ieszcze tak uporny bydź chciał, a przypowiedział się na takowe pozwy, i na nie ieżliby co *in contumaciam* otrzymał, takowe otrzymanie nie ma mieć żadney ważności, i bydź nie może ku żadney szkodzie nikomu, ani przez Urząd Starości exekwowane bydź ma. A ieżliby też za przypowiedzeniem do Sądu czyim pozwany, na takowy pozew stanął, tam nieodchodząc sam, abo Prokurator iego będzie powinien odłożyć winy sto grzywien, pod winą czternaścią grzywien. Którey winy sta grzywien, połowica stronie, a druga do Skarbu Naszego bydź ma. *In causa autem non satisfactionis pro præmissis, causa debet remitti ad Officium ubi bona Actoris consistunt, pro ultima & finali exequutione pænarum*, a Prokurator ma bydź skazan do Wieży na tydzień siedzieć na dnie, tam gdzieby takowe rzeczy przez nas były sądzone. = *Powinność Sądu Ziemskiego* = Przychylaiąc się do Prawa pospolitego, i zwyczaiow zdawna zachowałych, gdyż ten Sąd odprawować ma, co przedtym przy Sądziech Naszych Krolewskich odprawowano bywało: maią się do tego Sądu ziachać, Sędzia, Podsędek, Pisarz onego Wojewodztwa w ktorym odprawowan będzie, i tam przysiągłszy, *ad secreta Acta Judicii*, wszystkę tę powinność na sobie odnosić maią. Którą nieśli przedtym przy Sądziech Seymowych abo Dworskich, i Koce Sędziow inszych za approbacyą Dekretow odbierać, i odsyłać maią, wszakoż *votum* na tych sądziech mieć nie maią. = *O Pozwiech przed ten Sąd* = Pozwy maią bydź *sub Titulo Nostro Regio, & Sigillo Terræ illius in qua citatus est possessionatus*: a kładzione bydź maią naymniey dwie Niedzieli *ante terminum*. = *O Zapisiech i Protestacyach* = Zapisy, Protestacye, Rekognicye, i Relacye wszelakie tak maią bydź ważne przed tym Sądem zeznane, iako Seymowe albo Ziemskie. = *O Exekucyi Dekretow* = Starostowie i Urzędnicy ich wszelakie Dekreta powinni wedle Prawa exekwować, *sub pænis in Statuto descriptis*. = *Opatrzenie Sędziow* = Ciż Sędziowie od każdego Dekretu za kim wyni-

dzie, po piętnaście groszy brać maią, a od extraktow płacenie ma bydź wedle Statutu. A Panowie Duchowni Deputatom swoim opatrzenie dać maią. = *Poprawa Trybunału.* = A Trybunału tego pospolitego Koronnego poprawa zawzdy ma bydź wolna, za zezwoleniem spolnym na Seymie. *Vol: II. Anno 1578. fol: 962.* ANNO 1578

Nro 2. Woiewodztwa Kiiowskie Wołynskie i Bracławskię.

Iż się te Woiewodztwa sądzą Prawem i Statutem Wielkiego Xięstwa Litewskiego przed Deputaty, ktore oni na Seymie sobie obiorą: to iest w Woiewodztwie Wołyńskim osob pięć, a w innych po czterech, do drugiego Seymiku, tym porządkiem, i temi Artykuły, w porządku na Seymie teraźnieyszym walnym Warszawskim, zgodnie, *generaliter* uchwalonemi, i w Konstytucyą teraźnieyszą wpisanemi, na mieyscu pewnym w Łucku w dzień S. Marcina pod Pieczęcią Ziemską Łucką sądzone i odprawowane bydź maią. Panowie Woiewodowie za Listy Naszemi na te Sądy, dla obierania Deputatow, aby w Powieciech Seymik na daley o Swiątkach złożyli. Konstytucya teraźnieyszego Seymu, aby była dana tym Woiewodom pod Pieczęcią Koronną, napisana pismem Ruskim, wedle Przywileiu tym Woiewodztwom o Unii na Seymie walnym Litewskim danego. A gdzieby Woiewodztwom na przyszłym Seymie, czego w tym porządku sprawiedliwości poprawić była potrzeba, albo też i odstąpiwszy tego Trybunału, Sądy swe za sie na Nas włożyć, aby to im było wolne zawzdy, i na każdym Seymie, uczynić według Statutu Wielkiego Xstwa Lit: także też przywileiu na Seymie w Lublinie o Unii danego, i Konstytucyi na Koronacyi Naszey w Krakowie wydaney. O zbiegi, sługi i Poddane Woiewodztwa Kiiowskiego, Wołyńskiego i Bracławskiego, u Sądu Grodzkiego sądzić i odprawować się tak maią, według Konstytucyi teraźnieyszey na Seymie walnym Warszawskim Koronnym Woiewodztwom danej. O grabieży, ktoby komu grabież iaką uczynił, strona ukrzywdzona ma o to do Sądu Grodzkiego Rokiem zawitym Pozwać. *Vol. II. Anno 1578 fol. 968.* 1578

Nro 3. Spraw Mieyskich na Trybunale o Myta osądzonych, za Dworem nie wyciągać.

Dekreta Trybunalskie o niesłuszne myta branie; za Mieszczany teraz i nam potym uczynione, żeby *in dubium* nie były wokowane, postanawiamy: aby Mieszczan, o zły przewod *ratione decretorum ejusmodi injustæ exactionis Theloneorum* na Trybunale otrzymanych, nigdzie indziey nie pozywano; iedno na Trybunał, a przypozwami Zadwornemi Exekucya Dekretow Trybunalskich hamowana bydź niema, gdyż Dekreta Trybunalne maią we wszystkim nienaruszenie zostawać. *Vol. II. fol: 1588. Anno 1241.* 1589

Nro 4. Trybunał Wołynskiego y Bracławskiego Woiewodztw.

Zygmunt Trzeci z Łaski Bożey Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Zmudzkie, Wołyńskie, Podlaskie, Inflantskie &c. &c. i Krolewstwa Szwedzkiego własny Dziedzic i przyszły Krol.

Oznaymuiemy Wszem w obec, i każdemu z osobna, komu to wiedzieć należy: iż My maiąc wzgląd i osobliwe baczenie na Obywatele Woiewodztwa 1678

ANNO 1589 Wołyńſkiego i Bracławſkiego, ktorzy w tak wielkim niebeſpieczeńſtwie, od przyległego a bardzo prędkiego nieprzyiaciela z innemi Woiewodztwy przyległemi, Ruſkim Podolſkim, także i inſzemi i pogranicznych Zamkow Dzierzawcami, dla zachowania Granic Ziem tych Krwie przelewać nie litowali. Czego iako przed przywroceniem do Korony Polſkiey, tak i po wcieleniu, Przodkowie Naſi, i My ſami z rzeczy oczom podaney doznaliśmy, i chcąc chęci ich łaſką Naſzą Krolewſką im nadgrodzić, i ich umyſły a związki wcielenia ich do Korony tym więcey ugruntować, tak iako przy ſzczęśliwey Koronacyi Naſzey, wſzyſtkim zarowno Stanom Duchownym i Swieckim Obywatelom Korony oboiego Narodu, Prawa ſwobody Przywileie, daniny, ſłużące, trzymać zachować, przyrzekliśmy nie przywodząc w żadną wątpliwość, ani ſpor wſzyſtkich Praw i poſtępkow, ale używanie ich w całości zachowuiąc, one wſzyſtkie, wedle właſności, i brzmienia ſłow rozumieiąc iako o tym ſzerzey Prawa Przywileie na Uniey, i Konſtytucya w Krakowie na pomienioney Koronacyi Naſzey obmawia. Do tych ſwobod wolności przydaiem, i oſobliwie mocą Seymu teraźnieyſzego, z pozwoleniem wſzech Stanow Duchownych i Swieckich, także Poſłow Ziemſkich, poprawę Praw i ich poſtępkow Prawnych, na tym Seymie walnym, przez Poſły tego Woiewodztwa, podane, iako ſię w ſobie maią, dośyć czyniąc żądości ich, za Prawo mieć chcemy, i oſobliwie Artykuły waruiemy, i onym iako członkom ciała prawdziwego i głowy nie rozdzieloney, porownanie Sądow Trybunalſkich ich Spraw Ziemſkich, Podkomorſkich, Kommiſſarſkich, Grodzkich, i innych wſzelakich, tą Konſtytucyą Naſzą Seymową wyrażamy i ſpoſob około ſprawiedliwości na ktorey wſzyſtek rząd domowy należy, i z ktorey wſzyſtkie dobre obyczaie w każdey Rzeczypolpolitey pochodzą, poſtanowienie niżey opiſane uczyniliśmy. = *Porządek do obierania Sędziow.* = Naprzod do obierania Sędziow, Seymiki tym Woiewodztwom składamy na dzień i czas pewny w Trybunale Koronnym opiſany, to ieſt na pierwſzy Poniedziałek po Narodzeniu Panny Maryi w Roku teraźnieyſzym, Tyſiąc pięćſet ośmdzieſiątym dziewiątym w Woiewodztwie Wołyńſkim pierwſzego Roku w Łucku, drugiego w Włodzimierzu trzeciego w Krzemieńcu, i tak alternatą bywać ma. A w Woiewodztwie Bracławſkim zawżdy w Wincy. A potym zawzdy każdego Roku na tenże Rok i dzień wyżey opiſany, do obierania takowych Sędziow, do tych Sądow Trybunalſkich, na mieyſcach przerzeczonych, tym to obiema Woiewodztwom, i takimże porządkiem, Seymiki mocą ninieyſzego Seymu naznaczamy. = *Obieranie Sędziow.* = Na ktorych Seymikach każde z tych Woiewodztw obierać będzie powinno między ſobą, to ieſt: Woiewodztwo Wołyńſkie z Powiatu Łuckiego oſob dwie: z Powiatu Włodzimierſkiego dwie. A z Powiatu Krzemienieckiego oſob dwie. A Woiewodztwo Bracławſkie oſob dwie, ludzi godnych, bogoboynych, cnotliwych, rodzaiu Szlacheckiego, i Obywatelow tamecznych, Prawa i zwyczaiow Sądowych tamecznego Prawa umieiętnych i oſiadłych. A gdzieby ktory takowy był obran z tych ktorzy na inſzych Sądziech zaſiadaią, gdyby ſię trafiła Sprawa za Pozwu odeſłaniem, abo za appellacyą od ktorego z nich, ten na ten czas na Sądzie w oney Sprawie wotować nie ma, i wyniść, gdy inſi wota ſwoie podawać poczną, powinien będzie, a ci obrani Sędziowie do drugich tylko Sądow trwać maią. A inſi na ich mieyſce do tego Sądu abo Trybunału głownego obierani bydź maią, czaſu i dnia obierania tych Sędziow wy-

żey

żey naznączonego, tak iż żaden z Elektow powtore na te Sądy nie ma bydź obieran do lat czterech, oprocz tego, gdzieby się w ktorym Woiewodztwie, na tegoż wszyscy iednostaynie zgodzili, a iżby się tego podiął uprosili. Ktemu ieżliby też z tych Woiewodztw dla ktoreykolwiek przyczyny Elekcya nie doszła abo śmierć, abo choroba ktorego Elekta zakroczyła, abo też rozroźnienie iakie między niemi samemi przeszkodziło: tedy ci maią ostać na Sądziech Trybunalskich, ktorych większa część Szlachty na Seymiku obierze, i onym instrukcyą podpisze i podpieczętuie, co Trybunał rozsądzić ma Koronny. = *Przysięga tych Sędziow.* = Obrani Sedziowie z onych Wdztw, na czas i mieysca tym Sądom naznaczone ziachawszy się, przysięgę iaką w Statucie ich Sędzia Ziemski przysięga, oni też takowąż uczynić maią, z tym dokładem: iż zmowy i porozumienia, w żadnych Sprawach z żadnym nie czynić, radzić, przestrzegać, rad taiemnych odnosić, i podarkow brać nie będzie. A iż też nie starał się, aby na te Sądy obran był, i nie iest sługą rękodaynym, ani Jurgieltnikiem krorego Pana. Także Deputaci Koronnych Woiewodztw winni będą pod obowiązkiem przysięgi swey, z tymi Deputaty Wołyńskiemi Sprawy Obywatelow Wołyńskich Bracławskich Ziem Prawem ich własnym sądzić. = *Jako Sądzić maią.* = Gdyż wszyscy Obywatele tych Woiewodztw, Wołyńskiego i Bracławskiego, iednakiey wolności Praw używaią: tedy też wszyscy rowno tymże iednakim Prawem ich, ktorym się sądzą, i iako na ten czas sobie Praw swoich poprawili, i ieszcze będą poprawować, u Trybunału sądzić się maią. A to tym porządkiem, sprawiedliwie z Regestru zaraz po Woiewodztwach nie odstrzelaiąc się od Prawa ich własnego, ani słow w Statucie i Praw ich opisanych wykładaiąc, iedno tak iako się same w sobie rozumieią. A Dekret z pisma czytan ma bydź, na ktorym dwa Deputaci z Woiewodztw Koronnych: a z tych Woiewodztw dwa podpisać się maią. A gdyby się też trafiła rozność wotow, maią raz dwa i trzy znowu przez wota puścić, i przy tey stronie zamknienie zostawać ma, ktora za sobą dowody słuszne i prawne będzie miała, przy ktorych większa część zamykać ma. A gdy Duchownych Sprawa Rzymskiey Religii z tych Woiewodztw przypadnie, tedy Deputatow sześć Wołyńskich, a sześć Duchownych Koronnych takie Sprawy odsądzać maią. A gdyby z tych Woiewodztw, Wołyńskiego i Bracławskiego, przez ktorą przyczynę sześci Deputatow nie było, tedy aby rowna liczba bydź mogła, na mieysce onego, abo ich, Polscy Deputaci maią bydź przyłączeni, i tymże Prawem ich, takowe sprawy powinni odsądzać będą. A gdy insze Woiewodztwa Koronne inszym Prawem Koronnym sądzić się będą, tedy ciż wszyscy Deputaci tych Woiewodztw, Wołyńskiego i Bracławskiego, będą powinni z temiż Deputaty zasiadać, i wotować: wszakże w liczbie tylko z tych Woiewodztw dwa głosy maią bydź policzone, i ciż dwa tylo pamiętne brać maią. = *Co sądzić maią.* = Sądzić maią Sprawy wszystkie od Sądow Ziemskich i Grodzkich, Podkomorskich, Kommissarskich, za Pozwy, appellacyami, odesłaniem, limitacyami, inszym wszelakim obyczaiem, i wszystkie insze ktorekolwiek za Dworem Naszym Krolewskim idą, tak od Urzędnikow, iako też z Urzędow o nieuczynienie odprawy Dekretom, Sądom, Trybunalskiego głownego Koronnego, w tych rzeczach, ktore temu Sądowi Trybunalskiemu sądzić należy, i osądzone będą, inszych doległości i ubliżenia Sądow abo Urzędow Starościch, i Urzędnikow, około nieuczynienia sprawiedliwości, tych wszystkich Spraw,

ANNO 1589

ANNO 1589 ktore bądź w Trybunale, bądź w Ziemstwie, abo w Grodzie przesądzone, i na Urząd do Starostow i na uczynienie odprawy odesłane, gdzieby wedle tego odesłania bez wszelakich przewłok odprawowane nie były. Także i insze wszelakie Sprawy ktorekolwiek, tak z dawnych iako i z nowych Pozwow, Przypozwow, przypadać, a temu Trybunału należeć będą, a tamże przed tym Sądem Trybunalskim, wszystkie strony w Sprawach swoich sądowych, Roki i Roki będą mieć, według ich appellacyi, Pozwow, Przypozwow, tak zawitych iako i nie zawitych, odesłania, odłożenia, i inszych wszelakich stopniow prawnych, iako za Dworem miećby mieli, żadnych nie wyimuiąc według ich kontrowersyi, Spraw Dekretow, appellacyi, ruszenia, odesłania, rozpisow, odkładania, i inszych punktow prawnych żadney strony Prawa nie ubliżaiąc. Wyiąwszy tylko Sprawy i własne kryminalne, to iest komuby szło o część, co wedle Prawa ich, Sądowi Naszemu, na Seymie należy. A gdyby kto o co inszego na Seym abo za Dworem kogo wyzwał, tedy gdy to będzie uznano na Seymie abo Trybunale, że niesłusznie wyzwał, ma dwanaście Niedziel w Wieży siedzieć, a winy sto grzywien i szkody stronie zapłacić. A Sprawa ma bydź odesłana do należącego Sądu, wszakże w Artykulech Kryminalnych od Sądu i Prawa Grodzkiego appellacya ma bydź do Sądu Trybunalskiego, wyiąwszy tylko Sprawy Prawa Magdeburskiego rzeczy Skarbu Naszego, ktore z ostrzeżeniem pewnym Sądowi Naszemu należeć będą. Także ieżliby kto Starostę abo Dzierżawcę o grunt Nasz Pozwał, o takie dobra ma bydź Sąd na Seymie, Praw i Przywileiow ich niwczym nienaruszaiąc. = *Mieysca Sądom.* = Iż Wielkiey Polski Woiewodztwom Piotrkow, a Małey Polskiey Woiewodztwom Lublin, ku odprawowaniu Sądow Trybunalskich naznaczone są, gdzie też Woiewodztwa Wołyńskie i Bracławskie, z Sądy swoiemi należeć będą, z tym dokładem, iż Deputaci tych obudwu Woiewodztw maią do Piotrkowa na czas niżey naznaczony zieżdżać się, i spolnie z Deputaty inszych Woiewodztw Koronnych, przysięgę wyżey opisaną na te Sądy uczyniwszy, one odprawować. A odsądziwszy Wielkiey Polski Woiewodztwa w Piotrkowie, maią ziechać na czas także wyżey naznaczony do Lublina, i także tam z Deputaty innych Woiewodztw Koronnych, odsądzić wszystkie Woiewodztwa Małey Polski. = *Bespieczność Sądow.* = Przed ktore to Sądy osoba żadna iakiegożkolwiek stanu, dostoieństwa i godności, ktoraby Sprawy swey nie miała, wchodzić niema, aż kogo z Regestru zawołaią, abo iako wiele uczestnikow do iedney Sprawy należących: tedy nie z żadną zgraią do Sprawy swoiey przystąpić, i do gmachu wchodzić ma, abo maią, tylko samoczwartemu, to iest z Prokuratorem a ze dwiema przyiacioły. A ieżliby ktory upornie wszedł, abo napomniony wyniść niechciał, abo w domu Sądowym wołanie czynił, tedy ma bydź na nim skazana wina sowita czternaście grzywien, ktorą zaraz pod drugą takowąż winą, od Sądu nieodchodząc Sądowi położyć powinien będzie, i przeciw niepostusznemu, odprawa rzeczy osądzoney iść ma. Przy wotowaniu, aby żaden nie zostawał, oprocz tych, ktorzy do tego przysięgli Sądu: ktemu żaden na Seymiku obierania Sędziow, iako i na mieysce gdzie Sądy będą odprawowane, aby nie śmiał przyieżdżać i przychodzić z bronią, i żadnemi innemi broniami, okrom miecza, korda, szable, szpady. A ktoby śmiał z strzelbą abo inszą bronią wszelaką przyiachać, abo z nią chodzić, aby piąciądziesiąt grzywien winy był karan, zawicie nie odchodząc od Sądu, abo od Seymiku, pod winą czternastą grzywien. A ieżliby kto upornie odszedł,

tedy ma bydź odeſlan na Exekucyą wedle Prawa do Urzędu Grodzkiego. ANNO 1589
A gdzieby kto na Seymiku obierania Sędziow, abo też w trzech Niedzielach przed zaczęciem Sądu, albo też w trzech Niedzielach po ſądzeniu, iaką oſobę Szlachecką ranił, abo zabił: tedy według Statutu poſtąpić przeciw niemu, nieinaczey iedno iakoby to na Seymie przy Nas uczynił. = *Czasy Sądow* = Sądy nayprzod poczynać ſię maią zawzdy w Piotrkowie w Poniedziałek pierwſzy po S. Marcinie, a kończyć ſię maią do Kwietniey Niedziele. A w Lublinie też Sądy począć ſię maią w Poniedziałek pierwſzy po przewodney Niedzieli, a ſądzić ſię maią dokąd ſię nie ſkończą. Wſzakże pod tym czaſem odprawowania tych Sądow Trybunalſkich, iako w inſzych Wojewodztwach i w Powieciech Koronnych, tak i w tych Wojewodztwach Wołyńkim i Bracławſkim, Sądy Ziemſkie i Grodzkie i Podkomorſkie, ſądzone i odprawowane na Roki i czaſy ſwoie, neznaczone bydź maią. = *Utwierdzenie Dekretow* = A Dekreta tych wſzyſtkich Sądow, maią bydź tak ważne iako Naſze Królewſkie, na Seymie uczynione. A ktobykolwiek na Seym, abo też przed Nas za Dworem, od kogokolwiek iakimkolwiek obyczaiem ku ſkażeniu takowego Dekretu od Sędziow głownych był pozwan: tedy każdy takowy pozwany od pozwow i od rzeczy chociażby nie ſtał za tym pozwem abo Mandatem Naſzym ma bydź wolen. A ktoby ieſzcze tak uporny bydź chciał a przypowiedał ſię na takowe pozwy, i na nich ieżliby co zaocznie odzierżał: takowe odzierżenie nie ma mieć żadney ważności, i nie może bydź ku żadney ſzkodzie nikomu, ani przez Urząd Naſz odprawowani bydź maią. A ieżliby też za przywodzeniem czyim, do ſądu pozwany na takowy pozew ſtał: tedy ten kto wyzwał powinien będzie ſam abo Prokurator iego, nie odchodząc z Prawa, zapłacić winę ſto grzywien, pod winą czternaſtu grzywien, ktorey winy ſta grzywien połowica ſtronie, a druga połowica do Skarbu Naſzego bydź ma. A w ſprawie oſądzoney przez Sędzie głowne ieśliby ſię dosyć nie ſtało w odprawie, ma bydź odeſłano do urzędu należnego, gdzie winowatych oſiadłość ieſt, ku wykonaniu rzeczy oſądzoney. A nadto Prokurator któryby przeciw tym Dekretom od kogo popierał, ma bydź ſkazan do wieże na tydzień ſiedzieć na dnie, gdzieby ſię im przed nami ſprawa iaka przytrafiła. = *o Pisarzu i chowaniu kſiąg* = Piſarze Ziemſcy onych Wojewodztw, Wołyńſkiego i Bracławſkiego, gdy Sprawy ich u tego Trybunału odprawowane będą, maią i powinni będą przy tych Sędziach bydź, i tam przyſięgę, zwyczaiem Trybunału Koronnego, uczyniwſzy, z niemi zaſiadać, i kſięgi oſobne mieć, tylko *votum* nie wydaiąc, a wſzyſtkie ſprawy do tych Xiąg piſmem Ruſkim zapiſować. Dekreta i Sprawy wſzelakie także piſmem Ruſkim wydawać, za pieczęcią Ziemſką onego Wojewodztwa abo Powiatu, z którego będzie z tych Wojewodztw wybran. To ieſt z Wojewodztwa Wołyńſkiego herbowe Pieczęci Krzyż, a na Krzyżu Orzeł. Także i Wojewodztwu Bracławſkiemu, ma bydź poł mieſiąca, a Krzyż z podpiſem ręki ſwey, także i podpiſem rąk Deputatow Trybunalſkich przynaymniey czterech, którzy Piſarze ich wczas przed początkiem Sądow onych Wojewodztw, do Lublina przyieżdżać i ſprawy ich do regeſtru porządkiem Statutowym wpiſować maią. A te kſięgi Spraw ich poſpołu z kſięgami Spraw Koron: Trybunalſkich bydź maią chowane, których leżenie tak iako i Polſkich Trybunalſkich bydź ma. Na który czas powinien będzie Piſarz Trybunalſki tych Wojewodztw zieżdżać, pod winą ſtracenia Urzędu, trzy razy porządkiem z Powiatow Wojewodztwa Bracławſkiego, czwarty raz

ANNO 1589 do tych Sądow głownych obierać. I tak zawzdy zachować ſię ma, który Piſarz tym ſpoſobem obrany, Sprawy tych obydwu Wojewodztw odprawować ma, to oſobliwie waruiąc ieżliby pod tym czaſem odprawowania tych Sądow głownych Roki Ziemſkie w którym Powiecie onych Wojewodztw przypadły, a z obraniem z tego Powiatu Piſarza Ziemſkiego do Trybunału ſądzone bydź nie mogły. Takowe Roki po odſądzeniu tych Spraw i Sądow głownych, we czte-ry Niedziele za temiż pozwy odprawowane bydź maią. = *o Pozwiech* = Pozwy maią bydź pod tytułem Naſzym Królewſkim i pod Pieczęcią Ziemie albo Powiatu onego w którym pozwany ieſt oſiadłym, a rok wſzelakim pozwem zawity ma bydź ſkładan przed czaſem na Sądy głowne, wyżey naznaczone tak zaocznie iako oczywiście, za ſześć Niedziel. = *o Zapiſiech i Proteſtacyach* = Zapiſy, proteſtacye, zeznania wſzelakie, tak maią bydź ważne przed tym Sądem zeznane, iako i przed Nami Królem, albo przed Sądem Ziemſkim i Grodzkim. = *o Exekucyi Dekretow Trybunalſkich* = Tym wſzyſtkim Dekretom tego Sądu, według Prawa ich porządkiem opiſanym Staroſtowie, i Urząd ich każdy w Staroſtwie ſwym exekucyą do oſtatniego ſtopnia, czynić będą powinni, pod winami w Prawie ich opiſanemi. = *Opatrzenie Sędziow* = A Dochod Sędziom tych Wojewodztw rowno z Deputaty Koronnemi, a Piſarzowi od zapiſow i Dekretow ſpraw ich, także iako i Piſarzowi Trybunalſkiemu Koronnemu płacić maią. = *o Artykulech im należących* = A pod inſze Artykuły w Trybunale Koronnym przeciwne Prawu i Przywileiom ich, tym oni podlęc maią, ani to ich Prawom i porządkom przeſzkadzać nie będzie. = *Poprawa tego Sądu Trybunalſkiego i Statutu ich* = A poprawa tego Trybunału i Prawa ich, zawzdy im wedle Przywileiu na Unii danego Praw i wolności ich, ma bydź wolna. = *o Odprawach rzeczy oſądzoney i ktoby ſię Urzędowi ſprzeciwił i o wywołaniu.* = Objaśniaiąc Artykuł ſześćdzieſiąty ſiodmy w rozdziale czwartym: o odprawach rzeczy oſądzonych, tak poſtanawiamy: iż każda Sprawa rzeczy oſądzoney wedle niego iść ma, poprawuiąc to w nim: iż co przedtym za ſkazaniem rzeczy oſądzoney, na nieposłuſznego Powiatowe ruſzenie bywało, to teraz tak poſtanawiamy: Iż gdzieby od Sądu odeſłano było na exekucyą, ieźli od Sądu Ziemſkiego, tedy Sędzia z Podsędkiem abo Piſarzem, z dwiema Woźnemi i Szlachtą, o które to Woźne i Szlachtę ſtrona powodowa ſtarać ſię ma. A ieźli od Grodzkiego Sądu, tedy takimże ſpoſobem Staroſtowie zachować ſię maią. A w niebytności Staroſt ſamych, tedy Sędzia Grodzki z Podſtarościm albo Piſarzem, także też z Woźnemi i Szlachtą iachać i w wiązać ſtronę ukrzywdzoną według ſkazania Sądowego. A gdzieby tak upornym był, a w wiązania nie poſtąpił, tedy on Sąd ma go odeſłać na Trybunał na wywołanie, zachowuiąc każdey ſtronie, po ſkazaniu Urzędowym, wolną Appellacyą na Trybunał: opatrzywſzy to, od czego według Prawa ich appellacya iść nie ma. A Trybunał onego nieposłuſznego ma zarazem bez wſzelakiey zwłoki z Państw Naſzych wywołać: a przed ſię Sąd za odeſłaniem drugim od Trybunału, powinien będzie na imieniu onego wywołańca odprawę uczynić, pod winą ſta grzywien: to ieſt, gdyby folguiąc Stronie, na exekucyą iachać niechciał; którey winy dwakroć płaceniem uydzie, a za trzecim przypozwem, z Urzędu ma bydź przywowan, o co *Forum* na Trybunale. To też zachowuiąc takim wywołańcom, iż gdyby po ſkazaniu wywołania na Trybunale do Roku i ſześciu Niedziel gdyby ſię z Stroną, która nań bannicyą wnio-

ſła,

ſła, poiednał, tedy tenże Trybunał powinien będzie z niego bannicyą znieść. ANNO
A to tym obyczaiem, gdy go Strona oczywiście przed Trybunałem wyzwoli, 1589
abo oczywiſto także Strona przed Sądem Ziemſkim albo Grodzkim dawſzy mu Liſt ſwoy ręczny, i przy tym liście przez wypis Urzędowy od Sądu Ziemſkiego albo Grodzkiego. Także też ſublacyą Stronie wolno będzie wziąć i czynić, o zły przewod Prawa do czaſu naznaczonego, wedle Prawa Koronnego: to ieſt *ad ſpatium ſex Menſium.* Czego gdyby Strona nie uczyniła, tedy iuż wieczna bannicya, ma na niey zoſtać. = *O zbiianiu pozwow na Roku, iako za pozwy Naſzemi Krolewſkiemi, Trybunalſkiemi, Ziemſkiemi, Grodzkiemi, Podkomorſkiemi, Kommiſſarſkiemi, oczywiście, i zaocznie ma bydź ſkładan.* = Tak to poſtanawiamy, iż żaden, tak u Sądu Naſzego Krolewſkiego, Trybunalſkiego, Ziemſkiego, Grodzkiego, Podkomorſkiego i Kommiſſarſkiego, niczym pozwu zbiiać nie może: tylko ieźliby w pozwie rzeczy mianowicie, albo imienia własnego i Tytułu pierwszego, albo daty nie napiſano: tedy tylko na taki pozew Strona odpowiedać nie powinna, a inſzemi żadnemi przyczynami pozwy zbiiane bydź nie maią. A Roki za pozwy Naſzemi Królewſkiemi, tak oczywiście iako i zaocznie, ſześć Niedziel. A pozwy Ziemſkiemi, Grodzkiemi, Podkomorſkiemi, Kommiſſarſkiemi, o każdą rzecz maią bydź nie dalsze dawane tylko oczywiście za dwie Niedziel: a zaocznie cztery Niedziele, a bliżſze bydź nie maią. *Vol: II. fol: 1589. Anno 1292.*

Nro 5. Trybunał Kijowskiemu Wojewodztwu pozwolony.

Za prożbą Poſłow Wojewodztwa Kijowſkiego, i przyſtąpienia do Trybunału Koronego, temuż Wojewodztwu pozwalamy, tym ſpoſobem i warunkiem 1590
iako Woiewodztwu Wołyńſkiemu i Bracławſkiemu roku przeſzłego pozwolone było. Temuż Wojewodztwu Kijowſkiemu, poprawę Praw Jego, ſpoſobem wyżey namienionych Wojewodztw, wolną zoſtawuiemy. *Vol: II A. 1590. fol: 1339.*

Nro 6. O Kocach i Peresudach, i winach u Sądu głownego Trybunału Lubelskiego Wojewodztwa Kijowskiego Bracławskiego, Wołynskiego.

Za poſtanowieniem do Trybunału Wojewodztwa Kijowſkiego, Wołyńſkiego 1593
go i Bracławſkiego, ktorzy z Prawem ſwym, ktorym oni ſię ſądzą, do Trybunału przyſtąpili, i tak iako przedtym na Oſobie Naſzey Krolewſkiey ſądy ich należały, i przez Nas ſądzone bywały, na Trybunał ze wſzyſtkim ułożyli, zoſtawuiąc we wſzyſtkim przy Przywilejach i Prawie ſwoim, a mianowicie iż maią Przywiley i Prawo o Pereſudach i winach; iż ani My, ani Panowie Rady żadnych win ani Pereſudow, ani Panowie, Rada Naſza od ſądow i Dekretow w Sprawach ich *ultimæ inſtantiæ* przeſądzonych brać nie mieli: Iż zatym Prawem na nich brane, ani wyciągane nie były. A iż na tenczas nad Prawo ich Pereſud i Koce Trybunał dla nich z wielkim uciążeniem ich wyciąga, za prożbą Obywatelow tych Wojewodztw, ten ciężar z nich znoſiemy, i iuż od tego czaſu Pereſudy żadne brane i wyciągane u nich nie maią bydź czaſy wiecznemi. A wſzakoż na to mieyſce, gdy Trybunał głowny Dekret wedle ich Praw uczyni od Dekretu głownego po Kopie Litewſkiey, ſądowi pamiętnego płacić pozwolili. A co ſię tknie Kocow pomienionych w Prawie ich odezwem

ANNO 1593 opiſanych, Kop ſześć Litewſkich ſtronie należących te z nich od tego czaſu znieſiemy. A na to mieyſce ktoby upornie appellował, ma płacić dwie kopie groſzy Litewſkich, które na upornym Sądowi, a nie Stronie ſkazane bydź maią. *Vol II. Anno 1593. fol: 1406.*

Nro 7. Exekucya za Dekrety Trybunalskiemi.

1601 Konſtytucyą Trybunalſką *in ſuo robore* zoſtawuiąc, uchwalamy, aby po Dekrecie Trybunalſkim, nie Woźny z Szlachtą, ale Urząd Ziemſki, abo Grodzki na exekucyą iachał. *Vol: II. A. 1601. fol: 1527.*

Nro 8. Władza Sędziow, i Marszałka Trybunalskiego.

1601 Wielkie trudności, i pſowanie juryzdykcyi Wojewodzych, Starościch, i Mieyſkich, podczas Sądow głownych bydź widząc, zaczym i omieſzkanie Spraw ludzkich dziać ſię zwykło: przeto Sędziowie głowni, i ich Marſzałek, w żaden Urząd onego mieyſca gdzie Sądy odprawuią, wdawać ſię nie maią: goſpod rozdawać, uſtaw rzeczom czynić, myta albo targowych wybierać, ani ſobie żadnych pożytkow, na onym mieyſcu gdzie ſądy odprawuią przywłaſzczać i wynaydować nie maią, oprocz *ſalarium* ſwego ſądowego: ani *privata authoritate*, w goſpodach Sądow żadnych odprawować i więzienia mieć nie maią. Ludzi Mieyſkich, Szotow Rzemieślnikow, Przekupniow, i innych którzy między ſobą Sprawy maią, do ſwych Sądow nie wciągać zoſtawuiąc każdego przy iego juryzdykcyi, oprocz wedle Konſtytucyi Trybunalſkiey, Sądy ſobie należące odprawować będą, które na ich Sądy przypadaią: bądź też komużkolwiek z Szlachcicow, którzy do Sądow przyieżdżaią, i ſługom ich albo ſamym Sędziom także ſługom ich co ſię ſtało, albo ktoby komu iaki exces, gwałt zranienie, nayście, zaboyſtwo, i inny zbytek uczynił; takowego każdego ſądzić będą mocni: a obwinionemu żadna excepcya, i wolność iść nie ma. *Vol: II. A. 1601. fol: 1527.*

Nro 9. O Remissach Trybunalnych na Seym.

1607 Remiſſye, które *ex paritate votorum* w Sprawach Swieckich na Seym Trybunaliſtowie Koronni i W. X. Lit: odſyłać zwykli, tym teraźnieyſzym poſtanowieniem na drugi Trybunał obracamy, które z doſtatecznego wypiſania racyi z obudwu Stron na pierwſzym zaſiedzeniu po odprawie przyſięgi, naſtępuiący Trybunał decydować będzie powinien, nie czekaiąc Powiatow, *ex ſpeciali* tych Spraw *regeſtro nova emergentia* iednak na Seymie decydować mamy. *Vol:II. Anno 1677. fol: 1606.*

Nro 10. Przyczynienie czasu do Sądow Trybunalskich.

1611 Aby Wojewodztwa Wielgopolſkie dłużſzy czas do ſądzenia Trybunału mieć mogły poſtanawiamy, aby tak ci którzy bliſko przeſzłego roku obrani będą, iako i inſi po nich naſtępuiący Deputaci, do Piotrkowa na Poniedziałek pierwſzy po S. Franciſzku ſtawić ſię, i tam Sądy ſwe aż do Niedzieli Białey kontynuować byli powinni: a limitacya która bywała po Bożym Narodzeniu, ta nie ma bydź ieno dni cztery, żeby *causæ officii*, których ſię bardzo wiele na-

mnożyło, tym prędzey odſądzone bydź mogły. Waruiemy to, że *pro una vice*, ANNO
po dokończeniu Sądow każdego Woiewodztwa, wſzelkie *Cauſæ Officii* ktoreby 1611
z Woiewodztwa przypadły, a w Soboty ſię nieodprawiły, z Regeſtru oſobnego, *ad inſtar aliarum Palatinatus cauſarum* doſądzane były, A Regeſtra tak *cauſarum Officii*, iako i *Palatinatuum & Diſtrictuum*, na dokończywaniu Trybunału, ktoreby ieſzcze doſądzone nie były, tedy przez Marſzałka Trybunalſkiego podpiſane, i *ad acticandum* podawane bydź maią: aby drugi Trybunał wprzod tych Regeſtrow doſądzał, a potym do innych porządnie przyſtępował. *Vol: III. Anno. 1611. fol: 6.*

Nro 11. O Dekretach Trybunalskich.

Aczkolwiek Trybunały, i powaga Dekretow ich, Prawem ſą dobrze umocnione. Jednak tą Konſtytucyą waruiemy, aby Dekreta Trybunalſkie, i powaga Trybunału, *nullatenus* ni od kogo wiolowane, ani *in dubium* wokowane nigdy nie mogły bydź. Toż ſię ma rozumieć ro Woiewodztwach Kiiowſkim Wołyńſkim, Bracławſkim i Podlaſkim. *Vol. III. Anno. 1613. fol: 169.* 1613

Nro 12. Excepta Mazowieckie.

Iż Excepta pewne Woiewodztwu Mazowieckiemu Prawem dawnym ſą 1631
warowane, według ktorych Sąd każdy w ſądzeniu zachować ſię powinien: przeciwko ktorym iż Dekreta w Trybunale Koronnym ferowane bywaią, *authoritate præſentis Conventus* poſtanawiamy, aby Trybunał w Sądach i Dekretach ſwoich, podług Except Woiewodztwu Mazowieckiemu ſłużących, *in poſterum* ſię zachował. *Vol: III. Anno 1631. fol: 704.*

Nro 13. O Niewynoszeniu Mandatow za Dworem na zniesienie Dekretow Trybunalskich.

Ponieważ znayduią ſię tacy, ktorzy upadłſzy w Sprawach ſwoich przed 1633
Sądem głownym Trybunalſkim, na znieſienie Dekretow Trybunalſkich, wynoſzą w przegranych akcyach za Dworem Mandaty, i tychże przegranych Spraw zwykli attentować; Przeto waruiemy na potomne czaſy, że takowemi Mandatami *nullatenus* wyrokow Trybunalſkich znoſić nie ma żaden, *ſub nullitate Proceſſus*, i pod winami *de Evocatione* za Dworem opiſanemi. A wzaiem Trybunał wdawać ſię w Zadworne Sprawy nie ma. A ieżliby iakie w tym Dekreta otrzymane były, *nullitati ſubjacere* maią. *Vol: III. Anno 1633. fol: 806.*

Nro 14. Prolongacya Trybunału Lubelskiego.

Łubo Trybunały Koronne *ſine intermiſſione*, według opiſanego Prawem cza- 1669
ſu ſadzić ſię zwykły, iednak *ante actis turbulentis temporibus*, ſiła Spraw namnożyło ſię, *propter quarum multitudinem*, Trybunały a mianowicie Lubelſki *ſolito tempore* oſądzić ich żadną miarą nie może, bo iedne w lat kilka i kilkanaście, a drugie iako to *Palatinales* w kilkadzieſiąt do ſądzenia przypadaią, przeto chcąc w tym wygodzić prędkiey potrzebuiącym ſprawiedliwości reaſſumuiemy. *Conſtit: Anni 1638. de prolongatione* Trybunału Lubelſkiego, że po ſkończeniu Trybunału przyſzłego Lubelſkiego, od S. Francißzka Trybunał Lubelſki *ad Feſtum S. Thomæ Apoſtoli* na lat ſiedm *incluſive* przedłużamy. A Gdyby Aktor

Tt ij

ANNO 1669 albo citatus miał w obu Trybunałach *personalitatem*, tedy w iednym onemu ma iść *suspensa*, ktory iey będzie potrzebował, ktorą *approbavit attestatione Mareschalci Tribunalitii*, albo *juramento*. = Aże i *causæ simplicis injuriæ* zwykły zagęszczać Trybunały, tedy w takich kędy idzie *probet*, abo *evadat*, także *pro vulneribus*, & *in Causis liquidarum inscriptionum*, *tam ante processum*, *quam post obtentum processum*, nie maią iść appellacye, chyba w tych Sprawach, kędy *intercedit disquisitio de Juribus*, a gdyby w takich Sprawach Bannicya na kim była otrzymana, tedy taki każdy ma zapisać relacyą *ad cassandam*, tam kędy otrzymana będzie na Roki Staroście albo Ziemskie, ktore prędzey *post obtentam pœnam bannitionis* sądzone będą, i tam *de male obtento experiri*, a gdyby się dał wzdać *in approbatione* albo *intermittere* & *agere ad cassandam* powinien będzie *Capitaneus vel ejus Officium ad requisitionem partis* uczynić *indilatam exequutionem*, od ktorey i *remissa* na Trybunał iść nie ma chyba by była *concurrentia inscriptionum de potioritate jurium*, w takich ma uczynić remissę na Trybunał *conservando terminum sine beneficio aresti*, *citato in Regestro competenti*. Nie mniey i mała i frequencya *Judicium Deputatorum*, *retardat justitiam*, także też *diebus feriatis*, częste i gęste bankiety, ktorzy *legalitatem suæ absentiæ juramento comprobare tenebuntur*, a bankietow nigdy *diebus feriatis* sprawować, ani na nich bywać, ale sądzić będą powinni, *juxta Juris publici præscriptum*, *omnium causarum genera*, *ex Regestris competentibus adjudicandum incidentia ad horam mane undecimam*, a potym *ab hora secunda ad sextam* a potym *causas terminorum tactorum* te ktore Prawo, i regestr im takowy naznaczyło, *sub pœna bannitionis perpetuæ*, w tymże Trybunale lubo przyszłym *ad instantiam cujusvis vindicanda*. Deputatow zaś Wołyńskich w Sprawie Obywatelow Koronnych, luboby na Wołyniu i Possessye swoie mieli, dwa głosy tylko *valere* maią, według dawnego Prawa. Specyalne Regestra w Trybunale *recenter excogitata abrogamus*, & *annihilamus*, dawne *Lege publica* Ordynacye *in suo robore conservamus*. Inszą poprawę, także prolongacyą Trybunałow i exorbitancye na Seymie *Coronationis* namowiemy. *Vol: V. Anno 1669. fol: 10.*

1670 **Nro 15.** Wyraźnie przytym deklaruiemy: Iż ieżliby się trafiło, aby w ktorym Woiewodztwie, *deficerent* Sprawy Powiatowe *sæcularium*, *illico* maią bydź przywołane Duchowne tego Woiewodztwa. Także w Woiewodztwach Wołyńskim i Bracławskim, gdyby *Palatinales* i Konserwaty *Secularium deficerent*, maią *succedere* Duchowne. A gdyby się trafiło aby naznaczony czas każdemu Woiewodztwu (*expeditis Sæcularibus*, & *Spiritualibus*) zbywało tedy *nihilominus etiam in tali casu*, nie ma bydź przywołane drugie następuiące Woiewodztwo, ale swego czasu czekać ma: a to *ne confundatur Ordo Palatinatum*. A cokolwiekby zbywało czasu, to Sprawom taktowym, ktore *ex præscripto Legis*, *cadunt sub terminum Tactum*, ma *impendi*. = A że Kryminały przeciwko Maiestatowi Boskiemu popełnione, *celerem requirunt vindictam* iako *Arianizmi Sacrilegii Judaici* & *cujusvis Apostasiæ*: tedy takowe Sprawy, każdego dnia i Miesiąca maią bydź przywołane, i sądzone, *ante omnia*, także Sprawy *mere incarceratorum* & *homicidiorum ex appellationibus devolutæ* nie mieszaiąc do nich *ullam quæstionem Juris*, ale tylko *in Ordine ad eliberationem Personæ incarceratæ non prætextuosæ*, także i *causæ mere Fisci*, z samemi tylko Poborcami. A ktoby kogo mimo tę Ordynacyą *extra Palatinatum* & *debitum Regestrum*, abo *ex speciali Regestro*

gestro (ktore mieysca więcey w Trybunale, *etiam consensu Judicii accedente*, ANNO
mieć nie maią) ewokował i kondemnował, takowa Kondemnata nie ma mieć 1670
waloru, & *ne literis salvi conductus*, ma bydź zniesiona, *cum pœna super obtinente Judicii arbitraria*. = A reszty w Sprawach, ktore *ex appellationibus* do Trybanału *devolventur*, iść nie maią, gdyż *ignorantia appellationis* nie może *prætendi*. W Sprawach iednak, *ex crudis citationibus* & *adcitationibus* przypadaiących, Areszt iść ma zwyczaynie. A ieżliby *stante aresto* kto należący *ad litem* umarł, ma iść *adcitatio ad paratum Arestum*. A że *Lex judicibus Regula*: tedy iako każdy Sędzia, tak i Trybunał *inferendis sententiis*, ma się do Prawa stosować. Zostawuiemy też Stanom Koronnym zawsze wolną poprawę Trybunału, a poki insza na Seymie zgodna nie nastąpi korrektura, *præsens constitutio* i *Ordinatio vim Legis perpetuæ* mieć będzie. *Vol. V. Anno 1670. fol. 59.*

Nro 16. De Pœnis Judiciariis na Trybunale.

Zabiegaiąc *inconvenientiis*, deklaruiemy, że Trybunał, *pœnas pro parte Judicii, ultra vadium Capitaneale simplex*, i to (gdyby właśnie *vigor Juris* tego potrzebował, w Sprawach *majoris importantiæ*, & *contraventionum*) wskazować niema; ale ie *parti injuriatæ, juxta Causarum merita*, przysądzać ma, ani też *pœnas pecuniarias, parti adjudicatas, Judicio vel Instigatori condonatas* przyimować, ani *pœnas Sessionis Turris*, tak w Sprawach *per Appellationem* przychodzących, iako *post Decretum Tribunalitium latum, non consentiente parte*, relaxować. *Vol. V. Anno 1670. fol. 64.* 1670

Nro 17. Trybunał Koronny.

Sprawiedliwości pospolitey, bez ktorey żadne Krolestwo trwać nie może, 1670
wygadzaiąc, i tą Państwa Nam od Pana Boga powierzone, chcąc rządzić i obwarować, Trybunał Koronny wielkością Spraw zagęszczony, aby się *continuo* po Roku całym sądził w obudwu Prowincyach, w Wielkiey i Małey Polszcze, postanawiamy: a to takowym sposobem, aby obrani zwyczaynie po Woiewodztwach, w Poniedziałek po Narodzeniu Panny Maryi, Deputaci *solito cursu* w Piotrkowie; połroka do białey Niedzieli w Lublinie zaś drugie połroka do S. Francziszka, siedzieli i sądzili: na mieysce ktorych, *antiquo Ordine* ustępuiących, aby drudzy *præsenti Ordine* następowali: dla tegoż Elekcyą Deputatow *secundario* w Poniedziałek Srzodopostny, po Woiewodztwach i Ziemiach naznaczamy; ktorzy tak *secunda Electione* obrani na Poniedziałek po Przewodniey Niedzieli, na mieysce ustępuiących do Lublina w Piotrkowie zasiadać, a zaś do Lublina po S. Francziszku, nie rozerwanym po sobie biegiem następować, dla ustawicznych Sądow, powinni będą. A gdyby oraz w obudwu Trybunałach, trafiło się komu mieć Sprawę, *ex personali*, w takowym terminie, wolno będzie każdemu brać się na suspensę *personalitatis*. Zeby iednak nikt tego na niesprawiedliwą zwłokę, nie zażywał. Powinien będzie *in termino*, takowey suspensy probować, autentycznym dokumentem, pod upadkiem Sprawy. Marszałkow obranie w Piotrkowie według alternaty bydź ma, i Woiewodztwa także według alternat swoich zwyczaynych, sprawować się będą. Sprawy Kapturowe, Suspensy, Remissy, *paritates votorum* Trybunał, na początku nie alteruiąc Ordynacyi i Konstytucyi *Anno 1670.* opisaney sądzić będzie powinien. A na Sprawy *mere* Zołnierskie; *Mensem Januarium*, gdy Zołnierz

ANNO 1670 z pola zeydzie, do Sądow naznaczamy. Sprawy zaś *potioritatis*, według Konstytucyi *Anni* 1588. o ważności Zapisow napisaney, nie wdawaiąc się w Taxy, Trybunały sądzić maią. A lubo każdy Sędzia Trybunalski przysięgą obowiązany iest, aby żadnych upominkow nie brał, ieżliby iednak *claris documentis*, komu dowiedziono było, żeby Deputata chciał korrumpować, tedy Korruptor, Sprawę swoią tracić, *corruptus*, od Sądu relegowany, i wszelkich na potym funkcyi *incapax* deklarowany bydź powinien. A ponieważ dla spoźnionego teraźnieyszego Seymu, Elekcya Srzodopostna *proxime præterita* Deputatow na Trybunał Piotrkowski, do skutku nie przyszła. Tedy iuż *in futurum* kadencyi *Electionum* tychże Deputatow Woiewodztwa obserwować, i do skutku przywodzić będą, według teraźnieyszey Konstytucyi; takową zaś *formam* ustawicznych Sądow Trybunalskich w obudwu Prowincyach, do lat dwoch od S. Franciszka zacząwszy stanowiemy, po ktorych wyiściu, co się będzie zdało Rzeczypospolitey ku zachowaniu sprawiedliwości pożytecznieyszego *constituemus*. *Vol. V. Anno 1670. fol. 557.*

1678 **Nro 18.** Dekreta Trybunalskie *ex seriis partium controversiis lata*, nie maią bydź znoszone, i Sądy Duchowne w Sprawy *inscriptionum*, *donationum*, *reformationum*, *advitalitatum* sądzić nie będą mogli, i ktoby takową Sprawę popierał w Sądzie Duchownym *pœnam evocationis luere* będzie powinien, o co *forum* w Trybunale Koronnym naznaczamy. *Vol. V. Anno 1678. fol. 556.*

Nro 19. ALTERNATA LASKI TRYBUNALSKIEY.

1712 Zabiegaiąc wszelkim Kollizyom między Prowincyą Wielkopolską, i Małopolską, respektem Alternaty Laski Trybunalskiey, postanawiamy, aby tak na przyszły Trybunał Piotrkowski, iako i po nim następuiący Marszałek z Wielkopolskiey Prowincyi był obierany. A potym alternata *inviolabiliter* zachowana bydź ma. *In casum* przestąpienia Prawa tego o alternatach *invalidam*, *nullam Electionem* deklaruiemy. *Vol: VI. Anno. 1712. fol: 223.*

Nro 20. TRYBUNAŁ GŁOWNY KORONNY.

1726 Stosuiąc się do Prawa wyraźnego i do Konstytucyi *Anni* 1578. oraz poślednieyszych, ktoremi Rzeczpospolita korrekturę Trybunału Koronnego warowała, a zważywszy wszelkie *Subsellii illius*, & *aliorum minorum Subselliorum abusus*, względem sprawiedliwości i Praw, *exinde* honorow fortun, do tego Sądu *recurrentium* uszczerbek, żeby *ab hinc juxta suam sphæram* i według dawnieyszych Praw ta Juryzdykcya utrzymywała się, a Państwa *debita justitiæ administratione firmentur*, za powszechną Stanow Rzeczypospolitey zgodą stanowiemy. Obieranie na ten Trybunał Sędziow, albo Deputatow z Woiewodztw, i Ziem, *juxta præscriptum Legum in omni puncto observandum* zachowuiemy, ażeby osoby zgodne, uczciwe, Prawa Koronne rozumieiące, Possessye w swoich Woiewodztwach lub Ziemiach przed Rokiem niezmyślone maiące. *Processibus Condemnationibus* & *convictionibus Juris* & *facti non obnoxiæ* w czasie Prawem opisanym, to iest po lat czterech *inclusive* determinowanych a nie prędzey, *etiam accedente consensu omnium* funkcyi, takowych (ieżeli oneż *in antecessum* na sobie mieli) na tenże Trybunał *juxta antiquas Leges* po Woiewodztwach i Ziemiach *pra-*

ellicatas obierane bywały. Co i na Duchownych swych Kapituł Deputatow ściągać się ma. Także i w Elekcyi Marszałka toż samo *observari* powinno; o- raz aby z iednego Domu i Imienia, chyba aż po wyiściu lat czterech obrany bydź mogł, postanawiamy: A *in quantum* by *contra præscriptum Legis præsentis* obrani byli, i funkcyi pretendowali, aby do nich *non admittantur*, waruiemy; *sub nullitate* przeciwney temu Prawu Elekcyi. *In casum* zaś *fatorum* Deputata Duchownego, inny na mieyscu iego do tegoż Trybunału zbierany bydź nie ma, *secus* nie będzie *admissibilis*. Czego *seriam animadversionem* Urzędom Ziemskim, Grodzkim, w Województwach tych, przed ktoremi *Juramenta* ciż Deputaci Trybunalscy odprawować zwykli, zlecamy. Więc luboby na pierwszey reassumpcyi Trybunału Juramentow nie expedyowali, za przybyciem onychże do Trybunału Piotrkowskiego albo Lubelskiego, też animadwersyą tenże sam Trybunał, aby *præsenti dispositioni satisfiat*, mieć będzie. A stawiwszy się na pierwszą do Piotrkowa Kadencyą, powinni będą ciż Deputaci obrani w terminie i mieyscu Przysiędze Trybunalskiey naznaczonym, przed Przysięgą swoią Instrumenta Elekcyi swoiey, lub *Lauda* z Grodow swoich autentyczne (iako gdzie *usus* niesie) z podpisami i Pieczęcią Marszałka i Assessorow z każdego Powiatu po iednemu, których *lege præsenti adjungimus*, do Ziemstwa z Grodem zasiadaiącego oddać. A gdyby który Deputat poźniey przyiachał (byle dla nie uniknienia objekcyi) takiż Dokument Elekcyi swoiey przed przysięgą do Ziemstwa, podać ma, i przysięgę *aperta stuba* wykonać. A *in casum*, gdyby zie[illegible]ał objicyent a Deputata nie zastał, Protestacyą *contra Actum*, lubo Kondemnatę na też osobę w Ziemstwie zostawić powinien, ktora też wagę mieć będzie, iakoby *per præsentem* zarzucona była. Ziemstwo zaś wprzod ie *ad publicum clara voce* czytać ma, ażeby *ad hocce Sacrarium justitiæ illegitime* nikt wchodzić nie ważył się; dopieroż pomienieni Sędziowie, *Authentico & legitimo impedimento carentes* Rotą Deputacką Prawem opisaną przydawszy te słowa, przysięgać będą. *juxta præsentem correcturam Tribunalis Regni judicabo, eamq; in omnibus punctis observabo, & ab aliis pro posse observari curabo nec in Electione Mareschalci a quopiam dependentiam habebo.* Atakowe *Lauda* lub Attestacye, *excipiens juramenta* w Xięgi Ziemskie Sieradzkie *intra spatium*, iednego tygodnia zawsze ingrossować każe. Do czego i Duchowni Deputaci *obligantur*, aby podobnym sposobem od Kapituł swoich do Ziemstwa *ad promulgandum & ingrossandum* oddawali attestacye. = A ieżeliby Marszałek Seymikowy z Assessorami, *irreale Laudum* albo attestacyą dał temu Deputatowi, któryby nie był *legitime electus*, tedy iako tenże Deputat *illegitimum*, tak Marszałek z Assessorami *irreale testimonium perhibentes ad instantiam cujusvis Nobilis Possessionati* tegoż Województwa (gdy im to prawnie przez Inkwizycyą w swoim Województwie naznaczoną dowiedziono było) przez tenże Trybunał każdy z nich na ćwierć Roku siedzeniem wieży w Grodzie swoiego Województwa skarany bydź ma. = *Inquantum* by zaś *objiciens, & Manifestans* w dowiedzeniu objekcyi *succumberet, pœna talionis* karany, a pomienieni Sędziowie *taliter deducta legitimitate* Elekcyi swoich, do przysięgi i mieysca swego w tym Trybunale przypuszczeni bydź maią. = Jeżeliby któremu Deputatowi Kondemnatę ktożkolwiek, protestacyą zaś *contra Actum Electionis in legitimo loco & tempore juxta Constitutionem Anni* 1601. *fol:* 760. przez Szlachcica osiadłego w tymże Województwie, będącego na tymże Seymiku uczynioną przed juramentem zarzucał, tedy *objiciens ullo modo* przez Trybunał lub Ziemstwa, lub *per subordinatas personas ab objectione* aby *non arceatur*,

Uu ij

ANNO 1726

ANNO 1726 *praesenti Lege serio cavemus, sub pœna sessionis Turris per duodecem septimanas & ducentarum Marcarum Parti, Judicio vero per medium.* = A któryby Deputat *a juramento & functione* raz *remotus & abjudicatus* był, *amplius* do niey w Trybunale tym *admitti*, nie powinien i Deputatem nie będzie mogł bydź potym, aż po czterch leciech. Kondemnatę zaś gdyby kto zakwitowaną albo skassowaną *in retrusionem* Deputata złośliwie zarzucił sześcią Niedziel wieży *una cum vadio Capitaneali Parti, Judicio vero per medium* karany bydź ma. = Reassumuiąc także Konstytucyą *Anni* 1616. o Deputatach Trybunalskich Koronnych postanawiamy, iż ktoby nie był *praesens* na Elekcyi Deputackiey, żadnym sposobem obrany bydź nie ma na Trybunał Deputatem, a choćby był obranym, mieysca *in illo subsellio* mieć nie powinien, i ieżeliby się ważył takim nieprzyzwoitym *ad functionem sese obtrudere* sposobem, powinien *subesse pœnae infamiae & incapacitatis Honorum & Officiorum in perpetuum.* = Województwo Wołyńskie lubo dotąd sześciu Deputatow miewało, odtąd iednak trzech tylko miewać będzie, którzy *in singulis districtibus*, w Łucku, w Włodzimirzu, i w Krzemieńcu, po iednemu iednego dnia: w czasie Prawem opisanym obierani bydź maią, a obrani *legitime* przysięgać będą Rotą innym Deputatom zwyczayną; po wykonaney przysiędze *plena activitate* wszyscy trzech *gaudere* maią, i do partycypacyi *adjudicatorum aequaliter* należeć będą. = Marszałkowie i Deputaci Trybunału Lubelskiego i Radomskiego, także *Ministri Status & Belli utriusq; gentis* na Elekcyą Marszałka do Piotrkowa i Radomia aby nie zieżdżali, *quovis titulo vel praetextu, serio inhibemus.* = Reassumuiąc *in toto Constitutionem Anni* 1670. *fol:* 22. deklaruiemy: iż Deputat tak Duchowny iako i Swiecki iak prędko obranym będzie, *ab Electionis suae actu* aż *ad determinationem* czasu funkcyi swoiey, w Trybunałach ani w Grodzie, i Ziemstwie z nikim sądzić się nie może *ex Actoratu suo*, tak w swoiey iako i żony swoiey, i Dzieci swoich Sprawie, ani w takowych Sprawach w ktorychby do Ewikcyi pociągany bydź miał, albo do Sukcessyi należał; Marszałkowie zaś i Deputaci, w które Sprawy przed Funkcyą wchodzili, tych Spraw aby pod czas funkcyi nie sądzili *sub nullitate Decretorum inhibemus.* = Waruiemy i to ażeby Marszałkowie i Deputaci podczas Funkcyi swoiey żadnych Dobr, ani Dziedzictwem, ani iakimkolwiek sposobem nie nabywali, ani kontraktowali *in Ordine* do nabycia (oprocz Arędy dla wygody swoiey (*sub nullitate* takowych tranzakcyi, ktore *pro cassabilibus* mieć chcemy. = Zabiegaiąc *in futurum* wszystkim *abusibus* ktore się dotąd *circa Electionem* Marszałkow praktykowały, oraz uwalniaiąc Elektorow od nienawiści, ktorąby zaciągali, przez iawne i głośne suffragia u Kandydatow i Kompetytorow o Laskę Trybunalską *praescindendo* ichże *ambitum*, tudzież subjekcyi i dependencyi wszelkich, takowy sposob wynayduiemy, za zgodą *omnium Ordinum* postanawiamy, po wykonaney przez Deputatow *juxta Turnum* Kapituł, Województw, i Ziem przysiędze Ziemstwo Trybunalskie Sieradzkie spisany Regestr iednąż ręką z Imieniem i Przezwiskiem wszystkich Deputatow tey Prowincyi, na ktorą Alternata Laski przypada, każdemu z Deputatow *utriusq*, *Provinciae* do rąk odda, z ktorego Regestru pod każdym Deputatem prześtrzeżonego. Deputat każdy wyiąwszy na przestrzyżoney karcie Kandydata, którego tylko *ex instinctu* Ducha S. będzie *aptum & idoneum* i cnotliwego baczył, (*reliquum*, unikaiąc inwestygacyi, każdy swego Regestru *eo instanti* spaliwszy) Cedułę Elekta swego włoży *in Archivum occultum*, ktore zamknięte bydź powinno przez Ziemstwo Sieradzkie *in*

hunc

hunc finem comparatum; iak się obeydą wszyscy Deputaci, i iuż karteczki *cum nominibus* upodobanych Kandydatow *in Archivum* wrzucą, na ten czas oneż Prezydent z dwiema Swieckiemi Deputatami oboiey Prowincyi pierwszemi *in Mensam Judicii aperte* wysypią, & *pluralitatem* kartek na iednego z Deputatow, *omnibus praesentibus* z konfrontuią: i ktory *persurabit Suffragiis*, ten Marszałkowskie mieysce zasiądzie i Laskę odbierze: a *in casum paritatis Suffragiorum* podobnym sposobem też Suffragia powtorzone bydź maią; żaden zaś Deputat *sub nexu juramenti*, na siebie samego nie powinien dawać *Suffragium*. = Obieranie Vice-Marszałka iako nie iest *de lege*, *poenitus in futurum abrogamus*, *salvo* szczegolnie *moderno ejus praerogativae Possessore*, ale *in absentia* Marszałka, pierwszy Deputat teyże Prowincyi Laskę zawsze trzymać ma. = Deputaci ażeby tym pilniey Spraw słuchali notowali i niespuszczali się na rekapitulacye Marszałkowskie, pomienione irrekapitulacye Spraw całe znosiemy i ordynuiemy: ażeby Marszałkowie tylko *ex stallo* tego Woiewodztwa wota swoie dawali, z ktorego Deputatami stanęli. A gdyby ktory Sędzia Marszałka rekwirował, tedy drugi i trzeci raz *libertatem* kreskowania się Trybunałow zostawuiemy. W Sentencyach zaś do Dekretu, gdy iaka Kategorya albo okoliczność przez Sędziow opuszczona będzie: tedy *ad insinuationem* tego ktory Dekret pisze, albo ktoregokolwiek Deputata, takowa trudność, *per pluralitatem* wszystkich Sędziow *resolvi* ma. = *Ad accelerandam justitiam* mieć chcemy, ażeby o godzinie z rana siodmey, po południu o drugiey Prawem opisaney 1669. Laska punktualnie bywała na Ratuszu, a gdy komplet Deputatow na Ratusz się zeydzie, nie czekaiąc Marszałka, pierwszy *ex Turno* Deputat zasiadłszy, sądzić będzie powinien. = A ponieważ tą teraźnieyszą Ordynacyą Regestra *Palatinatuum* ustanawiaią się, tedy *non obstante* Alternata Laski Deputaci z Prowincyi Wielkopolskiey aby trzymali Regestra w Piotrkowie, tak Woiewodzkie iako i Taktowe, i inne ordynaryine Czwartkowe i Srzodowe, ktore się *sub Tractu* onego Woiewodztwa sądzić będą, dotąd poki się to Woiewodztwo, z ktorego iest ktory Deputatem sądzi, mieć chcemy, & *in casum* żeby nie miało ktore Woiewodztwo Deputata, na ten czas naybliższego Woiewodztwa Deputat z dołu (iednak teyże Prowincyi) tenże Regestr do ręku swoich weźmie. = Regestra zaś *militarium paritatis votorum*, *Remissarum cassandarum*, i insze *ultra Palatinales* przypadaiące tak w Piotrkowie iako i w Lublinie; Deputat pierwszy z Prowincyi tych, gdzie się Trybunały sądzić będą, a z tego Woiewodztwa, ktore się tey kadencyi *ex Turno suo* sądzić nie będzie, trzymać powinien. *In casu* zaś żeby z tego Woiewodztwa Deputata nie było: Tedy Deputat następuiącego Woiewodztwa *supplere* mieysce iego ma, i tych Regestrow do Gospod brać nie maią, ale ie do Ziemstwa oddawać powinni, *sub amotione* od Regestru. = Toż się ma rozumieć o Trybunale Lubelskim, w ktorym chociażby Marszałek był z Prowincyi Wielkopolskiey, Małopolscy Deputaci, *juxta praemissam methodum*, Regestr trzymać będą, a to dla tego, żeby swemu Woiewodztwu byli *in responsione in casu alicujus inconvenientiae*. A do Inkwizycyi Marszałek *ex utraque Provincia secundum Turnum* naznaczać będzie powinien Deputatow, *in solis causis mere violatae securitatis*, *intra moenia Civitatis commissae*. = Do komportacyi *rerum mobilium*, i likwidacyi *Summarum* Deputaci *abhinc* nie maią bydź naznaczeni, lecz same tylko strony komportować swoie w Grodach, lub w Trybunałach, *juxta exigentiam Causae*, i Regestra *ad decisionem*

ANNO 1726

ANNO 1726 *Judicii* wzaiemnie ſobie podpiſować maią; ktoryby zaś Deputat *etiam* naznaczony *ex Stuba*, ważył ſię przeciwko temu Prawu do komportacyi i likwidacyi implikować, takowy *pro cauſato damno tanquam pro corruptione*, na przyſzłym Trybunale *ad Inſtantiam Partis injuriatæ* ſądzony bydź ma. A do likwidacyi *Jurium & Summarum* Trybunał Grody naznaczać będzie powinien, ktore Grody depaktować Stron *cum Juribus ſuis* ſtawaiących, wyciągaiąc od Tyſiąca *Salarium* nie powinny. = Sentencye w Sprawach, na ktore *Pluralitas* zaydzie od Marſzałka i dwoch Deputatow podpiſane, do Ziemſtwa podawane bydź maią według Konſtytucyi *Anni 1578. fol. 326.* Marſzałek zaś wpiſu przywołanego nie powinien *per non ſunt* zbiiać, i do kontynuacy i Regeſtru dzwonić, ani teyże Sprawy w kontynuacyą puſzczać, pod rygorem o praktykowaniu Spraw niżey opiſanym. = Deputaci Duchowni, w każdych Swieckich Sprawach, procz Taktow, *Arianiſmi* i ſwoich Regeſtrow *active* wotować nie powinni, ani żadnych praktyk czynić, a ktoryby ſię taki znalazł, od Prezydenta *mediante ſententia totius Stubæ ad ſuum loci ordinarium pro ſumendis pœnis*, odeſłany, i tam *juxta qualitatem delicti* oſądzony bydź, *& a functione removeri* ma. A ieżeliby ſam Prezydent *ſimilium abuſuum redargueretur*, *& convinceretur*, ma bydź także *a Collegio Spirituali ad ſuum loci Ordinarium delatus*, *& ſimilibus pœnis ſimiliter mediante ſententia totius Stubæ ſubjacere* powinien, ktory rygor i na Marſzałka *extendi* ma, *remanente directione* przy pierwſzym *ex Turno & alternata* Deputacie. Pod tęż animadwerſyą i drudzy ſwieccy Deputaci podpadać maią, *& convicti in præmiſſis, a Collegio & functione removeri* powinni. = Zaden z Deputatow, ani nawet ci, ktorzy maią Urzędy Podkomorſkie Ziemſkie lub Grodzkie, w Ołobach ſwoich na Kondeſcenſye, Kommiſſye, Exekucye i Lokacye Deputowani albo naznaczeni bydź, a dopieroż ieździć i expedyować onych nie maią, poki funkcyi Deputackiey nie ſkończą, *ſecus in illo termino pars non comparens*, żadney kontrawencyi nie podpadnie, i takowy *Actus expeditus, etiam conſentientibus Partibus*, ważny bydź nie ma. = A że częſte *Præjudicia* Stronom *in lite* będącym Trybunały zwykły czynić przez ugodę ſkrzynki z oſobami Proceſſami wielkiemi okrytemi, tak iż Stronie wielki i koſztowny Proceſs *in caſſum* wychodził, przeto takowych ugod Trybunału z iedną Stroną, z krzywdą drugiey, *in perpetuum* zakazuiemy, i *abuſus* znoſiemy, *ſub nullitate* takowych ſublacyi. = Tenże Trybunał Koronny Sądow żadnych po Goſpodach iako *legibus cautum eſt*, odprawować nie powinien, ani w kompromiſſy żaden Deputat wchodzić nie ma, *ſtante functione ſub nullitate Judicati.* Przyprowadzaiąc też do dobrego porządku ſądzenie Spraw w Trybunale Koronnym, i zabiegaiąc tym, ktore ſię praktykowały, inkonweniencyom, poſtanawiamy aby żaden Deputat iak ſię Sprawa z Regeſtru przywołana zacznie, nie wychodził z Izby aż po przeczytanym Stronom Dekrecie według Konſtytucyi *Anni 1616. fol. 3.* A ktory przy kontrowerſyach przytomnym nie będzie, Sentencyi w tey Sprawie dawać nie powinien. = Ktoryby zaś Deputat Swiecki lub Duchowny, *in retruſionem* Sprawy, aby ſię z Kadencyi ſwoiey nie ſądziła, komplet zerwał, i z Izby wyſzedł, taki *a functione per illud Judicium removeri* powinien, *& amplius non admitti*, tenże rygor kary na Deputata Duchownego i Swieckiego ściągać ſię ma, ktoryby po trzy razy rekwirowany, dla dopełnienia kompletu na Ratuſz przyiść nie chciał, wyiąwſzy prawdziwą chorobę, ktora *ad eum caſum juramento corporali evinci* powinna, a po ſprowadzonym

Komplecie, taż ſama zaczęta Sprawa *ante omnes continuari* powinna. = *Obligantur* także *ex nexu Juramenti* Deputaci Duchowni i Swieccy, aby Sekreta *ſtubæ* pod żadnym pretextem, *quocunq; titulo & modo, nutu vel geſtu, directè vel indirectè* rewelować nie ważyli ſię, *ſub pœna abjudicationis.* = Limity Trybunału przed czaſem Prawem opiſanym, aby nie ważył ſię Laſkę trzymaiący czynić, ani Sąd Ziemſki oney zapiſywać, *ſub pœna duorum Millium Marcarum* poſtanawiamy, o co następuiący Trybunał *ad cujusvis inſtantiam* przypozwany *pœna ſpecificata* karany bydź ma. *Exceptis* iednak *veris caſibus hoſtilitatis & peſtilentiæ.* = Deputaci Piotrkowſcy w Lublinie, tudzież Lubelscy w Piotrkowie podczas uſtępow przy ſądzeniu Spraw w Izbie zoſtawać nie powinni; toż i o wſzyſtkich Arbitrach *cujuscunq; conditionis* rozumieć ſię ma. = Aże trzymaiący Regeſtr Deputaci, *anteriori praxi*, Luity ſobie przywłaſzczali, tedy *hunc abusum tollendo*, też Luity *ad communem maſſam* do ſkrzynki obracamy, a temuż Deputatowi Regeſtr trzymaiącemu, za pracę drugą laſſę *ex communi caſſa* naznaczamy; aże ſię i ten *abuſus* trafił *in cauſis potioritatis*, że Luity *pro parte Judicii per quemlibet, in comparitionem intrantem* płacić nakazywano, tedy to znoſząc waruiemy, aby tylko *originaliter Actor & Citatus* do płacenia ich *teneatur.* = Luita *ſimplex parti Judicio verò per medium in Terminis ſolutionis vel extraditionis aut Condeſcenſionis*, a nie przy inſzych Dekretach, iako bywało, przyſądzona bydź ma, = *Adhærendo* także *Conſtitutioni Anni*, 1670. Sąd Trybunalſki, nie więcey *in vim pœnarum*, nad *vadium ſimplex* przyſądzać ſobie i brać powinien, *Partibus* iednak *injuriatis*, *juxta cauſarum merita*, *pœnas ſeu vadia æquivalentia* przyſądzać może; a ieżeli więkſze Grzywny Trybunał miał przyſądzić *pro parte judicii*, do ſolucyi ich żaden obligowany nie będzie, a w Regeſtrze *pœnalium* Kondemnata o te Grzywny otrzymana waloru mieć nie ma, ani *contraventionis pœnis tali Decreto* podpadać Strona nie powinna; tudzież nie może *ante cognitionem negotii* zachodzić *ſublatio Proceſſus, ſub nullitate ejusmodi caſſationis.* = Dekreta wſzyſtkie czytane i publikowane bydź maią *inſtantanee*, i oneż Ziemſtwa naydaley *intra triduum* bez dalſzego zatrzymania *requirentibus* wydawać powinny, *ſub rigore contra negligentes Officiales interpoſito*, *exnunc ad inſtantiam injuriati* przez Trybunał *extendendo.* = Dla czętych odmian Trybunalſkich Gospod przydaie ſię, że co porządny Deputat naprawi, naſtępca, albo ſam Goſpodarz *vitio malevolentiæ* zepſuie, przez co Miaſta w których ſię Trybunały odprawuią, w ruinę idą: przetoż pomienione Miaſta chcąc w lepſzym porządku utrzymać, ordynuiemy, ażeby odtąd wſzyſtkie Kaptury, Woiewodztwa i Ziemie zkąd tylko Deputaci według Prawa bydź maią, *nominatim* Goſpody ſwoie raz na zawſze wyznaczone miały, i one ku wygodzie ſwoiey konſerwowały. Tę zaś Ordynacyą *pro lege perpetuâ* mieć chcemy, i ſtoſuiąc ſię do Prawa *Anni* 1598. *fol:* 704. nakazuiemy, ażeby Urodzeni Satroſtowie Naſi Piotrkowſki i Lubelſki, albo Urzędy ich po ſkończonym Trybunale w Piotrkowie i Lublinie, *intra ſpatium trium Menſium* w Roku naſtępuiącym 1727. (wyiąwſzy Kamienice Domy i Dwory tak w Mieście, iako na Przedmieściu, przez Konſtytucyą *Anni* 1654. *tit:* Deklaracya *fol:* 13. libertowane, które przy prawie ich zachowane mieć chcemy) Kamienice w Mieście, a Domy wygodne na Przedmieściu bez obrony kogożkolwiek według potrzeby wybrawſzy, zwyczaynych Prezydenckiey i Marſzałkowſkiey Gospod nieodmieniaiąc, *juxta Ordinem* Kapituł Woiewodztw i Ziem, na każdego Deputata tak Duchownego iako i Swieckiego, iednę Goſpodę w Mieście bez przebiiania Kamienic,

ANNO 1726 na drugim tylko piętrze, drugą na Przedmieściu dla ludzi i koni iego, a nie więcey; także dla Sędziow Ziemskich i Kancellaryi, iako i dla Ziemstwa Generału Kijowskiego, z Kancellaryą iednę Gospodę w Mieście, a dla ludzi Prezydenta i Marszałka po dwie Gospody w Mieście, a po dwie na Przedmieściu, raz na zawsze wyznaczyli; Regestr z napisaniem nazwiska Gospod i mieysc, która dla pierwszego i drugiego, którey Kapituły, Wojewodztwa lub Ziemi Deputata, wyznaczona będzie, porządnie spisali, nikogo z pomienionych Kapituł, Wojewodztw i Ziem nie opuściwszy, i on dla informacyi Sędziow do Grodow swoich podali. Czego gdyby nie wykonali *pœnis tanquam Convulsores Legum subesse* maią. Po zakończeniu zaś Trybunału Gospodarz Kamienice albo Domu, od Deputata Gościa swego pod Inwentarzem stancyą odebrać ma, i ieżeliby iaka szkoda lub ruina przez tegoż Deputata albo ludzi iego pokazała się, Deputat one nadgrodzić będzie powinien, *&* *e converso*, gdyby Gospodarz konserwacyi zaniedbał, a następcy Deputatowi *in eo statu* stancyi nie oddał, iako ią od Antecessora Deputata odebrał, w Sądzie Mieyskim *peremptorie* sprawić się powinien. = A Marszałek iako i Deputaci żadnym pretextem do wakuiących Gospod tych Wojewodztw lub Ziem, na których Seymiki porwały się, interessować się nie powinni, *sub pœnis Mille Marcarum Parti, Judicio vero per medium, super invasione* cudzey gospody *irremissibiliter decernendis*, *&* *ex Regestro pœnalium vindicandis*, ale Gospodarze Kamienic i Domow według swego zdania *usum* onych *per omnia liberum* mieć maią. = To też *pro justitia* stanowiemy, aby Deputaci Mieszczanom, Kupcom i Rzemieślnikom Piotrkowskim i Lubelskim zadłużeni, po skończoney funkcyi nie wyieżdżali; *donec persolverint cuiq; suum*, a to *sub pœna Banitionis perpetuæ* z regestru *pœnalium* na drugim Trybunale *publicanda*, *&* *ulteriori Processu ex eodem Regestro continuando*. = Wielkie *abusus in antecessum* też Miasta i Juryzdykcye onychże Wojewodzkie, Ziemskie, Grodzkie, i Mieyskie odnosiły, że Trybunały Koronne w tych Miastach, w taxy i ustawy *merci moniorum* *&* *utensilium*, tudzież *liquorum*, przeciw wyraźnemu Prawu wdawały się, a przez Instygatorow i żołnierzy *in obsequio* Trybunałom zostaiących, złotem do zmienienia Monety Mieszczanow i Zydow narzucali, i one *cum gravamine* *&* *præjudicio* uzurpowały, *&* *diversis modis ad persolvendas sibi pœnas vel honoraria* przymuszały: a tak *hunc abusum* znosząc i reassumuiąc dawnieysze Prawa, aby się Trybunał i od niego *dependentes*, *abhinc* w żadne taxy, naznaczania złota i ustawy nie wdawali, waruiemy, *sub restitutione in triplo* *&* *sub pœnis personalibus* *&* *crumenalibus*, *super contravenientes extendendis*. = Zeby iako naylepszy porządek *&* *æquitas* w sądzeniu Spraw zachowana była, i *Farrago* Regestrow nie przeszkadzała, a każdy do tego Sądu Trybunalskiego przychodzący, pewność Kadencyi Sprawy wiedział; więc Regestra Spraw *in antecessum* praktykowane, tak Srzodowych iako i Czwartkowych dawnych wszystkich *generaliter* do Regestru Wojewodztw ordynuiemy i ktoregokolwiek tego czasu w tychże Regestrach nierozsądzone zostaią, aby przez Ziemstwa do Regestrow, Wojewodztw *de novo* wpisane i wprowadzone były, tymże Ziemstwom zlecamy, i tak też Sprawy dawne, iako i świeże *juxta suas cadentias* *&* *tempus*, *præsenti lege præscriptum* sądzone bydź maią; tak iednak aby tylko ieden Regestr *simplicium salvo aresto*, drugi *sine beneficio Aresti, ex terminis conservatis*, a nie więcey naznaczony był. Dla czego wielkie Regestra *Causarum ex Rejectionibus*, *Conservationibus*, *Continuationibus*, *Declarationibus*, *Judicii seu Mandato*, także *&* *Judicum Deputatorum*, oraz *causas eiusmodi*, zgoła

quovis

quovis prætextu & titulo abusive in antecessum vocitata & adinventa, znosiemy, i aby takowych Regestrow i konserwacyi formować Trybunał i Ziemstwo nie ważyli się, *serio* przykazuiemy. = Regestra Taktowe, ktore to *Causis Juris & Successionum, sive fundi, sive facti violentiarum extra Jurisdictionem* Trybunałow *patratarum*, przeciwko Prawu zagęszczone były, i w nich się prawie *omnis generis* mieściły i sądziły Sprawy, przez co *expectationi* Stron *justitiam præstolantium* wielka krzywda dzieie się; też Regestra wyżey mianowane *abrogando*, deklaruiemy Regestr Taktowy ieden *sub titulo tali*. Regestr *causarum violatæ securitatis*, w ktorym mieścić się maią Sprawy *mere violatæ securitatis, recentis criminis aut gravis excessus* (*ex termino tacto verbali ex Mandato Judicii*) *intra Mœnia Civitatis & Suburbiorum commissi ex citationibus adeuntium & redeuntium ex Judiciis Tribunalitiis*, także *Incarceratorum actualiter in carceribus existentium*, oraz i osob samych tylko Deputackich. Te wszystkie wzwyż mianowane *genera Causarum complectendo*, o godzinie szostey po południu (*non involvendo quovis prætextu & titulo causas juris, & non obstante quavis Decretorum Tribunalitiorum conservatione, tum Partium scriptionibus, seu limitationibus, sub nullitate Decretorum & Condemnationum, ac seorsivis pœnis* piąciu set grzywien, *super Parte*, ktoraby Sprawę swoię wpisawszy onę prosekwowała, *parti, Judicio vero per medium decernenda* (mieścić i sądzić się maią. = Regestr *Causarum Arianismi*) w ktorym Sprawy *Apostasiæ, Judaismi. Atheismi, Hæresis, Blasphemiæ, notoriæque Divini Nominis læsionis* mieścić się maią) iako chce mieć Konstytucya *Anni* 1662. 1685. *qualibet die de mane*, inne Sprawy *præcedere* ma *salvis pœnis contra Evocatores sancitis, in Constitutione Anni* 1678. *expressis*, do ktorego Regestru iako i innych Taktowych, żadne konserwacye, Reiekty, Skrypcye, Deklaracye, Kontynuacye, stawać nie powinny, ale z ktorego Regestru według Prawa zaczęta Sprawa w tymże Regestrze kończyć się ma. W tenże Regestr *Arianismi Causæ prætextuosæ Juris Decimarum, Censuum, & aliæ quævis Civiles fundi* wpisowane i sądzone bydź nie maią, *sub nullitate Decretorum & Condemnationum cum pœnis arbitrariis, super Parte inscribente decernendis*. = Regestra Ordynaryine Prowincyi Małopolskiey tak *Palatinalia*, iako też *Militarium*, tudzież *Remissarum*, & *Officii Cassandarum*, podług Ordinacyi Konstytucyi 1670. Trybunału Koronnego Lubelskiego, iako są w teyże Konstytucyi *suo Ordine* położone tak Duchowne iako i Swieckie, *in eodem tenore & observantia Legis* mieć chcemy. A Regestr Ordinacyi Zamoyskiey w iednę Srzodę, w każdy Miesiąc sądzony bydź ma, w Sprawach tylko do Dobr tey Ordynacyi należących, *aliis penitus exclusis*. = W Regestra Ordynaryine Woiewodztw, Sprawy *cujusvis generis ex Appellationibus Remissionibus, Terminis conservatis Cassandarum Officii Homicidiorum, Deductionem Nobilitatis Expulsionum Incarceratorum, raptus & quovis nomine nuncupatæ*, mieścić się powinny, tam zaś wpisane, rozsądzone bydź maią; a to *ad exclusionem Farraginis* zagęszczonych Regestrow. Dogadzaiąc iednak sprawiedliwości, ażeby *in causis rei judicatæ & Decretis Tribunalitiis evictæ, tum ex Remissionibus ab Executione* przychodzącym, prędsza satysfakcya do skutku przywiedziona bydź mogła, takowym Sprawom Regestr *ex Terminis conservatis Remissionibus*, dzień Srzodowy i Czwartkowy w każdy Tydzień naznaczamy. = Porownywaiąc oraz Prowincyą Wielkopolską *ad normam* Trybunału Lubelskiego, na Instancyą teyże Prowincyi Posłow takową Regestrow Woiewodztw i Ziem Prowincyi Wielkopolskiey, czyniemy i stanowiemy Ordynacyą. = A nayprzod Woiewodztwa Poznańskiego i Kaliskiego Sprawom *in ge-* ANNO 1726

ANNO 1726 nere wſzyſtkim tak Duchownym, iako i Swieckim, zaraz *ab inchoatione* Trybunału Piotrkowſkiego *poſt Feſtum S. Franciſci ad diem 15. Novembris incluſive*, czas do ſądzenia *cum diſtinctione* Regeſtrow iednego dnia *ſine beneficio Areſti & conſervatarum ex Remiſſionibus*, a drugiego *ex Areſto alternatim*; proſty zaś do ſzoſtey po południu naznaczamy, w ktorym czaſie Sprawy Duchowne *compoſiti Judicii & mixti Fori* przed tegoż Regeſtru Woiewodzkiego expiracyą przez ſześć dni zupełne, *obſervata alternata* ſądzone i expedyowane będą; a *in quantum*by tak Duchowne, iako i Swieckie Sprawy, *hoc temporis interſtitio* zupełnie oſądzić ſię nie mogły, do drugiego Roku Woiewodztwa ſwego ſwoiey Kadencyi odwołane bydź maią; podobnym ſpoſobem i inne Woiewodztwa, porządkiem po ſobie idące ſądzić ſię powinny. = Woiewodztwo Sieradzkie i Ziemia Wieluńſka, *a die 16ta Novembris ad ultimam S. Thomæ Apoſtoli* (do ktorego czaſu ſądzenie Trybunału Piotrkowſkiego *lege præſenti* proroguiemy) ſądzić ſię ma *includendo* ſprawom Duchownym czas, *modo quo ſupra* naznaczony. = Poſtanawiamy także, iż corocznie Trybunał *in craſtino Circumciſionis Chriſti Domini*, to ieſt: *die ſecunda Januarii* (*niſi dies Dominica impedierit*) reaſſumowany bydź ma, w ktorym to czaſie, *Cauſæ Militarium* o ſzkody wiolencye, *& de non ſervata diſciplina Militari, non autem aliæ prætextuoſæ, ad diem 18. ejuſdem Menſis incluſive*, a Sprawy *paritatis votorum*, *ſuſpenſionum Senatorum Nuntiorum, Commiſſariorum, Remiſſarum ex quo Judex*, ktore w ieden Regeſtr wpiſane bydź powinny, *a die 19. Januarii ad ultimam ejuſdem, incluſis* także *Cauſis Spiritualibus*, ktorym tak w Regeſtrze, *militarium* iako i *paritatis votorum*, trzy dni na oſtatku przy dokończeniu Regeſtru naznaczamy) ſądzone nie będą. *Inquantum* iednak Sprawy *Paritatis votorum Suſpenſionum, Senatorum, Nuntiorum, Remiſſarum ex quo Judex*, w tymże czaſie rozſądzić ſię nie mogły, tedy *ad Regeſtra Palatinatuum ſuorum*, wpiſane i tamże rozſądzone bydź powinny. = Woiewodztwu Łęczyckiemu *a die prima Februarii ad ultimam Menſis ejuſdem*, do ſądzenia tegoż Woiewodztwa *cum incluſione* Spraw Duchownych, iako i wyżey mianowanych, Woiewodztwom naznacza ſię. = Woiewodztwom Brzeſkiemu Kuiawſkiemu i Inowrocławſkiemu, *a die 1ma Martii* do ſkończenia Trybunału, ktory *ad Dominicam Palmarum* ſądzić ſię ma, czas do rozſądzenia Spraw determinuiemy, w ktorym czaſie i Sprawy, Duchowne *eadem methodo* mieć ſię maią. W drugiey zaś Kadencyi naſtępuiącego drugiego Trybunału, od onegoż Reaſſumpcyi, Sprawy Ziemi Dobrzyńſkiey i Woiewodztwa Płockiego *ad ultimam Octobris incluſive* i Duchowne Sprawy *modo ſupra præmiſſo* expedyowane bydź maią. = Woiewodztwa Mazowieckiego *a die 1ma Novembris ad Vigiliam S. Thomæ Apoſtoli, promiſcue* wſzyſtkich Ziem Sprawom do rozſądzenia czas naznacza ſię, w ktorym Duchowne Sprawy *juxta præſcriptum tempus* w ſześciu dniach ſądzone bydź powinny, *non obſtante Conſtitutione Anni 1589. fol. 519.* w naſtępuiącym zaś Roku *a die 2. Januarii* (*niſi dies Dominica impedierit*) *Cauſæ militarium ad diem 18 ejuſdem; a die vero 19. ad ultimam ejuſdem Menſis. Paritatis votorum, Suſpenſionum, Senatorum, Nuntiorum, Commiſſariorum, Remiſſarum ex quo Judex, ad ultimam ejusdem incluſis Cauſis Spiritualibus, modo* w pierwſzey Kadencyi *deſcripto* ſądzone bydź maią. = Woiewodztwo Rawſkie *a die 1ma Februarii ad ultimam ejuſdem*, tak na Swieckie, iako i Duchowne Sprawy, do rozſądzenia czas mieć będzie. = Wdztwom Pruſkim *a die 1. Martii generaliter* aż do Konkluzyi Trybunału, to ieſt *ad Dominicam Palmarum* Duchownym i Swieckim, także do rozſądze-

nia *juxta Correcturam Juris Prussiæ, ex dispositione legis præsentis* naznacza się, *servato ordine* aby Duchowne Sprawy, w każdym Województwie, tak iako w Poznańskim i Kaliskim przez sześć dni sądziły się, *cum hac omnimoda cautione*, aby innych Województw Sprawy w cudze *non involvantur* Województwa, ale każdy z swoiey Kadencyi *proprii Palatinatus* wpisował się, i Sprawy rozsądzone były bez wszelkiey inwolucyi spraw innych, ani do nich żadnych Remiss, Konserwat, Rejekt, Trybunał czynić nie powinien *sub pœnis de Evocatione sancitis, super Parte contraveniente vindicandis.* I luboby Sprawy w Województwach swoich *intra tempus sibi præfixum* odsądzić się nie mogły, tedy drugiey Kadencyi w następuiącym Trybunale czekać maią. = Tenże porządek i obserwancya Prawa w Trybunale Lubelskim pod tymże rygorem, *servata ordinatione Constitutionis Anni* 1670. *quo ad Regestra Palatinalia, & alia ibidem expressa* zachowany bydź ma; tamże Regestra Taktowe *abusive* zagęszczone iako w Prowincyi Wielkopolskiey, *similiter* znosiemy, ieden tylko Regestr Taktowy mere *violatæ securitatis*, iako wyżey opisano iest, zostawiwszy; który nie do Instygatora, ale do Ziemstwa, iako i wszelkie insze, należeć będzie powinien. = A ieżeliby w pomnione Regestra ktożkolwiek *prætextuosas causas* wpisać ważył się, nie tylko Strona, ale Patron iey *pœnis arbitrariis* karani bydź maią. Wszystkie Regestra tak Ordynaryine Województw iako i taktowe, nie do Instygatorow, ale do Ziemstwa oboiey Prowincyi należeć, i za ich dyspozycyą wpisowane Sprawy i do Wokandy podane *abhinc* bydź maią, a też Wokandy, aby na Tablicę przy drzwiach *Stubæ Judicialis* w sieni zawieszoną, każdego Regestru, na każdy dzień przypadaiącego (ile na cały tydzień *proportionaliter* wystarczyć mogą) z Ziemstwa wydawane bywały, *propter notitiam omnium Patientium & Patronorum*, ordynuiemy; okrom tego Agenci do wypisania sobie Wokand z Regestrow *liberum accessum* zawsze mieć maią. = Zabiegaiąc oraz wszelkim fałszom Regestrowym przykazuiemy ażeby Agenci Kancellaryi, *principaliter & immediate* dependuiący od Pisarza Ziemskiego, Sprawy pod liczbą wpisowali, i karty w Regestrach oprawnych wszystkie numerowane mieli, wpisuiącym się wszystkim, aby ciż Regenci wpisy ich *sub numero, ut sonant*, z wyrażeniem zwierzchnego i spodniego wpisu, na kartkach z podpisem swoim *pro securitate* wpisow, *in vim* rewersow dawali. A tego ktory pierwey wpisu *requiret*, sami własną ręką wpisać będą powinni zaraz, bez respektu na kogożkolwiek, a przy konkluzyi Trybunału, że się według tego Prawa sprawili, i więcey nie brali nad Instruktarz *etiam ultro offerente parte* przysięgą za dowiedzionym zaś pierwszym w Regestrach fałszem, ciż Regenci *termino tacto ad cujusvis instantiam citati, Trimestri Sessione Turrica ac triplicato vadio Parti Actoreæ, Judicio vero per medium & abjudicatione Officii* karani bydź maią. = Ziemstwa, Regenci, od Extraktow, Pieczęci i Suscept, Aktykacyi, Instygatorowie zaś do skrzynki Adjudykat i grzywien w Sądach *majoris subsellii*, więcey nad Instruktarz, tak od większey iako i mnieyszey *Civilis & plebejæ Conditionis* ludzi brać nie powinni, a gdyby tak wytrzymowali kogożkolwiek żeby onym, lub *Substitutis Personis* więcey dać musiał, a potym *per Terminum Tactum* Strona ukrzywdzona upominała się o nadatek i Juramentem ewinkowała, tym samym *in triplo restitutio* Stronie *a delinquente, & ab Officio ejus privatio subsequi per Decretum* powinna, *una cum pœnis personalibus.* = Co się zaś tycze Adjudykat, grzywien Ziemstwa, Kancellaryi Regentow,

ANNO 1726

ANNO 1726 Patronow, Inftygatorow, te wfzyftkie tymże Prawem i porządkiem, iako ieft w Prowincyi Wielkopolfkiey opifany i w Lublinie fprawowane i utrzymane mieć chcemy, ieden tylko Regeftr *pœnalium* przy Inftygatorze Trybunalfkim zoftawuiąc. = Zaden Regeftr ani nawet Takty zaczętey fprawy przerywać nie powinny, która dotąd fądzić fię ma, choćby dwa dni lub dłużey trwała, poki fię nierozfądzi zupełnie, według Konftytucyi 1616. *fol:* 3. = Regeftra, *cursu* teraz *circumfcripto* przywołane bydź powinny, wczym iednego Deputata *oppofitionem per omnia obfervandam* mieć chcemy. = Zadne Sprawy, oprocz famych win Sądowych, i komu wyżey ieft pozwolono, w Regeftr *pœnalium* mieścić nie maią *fub nullitate Decretorum, Condemnationum, Caffationum & feorfivis pœnis Crumenalibus per Judicium irrogandis fuper infcribente Parte.* = Z Regeftru *pœnalium*, aby żadne Kaffaty nie ftawały oprocz z Proceffu zakwitowanego *ex confensu Partium ferio cavemus.* = Zabiegaiąc fzkodom i expenfom wfzelkiey kondycyi ofob i Stanow do Trybunału uciekaiących fię, *providemus* aby *in pofterum* Ziemftwa Trybunalfkie tudzież Kancellarye i wfzelacy Skrybenci nie więcey od wfzyftkiey expedycyi nad ieden złoty od Arkufza z Induktą i Aktykacyą, na ktorym *in qualibet facie* wierfzow dwadzieścia *ftrictiori charactere* wpifane mieścić fię maią pretendować i brać nie ważyli fię, *inhibemus*, a to *fub feria* Trybunału *animadverfione & pœnis arbitrariis Perfonalibus ac refufione damni Parti injuriatæ, fuper depactante vindicandis & decernendis.* = Ziemftwa oboiey Prowincyi, aby *feriam attendentiam obfervandæ totius præfentis* Rzeczypofpolitey *difpofitionis* mieli *honore & confcientia* tychże obliguiemy, i onęż famą aby *obfervent & adimpleant*, mieć chcemy. Więc kiedy wfzelką czyniemy animadwerfyą aby *minus neceffariis expenfis* do fprawiedliwości *recurrentes non graventur*, deklaruiemy i mieć chcemy: aby tylko dwoch Inftygatorow Skrzynkowych, dwoch *fecuritatis*, a nie więcey *Judicio Tribunalitio ad profpiciendam fecuritatem* naznaczonych i przyfięgłych było, *fub pœna profcriptionis & Infamiæ fuper numerariorum & transgredientium fua Officia.* = *Irrepferunt* na Urzędy Ziemfkie, iako to Podkomorfkie, Sędzkie, Podfędkowfkie, Pifarfkie, które *per Electionem* ftawaią przed Sądem Trybunałow Koronnych, iako i przed Wielmożnemi Pieczętarzami Juramenta, więc że fię to działo *contra expreffam legem*, bo ci Urzędnicy w fwoich Wojewodztwach *coram Dignitariis Officialibus & Nobilitate* włafnych Wojewodztw i Ziem przyfięgać powinni, a Grodzcy na Jurydyce przed Staroftą; Burgrabiowie zaś *coram Actis propriu Diftrictus Caftrenfibus feu Terreftribus*; aby tedy *in futurum* do podobnych Juramentow *coram Judicio Tribunalitio* przypufzczeni nie byli, *ferio lege præfenti inhibemus fub amiffione Officii* = *Officiales tam Graniciales & Terreftres, quam Caftrenfes* (*etiam Burgrabiales includendo*) *juxta præfcriptum antiquæ legis*, powinni bydź *Nobiles, & bene poffeffionati in fuis Territoriis & non notati*; ktore to *Officia* tak w Sądach, iako i na Kondefcenfyach niepowinny depaktować Stron nad Prawo i flufzność, *fub feria animadverfione Judicii Tribunalitii & pœnis arbitrariis ad cujusvis Inftantiam fuper gravaminoso Judicio feu Officio decernendis.* = A ponieważ exekucya Dekretow Trybunalfkich częścią *retardatur*, częścią do fkutku przyiść nie może, kiedy *in uno objecto duo Officia juridica hærent*, to ieft gdyby iedna ofoba dwoch Grodow, albo Ziemftwa i Grodu, luboby przy Ziemfkim albo Grodzkim graniczny Urząd trzymała, choć to w rożnych Wojewodztwach, a Trybunał uftrzedz fię nie może, żeby iedney ftronie iedno *Officium*, drugiey ftronie drugie nie naznaczył, te zaś *in*

uno

uno subjecto znaydowałyby się; zaczym stosuiąc się do Konstytucyi *Anni* 1562. ANNO 1726.
o Starostwach Grodowych, takowych Inkonweniencyi pod rygorem w teyże Konstytucyi wyrażonym zakazuiemy, i pomienione *Officia incompatibilia in uno Subjecto ab hinc abrogamus, excepto* Pisarzow Ziemskich Mazowieckich, ktorzy są razem i Grodzkiemi. = Waruiemy oraz, żeby nikt z cudzych wpisow Kondemnat otrzymywać nie ważył się, *sub nullitate* onychże, ale każdy ma swego wpisu i Regestru czekać. = *Actor cassandæ unius vel plurium Condemnationum*, powinien *Jure vincenti in Bonis propriis per Ministerialem Regni* pozew położyć, i Relacyą *coram Actis proprii Districtus* zeznać, i onę *personaliter*, albo *per Plenipotentem specialem* w Grodzie czterema Niedzielami przed przywołaniem z Regestru Sprawy approbować *sub nullitate obtentæ Cassationis*. Toż się ma rozumieć o wszelkich innych Relacyach, według Konstytucyi 1670. *fol*: 22. *tit*: o Relacyach. = Waruiemy także, aby z iednego wpisu, iako wiele Kondemnat otrzymywać, tak otrzymanych, ile *in Actoratibus & Reatibus distinctis* kassować nie godziło się, *sub rigore eodem & nullitate* takowych Kondemnat i Kassat, & *seorsiva pœna pecuniaria per judicium irroganda*. = Kwity z Kondemnat *officiose* przez strony zeznane *in suo robore & valore* ważne bydź maią *sine quibusvis pœnis in Reconciliationem Legis* przez Trybunał *irrogandis*. = Chcąc mieć Prawa Oyczyste *in rigorosa observantia* zachowane, waruiemy, reassumuiąc Konstytucyą *Anni* 1589. ażeby Kondemnatami *in subsellio legitimo* otrzymanemi, *quisquis ille sit*, nie tylko w Sądach wszelkich *a loco standi arceatur*, ale i na Seymikach Seymach, *voce activa careat*. = Na Woźnych ktorzy częstokroć nie położywszy pozwu Relacye zeznaią, gdy dowiedziono im będzie *pœna cauterisationis extendi* powinna, ktorym iednak przy kładzeniu pozwu *Securitatem omnem cavemus*, a ktoby one *violare* ważył się, *pœnis Legibus descriptis personalibus & arbitrariis* karany bydź ma. = Akta Trybunalskie przez Ziemstwa swoie, Ziemie zaś po Województwach sądzące się *per idem Judicium*, Grodzkie przez Starostow mieysc swoich, konserwowane, aktykowane i introligowane porządnie, także Protokuły i Regestra przy księgach chowane bydź maią, a Komornicy i Regenci tego przestrzegać będą, aby nigdzie mieysc nie zostawiali proźnych, i wszystkie Akta aby indukowane były, *sub pœnis contra negligentes Officiales sancitis, in foro competenti vindicandis*. = Zagęściły się po rożnych mieyscach *Actorum publicorum fabricationes*, przez co *publica vacillat fides*, a tak fortuny i Honory Szlacheckie *in Summum* przychodzą *discrimen*, więc zabiegaiąc *in futurum* podobnym excessom, reassumuiąc dawnieysze Prawa *serio* zlecamy Trybunałom Koronnym, aby *post objectum & manifeste deductum crimen fabricationis seu falsificationis circa Acta assidens*, czy to Pisarz, czy Regent, czy Susceptant takową fabrykacyą albo falsyfikacyą przyimuiący, *pœna Capitis* był karany, a Strona *in cujus favorem intercessit Fabricatio* aby w Sprawie tey upadała, & *pœnis Arbitrariis* Trybunału karana była. A komu by to było *in antecessum* zadano, a on się z tego nie wywiodł, tedy powinien *extra Capacitatem omnium Functionum* zostawać poty, poki się *sufficienter* nie wywiedzie. Na zadaiącego zaś, a dowieść nie mogącego, *pœna talionis irrogari* powinna. Wielka się niesprawiedliwość i w tym pokazuie, że *in causis Homicidiorum*, lubo Trybunał *pro pœna publica sessionem Turris* naznaczy, nie tylko że mieysce siedzenia *pro libitu suo & affectatione* Strony odmienią, ale też wieże po Grodach *juxta præscriptum Legis ad pœnam facinorosorum* nie są *in hoc Statu* iako bydź powinny iż są spustoszałe, a drugie na folgę Mężoboycom reperować pozwalaią; więc

ANNO 1726 *Lege præsenti serio injungimus*, aby Starostowie Sądowi w Grodach swoich wieże reperowali, i według Prawa *Fundum* od okna, którym wpuszczaią do wieży na dwanaście łokci wgłąb opatrzyli. Także *securitati Actorum* Kancellaryą porządną *provideant*, i Izby do sądzenia, aby lub nowe pobudowali, lub stare reparowali, a to *sub pœnis de negligentibus Officialibus per partem instigantem, seu ad cujusvis instantiam vindicandis.* A osądzeni *in proprio Castro vel Palatinatu, ubi Crimen commissum*, wieże wysiadać maią według Konstytucyi 1588. Zagęszczone *contra positivam Legem*, od siedzenia wieży *tam in Criminalibus, quam & facti causis* Relaxacye wielce sprawiedliwości i Prawom *præjudiciosæ*, aby od Trybunałow *in elusionem Legis & favorem Partium* dawane nie były, *serio præcavemus.* A luboby ktożkolwiek one otrzymał, powinien *pro contraventione Decreto* bydź pozwany, & *in subsequenti Judicio duplici pœna sessionis turris* karany. A że częstokroć *Personæ innocentes & honestæ temerariè incarcerantur*, i do Sądu Trybunalskiego *prætextuosè* dla prędszey incydencyi Sprawy *inducuntur*; więc Trybunały, *instantaneè serio per Deputatos binos indagabunt*, ieżeli *incarceratus* słusznie *in crimine recenti deprehensus*, albo *criminali Processu convictus & infamis* do Sądu sprowadzony, takowy zaś *absq; omni dilatione* sądzony, & *pœnis promeritis* karany bydź ma, a ieżeliby *incarceratus* niewinnym bydź pokazał się, ma *indilate ex carceribus dimitti*, a ten który *innocentem incarceravit pro Nobili Persona* według Konstytucyi 1588. karany bydź ma, a ieżeliby był *plebejus, pœnis arbitrariis* osądzony bydź powinien. = Patronowie i Agenci w Trybunałach powinni bydź Szlachta, i przysięgli *juxta Rotham inferius præscriptam*: Ja N. przysięgam Panu Bogu w Troycy S. Jedynemu, iż Stronie, która mię do Sprawy swoiey, wokować będzie, wiernie służyć będę, zbytecznego *Salarium* po niey wyciągać nie będę, wziąwszy *Salarium* od Sprawy nie odstąpię, ani Rady na zwłokę Swiętey Sprawiedliwości i przeciwko Prawu, na wyniszczenie Stron pozywaiących się, Pryncypałom moim *quovis colore & prætextu* dawać będę. Dokumentow które mi do Sprawy powierzone będą, na uniknienie sprawiedliwości taić nie będę, tak mi Panie Boże dopomoż &c. A tę Przysięgę na początku Trybunału tak w Piotrkowie, iako i w Lublinie raz na zawsze *coram Judicio Terrestri in facie Judicii Tribunalitii* wykonywać będą. Toż Prawo i następuiących do Palestry *stringere* powinno. = Patronowie *causas* w Trybunale *promoventes*, ażeby *Officia quævis Granicialia Terrestria Castrensia Burgrabilia Vicesgerentia*, na Osobach swoich nie mieli, poki *in illa Palestra* zostawać będą, *præsenti Lege cavemus*, *sub privatione Officii & abjudicatione Patrocinii.* = Patronowie z pretextu iakiego nie upodobania do Trybunału *turmatim* gdyby za zmową iaką ważyli się *deserere Judicium*, takowi *Termino Tacto conventi pœnis personalibus* dwunastu Niedziel wieży, & *Crumenalibus* karani bydź maią, i Pryncypałow swoich dla tego występku gdyby wzdawać dopuścili, *causata damna* kompensować im powinni będą. = Indukta Spraw, ażeby *numeroso concursu* Patronow tłumiona nie była, i powtarzanym wielomowstwem czasu nie zabierała, mieć chcemy, aby do Spraw mnieyszych nad dwoch, a do większych nad trzech Patronow każda Strona więcey nie zażywała *sub animadversione judicij & non admissione plurium*, ileby zaś Pryncypałowi do swoiey Sprawy przymowić się potrzebowali, słuchani bydź maią. = Tak Patronowie iako też i Agenci Trybunału Piotrkowskiego, Lubelskiego i Radomskiego, w służbie woienney Polskiego i Cudzoziemskiego Authoramentu mieścić się poty nie powinni, poki w Palestrze *actualiter* zostawać będą, *sub abjudicatione*

Patrocinii & privatione stipendiorum, ad Instantiam cujusvis decernenda. Co się ANNO 1726 i o Zołnierzach w Sprawach cudzych stawaiących rozumieć ma. = A iako *Lege publica cautum est*, aby *extra suam Provinciam* z Małeypolski do Wielkopolskiey, & *e contra* nikt *evocatus* nie był, ani też Miast do Sądu Trybunalskiego nie pociągał; tak *inhaerendo Constitutionibus Anni* 1578. 1611. & 1633. *praesenti Lege* waruiemy, aby tak *Partes*, iako *Judicialia Officia in quavis Causa non evocentur quovis praetextu* (okrom *in casu* żeby *Officium* Małopolskie w Wielkieypolszcze, albo *e contra* miało *delinquere*) *sub paenis Evocationis mille marcarum Parti Judicio per medium*, & *paenis personalibus arbitrariis super contravenientem irrogandis*, *vigore Constitutionis* 1678. *fol:* 10. Także dawne Prawa *de Evocatione* z Ziemstw i Grodow reassumuiemy. Nie mniey w Sprawy *Juris Nostri Regii* Trybunały wdawać się i onych rozsądzać nie powinny, ale ie *ad Forum competens* odsyłać maią *sub nullitate* tychże Dekretow. = *Inquantum*by Sprawa *per motionem seu appellationem aut Remissionem*, *seu per Gravamen*, *a minori Subsellio* do Trybunału *devoluta a sententia eorum Officiorum retractata seu cassata* była, *exceptis causis* w ktorychby się oczywisty *gravamini favor & Partialitas* Stronie, & *affectatio* znaczna pokazała, tedy *juxta Statutum Regni*, *famae & honori illorum nocere* nie powinno ani *paenis post admissam appellationem personaliter* karani bydź maią. = W Sprawach wszelkich *circa Aresta* (ktore w Ziemstwie *in Stuba*, nie po Gospodach za przywołaniem Woźnego expedyować się powinny) Remiss żadnych *de currendo Aresto ad Stubam Judicialem*, ani też Aresztow *cum Remissione* z Piotrkowa do Lublina, & *e contra* czynić i zapisować Ziemstwa nie maią, ani aresztuiący *recedere ab Aresto* nie powinien, *sub nullitate Condemnationis & paenis Arbitrariis.* = Exekucye Dekretow *Condescensionum condemnationum de Jure* tak *personis*, iako i *bonis* aby *Capitanei locorum & Vice-Capitanei*, *salvis juribus Palatinatus Masoviae*, albo ich *Vices gerentes*, *vel Subdelegati*, *Jurati & Burgrabii indispensabiliter expediant sine depactatione*, mieć chcemy. Co *per omnia* zachowuiąc postanawiamy, aby *bona convicta in re & Summa liquida*, *ex tertia condemnatione in contumaciam super Jure victa Parte obtenta*, a *in re judicata* za pierwszą kondemnatą, *proportionata* iednak *principali negotio & Processibus perductis in Possessionem Jure vincentis Partis cum Inventario* oddawane *indispensabiliter* były, *non attentis quibusvis Jurium oppositionibus*, *vel violentis impugnationibus*, starych lub nowych Possessorow, chyba żeby były ich *Jura* pierwsze, niż Process zaczęty. = A *inquantum*by w ktorych Dobrach *superveniret fortis & insuperabilis armata Impugnatio*, więc *in Termino ex Remissione Pars Jure victa paenis pecuniariis & personalibus*, siedzeniem Wieży przez Niedziel cztery, i daley *juxta qualitatem facti* karana i do Exekucyi Dekretow *etiam admota manu forti* przywiedziona bydź ma. A Remissy *ab Executionibus*, & *Traditiones bonorum*, *ad propria Acta Jurisdictionis*, *ubi bona consistunt Officia Executorialia & Condescensorialia* podawać maią. *Salvis Juribus & consvetudinibus* Woiewodztw Krakowskiego, Kiiowskiego, Wołyńskiego, Bracławskiego i Czerniechowskiego. = Zagęściły się Sprawy w Trybunałach *mere vexatoriae*, i iuż aquietowane i osądzone, ktore od tegoż Trybunału częstokroć *intentantur*; w tym aby Trybunały *seriam animadversionem* miały, i takowe *Personas litigiosas personalibus paenis & refusione litis expensarum mere judicatarum praevio moderamine Judicii ante comprobationem juratoriam Partis*, karały, mieć chcemy. = Dekreta ktore *vim Legis sapiunt* w Trybunałach według dawnych Praw *in futurum* stawać nie maią, i owszem *reassumendo*

ANNO 1726 *Constitutiones Annorum* 1627. & 1638. żadney Exekucyi podlegać nie powinny, ale na przyszłym Trybunale kassowane bydź maią, wyiąwszy te Dekreta, ktore *in parte satisfactione aliqua* są iuż akceptowane. = W Sprawach *Juris* zaczynaiących się, do Trybunału *in primo termino* przychodzących, dla skrocenia Processu i zabieżeni a zagęszczonym *de noviter repertis documentis*, Dekretow Trybunalskich wielą Praw obwarowanych wzruszaniom mieć chcemy, ażeby Strony *litigantes* wzaiemnie sobie Summaryusze dawały przed Sprawą, ktore Marszałek Trybunalski, albo przy Lasce będący Deputat podpisać ma; a ieżeliby kto nowo wynalezionym dokumentem ewinkuiącym całą Sprawę lub ktorą Kategoryą, chciał rzecz osądzoną waruszyć, takowy naypierwey przysiądz ma, iako ani sam, ani Patron z woli iego, dokumentu tego nie zataił, ani ich mogł mieć *circa agitationem Causæ*; potym iakie nastąpi *Judicatum* iuż żadna Strona więcey wzruszać nie powinna, ani powtornie *ex noviter repertis documentis* Trybunały Spraw żadnych sądzić nie maią, *sub nullitate Decretorum*, & *sub pœnis personalibus* & *pecuniariis*, *contra Convulsores Decretorum Tribunalitiorum Sancitis*. = Zabiegaiąc aby kapcye niesłuszne *inter litigantes* nie działy się, Indykcye wszystkie, ktoreby do Sprawy przywołaney konnexyi nie miały, abroguiemy; te zaś ktoreby z iedney wynikały Sprawy, & *unam eandemque Causam* & *bona afficere* miały, mieścić się & *disjudicari* mogą; iednakże *indicentes*, *a comparitione recedentem*, *sive in contumaciam*, wzdawać ważyć się nie maią, oprocz tego Aktora, ktorego iest wpis, *sub nullitate Condemnationum* & *pœna ducentarum Marcarum Parti Judicio vero per medium decernenda super obtinente*. = Znosząc szkodliwe *diffugia litigantium*, w czynieniu Manifestacyi i zapisowaniu Relacyi w Grodach *extra districtum proprium* będących, *prævia Manifestatione* o nieprzyięcie przeciwko własnemu Grodowi, *præsenti Lege* waruiemy, aby wszelkie Protestacye Relacye i Manifesty przeciwko komukolwiek *cujuscunque Status* & *Preæminentiæ*, chocby i przeciw własnemu swemu Staroście lub Officyaliście, przyimowane były, *non tamen calumniose*; *contra secus facientes*, do Suscepty i Kancellaryi należących *statuimus pœnam Sessionis Turris* Niedziel cztery, i wadya dwoie Stronie dowodzącey, *Judicio vero per medium*. Ktoby zaś nie rekwirowawszy Grodu skarżył się o nieprzyięcie i Manifestacyą oto uczynił, *simili pœnæ talionis* podlegać ma, *prævia deductione*. = Marszałek *sine consensu Stubæ*, aby nikogo nie ważył się kazać brać pod wartę, oraz *Partes litigantes* i Patronow za grzywny aby pod tęż wartę nie brano *serio inhibemus*: ale komuby Trybunał czy to Plenipotencyą uczynił, czyli *adjudicata sua* przekazał, w tymże lub następuiącym Trybunale z Regestru *Pœnalium de bonis patientum* windykować, i Dobra proporcyonalne za pierwszą Kondemnatą, *prout jam in re judicata per Executionem* odbierać pozwalamy, co się *de vadiis* rozumieć ma: *Adjudicata* zaś i luity Patronowie *salva repetitione* od Pryncypałow swoich wypłacać powinni będą, i poki nie wypłacą *arcebuntur a loco standi*. = *Præscindendo infirmitatis dilationes* i Suspensy reassumuiąc Konstytucyą *Anni* 1588. waruiemy; aby *in omni Subsellio* żadna Dylacya choroby nie szła *in his Causis*, ktore *personalitatem* nie potrzebuią, a gdzie *sine personalitate* obeyść się nie może, tedy Patron zabieraiący się na tę Dylacyą, powinien *instantance* przysiądz iako Pryncypał iego czynił o to do niego rekwizycyą, i niema żadney wiadomości przeciwney tey Dylacyi, a Strona na tę Dylacyą zabieraiąca się, według dawnego Prawa na przyszłym Terminie sprawić się ma.

Ktoby

ANNO 1726

Ktoby zaś będąc Senatorem Kommissarzem, Posłem albo Rezydentem *ad latus Regium* tudzież *in publica functione actualiter per Constitutionem designatus*, zabierał się na Suspensę, aby tego *Beneficium* Prawa na Eluzyą Strony w Prawie będącey nie zażywał, stanowiemy: że ktoby tego Prawa zażył nie będąc *in Executione* Funkcyi swoiey, gdy mu tego Strona przeciwna dowiedzie, na Senatora i Rezydenta *ad latus* od Marszałka Koronnego, na Posła od Marszałka Seymowego, na Kommissarza od Marszałka Trybunału Skarbowego atteſtacyą wziętą, iako ani z początku, ani przy determinacyi Seymu nie będąc *hoc beneficio Legis injuriavit* Stronę, taki przy incydencyi Sprawy *ante omnia* tysiąc Grzywien Stronie, *Judicio vero per medium* wypłacić będzie powinien. Co się ma rozumieć i o Posłach Woyskowych na Seym wyprawionych, i o Żołnierzach na Kompaniach będących, i ich Exemptach Prawem pozwolonych. A Marszałkowie Koronni, Seymowi, i Trybunału Skarbowego Radomskiego, iako do tych czas *intaminata fide* czynili, powinni będą Stronie rekwiruiącey *fidelissima* dawać *testimonia*, i atteſtacye według Konstytucyi 1659. 1661. 1662. *fol*: 11. = Kontrakty zastawne i obligacye *interpretationi* Trybunałów Koronnych, ażeby nie podpadały, waruiemy i stanowiemy, aby *abhinc* tak Summy wszelakie, iako i Wyderkaffy, które *in futurum* zaciągnione będą, moneta *in Contractu expressa*, *valore autem in Regno currenti*, wypłacone były, a *Possessores*, *obligatorii*, ażeby *de Proventibus Bonorum*, do rachowania się pociągani nie byli, ale też i pretensyi *respectu non Correspondentiæ Bonorum in Proventibus*, do Dziedziców nie uzurpowali sobie, chyba żeby był addytament albo Reparacya Kontraktem warowane, lub Processem, *Decretis* & *Juramentis* ewinkowane, *salvis Decretis* & *transactionibus anterioribus*. To się zaś *Beneficium* ściągać nie ma do tego Possessora, któryby *per solum Processum in contumaciam* podane sobie Dobra trzymał, gdyż taki *ad calculum per omnia tenebitur*. = Na Kondescensyach uchraniaiąc od próżnego kosztu i zawodu Strony *in casu* ziechania *Officii Condescensorialis ante occasum solis* w Terminie naznaczonym, byle toż *Officium* przez umyślnego odezwało się że iedzie, & *a Legalitate aliqua* zatrzymane iest, *ad eum casum* strona, *respectu non Condescensionis Officii* Kontrawencyi podpadać nie ma, ale tenże sam *Actus* i przez iednego *ex Officialibus* może bydź przywołany i limitowany *in crastino* taż Kondescensya *vigore Legis præsentis* kontynuowana bydź ma. *In quantum* by zaś ktożkolwiek na Kondescensyi Terminem *de noviter repertis documentis* Stronie wydanym *vexatorie* tę Kondescensyą zbiiał, a potym *hisce noviter repertis documentis* Sprawy swoiey nie podniosł, tedy *subjacere* powinien *rigori superius expresso*, & *pœnis de vexatoria actione interpositis*. = Trafiło się, że na Trybunałach *per Decreta favorabilia*, różne osoby bez dedukcyi na Seymikach pozyskały *paritatem Status Nobilitaris*; przeto reassumuiąc o tym dawne Konstytucye, *authoritate præsentis conventus* nie tylko tego *in futurum* zakazuiemy, ale też komu na potym *paritatem Status Nobilitaris* wywodzić przyidzie, aby się według teyże Konstytucyi na mieyscach *ibidem* opisanych wywodził rozkazuiemy. = *Invaluerunt* w Trybunale i te *Præjudicia*, że przeciwko wyraźnemu Prawu o Expulsyach, miasto Reindukcyi, *cum pœnis personalibus* & *crumenalibus* Kondescensye nakazuią, tedy *Præjudicia* takowe cale znosząc Konstytucyą 1699 *fol*. 48. reassumuiemy; i onę bez wszelkiey explikacyi *ad literam* obserwowaną mieć chcemy, *sub nullitate Decretorum in contrarium* temuż Prawu *in futurum ferendorum*, a takowym Sprawom *Expulsionum*, *non tamen prætextuosarum* w każdą Srzodę i Czwartek *ante omnes alias cau-*

ANNO 1726 ſas Regeſtr naznaczamy. I ieżeliby kto *prætextuoſis documentis*, iakoby na fundamencie Prawa *de Expulſionibus*, wygrał Reindukcyą, a przez Inkwizycyą *reſpectu violentiarum in Termino Reinductionis*, pretext pomieniony był mu dowiedziony, tedy pod to Prawo Expulsyi opacznie podſzywaiący ſię, nietylko *refuſione damnorum per Judicium liquidandorum*, *prævia comprobatione Partis læsæ*, ale też & *perſonalibus pœnis duplicatis*, *Conſtitutione eadem præſcriptis*, aby był karany, waruiemy. = Rejekty *ad ſatisfactionem* w Grzywnach *in Conſtitutionem Loci ſtandi* przyſądzonych znoſiemy, których windykacyą z Regeſtru *Pœnalium* Sądowi i Stronom naznaczamy, a Sprawa zaczęta *ſine interruptione* ſądzić ſię powinna. = *Practicatam*, a niemniey *præjudicioſam Legi & juſtitiæ decretandi formulam, utpote ſiſtendo Publicationem experiantur* znoſiemy *in perpetuum*. = Reaſſumuiąc Prawa o beſpieczeńſtwie Trybunału Koronnego ſtanowiemy; ażeby w Trybunałach ſtrzelania, tumulty, poiedynki i żadne exceſſy nie bywały, na Ratuſz pod czas Sądow aby nie trzeźwi tak Deputaci, iako i Strony nie przychodziły *ſub animadverſione Judicii*. W czym reaſſumuiemy Konſtytucyą 1669. o zachowaniu w Traktamentach modeſtyi, i obſerwowaniu dni powſzechnych do ſądzenia ordynowanych, i *conſcientiam* Sędziow w tym *obligamus*. = Znoſząc także nieprzyſtoyny zwyczay, że Damy i Matrony rożne, nie maiąc żadnych Spraw w Trybunałach tamże założywſzy rezydencyą bawią ſię, i praktyki między Stronami przez Mężow i Deputatow czynić zwykły; przeto Statut w tey mierze *Caſimiri Visliciæ Anni* 1368. *fol*: 10. *in Herburto fol*: 370. *tit*: *Procurator*, reaſſumuiemy. = A lubo ſama *conſcientiæ teneritudo*, a dopieroż *Juramenti Rotha legibus præſcripta*, każdego Sędziego *ad obſervandam Jurisjurandi Religionem* obliguie: że iednak zagęſzczone Korrupcye na Trybunałach Swiętą Sprawiedliwość *depravant*, a tak na Państwo Naſze nie Błogoſławieńſtwo Boſkie i kary nizliczane ściągaią ſię; więc *Rigorem* Konſtytucyi *Anni* 1699 *de Corrupto* reaſſumuiemy, *adjungendo ſeveriores perſonales pœnas*, to ieſt *Abjudicationem honoris*, *incapacitatem cujusvis functionis*, & *activæ vocis privationem*, które *ſuper convicto corrupto Judice*, *in Judicio Tribunalitio ex Regeſtro violatæ Securitatis irrogari & extendi* maią *ſine ulla relaxatione ad inſtantiam cujusvis*, na tym albo naſtępuiącym Trybunale. = Ażeby ſkuteczniey Korrupcyom zabieżeć, i teraźnieyſzą Stanow Rzeczypoſpolitey Trybunału dyſpozycyą mogliśmy utrzymać, powtorną przy ſkończeniu Funkcyi Deputackiey potrzebną Przyſięgę *præſenti lege præſcribimus*, aby Prezydent, Marſzałek i wſzyſcy tak Duchowni, iako Swieccy Deputaci, *neminine excepto aperta ſtuba*, przy determinacyi Funkcyi w tymże Sądzie Trybunalſkim, przy prezencyi *Judicii Terreſtris*, *vel vacante Terreſtri Caſtrenſis*, na Ratuſzu onę wykonali *in eam Juramenti Rotham*. Ja NN. Przyſięgam Panu Bogu w Troycy S. Jedynemu, iako doſyć czyniąc Przyſiędze moiey, przy zaczęciu Funkcyi wykonaney, według Juramentu na tym Trybunale ſprawiłem ſię. Sprawy *juxta legem ſcriptam*, *documenta Partium*. *nullo favore*. *nec odio*, *nec metu* uwodzący ſię, ſądziłem, *munera & honoraria quævis* nie brałem, ani przyobiecanych nie akceptowałem, ani obiecanych pod czas Funkcyi, po ſkończoney funkcyi brać od nikogo nie będę. Spraw nie praktykowałem, i według świeżo opiſaney Korrektury dyſpozycyi *in toto* ſprawiłem ſię, i doſyć tey Funkcyi uczyniłem. = Roty obiedwie *Juramentorum* na Tablicy przy Krzyżu na Stole Sądowym bydź zawſze powinny, czego Sąd Ziemſki doglądać będzie. = A któryby Deputat odieżdżaiący, tey Przyſięgi nie wykonawſzy z Trybunału wyiechał, tak iako *Contemptor Legum de corruptione*

&c mala fide ſuſpectus, na Trybunał drugi *ad inſtantiam cujusvis* pozwany *ſeverioribus Pœnis* karany *&c omnis Functionis incapax in perpetuum* oſądzony bydź ma. A takowe Juramenta ktokolwiek *ex Judicibus judicialiter aperta Stuba* wykona, *in Actis Terreſtribus* zapiſane bydź maią, i ktoryby tę powtorną Przyſięgę przed Limitą wykonał, kontynuować funkcyi ſwoiey daley nie będzie powinien. = Ze zaś *Judicibus Lex pro ſingulari Regula* zawſze bydź powinna, mieć chcemy, aby Trybunały *ad normam &c Legem præſentem Novellam in toto* konformuiące ſię, teraźnieyſze Stanow Rzeczypoſpolitey poſtanowienie i *abuſum* korrekturę *ſacroſanctè observent, impleant &c exequantur, ſub Rigore contra transgreſſores Legum ſupraſcripto.* A iako wſzelkie Prawa i Konſtytucye na Seymie uſtanowione, *a publicatione* onychże *vigorem ſuum* biorą *&c Executionem* mieć powinny; tak Trybunał teraźnieyſzy na bliſko naſtępuiącey Reaſſumpcyi Trybunału Lubelſkiego teraźnieyſzą Seymu Dyſpozycyą i Ordynacyą *in omnibus punctis clauſulis Præcuſtoditionibus, inviolabiliter obſervare tenere &c adimplere* powinien będzie. Co i na naſtępuiące w dalszym czaſie Trybunały ściągać ſię ma, pokiby Rzeczpoſpolita inaczey nie dyſponowała. ANNO 1726

TABULA

Reductionis Adjudicatorum & aliaınm pœnarum.

	Piſarzowi Ziemſkiemu		Do Skrzynki	
	Zł:	Gr:	Zł:	Gr:
Od Dekretow Inſtancyi każdey Experiantur, Proſequantur, Procede Reſponde, directe reſponde, Productionis Plenipotentiæ *po gr:*	.	15	.	15
A lucro ſimplici ſub pæna Bannitionis	.	15	1	15
A lucro ulterioris Executionis . . , ...	.	15	1	15
A lucro ultimariæ Executionis	.	15	3	.
A lucro iterato ultimariè	.	15	5	.
A lucro pænarum Legum videlicet Infamiæ Captivationis.	.	15	4	.
Od Dekretow Evaſionis Dilationis Infirmitatis, Suſpenſionis Adcitationis Inquiſitionis	4	.	2	.
Od Dekretow Comprobationis juratoriæ, Compertationis Executionis per omnes Inſtantias, Reinductionis, caſſatæ ſeu approbatæ exdiviſionis, caſſatæ inſcriptionis' caſſatæ ſeu approbatæ ſententiæ Terreſtris ſeu Caſtrenſis inc ompetentis Actionis Extraditionis rerum vel ſubditi *i tym podobnych*	6	.	2	.
Od Dekretu Condeſcenſionis per utramque Partem	40	.	6	.
Od Dekretu ex Condeſcenſione, *Od Dekretu* lectis Inquiſitionibus, violentiarum, in Cauſa Necis Deductionis Nobilitatis	30	.	6	.
Od Dekretu Solutionis Summæ ad inſcriptiones ſeu Contractus	6	.	2	.
Od Dekretu Liquidationis & Collocationis Jurium in Cauſa potioritatis *od każdego Tyſiąca po Zł: trzy Ziemſtwu a do ſkızynki od całego Dekretu.*	.	.	6	.

ANNO 1726.

Poenæ Judiciales pro parte Judicii tantum, exceptis Arbitrariis ktore Parti juxta qualitatem demeriti irrogari maią,

	Grzywny.	Vadia.
In Constitutionem loci standi *za zarzuconą Ziemską lub Grodzką Kondemnatę*, in contumaciam *otrzymaną*, *Stronie* pæna duplex 14. Marcarum Polonicalium Judicio per medium	14	
Za zarzuconą Ziemską lub Grodzką Kondemnatę post inscriptam Comparitionem vel temerarium Recessum *Stronie* pænam quadruplicem 14 Marcarum Polonicalium Judicio per medium	28	
Za Kondemnatę Trybunalską in Contumaciam *Stronie* pænam quadruplicem 14 Marcarum Polonicalium, Judicio per medium	28	
Za Kondemnatę Trybunalską post Inscriptam comparitionem & temerarium Partis Recessum *otrzymaną*, *Stronie* medium Vadii Capitanealis, Judicio per medium *Grzywien*	48	
In sublationem Condemnationis Terrestris vel Castrensis in Contumaciam obtentæ, pænam quadruplicem 14 Marcarum Polonical: *Stronie* Judicio per medium	28	
In sublationem Condemnationis Terrestris vel Castrensis, post inscriptam Comparitionem & temerarium recessum obtentæ, *Stronie* medium Vadii Capitanealis, Judicio per medium *Grzywien* videlicet	48	
In Sublationem Condemnationis Tribunalitiæ Contumacialis, *Stronie* Vadium Capitaneale Judicio medium Vadii *Grzywien*	60	
In Sublationem Condemnationis Tribunalitiæ post inscriptam comparitionem vel temerarium recessum obtentæ, *Stronie poltora* Vadia, Judicio per medium, *to iest Grzywien*	90	
Pro contraventione Decreto Terrestri vel Castrensi, *Stronie* Vadium simplex, Judicio medium vadii *to iest Grzywien*	60	
Pro Contraventione Decreto Tribunalitio *Stronie* duplex Vadium Capitaneale, Judiciio simplex		
In casu repetitæ Contraventionis, quod sapit Convulsionem Decretorum pænæ personales, *to iest* Sessionis Turricæ per spatium duarum Septimanarum irrogari *maią*, & solutio Vadii Capitanealis duplicis, Judicio vero simplicis, & refusio damnorum Juramento per Partem evincendorum		
Kondemnaty dawne rite & legitime *przed teraźnieyszą dyspozycyą otrzymane*, Parti per Vadium, Judicio per medium *znoszone bydź maią.*		

w Kan-

W Kancellaryi Ziemskiey Trybunalskiey.

	Zł:	Gr:
Od Publikaty, od Extraktu iednego Arkusza z Induktą, tak żeby *in una facie* było wierszow dwadzieścia, ordynaryinym nie rozwłoczonym charakterem	1	.
Woźnemu od publikaty Kondemnaty iakieyżkolwiek . .	.	6
Od Pieczęci	1	.
Za Blankiet na Pozew	.	6
Od wpisu w ktorykolwiek Regestr	.	.
Od Suscepty Zapisow *perpetuitatis cujusvis*	2	.
Ab Inscriptionibus temporalibus, scilicet obligationis bonorum simplicis debiti	1	.
A Roborationibus Contractus seu Scripti & advitalitatibus a qualibet Parte	1	.
A Protestationibus, Manifestationibus in Copia porrectis . .	1	.
Ab Arestis inscriptis, Plenipotentiis pro uno Anno . . .	1	.
Ab Oblatis Inscriptionum quarumvis	2	.
A praesentatione Cadaverum cum obductione vulnerum & proclamatione Homicidarum	3	.
A Woźnemu	.	15
Ab Oblatione Privilegiorum & quorumvis Rescriptorum ex Cancellaria Regni	4	.
Od ktorych wyięcie *per Extractum* od Arkusza po Złotemu iednemu		
Od Pieczęci tychże Extraktow	1	
Od inszych zaś Oblat z Ziemstwa albo Grodu przychodzących do Akt Trybunalskich po Złotemu		
A od Extraktow ich *ut supra* od Arkusza po Złotemu, także od zapieczętowania ich po Złotemu		
Nad ten zaś Instruktarz żaden żeby się więcey przez się ani przez Subordynowane Osoby brać nie ważył.		
A gdyby *quocunque modo*, wziął tedy *ad Instantiam* ukrzywdzonego *per Terminum Tactum seu per citationem* odpowiadać z każdego Regestru, *etiam Poenalium*, powinien w Trybunale, & *comprobanti Parti deferenti*, że od niey więcey wzięto. Sąd *in triplo* wrocić nakaże, *una cum privatione Officii* tego komuby to dowiedziono, & *poenis personalibus* zkarże		
Inkwizycye w Trybunale, *in causis facti merae violatae securitatis*, gdy będą wywodzone Strony nie więcey słuchaiącym inkwizycyi Deputatom, nie każdemu z osobna, ale wszystkim od każdego świadka dadzą nad Złotych sześć.		

Zeby zaś ta Redukcya płacenia *Adjudicatorum* i Grzywien każdemu *innotescat*, postanawiamy, aby Ziemstwa oboiey Prowincyi przy Regestrach na Tablicy i w Kancellaryi Ziemskiey zawieszać oneż na każdy Trybunał Regentom swoim nakazywały.

ANNO 1726

REGESTRA
Trybunału Piotrkowskiego.

Regestr Woiewodztw Wielkopolskich *ex Aresto.*
Regestr Woiewodztw tychże *sine Beneficio Aresti.*
Regestr Woiewodztw tychże *Simplicium.*
Regestr Taktowy *Causarum facti violatæ securitatis & mere Incarceratorum.*
Regestr *Arianismi.*
Regestr *Causarum mere Expulsionis & non prætextuosarum.*
Regestr *Fisci.*
Regestr *ex Remissionibus & Conservationibus.*
Regestr *Compositi Judicii.*
Regestr *Mixti Fori.*
Regestr *Militarium.*
Regestr *Pœnalium.*
Regestr *Paritatis votorum*
Oprocz specyfikowanych Regestrow żadnego inszego Piotrkowski Trybunał pozwolić sobie nie ma.

w PONIEDZIAŁEK.

Rano Regestr Woiewodztwa *ex Remissionibus & Terminis conservatis sine beneficio Aresti.*
Po południu Woiewodztwa *Simplices.*
Od Szostey wieczor Takty.

We WTOREK.

Rano Regestr Woiewodztwa *ex Aresto.*
Po południu tenże sam.
W Wieczor Takty.

We SRZODĘ.

Rano Regestr *ex Conservationibus & Remissionibus sine beneficio Aresti.*
Także i po południu.
W Wieczor Takty.

We CZWARTEK.

Rano tenże Regestr *ex Conservationibus & Remissionibus.*
Także i po Południu.
W Wieczor Takty. w ktorą Srzodę i Czwartek Sprawy *non prætextuosarum expulsionum ante alias Causas*, sądzić się maią.
Też Regestra Palatinalia iako w Poniedziałek i we Wtorek sądzone bydź maią.
Causis Fisci non prætextuosis, raz w Miesiąc naznacza się dzień Czwartkowy po Południu.
Kiedy ktorego Regestru *Simplicium* nie stanie po Południu, to ranny Regestr kontynuowany bydź ma.
Arianismi Regestr *qualibet die* z rana przywołany *pro exigentia Causarum* bydź ma *juxta Constitutionem Anni* 1670. *fol.* 21.
Na końcu każdey Kadencyi Regestru Woiewodztw przez dni sześć zupełne, Duchowne Regestra *Compositi Judicii & mixti Fori*, *alternatim* sądzone bydź maią, *non obstante Cadentia* wszelkich innych Regestrow.

Kadencya Regestrow Woiewodztw w Trybunale Piotrkowskim.

Od zaczęcia Trybunału w Poniedziałek po S. Francifzku *ad diem 15. Novembr:* Regestr.	Woiewodztwa Poznańskiego i Kaliskiego.
A die 16. Novembris do Wigilii S. Tomafza Regestr.	Woiewodztwa Sieradzkiego i Ziemie Wieluńskiey.
Po Nowym Roku nazaiutrz *ad diem 18. Januar:* Regestr.	*Militarium.*
A die 19. Januar. ad ultimam ejufdem Regestr.	*Paritatis Votorum.*
A *prima Febr: ad ultimam ejufdem* Regestr.	Woiewodztwa Łęczyckiego.
A prima Martii ad Dominicam Palmarum Regestr.	Woiewodztwa Brzeskiego i Inowrocławskiego.
Drugiego Roku od zaczęcia Trybunału po S. Francifzku *ad ultimam Octobris* Regestr.	Ziemi Dobrzyńskiey i Woiewodztwa Płockiego.
A prima Novembris, ad Vigiliam S. Thomæ Regestr.	Woiewodztwa Mazowieckiego.
Po Nowym Roku nazaiutrz *ad 18. Januarii* Regestr.	*Militarium.*
A die 19. Januarii ad ultimum ejufdem Regestr.	*Paritatis Votorum Sufpenfionum Senatorum, Nuntiorum, Remiffiorum ex quo Judex.*
A prima Februarii ad ultimam ejusdem Regestr.	Woiewodztwa Rawskiego.
A prima Martii ad Dominicam Palmarum, fervata Alternata Regeftrorum, fine Beneficio Arefti & Areftorum.	Woiewodztw Pruskich.

Podpify WW. i UU. Deputowanych do Korrektury Trybunału, procz Deputatow *tam ex Senatorio quam Equeftri Ordine* do Konftytucyi Deputowanych.

Andrzey Załuski *Biskup Płocki.*
Jan Tarło *Woiewoda Lubelski.*

Z Małey Polski.

Łętowski *Chorąży Krakowski.*
Lubomirski *Oboźny Koronny.*
Małachowski *Starosta Opoczyński.*
Trypolski *Podkomorzy Kiiowski.*
Potocki *Pisarz Polny Koronny.*
Maliński *Sta Nowogrodzki.*
Karwowski *Podczaszy Wiski.*
Kalinowski *Sta Winnicki.*
Polanowski *Podstoli Buski.*
Czacki *Stolnik Wołhyński.*

Z Wielkiey Polski.

Garczyński *Chorąży Wschowski.*
Radoiewski *Surrogator Poznański.*
Zakrzewski *Pisarz Grodzki Poznański.*
Grabowski *Podkomorzy Łęczycki.*
Poniatowski *Podczaszy Łęczycki.*
Kożuchowski *Poseł Wieluński.*
Wolski *Skarbnik Rawski.*
Zakrzewski *Chorąży Brzeski Kuiawski.*
Zboiński *Podkomorzy Dobrzyński.*
Karczewski *Pisarz Ziemi Czerski.*
Łoski *Podkomorzy Warszawski*
Wilkowski *Podkomorzy Sochaczewski.*
Łopacki *Poseł Czechanowski.*

Vol: VI. Anno 1726. fol. 418.

ANNO 1764

Nro 21. Rozdzielenie Trybunałow Koronnych.

Chcąc przyczynić czasu dla akceleracyi sprawiedliwości w Trybunałach obydwoch Prowincyi Koronnych, tudzież dla lepszey wygody Woiewodztw, na żądania tychże dla czynienia sobie z osobna w tychże Prowincyach Sprawiedliwości, *Trybunał Wielko Polski*, od Mało-Polskiego rozdzielamy i stanowiemy, aby Deputaci tak Duchowni iako i Swieccy Wielko-Polscy pod Prezydencyą Deputata Arcy-Kapituły Gnieźnieńskiey, i Marszałka ktorego sobie obiorą, zacząwszy podług Prawa Kadencyą od pierwszego Poniedziałku po S. Franciszku, do Kwietniey Niedzieli w *Piotrkowie*. Drugą Kadencyą w Pierwszym Roku w Poznaniu od pierwszego Poniedziałku po Przewodniey Niedzieli, do Wigilii S. Tomasza Apostoła. W drugim zaś Roku tę drugą Kadencyą od Poniedziałku po przewodniey Niedzieli, aż do Stego Tomasza Apostoła. W *Bydgoszczy*, *observata* na zawsze *Alternata*, sądzili i tak corocznie kontynuowali. Sądzić zaś się będą w mieyscach wyżey wyrażonych te Woiewodztwa to iest w *Piotrkowie* Wojewodztwo Sieradzkie, Ziemia Wieluńska, Wojewodztwa Łęczyckie, Płockie, Mazowiecki, Rawskie. W *Poznaniu* Wojewodztwo Poznańskie, Ziemia Wschowska, Wojewodztwa Kaliskie, Brzeskie Kujawskie, Inowrocławskie, Ziemia Dobrzyńska, Wojewodztwa Chełmińskie, Malborskie, Pomorskie. Także na drugiey z Alternaty przypadaiącey Kadencyi w Bydgoszczy, też same Wojewodztwa co i w Poznaniu, sądzić się będą, ułożywszy sobie na pierwszey po teraźnieyszym postanowieniu Trybunału Reassumpcyi w *Piotrkowie*. *w Poznaniu*, *w Bydgoszczy* Regestrow Wojewodzkich Ordynacyą, w ktorych mieyscach wszędzie Regestr *Arianismi ante omnes alias causas* brany bydź powinien. Mało Polscy zaś Duchowni i Swieccy pod Prezydentem z Arcy-Kapituły Lwowskiey, i obranym przez siebie Marszałkiem w tymże samym iak Wielko-Polski Trybunał czasie, pierwszą Kadencyą w *Lublinie* zaczynaiąc *Feria secunda post Festum S. Francisci Confessoris* do Kwietniey Niedzieli, a we *Lwowie Feria secunda post Dominicam Conductus Paschæ*, drugą Kadencyą zaczynaiąc, do S. Tomasza corocznie odsądzali. Gdy zaś przez rozdzielenie Trybunałow na Prowincye liczba Deputatow pomnieyszona zostanie, więc przychylaiąc się do Konstytucyi dawnieyszych *Annorum* 1598, 1611, 1613, 1631, 1673, & 1685. Wojewodztwom Krakowskiemu, Mazowieckiemu, Sieradzkiemu, i Ziemi Wieluńskiey, tudzież Wojewodztwom Kijowskiemu, Płockiemu, Podlaskiemu, Kujawskim i Ziemi Chełmskiey służących, tenże porządek obrania Deputatow na Trybunał, Sędziow Ziemskich i Podkomorzych we wszystkich Woiewodztwach, Ziemiach i Powiatach, ażeby był zachowany, teraźnieyszym Prawem postanawiamy, aby *abhinc* też jedynie Seymiki do obierania Deputatow na Trybunał Sędziow Ziemskich i Podkomorzych *Pluralitate Votorum* dochodziły; tym samym sposobem Marszałek i Assessorowie na tychże Seymikach obierani bydź maią: Wybieraiąc *Personas capaces*, *Legum notitiam habentes*, i Possessye przed Rokiem Dziedziczne, lub zastawne, w tymże Wojewodztwie, Ziemi lub Powiecie, niezmyślone maiących. *Liberum veto* tylko przeciwko tym, ktorzyby pod Processem, lub Possessye nie według Prawa mieli, albo też *crimine notati, & convicti* byli, opponuiąc. = Obierania *pluralitatis* (w ktorąby się ci, co wotować nie powinni, nie mieszali) sposob Urzędnicy Wojewodztw i Obywatele sobie ułożą. = Obrani Deputaci dla uniknienia tumultow przedtym w Piotrko-

wie

wie praktykowanych, i inkonweniencyi zaraz na mieyſcu Elekcyi nieodſtępnie ANNO
in facie Wojewodztwa, Ziemi lub Powiatu przed pierwſzym Senatorem Swie- 1764
ckim, lub przed wyżſzym *in Ordine* Urzędnikiem, ktory *in absentia* Senatora (podług opiſanego Dygnitarzow i Urzędnikow Konſtytucyami *Annorum* 1611. & 1641. porządku) zagaiać Seymik powinien, a gdyby ci ſłuchać nie chcieli, tedy przed Marſzałkiem i Aſſeſſorami, tamże Przyſięgę Prawem ſobie opiſaną wykonać maią; dołożywſzy zamiaſt tego: jakom ſię nie ſtarał, iako Wota na tym Seymiku na mnie dawane, ani przezemnie ani przez kogożkolwiek z moią wiadomością datkiem, lub obietnicą uymowane nie były, i w ſądzeniu od nikogo dependować nie będę. Która to Przyſięga w *Laudum* inſerowana bydź powinna, i toż *Laudum* z podpiſem *primi in Ordine* Seymik zagaiącego, tudzież Marſzałka na tymże Seymiku obranego i Aſſeſſorow (którzy maią bydź duplikowani) *ad Acta proprii Diſtrictus*, *Terræ aut Palatinatus* nieodwłocznie *per Oblatam* podanę bydź ma. A gdyby *paritas Votorum* na Seymiku naſtąpić miała, tedy zagaiaiącey ſwoię kryſkę drugą do którego przyłączy, ten *prævalebit*; a Marſzałek tychże Seymikow z Aſſeſſorami *ſuper realem connotationem Votorum* & *Laudi* powinni będą wykonać Przyſięgę przed zagaiaiącym Seymiki. Deputaci Duchowni po obraniu w ſwoich Kapitułach przyſięgać będą, i w Trybunale Inſtrument Elekcy i Przyſięgi pokazać powinni. = A ieżeliby ſię iednego dnia Seymik Deputacki nie ſkończył, tedy drugiego dnia kontynuowany, a koniecznie w trzecim dniu ſkończony bydź powinien. Po którym ſkończonym Seymik Goſpodarſki zaczynać ſię wſzędzie *in craſtino* będzie. A ieżeliby po śmierci, czyli też *poſt aſcenſum* Podkomorzego, albo ktoregokolwiek z Oſob Sędziow Ziemſkich, w czaſie Prawem opiſanym, Wojewoda albo Kaſztelan na Seymiki *Electionis* nie wydał Uniwerſału, tedy na tymże Seymiku, gdzieby zawakowało Ziemſtwo, lub iedna Osoba, lub też Podkomorzy, *pluralitate Votorum* obierani bydź maią. = A na kogoby ſię pokazało, żeby *vota* zakupował, takowy *ad Judicium Terreſtre*. *vel Officium Caſtrense proprii Diſtrictûs* zapozwany, nie tylko *pœnis crumenalibus* & *personalibus* karany, ale też *pro incapaci omnium Functionum* deklarowany będzie. Tenże rygor ma ſię ściągać oraz *ſuper corruptos*. Deputat iednak pod Proceſſem przed Elekcyą Jego otrzymanym będący, choć po Juramencie ſądzić nie ma = A gdyby ſię kto ważył *tumultuarie* takowe Seymiki rozrywać, albo od pierwſzego *in Ordine* Senatora, lub Urzędnika zagaiaiącego, lub *è converso*, Senator albo Urzędnik *à viſibili Concivium Poſſeſſionatorum pluralitate* oddzieliwſzy ſię, drugą Elekcyą robić, takowy *ex loco delicti* w Ziemſtwie lub Grodzie, *ſub cujus Jurisdictione* mieyſce Seymikowania *conſiſtit*, *da cujusvis Nobilis Poſſeſſionati Inſtantiam* Pozwem *in vim Termini Tacti*, *ad primam* & *proximam Cadentiam conveniri* & *prævuis Inquiſitionibus*, ſiedzeniem poł roku Wieży i Tyſiącem Grzywien, a gdzieby było popełnione Mężoboyſtwo, *pœnis Criminalibus*, każdy z oſobna *pro qualitate delicti indilatè* karany bydź ma, a Sędziowie Ziemſcy lub Grodzcy na Kadencyą przypadaiącą *ſub amiſſione officij* zieżdżać maią, *excepta ſola infirmitate*. = A w Sentencyach gdyby ſię w iednym lub drugim wotowaniu nie zgodzili, tedy trzecie Sentencye maią bydź *per tacita Suffragia* tym ſpoſobem: Sentencye rozrożnione, przez Piſarza na ten czas pioro trzymaiącego, na kartkach *diſtinctim* maią bydź podpiſane, i każdemu Deputatowi rozdane, z ktorych każdy Deputat, iednę Sentencyą podług ſwego zdania włoży do Skrzynki na to przygotowaney, a inne do oſobliwey Skrzynki, a tak

ANNO 1764 *ex pluralitate votorum* ma wypadać rezolucya Sądu. = Deputaci tak Duchowni iako i Swieccy oddalać się nie powinni *sine consensu totius Stubæ*, a ten *consensus* z wyrażeniem czasu powrotu ma bydź podpisany przez Prezydenta i Marszałka. = Zawsze zaś kompletow dwa na mieyscu sądzenia znaydować się powinno, a inaczey żaden Deputat do odiazdu dyspensowany nie będzie, a do sądzenia *sufficit* sześciu i Prezydent siodmy. = A ponieważ Duchownych Deputatow komplet nie wielki w każdey Prowincyi znaydować się będzie, więc gdyby na regestrze Duchownym kompletu nie było, tedy z Prezydentem i temi ktorzy się znaydować będą na ten czas, Swieccy Regestra Duchowne sądzić maią. A Duchowny Deputat w Sprawie Kapituły swoiey na ustęp wychodzić powinien. Kapitułom Kujawskiey Poznańskiey i Płockiey po dwoch Deputatow obierać pozwalamy. = Reassumuiąc zaś *in toto* Konstytucyą *Anni* 1699. stanowiemy aby Prelatury i Kanonie Warmińskie, Szlachta Polska z Oyca i z Matki urodzeni osiadali, i Duputata iednego na Trybunał Wielko Polski wysyłali. = Regestra *Militarium Offici Cassandarum* i konserwatni, *nec non simplicium Causarum omnis generis*, znosiemy, tylko Regestra *Palatinalia* tak Duchowne iako i Swieckie, które w swoich Kadencyach, tudzież *Fisci* podług osobliwey ułożoney Ordynacyi, sądzone bydź maią, postanawiamy. = Regestr *expulsionum quorumvis Palatinatuum Feria quarta & quinta* podczas Swieckich Regestrow tylko, a Taktowy ordynaryiny każdego dnia *hora sexta pomeridiana*, brane bydź powinny. = Dekreta Trybunalskie na Kadencyach Wojewodzkich, w Sprawach z wszystkich Regestrow podczas Kadencyi każdego Wojewodztwa przypadaiących, Pisarze Ziemscy, w niebytności onych Podsędek lub Sędzia, a gdzieby Ziemstwo wakowało, tedy Pisarz Grodzki, a gdyby tego nie było, lub pod Processem zostawał, tedy Sędzia lub Podstarości swego Wojewodztwa Ziemi czyli Powiatu, pisać będą. A gdzieby od tego Ziemstwa lub Grodu *Resolutio motionis* przychodziła, tedy ow Pisarz Dekretowy, na ow czas na ustęp wyiść powinien, a piora żadnemu Deputatowi ustępować, lub arędować nie wolno będzie, ani Deputaci Dekretow pisać, a to zapobiegaiąc *opinioni corruptionis* nie będą mogli; iednakże według napisaney i od Deputatow podpisaney sentencyi tenże sam Pisarz Dekret pisać będzie. A między Pisarzami Dekretowemi Wojewodztw Poznańskiego i Kaliskiego, tudzież Wojewodztwa Ruskiego Mazowieckiego, Podlaskiego i Rawskiego, między Ziemiami alternata w pisaniu Dekretow Trybunalskich zachowana bydź ma. A ci, którzy Dekreta pisać będą, *super secretum Stubæ* przysięgę w Trybunale wykonaią. = Akta zaś wszystkich Wojewodztw Trybunalskie w Lublinie Komornicy Lubelscy, a we Lwowie Regent Ziemski Lwowski, według zwyczaiu dotąd praktykowanego konserwować Dekreta wydawać, Regenci zaś wpisy nie na Raptularz, ale prosto do Regestru wpisywać; *sine depactatione ad mentem Constitutionis Anni* 1726. powinni będą: teraźnieyszy Regent Lwowski Ziemski *attentis meritis conservatur*. A Komornicy Regenci Wojewodztw Kijowskiego, Wołyńskiego, Bracławskiego i Czerniechowskiego, przy dawnych zwyczaiach *præsenti Confœderatione* są zachowani. = Regestra zaś dawnieysze w Trybunałach obydwoch Prowincyi i w tychże Regestrach Wpisy znayduiące się, *tolluntur & cassantur*, ale wpisy *in Regestris competentibus* na nowo czynione bydź maią. A Trybunały na potym, od przewołanych Wpisow zawsze zaczynaiąc, Sprawy przywoływać każą. = A Wpisy tak maią bydź czynione w Regestrach, *Instigator & Actor* N. *contra citatum* N.

in causa Successionis vel exdivisionis aut Granicialis &c. wyrażaiąc *specificè Nomen & Cognomen* konnexye wszystkie nad opis korrektury Roku 1726. która iako nayściśley zachowana bydź powinna dotąd *abusive* przypuszczane *abrogantur*. A ktoby *abusive* konnexye do wpisow wprowadzać ważył się, na takowym *super parte, sive Plenipotente, pœnæ personales & crumenales irrogari* powinny. = A Trybunały żadnych Delegacyi i Poselstwa do nikogo wysyłać nie będą, oprócz do Króla Jmci i Xiążęcia Prymasa. = Do ułożenia zaś korrektury i uregulowania iak nayściśleyszego *in majoribus & minoribus Subsellijs* sprawiedliwości, i opisania Prawa o Sukcessyach wyznaczamy Kommissarzow *ex Senatu* Wielebnych Ichmciow XX. Antoniego Ostrowskiego Kuiawskiego, Hieronima Szeptyckiego Płockiego Biskupow. *Z Maley Polski* WW. Jana Wielopolskiego Sandomirskiego, Stanisława Bernarda Gozdzkiego Podlaskiego, Woiewodow; &c. Którzy Delegowani iako naydoskonaley poprawę Trybunałow, i uregulowanie wszelkiey sprawiedliwości, & *modum succedendi* ułożywszy, da Bóg na przyszłym Seymie *Coronationis* Stanom Rzepltey pokażą. = Ponieważ zaś Woiewództwa Mazowieckie i Rawskie dotąd sobie Generałem obierały Deputatow, więc teraz *prœcustoditur*, aby *abhinc per Terras* u siebie tam gdzie się Seymiki Poselskie odprawuią, *observata alternata pluralitate votorum, per Possessionatos* tey Ziemi, w którey Alternatą Deputatow obierały, & *eo nomine* Rawskiemu Woiewództwu Konstytucya *Anni 1667. titulo* Seymiki, *in toto reassumitur*. Alternaty zaś w Woiewództwie Mazowieckim od Ziemi Wiskiey i Wyszogrodzkiey, ponieważ iuż Czerska i Warszawska miały *immediatè* obranych na niedoszły Trybunał Deputatow, a w Woiewództwie Rawskim od Ziemi Rawskiey zaczynać się będą. = Konstytucyą *Anni 1729.* Rozdział Seymikowania Deputackiego Powiatow Woiewództwa Wołyńskiego zezwalaiącą znosiemy i alternaty mieysca dla Seymikowania nie pozwalamy, ale w Stołecznym Mieście Woiewództwa Wołyńskiego w Łucku, Seymikom Deputackim całego Generału i Gospodarskiemu naznaczamy; w którym to Łucku trzech Deputatow w czasie z Prawa przypadać maiącym, obierać z trzech Powiatow tegoż Woiewództwa maią. Sposob zaś obierania Deputatow według teraźnieyszey Ustawy nakazuiemy, co się ma rozumieć i o obieraniu Marszałka i Assessorow tychże Seymikow. = Dla łatwieyszey i prędszey exekucyi tak Dekretow Trybunalskich, iako Ziemskich i Grodzkich Urodzonym Starostom Grodowym w Woiewództwie Kiiowskim, Wołyńskim i Bracławskim Vices-Gerentow przysięgłych, *cum plena facultate Decreta exequendi, & decidendi*, kreować po trzech do każdego Grodu pozwalamy, którzy maią bydź *juris periti & bene Possessionati* w tychże Woiewództwach. A Pisarzom tychże Woiewództw *potestas Executionis Decretorum & Processuum*, tak iak w innych Woiewództwach, *attribuitur*. Inkwizycyi żadnych ani Konfessat *ab hinc* Trybunały *suo coram Judicio*, ani *Delegati Deputati*, słuchać nie będą, ale chociażby *in crimine patratarum intra mœnia Civitatis*, gdzie się Trybunał sądzi, *violentiarum*, albo *intuitu incarceratorum* tedy takowe Konfessata i Inkwizycye przez naznaczone Ziemstwa, Urzędy Grodzkie, czyli Komornikow, słuchane bydź maią. = A że częstokroć Processem na Staroście otrzymanym Sądy Grodzkie i Officyalistowie *ab Executione Decretorum* tamowane bywaią, zaczym dogadzaiąc sprawiedliwości Swiętey waruiemy; aby odtąd takowy Proces tylko *Personis Processui obnoxijs* był opponowany, chyba ieżeliby sam Starosta pod Processem zostaiący zasiadać chciał.

ANNO 1764

Bbb 2

ANNO 1764

REGESTRA
w Trybunale Lubelskim.

Arianismi według dawnych Ordynacyi, *ante omnes alias causas*, powinien bydź brany.

1mo. Regestr Woiewodztwa *Krakowskiego i Xięstw Zatorskiego i Oświecimskiego* ordynaryiny, iak czas wystarczy, a *compositi* i *mixti* po tygodniu, a gdy nie stanie wpisow w Duchownym Regestrze, tedy Swiecki tegoż Woiewództwa brany będzie.

2do. Regestr *Sandomirski.*

3tio. Ziemia *Chełmska* i Powiat *Krasnostawski.*

4to. Woiewództwo *Lubelskie.*

5to. Woiewództwo *Podlaskie.*

w Trybunale Lwowskim.

Regestr *Arianismi ante omnes causas.*

1mo. Woiewodztwo *Kiiowskie.*

2do. Woiewództwo *Ruskie.*

3tio. Woiewództwo *Wołyńskie.*

4to. Woiewództwo *Podolskie.*

5to. Woiewództwo *Belskie.*

6to. Woiewództwo *Bracławskie.*

7mo. Woiewództwo *Czerniechowskie.*

Dla Regestru *Fisci*, a po nim *Deductionis Nobilitatis* osobne Kadencye w każdym Trybunale, a dla Regestru *totius Ordinationis Zamoscianae*, chociaż Dobra w różnych Woiewództwach zostaią, tylko w iednym Trybunale Lubelskim do sądzenia wyznaczą. Z Regestru *Fisci* Sprawy *intuitu cognitionis Laudorum Palatinalium*, i inne które na Kommissyach Skarbowey i Woyskowey *Forum non merebuntur*, sądzić się maią. Trybunały iednak w te Sprawy, które do tych Kommissyi należeć powinny, wdawać się nie będą, *sub nullitate judicatorum*. — A Trybunały obudwoch Prowincyi każda w swoim mieyscu przy początkach Reassumpcyi, ułożą Ordynacyą czasu sądzenia tych Woiewództw, każdemu z nich czas równie wyznaczywszy, iednak Czerniechowskiemu nie więcey nad Niedziel dwie, i z Duchownym Regestrem. A do Trybunału Piotrkowskiego, Poznańskiego, Bidgoskiego, czyli też Lubelskiego, lub Lwowskiego, o Dobra Woiewództw tym Trybunałom nieapplikowanych, nikt nikogo *evocativè* pozywać nie będzie, *sub poena mille Marcarum Polonicalium & nullitate Processus.* Gdyby się zaś trafiła Sprawa o Dobra takie, których sytuacya w obydwóch *extenditur* Prowincyach, takowe Sprawy w Trybunale tey Prowincyi sądzić się i kontynuować powinny, w którym *anterius* zaczęty był Proceß — Ze zaś Trybunał Poznański i Bidgoski zabierać będzie dwie Kadencye Sądow Ziemskich, Poznańską i Kaliską; więc te Sądy, które bywaią w Poznaniu *Feria Secunda post Dominicam Misericordiae*, a te które bywaią w Kaliszu *Feria Secunda post Dominicam Exaudi*, przenosiemy *pro Feria Secunda post Festum SS. Trium Regum* w mieyscach zwyczaynych. — A ponieważ Elekcya przyszłego

szego Krola Jmci zaymie czas w którym Deputatow na Trybunały Koronne wybranie z opisu Prawa przynależy, więc Elekcya onych, na naypierwsze Trybunały na Seymikach Poselskich Przedkoronacyinych Woiewództwom, Ziemiom i Powiatom Koronnym, sposobem teraz ustanowionym, naznaczamy. 1764
Vol: VII. Anno 1764. fol: 53.

Nro 22. Złączenie Trybunału Koronnego.

Przychylaiąc się do żądania Obywatelow na Seymie teraźnieyszym przez 1768
Posłow swoich, o złączenie Trybunałow dopraszaiących się, a zważaiąc iż przez rozdzielenie onychże, potrzebna między Ziemiany iednegoż Narodu ustawać zdaie się znaiomość i konfidencya; słuszną nie mniey nad tym maiąc uwagę, aby w przenoszeniu Xiąg i Regestrow Trybunalskich z mieysca na mieysce, Substancye i Honory Obywatelow Koronnych iakowego nie odniosły szwanku; takowym na przyszłe czasy sposobem (*non derogando quidquam* dokończeniu teraźnieyszym Trybunałom w swoich mieyscach i Kadencyach) czyniemy rozrządzenie Trybunału Koronnego: — Tego Trybunału Kadencye dwie; obserwuiąc Alternatę ustanawiamy, to iest: w Prowincyi Wielkopolskiey między Piotrkowem a Kaliszem: w Prowincyi zaś Małopolskiey między Lublinem a Lwowem. Zaczynaiący się Trybunał w Piotrkowie, na drugą Kadencyą do Lwowa przenosić się ma. W drugim zaś Roku reassumuiący się w Kaliszu powtorną swoię Kadencyą w Lublinie kończyć będzie. — Następuiący *immediatè* Trybunał w Piotrkowie ze Lwowem Kadencye poczynać ma; Kadencye Prowincyi Wielkopolskiey w Piotrkowie, i z Alternaty w Kaliszu *a die prima Septembris* zaczynać się zawsze będą, i kończyć się *ultima Mensis Aprilis*; Kadencye w Małey-Polszcze w Lublinie i Lwowie, obserwuiąc Alternatę, zaczynać się maią *a die 12. Maij*, *non obstante die Festo*, i kontynuować się *ad ultimam Martij*; — W których to Kadencyach takowy sposob Regestrow Woiewództw na zawsze stanowiemy. Które Regestra Woiewódzkie ponieważ tylko co lat dwie Kadencyą do rozsądzenia mieć będą a mógłby się znaleść kto, żeby *in potractionem Justitiæ consultò* dawał się wzdawać; przeto ku przyśpieszeniu Sprawiedliwości, Regestr osobliwy *Conservationis Remissarum Causarum Contumacialium*, *in ordine continuandi Processus*, dla tych Woiewództw, które na Kadencyi sądzącego się Trybunału, mieysca do sądzenia nie maią, postanawiamy, i ten na końcu każdey Kadencyi brany będzie. Na przypadaiącey zatym Kadencyi pierwszey w Piotrkowie Regestr Woiewództwa Sieradzkiego z Ziemią Wieluńską od samey Inchoacyi aż *ad diem vigesimam Octobris*, czas do sądzenia przepisany ma.

Regestr Woiewództwa Łęczyckiego *à die 20. Octobris ad diem 20. Novembris.*

Regestr Woiewództwa Płockiego i Ziemi Dobrzyńskiey *à die 20. Novembris ad diem 20. Januarij.*

Regestr Woiewództwa Mazowieckiego *à die 20. Januarij, ad diem 20. Martij.*

Regestr Woiewództwa Rawskiego, *à die 20. Martij ad diem 12. Aprilis.*

A die 12. Aprilis do końca tey Kadencyi, Regestr pod tytułem: *Causæ Remissarum, Contumacialium Processuum omnium Palatinatuum, tum Suspensionum & Paritatis Votorum Tribunalis Cadentiæ Calissiensis*; sądzony będzie. — Po skończo-

ANNO 1768 ney Kadencyi w Piotrkowie, Trybunał tenże do Lwowa przenioſſzy ſię, takowy ſpoſób Regeſtrow obſerwować ma.

Woiewództwo Kiiowſkie *a die 21. Maij ad diem 20. Julij.*

Woiewództwo Ruſkie z Ziemiami: Lwowſką, Przemyſlſką, Sanocką i Halicką, *a die 20. Julij ad diem ultimam Septembris.*

Woiewództwo Wołyńſkie, *à die 1. Octobris ad ultimam Novembris.*

Woiewództwo Podolſkie, *a die 1. Xbris ad 20. Januarij.*

Woiewództwo Bracławſkie, *à die 20. Januarij ad diem 25. Februarij.*

Woiewództwo Czerniechowſkie, *à die 25. Februarij ad diem 10. Martij.*

A die 10. Martij ad ultimam ejuſdem, Regeſtr pod tytułem: *Cauſæ Remiſſarum, Contumacialium Proceſſuum omnium Palatinatuum, tum Suſpeſionum & Paritatis Votorum Tribunalis Cadentiæ Lublinenſis.* — Na Kadencyi *ex Alternatu* reaſſumuiącego ſię w Kaliſzu Trybunału, Regeſtra niżey opiſanym ſpoſobem rozporządzaią ſię.

Regeſtr Woiewództwa Poznańſkiego, *à die 1. Menſis Septembris ad diem 20. Menſis Octobris.*

Regeſtr Woiewództwa Kaliſkiego *à die 20. Octobris ad 20. Menſis Decembris.*

Regeſtr Woiewództwa Brzeſkiego Kuiawſkiego z Inowrocławſkim, *à die 20. Decembris ad diem 10. Februarij.*

Regeſtr Woiewództw Ziem Pruſkich, *à die 10. Menſis Februarij ad diem 6. Aprilis.*

A die 6. Aprilis ad ultimam Menſis ejuſdem Regeſtr pod tytułem: *Cauſarum Remiſſarum, Contumacialium Proceſſuum omnium Palatinatuum, tum Suſpenſionum & Paritatis Votorum Tribunalis Cadentiæ Petricovienſis.*

Na Kadencyi *ex Alternata* w Lublinie w ten ſpoſob Regeſtra przeſądzane bydź maią.

Woiewództwo Krakowſkie z Xięſtwem Oświecimſkim, *à die 21. Maij ad diem 10. Julij.*

Woiewództwo Sandomirſkie *à die 10. Julij ad 20. Septembris.*

Ziemia Chełmſka *à die 20. Septembris ad 10. Octobris.*

Regeſtr *Ordinationis Zamoyscianæ à die 10. Octobris ad diem 20. ejuſdem.*

Woiewództwo Lubelſkie *a die 20. Menſis Octobris ad ultimam Novembris.*

Woiewództwo Bełſkie *à die 1. Xbris ad 20. Januarij.*

Woiewództwo Podlaſkie *à die 20. Januarij ad 12. Martij.*

A die 12. Martij aż do ſkończenia Kadencyi, Regeſtr pod tytułem: *Cauſæ Remiſſarum Contumacialium Proceſſuum omnium Palatinatuum, tum Suſpenſionum & Paritatis Votorum Tribunalis Cadentiæ Leopolienſis.* — Na który to Trybunał Deputaci po Woiewództwach, obſerwuiąc Alternatę wyżey opiſaną, *die 15.* Mieſiąca Lipca, *non obſtante die Feſto*, obierani bydź maią w Prawie teraźnieyſzym opiſanym ſpoſobem, i tamże zaraz na mieyſcu Elekcyi, przyſięgę *in eam Rotham* wykonaią: Ja N. przyſięgam Panu Bogu Wſzechmogącemu w Tróycy S. Jedynemu, iż Wota na tym Seymiku na mnie dawane, ani przezemnie, ani przez kogokolwiek, z moią wiadomością, datkiem lub obietnicą uymowane nie były. A na Sądzie Trybunalſkim zaſiadaiąc, podług Prawa piſanego i dowodow Stron wykonywaiąc toż Prawo, a nie według upodobania onęż tłomacząc, maiąc ſamego Boga przed oczyma, ſprawiedliwie ſądzić, Stron rozprawy i ſporow pilnie ſłuchać będę, bez żadnego względu na bogatego i

ubogiego, Przyiaciela i Nieprzyiaciela, Obywatela i Przychodnia, przyiaźnią też, ani nienawiścią, łaſką ani nadgrodą, promocyą ani obietnicą, groźbą ani inſtancyą uſtną, lub liſtowną, uwodzić ſię nie dam; podarunkow iakichkolwiek, i od kogokolwiek tak teraz w przeciągu Funkcyi, iako i po ſkończoney z przyczyny teyże obiecanych nie wezmę, ſekretu Izby nie wydam, ani mową, ani liſtem, ani iakimkolwiek ſpoſobem, praktyk wſzelkich w każdych Sprawach, i z iakimkolwiek czynić, ani rady dawać nie będę, ale podług poprawy Przepiſow Trybunałowi uczynionych ſprawować ſię i zachować ſtarać ſię będę, a w obieraniu Marſzałka dependencyi od nikogo mieć nie będę, o Kondemnacie ieżeliby iaka na mnie od kogo otrzymana była, i któraby mi teraz do Funkcyi ſzkodzić miała, nie wiem. Tak mi Panie Boże dopomóż i niewinna Męka Chryſtuſa Pana. = A że przez złączenie Trybunałow, liczbę obieranych zwyczaiem dawnym Deputatow, za rzecz ſprawiedliwości mniey użyteczną ſądziemy; przeto też liczbę zmnieyſzaiąc, obieranie tychże Sędziow niżey opiſanym determinuiemy ſpoſobem, to ieſt: Woiewództwo Krakowſkie Alternatę obſerwować ma z Xięſtwami Zatorſkim i Oświecimſkim obieraiąc przez dwie lecie w Proſzowicach, trzeciego roku w Zatorzu Deputata.

ANNO 1768

Woiewództwo Poznańſkie z Kalſkim wraz Seymikuiąc w Srzedzie, iednego z Poznańſkiego, drugiego z Kaliſkiego Deputatow obierać będzie.

Woiewództwo Sendomierſkie iednego obierać ma Deputata w Opatowie i w Radomiu Alternatą.

Woiewództwo Sieradzkie obierać ma także iednego, Alternatę zachowuiąc z Ziemią Wieluńſką, to ieſt przez dwie lecie w Sieradzkim, raz w Sieradzu, drugi raz w Piotrkowie, a trzeciego roku w Wieluniu, i tak *conſequenter*.

Woiewództwo Łęczyckie iednego z Łęczycy obierać ma.

Woiewództwo Brzeſkie Kuiawſkie z Inowrocławſkim iednego także Deputata obierać będzie, nieodmieniaiąc mieyſca w Radzieiowie.

Woiewództwo Kiiowſkie iednego tylko w Zytomierzu.

Woiewództwo Ruſkie Seymikuiące z trzema Ziemiami; to ieſt Lwowſką, Przemyſką i Sanocką przez trzy pierwſze lata we Lwowie iednego, obſerwuiąc Alternatę Ziem, obierać ma, czwartego zaś roku w Haliczu, a piątego w Chełmie.

Woiewództwo Wołyńſkie iednego, zachowuiąc Alternatę, raz w Łucku, drugi raz w Włodzimierzu, a trzeci raz w Krzemieńcu.

Woiewództwo Podolſkie, iednego w Kamieńcu Podolſkim.

Woiewództwo Lubelſkie iednego w Lublinie.

Woiewództwo Bełzkie, iednego w Bełzie.

Woiewództwo Płockie z Ziemią Dobrzyńſką iednego, obſerwuiąc Alternatę, iednego roku w Raciązu, drugiego w Lipnie.

Woiewództwo Mazowieckie, tak iak dawniey, iednego Generałem tu w Warſzawie obierać ma, obſerwuiąc Alternatę Ziem, i zaczynaiąc teraz od Czerſkiey.

Woiewództwo Podlaſkie iednego, obſerwuiąc Alternatę, raz w Drohiczynie, drugi raz w Mielniku, trzeci raz w Brańſku, zaczynaiąc od Drohickiey Ziemi.

Woiewództwo Rawſkie iednego, na ſwoim Generale w Bolimowie, obſerwuiąc Alternatę w Ziemiach.

ANNO 1768

Woiewództwo Chełmińskie w Radzynie iednego.

Woiewództwo Malborskie iednego w Sztumie.

Woiewództwo Bracławskie iednego w Winnicy.

Woiewództwo Pomorskie iednego w Starogrodzie.

Woiewództwo Czerniechowskie iednego w Włodzimierzu. = A zaś Duchowne Kapituły, siedmiu tylko Duchownych Deputatow obierać maią na Trybunał, waruiąc to na zawsze, aby z Kapituły Gnieznieńskiey Prezydent bywał; a to obieranie Deputatow na Kapitułach tegoż samego dnia, kiedy i Seymiki po Woiewództwach dla obierania Deputatow są opisane to iest *die 15.* Miesiąca Lipca, zawsze ma niżey opisanym sposobem następować, choćby *ad hunc Actum specialiter* składane były Kapituły. = *Primo.* Na następuiący Trybunał do Piotrkowa, & *per consequens* Lwowa, maią obierać z Kapituły Gnieznieńskiey iednego, iako Prezydenta, z Lwowskiey iednego, z Krakowskiey iednego, z Poznańskiey iednego, z Łuckiey iednego, z Chełmskiey iednego, i z Kamienieckiey iednego. = *Secundo.* A na drugi Trybunał zaczynaiący się od Kalisza będą znowu obierani z Gnieznieńskiey ieden, iako Prezydent, z Krakowskiey ieden, z Kuiawskiey ieden, z Płockiey ieden, z Przemyslskiey ieden, z Kiiowskiey ieden, i z Chełmskiey ieden, i tak *consequenter* Rok po Roku, w zachowaniu takowey Alternaty, w Kapitułach obierać maią, którzy Przysięgę według Rothy dla Deputatow Swieckich opisaney, zaraz po Elekcyi w Kapitularzu przy obecnych *etiam* Swieckich Ludziach wykonać będą powinni. Po którey wykonaney, na dzień i czas Reassumpcyi Trybunału przybyć maią, i swoie mieysca *in ordine* do obrania Marszałka zasieść, i Sprawy te sądzić, do których *ex præscripto* należeć będą, tak z Regestrow Duchownych, na które komplet z Osób czterech zachowany będzie powien. A gdyby na takowym Regestrze czterech Deputatow Duchownych znaydować się nie miało, wszyscy Deputaci Swieccy z przytomnemi mniey nad komplet oznaczony, Duchownych Sprawy w tym Rzgestrze przypadłe sądzić maią. W czasie zaś przytomnego kompletu z czterech Duchownych Deputatow, tyleż Swieckich tylko wotować wraz z niemi będą. = Regestr Taktowy, tak przez Duchownych, iako i Swieckich wszystkich Deputatow sądzony bydź ma. Do żadnych zaś innych Spraw i Regestrow Duchownym Deputatom mięszać się nie będzie należało, oprócz Prezydenta, lub w niebytności iego, innego przy Krzyżu siedzącego, który z kompletem Swieckim zawsze *ad Vota Activa* (kiedy będzie przytomnym) mieć Prawo uznaie się. = Którzy to Deputaci tak Duchowni iako i Swieccy wykonawszy Jurament Rotą wyżey opisaną na mieyscu Elekcyi i *testimonium Authenticum de præstito Juramento*, Swieccy Deputaci z Grodu *per Extractum Laudi*, a Duchowni z Kapituł swoich z sobą przywiózłszy do Piotrkowa teraz, a na drugą Kadencyą do Kalisza, i tak *consecutive* na dzień pierwszy Miesiąca Września ziadą się, i tamże tegoż samego dnia *usitata praxi votis secretis*, Marszałka z pomiędzy siebie obiorą, obserwuiąc Alternatę Prowincyi do Laski, która Alternata od Prowincyi Wielkopolskiey zaczynać się ma. = A zważaiąc, że liczba dwudziestu dwóch Deputatow porządkiem teraźnieyszym wyrażonych, gdyby zawsze wszyscy na każdey Kadencyi przytomnemi bydź mieli, w Wotowaniu na Sprawy do przyśpieszenia sprawiedliwości przeszkodą byłaby, i Pensya Deputatom wyznaczona siedzącym na Kadencyach wystarczaiącą bydź nie może; Przeto postanawiamy, aby wszyscy

Depu-

Deputaci Swieccy zaraz po obraniu Marszałka, *non recedendo à Mensa;* na swoich mieyscach siedząc czekali na wyciągnienie kałkułow, które dzielić Sędziowskie Osoby będą, to iest dziesięciu i Marszałka na Kadencyą Prowincyi Wielkopolskiey, a iedynastu z Marszałkiem na Kadencyą Prowincyi Małopolskiey wyznaczaiąc. To zaś Kałkułow wybieranie, niżey opisanym odprawiać się będzie powinno sposobem. — Na czas przypadaiącey teraz w Piotrkowie reassumpcyi, a na potym z Alternaty w Kaliszu, pod Pieczęcią Skarbową Ziemstwu, Trybunałowi assystować maiącemu, też Kałkuły Kommissya Skarbowa przesłać ma, a do pieczętowania takowych Kałkułow od Kommissyi Skarbu Koronnego przysłanych, *per Vota Secreta* maią bydź dwóch Deputatow Swieckich i dwóch Duchownych obierani, i Delegowani, inni zaś Deputaci wszyscy na mieyscach swoich koniecznie siedzieć obligowani będą. — Delegowani zaś Deputaci, wezwać każą do Izby Sądowey Trybunalskiey Dziecię płci Mezkiey lat siedm, a naywięcey ośm maiące, które stanąwszy za kratkami wposrzód Izby otoczone będzie sześcią Zołnierzy Trybunałowi assystuiących z przytomnym Kommendantem, iako i Deputatow samych tylko delegowanych. — Ziemstwo Trybunałowi assystuiące Duputatow *ex Turno* Woiewództwami, zachowuiąc Alternatę między Prowincyami, czytać będzie, a za każdym przeczytaniem Woiewództwa. Dziecię w Izbie będące, Kałkuł zawieraiący w sobie kartkę, wypisuiącą Prowincyą, w którey Deputat do sądzenia zasiadać ma, z worka do tychże Kałkułow umyślnie sporządzonego wyimować, i oddawać Delegowanym Deputatom będzie, a ci przy Prezydencie i Marszałku siedzących dobydź kartkę z kałkuł, i głosić maią, która Prowincya na teyże kartce iest wyrażona. — Ziemstwo zaś przytomne *in continenti* w Feryarzu tym sposobem na Prowincye rozdzielonych Sędziow zapisywać ma; po wyszłych zaś wszystkich Kałkułach, według liczby Deputatow w Feryarzu zapisanych, zaraz Prezydent z Marszałkiem podpiszą, i toż zapisanie z Feryarza zaraz w Akta Trybunalskie ingrossowane będzie powinno. Po wypadłey *eo ordine* z Kałkułow, co do zasiadania na Kadencyach decyzyi, toż dziecię z ustępu odprowadzone bydź ma; tudzież Kommendant, i Warta z Izby ustąpić. Ziemstwo zaś i Kommendant Trybunalski pilną na to mieć maią baczność, aby nikt tylko Osoby Deputackie zaczynaiącego się Trybunału, Ziemstwo iako Trybunałowi assystuiące, Kommendant sześciu Zołnierzy Kommenderowanych, i toż Dziecię w Izbie pod ten czas znaydować się *ullô modô* nie mógł. A po odbytey tey ceremonii, Ziemstwo też Kałkuły pod Pieczęcią Ziemską zapieczętowane *in Archivo Terrestri* w Szkatułce do tego sporządzoney, a przez Prezydenta i Marszałka zapieczętowaney, i pod kluczem na zawsze Prezydenta będącey, zostawić ma aż do przyszłey reassumpcyi, i ten sposob na zawsze zachować nakazuiemy. — Deputaci żadną miarą mieniać się na zasiadanie w Kadencyi sobie determinowaney nie będą mogli, ale koniecznie wypadłey z Kałkułow decyzyi podlegać *sub pœna irremissibilis abjudicationis* powinni. Deputaci przeto wszyscy tak Duchowni, iako i Swieccy na reassumpcyą Trybunału z Alternaty przypadaiącą zieżdżać się koniecznie obowiązani będą. A któryby prawdziwą złożony chorobą nie mógł na dzień reassumpcyi ziechać, i o tym się listownie do któregokolwiek z Kolegow zgłosił, tedy przybywszy, zaraz *realitatem veræ infirmitatis* lub *casus fortuiti* w drodze *accidentis* poprzysiądz ma, iednak dla nieprzytomnego *eo ex casu* Deputata Kałkuł do sądzenia, która

ANNO 1768

ANNO 1768 mu przypadnie Kadencya, wyciągniony będzie, a Deputat choć nieprzytomny, na wyciągnionym tym Kalkule przestawać powinien. = Gdyby zaś Deputat tak Duchowny iako i Swiecki *realitatem* choroby, albo przypadku w drodze, dla którego na dzień reassumpcyi i Elekcyi Marszałka ziechać nie mógł, poprzysiądz nie chciał, takowy *à participatione* Pensyi iemu należącey na całey Kadencyi oddalony bydź ma. = Marszałek zaś w Piotrkowie z Prowincyi Wielkopolskiey, a w Kaliszu z Małopolskiey obrany, na wszystkich Kadencyach pod bytność swoią Urząd Marszałkowski odbywać ma, & *ad sortem* Kalkułow *ex re & persona* nie będzie obligowany. = Po takowych wykonanych Preliminaryach, tenże Trybunał Ordynacyą Izby, i podzielenie Regestrow na dni, nie przepisuiąc Prawa teraźnieyszego, i zostawuiąc trzy dni ostatnie Regestru każdego Woiewództwa na Regestr Duchowny, który ieden tylko *sub titulo mixti* bydź ma uczynią. = Regestra zaś w Trybunale na wszystkich Kadencyach takowe się postanawiaią.

Regestr Woiewódzki *sine beneficio Aresti*, w którym wszystkie Sprawy, bądź *ex remissione*, bądź *ex appellatione* mieścić się maią Woiewódzkie.

Drugi Regestr *Expulsionum*, we Srzody i we Czwartki *ante alias omnes causas* do sądzenia brany bydź ma, w którym gdyby takiey natury Spraw nie było, lub nie stało, Regestr Woiewódzki ordynaryiny czas iego zastąpi.

Trzeci Regestr, & *respective* na Kadencyi Lubelskiey, *Ordinationis Zamoyscianæ* wyżey opisanym sposobem, i w czasie iemu oznaczonym brany będzie; w którym same tylko sprawy *tam ex Actoratu, quam reatu* Dóbr teyże Ordynacyi tyczących się umieszczone będą, a *in defectu* takowych Spraw Regestr Woiewództwa Lubelskiego zacząć się powinien.

Czwarty Regestr *Causarum Remissionum*, *Contumacialium*, *Processuum Tribunalitiorum*, *Palatinatuum*, *tum Suspensionum & Paritatis Votorum*, *scilicet:* na Kadencyi Piotrkowskiey *Palatinatuum* Kadencyi Kaliskiey; na Kadencyi Lwowskiey *Palatinatuum* Kadencyi Lubelskiey; na Kadencyi Kaliskiey *Palatinatuum* Kadencyi Piotrkowskiey; na Kadencyi Lubelskiey *Palatinatuum* Kadencyi Lwowskiey = W którym to Regestrze Sprawy tylko mieścić się maią, w których *Litis pendentia* zatrzymała się, na otrzymaney w Trybunale poprzedzaiącey *immediatè* Kadencyi Kondemnacie, i tak kto otrzymał Kondemnatę na kim, ma exekucyą sprowadzić *cum remissione*, albo *loco peragendæ executionis*, Pozew wydać, do tey Kadencyi swoiey Prowincyi i tegoż Regestru. Również kto miał na sobie Proces w teyże Prowincyi otrzymany, może *ad cassandam* wydać do tego Regestru, i teyże Kadencyi, w którym Regestrze gdyby Strony stawaiące *sistendo ulteriorem Processum* do rozsądzenia przyszły, i Dekret nastąpił, po takowym Dekrecie Sprawa gdyby daley kontynuowana bydź miała, iuż nie na tey Kadencyi, i nie z tego Regestru, ale z Regestru własnego Woiewództwa, i Kadencyi kończona bydź ma: W tymże Regestrze szczególnie *causæ Juris, non involvendo causas facti* mieścić się mogą, ani też Sprawy choć *Juris*, ale w inszych terminach Prawnych będące, do tegoż Regestru promowowane *sine pœnis ullô modô* bydź nie mogą. Do tegoż Regestru należeć będą Sprawy, w których była wzięta Suspensa, *ex quo Senator*, *Minister Nuntius*, lub Dekret zaszedł *paritatis Votorum*. Tudzież Sprawy żądaiące Dekretu *executionis*. Nakoniec Sprawy *rebellis impugnationis*, zawsze iednak Sprawy tyczące się Dóbr

będących w Wojewodztwach Kadencyi na tytule tego Regestru wyrażoney, w ktorych Sprawach rownież, iako się wyżey rzekło, do tegoż Regestru *specifice* przypozwy bydź czynione maią, a ktoby *seorsivè* nie przypozwał do tego Regestru, zyskać *Judicatum ullo modo* nie będzie mogł. Rownie *extra Provinciam* do tego Regestru kogo wywoławszy, winom Prawnym podpadnie. = Gdyby zaś Spraw w tym Regestrze nie stało, Taktowy Regestr nieodwłocznie przywołany i przez cały czas Regestrowi temu wyznaczony sądzony będzie. =

Piąty Regestr *Terminum Tactorum violatæ securitatis*, ktoremu nie przywięzuiąc się do godziny szostey wieczorney każdego dnia po południu, byle Sprawa zaczęta skończyła się, czas przepisuiemy, a wziąwszy ten Regestr, inny iuż po nim brany bydź nie może: chybaby w onym wpisow nie stało, na ten czas Wojewodzkie Regestra *non interrupte* sądzić się maią. W tenże Regestr Taktowy Kategorye *Causarum Juris ullo titulo & prætextu* mieścić się nie mogą, iedynie tylko Sprawy *meræ violatæ securitatis*, *recentium Criminum*, *aut gravis excessus*, tudzież *Incarceratorum*, & *actualiter in Carceribus existentium* tamże wypisywane, i rozsądzone bydź maią. =

Szosty Regestr *Directi Mandati*, w którym iedynie Sprawy *Violatæ Securitatis Tribunalitiæ intra Mœnia Civitatis* Osobom Sędziow Trybunalskich, lub ich *actualiter* służącym popełnione, w ktory *includi penitus* nie maią Sprawy *aliarum violentiarum* z procederow prawnych *emanantium*, ale szczegolnie tylko Sprawy gwałcące bespieczeństwo Osob Sędziowskich & *eorum familiæ*, bądź to w Trybunale będących, bądź na Trybunał przyieżdżaiących, albo z Trybunału powracaiących.

Siodmy Regestr *Executionum processûs*, w każdą Sobotę z rana brać się może, z ktorego *Decreta Executionis* wypadać będą, bądź to *post plenariam Convictionem* otrzymanych trzech Kondemnat, bądź *in re judicata* za iedną Kondemnatą. *In causis* zaś *Expulsionum*, tak gdyby *post Decretum agniti regestri* Strona od Komparycyi odstępowała, i Kondemnować się dopuściła, iako też *simpliciter sine Comparitione* wzdawała się, na ten czas z tegoż Regestru *Expulsionum* iedna otrzymana Kondemnata *pro plenaria Convictione* rozumiana bydź ma. = Zapobiegaiąc przytym wszelkim wybiegom, ostrzegamy iż gdyby kto będąc *plenariè convictus*, *in elusionem lucrandi Decreti Executionis* transfuzyą lub donacyą fortuny, o ktorą rzecz idzie, uczynił, na ten czas *nova acquisitio Juris* przeszkadzać nie ma do otrzymania Dekretu *Executionis*, byle Proces zupełnie przewiedziony bydź się w Sądzie pokazał. Wpisy zaś do tego *specialiter* Regestru uczynione tak bydź maią: *Contra Capitaneos & Partem seu partes in negotium intrantes specifice expressas*, *prævia tamen earundem Partium adcitatione*, *pro obtinendo Decreto*, & *Termini Quatuor Septimanarum expiratione ab actu recognitæ relationis computando*, i wpisy takowe w iedną Sobotę wpisane, i przez Marszałka podpisane, dopiero w drugą Sobotę wołane i sądzone bydź maią. = Przypozwy do tego Regestru czynić się powinny, *non involvendo quodquam negotium principale*, ani *pro cassando Processu*, szczegulnie tylko *pro simplici justificatione ejusdem Processus*, choćby i Strona przypozwana nie stawała, iednakowoż *cum Capitaneis* Powodowa Strona *Decretum Executionis* zyskiwać może, a gdzieby się *insufficienter & illegaliter* otrzymany proces pokazał, Trybunał niedopuszcza-

ANNO 1768 iąc *traditionis decretum*, *continuationem Procesus sufficientioris* nakaże, gdzieby zaś *Decretum Executionis ad tradenda Bona* nastąpić miało, a chciałby kto *rebellem* czynić *oppositionem*, na ten czas *Pars jure vincens* ma się udać do Trybunału, dla utrzymania powtornego Dekretu *Executionis*, *cum adhibitis Copiis Militaribus*, czego Kommissya Woyskowa, za wyraźnym przepisem Trybunału *denegare* nie powinna, i owszem takowy sukkurs *in satisfactionem Legi & justitiæ* uczynić *ad requisitionem Partis* Dekret takowy maiącey powinna. Waruiemy przytym iak nayuroczyściey, aby się nikt nie ważył zebraną kupą ludzi, Kozakow &c. Dobr nikomu zaieżdżać, zkąd zaboie i rożne inkonweniencye dziać się zwykły; ale *gradu juris* ma sobie każdy postępować, i *Decreta Executionis*, iako się wyżey napisało, *adhibitis etiam Copiis Militaribus* otrzymywać, i takim sposobem Prawnym do Urzędowey zabierać się intromissyi; a gdyby kto zuchwale, a nie maiąc ieszcze doskonale przewiedzionego Processu kupę swawolną zebrawszy, *violenter* do Possessyi zabierać się chciał, iako też i ten ktory prawnie należącey tradycyi *rebelliter* niedopuszczaiąc, chciał się opponować, & *Judicio resistere*, dopieroż gdyby się na Woyskową pomoc dekretem nakazaną chciał targnąć, takowy *pro sola rebelli* czyli to *inequitatione*, czyli *oppositione*, *ultra delictum facti*, gdyby się iakowy Zaboy stać miał, *pœna Sessionis Turris in fundo* dwunastu Niedziel, i dwiema Tysiącami Grzywien ma bydź karany, z Regestru Taktowego, *ut in gravi excessu*. Kassaty zaś Processu otrzymane bydź nie mogą *sub pœnis arbitrariis*, niemniey Kassata takowa *nullitatis* bydź ma.

Osmy Regestr *pœnalium* do samych *purè* Instygatorow Skrzynkowych należący, także w Sobotę po Południu każdego Tygodnia, w ktory iedynie Wpisy o Grzywny nieoddawane *ex fato Judicii* do Sądu należące, lub Stronie przez tenże Sąd przysądzone mieścić się maią; Te zaś wpisy *pridiè* w tenże Regestr przez Instygatorow wpisane, i od Marszałka podpisane, *ad valvas Stubæ* na Wokandę podane dopiero nazaiutrz w Sobotę wołane i odsądzone bydź maią, *non involvendo* w takowy Regestr Spraw otrzymania Dekretow *Executionis*, lub innych iakichkolwiek. = A gdy przez teraźnieysze Prawa do złączenia Trybunałow przystąpiliśmy; przeto zapobiegaiąc inkonweniencyom ztąd wynikaiącym, Urodzonych Pisarzow Wojewodzkich, od zieżdżania na Regestra Wojewodztw swoich uwalniamy, i Deklaracyą na Urodzonego Pisarza Zawskrzyńskiego od Trybunału Piotrkowskiego wydaną znosiemy. Pioro zaś Trybunalskie na Kadencyi w Piotrkowie przy Urodzonym Pisarzu Ziemskim Wojewodztwa Sieradzkiego, lub *in absentia ejus*, przy Urodzonym Sędzim, lub Podsędku Wojewodztwa tegoż mieć chcemy. A na Reassumpcyi drugiey *ex alternata* w Kaliszu, aby podobnym sposobem Pisarz Ziemski Kaliski, *in absentia ejus* Sędzia, albo Podsędek pioro trzymał Trybunalskie, postanawiamy; z tym *insuper* dokładem, aby gdy się Regestr Sieradzki sądzić będzie, do pisania na Nim Dekretow Pisarz Kaliski zieżdżać ma, a na Kaliskim Rejestrze Pisarz Sieradzki Dekreta pisać będzie, *a in absentia* ktorego Pisarza Sędzia lub Podsędek zastępować ma. Podobnież w Prowincyi Małopolskiey, na Kadencyi pierwszey z Alternaty we Lwowie, też Pioro Pisarz Ziemski Lwowski, a w niebytności iego Sędzia lub Podsędek Ziemski Lwowski trzymać ma. A na drugiey Kadencyi z Alternaty w Lublinie, rownież iak we Lwowie dla Pisarza Ziemskiego, Sędziego, lub Podsędka Pioro trzymać maiącego, też Prawo stanowi się, i podobnym sposobem

ſobem, na Regeſtrze Lubelskim Piſarz Lwowſki, a na regeſtrze Województwa Ruſkiego Piſarz Lubelſki piſywać Dekreta powinien będzie, ktorym to wyżey wyrażonym Piſarzom Ziemskim, aby żadney ſolucyi od piſania Dekretow nie brali, Sieradzkiemu iednego Roku i Kadencyi w Piotrkowie, Kaliſkiemu drugiey Kadencyi w Kaliſzu, kiedy ktory piſać będzie Dekreta *Salarium* za pracę piſania Dekretow Summę 14000. Złotych Polskich, która z Skarbu Koronnego wraz z Penſyą Deputatow wypłacona będzie, tudzież i na Kancellaryą ze Skrzynki, kiedy w Piotrkowie to z Piotrkowskiey, kiedy w Kaliſzu to z Kaliskiey 4000. Złotych Polskich naznaczamy, co ſię rozumieć ma i o Piſarzach Prowincyi Małopolskiey; Ciż Piſarze Lwowſcy na Wojewodzkich Regeſtrach Kijowskich Wołyńskich, Bracławskich i Czerniechowskich, Polskim Oyczyſtym językiem Dekreta piſać maią, a po skończoney Województwa każdego Kadencyi. Protokuł Dekretowy, który ma bydź oſobny każdego wyżey wyrażonych Województw w Niedziel dwie przepiſany i autentycznie do *Archivum*, każdego Województwa do Ingroſſacyi oddawać maią; a Oryginał przy Aktach Trybunalskich zoſtawią, dozor zaś Aktow każdego Województwa przy Regentach tychże Województw bydź powinien. A iako w naypierwſzym i naymocnieyſzym mieliśmy ſtaraniu, iak naygruntowniey Sprawiedliwość Swiętą uſtanowić, i wſzelkim dotąd praktykowanym zapobieżeć inkonweniencyom w Trybunałach, tak naypierwſze to źrzodło, z ktorego pochodziły do nie przyzwoitey chciwości przywiązania, a zatym i rożne bezprawia, z uciążliwością dla Pacyentow działy ſię; Skrzynkę Trybunalſką przez uſtawę teraźnieyſzą, którą *pro perpetua lege* mieć chcemy, *quo ad ſolam participationem* z niey Deputatom zamykamy. A ſpoſob inny dla nadgrody pracuiącym Deputatom obmyślamy, naznaczaiąc dla każdego Sędziego, Deputata tak Duchownego, iako i Swieckiego, ze Skarbu Koronnego po dzieśięć Tyſięcy Zł: Pol. A zaś dla Prezydenta i Marſzałka, oprocz Sędziowſkiey i Deputackiey Penſyi, naznaczamy każdemu po dwadzieścia Tyſięcy Złotych Pols: ktore Penſye co Kwartał *Ratatim* na Kadencye, gdzie ſię Trybunał ſądzić będzie, Kommiſſya Skarbowa ſtarać ſię ma przeſyłać, lub do Komory pobliżſzey Celney Aſſygnacyą na wypłacenie za Kwitem Prezydenta i Marſzałka, wydawać ma; to ieſt w Prowincyi Wielkopolſkiey na Dzieśięciu Deputatow Swieckich i Marſzałka i na Siedmiu Duchownych z Prezydentem, którzy Duchowni Deputaci Marſzałek i Prezydent ponieważ z Prowincyi Wielkopolſkiey przenośić ſię będą do Małopolſkiey na ſądzenie Spraw; więc na każdego Duchownego iako i Prezydenta, tudzież Marſzałka, połowa Penſyi w Trybunale Wielkopolſkim, a druga połowa w Trybunale Małopolſkim, ſpoſobem iako wyżey wyrażono ieſt, wypłacona będzie. = A w Prowincyi Małopolſkiey na iedenaſtu Swieckich Deputatow, i Marſzałka, i na ſiedmiu takoż Duchownych z Prezydentem, druga połowa ichże Penſyi. Tę zaś Penſyą dla każdego Deputata Duchownego, czyli Swieckiego, oraz Marſzałka i Prezydenta uſtanowioną, nie inaczey do wypłacenia mieć chcemy, tylko *juxta præſentiam* każdego na Kadencyi, nie tylko w Mieście, gdzie ſię Trybunał ſądzi, ale w zaſiadaniu przy Sprawach na Ratuſzu, chcąc aby pracuiący za niepracuiących nadgrodę brali; przeto Urodzeni Piſarze Trybunałowi aſſyſtuiący, iako *nexu* przyſięgi obowiązani; pilną na to mieć będą baczność, aby każdego dnia przy Sprawach *præſentiam* Deputatow Duchownych, i Swieckich, Prezydenta i Marſzałka na Ratuſzu przytomnych w Feryarzu zapiſywali, a to dla pomiarkowania podzielenia Penſyi w kwartałowey Racie, ze Skarbu Koronnego wypłaconey, ko-

ANNO 1768

ANNO 1768 mu się wiele z Pensyi zapisanych dostać ma, z tym iednak ostrzeżeniem iż gdyby ktory Deputat Duchowny, lub Swiecki Prezydent albo Marszałek, ktorego dnia lub przez ktory czas chorować miał, i ta choroba była nie zmyślona, a wiadoma całemu Trybunałowi; takowemu Sędziemu, *ex eo* tylko *casu* przyznana bydź powinna Prezencya, i zapisana w Feryarzu, iako dla chorego; inne zaś wynalazki, i pretexta służyć do zapisania Prezencyi nie mogą, lecz ktorego dnia oprocz choroby, który Deputat na Ratuszu nie będzie, Pensyą tygodniową utracać ma. Ktore to pensye *absentium in praesentes* sądzących Sprawy *in Decursu* Kwartału przy wypłaceniu podzielone bydź maią, i ten podział każdego Kwartału, przy podpisaniu Feryarza, przez Prezydenta i Marszałka bydź ma. O czym w niższych Artykułach tey Ustawy opisano ieszcze dostateczniey będzie. = Trybunał zaś maiąc przyzwoitą z Skarbu Koronnego za pracę nadgrodę, *in poenalitatibus* Stron nayściśleyszy *moderamen* zachować powinien, to iest; choćby sprawiedliwie Stronę iedną dla drugiey ukarać miał, *juxta demeritum tam in Causa Juris, quam Facti*, gdzie ukaranie *in Vadiis* będzie; tam choćby naywięcey Wadyow Strona na Stronie zyskać miała, *pro Parte* zaś *Judicii* tylko iedne *Vadium* przyznane bydź ma. = A gdzieby *juxta demeritum* choćby Strona na Stronie kilka Tysięcy Grzywien zyskać miała, w takowych Sprawach *pro parte Judicij* tylko 500. Grzywien przysądzone bydź powinny. *Adjudicata* zaś partykularne, te *juxta Correcturam Anni* 1726. do Skrzynki przychodzić maią *serio* to wszystko w Trybunale zachować zalecamy. A iakoż nic bynaymniey *in Partem* Deputatow z przysądzonych *pro parte Judicii* Grzywien dostawać się nie powinno, tak Grzywny te i wszelkie *Adjudicata* przez Instygatorow Skrzynkowych, których Trybunał dla dopilnowania dwoch mieć powinien przysięźnych, co tydzień *praevia stricta Calculatione* przez Urodzonego Pisarza Ziemskiego, przy dwoch Deputatach Swieckich *peragenda, ad causam* Ur: Pisarzowi Ziemskiemu, *pro loco* zawsze w swoiey Prowincyi będącemu za Kwitem iego, i dwoch Deputatow, Instygatorom danym oddawane i w Feryarzu zaraz zapisywane, a przez Prezydenta i Marszałka podpisywane bywały. Z ktorych to Grzywien *pro Parte Judicii* przysądzonych, & *in casu* Pisarza Ziemskiego zostaiących; tenże Ur. Pisarz Ziemski Expensa Izby Trybunalskiey raz na całą Kadencyą, iako to na papier, świece, sukno do Stołu Trybunalskiego, i na ławki, na zapłatę Instygatorom Skrzynkowym Dwom, i drugim dwom *Securitatis*, Woźnym, drwa i inne *indispensabiliter ex casu* potrzebne ustanowione, przez Prezydenta i Marszałka podpisane, tudzież na Kancellaryą Ur. Pisarzowi Ziemskiemu, aby wszystkie Regestra, Dekretarze porządnie były opatrzone, na Feryantow i Aktykantow, cztery Tysiące Złotych z teyże Kassy *Adjudicatorum* naznaczywszy, zastępować ma. Wiele zaś przy kończącey się Kadencyi Trybunału, *demptis praemissis expensis in Cassa* Ur. Pisarza zostanie, Prezydent i Marszałek wezwawszy Prezydenta Miasta tego do siebie z dwiema Ławnikami i dwoma Gminnemi, gdzie się Trybunał sądzić będzie, resztuiącą Summę Ur: Pisarzowi Ziemskiemu, aby tymże Prezydentowi i Ławnikom oddał, nakaże. = Który to Prezydent z Magistratem tegoż Miasta zapisawszy *ad Acta sua Civilia* odebraną od Ur: Pisarza Ziemskiego Summę, obrocić ią nie inaczey i dysponować powinni, tylko na Reparacyą brukow Miasta, na utrzymanie Ratusza i porządku w nim *pro decore* sądzącego się Trybunału, a kalkulacyą z wydanych pieniędzy *pravio Juramento* przed Starostą lub Urzędem Jego Prezydent z Magistratem corocznie czynić powinien, i też kalkulacyą przy Reassumpcyi drugiego Trybunału po-

ANNO 1768

kazać, a ta w Akta Trybunalſkie zapiſana bydź ma, w czym pilnie Trybunałowi zlecamy zawſze mieć około tego ſtaranie i rozporządzenie. A gdyby ſię temu Prawu zadoſyć ſtać ſię nie miało, Trybunał *de negligentia* Miaſta ma donieść Sądowi Naſzemu Aſſeſſorſkiemu, ktory *indilate negligentem Magiſtratum* ſądzić, i ukarać będzie powinien. = Deputaci zaś przyſądzonych Grzywien *pro Parte Judicii* nie będą mieli mocy nikomu darować lub uſtąpić, chybaby była bardzo *miſerabilis perſona*, nie maiąca żadnego ſpoſobu, lecz wſzelkie Grzywny *etiam per executionem militarem*, gdyby kto uſzedł z Trybunału przez Inſtygatora exekwować i odbierać każe, albo nie mogąc za ſwoiey funkcyi odebrać, na Delacie Ziemſtwu Trybunałowi aſſyſtuiącemu podać aby i potym mogły bydź windykowane, iako i Patronowie *Vadimonia* w Sprawach brać powinni, z ktorych obligowani będą za Grzywny odpowiedzieć. = Urodzeni Piſarze będąc *Salariati ullo titulo & praetextu* ani przez ſię, ani przez ſubordynowane oſoby zapłaty od Dekretow, ani od *extradit* Pieczęci i korrektow pretendować nie maią, oprocz od Extraktow piſzącemu Feryantowi Złoty od Arkuſza *ſtrictiori Charactere* dwadzieścia cztery wierſze na iedney ſtronie maiącego, płacono bydź ma przez rekwiruiących, a nie więcey. Dlaczego ciż Ur: Piſarze, lub *in abſentia* onychże, ktoryby z iego kollegow Ziemſkich toż pioro trzymać miał, przyſięgę Rotą ninieyſzą wykonać maią, w te ſłowa: = Ja N. Przyſięgam P. Bogu Wſzechmogącemu w Troycy S. Jedynemu, iż maiąc ſobie naznaczoną od trzymania Piora Trybunalſkiego od Rzeczypoſpolitey penſyą, tąż ſię iedynie kontentować będę, ſolucyi żadney bądź to od Dekretow, bądź od Pieczęci bądź od korrekty pretendować ani przez ſiebie lub inne ſubordynowane Oſoby tak w podarunkach, iako i w innych wynalazkach wymagać nie będę, ani *ab ultro offerentibus* akceptować mam. Feryantow pod moią dependencyą będących, aby nad opis Prawa depaktować nie ważyli ſię, zwłoką extradycyi, lub innemi wynalazkami na Pacyentach nie wymagali *etiam ab ultro offerentibus* nad należytość nie brali, baczność ſurową mieć będę. Wſzyſtkie kontrowerſye Stron i Dokumenta *ad Normam* Summaryuſzow, *nullis penitus exceptis* w Dekreta wpiſywać będę, wſzyſtkie zaś Dekreta *per extenſum* i Summaryuſze od Stron podane ręką Marſzałka podpiſane wiernie aktykować będę. Prezencyą Deputatow zaſiadaiących ſprawiedliwie, i pilnie w Feryarzu zapiſywać będę. Praktyk żadnych lub intereſſowania w Sprawach czynić, ſekretow *Stubae* nikomu bądź to uſty, bądź liſtami i iakimkolwiek ſpoſobem, wydawać nie mam, i wſzyſtkie obowiązki Urzędu Piſarza wedle Boga i ſumnienia odbywać będę. A maiąc ſobie polecone przez Prawo, wyſłuchanie Inſtygatorow ſkrzynkowych Trybunalſkich kalkulacyi z Adiudykatow, *pro Parte Judicii* przyſądzonych rzetelnie i ſprawiedliwie one odbywać będę. Expenſa Izby Trybunalſkiey z teyże Prowweniencyi ſkrzynkowey według przepiſu i dyſpozycyi tak Prawa, iako i Izby, zaſtępować powinienem, nie czyniąc dyminucyi w tey Proweniencyi, ale tylko na Kancellaryą moię, według uſtawy Prawa wziąwſzy cztery tyſiące Zł. Pol: a nie więcey; co ſię zoſtanie nad Expenſa Izby w Kancellaryi, reſztę u ſiebie w kaſſię konſerwować będę; a przy końcu Trybunału komu będzie należało według Prawa, oddać powinienem, tak mi Panie Boże dopomoż, i niewinna Męko Jego. = A gdyby ktory z tychże trzymaiących pioro *ultra praeſcriptum* tego Prawa i przyſięgi ſobie poſtąpił, i to mu przez kogokolwiek do-

ANNO wiedziono było, takowy *ad Instantiam cujusvis etiam* z Roku *Conventus* sądzony
1768 i *pænæ irremissibilis abjudicationis* podpadać ma, co do osobistych obowiązkow Pisarza, należeć ma. = Akta Trybunalskie pod dozorem tychże Pisarzow mieć chcemy, w ktorych aby Xięgi Dekretow Trybunalskich porządnie oprawne *serie Annorum observata cum distinctione* Woiewodztw pisane były, Dekreta wszystkie i Kondemnaty *omnino* aktykowane, Regent ieden od Pisarza kreowany przysięgły, ktoryby temiż zawiadywał Aktami, aby nad opis Prawa żadnym wynalazkiem, nikogo nie depaktował postanawiamy, *Onus* odpowiedania za tegoż Regenta sposobem wyżey rzeczonym Pisarzom determinuiąc, ktorzy, to Regenci lubo od Pisarza dependuiący, i iuż przed nim przysięgli Regestra do Wpisow Spraw Woiewodzkich, i innych trzymać maiący przysięgę powtorną *in facie Judicii & respective* każdy na swoiey Kadencyi wykonać *in eam Rotham* maią. = Ja N. Przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu w Troycy S. Jedynemu, iż maiąc powierzone Regestra do przyimowania Wpisow Spraw wszelkich, sam swoią ręką one nie na kartki, ale zaraz w Regestr *per Extensum ac cum specificatione expressa* Powodow i Pozwanych, iako i Przypozwanych z wypisem o co rzecz do Sądu ma przychodzić, pilnie i wiernie pod numerami wpisywać bez żadney odwłoki będę, i na każdą rekwizycyą potrzebuiącego one wydawać, od ktorych Wpisow depaktacyi żadney tylko po Złotemu od iednego Wpisu biorąc czynić nie mam, ani nadto cokolwiek *etiam ab ultro offerentibus* przyimować obowięzuię się, i przy tey straży Regestrow, aby się iakiekolwiek nie działy Inkonweniencye, albo Fabrykacye, pilność i należytą ostrożność zachowam, tak mi Panie Boże dopomoż i Niewinna Męko Chrystusa Pana. = Wpisy przeto wszystkie dawne w Regestrach znayduiącę się, iako teraźnieyszemu rozporządzeniu mogłyby bydź przeciwne, annihiluiemy, i znosiemy, a nowe Regestra sporządzić, na następuiący Trybunał w Piotrkowie Ur: Pisarzowi Ziemskiemu Sieradzkiemu, iako i Kaliskiemu, Lwowskiemu, Lubelskiemu Pisarzom, według opisu teraźnieyszego zlecamy, i wpisy do nich przez Regentow sposobem opisanym przyimować. = Zakazuiemy iak naysurowiey tymże Pisarzom piora ustępować komużkolwiek, tym bardziey ktoremu z Deputatow, Sentencyonarz iednemu z Deputatow od Marszałka dany bydź ma, to iest: na Kadencyi Wielko-Polskiey Prowincyi, Deputatowi z Prowincyi Mało-Polskiey & *e converso*, w ktorym po skończonych zupełnie Sędziowskich wotach, zaraz sentencya zapisana przez Sentencyonarz trzymaiącego zostanie, a ten odbieraiąc, od Marszałka Sentencyonarz nieodwłocznie procz Sędziowskiey swoiey przysięgi, *in facie Judicii* na wierność pisania sentencyi, Jurament *in eam Rotham* wykona. = Ja N. przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu &c. Iż maiąc sobie powierzony Sentencyonarz, wypadłą *ex effato Judicii* Decyzyą zaraz nieodwłocznie, choćby zdaniu memu przeciwną wiernie wpisywać będę, *permoventes rationes Judicati* inserować będę, Sentencyonarza do stancyi brać nie będę, ale tenże Pisarzowi *ad Acta Tribunalitia* kommunikować, a żądaiącym Srronom nie wprzod, aż po promulgacyi Dekretow, wypisywać pozwolę, offerencyi żadnych przyimować nie zechcę i obowiązki moie wedle Boga i sumnienia wypełnię, tak mi Panie Boże dopomoż. = A gdyby ten Deputat ktoremu na całą Prowincyi kadencyą Marszałek Sentencyonarz odda, miał *de consensu Stubæ* gdzie wyiechać, drugi Deputat ktoremu Marszałek Sentencyonarza powierzy do czasu

powro-

powrotu pierwszego, takąż przysięgę wykonać ma. = W tymże Sentencyonarzu wszyscy Sędziowie, ktorzy przytomni decyzyi Sprawy byli zaraz przed przywołaniem i zaczęciem drugiey, *omnino sub pœna abjudicationis*, chocby byli przeciwnego *effato Judicij* zdania, podpisać się maią. Dekretarz w ktorym Dekreta, *in Extenso* z wypisaniem Dokumentow wszystkich w Summaryuszu będących, bydź koniecznie aktykowany ma; i co Tydzień tenże Dekretarz w Sobotę podpisywany przez wszystyich Deputatow będzie, ktorzy na Sprawie ktorey byli. Regestr Woiewódzki, iako i inne ktore podczas tegoż Woiewództwa brane bywaią, Deputat tegoż Woiewództwa trzymać ma, i w nim Kondemnaty dyktowane *per longum* wypisywać, a *in absentia ejus* pierwszy *in ordine* Woiewództwa po tymże Woiewództwie Deputat, tenże obowiązek wykonywać będzie powinien, i Regestr przy skończeniu Sessyi trzymaiący, Laskę wraz z trzymaiącym Regestr zaraz podpisywać maią. = Feryarz także przy trzymaiącym Pioro Trybunalskie Pisarzu zostawać ma, w którym nie tylko Komparycye Stron porządnie pisane bydź maią, ale i przytomność Deputatow Sędziow na każdey Sessyi; tenże Feryarz przy skończeniu każdey Sessyi *sub pœna amissionis* Pensyi tygodniowey podpisywać Ci którzy będą na Sessyi Deputaci maią. = Dekreta Kondyktowe przez Strony osobiście stawaiące, lub przez specyalnych Plenipotentow, *cum Ingrossatione de Actu & data* Plenipotencyi Im służącey, zgodnie umowione bydź maią *per illationem publicam Judicio* ogłoszone, a po zaniesioney *in Publico* Illacyi, nie wprzod aż *post Expletum Triduum*, za powtórną Illacyą Sądową maią bydź w Sentencyonarz ingrossowane, a z niego w Dekretarz inserowane. W tychże Dekretach Kondyktowych gdziekolwiek będzie nakazana adcytacya kogo, ma bydź zostawiona wraz *eidem adcitato optio formandi reciproce sui actoratus*, co się ma rozumieć i przy wszelkich Dekretach *Remissionis* przez Strony umowionych. = A gdyby Strona która z ułożonego Proiektu i umowy zgodney cofać się miała i Sądowey potrzebować Rezolucyi, na ten czas *ad solam Illationem Partium* Sprawa *ex serijs controversijs* sądzona i rezelwowana będzie, w tych punktach, w którychby się Strony między sobą ugodzić nie mogły. Dekreta zaś pod owym wpisem i Ferią iak była przywołana Sprawa wpisywane bydź powinny, Regestra wszelkie Arkuszowe oprawiane bydź maią, i w nich wpis tylko ieden na każdey stronie karty dla wygodnie umieszczenia Kondemnaty lub Sentencyi wpisywany bydź ma, i też wpisy pod Numerami, *Ordine Servato* z wypisaniem Imion i nazwisk Stron, tak powodowey iako i pozwaney, oraz przypozwaney tudzież i gatunkow Spraw, iako wyżey opisano iest, czynione i wpisywane bydź maią, i *eo ordine* iak będą wpisane, koniecznie wołane, niedozwalaiąc przeskakiwać, lub przewoływać wpisow, albo *Motu Judicij* onych spychać, i przedzwaniać *per non sunt* przez Prezyduiącego. Wpisow zaś przypadać maiących do sądzenia, *Vocanda ad valvas stubæ* dla wiadomości wszystkich przybita bydź ma, o które przestępstwo *etiam ex termino Tacto* Komornik albo Regent *ad cujusvis illationem* powołany 500. grzywien ukaraniem *Delatori Cedenda* sądzony będzie, wpisuiący zaś wpisy w Regestr nie więcey iak złoty od wpisu iednego wyciągać ma, *sub pœna Sessionis Turris quatuor Septimanarum etiam* z Roku, *ad cujusvis Instantiam irremissibiliter extendenda*. Sessye *in elusionem* Stron nie prędzey iak o godzinie siodmey z rana, a po południu o drugiey zaczynać się maią, i byle komplet był, który w sześciu Osobach z

ANNO 1768

ANNO 1768 Marszałkiem lub trzymaiącym Laskę mieć chcemy, do sądzenia Spraw nie czekaiąc na nikogo, Sprawy koniecznie maią bydź sądzone. A po przeczytanym Dekrecie Illacyi przez Patronow, *Instantaneè* tylko dopuszczone bydź maią. A gdyby ktokolwiek z Palestry, drugiego albo trzeciego dnia po przeczytanym Dekrecie, *propter solam elusionem & tentationem Judicij in re decisa*, dla przewrocenia lub odmienienia Dekretu Illacyą wnosić ważył się, i Dekret przemieniać, takowy *una cum parte*, *Sessione Turris ad Instantiam alterius partis* przez cztery Niedziele, i Tysiącem Grzywien karany bydź ma. Przewrocony zaś *per Illationem in Essentiali* Dekret; *ipso facto nullitatis* poczytuiemy: Listow wszelkich Instancyalnych do Trybunału pisać, i w Sprawach Interessować się zakazuiemy, *sub pœna mille Marcarum ad Instantiam cujusvis Irrogandarum*, tak na piszącego iako i na tego, za ktorymby pisane były Listy. = Ostrzegamy iż z pod iednego wpisu iedna tylko Kondemnata otrzymana bydź może, *sub nullitate* drugich, i Strona otrzymuiąca dwie lub trzy Kondemnaty z pod iednego wpisu, *pœna mille Marcarum* karana bydź ma, a też Kondemnaty *ipso facto nullitatis* sądziemy. Wotowanie w Sprawach *ad normam* Seymu konwokacyinego 1764. takowym mieć chcemy sposobem: iż po wyszłych pierwszych wotach iawnych, ieżeli żaden z Deputatow, o drugie prosić nie będzie *Judicatum stare* powinno. Jeżeliby zaś ktory Deputat o drugie wota prosił i te się skończą, choćby iuż nikt o sekretne nie prosił, Marszałek sam przystąpić do nich powinien, aby były *indispensabiliter*. Dekreta naydaley *in Triduo* czytane bydź powinny wolnym głosem, *ad Captum* słuchaiących Pacyentow mieć chcemy. Deputaci tak Duchowni iako i Swieccy *sine Consensu Stubæ* i bez podpisu trzymaiącego Laskę i Prezydenta, absentować się nie maią, *sub pœna Privationis* Pensyi, a dane dozwolenie wyiazdu Deputatowi, *cum specificatione* czasu, na ktory ma powracać ma bydź w Feryarzu *omnino* zapisane, a nieprzytomny Pensyi brać nie ma. Deputat choć na Seymiku przysięgły, maiący na sobie Procesś przed terminem Funkcyi swoiey otrzymany, za Illacyą wniesioną *in Judicio*, dopoki Kwitu Autentycznego nie pokaże, *a Functione* wstrzymać się ma, wyiąwszy tego Deputata, ktoryby *in Actu* Elekcyi zaprzysiągł, że o otrzymaney Kondemnacie nie wie, takiego obiekcya *arcere* od Funkcyi nie może. *Obijciens* zaś Kondemnatę, ktoraby iuż zakwitowana lub zniesiona była ma *pœnæ subesse Sessionis Turris 12. Septimanarum & mille Marcarum*, nikt zaś nikomu Kondemnatą cudzą szkodzić nie może, chyba specyalną do tego maiący Plenipotencyą, lub nabywszy Prawa, na interess *cum toto Processu* Kondemnaty na Woiewodztwie otrzymane Funkcyi Poselskiey iako i Deputackiey szkodzić nie maią, ani na Staroście otrzymany Procesś Juryzdykcyi Grodzkiey tamuie, i Officyaliście tegoż Grodu *obijci* nie może, każdy iednak *ex persona sui* maiący na sobie Procesś do Funkcyi wszelkich zabierać się nie ma, dla czego dołożone iest *Signanter* Deputatowi w Przysiędze, iako w czasie Elekcyi na Funkcyą, o żadney Kondemnacie otrzymaney nie wiedział. A gdyby się to pokazać i dowieść miało, że wiedząc o Kondemnacie na sobie, *doloso* śmiał przysiądz, takowy za słusznym dowodem nie tylko *pœna de perjurio* karany bydź ma, w tymże Trybunale *ex Regestro Directi Mandati*, ale też *à Voce Activa & Passiva in perpetuum* odsądzony. Gdyby zaś takowy przypadek, kiedy przytrafić się miał, że obrani Deputaci pod Processem, ktorychby *justa objectio*, oddalać miała *à Functione* i przez to oddalenie nie miało bydź

kompletu na Trybunale, na ten czas Woiewodowie tychże Woiewództw, lub Kasztelanowie w ich nieprzytomności, na ten czas w Woiewodztwach z których oddaleni byliby Deputaci, bez wszelkiey odwłoki Uniwersały na Seymik obrania innych Deputatow wydać maią. A Duchowni Deputaci gdyby który wiedział że na Kapitule Jego, z którey on ma Funkcyą Deputacką odprawiać, otrzymał kto Kondemnatę, nie ma się ani on sam ani Kapituła Jego exponować na Funkcyą Deputacką, lecz w takowym razie, gdzieby na którey Kapitule iawna i wiadoma była Kondemnata, Kapituła ta nie ma na ten czas obierać Deputata, lecz do drugiey pobliższey w swoiey Prowincyi napisać Kapituły i reprezentować *casum*, otrzymaney Kondemnaty, aby *in locum* wakansu, taż Kapituła Sąsiedzka, drugiego obrała Deputata, z czego się wymawiać nie ma, *sub pœna duorum millium Marcarum indispensabiliter* w Trybunale *Irrogandarum* postanawiamy. Jeżeli zaś Kapituła nie wie o otrzymaney Kondemnacie, i Deputat przy Elekcyi zaprzysiągłby *ignorantiam*, na ten czas iużby obiekcya w Trybunale mieć nie mogła mieysca, Konstytucya 1726. o nieziezdżaniu na Reassumpcyą Trybunałow Ministrow *Pacis & Belli in toto* reassumuiąc, Forum na zieżdżaiących gromadnie Ministrow i Panow z Zołnierzami, *ad instantiam Nobilis Possessionati*, w Sądach Seymowych determinuiemy. Że przewrotność ludzka na Prawa dawnieysze, o nienabywaniu Dóbr przez Deputatow pod czas Funkcyi, mniey zważała i pod cudzemi Imionami Deputaci Dóbr nabywali, przeto postanawiamy, iż komuby takowa *Legis defraudatio* bydź się na potym dowodnie pokazała, ma nie tylko od nabytego odpadać Prawa, ale i podpada karze siedzenia Wieży dwunastu Niedziel i dwóch tysięcy Grzywien *Delatori* przysądzić mianych. Ze nawet i w przedaniu nadto cennym Dóbr, korrupcya trafić się może; więc zakazuiemy żeby będący na Funkcyi Deputaci Sędziowie, Dóbr przedawać lub przezastawiać nie mogli, *sub simili rigore.* Ustępy *in extenuationem* czasu uprasżane bydź nie maią, i trzymaiący Laskę proszącemu o Ustęp, negować go nie może, ale uprasżaiący sobie Ustęp, koniecznie tego przyczynę słuszną proszonego Ustępu opowiedzieć ma. Próżno zaś wymyślonemi Ustępami, niszczyć czasu Sędziowie nie maią. = Komportacye wszelkie i Inkwizycye *suo coram Judicio per omnia* znosiemy, i te *per Judicia seu Officia* expedyowane bydź powinny. Ani Deputat pod czas swoiey Funkcyi, żadney Kondescensyi, Kommissyi, ani Exekucyi Dekretow tudzież Kompromissow odprawiać nie ma, *sub nullitate* Dekretu czyli Kondemnaty. Toż się rozumieć ma i o Ziemstwach Trybunałom assystuiących, aby na Kondescensye w swoiey Prowincyi nie ieździli, a Ziemstwo w Sprawie nie tylko Osob Ich, lecz i w Sprawach *ex vi gravaminis* lub *appellationis* od Sądu ich do Trybunału wytoczonych, na ustęp wychodzić ma Deputat w Sprawie która od Sądu iego Ziemskiego lub Grodzkiego *per gravamen aut appellationem*, do Trybunału wyprowadzona będzie, lub gdyby był do Sprawy przypozwany, Sentencyi dawać nie ma, i na ustęp wychodzić powinien. = Deputaci Duchowni tylko w Regestrach swoich Duchownych i Taktowym, *ad Vota* należeć maią, iednak podczas ustępu, choć nie wotuiąc, z mieysc się aż po skończonych wszystkich kreskach, ruszać nie będą mogli, *sub pœna abjudicationis*, ani przed podpisem Sentencyi, nikt do ustępu wpuszczony bydź nie ma, ani Pacyent żaden pod czas ustępu, gdy wota w iakiey Sprawie ferowane będą znaydować się. Dopieroż pod czas tychże ustępow Wina i Likwo-

ANNO 1768

Fff 2

ANNO 1768 rów *ullo titulo & prætextu* przynośić do Izby nikomu, a tym szczególniey Pacyentowi *sub pœna mille Marcarum ad Instantiam cujusvis Delatori cadenda*, nie będzie się godziło. W tym reassumuiąc Konstytucye tak 1669, iak i 1726. postanawiamy, aby żaden tak Deputat iako i ktożkolwiek z Palestry, tudzież i Pacyent piiany na Ratusz przyiść nie ważył się *sub simili Rigore ex Termino directi mandati facto* odpowiedzieć powinien. = Rzeczeni Deputaci z ustępu *sub pœna Privationis* Pensyi całodzienney przed podpisanemi wotami wychodzić nie maią, a któryby na Induktach nie był, *ad Votum* należeć nie będzie. Deputaci Swieccy iako i Duchowni z Regestrow Duchownych i Taktowego, *per Turnum* nie odwołuiąc się ieden na drugiego, wotować powinni, ani Marszałek takowych Sentencyi, któreby *per Turnum* nie szły dopuszczać nie ma, ani sam Spraw rekapitulować powinien = *Oppositionem unius circa latam Sententiam & præsentem Ordinationem ac Regestrum* waruiemy *per omnia*. Potwierdzaiąc w tym dawnieysze Prawa, aby Deputat Swiecki, pod czas przywołania i sądzenia Sprawy z Woiewodztwem całym z którego obranym Deputatem iest, a Duchowny pod czas Sprawy tey Kapituły, z którey Deputatem będzie, Sentencyi dawać *omnino sub pœna Privationis Activitatis* i w Izbie znaydować się nie mogą i nie powinni, owszem na ustęp wychodzić. = Rygor Konstytucyi *Anni 1726.* na zrywaiącego komplet *in toto* reassumuiemy, a iż częstokroć i to z zwłoką sprawiedliwości trafia się, że chociaż Laska i Krzyż o zwyczayney według dawnego Prawa o siodmey godzinie zrana, a o drugiey po połudhiu na Ratusz zaniesione bywaią, i niektórzy Deputaci o teyże godzinie zeydą się, przecież za kompletem czekać muszą, przeto odtąd dla przyśpieszenia sprawiedliwości postanawiamy, iż gdy Prezydent iako i Marszałek, albo *ex Turno* Duchowny do Krzyża a Swiecki do Laski, pod letnią porę o godzinie siodmey, a pod zimową o osmey zrana, po południu zaś naydaley o godzinie trzeciey na Ratusz znidą, a nieprzytomnych do kompletu, przez Instygatora rekwirować będą, ci więc *instantaneè* przyiść na Ratusz maią, inaczey uchylaiący przyiścia, prezencyą całotygodniową w Pensyi utracą, i takowa utrata zaraz w Faryarz wpisana bydź powinna, wyiąwszy gdyby rekwirowany do kompletu Deputat, chorobą przypadkową był złożony, z czego powinien dać *strictam rationem* w Izbie = *Exofficia* dla Deputatow Marszałka lub ich służących *omnino* znosiemy, na Niedziel zaś cztery przed Reassumpcyą Trybunału, Urzędy Starościńskie, Taxę sprawiedliwą Stancyi dla Deputatow stanowić maią i tey Taxie Obywatele *parere* koniecznie *sub pœna centum Marcarum* powinni. = Zakazuiemy oraz Trybunałom, wdawać się w Rządy Miasta tego, gdzie się sądzić będą, i do Juryzdykcyi z Prawa Urzędom należących ustanawiać Taxy *Mercimoniorum & Liquorum*, i wszelkie nakłady, narzuty, i rozrządzenia *sub nullitate* onych. A Urzędy któreby ważyły się, takowe Prawu przeciwne exekwować *Judicata*, na drugim Trybunale *ad Instantiam cujusvis* maią *subesse pœnæ Sessionis Turris* przez Niedziel dwie, *& solutionis mille Marcarum Delatori adjudicandarum*, o czym Konstytucye 1598. 1601 & 1726. reassumuiemy, wolność iednak, dla dowożenia żywności, Trybunał przez dwa dni w Tydzień obwołać każe, i dowozić każdemu dozwoli, dla powszechney wygody, a tego *ad Victualia* dowozu Juryzdykcya Mieyska, lub czyiażkolwiek bronić nie ma, *sub pœna* dwóchset Grzywien, *ad Instantiam cujusvis Irroganda*. = Reassumuiąc Konstytucyą 1726. deklaruiemy aby tak Marszałek, iako i wszyscy Deputaci

nie

nie wprzód wyieżdżali z mieysc Kadencyi, dopóki Kupcom i Rzemieślnikom należytości nie wypłacą. Gwoli czemu dozwalamy Obywatelom Miast, przed limitą Trybunału na dwie Niedziele, podać do Izby Trybunalskiey Regestra swoich pretensyi, i z Regestru *Pœnalium* dopomnieć się o nie *etiam ex propositione*.

Reassumuiemy dawne Prawa, aby Deputat żaden, aż *post expletum Triennium*, choć z innego Woiewodztwa Deputatem, znowu, ani Marszałek iednego Imienia, aż w lat 4. obierany bydź nie mogł; oraz reassumuiąc Konstytucyą 1726. zakazuiemy, aby żaden Deputat w Sprawie lub własney, lub Żony, lub Dzieci swoich, albo w Sprawie *via evictionis*, do siebie należącey, tudzież w Sprawie *Pupillorum*, ktorychby był Opiekunem, *tam ex Actoratu quam Reatu*, sądzić się nie mogł, i Sprawy takowe na drugi Trybunał odesłane bydź maią. Wolność iednak zostawiamy stronie, ktora z Deputatem maiąc Sprawę, sama osobiście, a nie przez Plenipotentow stawaiąca, *Judicato* by się poddać chciała Sprawę promowować, i Deputat w takowym przypadku Remissy *ex quo Judex* upraszać nie może, *in casum Recessus*, Stronie na Deputacie Kondemnatę zyskiwać pozwala. Deputat zaś w czasie funkcyi swoiey bądź przytomny, bądź nie, u kogo wzdawać nie ma, i takowa Kondemnata gdyby otrzemana była, szkodzić nikomu nie powinna, ani *in Sublationem Processus*, wchodzić, wyiąwszy Sprawy *ex re læsæ securitatis* na Osobie Deputata, *stante ejus functione*, w ktorych nie stawaiącą stronę wzdawać Deputatowi moc się udziela. Waruiemy to iak nayfurowiey, aby Sprawy z żadnego Regestru, do poki iedna osądzona nie będzie, inne zaczynać się nie mogły, oprocz Spraw, w ktorych Dekreta Kondyktowe, umowione będą. Nie mniey zakazuiemy, aby *non cognito negotio*, *Processus resolvi*, lub *suspendi* nie mogł, i wszelkie Dekreta, Deklaracye uchylaiące ważność Processow, *sine resoluto negotio* wypadłe, że *ullatenus validitatem Processus* umnieyszać nie mogą, waruiemy, iż Strona takowe Dekreta czyli Deklaracye otrzymuiąca ma *sub esse pœnæ* 1000. *Marcarum*.

Rokować Marszałek, ani Prezydent *sine decisione Stubæ* nie ma mocy, rokować zaś tylko *in sola Causa violatæ securitatis intra mœnia*, Trybunały moc mieć będą. A Strona zyskuiąca w Trybunale rokowanie winney Sprawie, *subesse* ma *pœnæ Sessionis Turris sex Septimanarum & solutionis 1000. Marcarum Delatori cedendarum*.

Że wielkie działy się inkonweniencye, przez nieskończoną liczbę biorących na się imie Palestry, i z tey przyczyny sprawiedliwość retardacyą miała, Młodź zamiast nauczenia się Prawa, do swawolney przyuczyła się zuchwałości; przeto deklaruiemy: aby nie więcey, iak 30. Mecenasow, do każdey kadencyi bydź mogło, i Ci w Feryarzu *de Nomine & Cognomine*, przez Ziemstwo na Regestrze podani, *cum specificatione* dnia wykonaney przysięgi zapisani byli. Ci oraz Mecenasi, każdy Dependentow swoich zaraz na piśmie Imiona i Nazwiska podać maią, za występki onychże *in responsione* będąc, każdemu *Delatori*, tak dalece, że gdyby ieden z zapisanych Mecenasow w Feryarzu umarł, lub poprzestać Patronizacyi miał, w ten czas *ad Illationem Publicam* to mieysce przez Trybunał przytomny *Viro Capaci* oddane będzie, i każdy *accedens* do Palestry Jurament publicznie wykonać ma niżey opisaną Rotą, choćby dawnieyszą był przysięgły, aktualnie w Palestrze zostaiący.

ANNO 1768 „Ja N. przysięgam Panu Bogu &c. Iż stronie, ktora mię do Sprawy swey „wokować będzie wiernie służyć mam, Salarium zbytecznego, czyli Pensyi „wyciągać nie będę, ale się danym przez Pryncypała kontentować, a o„neż wziąwszy, od Sprawy nie tylko nie odstąpię, ale i rady, i papie„row Stronie przeciwney, ani przez siebie, ani przez subordynowane „Osoby nie wydam, i Stronę przeciwną informować nie będę. Także „rady na zwłokę sprawiedliwości przeciwko Prawu, na wyniszczenie Stron „pozywaiących się, Pryncypałom moim żadnym pretextem, lub kolorem da„wać nie będę. Dokumentow ktore mi powierzone będą, na uniknienie, „lub przytłumienie sprawiedliwości taić nie mam ale Spraw przypaść maią„cych, *in longo* wypisywane *merita* Sądowi rzetelnie bez uszczerbienia cu„dzey sławy, wcześnie wygotowawszy, podawać będę, Summaryusze „*sedulo* i wiernie spisywać, i one własną podpisywać ręką, zawsze będę. Za „Dependentow moich w odpowiedzi bydź obowięzuię się, Tak mi Panie Bo„że dopomoż &c.

Takowe wypełnione Juramenta w Feryarzu zaraz zapisywane bydź maią. Roty zaś Juramentow, tak Sędziow, Deputatow, Pisarzow i Palestry, dla wszem łatwey wiadomości, na stole przy krzyżu zostawać będą.

Nikomu zaś *omnino*, tylko z liczby teyże Palestry będącemu i w Feryarzu zapisanemu, od krzyża odzywać się nie wolno.

Pryncypałowi iednak wolność do przymowienia się w własney Sprawie zachowuiemy.

Mecenasowie za naymnieyszy tumult tak swoy, iako i dependentow swoich, będą *ad delationem cujusvis* podlegać *pœnæ duorum millium Marcarum*, *& sessionis Turris* sześciu Niedziel.

Spraw wszystkich wypisane *merita* z konkluzyą także Summaryusze od Patronow podpisane, każdemu Deputatowi i Stronie przeciwney, tudzież do Piora dawane bydź maią. A tak Deputat iako i Strona, nie mniey Pisarz *meritum*, lub Summaryuszu nie podpisanego, ręką stawaiącego *ullatenus* przyimować nie ma.

Reassumuiąc Konstytucyą 1726. deklaruiemy *in super*, iż ktoby dowiodł zapisanemu w Feryarzu, Palestrantowi, bądź to Mecenasowi, bądź Dependentowi, że on będąc w Palestrze, ma *in super Officium* iakieżkolwiek *executivum*, bądź to Komornika tak Ziemskiego, iako i Granicznego, bądź Vices-Gerenta, Sub-Delegata, Regenta, a coż dopiero Sędziego, takowy Delator nie tylko zyskiwa za Delacyą 2000. Grzywien na Obwinionym, ale i Oskarżony utraci oba Urzędy wyiąwszy tych, ktorzy *ad præsens* są Mecenasami, ktory rygor na wszystkę Palestrę Ziemską i Grodzką rozciągamy. Tenże rygor i na służących woynę, czyli tylko Mundury noszących Palestrę *in omni* postanawiamy.

Ze oraz żadna Osoba dwoch Urzędow Juryzdycznych wraz na osobie swoiey, bądź to Ziemskiego, Granicznego, Podwoiewodzkiego, lub Grodzkiego, *sub amissione* onychże zażywać nie może, dawne w tym Prawa reassumuiemy.

Deklaruiemy oraz, iż żaden, do poki w liczbie Palestry Trybunalskiey zostawać będzie, i w Feryarzu mieysce Jego inny nie zastąpi, Cessyi, i Transfuzyi na Dobra nabywać nie będzie mogł, ani Dobr *in lite* będących, a *litigantibus* kupować, i Tranzakcye ktoreby mimo tego Prawa następować miały, nie tylko *nullitatis vitio subjacere* maią, ale i Strona czyniąca Transfuzyą, czyli Cessyą Palestrantowi *ad delationem cujusvis*, wraz z nim ma podpadać karze siedzenia Wieży Niedziel sześciu, i zapłacenia *Delatori* dwoch Tysięcy Grzywien. ANNO 1768

Do Sprawy pomnieyszey ieden tylko lub dwoch Patronow a do naywiększey iuż to i z Replikami, ze trzech tylko Patronow należeć może, Trybunały w tym baczność mieć maią a postrzegłszy przestępstwo temu Prawu, *ad Illationem cujusvis*, i Strona, i Patronowie, maią podpadać *pœnæ* zapłacenia Tysiąca Grzywien.

Warnie się i to aby Palestra *in honorariis* Stron nie depaktowała, *sub pœna abjudicationis a Patrocinio*, w Sprawach zaś *pure personarum miserabilium*, & *incarceratorum* przydawanie Patrona Trybunał naznaczać ma; a naznaczony *sub animadversione Judicii* od stawania wymawiać się nie powinien.

O buntach Palestry *reassumitur* Konstytucya 1726. *cum hoc adjecto*, & *irremissibili rigore*, iż gdyby *ex ausu temerario* od kratek i od stawania w Trybunałach *Patrocinantes* ważyli się odstępować, tedy wszystkich *numerus* exces takowy popełniaiących z Feryarza wymazany, & *ex cœtu* Palestry na zawsze odsądzony, *ex sola declaratione Judicii* bydź powinien. Autor zaś wszczętego buntu Wieżą Niedziel sześciu, i Tysiącem Grzywien *instantance* karany będzie, w czym *seria* daie się *admonitio* Palestrze, aby *quam modestissime omni cum reverentia* dla Trybunału zachowywali się, *sub instantanea abjudicatione* od Patronizacyi. Nakazuiemy oraz aby żaden z Palestry po realnym z niey wyyściu, funkcyi Deputackiey nie mogł się podeymować, aż *post expirium* lat czterech; a choćby gdzie przed przeciągiem tego czasu obranym był, *ad Illationem*; & *deductionem cujusvis*, *ab executione functionis*, wstrzymany bydź ma.

Zapobiegaiąc enerwacyom Stron prawuiących się, stanowiemy, aby w Sprawach zadawnionych od lat dziesiąciu, i wyżey *in primo termino*, tak w Grodach, iako i w Ziemstwie, *loco dilationis ad munimenta*, nakazywana była, kommunikacya *documentorum*, *per Partes utrasque mediante comprobatione Juratoria*; przez Strony osobiście stawaiące, *pro sequenti cadentia Judiciorum*: ktora kommunikacya co się tycze Dokumentow oryginalnych, ręcznych, *per copias in Cancellaria*, przez iednę Osobę, z Sędziow *confrontatas*, *per Partes* i też Sądową Osobę *subscriptas* czyniona bydź ma. Co się zaś tycze extraktow, to *per Summarium sufficienter conscriptum* & *modo præmisso subscriptum*, zawsze na Kadencyi *peragi* powinno. *Disjudicatio* zaś *Causæ ex iisdem Documentis communicatis*, dopiero na przyszłey Kadencyi *subsequi* ma. *Instantia* ta *communicationis Documentorum in quavis Prima Instantia transgredi* nie powinna, *sub nullitate secus factorum*.

Obserwuiąc *quam rigidissime gradum instantiarum*, nakazuiemy aby żadna Sprawa, ktora w Grodzie lub Ziemstwie sądzona nie będzie, albo *per viam*

ANNO 1768 *gravaminis aut appellationis* do Trybunału z Ziemstwa, lub Grodu, nie wytoczy się, takowa w Trybunale *ex cruda citatione* sądzona bydź nie może &c *pars provocans* ma bydź ukarana 500. Grzywien *pro evocatione*, a Sprawa z Trybunału odesłana będzie gdzie *meretur Forum ad Primam Instantiam* wyiąwszy te Sprawy w ktorych iuż Dekreta Trybunalskie pozachodziły. A gdyby komu ewokacya *extra Provinciam* dowiedziona była, takowa Strona rygorowi dawnego Prawa podpadnie i ukaraną 1000. Grzywien zostanie. Trybunały zaś Sprawy Sądom Seymowym Zadwornym, Kommissyom Skarbowey, i Woyskowey, Sądom Marszałkowskim właściwych tudzież *ad Judicium mixtum* należących *sub nullitate Decretorum*, sądzić nie maią, ale ie *praecedente eadem evocationis, extra provinciam paenalitate irroganda ad Forum competens* odeszlą.

Appellacye z Grodu lub Ziemstwa według opisu Konstytucyi 1670. *a sola* tylko *definitiva Sententia* dopuszczane bydź maią do Trybunału. A Grody w Sprawy Ziemskie, które *sapiunt cognitionem* wszelkich Tranzakcyi i Manifestow, *ullo modo* wdawać się nie maią *sub paena 1000. Marcarum*. Ale takowe Sprawy które *aliquam* w sobie *praeseferunt cognitionem*, *Transactionum* do Ziemstw odesłać powinni. A gdyby się zaś tak trafiło w Sprawie, która *competit* do rozsądzenia, tak Grodowi, iako i Ziemstwu, a strony się w niey iedna do Grodu, druga do Ziemstwa zapozwały w takim razie która Strona pierwey drugą zapozwie w tym Sądzie rosprawić się maią gdzie wpierwey Pozew zaszedł.

Tak Ziemstwa iako i Grody Kadencye swoie *omnino* w sądzeniu zachować maią, *sub amissione Officii*. Kadencye Ziemskie, tak, iak w Prawach są opisane odmienione bydź nie maią, a zacząwszy ie sądzić, limitować ich, i prorogować od czasu do czasu zakazuiemy, a Grodzkie Kadencye koniecznie cztery razy do Roku (nie przeszkadzaiąc iednak Kadencyom Ziemskim) aby sądzone były, *sub paena 1000. Marcarum in Judicio Tribunalitio ad instantiam cujusvis, ex Regestro Paenalium vindicandarum* mieć chcemy, a gdzieby się Sprawy Kryminalne trafić mogły, które *moram non patiuntur*, takowe według potrzeby, *etiam extra Cadentiam*, sądzone bez odwłoki bydź maią. Te zaś Kadencye cztery w Roku Starostowie sami, lub Urzędy Ich uregulować *post promulgatam hanc Legem* maią, *sub paena 1000. Marcarum*, *ad Instantiam cujusvis*, *ex Regestro Paenalium* w Trybunale *irroganda*. Przed każdą zaś Kadencyą Sądow Grodzkich proklamacya onych na dwie Niedziele przez Urząd Grodzki dla wiadomości wszystkim bydź powinna, a Urzędnicy Grodzcy w swoim Wdztwie, lub Ziemi, nie zmyśloną maią mieć, w któreby osiadać mogli Possessyą, *sub amissione Officii*, *ad instantiam cujusvis Nobilis*, w Trybunale *inter Causas Officii decernendas*, dla nie ziechania zaś tak na Kadencyą Ziemską, iako i Grodzką, żadna inna racya (wyiąwszy nie zmyśloną chorobę, którą zaraz po przyszłey Kadencyi Osoby Sędziowskie zaprzysiądz maią, albo publiczną Funkcyą) służyć nie ma. Aby iednak Kadencya Ziemska upadać nie mogła, i sprawiedliwość zwłoki nie cierpiała Konstytucyą *Anni* 1764. pod Tytułem: o Sądach stanowioną, o obieraniu *ad hunc casum per Nobilitatem* Surrogatow, kilku tylko Wojewodztwom Prowincyi Wielkopolskiey służącą, na całą Koronę rozciągamy. Sprawy wszystkie, ile bydź mogą, na Kadencyi Sędziowie odsądzać maią choćby i z przewleczeniem czasu. Regestra tak w Ziemstwach, iako i Grodach, aby oprawne, i według opisu dla Trybunału, znaydowały się. Te zaś tylko w Ziemstwach, i Grodach Rege-

stra

ANNO 1768

ſtra mieć chcemy to ieſt: Jeden Regeſtr Spraw wſzelkich Ziemiańſkich, *ſine beneficio areſti*. Drugi *ex remiſſione* z Trybunału, który *ante alias cauſas* brany bydź ma; Trzeci Taktowy, Czwarty *pœnalium*, dla odzyſkania Grzywien, w których po trzy tylko wpiſy na karcie *in Folio* mieć chcemy *ſine quibusvis areſtis*.

Dilationem pœnæ Contumaciæ odtąd abroguiemy, iako mniey potrzebną znoſząc także *abusum* w Sprawach kryminalnych, że po dowodach oczywiſtych, i zaprzyſiężonych Skrutyniach, oſądzonego na śmierć, Sąd powodowey ſtronie ſamoſiodm poprzyſięgać każe. Zważaiąc przeto niepotrzebne zaprzyſięganie dawnym zwyczaiem na śmierć determinuiemy, aby gdy Sąd obwinionego winowaycę na śmierć ſkaże zaprzyſięgać Strona śmierci nie powinna, gdy oſądzony *per ſcrutinia* doſyć ieſt poprzyſiężony.

W ſprawach, które *pro Relevatione Decreti Tribunalitii* ſtrony promowuią, zachowuiąc powagę tychże Dekretow *ultimæ inſtantiæ*, Trybunały Remiſs żadnych, tak do Ziemſtw, iako i Grodow czynić nie maią, lecz ie *omnino* rozſądzać, w wſzelkich zaś innych Sprawach, *motu Judicii* Remiſſy czynione nie będą, chyba gdyby ſtrony ſame ſię ugodzić miały, i Proiekt do Remiſſy *per ſe ſeu speciales ſuos Plenipotentes*; Sądowi podały.

A że Seymem *Convocationis*, na rozpiſuiących ſię po Kondeſcenſyach Officyaliſtow ułożony rygor *pœnalitatis*, zdaie ſię *metum incutere* Sędziom, zgodzenia ſię czaſem na nieſprawiedliwą ſentencyą, unikaiąc reſponſyi w promocyi *per activiorem partem* w Trybunale Sprawy, zaczym obiaśniaiąc Konſtytucyą Konwokacyiną, tak rozumianą mieć chcemy: iż gdyby ſię z oboiętnych dowodow, i probacyi takowe trafiły *per aliter ſentientes Officiales* rozpiſy, a w Trybunale z tych dwoch Sentencyi, iedna *ex potiori Juſtitia*, pokazała ſię bydź ſprawiedliwſzą, na ow czas drugiego Officyaliſty ſentencya nie ma pociągać *pœnalitatem* za ſobą na rozpiſuiącego ſię, lecz w takowym tylko razie podpadać maią rozpiſuiący ſię ukaraniu, gdyby *contra Documenta*, lub *aliter obloquentibus inquiſitionibus* albo *contra Regulam Decreti Tribunalitii*, oczywiście *favorabilis* pokazała ſię, ktorego znich Sentencya.

Inſuper, gdyby ciż Officyaliſtowie zgodziwſzy ſię *in reſolutione Jurium*, ſzczegulnie *in puncto* nakazania terminu ſatysfakcyi rozpiſać ſię mieli, i ztych przyczyn maią *ſubeſſe pœnalitati per Conſtitutionem 1764. impoſitæ*, a przez Trybunał *irrogandæ*. Rozpiſowa zaś Sentencya *nullitatis* bydź ma.

Ze w Trybunałach naywięcey czaſu zabierać zwykły Sprawy Graniczne, i tych Decyzya częſtokroć przez niedokładne, i złe deliniowanie Mappy w ſądzie produkowane, ſzwankować ſprawiedliwość zwykła. Przeto uſtanawiamy *Lege præsenti*, aby takie Sprawy *primam Inſtantiam* koniecznie w Sądzie Ziemſkim miały, ktory Sąd *non intrando in Cognitionem* teyże Sprawy, ani przepiſuiąc reguły, na grunt *cum præfixione Termini Condeſcenſorialis, Granicialis*, & *optione conducendi Geometræ jurati* zſyłać maią, a tam Urząd Podkomorſki, bądź to ſam Podkomorzy (ktorzy wſzyſcy Rotą w Konſtytucyi 1588. przyſięgli bydź maią) bądź to Komornik Jego niedopuſzczaiąc appellacyi żadney *in præliminariis Causæ*, *prævia adcitatione Collateralium*, *attentis Documentis*, & *Signis Granicialibus*, *vel Limite Naturali*, a *in defectu* tych oczywiſtych, *prævia inquiſitione*, & *Teſtimonio Senum*, Sprawę tę *finaliter* oſądzić ma.

ANNO 1768 Mappę ieżeli potrzeba będzie na granice uformowaną podpisze, a od takowego Sądu Sprawa, *per appellationem a definitiva, aut in Casu non admissæ, per gravamen*, iść dopiero do Trybunału ma, ktory Trybunał, ieżeliby z iakowych permowencyi słusznych, Dekretu Podkomorskiego approbować nie mogł na Stole, tedy na powtorną *ad Fundum* odeszle Kondescensyą i innego Podkomorzego, a nie Komornika naznaczy. A gdyby na takowey powtorney Kondescensyi na Gruncie expedyowaney, Dekret pierwszy Graniczny approbowany został, więc ta Decyzya *transire* ma *in Rem plene judicatam*, i stronę wzruszać chcącą, takowe Dekreta *pœnis Convulsionis Decretorum* ukaraną mieć chcemy.

Sprawy *delineationem Mappæ, & exequationem Ductuum* nie maiące, choćby zaczęte były w Trybunale, w Ziemstwie *ante omnia* sądzone bydź powinny, *cum decernenda Condescensioną ad Campum*. Zaczynaiący izaś kwestyą o Granicę, przez Sąsiada possydowaną, żadną miarą *violenter* do Gruntow, czyli Lasow pretendowanych, zabierać się nie ma, ani szkod żadnych czynić, *sub pœnis* siedzenia wieży czterech Niedziel, & *mille Marcarum ex Regestro Terminorum, Tactorum, vindicandarum*, & *responsione*, za takie szkody, i wiolencye, *etiam ante decisionem Causæ Granicialis extendendæ*. A strona possyduiąca Grunt, czyli Las w sporze będący, po przysądzeniu go stronie drugiey, oddać *uno cum calculo, seu bonificatione* powinna będzie. Komornikowie Graniczni possessyonaci w Woiewodztwie lub Ziemi bydź powinni, *sub amissione Officii*, a w Woiewodztwach, Kujawskim, Wołyńskim, Podolskim, Bracławskim, i Bełskim, z przyczyny rozległych Powiatow, w każdym Powiecie po trzech Komornikow Granicznych, Urodzonym Podkomorzym, mieć pozwalamy. Zapobiegaiąc Fabrykacyom wszelkim, naprzod *onus responsionis*, w Xięstwie Mazowieckim, Pisarzom Ziemskim, wraz i Grodzkim, za Regentow, i Susceptantow swych, w innych zaś Woiewodztwach, gdzie są osobni Pisarze Ziemscy, osobni Grodzcy, co należy do Xiąg Ziemskich, Pisarze za swych Regentow i Susceptantow, w Grodzkich zaś Regenci za swych Susceptantow odpowiadać powinni, z tym dokładem, iż gdzieby *vacuum spatium* w Xięgach tak Ziemskich, iako i Grodzkich było doyrzane, tedy Delator tego dowodzący ma zyskać na Pisarzu Ziemskim, ieżeli w Ziemstwie, a w Grodzie na Regencie Grodzkim dwa Tysiące Grzywien. Nadto dozwalaiący *spatium* Pisarze, lub Regent, *sessione Turris* Niedziel sześciu ukarany będzie, a *vacuum in instanti* kancellowane bydź powinno, Starostowie zaś Sądowi, tak Regentami, iako i inne *Officia executiva*, na sobie noszącemi, Osoby w Powiecie osiadłe i zdolne stanowić maią.

Ze częstokroć *in expressione Feriarum*, pod ktoremi Kancellarye tak Trybunalskie, Ziemskie, Grodzkie, iako i *Actus Condescensionum, Commissionum*, swoie Akta zapisuią, wynikaią *ambiguitates* w poznawaniu pierwszeństwa Tranzakcyi i Terminow, Prawem ninieyszym *in perpetuum* uchwalamy, aby tak co do Sądow wszelkich, iako i do Suscept, nie tylko *Feriæ*, ale i dni Miesiąca, i Roku, *specifice* koniecznie Zapisywane były.

Ze Korrektury *Anni* 1726 słowa: *de Decretis vim Legis sapientibus*, dały pochob Pieniactwa, i wzruszania kilku, lub kilkunastu Dekretow; przeto obiaśniaiąc to, deklaruiemy; iż po wypadłych *observatis gradibus instantiarum*, dwoch Dekretach Trybunalskich, *ex feriis Controversiis conformiter* decyduiących, ktoby

wzruszać więcey chciał Sprawę, ma bydź skarany *pœnis Convulsionis Legum*, nawet Grody, i Kancellarye takowych relacyi, pozwow przyimować nie maią, *sub pœnis Sessionis Turris, per spatium quatuor septimanarum, ac pœna quingentarum Marcarum Parti provocatœ adjudicandarum*, tudzież i takowych Dekretow *ulatenus* wzruszać nie będzie się godziło, w ktorych akceptacya zaszła, *sub pœna Sessionis Turris* przez Niedziel dwie; *&* *Mille Marcarum irremissibiliter adjudicandarum*. Co się zaś tycze Spraw *ex noviter repertis Documentis*, tak na przyszłe czasy postanawiamy: Iż Strona wynalazszy iakowe nowe Dokumenta, które rozumie bydź *rem evincentia* powinna zapozwać drugą stronę, z którą Dekret miała. do Ziemstwa, *ad attendendum & justificandum eadem noviter reperta documenta*; które Sąd Ziemski *ante omnia* zważyć powinien, ieżeli te Dokumenta *rem evincunt*, a uznawszy że *evincunt*, Stronę *ad Juramentum* przypuści, że te Dokumenta, które *pro noviter repertis* pokłada, przed tym nie miała, *& circa Communicationem Documentorum* nie utaiła, ani o Nich wiedziała, który Jurament gdy strona wykona, nakaże Sąd Ziemski *restituere Causam in integrum*, i rozsądzi według dowodow przez te dokumenta okazanych. A gdyby *vexatorie* tylko *sub prætextu noviter repertorum* Strona Stronę zapozywała, i nie zdałyby się Dokumenta *rem evincentia*, *Partem indebitè provocantem* Sąd Ziemski ukarze *pœna Sessionis Turris per spatium quatuor Septimanarum*, *& Mille Marcarum*, *cum impositione perpetui silentii*, a tak Dekretu iuż więcey nie będzie się godziło wzruszać, *sub simili rigore*. ANNO 1768

A lubo dawny Praw Opis, i rigor nie mogł powściągnąć niezbożnych ludzi od brania w Trybunałach korrupcyi, ani Przysięgi powtarzane tey zuchwałości zagrodzić potrafiły, a częstokroć iedni drugim Sędziowie w takowym występku folgować zwykli. Więc odtąd gdyby komu z Deputatow zadana bydź miała korrupcya, Forum iuż nie w Trybunale, lecz w Sądach Relacyinych takowym Sprawom przepisuiemy, Sądy iednak Relacyine sądząc Sprawę Deputata o korrupcyą, *in Cognitionem* Dekretu Trybunalskiego wdawać się nie maią *sub nullitate*, i gdyby zadana korrupcya od kogożkolwiek dowiedziona bydź miała, *rigor perpetuæ abjudicationis*; nie tylko od wszelkiey Funkcyi, ale *& ab omni Activitate* naznaczamy. Takaż sama kara *in temere obijcientem extendi* ma. Kommendant Trybunałowi *in præsidium* przydany, aby do subordynacyi zupełnie należał do Trybunału *& in Causa delicti* mogł bydź, *ex Consensu Stubæ* aresztowany, sądzenie zaś onegoż, iako i wykraczaiących Officyerow, należeć ma do Kommissyi Woyskowey; a Kommissya Woyskowa destynowane *Corpus* na Kommendę, *& in præsidium* Trybunału, iuż Go wyciągać nie ma, aż do skończenia Kadencyi onego, chyba za zezwoleniem Trybunału odmienić może.

A gdy coraz większe z niespokoyności, i niestałości ludzkiey w uczynieniu, a potym reklamowaniu Tranzakcyi, wzmogły się Prawne kłotnie, które naywiększą niechęć między Obywatelami sprawuią, onym chcąc iak nayskuteczniey zapobieżeć, *pro Lege perpetua*, *& irrevocabili* mieć chcemy, aby Donacye, Zapisy, Intercyzy, Kwity i wszelkie inne Tranzakcye, *ex Actu bonæ voluntatis* autentycznie nastąpione w Księgach zeznane, wieczyście trwałe, i niewzruszone były. Gwoli czemu postanawiamy, aby każdy w Leciech, i rozumie zupełnym, podług opisu dawnych Praw będący, to iest *quo ad donationem*, *& resi-*

ANNO 1768 *gnationem*, aby miał lat 24. zupełnych, lub ich nie maiąc, przyszedłszy *ad hanc competentiam*, approbował. *Quo ad obligationem* aby miał także lat 24. skończone, takowy zawarłszy zkim Tranzakcye, Donacye, lub rezygnacyą uczyniwszy kontrakt, lub komplanacyą spisawszy, i onęż roborowawszy, nadto ieszcze w akceptacyą swoiey czynności wszedłszy, czyli sam przez się, czyli specyalnego swego *ad Actum* umocowanego Plenipotenta, *præmissa* uczyniwszy mocy żadney mieć nie będzie, takowe Tranzakcye Manifestami reklamować, onych wzruszać, *sub pœna sessionis Turris* przez Niedziel 12. & *mille Marcarum in foro competenti adjudicandarum*, ktore Tranzakcye & *Actus Officiosos* według *Statu* za niewzruszone mieć chcemy: chyba żeby Strony obydwie same się dobrowolnie z Tranzakcyi zawartey zrzucały, i oney między sobą nie przyimowały, takowe *nullius valoris* bydź maią. Ci zaś młodzi ktorzy do zawarcia Tranzakcyi nie maią *Competentiam* dwudziestu czterech, albo przynaymniey *discretionem Annorum*, dwudziestu lat, dopieroż w Opiekach (poko nie maią lat ośmnaście) u Opiekunow zostawać maiący aby nie mieli mocy Summ na Dobra zaciągać, Zapisy czynić, i ręczne karty dawać, także u Bankierow, Kupcow wszelkiego gatunku towary, i Kleynoty brać na kredyt, a to pod przepadkiem Summ, i Towarow, na potym ostrzegamy.

Zapobiegaiąc iednak ukrzywdzeniu *Juris Naturæ* i zażywanym na wyzucie z fortuny podeyściom, wszystkie ogulnie Tranzakcye między Opiekunami, i Pupillami, między starszemi i młodszemi Bracią w ufności, rzetelności, i sprawiedliwości zawarte, a w ktorych się podeyście lub *læsio Juris Naturæ*, iawnie, i dowodnie pokaże, choćby *in omni forma*, & *cum omnibus solennitatibus*, czynione były, kassowane, & *nullius valoris* bydź powinny.

Ponieważ rożne podstępy i oszukania między Obywatelami Korony Polskiey zagęściły się, przez zeznawanie w obcych Grodach, i Ziemstwach wieczystych Tranzakcyi, i onych w czasie Prawem opisanym osobliwie Statutu W. X. Lit: w Rozdziale siodmym, Artykule 2gim *Titulo*: Jeżeliby komu trzeba Zapis czynić krom Rokow Ziemskich do Xiąg własnego Woiewodztwa, lub gdzie na Powiaty rozdzielone do własnego Powiatu gdzie Dobra leżą, nie przenoszenia.

Przeto odnawiaiąc pomieniony Statut, nie tylko dla Woiewodztw, ktorym się sądzić zwykły, lecz i na całą Koronę rozciągaiąc postanawiamy. Iż tranzakcye wszelkie, tak wieczyste, iako i doczesne, ręczne, dożywocia i Zapisy, w obcych Grodach, lub Ziemstwach zeznane a podług pomienionego Statutu W. X. Lit: na pierwszych, lub powtornych Rokach w czasie pokoiu, sposobem Oblaty do Xiąg własnego Woiewodztwa, lub Powiatu gdzie się Dobra znayduią, a wczasie niepokoiu, lub grassuiącego powietrza, po uspokoieniu tego w Rok i Niedziel sześć, nie będą przeniesione, takowe Tranzakcye niszczemy, i za nieważne w każdym Sądzie mieć chcemy.

Zapobiegaiąc wielorakim inkonweniencyom ktore się przez nieporządek w Ziemskich, i Grodzkich Kancellaryach, oraz przez depaktacyą dzieią, i gdy według opisu Konstytucyi Roku 1726. do tego czasu nie masz zachowania, i sprawowania się, postanawiamy odtąd, & *sub infra scripto rigore* mieć chcemy:

chcemy; aby Starostowie, do ktorych, gdzie Kancellarye, i stanowienie Pisarzow, Regentow, Vice Regentow, i Susceptantow należy, a w Xięstwie Mazowieckim gdzie Pisarze Akta sprawować, i Regentow przysięgłych mieć powinni, Ustawę niżey opisaną w Kancellaryach zachowali. Aby się nikomu nie godziło Tranzakcyi do Xiąg przyimować, tylko przysięgłey Osobie, gwoli czemu zalecamy Starostom Grodowym, iako i Pisarzom Mazowieckim, aby *promulgatam hanc Legem*, do Grodu i Kancellaryi ziechawszy, czyli to Regenta czyli Vice-Regenta lub Susceptanta, *ad suscipiendas Transactiones*, postanowili, ktory *in eam Rotham* Jurament wykonać powinien.

„Ja N. przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu, &c. iż maiąc powierzo-„ ne Akta *ad suscipiendas quasvis Transactiones*, one wiernie sprawować będę, „ *Recognitiones* wszelkie, *juxta mentem, & assensum recognoscentis* przyimować, „ i oszukania wszelkiego *inter recognoscentes* przestrzegać będę, Tranzakcye „ wszelkie, i Rekognicye sam swoią ręką nikomu Protokuły nie pozwalaiąc, „ w Kancellaryi, a nie w gospodzie wpisywać będę, i rekwiruiącym zaraz „ wydawać, bez depaktacyi nie omieszkam. Od Suscepty więcey wymagać „ nadto, iak iest w teraźnieyszy ustawie, nie będę, od Extraktow więcey pła-„ cić, iak od Arkusza ścisłym charakterem po Zł: iednemu, nie dopuszczę, i „ Palestrantow przy Kancellaryi będących, w tym pilnie przestrzegać będę, „ a nie posłusznych temu Prawu, Sądowi donieść powinienem, żadnego nie „ maiąc względu tak na bogatego, iako i na ubogiego, każdemu według Bo-„ ga i sumnienia przyimować, i nic ptzeciwnego Prawu w Tranzakcyach po-„ pisywać obliguię się. Tak mi Panie Boże dopomoż &c.

Po ktorey wykonaney przysiędze Starostowie, lub Pisarze Tabellę w tym Prawie przez Nas ustanowioną, i za Prawo zachować mianą, wypisać każą, i w Kancellaryi każdemu dla wiadomości zawiesić, & *observantiam* oney przyimuiącym, i Extrakty wydawaiącym zalecą, a gdzieby ieden Regent lub Susceptant, w Kancellaryi do Suscepty wystarczać nie mogł iako też *ad casum* choroby, wolno będzie Starostom, lub Pisarzom, dwoch, lub naywięcey trzech takowych *circa* Akta zostawić przysięgłych, Vice-Regentow, lub Susceptantow, za ktorych *onus responsionis*, bądź na Starostow od ktorych oni dependować będą, bądź na Pisarzow, ktorzy Akta sprawuią wkładamy. Iż gdyby przestępny teraźnieyszemu Prawu, miał w czymkolwiek *contra juratam fidem* postąpić, i Ordynacyi teraźnieyszey zadosyć nie czynić, wolno będzie każdemu nie tylko tego Susceptanta ale też Starostę lub Pisarza zapozwać do Trybunału, *ad Regestrum terminorum Tactorum*, gdzie takowy *transgressor Legis cum suo principali pœna sessionis Turris* przez Niedziel sześć, & *Mille Marcarum* karany bydź ma, Gwoli czemu ostrzegamy, aby Starostowie i Pisarze takowych Regentow, Vice-Regentow Susceptantow, *Viros capaces & bene Possessionatos* mieli, ktorym maią Xiąg, i Sesceptę powierzać: Waruiemy oraz, & *sub indispensabili rigore* mieć chcemy, aby Starostowie ktorym to *ex Lege incumbit*, Archiwa dla konserwacyi Xiąg bespieczne, tudzież Kancellarye porządne, w swych Starostwach mieli, a gdzie ich dotąd nie masz, aby one, iako i Archiwa erygowali, *sub pœna abjudicationis, & amissionis* Starostwa, *ad Instantiam cujusvis* w Trybunale *ex Regestro Terminorum Tactorum decernenda*, co się ma rozumieć i o Wieżach na Delikwentow.

TABELLA Z TAXĄ *JURIUM CANCELLARIÆ.*

ANNO

1768 Od Rezygnacyi, Donacyi, Cessyi, Trasfuzyi - - Zł: 2.

Od Roboracyi Kontrakow, Skryptow - - - Zł: 1.

Od Zapisow, Kwitow, Wizyi, Intromissyi, Aresztow, Obdukcyi Prezent, Manifestow, Dożywocia - - - - - Zł: 1.

Od Relacyi, Pozwow tak Ziemstwa, Grodu, iako i Trybunału Gr: 20.

Od Pieczęci na iakiżkolwiek Extrakt lub Pozew - - Gr: 6.

Od Plenipotencyi czy Specyalney, czy Ordynacyiney, choćby na kilka lat uczynioney, albo Wadyalney - - - - - Zł: 2.

Od Publikacyi, *circa manifestationem* samemu Woźnemu - Gr: 15.

Od Prezenty Pieniędzy, Bydła, Koni ze szkody wziętych Zł: 2.

Od przeliczenia Summ Kapitalnych od Tysiąca - - Gr: 5.

A gdy nam iuż na tym Seymie do opisania Korrektury Praw nie przyszło więc *in ordine* do ułożenia Proiektu, na następuiący *immediatè* Seym ordynaryiny, naznaczamy Deputatow pod prezydencyą Xcia Prymasa ieżeliby się tu znaydował, & *in præsentia* Ministrow *utriusque gentis* którzy tu będą przytomni: WW. Antoniego Ostrowskiego Kuiawskiego, Hieronima Szeptyckiego Płockiego, Biskupow, Antoniego Xcia Jabłonowskiego Poznańskiego, Ignacego Twardowskiego Kaliskiego: Woiewodow, Tadeusza Lipskiego Łęczyckiego, Jana Czarneckiego Bracławskiego, Jozefa Malickiego Sanockiego: Kasztelanow, Antoniego Kossowskiego Sekretarza, Jana Małachowskiego Referendarza, Władysława Gurowskiego Pisarza, Jana Chryzostoma Kraiewskiego Instygatora, Koronnych: Tamasza Dłuskiego Lubelskiego, Andrzeia Gostomskiego Malborskiego, Jozefa Wilczewskiego Wiskiego Podkomorzych, Teodora Szydłowskiego Warszawskiego, Kaietana Chryniewieckiego Czerwonogrodzkiego, Jozefa Mikorskiego Gombińskiego, Chorążych, Kazimierza Wykowskiego Czerwonogrodzkiego, Jana Tymowskiego Piotrkowskiego Stolnikow, Macieia Skorupkę Drochickiego, Jozefa Radzickiego Zakroczymskiego, Pienkowskiego Nurskiego Podczaszych, Woyciecha Ostrowskiego Podsędka Łęczyckiego, Macieia Sobolewskiego Warszawskiego, Adama Kownackiego Nurskiego Pisarzow, Stanisława Wołłowicza Starostę Przyłuskiego; którzy ziechawszy się *in Mense Octobri* tu do Warszawy w tym Roku, *absentia nonnullorum non obstante*, Proiekt Korrektury Praw czerpaiąc, Prawa nayprzod z Statutu Lit: potym z Korrektury Pruskiey, a na ostatku i z powszechnego Cywilnego Rzymskiego, lub innych obcych Praw wszelkich, na następuiący Seym napiszą, i podpiszą, i Stanom do uwagi, wybrania, odmiany, lub poprawy podadzą; W czym Zgromadzone Stany *decisionem pluraliiate Votorum*, *uti in materia Juridica*, zachowuią. Exekucya Tego Prawa o Trybunałach ma się zacząć od Reassumpcyi następuiacego *immediate* Trybunału.

TRYBUNAŁ KORONNY.

1775 Między innemi staraniami, które J. K. Mość dla Dobra Publicznego czynić raczył nie mnieyszą Jego było usilnością przywrócić kwitnącą sprawiedliwość w Kraiach Rzepltey i wymiarem oney zaszczycić Obywatelow Jego Królestwa do czego łącząc chęci i żądania swoie U. X. Marszałkowie Seymowi i Konfederacyi Oboyga Narodow mieli o tym pilne staranie, żeby przy waku-

iących Trybunałach Głownych tak Koronnym iako i W. X. Lit: Państwa Rzeplitey bez sprawiedliwości nie były, i dla tego nie tylko Ziemskich i Grodzkich sprawowanie Juryzdykcyi przez Uniwersały zlecone było: ale też Konfederackie Sądy ustanowili i w nich z Konsyliarzami swoiemi prawie z uszczerbkiem zdrowia dotąd zasiadaią, przecięż gdy dla tym większego okazania chęci, iak ich bieg teyże sprawiedliwości, i wygoda Obywatelow interessuie potrzebę, otwarcia Głownego Trybunału Koronnego uznali, więc i Trybunał Koronny reassumowanym mieć chcemy i ten do dawnych siedlisk, w Piotrkowie i Lublinie wracamy. Który Trybunał w Prowincyi Wielkopolskiey w Piotrkowie dnia 1. Września zaczynać się będzie a kończyć się w Sobotę przed Niedzielą Kwietnią; zaś Trybunał Prowincyi Małopolskiey w Lublinie w Poniedziałek po Niedzieli Przewodniey zaczynać się ma, a kończyć w Wigilią Swięta S. Tomasza. Na ten Trybunał Deputatow zawsze na dniu 15. Lipca zaczynaiąc się Roku teraźnieyszego sposobem w Konstytucyi Roku 1768. tak co do porządku Elekcyi iako Ziem alternat przepisanym, Woiewództwa obierać będą iako to: Woiewództwo Krakowskie w Proszowicach, Woiewodztwo Poznańskie w Poznaniu, Kaliskie w Kaliszu, Gnieznieńskie w Gnieznie, po iednemu. Woiewództwo Sandomirskie w Opatowie, Sieradzkie z Alternatą z Ziemią Wieluńską to iest: dwa razy Woiewództwa; a raz z Ziemi Wieluńskiey w Piotrkowie, zaś Woiewództwo Łęczyckie, Brzeskie Kuiawskie z Inowrocławskim, Kiiowskie na mieyscach Konstytucyą Roku 1768. oznaczonych po iednemu, Woiewództwa Ruskiego Ziemia Chełmska alternatę z Powiatem Krasnostawskim w Chełmie iednego, Woiewództwa: Wołyńskie, Podolskie, Lubelskie, alternatą z Ziemią Łukowską, oraz Ziemia Dobrzyńska z Woiewództwem Płockim zaczynaiąc alternatę, teraz od Woiewództwa Płockiego; także Woiewództwo Mazowieckie z Alternatą Ziem tak iak przedtym było; dwoch w Warszawie zaczynaiąc teraz od Ziemi Wiskiey; tudzież Podlaskie, Rawskie na mieyscach w Konstytucyi R. 1768. wyrażonych po iednemu. Nie mniey Kapituły dziewięciu tylko Duchownych Deputatow, tegoż samego dnia 15. Lipca obierać maią tym sposobem Kapituła Gnieznieńska iednego zawsze Prezydenta, zaś Deputatow Krakowska, Kiiowska, Poznańska, Płocka, Łucka, Chełmska, Kamieniecka, po iednemu. Wszyscy więc Deputaci obrani Duchowni i Swieccy, z Dokumentami autentycznemi swych Elekcyi i Przysiąg Konstytucyą R. 1768. przepisanemi, do Piotrkowa na dzień reassumpcyi pierwszy Miesiąca Września, ziechawszy i te dokumenta w Aktach Trybunalskich zaoblatowawszy tamże podług Prawa tegoż samego dnia *Votis Secretis* Marszałka z pomiędzy Swieckich Deputatow obiorą. Zachowuiąc Alternatę Prowincyi do Laski, która Alternata na Prowincyą Małopolską teraz przypada. A obiaśniaiąc Konstytucyą R. 1768. co do ciągnienia Losow na Rozdział Deputatow Trybunalskich w Wielkiey lub Małey Polszcze sądzić maiących, postanawiamy aby podług Prawa Ru. 1726. wszyscy Deputaci rowno i nierozdzielnie przez cały czas Sędziowskiey Funkcyi swoiey aktualnemi oney Uczestnikami byli, *sub amissione praesentiae* według formy Kommissyi Skarbowey Koronney, liczbę Regestrow Sądowych Konstytucyi R. 1768. ustanowionych zachowaną, i te Regestra iako to Woiewódzkie oraz Dóbr Ordynacyi Zamoyskiey i *Remissarum* w czasie niżey oznaczonym, a inne w czasie pomienioną Konstytucyą przepisanym sądzone aby były, stanowiemy. A tych Regestrow Woiewódzkich Kadencye sądzone

Iii 2

ANNO 1775

1775 bydź maią tym porządkiem: Pierwszego Roku zaczynaiąc teraźnieyszego, w Piotrkowie, Regestr Woiewództwa Poznańskiego od reassumpcyi, to iest: od dnia 1. Września do dnia 15. Października; Kaliskiego z Gnieznieńskim od dnia 15. Października do ostatniego Listopada *inclusivè* z Sieradzkiego z Ziemią Wieluńską, od dnia 1. Grudnia do dnia 15. Stycznia, Łęczyckiego od dnia 15. Stycznia do 20. Lutego, a od 20. Lutego aż do Niedzieli Kwietniey to iest Limity. Regestr *Causarum remissarum*, *Contumacialium*, *Processuum*, *omnium Palatinatuum majoris Provinciæ tum suspensionum & paritatis Votorum* przeszłych Trybunałow Wielkopolskiey, drugiego zaś Roku także w Piotrkowie następuiącego drugiego Trybunału, Regestra Spraw Woiewództwa Brzeskiego Kuiawskiego z Inowrocławskim od Reassumpcyi to iest: od dnia 1. Września do dnia 10. Października. Ziemi Dobrzyńskiey z Woiewództwem Płockim, aż od dnia 10. Października do dnia ostatniego Listopada *inclusivè* Mazowieckiego od dnia 1. Grudnia do ostatniego Stycznia *inclusivè*. Rawskiego od dnia 1. Lutego do dnia 5. Marca, zaś od dnia 5. Marca do Niedzieli Kwietniey, to iest Limity. Regestr *Causarum remissarum Contumacialium*, *Processuum omnium Palatinatuum majoris Provinciæ tum suspensionum & paritatis Votorum* przeszłych Trybunałow Prowincyi Wielkopolskiey. Każdy Trybunał po skończoney Kadencyi w Piotrkowie przeniosszy się do Lublina na Reassumpcyą w Poniedziałek po Niedzieli Przewodniey przypadaiącą, sądzić będzie Regestra Spraw pierwszego dotąd Roku Regestr Woie: Krak: do dnia ostatniego Maia *inclusivè*. Sandomirskiego od dnia 1. Czerwca do dnia 15. Lipca, Kiiowskiego od dnia 15. Lipca do dni ostatnich Sierpnia *inclusivè*. Woiewództwa Ruskiego, Ziemi Chełmskiey z Powiatem Krasnostawskim od dnia 1. Września do 12. tegoż Miesiąca, Regestr Spraw wynikaiących z Dóbr Kluczow Ordynacyi Zamoyskiey od dnia 12. Września do dnia 19. tegoż Miesiąca; W. Wołyńskiego, od dnia 19. Września do dni ostatnich Października *inclusivè*, od dnia 1. Listopada do Limity w Wigilią Swięta S. Tomasza Apostoła przypadaiącey, Regestr *Causarum remissarum Contumacialium Processuum omnium Palatinatuum Minoris Poloniæ, tum suspensionum & paritatis Votorum* przeszłych Trybunałow Prowincyi Małopolskiey. Drugiego zaś Roku tamże w Lublinie następuiącego drugiego Trybunału Regestr Woiewództwa Podolskiego od reassumpcyi aż do dni ostatnich Maia *inclusivè*. Lubelskiego od dnia 1. Czerwca do dnia 15. Lipca; Podlaskiego od dnia 15. Lipca do dnia 5. Września, Bracławskiego od dnia 5. Września do dnia 15. Października, Czerniechowskiego od dnia 15. Października aż do dni ostatnich tegoż Miesiąca *inclusivè*. Od dnia 1. Listopada do Limity w Wigilią Swięta S. Tomasza Apostoła przypadaiącey Regestr *Causarum Remissarum Contumacialium Processuum omnium Palatinatuum Minoris Poloniæ tum suspensionum & Paritatis Votorum* przeszłych Trybunałow Prowincyi Małopolskiey. Takową Alternatą Kadencye Regestrow Woiewódzkich co rok innych *consecutivè* sądzone bydź powinny. A Deputaci po Woiewództwach obrani tamże zaraz na mieyscu Elekcyi przysięgę wykonaią w tę Rotę: " Ja N. przysięgam Panu Bogu w „ Tróycy S. Jedynemu iż Wota na Seymiku na mnie dawane ani przezemnie „ ani przez kogożkolwiek z moią wiadomością datkiem lub obietnicą uymowane nie były, a na Sądzie Trybunalskim zasiadaiąc, podług Prawa pisanego i dowodow Stron wykonywaiąc toż Prawo, a nie według upodobania „ oneż tłómacząc maiąc samego Boga przed oczyma, sprawiedliwie sądzić

stron

„ Stron rozprawy i sporow pilnie słuchać będę bez żadnego względu na boga- ANNO
„ tego i ubogiego, przyiaciela i nieprzyiaciela, Obywatela i przychodnia przy- 1775
„ iaźnią też ani nienawiścią, łaską ani nadgrodą, promocyą ani obietnicą,
„ groźbą ani instancyą ustną lub listowną od kogożkolwiek uczynioną uwodzić
„ się nie dam, podarunkow iakichkolwiek i od kogokolwiek mnie samemu lub
„ przez subordynowane Osoby, tak teraz w przeciągu Funkcyi iako i po skoń-
„ czoney z przyczyny teyże obiecanych nie wezmę. Tranzakcyi wczasie
„ trwaiącey funkcyi ani przez siebie ani przez subordynowane Osoby zawierać
„ nie będę. Sekretu Izby nie wydam ani mową ani listem ani iakimkolwiek
„ sposobem. Praktyk wszelkich w każdych Sprawach, i z kimkolwiek czynić,
„ ani rady dawać nie będę, ale podług Przepisow Trybunałowi uczynio-
„ nych sprawować się i zachować starać się będę, a w obieraniu Marszałka de-
„ pendencyi od nikogo mieć nie będę; o Kondemnacie, ieźliby iaka na
„ mnie od kogo otrzymana była i ktora mi teraz do funkcyi szkodzić miała
„ nie wiem. Tak mi Panie Boże dopomoż i niewinna Męka Chrystusa Pana. „
Maiąc zaś wzgląd na to iż Pisarze Ziemscy, Sieradzki i Lubelski będąc zatrudnieni pisaniem Dekretow w Trybunałach, Sądow Ziemskich sądzić nie mogą przez co Obywatele Woiewództwa Sieradzkiego i Lubelskiego nie mało są pokrzywdzeni. Przeto dogadzaiąc Obywatelom tych Woiewództw wyżey wyrażonych UUr. Pisarzow Ziemskich, Sieradzkiego i Lubelskiego od pisania Dekretow uwalniamy, na mieysce ich Woiewództwom każdemu na swoią Kadencyą Pisarzow obierać zlecamy. Gdyby zaś Pisarz obrany na Kadencyą Regestru swoiego Woiewodztwa dla śmierci lub niespodziewaney choroby ziechać nie mógł, tedy mieysce obranego Pisarz Ziemski tegoż Woiewództwa lub Ziemi a wprzypadku śmierci na Pisarza Ziemskiego Podsędek mieysce obranego i zmarłego zastąpi. Woiewództwo zaś Mazowieckie na Seymiku Deputackim Pisarza z całego Woiewództwa obierać będzie, który gdyby przed Kadencyą Regestru tegoż Woiewództwa umrzeć miał, tedy Pisarz Ziemski, a w przypadku śmierci na tego, Podsędek z Ziemi wyższey na którą Turnus przypada zastąpić ma, podobnież Woiewództwa Wielkopolskie to iest: Poznańskie, Kaliskie i Gnieznieńskie iednego Pisarza z tych trzech Woiewództw Generałem po Seymikach Deputackich w Poznaniu obierać maią, w Rawskim zaś Woiewództwie Pisarz na Kadencyą Regestru swego z tey Ziemie obierany będzie, z którey i Deputat a w przypadku śmierci na obranego Pisarza sposob dla Woiewództwa Mazowieckiego wyżey opisany, w Woiewództwie Rawskim zachowany mieć chcemy. Którży to Pisarze obrać miani przysięgę dla Pisarzow Trybunalskich przepisaną wykonać będą powinni; a zapobiegaiąc bespieczeństwu Dekretow Trybunalskich postanawiamy; aby Pisarz na Kandencyą Regestru swego Woiewództwa przyieżdżaiący każdy Dekret Trybunalski *in spatio* dni trzech to iest: Pisarze Trybunalscy Prowincyi Wielkopolskiey w Aktach Ziemstwa Sieradzkiego, a Pisarze Prowincyi Małopolskiey w Aktach Ziemstwa Lubelskiego zaoblatowali, które Dekreta Pisarz Ziemski Sieradzki dla Prowincyi Wielkopolskiey, a Pisarz Ziemski Lubelski dla Prowincyi Małopolskiey na rekwizycyą Pisarza Woiewódzkiego darmo przyimować, a Pisarz Woiewódzki w czasie wyżey zamierzonym koniecznie podać powinni będą *sub pœnis abjudicationis a capacitate in perpetuum.* Nad to Pisarz Woiewódzki pod karą wyżey wyrażoną Akta Trybunalskie które sprawować będzie, porządnie

ANNO napiſać, zebrać i oprawić, a zebrane i oprawione w Ziemſtwie Sieradzkim
1775 Wielkopolſkie, a zaś w Ziemſtwie Lubelſkim Małopolſkie zoſtawić obowiązany ieſt na ktore Atteſtatum od Piſarza Sieradzkiego i Lubelſkiego wziąwſzy w Grodzie własnego Woiewodztwa za Oblatować ma na Regeſtrach zaś *Cauſarum remmiſſarum Contumacialium Proceſſuum*, tudzież *Suſpenſionum & paritatis Votorum* przeſzłych Trybunałow w Prowincyi Wielko-Polſkiey Ur: Piſarz Ziemſki Sieradzki, a w Prowincyi Małopolſkiey Ur. Piſarz Ziemſki Lubelſki pioro trzymać i Dekreta będą Trybunalſkie piſać; nie mniey uſtanawiamy, że ani Deputat ani Piſarz po ſkończoney Funkcyi ſwoiey drugi raz na tę Funkcyą obrany bydź nie może aż po upłynieniu lat ſześciu. Inne zaś Punkta względem Trybunałow tu niedotknięte, a Konſtytucyą 1768. opiſane podług teyże Konſtytucyi zachowane i uſkutecznione mieć chcemy. Co do Paleſtry Trybunalſkiey, Prawo Roku 1726. utrzymuiemy, a wychodzący z Paleſtry że nie odwłocznie Funkcye publiczne ſprawować może deklaruiemy. Dla czego My Krol wydamy Uniwerſał do Woiewodztw Ziem i Powiatow, aby Deputatow na Trybunał obrany, i Trybunały reaſſumowane były.

SĘDZIOWIE TRYBUNALSCY.

1775 Gdy doświadczenie uczy iak ſą tęſkliwe uſługi publiczne bez nadgrody a Krolewſzczyzny przedtym chleb zaſłużonych teraz na pożytek Skarbu publicznego zoſtały urządzone, przeto aby chęć do uſług publicznych nie ſtygła, a praca nadgrodę miała, penſye dla Sędziow Trybunalſkich Duchownych i Swieckich Konſtytucyą Seymu Roku 1768. wyznaczenie potwierdzamy obowiązuiąc: aby każdy Sędzia Trybunalſki naymniey ſześć Mieſięcy w Trybunale ſiedział, i Sędziowſką Funkcyą ſprawował, a tego ſiedzenia wymiar dla każdego Sędziego Trybunalſkiego na początku Trybunału ułożony i przez cały Trybunał podpiſany bydź ma, a gdyby z okazyi ktorego Deputata dla nie kompletu Trybunał wakował, takowy *omni activitate carebit* przez lat ośm wyiąwſzy prawdziwą chorobę, ktorą w Trybunale publicznie zaprzyſiądz powinien, a że przyſięga Trybunalſkich Sędziow obowięzuie, żeby ſię o Funkcye żadnym ſpoſobem nie ſtarali, a nie ſtaraiących ſię przymuſzać do przyięcia teyże Funkcyi nie można; więc zabiegaiąc niebeſpieczeńſtwu, żeby Deputatow do Adminiſtracyi ſprawiedliwości w Trybunale nie brakło, rzeczony obowiązek z przyſięgi Sędziow Trybunalſkich wyłączamy.

TYTUŁY.

Nro I. O Tytułach Cudzoziemskich.

1638 Lubo tak wyſoka ieſt prerogatywa wolności ktorą *Equeſtris Ordo* w tey Rzeczypoſpolitey ieſt ozdobiony, że wſzyſtkie Tytuły, i preeminencye ktoremi gdzie indziey honor *Notalium diſtinguitur, facile ſuperat*, i dla tego wiele Xiążęcych Familii, zaſmakowawſzy ſobie ozdoby Stanu Szlacheckiego, wyżey ſobie poczytały, *in gremium Communis libertatis & aequalitatis recipi* niżli ſię ſwemi Xiążęcemi zaſzczycić preeminencyami: iednak aby ſobie kto *varietate titulorum* większych niżeli *aequalitas* Szlachectwa *patitur*, preeminencyi, niepretendował, ani uzurpował, deklaruiemy, że iako *paritate Juris in hoc liberrimo Regno* wſzyſcy *Equeſtris Ordinis* ludzie rowni ſą ſobie: tak ta *varietas Titulorum aequalitatem Nobilitatis* znośić nie może, ani *inaequalitatem Notalium* wnośić, i tak *perpetua Lege cavemus*, że żadnych Tytułow, ani świeżſzych, ani da-

wnieyſzych, nikt zażywać, ani nowych upraſzać nie może, ani będzie procz tych, ktore ſą w Unii przyięte; a w Kancellaryach Naſzych Grodzkich, Ziemſkich dawane nikomu i przyimowane nie będą, wſzakże iednak, i ci *paritati Juris & aqualitati Ordinis Equeſtris* iako dawno, tak i teraz podlegać maią. *Anno 1638. Vol. III. fol. 931.* ANNO 1638

Nro 2. O Tytułach.

Konſtytucya *Anni* 1638. o Tytułach, iako żadney wątpliwości, w niczym nie podlega: tak wiecznemi czaſy *in ſuo robore* zoſtawać ma. Tak iednak onę deklaruiemy; iż na te Tytuły, ktore Unia W. X. Lit: i Inkorporacya Woiewodztw, Kiiowſkiego, Wołyńſkiego, i Bracławſkiego zoſtały, i przyięły, nie ściąga ſię i w niczym im deregować nie ma. Ktore My, podług Przywileiow *Unionis & Incorporationis* według dawnych zwyczaiow wcale zachowuiemy *ſalva per omnia paritate & aqualitate, Juris pænæ, Conditionis, & præeminentiarum* z Stanem Szlacheckim. Także iako Xiążęta, tak i Szlachta *pro uno Statu Equeſtri* maią bydź; iako ſię z ſobą dobrowolnie porownali. *Anno 1641. Vol: IV. fol: 8.* 1641

Nro 3. Cudzoziemskich Tytułow abrogatio.

Nobilitatem, æqualitatem, quæ magnis zawſze *titulis par eſt* w Państwach Naſzych zachowuiąc, Tytuły Cudzoziemſkie iako to: *Principatus, Comitatus,* i wſzelkie inne na Inſtancyą Stanu Szlacheckiego przez Poſłow Ziemſkich czaſy wiecznemi abroguiemy, i znoſiemy, poſtanawiamy, aby takich Tytułow, Herbow, Pieczęci, *ſupra æqualitatem Nobilitatem* nikt w Państwach Naſzych, zażywać ſię nie ważył, *ſub pœna perpetuæ infamiæ*, o co *forum ad cujusvis Inſtantiam*, w Trybunale Koronnym. Te iednak wſzyſtkie Tytuły ktore z Unią W. X. Lit: także Woiewodztwa Kiiowſkiego, Wołyńſkiego, i Bracławſkiego inkorporowane weſzły, nienaruſzenie zachowuiemy *juxta Conſtitutionem Anni* 1638. & 1641. *A. 1673. Vol: V. fol. 49.* 1673

DEKLARACTA.

Nro 4. Względem Xiążąt S. Panstwa Rzymskiego.

Ponieważ Wielmożny Baron de Rewicki Miniſter Dworu Wiedeńſkiego, imieniem tegoż Dworu zanoſi żądanie do Stanow Rzpltey, ażeby Xiążętom Sgo Państwa Rzymſkiego Tytuł Xiążęcy i w Państwach Rzpltey był dawany, a o wzaiemność dla Xiążąt Polſkich, i wzmiankowanym Stym Państwie Rzymſkim upewnia; więc My przychylaiąc ſię do tego żądania deklaruiemy, iż Xiążęta *Sacri Romani imperii* rownie w Polſzcze tak, iak w innych Europeyſkich Kraiach Tytuł Xiążąt, zawſze mieć będą, nie uzurpuiąc żadnych Prerogatyw do tychże Tytułow, ani ubliżaiąc rowności Szlacheckiey. *Anno 1775. Vol. VIII. fol. 180.* 1775

TUMULTA.

Nro 1. O Tumultach.

Reaſſumuiąc *in toto* Konſtytucyą *Anni* 1593. i 1598. i 1611. i inſze wſzyſtkie *de tumultibus*, i o zatrzymaniu pokoiu poſpolitego, i *de exceſſivis* ſerowa- 1635

ANNO ne postanawiamy, aby się Urzędy *brachii Regalis*, według powinności na nich włożoney we wszystkim zachowały, tak w Koronie iako i w W. X. Litewskim. *A. 1655. Vol. III. fol. 859.*

Nro 2. Securitas Miasta Krakowa.

1661 Iż na bespieczeństwie Miasta Naszego Stołecznego Krakowa Nam i Rzeczypospolitey siła zależy; Przeto wszystkie Statuta, i Konstytucye *de tumultibus* reassumuiemy, i Kommissye Roku przeszłego dla uspokoienia Miasta tego *a tumultibus internis* przez Nas z Kancellaryi Naszey Koronney wydane, i to cokolwiek iuż W. Ur: Kommissarze Nasi na teyże Kommissyi postanowili, i ieszcze postanowią, *Lege perpetua Authoritate præsentis Conventus* aprobuiemy; Fortki i Bramy., ktore prywatni tak Duchownego, iako i Swieckiego Stanu ludzie dla swey prywatney wygody w murach Krakowskich porobili, iako *securitati publicæ* szkodliwe znosiemy, i one aby każdy pod winą Tysiąca Grzywien, *juxta Constitutionem Anni* 1611. wyrażaną, *in spatio sex Septimanarum, a data præsentis computandarum* zamurować kazał, postanawiamy *non obstantibus quibusvis Privilegiis*, o co *forum in Causa Contraventionis* Swieckim *inter Causas Officii* a Duchownym *inter Causas mixti Fori* w Trybunale Koronnym naznaczamy *ad cujusvis Instantiam.* Także aby żaden *cujuscunque Status & Conditionis* Budynkow do murow Mieyskich (żeby wolne tychże murow, *ab intra* było obeyście i municyi prowadzenie) nie przystawiał, zakazuiemy. Wyiąwszy ztąd Kamienice Wielebney Kapituły Krakowskiey na Kanoniczney Ulicy leżące. Temuż Miastu Krakowowi *Depositorium* wszelakich Podatkow *Constitutione Anni* 1565 także i dawnemi Prawami ich warowane, reassumuiemy, i aby podług tychże Praw to *depositorium* niwczym naruszone nie zostawało, *non obstantibus quibusvis Decretis, in contrarium Latis authoritate præsentis Conventus* postanawiamy. *A. 1661. Vol IV. fol. 722.*

UNIE Y INKOKPORACYE

NIEKTORYCH

XIĘSTW I ZIEM KORONY POLSKIEY.

XIĘSTWO OSWIECIMSKIE I ZATORSKIE.

Nro I. Litteræ Feudi et Homagii Duci Oswiecimensi et Zatoriensi.

IN NOMINE DOMINI, AMEN.

1454 Ad perpetuam Rei memoriam Nos Casimirus Dei Gratia Rex Poloniæ M. Dux Lithvaniæ Russiæ Prusiæ &c. Dominus & Hæres, notum facimus per præsentes Nostras Litteras omnibs & singulis quibus expedit. Quod veniens ad præsentiam Nostram Præclarus D. Venceslaus Dux Oświecimensis & Zatoriensis &c. Frater Noster dilectus cupiens & petens Regno Nostro uniri & incorporari, Literas & Privilegia quorundam Regum Bohemiæ in præsentia Nostra posuit & ostendit, quatenus ipsum ipsius Successores in eisdem Privilegiis & in aliis libertatibus conservaremus & confirmaremus, in protectionemque & tuitionem Nostram ac Regni Nostri reciperemus, prout ipsum ipsiusque Successores Antecessores Reges Bohemiæ tenebant & tuebantur. Nos vero Privilegiis ipsius visis

visis & sufficienter examinatis tanquam justis & rationi consonis, tum ex petitioni ipsius acclinati attendentes ipsius liberum accessum & unionem ad Nos & Regnum Nostrum, ipsum D. Venceslaum Ducem Oswiecimensem & Zatoriensem in Nostram & Regni Nostri tuitionem & protectionem recepimus; & recipimus, ac Privilegia per Reges Bohemiæ sibi & suis Antecessoribus data & concessa confirmavimus & confirmamus. Insuper & a Juribus Nostris Feudalibus quomodocunque ad Nos spectantibus & pertinentibus; a bello dum & quando expeditio bellica fieret & contingeret aliarum Terrarum Regni Nostri a contributione seu datia omni inquam terræ Regni Nostri consenserint ex quacunque causa seu modo, cæterisq; servitiis & gravaminibus quocunq; Nomine vocantur seu in futurum vocabuntur, tam de Persona quam de bonis mobilibus & immobilibus liberum fecimus dimisimus & in futurum facimus & dimittimus. Et si quispiam habens bona in prædicto Ducatu ac Obedientia Domini Ducis Zatoriensis se subtraxerit, & ad Nos reccurrerit talem non suscipiemus, neq; defendemus, sed remittemus & compellemus eum ab Obedientiam D. Ducis Zatoriensis. Et si aliquando aliquis Nobilium aut Plebeorum de eodem Ducatu Zatoriensi ad Nostrum vel Regni Nostri Judicium provocaverit & appellaverit: sic provocantem & appellantem non admittemus ad Nostram audientiam seu Judicium; sed remittemus & in futurum mandamus remitti ad eundem Ducatum Zatoriensem ut ibidem in omni negotio per subditos prædicti Domini Ducis justitia petentibus administretur & generaliter ipsum D. Ducem & ipsius Successores tum & Ducatum Zatorien: seu Dominium in omnibus juribus & Privilegiis conservamus, & in perpetuum volumus conservari, quæ ab antiquo ad ipsum & Dominium ipsius pertinebant & spectabant. In cujus Rei Testimonium &c. *Anno 1454. Vol. I. fol. 184.* Tit: *Literæ Feudi Hommagii.* ANNO 1454

Xięstwo Oświecimskie, za Pięćdziesiąt Tysięcy Grzywien groszy szerokich Praskich Krolowi Kazimierzowi Jagiellończykowi przedane. *Anno 1457. Vol: I. fol: 186. Tit: Venditio.* Rekognitia kupna Xięstwa Zatorskiego za ośmdziesiąt Tysięcy Czerwonych Złotych. *Anno. 1494. Vol: I. fol: 214. Tit: Literæ.* Oprocz tey Summy obligowała się Rzeczpospolita płacić corocznie Xiążęciu Zatorskiemu *ad ejus vitæ tempora* z Żup Wielickich i Bocheńskich 200. Grzywien *monetæ currentis* i szesnaście Bałwanow Soli. *Ibidem fol: 243. §. tamen præter hoc.*

O XIĘSTWIE

Oświecimskiemu i Zatorskim Przywiley Pierwszy, Wcielenia i Ziednoczenia z Koroną Xięstw Oświecimskiego i Zatorskiego.

W Imie Boże, Amen. Na wieczną tey rzeczy pamięć, ktora tym pisaniem iest opisana: iż krotki czas przyrodzenie użyczyło Nam żywota, a te rzeczy, ktore ku pożytkowi i zachowaniu Towarzystwa ludzkiego rodzaiu bywaią potrzebuią długiey pamięci: dla tego Pismo ludzie naleźli, aby to co chcemy mieć na potomne czasy pamiętne. Pismem było obwarowano i podparło: A tak My Zygmunt August z Łaski Bożey Krol Polski, i Wielkie Xiążę Litewskie i Ziem Krakowskiey, Sandomirskiey, Sieradzkiey, Lanczyckiey, Kujawskiey, Ruskiey, Pruskiey, Mazowieckiey, Żmudzkiey, Chełmnieńskiey, Elbińskiey, Pomorskiey, Pan Dziedzic.

ANNO 1564 Oznaymuiemy przez ninieyſzy Liſt którym to wiedzieć należy, ninie i potym będącym, ktorzy tych rzeczy wiadomość będą mieć: iż gdy przedtym od wiela lat wſzyſtkie Stany Koronne Państw Naſzych wielką pilnością tego od Nas żądali, abyśmy takowy Walny Seym Koronny złożyli na ktorymby o ziednoczeniu z Kroleſtwem Naſzym Ziem i Xięſtw Litewſkich Pruſkich Oświecimſkich i Zatorſkich, także o uczynieniu i uiſzczeniu ſię wſzyſtkich Praw i Przywileiow Koronnych i Państw Naſzych ſtanowiono i ſkończono było. Na którą prozbę Stanow Kroleſtwa i Państw Naſzych ninieyſzy Seym Walny Koronny dla odprawowania tych rzeczy złożyliśmy: i zarazem Seym Walny złożywſzy przy tym między innemi, Stanom i Przełożonym wſzyſtkim Xięſtw Naſzych Zatorſkich i Oświecimſkich. Seym Powiatowy w Oświecimiu na ktory poſłaliśmy Poſła Naſzego, ktoryby Imieniem Naſzym i wſzyſtkich Stanow Koronnych wſzyſtkie Stany Xięſtw przerzeczonych napomniał, i ktemu przywodził, aby na ninieyſzy Walny Seym Koronny ku ſtanowieniu Unii z Koroną i ſpolnemu ziednoczeniu, Poſły ſwe z zupełną mocą poſłali. A przeto gdy z tego Seymu Oświecimſkiego tu przyiechali do Nas, i rad Naſzych i wſzyſtkich Stanow na ninieyſzym Koronnym Seymie zebranych. Poſłowie od Stanow wſzyſtkich Xięſtw przerzeczonych z zupełną mocą poſłani, opowiadaiąc Nam Imieniem wſzyſtkich Stanow Xięſtw przerzeczonych, iż oni wſzyſcy i każdy z oſobna nie zbraniaią ſię Unii wyżey mianowaney z Kroleſtwem i Państwy Naſzemi. Wſzakże za temi Kondycyami: aby w ſtanowieniu tey Unii, Prawa Przywileie, Liſty i zwyczaie ich ktorych zdawna używaią, które tak powſzechnie wſzyſtkim, iako też każdemu z oſobna przynależą, i ktorych od Przodkow Naſzych i od innych Dzierżawiec Xięſtw przerzeczonych doſtąpili, w ſwey mocy i władzy były przez Nas zachowane i trzymane: ażeby też wedle kondycyi i Artykułow niżey opiſanych, które ſą przez też Poſły przed Nami przełożone, do Kroleſtwa Naſzego byli przyięci przyłączeni.

1. My tedy z Radami Naſzemi, ze wſzyſtkiemi Stany Kroleſtwa i Państw Naſzych tu na tym Seymie zebranemi i z Poſły Xięſtw przerzeczonych, za ſpolną radą i namowami przez niektory czas mianemi za mocą ninieyſzego Seymu zamknęliśmy poſtanowili i poſtanawiamy: aby przerzeczone Xięſtwa wyżey mianowane, Oświecimſkie i Zatorſkie i wſzyſtkie Stany Tych Xięſtw ze wſzyſtkiemi ich Zamki, Twierdzami, Powiaty, Rozdziały, i grunty ktoremikolwiek i ich Obywatelami, do Ciała iedności w Prawo i w Tytuł Kroleſtwa Polſkiego i do Praw Przywilejow Wolności, Swobod, i nadania iego przyięliśmy do Korony Polſkiey przyłączamy, iakoż przyimuiemy przyſpoſobiamy i przyłączamy Xięſtwa przerzeczone do Ziemie Wojewodztwa Krakowſkiego iako bliższego (iakoż oto przez Poſły Xięſtw przerzeczonych od Nas ieſt proſzono) przyłączamy, wcielamy przez ninieyſzy Liſt na wieczne czaſy. Wſzakſze zachowuiąc ie wſzyſtkie za mocą i władzą ninieyſzego Seymu we wſzyſtkich i każdych z oſobna Prawiech, Przywilejach, Liściech, Swobodach, i nadaniu, ktore im ſą nadane tak poſpolicie wſzyſtkim iako każdemu z nich z oſobna; od Przodkow Naſzych i od innych wſzyſtkich przerzeczonych Xięſtw Dziedzicow i Dzierżawiec. Co objaśniaiąc i ſkazuiąc: aby wſzyſcy i każdy z oſobna, Poddani Naſzy Xięſtw przerzeczonych (zoſtawiwſzy nienaruſzone i całe ich pierwſze Prawa i Przywileia) Wſzyſtkie i każde z oſobna Rzeczypoſpolitey Kroleſtwa Naſzego brzemiona iednako z innemi Kroleſtwa i Państw Naſzych Oby-

watelmi, znosić i podeymować wespołek ze wszystkiemi Nadaninami, Prawy, Swobodmi i Wolnościami, z których się pospolicie wszyscy Poddani Naszy weselą i których używaią: z ktorych też Oni maią się weselić i onych używać. I także tymże Prawem i postępki prawnemi ktoremi Szlachta Krolestwa Naszego sądzi, napotym maią bydź sądzeni na wieczne czasy. ANNO 1564

3. A na Artykuły podane przez Posły przerzeczonych Xięstw za zezwoleniem Panow i Rad, i wszystkich Stanow Krolestwa i Państw Naszych, zwalaiąc na prośby tychże Postow, ustawiamy skazuiemy i rozrządzamy, iakoż ustawiamy rozrządzamy i skazuiemy, ninieyszym listem, aby Artykuły niżey napisane w Xięstwach wyżey mianowanych na wieczne czasy za Prawa były chowane.

4. Nayprzod acz Xięstwa przerzeczone z Krolestwem Naszym i Prawami Jego są ziednoczone i wcielone i Ziemi i Wojewodztwu Krakowskiemu przyłączone: wszakże aby Szlachta Xięstw Onych miała osobliwe Sądy i Urzędy swe Ziemskie i Grodzkie, a tych Sądow i Urzędow, aby Urzędnicy osiedli byli: ktemu iż wybieranie Sędziego, Podsędka i Pisarza za mocą ziednoczenia i wcielenia ninieyszego, na Wielmożnego Wojewodę Krakowskiego teraz abo za czasem będącego, na potomne czasy ma należeć: aby za wykonaniem każdego z tych Urzędow, gdy o nim Wielmożnemu Wojewodzie Krakowskiemu będzie obwieszczono, Wielmożny Wojewoda Krakowski teraz i napotym będący we czterech Niedzielach wybieranie nowego Urzędnika złożyć i skończyć był powinien.

A ieśli ten ktoremi trudnemi Sprawami będzie natenczas zatrudnion a wybierania takowego złożyć, abo przy nim bydź nie mogł: będzie powinien z poruczenia Jego Kasztelan Oświecimski za czasem będący ku skutku słusznemu to przywieść, aby przez to Sprawiedliwość ludzka nie była zwłoczona. A wybrany Sędzia Podsędek i Pisarz, Nam wedle zwyczaiu innych Ziem Krolestwa Naszego ma bydź deferowan, i przez Nas ma bydź potwierdzon.

5. A Sądy Ziemskie w Xięstwach przerzeczonych napotym tym porządkiem i obyczaiem maią bydź sprawowane. Na Sądziech albo Rocech Ziemskich ktore maią bydź w Oswiecimie sprawowane, Sędzia Ziemski Oświecimski niech swe mieysce dzierży; a Sędzia Zatorski niech za Podsędka przy nim siedzi. A na Rocech abo na Sądziech Ziemskich, które będą w Zatorze sprawowane, Sędzia Zatorski niech swe mieysce dzierży, a Sędzia Oświecimski, niech przy Nim na mieyscu Podsędkowym siedzi. A ieśli ninieysi Urzędnicy Sądow Ziemskich dla starości zechcą puścic Urzędy te Im wolno niech będzie.

6. Też Roki abo Sądy Ziemskie w tychże Xięstwach zobopolnie dwakroć w Roku maią bydź odprawowane: to iest, w Oświecimiu pierwszy raz w Poniedziałek pierwszy po trzech Krolach, a drugi raz w poniedziałek po święcie S. Jana Chrzciciela. Także w Zatorze dwakroć w Roku, pierwszy raz w piątek we dni Wielkiego Postu, ktore pospolicie Suchedniami zowią: a drugi raz w Poniedziałek pierwszy przed S. Michałem Archaniołem.

7. Też ci wszyscy i każdy z osobna Poddani Nasi Xięstw przerzeczonych, ktorzy przedtym od Prawa Xięstw przerzeczonych byli przez Nas wy-

ANNO 1564 ięci, a Prawom Kroleſtwa Naſzego byli przypiſani przyłączeni i darowani, maią ſię przywrocić do takowegoż Porządku Prawa: i iednym i tymże Prawem ze wſzyſtkiemi innemi każdemu na nie ſię żałuiącemu, w Sądziech przerzeczonych będą powinni odpowiadać. A Sprawy wſzyſtkie ktorekolwiek przed tym na Sądy one pierwſze były w wiedzione, tymże ktorym ſą poczęte, ſądzić maią bydź ſkończone i ſkazane. Które też Wielmożny Jan z Ocieſzyna Kroleſtwa Naſzego Kanclerz Krakowſki i onych Xięſtw Staroſta, albo który za czaſem będzie za władzą Urzędu ſwego i mocą pierwſzego Sląſkiego Prawa i poſtępku wykonywać i ku ſłuſznemu ſkutkowi przyprowadzić będzie powinien.

8. Też Dekrety, Zapiſy, Rezygnacye, Proteſtacye Prawne poſtępki, Pozwy i wſzyſtkie kontrowerſye, Sprawy, i te rzeczy które ſą w Kſięgi wwiedzione Polſkim ięzykiem w Akta, tak Ziemſkie iako i Grodzkie napotym maią bydź wpiſowane i w wodzone. Sądy i Urzędy Grodzkie zwyczaiem innych Sądow i Urzędow Grodzkich Króleſtwa Naſzego w Xięſtwach wyżey namienionych na potym na iednym mieyſcu, to ieſt w Oświecimiu maią bydź trzymane, ſprawowane i chowane.

9. A co ſię dotycze Spraw i Traktatow o Rzeczypoſpolitey; obiecuiemy: iż ile kroć Seymy Powiatowe w Ziemiach i Wojewodztwach Kroleſtwa Naſzego, wedle zwyczaiu przed Seymem Walnym przez Nas złożone będą tylekroć My tychże Xięſtw przerzeczonym Stanom przez Liſty Naſze, iakośmy zwykli do innych Ziem, obwieściemy: aby i oni wybrawſzy iednego Poſła w Oświecimie abo w Zatorze Onego na Powiatowy Seym Proſzowſki poſłali, ktory wespołek z Poſły na Seymie Proſzowſkim obranemi naypżrod na Wielki do Nowego Miaſta Korczyna, potym z niego na Walny Seym zwyczaiem innych Poſłow Ziem Małey Polſki będzie powinien iechać, ktorego My ſłuſznym na Strawnę Opatrzeniem, maiąc baczenie na Wielkość drogi opatrzemy.

10. Na oſtatek, ile kroć Poſpolite ruſzenie Króleſtwa będzie, przez Nas abo Potomki Naſze złożone, będzie powinna iuż od tego czaſu i na potym Szlachta Xięſtw onych, brzemie Woienney Wyprawy, weſpoł ze wſzyſtkiemi innemi Króleſtwa Naſzego Poddanemi, noſić i podeymować. Y też ilekroć ſkładanie abo Pobor Poſpolity, na Seymie Walnym Koronnym z maiętności każdego będzie uchwalon (gdyż u nich w obyczaiu ſtarych Kwitow nie było) będą powinni takowyż Pobor Kmiecie Xięſtw przerzeczonych, iednakimże obyczaiem i Prawem, z innemi Króleſtwa Naſzego Poddanemi płacić i wydawać. A od Podatkow i brzemion, które z Starodawna w Sląſku zwykły bydź wyciągane i układane, Oni i Potomkowie ich wolni i ſwobodni będą na wieczne czaſy.

11. Na ktorych rzeczy Wiarę i Swiadectwo, Pieczęć Naſza ieſt zawieſzona. Działo ſię i dan ieſt w Piotrkowie w Piątek przed Niedzielą *Judica*, Roku Bożego 1564. a Kroleſtwa Naſzego 34. Przyczym obliczni byli nayuczciwsi i uczciwi w Chryſtuſie Oycowie, Panowie i Wielmożni, Urodzeni i Wielebni &c.

Wtory

ANNO 1454

Wtory Przywiley Poprawy Wcielenia i ziednoczenia Xięstw Oświecimskiego i Zatorskiego.

ZYGMUNT AUGUST z Łaski Bożey KROL POLSKI, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Zmudzkie, &c. Pan i Dziedzic.

1. Oznaymuiemy Wszystkim, którym to wiedzieć przynależy teraz i potym będącym: Iż acz na blisko przeszłym Seymie Walnym Piotrkowskim, przedtym Warszawskim, Xięstwa Nasze Oświecimskie i Zatorskie za zobopolnym pospolitym zwoleniem Przełożonych i Stanow, tak Kroleſtwa Naszego, iako też tamtych Xięstw przerzeczonych z Kroleſtwem Naszym były ziednoczone i wcielone i Woiewodztwu Krakowskiemu na wieki przyłączone, iako otym List Przywileiu Naszego, za władzą tegoż blisko przeszłego Seymu Piotrkowskiego Walnego wydany, szerzey obmawia i świadczy.

Wszakże i Stany tychże Xięstw przerzeczonych, iako się powiedziało, do Kroleſtwa Naszego Wcielonych, wziąwszy od Nas Listy tegoż Wcielenia lepiey się rozmyśliwszy na niektore Artykuły, w tymże Przywileju, wyżey mianowanym wypisane przez Posły swe na nineyszy Seym Walny Koronny Warszawski posłane, od Nas i od wszystkiey Rady, i wszystkich Stanow Królestwa Naszego na Seymie nineyszym zebranych, tey poprawy i polepszenia, ktora niżey iest napisana, prosili. My tedy z Radą Naszą i Posły Ziemskiemi, i Stany na nineyszym Seymie zebranemi, pilne i wielkie na to maiąc uważenie, i maiąc pierwey zobopolną na to Radę, i namowy, zwalaiąc na prożbę przerzeczonych Posłow, za Władzą i Mocą tegoż Nineyszego Seymu Walnego za pospolitym Zwoleniem i Radą wszystkich Stanow Królestwa Naszego ustawiamy, zamknęliśmy i rozrządzili: iakoż przez nineyszy ustanawiamy, zamykamy, rozrządzamy, w Artykułach niżey opisanych takową poprawę i obyczay, ktory ma bydź chowan i dzierżan na wieczne czasy, iako Statut i Konstytucya pospolita.

2. Nayprzod, iż acz za mocą Przywileiu, który iest uczynion o Wcieleniu tych Xięstw, Szlachta onych Xięstw ma swoy osobliwy Powiat: a wszakże, iż we wszystkim iest Woiewodztwu Krakowskiemu przyłączona, dla tego ten Przywiley wcielenia iaśniey obiaśniaiąc, ustawiamy i rozrządzamy: aby Szlachta i Obywatele onych Xięstw za władzą Przywileiu, który iest uczynion około wcielenia onych Powiatow, napotym na wieczne czasy z Potomki swemi byli sposobnemi ku wzięciu i otrzymaniu wszelkich Dostoieństw i innych wszelkich Urzędow, we wszystkim Woiewodztwie Krakowskim.

3. Też w tymże Przywileiu wcielenia postanawione iest, iż gdyby ktory Urząd Ziemski wakował onych Powiatow, a w ten czas Wielmożny Woiewoda Krakowski, zaczasem będący, iakiemi trudnemi Sprawami był zatrudnion, dla ktorych wybrania pospolitego złożyć, abo przy nim sam bydź nie mogł: aby powinien był toż obieranie z poruczenia tegoż Wielmożnego Woiewody Krakowskiego, Kasztelan Oświecimski za czasem będący złożyć i ku słusznemu końcu przywieść. Wszakże teraz pewnemi i słusznemi przyczy-

ANNO 1454 nami ktemu przywiedzeni do tegoż postanowienia i artykulu wyżey napisanego, ustawiamy, aby nadto było przydano, i iako Statut mocnie chowano: Aby także gdy wakować będzie Urząd Sądowy iaki Ziemski, nie tylko Kasztelan Oświecimski, ale też i Starosta Oświecimski i Zatorski zaczasem będący obieranie nowego Urzędnika, za zleceniem tegoż Wielmożnego Woiewody Krakowskiego, Szlachcie złożyć, i one do słusznego końca przywieść mogł i władzą tę miał.

4. Też acz w tymże Przywileiu wcielenia wyższey omienionym, są naznaczone i złożone różne mieysca ku sprawowaniu Sądow Ziemskich, wszakże, iż Szlachta onych Powiatow teraz lepiey rozmyśliwszy się w tey rzeczy, takowey poprawy przez Posły swe od Nas i wszystkiego Seymu prosiła, ustawiamy i tak rosprawuiemy na wieczne czasy, aby na potym Sądy Ziemskie nie na innym mieyscu iedno w Miasteczku Zatorze i nie innych czasow iedno w każde Piątki w czasiech Suchychdni, w Roku każdym postanowionych, zawzdy były sądzone i odprawowane.

5. Nad to iż w onych Xięstwach abo Powieciech wyższey omienionym, zawzdy przedtym to było zachowano: iż Cyrography i Listy abo Zapisy Rękoiemstwa, które ieden drugiemu czynił, były wielkiey mocy i władzy: Acz My Szlachty Powiatow onych, po uczynieniu wcielenia ich do Królestwa, takową ustawą nie chcieliśmy obciążać, aby kto miał bydź powinien ku czynieniu i trzymaniu takowych Cyrographow, abo Zapisow Rękoiemstwa: wszakże prozbami Szlachty Powiatow onych przywiedzeni, zwalaiąc na nie dopuszczamy i ustawiamy na wieki to chować. Iż ieżli który z Szlachty onych Powiatow, dobrowolnie takowym Cyrographem abo Listem Rękoiemstwa, względem któregokolwiek i iakiegokolwiek bądź małego, bądź naywiększego długu obowiązałby się i zapisał: aby był powinien każdy wedle takiego Cyrographu i Zapisu Rękoiemstwa onemu, któremu się zapisał, i obowiązał, wedle starych Praw Sląskich we wszystkim dosyć uczynić: i będą powinni między sobą, za mocą takowych Cyrographow i Zapisow Rękoiemskich wedle starego zwyczaiu, który w takowych rzeczach zdawna zwykł bydź chowan, czynić i postępować bez wszelkiego podstępu i obrony Prawa i szukania w tym Urzędow Ziemskich: tylko za obwieszczeniem uczynionym wedle starego zwyczaiu przed Starostą Naszym.

6. Na ostatek aby przerzeczonych Xięstw abo Powiatow do Królestwa Naszego wcielenie i do Woiewództwa Krakowskiego przyłączenie tym mocnieysze na wieki było, ustawiamy i rozrządzamy, chcąc na wieczne czasy to bydź chowano: Iż gdy ruszenie pospolite Woienne Królestwa Naszego będzie złożone, Szlachta Powiatow przerzeczonych, Oświecimskiego i Zatorskiego, na toż ruszenie Woienne pod Chorągwią Ziemie Krakowskiey będzie powinna woiować: a na Zamku Oświecimskim Woyski Oświecimski, który iuż od tego czasu zawzdy na potym przez Nas będzie postanawian za czasu tegoż Woiennego ruszenia Pospolitego na mieyscu Starościnym niech zostanie. A dla postanowienia granic między Dobry Szlacheckiemi i innych którychkolwiek, Podkomorzy Ziemie Krakowskiey, który teraz iest, abo zaczasem będzie, Komornika godnego Przysięgłego, a onych Powiatow przerzeczonych Oby-

Watela i osiadłego zawdy na potym z Urzędu swego ma naznaczać i posta- ANNO
nawiać będzie powinien; a inni Dygnitarze i Urzędnicy Ziemie Woiewództwa 1564
Krakowskiego, równą, iednaką i iednostayną, iako w innych Powieciech Ziemie Krakowskiey, będą mieć moc sprawować swe Urzędy i Sprawy. Które to Artykuły tu wyżey wypisane, iako przerzeczono iest w Powieciech rzeczonych za Prawo i za Statut Ustaw pospolitych, na wieczne czasy mocnie i niezgwałcenie maią bydź trzymane i chowane, mocą i władzą nineyszego Seymu Warszawskiego postanawiamy, utwierdzamy i skazuiemy. Na którey rzeczy świadectwo Ręką Naszą nineyszy List podpisaliśmy, i Pieczęć Naszę kazaliśmy przyłożyć. Działo się i dan w Warszawie na Walnym Seymie Koronnym Dwudziestego Dnia Lutego Roku Pańskiego 1564. Królestwa Naszego, Trzydziestego Piątego. Za Relacyą Piotra Myszkowskiego, Królestwa Polskiego Podkanclerzego, Dziekana Krakowskiego Gnieznieńskiego, Płockiego, Łanczyckiego, Warszawskiego Proboszcza. *Vol: II. fol: 658.*

Cyrographow tamecznych *usus* zniesiony iest *A. 1598. Vol: II. fol: 1469. Tit:* o Rękoiemskich Listach.

Urzędy nad Przywiley *Incorporationis* dane, *tolluntur A. 1616. Vol: III. fol: 288. Tit:* o Pośle.

Xięstwa Zatorskie i Oświecimskie *per Constit: A. 1581. circa Incorporationem suam* od płacenia Cła i Myta od Drzewa i Ryb które wodą pod Krakow i daley spuszczaią z Dóbr swoich, iako wolne bydź powinny przyrzekamy; i aby *nullum praejudicium* od Wielkorządow Krakowskich nie ponosiły, starać się będziemy *praevio* iednak Ich *iuramento*; iako Drzewa i Ryby *ex proprijs fundis* spuszczać, a nie gdzie indziey kupione będą. *A. 1736. Vol: VI. fol: 626.* §. Xięstwa Nro. 107.

ZAMEK OSWIECIMSKI.

Maiąc osobliwy wzgląd na pograniczny Zamek Oświecimski znacznie zdezelowany, który aby *in posterum* w ostatnią nie poszedł ruinę; więc za zgodą wszech Stanow na reparacyą tegoż Zamku Oświecimskiego Cło na Wiśle pod Broszkowicami od Ryb i Drzewa Kupieckich z Szląska i do Szląska płynących, to iest od kopy Ryb po groszy dziesięć i Drzewo dziesiąte do wybierania przez trzydzieści lat naznaczamy tak iako Konstytucyą *A. 1667.* naznaczone było, które Cło do Starosty tamecznego oddawane bydź ma, i przez Jego Sukkollektora wybrane; a na reparacyą i poprawę Zamku Oświecimskiego obrocone. A ponieważ zaś Ur. Lubowiecki przeszły Starosta Oświecimski, Cło wodne na reparacyą Zamku Oświecimskiego Konstytucyą *A. 1667.* postanowione przez lat 30. wybrał, a żadney reparacyi w tym Zamku nie uczynił, i bardziey zdezelował, więc za zgodą Wszech Stanow *Vindicationem* wybranego Cła tego od Sukcessorow Ur. Lubowieckiego Ur. Małachowskiemu Staroście Naszemu Oświecimskiemu *in foro competenti* naznaczamy. *Privilegia* zaś od Nayiaśnieyszych Antecessorow Naszych Miastu Oświecimowi nadane na skład Solny, i wywożenia iak przywożenia Towarow z Szląska do Korony, i z Korony do Szląska dla pewnieyszego Prowentu Komory Naszey w Oświecimiu będącey *Constitutionibus A. 1565. & 1647.* approbowane *in omnibus punctis, clausulis, ac rigoribus poenarum* reassumuiemy i wiecznemi czasy

ANNO 1736 ftwierdzamy, Xięftwa Zatorfkie i Oświecimfkie aby *ijsdem Prærogativis* iak infze Woiewództwa *gaudeant* w obieraniu dwóch Pofłow na Seymy, za zgodą Wfzech Stanow wiecznemi czafy pozwałamy. Tych zaś Pofłow *juxta Conftitutionem A. 1564.* aby Penfya z Skarbu Koronnego dochodziła approbuiemy. *Vol: VI. Anno 1736. fol: 670.*

O ZIEMI WOŁYNSKIEY

PRZYWILEY PRZYWROCENIA ZIEMI WOŁYNSKIEY DO KROLESTWA POLSKIEGO.

W IMIE PANSKIE AMEN.

1569 Ku wieczney pamięci. Gdyż pamięć ludzka ieft flaba i odmienna: zaczym, aby fprawy ludzkie, a naywięcey te które ku użytkowi, a zachowaniu fpołeczności i towarzyftwa ludzkiego należą za przedłużeniem czafu nie byłyby znifzczone, opatrzna ludzi mądrych poftanowiła roftropność, Sprawy wieczney pamięci godne, Pifma świadectwem ku wiadomości potomftwu przywodzić. A tak My Zygmunt Auguft z łafki Bożey Król Polfki, Wielkie Xiążę Litewfkie, i ktemu Ziemi Krakowfkiey, Sandomirfkiey &c. Pan i Dziedzic: Oznaymuiemy tym Liftem Nafzym którym wiedzieć to należy, Wfzem w obec i każdemu z ofobna, ninieyfzym i potym będącego Wieku Ludziom: Iż będąc My przedtym od wielu lat przez wfzyftkie Stany Korony Polfkiey i Państw Nafzych, z wielką a czętą pilnością żądani i napominani, abyśmy Seym Walny takowy złożyli, na którym, o ziednoczeniu dawnym Xięftwa Nafzego Wielkiego Litewfkiego z Koroną Polfką, i tez o wykonaniu wfzyftkich Praw i Przywileiow Korony i wfzyftkich Państw Nafzych, Sprawa byłaby fkończona: ku którym takowym wfzech Stanow prozbom, Seym ninieyfzy Walny i Wielkiego Xięftwa Litewfkiego dwudzieftego trzeciego dnia Miefiąca Grudnia przefzłego Roku, to ieft po Narodzeniu Bożym 1568. tu w Lublinie złożyliśmy; ku któremu takowemu głownemu Seymowi, Rady Nafze tak Duchowne iako i Swieckie i Pofłowie Ziemfcy, z zupełną mocą Pofłami tak z Korony Polfkiey iako też i z W. X. Lit: wfzyftkich Stanow Koronnych i Xięftwa Litewfkiego, tęż w fobie bytność zamykaiąc, ziechali fię. A tak ten Seym Walny i Głowny, złożony w Imię Pańfkie, tym fpofobem zacząwfzy: na którym długich, a wiele Traktatow i namow miawfzy, profzeniśmy fą i z wielką pilnością przez Stany wfzelakie Korony Polfkiey napomnieni: abyśmy Ziemię Wołyńfką która przed przefzłemi czafy zupełnym a całym Prawem do Korony Polfkiey zawfze należała, teyże Koronie, to ieft Króleftwu Polfkiemu przywrócili, a w iey pierwość i całość wfzczepili; My tedy pamiętaiąc na Przyfięgę Nafzę ktorąśmy Ofobą fwą Wfzem Obywatelom Koronnym obowiązali, wfzyftkie rzeczy oderwane a od Korony Przerzeczoney odłączone, wedle mocy Nafzey pozyfkać a ku Przerzeczonemu Króleftwu w fwą całość przywrocić, maiąc też to za rzecz pewną, tę Ziemię Wołyńfką ze wfzyftkiemi iey przyległościami; tak z wielą innych ftarych dowodow i liftow, iako też i Przywileiu Zygmunta Wielkiego Xięcia Litewfkiego Starego Stryia Nafzego, całym a zupełnym i niewątpliwym Prawem ku Koronie Polfkiey należące: która Ziemia iefzcze przed czafem Królowania Władyfława Jagiełła Pradziada Nafzego, i za czafu wfzyftkiego Królowania Jego, także też i Syna Jego Władyfława, Polfkiego i Węgierfkiego Króla, zacney a wielkiey pamięci Wielkiego Stryia Nafzego, ku Koronie należała i za iedno nierozdzielne ciało

ne ciało z Koroną Polſką poczytana była, Praw ſwoich a Wolności Koronnych używała: którą Ziemię acz przeſławney pamięci Król Kazimierz Dziad Naſz, tym ſpoſobem i kſztałtem, iż oboiemu Narodowi nierozdzielnie panował, od Korony Polſkiey iako od właſnego Ciała iey odiętą mieć chciał, za niepozwoleniem i prawym ſprzeciwieniem wſzech Stanow Koronnych: którzy tak od Dziada Naſzego, iako i od innych po Nim będących Krolow Polſkich i Wielkich Xiążąt Litewſkich, Przodkow Naſzych, iako też i od Nas ſamych, tey Ziemie pilnie zawſze upominać ſię nie zaniechali, aby była do Korony przywrócona i przyłączona. A tak My tey powinności Naſzey doſyć czyniąc, a za pokazaniem doſtatecznym Przywileiow i tak iaſney ſprawiedliwości, za pozwoleniem Wſzech Stanow Rad Naſzych Duchownych i Swieckich, i Poſłow Ziemſkich, i wſzyſtkiey Rzpltey Koronney ze wſzyſtkich Rad Naſzych Duchownych i Swieckich Xiążąt, Panow, Szlachty i wſzego Rycerſtwa oney Wołyńſkiey Ziemie, wziąwſzy na ſiebie Ich Przyſięgę którą byli oni ku Wielkiemu Xięſtwu Litewſkiemu od niemałego czaſu obowiązani, waruiemy Im i upewniamy tym Liſtem Naſzym, że to Im i Potomſtwu Ich nic i niwczym nigdy nie ma ſzkodzić wiecznemi czaſy. ANNO 1569

2. A iuż tę przerzeczoną Ziemię Wołyńſką, to ieſt Woiewództwo Wołyńſkie i Bracławſkie, i wſzech oneyże Ziemi Obywatelow iuż zaraz wſzyſtkie i każdego z oſobna, od poſłuſzeńſtwa, władzy, powinności, i rozkazowania Wielkiego Xięſtwa Lit: na wieczne czaſy wyimuiemy, i wolnemi czyniemy, i ku Króleſtwu Polſkiemu, iako równych do równych, wolnych do wolnych ludzi, a iako właſny a prawdziwy członek, ku pierwſzemu, a właſnemu Ciału a Głowie, ze wſzyſtkiemi i zoſobna każdemi Jey Grodami, Zamkami, Miaſty, Miaſteczki, Wſiami, Ziemiami, Powiaty i ich wſzyſtkich rzeczy poprzod mianowanych którychkolwiek i iakimkolwiek przezwiſkiem nazwane, przyległościami, przypadkami, właſnościami, wſzelakiemi i wſzyſtkiemi do tey przerzeczoney Ziemi Wołyńſkiey i do ich wſzelakich części, tak z ſtarodawna, iako obyczaiem, ſpoſobem, i Prawem, którymkolwiek należących, tak iakoby wſzyſtkość a poſpolitość oſobliwości, a oſobliwość wſzyſtkości i poſpolitości niwczym nic nie uymowała ze wſzyſtkim i wſzelakim Prawem, Państwem i właſnością tey Ziemie Wołyńſkiey, to ieſt z Wołyńſkiego i Bracławſkiego przerzeczoney Koronie, abo Króleſtwu Polſkiemu, iako Pierwſzemu prawdziwemu a właſnemu Ciału Jey a Głowie wſpołeczność, w część, w właſność i w tytuł Korony przywracamy i ku pierwſzemu Stanowi przywrócić i one złączyć umyśliliśmy. Jakoż z pewney wiadomości Naſzey, a z woli uprzeymey a oſobliwey, i za oſobliwym a dobrowolnym pozwoleniem Rad Naſzych Duchownych i Swieckich Xiążąt, Panow, Marſzałkow, Urzędnikow Ziemſkich, Szlachty i Wſzego Rycerſtwa i wſzyſtkich Stanow przerzeczoney Ziemi Wołyńſkiey, tym Liſtem Naſzym iuż zaraz wſpołeczność, w część i właſność Korony Polſkiey przywracamy i złączamy, w tytuł Korony Polſkiey przywodziemy i ku iednemu Ciału nierożnemu i nierozdzielnemu wracamy, wſzczepiamy, wpaiamy, czaſy wiecznemi: tak że na potym od ſwego tego właściwego, prawdziwego, a prawego Ciała, i od Głowy Korony Polſkiey tak we Wſzem cale, iako też iakieykolwiek części ſwoiey nigdy oderwana, ani odłączona żadnym ſpoſobem ani kſztałtem nie może

ANNO 1596 bydź czaſy wiecznemi. I tych wſzyſtkich Stanow a Obywatelow Ziemie tey przerzeczoney: to ieſt Wciewodztwa Wołyńſkiego i Bracławſkiego, każdego podle powołania ſwego ſtanu, doſtoieńſtwa i obeyścia, wſzyſtkich Przywileiow Wolności, Swobod Kroleſtwa Polſkiego, tak iako inni wſzyſcy Obywatele Korony Polſkiey, zarowne używać znayduiemy i czyniemy. Jakoż iuż tego wſzyſtkiego ſpołecznie mieć, używać, i z tego ſię weſelić na wieczne czaſy, oni i ich Potomkowie maią i będą.

3. Także i około ruſzenia na Woynę i w dawaniu iakich Podatkow wedle uchwały, a Konſtytucyi Koronney Seymowey i z pozwolenia ich Poſlow na Seym walny Koronny z zupełną a nie zamierzoną mocą przyſłanych na wſzyſtkę Koronę Polſką położoney, Oni i Potomkowie ich od Nas i Potomkow Naſzych będą i maia bydź zachowani wiecznemi czaſy.

4. Obiecuiemy też ſami za ſiebie, i za Potomki Naſze wſzyſtkie Powiaty oney Ziemie przerzeczoney, to ieſt Woiewodztwa Wołyńſkiego i Bracławſkiego, w ich granicach ſtarodawnych przy Koronie nie rozdzielnie będących, w cale i niwczym nienaruſzenie zachować wiecznemi czaſy.

5. A iżby Ciż Obywatele tey przerzeczoney Ziemie to ieſt Woiewodztwa Wołyńſkiego i Bracławſkiego, Rady Naſze, Duchowni i Swieccy, Xiążęta, Panięta Szlachta Rycerſtwo także Duchowne Stany Rzymſkiego i Greckiego Zakonu, obſitą Łaſkę Naſzę poznali poſtanawiamy: iż ich Grody, Zamki, Miaſta, Oſiadłości, Miaſteczka, Wſi ze wſzyſtkiemi i każdemi z oſobna ich poddanemi przerzeczonemi tey Ziemie od wſzyſtkich Podatkow, w ktorych przedtym i teraz byli, także od płacy wſzelakich Poborow, Myt abo Ceł, także robienia i poprawowania Zamkow i Moſtow Naſzych wedle Przywileiow i wolności Koronnych wolnemi czyniemy: tak iż w tey mierze ich z innemi Kor: Obywatelmi porownaliśmy i porownywamy, i one wſzyſtkich wolności, ſwobod i zawołania Korony Polſkiey uczeſniki uczyniliśmy i bydź znayduiemy: tylko dwa groſza zwykłey monety Polſkiey, z iedney oſiadłey Włoki, gdzie ſą pomierne, abo gdzie nie maſz Włok, groſz z iednego Dymu także oſiadłego Nam i Potomkom Naſzym dla wyznania Zwierzchności Naſzey Krolewſkiey ſobie zoſtawuiemy. A Boiarowie ich Putni, ktorzy Woynę ſłużą po groſzu Podymnego płacić maią: a Zagrodnicy od tego ſą i maią bydź wolni.

6. Ktemu znayduiemy i oſobliwie to waruiemy, iż Panowie Rady Naſze Duchowne i Swieckie, Xiążęta, Panowie Szlachta wſzyſtka i każdy z oſobna Obywatele przerzeczoney Ziemi Wołyńſkiey, to ieſt Wodztwa Wołyńſkiego i Bracławſkiego ktoregożkolwiek Stanu Doſtoieńſtwa i porządku by byli, nie będą ani ſą powinni podledz exekucyi, począwſzy od wſzyſtkich Przodkow Naſzych Krolow Polſkich Wielkich Xiążąt Litewſkich, przed Alexandrem będących, iako też i Statutowi Alexandra Krola Polſk: i W. X. Lit: Stryia Naſzego, pod datą w Piotrkowie na Seymie Walnym we Srzodę przed Niedzielą Srzodopuſtną Roku Pańſkiego 1504. uczynionemu około obyczaiu zapiſowania Dobr Krolewſkich i innych Statutow i Uſtaw czaſu tegoż Alexandra i Zygmunta Przezacney pamięci Oyca Naſzego Krolow Polſkich, także, i za czaſu Naſzego, około exekucyi tego Statutu w Piotrkowie i w Warſzawie i w Lublinie do tych czaſow uczynionych. I będziemy ie powinni zachować, tak iako i zachowuiemy, wedle opiſania Przywileiow tak od Nas ſamych, iako i od Przod-

kow Naſzych Krolow Polſkich, i Wielkich Xiążąt Litewſkich pod Pieczęcią Naſzą Koronną abo W. X. Lit: im nadanych i potwierdzonych. Jakoż obwarowywamy im to pod przyſięgą Naſzą Krolewſką, z pozwoleniem wſzech Rad Naſzych, Duchownych i Swieckich i Poſlow Ziemſkich Koronnych, w tym ich upewniaiąc: że ta Exekucya, to ieſt odbieranie Dobr i Miaſt, Zamkow, Dworow, Wſi i Ziem gruntow i zamian, wyſług, Danin wſzyſtkich od Przodkow Naſzych Przodkom ich, także i od Nas ſamych Przodkom ich i im ſamym nadanych, gdyż oni przy Wielkim Xięſtwie Litewſkim będąc w ten czas gdy ſię ta Exekucya za czaſu Alexandra Krola Stryia Naſzego w Koronie ſtanowiła, przy Koronie Polſkiey nie byli, i tey exekucyi, tak iako Stany Koronne dobrowolnie ſami to na ſię uczynili, oni z Stany Koronnemi na ſiebie iey nigdy nie przyimowali, ani wznaſzali. ANNO 1569

Także też Statutom Seymom ani Konſtytucyom Koron: nie podlegli, ale teraz dopiero po poſtanowieniu i dokończeniu tey exekucyi, z Koroną Polſką złączeni i przywroceni ſą: z tych przyczyn teraz i na potym ich ſamych i Potomkow ich nie dolęże, ani im Potomkom ich, żadnemi Seymy wynalazki, i Konſtytucyami Seymowemi Koronnemi nic ſzkodzić nie może. A na oſtatek ani też z ich ſtrony Obywatelow i Poſlow Ziemſkich Wołyńſkich ſtanowiona bydź nie ma wiecznemi czaſy: i owſzem wſzelakie Liſty, Przywileie ktorymkolwiek Piſmem łacińſkim, Polſkim abo Ruſkim piſane, i z ktoreykolwiek przyczyny od Przodkow Naſzych Krolow Polſkich i Wielkich Xiążąt Litewſkich, i od Nas ſamych pod Pieczęcią Naſzą, z Kancellaryi Koronney abo W. X. Lit: za wierne ſłużby nadane Oſobom, iakiegożkolwiek Stanu i powołania będącym, mianowicie i oſobliwie wſzyſtkie, daniny nadania, darowizny wieczne, dożywocia, zaſtawy, zapiſania Sum pieniężnych wielkich i małych ktorymkolwiek ſpoſobem zebranych i do Skarbu Naſzego W. X. L. wnieſionych, na Zamki, Miaſta, Wſi, Folwarki i Dwory Naſze: tedy wſzyſtkie takowe Liſty i Przywileie wyżey mianowane i z oſobna każdy we wſzyſtkich ich, i z oſobna każdych punkciech i ſpoſobiech tak iako ſame w ſobie opiſane ſą, wydane i obiaśnione, tak iakoby wſzyſtkość a poſpolitość oſobliwości, a oſobliwość poſpolitości i wſzyſtkości nic nie uymowała mocnemi i wiecznemi i żadnym obyczaiem nieporuſzonemi mieć i zachować chcemy: i one zawſze takiemi zachowamy My ſami, i Potomki Naſze Krole Polſkie zachować, i niwczym ich nienaruſzenie dzierżeć tym Przywileiem Naſzym obowięzuiemy. Wſzakże od tego czaſu Dobr Stołu Naſzego, My z Potomki Naſzemi Krolami Polſkiemi wedle Statutu Polſkiego, rozdawać nie będziemy; A ieżeliby ktorzy z nich na Dobra ſwe Oyczyſte i Dziedziczne Liſtow nie mieli, a bez liſtow onych Dobr ſpokoynie używali, tedy takowe Dobra tymże W. Xięſtwa Lit: Prawem wedle ſtarego i nowego Statutu iako to do tego czaſu trzymali, będą dzierzeć wiecznemi czaſy, ani ku położeniu i pokazaniu na to Liſtow i przywileiow, przed Nami i przed żadnym Urzędem Naſzym żadnym obyczaiem nie mogą ani maią bydź przymuſzani.

7. Oſobliwie też to tym przerzeczonym Panom Radom Naſzym Duchownym i Swieckim Xiążętom, Panom, Urzędnikom Ziemſkim, Szlachcie i wſzyſtkiemu Rycerſtwu Ziemie Wołyńſkiey i Poddanym ich z łaſki Naſzey Krolewſkiey zoſtawuiemy, iż wſzelkie Sprawy ich tak u Sądow Naſzych Grodz-

ANNO 1569 kich i Ziemſkich, iako też za appellacyami na Sąd Naſz Krolewſki przypadaiące Sprawy, z Pany Radami Naſzemi Koronnemi, ſądzić i odprawowáć mamy, i powinni będziemy Statutem Litewſkim przez Nas im dzierzeć poprzyſiężonym, ktory im w cale zoſtawuiemy.

Także Konſtytucye uchwały Receſſy Seymowe w mocy zoſtawuiemy, tylko z tego Statutu wſzyſtek rozdział woienny o obronie Ziemſkiey iako przeciwny wolnościom Koronnym mocą tego teraźnieyſzego liſtu i Przywileiu Naſzego kaſſuiemy i w niwecz obracamy wiecznemi czaſy. Wſzakoż daiemy im moc na Seymikach Powiatowych, za Liſty Naſzemi złożonych tego Statutu Litewſkiego Artykułow poprawiać i wedle potrzeby przyczyniać abo uymować a do Nas na Seym walny Koronny przynoſić: ktore będąli ſłuſzne, My i Potomkowie Naſi Krolowie Polſcy, na Seymiech walnych Koronnych mocą Zwierzchności Naſzey Krolewſkiey, i Seymu, na on czas będącego potwierdzać obiecuiemy, i powinni będziemy.

8. To też za prożbą wſzech Wołyńſkiey Ziemie przerzeczonych Stanow zoſtawuiemy: Iż we wſzelakich Sprawach ich Sądowych, iako Pozwy wpiſowanie do Xiąg, Akta i wſzelakie potrzeby ich, tak u Sądow Naſzych Grodzkich i Ziemſkich, iako i Kancellaryi Naſzey Koronney, Dekreta Naſze, i we wſzyſtkich potrzebach Naſzych Krolewſkich i Ziemſkich Koronnych, do nich Liſty nie iakim innym iedno Ruſkim Piſmem piſane i odprawowane bydź maią wiecznemi czaſy. A Mieyſkie Sprawy, Prawa Magdeburſkiego, abo iakiegokolwiek innego wezwania ludzi, wedle obyczaiu Koronnego przez Urzędniki Naſze Koronne i Dworu Naſzego w tych Sprawach i potrzebach ich, do nas, i do Dworu Naſzego przypadaiące, będą Polſkim Piſmem odprawowane.

Ku temu też obiecuiemy i powinni będziemy, wſzech przerzeczonych Xiążąt Ziemie Wołyńſkiey; Obywatelow i Potomkow ich, tak Rzymſkiego iako i Greckiego Zakonu będących, w ich ſtarodawney czci i doſtoyności, iako z Przodkow ſwoich i do tego czaſu byli, zachować i one wedle cnoty i godności każdego z upodobania Naſzego, bez zawady Artykułow w Statucie Koronnym, o Xiążętach opiſanych na Urzędy Zamkow, Dzierzaw, i Dworow Naſzych przekładać i do ławice Rad Naſzych, iako i inne Szlacheckiego Narodu Ziem Wołyńſkich ludzie przypuſzczać, zoſtawiwſzy to: że iako Panowie Rady Naſze Duchowne i Swieckie także i Ci Przerzeczeni Xiążęta, w rzeczach Sądowych i Prawnych zarowno z Szlachy oney Wołyńſkiey Ziemie w Powieciech ſwoich na mieyſcach zwykłych, biorąc Liſty i Pozwy, od Urzędnikow na to wyſadzonych, pozywaiąc i ſami Pozwani będąc, przed Sądem Naſzym Grodzkim i Ziemſkim, ſprawować i ſądzić ſię maią i będą powinni. Takimże ſpoſobem obiecuiemy, i powinni będziemy Doſtoieńſtw i Dygnitarſtw, i Urzędow Ziemie Naſzey Wołyńſkiey Duchownych i Swieckich; wielkich i małych tak Rzymſkiego iako i Greckiego Zakonu będących, nie umnieyſzać, ani zatłumiać i owſzem w cale zachować. A gdy wakować będą, tedy takowe wſzyſtkie Dignitarſtwa i Urzędy Obywatelom Ziemie Wołyńſkiey oſiadłym Stanu Szlacheckiego oddawać mamy i powinni będziemy; a tak za takowym złączeniem Ziemie Wołyńſkiey z Koroną i Kroleſtwem Naſzym Polſkim, Panowie Rady Naſze, oney Ziemie Wołyńſkiey, Duchowni i Swieccy, uczyniwſzy do Rady

Naſzey

Naſzey Koronney przyſięgę, między Radami Naſzemi Koronnemi: a Poſłowie ich Ziemſcy między Poſły Ziemſkiemi Koronnemi na mieyſcach im naznaczonych zaſiedli, i wotowali, i na potym wiecznemi czaſy zaſiadać ſą i będą powinni. ANNO 1569

9. A na Woynę huſſy ſwe wedle obyczaiu Koronnego ſtawić maią i na potym ci przerzeczeni wſzyſcy Panowie i Obywatele Ziemi Wołyńſkiey na Seymikach Powiatowych, na mieyſcach zwykłych czaſow przez Liſty Naſze naznaczonych, a wedle zwyczaiu innych Ziem abo Wodztw Koronnych ktorzyby ſię iednokolwiek na one Seymiki Powiatowe ziechali, obierać maią, między ſobą Poſły na Seym walny Koronny: a z tych Seymikow Poſłowie ich, tak iako w Koronie Polſkiey obyczay ieſt, do Włodzymierza zieżdżać ſię maią. A obranym i poſłanym na ten Seym Koronny tymże obyczaiem i na ſtrawę opatrzenie będzie dawano, iako i innym Poſłom Ziem z Wdztwa Ruſkiego.

10. Na oſtatek uſtawuiemy: aby od tego czaſu we wſzyſtkich odprawach poſpolitych, i na Chorągwiach Ziemſkich w tey Ziemi Wołyńſkiey, przy ſwych dawnych Herbiech, Orła znaku Koronnego Herbu używali. A tym wſzyſtkim wyżey napiſanym rzeczom, Artykułom, Swobodom i Wolnościom ktore ſię tu w tym Przywileiu z pozwoleniem wſzech Rad Naſzych Duchownych i Swieckich i Poſłow Ziemſkich Koronn: napiſały, żadne wynaydowania żadne Przywileie Ziemſkie, abo oſobno czyiekolwiek żadne Statuta, ani Konſtytucye Seymowe Koronne, nie będą nic mogły, ani mogą ſzkodzić, i niwczym ubliżać, wiecznemi czaſy, i owſzem My ſami one niwczym nienaruſzone, pod Przyſięgą Naſzą, Kroleſtwu Polſkiemu uczynioną, pilnie ſtrzedz i dzierzeć obiecuiemy. i powinni będziemy: i Potomki Naſze Krole Polſkie, to wſzyſtko także niwczym nienaruſzenie trzymać i przeſtrzegać tym Liſtem i Przywileiem Naſzym obiecuiemy wiecznemi czaſy: Jakoż na wieczne a nigdy nieporuſzone, używanie tych trzech wyżey mianowanych, rzeczy, ſwobod i wolności, żeby poſpolitość oſobliwości, a oſobliwość poſpolitości, niwczym nic i nigdy nie uymowała, dawamy i daliśmy Panom Radom Naſzym Duchownym i Swieckim, oney Ziemie to ieſt Wdztwa Wołyńſkiego i Bracławſkiego Xiążętom, Panom, Staroſtom, Dygnitarzom, Urzędnikom Ziemſkim, Szlachcie, i wſzemu Naſzemu zacnemu Rycerſtwu, Obywatelom oney Ziemie Wołyńſkiey. Ten Liſt i Przywiley podpiſawſzy go właſną ręką, i rozkazaliśmy ku niemu zawieſić Pieczęć Naſzę z pozwoleniem wſzech Panow Rad Naſzych Duchownych i Swieckich, i Poſłow Ziemſkich Koronnych ktorzy na ten czas przy Nas byli. Jako naypierwey Naywieleb: w Chryſtuſie Oyciec X. Uchańſki, Arcybiſkup Gnieźnieńſki *Legatus Natus & Regni Primas*: &c. iako wyżey *vide fol: 750. Num: 13.* Na ſpolnym walnym Seymie Koronnym Lubelſkim dnia 26. Mieſiąca Maia Roku Pań: 1569. Krolowania Naſzego 40. *Vol: II. fol: 752.*

O XIĘSTWIE KIIOWSKIM.

Przywiley przywrocenia Xięstwa Kiiowskiego do Korony Polskiey.

1. W Imię Pańſkie, Amen. Ku wieczney pamięci. Gdyż pamięć ludzka ieſt ſłaba i odmienna, zaczym aby Sprawy ludzkie, a naywięcey te, ktore ku użytkowi a zachowaniu ſpołeczności, i towarzyſtwa ludzkiego należą, za prze-

ANNO dłużeniem czasu nie byłyby zniszczone, opatrzna ludzi mądrych postanowiła ro-
1569 stropność, Sprawy wieczney pamięci godne, pisma świadectwem ku wiadomości Potomstwu przywodzić. A ztąd My Zygmunt August z Łaski Bożey Krol Polski Wielki Xiążę Litewskie, i ktemu Ziemie Krakowskiey, Sandomirskiey, Sieradzkiey, Łanczyckiey &c.

Oznaymuiemy tym Listem Naszym, ktorym wiedzieć to należy; Wszem w obec, i każdemu z osobna ninieyszym i potym będącego wieku ludziom: iż będąc My przedtym od wielu lat, przez wszystkie Stany Korony Polskiey i Państw Naszych, z wielką a częstą pilnością żądani i napominani, abyśmy Seym Walny takowy złożyli, na ktorym o ziednoczeniu dawnym Xięstwa Naszego Wielkiego Litewskiego z Koroną Polską, i też o wykonaniu wszystkich Praw i Przywileiow, Korony i wszystkich Państw Naszych; Sprawa byłaby skończona: ku ktorym takowym wszech Stanow Prożbom Seym ninieyszy Walny, za Radą i pozwoleniem Wszech Stanow, tak Korony Polskiey, iako i Wielkiego Xięstwa Litewskiego, dwudziestego trzeciego dnia Miesiąca Grudnia przeszłego Roku, to iest po Narodzeniu Bożym 1568. tu w Lublinie złożyliśmy; ku ktoremu takowemu Głownemu Seymowi, Rady Nasze, tak Duchowne iako i Swieckie i Posłowie Ziemscy, z zupełną mocą posłani, tak z Korony Polskiey iako też i z Wielkiego Xięstwa Litewskiego, wszystkich Stanow Koronnych, i Wielkiego Xięstwa Litewskiego, tuż w sobie bytność zamykaiąc, ziachali się. A tak ten Seym Walny i Głowny złożony w Imię Pańskie, tym sposobem zacząwszy: na ktorym po długich a wiele Traktatow i namow miawszy, proszeniśmy są, i z wielką pilnością przez Stany wszelakie Korony Polskiey napomnieni, abyśmy Ziemię i Xięstwo Kijowskie ktore przed przeszłemi czasy zupełnym a całym Prawem do Korony Polskiey zawsze należało, tęyże Koronie, to iest Krolestwu Polskiemu przywrocili a w iey pierwość i całość wszczepili. My tedy pamiętaiąc na Przysięgę Naszę, ktorąśmy osobą swą wszem Obywatelom Koronnym obowiązali, wszystkie rzeczy oderwane a od Korony przerzeczoney odłączone, wedle mocy Naszey pozyskać, a ku przerzeczonemu Krolestwu w swą całość przywrocić, maiąc to naprzod za rzecz istną, co ze wszech starych Hystoryi i pism każdy pewnie obaczyć może; iż Kijow był i iest głową i głownym Miastem Ruskiey Ziemi, a Ruska Ziemia, wszystka z dawnych czasow od Przodkow Naszych Krolow Polskich między innemi przednieyszemi członki, do Korony Polskiey iest przyłączona: tak iż częścią przez walkę, też częścią przez dobrowolne poddanie i spadki po niektorych lennych Xiążętach, ktorzy ią między się na rożne części byli roztargnęli, za się ku iedności i własności Korony przyszła: iako to z Przywilejow ktore w Skarbie Naszym są, iawnie każdy obaczyc może; między ktoremi wiele ich iest, ktore mianowicie o Ziemi i Xięstwie Kijowskim to świadczą; iż ku Koronie Polskiey wiecznie Prawem doskonałym należeć ma: iakoż zawsze należała aż do Władysława Jagełła Króla Pradziada Naszego; ktory potym tym sposobem; iż oboiemu Narodowi, tak Polakom, iako i Litwie nierozdzielnie panował, od Korony Polskiey, iako od własnego Ciała, tę Ziemię i Xięstwo Kijowskie oderwane przy Wielkim Xięstwie Litewskim mieć chciał, acz za niepozwoleniem wszech Stanow Koronnych, ktorzy tak od tego Pradziada Naszego, iako i od innych po nim będących Przodkow Naszych Krolow Polskich i Wielkich Xiążąt Litewskich, i od Nas też samych

tey Ziemie pilnie zawſze upominać ſię nie zaniechali, aby była do Korony przywrocona i przyłączona. A tak My tey powinności Naſzey doſyć czyniąc, a za pokazaniem doſtatecznym Przywileiow i tak iaſney ſprawiedliwości, za pozwoleniem wſzech Panow Rad Naſzych Duchownych i Swieckich, i Poſłow Ziemskich i wſzyſtkich Rzeczypoſpolitey Koronney ze wſzyſtkich Rad Naſzych Duchownych i Swieckich Xiążąt, Panow, Szlachty i wſzego Rycerſtwa, oney Kijowskiey Ziemie i Xięſtwa, wziąwſzy na ſiebie Ich Przyſięgę; ktorą byli oni wielkiemu Xięſtwu Litewskiemu od niemałego czaſu obowiązani, waruiemy Im i upewniamy tym Liſtem Naſzym, że to Im i Potomſtwu Ich nic i niwczym i nigdy nie ma ſzkodzić wiecznemi czaſy. ANNO 1569

A iuż tę przerzeczoną Ziemię i Xięſtwo Kijowskie, i wſzech oney Ziemi Obywatelow, iuż zaraz wſzyſtkie i każdego z oſobna, od poſłuſzeńſtwa Władzy, powinności i rozkazywania Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego, na wieczne czaſy wyimuiemy i wolnemi czyniemy, i ku Króleſtwu Polskiemu, iako rownych do rownych wolnych do wolnych ludzi; a iako własny a prawdziwy członek, ku pierwſzemu a własnemu Ciału a Głowie, ze wſzyſtkiemi i z oſobna każdemi Jey Grodami, Zamkami, Miaſty, Miaſteczki, Wſiami, Ziemiami, Powiaty, i ich wſzyſtkich rzeczy poprzod mianowanych ktorychkolwiek i iakimkolwiek przezwiſkiem nazwane przyległościami, przypadkami i własnościami, wſzelakiemi i wſzyſtkiemi, do tey przerzeczoney Ziemie i Xięſtwa Kijowskiego i do ich wſzelakich części, tak ſtaradawna, iako obyczaiem ſpoſobem i Prawem ktorymkolwiek należących; tak iakoby wſzyſtkość a poſpolitość oſobliwości, a oſobliwość wſzyſtkości i poſpolitości niwczem nic nie uymowała, ze wſzyſtkim i wſzelakim Prawem, Pańſtwem i Własnością, tę Ziemię i Xięſtwo Kijowſkie przerzeczoney Koronie albo Króleſtwu Polſkiemu, iako pierwſzemu prawdziwemu a własnemu Ciału iey a Głowie wſpołeczność, w część, w własność i w tytuł Korony przywracamy, i ku pierwſzemu Stanowi przywrócić, i onę złączyć umyśliliśmy. Jakoż z pewney wiadomości Naſzey a z woli uprzeymey a oſobliwey i za oſobliwym a dobrowolnym pozwoleniem Rad Naſzych Duchownych, i Swieckich, Xiążąt, Panow, Marſzałkow, Urzędnikow Ziemſkich, Szlachty, i wſzego Rycerſtwa i wſzyſtkich Stanow przerzeczoney Ziemie i Xięſtwa Kijowſkiego, tym Liſtem Naſzym iuż zaraz w ſpołeczność, wczęść, i w własność Korony Polskiey przywracamy i złączamy, w tytuł Korony Polskiey przywodziemy, i ku iednemu Ciału nie rożnemi i nierozdzielnemi wracamy, wſzczepiamy, wpoiamy czaſy wiecznemi: także napotym od ſwego tego właściwego, prawdziwego, a prawego Ciała i od Głowy Korony Polskiey, tak we wſzem cale, iako też iakieykolwiek części ſwoiey, nigdy oderwana ani odłączona żadnym ſpoſobem ani kſztałtem nie może bydź czaſy wiecznemi. I tych wſzyſtkich Stanow a Obywatelow Ziemi tey Przerzeczoney; to ieſt Ziemie Kijowskiey, każdego podle powołania ſwego Stanu Doſtoieńſtwa i obeyścia wſzelkich Przywilejow, Wolności, Swobod, Króleſtwa Polskiego, tak iako inni wſzyſcy Obywatele Korony Polskiey, zarowne używać znayduiemy i czyniemy. Jakoż iuż tego wſzyſtkiego ſpołecznie mieć, używać, i z tego ſię weſelić na wieczne czaſy, oni i ich Potomkowie maią i będą; Także i około ruſzenia na Woynę i wdawaniu iakich Podatkow wedle uchwały a Konſtytucyi Koronney Seymowey, i z pozwolenia Ich Poſłow na Seym Wałny Koronny z zu-

ANNO 1569 pełną, a nie zamierzoną mocą przeſłanych na wſzyſtkę Koronę Polſką położoney, oni i Potomkowie ich od Nas i Potomkow Naſzych, będą i maią bydź zachowani wiecznemi czaſy.

2. Obiecuiemy też ſami za ſiebie, i za Potomki Naſze wſzyſtkie Powiaty oney Ziemie i Xięſtwa Kijowſkiego, w ich Granicach Starodawnych przy Koronie nierozdzielnie będących, wcale i niwczym nienaruſzenie zachować wiecznemi czaſy. A iżby Ciż Obywatele tey przerzeczoney Ziemie Kijowſkiey Rady Naſze Duchowne i Swieckie Xiążęta, Panięta, Szlachta, Rycerſtwo, także i Duchowne Stany Rzymſkiego i Greckiego Zakonu, obfitą Łaſką Naſzę poznali, poſtanawiamy: Iż Ich Grody, Zamki, Miaſta, Oſiadłości, Miaſteczka, Wsi ze wſzyſtkiemi i każdemi z oſobna ich Poddanemi przerzeczonemi tey Ziemi od wſzyſtkich popłatkow, w ktorych przedtym i teraz byli, także od płacy wſzelakich Poborow, Myt, abo Ceł, także robienia i poprawowania Zamkow i Moſtow Naſzych wedle Przywilejow i Wolności Koronnych, wolnemi czyniemy, tak iż w tey mierze ich z innemi Koronnemi Obywatelmi porownaliśmy, i porownywamy. I one wſzyſtkich Wolności, Swobod zawołania Korony Polſkiey, Uczeſtniki uczyniliśmy i bydź znayduiemy: tylko dwa groſza zwykłey monety Polſkiey z iedney oſiadłey Włoki, gdzie ſą pomierne, abo gdzie nie maſz Włok groſz z iednego Dymu także oſiadłego, Nam i Potomkom Naſzym, dla wyznania Zwierzchności Naſzey Krolewſkiey ſobie zoſtawuiemy. A Bojarowie ich putni ktorzy Woynę ſłużą po groſzu podymnego płacić maią; a Zagrodnicy od tego ſą i maią bydź wolni.

3. Ktemu znayduiemy i oſobliwie to waruiemy, iż Panowie Rady Naſze Duchowne i Swieckie, Xiążęta Panowie, Szlachta wſzyſtka i każdy z oſobna, Obywatele przerzeczoney Ziemie i Xięſtwa Kijowſkiego, ktoregożkolwiek Stanu, Dostoieńſtwa i Porządku by byli, nie będą ani ſą powinni podlec Exekucyi począwſzy od wſzyſtkich Przodkow Naſzych Królow Polskich, Wielkich Xiążąt Litewſkich przed Alexandrem będących, iako też i Statutowi Alexandra Króla Polskiego, i Wielkiego Xiążęcia Litewſkiego Stryia Naſzego pod datą w Piotrkowie na Seymie Walnym we Srzodę przed Niedzielą Srzodopoſtną Roku Pańſkiego 1504. uczynionego około obyczaiu zapiſowania Dobr Krolewſkich i innych Statutow, i Uſtaw czaſu tegoż Alexandra i Zygmunta Przezacney pamięci Oyca Naſzego, Królow Polskich także i za czaſu Naſzego około exekucyi tego Statutu w Piotrkowie, w Warſzawie i w Lublinie do tych czaſow uczynionych: i będziemy ie powinni zachować, tak iako i zachowywamy wedle opiſania Przywilejow tak od Nas ſamych, iako i od Przodkow Naſzych Królow Polskich, i Wielkich Xiążąt Litewſkich im nadanych i potwierdzonych. Jakoż obwarowywamy Im to pod Przyſięgą Naſzą Krolewſką z pozwoleniem Wſzech Rad Naſzych Duchownych i Swieckich, i Poſłow Ziemskich Koronnych w tym upewniaiąc: że ta exekucya, to ieſt odbieranie Dobr, i Miaſt, Zamkow, Dworow Wsi, i Ziem, gruntow, zamian, wyſług, danin wſzyſtkich, od Przodkow Naſzych, Przodkom Ich, i Im ſamym nadanych: gdyż oni przy Wielkim Xięſtwie Litewskim, będąc w ten czas, gdy ſię ta exekucya za czaſu Alexandra Krola Stryia Naſzego w Koronie ſtanowiła przy Koronie Polskiey nie byli, i tey exekucyi, tak iako Stany Koronne dobrowolnie ſami na to ſię uczynili Oni z Stany Koronnemi na ſiebie iey nigdy nie przyimowali

mowali

ANNO 1569

imowali, ani wznaſzali, także też Statutom, Seymom, ani Konſtytucyom Koronnym nie podlegli, ale teraz dopiero po poſtanowieniu i dokończeniu tey Exekucyi z Koroną Polską złączeni i przywroceni ſą: z tych przyczyn teraz i napotym ich ſamych niedołęże i Potomkow ich, ani Im i Potomkom ich, żadnemi Seymy wynalazki, i Konſtytucyami Seymowemi Koronnemi, nic ſzkodzić nie może. A na oſtatek ani też z ich ſtrony Obywatelow i Poſłow Ziemskich Kijowſkich, ſtanowiona bydź nie ma wiecznemi czaſy: i owſzem wſzelakie Liſty i Przywileie którymkolwiek piſmem Łacińskim, Polskim abo Ruskim piſane, i z ktoreykolwiek przyczyny od Przodkow Naſzych Krolow Polskich i Wielkich Xiążąt Litewſkich i od Nas ſamych, pod pieczęcią Naſzą, i Kancellaryi Koronney, abo Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego, za wierne ſłużby nadane Oſobom, iakiegożkolwiek ſtanu i powołania będącym oſobliwie i mianowicie wſzyſtkie daniny, nadania, darowizny wieczne, dożywocia zaſtawy zapiſania Sum Pieniężnych, Wielkich i Małych którymkolwiek ſpoſobem zebranych, i do Skarbu Naſzego Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego wnieſionych na Zamki, Miaſta, Wsi, Folwarki, i Dwory Naſze, tedy wſzyſtkie takowe Liſty i Przywileie wyżey mianowane, i z oſobna każdy we wſzyſtkich, i z oſobna każdych punkciech i ſpoſobiech, tak iako ſame w ſobie opiſane ſą, wydane i obiasnione, tak iakoby wſzyſtkość a poſpolitość oſobliwości, a oſobliwość poſpolitości i wſzyſtkości nic nieuymowała, mocnemi i wiecznemi i żadnym obyczaiem nieporuſzonemi mieć i zachować chcemy: i one zawſze takiemi zachowamy. My ſami i Potomki Naſze Krole Polſkie zachować i w niwczym ich nienaruſzenie dzierżeć tym Przywileiem Naſzym obowięzuiemy. Wſzakże od tego czaſu Dobr Stołu Naſzego, My z Potomki Naſzemi Krolami Polskiemi, wedle Statutu Polskiego, rozdawać nie będziemy. A ieźliby ktory z nich na Dobra ſwe Oyczyſte i Dziedziczne Liſtow nie mieli, a bez Liſtow onych Dobr ſpokoynie używali, tedy takowe Dobra tymże Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego Prawem, wedle ſtarego i nowego Statutu, iako to do tego czaſu trzymali, będą dzierżeć wiecznemi czaſy: ani ku położeniu i pokazaniu na to Liſtow i Przywilejow przed Nami i przed żadnym Urzędem Naſzym, żadnym Obyczaiem nie mogą ani maią bydź przymuſzani.

4. Oſobliwie też to tym przerzeczonym Panom Radom Naſzym Duchownym i Swieckim Xiążętom Panom, Urzędnikom Ziemſkim Szlachcie i wſzyſtkiemu Rycerſtwu Ziemie i Xięſtwa Kijowſkiego, i Poddanym ich z Łaſki Naſzey Krolewſkiey zoſtawuiemy: iż wſzelakie Sprawy ich tak u Sądow Naſzych Grodzkich i Ziemſkich, iako też za Apellacyami, na Sąd Naſz Krolewſki przypadaiące Sprawy, z Pany Radami Naſzemi Koronnemi ſądzić i odprawować mamy i powinni będziemy Statutem Litewſkim przez Nas im dzierżeć poprzyſiężonym: który im wcale zoſtawuiemy. Tylko z tego Statutu wſzyſtek Rozdział Woienny i obronie Ziemſkiey, iako przeciwny wolnościom Koronnym mocą tego teraźnieyſzego Liſtu i Przywileiu Naſzego kaſſuiemy, i wniwecz obracamy wiecznemi czaſy.

Wſzakoż daiemy im moc na Seymikach Powiatowych za Liſty Naſzemi złożonych, tego Statutu Litewſkiego Artykułow poprawiać, i wedle potrzeby przyczyniać, abo uymować a do Nas na Seym Walny Koronny przynoſić: ktore będąli ſłuſzne, My i Potomkowie Naſi Krolowie Polscy na Seymiech Wal-

ANNO nych Koronnych mocą Zwierzchności Naſzey Krolewſkiey i Seymu na on czas
1569 będącego, potwierdzać obiecuiemy i powinni będziemy.

6. To też za proźbą wſzech Kijowſkiey Ziemie przerzeczonych Stanow zoſtawuiemy, iż we wſzelakich Sprawach ich Sądowych, iako Pozwy i wpiſowanie do Xiąg, Akta i wſzelakie potrzeby ich, tak u Sądow Naſzych Grodzkich i Ziemſkich, iako i z Kancellaryi Naſzey Koronney, Dekreta Naſze i we wſzyſtkich potrzebach Naſzych Krolewſkich i Ziemſkich Koronnych, do nich Liſty, nie iakim innym iedno Ruſkim Piſmem piſane i odprawowane bydź maią czaſy wiecznemi. A Mieyſkie Sprawy Prawa Magdeburſkiego abo iakiegokolwiek innego wezwania ludzi wedle obyczaiu Koronnego, przez Urzędniki Naſze Korone i Dworu Naſzego, w tych Sprawach i potrzebach ich do Nas i Dworu Naſzego przypadaiące, będą Polſkim Piſmem odprawowane. Ku temu też obiecuiemy, i powinni będziemy, wſzech przerzeczonych Xiążąt Ziemie Kijowſkiey Obywatelow i Potomkow Ich tak Rzymſkiego iako i Greckiego Zakonu będących, w ich ſtarodawney czci i doſtoyności, iako z Przodkow ſwoich i do tego czaſu byli zachować i one wedle cnoty i godności każdego, a upodobania Naſzego, bez zawady Artykułow w Statucie Koronnym o Xiążętach opiſanych na Urzędy Zamkow, Dzierżaw, i Dworow Naſzych przekładać i do Ławice Rad Naſzych, iako i inne Szlacheckiego Narodu Ziemie Kijowſkiey ludzie przypuſzczać zoſtawiwſzy to, że iako Panowie Rady Naſze Duchowne i Swieckie, także i Ci przerzeczeni Xiążęta, w rzeczach Sądowych i prawnych, zarowno z Szlachtą oney Kijowſkiey Ziemie, w Powiecie ſwoich na mieyſcach zwykłych, biorąc liſty i Pozwy od Urzędnikow na to wyſadzonych, pozywaiąc, i ſami pozwani będąc przed Sądem Naſzym Grodzkim i Ziemſkim, ſprawować i ſądzić ſię maią i będą powinni. Takimże ſpoſobem obiecuiemy i powinni będziemy, Doſtoieńſtw i Dygnitarſtw i Urzędow Ziemie Naſzey Kijowſkiey, Duchownych i Swieckich, wielkich i małych, tak Rzymſkiego iako i Greckiego Zakonu będących, nieumnieyſzać ani zatłumiać, i owſzem wcale zachować. A gdy wakować będą, tedy takowe wſzyſtkie Dygnitarſtwa i Urzędy Obywatelom Ziemie Kijowſkiey oſiadłym Stanu Szlacheckiego oddawać mamy i powinni będziemy.

A tak za takowym złączeniem Ziemie Kijowſkiey, z Koroną i Kroleſtwem Naſzym Polskim, Panowie, Rady Naſze i oney Ziemie Kijowskiey, Duchowni i Swieccy, uczyniwſzy do Rady Naſzey Koronney przyſięgę, między Radami Naſzemi Koronnemi na mieyſcach im naznaczonych zaſiedli i wotowali, i na potym wiecznemi czaſy zaſiadać ſą i będą powinni.

6. A na Woyę huſſy ſwe wedle obyczaiu Koronnego ſtawić maią i na potym ci przerzeczeni wſzyſcy Panowie, a Obywatele Ziemie Kijowskiey, na Seymikach Powiatowych, na mieyſcach zwykłych czaſow przez Liſty naſze naznaczonych, a wedle zwyczaiu innych Ziem, abo Wojewodztw Koronnych, ktorzyby ſię iednokolwiek na one Seymiki Powiatowe ziechali, obierać maią między ſobą Poſły na Seym Walny Koronny; a z tych Seymikow Poſłowie ich, tak iako w Koronie Polskiey obyczay ieſt, do Kijowa zieżdżać ſię maią. A obranym i poſłanym na ten Seym Koronny tymże obyczaiem i na Strawę opatrzenie będzie dawano, iako i innym Poſłom Ziemskim z Wojewodztwa Ru-

ſkiego. Na oſtatek uſtawuiemy, aby od tego czaſu we wſzyſtkich odprawach pośpolitych i na Chorągwiach Ziemskich w tey Ziemi Kijowskiey przy ſwych dawnych Herbiech, Orła znaku Koronnego używali. A tym wſzyſtkim wyżey napiſanym rzeczom, Artykułom, Swobodom i Wolnościom, które ſię tu w tym Przywileju z pozwoleniem wſzech Rad Naſzych Duchownych i Swieckich i Posłow Ziemskich Koronnych napiſały, żadne wynaydowania, żadne Przywileie Ziemskie, abo ołobno czyiekolwiek, żadne Statuta ani Konſtytucye Seymowe Koronne, nie będą nic mogły, ani mogą ſzkodzić, i niwczym ubliżać, wiecznemi czaſy: i owſzem My ſami one niwczym nie naruſzone, pod Przyſięgą Naſzą Króleſtwu Polſkiemu uczynioną, pilnie ſtrzedz i dzierzeć obiecuiemy i powinni będziemy, i Potomki Naſze Króle Polſkie, to wſzyſtko także niwczym nie naruſzone trzymać i przeſtrzegać, tym Liſtem i Przywileiem Naſzym obiecuiemy wiecznemi czaſy. Jakoż na wieczne a nigdy nie poruſzone używanie tych Wſzech wyżey mianowanych rzeczy, ſwobod i wolności, żeby pośpolitość oſobliwości, a oſobliwość wſzyſtkości i pośpolitości, niwczym i nic nigdy nie uymowała, dawamy i daliśmy PP. Radom Naſzym Duchownym i Swieckim, oney Ziemie, to ieſt Kiiowſkiey, Xiążętom, Panom, Staroſtom, Dygnitarzom, Urzędnikom Ziemſkim, Szlachcie i Wſzemu Zacnemu Naſzemu Rycerſtwu, Obywatelom oney Ziemie Kiiowſkiey, ten Liſt Naſz i Przywiley, podpiſawſzy go właſną Ręką i rozkazawſzy ku niemu zawieſić Pieczęć Naſzę z pozwoleniem Wſzech Panow Rad Naſzych, Duchownych i Swieckich i Posłow Ziemſkich Koronnych, ktorzy na ten czas przy Nas byli; iako naypierwey Naywielebnieyſzy w Chryſtuſie Oyciec Xiądz Jakub Uchańſki Arcybiſkup Gnieznieńſki *Legatus Natus, & Regni Primas &c.* iako wyżey *vide folio 750. Num: 13.* Dan przez ręce Wielebnego Xiędza Franciſzka Kraſińſkiego Proboſzcza Płockiego, Archidziekana Warſzawſkiego Podkanclerzego Koronnego; na Spólnym Walnym Seymie Koronnym Lubelſkim, Dnia Piątego Mieſiąca Czerwca Roku Pańſkiego Tyſiącznego, Pięćſetnego, Sześćdzieſiątego Dziewiątego, Królowania Naſzego Czterdzieſtego. *Vol: II. fol: 759.* ANNO 1569

O ZIEMI PODLASKIEY

Przywiley przywrocenia Ziemi Podlaskiey do Korony Polskiey.

1. W Imię Pańſkie, Amen, ku wieczney pamięci. Gdyż pamięć ludzka ieſt ſłaba i odmienna: zaczym aby Sprawy ludzkie, a naywięcey te, które ku użytkowi a zachowaniu ſpołeczności i towarzyſtwa ludzkiego należą, za przedłużeniem czaſu nie byłyby zniſzczone, opatrzna ludzi mądrych poſtanowiła roſtropność, Sprawy wieczney pamięci godne, piſma świadectwem ku wiadomości Potomſtwu przywodzić. A tak My Zygmunt Auguſt z łaſki Bożey Król Polſki Xiądz Litewſki i ktemu Ziemie Krakowſkiey, Sandomirſkiey, Sieradzkiey, Łanczyckiey &c. oznaymuiemy tym Liſtem Naſzym, którym wiedzieć to należy; Wſzem w obec i każdemu z oſobna ninieyſzym i potym będącego wieku ludziom: iż będąc My przedtym od wielu lat przez wſzyſtkie Stany Korony Polſkiey i Państw Naſzych z wielką a częſtą pilnością żądani i napominani, abyśmy Seym Walny takowy złożyli, na którym o ziednoczeniu dawnym Xięſtwa Naſzego Wielkiego Litewſkiego z Koroną Polſką, i też o wykonaniu wſzyſtkich Praw i Przywileiow, Korony i wſzy-

ANNO 1569 ſtkich Państw Naſzych Sprawa byłaby ſkończona: ku którym takowym Wzech Stanow prozbom, Seym ninieyſzy Walny, za Radą i pozwoleniem Wſzech Stanow, tak Korony Polſkiey iako i W. X. Litewſkiego w Lublinie złożyliśmy: Ku któremu takowemu Głównemu Seymowi Rady Naſze, tak Duchowne, iako i Swieckie i Posłowie Ziemſcy, z zupełną mocą posłani, tak z Korony Polſkiey, iako też i z Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego wſzyſtkich Stanow Koronnych i Xięſtwa Litewſkiego też w ſobie bytność zamykaiąc ziachali ſię. A tak ten Seym Walny i Główny złożony, w Imię Pańſkie tym ſpoſobem zacząwſzy: na którym długich, a wiele Traktatow i namow miawſzy, proſzeniśmy ſą, i z wielką pilnością przez Stany wſzelakie Korony Polſkiey napomnieni; abyśmy Ziemię Podlaſką która przed przeſzłemi czaſy zupełnym a całym Prawem do Korony Polſkiey zawſze należała, teyże Koronie to ieſt Króleſtwu Polſkiemu przywrócili, a w iey pierwość i całość wſzczepili. My tedy pamiętaiąc na Przyſięgę Naſzę, którąśmy Oſobą ſwą Wſzem Obywatelom Koronnym obowiązali, wſzyſtkie rzeczy oderwane a od Korony przerzeczoney odłączone, wedle mocy Naſzey pozyſkać, a ku przerzeczonemu Króleſtwu w ſwą całość przywrócić, wiedząc to pewnie: iż Ziemia Podlaſka ku Koronie Polſkiey wiecznie Prawem doſkonałym, ieſzcze przed Władyſławem Jagiełłem Królem Pradziadem Naſzym, i przez wſzyſtek czas, panowania iego: także za Krolowania Władyſława Syna Jego Wielkiego Stryia Naſzego, należała: Którą potym Swięty Król Kazimierz Dziad Naſz, tym ſpoſobem, iż nad Oboim Narodem, był przełożonym, od części Króleſtwa, to ieſt od Mazowſza oddzielną i od właſnego Ciała oderwaną chciał mieć: czemu ſię przeciwiły, ani na to nie zezwalały Stany Koronne. Którzy też tak od tegoż Dziada Naſzego, iako i od innych po nim będących Przodkow Naſzych Królow Polſkich i Wielkich Xiążąt Litewſkich, i od Nas też ſamych, tey Ziemie pilnie zawſze upominać ſię nie zaniechali, aby była do Korony przywrocona i przyłączona.

2. Z tych tedy przyczyn My tę Ziemię Podlaſką do iedności nierozerwaney, a iako właſny a prawdziwy Członek, ku pierwſzemu a właſnemu Ciału a Głowie, ze wſzyſtkiemi i zoſobna każdemi iey Grodami, Zamkami, Miaſty, Miaſteczki, Wſiami, Ziemiami, Powiaty i ich wſzyſtkich rzeczy poprzod mianowanych, ktorychkolwiek i iakim kolwiek przezwiſkiem nazwane, przyległościami, przypadkami właſnościami wſzelakiemi, i wſzyſtkiemi do tey przerzeczoney Ziemie, i do ich wſzelakich części, tak z ſtarodawna, iako obyczaiem, ſpoſobem, i Prawem ktorymkolwiek, należących, tak iakoby wſzyſtkość a poſpolitość oſobliwości, a oſobliwość wſzyſtkości i poſpolitości, niwczym nic nieuymowała, ze wſzyſtkim i wſzelakim Prawem, Państwem, i właſnością, tę Ziemię Kroleſtwu Polſkiemu, iako prawdziwemu, a właſnemu Ciału iey, a Głowie w ſpołeczność, w część w właſność i w tytuł Koronny przywracamy, i ku pierwſzemu Stanowi przywrocić, i one złączyć umyśliliśmy. Jakoż z pewney wiadomości Naſzey, a z woli uprzeymey a oſobliwey, Posłow od wſzyſtkich Stanow w Ziemi Podlaſkiey z zupełną mocą na ten teraźnieyſzy Spolny i Walny Seym wybranych deputowanych i posłanych, i z Nami ten Seym kończących w Imię Pańſkie, tym Liſtem Naſzym iuż zaraz w ſpołeczność, część i w właſność Korony Polſkiey przywracamy i złączamy, w tytuł Korony

ny Polskiey przywodziemy, i ku iednemu Ciału nierożnemi i nierozdzielnemi wracamy, wszczepiamy, wpaiamy czasy wiecznemi: tak że na potym od swego właściwego, prawdziwego, a prawego Ciała, i od Głowy Korony Polskiey, tak we wszem cale, iako też iakieykolwiek części swey nigdy oderwana ani odłączona żadnym sposobem ani kształtem, nie może bydź czasy wiecznemi. Czemu to nie ma bydź na przeszkodzie ieżliby Dobra czyie którekolwiek z Ziem przerzeczonych, któregokolwiek Stanu i Kondycyi, od ich Juryzdykcyi i własności do Prawa, i własności W. X. Lit: przez Nas abo Przodki Nasze wyięte, przeniesione, wniesione i na wieczne czasy Uniowane i wcielone były: i iako nam i Antecessorom Naszym we wszystkim od Krolestwa ubliżyć, odłączyć, oddzielić i oddalić nie godziło: tak też i w nieiakiey części tych Dobr, komu tę prerogatywę ku krzywdzie Praw i własności Krolestwa, dać ani oddalać nie przystało. A tak wszyscy Obywatele tey Ziemie Podlaskiey, (ktorych od tychmiast wszystkie i każdego z osobna od Juryzdykcyi Wielkiego Xięstwa Litewskiego na wieki wypuszczamy) wedle swey kondycyi Stanu, godności i kondycyi wszystkich Przywileiow, wolności, prerogatyw Krolestwa Polskiego używanie, iako i inni Obywatele Korony mieć będą, i mieć i z nich się na potym wiecznemi czasy weselić będą. ANNO 1569

3. A iżby Ciż Obywatele obfitszą Łaskę Naszą poznali, postanawiamy: iż ich Grody Zamki, Miasta, osiadłości, Miasteczka, Wsi, ze wszystkiemi i każdemi z osobna ich Poddanemi przerzeczonemi, tey Ziemie od wszystkich podatkow, w ktorych przed tym i teraz byli: także od płacy wszelakich Poborow, Myt abo Ceł, tak wodnych iako i Grobelnych Mostowych, targowych wedle Przywileiow i wolności Koronnych wolnemi czyniemy: tak iż w tey mierze ich z innemi Koronnemi Obywatelami, porownaliśmy i od tego czasu porownywamy. I one wszystkich wolności, swobod, i zawołania Korony Polskiey uczestniki uczyniliśmy, i bydź znayduiemy: tylko dwa grosza z iedney osiadłey Włoki abo przez kmiecia oraney, wedle zwyczaiu Przywileiow Krolestwa Polskiego zachowawszy.

4. Nad to osobliwie skazuiemy: iż wszyscy i każdy z osobna mieszkaiący w Podlasiu, ktoregobykolwiek stopnia byli, nie maią podledz Statutowi Alexandra Krola Polskiego i Wielkiego Xiążęcia Litewskiego, Stryia Naszego pod Datą w Piotrkowie na Seymie Koronnym w Srzodę przed Niedzielą *Lætare*, Roku Pańskiego 1504. o sposobie wpisowania Dobr Krolewskich, ani innym Statutom i Konstytucyom, za czasu panowania tegoż Alexandra i Zygmunta Oyca Naszego, Krolow Polskich, i teraz Naszego panowania, około Exekucyi tego Statutu w Piotrkowie, w Warszawie, i w Lublinie do tego czasu ogłoszonych; i zachowamy ie, iakoż zachowuiemy, wedle opisanych Przywileiow im tak od Nas, iako Przodkow Naszych, tak Krolow Polskich, iako Xiążąt Litewskich i Mazowieckich nadanych.

5. Nadto wszystkie darowizny i zamiany wszystkie, także Przywileie wszystkie, dla zasług wiernych ktorychkolwiek Osob na ktorych Dobrach Naszych uczynione, i wszystkie inne Listy i Przywileie iakimkolwiek ięzykiem pisane, i z iakieykolwiek przyczyny od Przodkow Naszych Krolow Polskich, i od Nas samych, choćby też pod Pieczęcią Kancellaryi Naszey, abo Wielkiego

ANNO 1569 Xstwa Lit: wyszły, i ktorym i ktoregokolwiek zawołania osobom dane, a mianowicie wszystkie, i każde z osobna obligacye, Summy, bądź małe bądź wielkie; ktore na Zołnierza naiemnego, tak konnego iako pieszego, dla obrony na Zamki bliskie ułożone, i na inne wyprawy woienne pod ktorymkolwiek imieniem, wyciśnione, zebrane i do Skarbu by też W. X. Lit: były wniesione, z obligacyi Zamkow, Miast, Miasteczek, Wsi, Folwarkow, Dworów, w teyże Summie Naszemi Przywileiami są ubespieczone; te wszystkie i każde z osobna rzeczy pomienione, we wszystkich i każdych z osobna klauzulach, punkciech, i kondycyach, iako są w sobie opisane i publikowane: Wszakże tak, aby osobność pospolitości, a pospolitość osobności, w niczym niederogowała: mocnie i niezgwałcenie chcemy bydź zachowane, i też będziem chować, ktorym rzeczom żadne ziazdy, żadne Konstytucye Koronne, pospolite i osobne nie będą mogły derogować, tak w części, iako w całości, ani będą na wieczne czasy mogły. A ieźli są ktorzy ktorzy, z iakiey przygody Listy i Przywileie na swe Dobra Dziedziczne, w ktorych w spokoyney są Possessyi, zgubili, ani ich mieli: tedy iednak one Dobra na wieczne czasy trzymać tymże Prawem będą, ani będą przymuszani do kładzenia Listów abo Przywileiow, przed Nami.

6. Nadto iż czasu panowania Wielmożnego niegdy Gastołta Woiewody Wileńskiego, i Kanclerza W. X. Lit: w Ziemi i Powiecie Bielskim, i za czasu szczęsnego Panowania Nayiaśnieyszego Krola Zygmunta Oyca Naszego, i Nas samych, wielkie odmiany w wielu części gruntu Szlachty Dziedzicznego i Naszego, a pótym przez pewne Kommissarze i Rewizory Nasze stały się: ktore Dobra tak odmienione, tak Szlachta od Gastołta przez Nas abo Kommissarze Nasze, też i Grunty Woytowskie, iako Nasi Poddani od Szlachty Dziedziczne wzięte spokoynie dzierzą. A tak mocą ninieyszego Przywileiu Naszego, te wszystkie, i każde z osobna odmiany, iakokolwiek, i z ktoreykolwiek przyczyny uczynione, mocne i wdzięczne mamy, i mieć i w Ręku czasy wiecznemi trzymać chcemy, i Nasi Sukcessorowie Krolowie Polscy będą: ani ich ktorym sposobem, abo wymyślnym fortelem kassować, abo psować i gwałcić nie będziemy, ani też Sukcessorowie Nasi Krolowie Polscy to czynić będą, a zwłaszcza gdzie Dobra za Dobra, Ziemia za Ziemię iest dana, czemu niema bydź na przekazie, choćby też Woytowskie grunty Nasze były dane Szlachcie, ktore dane, Miasto ich Dziedzicznych za Dziedziczne miane od nich bydź maią: i owszem, i Konfirmacye na te zamiany, tym ktorzy tego potrzebować i prosić będą, z Kancellaryi Naszey damy.

7. Też ustawiamy, od tego czasu, i na potym, iż Ciż Obywatele i drudzy osiadłość maiący, w sprawowaniu Spraw swych do Kancellaryi Koronney i do Urzędnikow Dworu Naszego, będą się uciekać.

A Sądy Ziemskie w swych Powieciech, i Starościnne wszystkich Urzędow, tymże sposobem iako i w innych Ziemiach i Woiewodztwach Krolestwa, zwyczay był, i iako iest Prawem opisano i obwarowano, maią bydź odprawowane. Od ktorych to Sądow, abo Urzędow wszelkich, appellacye, prowokacye, Pozwy, Przypozwy tymże kształtem, iako się w Krolestwie, i Sądziech Naszych zachowuie, tak na Seym walny Koronny, iako też na wiel-

kie Sądy, ktore Woiewoda z innemi Dygnitarzami, i Urzędniki, na każdy Rok ANNO
ma odprawować, iako też za Dworem się i Naszym toczącym, bydź i układane 1569
od Stron, ktorym się za krzywdę zda bydź maią. Ale mieysce Prawa Magdeburskiego, abo ktoregokolwiek innego, także też ludzi innego Stanu będących wedle zwyczaiu Krolestwa Naszego przez Urzędniki tegoż Krolestwa i Dworu Naszego, w tychże sprawach i potrzebach swych do Nas, i do Dworu Naszego przypadłe, będą decydowane.

8. A Konsyliarze, i Posłowie Ziem, teyże Dycyi między Posły a oni lepak między Konsyliarzami uczyniwszy, pierwey przysięgę w tych rzeczach zwyczayną, mieysca im naznaczone iuż osieść i w Radzie Polskiey siedzieć będą powinni. I iużeśmy od tego czasu Dygnitarzom, i Urzędnikom i Posłom Ziemskim Ziemie Podlaskiey wedle Dygnitarzow, Urzędnikow i Posłow Ziemskich Wodztwa Mazowieckiego, mieysca naznaczyli: ktore mieysca Posłowie tych Ziem, iuż od tego czasu, uczyniwszy przysięgę cielesną wzieli i posiedli. Ktore to Posły Ziemskie na ziazdach abo Seymikach, na mieyscach zwykłych, i czasu przez Nas Listem Naszym naznaczonego, wedle zwyczaiu Ziem innych, abo Wodztw Koronnych, wolne wszystkie Stany Ziem przerzeczonych, ktorzyby iedno na te ziazdy przyiechali, wybiorą i deputuią, ktorzy tak deputowani i posłani ich Posłowie, na Seym Koronny tymże obyczaiem, iako inni Posłowie Ziemscy Woiewodztwa Mazowieckiego będą prowidowani.

9. Obiecuiemy ktemu Dygnitarstw i Urzędow w teyże Ziemi Podlaskiey nie umnieyszać: i owszem kiedy się ktoremu wakować przyda, tamże Rodakom Szlachcicom Possessyą maiącym będziemy ie konferować i rozdawać.

10. I zachowamy wszystkie Obywatele Ziem przerzeczonych we wszystkich i każdych z osobna Prawiech, Przywileiach, Listach, wolnościach, i prerogatywach, tak w pospolitości wszystkim iako osobnie każdemu, iuż od Przodkow Naszych tegoż Powiatu Obywatelom osiadłym nadanych, ktoreyby iedno teraźnieyszemu przywroceniu i reintegrowaniu nie były przeciwne.

11. Teżeśmy Dygnitarzom i Urzędnikom i Starostom mieysc tegoż Powiatu roskazali, iakoż i tym Listem rozkazuiemy: aby się przed Nas wedle opisanych Listow, czasu i mieysca swego okazali, i przysięgę wierności powinną Nam iako Krolowi koronowanemu i Krolestwu uczynili: a niech Podstaroście tam zrodzone osiadłe, w swym Powiecie maią. Co ieśliby ktorzy z nich zaniedbali uczynić, abo się temu przeciwić chcieli: tedy Dygnitarstwa, Urzędy, Starostwa, prefektury ich im odiąwszy, tamże zrodzonym godnym ludziom ktorzyby swemu Urzędowi, mogli dosyć uczynić, damy.

12. Też postanawiamy, aby na potym w sprawach pospolitych przystoynych i Prawnych, za znakow na Chorągwiach woiennych w Powiecie swym od tego czasu i na potym, Orła znaku Korony Polskiey używali. Ażeby wszystkie i każde z Osobna rzeczy przerzeczone rychley, ku skutkowi przyiść mogły, rozkazaliśmy Kanclerzowi i Podkanclerzemu Koronnym, i innym Urzędnikom Korony i Dworu Naszego: aby Obywatele przerzeczoney Ziemie Podlaskiey, w Kauzach i Sprawach do Naszego Maiestatu Krolewskiego uciekaiące się, każdy wedle powinowactwa swego wspomagali.

ANNO 1569 13. Na koniec ustanawiamy na wieczne czasy chcąc to trwać, iż wszystkie Sprawy i Processy, tak Prawne iako nie Prawne ktoreby przeciwko temu wiecznemu i nieodmiennemu Dekretowi po publikacyi iego, i Listow Naszych Uniwersałowych, na tę restytucyą i reintegracyą do Krolestwa Naszego Polskiego przerzeczoney Ziemie Podlaskiey, od ktoregoby bądź Stanu i zawołania ludzi były czynione nikczemne i niesłuszne, i żadney mocy nie maiące, czyniemy. Ktorym assensu ani Zwierzchności Naszey nigdy nie chcemy, ani będziem winni przypuszczać. Te tedy wszystkie i każde z osobna rzeczy w całości i części, chcemy aby miały moc Prawa wiecznego, i mocy wiekuistey: tak żeby pospolitość osobności, ani osobność pospolitości w rzeczach wyższey opisanych, nie mogła derogować. Na ktorey rzeczy wiarę i świadectwo, swą ręką własną podpisaliśmy się, i pieczęć Naszą kazaliśmy zawiesić, z pozwoleniem Wszech Stanow Rad Naszych Duchownych, i Swieckich, i Posłow Ziemskich Koronnych, ktorzy na ten czas przy Nas byli. Jako naypierwey &c. &c. Dan przez ręce Wielebnego X. Franciszka Krasińskiego, Proboszcza Płockiego Ardziakona Warszawskiego, Podkanclerzego Koronnego na społym walnym Seymie Koronnym Lubelskim dnia 5. Miesiąca Marca Roku P. 1569. Krolowania Naszego 40. *Vol. II. fol. 745.*

Zamknienie Exekucyi w Rusi, w Podolu i w Podlaszu.

1647 Donieśli Nam Posłowie Ziemscy, iż w tych Woiewodztwach po zawarciu *per tot Constitutiones* Exekucyi, zagęściły się upraszania Dobr Dziedzicznych *pro Regalibus*, co iż się dzieie przeciwko Prawu i z uciśnieniem Stanu Szlacheckiego, za zgodą wszech Stanow waruiemy, aby tacy *Impetratores inter Causas Officii* w Trybunale Lubelskim *peremptorie* pozwani, *refusione damnorum & pœna duorum Millium Marcarum Parti & Judicio totidem*, tamże *in instanti solvenda* karani byli. Co się ma ściągać na tych, ktorzyby na potym uprzszali. A przytym i Przywileie takie żadney wagi mieć nie maią.

A Instygator *sine certo Delatore* Pozwow aby nie wynosił, *exceptis litis pendentiis ante 1588. Annum* postanawiamy, reassumuiąc wszystkie Konstytucye o zawarciu Exekucyi, i Konstytucye o Przywileiu *Incorporationis* Woiewodztwa Podlaskiego, *exceptis litis pendentiis. Anno 1647. Vol. IV. fol: 117. Tit:* Zamknienie. O Przywileiu Podlaskim. *Ob. Art.* Dobra Stołu Krolewskiego *Num: 10. fol: 80.*

Warunek Prawa Przywileiu Woiewodztwa Podlaskiego.

1673 Prawa wszystkie i Przywileie *in omnibus punctis & clausulis prout ad literam sonat, in Privilegio Incorporationis & unionis* Woiewodztwa Podlaskiego *specificatis*, reassumuiemy i waruiemy, *salvis modernis Possessoribus & salvo moderno Possessore* Starostwa Brańskiego ktoremu *ex bene placito* Rzpltey i za konsensem Wdztwa Podlaskiego *cessit* pomienione Starostwo, co iednak *in sequelam* na potym *trahi* niema. *A. 1673. Vol. V. fol. 106. Tit:* Warunek.

PRZY-

ANNO 1401

PRIVILEGIUM

PRÆLATORUM LITHVANIÆ, TEMPORE

VLADISLAI JAGIELLONIS

AD REGNUM DE DUCATU ASSUMPTORUM SE REGNO AD COMMUNIA AUXILIA IN SCRIBENTIUM. ITEM QUOD NULLUM ALIUM QUAM VLADISLAUM REGEM PRO DOMINO HABITURI SUNT, POST MORTEM VITOWDI. ITEM QUOD COMMUNI CONSENSU DE UTROQ; DOMINIO REX SIT ELIGENDUS.

IN NOMINE DOMINI AMEN.

Tunc enim multis errorum & dubiorum incommodis prudenter, occurrimus dum gæsta ætatis Noſtræ literarum apicibus, & ſigillorum appenſionibus perennamus. Proinde Nos Prælati Principes Barones, Nobiles, Terrigenæ Terrarum Lithvaniæ & Ruſſiæ, videlicet Jacobus Divina providentia Vilnenſis Eccleſiæ Epiſcopus, Dux Ivanus Olgimunti cum filiis ſuis videlicet Andrea & Semcone & cæteris Mungaylo, Gedigoldo fratre & cæteris, Czupurna Mareſchalco, Semcon Jamunti, Fedorius Leonis cum Juſkone fratre germano, Gaſchowcum filio Talnuſch, Gyneyd cum filio Milus, & cæteris Kynunth cum filio Dauxha, Strzygoil; Kariconis, Gyntolth Aſtok cum fratre germano Dorgi; Gaſtolth cum Przechgindo fratre germano, Nemira cum fratribus ſuis germanis Schugaylo, Olizae, Veſſitonis Voinad, Ruſchilowicz, Kyelzgailo & Kumbold Volimontonis cum ſuis cæteris fratribus germanis Golingin, Roman Mileykonis, cum fratre Volczkone & cæteris Voiſchiund cum filio Radivilo Volochko, Cavotchmonis, cum fratribus Butoldmuntigailo Hannusch, Montigerdonis cum fratribus ſuis, Bovogin Viſchigirdonis, Draunti cum Veſchkone filio, Volcko vel Urtwicz Volczko Conſchowtowicz, Dogirdi Voynis Wrdzych cum fratribus Boligind Veidimin, Heſchis, Selkiewicz cum cognationibus & genealogiis ſuis, nec non tota Univerſitas omnium & ſingulorum Nobilium & Terrigenarum prædictarum Lithvaniæ & Ruſſiæ Terrarum quorum quamvis nomina ſingulatim hic non ſunt expreſſa, ipſorum tamen conſenſus ad ſubſcripta adeſt, ac ſi pro inſertis haberetur. Proinde ſignificamus quibus expedit univerſis. Quando eo tempore quo Prælati Principes Barones & Nobiles & communitas Terrigenarum Regni Poloniæ Divina cooperante clementia Sereniſſimum Principem Dominum Vladislaum Regem Poloniæ, Supremum Ducem Lithvaniæ hæredem Ruſſiæ, Dominum Noſtrum gratioſiſſimum de gentilitatis erroribus educentis, in Regem & Dominum ipſorum aſſumpſerint. Nos quoq; ipſius veſtigia ſequentes almi Spiritus gracia eruditos, ad ipſorum conſortium Catholicum invitantes de tenebris erroris vetuſti per aſſumptionem ſacræ Fidei Orthodoxæ receperint, cum quibus in fide facti unanimes & conſortes ad perfectionem Catholicorum operum merito & opportune debemus per concordiam perpetuo aſpirare. Pro eo prædicto Domino Vladislao Regi Poloniæ &c. & ipſius Coronæ Regno ac Regnicolis Poloniæ firma fide & inviolabili ſponſione promiſimus & tenore præſentium promittimus toto poſſe & viribus contra inſultus quorumlibet hominum eis aſſiſtere, & eos nullo exquiſito coloris fuco unquam deſerere, ſed ipſos ſine dolo & fraude, ſcilicet Regem & Coronam Regnum & Regnicolas Poloniæ, & eorum neceſſitates, perpetuo adjuvare, eorumq; profectus, utilitates commoda & bonum com-

ANNO 1401 mune peragere ſalubri & fideli diſpoſitione, velut Noſtrum proprium, quod & ipſi Nobis pari modo tenebuntur, facere vice verſa. Demum quod prædictus Dominus Vladislaus Rex &c. Dominus Noſter gratioſus, ex ſpeciali confidentia, Magnifico & præclaro Principi Domino Alexandro alias Vitovdo Duci Lithvaniæ &c. ipſum in partem ſuæ ſollicitudinis aſſumens ſupremum Principatum Terrarum earundem Lithvaniæ, cæterorumque Dominiorum ſuorum Ducatus dedit & contulit, & ipſum in eis de manu ſua ſtatuit ad vitæ ejusdem Domini Ducis Vitovdi terminum ultimum & extremum. Pro quo eundem Dominum Vladislaum Regem conſtantiori fiducia proſequi volentes, & prout juſtum & ipſum reddere certiorem, firma ſponſione & irrevocabili promiſſo ſibi tenore præſentium promittimus, quod Supræmus prædictus Principatus Terrarum Lithvaniæ & cæterorum Dominiorum Ducatus una cum bonis & cæteris Patrimonialibus ad eundem Dominum Ducem Vitovdum pertinentibus, & cum omnibus Caſtris, fortalitiis diſtrictibus, territoriis, & eorum incolis poſt deceſſum ipſius ad ipſum Dominum Vladislaum Regem ac ad Coronam Regni hujus Poloniæ, juxta tenorem Literarum per prædictum D. Ducem Vitovdum, eidem D. Vladislao Regi & Coronæ ejus datarum, debent plenè & integrè devolvi & redire. Et Nos etiam cum Noſtris poſteris atq; Succeſſoribus poſt deceſſum D. Ducis Vitovdi promittere prædicto D. Vladislao Regi Coronæ & Regno Poloniæ adhærere, ſubijci, obſequi & ſervire ſine dolo & fraude toto poſſe & viribus tenebimur, & præter ipſum ad Coronam Regni ejusdem, nunquam Nobis alios vel alium Dominum vel Dominos aſſumemus. Illo etiam non omiſſo quodſi Dominus Vladislaus Rex prædictus (quod Deus avertat) ſine prole deceſſerit, ex-tunc ſine ſcitu & conſilio ejusdem Domini Ducis Vitovdi & noſtro pariter Principes, Prælati, Barones, Nobiles & communitas Terrigenarum Terrarum Regni Poloniæ prædicti, ſibi Regem & Dominum non debent eligere ſeu locare, cum quibus firmam mutuam & conſtantem ſervantes aſſiſtentiam in dulcedine fidei & viſceribus Jesu Chriſti perpetuam & irrevocabilem tenebimus unionem. In quorum omnium fidem & teſtimonium evidentiamq; pleniorem pro perpetuo robore Sigilla noſtra præſentibus ſunt ſub appenſa. Actum & datum in Vilno ipſo die Sanctæ Priſcæ Virginis & Martyris Anno Domini Milleſimo quadringenteſimo primo. *Vol. I. fol. 60. Tit: Privilegium.*

Incorporatio Terrarum M. D. Lit: Regno Poloniæ, cum conceſſione armorum Lithvanis de Regno Poloniæ, cum aliis certis libertatibus tunc Nobilitati Lithvanicæ, Ruthenis exceptis, conceſſis de Anno Domini 1400.

IN NOMINE DOMINI AMEN.

Ad perpetuam rei memoriam Debitores ſumus Spiritualis alimoniæ, ſalutaria illis pocula miniſtrare, quibus præſidentes temporalium commodorum præſtamus ſuffragia, ut quos ad corporis neceſſitatem ſuſtentamus, ſalutis etiam ipſis, quantum noſtra ſufficit facultas, miniſteria porrigamus nedum temporalibus inſiſtimus profectibus, vitæ commoda negligere videamur, & unde dona benedictionis & bravium expectamus ſempiternum, inde vitæ detrimenta ſentiamus & præmiis deſtituti adoptatis, nulla laboris noſtri commoda conſequamur.

Expedit perquirere, & debita attendere ratione, ut dum hominibus impertimur carnis beneficia, meditemur qualiter ipſis cæleſtia præbeamus alimenta,

& quos in hoc sæculo transitoriis rerum condimus copiis, illis vitam æternæ beatitudinis demonstremus, quatenus & hic nostræ munificentiæ cognoscant præsidia, & tandem futuræ gloriæ compendia per exercitia directionis nostræ apprehendant in omnium salvatore. Proinde Nos Vladislaus Dei Gratia Rex Poloniæ, nec non Terrarum Cracoviæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Lanciciæ, Cujaviæ, Lithvaniæ Princeps Supremus, Pomeraniæ Russiæq; Dominus & Hæres &c. & Alexander alias Vitovdus Magnus Dux Lithvaniæ necnon Terrarum Russiæ Dominus & Hæres &c. Significamus tenore præsentium quibus expedit universis præsentibus & futuris præsentium notitiam habituris, quomodo Terras Lithvaniæ, & earum incolas Nostro subditos dominio, in quos sepe liberalitatis nostræ manum extendimus, & profectui ipsorum intendentes multa frequentia statum & conditionem eorum semper studuimus facere meliorem, ferventi desiderio cupientes, in assumptæ fidei devotione jugiter solidare & fundare, ut ipsos Altissimus quo præstante lumen fidei per Nostram operam receperunt, ad laudem & honorem sui nominis, & ejusdem fidei Catholicæ augmentum, gratiæ suæ charismate confirmaret. Cum eos sepe munificentiæ nostræ donis refecimus summopere affectamus spiritualibus gratiis refovere, & per quæq; legitima studia & labores id ferventius mancipare, qui ut se in fidei constantia commodius exerceant, & crescant de virtute in virtutem, jugum servitutis quo hactenus fuerint compediti, & constricti de cervice ipsorum deponentes & solventes ex innatæ nobis benignitatis clementia, ipsis libertates, immunitates, gratias exemptiones, & Privilegia dari Catholicis solita, juxta continentiam articulorum subscriptorum tenore præsentium concedimus & largimur, & primo. Quamvis eo tempore quo almo Spiritu inspirante fidei Catholicæ recepta & cognita claritate, Coronam Regni Poloniæ assumpsimus pro Christianæ Religionis incremento, & bono statu, & commodo Terrarum Nostrarum Lithvaniæ prædictarum, ipsas & cum Terris ac Dominiis ipsis subjectis & connexis, præfato Regno Nostro Poloniæ appropriavimus, incorporavimus, conjunximus, univimus, adjunximus, confæderavimus, de consensu unanimi Nostro, & aliorum fratrum Nostrorum & omnium Baronum, Nobilium, Procerum & Bojarorum ejusdem Terræ Lithvaniæ voluntate accedente & assensu; volentes tamen Terras prædictas Lithvaniæ propter hostiles insultus, & insidias Cruciferorum & eis adhærentium ac aliorum quorumcunq; inimicorum, qui præfatas terras Lithvaniæ & Regnum Poloniæ demoliri nituntur, & in ipsorum destructionem mahinantur in certitudine securitate & tutela melioribus reponere & eis perpetuum commodum procurare, easdem Terras quas semper cum pleno Dominio ac jure mero et mixto hactenus habuimus, & habemus, usq; modo a progenitoribus Nostris & Ordine genituræ, tanquam Domini legitimi, Baronum, Nobilium, Bojarorum voluntate ratihabitione & consensu adhibitis, prædicto Regno Poloniæ iterum incorporamus, invisceramus appropriamus, conjungimus, adjungimus, confæderamus & perpetuo annectimus, decernentes ipsas cum omnibus earum Dominiis, Terris Ducatibus, Principatibus Districtibus, proprietatibus, omniq; jure mero & mixto Coronæ Regni Poloniæ perpetuis temporibus irrevocabiliter & irrefragabiliter semper esse unitas. Cæterum omnes Ecclesias Terrarum Lithvaniæ prædictarum, tam Cathedrales quam Collegiatas Parochiales & conventuales, videlicet Vilnensem & cæteras in eis erectas, erigendas, fundatas, & fundandas in omnibus ipsarum libertatibus, immunitatibus, privilegiis, exemptionibus & consvetudinibus

ANNO 1413

ANNO 1413 universis conservamus! harum serie mediante juxta consvetudinem Regni Poloniæ. Barones etiam Nobiles, Bojari Terrarum Nostrarum Lithvaniæ prædictarum donationibus Privilegiis & concessionibus ipsis per Nos datis impertitis & collatis duntaxat Catholici & Romanæ Ecclesiæ subjecti, & quibus clenodia sunt concessa, gaudeant participent & fruantur, prout Barones Regni Poloniæ suis potiuntur & fruuntur.

Item Barones & Nobiles prædicti bona ipsorum patrimonialia pari jure obtineat, sicut Barones Regni Poloniæ sua noscantur obtinere & donationes Nostras super quibus literas obtinent a Nobis efficaces & fulcitas perpetui roboris firmitate, similiter obtinebunt & liberam habebunt ipsa vendendi, commutandi alienandi, donandi, & in usus suos convertendi facultatem Nostro tamen consensu ad hoc specialiter accedente. Sic tamen quod ipsa alienando, commutando vel donando coram Nobis vel Nostris officialibus, juxta consvetudinem Regni Poloniæ resignabunt. Item post mortem Patrum liberi non debent bonis hæreditariis privari, sed ea cum suis Successoribus possidere, prout Barones & Nobiles Regni Poloniæ sua possident, & in usus convertunt beneplacitos. Similiter Uxoribus suis dotalitia in bonis & Villis quas ex Successione paterna vel concessione nostra perpetua habuerint vel fuerint habituri, poterint assignare, prout in Regno Poloniæ assignantur. Filias aut Sorores consangvineas & affines suas præfati Barones & Nobiles Terrarum Lithvaniæ copulare poterint viris duntaxat Catholicis, & tradere conjugio juxta beneplacitum eorum voluntatis, & juxta consvetudinem Regni Poloniæ ab antiquo observatam. His autem libertatum concessionibus non obstantibus Barones ad constructionem & erectionem castrorum vias expeditionales facere, & tributa dare juxta antiquam consvetudinem adstringantur. Hoc specialiter expresso, quod omnes Barones & Nobiles Terrarum Lithvaniæ fidelitatem, & debitam ac Christianicam fidei constantiam nobis videlicet Vladislao Regi Poloniæ & Alexandro alias Vitoldo Magno Duci Lithvaniæ & Successoribus Nostris tenere debebunt & servare prout Barones & Nobiles Regni Poloniæ suis Regibus tenere soliti sunt servare super quo Barones Bojari & Proceres Terrarum Lithvaniæ prædicti juramentum Nobis jam præstiterunt, prout clarius in literis ipsorum quas cum Baronibus Regni Poloniæ sibi invicem concesserunt continetur. Pari modo sub fidei Sacramento & sub bonorum suorum amissione nullis Principibus aut Baronibus vel aliis cujuscunq; conditionis hominibus Terris Regni Poloniæ adversari volentibus, consilia, favorem & auxilia ministrabunt vel præstabunt, sed eos tanquam hostes Terræ & Dominiorum Lithvaniæ totis viribus persequantur, & ad nullum alium respectum habebunt, nisi ad Nos & ad Nostros Successores, prout hanc ipsam Barones & Nobiles prædicti, pro se & pro suis posteris, per fidei Sacramentum cautionem præstiterunt & fecerunt.

Item dignitates sedes & officia prout in Regno Poloniæ institutæ sunt instituentur & locabuntur in Vilna scilicet Palatinus & Castellanus Vilnensis, & demum Troki & in aliis locis, ubi nobis videbitur expedire, juxta Nostræ beneplacitum voluntatis perpetuis temporibus duraturis. §. Et hujusmodi dignitarii non eligantur nisi sint fidei Catholicæ cultores, & subjecti Sanctæ Romanæ Ecclesiæ &c. nec etiam aliqua officia Terræ perpetua ut sunt dignitates

Castel-

Castellanatus &c. nisi Christianæ fidei cultoribus conferantur, & ad consilia ANNO
Nostra admittantur & eis intersint, dum pro bono publico tractatus celebrantur, 1413
quia sæpe disparitas cultus diversitatem inducit animorum, & consilia patent talibus divulgata quæ traduntur secrete observanda. §. Item omnes quibus hujusmodi libertas & Privilegia conceduntur, nunquam Nos Vladislaum Regem Poloniæ & Alexandrum Vitovdum Magnum Ducem Lithvaniæ quoadusq; vixerimus, & Nostros Successores Reges Poloniæ & Duces Lithvaniæ, a Nobis & Nostris Successoribus statuendos & locandos deserant, vel recedant ab eisdem, sed sub fide & honore pariter & onere juramenti fideliter & firmiter Nobis & Successoribus Nostris adhærebunt favoribus, consiliis & auxiliis perpetuis temporibus & in ævum. §. Hoc etiam addito quod prædicti Barones & Nobiles &c. Lithvaniæ post mortem Alexandri alias Vitovdi, Magni Ducis moderni, nullum habebunt aut eligent pro Magno Principe & Domino Lithvaniæ, nisi quem Rex Poloniæ, vel ipsius Successores cum Consilio Prælatorum & Baronum Poloniæ & Terrarum Lithvaniæ duxerint eligendos, statuendos & locandos. §. Sic similiter Prælati Barones & Nobiles Regni Poloniæ, Rege Poloniæ sine liberis & Successoribus legitimis decedente Regem & Dominum non debent ipsis eligere sine scitu & Consilio Nostro, videlicet Alexandri Magni Ducis Baronumq; & Nobilium Terrarum Lithvaniæ prædictarum juxta tenorem & contenta priorum literarum. Præterea prædictis libertatibus Privilegiis & gratiis tantummodo illi Barones & Nobiles Terræ Lithvaniæ debent uti & gaudere, quibus arma & Clenodia Nobilium Regni Poloniæ sunt concessa & cultores Christianæ Religionis Romanæ Ecclesiæ subjecti & non Schismatici vel alii infideles. §. Item omnes literas quascunque Regno Poloniæ & Terris Lithvaniæ ante octo vel septem Annos, ac post vel circa coronationem Nostram concessimus, & dedimus, tenore præsentium confirmamus ratificamus, approbamus, & robur perpetuum imponimus, ejusdem habentes ipsas præsentibus pro insertis. §. Hoc etiam addito specialiter & expresso, quod præfati Barones & Nobiles Regni Poloniæ & Terrarum Lithvaniæ, conventiones & Parlamenta quando necesse fuerit in Lublin vel Parczow & alias in locis aptis, de consensu & voluntate Nostra celebrabunt; pro commodo & utilitate Regni Poloniæ Terrarum Lithvaniæ prædictarum meliori. §. Præterea Nos Alexander alias Vitovdus de consensu Serenissimi Principis Domini Vladislai Regni Poloniæ fratris Nostri charissimi, eligimus ad Arma & Clenodia Nobilium Regni Poloniæ Terrarum Nostrarum Lithvaniæ Nobiles infrascriptos, quos ipsi Regni Poloniæ Nobiles simul, cum omnibus qui ex eorum stirpe originem suam ducunt, ad fraternitatis & consanguinitatis consortia receperunt. Et primo Nobiles Leliwa Moniwid Palatinum Vilnensem, item Zadora Palatinum Jawnum Trocensem, Rawa Minigal Castellanum Vilnensem, Lisy Sunigal Castellanum Trocensem. Jastrzębiec seu Lazanki alias Bolesthii Nagora vocatos, Nemir Trąbski kosticonem, Topori Butrym, item Łabędź alias Skrzyńscii Golygunt, Poraye Nicolaum Bilimin Dąbno Korewan, Odrowąż Uyschegerd, Wadwicz Petrum Mondigerth, Dria Nicolaum Tawtigerd, Habdank Joannem Gastoldi Połkoza Volczkonen Eukwa, Grifones Butowdum, Strzeniawa Jadaldum Pobodze Kalonem, Grzymała Joannem Rymowidowicz, Zaręba Gynecht Kończewicz, Pirzchała Dawxa, Novina Nicolaum Boynar Działosza Volczkonem Kokutchowicz, Kopacz Gedorwoch, Rola Daniel, Sierokomla Jacobum Min-

ANNO 1413 gel, Cattus Marinus Woisznar Wilkolewicz, Powała Georgium Sangaw, item Pomian Saka Doliwa Naczkonen, Starza Twerbuth, Dołęga Monstvild, Bogoria Stanislaum Vissigin, Janina Woissym Danczykowicz Bychawa Monstold Swinka, Andream Dewknethowicz, Rolda Minimund Sesnikowicz, Sulima Budwil, item Nałęcz Koczanum, Łodzia Miezuch, Jelitowe Gerdud, Kurczak Czuppam, Biała Moydilonem Czuszolowicz Wanzyk Koliczanum Swkowicz, Ciołek Joannem Ewil, Godziemba Stanislaum Buthouthwicz Osmorog alias Geratlh Surgetes de Kyestynn &c. §. Quibus quidem armis clenodiis & proclamationibus prædicti Nobiles, Proceres & Boiari Terrarum Lithvaniæ ex nunc & in antea, perpetuis temporibus ubilibet gaudeant, potiantur, prout ipsi præfati Nobiles Regni Poloniæ uti, frui consveverunt & potiri. §. Ut autem corroborationis & cautelæ uberioris omnia præmissa accipient firmitatem, præsentes fecimus Sigillorum Nostrorum munimine corroborari, præsentibus & consentientibus, ac ratum habentibus Reverendissimis in Christo Patribus Dominis Nicolao Gnesnensi Archiepiscopo, Alberto Cracoviensi, Joanne Vladislaviensi Petro Posnaniensi Jacobo Plocensi, Nicolao Vilnensi, Joanne Electo Leopoliensi Metropolitano, Mathia Premisliensi, Michaele Kijoviensi, Gregorio Włodimiriensi, Sbigneo Camecensi Electo Ecclesiarum Episcopis Chełmensi & cæteris Ecclesiis vacantibus, nec non Magnificis Validis & strenuis Christino Cracoviensi Castellano, Joanne de Tarnow Cracoviensi, Nicolao de Michałow Sandomiriensi, Sandivogio de Ostrorog Posnaniensi, Mathia de Wąssose Calisiensi, Jacobo de Koniecpole Siradiensi, Joanne Ligęza Lanciciensi, Mathia de Łabiszyn Brzestensi, Janussio de Kościelec Gnievcoviensi Palatinis, Michaele de Bogumiłowice Sandomiriensi, Joanne de Szczekocin Lublinensi, Dobieslao de Oleśnica Voynicensi, Floriano de Rokitnica Viślicensi Christino de Koziegłowy Sandecensi, Martino de Kulikowo Gnesnensi, Clemente de Morsko Radomiensi, Domarath de Kobylany Biecensi, Mosticio de Stachow Posnaniensi, Janupsio de Viscow Calisiensi, Martino de Kaliznen Siradiensi, Petro de Włoszczowa Dobrzynensi, Alberto de Kościoł Brzestensi, Joanne de Lankosin Lanciciensi, Christino Kruświcensi, Joanne de Laczucdow Zawichostensi, Martino de Łubnica Brzezinensi, Stanislao Gamrat Połanecensi, Joanne de Bogumiłowice Czechoviensi, Mathia Koc Naklensi, Grottone de Jankowice Małogoscensi, Jvano de Obichow Stremensi, Janussio Furman Miedrzyrzecensi Castellanis; Sbigneo de Brzezie Regni Poloniæ Mareschalco, Petro Szafraniec Succamerario, Martino de Wrozimowo Vexilifero Cracoviensi, Paulo de Bogumiłowice Cracoviensi, Nicolao de Strzelce Sandomiriensi, Nicolao de Czarnkow Posnaniensi, Juka Calisiensi, Andrea de Lubrancz Cujaviensi, Petro de Vidowa Siradiensi, Nicolao de Suchodol Lublinensi, Petro de Thur Lanciciensi Judicibus. Actum in Oppido Hrodlo circa flumen Bug in Parlamento seu Congregatione Generali die secunda Mensis Decembris sub Anno Domini Millesimo quadringentesimo decimo tertio, Datum per manus Reverendissimi in Christo Patris Domini Episcopi Cracoviensis, Supræmi Cancellarii Regni Poloniæ Nobis sincere dilecti, scriptum vero per manus Ciołkonis Canonici Sandomiriensis Secreti Nostri Notarii. *Anno 1413. Vol. I. fol. 66. Tit: Incorporatio.*

Vladislaus Tertius Rex Poloniæ Confirmat Jura et Privilegia Sigismundo Magno Duci Lithvaniæ super Ducatu Magno, per Divum olim Vladislaum suum Genitorem eidem Sigismundo concessa. ANNO 1438

IN NOMINE DOMINI, AMEN.

Ad perpetuam rei memoriam. Nos Vladislaus Tertius Dei Gratia Rex Poloniæ, nec non Terrarum Cracoviæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Lanciciæ Cujaviæ, Lithvaniæ Princeps Supremus, Pomeraniæ, Russiæq; Dominus & Hæres &c: Significamus tenore præsentium tam præsentibus, quam futuris notitiam præsentium habituris, quod ex quo præclarus & Magnificus Princeps Dominus Sigismundus Dei Gratia Magnus Dux Lithvaniæ Russiæ &c: Patruus noster percarus, omnem sinceritatis constantiam erga Regnum Poloniæ Nostrum & Nostram Regiam præsentiam semper gessit incoruptè, cujus rei Nos memores & pergrati dignum censuimus sibi proinde cordis puro zelo occurrere & omnium qua decet gratitudine, hanc fidem & constantiam integram compensare. Unde ex certa Nostra scientia sufficientissima deliberatione præhabita, animo benevolo, & voluntate Nostra ultronea Nostrorum Prælatorum & Baronum salubribus freti consiliis sibi Domino Sigismundo Magno Duci, Nostro Patruo charissimo Jura Litteras & Privilegia, quæ a Nobis & felicis memoriæ Genitore Nostro Domino Vladislao Rege Poloniæ, super Ducatu & quibusque bonis & libertatibus, sub quibuscunq; datis & tenoribus existunt, quæ hic habere volumus pro inseris & omnibus earum punctis, conditionibus, positionibus, particulis & clausulis præsentis scripti Patrocinio confirmamus decernendo ea robur obtinere perpetuæ firmitatis. Promittimus insuper in verbo Nostro Regio præsentibus, & spondemus easdem ipsius literas, Jura & Privilegia rite & juste emanata, per omnia rata atq; grata habere & inconcussa jugiter & inviolabiliter observare & de eis satisfacere harum quibus Sigillum Nostræ Majestatis est appensum testimonio literarum Datum in oppido Piotrkow in Parlamento generali feria Tertia proxima post festum S. Luciæ Virg: Anno Domini 1438 Præsentibus ibidem Reverendissimo & Reverendis in Xsto Patribus Dominis &c. *Vol: I. fol: 139. Tit: Confirmat.*

Proceres Lithvaniæ confirmant veterem Societatem Magni Ducatus adjuncti Regno Poloniæ.

IN NOMINE DOMINI AMEN.

Ne gesta ætatis nostræ tempus & vetustas aboleret inventum est ut ad memoriam posteritatis literarum apicibus & testium annotatione deducantur. Proinde Nos prælati Barones & Universitas Terrigenarum Magni Ducatus Lithvaniæ videlicet Albertus Vilnen: Joannes Luceorien: Martinus, Mednicen: Ecclesiarum Dei Gratia Episcopi. Nicolaus Radziwiłowicz Palatinus Vilnen: & Magni Ducatus Cancellarius, Dux Alexander Jurgiewicz de Holschani Castellanus Vilnensis & Capitaneus Grodnen: Joannes Jurgiewicz de Zabrzeze Palatinus Trocensis ac Supremus Magni Ducatus Mareschalcus, Stanislaus Junowicz Castellanus Trocensis & Capitaneus Terræ Samogitarum, Gregorius Paczowicz Pololensis, Gregorius Oscikowicz Curiæ Mareschalcus & in Merecz, Nicolaus Ni-

ANNO 1569 colai Radziwiłowicz Pincerna Ducalis & in Bielſko, Jacobus Dowoynowicz Droꝛ hicenſis, Stanislaus Patraſkowicz Liden: Joannes Lithaor Novogroden: Stanislaus Michael Potkowicz Breſten: Albertus Janowicz Vexillifer & Caonen, Nekraſch Wołotkowicz i Bełzica, Petrus Radziwiłłowicz Succamerarius & in Eixiſki Niemira Grzymalicz Melnicen: Nicolaus Tundyłowicz in Dubicza, Georgius Montontowicz, Alexander Motigordowicz Capitanei Mareſchalci & Tenutarii. Significamus tenore præſentium quibus expedit univerſis quomodo licet uniones & fædera inter hæc Dominia videlicet Regnum Poloniæ & Magnum Ducatum Lithvaniæ terrasq; eisdem ſubjectas à temporibus longe retroactis, ſub Rege Poloniæ Vladislao alias Jagiello & ſub Magno Duce Lithvaniæ Alexandro alias Vitovdo inita & conſtituta hucusquè inviolate ſerventur.

Poſtquam vero Sereniſſimi Principes Domini Noſtri gratioſiſſimi ſuper ipſa dominia i Regem Poloniæ Sereniſſimus Dominus Joannes Albertus, in Magnum verò Ducem Lithvaniæ Sereniſſimus Dominus Alexander, Domini Noſtri gratioſiſſimi Divina Diſpoſitione aſſumpti ſunt, placuit Prælatis Baronibus & Nobilibus Regni Poloniæ Fratribus Noſtris, ſimiliter ipſi Nobiles jam defacto fecerunt, & per Noſtras novas Literas inſcriptiones Anteceſſorum Noſtrorum ſuper hujusmodi fœderibus, confirmaremus. Quarum quidem Litterarum verbum de Verbo tenor ſequitur & eſt talis.

IN NOMINE DOMINI, AMEN.

Ad perpetuam rei memoriam. Sator rerum omnium, cujus oculus penetrat univerſa & ſcientia nunquam extingvitur in rebus humanis, quas oblivionis caducis momentis conſtat, ſubjacere, ut memoria earum remaneat, apices literarum alti conſilii providentia ordinavit, quarum præſidio rerum ordinationes pacta & tractatus conſervantur. Proinde Nos Monivitus Palatinus Vilnen: Javinis Palatinus Trocen: Mingal: Vilnen: Sungal Trocen: Caſtellani, Nienir, Oſtyk, Butrim Golignith, Nicolaus Bielim Corejowa, Wiſſygert, Petrus Montigerd, Nicolaus Tawtigerd, Joannes Gaſtowd Wolczko Culva Buſſowdus Jadath Ralo, Joannes Rimowidowicz Ginenth, Konczewicz Doxa, Nicolaus Bieinar, Volſko Kochutowicz, Jacobus Mingel Voyſſnar Virkolowicz, Gregorius Sangaw Saka Naczko, Verbunt Monſtywild, Stanislaus Wyſzygin, Voyſzyn Damenkowicz, Monſtold Andreas de Uknetowicz, Munimunt de Seſnikowicz, Rodwil Koczanus, Miczuch Gerdud, Cuppa, Woydzilo Koſzyłowic, Koczanus Sakowic Joannes Eywild, Stanislaus Buthowſtowic Surgutes de Reſzynki &c. Significamus tenore præſentium quibus expedit univerſis præſentibus & futuris, præſentium notitiam habituris, quia Sereniſſimorum Principum Dominorum Vladislai Regni Poloniæ &c. & Alexandri alias Vitowdi Magni Ducis Lithvaniæ Dominorum Noſtrorum gratioſiſſimorum conceſſione & indulto arma quibus uti inſolitum fuit nobis, contraria Conſvetudine obſiſtentes ad inſigniendum nominis Nobilitatis Noſtræ titulum a Baronibus Nobilibus & Proceribus ſuis ordine geniture contraxerunt recipimus & ad gratias, libertates & immunitates Privilegia exemptiones, & multa alia beneficia & prærogativas, quæ Nobis per dictos Dominos Gratioſos Vladislaum Regem Poloniæ, & Alexandrum Magnum Ducem Lithaniæ munifica ſunt conſenſa largitione, & literarum Patrocinio munita, interventu ipſorum & ſtudio promoti extitimus

mus & provecti; promiseruntquè suis Parentibus literis ad huc qua pote- ANNO
rint diligentia bonum commodum & profectum Status Nostri & honoris ubi 1499
libet promovere & nunquam in adversitatibus Nostris & necessitatibus Nos deserere, sed semper contra omnium inimicorum Nostrorum insidias & insultus auxiliis, Consilis & favoribus suis prosequi & jurare horum intuitu volentes tot beneficiorum merita compensare & ipsis dignas vices pro eis impendere, ne disparitatis in Nobis aut ingratitudinis contagia, & inæqualitas Literarum cernerentur vendicare, sed ut semper unanimis identitas inter Nos remaneat, & volantas animorum sicut idem cultus & Religio fidei observatur, universaliter Universi & singulariter singuli Nostris Nominibus ac vice Omnium Nobilium Bojarorum Procerum & Incolarum Terrarum Lithvaniæ bona fide in verbo Nostro constanti & fideli omni dolo, fraude & colore amputatis & remotis promittimus, pollicemur, vovemus, spondemus & juramenti Nostri Ministerio strictius Nos obligamus, nunquam præfatos Prælatos Barones Nobiles & Proceres Regni, & ipsum Regnum Poloniæ prædictum in omnibus eorum necessitatibus & adversitatibus deserere, sed semper ipsis contra omnium inimicorum eorum insidias & insultus consilia, auxilia & favores fideliter ministrare & nulli lites, bella, aut gverras præter scitum & voluntatem & consensum, consilium & requisitionem ipsorum & eorum Successorum, indicere, facere vel movere, præfatosq; Dominos Vladislaum Regem Poloniæ & Alexandrum alias Vitovdum Magnum Ducem Lithvaniæ, & eorum Successores Reges Poloniæ & Duces Magnos Lithvaniæ nullis temporibus deserere, quoquo modo sed semper ipsis sine dolo & fraude fideliter adhærere omni consilio auxilio & favore. Præterea promittimus, prout supra, quod defuncto præfato Domino Vitovdo Magno Duce Lithvaniæ nunquam eligemus, assumemus, & recipiemus in Magnum Ducem Lithvaniæ vel Dominum nisi quem Præfatus Dominus Vladislaus Rex si vita potietur longiore vel ejus Successores & Prælati Barones, Nobiles & Proceres Regni Poloniæ duxerint eligendum, statuendum vel locandum & vice versa Prælati Barones & Nobiles Regni Poloniæ Rege præfato, quod absit sine liberis & Successoribus legitimis decedentes, sine scitu & consilio Jllustris Domini Alexandri alias Vitovdi Magni Ducis Lithvaniæ si superstes remanserit, & nostro eligere non debebunt. Ut autem corroborationis & cautelæ uberioris omnia præmissa accipiant firmitatem, fecimus Sigillorum Nostrorum munimine roborari. Actum in oppido Hrodlo, circa flumen Buk in Parlamento seu congregatione generali die secunda Mensis Octobris Anno Dni 1413. Proinde Nos prælati Barones proceres & Nobiles Magni Ducatus Lithvaniæ Præfati, prævidentes quia vetustate temporum multa in ambiguitatem veniunt, per quam ne quid incommodi eveniant, dignum censuimus providere, volentes igitur ne articulus de electione Serenissimorum Dominorum Nostrorum tam Regis Poloniæ quam Magni Ducis Lithvaniæ, in præinsertis literis brevitate verborum contextus aliquid ambiguitatis imposterum inducat, cupientesquê præfatos Prælatos Barones & Proceres Regni Poloniæ in ipso Articulo Electionis, pares Nobis ut dictum est efficere; Adijcientes declaramus quod defuncto Magno Duce Lithvaniæ sine scitu & consilio Prælatorum & Baronum Procerum & Nobilium Regni Poloniæ fratrum Nostrorum ad Electionem Magni Ducis novi non procedemus, sed cum ipsis pariter si vocati tempore congruo venire voluerint Magnum Ducem & Dominum eligemus. Pariformiter defuncto Rege Poloniæ Præfati Prælati & Barones Regni

ANNO 1499 Poloniæ ſine ſcitu & conſilio Prælatorum & Baronum Magni Ducatus Lithvaniæ ad Electionem novi Regis non procedant, ſed pariter cum Prælatis & Baronibus Magni Ducatus Lithvaniæ ſi vocati tempore congruo voluerint, Regem & Dominum eligent, quibus ita ut præmittitur ſtantibus & impoſterum obſervandis de certa ſcientia aliorum omnium Prælatorum, Baronum, Procerum & Nobilium Magni Ducatus Lithvaniæ Fratrum Noſtrorum inſcriptionem præinſertam prædeceſſorum Noſtrorum ſuſcipimus, ratificamus & confirmamus, per præſentes obligantes ſe Noſtris Nominibus ac vice omnium Prælatorum Baronum Procerum & Nobilium Magni Ducatus Lithvaniæ, bona fide in verbo Noſtro conſtanti & fideli, omni dolo fraude & colore remotis, promittimusq; pollicemur ac vovemus, & noſtri juramenti præſtiti onere & Miniſterio ſtrictius Nos obligamus, ipſam præinſertam inſcriptionem cum reformatione & declaratione Articuli de Electione Sereniſſimorum Dominorum Noſtrorum ut præmittitur in omnibus ſuis Articulis, clauſulis punctis & ſententiis firmatum tenere perpetuoq; & inviolabiliter obſervare, & ſi quæ aliæ ſingulares inſcriptiones inter Nos Prælatos & Barones Magni Ducatus Lithvaniæ, ac Prælatos & Barones Regni Poloniæ forent, quæ communem utrinq; honeſtatem læderent, quas anteceſſores Noſtri non tennuerint, tales Nos quoq;: non recipiemus neq; tenebimus, ut autem omnia præmiſſa perpetuæ firmitatis robur obtineant, præſentibus literis Sigilla Noſtra ſub appendi juſſimus. Datum Vilnæ in Conventione Generali, quarta & 20 Menſis Julii, in Vigilia S. Jacobi Apoſtoli A. D. 1499. *Vol. I. fol: 284 Tit: Proceres.*

ALEXANDER REX

UNIT LITHVANIAM REGNO.

IN NOMINE DOMINI AMEN.

Optimorum Regum & Principum præcipuum munus eſſe ſolet; fulcire titubantia, recreare afflicta, ſedare tumultuoſa & cuncta redigere ad Unionem quandam & tranquillitatem concordia enim parvæ res creſcunt, diſcordia maximæ dilabuntur. Inter humana etenim mala. noxius averſiusq; ; diſcordia mortalibus eſt nullum. Tanto tamen hominum Noſtrorum ac divinorum diſcuſſu ſegregatio pejor execratiorq; eſt quanto magis cæteras feras illas & ſangvinarias nationes, Orthodoxæ fidei immaniſſimos hoſtes, tot contentionibus, tot præliis, tanto labore, tanto etiam periculo, a Noſtris jugulis, a noſtris cervicibus, a Templis & Altaribus propulsare ſatagimus. Ideoq; exploratum compertumq; habentes unionem inclyti Regni Poloniæ, & Magni Ducatus Lithvaniæ, non ſolum Nobis utilem verum etiam ſummopere neceſſariam; unionis autem ipſius quæ maxime in Regnis Dominiisq; quæritur, congruentior cauſa eſt unus quam multi. Quo circa ille etiam rerum naturæ ſagaciſſimus interpres, ubi diutiſſimam, optimam præſtantiſſimamq; regendæ ac gubernandæ univerſitatis rationem quæſierat, ſic Homericis tandem Verbis exclamat: Rex unus ſit, egregie inſinuans, cuncta alia facile uniri poſſe, ſi diverſarum gentium duntaxat Rex unus fuerit. Hoc enim pacto diverſæ Nationis, diverſa dominia, diversæ conditionis Status, invicem mutuo bene ſentire, ad communemq; jurium conglutinationem, in unum quoddam & individuum corpus, facillime reduci poſſe. Proinde Nos Alexander, Magnus Dux Lithvaniæ Samogitiæ, Ruſſiæ, Kijoviæ &c. Dominus &

Hæres divina favente gratia, matura consideratione, præterita tempora metientes, quando sub divo felicis recordationis Casimiro genitore Nostro inclytum Poloniæ Regnum cum Magno Ducatu Lithvaniæ fuisset adunatum, clare experientia vidimus, utrumq; Dominium, sub felici hujusmodi Unione, & tranquilla pace floruisse, & secunda prosperitate administrata fuisse, nomenq; suum usq; ad externas mundi Nationes circumtulisse, adeo quidem, ut non modo vicinis Christianæ Reipublicæ inimicis, sed longissimo quoq; intervallo avulsis formidabilis terroriq; fuerit. Ideoq; matura deliberatione cum Prælatis, Ducibus, Baronibus nostris, super hoc præhabita, cognovimus adunationem præfati Regni Poloniæ, cum Magno Ducatu Lithvaniæ, non solum utilem sed & necessariam quoq; pro felici utriusquè Statu fore, eamquè per Consiliarios & Oratores Nostros Reverendum in Christo Patrem Dominum Albertum Episcopum Vilnen: ac Magnificos ac Generosos Alexandrum Juriowicz, Castellanum Vilnensem & Capitaneum Grodensem, Joannem de Zabrzezie Palatinum Trocensem, & Mareschalcum Magni Ducatus Lithvaniæ, Nicolaum, Mikolajowicz Subpincernam, Magni Ducatus Nostri Lithvaniæ, Capitaneum Bielscensem, Petrum Olechnowicz Coquinæ Nostræ Magistrum, de Nostro expresso & Nostrorum Prælatorum, Ducum, Baronum & Procerum, Magni Ducatus Nostri Lithvaniæ assensu, cum præclaris Ducibus Baronibus. Consiliariis, & Proceribus Regni Poloniæ universis uniri fieri concludentes, atque mutuis inscriptionibus jurejurando firmari voluimus, atque mandavimus, per articulos infrascriptos, quorum tenor sequitur in hæc verba: Quod licet veteres fuerint Inscriptiones amicitiæ & fædera augmentum & conditionem meliorem promoventia Reipublicæ, tam Regni Poloniæ quam Magni Ducatus Lithvaniæ, tamen cum aliquid in eis videretur contineri, ab optima & sincera fraternitatis fiducia discrepans, idcirco ob solidiorem communis ac mutuæ charitatis, fraternæ connexionem, perpetuam dominiorum defensionem communem æviternam, indubitatam fraternitatis fidem, imprimis vero ad Dei & Salvatoris Nostri gloriam, & Dominiorum Nostrorum Serenissimæ Regalis familiæ Poloniæ Dominiorumq; utrorumq; eorundem, ac Nobilissimarum, Poloniæ & Lithvaniæ nationum, immensi perpetuiq; honoris diffusionem, decus ornamentum, corroborationem, honorificentiam, & claritudinem, ac Majestatis mutuæ amplitudinem sempiternam, veteres ipsas confederationes innovare & moderari decrevimus sub articulis infrascriptis. Primum quidem Regnum Poloniæ & Magnus Ducatus Lithvaniæ uniantur, & conglutinentur in unum & indivisum ac indifferens corpus, ut sit una gens, unus populus, una fraternitas, & communia consilia, eidemq; corpori unum Caput, unus Rex, unusq; Dominus in loco & tempore assignatis, per præsentes, & ad electionem Conventionis votis communibus eligatur, atq; absentium obstantia Electio non impediatur, & decretum electionis in Regno semper sit juxta consvetudines circa illud ex antiquo servatas.

Item, quilibet Episcopali, Palatinali, Castellaniq; dignitate in ipso Ducatu insignitus, juxta locum suum assignatum in eligendo Rege perpetuis temporibus votabit, & consulet, modo & ordine quo consulent Consiliarii Regni.

Item, quia corpus quodlibet salubribus remediis conservatur & contrariis rebus prosternitur, sic tam in adversis quam in prosperis rebus utrobiq; commu-

ANNO 1501

ANNO 1501 ni consilio ordinanda sunt, & communi similiter auxilio exercenda relevandaq; omnia circa corpus & in corpore ipso contigentia.

Item, in omnibus adversitatibus, auxiliis, invicem nos utriusq; Dominij Prælati, & Barones juvare debemus, totis viribus & facultatibus, prout communi consilio expedire videbitur, prospera & adversa tanquam communia reputantes.

Item moneta uniformis, & æqualis ponderis utrobiq; sicut cætera omnia communi consilio & assensu utriusq; Dominij debeat institui.

Item quæcunq; fædera etiam juramentis firmata antea cum quibusdam inita tamdiu observanda sunt per partem utramq; quamdiu contra jura & commoditates Regni, & Magni Ducatus Lithvaniæ nil excedere videbuntur.

Item quilibet denuo in Consiliarium vel Dignitarium tam Spiritualem quam Sæcularem promotus teneatur, jurare Regi coronato Poloniæ fidem, ac mutuam inscriptionum observationem.

Item quicunq; Capitaneatum vel Castrum in administrationem a Domino receperit, ille teneatur; recipiendo jurare Regi scilicet quod de illo nemini cedet, nisi Regi Electo & Coronato.

Item ut omnia quæcunq; nunc Pacta fuerint, & conclusa perpetuis temporibus & firmiter & inviolabiliter observentur, juramenti & inscriptionibus firmentur per singulos Consiliarios illius Ducatus atq; Barones & ex Nobilitate præcipuos, illudq; juramentum ab illis requisitis fiat quoties expedierit.

Item qui ætatem discretionis attigerint, si Nomine Consiliariorum Regni pro juramento admoniti fuerint, illud præstare teneantur.

Item Domini Serenissimi Magni Ducis Lithvaniæ Oratores & Consiliarii hic præsentes jurabunt, & promittent, seq; obligent omnia pacta servare sub fide & honore, & dabunt, inscriptiones sub appensis Sigillis ad præsentia pacta, quæ sub tempore per universos Prælatos, Barones, Nobiles & Bojaros Lithvaniæ firmabuntur Literis, Sigillis, & juramentis, cavendo: quia Jllustrissimus Princeps & Dominus D. Alexander Dei gratia Magnus Dux Lithvaniæ &c. rata & grata habebit, omnia hic ordinata, Jurata, inscripta promissa.

Item ut una pars alteri sit consilio & auxilio, quod Regia Majestas jura & libertates, & dignitates, & officia utriusq; Dominij illæsa conservaret, omnia jura, judicia, consvetudines prærogativas & libertates singulas constitutionesq; judicarias ab olim in hactenus sarvatas, utriusq; Dominii, salva & salvas conservando.

Item quoties contigerit in Coronatione novi Regis jura Regni per Regem Electum confirmare, tunc una etiam omnia jura Ducatus Lithvaniæ sub uno contextu debebunt confirmari.

Item ut circa omnia juramenta fienda tam Consiliariorum modernorum quam futurorum, etiam Capitaneorum, atq; horum qui ex Nobilitate ad præstanda juramenta venient, præmissorum observatio firmetur fide & honore.

Item

ANNO 1501

Item sic expressum inscriptum & juramento firmatum quod non quæratur per aliquam partium ullo tempore occasio adversandi ac contraveniendi præsentibus pactis neq; dismembrandi istius inclyti unius corporis præsentibus uniti, compacti & conglutinati.

Nos itaq; Alexander Magnus Dux Lithvaniæ præfatus &c: considerantes unionem in unum & indivisum ac indifferens corpus inclyti Regni Poloniæ & Magni Ducatus Nostri Lithvaniæ connexionem sempiternam, & cui individuo corpori, unum caput, unus Rex, unus Dominus, occurente vocatione eorundem Dominiorum per utriusq; Dominii Consiliarios debeat eligi, præsidere & dominari, cæterisq; multis & laudabilibus utilitatibus & commodis utriq; Dominio conducentibus in præinsertis Articulis descriptis, non modo ipsis pro eorum futura, verum etiam maxima Reipublicæ Christianæ tuitione incremento, & conservatione, profuturum, imitantesq; ut decens & par est divorum Nostrorum progenitorum & Antecessorum vestigia saluberrima, quibus pro defensione fortiori, subsistentia Dominiorum eorundem firmiori, eam ipsam unionem & connexionem ad effectum deducere, ut ex eorum gestis & factis, apparet evidenter conabantur: eosdem Articulos tanquam honestos honori ac commodo Nostris & Nostrorum Dominiorum plurimum conducibiles quo ad omnes, earum clausulas Capitula & puncta, laudavimus, acceptavimus, approbavimus & ratificavimus, in eosdemq; ex certa Nostra scientia & animo bene deliberato consilio & assensu Prælatorum, Ducum Baronum, Nobilium Nostri Magni Ducatus Lithvaniæ accedente, consensimus laudamusq; acceptamus, approbamus, ratificamus & consentimus, decernentes ea robur perpetuæ firmitatis obtinere.

Promittentes in fide Nostra bona Christiana verbo Nostro Ducali, & sub onere per Nos præstiti juramenti, nos & Nostros Successores Unionem, connexionem Dominiorum prædictorum, prolis Nostræ & Nostrorum Successorum multiplicatione, non obstante unius Dominii utriq; Dominio præsidentia, temporibus futuris perpetuo duraturam, omniaq; & singulta præmissa etiam in articulis præinsertis contenta, declarata, & expressa, sine omni dolo & fraude, subijcimus & obligamus. Promittimus insuper: quod omnes Prælatos, Duces, Barones, Nobiles, Proceres & Communitates notabiliores Nostri Ducatus Lithvaniæ conducemus; ut omnia in præsentibus nostris literis ac præinsertis Articulis contenta acceptent, approbent ratificent, & confirment: eaq; omnia ipsi & eorum Successores, firmiter implere & observare tenebuntur, sub fide, honore & onere præstandi juramenti, quod singuli præstare & facere tenebuntur, & debebunt, literasq; desuper perpetuas eorum Sigillis munitas, Regno Poloniæ dabunt realiter & cum effectu, ac pro aliis Prælatis Ducibus, Baronibus, Nobilibus, Proceribus & Communitatibus Notabilibus Magni Ducatus Lithvaniæ Nostri, nunc absentes cavebunt & promittent, quod ipsi & eorum Successores, quantocyus, & cum primum requisiti fuerint super præmissis servare omnia præmissa sub fide & honore, ac onere præstandi juramenti per eos, quod tunc præstare tenebuntur, literasq; necessarias eo ordine, ut præfertur, eorum Sigillis munitas dare & concedere tenebuntur & debebunt. Harum, quibus Sigillum Nostrum præsentibus est subappensum, testimonio literarum. Actum & datum in Mielnik Sabatho proximo ante Beatorum Simonis & Judæ Apostolorum, Anno Domini 1501. Præ-

ANNO 1501 ſentibus ibidem ad præmiſſa conſentientibus Prælatis Reverendo in Chriſto Patre Domino Alberto Epiſcopo Vilnen: nec non Magnificis ſtrenuis & Generoſis Conſiliariis Noſtris, Alexandro Juriowicz Caſtellano Vilnen: & Capitaneo Groden: Joanne de Zabrzezie Palatino Trocen: & Mareſchalco Magni Ducatus Lithvaniæ, Michaele Duce Hlinem: Mareſchalco Curiæ Noſtræ, Nicolao Mikołajowicz Subpincerna Magni Ducatus Lithvaniæ & Capitaneo Bielſcen: Joanne Mikołajowicz Mareſchalco Noſtro & Tenutario Vilkien: Stanislao Zabrzeziński Mareſchalco Noſtro, Alberto Gaſtoltowicz Curien: Noſtro. Barthoſio Taborowicz Mareſchalco Noſtro, Stanislao Piętkowicz Capitaneo Breſtenſi, Georgio Halmnicz Mareſchalco & Tenutario Noſtro Lidenſi, Jacobo Dowoynowicz, Joanne Stecko Drohicenſi, Niemira Mielnicenſi Capitaneis, Georgio Dowoynowicz Tenutario Bydgoſtienſi Dignitariis & Officialibus Noſtris ad præmiſſa ſimiliter perſonalite exiſtentibus & conſentientibus. *A. 1501. Vol: I. fol: 285. Tit: Unit Lithvaniamr*

DEKLARACYA

O UNII

ZYGMUNT AUGUST Z ŁASKI BOŻEY KROL POLSKI WIELKIE XIĄŻĘ LITEWSKIE, RUSKIE, PRUSKIE, MAZOWIECKIE, ZMUDZKIE &c. PAN I DZIEDZIC.

1564 Wſzyſtkim w Obec i każdemu z oſobna komu to wiedzieć należy, oznaymuiemy tym Liſtem Naſzym: iż gdy między Poddanemi Naſzemi Stany Koronnemi, a Poſły z Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego, Traktaty i namowy ſpolne były na tym Warſzawſkim Seymie, około Unii a ziednoczenia tych dwu Narodow, Polſkiego i Litewſkiego: nacośmy byli po części ten Seym złożyli; i czaſu obiema ſtronom do tych namow użyczyli: tedy uroſła była rożnica nieiaka około tego, ieżli za tą Unią i ziednoczeniem, w iedno ciało i w ieden lud tych Narodow obydwu Polſkiego i Litewſkiego, iako ſię z Liſtow i Przywileiow, które, oboia ſtrona przyznawa, pokazuie, ma to iuż bydź z tych Państw obudwu, iedna pod iednym Panem Rzeczpoſpolita, ktoreyby iuż obadwa Narody, iako ludzie Koronni na ſpoł używać i podzielać ſię nią zarownie mieli. Zwłaſzcza, iż Narod Polſki i Ziemie dawne Koronne, obieranie Pana zawzdy wolne mieli i maią: a Stany za ſię Litewſkie, Xięſtwo one Dziedzictwem i Państwem Oyczyſtym Naſzym bydź mienili. My tedy chcąc tę rożnicę około Unii między nimi porownać, a wſzyſtko coby tey tak świętey, a tak potrzebney i tak ſławney rzeczy przekazać miało, z drogi zwalić i w ſwey mierze, ile w Nas ieſt poſtanowić.

Naprzod co ſię tknie ſukceſſyi na Ziemię Litewſką, ponieważ to wiele do ſpolnego ziednoczenia zawadziło, takieśmy ſię w tey mierze przed wſzyſtkiemi Stany oboyga Narodu, iawnie deklarowali, iakoż i teraz liſtem tym Naſzym deklaruiemy, iż acz Nam Pan Bog Potomſtwa żadnego z przeyrzenia ſwego świętego do tych czaſow nie dał, wſzakoż by go też Nam dobrze i nawięcey potym dać raczył, z łaſki i też z dobroci ſwoiey, tedybyśmy My przed ſię, nad dobre, a pożytek Rzeczypoſpolitey żadnego względu albo opatrzenia doczeſnego, krwie a Potomſtwa ſwego nigdy nie przekładali, anibyśmy u ſiebie żadney rzeczy milſzey mieli, nad potrzebę a ſławę Państw ſwoich, a ktemu nad powinność i obowiązek Naſz poprzyſięgły: wiedząc iże Potomſtwo nie zawzdy ſię ani

każdemu dobrze udą: ale posługa przeciw Rzeczypospolitey, a wypełnienie powinności, na wieki wszędzie dobrze słynąć musi. Z tey tedy przyczyny zaniechawszy wszelkiey dziedziczney Sukcessyi: na Ziemię Litewską, ieżliby ktora tak Nam samym iako i Potomstwu Naszemu należała, dobrowolnie Rzeczypospolitey a tey sławney Koronie Polskiey odstępuiemy, i wyrzekamy się na wieczne czasy: nie wątpiąc w tym i to też sobie waruiąc: żebyśmy tym ani sami osoby Naszey ani Potomstwa Naszego własnego, ieżliby Nam ktore Pan Bog raczył dać, nie zgołocili: ale żeby poczciwe, a stanowi iego przystoyne od Rzeczypospolitey opatrzenie miało, ieśli żeby na Krolestwo nie było wzięte, a wszakoż nieczyniąc żadney dysmembracyi Koronney, o takowym opatrzeniu na ten czas dopiero stanowiono bydź ma, kiedy na wspolnym Seymie będą Stany Polskie i Litewskie. A tak zwaliwszy ten Pień z drogi około Sukcessyi, tedy i onę rożnicę ktora między obiema Narody około iedney Rzeczypospolitey była, tak w Imię Boże stanowiemy: iż inaczey dali Bog, ani rozumiemy, ani rozumieć możemy, iedno i że te oboie Państwa od dawnych czasow, ieszcze za Pradziadow Naszych, w iedno złączone są: a w takie iedno, iż nie tylko w ieden animusz, albo w iednę myśl, w iednę zgodę, w iednę miłość, w iednę spolną przyiaźń, acz i to wszytko tak iest, ale też ktemu w iedno ciało, a ciało nie rożne, nierozdzielne, iako Przywileie spolne stare omawiaią, spoione są. A zatym sama rzecz pokazuie: iż w iednę Rzeczpospolitą iednego ludu, ktory się przez związek i spoienie dwu Narodow w iedność iednostayną i nierozdzielną zniosł, i spoił tak, iż iuż iako te Państwa nie są dwie ciele, tak też te dwie Rzeczypospolite bydź nie mogą, ale iedna Rzeczpospolita z tych Narodow spoiona: zaczym spolne Seymy i Rady mieć zawdy maią pod iednym Królem i pod iedną Głową. To tylko wyimuiąc, iż iako w iednym nie rożnym nierozdzielnym ciele, każda iednak część, i każdy członek osobną powinność, i sprawę własną ma; tak też w tey iedney Rzeczypospolitey, ma Narod Polski i Litewski zwyczaie swoie niektore sądowne, Prawa i Przywileie, i Sądy własne a osobne, ktore iednak tey iedności, abo tey Unii, nic nie wadzą, ani wadzić będą. Którą deklaracyą Naszę dla wieczney pamięci, a lepszego świadectwa, w te słowa na tym liście opisaną umacniamy i utwierdzamy na wieczne czasy i Ręką Naszą własną podpisaliśmy i Pieczęcią Naszą zapieczętować kazali. Dan w Warszawie na Seymie Walnym Koronnym trzynastego dnia Marca Roku Bożego 1564. Panowania Naszego Trzydziestego Piątego. *Vol: II. fol: 643. Tit Deklaracya.*

ANNO 1564

RECES SEYMU

KORONNEGO WARSZAWSKIEGO w SPRAWIE OKOŁO UNII LITEWSKIEY.

ZYGMUNT AUGUST z łaski Bożey Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie Ruskie, Pruskie Mazowieckie Zmudzkie &c. Pan i Dziedzic.

1. Wszystkim w obec i każdemu z osobna; komu wiedzieć należy, oznaymuiemy tym listem Naszym: iż pamiętaiąc iako sławney pamięci Zygmunt Król Polski Oyciec Nasz częstokroć od poddanych swych, w Koronie Polskiey na Seymiech, i indziey napominan był: i My sami też iuż często a często za czasu Panowania Naszego proszeni będąc, od tychże Poddanych Naszych Stanow 1564

ANNO 1564 Koronnych, abyśmy wcielenie a Unią Wielkiego Xięstwa Litewskiego z Koroną Polską od Władysława Jagiełła i Alexandra Witolda chwalebney pamięci Pradziadow Naszych, za zezwoleniem wszystkich Stanow Litewskich uczynioną, i nie tylko na lisciech i spiskach spolnych opisaną, ale też i ku skutkowi swemu tedyż przywiedzioną, acz potym za się nie iako zatrudnioną, ale iednak przez Alexandra Stryia Naszego Wielkiego na ten czas Xiędza Litewskiego, a potym i Króla Polskiego, i przez spolne Polskiego Narodu z Litwą zmowy i spiski, zobopolną przysięgą utwierdzoną za się obiaśnioną i szerszemi słowy, a snadnieyszym wykładem ozdobioną, aby iuż na wieczne czasy tym mocnieysza była, a nigdy się z niey nie wykraczało, wedla Urzędu a powinności Naszey przywiedli: żeby iuż kiedy nie słowy tylko albo pismem, ale też i skutkiem, z tych dwu Narodow, ieden lud, a iedno i nierozdzielne Ciało, i iedna Rzeczpospolita, a nierożna była, a mocnie trwała. Tedy bacząc iż to ziednoczenie wielką sławę i pożytek oboiemu Państwu przynieśćby mogło; naradziwszy się pierwey z Pany Radami i wszystkiemi Stany, tak Koronnemi, iako i Wielkiego Xięstwa Litewskiego, ktemuśmy i myśl i wolą Naszę przychylili, abyśmy dla sprawowania i wypełnienia tey rzeczy, Seym spolny tym obiema Narodom bez dalszey odwłoki, tu w Koronie Naszey w Warszawie złożyli: i żeby iuż na tym Seymie koniecznie Prawa a gruntowna Unia, tak w skutek swoy wsławiona i wykończona była, i żeby nie tylko na przyszły czas przerwać się i roztargnąć nie mogła, ale żeby z siebie takowe owoce i pożytki dawała, które dawno dawać miała, a ktoreby Polskiemu i Litewskiemu Narodowi, przodkiem pokoy i zachowanie w całości, a potym sławę i ozdobę wieczną przynieść mogły. Na ktory tym obyczaiem przez Nas złożony Seym, Wielcy Posłowie z Litwy, z zupełną mocą i z zupełnym poruczeniem, tak z Duchownego iako i z Swieckiego Senatorskiego i Rycerskiego i Mieyskiego Stanu posłani byli; to iest te Pany Łacińskim ięzykiem niżey opisane: „ Videlicet Reverendos Dominos ex primo „ Senatorio Ordine Status Spiritualis, Valerianum Vilnen: Ex secundo Ejusdem „ Status Nicolaum Pacz designatum Kijovien: Episcopos, ac Jllustres & Magni- „ ficos ex primo Senatorio Ordine Status Sæcularis Dominos. Nicolaum Ra- „ dziwiłł in Ołyka & Nieśwież Ducem Palatinum Vilnen: Marsalcum & Cancel- „ larium Magni Ducatus Lithvaniæ, &c. Ex secundo Ejusd: Status, Stepha- „ num Ducem Zbarascen: Palatinum Vitebscen: Nicolaum Kiszka Pincernam Ma- „ gni Ducatus Capitaneum Drohicen:. Ex Ordine Ducum & Baronum, Nicola- „ um Radziwił Palatinidem Trocensem: Hyeronymum Chotkiewicz Castellani- „ dem Vilnensem, Ivanum Czartoryiski Jaroslaum Schanbuskowic, ac deinceps ex „ omnibus Ordinibus reliquis, tam Terrestribus, quam Curiæ Nostræ Officialibus. „ Deniq; a Provinciis, District bus, Territoriis, Communitatibus Civitatum uni- „ versis & singulis Congregationibus, hic vel generaliter vel specialiter expressis. „ Ex ordine quidem Marsalcorum, Generosos Petrum Zaorski, ac Michaelem Ło- „ zinski, ex Ordine vero Patritiorum, Melhiorem Siemoth: Vladislaum Ducem Zba- „ rascensem Melchiorem Snowski. A Nobilitate autem districtuum, ex Ordine Ve- „ xilliferorum Paulum Ostrowiecki Osmaum Joannidem Upitheum Vexilliferos. Ex „ Terra Samogitiæ Nicolaum Wołotkowicz. Ex Terra Volhyniæ Jelonem Maliń- „ ski, ex Terra Kijoviensi Teodorum Soltan. Ex Terra Smolens: Basilium Kopeć. „ Ex Terra Połocensi, Andream Ducem Łukomlensem, ex Palatinatu Novogroden- „ si Petrum Heressowic. Ex Terra Vitebscensi Ivanum Sowka, pontium curatorem.

ANNO 1564

„ rem. Ex Districtu Mscislavienſi Simonem Kamieńſki. Ex Terra Podlaſiæ Chri-
„ ſtophorum Olecki Branſcenſem Capitaneum: Adamum Kolińſki; Notarium Ter-
„ reſtrem Drohicienſem. A Communitatibus Civitatum & Oppidorum, præſer-
„ tim Civitatis Vilnenſis Sedis Ducalis. Lucam Opachowſki, Zenonem Zarze-
„ cki Proconſules Vilnenſes.

2. Gdzie więc ci to Posłowie Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego po okazaniu przed Radami Koronnemi Plenipotencyi Instrukcyi ſwoiey, mieli za dopuſzczeniem i zezwoleniem Naſzym nie małym, zobopolne Traktaty, znaſzaiąc z obu ſtron i wykładaiąc liſty i Przywileie, zmowy ſpiſki ſtare począwſzy od Przywilejow Jagiełła, ku tey Unii należące, ktemu przekładaiąc z obu ſtron około tey Unii doległości i rożnice ſwoie, kto kiedy z tey Unii wykraczał, a kto iey doſyć czynił, podawaiąc też takież z obu ſtron, coby w przednieyſzych Uniach moderowano, abo coby im przydano bydź miało. Były też pokazowane od Panow Rad Koronnych liſty Xiążąt Litewſkich, iako tylko dożywotnich, przez Krole Polſkie uſtanowionych, w ktorych ſię właſność niektorych Ziem, iako Wołynia i Podlaſia ku Koronie należeć znaczyła. A zwłaſzcza iż przed tą Unią, abo ieſzcze nim Jagiełło był wzięty na Króleſtwo Polſkie, tedy te Ziemie ku Koronie należały: i inſze rozmowy rozmaite w tey mierze między ſobą czyniąc. De czegośmy też i My prace i pilności ſwey nie żałowali, nie folguiąc w tym ani wczaſowi ani wątłemu na ten czas zdrowiu ſwemu. A iż około wykładu Przywileju Alexandrowego, chwalebney pamięci Stryia Naſzego, między nimi rożne rozumienie było, wzięli przed ſię wſzyſtkie Artykuły tego to Liſtu, ktory Liſt tak ſię ma ſam w ſobie Łacińſkim ięzykiem napiſany.

3. Ktore Artykuły gdy uważać między ſobą ieden po drugim z oſobna poczeli, a zgodziwſzy ſię na niektore rzeczy ſami między ſobą, niektore też na Nas, iako na tego ktory ieſt iednym oboiego Narodu Panem przypuściwſzy oſtatek na przyſzły ſpolny walny Seym, ktorych My im złożyli w Parczowie na dzień S. Jana Chrzciciela bliſko w Roku ninieyſzym przyſzłym, i Seymiki Powiatowe przed nim złożemy, iako obyczay ieſt i powinność.

4. A iż od Nas Posłowie Ziem Naſzych Koronnych proſili, abyśmy tę wſzyſtkę Sprawę Unii; ktora ſię tu na tym Warſzawſkim Seymie toczyła, Receſſem Naſzym ku wiadomości ludzkiey krotce podali; przeto My tym porządkiem iako w Alexandrowym Przywileju ſtoi, to wſzyſtko na co ſię z obu ſtron zwolili, a co też na przyſzły Seym zawiſło, tak krotce oznaymuiemy i ku wiadomości wſzem, ktorym to należy podaiemy.

5. Nayprzod co ſię przednieyſzych Artykułow dotycze, ktore z tych dwu Narodow, Polſkiego i Litewſkiego, czynią ieden lud i iedno ciało, a temu ciału iednę Głowę i iednego Pana Krola, i iednę takież Radę ſpolną przydaią, tedy acz około tego ziednoczenia dwu Narodow w iedno ciało, było nieco z obu ſtron rożnice: Wſzakoż to za deklaracyą Naſzą tak ieſt wyłożono i obiaśniono: iż Korona Polſka, a Wielkie Xięſtwo Litewſkie iako ieſt iedno nierozdzielne i nie rożne Ciało wedle tegoż Przywileiu, tak też ieſt nie rożna, ani dwoiaka ale iedna Rzeczpoſpolita, ktora ſię ze dwu Narodow w ieden lud zniosła i ſpoiła. Jako o tym deklaracya Naſza ſzerzey obmawia, ktora też ieſt wydana. Ale oko-

ANNO 1564 ło iednego ſpolnego Pana i iedney Głowy, tedy ſię tak ſami między ſobą namowili; iż iuż tym obiema Narodom, wiecznemi czaſy ieden Pan ſpolnie rozkazować ma, ktory ſpolnymi głoſy od Polakow i od Litwy, w Polszcze a nie gdzie indziey, obran będzie (ktore obieranie, wedle tego Przywileju Alexandrowego, niebytnością ktorey ſtrony, przekazywać ſię nie ma, gdy będą na to wſzyſcy, ktorzy do tego przyſłuſzą przyzwani) a potym na Kroleſtwo Polſkie pomazan i Koronowan w Krakowie będzie. A obieranie i podnoſzenie Wielkiego Xiędza Litewſkiego, ktore przedtym oſobne bywało w Litwie, aby iuż tak zoſtało: żeby i znak żaden abo podobieńſtwo na potym nie było, z ktoregoby ſię pokazowało abo znaczyło podnoſzenie, abo inauguracya iaka Wielkiego Xiędza. A iż temu ſpolnemu obieraniu Sukceſſya *Naturalis* abo *hæreditaria* we wſzyſtkim przeciwna ieſt: Tedy My dla dobrego Rzeczypoſpolitey takiey Sukceſſyi dziedziczney w Państwie Litewſkim ieśliby Nam abo komukolwiek z iakieykolwiek przyczyny ſłużyła na wiekiśmy Koronie odſtąpili i wiecznemi czaſy odſtępuiemy, i ktemuśmy oba Narody przywiedli, iż na tym z obu ſtron przeſtali, i od Nas wdzięcznie to przyięli. Co ſię za ſię iedney a ſpolney Rady, przy tym iednym Panie dotycze, zwolili też na to z obudwu ſtron, że Rady wſpolne miewać chcą i ſpolne zawzdy Seymy Koronne i zaſiadać tak Panowie międey Pany Oſobami ſwemi, iako Poſłowie między Poſły, i radzić ſpolnie o ſpolnych potrzebach, tak na Seymie iako i bez Seymu i w Polſzcze i w Litwie.

6. Daley co ſię tknie około Artykułu Monety, aby było *uniformis & æqualis in pondere & grano, ac proba & numero peciarum & inſcriptione monetæ*, to My za zwoleniem obudwu Narodow, ſkutkowi przywieść bez omięſzkania powinni będziemy i obiecuiemy.

7. Takiez co ſię tycze Artykułu *de Fœderibus & Pactis* z poſtronnemi Narody, na to ſię zobopolne zgodzili: iż napotym żadne zmowy, i przymierza czynione ani ſtanowionie, żadni też Poſłowie w rzeczach ważnych do obcych Stron poſłani bydź nie maią, iedno za wiadomością i Radą ſpolną obudwu Narodow. A przymierza abo ſtanowienia z ktorymkolwiek Narodem przedtym uczynione, ktoreby były ſzkodliwe ktorey ſtronie dzierżane bydź nie maią.

8. O Przyſięgach ktoreby Rady, Dygnitarze, Urzędnicy, i Staroſtowie Narodu Litewſkiego i przednieyſzych Domow ludzie czynić mieli, tak przy mocy ſobie zoſtawili z tym wykładem: Iż na potym wſzyſtkie takowe przyſięgi, Królowi Koronnemu i Koronie Polſkiey czynione bydź maią. Także około przyſiąg trzymania ſpiſkow poſpolitych zachować ſię maią i ſtatecznie ſobie trzymać obiecali, wedle Przywileju Alexandrowego. Zgodzili ſię też na to ſpolnie, aby przy Koronacyi nowego Króla, naprzod poprzyſiężone zaraz i konfirmowane były na iednym Liście pod iednemi ſłowy i pod iedną Pieczęcią Koronną, na czaſy wieczne, Prawa i wolności Poddanych wſzyſtkich oboyga Państw tak złączonych.

9. A co ſię dotycze Artykułu o Urzędziech i Doſtoieńſtwach obudwu Narodu, iż Panowie Rady Koronne ktemu ſię przymawiali, aby ſię iuż Urzędnicy Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego inaczey nie zwali ani piſali ie-

dno Urzędniki Koronnemi. Ponieważ Wielkie Xięſtwo Litewſkie, z Koroną Polſką złączone ieſt w iedno nie rożne i nierozdzielne Ciało, a iakośmy deklarowali i w iednę Rzezpoſpolitą: Panowie za ſię Rady Litewſkie ſłowa tego Artykułu za ſobą ciągnęli, iż Prawa, Wolności, zwyczaie doſtoieńſtwa i Urzędy oboiego Państwa wcale nie ruſzane bydź maią zachowane: przeto ten Artykuł tak z obu ſtron namowiony, na przyſzły Seym ſpolny Walny, iednoſtaynie odłożyli. Tamże ſprawiedliwość Pograniczną poſtanowić mają. ANNO 1564

10. Wzięli ſobie takież na ten Seym ſpolny Wolny przyſzły i niektore drugie rzeczy, ktore tu przy tychże Artykulech iuż po części namowione były, ale zawarte a dokonane bydź nie mogły, częścią przez krotkość czaſu, częścią przez potrzebę pilną Panow Litewſkich do Wilkiego Xięſtwa Litewſkiego: częścią też przeto iż Panowie Litewſcy (iako Poſłowie) powiedali, iż tego mianowicie od Braci ſwey nie mieli zleconego, a iż to do Braci ſwey odnieść chcieli.

11. A tak z tych przyczyn, ku temu Artykułowi ktory o Urzędziech, i Doſtoieńſtwach, ſpolnie na Seym przyſzły zawieſili, odłożyli też na tenże Seym ſpolny przyſzły, rozmowy ſzerſze i konkluzyą. Naprzod o mieyſcach Panow Litewſkich, gdzie a iako w Radzie Naſzey, między Radą Koronną zaſiąść maią, także też i Poſłom Ziemſkim Litewſkim, między Poſły Zimſkiemi Polſkiemi. Druga, o mieyſcach Seymom ſpolnym Walnym tak dla obierania Krola Pana ſwego, iako dla inſzych potrzeb i doległości ſpolnych. Trzecia o Seymiech Litewſkich Powiatowych, i o poſtanowieniu ich na potomne wiezne czaſy, a ktemu o Tytule Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego.

12. Za ſię, co ſię było w pierwſzych ſpiſkach, mianowicie około Unij, opuściło, a iednak ku zachowaniu tey to Unij bardzo potrzebne było; tedy to na tym Seymie między ſobą tak Polſkie iako i Litewſkie Rady, ſpolnie poſtanowili.

13. Naprzod: aby tak w Polſzcze iako i w Litwie wſzyſtkie Cła, Myta tak Ziemſkie, iako i wodne, iakimkolwiek imieniem nazwane, tak Króla Jego Mci, iako i Szlacheckie, Duchowne i Mieyſkie znieſione były: a iżby żadnego Cła i Myta nie brano na potym wiecznych czaſow, od Duchownych i od Swieckich ludzi Szlacheckiego Stanu, i od Poddanych, od rzeczy ktoreykolwiek właſney roboty i wychowania, niezakrywaiąc Myt Kupieckich ani ſię zmawiaiąc z Kupcy, ku ſzkodzie a zataieniu Ceł zdawna zwykłych Krolewſkich tak w Polszcze iako i Litwie.

14. Jeſzcze też nadto, aby Statuta i Uſtawy wſzyſtkie, iakiekolwiek i z ktoreykolwiek przyczyny, przeciw Narodowi Polſkiemu w Litwie uſtanowione i uchwalone zdawna były, zwłaſzcza około nabywania i dzierżenia Imienia w Litwie, iakokolwiek by go kto doſtawał, chocia pożenie abo z wyſługi, abo za kupnem darownym obyczaiem zamianą i ktorymkolwiek nabyciem, wedle zwyczaiu i Prawa poſpolitego: te wſzyſtkie Statuta aby żadney mocy nie miały, iako Prawu i Sprawiedliwości, i też ſpolney Brackiey miłości, i Unii a ziednoczeniu ſpolnemu przeciwne.

ANNO 1564 Ale aby wolno zawzdy było, tak Polakowi w Litwie iako i Litwinowi w Polſzcze, każdym ſłuſznym obyczaiem doſtawać Imienia i dzierzeć ie wedle Prawa, w którym leży ono Imienie. A to coby iedno na tym przyſzłym ſpolnym Seymie między ſobą poſtanowili, uiścić ſobie maią obyczaiem i obowiązkiem opiſanym w Przywileiu Alexandrowym, i trzymać mocnie maią iedni z drugiemi na wieczne czaſy, ani ſzukać przyczyny podobieńſtw iakich, ktoreby to ziednoczenie ich rozrywać miało.

15. Co wſzyſtko wyżſzey opiſane, tak iako ſię na tenczas działo, i na czym zoſtało, My Zygmunt Auguſt Król Polski przerzeczony chcieliśmy Wſzem w obec oznaymić, iakoż oznaymuiem i każdemu komu należy, wiadomość tego czyniemy tym liſtem Naſzym, któryśmy ſami Ręką ſwą podpiſali, i Pieczęcią Naſzą zapieczętować kazali. Dan w Warſzawie na Seymie Walnym Koronnym, trzynaſtego dnia Marca Roku Bożego tyſiącznego pięcſetnego ſześćdzieſiątego czwartego a Panowania Naſzego Trzydzieſtego Piątego. *Anno 1564. Vol. II. fol. 645. Tit. Deklaracya o Unij.*

O XIĘSTWIE LITTEWSKIM

Przywiley około Uniiey Wielkiego Xięstwa litewskiego z Koroną na Walnym Seymie Lubelskim od Panów Rad Duchownych i Swieckich Posłow Ziemskich Roku Pańskiego 1569 Uchwalony.

1569 1. W Jmię Pańſkie Amen. Ku wieczney pamięci Sprawy niżey opiſaney. My Prałaci, i Panowie Rada tak Duchowna, iako i Swiecka, i Poſłowie Ziemſcy Korony Polſkiey, na tym Walnym, a z Pany Radami i Poſły, i inſzemi Stany Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego, na ſpolnym Lubelſkim Seymie będący, a na Imię Jakob Uchańſki, Arcybiſkup Gnieznien: Legatus Natus & Regni Primas, Filip Padniewſki Krakowſki, Staniſław Karnkowſki Kujawſki, Adam Konarſki z Kobylina Poznańſki, Piotr Myſzkowſki Płocki, Wiktoryn Wierzbicki Łucki, Woyciech Starozrzebſki Chełmſki z Łaſkiey Bożey Biſkupi. Sebaſtyan Mielecki Kaſztelan Krakowſki i Brzeſki Staroſta: Staniſław Myſzkowſki z Mirowa Woiewoda i Staroſta Krakowſki i Ratyńſki, Piotr Zborowſki Sandomirſki, Stobnicki Staroſta, Olbrycht Łaſki Sieradzki, Jan Sierakowſki Lanczycki i Przedecki Staroſta: Jan z Służewa Brzeſki, Staroſta Miedzyrzecki i Koninſki, Konſtanty Konſtantynowic Xiąże Oſtrogſkie Kijowſki, Marſzałek Wołyńſki Staroſta Włodzimirſki: Jan Barczyna Krotoſki Jnowłocławſki, Alexander Xiąże Czartoryiſkie, Wołyńſki Jan Firley z Dąbrowice Lubelſki, Marſzałek Koronny, Staroſta Rohatyńſki: Andrzey Dębowſki Bełſki, Staroſta Rubieſzowſki: Arnolf Uchańſki Płocki, Staroſta Wyſzogrodzki: Mikołay Kiſzka z Czechanowa Podlaſki Staroſta Drochicki: Fabian Czema Malborſki, Staroſta Tucholſki i Stargarſki, Roman Xiąże Sanguſzkowic Bracławſki, Staroſta Zytomirſki i Hetman Polny Wielkiego Xięſtwa Litewſkiego: Achacy Czema Pomorſki Staroſta Stumſki i Gniewſki Woiewodowie. Staniſław Sobek z Sulejowa Sandomierſki Podſkarbi Koronny Staroſta Tyſzowiecki i Małogoſki: Andrzey Dębowſki, Sieradzki i Staroſta Lanczycki: Adam Drzewicki Jnowłocławſki, i Staroſta Goſtyńſki i Jnowłodzki: Staniſław Herbuth z Felſztyna Lwowſki Staroſta Samborſki i Drohobycki: Andrzey Xiąże Wiśniowieckie Wołyńſki, Staniſław Słupecki Lubelſki, Andrzey Grabia z Tęczyna Bełzki, Anzelm Goſtomſki Płocki,

Staro-

Starosta Rawski, Zygmunt Wolski Czerski Starosta Warszawski: Adam Koszyński Podlaski, Krzysztof Myszkowski z Mirowa Rawski, Andrzey Kniaz Kapusta Bracławski, Dzierżawca Owrucki: Jan Kostka z Stemberka Gdański Podskarbi Ziem Pruskich. Starosta Pucki i Czczewski, Jaroz Ossoliński Sandecki, Jan Tarło z Szczekarzowic Radomski, Starosta Pilznieński i Lomaski, Mikołay Ligęza z Bobrku Zawichowstski Starosta Biecki i Zydaczowski, Woyciech Przyiemski Lencki, Jan Sienienski z Sienna Zarnowski: Jan Krystoporski Wieluński, Jan Sienienski z Gołogor Halicki, Jan Herbuth z Felsztyna Sanocki, Szczęsny Paryz Warszawski, Starosta Czerski: Stanisław Kriski z Drobnina Raciąski, Starosta Dobrzynski Kasztelani. Walenty Dębiński z Dębian Kanclerz: Franciszek Krasinski z Krasnego Proboscz Płocki &c. Podkanclarzy Korony Polskiey: Stanisław Barzy z Błozwie, Marszałek Dworny, Starosta Sniatyński: Stanisław Wysocki z Budzisława Kasztelan Biechowski, Woyciech Sędziwoy Karnkowski Kasztelan Santocki Starosta Pyzdrski; Stanisław Sędziwoy Czarkowski, Referendarz Dworu Króla JM. Commendor Poznański Starosta Drachiński; Jan Konarski z Kobylina Podkomorzy Poznański: Rafał Leszczyński z Leszna, Starosta Radzieiowski, Jakob Rokoszowski Podsędek Poznański, Celnik małey i Wielki.. Polskiey z Woiewodztwa Poznańskiego: Stanisław Dębiński Strosta Chęciński, Stanisław Szafraniec z Pieskowey Skały, Woyski Sandomierski Starosta Lelowski; Jan Kmita Pisarz Ziemski Krakowski: Maryan Przyłecki Burgrabia i Sędzia Grodzki Krakowski: Piotr Strzała Sędzia Oświecimski, Piotr Suliowski Sędzia Grodzki Biecki, Jan Płaza ze Mstyczowa z Woiewodztwa Krakowskiego, Andrzey z Borowa, Mikołay Koniecpolski, Marcin Radzanowski, Lenart Straż Burgrabia Krakowski, Stanisław Nirdrzwicki z Woiewodztwa Sandomierskiego. Jan Kościelecki Starosta Bydgoski Dobrogost Powworowski Sędzia Ziemski Kaliski. Woyciech Marszewski Stanisław z Woiewodztwa Kaliskiego, Brykcy Przerzembski Pisarz Ziemski Sieradzki, Stanisław Przerzembski Piotr Widawski, Gabryel Masłowski Woyski Wieluński, Mikołay Gaszyński Pisarz Wieluński, z Woiewodztwa Sieradzkiego. Tomasz Dębowski Sędzia Ziemski, Walenty Ponętowski Stolnik, Jakob Ponętowski, Czesnik Lęnczycki z Woiewodztwa Lęnczyckiego. Jan Piekarski, Podkomorzy Brzeski, Łukasz Kretkowski z Kretkowa, z Woiewodztwa Brzeskiego. Iwan Olzarowic, Iwan Soltan, z Woiewodztwa Kijowskiego. Łukasz Kościelecki, Woiewodzic Lanczycki, Woyciech Niemoiewski Surrogator Jnowłocławski, z Woiewodztwa Jnowłocławskiego Stanisław Snakowski, Kasztelan Rypiński z Ziemi Dobrzyńskiey, Piotr Borecki, Walenty Orzechowski, Sędzia Przemyski, Stanisław Droiowski, Jan Fredro, Mikołay Sienicki Podkomorzy Chełmski, Hieronym Troian, Maciey Gorecki Chorąży Poznański, Paweł Skotnicki Chorąży Halicki, Jan Strzelz Pisarz Ziemski Halicki, Jan Weretko, Sędzia Grodzki Zydaczowski, Jan Białokurski Podczaszy Halicki, Thomasz Dubrawski, Podsędek Halicki z Woiewodztwa Ruskiego, Hawryło Sędzia Łucki Bokuy Wasil Hulewicz, Olzar Kierdey Marszałek, Bohdan Szuszko Chobotkowski Sędzia Włodzimirski. Andrzey Alexander Siemiasko Podkomorzy Włodzimirski: Andrzey Kuniewski Sędzia Krzemieniecki z Woiewodztwa Wołyńskiego, Stanisław Dobek Lowczowski Sędzia Kamieniecki, Krzysztof Grembski, Piotr Bąk z Woiewodztwa Podolskiego; Mikołay Firley z Dąbrowice Kasztelan Wislicki, Piotr Kaszowski z Wysokiego, Adam Zielenski, Sę- 1564

ANNO 1564 dzia Łukowski z Woiewodztwa Lubelskiego, Mikołay Lisakowski Kastelan Lubaczowski, Jan Pilecki Starosta Rodelski, Stanisław Trojan Chorąży Bełzki, Stanisław Ziołkiewski z Woiewodztwa Bełzkiego. Floryan Trąbski z Noskowa Starosta Ciechanowski: Mikołay Kosobucki Pisarz Płocki Ziemski z Woiewodztwa Płockiego. Jan Paryz Woyski Warszawski, Stanisław Radziminski Dworzanin J. K. M. Mikołay Grzybowski Podkomorzy Warszawski, Wielisław Ławski Pisarz Ziemski Wiski: Jan Rakowski Trukczasz J. K. M. Stanisław Niedzinski Sędzia, Jan Cybulski Woyski Wyszogrodzki, Andrzey Trąbski z Noskowa Starosta Rożański: Piotr Bornowski, Andrzey Krasinski Sędzia Ciechanowski, Jakob Lisakowski, Stolnik Nurski, Marcin Mężynski Podsędek Zambrowski, Floryan Jakacki, Stanisław Zaleski, Piotr Jakacki, Jan Lisakowski Podkomorzy Nurski, Piotr Brzozowski, Michał Zalinski z Woiewodztwa Mazowieckiego. Mikołay Buyno Chorąży Podlaski, Alexander Hinca, Woyski Mielnicki, Dierżawca Loszycki, Stanisław Raczko, Kasper Jrzykowic, Podkomorzy Mielnicki, Theophil Brzezowski Podkomorzy Bielski z Woiewodztwa Podlaskiego. Mikołay Bronisław Grabia z Oleśnik, Łukasz Brzozowski Marcin Szymanowski, Sędzia Sochaczewski z Woiewodztwa Ruskiego: Jwan Iohnowicz Sędzia Bracławski, Mikołay Szyszkowicz Doblinowicz Konrad, Koharyn Oblinski, Gniewosz Strzyszowski z Woiewodztwa Bracławskiego, i Miasta Krakowa Rayce: Woyciech Saxon J. K. M. Fizyk i Erasmus Echler, Posłowie Ziemscy, tak swym iako i innych Kolegow swych na tenczas niebędących, imieniem na ten to Seym Walny Koronny od wszech Stanów, a wszego Rycerstwa, na Seymikach Powiatowych Woiewodztw i Ziem przerzeczonych, obrani, a tu z zupełną z dostateczną, mocą i poruczeniem zupełnym przysłani, i wszystka insza Szlachta Obywatele Korony Polskiey, tak tu w Lublinie będący, iako niebędący, których iednak wszystkich chuć i wola, do tych niżey opisanych rzeczy iest Nam dobrze z Seymików Powiatowych, które ten Seym Walny Lubelski uprzedziły, wiadoma tak iakoby się też tu właśnie Imiona ich wszystkich włożyły i Pieczęci zawiesiły: Oznaymuiemy tym to Listem Naszym, wszem ninie i na potym będącym ludziom, do których iedno wiadomości ten list Nasz przyidzie: iż My maiąc ustawicznie przed oczyma powinność Naszę, przeciw Oyczyznie swey Sławney Korony Polskiey któreyeśmy; wszystkę poczciwość, ozdobę, pożytek, pospolity, a naywięcey umocnienie od niebespieczeństwa, tak wnętrznego iako zewnętrznego opatrzyć powinni: bacząc też przy tym, i przed oczyma maiąc chwalebny, a oboiemu Narodowi bardzo należny związek i społeczność przez Przodki swe niegdy z Obywatelmi na onczas Wielkiego Xięstwa Litewskiego na wieczne czasy za spolnym a listownym obudwu Narodow zezwoleniem uczynioną, i listy Pieczęciami, Przysięgami, czciami oboiey strony umocnioną, i przez niemały czas uprzeymością a statecznością oboiey strony dzierżaną, lecz potym za złemi a zawisnemi czasy nieiako zatrudnioną zawzdyśmy, tak My iako Przodkowie Nasi, o tym myśleli, i Pany swe tak sławney pamięci Zygmunta, iako i szczęśliwie na tenczas obiema Narodom Polskiemu i Litewskiemi panuiącego Pana, a Pana Zygmunta Augusta Króle Polskie, przez niemały czas upominali, i prożbami naszemi do tego wiedli: aby Nam z powinności swey Pańskiey a Królewskiey iako zwierzchni a iedni obudwu Narodow Panowie, do Exekucyi a skutku, tak spisow spolnych, iako innych Praw, i Przywileiow Naszych, które

na ten związek, i na tę społeczność z Pany i Ziemiamy Wielkiego Xięstwa Litewskiego ieszcze od Pradziada J. K. M. także i za Alexandra Krola My z Wielkim Xięstwem Litewskim mamy, z łaski a Zwierzchności swey dopomoc, a toco się z tey społeczności wykroczyło, w swą ryzę wstawić raczyli: zwiodszy Nas z Pany Radami innemi stany Wielkiego Xięstwa Litewskiego, spolnie na iedno mieysce do wykonania tey to chwalebney a oboiemu Narodowi pożyteczney Sprawy, iako o tey Sprawie Uniey, Akta i Konstytucye i Deklaracye i Recessy Seymow po te czasy będących iaśnie omawiaią. Takoż iednak za łaską miłego Boga, ktory społeczność i iedność miłuie, a ktory Krolestwa Państwa i Rzeczypospolite po wszystkim świecie w osobney swoiey opiece mieć raczy, a za łaską też Pana swego, szczęśliwie na ten czas Nam Panuiącego Pana, a Pana Zygmunta Augusta Krola Polskiego &c. wyżey mianowanego, tośmy na koniec za uprzeymym staraniem swym odzierżyli: iż przodkiem w Warszawie na Seymie Roku 1563. złożonym a potym w Parczowie Roku 1564. zjechawszy się Stany Wielkiego Xięstwa Litewskiego, nie małyśmy wstępek do naprawienia tego ziednoczenia, i tey poczęści naruszoney Uniiey uczynili, namawiaiąc między sobą z obu stron, i potwierdzaiąc Artykuły do tey Uniiey należące. Ktore Artykuły iż tam na on czas przez krotkość czasu i przez insze gwałtownieysze potrzeby Rzeczypospolitey oboyga Narodu, spolnemi spisy Naszemi z Stany Wielkiego Xięstwa Litewskiego warowane bydź niemogły: przeto tego wolnieyszego czasu ziechawszy się na ten Seym spolny do Lublina, na dzień 23. Miesiąca Grudnia w Roku przeszłym 1568. przez J. K. M. za zezwoleniem Oboich Rad, Polskich i Litewskich złożony i do tego czasu iednostaynie dzierżany i kontynuowany, takieśmy niżey opisane Traktaty i namowy między sobą uczynili: ktoreśmy za łaską Bożą do tego końca i do tey konkluzyi za zgodnym i iednostaynym oboiey strony zezwoleniem, i spolnym spisaniem niwczym niederoguiąc Recessowi Warszawskiemu i inszym Przywileiom przywiedli. Z czego bądź Panu Bogu w Troycy iedynemu chwała wieczna: a Krolowi JegoMci z Łaski Bożey Panu a Panu Zygmuntowi Augustowi dzięka nieśmiertelna: zacney też Koronie Polskiey i Wielkiemu Xięstwu Litewskiemu, sława i ozdoba na wiekuiste czasy. ANNO 1569

2. Naprzod: iż aczkolwiek były stare spisy przyiacielstwa sprzymierzenia pomnożenie i lepszy sposob Rzeczypospolitey, tak Korony Polskiey; iako i Wielkiego Xięstwa Litewskiego czyniące &c. Wszakoż iż się nieco w nich widzi bydź rożnego od dobrego i szczerego braterstwa dufania: przeto dla mocnieyszego spoienia w spolney a wzaiemney miłości Braterskiey i w wieczney obronie obudwu Państw społeczney niewątpliwey wiary Braterskiey, czasy wiecznemi ku chwale Bożey, J. K. Mci z wiecznym podziękowaniem godney sławie, i tychże obudwu nayzacnieyszych Polskich i Litewskich Narodow, i też ku rozszerzeniu niezamierzoney i wieczney czci, ozdobie, okrasie zmocnieniu, uczciwości, zacności i Majestatu spolnego wiecznemu rozszerzeniu one stare sprzymierzenia ponowili i umiarkowali w tym wszystkim iako niżey opisano.

3. Iż iuż Korona Polska, i Wielkie Xięstwo Litewskie iest iedno nierozdzielne i nierożne ciało, a także nierożna ale iedna spolna Rzeczpospolita, ktora się ze dwu Państw i Narodow w ieden lud zniosła, i spoiła.

ANNO 1569

4. A temu oboiemu Narodowi żeby iuż wiecznemi czasy iedna Głowa, ieden Pan, i ieden Król spolny rozkazował. ktory spolnemi głosy od Polakow i od Litwy obran, a mieysce obierania w Polszcze, a potym na Krolestwo Polskie pomazan i Koronowan w Krakowie będzie: ktoremu obieraniu wedle Przywileiu Alexandrowego, niebytność ktorey strony przekazać nie ma.

Albowiem powinnie, & *ex debito* Rady i wszystkie Stany Korony Polskiey i Wielkiego Xięstwa Litewskiego wzywane bydź maią.

5. Obieranie i podnoszenie Wielkiego Xięstwa Litewskiego ktore przedtym osobno bywało w Litwie, aby iuż tak ustało: żeby i znak żaden, abo podobieństwo, napotym nie było, z ktoregoby się okazowało, abo znaczyło podnoszenie, abo inauguracya Wielkiego Xięstwa Litewskiego. A iż tytuł Wielkiego Xęstwa Litewskiego i Urzędy zostawuią: tedy przy obieraniu i Koronacyi ma bydź zaraz obwołan Krolem Polskim i tenże Wielkim Xiążęciem Litewskim Ruskim Pruskim Mazowieckim Zmudzkim Kijowskim, Wołyńskim Podlaskim, Inflantskim.

6. *Successio* Jego K. M. *naturalis* & *hæreditaria*, ieśli Jego K. Mści, i komukolwiek, z przyczyny iakieykolwiek w Wielkim Xięstwie Litewskim służyła, nie ma iuż wiecznemi czasy przeszkadzać tego społku ziednoczenia oboyga Narodow, w obieraniu spokoynego iednego Pana: ktorey J.K. Mść Koronie wiecznemi czasy odstąpił, niewątpiąc w tym, i to też sobie waruiąc; żebyśmy ani samey Osoby J. K. M. ani potomstwa własnego, ieżliby J. K. Mci ktore Pan Bog dać raczył, niezgołocili; ale żeby poczciwie a stanowi przystoynie od Rzeczypospolitey opatrzenie miało, ieżliby na Krolestwo nie było wzięte. A wszakoż nie czyniąc żadney dysmembracyi Korony: oczym w deklaracyi Jego K. Mci i w Recesie Seymu Walnego Warszawskiego dostateczniey iest opisano i obwarowano.

7. A przy Koranacyi nowego Krola maią bydź przez Krola Koronowanego poprzysiężone, i zaraz konfirmowane, na iednym liście, i iednemi słowy, na wieczne czasy, Prawa Przywileie i wolności poddanych wszystkich oboyga Narodow i Państw tak złączonych.

8. Seymy i Rady ten Oboi Narod ma zawzdy mieć spolne Koronne, pod Krolem Polskim Panem swym i zasiadać tak Panowie między Pany osobami swemi, iako Posłowie między Posły i radzić o spolnych potrzebach, tak na Seymie, iako i bez Seymu w Polszcze i Litwie.

9. Też aby iedna strona drugiey była radą i pomocą, aby Jego K. M. Prawa, Przywileie tak wszem Ziemiom i Narodom, tak Koronie Polskiey iako i Wielkiemu Xięstwu Litewskiemu i Ziemiom do nich należącym wszelakim pismem nadane Przywileie i Prawa od wszech Przodkow J. K. Mci i od Jego K.Mci samego z dawnych czasow i od poczęcia Uniiey wszem w obec i każdemu z osobna iakimkolwiek sposobem nadane i wolności dostoieństwa, prerogatywy, Urzędy wszystkie oboyga Narodow, całe i nieporuszone zachował, wszystkie Prawa, Sądy, wysady, Stany Xiążęce i Familie Szlacheckie przerzeczonych Narodow, uchwały sądowne, zdawna do tego czasu zachować każdemu Stanu mocnie i nieporuszenie.

10.

ANNO 1569

10. Przyſięgi Rad Dygnitarzow Urzędnikow, Staroſtow Narodu Litewſkiego, i przednieyſzych Domow ludzi ktorzyby ie czynić mieſi, przy mocy zoſtać maią, iakośmy też i ſami ſobie ſpolnie tak Przywileymi: iako ſpolnym ſpiſaniem na Seymie Warſzawſkim ſpolnym, zoſtawili z tym dokładem: iż napotym wſzyſtkie takowe przyſięgi Krolowi Koronowanemu, i Koronie Polſkiey czynione bydź maią. Także około przyſiąg trzymania ſpiſkow poſpolitych zachować ſię ma i ſtatecznie ſobie trzymać wedle Przywileju Alexandrowego. Też we wſzyſtkich przeciwnościach ſpolną pomocą My oboiego Narodu Prałaci Rady, *Barones* i wſzyſtkie Stany pomagać ſobie mamy wſzyſtkiemi ſiłami i możnościami, iako ſpolney Radzie pożytecznie i potrzebnie będzie ſię zdało, ſzczęśliwe i potrzebne rzeczy za ſpolne rozumieiąc i wiernie ſobie pomagaiąc.

11. *Fœdera aut Pacta*, abo zmowy i przymierza z poſtronnemi Narody, wedle ſpolney zgody Warſzawſkiey, na potym żadne czynione, ani ſtanowione żadni też Poſłowie w rzeczach ważnych do obcych Stron poſłani bydź nie maią, iedno za wiadomością Radą ſpolną obudwow Narodow: a przymierza abo ſtanowienia z ktorymkolwiek Narodem przedtym uczynione, ktoreby były ſzkodliwe ktorey ſtronie, dzierżane bydź nie maią.

12. Moneta tak w Polſzcze, iako w Litwie ma bydź za ſpolną Radą *uniformis & æqualis in pondere, & grano & numero peciarum & inſcriptione monetæ.*

Co ku ſkutkowi przywieść Jego Krolewſka Miłość ieſt powinien, Potomkowie Jego Krolewſkiey Miłości będą powinni.

13. Cła, Myta wſzyſtkie w Polſzcze i Litwie, ziemſkie i wodne, iakimkolwiek imieniem nazwane tak Krolewſkie iako i Szlacheckie Duchowne i Mieyſkie J. K. M. znoſić raczy, iżby iuż *exnunc* żadnego Cła nie brano napotym wiecznych czaſow od Duchownych od Swieckich ludzi Szlacheckiego Stanu, i od ich poddanych, od rzeczy ktorychkolwiek właſney roboty i wychowania nie zakrywaiąc Myt Kupieckich, ani ſię zmawiaiąc z Kupcy ku ſzkodzie, o zataieniu Ceł dawno zwykłych Krolewſkich tak w Polſzcze iako i Litwie.

14. Statuta i uſtawy wſzyſtkie iakiekolwiek, i z ktoreykolwiek, przyczyny, przeciw Narodowi Polskiemu w Litwie uſtanowione i uchwalone około nabywania i dzierżenia Imienia w Litwie Polakowi, iakokolwiek by go kto doſtał i doſtawał, chocia po żenie abo z wyſługi, abo za kupnem darownym obyczaiem zamianą i ktorymkolwiek nabyciem, wedle zwyczaiu i Prawa poſpolitego: te wſzyſtkie Statuta aby żadney mocy nie miały, iako Prawu ſprawiedliwości, i też ſpolney Braterskiey miłości i Unii a ziednoczeniu ſpolnemu przeciwne: ale aby wolno zawždy było, tak Polakowi w Litwie iako Litwinowi w Polſzcze każdym ſłuſznym obyczaiem doſtawać imienia i dzierżeć ie wedle Prawa w ktorym leży ono Imienie.

15. A co ſię tycze inſzych Artykułow Przywileiu Alexandra Króla, które ieſzcze nie ſą na Warſzawskim Seymie deklaracyą K. J. M. ani ſpolną zgodą deklarowane, ale na ten teraźnieyſzy ſpolny Lubelski z Warſzawskiego Seymu odkładem ſpolnym zawiſły, te wſzyſtkie iako ſą w Przywilejach i ſpiſaniu ſpolnym, a oſtatecznie w Alexandrowym Przywileju i tu w Lublinie od Króla J. M. po-

ANNO 1569 przod w tey Sprawie Unii danym opisane, w mocy zupełney na wieczne czasy zostawać maią. A wszakże ku obiaśnieniu lepszemu to przykładaiąc: Iż przy tytule Wielkiego Xięstwa Litewskiego, i Dostoieństwach, i Urzędach wszystkich i zacności Stanow, wedle opisania Przywileju Krola Alexandra całe a nie naruszenie zostać ma, gdyż to ziednoczenia i społeczności tey roztargnienia i rozdziału nie czyni.

16. Seymow innych żadnych osobnych Stanom Koronnym i Litewskim, od tego czasu Krol J. M. składać nie będzie, iedno zawzdy spolne Seymy temu Oboiemu Narodowi, iako Ciału iednemu w Polszcze składać będzie, gdzie się J. K. Mści i Radom Koronnym i Litewskim nasłuszniey zdać będzie.

17. Dygnitarstw, i Urzędow ieżli ktore wakuią; abo wakować w W. X. Lit: na potym będą Krol Jmć nie ma dac nikomu ażby pierwey Jego K. Mść i Potomkom Jego Krolom Polskim koronowanym, i temu nierozdzielnemu ciału Koronie Polskiey przysięgę uczynił.

18. Opatruiemy też dostatecznie i waruiemy, Stany i Osoby W. X. Lit: aby exekucya ich samych i Potomkow ich nie tylko wedle Statutu Krola Alexandra, ale ani wedle żadnych Przywileiow, Listow Konstytucyi i uchwał Seymowych w Koronie Polskiey uczynionych, danych i uchwalonych iakichkolwiek przeszłych, około Dobr Stołu J. K. M. w W. X. Lit: od wszech Przodkow, i od J. K. M. samego, od zaczęcia Unii w W. X. Lit: komużkolwiek rozdanych, żadnego Stołu nie doległa: ale wszystkie Prawa, Przywileie, od wszech Przodkow J. K. M. i od J. K. M. samego, od zaczęcia Unii w W. X. L. i Narodom Litewskim Ruskim i Zmudzkim i innym Narodom i Obywatelom W. X. L. i też Ziemiom, Powiatom, Familiom i Osobom do tych czasow dane, całe zupełne i niwczym nienaruszone zostały.

Także wieczności feuda abo lenna, frymarki, zamiany, dożywocia, zastawy wszelakie na Seymie, i bez Seymu uczynione, wedle każdego Przywileiu, wiecznemi czasy dzierzane bydź maią, nie przywodząc ich w żadną wątpliwość ktorymkolwiek obyczaiem i wykładem. Także też nadanie na Dygnitarstwa, Urzędy, ktore zdawna i właśnie na nie należały, zastawy i summy wszelakie w zupełnym Prawie swym zostawione bydź maią, nie będąc powinne żadney części dochodow zwykłych swych iakimkolwiek obyczaiem nazwanych, gdzie indziey i na co innego nad teraźnieysze dzierzenie, i Przywileie abo Listy swe do tego czasu odzierzane, okrom pożytku swego obracać. A ktoby z Przodkow swych nie maiąc listow, co gruntow i każdey Possessyi iakimkolwiek imieniem nazwanych trzymał pozywał, takowy tę takową swoię własność, i bez listow, iako za listy ma wiecznie trzymać wedle Statutu Litewskiego starego i nowego i zwyczaiow dawnych. Jakoż Panowie Rady i wszystkie Stany i Posłowie wszystkich Ziem tym teraźnieyszym postanowieniem, zamykaią sobie i Potomkom swym moc stanowienia, i wznawiania iakimkolwiek kształtem takież wspominania, i wszelakiego wynalazku wzniesienia Exekucyi, na wysługi i insze maiętności przeszłe. A iż iuż od tego czasu rozdawane Dobr stołu w W. X. Lit: ustać ma, wszakoż imiona ktorekolwiek z Domow Xiążęcych i Szlacheckich i Pańskich ku Stołowi J. K. Mci

potym przypadać będą, te takowe imiona J. K. M. wedle woli i łaski swey Krolewskiey rozdawać ma, tak Polskiego iako i Litewskiego Szlacheckiego Narodu ludziom, aby się tym służba Ziemska i woienna nie zmnieyszała. Także w rekuperacyi od nieprzyiaciela Moskiewskiego, Zamkow, Imion, Possessyi, i Dobr wszelakich będzie powinien Jego K. Mść tym wracać czyie te Oyczyzny i Possessye przedtym były przed osiągnieniem od nieprzyiaciela. A ieżliby na to mieysce dano komu co, to się do stołu Krola Jego Miłości wracać będzie. Ktore wszystkie Artykuły My Prałaci i Panowie Rada Posłowie Ziemscy, i inne wszystkie Stany Korony Polskiey, znaiąc bydź chwalebne, potrzebne i swemu temu Narodowi, tak Koronie Polskiey iako i W. X. Lit: iakoż iuż iedney spolney a nierozdzielney Rzpltey pożyteczne, a spolnego Naszego z Stany W. X. L. zezwolenia w ten list, na ten kształt spisane, radzi i z dobrą wolą i z dobrą bracką chucią i miłością, tak Prelatom, Panom, Radom, Posłom Ziemskim, iako i innym wszystkim Stanom i Osobom Litewskim, tym Listem Naszym na wieczne czasy z strony Naszey przyznawamy, i one pieczęciami, przysięgami, poczciwościami swemi i Potomstwa swego wszelakiego waruiemy, utwierdzamy i umacniamy, warunkiem, utwierdzeniem, i umocnieniem takim, iakie Nam naywiększe i naymocnieysze, bądź z Osob, bądź z mieysc i Urzędow Naszych, tak osobliwym iako i pospolitym obyczaiem należy. Slubuiąc i obiecuiąc przed Panem Bogiem, dobrym uczciwym, Szlacheckim i Chrześciańskim słowem Naszym, iż to wszystko co się tu napisało, znać, trzymać, dzierżeć, wypełniać, sami i z Potomki swemi, na wieczne czasy będziemy, bez fortelow wszelakich, nie przywodząc niczego z tych rzeczy, na wieki w żadną wątpliwość ani odmianę: nie odstrzelaiąc się też niwczym od tey iedności ktorąśmy się z Narodem tego sławnego W. X. Lit: związali, wedle opisania tego to Listu Naszego i Artykułow w tym Liście związanych i obiaśnionych wiecznemi wiekuistemi czasy iaki też Nam Panowie Litewscy dali. Ktore spolne Nasze spisy Krol J. M. przerzeczony iako Pan Nas zwierzchni władzą swą Krolewską konfirmować Nam raczył. A ieżliby ktora Strona Przywileiow i Spisow, o spolności uczynionych między temi Narody, tak Nam iako sobie trzymać nie chciała, abo ieden z osobna trzymać nie chciał: przeciw takiey stronie i każdemu z osobna, iako przeciwko nieprzyiacielowi Naszemu i Narodow spolnych, powstać z Potomkami Naszemi, przy Panie Naszym Krolu Polskim, będziemy powinni. Co wszystko czynić i wypełnić, mocnie dzierżeć w skutku wszystkim zawzdy pod Naszą przysięgą siebie i Potomki Nasze obowięzuiemy. ANNO 1569

19. Ate wszystkie rzeczy tu postanowione i obwarowane, ani przez Jego K. Mść. ani przez Pany Rady i wszystkie inne Stany i Posły Ziemskie oboyga Narodow za spolnym zezwoleniem, ani poiedynkiem, od ktorey części i strony, nie maią nigdy wiecznemi czasy, bydź wzruszone i odmieniane, ale wieczne całe i mocne zachowane bydź maią. A ku lepszemu świadectwu rzeczy wyżey opisanych i wieczney pamięci, My przerzeczeni Prałaci, Panowie Rada tak Duchowna iako i Swiecka Koronna, ktemu Posłowie Ziemscy na tym walnym i spolnym Seymie Lubelskim będący, zawiesiliśmy na ten list Pieczęci Nasze. Pisan i Dan na tymże Seymie spolnym Lubelskim pierwszego dnia Miesiąca Lipca Roku Pańskiego 1569. *Vol. II. fol: 766. Tit: Przywiley.*

ANNO 1569

POTWIERDZENIE UNII

Między Narody Polskiemi i Litewskiemi na Seymie Walnym Lubelskim Roku 1569. skończoney.

ZYGMUNT AUGUST z Łaski Bożey Krol Polski Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Zmudzkie &c. Pan i Dziedzic.

1. Wszem w obec, i każdemu z osobna oznaczamy, i wiadomo czyniemy: Iż czyniąc dosyć prozbom i żądliwościom wszech Stanow Koronnych, iako i samey potrzebie Rzeczypospolitey, także powinności a Urzędowi Naszemu Krolewskiemu, abyśmy Unią W. X. L. z Koroną Polską przez Pradziada Naszego, i wszystkie inne Stany tych Państw uczynioną, i potym przez inne Przodki Nasze także i ich samych utwierdzoną i umocnioną ku takiemu końcowi i skutkowi przywiedli, iakoby nigdy niczym ani się naruszać, ani nigdy rozrywać nie mogła. Dla czego wedle Konstytucyi Naszych ten Seym Walny spolny w Roku przeszłym złożyliśmy, i nie od czego innego zaczynali, iedno od tey samey potrzeby a sprawy Unii. Do czego się Stany wszystkie tak Koronne iako i W. X. Litewskiego stawiły. a tę Sprawę wszystkę między sobą także i My między niemi, co iedno należało Urzędowi, a Zwierzchności Naszey Krolewskiey wedle Przywileiow Listow, i opisow, tak Przodkow Naszych iako i ich samych, tudzież i od Nas o tym po przod wydanych i będących: A tak iako potrzeba ukazowała, postanowili i skończyli, i przysięgami spolnemi każdy, tak z Panow Rad, iako i z Stanow innych, tak sami z Osob swoich iako i za te od ktorych tu z mocą zupełną przysłani byli, i za Potomstwo swoie i ich, przy wielkim zbierze ludzi Stanow wszelakich i Narodow rożnych to umocnili i utwierdzili.

A tak My tą uchwałą a mocą Seymu tego ninieyszego, nad listy konfirmacyi Naszych wydane, te wszystkę Rzecz a Sprawę Unii umacniamy utwierdzamy czasy wiecznemi. O czym wszystkim Listy i Przywileie, tak od Nas popierwey i potym tu wydane, także między niemi samemi spisane uczynione i poprzysiężone szerzey obmawiaią ktore My tu *pro insertis habere volumus*, i ktoreśmy z tey przyczyny do Akt Kancellaryi każdey, właśnie i dostatecznie wpisać uchwałą ninieyszą kazali; i każdemu do Woiewodztwa Jego Kanclerze Nasi *autentice* pod Pieczęcią Naszą Extrakty wydawać są powinni, ustawuiąc i znayduiąc iż im takowa wiara ma bydź dana, iako właśnie gdzieby Oryginały same okazane były.

2. A pierwey niżli to skończenie a zawarcie Sprawy Unii wyżey omienione, stało się z przyczyn słusznych i ważnych, a za upomnieniem pilnym Wszech Stanow Koronnych, pomniąc na przysięgłą powinność Naszę, Ziemie Wołyńskie, Kiiowskie, i Podlaskię ze wszemi ich przyległościami i własnościami, zupełnie ku Koronie Polskiey właśnie i z dawna ieszcze przed zaczęciem tey Unii należące, iako ku własnemu ciału właściwe iego członki przywrociliśmy: tak iż wszyscy Obywatele tych Ziem, wedle swego każdy zawołania i Stanu wolności swobod własności Narodu Polskiego, są i bydź maią uczestniki, i onych używać iako i inni wszyscy Obywatele Koronni, i pod Regimenty Koronnemi bydź, iakoż iuż i są, tak od Urzędow Polskich od Praw w potrzebach i sprawach swych, wedle potrzeby i Prawa opisania używać maią i

używa-

używaią. O czym w Przywileiu Koronnym, *vigore restitutionis* danym, szerzey opisano iest, co wszystko nigdy odmiennie a nieporuszenie tak trwać, i bydź czasy wiecznemi, tą uchwałą Seymową nayduiemy. ANNO 1569

3. Mieysce Seymom Walnym Koronnym w Polszcze, iako ie składać mamy, tak iuż Warszawę na to naznaczamy: wszakże gdzieby *casus* iaki przypadł znaczny, żeby tam złożon i trzyman bydź nie mogł, wolno Nam będzie za dołożeniem i Radą Panow Rad Oboyga Narodow, tam go złożyć gdzieby *commodius* bydź mogło w Polszcze.

4. A Seymiki Powiatowe wedle obyczaiu tak w Polszcze iako i w Litwie składane i trzymane bydź maią, ktorych oznaczenie Kancellarye Nasze, w odsyłaniu Listow i Starostowie w rozsyłaniu ich, tak się zachować maią, iakoby publikacya ich dwie abo trzy Niedziele przed niemi do wiadomości ludzkiey przyszła.

5. Mieysca Panom, Radom Litewskim tak Duchownym iako i Swieckim, między Pany Radami Koronnemi, iako iuż iednemu a spolnemu Senatowi, daliśmy i naznaczyli, także Posłom Ziemskim Woiewodztw Litewskich między Woiewodztwa Koronne, ktore tak iuż zawsze zostawać maią iako to iest Listem Naszym osobnym opisano. Ktory Artykuł około warunku Exekucyi W. X. L. (iako iest opatrzony wspolnym spisku i Przywileiu około Unii, między Narody Polskiemi i Litewskiemi przez Nas utwierdzonym) iako i insze w Przywileiu spolnie opisane, nieporuszenie wiecznie maią bydź dzierzane. Przeto na lepsze świadectwo temu wszemu pieczęć Naszę przycisnąciesmy kazali. Dan w Lublinie na Seymie walnym dnia 11. Miesiąca Augusta Roku Pańskiego 1569. Panowania Naszego 40. *Vol: II. fol. 775. Tit:* Potwierdzenie Unii.

KONSTYTUCYE

Seymu Koronnego Lubelskiego, Oboyga Narodu Uniowanego Polskiego i Litewskiego. Roku 1569.

ZYGMUNT AUGUST Z ŁASKI BOŻEY KROL POLSKI, WIELKIE XIĄŻE LITEWSKIE RUSKIE, PRUSKIE MAZOWIECKIE ZMUDZKIE &c. PAN I DZIEDZIC.

1. Wszem w obec, i każdemu z osobna oznaczamy i wiadomo czyniemy: iż czyniąc dosyć prozbom i żądliwościom Wszech Stanow Koronnych, iako i samey potrzebie Rzeczypospolitey, także powinności, a Urzędowi Naszemu Krolewskiemu, abyśmy Unią Wielkiego Xięstwa Litewskiego z Koroną Polską przez Pradziada Naszego, i wszystkie inne Stany tych Państw uczynioną, i potym przez inne Przodki Nasze, także i ich samych utwierdzoną, i umocnioną ku takiemu końcowi i skutkowi przywiedli, iakoby nigdy niczym, ani się naruszać, ani nigdy rozrywać nie mogła. Dla czego wedle Konstytucyi Naszych, ten Seym walny spolny w Roku przeszłym złożyliśmy, i nie od czego innego zaczynali, iedno od tey samey potrzeby a Sprawy Unii.

Do czego się Stany wszystkie, tak Koronne iako i W. X. Lit: stawiły: a tę Sprawę wszystkę między sobą, także i My między nimi co iedno należało

ANNO 1569 Urzędowi a Zwierzchności Naszey Królewskiey, wedle Przywileiow, Listow i Spisow, tak Przodkow Naszych, iako i ich samych tudzież i od Nas o tym poprzod wydanych i będących, a tak iako potrzeba ukazowała postanowili i skończyli, i Przysięgami spolnemi, każdy tak z Panow Rad, iako i z Stanow innych, tak sami z Osob swoich iako i za te od ktorych tu z mocą zupełną przysłani byli, i za Potomstwo swoie i ich przy Wielkim zbiorze ludzi Stanow wszelakich i Narodow rożnych to umocnili i utwierdzili. A tak My tą uchwałą a mocą Seymu tego ninieyszego, nad Listy Konfirmacyi Naszych o tym wydane, tę wszystkę rzecz a sprawę Unij umacniamy, utwierdzamy czasy wiecznemi.

O czym wszystkim Listy i Przywileie, tak od nas po pierwey i potym tu wydane, także między niemi samemi, spisane uczynione i poprzysiężone szerzey omawiaią: Ktore My tu *pro insertis habere volumus*, i ktoreśmy z tey przyczyny do Akt Kancellaryi każdey, właśnie i dostatecznie wpisać uchwałą ninieyszą kazali, i każdemu do Woiewodztwa iego, Kanclerze Nasi *autentice* pod Pieczęcią Naszą Extrakty wydawać są powinni, ustawuiąc i znayduiąc, iż im takowa Wiara ma bydź dana, iako właśnie gdzieby Oryginały same okazano.

2. A pierwey niźli to skończenie a zawarcie Sprawy Unij wyższey omienione stało się, z przyczyn słusznych i ważnych, a za upomnieniem pilnym Wszech Stanow Koronnych, pomniąc na poprzysięgłą powinność Naszę, Ziemie Wołyńskie Kijowskie i Podlaskie, ze wszemi ich Przyległościami i Własnościami, zupełnie ku Koronie Polskiey, właśnie i zdawna ieszcze przed zaczęciem tey Unij należące, iako ku własnemu Ciału właściwe iego członki przywróciliśmy, tak iż wszyscy Obywatele tych Ziem, wedle swego każdy zawołania i Stanu wolności Swobod Własności Narodu Polskiego, są i bydź maią uczestniki, i onych używać iako inni wszyscy Obywatele Koronni, i pod Regimenty Koronnemi bydź iakoż iuż są. I tak od Urzędow Polskich od Praw, w potrzebach i w Sprawach swych, wedle potrzeby i Prawa opisania używać maią i używaią, o czym w Przywileju Koronnym *vigore restitutionis* danym, szerzey opisano iest co wszystko nigdy nieodmiennie, a nieporuszenie tak trwać, i bydź czasy wiecznemi, tą uchwałą Seymową nayduiemy.

3. Mieysce Seymom Walnym Koronnym w Polszcze, iako ie składać mamy, tak iuż Warszawę na to naznaczamy: Wszakże gdzieby *casus* iaki przypadł znaczny, żeby tam złożon i trzyman bydź niemogł, wolno Nam będzie za dołożeniem i Radą Panow Rad Obога Narodu, tam go złożyć gdzieby *commodius* mogło bydź w Polszcze. A Seymiki Powiatowe, wedle obyczaiu tak w Polszcze iako i w Litwie, składane i trzymane bydź maią: ktorych oznaczenie Kancellarye Nasze w odsyłaniu Listow i Starostowie w rozsyłaniu ich tak się zachować maią, iakoby publikacya ich dwie albo trzy Niedziele przed nimi do wiadomości ludzkiey przyszła.

81. Szlachta tegoż Wielkiego Xięstwa Litewskiego, którzy się dla obrony Panow z imiony i maiętnościami swemi zadali, iż od nich wolni bydź proszą: tedy gdzieby Prawa kto z nich na to pokazał, a dawnością Ziemską ich nieopuścił i słusznie sobie wedle nich postąpi, My nikomu Prawnie nieukracaiąc, ani Statutowi w niczym nieubliżaiąc na tenczas, uczyniemy co się Nam słu-

ſznego i ſprawiedliwego będzie zdało. Także i te ktorzy w Imonach Naſzych ſpadkowych oſiadłości ſwoie dzierżą, a wolność ſłużyć komuby chcieli na Prawach ſwych mianuią ſię mieć, takowym do pokazania ich Prawa, odkładamy. ANNO 1569

82. Mieyſca albo placow na zbudowanie Domow dla Sądów Ziemſkich, i dla chowania Kſiąg w każdym Powiecie tegoż Xięſtwa Litewſkiego, pozwalamy, które Staroſtowie onych mieyſc powinni będą naznaczyć, i wymierzyć, na co My z Kancellaryi Naſzey Liſty do nich dać rozkazuiemy.

83. Za Potrzebą Rzeczypoſpolitey z pilnego upominania wſzech Stanow, uſtawiamy: aby Podatki Ziemſkie, to ieſt Pogłowczyzna Serepczyzna i winy z konia, za nieſłużeniem Woyny w W. X. L. Ktore ſię poſtanowiły w Roku 1565. aż do ſkończenia Roku 1568, na Seymiech walnych od wſzech Stanów W. X. L. i Ziem przy Xięſtwie Litewſkim na onczas będących, tak iż takowych wyżey pomienionych podatkow dobierać Poborcy, ktorym to pierwey zlecone ſą, i będą powinni, a liczbę z nich doſtateczną wedle Konſtytucyi, Seymow przeſzłych wyżey omienionych, uczynić będą powinni.

84. Także i Wielmożny Hrehory Chodkiewicz Kaſztelan Wileńſki, z tego co do Rąk iego podatkow Ziemſkich doſzło, liczbę na dzień S. Marcina bliſko przyſzłego, w Wilnie przed Deputaty na Statut przez Nas mianowanemi, uczynić będzie powinien.

85. Dygnitarze i Urzędnicy w każdym Powiecie W. X. L. przyſięgli i oſiedli bydź maią, także i ich Urzędnicy, i ktorym Sprawa Sądow Szlacheckich należy. A dwu Urzędow i mieyſc Sądowych, żaden dzierżeć niema, oprocz tych ktoreby ta Konſtytucya przy takowych Urzędziech zaſtała: z takich każdy przy Urzędzie ſwym ma bydź zachowan do iego żywota, albo do wywyżſzenia na większy Urząd.

86. Powiaty Woiewodztwa Minſkiego, Mozyrſki i Rzeczycki przy tymże Woiewodztwie Minſkim zoſtawuiemy, w ktorym iako na Seymiki Powiatowe ziezdzać ſię, tak też wſzyſtkie Sprawy ſwoie odprawować maią.

87. Pozwalamy też i chcemy to koniecznie mieć, aby Żołnierze i ſłużebni ludzie naſi, ktoreśmy po przeſzłe czaſy w W. X. L. chowali, wſzelakie żywności, ktore iedno ku potrzebie ſwey brali zupełnie wſzędzie popłacili, ponieważ ſię też Im od Nas doſtatecznie zapłata ſtała. A gdzieby z ktorego Rotmiſtrz iego ſprawiedliwości niechciał, abo omięſzkał, w tym uczynić wolno będzie każdemu o to pozwać do Grodu.

88. A iż dla zdłużenia tego Seymu nad obyczay, i dla innych ſłuſznych przyczyn, wedle ſpraw Rzeczypoſpolitey potrzebnych, ſkończyć ſię tu & in*debitam executionem* przywieść niemogło, iako o opatrzeniu Potomſtwa Naſzego, wedle Deklaracyi Receſſu Warſzawſkiego. Także *de interregno de modo & loco Electionis Regis*, o założenie Skarbu poſpolitego ku czwartey części, o obyczaiu ſprawiedliwości, aby ſię tym prędzey odprawować mogła, i innych wiele Spraw. Przeto te wſzyſtkie Sprawy ktorychkolwiek Koronie

ANNO 1569 z Praw z Przywileiow Statutow, z Receſſow i z Konſtytucyi przeſzłych należą, a tu na tym Seymie nie ſą ſkończone, w teyże mocy i ważności uchwałą Seymową, także też Cła Myta Likwidacye Ewikcye o Dobrach Exekucyi podległych, *nullo jure* wziętych (inne wſzyſtkie Sprawy ktore ſą ſkończone w mocy zoſtawuiąc) odkładamy do Seymu przyſzłego, na którym za oznaymieniem pierwey na Seymikach Powiatowych, o tych wſzyſtkich ſprawach ſtanowić, i o ich zupełną Exekucyą wedle opiſania Konſtytucyi przeſzłych Przywileiow i Statutow Koronnych, choć tu nie ſą ſpecyfikowane uczynić będziem powinni, wſzakże w niczym nie deroguiąc Artykułowi około warunku exekucyi W. X. Lit. iako ieſt opatrzony w ſpolnym ſpiſku i Przywileiu około Unij między Narody Polſkiemi i Litewſkiemi przez Nas utwierdzonym ktory Artykuł iako i inne w Przywileiu ſpolne opiſane nieporuſzenie wiecznie maią bydź dzierżane. Przeto na lepſze świadectwo temu wſzemu Pieczęć Naſzę przycisnąćieśmy kazali. Dan w Lublinie na Seymie Walnym dnia 11go Mca Auguſta Roku Pańſkiego 1569. Panowania Naſzego 40. *Vol: II. fol: 779. Tit:* Konſtytucye.

PACTA SUBIECTIONIS
INTER DIVUM OLIM REGEM
SIGISMUNDUM AUGUSTUM
Magistrum et Ordinis Livoniæ Inita.

Nro I. Sigiſmundus Auguſtus, Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ &c. Significamus præſentibus Literis Noſtris, Univerſis & Singulis quorum intereſt. Cum Terra Livoniæ Nobis ex Parte: Magni Ducatus Noſtri Lithvaniæ & vicinitate & multis partim antiquis, partim novis Pactis & fæderibus devincta & conſociata jam ab aliquot annis immaniſſimi hoſtis Moſchi crudelibus, armis, incendiis & vaſtationibus propemodum funditus everſa ac deſolata eſſet, ita ut extrema quæq; illi imminerent, nec quidquam certius eſſet, quam quod ad primamquamq; incurſionem illius præpotentis hoſtis, illud quod reliquum, tam in Diæceſi Rigenſi, quam in Terris Magiſtri Ordinis Teutonici fuerat, ſimilibus cladibus exſcinderetur, & in duriſſimam Servitutem hoſtilem veniret, quemadmodum jam magna pars propter multarum Civitatum, Arcium propugnaculorum amiſſionem venerat, & ob maximam in omnes partes depopulationem vaſtitatemq; ferrô atq; igni in ea allatam, & propter quotidianas incurſiones magnumq; hoſtis ad ejus reliquias occupandas apparatum, ad eam anguſtiam & difficultatem Ordines illius redacti eſſent, ut nequaquam opibus, Viribuſq; propriis, Statum ſuum defendere, atq; ſe a Servitute & crudelitate hoſtili tueri ac vindicare poſſent.

Ideò Jlluſtriſſimus & Magnificus Dominus Gothardus Equeſtris Ordinis Teutonici in Livonia Magiſter Nobilitas, Civitates, Statuſq;, & Ordines illius univerſi, dum & omnia domeſtica Conſilia ſua convulſa & ſe ab aliorum præſidiis, præſertim Sacræ Cæſareæ Majeſtatis & Statuum Romani Imperii deſtitutos animadverterent, a vicino etiam Rege Sveciæ terra Mariq; petertur, tam ſuo

quam

quam Civitatum aliorumq; Ordinum Livoniæ, ad dictum Magistrum Spectantium, nomine crebris, Internuntiis & literis præsentem calamitatem & gravissimum periculum nobis exposuissent, multisq; precibus opem & auxilium Nostrum implorassent.

ANNO 1569

Nos & Commiseratione afflictissimæ Provinciæ & amore Totius Reipublicæ adducti, & ne barbarus hostis latius pro sua libidine in populo grassaretur, dedimus negotium Illustrissimo Principi Domino Nicolao Radziwiłł Duci in Ołyka & Nieświez Palatino Vilnensi &c. ut iterum in Livoniam properaret, & primo quoq; Rigam peteret, ibiq; tam cum ipso Magistro quam cum illius Ordinibus ac Civitatibus, de memoratæ Provinciæ defensionis ratione tractaret. Cumq; in illis tractatibus ab omnibus perspiceretur, nisi communibus viribus tam Polonorum quam Lithvanorum defensio suscipiatur, non posse Potentiam hostilem reprimi, Polonorum vero auxilia, nisi deditio quoq; ad Regnum Poloniæ, non solum Magnum Ducatum Lithvaniæ fiat, nequaquam adduci posse.

Tandem ad hunc extremum casum, ita ut fit in rebus desperatis, & præsenti periculo expositis, deventum est, ut de facienda deditione statuerent, eoq; nomine communis profectio tam ab Ipso Principe Prænominato quam ab Ordinum ac Civitatum Nuntiis ad Nos susciperetur.

Sed quia prædicto Principe, aliorumq; Ordinum ac Civitatum Nuntiis ad Nos Vilnam venientibus & Subjectionem certis conditionibus Nobis, Regno Poloniæ, Magno Ducatui Lithvaniæ, Russiæ, Prussiæ Masoviæ, Samogitiæq; cæterisq; ditionibus Nostris profitentibus, Sanatus Poloniæ copiam tunc non habebamus, sine quo subjectio ipsa, ex parte Regni ritè atq; commodè peragi non posfit, necessario hujus rei tractationem in Nostram in Poloniam profectionem ex parte Regni rejicere nos oportuit.

Ne vero interea, dum hæc ad Senatores & Ordines Regni Nostri perferuntur, atq; ibi ab eisdem Ordinibus approbantur, multis modis afflicta Livonia vel in spe dubia, vel in ancipiti Statu rerum suarum, vel etiam ope destituta & extremæ depopulationi hostili exposita relinquatur, indeq; mutatâ Voluntate vel servitutem tyrannicam vel alias quantumvis iniquas conditiones subire cogatur, sed ut & illi de indubitata ope & præsidio Nostro, & Nos vicissim de constanti fide & voluntate eorum certi simus.

Ita tandem post varios multosq; tractatus hoc tempore inter Nos, & prædictum Principem, aliorumq; Ordinum ac Civitatum Nuntios, conventum est, ut ipsa Livonia ex nunc Nobis, ut Regi Poloniæ, Magno Duci Lithvaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Domino ac Hæredi, subjecta sit, & maneat, dum certi aliquid de approbatione Procerum Regni retulerimus.

Quandoquidem verò hoc negotium ad Regni conventum proximè in Masovia futurum, & ad Status & Ordines Regni rejecimus, in eoquidem Conventu Sancte promisimus, & authoritate harum Literarum promittimus, ut a Senatoribus cæterisq; Ordinibus Regni Nostri in Polonia, professa subjectio tam Principis prædicti, quam subiectorum suorum, in commune seu conjunctum cum Regno, Ducatu Lithvaniæ, & cæteris Dominiis recipiatur, & approbatur, juxta

ANNO 1569 tractatus hic Nobiscum initos, utq; interea Livonia a Nobis totis Viribus Regni Magni Ducatus Lithvaniæ cum omnibus adjunctis ditionibus Nostris, tam adversus Moschos, quam adversus omnes alios hostile aliquid illi molientes defendatur & propugnetur, & Civitates, Arcesq; amissæ, Armis repetantur. Si vero præter spem Nostram Status Regni Nostri Poloniæ in Subjectionem istam consentire, & ita Livoniam, conjunctis Viribus, prout Conditiones prænominatæ ferant, defendere nollent, Livonia vero a Solis Proceribus Lithvaniæ ad modum præscriptum defensa fuerint extunc, prout ex nunc, Magno huic Lithvaniæ Ducatui incorporata illiq; unita esse censeatur.

Cum autem in conditionibus subjectionis illud inter cætera contineatur, quod tam Prædictus Princeps, quam subditi & Civitates sibi a Nobis caveri postularint, ne deditio & subjectio illa, quam Nobis, ut Regi Poloniæ, Magno Ducatui Lithvaniæ, aliarumq; ditionum Nostrarum, extremis casibus, & periculis adducti obtulerunt, apud Cæsaream Majestatem, aliosq; Imperii Ordines Germaniæ, illis damno & fraudi sit: bona fide spondemus & recipimus.

Nos interea donec cum Senatoribus quoq; Regni de Livonia in fidem & subjectionem recipienda acturi sumus, omnem curam & diligentiam adhibituros, ut vel per internuntios, vel per literas Nostras, Cesareæ Majestatis, aliorumq; Imperii Ordinum, imprimis vero Magistri Ordinis Teutonici per Germaniam Animi ac Voluntates ad probandam hujus facti necessitatem inducantur & flectantur. Quod si id plane confici non poterit, huc tamen totis Viribus incumbemus, ne vel Princeps, vel subditi, ullum detrimentum tam in honore & fama, qam in bonis & fortunis, ex hac necessaria deditione patiantur, nec ullam Imperij proscriptionem, aliave gravamina hoc nomine incurrant, vel si incurrerint, Nos tamen providebimus, ne hoc cuiquam publicè vel privatim fraudi sit.

Dedimus præterea fidem sicut & præsentibus Literis Sancte damus, recipimus atq; promittimus, Nos tam Principi Ipsi quam Civitatibus aliis vel Subditis suis cujuscunq; Ordinis, vel Status fuerint, liberum usum Religionis, cultusq; Divini, & receptorum rituum, secundum Augustanam Confessionem, in suis Ecclesiis, totiusq; rei Ecclesiasticæ integram administrationem, sicut eam, hactenus habuerunt, libere permisimus, nec in ea ullam mutationem facturos neq; ut ab aliis fiat permissuros.

Omnia etiam eorum jura. beneficia, Privilegia Sæcularia & Ecclesiastica præsertim Nobilium tam simultaneæ investituræ jus, quam & libertatem gratiæ in Successione hæreditaria ad utrumq; Sexum Superioritates, præeminentias, dignitates, Possessiones, libertates, transactiones & plebiscita, immunitatesve confirmaturos esse; deniq; & jurisdictionem totalem, iuxta Leges & consvetudines moresq; antiquos.

Cum provocatione tamen eorum, qui tam ex nobilibus, quam Civitatibus immediate Imperio Nostro, vigore præsentis cum ejus Illustritate, transactionis adjiciuntur, ad Vicesgerentem Nostrum per Livoniam vel Senatum, Senatores, Judices Nostros, per Nos in Civitate Rigensi constituendos, eligendos, communibus Equestris Ordinis, hoc est, tam ipsorum membrorum Teutonici Ordi-

nis, quam Nobilitatis Livoniæ Suffragiis, idq; non ex aliis quam indigenis & bene Possessionatis illius Provinciæ Incolis, nempe ex Nobilibus, Vasallis & Civitatum Senatoribus, membrorum etiam Ordinis, qui mutato statu, totos se huic Provinciæ dederint: ita tamen ut eisdem subditis Nostris Equestris & Civilis Conditionis indifferens sit appellatio, prout cuiq; appellanti provocare visum fuerit. Nempe immediate ad Nos vel mediate ad Vices Gerentem, vel ad Senatum Nostrum præfatum. Illi vero, qui dicti Principis Jurisdictioni subjecti & ratione dominiorum ejus subditi erunt, & manebunt, ad usum tantum Principem provocabunt. In causis tamen gravibus & maximi momenti, licebit Equestri Ordini a Principe suo ad Conventum Provincialem Terrarum Livoniæ juxta veterem consvetudinem provocare. ANNO 1569

Præterea recepimus, prout præsentibus recepimus subditos Provinciæ illius penes Magistratuum suum Germanicum relicturos esse &c. Proinde officia præfecturas, præsidiatus, judicatus, burgraviatus & id genus, non aliis quam nationis ac lingvæ Gramanicæ hominibus, ac adeo indigenis collaturos esse quemadmodum in Terris Prussiæ conferre soliti sumus. Et quidem publice vel privatim Universis & singulis de jure & æquitate competere videtur vel videbitur in posterum Literis Nostris & diplomatibus confirmaturos & approbaturos, nec ullam in prædictis diminutionem, sed potius pro Regia Nostra Gratia & beneficentia augmentum & accessionem facturos, quemadmodum exnunc re ipsâ, vigore præsentium diplomatum, confirmamus, approbamus, augemus, ratificamus, attestamur & comprobamus, confirmareq; & comprobare quibusvis hominibus privatim & publice, nunc & inposterum, quocunq; tempore benigne super ea re compellati fuerimus, debebimus, ac ad eundem modum in reliquis Civitatibus Livoniæ, Imperio Nostro subjectis, officiales Nostros constituemus; durante tamen tumultu bellico reliquas Arces, hosti vicinas & periculo expositas, indifferenter per cujusvis Nationis & lingvæ Officiales administrabimus; quorum Nobis Virtus, fides integritasq; fuerit spectata; ita tamen ut illi nihil attentent, faciant, jubeant atq; mandent, quam quæ pro defensione Civitatum ac Arcium facere videbuntur, nisi forte in Nostrum & Reipublicæ damnum vergere quid isti animadverterint, tum ad Nos ea de re referant & pro virili satagant ne quid detrimenti ad Nos & Rempublicam redundet. Jus autem Justitiam & potestatem gladii exerceant, tam in Cives quam Nobiles, Magistratus Civitatum atq; arcium Præfecti, sepositis Armis, & optata pace recuperata, non aliis quam indigenis natione & lingva Germanis Præfecturas in tota Provincia concedemus.

Porro Illustri Domino Magistro Livoniæ, cum ad Equestris Ordinis consilium & nostram approbationem statum mutaverit, ut per conjunctionem affinitatis & Principum Amicitia suffultus, contra hujus Provinciæ hostes eo solidior firmiorq; compareat, Ducalem titulum, ad instar Jllustris Dominii Ducis in Prussia, cum omni Dignitate, insignibus & Privilegiis Ducalibus tribuemus, ita ut Vasallus Noster, feudatariusq; Princeps sit, quemadmodum, ex nunc Illustritatem ejus pro Vasallo Nostro Principe, suscepimus, habebimus atq; habemus.

Ac quo vicissim Illustritas Ejus certa sit, quam primum Voluntatem Regni Nostri Senatorum exploraverimus, aut illi cum Senatu Nostri Magni Ducatus

ANNO 1569 Lithvaniæ ſuper ea ra convenerint, quo tam Livoniæ partem a Nobis & Succeſſoribus Noſtris in feudum habere, tenereq; debeat Illuſtritas ſua cum poſteris ſuis ex linea Maſculina deſcendentibus, has Arces ſubſequentes, diſtrictus, atq; præſidiatus, cum jure ſuæ Illuſtritati conceſſimus in feudum, atq; concedimus (non obſtante licet ipſa infeudatio, tituliq; inſignium, & honorum ſolennis attributio nunc concedi nequeat; quæ omnia ad Noſtrum ex Polonia reditum differenda eſſe duximus) Poſſeſſionem illorum omnium Illuſtritati ſuæ aſſignavimus, contulimus.

Atq; conferimus primum totum illum tractum Curlandiæ & Semigalliæ, incipiendo a ſalſo Mari ſurſum ſequendo fluvium Hilgæ, aſcendendo ad antiquos limites, per Radzivilum inceptos & diſpoſitos inter Samogitiam, Lithvaniam & Ruſſiam, & Ruſſiam ab una & Livoniam ab altera partibus, verſus Diſtrictum Polocenſem ad Dunam fluvium, deſcendente vero Duna, usq; in Mare Salſum; adeo ut quidquid in iſtis terminis cis Dunam verſus Lithvaniam continetur, & ad Ordinem Livoniæ ſpectabat, nunc & in perpetuum apud Illuſtritatem ſuam, & ejus Hæredes maſculos permaneat, Curias videlicet, bona & Nobilitatem quæ ad Arcem Duneburgenſem, ex hac parte fluminis Dunæ verſus Lithvaniam ſpectarunt. Arcem Selburgam cum toto Diſtrictu. Curias item, Nobilitatem & omne id quod videlicet ex hac parte ad Arcem Aſcherat ſpectavit; Arcem Bauſko Neuguth, cum iis quæ ad Arcem Kircholm pertinebant; Arces Mithaw, Tuckum Neuburgk, Doblen, Kandow, Alswangen Schrunden Frawemburg, Zabel, tum & alias Arces, quæ Nobis oppignoratæ ſunt, Goldyngen, Haſenpoth, Durben, Windaw, in Summa Octuaginta Millium. Arcem vero Grobin in quinquaginta Millibus Illuſtriſſimo Principi Domino Alberto, Marchioni Brandeburgenſi in Pruſſia Duci itidem oppignoratam, & illas quidem Summas Illuſtritati Ejus remittimus. Arcem vero Grobin ære Noſtro apud ipſum Illuſtriſſimum Dominum in Pruſſia Ducem eliberabimus, ac dabimus operam, ut ab ipſa oppignoratione primo quoq; tempore eliberetur, atq; in Poſſeſſionem Illuſtritati ſuæ tradatur. Ad eundem modum & Arcem Bauſko ex poſſeſſione & uſu fructu Reverendiſſimi & Illuſtriſſimi Principis, Domini Archiepiſcopi Rigenſis eliberabimus, & ut Ejus poſſeſſio ad Feſtum Paſchæ Illuſtritati ejus tradatur, curaturi ſumus. Ex altera vero parte Dunæ ſolam Arcem Dunemundam Illuſtritati ejus ad tempora vitæ concedimus.

Pro Nobis vero & Sereniſſimis Succeſſoribus Noſtris ratione ſuſceptæ defenſionis, & aditorum, ac etiam, nunc ad eundorum multorum periculorum & certaminum, quæ Nobis pro Livonie propemodum iam deſperatis rebus ſumpſimus, totum tractum & omnem reliquam Provinciam utra Dunam Vigore præſentis contractus, cum Illuſtritate ejus initi reſervamus.

Primum & ante omnia Arcem & Citatatem Rigenſem, cum omni quod in ea antiquitus obtinuit, jure Dominio & proprietate, meroq; & mixto Imperio, apud Imperatores Romanos obtento, de quo Nobis Illuſtritas ejus condeſcendit, illudq; Nobis reſignavit, prout præſentibus reſignat, cedit & condeſcendit, & ab homagio, quo Civitas illa Rigenſis Iluſtrati ſuæ tenebatur, abſolvit, abſolvereq; & renuntiare coram Legato Noſtro in Civitatem Rigenſem per Nos ablegando publicè tum & patentibus Litteris ſuis etiamſi Civitas illa

ei rei

ANNO 1561

rei adversari velit, aut quo modo reclamet & ab ipso homagio liberos facere, nec non omnia diplomata, ab Imperatoribus Romanis super ea re obtenta Nobis tradere tenebitur, eamq; sicut & reliqua omnia, quæ sequuntur, potestati meroq; & mixto Dominio Nostro permittere, sicut tam ex nunc harum literarum vigore permisit, ac permittit, tanquam scilicet eam Civitatem, cujus salute & conservatione salus, & Conservatio reliquæ Provinciæ nititur ex amissione, vero extremum illi Provinciæ excidium, vicinis autem dominiis Nostris præsens, certissimum & indubitatum periculum impendeat. In ea tamen Civitate Rigensi & Arce non peregrinum aliquem alienigenam & adventitium ad gerendum Magistratum & ad alia Officia proficiemus, sed ex indigenis Germanicæ Livonicæq; lingvæ & Nationis. Et alterum quidem Officialem Arcis, qui rei militari & præsidiis Nostris; alterum vero, qui rebus urbanis Burgravius præsit, ex Senatorio Civitatis illius ordine, per illos deligendo, per Nos autem confirmando, ad exemplum Civitatis Gedanensis constituemus, qui tamen Nobis Regi Poloniæ Magno Ducatui Lithvaniæ speciali jurejurando obstricti sint.

Sequentes vero Civitates & Arces, præsidiatus præfecturæ, tractus, pro Nobis cesserunt, tam videlicet illæ quæ adhuc in potestate Ordinis permanserunt ut sunt Arces Kircholmia, Ascherad, Duneburg, ad ripas Dunæ sitæ, Rositen Lutzen. Trikaten, Ermis, Helmet, Karkus, Weisesten, cum tota Jervia, arx & Civitas nova Parnovia, Sahra Rugia Burtneck, & Arx & Civitas Wolmaria Wendena, Wolfard, Arries, Segewalt, Schuien, Jurgeburg, Nithow, Lemborch, Rodderp peus Neumole. Dein & illæ, quæ jam in potestatem hostis pervenerunt & Armis Nostris recuperandæ sunt videlicet Ducatus Esthoniæ; Episcopatus Departensis, quantum in eo sua Illustritas interesse habet, cum omnibus illarum Nobilibus, Vassalis, Curiis, fundis & universis bonis ad eas spectantibus, de quibus omnibus certis Personis, quæ adhuc ex Ordine Teutonico restant nec non Consiliariis & aliis honestis Viris de Republica Livoniensi bene meritis, pro judicio & arbitrio Nostro; servato delectu, adhibitaq; in personis proportione Geometrica, concedemus providebimusq; munitionibus tamen interim omnibus in Nostra & Successorum Nostrorum potestate reservatis.

De Persona tamen Illustrissimi Domini Magistri secus statuimus; tanquam de ea, quæ in Nos singulari fide & observantia semper propendit, præ cæterisque Regni Nostri se observantissimam præbuit. Ideo parem gratiam & benevolentiam Nostram illi referre volentes, dignum existimavimus, cui locum tenentiæ, titulum ac prærogativam in Arce & Civitate Rigensi concederemus, prout præsentibus concedimus, ut in ea resideat, jus & justitiam cum aliis Officialibus Nostris administret, quam ad rem certum stipendium Annuum illi suo tempore concedemus assignabimusque.

Præterea inter cætera & hoc inter Nos & Illustritatem suam convenit, ut per mutationem Episcopatus Curoniensis, pro Soneburga Arce, & curiis Leal & Hatzel Illustrissimus Holsatiæ Dux Magnus contentetur, quam ad rem Nostram illi recipimus operam ut cum reliqua Curonia, Episcopatu quoque Curoniensi Illustritas ejus potiatur.

ANNO 1561. Neve cum limitum indiſcuſſorum vicinis Illuſtrit: ejus controverſiam aut difficultatem habeat pro Regia Noſtra Authoritate curabimus, ut primoquoque tempore fines ad præſcriptum pactorum Potzuolenſium & poſteriorum Vilnenſium regantur, & certi conſtituantur in tota illa vicinia limites. Interea vero neutra pars alteri damnum inferat, aut litem & difficultatem moveat.

Cumq; tractatus Dunæ ſurſum atq; deorſum limites inter Nos & Illuſtritatem ejus conſtituat, æquitatis ratio poſtulat, ut medietate fluvii in piſcando & aliis commoditatibus ejus Illuſtritas perpetuo gaudeat, quæque Inſulæ ſive mediamnes alteri partes viciniores ſunt, apud eandem partem maneant.

Et hoc cum Sexennali bello, ſuæ Illuſtritatis quam etiam Nobilitatis Curonienſis, præcipue vero eorum Diſtrictuum, qui penes Nos manebunt, vires ex hauſtæ ſint, relaxatam Illuſtritatem ſuam & Nobilitatem ab oneribus hujus belli, aut ſaltem ut hoc præſtent aut nitantur, quæ commode pro modulo ſuo poſſunt volumus. Alio autem tempore eadem ſit ratio quæ Illuſtritatis Domini Ducis Pruſſiæ.

Neve etiam a Gedanenſibns & Rigenſibus ob æs alienum contractum ſua Illuſtritas moleſtetur, Regia Noſtra interceſſione ſtudebimus, ut aut in gratiam Noſtram ſua Illuſtritas pecunia liberetur, aut non prius, quam commode ſolvi poſſit repetatur. Quemadmodum & Wendenſibus, Wolmarienſibus, Pernovienſibus, ex mera Noſtra gratia & beneficentia Regia, in ſolvendis eorum debitis aliquid opis per ſubminiſtrationem rei frumentariæ & alterius generis commeatus adferemus

Monetæ etiam cudendæ facultatem Illuſtri Domino Magiſtro concedimus, ad pondus & valorem Lithvanicæ & ut ejus promiſcuus & indifferens uſus ſit tam in Lithvania, quam in Livonia, Volumus attamen ut ex una Parte Noſtra Effigies vel inſignia Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ, in altera Illuſtritatis ejus exprimantur.

Si quid porro Illuſtrati ſuæ vendendum, impignorandum permutandumve fuerit, ſuper hoc Illuſtritati ejus libertatem facultatemque concedimus: ita tamen ut ad Nos & Sereniſſimos Succeſſores Noſtros de eo primo loco referatur, Nobiſque optio detur, ſi talem oppignorationem ipſi acceptare voluerimus, ſin minus tum Illuſtrati ejus liceat, cui volet.

Dabimus etiam operam, quando Ducatus Eſthoniæ cum Civitate Revalienſi vel tranſactione aliqua, juſta & Nomini Noſtro honorifica, vel per belli rationes recuperabitur, ut Illuſtrati ſuæ æqua portio vel in bonis, vel pecunia concedatur; ſumptibus belli, ſi hoc Nomine contra Sereniſſimum Sveciæ Regem inſumendi erunt, ante omnia Nobis refuſis.

Tormenta item bellica, quæ Nobis ad præſens in ceſſione Arcium & Civitatum relinquuntur bello confecto pro ratione quantitatis qualitatiſve a Nobis reſtituantur.

Judæis vero nulla per totam Livoniam commercia vectigalia, teloniave ullo unquam tempore concedemus.

Curabimus etiam ut interea temporis, dum a Magno Ducatu Noſtro Lithvaniæ abſumus, & negotium ſubjectionis in Polonia ex parte Regni tractamus, Livonia neceſſariis copiis Militaribus tam ad præſidia Caſtrorum & Civitatum, quæ id a Nobis poſtulaverint, quibusve id neceſſe fuerit, quam ad arcendam ſubitaneam incurſionem hoſtilem in futurum eventum inſtruatur & firmetur. ANNO 1561

Hæc omnia & ſingula Nos prædicto Principi aliorumque Ordinum ac Civitatum Nuntiis Sacroſancte & religioſe ſervaturos, Nos jure jurando ſpopondimus. Ipſe autem Princeps pro ſe & ſuis ſubdditis cæterorumq; Ordinum, ut pote univerſæ Nobilitatis & Civitatum Nuncii, viciſſim fidem ſuam Sacroſancte præſtito ſolenni Jurejurando obſtrinxerunt, ſicut & præſentibus obſtringunt, quod ab hoc tempore & impoſterum, in ea fide, Voluntate & obſequentia, quam Nobis ſemel detulerunt, conſtanter permanſuri & firmiter perſeveraturi ſint, tanquam fidelem Vaſſallum & ſubditos decet Imperio & Poteſtati Noſtræ ſubjectos. Nos vero pari ratione Principem ipſum benevolentia & favoribus, ſubditos vero illius & Noſtros clementia & benignitate Noſtra Regia proſecuturos, ornaturos, & aucturos, Nos recipimus & præſentibus interventu Jurisjurandi Noſtri Regii recipimus harum teſtimonio literarum, quibus in fidem Sigillum Noſtrum præſentibus eſt ſubappenſum. Datum Vilnæ XXVIII. Menſis Novembris Anno Domini 1561. Regni vero Noſtri XXXII. *Vol: VI. fol: 503.*

PRIVILEGIA

NOBILITATIS

A DIVO OLIM REGE

SIGISMUNDO AUGUSTO.

Circa Subjectionem Universæ Livoniæ Data.

N^ro^ 2. Sigiſmundus, Auguſtus Dei Gratia Rex Poloniæ, Maſoviæ, Samogitiæ, Livoniæquæ &c, Dominus & Hæres, Notum facimus per præſentes Literas, quorum intereſt, aut in poſterum quoquo modo intererit; Univerſis; cum Livonia Provincia gravi ac diuturno Moſchico bello, multiſque cladibus afflicta, vaſtata atq; magna ex parte in poteſtatem hoſtium redacta eſſet; cumq; & propter multarum Civitatum, arciumq; & propugnaculorum amiſſionem, & ob maximam in omnes partes depopulationem Vaſtitatemq; ferro atq; igni in ea allatam, & propter quotidianas incurſiones, magnumq: hoſtis ad ejus reliquias occupandas apparatum, ad eam anguſtiam ac difficultatem Ordines illius redacti eſſent, ut nequaquam opibus viribuſq; propriis ſtatum ſuum defendere, atq; ſe a ſervitute crudelitateq; hoſtili tueri ac vindicare poſſent.

Illuſtriſſimus ac Reverendiſſimus Dominus Gvilhelmus, Archiepiſcopus Rigenſis, Marchio Brandeburgenſis, Stetiniæ, Pomeraniæ, Caſubiorum & Vandalorum Dux, Rugiæ Princeps, Burgravius Norinbergenſis, ac Illuſtriſſimus Dominus Gothardus Ketlerus, Equeſtris Ordinis Teutonici in Livonia Magiſter, ſtatusq; & Ordines Livoniarum univerſi, & Civitatum Nuncii, dum & omnis

1569 Domestica præsidia sua convulsa, & se ab aliorum præsidiis destitutos, animadverterent, magnam autem spem in Nostro ditionum Nostrarum auxilio deponerent mutata deliberatione habita, publicoq; & concordi omnium consensu, se Provinciamq; Suam in fidem & potestatem Nostram tradiderunt, ac inperpetuum Ditionibus Dominiisq; Nostris ad instar Terrarum Prussiæ adiunxerunt & incorporarunt.

Itaquè Nos & fæderibus & vicinitate conjunctæ Nobis Provinciæ periculo, clade, vastitate, servitute permoti & pro Christiani Principis Officio pertinere ad fidem Nostram intelligentes, ut homines Provinciamq; Christiani Nominis a cæde populatione servitute barbari ac crudelis hostis prohibeamus, eosdem in fidem & ditionem Nostram accepimus.

Quaquidem fide ac necessitate, in jure libertate, fortunis omnibusq; commodis cæterorum subditorum ac Dominiorum Nostrorum conservandis & tuendis obstructos esse Nos devincimus & obstringimus.

Cum autem inter reliquos status ejusdem Provinciæ Livoniæ, qui ad profitendam & recognoscendam Subjectionem Suam apud Nos comparuerunt universus Equestris Ordo totius illius Provinciæ, nempe ipsa Nobilitas, indigenæ tam ultra citraq; Dunam habitantes, per certos Nuncios & plenipotentes suos videlicet Nobiles, Rempertum Gilzemium Iuris Doctorem, Gregorium Francken, Fabianum a Borch, Henricum & Joannem de Medhem, cum sufficienti plenipotentiæ suæ mandato, sigillis multorum Nobilium ex tota Provincia Livonia consignato, apud Nos comparuissent, Nosq; suo ac totius Nobilitatis Livoniæ nomine de confirmatione jurium, libertatum, Privilegiorum, & immunitatum suarum humiliter atq; suppliciter compellasent; obtulerunt Nobis inscriptis certa capita seu articulos, quos a Nobis in omnibus eorum punctis, clausulis & conditionibus confirmari, approbari & ratificari debita cum instantia supplicaverunt; Quorum quidem Capitum seu articulorum tenor de verbo ad verbum sequitur, & est talis:

I. Primum & ante omnia Sacræ & Serenissimæ Majestatis Vestræ Domino Nostro Clementissimo & tum libertatis Nostræ vindici, tum & liberatori in quo omnem spem & fiduciam libertationis Nostræ concepimus debita qua par est humilitate, Nostro totius Nobilitatis Livoniæ Nomine Supplicamus, ut Sacrosancta Nobis & inviolabilis maneat Religio, quam juxta Evangelica Apostolicaq; scripta purioris Ecclesiæ, Nicenæ Synodi Augustanamq; Confessionem hactenus servavimus, neve unquam ullis sive Ecclesiasticorum sive sæcularium præscriptis, censuris & adinventionibus gravemur turbemurq; quovis modo. Quod si præter spem acciderit, Nos tamen juxta Sacrosanctæ Scripturæ Normam, qua præcipitur plus Deo quam hominibus obtemperandum esse, nostram retineamus Religionem, consvetasq; cerimonias, neq; nos in ulla ratione ab hac avelli sinamus. Si verò errores, quorum malus ille Dæmon author est in illa suboriri continget, ut hisce dirimendis tollendisq; Evangelici Apostoliciq; Doctores purioris Ecclesiæ Augustanæ Confessionis adhibeantur.

II. Proximum est, ut Ecclesiæ conserventur, collapsæ restituantur: & quæ Ministris puri Evangelii Doctoribus sive Concionatoribus, & istorum honesta sustentatione, non provisæ ut hiscæ ex liberalitate Sacræ Regiæ Majestatis provideantur;

videantur; & si quis census fundiq; hisce adempti vel suppressi fuerint, ut illi ANNO
vel restituantur vel æquivalente pretio compensentur. 1561

III. Ne pauperes negligantur illorum enim juxta atq; Religionis rationem habendam esse censeamus. Cum Nobis porro constet, quanta sit calamitas pauperum, qui hac bellorum clade ex divitibus pauperes facti sumus, suppliciter petimus, ut collapsa hospitalia bonaq; illis olim consecrata restituantur, & in quibus, ante locis antiquitus erecta nulla fuerint, ut erigantur & tam a Sacra Vestra Regia Mejestate, quam a Principe Nostro pro Regia munificentia & liberalitate dotentur. Quofacto Christus qui (hæc in se collata reputabit) Vestræ Regiæ Majestati Regnorum ditionumq; suarum faciliorem splendidioremq; faciet gubernationem. Ac cum hoc bello (proh dolor) afflictissimæ Maritis Parentibusq; cæsis multæ Viduæ, Orbæ Parentibus virgines, in eam egestatem reductæ sint, ut quo vitam tolerent vix habeant, obnixe oramus, ut imprimis de collegiis cælibum Virginum ita constituatur, ut afflictissimæ & miserrimæ Viduæ Virginesq; Maritis Parentibusq; orbatæ, in hæc recipiantur necessarioq; victu amictuq; prospiciantur, donec vel cælibem optent vitam, vel Sanctum petant Matrimonium. Neque enim in hoc vel cælibum Virginum, quarum numerus non ita magnus est, vel præfectorum earundem privatum commodum, sed commune potius bonum spectandum est. Utq; idem cum Cænobijs Monachorum, si illa Sacræ Regiæ Majestati Vestræ aliquando ex manibus hostium restituta fuerint, constituatur, propter miseros exanimatos senes, & pupillos Parentibus orbos, paternisq; bonis destitutos qui in iisdem ali, educari & humanioribus literis erudiri poterunt, cum maximo Reipublicæ commodo, ita enim ex Cenobijs præfatis, vetus Collegiorum forma restituetur, ex quibus honorifica Ecclesiæ & Reipublicæ Organa, quandocunq; necessarium fuerit depromi poterunt.

IV. Cum nihil Respublicas magis quassare, atq; concutere soleat, quam legum, consvetudinis atq; morum mutatio: Sacra Regia Majestas Vestra bene constitutas Respublicas hac ratione, non modo servandas, sed collapsas restituendas prudentissimo atq; vere Divino consilio censuit, quod per Illustrissimum atq; Magnificum Principem ac Dominum Nicolaum Radziwił in Ołyka & Nieśwież Ducem, Palatinum Vilnensem, Dominum Nostrum Clementissimum, Principibus, Nobilibus, Civitatibus atq; statibus Livoniæ, sub ipsius Sacræ Regiæ Majestatis plenæ Potestatis mandatiq; proposito scripto promiserit, Nobis non solum Germanicum Magistratum, sed & jura Germanorum propria atq; consveta concessuram permissuram atq; confirmaturam se esse, quod & ad præsentis Status conservationem, & collapsi erectionem restitutionemq; facit plurimum.

Ut autem certum atq; commune aliquod Provinciale jus quo omnes Provinciales teneantur, ex consvetudinibus, Privilegiis latisq; sententijs authoritate Vestræ Sacræ Regiæ Majestatis constituatur, etiam atq; etiam oramus, ut ad eam rem certi homines, in juris prudentia versati, ex Authoritate Majestatis Vestræ designentur, qui talem formulam Juris Provincialis concipiant, componant & communibus Reipublicæ Livoniæ Ordinibus consentientibus ad recognoscendum, confirmandum & promulgandum Vestræ Sacræ Regiæ Majestati offerant.

ANNO 1561 V. Ut Solis indigenis, & bene possessionatis Dignitates, Officia & Capitaneatus ad instar Terrarum Prussiæ conferre dignetur, pro ut Nobis Regiæ Majestatis nomine promissum est, atq; præscribantur Nobis dignitates Officia & Capitaneatus, & quando & quibus quisq; proficietur.

VI. Quamvis inficias ire non possumus, appelationis remedium ad Tribunal Regium Superioritatem Sacræ Regiæ Majestatis maxime respicere, neq; Nostri instituti sit, illam attenuare velle: Tamen putamus Sacram Regiam Majestatem propter commodum & profectum Provincialium, aliam viam & eam quidem compendiosiorem, & consensus communis arbitrio & Vestræ Regiæ Majestatis approbatione, invenire constituereq; posse ne vel propter itinerum difficultatem, lociq; intercapedinem maximam, vel propter miserorum inopiam, plures causas in judicia delatas deferri & divitibus improbis malevolisq; hominibus insolentiæ materiam præberi, contingat: Consultum itaq; nobis videtur, ut Sacra Regia Majestas Vestra in Civitate Rigensi, tanquam totius Provinciæ Metropoli, certos Judices seu Senatores suos constituat; idq; ex indigenis per Nostrum Equestrem Ordinem delectos, per Majestatem vero Vestram confirmandos, qui semel bisve in Anno Rigam statis temporibus una conveniant, & causas appellationum ex authoritate Majestatis Vestræ decidant: ab illo vero Senatus Mejestatis Vestræ judicio, in causis gravibus & maximi momenti, ad Tribunal Majestatis Vestræ, non minus ex Archi-Diæcesi quam ex Majestatis Vestræ & Illustrissimi Domini Magistri ditionibus, hoc est, ex tota Provincia ad Majestatem Vestram tanquam ad Supræmum Hæreditarium Dominum Nostrum, appelletur. Ita tamen, ut temerariæ & frivolæ appellationes præcidantur, statuatur expressa pæna intemerariè appellantes & extrahentes litem fine justa, legitima & probabili ratione, & ut taliter delinquentes condemnentur in decimam partem causæ, cujus dimidia pars fisco Majestatis Vestræ, altera dimidia pars appellato dependatur.

VII. Cum hoc proprium Regium decus sit, atq; ipsa Majestas, quæ neminem vel minima læsione offendere, unicuiq; quod suum est tribuere quod uniuscujusq; est, ex amplitudine munificentiæ suæ adaugere consvevit, liberalissimæ Vestræ Sacræ Regiæ Majestatis nomine promissum est nobis omnibus atq; Singulis, de quorum nomine missi sumus: quod Nobis atq; ipsis beneficiorum, fæudorum a Principibus & Prædecessoribus suis acceptorum diplomata consignatas Literas Possessiones: consvetudines Privilegia, ac libertates, & quæcunq; longissimo temporum usu acquisivissent obtinuissentq; inviolabiter servari & confirmari. Sed si quæ majora ipsis omnibus atq; Singulis ex usu esse possent, quod ea quoq; ex Regia liberalitate de novo concedi deberent. Quam Regiam facilitatem, clementiam & benignitatem ut observanti pectore animorum Nostrorum prosequimur; ita eam fortunis Nostris omnibus, vita saluteq; ipsa demereri, sedulo parati erimus; Proinde petimus, qua decet humillima Observantia, ut non modo quæ antea dicta sunt præstentur Nobis, verum cum plures sint in Livonia qui cum consangvineis suis atq; aliis familiis, jus simultaneæ sive conjunctæ manus contrahendi facultatem olim nacti sunt ut hoc ipsum Privilegium, a Vestra Sacra Regia Majestate cæteris quoq; omnibus, videlicet universæ Nobilitati, æquè illis, qui sub Dominio Domini Magistri cæterorumq; Principum mansuri, ac illis qui Sacræ Regiæ Majestati Vestræ immediate subditi fu-

turi sunt, nostrisq; Personis & liberali favore pro Regio Vestro splendore, atq; amplitudine gratiosissime concedatur, in omnibus illorum bonis feudalibus, quæ modo obtinent, quæ in futurum quovis sive modo sive speciali gratia, sive contractu licito obtinere poterunt, non modo cum consangvineis, affinibus, sed aliis quoq; exteris familiis atq; sociis tale Jus simultaneæ sive conjunctæ manus coire atq; contrahere. Hoc est ut habeamus liberam, & omnimodam potestatem de bonis Nostris disponendi, dandi, donandi, vendendi, alienandi, & in usus bene placitos non requisito Majestatis Vestræ consensu & alterius cujusvis superioris convertendi.

VIII. Si forte in hac belli calamitate & deprædatione; igneve vel alio casu cujusq; diplomata monumenta Privilegiorum, libertatum aliarumq; concessionum atq; obligationum amissa, absumta, perditaq; essent, ut illa a Sacra Regia Majestate novis diplomatis non modo innoventur; si de bonorum hæreditatione tranquilla atq; continua possessione constiterit: Verum ut etiam obligatoriarum literarum, qua hoc tumultu bellico perditæ sint fructuij non careant, qui duorum vel trium testium authoritate obfirmare possint, tales literas penes ipsos fuisse, & ex adverso de soluto numerato vel satisfacto, per alia literarum argumenta nil constet.

IX. Ut supra ipsius Regia Majestas Nobis atq; Proceres Livoniæ omnium honorum, dignitatum, Jurium, libertatum atq; prærogativarum quibus hactenus tam Ecclesiastici, quam Sæculares Barones atq; Nobiles Domini, Regni Polonici utuntur, & fruuntur juxta formam atq; modum, quibus Prutheni sub Sacra ipsius Regia Majestate positi ab ipsa obtinuerunt, participes facere dignetur.

X. Ut nobis libertatem gratiæ (ut vulgo apellant) pro Regia benignitate concedat, quemadmodum in Successione feudorum subditi Ducatus Estoniæ Harriæ, Wironiæ, ac Diæcesis, olim a Regibus Danorum singulari beneficio usq; in hunc diem obtinuerunt, ut eodem modo Nos ejusdem Privilegii fructum ex Vestræ Sacræ Regiæ Majestatis ampliore augustioreq; munificentia, capessere, atq; cum perpetua Augusti Nominis celebratione posteris Nostris relinquere possimus; hoc est ut habeamus potestatem succedendi sed etiam in collaterali linea utriusq; sexus: Ita tamen ut præferatur Masculinus, & fæmella pro modo facultatum dotentur; masculinis vero non existentibus, fæmellæ in omnibus succedunt, salvo tamen Majestatis Regiæ jure fisci, seu jure caduco.

XI. Cum Nos Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ aliusq; Regno M. D. Lith: ac ditionibus inevitabili necessitate in hisce Nostris angustiis quibus propter barbari hostis insolentiam, ad extremum cum Principe Nostro redacti, ab Imperio Romano deserti; Nos vitamq; Nostram, Parentes, uxores & liberos tueri non possimus, sed medius fidius in hostis crudelissimi potestatem venire oportuerit, priusquam ab Imperio defenderemur; in Subjectionem consenserimus; Sacra Ipsius Regia Majestas efficiat, quemadmodum cautum est, ut propter hanc Principis Nostri deditionem, Nosq; subditos, apud invinctissimum Jmperatorem, Electores, Principes ac Status Romani Imperii, tueantur honorem, substantiamq; Nostram ne censura Imperii publica, aliave infami nota vexemur, damnoue afficiamur, quin potius indemnes conservemur.

ANNO 1561

XII. Ut Nos in posterum a Sacra Regia Majestate non solum contra Moschum, sed quoscunq; hostes Nostros, conjunctis Regni Poloniæ, omniumq; ditionum suarum Viribus de facto defendamur, hostem in propriis ditionibus integra belli mole quam primum adoriamur, ne vel hostibus, vel sociis Armis, sociorum terris graviora majoraq; damna inferantur. Melius etenim est ex hostium Sangvine æstuare, quam Nostri sociorumq; deprædatione, perditioneq; saginari.

XIII. Ut nemo in suis graniciebus atq; constitutis limitibus prædiorum suorum, qui ex certis monumentis liquent, perturbetur, sed in possessione illorum a Sacra Regia ejus Majestate tueatur. Si vero qui limites temporum vetustate corrupti amissive essent, ut illi sive per Delegatos per arbitros prout æquitatis postulaverit ratio, innoventur, restituanturq;. Ubi vero in terris Livoniæ dispersi inter se Nobilium, item rusticorum agri habentur, & ut Germaniæ appellantur Streuwlande und Hakenlandt, isti secundum consvetam mensuram unicuiq; integri absq; ulla diminutione læsioneve præmittantur, ut scilicet juxta veterem præscriptam formam, quilibet uncus aut mansus agri, quem vulgo Haken nominamus, sexaginta sex Funes sive ut dicitur bastas, quorum bastarum quælibet sexaginta sex Faden contineat. Quæ vero ex vastis nemoribus, multo longoq; sudore, acquisita, primi occupantes, juxta juris communis ordinationem manebunt, nisi prior occupans illa deinceps pro derelicto habuisset ac alius ea abunde possedisset, legitimeq; præscripsisset, ut iis quoq; in tali possessione retineatur, tueaturq;.

XIV. Ut Nobilibus Livoniæ integrum atq; liberum sit; per Regnum Poloniæ. Magnum Ducatum Lithvaniæ aliasq.; Suæ Regiæ Majestatis ditiones, Regalibus viis, & ubicunq; ipsis negotium fuerit, absq; ulla remoratione, telonii, aliorumve datiarum impositione vel requisitione libere ire atq; transire mercatoribus exceptis idq; tam terra quam mari, cæterisq; fluminibus cum omni immunitate permittatur.

Etsi aliquem istorum in præfato Regno Magnoq; Ducatu Lithv: aliisq; ditioquanibus quidquam deponere contigat, ut idem sine ulla molestia, ulloq; telonii & cujusvis aliarum datiarum gravamine inde revocari, & reduci, quandocunque visum fuerit integrum liberumq; maneat.

XV. Ut confecto hoc bello in Livonia, veteres Regales & communes stratæ restituantur in pristinum stratum, serventurq; reliquæ vero ab usu communi alienæ præcludantur propter varia incommoda quæ ultro citroq; dominis vicinis eorumq; subditis inde suboriri possunt.

XVI. Ab hostibus pro defensione communis patriæ capti, & post liminii Jure, & redemptionis beneficio per Vestram Sacram Regiam Majestatem fruantur, atq; gaudeant, ut etsi servitutis calamitate mortui censeantur, tamen spe recuperandæ libertatis vivere videantur.

XVII. Quavis major pars Nobilitatis per hostem partim bonis suis Feudalibus spoliata, partim diuturnitate belli fortunis exhausta, ut uxorum atq; liberorum sustentationis plerisq; plane nihil, aliis vel minimum supersit; tamen

illos

illos singularis erga Sacram Vestram Regiam Majestatem observantia, item fortunarum, libertatum, dignitatis, vitæ etiam atq; salutis propriæ respectus eo impellunt (quæ ipsis partim beneficio Vestræ Sacræ Regiæ Majestatis hactenus utcunq; servata sunt, partim Dei beneficio servata ac restituta juri sperant) ut non modo ipsam omni honore venerentur, sed vita adq; salute ipsa illud libenter contestabuntur. Et cum plurimi nostrum nihil reliquum habeamus præter vitam, hanc parati sumus quoquo tempore apud Sacram Regiam Majestatem Vestram exponere: Reliqui vero etiamsi & ipsi belli quinquennalibus sumptibus exesi: tamen se illi offerunt, & nos una cum eis offerimus ad omnia quæ possibilia esse poterunt; Speramusq; Vestram Sacram Regiam Majestatem, si ad expeditionem bellicam eo quo consveveramus equitatu, propter exhaustas vires prodire non poterimus, illud non tam ulli neglectui aut protervitati, sed impossibilitati imputaturam esse. Postulamus itaq; ut unusquisq; secundum restantes facultates bellicam expeditionem Sacræ Regiæ Majestati Vestræ serviat; non autem: secundum eas quas ante rebus integris stantibus obtinuit; & ut eodem plane modo, si qui extra numerum sui debiti ac soliti equitatus ac servitii, in honorem atq; commodum Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ, plures equites atq; milites educere possent ac vellent, stipendia conferantur, quemadmodum cæteris Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ Regni, & Magni Ducatus Lithvaniæ incolis numerari & conferri conseverunt; utque id tam in præsenti quam futuris belli temporibus perpetuo servetur.

XVIII. Cum digna vox Majestate Regnantis sit fateri: Imperium subjectum esse legibus; ne deinceps ullus Princeps; ullus Magistratus sive superior, sive inferior, vel quivis alius extra cogitationem causæ Nobiles, Vasallos, vel quovis alios possessionibus temere exuat, destituat, spolietve: sed si quid juris in alium habere quisquam putarit, hoc ipsum coram Judicio ordinario Senatorum Majestatis Vestræ Regiæ vel Provinciali conventu experiatur. Non enim æquum est, ut in propria Causa quis ipse sit Judex. Sicut enim Jus oritur ex facto: ita de uniuscujusque facto aut culpa non nisi mediante jure lege, & sanctione per Judicem decidi debet. Nemo itaq; in posterum causa indicta non convictus neq; legitimo Juris Processu damnatus, fortunis aut facultatibus suis exuatur, quemadmodum antea exuti sunt nonnulli honesti, & in suos Principes & Magistratus obedientes, fideles & officiosi cives. Et ut in tali facto liceat oppresso ad Tribunal Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ Regium extraordinarie coram Notario, instrumento, gravaminis & de salvo conductu ad cognitionem causæ Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ supplicare.

XIX. Ut nullus, cujuscunq; eminentiæ aut conditionis existat personis, castris, domibus aut possessionibus, alicujus ullam violentiam inferre, incursiones facere, in publicis stratis insidias ponere præsumat. Qui autem super his convictus ut juxta leges capitis pæna plectatur. Simili modo hi, qui honestas Matronas, Viduas, Virginesq; raperent, vel per vim, stuprarent comprimerentve, cum alias ipsis omnis debeatur honor atq; reverentia, ac merito, ut eodem capitis supplicio puniantur.

XX. Cum etiam Mercatores, præsertim peregrini sive exotici homines, in Nobilitatis ac Civitatum injuriam, pelles, frumenta, lupulum &

ANNO 1561 alia Mercium genera in Villis ac pagis clam & publice coemere negotiationesq; illicitas exercere soleant, ut illud Vestræ Sacræ Regiæ Majestatis Authoritate caveatur, prohibeaturq; ne id de cetero fiat. Ut autem ratio Dominorum Nobilitatisq; habeatur cum pellibus ferarum & bestiolarum Sacra Regia Majestas Vestra providebit.

XXI. Quemadmodum antiquitus omnibus Livoniæ Proceribus Nobilibus, Equitibus, Vassallisq; libera in universum hucusq: ferarum lustra atq; meatus fuerunt, ipsaque venatio liberrima, ita silvarum, nemorum, pascuorum, pratorum actuumq; liberrimum habuerunt usum fructum, quod ex feris bestiolisq; sylvestribus pelles, quas Wildtwerck nominat ex nemoribus silvisq; omnium lignorum usum qualemcunq: meliore fructu habere obtinereq; potuerunt, quod Wildtwerck dicimus in omnibus speciebus ejusdem, in cinerum sive liquoris picei extractione, sive aliis lignorum diversis sectionibus is comparari unquam poterat, itaquoque mutua atq; transitoria fiat & est adhuc hodie servitus, qua ultro citroq; alter in alterius fundo liberrima habet apum pascua, & melifluas arbores. Quemadmodum hæc omnia investiturarum monumentis longissima præscriptaque consvetudine, adhuc hodie ab omnibus Nobilibus obtinentur & servantur; Ita quoq; omnes Nobiles atquê Proceres Livoniæ hactenus habuerunt Jus coquendæ cerevisiæ, illiusqué ad suas tabernas vendendi potestatem, absq; ullius impedimento, vel dativarum vel assiariorum gravamine, Ne vero in posterum callidis officiariorum adinventionibus, ne dicamus expillationibus, in talibus libertatibus quoquo modo graventur, petunt Nobiles ac Proceres Livoniæ, ut hæc specialius Privilegio Regio explicentur, ne omissa in præsentiarum nocuisse olim, sed quæ expressa jam prodesse & in futurum & perpetuum profuisse videri, poterunt; publica tamen contributione, & alio vectigali communi consensu Ordinum & Universæ Nobilitatis ad Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ & Reipublicæ necessitatem pro tempore decernenda, semper excepta.

XXII. Ut rustici qui vel per Principis concessionem in alicujus potestate fuerunt, ab aliis non capiantur, neq; detineantur; sed ad ejus, cujus intersit postulationem exhibeantur: nisi certis diplomatum argumentis vivisque testibus edocere quis poterit illos sibi a legitimis ipsorum Dominis concessos atq; translatos esse, manebunt, in potestate ejusdem in quem eum in modum concessi translatique fuerunt alias restituantur secundum receptum morem & antiquam consvetudinem Livoniæ.

XXIII. Ut hactenus Nobilium rustici ad sola Dominorum suorum opera fuerunt obstricti; Ita petimus provideri, ne ad alia servitia in libertatis Nostræ præjudicium cogantur, sed ut antiqua consvetudo observetur.

XXIV. Ut fines terrarum diligenter observentur ne prædones, & grassatores ingrediendo impune grassentur.

XXV. Ne lites atq; controversiæ transactionibus judicatæ vel sopitæ in posterum resuscitentur, suæq; Sacræ Regiæ Maiestati inclitisque Senatoribus molestiam inferant, ut in genere transactiones, ac definitivæ sententiæ omnes a Principibus Livoniæ dictæ latæque per Sacram Regiam Majestatem Vestram confirmentur.

XXVI. Cum sæpe numero in Livonia acciderit, quod nonnulli Nobiles a propriis rusticis clam occisi sint ut vero inposterum a talibus flagitiis deterreantur, petunt Nobiles Livoniæ ut de singulari gratia, merique Imperii Sacræ ejus Regiæ Majestatis potestate, suis curiis capitalis civilisq; judicii, Privilegium, quemadmodum Nobiles Estoniæ Ducatus olim a Regibus Danorum consecuti sunt, & in huncusq; diem obtinent, annectatur concedaturque. ANNO 1561

Ultimo cum ex monetæ in æqualitate hactenus varia & in explicabilia damna atque incommoda Livoniæ illata sunt, petimus de illa etiam certum quid constitui: scilicet, ut ea excudatur in posterum moneta, quæ in gravi valore & æstimatione par Polonicæ & Lit: existat, ut ultro citroq; Polonica Lithvanicaq; moneta in Livonia, Livonica e converso in Polonia & Magno Ducatu Lithvaniæ currat.

Nos itaque Sigismundus Augustus Rex Poloniæ & Magnus Dux Lithvaniæ, præfatus &c. præinsertos Articulos XXVI. & humiles supplicationes universi Equestris Ordinis Nobilitatis Livoniæ, tanquam justas ac legitimas authoritate Nostra Regia; tanquam directus Dominus cui merum & mixtum imperium in totam Provinciam, vigore præsentis subjectionis Nobis professæ, competit, in omnibus earundum postulationum & articulorum clausulis, punctis & conditionibus confirmandos, approbandos & ratificandos esse duximus, prout confirmamus, approbamus & ratificamus præsentibus hisce literis Nostris decernentes, eos ab hinc & in posterum, robur debitæ & perpetuæ firmitatis obtinere debere, utili tamen Domino Illustrissimi Domini Magistri per hanc confirmationem Nostram in terris Illustritatis ejus, nihil derogantes, harum testimonio literarum, quibus, in fidem præmissorum Sigillum Nostrum præsentibus est sub appensum. Datæ Vilnæ feria sexta post Festum Sanctæ Catharinæ. Anno Domini M.D.L.XI. Regni vero Nostri XXXII. Anno *Vol. VI. fol. 545.*

JURAMENTUM

REGIS POLONIÆ

CIRCA SUBJECTIONEM

PRÆSTITUM.

N^ro^ 3. Ego Sigismundus, Augustus, Dei, Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithv: Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæque Dominus & Hæres, iuro spondeo & promitto ad hæc Sancta Dei Evangelia, quod omnia jura, libertates, Privilegia, immunitates, Provinciæ Livoniæ, Ecclesiasticas & Sæculares, Ecclesiis quoque & spirituali earum statui, Archiepiscopo, Episcopis, Principibus Magistris, Capitulis, Commendatoribus, Advocatis, Nobilibus, Vasallis, Civibus, incolis & quibuslibet Personis, cujusque status ac conditionis existentibus, per Imperatores Romanos & alios quoscunque Reges, Duces, Principes, Ordinis Teutonici Magistros, & alios legitimos Magistratus illi Provinciæ & sttatibus concessas, manu tenebo, servabo, custodiam, & attendam in omnibus conditionibus atque punctis. Omnia illicite ab eadem Provincia alienata, aut per hos belli tumultus Moschorum, avulsa, pro posse meo & conjunctarum Provinciarum mearam, ad proprietatem ejusdem Provinciæ, armis sive pactionibus recuperabo, aggregabo. Terminos ejusdem Pro-

ANNO 1561 vinciæ non minuam sed proposse meo diminuta & in hostium potestatem redacta recuperabo, defendam & dilatabo. Sic me Deus adjuvet & hæc Sancta Evangelia *V. 6. f. 329.*

JURAMENTUM

ORDINUM LIVONIÆ

SIGISMUNDO AUGUSTO

VILNÆ PER LEGATOS PRÆSTITUM.

Nro 4. Nos Commendatores, Advocati Nobiles & Vasalli Cives Civitatum Proconsules, Consules Nostro & reliquorum Nostrorum amandatorum nomine promittimus & juramus; quod ex nunc & deinceps fideles & obedientes erimus Serenissimo Principi & Domino Domino Sigismundo Augusto, Dei Gratia Regi Poloniæ &c. pleno titulo &c. Domino & Hæredi, Ejusq; Successoribus Regibus ac Regno Poloniæ Magnis Ducibus, & Magno Ducatui Lithvaniæ, Suæ Sacræ Majestati Regiæ Regno ac Ducatibus assistemus, nec non ejus Successoribus contra quoslibet inimicos, cum quibus nullos tractatus, nulla fædera inducias aut contractus faciemus sine Suæ Majestatis Regiæ consensu & approbatione; sed Nos in omnibus fideles, observantes & obsequentes, omni loco & tempore præstabimus, consilium & alterius generis mandata nobis credita ad Suæ Sacræ Regiæ Majestatis damnum non revelabimus, sed fideliter exequemur, omnemq; Machinationem, quam practicari suboleverimus in præjudicium, Regiæ Majestatis & Ducalis Dignitatis custodiemus præcavebimus, & pro posse Nostro summa fide impediemus. Sic Nos Deus adjuvet & Sacrosanctæ Evangeliæ veritatis professio nec non Crux supplicium, ac mors Domini Nostri Jesu Christi. *V. 6. f. 530.*

JURAMENTUM MAGISTRI LIVONIÆ.

Nro 5. Ego N. Juro qnod ab hac hora & deinceps fidelis ero & obediens Serenissimo Principi, pleno titulo &c. Domino & Hæredi, profectum illius fideliter procurabo, in negotijs Regiis & Ducalibus fideliter consulam, & secreta quæ mihi qualitercunque concredita & communicata fuerint in eorum detrimentum nemini pandam. Sic me Deus adjuvet. &c. *V. 6 f. 531.*

INCORPORATIO

DUCATUS CURLANDIÆ & SEMIGALLIÆ

CUM REGNO POLONIÆ; ANNO DOMINI 1569. LUBLINI.

Nro 6. Sigismundus Augustus Dei Gratia Rex Poloniæ M. D. Lithvaniæ, Prussiæ, Russiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Kijoviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Livoniæ. Significamus præsentibus Literis Nostris quorum interest Universis & Singulis. Quod cum Illustrissimus Dominus Gothardus in Livonia, Curlandiæ & Semigaliæ Dux, Generosos Fridericum a Kanicz, & Michaelem a Brunow Consi-

Confiliarios & Senatores Suos ad Nos Regniq; Noftri Ordines cum certis Mandatis ablegaviffet, atq; hi ipfi literis fidei fuæ plenipotentiæ prædicti Illuftris Domini Ducis demonftratis, id fibi ab Illuftritate fua injunctum effe dicerent quo nomine Illuftritatis a Nobis regniq; Ordinibus poftularent, ac enixe peterent, ut quoniam negotium Unionis Regni Noftri cum Magno Ducatu Lithvaniæ ad falutarem finem exitumq; optatum, jam pridem Deo immortali adjuvante perduxiffemus, tempufque adeffet, quo Livoniæ quoquê a barbaro & truculento hofte, majorem in modum populatæ, & afflictæ per Nos aliquando confuli poffit, fubjectionem Illuftris Domini Ducis & fubditorum ejus, de communi fententia atq; affenfu Omnium Ordinium Regni cum Ducatu Lithvaniæ, uniti acceptaremus. Nos & fi memoria tenebamus, fuperioribus annis quo tempore ab Ordinibus Livoniæ crebris literis atq; nuntiis ad eam ipfam fubiectionem acceptandam follicitaremur, fortem illius Provinciæ, atq; calamitate miferatos, hanc ipfam privatim & Perfona Noftra, in fidem atq; protectionem Noftram fufcepiffe, tamen & illud etiam meminimus, cum prædicta fubjectio præfentiam Senatus Polonici ac plenior, deliberationem requireret, rejeciffe Nos hujus ipfius rei tractationem in tempus aliud ad eam rem conficiendam commodius. ANNO 1569

Quod cum fe Nobis obtuliffet faciendum effe exiftimavimus, flagitantibus præfertim Illuftris Domini Ducis Plenipotentibus & Unione Regni cum Magno Ducatu Lithvaniæ abfoluta & perfecta & ejus Illuftris fubjectionem per fupradictos Plenipotentes ejus Illuftritatis Nobis delatam de confenfu & voluntate omnium Ordinum Regni, & M. D. Lit: ita ut ante dictum eft uniti & in præfentibus Regni comitiis acceptaremus, quemadmodum præfentibus Litteris Noftris acceptamus ipfumq; Illuftrem Principem infidem & clientelam Noftram Regniq; Noftri cum omni Ducatu & ditionibus Illuftritatis Suæ, publico Regni cum Magno Ducatu Lithv: uniti nomine recipimus, nimirum ut ab eo tempore in pofterum Illuftr: fua ejufq; Hæredes cum Ducatu Curlandico Semigallicoq; Regno Noftro cum Ducatu Lithvaniæ unito tanquam uni & indiviso corpori perpetuis temporibus fubjciatur & incorporetur, ac in clientela & defenfione Noftra & Regni, cum Magno Ducatu Lithvaniæ uniti permaneant, fperamus autem Illuftritatem Suam, & ejus Illuftritatis Pofteros, in ea fide, voluntate, fubjectione, quam Nobis Regnoq; cum Ducatu Lithvaniæ unito per fupradictos Plenipotentes detulerunt, conftantes permanfuros & firmiter perfeveraturos.

Quibus Nos viciffim defenfionem Noftram Regni Noftri, ac confervationem Omnium Privilegiorum libertatum immunitatum, a Nobis eisdem concefforum libertatibus Noftri tamen Regni non adverfantium pollicemur atq; promittimus, quæ Privilegia, immunitates, libertates tum renovaturi, confirmaturi & in pleniorem formam reducturi fumus, cum Illuftritas fua Nobis Regnaq; Noftro debitum homagium præftiterit. In cujus Rei fidem & teftimonium Manu Noftra præfentes fubfcripfimus, & Sigillum Noftrum appendi juffimus. Datum Lublini in Conventu Generali Regni die 3. Menfis Augufti Anno Domini 1569. Regni vero Noftri 40. *V. 6. f. 531.*

ANNO 1617

FORMULA REGIMINIS
DUCATUS CURLANDIÆ ac SEMIGALLIÆ,
ANNO DOMINI 1617. PROMULGATA.

Nro 7. Nos Joannes Kuczborſki Dei & Apoſtolicæ Sedis Gratia Eppiſcopus Culmenſis ac Pomeſaniæ: Adamus Tavois Samogitiæ Maximilianus Przerębſki Zavichoſtenſis Caſtellani, Capitaneus Petricovienſis Andreas Mleczko, Judex Terreſtris Upitenſis, Gvilhelmus Kochańſki Sacræ Regiæ Majeſtatis Secretarius, Sereniſſimi & Potentiſſimi Principis & Domini Domini Sigiſmundi Tertij Dei Gratia Regis Poloniæ Magni Ducis Lithaniæ, Ruſſiæ Pruſſiæ, Maſoviæ, Samogitiæ, Livoniæq; &c: nec non Svecorum, Gothorum Vandalorumq; hæreditarij Regis Domini Noſtri Clementiſſimi, Ordinumque Regni & Magni Ducatus Lithvaniæ in Curlandiæ & Semigaliæ Ducatum Diſtrictumq; Piltinenſem plena cum poteſtate ablegati Commiſſarij.

Significamus præſentibus Literis Noſtris, quorum intereſt Univerſis & Singulis. Cum inter alia Commiſſionis in Curlandiæ & Semigalliæ hoc Ducatu obeunda negotia illud quoque injunctum Nobis eſſet, ut jura & leges certamq; rationem & formam, qua & Ducatus hic recte & ordine regi & gubernari, & juſtitia ijs quorum intereſt, adminiſtrari poſſit, Authoritate Noſtra Commiſſoriali præſcriberemus conſtitueremusq; Nos idipſum æqua & diligenti tum primorum pactorum, quibus hæc Provincia Regno, Magnoq; Ducatui Lithvaniæ adjuncta eſt, tum Decretorum Commitialium, Inſtructionisq; Noſtra ratione, habita re cum Illuſtri Principe Friderico in Livonia Curlandia & Semigalia Duce, atq; cum Nobilitate Univerſa communicata in hunc qui ſequitur, modum explicaſſe ſanciviſſeq; ac uſum in poſterum frequentandum promulgaſſe, ſancireq; & promulgare præſentibus Literis Noſtris.

I. In primis ſub regimine Illuſtris Curlandiæ & Semigaliæ Ducis Supræmi Conſiliarij & Aſſeſſores ſint hi Landhoffmeiſter, Cancellarius, Burgrabius, & Landmareſchalcus, omnes quatuor Nobiles indigenæ, beneq; Poſſeſſionati cum duobus Doctoribus Juriſconſultis Nobilibus itidem ſi haberi poſſint, vel ijs deficientibus ex Civico Statu.

II. Cancellarius ſit Vir doctus atq; ad obeundum ſuſtinendumq; illud munus idoneus: cui defuncto ex majoribus minoribusve Capitaneis vel reliqua etiam Nobilitate, ubi nimirum Vir gerendo muneri par inveniri poſſit ſubſtitui a Principe debet.

III. Nomine autem Indigenarum etiam Poloni & Lithvani Nobiles in Curlandiæ & Semigaliæ Ducatu bene poſſeſſionati compræhendantur.

IV. Principem ſi abeſſe a Ducatu, vel minorennem aut infirmum eſſe, vel etiam mori contigerit, præſati Conſiliarij Iuriſdictionem & Judicia exercebunt, mandata & ſententias, aliaq; omnia adminiſtrationis munia Principis nomine quamdiu in vivis erit expedient, ac promulgabunt, atq; hæc Iuriſdictio eorum etiam mortuo Principe indiviſa atq; in ſolidum cenſeri debebit, & uno pluribusve eorum defunctis, reliqui ſuo munere plene fungantur. Jure tamen Sacræ Regiæ Majeſtatis & Reipublicæ per omnia & in omnibus ſalvo.

V. Secundum hos Consiliarios, Assessores proximo loco in Ducatu sint Capitanei Majores quatuor, duo in Semigallia Selsburgensis & Mitaviensis, & si Sacra Regia Majestas ac Respublica Ducatus quoq; Curlandici partem sub unius ejusdemq; Principis regimine esse voluerit, in Curlandia totidem, Goldingensis & Tuckmensis, qui & ipsi ex indigenis, beneq; Possessionatis a Principe eligantur. Ex quorum quatuor Capitaneorum numero si quis ex Consiliariis præfatis supremis decesserit, alius in locum defuncti a Principe surrogetur.

VI. Hi autem Capitanei majores quatuor singulis Nobilibus & ignobilibus, quorum jurisdictio illis attribuetur: in causis primæ Instantiæ adhibitis Assessoribus, quos habere potuerint, jus dicent. Selburgensis nempe Selburgensibus, Duneburgensibus, & Ascheratensibus, Mitaviensis, Mitaviensibus Bauscenburgensibus, Nehogutrensibus, Ekaviensibus, Baldonensibus Sessaviensibus, Grentzhaffiensibus; Doblinensibus, Goldingensis, Goldingensibus, Vindaviensibus; Alshvangensibus, Hasenpotensibus, Durbensibus, Gramsdensibus, Schrunpensibus, Fravenburgensibus, Tuckumensis autem Tuckumensibus, Candaviensibus, Sabelensibus, Tallensibus, Ascensibus. Quibus quidem Capitaneis Majoribus quatuor, sive ij defuncti, sive in locum Consiliariorum Principis defunctorum suffecti fuerint, ex Capitaneis minoribus quos Princeps voluerit, succedant. Neque vero quisquam sive Consiliariorum sive Capitaneorum commemoratorum omnium absq; gravi & justa legitimaq; causa de qua Princeps cum Consiliariis, & quatuor Capitaneis majoribus cognoscet, loco movebitur. Ista autem cognitione facta removeri poterit.

Judicia Capitaneorum Majorum quovis anni tempore solis diebus Festis exceptis exercebuntur, salva jurisdictione Nobilium Singulorum in Territoriis ac fundis eorum secundum pacta illis competente.

Ab hoc autem Judicio Capitaneorum appellationes ad Judicium Principis aulicum supra nominatorum Consiliariorum interponantur.

Judicia aulica quotannis bis Celebrentur singula spatio Septimanarum quatuor, aut minori si nimirum tanta frequent a causarum non sit, circa Festum Trium Regum & Trinitatis, a quibus appellationes omnes indistinctè in causis excedentibus summam sexcentorum florenorum & honorem concernentibus, ad Regiam Majestatem deferantur: partesquè terminum ad prosequendam appellationem, ex lege hoc habebunt Judicii tempus, quod Pruthenicarum causarum, expeditioni in Aula Sacræ Regiæ Majestatis datum est, Mensium scilicet Martij & Octobris eædemquè appellationes ad Sacram Regiam Majestatem interpositæ ad Judicium relationum Sacræ Regiæ Majestatis, proprium præterito Judicio Assessoriali devolventur atque ibidem juxta leges consvetudines Curlandicas determinabuntur.

Literæ inhibitoriæ processus Judicio Principis pendentes, retardantes, & cohibentes, ante interpositam appellationem ex Cancellaria Sacræ Regiæ Majestatis non extradentur, impetratæ autem nec justitiam demorari, nec Judiciorum authoritatem sistere, nequè judicata rescindere poterunt, & impetrator earum amissione causæ mulctari debebit, nemo omnium sive Nobilium, sive Incolarum, bonis suis sine legitima cognitione & judicio privetur.

ANNO 1617

Magiſtratus omnes & ſinguli Civitatum, & Oppidorum Decuriones, omnibus requirentibus juſtitiam indilatam adminiſtrabunt, & depactationesq; ultra ſalaria aſſignata aut ſportulas uſitatas, a quoquam non exigent, ſub pœna reſtitutionis & damni emergentis refuſione.

Proceſſus in omnibus Judiciis ſive Criminalibus, ſive Civilibus, ſive inferioribus, ſive Supræmis, Summarius ſit, & oretenus omnia proponantur, non vero inſcriptis Sententiis Judicum merita cauſarum, ut in Regno Poloniæ moris eſt inſerantur, partibus tamen ſtatum cauſæ ſuæ pro informatione Judicis breviſſimè conſcriptum exhibere liberum erit.

Nobilium cauſæ Criminales a Judicio Aulico Principis Conſiliariorum, adjunctis quatuor Capitaneis Majoribus determinentur: appellatione ad Sacram Regiam Majeſtatem ſalva; exceptis tamen cauſis publicorum criminum, invaſionum, ſpolij, incendiorum, violentiæ defloratíonis, fæminarum raptus, deprædationum, homicidiorum, ex dolo atq; inſidiis factorum, in quibus apellationes non admittuntur.

Poſt ſententiam definitivam ſive Judici Aulici Principis, ſive Capitaneorum quatuor præter apellationem, nullum aliud beneficium parti gravatæ contra ſententiam latam tribuetur, ſive ſit reſtitutionis nullitatis, reviſionis vel quodcunquè quo lites protrahantur: ſola declaratione ſententiæ obſcurè pronunciatæ excepta.

Si lis inter Principem & Nobilem ſive unum ſive plures, de poſſeſſionibus aliisq; rebus orta fuerit cauſa ex immediate coram Regia Majeſtate intentabitur. Quodſi etiam Sacra Regia Majeſtas Succeſſoresq; ipſius quibusdam ex Ducatu Curlandico aut Semigallico ex cauſa juſta ac legitima fide publica cavendum ſalvumq; conductum tribuendum exiſtimaverit, illi pro Jure Regiæ Majeſtatis in hunc Ducatum Supremo directoq; Dominio, apud Illuſtrem Curlandiæ & Semigalliæ Principem, Succeſſoresq; ejus Sacroſancti ſemper erunt, ac eſſe debebunt.

Non dabuntur autem ſalvi conductus hominibus ullis facinoroſis. ſed tantum ſi quis ex ſiniſtra aliqua delatione, offenſionem Principis Succeſſorumque ejus incurrerit, vel adverſarii alicujus Potentia prematur, aut alia aliqua juſta de cauſa dignus præſidio ac patrocinio Sacræ Regiæ Majeſtatis videatur. Dabunturq; conductus tales non à jure ſed à vi tantum & potentia, eatenus ut qui eos impetraverit, juri nihilominus ſe reſiſtere reique judicatæ patere teneatur duranteq; ſalvo conductu impetrator modeſte ſe gerat, nullum injuria afficiat & publicatum ſalvum conductum illum ad Notitiam Omnium, maximè autem Magiſtratus, a quo vim veretur adducat: itq; ad ſex tantum menſium ſpatium dabuntur, intra quos Menſes & jure experiri & alia negotia ſua honeſta gerere, adminiſtrarequè qui ſalvum conductum habuerit poſſit. Spatio autem eo exacto alium præter hunc impetrare ei liberum ſit.

Frivole Principem, aut Conſiliarios ad Tribunal Regium citantes aut pertrahentes, & a quibusvis aliis Sententiis, ſive ipſius Principis ſive Conſiliariorum ſive aliorum Judicum inferiorum temere appellantes aut Principem ſuum; vel quoscunq; alios ſine cauſa apud Regiam Majeſtatem traducentes damna omnia,

nia, omnesque sumptus refundat, ac præterea Judicio Regiæ Majestatis pro rei qualitate arbitraria pæna puniantur.

Executio rerum judicatarum ab Officialibus & Magistratibus in præjudicium eorum quorum interest, non solum retardari non debet, verum unicuique vincenti, sive indigenæ, sive extraneo, æquali modo administrabitur: protelatione & mora sub pæna refusionis damnorum totiusque ejus quod intererit partis læsæ restitutione.

Executores negligentes pæna quinquaginta Hungaricalium, toties, quoties id commiserint, puniantur & partes executioni resistentes, pæna violatæ pacis publicæ irremissibiliter puniantur, a quibus pænis nulla provocatio dabitur.

Mandata adversus executionem obtenta nullius valoris erunt, & qui ea impetraverint, pæna viginti Hungaricalium, Magistratus autem sive executores talibus obtemperantes, quinquaginta mulctentur.

Conventus publici Singulis bienniis Mitaviæ cælebrentur, ad quos Singuli districtus postquam articulos deliberatorios nacti fuerint, Nuncios cum sufficienti potestate ablegabunt.

In quibus Conventibus nihil decernetur, quod pactis subjectionis fundamentalibus & Ducalibus investituris & hujus Regiminis formæ, aut ordinationi sit contrarium, horum enim omnium æterna authoritas esse & observari debebit. Salvis Conventibus extraordinariis in casu necessitatis, ex legitima causa per Principem, communicato prius cum Consiliariis, consilio celebrandis.

Si tamen Princeps ejusmodi Conventum indicere recusaverit, Authoritate Regiæ Majestatis is indicetur. Gravamina enim Jura hujus Provinciæ concernentia, re cum Consiliariis primum communicata, si Conventus haberi, vel impetrari a Principe non possit, vel extra Conventum ad Regiam Majestatem deferre unicuique liberum erit, quorum gravaminum (si causa justa & necessaria postea deprehensa judicataq; fuerit) deducendorum sumptus ex ærario Provinciali publico refundatur.

Liberum vero sit esseque perpetuo debebit Dominis Consiliariis cum a Nobilitate ad hoc requisiti fuerint, de ijs quæ leges & Privilegia afficiunt, si forte aliqua parte (quod absit) læsæ fuerint, præmonere Principem, ut salvas vellit habeatq; libertates Privilegia & jura omnium & Singulorum Incolarum hujus Ducatus, qua ex admonitione, nullam qui eam interposuerint, indignationem, vel pænam, vel contemptum aut odium incurrant.

In Conventibus illi tantum ad Consilia accedant qui per Leges & consvetudines admittuntur, omnibus aliis, qui jus suffragiorum non habent, penitus exclusis, Quibus autem munus hoc competit ut de rebus communibus deliberent, mature debitoq; tempore adsint, modestissimeq; se gerant procul omni tumultu, armis item insolitis, omnibus remotis ordine indicendis sententiis observato, qui a Mareschalco, quem in singulis conventibus eligent, constituetur. Sententiæ sint liberæ, sed nonnisi Directoris jussu proferendæ vota non anticipanda, nec cuiquam præcidenda. Is verò qui ad prius dicta nihil habet quod addat,

ANNO 1617 aliorum sententiæ non invitus subscribat, Vasallagium Principis quod attinet, cum ejus quantitas & qualitas literis Investituræ suæ Illustritatis ;ad normam Ducum Prussiæ determinata sit, huic ordinationi Investituræ Illustritatis suæ Illustrissimum Principem Curlandiæ & Semigalliæ præsentem & futuros Successores stare, debere omnino censemus.

Vasallagium autem hoc & servitia Equestria Nobilitatis nonnisi communitione, Regni & Reipublicæ præcedente præstabuntur, sub pœna legibus Regni de expeditione publica Sancitâ exceptis periculis repentinè à quocunq; finitivo hujus Provinciæ hoste ingruentibus quo casu lustrationes & expeditiones bellicæ collato tamen cum consiliariis hac de re consilio a Principe decerni poterunt.

Servitia Nobilitatis a Principis Vasallagio sejuncta signis separatis, sub uno tamen Regimine ductuq; Principis expedientur, ad eamq; æqualitatem deducantur ut ex viginti uncis singulis, singuli Equites boni atq; idonei quorum in prælio usus esse possit, armis, omnibusq; aliis rebus bene instructi sistantur.

Ad quorum uncorum revisionem ab ipsa Nobilitate quatuor Nobiles, & a Principe duo ex Consiliariis omnes adhunc actum jurati deputentur.

Præfecti Militium Servitii Nobilitatis ab ipsa Nobilitate nominentur, bini ad singulas præfecturas, ex quibus Princeps unum quem probaverit, confirmabit, atq; constituet.

Ærarium Provinciale publicum instituatur & certus contributionis modus, in quolibet conventu publico statuatur, in quo sanciendo pluralitas votorum concludet, cui ærario unus ex Capitaneis quatuor, duo ex Nobilitate præficiantur.

Titulum Nobilibus convenientem den Edlen Illustrissimus Princeps in literis, aliisq; diplomatibus suis in posterum tribuere sese velle sponte sua obtulit, modo inter eos, qui re vera Nobiles sunt, & qui plebeii constituto Judicio Equestri (quod Riterban: appellatur) discrimen fiat. Quam in rem Nobilitas cum Principe consensit.

Recessus omnes nullis exceptis cum penitus sublati & ab Illustri Principe Friderico Nobilitati sponte condonati, cassatiquè sint, Nos quoq; ab examine illorum super sedendum esse putavimus, ideoq; omnes eos recessus tollimus & abrogamus Authoritate Nostra Commissoriali.

Ad oppignorationes in Semigallia â præfato Illustri Principe Friderico in Curis Bershoff Barbelen & Ellern factas, siquidem Domini Consiliarii Illustris Principis eas oppignorationes, ex gravibus causis, partim persolvendi æris alieni, temporibus belli pro defensione Reipublicæ ab Illustri olim Parente Illustritatis suæ contracti cujus summa sexaginta millia florenorum excedat, partim propriorum debitorum nomine in usus publicos contractorum profectos atq; curias præfatas non magni momenti fundos esse, eliberationesq; non difficulter fieri posse assererent, ideo Nos declarationi huic illorum inhærentes redemptiones præfatarum Curiarum (nisi forte moderni Possessores desuper Sacræ Regiæ Majestatis approbationem impetraverint) faciendas esse statuimus.

Gravamina omnia privata tam in Semigallia quam Curlandia, deputatis ad hanc rem certis ex Consiliariis Principis atq; Nobilitate personis aboleantur. ANNO 1617

Cum creditoribus quoq; fratris Illustrissimus Princeps Fridericus juxta pollicitationem quam in compositione, cum Nobilitate fecit, si illam partem Ducatus, a Sacra Regia Majestate consecutus fuerit bonis modis componet.

Ante cætera vero omnia hoc sancimus ut Catholicæ Religionis æque ut Augustanæ solius Confessionis pactis primæve subjectionis permissæ exercitium in hoc Ducatu Curlandiæ & Semigalliæ liberum sit, secundum præscriptum Romanæ ejusdemquæ Universalis Ecclesiæ, Illustri Principe Friderico, universaque totius Ducatus Nobilitate, ad seriam postulationem Sacræ Regiæ Majestatis eam in rem Consentientibus. Ut nimirum quilibet Nobilium in suis bonis Hæreditariis sacella Oratoria pro cultu Divino privata Templaque ædificare, vel collapsa restaurare, Sacerdotesq; Catholicos ad se accersere, eorum ministerio prose, familia, subditisque suis circa cujusvis impedimentum, citra coactionem utriusq; Religionis uti possit, absq; tamen diminutione Juris quo ad reditus sive ad Patronos sive alios quoscunque pertinentes. Ita ut si unus tantum sit Patronus Ecclesiæ & iste Catholicus fiat, Templum sibi cum omnibus reditibus retineat, si autem plures compatroni, quorum unus Catholicam Religionem suscipiat, & peculiare templum in bonis suis construat, nihilominus onera quo ad consvetas Augustanæ Confessionis pensiones ferat. Tenebitur porro Magistratus Politicus exercitii Religionis securitatem ab omni vi, injuria contumeliisq; cuilibet præstare, ad munia quoq; publica in Ducatu hoc Catholicis qui idonei fuerint aditus pateat, salvis per omnia juribus Privilegiis, cautionibus, confirmationibus, Ducibus & Nobilitati Curlandiæ, quo ad exercitium Confessionis Augustanæ, usumq; suarum Ecclesiarum omnium ab eis ædificatarum, vel ædificandarum, quocunq; Magistratu succedente, nec non administrationes rei Ecclesiasticæ per Serenissimos Poloniæ Reges benigne concessis.

Calendarium novum in omnibus Imperio Sacræ Regiæ Majestatis, subjectis Provinciis receptum ad postulationem Nostram Nomine Sacræ Regiæ Majestis factam, Illustris quoque Curlandiæ & Semigalliæ Dux Fridericus consentiente ejusdem Nobilitate omni recepit. Quod ut ad primam Januarii Anni futuri Millesimi Sexcentessimi Decimi Octavi diem introducatur, promulgetur, constanterq; in posterum ab Illustri Principe, ejusq; in Ducatu Curlandiæ & & Semigalliæ Successoribus legitimis servetur; Authoritate Nostra Commissoriali constituimus.

Apostatæ aliique transfugæ utrinque tam ab Illustri Principe moderno, quam ejus Successoribus, sine omni mora, & contradictione, repetentibus extradantur, & restituantur.

Novus Princeps Curlandiæ & Semigalliæ jurejurando, quod Sacræ Regiæ Majestati atq; Reipublicæ præstabit, se quoq; Nobilitatis Universæ omnium præterea & singulorum privatorum libertates Privilegia, jura immunitates sartas atque tectas servaturum contestabitur. *Vol: VI. fol: 333.*

ANNO 1617

FORMULA.

JURAMENTI NOVO PRINCIPI.

à

NOBILITATE PRÆSTANDI, SIT TALIS.

Nro 8. Ego NN. Juro NN. Curlandiæ & Semigalliæ Duci ejusq; Successoribus investitis & si horum nullus superfuerit. Serenissimo ac Potentissimo Principi ac Domino Domino Sigismundo Tertio, Regi Poloniæ, illiusque Successoribus Regibus, & inclyto Regno Poloniæ Magnoq; Ducatui Lithvaniæ tanquam non solum Supræmis ac directis, quales nunc sunt, sed etiam utilibus, & immediatis tunc futuris Dominis meis, tam uti cæteri Regni indigenæ, subditus fidelis, & subjectus esse, ejus Illustritatis commoda & emolumenta quærere & promovere, omniaq; terrarum & incolarum Illustritatis ejus quantum per me fieri potest, damna & incommoda præcavere; amovere, prævenire, uti fidelem & probum subditum decet, semper velim qua in re nihil quidquam quod humano ingenio excogitari poterit, me impediet. Sic me Deus adjuvet & Sancta Christi Passio.

His ita constitutis illud postremo adjiciendum duximus ut cum omnia quæ hac formula Regiminis continentur pactis primæve subjectionis hujus Provinciæ Juribusq; aliorum Principum Vassallorum, feudali titulo Provincias in Republica Polona possidentium atq; adeo ipsi æquitati & justitiæ sint conformia, ea deinceps sub pæna Decreti comitialis Anno superiore lati, tum & aliis Sacræ Regiæ Majestatis arbitrariis, observentur; debitaque executioni ac suis Magistratibus demandentur.

Quia vero Ordo Equestris Ducatus progravaminibus his abolendis, per Nos ad præsens ob maiorem animorum coalescentiam, non ad pænas ullius sed ad solam in futurum reformationem sublatis, ad Sacram Regiam Majestatem Dominum Nostrum Clementissimum confugerit, ne quid sibi in posterum, metus damni aut alienationis animi Illustris moderni Principis ejusque Successorum contingat, cum id Nobis Sacra Regia Majestas publica fide & authoritate Commissoriali præcavendum demandare dignata sit: proinde speciali mandato ac Rescripto Sacræ Regiæ Majestatis, una & Decretis præteritorum Comitiorum in Causis Curlandicis latorum insistendo, Ejusdem Sacræ Regiæ Majestatis Authoritate & voluntate declaramus, ut nullus horum omnium quicunque sive in conventibus particularibus, vel etiam Provincialibus, hic in Ducatu, sive in Comitiis Generalibus gravamina præfata, dicto scriptoque tanquam assertores libertatum suarum proponerent, atque tolli conati essent, operamque suam navarent, ut munus Provincialium Nunciorum obirent, illius indignationi odioque & damno subsit, neque id illi a quopiam potissimum vero Supræmo hujus Ducatus Magistratu vitio verti debere aut posse, verum liberos & immunes ac omni ex parte tutos permanere, ijsque aditum ad quævis Officia & dignitates gratia benevolentia Principis, ejusque legitimorum posterorum, si idonei fuerint patere. ut illis nulla in perpetuum eo nomine quæstio moveri, aut molestia, a quopiam cujuscunque ille status & præminentiæ

tiæ fuerit inferri debeat. In ſuper omnes ex æquo in eam curam incumbant, ANNO
quo pacatus tranquilluſque hujus Ducatus ſtatus permaneat, qui cum inſtar 1617
propugnaculi contra finitimos Univerſæ Reipublicæ hoſtes ex hac parte eſſe debeat, omnes concordibus animis ſtudia ſua ad ſalutem ejus certatim & alacriter conferrant. Illuſtri Principi ſuo, ac illius legitimis in fundo Succeſſoribus, obedientiam, honoremque exhibeant, fidei Regiæ Majeſtati & Reipublicæ Poloniæ datæ memores ſint, ſi omni felicitate Patriam ſuam florere ita ac debent peroptant, *Vol. V. fol: 544.*

N^ro^ 9. XIĄŻĘTA JCHMOŚĆ KURLANDSKIE.

Za wielkie i przeważne przeciw Nam, i tey Rzpltey poſługi, ktore Xiążęta Jch Mość Kurlandſkie, przez te wſzyſtkie, wſzyſtkie Inflantſkie expedycye, z wielką odwagą Oſob ſwych a ſzkodą Xięſtwa, i doſtatkow własnych czynili: Pozwalamy Piltyńſki Powiat, z tey ktora ieſt ſummy u Xiężny J. M. Anſzpachowey wykupić, i za takimże Prawem trzymać, za iakim od pomieniony Xiężny J.M. dotąd był trzymany. A Konſtytucyą *de uſuris tempore belli Moſcovitici* za Krola Stefana Anteceſſora Naſzego uczynioną, na teraźnieyſzą Woynę *in toto* reaſſumuiemy. Xiążęciu też Fryderykowi z oſobna za odwagę ktorą ſam w oſobie ſwey na poſługach Rzpltey, a oſobliwie w potrzebie Kircholmſkiey pokazował, lub w Koronie, lub W. X. Lit: za inſtancyą Poſłow Ziemſkich, opatrzenie Prawem dożywotnym, *ex occaſione* naznaczemy: Tego dokładaiąc, że *ratione* tych Dobr, *Juri communi* podlegać będzie. *Vol. II. fol. 1669.* 1609

N^ro^ 10. UTWIERDZENIE PRAWA, SZLACHTY KURLANDZKIEY.

Za powſzechną Stanow wſzech zgodą, Koronnych i W. X. Lit: wſzyſtkie 1676
dawne Prawa, Indygenaty, *Immunitates* Rycerſtwa Xięſtwa Kurlandzkiego, i Simigalſkiego, według Przywileiu Naſzego, *Authoritate præſentis Conventus* approbuiemy. *Vol. V. fol. 435.*

N^ro^ 11. HOMAGIUM XCIA JMCI KURLANDZKIEGO.

Ponieważ na prozbę Xięcia Jmci Kurlandzkiego *authoritate præſentis Conventus* dyſpenſowaliśmy, aby przez Posła ſwego oddał Nam Homagium tedy 1683
to na potym *inſequelam & præjudicatum trahi* nie ma, ale *quotieſcunque contigerit* nowy Xięſtwa Kurlandzkiego Poſſeſſor, ſam Xiążę Kurlandzki *in perſona ſua Homagium* oddawać Nam i Nayiaśnieyſzym Sukceſſorom Naſzym powinien będzie. *Vol. V. fol. 659.*

D Y P L O M A.

AUGUST WTORY Z BOŻEY ŁASKI KROL POLSKI, WIELKI XIĄŻE LITEWSKI, 1726
RUSKI, PRUSKI, MAZOWIECKI, ZMUDZKI, KIIOWSKI, WOŁHYNSKI, PODOLSKI, PODLASKI, INFLANTSKI, SMOLENSKI, SIEWIERSKI I CZERNIECHOWSKI, A DZIEDZICZNY XIĄŻĘ SASKI I ELEKTOR.

N^ro^ 12.

Wſzem w Obec i każdemu z oſobna, komu o tym wiedzieć należy, teraz i na potomne czaſy, oznaymuiemy. Iż iako dotąd naypierwſzy i naygruntownieyſzy Panowania Naſzego przez wſzyſtek czas na miłości

ANNO 1726 i propenſyi zacnych Obywatelow Koronnych i W. X. Litt: zaſzczyt i fundament, założywſzy, a rozſzerzenie Granic Rzeplitey *per recuperationem avulſorum* za zgodę wſzyſtkich Stanow ſtaraliśmy ſię i ſtarać nieprzeſtaiemy; tak zabiegaiąc wſzelkim pretextom, z ktorychby iakiekolwiek, ſuſpicye albo diffidencye *inter Majeſtatem & Libertatem* urość mogły, reaſſumuiąc *Vincula Pactorum Conventorum* tudzież *Anteriora Diplomata Noſtra* ślubuiemy i *Verbo Regio* przyrzekamy, iż ſpadaiącą na Krolow Polſkich i na Stany Koronne i W. X. Litt: oraz *ad Corpus* Rzepltey zdawna przyłączoną Prowincyą Kurlandzką, *poſt ſera fata moderni Ducis Ferdinandi, ultimi Poſſeſſoris ſine prole maſcula decedentis, ſecundum Pacta ſubjectionis eviternœa vellere* nikomu niedopuściemy *ſubſtitutionem novi cujuscunq; Principis infeudandi*, ani *ſeparatim*, ani *cunjunctim præſcindendo omnem ſpem quibuſvis Competitoribus* z Stanami Rzepltey niepozwolemy, żadney aſſyſtencyi, ani Protekcyi *directe ſive indirecte cuivis*, niedamy, i owſzem Ordynans Grafowi Moryczowi Saſkiemu do iako nayprędſzego wyiazdu z Kurlandyi poſyłamy, i że tam więcey znaydować niebędzie ani ſię intereſſować do niey, *ſub quocunq; obtentu colore vel titulo quæſito* nie ma, aſſekuruiemy. Wypraktykowane czyli zfabrykowane *ex cetu privato & prohibito in favorem* tegoż Graffa Morycza iakieżkolwiek Inſtrumenta odebrać od niego i ieſzcze na tym Seymie oddać Stanom Rzepltey *tamquam nulla, vitioſa & inſubſiſtentia* tudzież Kurlandczykom ſamych tylko Authorow, Fabrykatorow, i Praktykantow tychże Inſtrumentow w Sądach naſzych Relacyinych według wydanych Mandatow ſądzić deklaruiemy. Ktore to Diploma Ręką naſzą podpiſane i Pieczęciami Koron: i W. X. Litt: ſtwierdzone Do Rąk Urodzonego Marſzałka Poſelſkiego oddać, i nie tylko *in Volumen Legum* inſerować, ale i do Metryk Grodow każdego Woiewodztwa podać pozwalamy. Działo ſię w Grodnie Dnia 11. Mieſiąca Października Roku Pańſkiego 1726. Panowania Naſzego 30. Roku *Vol. VI. fol: 403.*

N^ro 13. XIĘSTWO KURLANDZKIE.

1726 Ponieważ według doświadczenia powſzechnego wſzyſtkie Pańſtwa i Narody ſkupione i ziednoczone *in unum* pod iednoſtaynym Rządem i Panowaniem, *Corpus* deleko zwykł bywać mocnieyſze, ſzczęśliwſze i ſpoſobnieyſze, do Obrony, i konſerwacyi poſpolitey, a niżeli rozdzielone. Przeto *inhærendo Pactis eternis Subjectionis & Incorporationis abſolutiſſime & pleniſſime* bez żadney naymnieyſzey Reſerwacyi *libere, rite ac legitime ab utrinq; ſtabilitis & jurata fide confirmatis* tudzież ſtoſuiąc ſię do Konſtytucyi *Anni 1589. deficiente Stirpe maſcula* teraźnieyſzego Xcia Ferdynanda *ex Linea Kitleriana procedentis ſalvis per omnia Juribus Poſſeſſionibus, ac Prerogativis* tegoż Xiążęcia poki żyć będzie (Któremu *Homagium* dyſpenſuiąc Konſtytucyą *Anni 1683. ob reſpectum provectæ Etatis & ſingularia erga Rempulicam merita etiam* przez Poſła ſwego *præſtare* pozwalamy *hoc* iednak *præcauto* że to ſłużyć niepowinno *Succeſſoribus* iego, *inquantumby ex lumbis illius directe deſcendentes exiſtere* mieli) pomienione Xięſtwo Kurlandzkie i Semigalſkie zdawna inkorporowane i przyłączone *ad Corpus Reipublicæ cum omnibus attinentijs & contingentijs ſuis antiquis* do Korony Polſkiey i W. X. Litt: przyłączamy i Inkorporuiemy: za ſpolnych i nierozdzielnych Obywatelow Koronnych i W. X. Litt: pierwey przyiętych przyimuiemy z Prawami Przywileiami, i wolnościami im nadanemi przedtym, do wſzyſtkich

Praw, Honorow Prerogatyw, i wolności Koronnych, i W. X. Litt: przypuszczonych *pariter* przypuszczamy iednostaynemi Siłami posiłkami, i Woyskami całey Rzeczypospolitey *contra omnes usurpationes & quosvis insultus hostiles* zastępować, bronić i zasłaniać obiecuiemy. *Insuper* iako *omnem prorsus novi Principis infeudandi substitutionem post fata* pomienionego Xiążęcia Ferdynanda *in casum deficientis stirpis masculæ in perpetuum* excluduiemy i abroguiemy tak *atentata* przeszłe wszystkie przeciwko Inhibicyom Mandatom i Reskryptom Naszym; mianowicie *usurpati* nie należycie *ultimi Conventiculi cum omnibus actibus* wdaiącemi się *in materiam eventualis Successionis* znosiemy kassuiemy i one za nieważne *ex vitio nullitatis & insubsistentiæ naturalis stante pro nunc directo & supremo in futurum* zaś *utili & immediato Dominio Nostro & Reipublicæ perpetua & irrevocabili lege* deklaruiemy. Aże Graff Morycz nieposłuszny Ordynansom naszym i woli Rzeczypospolitey *circa effectuationem Dyplomatis nostri* na teraźnieyszym Seymie *traditi* pokazał się tedy onego nie tylko *ex ditionibus* Prowincyi Kurlandzkiey, tudzież Krolestwa Polskiego, i W. X. Litt: *proscribimus* ale też *pro Hoste Reipublicæ & Inviolabili Capite* ogłaszamy i kondemnuiemy. *Liberum Exercitium Augustanæ Confessionis* z ktorą *ad Rempublicam accesserunt, & per Pacta subjectionis sibi caverunt, cum pacifico usu & Conservatione* teyże Religii *ceterisq; illius Ritibus secundum obloquentiam duntaxat eorundem Pactorum* assekuruiemy; ubespieczaiąc, iż *ad mutationem* oney, nikogo *per vim* przymuszać niedopuściemy, *salvo jure & usu, Religionis Romano-Catholicæ in formula Regiminis præscripto & per Constitutionem Anni 1678. approbato.*

Także aby *Desideria* i Reprezentacye Starostw wszystkich Prowincyi Kurlandzkiey *ratione* domowego Porządku i innych Ustaw *ad bonum Ordinem & internum Regimem* potrzebnych, i tym snadniey i skuteczniey akkomodowane *pro justitia Commodo & utilitate, Universorum* bydź mogły za zgodą wszech Stanow Kommissarzow naszych *ex Senatorio Ordine* W. X. Krysztofa na Słupowie Szembeka Biskupa Warmińskiego i Sambinskiego, Wielmożnych Kazimierza z Kobielska Ogińskiego Trockiego Stanisława Donhoffa Potockiego Hetmana Polnego W. X. Litt: Stanisława Chomętowskiego, Mazowieckiego, Hetmana Polnego Koronnego, Woiewodow, *ex Ordine equestri*, z małey Polskiey; Urodzonych Jana na Tykocinie, i Tyczynie Branickiego, Chorążego Koronnego, Krasinskiego Starostę Jakoba na Skrzynnie Donina, Regenta Koronnego, Starostę Radoszyckiego, Ozarowskiego Stolnika Krakowskiego, Wielkopolskiego Lanckorońskiego, Kalinowskiego Winnickiego, Starostow, Karwoyskiego Podczaszego Wiskiego, i Sędziego Grodzkiego Brańskiego, z Wielkiey Polski; Urodzonych Maxymiliana, z Tęczyna Ossolinskiego, Podskarbiego Nadwornego Koronnego, Sandomirskiego Starostę Stefana Garczynskiego Chorążego, Alexandra Łodzie Ponińskiego Łowczego, Wschowskich, Nakwaskiego Ciechanowskiego, Szembeka Tolkmickiego Starostow, Krasinskiego, Cześnika Ciechanowskiego; Z W. Xstwa Litt: Urodzonych Kazimierza na Bychowie, Dąbrownie, i Zasławiu Sapiechę Generała Artyllerуi W. X. Litt: Wołpinskiego Starostę Michała Xcia na Nieświeżu i Ołyce Radziwiłła Przemyskiego, Jozefa de Campo Scypiona Lidzkiego, z Kozielska Oginskiego, Gorzdowskiego Starostow, Wala Chorążego Grodzinskiego, Antoniego Eperyeszego, Pułkownika Naszego, nie tylko dla Wysłuchania, examinowania, i akkomodowania, tychże *desideriorum &*

ANNO 1726

ANNO 1726 *repraesentationum*, ale też *Primario & Principaliter*, dla uformowania i ułożenia Ordynacyi teyże Prowincyi, tudzież Powiatu Piltyńſkiego, *reſpective quo ad Jura ſua*, przytym dla uprzątnienia, i uſpokoienia iakichkolwiek niezgod, exorbitancyi, kontrowerſyi, i pretenſyi domowych, i poſtronnych, *cum poteſtate* ſądzenia, i karania, *Summario proceſſu* tych Kurlandczykow ktorzyby *rebelles Juribus Reipublicae*, abo powadze Kommiſſarſkiey po tey Konſtytucyi tamże w Kurlandyi, pokazali ſię ordynuiemy, *ſalva relatione & approbatione* na Seymie przyſzłym, ktorym Wielebnemu, Wielmożnym i Urodzonym Kommiſſarzom, aby Wielmożni Hetmani Oboyga Narodow, *aſſiſtentiam Militarem pro exigentia neceſſitatis ſalva disciplina Militari, per Novellam Legem praeſcripta* pod Komendą Regimentarzow godnych, tak z Koronengo iako z Litewſkiego Woyſka dodali. *Authoritate praeſentis Conventus* nakazuiemy, ktorzy to Regimentarze z Dywizyami, w Komendach ſwoich będącemi na Granicy Kurlandzkiey ſtanąć, i dalszego Ordynanſu tychże, Wielebnego, Wielmożnych i Ur: Kommiſſarzow czekać maią, pomienionych zaś Wielebnego, Wielmożnych, i Urodzonych Kommiſſarzow Naſzych obowięzuiemy, aby tę Kommiſſyą *1mo vere* naznaczywſzy termin *per innotescentiales ſuas, & proprio aere* na nie ſię wybrawſzy, *ſine ullo ſumptu etiam ex Senatus Conſilio aſſignando*, ani Skarbu, ani Wojewodztw, *ſalvo beneficio ſuſpenſionis* Spraw Ich *in quovis ſubſellio*, expediowali, *inſtrumentum Pseudo Electionis, & alia omnia Juribus Reipublicae Nociva ex Actis elimineat*. Oraz Obywatelom całego Xięſtwa Kurlandzkiego, Semigalſkiego, Powiatu Piltyńſkiego, *in genere & ſpecie*, wſzyſtkim Korreſpondencyi, Praktyk, Negocyacyi wſzelakich z Poſtronnemi Potencyami, *& quasvis innovationes, machinationes vel molimina. in praejudicium Jurium Reipublicae, ſub quocunque Titulo, Colore vel praetextu, directe ſive indirecte Authoritate Publica* teraznieyſzego Seymu, *ſub poenis criminis laeſae Majeſtatis, Perduellionis caeterisq; rigoribus, in legibus deſcriptis*, zakazuiemy ktorym rygorom wſzyſcy *Fautores Cooperatores. & aſſiſtentes*, ieżliby ſię iacy *in futurum* pokazali, *cujuscunq; Nationis, ſubjacere* powinni w Sądach Seymowybh. *Vol: VI. fol: 405. A. 1726.*

Nro 14.

1736 Xięſtwo Kurlandzkie iako *Feudum* Rzeczypoſpolitey aby *ab externis Praetenſionibus* wolne było, i Xiąże Ferdynand *vigore Inveſtiturae* aby *Poſſeſſionem* tegoż Xięſtwa, iako nayprędzey *adire, & recognitionem ſui* od Obywatelow Kurlandzkich. *cum debita Obedientia* otrzymać mogł, *ſimiliter & deliberationem Territorii. Elbingenſis*, i Zaſtawow Rzeczypoſpolitey regeſtrem ſpecyfikowanych, tudzież wykupna Staroſtwa Drachimſkiego, według opiſu Konſtytucyi, *Anni* 1726. J. O. Xięciu IMci Prymaſowi, z przytomną radą *ad expediendas conferentias cum extraneis Miniſterio* te negocyacye obydwie poruczamy i zlecamy. J. O. zaś Xciu IMci Krzyſztofowi Szembekowi Biſkupowi Warmińſkiemu Kommiſſyi Kurlandzkiey Prezydentowi, tak za fatygi w teyże Kurlandyi, iako i za Zgromadzenie Koron & *Archivi* do Krakowa, tudzież i innym Ichmość Kommiſſarzom, do teyże Kurlandyi wyznaczonym Za Prace i Koſzta dla uſługi Oyczyzny, z właſney fortuny podięte, wſzelaką przyrzekamy, *gratitudinem* też ſame Xięſtwa Kurlandzkie, i Inflandzkie *circa exercitium Auguſtanae Fidei iuxta Conſtitutonem Anni* 1726. *cum ceteris ritibus* ubeſpieczamy. *Vol. VI fol: 587.*

Nro 15.

ANNO 1736

Nro 15. Kurlandya.

Kommissyą Kurlandz: ktorey pracowity i chwalebny *in rem boni Publici Actus* nie wygasłą u Nas, i Rzeczypospolitey *promeruit* wdzięczność, w tym wszystkim co tylko *effecit in rem* utrzymania Prawa Naszego Krolewskiego, i Rzeczypospolitey, tudzież ziednoczenia nigdy nierozdzielnego, *cum Corpore* Rzeczypospolitey teyże Prowincyi, (potwierdzaiąc tegoż Xięstwa *omnia Jura Privilegia, & Libertates*) approbuiemy. Wziąwszy zaś *in Maturam deliberationem* że z wielu racyi, iako też i z okoliczności, inonerowanych Prowentow, Dobr *Mensæ Ducalis*, nie przyniosłaby większego, iako *sub regimine Ducum* emolumentu Nam, i Rzeczypospolitey nowa Ordynacya, przez też Kommissya skoncertowana i *ad aprobandum* podana, tudzież maiąc wzgląd na usilne, i pokorne *Nobilitatis Curlandiæ* prożby aby na dalszy czas pod rządem Xiążęcia *juxtà Pacta subjectionis, & formulam Regiminis* zostawała, *providendo* także żeby a *Principe Feudario, & abstricto vasallatui Nostro subsidia Militum* bydź mogły; oraz aby *investiendus*, od Nas Xiążę *onerata Bona Mensæ Ducalis, in emolumentum & rem Feudi*, wykupił i oswobodził, tokową za zdaniem wszech Stanow, około teyże Prowincyi czyniemy Ordynacyą, że *post decessum Moderni Principis Ferdinandi* a w nim *stirpis, Ketlerianæ* (ktorego *ad vitæ tempora circa fœudum & jura ejusdem* konserwuiemy) Innemu *cum Successoribus ejus Masculis, de Lumbis procedentibus, Investituram* Xięstwa Kurlandzkiego, *Diplomate Nostro* według praktykowanego, *in simili* sposobu, konferować będziemy. Zeby się to zaś nie tylko z zupełnym Rzeczypospolitey pożytkiem i z iak naygruntownieyszym ziednoczenia tego Xięstwa, z Rzecząpospolitą utrzymaniem, stać mogło, do ułożenia kondycyi temuż Xięciu (ktorego *investiemus*) przerzeczoną Kommissyą 1727 *ad eum Actum* proroguiemy, i authoryzuiemy. *Vol: VI. fol:* 664.

Nro 16. Zlecenie UU Marszałkom oboyga Narodow Konfederacyi Generalney

W nagłey Rzeczypospolitey potrzebie My Krol za zgodą Stanow Rzeczypospolitey Skonfederowanych na mocy Prawa Tysiąc siedmset sześćdziesiąt czwartego, Roku, a Konwencyi pod Rokiem Tysiącznym siedmsetnym trzydziestym siodmym w Gdańsku uczynioney, Artykułu czwartego iasno opisanego, Urodzonym Marszałkom Oboyga Narodow zlecamy, aby rekwizycyą do J. W. Xięcia Kurlandzkiego uczynili, ktory to J. W. Xżę podług tey rekwizycyi pięćset Piechoty do użycia Rzeczypospolitey, w okolicznościach smutnemi skutkami grożących, nieodwłocznie naydali *ulttima Maij* do Miasta Rosienie przystawić raczy mieć chcemy.

Nro 17. Xięstwo Kurlandzkie.

Wyraźnie to ostrzegła Konst: *A.* 1607. *Articulo* 20. pod Tytułem o Kurateli, aby Krol Xięstwami do Rzeplitey należącemi bez Konsensu Seymowego, 1764
w żaden sposob nie dysponował. Co także mianowicie, względem Xięstw Kurlandzkiego i Semigalskiego, *in Pactis Conventis* Nayiaśnieyszego zeszłego w Bogu, Krola IMci Augusta III. *ut conjunctim cum Republica curas Regias impendat* Rzeczpospolita obwarowawszy, w krotce potym na Seymie *Pacificationis Anni* 1736. ustanowionym Prawem dała moc temuż Nayiaśnieyszemu s. p. Krolowi

ANNO 1764 IMci Auguſtowi III. *poſt ſubsequenda* żyiącego ieſzcze na ten czas Xięcia Ferdynanda *Fata*, & *extinctionem* w oſobie iego *ſtirpis Kettlerianæ infeudandi* Nowego na te Xięſtwa Xiążęcia. *In virtute* takowego Seymowego uſtanowienia, gdy *Feudum* wſpomnionych Xięſtw Kurlandyi i Semigallii, J.W. Erneſtowi Janowi Hrabiemu *de Biron*, i Potomkom Jego Płci męſkiey, za poprzedzaiącą *ad mentem*, namienionego Prawa, z Kommiſſarzami Rzeczypoſpolitey Feudalną ugodą, pod obowiązkiem Hołdowniczym ieſt oddane, przeto tegoż J. W. Xięcia Erneſta Jana i Potomkow iego Płci Męſkiey, *circa jus* & *Poſſeſſionem Feudi legitime obtenti*, iako też Szlachtę Kurlandzką, i Semigalſką, przy Prawach Ich, Przywileiach, Paktach *ſubjectionis*, & *circa Formulam Regiminis*, zachowuiemy i utrzymuiemy, *ſalvis Conditionibus*, w Kommiſſyi *expreſſis*, przez Xcia *adimplendis*: = A że Xże Erneſt Jan, *Hommagium* nie oſobiście ale przez Plenipotenta, w Roku 1739. wypełnił przeciwko wyraźnemu Prawu, Konſtytucyi 1683. przeto przywracaiąc uchylenie tego Prawa do ſwoiey mocy, ſtanowiemy, ażeby tenże Xiąże oſobiście, ieżeli mu zdrowie i wiek pozwolą, albo Syn iego ſtarſzy, po nim na Xięſtwo *ſuccedere* maiący, toż *Hommagium* za Oyca i za ſiebie *ſimultanee*, przyſzłemu Krolowi JMci i Rzeczypoſpolitey, *indilate* oddał. Oſtrzegamy przy tym, ażeby dziſieyſzy Xże Erneſt Jan, ani naſtępcy Jego Xta Panuiący, ſłużby żadney Cudzoziemſkiey nie przyimowali. To ſobie waruiemy, ażeby Xięſtwa Kurlandzkie i Semigalſkie *poſt extinctam Lineam Maſculinam*, dziſieyſzego Xcia Erneſta Jana, wrociły ſię *ad liberam diſpoſitionem* Rzeczypoſpolitey Kommiſſyą do ułożenia Kondycyi, z tymże Xciem Erneſtem Janem *vigore* Konſtytucyi 1736. w Gdańſku *de data Duodecima Novembris* R. 1737. do ſkutku przyprowadzoną w Konſtytucye Seymu teraźnieyſzego, wpiſany mieć chcemy.

Zaſzłe zaś bez wiadomości Stanu Rycerſkiego, i bez zezwolenia Seymowego, *ex Reſultatis* tylko *Senatus Conſiliorum* poślednieyſze do tych Xięſtw Dyſpozycye, i wydane Dyplomata, oraz z tego wſzyſtkie wynikłe *Actus*, iako Prawom Rzeczypoſpolitey przeciwne, i przez to nieważne, że bynaymniey J. W. Xciu Erneſtowi Janowi, & *Succeſſoribus* Jego *Maſculis obſtare* & *præjudicare*, nie mogą i nie powinny deklaruiemy. = Przytym wſzelakiego Stanu Obywatelom Xięſtw Kurlandzkich, zwierzchnią Rzeplitey władzą nakazuiemy, aby *Legitimo Duci ſuo* Erneſtowi Janowi podług Praw tych Xięſtw byli we wſzyſtkim wiernemi, i poſłuſznemi. Że zaś zachodzą rozmaite, od bliſkich Xięſtw Kurlandyi, i Semigallii, Woiewodztw i Powiatow W. X. Lit: tudzież od Xſtwa Inflantſkiego, użalenia o Granice, o Cła uciążliwe, o trudność w otrzymaniu ſprawiedliwości, i inne okoliczności, więc ażeby względem tego Kommiſſya, od przyſzłego Krola JMci, wydana była ſtarać ſię nie omieſzkamy = *Konſ: Gener: Koron:* 1764: *fol:* 13. *Tit: Xięstwo Kurlandzkie. Vol: VII. fol:* 14.

Nro 18. Dzieło Kommissyi Gdanskiey.

IN NOMINE DOMINI, AMEN.

1764 Actum in Urbe Regia Gedanenſi, Caſtroq; veteri, intra Mœnia ejuſdem Urbis ſito, die vigeſima prima Octobris, Anno Domini Milleſimo ſeptingenteſimo trigeſimo ſeptimo. Reaſſumptio Commiſſionis Mitaviæ, in Anno Milleſimo ſeptingenteſimo vigeſimo ſeptimo, dia quinta Menſis Decembris, idq; in virtute Conſtitutionis, in Comitiis, Ordinariis Grodnæ in Anno 1726. expe-

ANNO 1764

ditis assignatæ, per Nos infrascriptos, in eadem Commissione, specificatos Commissarios, peractæ, ac in nonnullis desideriis, Nobilitatis Ducatuum Curlandiæ & Semigaliæ, necdum decisis, post vero per Constitutionem, in Conciliis pacificationis Regni, in Anno 1736. reassumptæ, ac per Universalia, a Sacra Regia Majestate, feliciter nunc regnante, ad Nos infrascriptos Commissarios ordinata, ut pote Christophorum in Słupow Szembek, Episcopum Varmiensem & Sambiensem, Michaelem Ducem in Nieśwież & Ołyka Radziwiłł Palatinum Trocensem, Campi Ductorem Exercitus M. D. Lit: Franciscum in Słupow Szembek Palatinum Livoniæ, Stephanum Garczyński Castellanum Calissiensem, Joannem Comitem in Ruszcza Branicki, Supremum Vexiliferum ac Campi Ductorem Exercitus Regni, Branicensem &c. Capitaneum, Georgium Ożarowski, Supræmum Castrorum Regni Metatorem, Neocorcinensem Capitaneum, Generalem Nostrum locum terentum; Josephum Nakwaski, Succamerarium Vyssogrodensem, Casimirum Karwowski, Dapiferum Terræ Bilscensis inchoata. Quo in termino, post repræsentationem per Magnificum Hermanum Chrystophorum Fink de Finckensteyn Cancellarium, & Consiliarium Suprænum Ducatus Kurlandiæ & Semigaliæ, instrumenti suæ specialis Plenipotentiæ ab Illustrissimo & Celsissimo, Ernesto Joanne Duce in Livonia, Curlandiæ & Semigalliæ, per Serenissimum Augustum Tertium Regem Poloniæ, Dominum Nostrum Clementissimum, designato & Constituto, de Actu ejusdem Instrumenti Petroburgi die decima quinta Septembris, Anno nunc currenti, in personam sui exhibentis dati, manu ejusdem Illustrissimi principalis Propria, subscripti; sigilloque Ducali Secretiori communiti, ad ulteriorem, cum eodem Concertationem, ac propositionem negotiorum, tam Sacræ Regiæ Majestatis, quam totius Reipublicæ. Actum præsentem, ad diem vigesimam quintam Mensis ejusdem reclamari fecimus: quo Actu reassumpto, ad Conventionem de conditionibus, cum Neo-Principe condescendimus, Cum itaq; notum sit Universis & singulis quorum interest, quia postquam Serenissimus, ac Potentissimus Princeps Augustus III. Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ, Russiæ, Prussiæ, Mazoviæ, Samogitiæ, &c. &c. Hæræditarius Dux Saxoniæ, & Elector, vigore Constitutionis, consensu omnium Ordinum Regni, in Comitiis Pacificationis Anni 1736. latæ, post sterilia fata ultimi, ex stirpe Ketleriana Celsissimi olim Principis Ferdinandi in Livonia Curlandiæ & Semigaliæ Ducis, Illustrissimo Ernesto Joanni de Biron, Sacri Romani Imperii Comiti, Dynastæ Vartemberiensi, iam Celsissimo Principi, ac Curlandiæ & Semigaliæ in Livonia Duci, hosce Ducatus, ex Senatus Consilio Fraustatiæ præsenti 1737. Anno habito, cum omnibus Annexis in Feudum contulerit, & cum eo de Conditionibus Feudi, quibus sese Sacræ Regiæ Majestati, Domino suo directo, tanquam Fidelis Vassalus & Princeps, Feudatarius, obstrictum ac devictum sciat; Commissioni Grodnæ in Comitiis Anno 1726. designatæ per præfatam Comitiorum Pacificationis Constitutionem, conveniendi Authoritas data esset, itaque prorogati tali modo, ad hunc Actum Commissarii, Sacræ Regiæ Maiestatis, & Reipublicæ Poloniæ, Magnique Ducatus Lithvaniæ Superius specificati, cum supra nominato, ex parte moderni Celsissimi Ducis Curlandiæ Plenipotentiario, in sequentes inter se convenerunt conditiones. Articulus Primus. Quoniam Cardo omnium Vassalli & Feudatariarum virtutum, obligationumque principaliter, in constanti & immutabili fide, & fidelitate erga Dominum suum directum con-

ANNO 1764 sistit, ita quoque modernus Celsissimus Dux Curlandiæ & Samogitiæ, sicuti Princeps Feudatarius Serenissimi Regis, & membrum Reipublicæ Poloniæ, Magnique Ducatus Lith: integritatem fidei & fidelitatis suæ, ut de ea Domino suo Directo, eo certius Constet, mediante solennis Homagii, exhibitione, coram solio Sacræ Regiæ Majestatis: cum profundissima animi devotione, juxta in Simili practicatum modum, humiliter quam primum Celsitudini ejus ad exhibendam hancce devotionem, Sacra Regia Majestas, tempus & locum determinaverit, præstare non morabitur, quemadmodum, jam exactissimam, integerrimæ fidei, & fidelitatis observationem, tum quod hocce Feudum, nunquam a corpore Reipublicæ, nec per partem, nec per totum avelli possit, Celsitudo ejus per literas reversales, quas manu propria subscriptas, & Sigillo Ducali monitas ad manus præsentis Commissionis Plenipotentiarius ejus decenter exhibuit, sancte & religiose appromisit. ARTICULUS SECUNDUS. Religionem Romano-Catholicam per Ducatus Curlandiæ & Semigalliæ profitentibus, quanquam circaliberum ejus usum præeminentiam & exercitium in formula Regiminis, reversalibus Prædecessorum Curlandiæ & Semigalliæ Ducum, æque ac Celsissimi Ducis moderni, per Plenipotentiarium suum præsenti Commissioni traditis, abunde provisum est, interim tamen quo certior & Solidior ipsorum securitas sit, Celsissimus Dux Curlandiæ, iterum, iterumq; pro se, & Successoribus suis, Feudique Hæredibus quam firmissime appromittit, quod in Ducatibus Curlandiæ & Semigalliæ, Romano Catholicos, in libero usu, & exercitio Religionis suæ neutiquam turbaturus, neque turbari permissurus, sed potius, quovis efficaci modo, eos tuiturus, & manu tenturus sit. Et sicuti secundum Formulam Regiminis, liber iis ad omnes dignitates & honores, nempe Consiliariorum Supræmorum, excepto Cancellario, Capitaneorum majorum, minorumq; aditus competit, itaque etiam Celsissimus Modernus Dux, eos hocce Privilegio, æque & omnibus aliis immunitatibus, & prærogativis gaudere, & frui efficiet. Imo omnimodam eis securitatem, & conservationem, sicut & Ecclesiis eorum, eandem qua Ecclesiæ Augustanæ Confessionis gaudent, immunitatem & libertatem, ab omnibus oneribus publicis, religiose appromittit, hancce securitatem, pro conditione populari & Civitatensi spondendo. Spondet quoque Celsitudo ejus pro se & Successoribus suis, feudiq; Hæredibus, Ecclesias Mittaviensem & Goldingensem, conservare & reparare, earumq; Parochos, circa solaria secundum Fundationem Prædecessorum suorum, ipsis competentia tueri, nec eos in Possessione bonorum Ducalium, usq; ad plænariam satisfactionem inter turbare. Eos vero Sacerdotes, qui ab Ecclesiis Alterbungensi & Ilmagensi amoti sunt juridice restituere; uti etiam fideliter Celsitudo ejus promittit intra Decennium Ecclesiam Libaviæ, quæ Commoditati Romano Catholicorum, ibidem existentium sufficiens sit, suo sumptu extruere, & dotem, cujus quantitas proportionata, dispositioni Principis reservatur, constituere, interim vero quantum Domum in qua Lithvaniæ Sacra Romano Catholica circa Jura sua, conservare, tueri, & manutenere. ARTICULUS TERTIUS. Cum in Comitiis Pacificationis Anni 1736. Sacra Regia Majestas ac Respublica Poloniæ magnusque Ducatus Lithvaniæ, Conservationem Ducatus Curlandiæ & Semigalliæ, pro principali considerationis suæ objecto habuerint, ut bona Mensæ Ducalis a debitis, quibus nimium onerata sunt, in rem & emolumentum Feudi eliberentur, itaque Celsissimus modernus Dux declarat, quod omnia debita

Mensæ

Menſæ Ducalis, ſecundum prætactam Comitiorum Pacificationis Anno 1736. Conſtitutionem, in ſe ſuſcepturus, eaque in rem & emolumentum Feudi ſoluturus ſit. Conſiderando autem, non modicam, debitorum Feudi quantitatem, quam dum Celſiſſimus Dux, plenarie exolvere tenetur, debita Domino ſuo directo Vaſalagii exhibitio ipſi admodum difficilis foret, ideoque Sræ Regiæ Majeſtatis Rei Publicæ Poloniæ & M. Ducatus Lit: intereſt, ut Celſiſſimus Princeps Feudatarius, non ultra Vires Feudi oneretur, eique ſufficientia media, ad præſtandum exigente neceſſitate ſubſidium relinquatur; hinc ſtatuitur. *Primo.* Quod Celſiſſimus Modernus Dux Curlandiæ, ad aliorum debitorum ſolutionem teneri non debeat, nec poſſit, quam quæ debitorum Feudalium qualitate gaudent, ac pro talibus a Supræmo Judice, ſecundum Jura, judicialiter agnoſcentur & declarabuntur. *Secundo.* Quod ad exſolutionem talium debitorum Menſæ Ducalis, Celſiſſimus Dux; non niſi in Subſidium teneatur. *Tertio.* Excusſio totius Rei allodialis, Ferdinandianæ, quemadmodum Juris vulgatiſſimi eſt, præcedet & decernetur; ſicuti etiam cum ſecundum Jura Cardinalia, horum Ducatuum ab extraneis, & extra qualitatem exiſtentibus, nulla bona immobilia poſſideri queant, ideo Celſiſſimo Duci moderno, hiſce poteſtas conceditur, bona Allodialia ſive ſunt oppignorata ſive minus, ſi quæ in Ducatibus inveniuntur, prævia taxatione Judiciali vendendi, vel etiam ſub eadem Allodii qualitate ſibi appropriandi, & pecunias quæ ultra conſtitutum pignus, inde forſitan redundabunt, in exſolutionem debitorum Menſæ Ducalis; talique modo in rem Feudi impendendi, de quo Celſiſſimus Dux Judicia Relationum Regia, informare haud intermittet, unde de his pecuniæ ſummis, in Inventario Ducis Ferdinandi glorioſæ memoriæ Conſtet. Articulus Quartus. Quamvis Prædeceſſores Duces Curlandiæ, quemadmodum ex Tabulis Inveſtituræ Friderici Caſimiri patet, in vim perpetuæ obligationis Feudi declararunt, unam Cohortem equitum ex centum militibus compoſitam, pro Subſidio Reipublicæ, publica neceſſitate id poſtulante ſiſtere, præſens autem deterior Ducatuum Status, vix eandem ſubſidiorum quantitatem præſtare permitteret, nihilominus tamen Celſiſſimus Dux modernus, ad teſtificandam eo magis, integerrimam devotionem ſuam perpetuæque fidei & fidelitatis ſuæ ſinceritatem, pro ſe & Succeſſoribus ſuis, Feudiq; Hæredibus, in vim perpetuæ obligationis declarat, Quod Celſitudo ſua, ejuſque Succeſſores Feudi Heredes, tempore expeditionis bellicæ, duas Cohortes Equitum, unamquamq; ex centum militibus compoſitam, vel Sereniſſimo Rege cum Republica requirente, loco Ducentorum Equitum, quingentos pedites, circa ſervitia Equeſtria Nobilium, ſecundum tenorem & modum antiquum ſtatuere velit. Articulus Quintus. Jura, Privilegia, Libertates ac Immunitates, quæ Nobilitati Curlandiæ & Semigalliæ competunt, circa ea omnia & ſingula, Celſiſſimus Dux eandem Nobilitatem ſecundum Pacta primævæ ſubjectionis & Formulam Regiminis, conſervare & manutenere, nec in eorum uſu, exercitiis & fruitione, ullomodo turbare, & abuſus ſi qui irrepſerunt tollere, & emendare, pro ſe & Succeſſoribus ſuis Feudi Hæredibus, ſanctè appromittit. Articulus Sextus. Promittit quoque Celſiſſimus Dux Curlandiæ, pro ſe & Succeſſoribus ſuis Feudi Hæredibus, Dotes Principiſſarum Filiarum æque ac dotalitia Viduarum, ad modum, normam, & conſvetudinem, aliarum Domuum Ducalium, proportionaliter regulare, & conſtituere, tum ne pluralitate dotalitiorum, ſive Viduviorum bona menſæ Ducalis præaggraven-

ANNO 1764

ANNO tur, providere. Articulus Septimus. Quod Posseſſiones Hæreditarias &
1764 Pignoratitias Extraneorum attinet, cum circa eas per Leges ſtatutarias Ducatuum Curlandiæ ſatis cautum eſt, Dux Celſiſſimus iſtas leges, obſervare inviolabiliter declarat. Articulus Octavus. Omnia ea quæ ad emolumentum, & Incrementum Feudi, Intereſſeque Domus Ducalis ſpectant, Celſiſſimus Dux Modernus, ejuſq; Succeſſores & Feudi Hæredes, ſollicite quantum in eorum poteſtate eſt, & erit promovebunt. Articulus Nonus. Denique ad hunc Conventionis Actum prorogati & Authoriſati Commiſſarii, Nomine Sacræ Regiæ Majeſtatis, Reipublicæ Poloniæ, Magniq; Ducas Lith: viciſſim firmiter pollicentur, fidemq; dent S. R. M. & Rempublicam, Celſiſſimum Ducem ejuſque Succeſſores, & Hæredes Feudi, æque ac Feudum ipſum, contra omnes & ſingulos Prætendentes, qui ultra hunc Conventionis modum, Feudum impetere præſument, efficaciter defenſuros & protecturos, Ducemque & ejus Hæredes Feudi, in Pacifica poſſeſſione, diſpoſitione, & facultate. uſus fructus plenarie percipiendi, aſſerturos eſſe. Datum in eodem Caſtro ut ſupra, die duodecima Novembris Anno Mileſimo ſeptingenteſimo trigeſimo ſeptimo. L. S. Chriſtoph: Joan. *Szembek* Eppus Varmien: & Sambien: S. R. M. & Reipubl: Commiſſionis ad Ducatus Curlandiæ & Semigalliæ Præſes cum Paragrapho Capitaneorum Majorum ſubſcribo *mpp.* L. S. Michael *Radziwiłł* Dux in Ołyka & Nieśwież S. R. I. Princeps Palat. Trocen: Exercituum M. D. Lit. Dux Campeſtris S. R. M. & Reipublicæ Commiſſarius *mpp.* L. S. Fran: in Słupów *Szembek* Palat. Livon. Capitt. Tolkmi: S. R. M. & Reip. Commiſſarius *mpp.* L. S. Steph: de Garczyn *Garczyński* Caſtel. Caliſs. S. R. M. & Reip. Cummiſſarius. *mpp.* L. S. Joannes Comes in Ruſzcza *Branicki* Supr. Vexil. Exer. Reg. Dux Campeſtr. Branſc. *&c.* Capit. S. R. M. & Reip. Commiſ. *mpp.* Gregorius de Ożarów *Ożarowſki* Caſtrorum Reg. Metator Gvilis locum tenens, Capit: Neocorcin. S. R. M. & Reip. Com. *mpp.* L. S. Joſephus *Nakwalſki* Succam. Terræ Wyſzogrod. Com. a S. R. M. & Reipub. *mpp.* L. S. Caſimirus *Karwowſki* Dapifer Terræ Biel. Vice Capit. ac Judex Caſtr. Bran. Com. S. R. M. & Reip. *mpp.* L. S. Hermanus Chriſtoph. *Finck de Finckenſtein* Cancel. Suprem. Conſil. & Plepotent. Celſis. & Illus. in Livonia Curlan. & Semig. Ducis. cum paragrapho Capit. Major. Subſcribo *mpp.* L. S. Joſephus de Oſſowka *Zboiński* Capit. Neoburgenſis. S. R. M. & Reip. Commiſſionis Secretarius *mpp.* *W. Kon. Gen. Kor. Anno 1764. fol. 15. Vol. VII. fol. 14.*

Nro 19. Ponieważ Konſtytucya Seymu *Convocationis* Roku teraźnieyſzego, JW. Xcia Ernesta Jana de Biron, i Potomków Iego Płci Mężkiey, przy Xięſtwach Kurlandzkim i Semigalſkim, niemniey też Szlachtę Kurlandzką i Semigalſką, przy ſwoich Prawach zachowała, przeto ſteſuiąc ſię do oney *in Fundamento* Konſtytucyi 1736. Roku i *vigore* teyże, uſtanowionych Paktow przez Kommiſſyą Gdańſką, w R. 1737. oraz Inweſtytury pomienionych Xięſtw Kurlandyi i Semigallii, onemu daney, tegoż JW. Xcia Ernesta Jana, *circa Poſſeſſionem Feudi legitime obtenti*, i przy Prawach wſzyſtkich, zdawna Xtom Kurlandz: ſłużących, bez żadnego onych umnieyſzenia, *in toto* zachowuiemy i utwierdzamy. Zaſzłe zaś bez dozwolenia Seymowego, ex *Reſultatis* tylko *Senatus Conſiliorum* do tychże Xięſtw Dyſpozycye i wydane dyplomata, oraz wſzyſtkie z tego wynikłe *Actus*, rownie iako i naſtąpione w nieſzczęśliwych tegoż JW. Xcia Er-

nesta Jana czasach Reskrypta, Prawom Rzepltey, Xiążęcym *Juribus Feudi*, i pomienionych Xięstw przeciwne za nieważne uznaiemy, i że bynaymniey wspomnionemu nie raz Xięciu, i iego następcom Męzkiego rodzaiu, *obstare & praejudicare* nie mogą, ani powinny, *declaramus*. Przytym Szlachcie Obywatelom Xięstw Kurlandyi, którzy dotąd *Hommagium* Xciu swemu nie złożyli, ażeby w czasie od tegoż JW. Xcia Ernesta Jana założonym, i wyznaczonym, takowe *Hommagium* powinnie oddali, i we wszystkim wiernemi, oraz podług Praw posłusznemi byli. Zwierzchnością Władzy naszey pod obowiązkami *ex vigore Legum* ściągaiącemi się nakazuiemy. A że Syn Starszy JW. Xcia Ernesta Jana Xiąże Piotr na Seym teraźnieyszy *Coronationis* przybył, dla oddania *Hommagium*, *vigore* Konstytucyi Seymu *Convocationis* Nam i Rzepltey za Oyca swego i za siebie, przeto po ułatwionych Rzeplitey, na teraźnieyszym Seymie potrzebach, i zakończeniu onych, pomienionego Xcia Piotra, do oddania *Hommagium* w czasie sposobnym łaskawie przypuścić obiecuiemy oraz Inwestiować tak JW. Xcia Oyca Iego *renovando ejusdem Jura Feudi* iako też *Simultanee* samego Xcia Piotra, tegoż Xięstwa Feudalnego Dziedzica, (*salvis Conditionibus in Pactis Gedanensibus expressis*, i przez JW. Xcia, *ejusq; Successores Masculos adimplendis*) będziemy. Względem ktorych kondycyi dopełnienia, aby bez uciążliwości JW. Xcia Ernesta Jana sposób opłacenia Długów podług Konstytucyi 1736, do Dóbr stołu Xiążęcego należących. w tych Paktach Gdańskich opisany, był zachowany i do skutku przywiedziony baczenie na to damy. A iako pomienione *Pacta*, przez Kommissyą Gdańską ustanowione; żadnego *Praejudicium* Prawom Obywatelow tych Xięstw, przynosić niemogą i niepowinne, tak Obywatelow Stanu Rycerskiego, Xięstw Kurlandyi i Semigalli, *Circa Pacta primaevae Subjectionis Divi Sigismundi Augusti*, *ejusdem Privilegia Nobilitatis*, *& Formulam Regiminis*, *aliaq; Privilegia legitima & Jura*, *immunitates ac libertates*, tudzież Miasta, i wszystkch Obywatelow przy ich Prawach zachowuiemy i ubeśpieczamy, oraz żeby Sprawy tych Xięstw na Sądach naszych Relacyinych, podług dawnych Praw i ustaw, ostateczną decyzyą odbierały waruiemy. Obywatelow zaś tych Xięstw, przy rownych wolnościach i Prerogatywach z Innemi Rzeplitey Obywatelami, według Praw oney zachowuiemy = Na ządzę zaś Woiewodztw i Powiatow, graniczących z Xięstwami Kurlandzkim i Semigallskim, *ad mentem* Konstytucyi Seymu *Convocationis*, oraz według Paktow *Subjectionis* i dawnieyszych Inwestitur, Kommissarzow naszych zesłać nieomięszkamy. Co i z strony swoiey Xiąże Jmć Kurlandzki, uczynić ma, którzy w czasie umowionym, *ad loca Controversa praeviis Innotescentijs* ziadą, Dukta Graniczne przeyrzą, kontrowersye rozsądzą, i Granice pewne (zachowuiąc się we wszystkim według Instrumentów *Commissionis*, które owym dane będą) postanowią = *Konst: S. Cor. 1764. fol. 49.* Tit: X. Kurlandzkie. *VII. fol: 357.*

ANNO 1764

Nro 20. Wiarę Swiętą Katolicką Rzymską *& Ritus Graeci Latino Uniti* w Xięstwie Kurlandzkim i Semigalskim, tudzież *Pacta Subjectionis*, *Formulam Regiminis*, wszystkie Prawa i Przywileie Szlachty tameczney, iako i innych Obywatelow, wzorem i przykładem Konstytucyi toż waruiących, ponawiamy, zachowuiemy i utwierdzamy, oraz wszystko coby się z niemi niezgadzało, lub przeciwnie w tey mierze działo, znosiemy, kassuiemy i za nieważne deklaruie-

ANNO 1764 my. Wielmożni Pieczętarze Oboyga Narodów, aby według Konstytucyi R. 1717. wyżey namienione Prawa, sobie zalecone mieli mieć chcemy. A gdyby zaś co przeciwko tym Prawom, *Formulæ Regiminis* i przywilejom Szlacheckim, i innych Obywatelow popełniło się UU. Instygatorom Koron: i W. X. Litt: aby *ad instantiam* każdego, *ibi ubi de jure venerit*, Przestępców dla odebrania należytey kary zapozwali, *Serio* zlecamy i nakazuiemy. Ibid: fol. 44. Tit: *Warunek V. VII. fol. 358.*

1768 Nro 21. *Z Traktatu R. 1768.* Ponieważ przez Konstytucyą Seymu Konwokacyinego *It.* Xięstwo Kurlandzkie, iako też Koronacyinego *Tit.* Xięstwo Kurlandzkie i Semigallskie, = w Roku 1764. zaszłych Xże Jmć Ernest Jan z Potomstwem Mężkiey Płci, przy Possessyi Xięstw pomienionych, Rzeplitey Hołdownych, zupełnie zachowany został, i to wszystko co w czasie unieszczęśliwienia tegoż Xiążęcia, na przeciw iego Prawom, bez wiadomości i zezwolenia na to Stanow Rzeczypospolitey, stało się, iest skassowane i zniszczone, a Szlachcie przerzeczonych Xięstw, pod Rygorem Praw przykazano, aby Xciu Własnemu Powinne *Hommagium* oddali i onemu wierni, i posłuszni byli, Część zaś Szlachty Kurlandzkiey; Xciu Jmci nie przychylna, na przeciw temu wiele rozróżnienia, kłotni i nieposłuszeństwa popełniła, a przez Process Ordynaryiny, dostatecznie rozsądzone być nie mogło. Przeto cożkolwiek na Fundamencie, pomienionych Konstytucyi za wstawieniem się Nayiaśnieyszey Imperatorowey Jmci całey Rossyi, dla przywrócenia, i ugruntowania Pokoiu, w tych Xięstwach Kurlandyi i Semigallii, iako też niemniey dla ugodzenia Xcia Jmci z Szlachtą, podług Opisow Rewersalnych od Szlachty *die 3. Octobris A. 1766.* danych stało się, to wszystko aby było w swoim wigorze, i mocy zachowane, przykazuiemy. Nadto, mocą ustawy teraźnieyszey; wszystkie Akta Seymu Kurlandzkiego, które Szlachta bez powagi Xiążęcey czynić poważyła się, za nieprawne uznaiemy, tudzież wszelkie Pisma, iakowe przez tę Szlachtę, od czasu szczęśliwego przybycia, do Kurlandyi Xcia Jmci, naprzeciw Jego Godności osobistey, także Prawom Xiążęcym i kraiowym, *in publicum* powychodziły, nie mniey i Relacyą przed Stanami Kurlandzkiemi dnia 1. Lipca w Roku 1767. podczas Seymu Narodowego uczynioną, a powyżey wspomnionym Rewersałom, przez Szlachtę danym przeciwną wieczyście umarzamy. A temuż Xciu Jmci Kurlandzkiemu i następuiącym po nim Płci Mężkiey Sukcessorom, mocą Konstytucyi teraźnieyszey, spokoyną Possessyą Xięstw wymienionych, Kurlandzkiego i Semigalskiego, ze wszystkiemi Prawami, iakie tylko *per Pacta primævæ Subjectionis* Konwencyą Gdańską, i *Privilegia Investitutarum* onemu służą, i iakie dawnym Xiążętom Kurlandzkim Predecessorom Iego służyły zupełnie i wiecznie zachowuiemy. To zaś wszystko co naprzeciw tymże Prawom, iakożkolwiek wkroczyło, znosiemy, Xięstwo Kurlandzkie i Semigallskie, przy Prawach Fundamentalnych, tudzież *Circa Formulam Regiminis*, iako i Szlachtę, przy ich własnych Przywileiach, i wolnościach, nie mniey i Miasta przy ich dawnych Prawach, aby na zawsze zachowane były mieć chcemy = 2. Gdyby w przypadku ktory z Sukcessorow Xcia Jmci teraźnieyszego Kurlandzkiego, za uprosżonym sobie od Krola Jmci i Rzeplitey na to zezwoleniem, aby nie sam w Osobie własney lecz przez Plenipotencyariusza *Hommagium* od-

dał

ANNO 1768

dał w takowym razie Szlachta Kurlandzka; nie ma się żadnemi pretextami zasłaniać, lecz temuż Xięciu Jmci, skoro przez Plenipotencyaryusza swego, Inwestyturę weźmie, natychmiast *Hommagium* z Osob swych oddać, i onemu posłuszną bydź powinna. = 3. Wolno także będzie Xciu Jmci, gdyby aktualny Fiskał iego, lub zachorował, lub też w innych Interessach był zatrudniony, na mieysce iego Substytuta, z Adwokatów *Judicij Aulici* wyznaczyć. = 4. Juryzdykcya Nayważsza Xcia Jmci podług Praw dawnych, i cokolwiek się do tych więcey ściąga, wcale się zachowuie; i gdyby sam w osobie swoiey, z przyczyn słusznych wraz z Konsyliarzami *in Judicio Aulico*, chciał zasiadać, nikt mu tego na potym przeczyć nie powinien. A iako Xiąże Jmć Kurlandzki, ma *Jus agratiandi* w Xięstwach Kurlandzkim i Semigalskim; tak gdy go w iakim przypadku użyć zechce wolno mu to na zawsze będzie, byle to *sine Præjudicio Tertij* było = 5. = Także Dobra Xcia JMci, tak Stołowe iako też i inne, dla powiększenia przez lepsze Gospodarstwo z nich intrat zostawać maią na zawsze w wolney dyspozycyi i rozrządzeniu tegoż Xcia Jmci, i nikt w iego Dyspozycye Ekonomiczne mięszać się nie powinien = 6 = *W tymże Artykule opisane iest wyznaczenie Kommissyi do Rozgraniczenia Litwy od Kurlandyi.* = Już to iest iasnie opisano, *in Pactis Subjectionis* Xięstw Kurlandzkiego i Semigalskiego, &c *in Investiturис* J. WW. Xiążąt Kurlandzkich i Semigalskich, że Appellacya do Sądów Naszych Relacyinych, iamemu tylko Stanowi Szlacheckiemu iest pozwolona, a zaś *in decisione Commissorali, Anni* 1717. do tey wolności i *Advocati Causarum* są przypuszczeni. inni zaś Obywatele pod Juryzdykcyą J. W. Xcia Kurlandzkiego będący, do rzeczonych Sądów Naszych Relacyinych, appellacyi nie maią pozwoloney, a zatym wolność appellowania, przy samey Szlachcie Kurlandzkiey i Semigalskiey, iako też *penes Advocatos Causarum* zostawuiemy. i innym Obywatelom teyże Appellacyi zakazuiemy, = 7. = Zabiegaiąc zakłóceniom długim i kosztownym, między Obywatelami W. Xięstwa Litewgo i Obywatelami Xięstw Kurlandzkiego: Semigalskiego, o zbiegłych Poddanych, i z rozmaitych innych przyczyn zachodzących, (w których Nayiaśnieysi Predecessorowie Nasi w latach 1601. 1611. 1615. 1638. Kommissye wyznaczali, a te skutku swoiego nie wzięły) za porozumieniem się z J. W Xiążęciem Kurlandzkim, na przyszłym da Bóg Seymie, takowe przedsieweźmiemy śrzodki, aby dla każdego z wspomnianych Obywatelów należyta i nieodwłoczna, uczyniona była sprawiedliwość; a tym czasem zakazuiemy Kurlandczyków maiących, lub nie maiących possessyą w Litwie, pozywać do Sądu W. X. Lit: o rzeczy, dobra, lub ludzi, w Kurlandyi będących, iako też zakazuiemy, obywatelów Litewskich maiących lub nie maiących Possessyą w Kurlandyi, o rzeczy, Dobra, lub ludzi będących w Litwie pozywać. = Chcąc każdego przy Prawach swoich zachować, ustanowioną Komorę Celną W. X. Lit: w Xięstwie Semigalskim w Jlluxcie, znosiemy, i na przyszły czas w Xięstwach Kurlandyi i Semigallii, ustanowienie tychże Komor, Kommissyi Skarbu Lit: zakazuiemy. Będąc Stan Szlachecki Xięstw Kurlandzkiego i Semigalskiego, od czasu *Pactorum Subjectionis, ad Prerogativas Ordinis Equestris*, w Naszey Rzeczypospolitey przypuszczony, z tego powodu wolność Szlachcie Rodowitey Polskiey i W. X. Lit: od płacenia Cła Kupieckiego służącą; i Szlachcie Kurlandzkiey zawsze należytą, na żądanie J. W. Xiążęcia i teyże Szlachcie odnawiamy; *A.* 1768. *fol:* 113. *Tit: Xięstwo Kurlandzkie. Vol. VII. fol:* 609. Xięstwo Kurlandzkie i Semigalskie;

ANNO 1764 będzie zachowane na zawſze, przy Prawach ſwoich Duchownych, podług uſtaw Kraiowych, i nikt przymuſzonym nie będzie pod iakimkolwiek pozorem, do wyznaczenia Placow, na wyſtawienie Kościołow i Domow, do tego należących, lub też naznaczenia iakowego Domu, do obchodzenia nabożeńſtwa Publicznego Katolickiego Rzymſkiego, zoſtawuiąc iednak w całości Prawo, adminiſtrowania Sakramentow chorym, gdziekolwiek, znaydować ſię będą. = §. I. = Religia Grecka Oryentalna Nieunitow, będzie miała wolne zachowanie obrządku ſwego w Xięſtwach Kurlandyi i Semigallii, od nikogo w tym nie uznaiąc przykrości ani przeſzkody. = §. II. = Duchowieńſtwo Katolickie nie będzie mogło (z uſzczerbkiem Inweſtytury Xiążęcey,) ſprzeciwiać ſię Prawom Xiążąt i ich Konſyſtorzom. = §. III. = Duchowieńſtwo Katolickie nie będzie mogło z krzywdą Praw Kraiowych, dawać śluby ſłużącym i poddanym, bez pozwolenia ich Panow. = §. IV. = Plebani w Miaſtach Mitawie i Goldyngu, będą obowiązani podług wyrażenia Kommiſſyi 1717. i ugody w Warſzawie 1740. między Xiążęciem Kurlandzkim, i ſami Plebanami uczynioney, i nakoniec *ſecundum Reverſales* przez Xcia JMci R. 1764. wydanych powrocić Dobra Xciu Neu-Fridrischoff i Rörznen, przeſtaiąc na tym, co im w zwyż wyrażonych poſtanowieniach warowano. = §. V. = Kościoły i ich należytości, ktore przez niektorych tylko wſpoł Kollatorow, z krzywdą drugich uſtąpione Katolikom powrocone bydź powinny. Religii wyznania Auſzpurſkiego, a to ſię ma rozumieć od pierwſzego dnia Stycznia *incluſive* R. 1717. co iednak nie powinno ſię ſciągać do Kościoła Farnego w Jlluxcie, ktory z Kollegium z Szkołami, Dobrami, i wſzyſtkiemi do WW. OO. Jezuitow, należytościami, w Dobrach Dziedzicznych Wielmożnego Jozefata Zyberka Kaſztelana Inflantſkiego, dla tychże Oycow ufundowany, powagą tego Aktu oſobnego *approbatur* = §. VI. Wſzyſtkie w powſzechności Kościoły, oboyga wyznania Ewangelickiego, ktore teraz w Xięſtwie Kurlandyi i Semigallii ſą, i ktore na potym uſtanowione będą, zoſtaną na zawſze dla tychże wyznaniow nie będą podlegały, pod żadnym pozorem iakieykolwiek odmianie lub reformie. = §. VII. = Nie będzie można wyſtawiać Kościołow, Kaplic ani Klaſztorow, w Dobrach Xiążęcych i w Miaſtach bez pozwolenia iego, ani w Dobrach Szlacheckich bez pozwolenia Dziedzicow. A iako zabroniono ieſt przez Konſtytucye Rzeczypoſpolitey, aby Duchowieńſtwo nie mogło nabywać Dobr, na pożytek Kościoła lub Zgromadzenia iakiego, więc taż ſama Konſtytucya, ma bydź Prawem i dla Kurlandyi, z temi iednak Excepcyami ktore ſą w Konſtytucyi wyrażone. = §. VIII. = Jako zaś w Państwach Rzeczypoſpolitey, przez porownanie w Prorogatywach Obywatelſkich, Grekow Nie-Unitow i Dyſſydentow oboyga Konfeſſyi, z Katolikami *Capacitas* do honorow i łaſk Krolewſkich, tym ſamym Prawem ktore Katolikom ſłuży, i Kurlandczykom oboyga Konfeſſyi, przez ten Akt oſobny ieſt, przyznana; tak w Kurlandyi i Semigallii, Szlachcie tychże Religii, iako też Katolickiey, Kurlandczykom i Polakom, byle tamże byli *Poſſeſſionati*, wzaiemna rowność ſłużyć powinna. Co ſię rozumieć ma i o Mieſzczanach, co do Prerogatyw Mieyſkich. *Traktat R. 1768 fol: 70. Tit: Art: IV. Vol: VII. fol: 589.*

1768 **Nro 22.** Ze każdemu dotrzymywać należy Prawiemu ſłużących, więc i Powiatu Piltyńſkiego Obywatelom, według Traktatu między Nayiaśnieyſzym Stefanem Batorym Polſkim, i Fryderykiem II. Duńſkim Krolami, w R.

1585. Dnia 10. Grudnia w Kronenburgu zawartego, iako też według Pokoiu Oliwskiego, tychże Praw całość i Possessyi aktualnych spokoyność, teraźnieyszym Aktem osobnym na wieczne czasy opatruiemy i ubespieczamy. = §. I. = A nayprzod Powiat cały Piltyński, tak iak się znaydował przed wspomnionym Rokiem, Traktatu Kronenburskiego, nie tylko co do Wiary i co do Kościołow, ale też co do przemiany, natury Dobr Kościelnych Katolickich w Swieckie zostawuiemy, i tytuł Biskupstwa Piltyńskiego bez Possessyi żadney w Powiecie Piltyńskim od wspomnionego czasu zaniechany, a potym *de Anno* 1685. do Biskupstwa Inflantskiego, przez Nominacyą Nayiaśnieyszego Krola Jana III. przywiązany, umarzamy. I z tey Nominacyi wszczęty, między Wielebnemi Biskupami Inflantskiemi, a Szlachtą Piltyńską Proces w Sądach Relacyinych, w wieczną niepamięć podaiemy, i że Powiatowi całemu Piltyńskiemu, iako Sekularyzowanemu szkodzić w żadnym czasie nie powinien, deklaruiemy = §. II. = Rządu wewnętrznego w tym Powiecie ustanowienie, przez Kommissyą 1617. od Nayiaśnieyszego Krola JMci Zygmunta III. wyznaczoną, *in suo Robore* zostawuiemy, z tym iednak dokładem, żeby w tymże Powiecie, nie tylko Dyssydentskiey oboyga Konfessyi, i Katolickiey Rzymskiey Wiary, ale też Greckiey Oryentalney Nie-Unickiey wolne było sprawowanie, i żeby Religie wyżey wyrażone, do Urzędow, Dziedzicznych osiadłości, na przeszkodzie nikomu nie były. = §. III = Szlachta tegoż Powiatu Piltyńskiego iako i ci ktorzy od nich do tych czas, za Szlachtę Obywatelską, należącym i uroczystym przyięci sposobem, w rowności Praw swoich z inną Szlachtą Inflantską, bez żadnego względu na rożność Religii, zupełnym Prawem, i Prerogatywami w Rzeczypospolitey, i w należących do niey Prowincyach, aby tylko tamże byli *Possessionati*, zaszczyceni bydź maią, i *vice versa* w Powiecie Piltyńskim Szlachta Polska, i należących do Rzeczypospolitey Prowincyi, rownemi Prawami, *aequalitate* i Prerogatywami *gaudere* powinni. = §. IV. = Co się zaś Zamku czyli Starostwa Piltyńskiego, tudzież Dobr i Folwarkow do niego należących tycze, to względem tych Ordynacya *Formulae Regiminis* nienaruszenie obserwowana będzie i Possessorowi aktualnemu Staroście, całość Prawa dożywotniego zastawy ubespieczamy, inne zaś Dobra przez Szlachtę i Obywatelow Powiatu Piltyńskiego, tamże osiadłe, *circa tenorem* Konstytucyi R. 1764 o Inflantach, konserwowane zostaną, i Possessorowie ich, osobney na nie konfirmacyi, szukać obowiązani nie będą. Tudzież aby poddani Szlachty Piltyńskiey, *ubiq; locorum deprehensi*, onymże wydawani byli, mieć chcemy, *in casu* zaś dochodzenia przez Prawo, tychże poddanych, ażeby Szlachcie Piltyńskiey, w każdym Sądzie sprawiedliwość administrowana była. *Ibidem fol: 73. §. Artykuł V. Vol. VII. fol: 591.* ANNO 1764

Nro 23. Reassumuiąc *Pacta Subjectionis*, *provisionem Ducalem Diplomata Investiturarum*, ugody wszystkie i uchwały, iako też opisy Rewersalne W. Xcia Kurlandzkiego i Semigalskiego na ktorych się zasadza *nexus Feudalis*, między Nami i Rzecząpospolitą a W. Xięciem Jmcią, iako też naywyższa Nasza Władza i Zwierzchność, to wszystko nie wzruszone, i nie naruszone nigdy mieć chcemy. 2. Upewniamy przeto W. Xięciu Jmci. i iego Następcom wiary i posłuszeństwa Nam i Rzeczypospolitey dochować maiącym *Superioratum* 1778

ANNO 1775 *Territorialem*, *praeminentias Jura*, & *Regalia* tym ſpoſobem, ktorym mu ſię przynależą, podług Dyploma na Inweſtyturę i *Proviſionem Ducalem*, a ktorych on iako też Jego Anteceſſorowie, *poſt infeudationem* używali, albo podług Prawa używać mogli, dla czego ieżeliby ſię co między Nami, a W. Xciem Jmcią względem wyżey pomienionych rzeczy przytrafiło, o coby ſię z iedney lub drugiey ſtrony umowić, lub ugodzić potrzeba było, w takim razie wyznaczemy Naſzych Kommiſſarzy, tak z Senatorſkiego iako też Rycerſkiego Stanu, od Przyſięgi, ktorą ſię Nam i Rzpltey obowiązali uwolniemy, i powtornie do ſprawiedliwego rozſądzenia obowiążemy. Co zaś na ten czas od przerzeczonych Kommiſſarzy Naſzych, oſądzono i uſtanowiono będzie, to za ważne i z oboiey ſtrony, zachowane bydź maiące mieć chcemy. 3. Rownie także Stanowi Rycerſkiemu, Miaſtom, i wſzyſtkim Obywatelom powſzechnie wſzyſtkie wolności, Prawa, Przywileie, i Prerogatywy w Paktach *Subjectionis*, w Przywileiu Xcia Gottarda; i Formie Rządu opiſane, a im ſłużące wraz z Poſſeſſyami Dobr, *tam allodialium quam Feudalium*, wiecznemi czaſy potwierdzamy. 4. Ponieważ zaś Konſtytucya w R. 1768. zniosła iuż była te wſzyſtkie *abuſus*, ktore były wprowadzone, przeciwko Przywileiom W. Xcia Jmci i Stanu Rycerſkiego, tudzież Kardynalnym Prawom Xięſtw, przetoż tę Konſtytucyą reaſſumuiemy, i przywracamy na nowo wſzyſtkie Prawa Xiążęce, iako też Prawo Kardynalne tych Xięſtw, *ſecundum Pacta ſubjectionis*, *Proviſionem Ducalem*, *Diploma Inveſtiturae*, *Privilegium Nobilitatis*, & *Formulam Regiminis; juraque Municipalia*, i dla uwiadomienia ſię, ieżeli ſię w czym nie wykroczyło przeciwko temu wſzyſtkiemu, przez nowe uchwały, końcem poprawienia zdrożności ieżeli ſię iakie wkradły, i przyprowadzenia rzeczy do pierwſzych obręb, iako też aby wſzyſtkie bezprawia około Granic *noviſſimi Poſſeſſorii ſive reſtitutionis* wprowadzone *praevio examine* były znieſione, mocą teraźnieyſzego Seymu, Komiſſarzy z Senatorſkiego i Rycerſkiego Stanu wyznaczemy, ktorzy opatrzeni Inſtrukcyą z Kancellaryi Naſzey, kiedy Nam ſię będzie zdało, za poprzedzeniem *Innoteſcentialium*, do Mitawy ziadą, i tam z W. Xięciem Jmcią, z Naywyżſzemi Konſyliarzami, i Deputowanemi od Stanu Szlacheckiego, ktory na ten czas ma bydź konwokowany, z Delegatami także od Miaſt, naradzą ſię o przyzwoitych i ſkutecznych środkach naprawienia *abuſus*, i znieſienia uciążliwości, ieżeliby ſię iakie ſprawiedliwe znalazły racye, także proźby i żądania *intervenientium* wyſłuchaią i wſzyſtkie ſprzeczki ktore zgodnie nie będą mogły bydź ułożone, rozſądzą, ułatwią i podług Prawa decydować będą. 5. Znoſiemy także zaraz, i kaſſuiemy: to wſzyſtko co ſię ſtało przeciwko prawności Teſtamentu *Codicillorum*, i Inſtrumentowi Ceſſyi W. Xcia Jmci niegdyś Jana Erneſta, i żeby to wſzyſtko, ieżeliby ſię co przeciwko rozporządzeniu Praw publicznych na piśmie znaydowało, za wygluzowane miane było nakazuiemy. 6. Chcemy nadto, dla uniknienia wſzelkiego zamięſzania w Juryzdykcyach, aby Xięſtwa Kurlandyi i Semigallii, i ich Obywatele zachowani byli, przy ſwoich Przywileiach *Inſtantiarum*, *in Juribus Provincialibus* & *Municipalibus* zaſadzaiących ſię, przetoż ani Kommiſſye procz Inſtancyi, ani Sprawy Sądowe, do tychże Inſtancyi należące, wyciągane od nich nie będą do Sądow Relacyinych, dopieroż *Judicata* w tychże Inſtancyach zapadłe, od ktorych nie zaſzła Appellacya, pod żadnym pozorem znoſzone nie będą, ale raczey w mocy ſwoiey, podług iſtoty rzeczy oſądzoney

zoſtaną

zostaną, *salvi conductus contrarii Formulae Regiminis* nie maią bydź związane, i żeby na uszczerbek Zwierzchności i władzy W. Xcia Imci, nie były czynione żadne dyspozycye, przeciw Prawom Kardynalnym, ostrzegamy; A ieżeliby się miało co w tey mierze rozporządzić, o tym Plenipotenta W. Xcia Imci uwiadomić rozkażemy. 7. Ponieważ zaś iuż przez *Pacta Subjectionis* w sprawach trudnych i naywyższey wagi, pozwolona była Stanowi Rycerskiemu Appellacya do Ziazdu Powiatowego, a potym po zniesieniu tego Ziazdu, Forma Rządow, Appellacyą od Sądow Zadwornych, wszystkim bez wyięcia, w Sprawach waloru 600. Zł: i tyczących się honoru, do Nas przenieść postanowiła, przetoż My stosuiąc się do § 10. Formy Rządow, aby rowność sprawiedliwości zachowana była, Appellacyą od Sądow Zadwornych Kurlandzkich do Tronu Naszego w przypadkach Prawem przepisanych, wolną mieć chcemy, iżeby naywyżsi Konsyliarze Xcia Imci, mogli Nam i Konsyliarzom Naszym, przysyłać na Piśmie zdanie swoie, czyli w Sprawie Appellowaney, miałaby bydź przyięta Appellacya? pozwolenie daiemy, zachowuiąc sobie i Konsyliarzom Naszym moc i władzę decydowania, o przyięciu takowey Appellacyi, ostrzegaiąc iednak to co iest warowano w § 17. i 22. Formy Rządow, o nie dopuszczenia Appellacyi, i powściąganiu poźno Appelluiących, mocą ktorych Praw karę, *in contravenientes* w Formie Rządow opisaną, ustanawiamy. Wolno także będzie W. Xciu Jmci, Miastom swoim iednemu lub więcey, i każdemu z swoich Poddanych, Stanu Mieyskiego ieżeliby ktory w Sądach Xiętwiego, czuł się uciążony, i w Prawie swoim ukrzywdzony, pozwolić mu Appellacyi do Sądow Relacyinych, ktora że może bydź przyimowana deklaruiemy. 8. Ponieważ podług § 19. Formy Rządow Szlachcicowi iednemu lub więcey maiącemu, lub maiącym Sprawę z Aktoratu swego, przeciwko Xiążęciu, *Forum* w Sądach Relacyinych iest naznaczone, nie zaś przeciwnie, dla tego ieżliby się iakie sprawy Cywilne, lub Kryminalne z Aktoratu samegoż Xcia Imci, pod imieniem Instygatora Xiążęcego, maiące bydź sądzone przeciw Szlachcie, przytrafiły, te w własnym *Forum* dla Szlachty przepisanym, podług Formy Rządow maią bydź sądzone i decydowane, zachowuiąc wolną Appellacyą Stronie, ktora się uciążoną czuć będzie. 9. Ponieważ także do wiadomości Naszey doszło, iż wkradło się wiele bezprawiow, *contra Jurisdictionem Patrimonialem* Szlachty, polowaniu & *Jura littoris*, na ktorych poprawienie nie zdaie się, aby potrzeba wchodzić w roztrząśnienie Sprawy; przeto My *proprio motu*; z naywyższey Naszey mocy ustanawiamy, aby na potym wolni ludzie bądź Obywatele, bądź Cudzoziemcy we Wsiach Szlacheckich, albo Xiążęcych mieszkaiący, mieli swoie *Forum Coram Capitaneo, vel Capitaneo Majori, ejusdem Districtus.* Zeby zaś sprawiedliwość przewłoki nie miała, w Sprawach osobliwie Kryminalnych, przetoż chcemy aby dla bespieczeństwa publicznego, i roztrząśnienia Spraw i występkow W. Xiążę Jmć, kazał *in omnibus Capitaneatibus*, wystawić więzienia zgodne, do osadzenia, i strzeżenia w nich winowaycow, i żeby wszystkie takowe Kryminalne Sprawy, *a Capitaneis, ad Instantiam Actoris*, nawet *extra Cadentias Ordinarias judicentur.* 10. Nikt także na potym ważyć się nie ma, używać owego nieludzkiego Prawa, opanowania Dobr rozbitych na Morzu, lecz ieżeliby kto pomoc, iaką w tym niebespieczeństwie będącym przyniosł sprawiedliwą nadgrodą za pracę swoią ma się kontentować. 11. Nie mniey także, ani W. Xżę Jmć przez

ANNO 1775

ANNO 1775 ſwoich Urzędnikow, ani Szlachta, i inni ktorym polowanie ieſt wolne, polować nie będą na cudzym gruncie, bez pozwolenia *proprietarii* gruntu, zachowuiąc w całości Prawo do konſerwacyi zwierza ścigaiące ſię ktore to uſtawy tyczące ſię Zwierzchności Dziedzicow, polowania, i Dobr rozbitych na Morzu rownież w Powiecie Piltyńſkim, iako i w Xięſtwie Kurlandzkim, maią bydź zachowane. 12. Co ſię ściąga do żądania W. Xcia Jmci względem Praw, i pretenſyi Domu Xiążęcego Ketlerow, ktore mu przez ugodę Gdańſką doſtały ſię przy tych go Prawach i pretenſyach, na fundamencie przerzeczoney ugody & *inveſtiturae* zoſtawuiemy. 13. Co ſię zaś tycze Miaſt Kurlandzkich, w ſzczegulności, ta ieſt naſza nieodmienna wola, aby ich nie tylko Przywileie i Wolności, i iakieżkolwiek inne Prawa, każdemu Miaſtu, częścią przed poddaniem ſię od Miſtrzow Krzyżackich, częścią w czaſie dalſzym, od Krolow i Xiążąt w oſobności, pozwolone, ale też w powſzechności wſzyſtkie ktore przy poddawaniu ſię Inflant, Miaſtom i Stanowi Mieyſkiemu ſą pozwolone, mocą ninieyſzey uſtawy, na zawſze w całości zoſtały, i nie były *ab ullo obtrectatore* tykane. To zaś wſzyſtko co do tych czas, na uſzczerbek Miaſt, i Stanu Mieyſkiego ſię działo, i dawnym zwyczaiem, zaſzło było, za nieważne mieć chcemy, przywracaiąc też Miaſta, do pierwſzego używania Praw ſłużących, i żeby na potym na Ziazdach publicznych, nic nie było ſtanowione, co ſię tycze Miaſt, mimo ich wiedzy i zezwolenia: ſurowo zakazuiemy. Ważaiąc przytym, iak wiele dobra i wygody mogłoby wypłynąć dla Rzpltey, z kwitnącego Stanu Miaſt, i utrzymanego w nich handlu, obiecuiemy; iż zawſze na ich prożby łatwemi będziemy w przyczynianiu im Przywileiow, ile to bez uſzczerbku, trzeciego będzie mogło bydź, a to dla tego, aby w nich porządek i handel, mogł bydź, coraz bardziey pomnożony. 14. Gdy W. Xżę Jmć Kurlandzki, przeſzłey żonie ſwoiey z ktorą ſię rozwiodł, Xiężnie de Waldeck, przyobiecał roczney penſyi 6000. Czerw: Zł: tę ugodę potwierdzamy, i iey wykonywanie waruiemy. *Anno 1775. fol. 70. Tit:* Xięſtwo Kurlandzkie. *Vol. VIII. fol. 185.*

Pretenſye Ketlerowſkie do Domu Saſkiego, wyrokiem Rzpltey umarzaią ſię wiecznie. Konſt. 1775. *fol: 75. Tit:* Umorzenie; *Vol. VIII. fol: 189.*

Nro 24. Umorzenie Pretenssyi Ketlerowskich.

1775 Gdy *Vigore* Konſtytucyi Roku Tyſiąc Siedmſet ſześćdzieſiątego, Oſmego; *titulo*: Aſſekuracya gruntuiącey ſię na Konſtytucyi Roku Tyſiąc Siedmſet Sześćdzieſiątego, Czwartego, wſzelka wzaiemna Pretenſya, Rzeczypoſpolitey do Nayiaśnieyſzego Domu Saſkiego, i Tego Domu do Nayiaśnieyſzey Rzeczypoſpolitey zoſtała umorzoną z wzaiemną ſatysfakcyą i że przez to obowiązki przyiaźni, i dobrego porozumienia ſię, ſą odnowione więc potwierdzamy rzeczoną Konſtytucyą, we wſzyſtkich Iey Kontentach, a gdy przez tę Konſtytucyą wſzelaka pretenſya do Nayiaśnieyſzego Domu Saſkiego, ieſt znieſiona, więc podług uſtąpienia uczynionego, Nam pezez JW. Xiążęcia Jmci Kurlandzkiego, dziś panuiącego, iż wſzyſtkie iego pretenſye do Nayiaśnieyſzego Domu Saſkiego z Dziedzictwa Ferdynanda Ketlera Xcia Kurlandzkiego, pochodzące powinny bydź poczytane, za umorzone, chcemy i deklaruiemy, że owe Pretenſye ſą w Rzeczy ſamey umorzone przez J. Wielmożnego Xcia Imci Kur-

landzkiego dziś Panuiącego, który w tym Punkcie iedynie na Naszą zdał się wolą, a zatym iako przez Dekret Sądow Naszych relacyinych, po wyszłych Terminach *Edictalium* wszystkie Pretensye do Jaśnie Wielmożnego Xcia Kurlandzkiego, *ex Re* Kredytorow rzeczonego, Xcia Ferdynanda Ketlera ściągaiące się, zostały takze umorzone, tak te umorzenie za niewzruszone mieć chcemy, i Jaśnie Wielmożnego Xcia Kurlandzkiego spokoyność w tym Punkcie ubeśpieczamy. *Vol. VIII. fol. 189.* ANNO 1775

N^ro^ 25. Chcąc każdemu uczynić Sprawiedliwość JW. Xciu Kurlandzkiemu, tudzież Stanowi Rycerskiemu, Miastom i wszystkim Obywatelom Xięstwa Kurlandzkiego i Semigalskiego, Prawa, Przywileje, Wolności, i Prerogatywy, w ogólności im nadane potwierdzamy, w szczegolności zaś Inwesttyturę JW. Xcia, *Pacta Subjectionis Privilegium Nobilitatis*, *Privilegium Ducis Gothardi*, *Formulam Regiminis*, *Decisiones Commissoriales de Anno* 1642. i 1717 *Pactum* JW. Xcia Ernesta Jana, *de die 8. Junij* 1737. *&* *Actum Compositionis de die 8. Augusti* 1776. Ktory to Akt na ostatnim Zgromadzeniu Stanów Kurlandzkich, między JW. Xiążęciem i Stanem Rycerskim ustanowiony, *Pro Supræma Nostra Authoritate*, we wszystkich iego Punktach, i Klauzulach umocniamy i ratyfikuiemy = Gdyby zaś o właściwy Sens tych ustanowień za Fundament Prawa Publicznego Kurlandzkiego położonych (ktorych moc wieczną bydź chcemy, i ktore chyba za zezwoleniem Powszechnych Stron odmienione bydź mogą) tudzież Konstytucyi stosuiących się, do Xięstwa Kurlandzkiego, między JW. Xiążęciem i Stanem Rycerskim, Spór iakowy nastąpił, tedy nam iako *Domino Supremo & Directo*, tłumaczenie Ich i Deklaracyą Autentyczną, po weyrzeniu wprzod w okoliczności Sprawy, i wysłuchaniu tych ktorych należy rezerwuiemy, nie deroguiąc iednak wzwyż rzeczonym Prawom Fundamentalnym. Poki zaś takowe tłumaczenie nie nastąpi, to o co rzecz idzie, *in statu quo* pozostać, a tym czasem podług zwyczaiu i Possessyi rozsądzonym być powinno. A ponieważ niektore poroźnienia, *in Puncto* Artykułu Trzeciego ostatniey Konstytucyi względem Xięstwa Kurlandzkiego ustanowioney, między JW. Xiążęciem i Stanem Rycerskim Kurlandzkim iuż wszczęte, w wspomnionym zaś Akcie kompozycyi, za zgodą obuch stron, do decyzyi Naszey odesłane zostały; Przeto stosuiąc się do Opisu rzeczoney Konstytucyi i przyczyn, ktore nas naowczas, do ustanowienia takowego Prawa pobudziły, wszystkie Dobra od przeszłych Xiążąt Obywatelom Kurlandzkim lennością nadane, i w czasie wzmiankowaney konstytucyi, ieszcze iakimkolwiek bądź Prawem przez nichże posiadane, *pro Irreversibilibus* deklaruiemy; i takowe z innemi Dobrami allodyalnemi, co do natury ich zupełnie porownywamy, zupełną moc dysponowania onemi, równie iak prawdziwie allodyalnemi, teraźnieyszym Possessorom i ich Dziedzicom, i Sukcessorom oboiey Płci raz na zawsze nadaiąc. *Konstyt*: 1776. fol. 14. Tit. *Xięstwo Kurlandzkie Vol. VIII. fol. 847.* 1776

N^ro^ 26. Powiatu Naszego Piltyńskiego *Circa Statum Suum Sæcularem, Formam Regiminis, Jurisdictionem Civilem, Ecclesiasticam ac Ordinationes* przez Nas, albo Antecessorow Naszych iemu nadane, konserwuiemy; od wszelkiey Impetycyi lub Pretensyi, pod iakimkolwiek bądź Pretextem wolnym deklaruiemy; 1776

ANNO 1776 i wszystkie Traktaty i Prawa do tego ściągaiące się, tak dawnieysze iako i nowe Reassumuiemy: w szczegolności zaś Obywatelow i Miasta, przy Przywileiach Wolnościach, i spokoyney Possessyi ich Dobr na wieczne czasy zachowuiemy; i na ten koniec stosuiąc się do Konstytucyi R. 1631. 1635. 1669. 1726. i 1764. Bespieczność Dobr Stanu Rycerskiego obwaruiące, Oraz i Konstytucyi Seymu *Convocationis* 1764. *Sub Titulo* = Xięstwo Inflantskie, z tym samym warunkiem i do Powiatu Piltyńskiego rozciągaiąc, Szlachty Piltyńskiey Prawo rewindykować i dochodzić *in Foro rei sitæ* Dobra przez Osoby *extra æqualitatem* zostaiące posiadane, nadaiemy i utwierdzamy. Ibid: fol: 15. Tit: *Powiat Piltyński Vol. VIII. fol. 848*

URZĘDY URZĘDNICY.

Nro I. De Dignitatibus & Officiis,

1538 Quia Dignitates & Officia post Conventum proxime præteritum juxta antiquam Consvetudinem per nos collata, non licet nobis abrogare & ab eis quibus collata sunt amovere & auferre, quod talis deturbatio & degradatio Personarum insignium Nomini eorum notam inureret essetq; intestini odij, & diffidij, non leve incentivum, ideo infuturum dum vocabunt, per cessum vel decessum præsentium Possessorum secundum Statuta Regni nostri futuris temporibus illa personis idoneis conferemus *Vol. I. fol. 530. A. 1538.*

1550 **Nro 2.** Zabiegaiąc trudnościom Ludzkim, ktoreby rość mogły, ustawiamy: iż żaden Urząd niema do nikogo iezdzić dla przyimowania Zapisow, albo zeznawania iakiego, ani przyimować żadnego zeznania od żadnego Stanu Człowieka, iedno przy Akciech, gdy będzie *personaliter constitutus, ad Acta sanus mente.* O co się tknie Osoby naszey, to tak zostać ma, iako się do tego czasu zachowywało, iż przy Osobie naszey syłać Nam wolno do każdego tego, potrzebuiącego Chorobą złożonego *Vol. II. fol. 597. A. 1550.*

O Negligencyi Dignitariorum & Officialium Ktorzykolwiek są de Corpore Regni.

1565 **Nro 3.** Iż się przez te czasy niemałe Negligencye w Koronie, i w Państwach Naszych działy, od Dygnitarzow i Urzędnikow Ziemskich: tedy za Radą Panow Rad Naszych, a za dobrowolnym, do tego wszystkich ktorzy tu na tym Seymie *præsentes* byli, pozwoleniem, wszyscy ci ktorzy tu natenczas byli, a ktore nam Posłowie Ziemscy deferowali, sami dobrowolnie bez Pozwu, i bez Roku przed nami są usprawiedliwieni. A inne ktorzy *Absentes* byli, na inny Seym spozywać, rozkażemy, i przeciwko nim wedle Prawa postępować będziemy. A takież i potym przeciwko innym takim wszystkim: aby się na potem żadne negligencye niedziały, i Prawa a ustawy Koronne w dobrym porządku, i dostateczney exekucyi były.

Opatruiąc to iednak na potym, żeby *in sequellam* nieszło, że się tu teraz dobrowolnie bez Pozwow wszelakich *Dignitarij & Officiales præsentes* dla dobrego Rzepltey, folguiąc czasom i rzeczy ułacniaiąc, usprawiedliwiali: i iako to

dobro-

dobrowolnie teraz czynili, tak to też i na potem przy ich dobrey woli zostawiamy. Ale za deferowaniem Posłow Ziemskich i za pozwaniem Naszym albo Instygatora Naszego: tedy na tymże Seymie na ktory pozwani będą to usprawiedliwienie wedle starodawnego zwyczaiu i Praw przednieyszych, nieodwłocznie uczynić będą powinni: i My tedy z nich sprawiedliwość uczyniemy. A co się tycze, żeby im o Poselską instygacyą wolno było każdemu innemu *privatim* instygować przeciwko niedbałym Dygnitarzom i Urzędnikom, tedy też zawzdy będzie wolno wedle Statutu. *Vol. II. fol. 676. Anno. 1565.* ANNO 1565

Nro 4. Vices-Gerentia Abrogata.

A iż w tym Woiewodztwie Mazowieckim poki to Stare Mazowieckie Prawo, i Statuty w cale mieli, do wiela rzeczy był im potrzebny Wices-Gerent Krolewski, przeto iuż *ex nunc & a modo* ta Wices-Gerencya w Mazowszu ustać ma; ktorą My iuż mocą Seymu tego na wieczne czasy umarzamy, abrogujemy, i w niwecz obracamy. Ale Woiewoda każdy Mazowiecki takąż władzą i powinność na Osobie nieść, i dosyć iey czynić ma i powinien będzie, iako insi Woiewodowie w Koronie Polskiey niosą i maią, i ktora w Statuciech Polskich iest opisana. Ale iż niektorzy z Panow Rad Koronnych tę Nam Sprawę dali, żeby dla ubogiey Szlachty, w Sprawach Sądowych było tam potrzeba nieiakiego opatrzenia, przeto iuż daley nic nie wspominaiąc tey Wices Gerencyi, teraz na wieczne czasy abrogowaney ma bydź na przyszłym Seymie o tym mowiono. I tamże *de unanimi omnium Ordinum Regni consensu*, będzie mogło bydź co postanowiono. *Vol. II. fol. 928. Anno 1576.* 1576

Nro 5. Leżenie.

Leżenie Xiąg Ziemskich w Krakowie ktore były *post Dominicam Reminiscere proxime præteritam*, gdzie się przysięga Pisarska stała, *authoritate Conventus* approbuiemy *in posterum* Prawo całe zostawuiąc tak iż na leżeniu Xiąg, nigdy Pisarze i insi Urzędnicy Ziemscy, Sądowi, wszech Woiewodztw Ziem Koronnych przysięgać nie maią, iedno na Roczech Ziemskich podług Statutu. *Vol. II. fol. 1272. Anno 1589.* 1589

Nro 6. Mieysca Urzędnikow Bracławskiego, i Wołyńskiego Woiewodztw.

Postanowiemy też aby Urzędnicy Ziemscy w tych Woiewodztwach także Dygnitarze przez nas kiedy będą dani aby mieysca swe, obyczaiem mieysc Koronnych Woiewodztw odprawowali, tym porządkiem Podkomorzowie, Chorążowie, Sędziowie, Stolnikowie, Podczaszowie, Łowczowie, Podsędkowie, Cześnikowie, Miecznicy, Skarbnicy, Woyscy. *Vol. II. fol. 1281. Anno 1589.* 1589

Nro 7. O Przysiędze Urzędnikow Ziemskich w Woiewodztwie Mazowieckim.

Za prozbą Posłow Ziemskich Mazowieckich uchwalamy: aby Urzędnicy Ziemscy *in absentia* Woiewody, albo Kasztelana, mogli przysięgę oddawać, co- 1593

ANNO *ram Officialibus & Nobilitate illius Terræ*, na Rokach Ziemſkich. *Vol. II. fol. 1410. Anno 1593.*

Nro 8. O Urzędzie i Powinności Woiewodzey i Starościey.

1562 *Item* rokazuiemy Staroſtom Naſzym i Woiewodom, aby około uſtaw Rzemieślnikow robot ich, także też Kupcom kupie ich, Urzędom i powinności ſwey doſyć czynili, pod winą w Statucie opiſaną. *Vol II. fol.623. Anno 1562.*

Nro 9. Ordo Officialium Terrestrium.

1611 Przełożono Nam ieſt od Stanu Rycerſkiego, iż na Seymikach i Aktach publicznych nie małe alterkacye między Urzędnikami Ziemſkiemi *de præcedentia* bywaią: ktore niezgody i waśni My uſpokoiaiąc, poſtanawiamy, aby *eo modo, & Ordine* po wſzyſtkiey Koronie Urzędnicy Ziemſcy mieyſce owe po Dignitarzach zaſiadali. Nayprzod Podkomorzy, potym Staroſta Sądowy, Chorąży; Sędzia, Stolnik, Podczaſzy, Podſędek, Podſtoli, Cześnik, Łowczy, Woyſki, Piſarz, Miecznik, potym mnieyſi Woyſcy, a w Mazowſzu Sędzia Grodzki przed Piſarzem wedle Except. Także, i Podkomorzy Ciechanowſki, wedle tychże Except, zachować ſię ma. *Vol. III. fol: 25. Anno 1611.*

Nro 10. Ordo Officialium Woiewodztwa Mazowieckiego, i Ziemie Lwowskiey, Wołynskiego, i Bracławskiego Woiewodztw.

1613 Zaſiadanie na wſzelakich mieyſcach Urzędnikow Ziemſkich według ſtarego Prawa zachowuiemy, a przeſzłego Seymu Konſtytucyą, w ktorym Grodzkie Urzędy przed Ziemſkiemi poſadzone, znoſiemy. Staroſty od tego iednak excypuiąc i wprzod ie kładąc. *Vol: III. fol: 180. Anno 1613.*

Nro 11. Ordo Urzędnikow Ziemskich Wdztwa Wołynskiego.

1613 Iż Obywatele Woiewodztwa Wołyńſkiego, Urzędnicy Ziemſcy, maią ſwoie oſobliwe Prawa i zwyczaie zaſiadania ſwoich mieyſc i ferowania z nich wot na Seymikach i Ziazdach publicznych: przeto pod Konſtytucyą *Anni 1611.* podlegać nie maią, ale przy dawnym ſwoim porządku w Prawie i zwyczaiu zoſtawać. *Vo. III. fol: 193. Anno. 1613.*

Nro 12. Urzędnicy Grodzcy Piotrkowscy, i Lubelscy.

1635 Przychylaiąc ſię do Konſtytucyi *Anni 1627.* poſtanawiamy: aby, Urzędnikow Grodzkich Piotrkowſkich i Lubelſkich, *Termino tacto* do Trybunału w Sprawach Urzędowych, nie pociągano, ale *ordinario processu*, iako i inſzemi *Officialibus* poſtępowano, *sub nullitate ejusmodi Judicatorum. Vol: III. fol: 882. Anno 1635.*

Nro 13. O Skarbnikach.

1635 Reaſſumuiąc Konſtytucyą *Anni* 1611. o porządku Urzędnikow Ziemſkich, w ktorey iż Skarbnikow między Urzędniki Ziemſkie, nie włożono, ktorzy także ſą, iako i inſi Urzędnicy Ziemſcy, *Privilegiati*, powagą Seymu teraźnieyſzego poſtanawiamy, aby Skarbnicy, iako i Urzędnicy

Ziemſcy mieyſce ſwoie między inſzemi Urzędnikami Ziemſkiemi zawſze na potym mieli po Woyſkich, co tą Konſtytucyą Naſzą na ten czas deklaruiemy. Też Konſtytucyą względem Skarbnikow, i mieyſca między, Urzędnikami ich, cale przyimuią Woiewodztwa Łęczyckie, Rawſkie, Kiiowſkie, Ziemia Czerniechowſka, i Wołyńſka. *Vol. III. fol. 885. Anno 1635.* ANNO 1635

Nro 14. Mieysce Skarbnikow.

Uważaiąc że w wielu Woiewodztwach, Urzędy Skarbnikowſkie nie maią mieyſc naznaczonych. *Conſtitutione 1611.* przeto za zgodą wſzyſtkich Stanow, po Woyſkich mnieyſzych one im naznaczamy. Także i Woiewodztwa Ruſkiego Skarbnika Ur: Staniſława Rzewuſkiego, ten Urząd ztwierdzamy. *Vol. III. fol. 958. Anno 1648.* 1648

Nro 15. Ordo Officialium Woiewodztwa Wołyńskiego, na Seymikach i Ziazdach.

Officialium Woiewodztwa Wołyńſkiego *Ordo Terreſtrium* aby *ad Inſtar* Koronnych w używaniu był, *juxta Conſtitutionem Anni 1611.* i Seymikow więcey nie turbował, waruiemy; to ieſt, takowym porządkiem mieyſca ſwoie mieć maią. Nayprzod Podkomorzowie potym Staroſtowie Sądowi, Chorążowie, Sędziowie, Stolnicy, Podczaſzowie, Łowczowie, Podſędkowie, Podſtolowie, Cześnicy, Woyſcy, Piſarze, Miecznicy i Skarbnikowie. *Vol: IV. fol: 116. Anno 1647.* 1647

Nro 16. O Urzędach Ziemskich.

Reaſſumuiemy i obiaśniaiąc dawne Prawa deklaruiemy, że Podſędkowie Ziemſcy, Urzędy Grodzkie *in ſimul* trzymać mogą Przywileie zaś na Urzędy Ziemſkie nowe, na ktore z Kancellaryi Naſzych wyſzły, *in ſuo robore* zoſtawuiemy, i w żadną wątpliwość przywodzone bydź nie maią: także i Podkomorſtwo Lwowſkie, w ſwoiey Prerogatywie zoſtawać ma, ktoremu mieyſce przed Staroſtą deklaruiemy. *Vol: IV. fol: 563. Anno 1658.* 1658

Nro 17. Dygnitarstwa i Urzędy Obywatelom Woiewodztwa Kiiowskiego.

Dygnitarſtwa Senatorſkie i Urzędy Obywatelom Woiewodztwa *Romani Catholici Ritus* Cnoty i Wiary *tempore exilii* Nam i Rzeczypoſpolitey *fideliter* dotrzymuiącym, tak w Koronie iako i W. X. Lit: rozdawać będziemy, i onych przy Statucie *Sigiſmundi I. Ann 1510.* w tey mierże zachowuiemy. *Vol. IV. fol. 655. Anno 1659.* 1659

Nro 18. O Urzędach w Koronie i w W. X. Lit:

Wſzyſtkie Doſtoieńſtwa godności, i Urzędy, tak więkſze iako i mnieyſze Koronne i W. X. Lit: uprzywileiowane według dawnych Praw używania i zwyczaiow przy ſwoiey władzy, bez omięſzkania i ubliżenia Krol Jmć zachować powinien i iednemu, w drugiego Urząd wdawać ſię i prejudykować nie pozwoli. Także Urzędom Dwornym Koronnym i W. X. Lit: więkſzym i mniey- 1669

ANNO 1764 ſzym W. X. Lit: nowym Powiatowym, i Województwu Kijowſkiemu, Krol Jmć mieyſce na pierwſzym Seymie *Coronationis* naznaczyć ma, żeby iuż *tandem* o mieyſce kontrowerſya uſtała. *Vol V. fol: 14. Anno 1669.*

Nro 19. O Całości Dignitarzow.

1669 Dygnitarſtwa i Urzędy Koronne i W. X. Lit: wcale przy właſnych władzach zachowamy i prowentow ich żadnym wymyślnym ſpoſobem uymować nie pozwolemy, i żeby ſię w nieprywatne Oſoby nie wdawały przeſtrzegać będziemy. Także wſzyſtkie Urzędy Dworſkie i Ziemſkie Koronne i W. X. Lit: ktore ſą i przed tym *in usu* bywały, i tak iakośmy ktorego *in poſſeſſione* zoſtali *pacifice*, konſerwować. *Vol: V. fol: 14.*

Nro 20. Integritas Woiewodztwa Kijowskiego.

1683 Ponieważ za łaſką Bożą Wſtwo Kijowſkie przyſzło do Poſſeſſyi Dobr ſwoich po tey ſtronie Dniepru będących *a fine exercitio juſtitiæ* Obywatele tameczni teſknią, *ex quo* Miaſto Kijow. w ręku do tych czas Moſkiewſkich zoſtaie. Przeto Sądowi Grodzcy Kijowſcy *authoritate præſentis Conventus* maią *ab hinc poteſtatem*, ſądzić Roczki Grodzkie, tak w Owruczu, iako i w Zytomierzu, i lubo da Bog potym wroci ſię, do poſſeſſyi Rzeplitey Kijow, przecie tego porządku, Urzędnicy Grodzki Kijowſcy zaniechywać nie będą. ale alternatę zachować powinni, żeby naypierwſza Kadencya w Kijowie, druga w Owruczu, trzecia w Zytomirzu *expediuntur*, dla wygody Szlachty daleko mieſzkaiących. Urzędy zaś Grodzkie, Owrucki i Zytomirſki iż nie maią Sądow ſwoich, tylko Suſceptę Grodową, dla tego odprawowania exekucyi *facultatem* onym rowną z Officyaliſtami Grodzkiemi Kijowſkiemi *Lege præſenti* daiemy, *non derogando quidquam* tym exekucyom, ktore *vigore* Dekretow Trybunalſkich ſą odprawione. Seymiki we Włodzimierzu dotąd odprawować ſię maią według zwyczaiu, poki inſza nie zaydzie Konſtytucya, na ktorych, cokolwiek uchwalą, *ad renovandum & innovandum bonum ordinem*. Obywatele Wdztwa tego, tak *ratione* Luſtracyi we wſzyſtkich Dobrach, *excepto* Wdztwa Wołyńſkiego, odprawienia, iako też i Szelężnego iuż poſtanowionego od ſkutku przywiedzenia *authoritate publica* approbuiemy. O zbiegłych Chłopach Konſtytucyą *Anni* 1661. Woiewodztwu Wołyńſkiemu ſłużącą przyimuie Woiewodztwo Kijowſkie przydaiąc to, żeby za pierwſzą Kondemnatą 2. Szlachty z Woźnym, a potym Grod ktorykolwiek z tychże Woiewodztw, *pro ultimaria executione*, ſprowadzić *jure vincenti* wolno było, i żeby taxa zbiegłego Chłopa, Summam złotych piąciuſet *non excedat*. *Vol: V. fol: 671. A. 1683.*

Nro 21. Urzędy Ziemskie.

1726 Chcąc mieć tym obfitſze, *ad præmiandam virtutem*, wiernych Poddanych Naſzych ſpoſoby, *& augmentum diſtributivæ juſtitiæ* Urzędy Ziemſkie Ziemie Radomſkiey i Stężyckiey, *exceptis Electivis* na Inſtancyą Urodz: Poſłow Wdztwa Sandomirſkiego, *more & praxi* innych Ziem i Powiatow nadaiemy i poſtanawiamy, i na nie Przywileie z Kancellaryi Naſzych wydać w tymże Woiewodztwie *Poſſeſſionatis* nakazuiemy. Ktore to Urzędy *alternative* po Urzędnikach Sandomirſkich *juxta Statum* każdego, mieyſca ſwoie mieć będą powinny; też

Kon-

Konstytucyą na Xwo Zatorskie i Oświecimskie w ktorych iako teraz stare Urzę- ANNO
dy Chorąstwa Zatorskiego, i Woystwa Oświecimskiego, nowe *similiter*, to iest 1726
ieden Urząd starszy Zatorski, a drugi zaraz Oświecimski ponim iść maią, (w Woiswodztwie Sieradzkim, na Powiat Piotrkowski: w Wdztwie Łęczyckim na Powiat Inowłodzki; w Woiewodztwach Kujawskim, na Powiaty Bydgoski Kruświcki i Kowalowski, w Woiewodztwie Ruskim w Ziemi Halickiey: na Powiat Kołomyski, w Woiewodztwie Podolskim: na Powiat Czerwonogrodzki: w Woiewodztwie Lubelskim na Powiat Urzędowski: w Wdztwie Płockim na Ziemię Zawkrzyńską *extendimus & ampliamus. Vol: VI. fol: 450. A: 1726.*

N^ro^ 22. Obiaśnienie Urzędow Woiewodztwa Sandomirskiego.

Obiaśniaiąc Konstytucye *Annorum* 1726. & 1736. pozwalaiące Urzędy Po- 1764
wiatom Wiślickiemu, Pilznińskiemu, Radomskiemu, Ziemi Stężyckiey, Opoczyńskiemu, Chęcińskiemu, porządek Urzędnikow tychże Powiatow przychylaiąc się do Konstytucyi 1611. taki mieć chcemy; aby po pierwszym Staroście Sądowym pierwszego Powiatu, drugiego Powiatu Starosta Sądowy, także po Chorążym pierwszego Powiatu, Chorąży drugiego Powiatu *per consequens* Urzędnicy, według starszeństwa Powiatow zasiadali, i Stalla swoie obserwowali. *Vol: VII. fol: 70.*

N^ro^ 23. Urzędy Powiatowe Wołynskie.

Woiewodztwu Wołyńskiemu aby podług trzech onego Powiatow Urzędy 1764
były przydane zwyczaiem innych Woiewodztw, i konferowune były Obywatelom w obrębie tegoż Woiewodztwa Possessyą maiącym, *ad Pacta Conventa futuro Regnanti*, rekommendować zlecamy, co temu Woiewodztwu na zawsze służyć ma. *Vol: VII. fol: 70. A. 1764.*

N^ro^ 24. Urzędy Koronne.

Zachęcaiąc Ludzi zgodnych, do usług Rzeczypospolitey, do dalszego w 1764
nichże postępku, dla zaszczytu ich, za powszechną Stanow zgromadzonych. Zgodą, przyczynamy Urzędy Sekretarzow Swieckich w Koronie i Litwie, także Pisarzow, Swieckich trzech w Koronie *ad normam* Pisarzow W. X. Lit: i te Osobom dobrze Nam i Rzeczypospolitey, zasłużonym konferować będziemy. *Vol: VII. fol: 363.*

U S T A W Y.

N^ro^ 1. De Prætio per Palatinos rebus imponendo.

Item plerumque Civitatenses & oppidani, Mercatores & Artifices, Nobiles 1431
& advenas per inordinatam venditionem consveverunt gravare, & opprimere, ideo statuimus quod Palatinus cujuslibet Terræ habeat facultatem hujusmodi immoderatam venditionem moderandi: & bonum ordinem ponendi & constituendi. *Vol: I. fol: 138.*

N^ro^ 2. De rebus venalibus per Palatinos taxandis.

Item volumus, ut quilibet Palatinus in suo Palatinatu habeat potestatem 1496
singulis Civitatibus, artificibus quibuscunque etiam Pincernis, certam mensu-

ANNO ram & modum vendendi res ſuorum artificiorum conſtituere, ne terriginæ noſtri,
1496 & eorum homines, eorum venditionibus aggraventur, quodque Præfatus Palatinus annis ſingulis, tenebitur facere, ſub pæna magna regali in Terris ſingulis conſveta contra non Facientes per nos Statuen: *Vol. I. fol. 254.*

Nro 3. De Pretio rerum venalium Per Palatinos. Constituendo

1505 Quamvis de prætio, & valore rerum venalium ſatis ſuperq; conſtat ſcriptum aſſe & in noſtris ſuperioribus & anteceſſorum noſtrorum privilegiis. Tamen cum Fortaſſe per neglientiam non ſit executio decretorum, idcirco nos iterum iterumq; decrevimus & ſtatuimus, puod Palatini in ſuis Palatinatibus prætio mercantiarum & rerum venalium conſtituent, prædiſcentq; veris teſtimoniis & documentis pretia rerum qualia ſint inpartibus externis, unde adducuntur, & juxta hoc etiam conſtituent juſta æſtimatione facta, contumaces & contemptores hujusmodi conſtitutionum per Palatinos factarum, puniantur Pæna amiſſionis mercium. *Vol. I. fol. 305.*

Nro 4. Około Ustaw Woiewodzych.

1578 *Declarando Conſtitutionem Petricovienſem Anni 1565.* uſtawiamy: iż ukrzywdzony od Rzemieślnikow, ktoryby nad Uſtawę Panow Woiewod drożey rzeczy ſwe przedawali, takiego Rzemieślnika naypierwey deferować ma do Urzędu Woiewodzinego; przy ktorym ukrzywdzonym Urząd Woiewodzin ma poſłać do Urzędu Mieyſkiego, po dalſzą Exekucyą, wedle Konſtytucyi; a gdzieby Urzędu Woiewodzinego nie było, tedy nieczekaiąc nań, Urząd Mieyſki, gdy takowy ukrzywdzony ſkarżyć będzie, nad transgreſſorem exekucyą czynić powinien. Oczym gdyby do nas appellacya uroſła, nieomieſzkanie rozſądek Naſz uczyniemy. *Vol: II. fol. 978.*

Nro 5. O Ustawach Woiewodzych.

1581 Aby z porządku Woiewodzinego, i Starościnego, Urząd Starościnſki uczynił exekucyą w Mieſiącach, a o nieczynienie doſyć Uſtawom Woiewodzym i Starościnym, aby wedle Konſtytucyi każdemu Szlachcicowi czynić Prawem było wolno przed Burmiſtrzem. A gdzieby Burmiſtrz ſprawiedliwości nie uczynił, tedy o to ma mieć *forum* przed Woiewodą, i Staroſtą, abo ich Urzędy. *in abſentia illorum.* W czym te obadwa Urzędy żadney zwłoki niemaią czynić, ale *quotieſcunq;* taka Sprawa przypadnie, onę nieomieſzkanie odprawić ſpolnie na Ratuſzu maią. W czym ieżliby była *confirmis utriuſq; Officii ſententia* ma *tranſire in rem judicatam.* A gdzieby też więc iaka wątpliwość uroſła, albo rożność między temi Urzędy *de ſententia ferenda* była, maią *per literas* informacyi od Nas proſić. Który Liſt, Urząd Starościn *ſumptibus* mieyſkiemi, nam będzie powinien nieomieſzkale odeſłać. A ieżeliby więc w tym także zanidbanie było *indefectu informationis Noſtræ qando in Regno conſtituti, Fuerimus infra ſpatium duodecem hebdomadarum, quando extra Regnum, octodecem, ſententia* Woiewodztwa *hoc ipſo rata erit & tranſibit in rem, judicatam. Vol. II. fol. 1018.*

Nro 6. O Ustawach Woiewodzych.

ANNO

Nierządem, i niedozorem w Ustawach Woiewodzych Urzędow, wielka się szkoda dzieie ktorą powinność, iako im należącą, przy nich zostawuiemy, i aby do skutku przywiedziona bydź mogła, Konstytucye otym uczynione obiaśniamy. Iż gdy Woiewoda, albo Podwoiewody, z Urzędem Staroścím, i Urzędnikami, do tego należącemi, iako iest opisano, Ustawę rzeczom uczyni tey ustawie zgodnie podpisaney, i publikowaney, bez wszelakich wymowek i appelacyi urzędy mieyskie exekucyą czynić powinne, pod winą piąciudziesiąt grzywien, o co *forum* zappellacyą Mieszczanie, i postępek taki mieć maią, iako Konstytucyą *Anni 81.* opisano. A my obiecuiemy taką sprawę gdy do nas *pro informatione* odesłana będzie, bez wszelakich odwłok, i limitacyi, zarazem odprawić przy Radach Koronnych, ktorzy przy nas natenczas będą. A ieżelibyśmy kognicyi nieuczynili, *intra tempus præfinitum*, w teyże Konstytucyi, tedy sentencya *Palatini, seu ejus Vice-Palatini*, rata bydź ma, a gdzieby Urząd Woiewodzy i Starości *in eo passu*, niedbałym się pokazał tedy pozwany, *ad Instantiam cujusvis*, teyże winie sta grzywien podlegać ma; o co *forum & terminus peremptorius* na Trybunale *inter causas Officii*, nie deroguiąc iednak Władzy Urzędom Marszałkow Naszych przy nas będących Panowie też Duchowni i Swieccy, ieżeliby wmiasteczkach swoich sprawiedliwości, tak iako pierwsze Konstytucye omawiaią, nieuczynili *pœnam 50. Marcarum* przepadną, o ktorą w Ziemskim sądzie *peremptorie* odpowiadać będą powinni, *salva appellatione* na Trybunał, *Vol. II. fol. 1914. - 1607.* 1607

Nro 7. O Exekucyi Ustaw Woiewodzych.

Exekucya Ustaw Woiewodzych iż niedochodzi, dla tego do niezmierney drogości wszystkie rzeczy przyszły. Przeto postanawiamy aby każdy ktoryby mimo Ustawę Woiewody, i Starosty, albo Urzędu iego, urzędownie wedle opisania Prawa pospolitego uczynioną, i publikowaną, ważył się co przedawać, i czynić, przed Urząd Mieyski był zaraz pozwany: a tam gdzieby był *evidentissimis testimoniis & comprobationibus* konwinkowany ma bydź 14. grzywien skarany, *parti & judicio per medium, sine appellatione.* A gdzieby Urząd Mieyski w tey mierze sprawiedliwości nieczynił, wolno będzie Urzędowi Grodzkiemu przed Sąd swoy do teyże peny, takowych pozwać *Vol. 3. fol. 283.* 1616

Nro 8. Konstytucye zaś *de pretiis rerum* tak dawnieysze iako i poślednieysze obiaśniaiąc, i do rzetelney exekucyi przywodząc: postanawiamy, aby PP. Woiewodowie abo Urzędy ich przy Starostach abo Podstaroścích, i innych Dignitarzach i Urzędnikach Ziemskich, ktorzyby się natenczas ziechali, przy Radzie Mieyskiey na Ratuszu przednieyszego Miasta swego Woiewodztwa Dwakroć do Roku: pierwszy raz w Poniedziałek Srodopostny: a drugi raz w Poniedziałek naybliższy po S. Franciszku Ustawy czynić powinni byli, wcalu zachowuiąc Urzędy Marszałkowskie, i władzą ich przy boku naszym rezyduiących. A gdzieby na czas naznaczony PP. Woiewodowie abo Urzędy ich, abo Staroście do tych szacunkow stawić się omieszkali: tedy *absentia eorum non obstante* ktorzy *pro termino præfixo* ziechawszy się, Urzędnicy Ziemscy, lub z U- 1633

ANNO 1633 rzędem Woiewodzym, lub Grodzkim, *& eo converso*, gdzieby Urzędnicy Ziemscy, niestaneli, przy Starostach, albo ich Urzędach, ile się ich ziedzie Ustawy i Ceny rzeczom wszystkim przedaynym, oprocz Zboż, wezwawszy do siebie Radziec, Ławnikow, i Starszych z Rzemiosł czynić maią. Tamże Łokcie i Wagi, Garce, kwarty, i miary wszelakie, podług Konstytucyi *Anni 1565. titulo* Ustawą na wagi, postanowić będą powinni. Ktora to Ustawa porządnie spisana i ręką tych ktorzy na niey zasiadać będą podpisana, i zapieczętowana, do Grodu *per Oblatam* podana, i przez Woźnego publikowana bydź ma. Po ktorą Urzędy Mieyskie wszystkich Miast, i Miasteczek Królewskich, Duchownych i Szlacheckich *intra Decursum quatuor Septimanarum* do Grodu, do ktorego podana będzie, posłać, i one *authentice* wyiąć i publikować lub przez Woźnego, lub przez Mieyskiego Czeladnika pod winą niżey opisaną, powinne będą. Wedle ktorey Ustawy po wszystkich Miastach, i Miasteczkach, Rzemieślnicy i Kupcy, i insi wszelacy wszystko czynić i przedawać maią pod winą 14. Grzywien Polskich, ktorey połowica ma *cedere* Urzędowi Mieyskiemu, a druga połowica Stronie Instyguiącey: O ktorą *forum* bez wszelakich zwłok, dylacyi, appellacyi. Processa *Summario*, przed Burmistrzem *in primo Termino tanquam Peremptorio*, bydź ma; *salva evasione juratoria* Rzemieślnikowi, albo Kupcowi, gdyby *Factum negaret*, a iasnych Dowodow nań nie było. A gdzieby Burmistrz, w exekucyi i czynieniu Sprawiedliwości był niedbały, albo też *intra decursum 4. Septimanarum*, do Grodu po Taxę nieposłał, abo iey nie publikował; tedy pozwany będąc od kogożkolwiek, do Urzędu Grodzkiego, *Pœna Centum Marcarum, sine quavis appellatione, & prosequatione* karany bydź ma, ktorey połowica Urzędowi, a druga Stronie instyguiącey należeć będzie. *Vol. III. fol. 807.*

Nro 9. Pretia Rerum w Powiecie Warszawskim.

1635 Iż Ustawa w Powiecie Warszawskim według Konstytucyi szczęśliwey Koronacyi Naszey naznaczona przypada na oba czasy pod sądzenie Rokow Ziemskich; tedy to elicuduiąc, przekładamy pierwszy czas na Poniedziałek *post Martini* a drugi na Wtorek, *post Conductus Paschæ*. *Vol. III. fol. 892.*

Nro 10. Pretia Rerum.

1613 Zbytnim podniesieniem Ceny Materyi, i Towarow przez Kupce Cudzoziemskie, Obywatele Koronie do wszelkich Szkod przychodzą; przeto postanawiamy uchwałą ninieyszego Seymu, aby wszystkie Towary, Materye iedwabne, sukna, futra, *& id genus* insze, według Ustaw Woiewodzych, a Starych Praw, a nie drożey przedawać się ważył; takowy *ipso facto* pod peny o tym napisane podpadać ma. A Woiewodowie, albo ich Podwoiewodzowie maią *pretia rerum* czynić wedle dawnego zwyczaiu i Prawa, maią do Akt aktykować A Ktorzyby się nad Taxę opisaną i szacunki pezedawać ważyli, naznaczamy im *forum* według Prawa i zwyczaiu dawnego *Vol: III. fol. 188. -- 1613.*

1643 **Nro 11.** Wcale zachowuiąc Urzędy Ziemskie, Grodzkie i Podwoiewodze *ratione victualium & utensilium* w Konstytucyi *Coronationis* i inszych, do szacunkow

cunkow po Woiewodztwach zwykłych, opisane. *Non derogando* ni w czym ANNO
Urzędom Marszałkowskim, i władzy ich, przy boku Naszym rezydującym. 1643
A iaką Taxę pomienione Urzędy postanowią, według tey przedawać po wszystkich Miastach i Miasteczkach Rzemieślnicy i Kupcy pod winą czternastu grzywien maią, *per medium Parti & Judicio decernenda*, *Forum & pœnas* też właśnie zostawuiąc, *contra delinquentes*, iakowe w Konstytucyi *de pretiis rerum* szczęśliwey koronacyi Naszey są opisane: z tym dokładem, że ieżliby Burmistrz, abo iego Namiestnik, *contra executionem* tego Prawa zgrzeszył; onego tylko samego, a nie *communitatem*, Proces prawny o Exekucyą zaciągano. A ieżeliby ktory Kupiec był *refractarius*, i według tey Taxy przedawać towaru niechciał, i *temerarie* sklep zamykał, takowy ma bydź z Państw Naszych wygnanyi, i nigdy nie przypuszczany. *Vol. III. fol. 68.*

O WAKANCYACH.

Nro I. Wakancye wszelakie naydaley pułroka, potym iako się ktora 1588
otworzy rozdawane bydź maią. Jednak ktoreby *immediate* przed Seymem przypadły, maią bydź nadaley w tydzień po poczęciu Seymu rozdane, czego Posłowie na Seymie popierać maią. *Vol: II. fol: 1221. Anno 1588.*

Nro 2. O WAKANCYACH.

Wakancye ktore do Dyspozycyi Naszey przyidą, Duchowne i Swieckie, 1631
beneficia & dignitates, według starych Praw i Statutow i nie będziem rozdawać, tylko *Terrigenis & Indigenis* Stanu Szlacheckiego *aequalitate Juris & pœna gaudentibus*, akkommoduiąc się we wszystkim dawnym Prawom *de Ducali genere*; tak w Koronie iako i W. X Lit: *nisi consensu ordinum*, *in contrarium accedente*, *Vol: III. fol: 668. Anno 1631.*

Nro 3. GRATITUDO BENEMERITORUM W KORONIE I W. X. LIT:

Wedle dawnych Praw, *beneficia Rei Publicæ. & panis Benemeritorum* ludziom 1662
zasłużonym powinien bydź rozdawany, wczem aby Rycerstwo tym pewnieysze łaski Naszey zostawało, deklaruiemy, że w każdym Roku przez cztery Miesiące po sobie idące, to iest *per Septembrem*, *Octobrem*, *Novembrem & Decembrem*, cokolwiek Starostw, Dzierżaw, Danin, i Urzędow, Ziemskich do dyspozycyi Naszey przypadnie to wszystko zasłużonym w Woysku rozdawać będziemy, osobliwy w tey mierze wzgląd maiąc na zalecenie Wielmożnych Hetmanow Naszych, *non praejudicando Electioni* Urzędow Ziemskich, do ktorych także z Woyska obierać wolno będzie na Seymikach zwyczaynych, ludzi *functionibus Pares*, i Starostwom Sądowym, ktore iako i wszystkie Urzędy Ziemskie *in Palatinatibus & Terris Possessionatis* wedle Praw rozdawane bydź maią. *Vol. IV. fol. 839.*

DE UXORE.

Nro I. DE UXORE ET PARAPHARNALIBUS, CIRCA QUÆ DEBEAT REMANERE POST MARITI MORTEM.

Statuimus quod marito mortuo uxor circa donationem & dotem & quaelibet parapharnalia, in pecuniis, gemmis, lapidibus & vestibus super extantibus 1347

ANNO & remanentibus debeat remanere, ipſa autem mortua ad liberos ſi ipſos ha-
1547 buerit prædicta omnia bona devolvantur. Quæ mulier habendo pueros ſi alium Virum receperit, vel recipere voluerit, decernimus, quod tantummodo ad eoſdem pueros omnia bona paternalia integraliter cum alia parte ipſos indiviſione concernente quorum libet bonorum, maternalium, in quibuſcunque rebus conſiſtant, abſque aliqua contradictione devolvantur, & cum alia reſidua ſuorum bonorum parte, maritum accipiat, iuxta ſuam voluntatem. *Vol: I. fol: 58.*

W E X L E.

Nro I. Ustanowienie Praw Wexlowych.

1775 Jako we wſzyſtkich Kraiach Uſtawy Wexlowe ſą *ſtrictiſſimi Juri* tak chcący i w Kraiach Naſzych handel i Kredyt onemu potrzebny kwitnący utrzymać, ninieyſze Prawo Wexlowe, według ktorego każdy Kredytor od ſwego dłużnika mogłby iak nayprędſzą, i iak naypewnieyſzą otrzymać ſatysfakcyą ſtanowiemy.

§ I. *O Wexlach.*

1mo. Wexel ieſt karta ręczna, tak zwana przez ktorą dłużnik obowiązuie ſię ſwemu Kredytorowi wypłacić pewną ſummę na pewny czas, albo za pokazaniem tey karty. *2do.* Wexel powinien bydź koniecznie ręczną kartą a to dla ſpoſobnieyſzego cyrkulowania i wypłacenia, onego, iako też że autentyczność onego wyciągnęłaby większe inwolucye w Proces Wexlowy. *3tio.* Wexle dwoiakie ſą; to ieſt właſne i oſobiſte przez ktore daiący Wexel obliguie ſię ſam wyrażoną ſummę zapłacić i Wexle mieyſcowe, czyli aſſygnowane, czyli tranſſowane przez ktore daiący Wexel obliguie ſię kredytorowi, że mu przez kogo inſzego, na innym mieyſcu ſumma wyrażona zapłacona będzie. *4to.* Terminami Wexlowemi ten, kto daie Wexel nazywa ſię Traſſant, czyli tranſuiący, ten komu ſłuży Wexel nazywa ſię Remitent, czyli Prezentant, to ieſt: prezentuiący Wexel kiedy ſię pieniędzy upomina, ten, na kogo wtranſowanym Wexlu daie ſię aſſygnacya do wypłacenia ſummy nazywa ſię Tranſatt, czyli traſſowany, także i Akceptant, ponieważ powinien akceptować Wexel do wypłacenia onego. Ztąd wynika że w właſnym Wexlu Traſſant, ieſt oraz i Akceptant bo ſam na ſiebie obowiązek wypłacenia akceptuie. *5to.* Wexel właſny powinien wyrażać w pierwſzey linii mieyſce w ktorym ſię daie dzień, Mieſiąc, i Rok ktorego ſię daie i ſummę pieniężną cyframi w kontexcie Wexlu, termin wypłacenia obowiązek zapłacenia, imię, i przezwiſko Remittenta ſummę wypiſaną i walor odebrany, na oſtatek Traſſant podpiſuie imię i przezwiſko ſwoie na Wexel, i na Akceptacyą, na przykład w ten ſpoſob: *w Warſzawie dnia 8. Liſtopada 1774. Czerwonych Zl: 103. za Mieſięcy ſześć od daty dziſieyſzey zapłacić powinienem, zatym moim iedynym właſnym Wexlem do rąk Jmci Pana Dawida Mewiuſza, albo komu innemu, za iego zleceniem, Summę ſto trzy Czerwonych Zl: obrączkowych ktory walor odebralem.* . . . . Jerzy Semproniuſz akceptuie na mnie ſamego. Jerzy Semproniuſz. *6to.* Chociażby dłużnik w zapiſie ręcznym nie w cale do tey formy przychylił ſię, byle tylko wyraził, że ten zapis Wexlem mieć chciał, albo że ſię Prawu wexlowewu w nie uczynieniu zadoſyć poddaie, takowy obligacyą Wexlową na

ANNO 1775

ſiebie zaciąga i Prawu temu podlegać powinien. *7mo.* Wexle w iakimkolwiek ięzyku Europeyſkim mogą bydź piſane i ważność ſwoią mieć powinny. *8vo.* Remittent to ieſt ten ktoremu Wexel ſłuży, może ten ſam Wexel na kogo inſzego indoſſować to ieſt, przelecić go komu inſzemu ku odebraniu pieniędzy, w tym razie ten kto przeleca nazywa ſię Indoſſant, ten na kogo przeleczono Jndoſſataryuſz. To Indoſſowanie dzieie ſię tym ſpoſobem. Na przykład. ieżeli Mewiuſzowi Wexel ſłuży, a chce go przekazać Roſcyuſzowi piſze na grzbiecie Wexlu to ieſt na wierzchu złożoney karty Jmci Panu Pawłowi Roſcyuſzowi walute, odebrałem dnia 10. Liſtopada 1774. Dawid Mewiuſz. Indoſſatoaryuſz więc wſtępuie w Prawo Indoſſanta ſtaie Remittentem i Prezentantem i upominać ſię może pieniędzy na Wexel winnych. *9no.* Tym ſpoſobem razy kilka może bydź Indoſſowany Wexel kiedy ieden drugiemu przekazywać go będzie, aż do rzetelnego wypłacenia oſtatniemu Indoſſataryuſzowi.

§. II. *O Proteſtach.*

1mo. Przeciwko właſnym Wexlom u ktorych Traſſant oraz ieſt i Acceptant żadne Proteſta czyli proteſtacye nie idą. *2do.* Przeciwko Wexlom traſſowanym czyli aſſygnacyom wexlowym powinny zachodzić, Proteſtacye w naſtępuiących przypadkach. *1mo.* Jeżeliby Traſſant nie akceptował Wexlu. *2do.* Jeżeliby akceptował, a na terminie wyznaczonym przez Wexel, albo gdy Wexel ieſt do zapłacenia za obaczeniem w trzy dni, nie zapłacił pieniędzy. *3tio.* Jeżliby do acceptacyi iaką klauzulę niepewność wypłacenia oznaczaiącą przyłożył. *4to.* W tych wſzyſtkich przypadkach prezentuiący, albo iego Mandataryuſz powinien ſię udać do Kſiąg iakichkolwiek autentycznych nayblizſzych mieyſca tego, na ktorym ſię upominało zapłacenie pieniędzy; i tam *more ſolito*, proteſtacyą zanieść w tymże prezentuiąc Wexel Jmci Pana N. *in tenore* (*inſeratur*) Imci Panu N. Tranſſantowi tenże Jmć Pan Traſſant Wexlu tego acceptować nie chciał, abo pieniędzy na termin nie wyliczył, albo akceptować pod kondycyą, i że oſtrzega ſobie Regreſs do Traſſanta. Takowe Proteſtacye za Granicą dzieią ſię *coram Notario Publico.* *5to.* Jeżeliby Remittent Traſſantowi przez Pocztę prezentował Wexel, a Traſſant onego akceptować niechciał tedy powinien go nie odwłocznie odeſłać Remittentowi z Proteſtacyą. *6to.* Proteſtacye nie odwłocznie, to ieſt: przynaymniey w trzy dni po odnowioney akceptacyi albo nie wyliczeniu na terminie pieniędzy, zanoſzone bydź powinny, inaczey nie w czaſie za proteſtowane Wexle, moc ſwoią Wexlową tracą, i tylko iako proſte ręczne karty ordynaryinym Prawem dochodzone bydź maią. *7mo.* Jako ſkutek Proteſtacyi ieſt ten że karty Wexlowe w ſwoiey utrzymuią wartości, tak kiedy Wexel przyzwoicie zaproteſtowany będzie, Remmitent ma wolny Regreſs upominania ſię zapłaty wraz z powroceniem ſzkod, i nakładow Prawem Wexlowym u ſwego Traſſanta. *8vo.* Tenże ſam Regreſs zoſtaie ſię Indoſſataryuſzowi czyli do ſwego Indoſanta, czyli do Traſſanta według woli i upodobania iego właſnego w Wexlu właſnym zawſze Indoſſataryuſz ma Regreſs do Indoſſanta ieżeliby Traſſant zbankretował, albo ſię Wexlu zaparł albo go do Prawa znaleść nie można było. *9no.* Kiedy Traſſant raz akceptuie Wexel, iuż ſię więcey cofnąć nie może, choćby ſię dowiedział po akceptacyi, że Traſſant iego zbankretował.

ANNO 1775

§. III. *O Preſkrypcyi.*

1*mo.* Preſkrypcya Wexlowa ieſt czas wyznaczony przez Prawo, w ktorym gdyby ſię Kredytor nie upominał zapłacenia Summy do Wexlu winney od Dłużnika i onego prawem niedochodził, Wexel traci moc ſwoią Wexlową, i iuż więcey Prawem Wexlowym dochodzony bydź nie może: Wexel zaś ſtaie ſię na tedy tylko proſtą kartą ręczną i dług *Ordinaria Juris via* dochodzony bydź powinien. 2*do* Preſkrypcyą Wexlom właſnym czas Roku iednego począwſzy od Terminu zapłacenia Summy w Wexlu wyrażonym ſtanowiemy. Co ſię ma rozumieć tylko o Wexlach właſnych, tu w Kraiu dawanych i datowanych. Wexel zaś na dłużey iak Rok od daty wydawany bydź nie powinien, ponieważ wydany nad 12. Mieſięcy, *ipso facto* kartą ręczną ſię ſtaie i za wexel poczytany bydź nie może. 3*tio* Wexle właſne za granicą dawane do dwoch lat moc ſwoią Wexlową mieć maią. 4*to* Wexle traſſowane czyli aſſygnowane, tu w Kraiu do zapłacenia, kiedy Termin wyznaczony maią, w mieſiąc ieden po terminie moc ſwoią Wexlową tracą, ieżeli proteſtacya onych nie zaſzła. 5*to* Jeżeli kto za proteſtowanym Wexlem regreſs czyni do Indoſſanta, tedy on w Mieſiącu iednym czynić powinien. Jeżeliby na iednym Wexlu więcey Indoſſamentow było, tedy każdy Indoſſantaryuſz do ſwego Indoſſanta w Mieſiącu iednym Regreſs czynić powinien pod Preſkrypcyą Wexlową. 6*to* Z zaproteſtowanym Wexlem Regreſs czyniący do Traſſanta ma Preſkrypcyi 6. Mieſięcy.

§. IV. *O Oſobach Wexluiących.*

1*mo.* Lubo Prawa Wexlowe, ieſt Uſtawa handlowi ſłużąca iednakże rożne Osoby wyżſzey doſtoyoności zwykłe handlem ſię zabawiać, a do tego, że poddać ſię Prawu iakiemu ieſt przyrodzoney woli każdego. Przeto wſzelkiego Stanu Kondycyi i Doſtoieńſtwa Osoby wyraźnie Prawem nie excypowane Obywatele, i Cudzoziemcy, Męſczyzni i białogłowy, obligacye wexlowe na ſię zaciągać mogą, i Prawu Wexlowemu *in Rigore* podlegać powinny. 2*do* Oſoby ktore nie ſą zdolne dawania Wexlow ſą: (a) Dzieci pod władzą Rodzicow niemaiące ſwoiey właſney Fortuny (b) małoletni pod władzą Opiekunow, (c) i Żony pod Zwierzchnością Mężow zoſtaiące. Jeżeliby Dzieciom od Rodzicow przez iakie oſobliwe Pakta albo Tranzakcye, pewna część Fortuny od ich właſney Dyſpozycyi, i rządow uſtąpiona? i dziedzictem rezygnowana nie była, ieżeli zaś tylko Prowenta wypuſzczone były, to tylko z prowentow odpowiadać maią, 3*tio.* *Clerici tam Sæculares quam Regulares*, iakiegożkolwiek ſtopnia i godności *ob reverentiam Status* i że im *Concilium Tridentinum* handlem bawić ſię zabroniło, ſą *inhabiles* dawania Wexlow. Jednakże żeby kto przed wſtąpieniem w ſtan Duchowny dał od ſiebie Wexel, Duchownym będący zadoſyć uczynić onemu Prawem Wexlowym powinien. 4*to* *D. cætero* każdy na iakieykolwiek ſunkcyi będący, iako może *contrahere Debitum cambiale*, tak też za ſwoy Wexel *etiam ſtante functione*, Prawu Wexlowemu podpada, i żadne ſuspenſy mieścić ſię nie mogą.

§ V. *O Proceſſie Wexlowym.*

1*mo.* Obligacya Wexlowa rozciąga ſię na wſzyſtkich dobrach ruchomych, i nie ruchomych, Ziemſkich, Mieyſkich, Krolewſkich, Emſiteutycznych Summach pieniężnych dochodach dożywotnich, lub doczeſnych Penſyach i ſamych

nawet

nawet Osobach dłużnikow, na ktorych Proceſs Formowany areſzta zakładane i exekucye ſprowadzone bydź mogą tak dalece, że wolno kredytorowi poſzukiwać ſatysfakcyi na ktoreykolwiek z tych rzeczy, albo i na oſobie dłużnika, i chociażby dłużnik miał obſzerne maiętności Dobr ſtoiących nie ruchomych, wolno go na Summach pieniężnych, albo na Mobiliach patrzyć ktore w długu wexlowym prawnie odebrane bydź mogą. 2do. Ztąd wynika że do Wexlu w Kom: Skarb: przeciwko wſzyſtkim bez excepcyi iako też w każdym ſądzie *primæ Inſtantiæ*, to ieſt na Szlachcica w Grodzie lub Ziemſtwie, na Mieſzczanina przed ſądem Ziemſkim *Forum* należyty bydź może, i na woli powoda ieſt, pozwać obwinionego, czyli do tego ſądu do ktorego Dobra iego Dziedziczne, lubo iakiekolwiek należą czyli do tego, gdzie na Summę pieniężną, albo grunta i Domy Mieyſkie, albo rzeczy Ruchome nakoniec i tam gdzie ſię Oſobą ſwoią znayduie, byle tylko ieżeli kto z Dobr pozywa Pozew był dobrze położony, ieżeli zaś z Oſoby, Oſoba była uwiadomiona o pozwie i ſam pozwany, albo Jego plenipotent ziechać mogł na Sprawę; przeto aby ſię nikt niewiadomością niewymawiał ſtanowiemy aby Woźni nie tylko przy kładzeniu Pozwow w Domach i poſſeſſyach pozwanych żadney przeſzkody nie mieli, ale też i do Oſob pozwanych wolny przyſtęp z pozwem na każdym mieyſcu, gdzie ſię tylko znaydować będą, nie był im zabroniony a to pod oſtrością Praw o nieuſzanowaniu Woźnych poſtanowionych. 3tio. Aktor dłużnika pozywa przed Sąd do rekognicyi, to ieſt, do przyznania ſię do Wexlu ſwego, pozwany na pierwſzym Terminie ſtanąć powinien ſam albo przez Plenipotenta maiącego na to doſtateczną Plenipotencyą i pryznać ſwoy Wexel, ktory iako prędko przyznany będzie, a excepcyi żadney przeciwko niemu nie maſz, Sąd Summę winną płacić nakazuie z Prowizyą od uchybionego Terminu po pięć od Sta ſzkody, i expenſa powrocić, wſzyſtko we dwie Niedzieli pod gotową exekucyą. 4to Jeżeliby pozwany przeczyć chciał wexlowi, ſam ſtanąć powinien i ieżeli ſię zapiera podpiſu ręki ſwoiey, i że tego Wexlu nie dawał, i Summy nie winien Sąd *prævia Inquiſitione & aliis probationibus de Jure*, przypuſzcza go do przyſięgi, po ktorey wykonaney uwalnia go od płacenia Summy. Strony potym tak powodowa przeciwko pozwaney o fałszywą przyſięgę, iako i pozwana przeciwko powodowey mogą *agere ordinaria Juris via* w ſądzie przyzwoitym. 5to Jeżeliby pozwany podpis ręki ſwoiey na Wexlu przyznał, przeczył iednak danego Wexlu taki zaraz nie odchodząc od Sądu, złe użycie podpiſu ręki ſwoiey Stronie przeciwney wyprobować powinien, i ieżeliby wyprobował, że na ten podpis nic nie winien, wolnym bydź ma, albo też ieżeli wyprobuie, że ten podpis dany był na te Summę, ale nie na Wexel, tylko na proſtą kartę, Sąd Sprawę nie bydź podległą Prawu Wexlowemu deklarowawſzy, do ordynaryinego Proceſſu i Sądu odeſzle. Jeżeliby zaraz tego wyprobować nie mogł, i probowanie to dłuższego czaſu i inſzego Terminu potrzebowało tedy pozwany zapłacić ma Summę Wexlową Aktorowi, ieżeliby takowy miał *ſufficiens pignus reſponſionis* albo kaucyą; ieżeli nie, tedy one w Sądzie złożyć powinien, a *reconventionaliter* Proceſs formować Aktorowi *pro abusu* podpiſu ręki iego, co gdy dowiedzie takowy Prezentant wexlu ma bydź ukarany *juxta qualitatem delicti arbitrarie* i ieżeli ſię pokaże, że mu ſię Pieniądze *ullo modo* nie należały, one ukrzywdzonemu powrocić z kolztami i expenſami, ieżeliby zaś pozwany w dwie niedzieli nie popierał Sprawy już iey więcey popierać nie może i pieniądze w Sądzie złożone Aktorowi oddane bydź maią. 6to Jeżeli pozwany do Wexlu

ANNO 1775. na pierwszym terminie nie stanie, byle Sądowi wiadomo było dostatecznie w Relacyi Woźnego Autentycznie zeznaney, że o Pozwie wiedział, Sentencyą pisze *in Contumaciam* i summę płacić każe tak iak gdyby iuż przyznana była. Co się iednak ma rozumieć o tych ktorych Pozew zostaie w mieyscu tym, w ktorym Sądy się odprawuią. *7mo.* Ci zaś ktorzy nie na mieyscu Sądow są zapozwani i ktorych Pozew w domu nie zastał, na pierwszym terminie maią bydź wzdani, a ieżeliby za drugim Pozwem nie stanęli, zaraz, Sąd *in Contumaciam* Summę Wexlową przysądza, winę kontumacyi, unkoszta i prowizyą płacić każe. *8vo.* Przeciwko Wexlu żadne inne excepcye mieyscanie maią oprocz. (*a*) *inhabilitatis personæ* o ktorey w §. IV. (*b*) *temporis anticipationis* kiedy kto pozywa przed terminem w Wexlu wyrażonym (*c*) *falsi* o czym w § tym *sub Nro. 4to.* gdzie o rekognicyi Wexlow (*b*) *præscriptionis* o ktorey w § III. mowiono. *9no.* Jeżeliby dłużnik nie był w stanie zapłacenia dla obciążoney długami substancyi, a chciał uniknąć surowey Exekucyi Prawa Wexlowego, tedy zaraz przy Sprawie przed Sądem oświadczyć powinien, że podaie *sub Hastam potioritatis* czyli pod konkurs całą swoią substancyą, a w tym razie Sąd, uznawszy *realitatem & liquiditatem* długu Wexlowego, exekucyą zawieśi i Strony do Processu Konkursowego i *Forum* przyzwoitego, (ieżeli sam konkursu expedyować nie może) odeszle. Długi zaś Wexlowe w konkursach między ręcznemi kartami nie roborowanemi mieszczone bydź maią i zaprzysiężeniem daty onych przez Kredytora prezentuiącego. *10mo.* W reszcie samo przez się rozumie się, że ieżeliby ten, ktory dał Wexel przed terminem w Wexlu wyrażonym umarł, Kredytorowi *manet Actio contra Successores* onego, iak przeciwko niemu samemu. Wzaiemnym sposobem Sukcessorowie Remittenta, *Jus agendi* maią przeciwko Dłużnikom Prawem Wexlowym.

§ VI. *O Appellacyach.*

1mo. Appellować od Sądu ktoregokolwiek pierwszey Instancyi, ieżeliby Summa Wexlowa nie mniey iak 300. Zł: Pol: wynosiła, do Kom: Skarb: Stronie uciążoną się bydź baczącą pozwalamy. *2do.* Appellacya ta ma się ściągać *ad effectum devolutivum, non vero suspensivum*, a dla tego ieżeliby Sąd *primæ Instantiæ* kazał summę do Wexlu winną zapłacić, a winny zakładał Appellacyą nie wprzod ma mu bydź dopuszczona aż summę Dekretem przysądzoną zapłaci Stronie zyskuiącey, ieżeli ta będzie miała *pignus responsionis* do powrocenia iey, *in quantum* by *in Appellatorio* Dekret pierwszey Instancyi miał bydź uchylony. Jeżeliby zaś Strona zyskuiąca nie miała *pignus responsionis*, albo dostateczney kaucyi, winny summę złożyć powinien w Sądzie a do rezolucyi Sprawy *in appellatorio.* *3tio.* Jeżeliby tedy kto w Sprawie Wexlowey przychodził przez Appellacyą do Kommissyi Skarbowey powinien złożyć Dokument iako summę przysądzoną iednym, lub drugim z przerzeczonych sposobem wypłacił. Inaczey Appellacya iego niema bydź przyięta. *4to.* Jeżeliby *in Appellatorio sententia Judicis a quo* uchylona była, zyskuiący tę sentencyą ktory wyliczył był pieniądze w pierwszey Instancyi, nazad one odebrać ma, *cum damnis, & usuris.* *5to.* Osoby w Mieście Naszym Stołecznym w Warszawie i w okolicy mil 4. mieszkaiące bawiące się i tam Possessye maiące, tak Obywatele iako Cudzoziemcy *cujuscunque Status, Conditionis, & Sexus* w Sprawach Wexlowych prosto do Kommissyi zapozywane bydź maią. W Mia-

ANNO 1775

ſtach Dziedzicznych Mieſzczanin z Mieſzczaninem mieyſcowym będzie miał *ultimam Inſtantiam* u Pana ſwego *præciſa appellatione*; z Szlachcicem zaś Appellacya dopuſzcona ma bydź do Grodu, lub Ziemſtwa tego Woiewodztwa, Powiatu lub Ziemi w ktorym *bona Conſiſtunt*. *6to.* Taż Kommiſſya Skarbowa Sprawy Wexlowe z Regeſtru oſobliwego raz w tydzień to ieſt co Piątek tak *in cadentia*, iako i *extra cadentiam juridicam* expedyować ma. *7mo.* Z tego Regeſtru żadne inne Sprawy ſądzić ſię nie maią, ani żadne inne pod Proceſs Wexlowy podciągnione bydź nie mogą tylko te, ktore *directè* o zapłacenie Summy do Wexlu winny przeciw Traſſantom, Akceptantom, i Indoſſantom i ich Sukceſſorom przychodzą, albo kiedy ſię dłużnik obowiąże pod rygorem Prawa Wexlowego. Podobnież i Sądy pierwſzey Inſtancyi żadnych innych Spraw pod Prawo i Proceſs Wexlowy podciągać nie powinny.

§ VII. *O Exekucyach Wexlowych.*

1mo. Exekucye Dekretow pierwſzey Inſtancyi od ktorych appellacya nie zaſzła albo z przyczyn w § przeſzłym wyrażonych, nie może bydź dopuſzczona, exekwowane bydź powinny przez Urzędy tychże ſamych Sądow. *2do.* Dekreta Kommiſſyi Skarbowey *ex appellatione* maią bydź odſyłane *pro executione* do Sądow i Urzędow od ktorych Appellacya zaſzła. *3tio.* Dekreta teyże Kommiſſyi Skarkowey *ex citatione* powinny bydź exekwowane przez Urzędy, ktore taż Kommiſſya zaraz przy Dekrecie zapłacenia wymieni. *4to.* Jako w Sprawach Wexlowych Dekreta nakazuią wypłacenie Summ pod rygorem Exekucyi, tak kiedy na Terminie z Dekretu dłużnik zadoſyć nie uczyni, zyſkuiący proteſtuie ſię i zaraz nazaiutrz po terminie wolno mu iść do Sądu exekutoryalnego, pokazać Dekret i proteſtacyą, i proſić o przydanie ſobie Oſoby Urzędowey do czynienia Exekucyi, ktorey mu Sąd odmowić nie powinien. *5to.* Jako zaś ta Exekucya zawiſła na Tradycyi rzeczy ruchomych, iako nie ruchomych, tak od woli zyſkuiącego Kredytora dependować ma, co ſobie tradować każe, zkądby iak nayprędſzą i nayłatwieyſzą miał ſatysfakcyą Summy ſwoiey, przeto: *6to.* Jeżeliby Kredytor zyſkuiący Exekucyą chciał ſatysfakcyi z rzeczy ruchomych dłużnika, Urząd exekutoryalny ma zabrać takowe rzeczy i one albo z onych tyle ſprzedać, *plus offerentibus* przez publiczną Aukcyą za gotowe pieniądze, ażby ſię z nich zupełna ſtała ſatysfakcya Kredytorowi i expenſa zapłacone były. *7mo.* Jeżeliby zaś Kredytor wolał na Dobrach nie ruchomych ſzukać ſwoiey ſatysfakcyi, w ten czas Urząd exekwuiący Dobra albo część Dobr, Dom albo część Domu, lub grunt iaki proporcyonalny Summie winney wydzieli Kredytorowi z Dobr Prawem przekonanego. Exekucya Dekretu i Proceſſu, *etiam adhibito brachio militari* naſtąpić powinna. *8vo.* Gdyby Kredytor nie miał ſatysfakcyi z ſubſtancyi, w ten czas na Oſobie poſzukiwać może. *9no.* Przez Areſzt na oſobę, nie ma ſię iednak rozumieć wtrącenie do więzienia złoczyńcom przyzwoitego, ale przydanie ſtraży oſobie na mieyſcu uczciwym pod ktorąby dłużnik zoſtawał, aż do zadoſyć uczynienia Kredytorowi albo pokiby onego Kredytor ſam uwolnić niechciał. *10mo.* W Sprawach Wexlowych przeciwko Cudzoziemcom i Ziomkom Poſſeſſyi gruntowney nie maiącym, może Areſzt Oſoby poprzedzić Proceſs prawny, gdy Kredytor znalazłſzy, na iakim mieyſcu takiego dłużnika Wexlowego, proſi Sędziego o Areſzt na niego. Sędzia go mu przeczyć nie może i po Areſzcie w poznanie Sprawy nie odwłocznie wniyść powinien, a ieżeliby pretenſya oſkar-

Pppp ij

ANNO 1775 żaiącego niesłuszna była, aresztanta uwolnić, ieżeli słuszna, w areście przytrzymać aż do satysfakcyi Kredytorowi. 11mo. Osoby Sukcessorow nie mogą bydź Aresztowane za dług wexlowy tego ktorego są Sukcessorami, ieżeli *bonis successivis renuntiarunt*, i nic z onych nie partycypowali. 12mo Impugny żadne przeciwko Exekucyom z Prawa Wexlowego mieysca nie maią, chyba żeby Urząd exekwuiący rzecz cudzą zamiast dłużnikowey tradować chciał, na ten czas Właściciel tey rzeczy Dokumentem albo świadectwem, lub Przysięgą zaraz przed Urzędem exekwuiącym wyprobowawszy, że iest rzecz iego własna, albo cudza u niego złożona, a dłużnikowi exekwowanemu nie należąca Urząd od Exekucyi odstąpić powinien, i Kredytor gdzie indziey satysfakcyi poszukiwać. Toż samo się ma rozumieć o rzeczach przez dłużnika zastawionych, chyba żeby Kredytor Wexlowy chciał rzeczy te wykupić i zastawnikowi Summę i Prowizye zapłacić. Jeżeliby mimo tego przepisu Kredytor, i Urząd gwałtownie sobie postąpili, iako naieźdnicy w Sądzie przyzwoitym odpowiedzieć maią. 13tio. Urzędnik exekutoryalny dzieło exekucyi porządnie opisane *ad Acta publica per oblatam* naydaley, w tydzień po exekucyi podać powinien. 14to Jeżeliby Sąd, albo Urząd iaki, do ktorego z Prawa exekucya należy, miał odmowić oney żądaiącemu za Dekretem, złożeniem *ex officio* ma bydź karany *ad instantiam* strony ukrzywdzoney. 15to Dłużnik Dobra swoie tradowane komu innemu Prawem Wexlowym, każdego czasu zapłaciwszy Summę winną odebrać może, procz rzeczy *in satisfactionem* Kredytorowi iuż sprzedanych, ieżeliby zaś Kredytor Summy uporczywie przyiąć niechciał, Dłużnik Summę *circa Acta propriæ Jurisdictionis* złożyć ma, i dobra odebrać.

§. VIII. *Jus Subsidiarium.*

Jako przy nowym ustanowieniu Praw wszystkich sprzeczek prawnych, ktore *in praxi* wyniknąć mogą przeyrzeć nie podobna, a punktualność w sprawach wexlowych rowno sąsiedzkiemi Kraiami zachowaną mieć chcemy; Przeto *in subsidium* ninieyszych Ustaw. *Elementa Juris Cambialis*, Jana Gotliba Heynecyusza. wczymby ninieyszym Ustawom sprzeciwne były przydaiemy, i aby onych Sądy Nasze *primæ & secundæ Instantiæ* w decydowaniu sporow wexlowych używały; mieć chcemy. Ostrzeżenie: że wszystkie Prawa *pro Futuro non pro præterito* stanowić się zwykły, tak te *serio* ostrzegamy, że rygor ninieyszey Ustawy ma się rozciągać na wexle *post publicatam hanc legem* dawane, Wexle zaś przed postanowieniem tego Prawa dawane i z nich wypływaiące Sprawy według zwyczaiu dotąd w Kom: Skarb: praktykowanego, decydowane, i exekwowane bydź maią, powinna iednak onych konieczna *in spatio* trzech Miesięcy w Grodzie, gdzie Dobra *consistunt* Kredytora nastąpić Oblata. *Vol: VIII. fol: 191.*

Obiaśnienie Prawa Wexlowego.

1778 *Nro 2do.* Lubo Prawo Wexlowe Roku 1775. Deklarowało że Małoletni są *inhabiles* dawania Wexlow, gdy iednak toż Prawo nie determinowało wiele lat mieć potrzeba do wyiścia z małoletności: Przeto postanawiamy, iż odtąd nikt dawać Wexlow nie powinien kto nie doydzie Roku 24. wieku swego, deklaruiąc: iż Wexle przeciwko ninieyszemu Prawu dane, w każdym sądzie kassowane bydź maią i Kredytor Prawem Wexlowym Summy windykować nie bę-

dzie

dzie mogł. Także postanawiamy, iż odtąd żaden Obywatel, Stanu Szlacheckiego Possessyą Dziedziczną maiący, Wexlu na ukażyciela dawać nie powinien, ale zawsze z wyrażeniem Imienia i Przezwiska Kredytora swego, od ktorego Summy pożycza, albo walor Summy bierze; a to pod podobnąż nieważnością, i kassacyą takowych Wexlow na ukażyciela danych, co się iednak do Kupcow, i Mieszczan sciągać nie ma ktorym wolno dawać wexle na Ukażyciela i takowe walor swoy mieć powinny. Ktore to Prawo dopiero od publikacyi onego skutek swoy na potym mieć będzie, *non præjudicando* Wexlom, ktore pod publikacyą onego od kogokolwiek są wydane. W innych zaś Punktach oprocz wzwyż wyrażoney odmiany, Prawo Wexlowe Roku 1775. *plenum robur* mieć powinno. Ażeby przez antydaty nieuczyniono podstępu przeciwko ninieyszemu Prawu, mieć chcemy; ażeby Wexle na Ukażyciela dane przed dniem dzisieyszym, Oblatowane były przed dniem pierwszym Marca, Roku blisko następuiącego. *Vol: VIII. fol: 956.* ANNO 1778

Wexle.

Nro 3tio Wszelkie Wexle od Szlachty na Osoby bądź Stanu Szlacheckiego, bądź Mieyskiego, lub kogożkolwiek wydane: a Manifestami dotąd są zaskarżone w Juryzdykcyach przyzwoitych rozsądzone, poznane, w Walucie rozważone i decydowane mieć chcemy. Napotym zaś między Szlachtą a Szlachtą, tudzież między Szlachtą, a Bankierami Kupcami, ażeby dawane nie były, ustanawiamy, i takowe Wexle, z ich Walutami napotym wieczyście znosiemy. Zeby zaś te Wexle *sub antidata* wydane nie były, *in spatio* dwunastu niedziel Oblatowane bydź maią, nie zagradzaiąc drogi brania Wexlow Osobom Stanu Szlacheckiego, od Bankierow i Kupcow. *V. VIII. fol. 979.* 1780

WERBUNKI.

N^ro^ I. O WERBUNKACH NOWYCH.

Wielkie Obywatelom wszystkim ci, ktorzy od Nas Listy przypowiedne na Werbunki, biorą, abo stare supplementuią: Rzeczypospolitey Regimenty i kompanie szkody czynią, kiedy z całą Kompanią ode wsi do wsi chodzą, poddanych, konie; powody biorą przy Kompaniach lozney Czeladzi chowaiąc, ktorych, na rożne wsi rozsyłaią, pieniężne, stacye biorąc, lud ubogi, i wszystkich Dzierżawcow Naszych, Duchownych i Szlacheckich do ostatniey przywodzą ruyny: tak że dla tego Podatkow Rzeczypospolitey wydawać trudno maią. Dla czego tą postanawiamy Konstytucyą i *pro lege perpetua* mieć chcemy, aby zostawiwszy od W. Hetmanow naszych na mieysu naznaczonym Kompanią z Doboszem i kilką, naywięcey sześciu Osob na werbunki i kompletowanie ieździli, krzywd żadnych nie czynili, i pobocznych Chlebow nie wybierali, i ktorżyby Listow przypowiednich, oryginalnych nie mieli, i onych niepokazali, werbować za listami *per oblatam* podanemi, nie będzie im się godziło. A ktoby się ważył inaczey czynić wolno będzie każdemu Obywatelowi podług Konstytucyi 1611. *de impossessionatis* z takiemi postąpić, abo też przeciwko potężnieyszym, Kasztelan abo Starosta nasz pobliższy za instancyą każdego bliższych Obywatelow, zgromadzić, i poymawszy takiego Werbarza, Wielmożnym Hetmanom naszym odesłać, abo ieżliby Wielmożni Hetmani odlegli byli, do Grodu bliższego od- 1659

ANNO 1659 dać, ktorego Staroſtowie naſi, i Urzędnicy ich za informacyą naſzą na gardle *præviis inquiſitionibus* karać powinni będą, *ſub ſolutione* wſzyſtkich krzywd *de ſuo & inſuper abundanti* za poprzyſiężeniem krzywd i wybranych pieniężnych Stacyi, w zaſługach potrącić ſię tym Kompaniom i Regimentom powinno będzie. Abo ktorykolwiekby Szlachcic abo Poſſeſſor Dobr ktorychkolwiek mogł *reſiſtentiam* na ochronę Dobr ſwoich w takowym ſwawolnikom, uczynić naieźdnika gwałtownika takiego, w obronie Dobr ſwoich zabił; tedy o takowe Zaboyſtwo do żadnego Sądu i Prawa nie będzie pociągan; procz Chorągwi wciągnienie ſpokoynie i bezukrzywdzenia idącey znieſienia. *Vol. IV. fol: 593.*

Nro 2.

Werbunek.

1778 Zabiegaiąc wſzelkim w Kraiu dla Zagranicznych Potencyi Werbunkow, i w przypadku czynienia onych, chcąc mieć nieodwłoczną na wyſtępnych ſprawiedliwość ſtanowiemy, że gdyby Obywatel, Poſſeſſyonat Krajowy, pod pretextem ſwoiey potrzeby ludzi zwerbowanych Potencyi Zagraniczney oddawał, lub zaprzedawał, takowy, iako *Crimen Status* popełniaiący, wedle Prawa 1776 Roku w Sądach Seymowych ſądzon bydź powinien. Gdyby zaś ktokolwiek, i iakieykolwiek Kondycyi czynił dla Zagranicznych Potencyi, pomimo wyżey rzeczonego pretextu, Werbunki, ludzi brał czyli namownie, czyli gwałtownie, lub zaprzedawał, takowy iako kryminaliſta, w naybliżſzym wyſtępku ſwoiego na śmierć w Grodzie nieodwłocznie, *etiam extra Cadentiam* ſądzony i karany bydź ma. *Vol: VIII. fol: 980.*

Zaczęcie Rekrutu.

Kommiſſye Skarbowe Oboyga Narodow maiąc dodać Szefom Regimentow Polowych pieniędzy z Remanentow po dzieſięć Tyſięcy na każdy Regiment, aby ci natychmiaſt za Ordynanſem i rozrządzeniem Kommiſſyi Woyſkowey Oboyga Narodow Rekrut tym czaſem tu Warſzawie, iako i innych Miaſtach, Miaſteczkach Krolewſkich i Duchownych, *excepto* Dziedzicznych z luznych ludzi roſpoczęli o zarekrutowanych Kommiſſyą uwiadomiali, a ta na lenung dla nich, do Kommiſſyi Skarbowey rekwizycyą uczyni, i pod ſurową karą Woyſkową zalecaiąc aby ludzi maiących od Panow ſwoich na piśmie z Pieczęcią choć nie na Stęplowanym papierze zaświadczenia, chłopow z takimże zaświadczeniem od Pana czyli Dozorcy, iako też Rzemieślnikow i czeladzi Mieyſkiey pod żadnym pretextem nie brano, a z tych wziętych na to pieniędzy, ściśle ſię JJ. PP. Szeffowie przed Kommiſſyą Woyſkową kalkulowali. Miaſta zaś i Miaſteczka wſzyſtkie pograniczne o mile od Granicy odległe ninieyſzym opiſem od Rekrutow excypuią ſię, i ludzie Zagraniczni wchodzący do Polſki, i na gruncie oſiadać chcący. Ktoby zaś fałſzywe dał zaświadczenie ktoremu z ludzi luźnych, bądź nie właſnemu poddanemu, bądź w ſłużbie u ſiebie nie będącemu, takowy zapozwany od kogożkolwiek bądź do naypierwſzego Grodu 1000. Grzywien karany bydź ma, ktorych połowa Delatorowi, a połowa na dalſzy Rekrut obrocona bydź ma. Gdyby zaś przypadkiem iakim Goſpodarz lub ſłużący, gdzie był wzięty, wolność do Rekwizycyi do Komend zoſtawia, a te znieść ſię winny z Dziedzicem i takowego wydać Człowieka, ktore to Rekruty i w W. X. Lit: zaczynać ſię maią. *Tit: Zaczęcie.*

Sposob dawania Rekrutow, w Koronie i Wielkim Xięstwie Litewskim.

Ponieważ sposob Rekrutowania Zołnierzy dotąd praktykowany wiele przyniosł przykrości Obywatelom, i nagła potrzeba kompletowania Woyska wymaga przyśpieszenia Rekrutu. Więc My Krol za powszechną Stanow Skonfederowanych zgodą stanowiemy aby kiedy, z Dobr i Miast Krolewskich nie wyłączaiąc Stołowych tudzież z Duchownych *Utriusque Ritus* i Zakonu Maltańskiego z Dymow pięciudziesiąt ieden Rekrut wtedy z Dobr i Miast Dziedzicznych z 100. Dymow rownież ieden Rekrut podług nowey abjuraty Dymow, był wydany.

Z Dobr zaś na pograniczu leżących, wgłąb Kraiu o mil 2. zostawuie się wolność, albo za Rekruta z Dobr Dziedzicznych, po Zł: 2. a z Krolewskich i Duchownych po Zł: 4. z Dymu zapłacenia, albo Rekruta wydania.

Od wydania Rekrutow excypuią się Dymy Klasztorow mendykancyow i Szpitalow żadnych Dobr i Summ nie maiących. Szlachcie na Dziedzictwach i Czynszach siedzącey, własny tylko mięszkalny Dym maiącey wolność albo dania dobrowolnie Rekruta do liczby, iako wyżey Dymow, albo dania opłaty powyższey. Szlachta zaś żadnego z pomiędzy sobie na Rekrut przymusić nie może. A tego Prawa ktore uzupełnienia Liczby 100000. Woyska na teraźnieyszym Seymie po wynalezieniu zrzodeł i dalszych Podatkow dostateczny fundusz gruntuiących i zabespieczaiących, do ktorych nieodwłocznie przystąpiemy, zastanawiać nie będzie mogło, iak nayrychleysze Kommissyi Woyskowey dopełnienie, zlecamy, ktora o potrzebie wielości Głow ostatnim zaleceniem do 65000, 74. Głow, w Koronie i Litwie nayprędzey kompletować nakazanych, a do tych czas iak Tabelle przez tęż Kommissyą Woyskową nam podane okazuią, niedokompletowanych, do Kommissyow Woiewodzkich zgłosiwszy się, podług potrzeby Regimentow pieszych bliżey Konstytucyą maiących, o wydanie Rekruta w myśl ninieyszego Prawa z 50 Dymow z Dobr wszelkich Krolewskich Stołowych Duchownych i Zakonu Maltańskiego iednego Rekruta, a z 100. Dymow Ziemskich takoż iednego Rekruta dopomni się.

Załatwiaiąc zaś trudność w tych Wsiach ktore liczby Dymow wyżey przepisaney obeymować nie będą mieć chcemy aby z Wsi kilku w iedney Parafii będących, lub gdy iedna Parafia i nie wystarczyła z sobą się łączących, a liczbę Dymow wyżey przepisaną składaiących Wieś lub Miasteczko Dziedziczne naywięcey Dymow maiące Rekruta naypierwey wydało, a inne Wsie lub Miasteczka Dziedziczne z Dymu Zł: 2. daiącemu Rekruta opłacą.

Podobnym sposobem Dobra Duchowne i Krolewskie Dymow, 50. niesktadaiące z sąsiedzkiemi połączone daiącemu Rekruta, Possessorowi po Zł: 4. zapłacą, czego gdyby wykonać, iuż to Dziedzice iuż Possessorowie Dobr Duchownych i Krolewskich odmowili do Kommissyi Porządkowey Cywilno Woyskowych przez daiącego Rekruta zaskarżeni na delatę wydani będą pieniądze wyexekwowane do Kommissyi Porządkowey Cywilno Woyskowych oddane przez nią Obywatelowi żalącemu się daiącemu Rekruta wypłacone w przeciągu dwoch Miesięcy bydź maią. Obywatel składki na Rekruta od Wsiow

ANNO w naturze go nie daiących pieniądze odbieraiący odda ie albo familii z ktorey Rekrut ieſt wzięty, albo przy ſobie zachowa zabeſpieczywſzy go Dokumentem, że mu też pieniądze wypłaci po wysłużonych latach kapitulacyi.

Tam gdzie Dymy zbywać będą w Woiewodztwie Ziemi lub Powiecie w takiey Liczbie, że ta nie wyſtarcza na danie Rekruta za znieſieniem ſię Kommiſſyow ſąſiedzkich do drugich Woiewodztw Ziem i Powiatow applikowane bydź maią i do uſkutecznienia Prawa obowiązane zoſtaną.

Gdzie Dobra Dziedzica lub Poſſeſſora choć w rożnych Parafiach, lecz w iedney Ziemi, lub Powiecie tak leżą że iedna obeymować będzie Kommiſſya Porządkowa ſtoſunek czyli ſkład Dymow, na liczbę Prawem przepiſaną, nie do Parafii ſąſiedzkich ale do Dobr mięſzkalnych Dziedzica lub Poſſeſſora bydź ma czyniony do dania Rekruta. Nie mniey oſtrzega iż gdzie Dziedzic lub Poſſeſſor do Dobr mięſzkalnych ma Wſie w inſzych Powiatach *in contiguitate* położone, te Wſie wſzyſtkie tam maią bydź applikowane do dania Rekruta dotąd Podatek opłacać ſą obowiązane Taryffą.

Rekrut zdrowy, w żadney części ciała nieułomny, naymniey 66. calow Koronnych wzroſtu maiący, nie młodſzy nad lat 18. ani ſtarſzy nad lat 35. przyięty bydź powinien.

Kommiſſye Porządkowe uwiadomione zoſtawſzy od Kommiſſyi Woyſkowey o wielości i czaſie doſtarczenia Rekruta, uwiadomią o tym Obywatelow i zaraz w tym uwiadomieniu oſtrzegą, ich, ktora okolica ma dać Rekruta na lat 6. ktora na lat 7. a ktora na lat 8. ktore obwieſzczenie Kommiſſyow tak Obywatela Rekruta daiącego, iako i Komendy, Rekrutow odbieraiące o przeciągu Kapitulacyi upeſpieczać będzie.

Po oddaniu Rekruta z liczby Dymow Prawem opiſaney, wſzelkiey natury Dobra maią bydź wolne oddawania Rekruta, aż do wyiścia lat oznaczonych kapitulacyą i żadnych rozrządzeń Kommiſſya Woyſkowa w tey mierze czynić nie będzie mogła. Wſzelako po wynalezionych funduſzach na ſtotyſięczne Woyſko, do uzupełnienia iſtotnego tegoż te ſamą proporcyą w nakazaniu Rekrutow zachowamy. Po wyiściu lat kapitulacyi Komenda żadna, nowey kapitulacyi, zawierać z oddanym Rekrutem na Zołnierza bez znieſienia ſię z Obywatelem Rekruta doſtarczaiącym nie będzie mogła, pod nieważnością kapitulącyi.

Jeżeli teraz Rekrut dany na żołnierza po wyiściu lat ſwoiey kapitulacyi abſzeytowany będzie, Dziedzic lub Poſſeſſor na mieyſce iego, innego Rekruta doſtarczyć powinien, a te Wſie ktore ſię ſkładać będą na Rekruta nie maiąc zupełności Kominow, koley doſtarczeniu Rekruta podług układu Kommiſſyi Porządkowey zachowaią. W doſtarczeniu Rekruta zoſtawuie ſię wolność Obywatelowi, albo przyſtawić Rekruta do komendy, ktora będzie konſyſtować w mieyſcu Kommiſſyi Porządkowey, albo żądać przyſłania komendy dla odebrania Rekruta, ale Obywatel maiący doſtarczyć Rekruta, o chęci przyſtawienia go, lub oddania komendzie przyſłaney dwoma tygodniami Kommiſſyą Porządkową przed dniem wyznaczonym do oddania uwiadomić ma. Ten Artykuł

tykuł Prowincyom Koronnym służyć będzie. Co się zaś tycze Prowincyi W. X. Lit: sposob dostarczenia Rekruta, ma bydź exekwowany, podług Przepisow, o Kommissyach Woiewodzkich postanowionych. ANNO

Dymy pograniczne iako i Szlachty poddanych nie maiących, wolność dania Rekruta, lub opłatę czynić w pieniądzach maiące, ktore nie dadzą Rekruta sposobem powyższym do opłaty przez Kommissye Porządkowe pociągane bydź maią.

Ktore by Miasto, Wieś lub Obywatel do dania Rekruta obowiązany Prawa nie dopełniaiący na dzień wyznaczony o ktorym Kommissya Porządkowa czterema tygodniami wszystkich obwieści Rekruta nie dostawił. Za wyrokiem Kommissyi Porządkowey za samo uporne uchybienie Złotych 200. zapłacić powinien do Kassy teyże Kommissyi Porządkowey a Kommissya Porządkowa do oddania Rekruta w Naturze Obywatela obowiąże, nowy do tego termin oznaczywszy. A gdyby następne termina uchybiane były, Kommissya Porządkowa karę wyznaczoną podwaiać będzie.

Po wyższey Kapitulacyi żołnierza nie z ludzi luźnych, ale z Gruntu oddanego. Gdyby Kommendant Chorągwi z przyczyny Dezercyi tegoż żołnierza nie powrocił go mieyscu z ktorego był dany, tedy, gdy się pokaże przed Kommissyą Woiewodzką *praecisa Appellatione*, takowe Sprawy sądzić maiącą, że Dezercya z winy Kapitana nastąpiła, Miasta i Wsie na mieysce takiego żołnierza Dezerteruiącego, na drugą Kapitulacyą wolne będą od dania Rekruta, ale Kommendant, sam starać się na mieysce tego, innego powinien.

Kiedy podług Prawa o Kommissyach Porządkowych Woiewodzkich przed ktorą z tych Kommissyi Dezerter, z Woysk Rzpltey będzie przystawiony, taż Kommissya wyindagowawszy z ktorego uszedł Korpusu, odda go pod naybliższą Straż Woyskową w tedy Kommissya Woyskowa o tym zawiadomiona, obmyśli sposob transportowania Aresztanta do tey Komendy, od ktorey dezertował, wolno zaś będzie każdey komendzie Woyskowey skoro się dowie o zostaiącym gdzie Dezertorze tegoż wszędzie, nawet u iego własnego Pana aresztować i wydania żądać: odmawiaiącego wydania takowego zbiega oprocz przepisaney iuż kary 200. Zł: udzielnie Kommissya Woiewodzka, pod ktorey Juryzdykcyą zostaie za sprzeciwienie się nineyszemu Prawu Zł: 200 ukarze i Dezertora *praecisa Appellatione* oddać nakaże.

Pieniądze z Dobr pogranicznych ktore w naturze Rekruta dawać nie zechcą iako i od Szlachty poddanych nie maiącey, do Kassy Kommissyi Porządkowey *respective* gdzie Dobra leżą, składane bydź maią, nieposłuszni temu Prawu karze teyże samey ktora w Prawie powyżey za niedostarczenie Rekruta iest oznaczoną podlegać będą; o wielości złożonych pieniędzy, każda Kommissya Porządkowa Kommissyą Woyskową Oboyga Narodow, uwiadomi, ktora Kommissya Woyskowa, assygnacye do Kommissyow Porządkowych Cywilno Woyskowych, Woiewodztw, Ziem, i Powiatow wyda na wypłacenie pieniędzy Regimentom tym, ktore nie będą miały dostarczonych Rekrutow w naturze z Kominow pogranicznych i od Szlachty wyżey wyrażoney, tenże fundusz także służyć będzie na dostarczenie werbowania Rekrutow, na mieysce

ANNO ſca żołnierzy przez śmierć ubywaiących lub oddalenie nieſpoſobnych do ſłużby, na funduſz Inwalidowy, idących z tych branych pieniędzy, Regimenta Kommiſſyi Woyſkowey kalkulować ſię maią, a Kommiſſya Woyſkowa na Seymie.

Gdy Prawem W. X. Litewſkiemu pod tytułem Kommiſſye Cywilno Woyſkowe ſłużącym dozieranie Kaſſy ieſt opiſane: przeto dla Korony uſtawiamy, aby w tychże Kommiſſyach Kaſſy zoſtawały pod trzema kluczami, to ieſt Prezyduiącego, Officyera i Regenta każdey *reſpective* Kommiſſyi.

Zeby przez Uſtawę teraznieyſzą i Rekrutowanie uczynić łatwieyſzym, i żołnierzowi daiąc powab, do ſłużby, nie ſporządzać do tego powołania wſtrętu naſtępuiące czyniemy uſtanowienia.

1mo. Gdy Regimenta wſzelkie podczas pokoiu nieodmienną po Woiewodztwach zawarowaną Prawem, maią lokacyą; przeto aby rekrut większey nabierał ochoty do ſłużby, i przeſzkodę miał do Dezercyi ſtanowiemy. Zeby Rekruci iak naybliżey podług wyżſzey proporcyi Dymow przyſtawiani byli, z Dobr ktore leżeć będą w Woiewodztwach, Ziemiach, lub Powiatach, do tych Regimentow ktore konſyſtować będą w tychże *reſpective* Woiewodztwach Ziemiach i Powiatach.

2do. Kommiſſya Woyſkowa po odebraniu od wſzyſtkich korpuſow i Kommendantow Rapportow, iż ich Regimenta doſkonale ſą wyexercytowane rozrządzi, a to nie prędzey iak na Mieſięcy 19. aby każdy Kapitan liczbę pewną przez Kommiſſyą Woyſkową uſtanowić ſię maiącą urlopować mogł, na przeciąg czaſu ſobie przepiſany. Zołd w przeciagu Urlopu odkładany tym ſpoſobem rozdzielamy, to ieſt, Jedna trzecia część dla Kapitana tey kompanii, z ktorey kompanii urlopowany będzie żołnierz na werbunek z Dezercyi i potrzeby, za ktore odpowiadać powinien; druga rowna część dla żołnierza z Urlopu powracaiącego, a trzecia do kaſſy generalney Woyſkowey obrocona bydź ma. Ta zaś część dla żołnierzy z Urlopu przeznaczona po wyſłużoney Kapitulacyi żołnierzowi oddana będzie: z czego Komendanci Regimentow przy likwidacyi przez Kommiſſyą Woyſkową, a Kommiſſya Woyſkowa na Seymie rachunek zdawać będą.

3tio. Rekrut z Korony do Litwy, a z Litwy do Korony choćby z naybliżſzych dawany mieyſc dawany bydź nie ma.

4to. Chcąc zachęcić Chłopow Naſzych do ſłużby Woyſkowey nadaiemy wolność wiecznemi czaſy każdemu żołnierzowi ktoryby za zezwoleniem na Piśmie Dziedzica wyſłużył lat 12. albo 2. Kapitulacye ſześcioletnie, a w ciągu tychże 12. lat, ani dezercyi ani wyſtępku kryminalnego żadnego nie popełnił, o czym ma wziąść zaświadczenie od Komendy ſwoiey, a za złożeniem tegoż przed Kommiſſyą Porządkową Cywilno Woyſkową Woiewodzką, autentyczne odbierze na Piśmie ſwey wolności zapewnienie od poddańſtwa Dziedzica.

Werbunek wolny nie będzie, tylko w Miaſtach Krolewſkich i Duchownych a ten w czaſie Targow i Jarmarkow rozściągać ſię nie ma. Werbunek dozwala ſię z ludzi zupełnie wolnych i gdyby ktora Komenda pod pozorem dobrowolnego ſłużby przyięcia, Człowieka Rolą, albo uſługą Dworną, lub też Rzemio-

ANNO

ſtem bawiącego, zawerbowała, a za Rekwizycyą nie wydała, zaſkarżona od Kommiſſyi Porządkowey Cywilno Woyſkowey Memoryałem, przez wyrok teyże Kommiſſyi do oddania Człowieka, nieodwłocznie obowiązaną zoſtanie. Komenda werbuiąca Człowieka, bądź Kraiowego, bądź zagranicznego, zawerbowanemu naymniey Zł: 50. na rękę nie odwłocznie wypłaci. *Tit:* Spoſob.

W I E P R Z E.

Nro I. De Porcis sive Schrophis et eorum Pascuis Silvestribus.

Statuimus etiam quod quicunque Scrophas proprias ad glandes ſilvæ alterius depulerit, hic cujus ſilva fuerit, pro prima vice porcum unum, ſecunda vice ſi invenerit duos porcos mactare poterit & valeat, & tertia vice ſi invenerit omnes Scrophas pellere poterit ad curiam noſtram magis vicinam, e sdem nobiſcum per medium diviſurus, ita tamen quod ubicunque prædictos porcos intra ſuos limites mactaverit ſignum in arbore facere teneatur & ſi pars adverſa damnum ibidem illatum eſſe negaverit tunc impignerans tenetur ſignum in arbore inciſſum & factum exhibere & hoc proprio ſuo juramento firmare, videlicet ibidem porcos eſſe inventos. *Vol. I. fol. 47.* 1347

Nro 2. De illis qui Porcos pretio ad Silvam conducunt.

Statuimus quod quando aliquis habens ſilvam vel mericam a ſe diſtantem porcos ſuos vel Scrophas per bona alterius inter media & vicina voluerit ducere ſeu pellere ad eandem ſilvam id facere non poterit per bona alterius, niſi per viam quæ ducit ad ſilvam ſuam, & idem dicimus eſſe per omnia obſervandum de eo qui pro ſuis ſcrophis vel porcis pro pretio conduxerit ſilvam glandibus abundantem vel fagis, & bona alterius ſunt intermedia inter ſilvam hujusmodi vel myricam. Is ergo per cujus bona pecudes hujuſmodi Domini mæricæ vel ſilvæ conductoris, pelli debebunt, ex utraque parte viæ triginta ulnas, glandes proprias prius colligat ſeu depaſcat, ut ſic prædictus conductor mericæ vel ſilvæ prædictas ſcrophas, vel porcos abſque ſuo damno ſeu offenſa poſſit pellere ad eandem. *Vol. I. fol. 48.* 1347

W I E Z E. W I Ę Z I E N I E. W I Ę Z N I O W I E.

Nro I. Siedzenie Głownikow.

Acz Statuta doſtatecznie ſą, o głownikach opiſane iaką winą maią bydź *jure mediante* karani, iednak nic na to nie bacząc Staroſtowie, i ich Namieſtnicy, gdy kogo o zabicie głowy na dno do Wieże ſkażą, a Wieży przętry i kominy głownikow budować i tamże ſiedzieć dopuſzczaią. Przetoż chcąc My *ad beatam executionem* Statuta na głowniki przywieść Seymową uchwałą znayduiemy: iż ktoryby ſię z Staroſtow albo z Urzędnikow ich, ważyć, a naprawę iaką, w Wieży Głownikowi dopuścić wzgorę, a nie na dnie ſiedzieć miał, taki Staroſta albo Urząd iego ma bydź karan winą czterma ſty grzywien *toties, quoties* byłby Pozwan przed Sąd Ziemſki od Srony bolącey, byle to nań przewiedziono; iż folgował gwałtownikowi ſiedzeniem w Wieży, nie wędle Dekretu ſądowego na dnie, czego Stronie boleiącey wolno będzie zawſze doyrzeć, 1578

ANNO iako Głownik i kędy siedzi a Srarosta nie ma mu tego bronić *sub pœna superius descripta toties quoties citabitur, peremptorie cum remissione ad viciniorem Capitaneum. Vol. II. fol. 970.*

Nro 2. Reparacye Wież.

1726 Iż *vigore* dawnieyszych wielu Praw i Konstytucyi na poskromienie złości ludzkiey warowano iest; aby WW. Woiewodowie Ur: Starostowie *proprii districtus vel Palatinatus*, Wieże na głowniki postanowione z dochodow swych opatrowali, tedy *& presenti Lege* reassumuiąc dawnieysze Prawa postanawiamy: aby ciż WW. Woiewodowie i Ur: Starostowie w swoich Woiewodztwach i Powiatach na mieyscach Sądowych z Dochodow swych Wieże porządne wgłąb na łokci dwanaście, na kryminalistow, iako też Cywilne, reperować opatrzyć lub *de novo* erygować kazali i starali się. *Vol. VI. fol. 485.*

W I Z Y A.

Nro I. O Władzy Urzędnikowey na widzeniu.

1576 Gdy Komornik abo Woźny złoży stronom pewny dzień ku odprawowaniu widzenia, na imieniu wedle Pozwu, i ktorego złożenie dnia byłoby Aktami Ziemskiemi, abo Grodzkiemi opisane, ieżeliby ktora Strona tego dnia wyprawienia widzenia naznaczonego nie pilnowała, aniby przed onym Urzędem na mieyscu, i na Roku widzenia stanęła: takowa Strona z takiego zniesienia Urzędu przerzeczonego przed Sądem na przyszłych Rokach uczynionego, w utracie rzeczy swey o ktorą się ow Pozew wiodł, i widzenie bydź miało, ma bydź skazana i sądzona. A gdyby sam Urząd na ten dzień naznaczony i zapisany, ku wyprowadzeniu tego widzenia *intercedente legali impedimento*, nie przyiechał, tedy inny dzień ku wykonaniu tego widzenia, tenże Urząd Podkomorski *in sequentibus Terminis Terrestribus*, złożyć będzie, i nań ziechać powinien, gdyż Urzędem nikt tracić nie ma, ani może. A ieżeliby iedna Strona drugą groźbami iawnemi albo iakiemi gwałty od widzenia odegnała, albo słowy iakiemi nieuczciwemi, a zwadliwemi nagrawała, przeciw takowey Urząd ma zupełną moc *pœnas in Statuto Regni descriptas*, skazać, ktore skazanie ma do Sądu odnieść a Sąd za słusznym dowodem ma ie potwierdzić wedle zeznania onego Urzędu: A on przekażca albo gwałtownik widzenia, odpowiedać na Pozew wedle Prawa ma bydź powinien, bez widzenia iuż inszego wszelakiego, bez dylacyi żadney, od ktorego widzenia ten, kto wziął sobie nawidzenie nie ma dać więcey Komornikowi, abo woźnemu iedno trzy grosze obiema a oni też nie maią więcey wyciągać. *Vol. II. fol. 937.*

Nro 2. Po widzeniu Pozew nie ma bydź każon.

1576 Gdy kto sobie bierze na widzenie na iaki Pozew w Sądzie a po uczynieniu widzenia i zeznania iego przez Urząd Ziemski w Sądzie Ziemskim chciałby Stronie swey Pozew kazić, z iakieykolwiek przyczyny i niedostatkow, abo rzeczy na utratę wieść, takowemi niedostatki Pozwu, abo kopii iego; tedy iuż Sąd nie ma tego przymować ani dopuszczać, ale widzenia wysłuchawszy, ma przymusić takiego pozwanego ku odpowiadaniu, to iest: skazać aby odpowiadał na Pozew i daley postąpić *ad sententiam definitivam*. A ieźliby się widze-

nie

ANNO

nie z Pozwem głownym we wszystkich rzeczach nie zgadzało, to iest gdy się wiedzie Pozew o to Imienie, a widzenie na Imieniu abo na mieyscu innymby było ukazowano, i inaczey niźli Pozew obmawia, z tey przyczyny iako własney, idzie utrata Pozwu, i rzeczy, według starego zwyczaiu. A ieźliby też ktora Strona po skazaniu widzenia poprawiła Pozwu, ku szkodzie drugiey Stronie, coby iey od przeciwney Strony było sądownie zadano: tedy swą przysięgą własną ma odeyść iż niepoprawił, a ieźliby nie przysiągł tedy rzecz traci, o ktorą się Pozew wiodł, *Vol: II. fol. 937.* 1576

Nro 3. O odpowiedzi nie znaiącey po Widzeniu.

Gdy kto będzie pozwan o pooranie Roli, abo o posieczenie Łąk gwałtownym obyczaiem, abo o iakiekolwiek inne krzywdy i gwałtowne wrzucenie w Imienie, abo część Imienia, a pozwany na widzenie, sobie bierze a potym po widzeniu, abo też nie biorąc na widzenie, zgoła że gwałtu żadnego i oco pozwan nie zna Prawa na onę Rolę, albo Łąkę, abo Imienie o ktore iest Pozwan, żadnego nie ukazuiąc w Sądzie, ani kładąc, abo się na nie nie biorąc, takowy sam, i z świadkami od przysięż się wedle ważności Summy, i taxy na pozwie położoney. A tak tylko od onego gwałtu i szkody wolen będzie, ale Łąkę, abo Rolę przerzeczone abo inne ono imienie o ktore się Pozew wiodł, iuż tak utraci ktore Aktorowi do Possessyi przyidzie bez wszego dalszego przerzeczenia onego pozwanego, abo iego Potomkow, bo iuż tak od swych wszystkich Praw, ieźli ktore do tego miał odstępuie. A będzieli pozwany ukazował Prawo, iakie abo Obrony prawne, z ktoremi to uczynił; tedy Sąd *ex controversia* przypatrzywszy się Sprawie, i sprawiedliwości, i munimentom oboiey Strony, to skaże, co będzie wedle Prawa: *Vol. II. fol. 938.* 1576

Nro 4. O Wizyach w Woiewodztwie Wołynskim.

Wniesione są z Trybunału w Sprawach gruntownych Wizye ktorych iż Woiewodztwo Wołyńskie, w Prawie swym ani w zwyczaiu nigdy nie miało: tedy teraz waruiemy to im, żeby pod takowe Wizye, iako przeciwne Prawu ich, *in posterum* więcey podlegać nie maią. *Vol. III. fol. 191.* 1613

WOIEWODZTWO.

Nro I. De Palatinis Pretia et Mensuras Rebus Venalibus Imposituris, item de Fraternitatibus.

Item quemadmodum Rex Vladislaus Prædecessor Noster in Conventione Vartensi recensendo artis Mechanicæ homines venditione rerum non ex æquo, utentes legem de super instituit singularem. Sic Nos scientes rationabiliter atque consulto factam Constitutionem illam decrevimus aprobandam & ratificandam, approbamusque & ratificamus. Statuentes quod Palatini Terrarum in singulis Palatinatuum suorum Terris adscitis sibi Capitaneis locorum & dignitatis quos commode habere poterint singulis annis & certis diebus, tam frumentorum, quam pannorum & aliarum rerum terrestrium, quæ ad fora per Kmethones ducuntur, & quæ in Regno Nostro inveniuntur pretia atque mensuras indicere, instituere moderari, & erigere debeant suam consvetudinem antiquam providendo ne circa easdem mensuras & pretia fraudes commit- 1496

ANNO 1496 tantur. Quodq; juxta illud Mechanicorum Casimiri Statutum fraternitates destruantur. Si tandem Palatinus ipse aut aliqui Palatinorum Nostrorum illius antiqui atq; præsentis Statui Nostri executionem facere post posuerint & invidendis instituendisq; eisdem pretiis negligentes aut incurabiles fuerint, seu aliquis eorum fuerit; ex tunc talis negligens Palatinus pro pæna sua hujusmodi negligentiæ eqvum ambulatorem Nobis dare debeat & tenebitur toties, quoties negligentiam in præmissis commisserit; eadem pæna per Nos Successores Nostros puniendos. *Vol. I. fol. 271.*

Nro 2. De Officio Palatinorum ad Pretia rebus imponenda.

1505 Dignitarii & Officiales sua noscant officia, si vero quibus incognita fiunt, a Regia Majestate & Dominis doceantur eademq; tam domi, quam in bello debite exerceantur, ne per quempiam commodo suo fraudantur, Regnicolæque defectu ordinis gravaminibus machanicorum monopoliis mercatorum graventur & quidquid Palatini ex Officio constituerint, præsertim in Civitatibus id Capitanei exequantur, sub pæna amissionis officii, si autem obligatorius esset centum Marcas de inscriptis summis amittat, toties quoties negligens convictus esset. *Vol. I. fol. 293.*

Nro 3. Ut Palatini provideant, ne in Mensuris et Pretiis rerum venalium homines graventur, ut Judicia temporibus Statutis non negligant.

1510 Querelis communiter omnium subditorum Nostrorum finem inponere volentes decernimus & auctoritate Nostra mandamus; ut Palatini officia sua exerceant circa artificia ordinanda Statuto veteri innitendo & aliis rebus ad suum officium pertinentibus communi utilitati, & Justitiæ provideant, ne in mensuris & pretiis homines graventur: & ne Judicia, ipsis non curantibus, cum detrimento communis justitiæ temporibus debitis negligantur. Qui quidem Palatini formam artificibus rei fiendæ, & pretium imponere debent. Si quis vero alia inusitata forma res Mechanicas habere voluerit, eas sic solvet: uti cum artifice convenire poterit. Hæc autem constitutio, non solum in Nostris, Civitatibus & Oppidiis, sed etiam in omnium Spiritualium & secularium, cujuscunque Status & Conditionis existant, per Palatinos fieri debet; facta vero, per Consules Civitatum Oppidorumque servari, custodiri, & exequi debet: qui quidem Consules, transgressores quatuordecem Marcis punient, Palatino solvendis: Palatinus autem Consules officium negligentes, sibi commissum, toties, quoties deliquerint, centum Marcis punient quarum duas Partes fisco Nostro applicandas, & tertiam Partem Palatino damus. Ubi vero Palatinus deliquerit, & Officium suum qualecunque neglexerint: promittimus ipsum puniendum centum Marcis, fisco Nostro applicandis, quoties de hoc compertum habuerimus. *Vol: I. fol. 360.*

Nro 4. Ut Palatini Officia sua, in Constituendis rebus Venalibus Diligenter exerceant.

1521 Quia Mercatores, artifices, & alii qui rebus ad usum humanum necessariis mercantur eas ipsas pro arbitrio suo hominum necessitate, & præsertim ingru-

ente expeditione bellica plus æquo æstimare, & vendere solent, in magnum Nobilium & totius populi gravamen, volumus ut Palatini officia sua in constituendis rebus, venalibus, diligenter iuxta vetus Statutum exerceant. Quos Capitanei locorum ne eisdem Officiis obeundis minime impediant, sed illos omni ope sua adjuvent, utq; ipsi Palatini, ita rebus pretia imponant, ut non pluris vendantur post emissas literas restium, quam alias per Mercatores, & artifices vendi consveverunt. *Vol. I. fol. 399.*

ANNO

Nro 5. De Pretiis Rebus Imponendis.

Et ne Nobilitas atq; reliqui Coloni ipsius Ducatus Masoviæ rerum utensilium nimia caristia graventur, volumus, ut Palatinus loci illius æstimationem & pretium seu taxam omnium rerum talium, quas usus communis exigit in omnibus locis sui Palatinatus constituat, & ordinet juxta Constitutionem in Conventu Regni factam, quam etiam in toto ad Ducatum Masoviæ transferimus & extendi volumus. *Vol. I. fol. 539.* 1538

Nro 6.

Quandoquidem Fraternitates Civitatum libertatem Nobilium offendunt, mandamus Palatinis ut unus quisque in suo Palatinatu custodiat hoc, & diligens sit; ne ipse Fraternitates, serveantur in detrimentum libertatis terrestris. Et quicunque huic edicto adversarentur tales Palatini ad se citare & pæna 100. Marcarum, quoties hoc committerent, punire, debent pro quibus ad Capitaneos, pro executione remittant, & Capitaneus tenebitur executionem facere sub amissione Officii, pro quo debet deferri coram Nostra Majestate Regia, per Palatinum. Et Palatinus similiter negligens, consimiliter etiam puniri debet. *Vol. I. fol. 568.* 1543

Nro 7. Ordynacya Woiewodztwa Czerniechowskiego.

Gdyż za wolą Bożą szczęśliwie Prowincyą Siewierską Xięstwa Czerniechowskiego z rąk nieprzyiacielskich rekuperowaliśmy, i iuż ta Prowincya, ze wszystkiemi Grodami, i Zamkami za postanowieniem wiecznego przymierza z Moskwą wiecznie przy Koronie, iako Smoleńskie Woiewodztwo, W. X. Lit: i oboy tytuł X. Smoleńskiego, i Xstwa Czerniechowskiego przy nas, i następuiących Krolach Polskich i W. X. Lit: zostaie. Tedy chcąc my te Siewierską Prowincyą Obywatelami Koronnemi iako naylepiey osadzić Wodztwo Czerniechowskie ordynuiemy: i ono na dwa Powiaty Czerniechowski, i Nowogrodzki podzielamy: ktore Woiewodztwo Ur: Marcinowi Kalinowskiemu, Staroście Naszemu Czerniechowskiemu, w pamiątkę krwawych zasług, iego konferuiemy Tak iż iako ten teraznieyszy Woiewoda od Nas naznaczony i inni wszyscy na potym po nim następuiący, Woiewodztwo Czerniechowskie z Starostwem Czerniechowskim *absque ulla in compatibilitate* przykładem Woiewodztwa Kijowskiego, trzymać zawsze będą mogli: i Urzędnikow wszystkich w Nowogrodku Siewierskim, tudzież Grod, i Ziemstwo, iako w Czerniechowie iest ordynowane. A Seymik zawsze ieden i popisy w Czerniechowie, tak Czerniechowskim iako i Nowogrodzkim Obywatelom. A iako Wdę iednego, tak i Kasztelana iednego naznaczamy. Posłow Ziemskich dwu iako z Czerniechowa ordynowaliśmy, tak z Nowogrodka drugich dwu; i Deputatow drugich dwu; iednego z Czerniechowa a drugiego z Nowogrodka naznaczamy. A 1638

ANNO 1638 mieyſce Woiewodzie Czerniechowſkiemu, Kaſztelanowi i Poſłom, po Wdzie Pernawſkim naznaczamy. A Roki w Nowogrodku zawſze, po Czerniechowſkich, we trzy Niedziele przypadać będą, w Trybunale zaś Lubelſkim Woiewodztwo Czerniechowſkie po Bracławſkim zawſze przypadać będzie, i mieyſce Deputaci Woiewodztwa Czerniechowſkiego mieć będą. Konſerwaty też Czerniechowſkie z Kiiowſkiemi, Wołyńſkiemi, i Bracławſkiemi, według iednego Statutu i Prawa w Trybunale ſądzić ſię będą, i Elekcya Deputatow tak iako w Koronie, odprawować ſię ma. *Vol. II. fol. 865.*

Nro 8. Preskrypcya między Starostami, a Obywatelami Wdztwa Czerniechowskiego.

1638 Woiewodztwo Czerniechowſkie od Moſkwy pograniczne, chcąc napełnić Obywatelami i kontrowerſye między niemi, a Staroſtami Naſzemi, uſpokoić; poſtanawiamy *authoritate præſentis Conventus* takową preſkrypcyą, iż grunty, Laſy, i dobra te ktore były *in poſſeſſione* Obywatelow przed Ordynacyą Woiewodztwa Czerniechowſkiego, od Staroſtow Naſzych nie maią bydź wzruſzane, ani do Zamkow Naſzych przywłaſzczane, a to *ſub pœna mille Marcarum Parti & Judicio per medium dividenda.* A co ſię tknie dyfferencyi granicznych, do Podkomorzych tamecznych Kommiſſarzow Naſzych dla rozgraniczenia Zamkow Naſzych: i Obywatelow naznaczamy; a ta preſkrypcya, i Kommiſſya, nie ma derogować, nic rozgraniczeniu Woiewodztwa Smoleńſkiego z Czerniechowſkim; Wielmożnych, i Urodzonych Mikołaia z Potoka Potockiego Bracławſkiego, Polnego Koronnego Hetmana, Generała Podolſkiego, Kamienieckiego, Latyczowſkiego, Nizińſkiego; Marcina na Uſiatynie Kalinowſkiego, Czerniechowſkiego, Lityńſkiego, Woiewodow i Staroſtow, Alexandra Piaſeczyńſkiego, Kiiowſkiego, Nowogrodzkiego, Ulanowſkiego; Mikołaia Koſſakowſkiego, Czerniechowſkiego, Kaſztelanow i Staroſtow. Andrzeia Koſſakowſkiego, Czerniechowſkiego, Mikołaia na Kiſielgrodzie Kiſiela Nowogrodzkiego, Siewierſkiego Chorążych, Urzędnikow do tego Ziemſkich Sądowych, Sędziow, Podſędkow, i Piſarzow Czerniechowſkich, i Nowogrodzkich z takową deklaracyą. Iż ci Kommiſſarze, *abſentia cujuſvis non obſtante*, byle był ieden Senator, i Podkomorzy, ażeby ich opiſaną liczbę w Prawie trzech Urzędnikow, *ſuppleant*, Innoteſcencye ſwoie dwiema Niedzielami, przed terminem *ad Inſtantiam Actoreæ Partis* wydawać maią i ſkutecznie rozgraniczać. A gdzie ktory z Kommiſſarzow naznaczony Aktorem, albo Pozwanym będzie w tey Sprawie od innych Innoteſcencye wydawane bydź maią, ponieważ *Partis non Judicis perſonam* reprezentować będzie, oſądzić maią, i graniczyć według Przywileiow i dokumentow granicznych, i poprzyſiężenia świadkow zwłoki żadney nie dopuſzczaiąc, i *ablata* ktoreby ſię pokazały *violenter*, *ſub pœna infra ſcripta* reſtytucyą ich przyſądzać maią, według preſkrypcyi poſtanowioney. A gdzieby ſię kto Dekretowi Kommiſſarſkiemu ſprzeciwił, i doſyć nie czynił: o to *forum* na Trybunale Lubelſkim *inter cauſas conſervatas*. *Vol. III. fol. 952.*

Nro 9. Kommissya Starostw, a Obywatelow Czerniechowskich.

1641 Kommiſſyą między Staroſtami, a Obywatelami Woiewodztwa Czerniechowſkiego, przez Kommiſſarze Seymu przeſzłego Roku 1638. naznaczoną, odpra-

odprawioną, *in toto* approbuiemy: podług ktorey Obywatele tameczni, i Starostowie Nasi, według preskrypcyi, i oznaczenia przez Dukt Podkomorski, kopcami granic, Dobra swoie niewzruszanie trzymać maią. A ieżeliby po tey Kommissyi i rozgraniczeniu, przez kogokolwiek tak od Naszych, iako i Szlacheckich Dobr, kopce wzruszone były, tedy one na tychże mieyscach, gdzie były, wedle attestacyi Podkomorskiey, przez Urząd Podkomorski, znowu *ad Instantiam* Strony ukrzywdzoney, za obwieszczeniem przez Innotescencyą Podkomorską drugiey Strony odnowione bydź maią. Czego żaden Dzierzawca bronić nie ma; *sub poenis* o rozrzuceniu Kopcow przez Kommissarze usypanych *sancitis*, *in foro competenti vindicandis.* A ieżliby dotąd niedokończone były, tedy nie odwłocznie kontynuowane bydź maią. *Vol. IV. fol. 14.* ANNO 1641

Nro 10. Porownanie Exekucyi Woiewodztwa Czerniechowskiego z Wdztwem Smolenskim.

Konstytucyą *Anni* 1638. w sposobie dochodzenia zbiegow, i odprawie *Rei judicatae* na Dobrach Lennych Woiewodztwu Smoleńskiemu służącą. Woiewodztwo Czerniechowskie *totaliter* przyimuie: Ktora przy zwykłym Processie, według Statutu Wołyńskiego, Woiewodztwu temu Czerniechowskiemu także należeć będzie. *Vol. IV. fol 32.* 1641

W O Y N A.

Nro 1.

A Deklaruiąc Konstytucyą o wywodzeniu Woysk z Korony, tak postanawiamy: że żadnemi Woyski Sąsiadom *bella offensiva inferre* nie mamy, *sine consensu & scitu omnium Ordinum*: chybaby nas strzeż Boże, pierwey abo iakim przymierza zgwałceniem, abo niespodziewanym a nagłym, impetem sięgać chcieli, co według przysięgi Naszey, i Praw dawnych staraniem Naszym obronę, obmyśliwaiąc, znosić mamy, dołożywszy się zdania Senatu Naszego. *Vol. III. fol. 2.* 1711

Nro 2. O Podnoszeniu Woien, i Przyimowania Woysk.

Statuty dawne i Konstytucye, o Woynie deklaruiąc postanawiamy i waruiemy za wieczne i nigdy nie wzruszone Prawo to chcąc mieć; Iż My, i Sukcessorowie Nasi Krolowie Polscy, gdzieby Nam abo *offensivum bellum* zacząć przyszło, albo gdyby niebespieczeństwo iakie na Rzeczpospolitą przyszło przez nas upatrowane, i potrzeba było ludzie służebne przyimować, a pogotowiu, gdyby pospolite ruszenie uchwalone bydź miało: czynić tego, i *prorsus* żadney Woyny, *nullo pretextu*, wszczynać nie mamy, bez proponowania na Seymiki, bez pozwolenia zgodnego, iawnego i wyraźnego na Seymie wszech Stanow, a to pod obowiązkiem w Prawie wyrażonym. Lecz dla gaszenia nagłego iakiego, (gdyby czego Boże uchoway, przypadło) niebespieczeństwa, powinni będziem z dokładem PP. Rad, krorychbyśmy na prędce dosiądz mogli, zabiegać niebespieczeństwu, według powinności Naszey. A iako Nam Woien bez pozwolenia Seymowego podnosić podług Prawa, nie zeydzie się: tak pogotowiu, żaden z Obywatelow Państw Naszych, ku infestowaniu przyległych Zagranicznych *in contingvitate*, będących Sąsiad, i ku targaniu Pakt z niemi zaszłych, *privata Authoritate*, Woysk zbierać i o- 1613

ANNO nych w Państwach Naszych do kupy zwodzić nie ma. A ktoby to czynić się ważył, taki *pænæ criminis perduellionis* podlegać ma. *Vol. III. fol. 163.*

Nro 3. O Suplementach.

1658 Jako to sobie Rzplta *in Pactis Conventis* warowała, że Woysk Cudzoziemskich, i innych wszelakich, zaciągać i przyczyniać nie będziemy, ani *bella offensiva* podnosić, bez wiadomości i wyraźnego konsensu Rzpltey, tak i teraz toż stanowiemy, *& lege cavemus perpetua*, że nie tylko My i *Successores* po nas następuiący Krolowie Polscy, podług tegoż punktu *Pactorum Conventorum*, we wszystkim zachowamy się, ale i nikomu w tey Rzpltey Naszey, *sine consensu omnium Ordinum*, zaciągać Woysk i przyczyniać nie dopuściemy. *Vol. III. fol. 929.*

WOYSKO.

1588 **Nro 1.** Za częstemi skargami i usilnym staraniem Posłow Ziem Ruskich i Podolskich, postanawiamy: iż Zołnierze nigdy leż nie maią miewać w Dobrach Szlacheckich, ani Duchownych: a szkod zgoła nigdzież czynić nie maią, i owszem z targu żyć maią. A ktorzyby się gwałtownie obchodzili, a Rotmistrz albo Hetman sprawiedliwości z nich nie uczynił, Pisarz Polny ma mu pieniądze zatrzymać, aby kwit od ukrzywdzonego ukazał, iż dostateczną sprawiedliwość uczynił: iednakże żywność za pieniądze słuszne poddani Szlacheccy i Duchownych, maią im targiem dawać albo na targi wozić, a z tego nie ma bydź nikt wyimowan; żadną libertacyą przez Hetmany. A iżby też takową ustawą nie byli odstrychnieni gorni ludzie od służby żołnierskiey: toż się w innych Woiewodztwach zachować ma, gdzieby żołnierz musiał bydź chowany. *Anno 1588. Vol. VII. fol. 1223. Tit. O Zolnierzach.*

1589 **Nro 2.** Iż dla rożności mieysc, na ktorych żołnierze miewaią swe stania, nie może bydź tak iakoby potrzeba doyrzano, i opatrzono, żeby szkody od nich się nie działy: tedy aby więc każdy mogł sprawiedliwości w ukrzywdzeniu swoim doyść, postanawiamy ze wszech Stanow zezwoleniem, iż gdyby się krzywda od Rotmistrza ktorego komu stała, albo szkoda była uczyniona, a niechciałby się sam, upomniony w tym będąc usprawiedliwić i dosyć ukrzywdzonemu, albo uszkodzonemu uczynić, ma bydź do bliższego w oney Ziemi, Grodu, Pozwem Grodzkim pozwan, i tam nie excypuiąc się a *foro* odpowiadać, i rzeczy osądzoney dosyć czynić powinien. Także gdzieby od Towarzysza to się stało, ma u Rotmistrza sprawiedliwość, ukrzywdzony albo uszkodzony żądać, ktorey gdzieby nie odniosł, onego Towarzysza także pozwać ma do bliższego Grodu, ktory iako i Rotmistrz nie excypuiąc się, odpowiadać i rzeczy osądzoney dosyć czynić powinien. Z Towarzyszow nie osiadłych albo Cudzoziemcow, tych ktorzyby nie Szlachcicami byli, także z Pacholikow powinien Rotmistrz czynić sprawiedliwość *in Instanti*, gdzieby nie czynił, a był o to pozwany do bliższego, iako wyżey stoi Grodu, ma dosyć zań sam czynić, abo stawić obwinionego: abo gdzieby uciekł przysiądz że nie był u niego, gdy o sprawiedliwość był rekwirowan. Pozwu kładzenie na każdego z nich ma bydź takie: ktoby osiadły był w onym Wdztwie, gdzie stanowisko będą mieć Zołnierze, i gdzie się krzywda stanie: tedy na ma-

iętności ma bydź Pozew kładzion, gdzie nie, tedy w Gospodzie albo legierze pozwanego. Postępek także prawny ma się ściągać na Dobra nieruchome i ruchome, tak i na zasłużenie ich pieniądze, ktoreby z nich ktory miał u Pisarza w Skarbie, ktore *in talibus casibus* mogą bydź od ukrzywdzonego aresztowane, a Pisarz ma areszt przyiąć, i z nich ukrzywdzonemu, za słusznym i prawnym pokazaniem krzywdy albo szkody, ma dosyć uczynić, zostawuiąc we wszystkim Konstytucyą Krakowską, na Koronacyi Naszey przeszłey uczynioną. Ażeby więc te Pozwy nie czyniły trudności iakiey, gdy do ruszenia żołnierzom do potrzeby iakiey za rozkazaniem Hetmańskim, abo komuby to od niego zlecono było, przyidzie, i nie wymawiali się żołnierze, z ruszenia Prawem i pozwani, tedy postanawiamy że choćby ktory pod trwogę i ruszenie był wzdan, a potym na wtorym i dalszym Roku, po odprawieniu potrzeby, pokazał listem Hetmańskim, iż na ten czas był na posłudze Rzpltey i Naszey ma za tym od wzdania bydź wolnym, a iednak zaraz na Pozew odpowiadać. *Anno 1589. Vol: II. fol: 1282.* Tit: *o Żołnierzach.* ANNO 1589

Nro 3. Rzeczy woienne ieżli na czym tedy na posłuszeństwie, i zachowaniu *disciplinam militarem* bardzo zawisły, ktorą wszystkie Państwa i Rzplte, ktore iedno kiedy sławne i znaczne były, tak dalece zachowały, że nie iedno występki iakie, ale męstwo i zwycięstwa nad wolą Hetmańską pokazane i odniesione srodze karali. To posłuszeństwo i ta discyplina, bardzo się u nas w te czasy przeszłe a zwłaszcza w Interegna i rozerwania, rozpuściła, a iuż do sprosnych Sedycyi, i odbiegania Chorągwi, abo zieżdżania, z służby przychodzi, co bardzo rzecz iest szkodliwa i niebespieczna. A tak iako to zawzdy należało i należy Hetmanowi W Kor: aby żołnierza w posłuszeństwie, & *in disciplina* zatrzymywał, i karał występnie, tak na tegoż Hetmana, i Urząd iego to wkładaiąc, iemu to, iako powinność z dawna iego niesie, zleciwszy, aby dyssolucyą wszelaką, i sedycye hamował i karał, a w ryzę swą *disciplinam militarem* wprawił, postanawiaiąc ninieyszego Seymu uchwałą, to nayprzod. aby Prawa albo Artykuły woienne, ktore przez Hetmany dla porządku w Woysku bywaią, stanowione, i wydawane, i ktoreby też Hetman dzisieyszy, i inni po nim będący, teraz albo potym kiedy, według czasu i potrzeby wydał, albo wydawali i publikowali, wagę i moc zupełną miały, nie inaczey iakoby to na Seymie postanowiono było. Także też cobykolwiek za tym, mocą *imperii militaris* abo Hetmańską, ten Hetman i Hetmani na potym w karaniu występnych, w zadzierzywaniu posłuszeństwa, i *disciplinam militarem*, bądź w Ziemi swey, bądź *in Hostico, & extra fines Regni: & ditionum Nostrarum* uczynił, rozkazał, i postanowił, między żołnierzmi i ludzmi woiennemi: kogokolwiekby skarali, albo skarzą, bądź na nadgrodę iaką albo więzienie, bądź na gardło, albo poczciwość, wedle zwyczaiu i Prawa dawniey Hetmańskiego, to tak wszystko ma bydź ważno iakoby przez nas samych, na Seymie było uczyniono, i nie ma ani może ni od kogo bydź to w wątpliwość abo w *disquisitionem* przywodzono. A nad Litewskiemi żołnierzami, ma także zupełna Juryzdykzya zostawać przy Hetmanie W. Lit: i karanie występnych, *eadem Authoritate & potestate.* *Anno 1590. Vol. II. fol. 1326. Tit. Disciplina militaris.* 1590

ANNO 1591 Nro 4. Opatruiąc porządek i dyscyplinę Zołnierską, waruiemy i postanawiamy: nayprzod aby Rotmistrze, ludzie osiadli, Szlachta, w sprawach Rycerskich dobrze cwiczeni, na obronę potoczną z kwarty postanowioną, ze wszystkich Wodztw iednako i rowno przyimowani byli ileby z kwarty pieniędzy dostawało, żadnemu więcey nad sto koni nie dawać. Poruczniki i Towarzysze z tych ktorych sami będą Ziem i Woiewodztw, godne i sposobne do rzeczy Rycerskich, ile ich sposobnych dostać mogą, żeby przyimowali, sami obecnie mieszkaiąc przy Rotach swych. A ieżliby ktoremu z nich dla gwałtowney potrzeby swey odiachać przyszło, aby to z wiadomością Hetmana Koronnego a w niebytności iego Polnego było: a iako nayprędzey powinien będzie się zasię do Roty stawić, tak iakoby powinności swey nie omieszkiwał. Co wszystko ma bydź pod powinnym dozorem Hetmańskim. A Pisarz Polny ktory się popisywać i mustrować będzie przysięgły ma bydź. Jednak żaden Senator ani Starosta Sądowy, Rot takowych mieć nie może, dla powinności Urzędow swych wykonywania. A więcey żołnierzow nie ma bydź przyimano, iedno tyle, ile tey Kwarty na zapłatę przez cały Rok stawać będzie. A gdzieby albo *offensivum bellum*, zacząć Nam przyszło, albo niebespieczeństwo iakie na Rzeczpospolitą było przez Nas upatrowane, i potrzeba było ludzie służebne przyimować, nie mamy tego czynić bez proponowania na Seymiki, i pozwolenia na Seymie wszech Stanow. Lecz do gaszenia nagłego iakiego, gdyby czego Boże uchoway przypadło niebespieczeństwa, powinni będziem z dokładem PP. Rad, ktorychbyśmy na prędce doiądz mogli, zabiegać niebespieczeństwu wedle powinności Naszey. = A ten żołnierz kwarciany lecie ma stać obozem polem za włościami w gruntach Naszych, na takim mieyscu, iakie naysłusznieysze i naypotrzebnieysze Hetmanowi Naszemu będzie się zdało. Jednak w bliskich włościach żywność według targu za gotowe pieniądze kupować, i sobie odwozić kosztem swym ma. Także zimie Hetman, leże wszystkim ma rozdawać wedle zdania swego w dobrach tylko Naszych. Przychylaiąc się do Praw dawnych, i Statutow o tym napisanych postanawiamy, aby szkod, krzywd, gwałtow, ani bezprawia, osobie ktoregokolwiek Stanu, tak w ciągnieniu, ściąganiu, iako i w stanowiskach żaden z nich czynić nie śmiał. Podwod, Stacyi i żywności, tak z Poddanych Naszych, iako i Duchownych i Swieckich wyciągać aby się żaden nie ważył, ale wszystkę żywność za pieniądze, według targu kupować maią: pod karą czternastą Grzywien, przy każdey krzywdzie, & *refusione damnornm, per Actorem taxandorum in Civili Excessu*. A *in Excessu Criminali* przez Hetmana podług starych Praw i zwyczaiow, z Rotmistrzami i z Porucznikami, ktorych może doiądz, zasadziwszy ławicę, zwykłym obyczaiem sądzeni i karani, albo na Seym od Strony pozwani bydź maią. Towarzysze i ich pacholikowie, Rotmistrzow swych Regimentowi podlec i posłuszni bydź powinni. A wszyscy w obec żołnierze Hetmanowi i iego Porucznikowi, według Artykułow iego woiennych, przezeń publikowanych, od ktorego albo Urzędu iego, ma bydź sprawiedliwość każdemu czyniona, *in Instanti peremptorie*. Także ieżliby Rotmistrz z Towarzysza, i z iego pacholika sprawiedliwości, o ktorąby Urzędownie był rekwirowan, nie uczynił, tedy Rotmistrz *ex Officio* na Trybunał pozwany, *peremptorie inter Causas ex Officio respondere*, & *in illo Termino, de suo satisfacere* będzie

powi-

powinien. Na ktorych tamże dalszy postępek, i ieźliby *ex temeraria satisfactione* przyszło, aż *ad poenam bannitionis* ma bydź przewodzon. *Semotis omnibus dilationibus. Excepto* gdzieby Roty ruszono, przeciwko nieprzyiacielowi Koronnemu, iednak po odprawie potrzeby w sześć Niedziel toż powinien. A *in contumaciam* tym sposobem ma bydź postąpiono. *In termino primo absens* ma bydź *Condemnatus*, a *post terminum satisfactionis*, zaraz *ad poenam Bannitionis* ma bydź pozwany, ktorey exekucyą Starostowie, *sub amissione Capitaneatus*, *ad instigationem Partis laesae* czynić będą powinni. A takowego *processu condemnati* inaczey, tylko *sola ignorantia*, znosić będą mogli na Trybunale; albo w Grodziech za odesłaniem do Exekucyi. Jednak *post juramentum*, satysfakcyą wedle skazania Trybunalskiego, tamże uczynić ma, *sub poena bannitionis in instanti decernenda*. A kładzenie Pozwu ma bydź albo *in bonis*, albo w stanowisku iego, tak żeby pozwanemu do wiadomości mogło przyiść: ktorego Pozwu położenia, w Grodzie własnym onego stanowiska, albo Dobr, ma bydź uczyniona zaraz Relacya a Termin we Cztery Niedziele od położenia Pozwu prefigowan. To też osobliwie waruiąc, aby tak Hetmani iako i Rotmistrze, także i Towarzystwo ich, na żadne swe i przyiacioł swych prywatne potrzeby Seymiki albo ziazdy, żołnierzow tych nie ważyli się używać znacznym iakim pocztem *sub poena Bannitionis*. Takieyże Penie podlegać maią, ktorzyby się ważyli leże mieć, albo stanowiska tak w Duchownych, iako i Swieckich maiętnościach, oprocz ciągnienia, ktorym porządkiem swym bez czynienia szkody, bez brania Stacyi i podwod, zachować się maią *sub poena eadem ut supra*. A w tym sądzeniu Zołnierzow, *modo ut supra*, z Rotmistrzami i Poruczniki, by też i na gardle, według przewinienia, ktoryby był skaran, to nie ma bydź przywodzono, *in disquisitionem* żadną. Jednak gdyby był *absens* na poczciwości inaczey karan żaden bydź nie może, iedno na Seymie przez Nas z Pany Radami, A na te żołnierze, gdyż są zasłoną i szczytem nieprzyiaciela koronnego, będziemy mieć baczenie wedle zdania Naszego, maiąc wzgląd za zaleceniem Hetmańskim. *Anno 1591. Vol: II. fol: 1372. Tit: Disciplina Militaris.*

ANNO 1591

Nro 5. Zołnierz kwarciany, ktory ma się we wszystkim zachować, wedle Konstytucyi *Anni 1591.* wedle ktorey żołnierza tam mieć chcemy: do ktorey to przykładamy, aby Rotmistrze z Towarzyszami przysięgę uczynili, że Nam wiary i poddaństwa statecznie dotrzymaią; do żadnych prywatnych potrzeb, i do żadnych tumultow wnętrznych mięszać się nie maią, ktory żołnierz wedle teyże Konstytucyi, w Ziemie w Dobrach Naszych Krolewskich, naybliżey Ukrainy zimować ma, tak żeby krzywd żadnych nie czynił. Czego obecnie przestrzegać ma Hetman Polny, nie deroguiąc w tym nic iednak władzy Hetmana Koronnego. A na przyszłe lato zaraz ma bydź w Oboz wprawion. Zywność płacić w Miasteczkach i Dobrach Naszych będą podług ustawy, ktorąśmy tu za podpisem Naszym i pieczęcią Koronną dali. A gdy maią iść do Obozu, pieniądze na dwie cwierci lata, dane im będą przez ręce Rotmistrzowskie. A Rotmistrze maią tego doyrzeć, iako się każdy Towarzysz iego opatrzył dostatecznie do Obozu żywnością: wedle Artykułow zachować się maią. Rotmistrze zawsze obecnie bydź maią przy Rotach, i nie zieżdżać okrom pozwolenia Hetmańskiego listownego, *sub poena infamiae*, a nie 1593

ANNO 1593 maią ciągnąć Roty przez Koronę ſkupiwſzy ſię, ale każdy Towarzyſz ma iść oſobno, iako *privatus*, do popiſu, *ſub pœna centum Marcarum*, o ktorą ukrzywdzonemu wolno czynić na Trybunał. Czynić ſprawiedliwość z żołnierza ukrzywdzonym powinien Hetman, z tym iednak dokładem, aby ukrzywdzonemu wolno było pozwać Rotmiſtrza do Trybnnału wedle teyże Konſtytucyi, ieśliby ſię nie chciał ukrzywdzony Dekretem Hetmańſkim kontentować, zachowuiąc ſię we wſzem wedle teyże Konſtytucyi. *Anno 1593. Vol: II. fol: 1400. Tit: Obrona z Zwarty.*

1593 N^ro^ 6. Ażeby pretextem uchwaloney tey Konſtytucyi przerzeczoney *Anni* 1591. około ſądzenia Zołnierzow przez Hetmana z Rotmiſtrzami i Porucznikami, okazya nie uroſła do enerwacyi karności Zołnierſkiey, ktora iako we wſzyſtkich Państwach i R. P. rządnych, tak i w tey Naſzey bywała, i ma bydź pilnie zachowana, tedy deklaruiemy iż przeſłuchawſzy zdania tak Rotmiſtrzow iako i Towarzyſzow, wolno będzie wedle ſumnienia Hetmanowi, tak iako będzie rozumiał bydź naywięcey wedle Boga i *ex diſciplina militari*, ſłużebne, ſwywolne, i wyſtępne, przeciwko powinności Rycerſkiey karać. Gdzieby też co nagłego było, coby klęſkę albo ſzkodę iaką Woyſka Rzpltey, albo omieſzkanie i opuſzczenie pogody do uczynienia poſługi za ſobą pociągnąć mogło, i bez namow wſzelakich Rotmiſtrzowſkich i Poruczniczych, może winnego ſkarać, tak iako to bywało przedtym zawzdy w Woyſkach Narodow tych, a tym więcey i pilniey, i pod ten czas ma bydź zachowano. A tych ktorzy w dodzierżeniu Nam wiary i poſłuſzeństwa, także w dodzierzeniu i w Obronie Państw Naſzych pod tę niebytność Naſzę, chęci i ſłużby znaczne będą Nam pokazywać, iako na baczeniu im więkſzym będzie miał, tak Nam wedle powinności, zalecać powinien będzie. Waruiąc w tych wſzyſtkich Artykułach, całość i ważność Konſtytucyi wyżey mianowaney i w cale ią zachowuiąc. I także waruiąc i w cale zachowuiąc kaucyą Nam o dodzierzeniu wiary i poddaństwa od wſzech Stanow uczynioną. ktora iako ſię wyżey napiſało, ma bydź od nich poprzyſiężona. A Miaſtu zaś Kamieńcowi łaſkę Naſzą, iako innym wſzyſtkim Kupcom Koronnym, tak i onym nie ma bydź broniono, ieździć, targować, i wſzelakie handle odprawować *ſalvis Juribus aliarum Civitatum. Anno 1593. Vol: II. fol. 1401. Tit:* Deklaracya Konſtytucyi *de diſciplina Militari.*

1601 N^ro^ 7. Konſtytucyą *Anni* 1591. zachowuiemy w ſwoiey całości, z poprawą tey *Anno* 1593 uczynioną. Poprawuiąc też Artykułu z ſtrony nie poſtępowania od Hetmana przeciwko tym, ktorzyby popełniwſzy w Woyſku iakie *facinus*, abſentowali ſię, i pozywania onych na Seym przed Maieſtat Naſz, gdyż tych w tych czaſiech ſiła ſwey woli *ex ea occaſione* ziawiło ſię między żołnierzami. Przetoż waruiemy że Hetmanom Naſzym WW. a w niebytności ich Polnym Oboyga Narodow, przeciwko każdemu wyſtępcy, wolno poſtąpić *in præſentem* na gardle, a *in abſentem* ktoryby ziechał, *in contumaciam* na poczciwości, i karać go według zwyczaiow, z dawna w tey wierze zachowanych; zakazuiąc aby w Woyſcze, żaden nie śmiał, nie tylko konfederacyi żadnych i buntow czynić, ale ani koł, ani ſchadzek żadnych, krom kiedy za roſkazaniem Hetmańſkim, do namow o uſłużeniu Jego K. Mci Rzpltey

będą wezwani, i dla przełożenia potrzeb swych, albo nie doyścia zapłaty. A ktoby się czego takowego ważył, ma bydź na gardle i poczciwości karany, wyiąwszy Woluntaryuszow, ktorzyby się pod tę dyscyplinę i Artykuły poddać nie chcieli. A to postanowienie teraźnieyszego Seymu nie ma trwać tylko do przyszłego Seymu. *Anno 1601. Vol. II. fol: 1498. Tit: Declaratio* Władzy Hetmańskiey w Woyszcze przeciwko występnym. ANNO 1601

Nro 8. Naydowało się też nie mało Obywatelow Państw Naszych Koronnych, ktorzy w tych czasiech nie iedno poiedynkiem, ale i kupami, z Chorągwiami na służbę Panow obcych wyieżdżali, a drudzy i przeciw Woysku Naszemu, przy nieprzyiacielu chorągwie i broni swe podnosili. Czego acz broniły i bronią dawne Prawa; iednak zabiegaiąc żeby na potym więcey się to nie działo tym wyrazliwiey, teraz waruiemy że ważyliby się kiedy ktorzy tego, za *hostes & perduelles Patriae* miani, i na czci, zdrowiu, maiętności, karani bydź maią. Przecię iednak dla cwiczenia ludzi młodych, dozwalamy onym poiedynkiem, abo w małych poczciech, naywięcey kilku albo kilkunastu osob, ieździć do Woysk obcych Chrześciańskich Panow, z ktoremiby w zaciągu Woyny, My i Rzeczpospolita nie stała: ale tak żeby żaden przysięgi obcemu Panu, czynić się nie ważył, ani też ktorzy zwierzchność Naszę nad sobą przyznawaią, chyba excypuiąc wprzod wiarę Nam powinną. Inaczey *perduellionis poenae* także taki każdy podlega. A ktoby w większym poczcie iachać chciał, ma na to mieć konsens Nasz. Ktora to iednak Konstytucya ma tylko trwać *durante hac expeditione Livonica. Anno 1601. Vol: II. fol: 1498. Tit:* O tych co do Woysk obcych wyieżdżaią. 1601

ARTYKUŁY WOIENNE HETMANSKIE.

Authoritate Seymu Approbowane *Anni 1609.*

Nro 9. Iż od samego Pana Boga każde zwycięstwo, bo On iest Bogiem Woysk i Zastępow: Rotmistrz tedy każdy, ma to mieć na pieczy, żeby się Pana Boga bał, i swym przykładem i napominaniem wiodł do boiaźni Bożey, i pobożnego i przystoynego życia Towarzysze, a oni także za pachołki swe. Zadna sprawa owszeki Rycerska, nie może stać bez porządku. A iż się trafia w Rotach, siła ludzi młodych, nie bywałych przedtym w służbie: Przeto aby każdy wiedział powinność swą, i wedle niey nie wymawiaiąc się nie wiadomością sprawował, wydane są te Artykuły stosuiąc się do Konstytucyi Koronnych, i do Artykułow inszych przedtym Hetmanow, ktorych będąc Szlachcicami powinniśmy we wszem całości przestrzegać. 1609

I. Obecnie zawzdy Rotmistrze przy Rotach mieszkać maią, nie odieżdżać bez dozwolenia Hetmańskiego, pod winą Konstytucyą *Anni 93.* opisaną.

II. Także się we wszystkim wedle teyże Konstytucyi Seymu 93. i wedle Konstytucyi Seymu *Anni 91.* do ktorego się Konstytucya 93. Seymu referuie zachować maią.

III. Ktoby iakie skupianie, tak na leży, iako i w ciągnieniu i w Obozie do koła iakiego, bez dozwolenia i wiadomości Hetmańskiey czynił, bunty i sedycye, abo *Consilia* iakie, i schadzki, a tym więcey Konfederacye iakie,

ANNO 1609 ma bydź gardłem bez łaſki karany, a gdzieby uiechał, *infamis ipſo facto* ma bydź. Co ſię ma rozumieć i z ſtrony zatrzymania zapłaty, ktorey do bliżſzego Seymu, wedle Konſtytucyi *Anni* 1609 czekać ſię ma. A tam przez Rotmiſtrze, Porueżniki, i Towarzyſzow po dwu z Rot, wedle upewnienia Seymowego, upomnieć ſię uczciwemi ſpoſoby zapłaty ſwey maią.

IV. Poſłuſzeńſtwo aby każdy zwierzchności ſwey w tey ſłużbie oddał, iako wſzyſcy Hetmańſkiemu Urzędowi, tak każdy Towarzyſz i pacholik ſwemu Rotmiſtrzowi. Ktoby na Przełożonego ſwego, Rotmiſtrza, albo Porucznika, albo na ſługę Urzędu Hetmańſkiego targnął ſię, abo ſługa na Pana, ma bydź gardłem karany. Ktoby także przeciwił ſię iść gdy mu do Hetmana każą, abo tego co wiodą do Hetmana odeymować chciał: także ktoby pozwany abo odeſłany do Hetmana z leży, nie był poſłuſzny, gardłem karany ma bydź, i w tey rzeczy o ktorąby ſzło, upadać ma.

V. Towarzyſze bez dozwolenia Rotmiſtrzow ſwych odieżdżać nie maią: a Rotmiſtrze nie maią dopuſzczać odieżdżać, iedno za wiadomością i pozwoleniem Hetmana, abo Pułkownika ſwego od Hetmana naznaczonego: gdzieby Towarzyſz ſwowolnie odiechał, tedy ma teyże winie podledz ktorey Rotmiſtrz, gdyby przy Rocie wedle Konſtytucyi nie mieſzkał. Taż pena, ma ſię ściągać na Rotmiſtrza, gdyby ſwawolnie Towarzyſze rozpuſzczał.

VI. Z Roty do Roty żaden Towarzyſz, wyieżdżać nie ma, ażby ſam Hetman tego dozwolił, gdyż takowe przebiegania, z Rot do Rot, waśni i wiele zamięſzania między Rycerſtwem ſzkodliwego bywa przyczyną, ktoby bez dozwolenia Hetmańſkiego wyiechał, wedle rozſądku Hetmańſkiego ma bydź karany.

VII. Także ieden drugiego ſług przyimować nie ma. Ktoby przyiął, wedle rozſądku Hetmańſkiego karan ma bydź. Więc ieśliby ktory Szlachcicowi ſługa uciekł ktoregokolwiek Stanu, i do żołnierza przyſtał, a on go w Obozie albo gdziekolwiek przyciſnął, ma bydź z niego ſprawiedliwość, *juxta qualitatem exceſſus* uczyniona, abo więc ma bydź temu, od ktorego uciekł wydany.

VIII. Sługa żaden czaſu potrzeby nie ma od Pana odſtawać. A ieśliby ktory uciekł, lubo nic nie ſkorzyścił, ma bydź karany.

IX. Gdyby pachołek komu uciekł, abo odprawił ſię, także koń zdechł, albo ſchramiał, nie mieſzkaiąc na to mieyſce mieć drugiego ma, pod karaniem.

X. Na ſtanowiſka, i przyſtawo naznaczone, ieden drugiego nie ma naieżdżać, gdzieby więc kto naiechał a iakie krwie rozlania ſię ſtało, on co naiedzie, winien zoſtanie i ſrodze karan będzie.

XI. W Dworach Krola J. M. Duchownych i Szlacheckich, aby Rotmiſtrz, Towarzyſz, i żaden ſłużebny pachołek, nie śmiał ſię ſtanowić, pod winą ſta grzywien, i ſiedzeniem do czaſu wedle zdania Hetmańſkiego, i zapłaceniem dwoiako coby wzięto, abo ſzkody uczyniono.

XII.

ANNO 1609

XII. We Wſiach i Miaſteczkach, nie maią drzewa żadnego z budowania brać do palenia, i ktoreby na budowanie, nagotowane było. Także dylow z grodzenia, na grodzenie nagotowanych, pod karaniem. A ktoby ſię ważył z parkanow, bram, b ſzt, wież, i innych wſzelakich budowania do Municyi należących, drzewo rozbierać, ten gardłem ma bydź karany.

XIII. Ktoby w Dworze, Mieście, Wſi, komory iakiey dobył iako o złodzieyſtwo ma bydź karany.

XIV. Ryb z koſzow, ſpuſtow, nikt brać nie ma, także w ſadzawkach, i w ſtawiech ſpuſtnych, nie ma ſię nikt ważyć łowić, pod winą ſzubienice, a pogotowiu ſtawow rozkopywać i ſpuſzczać.

XV. Zywności nie maią gwałtem brać wedle Konſtytucyi *Anni* 93. i *Anni* 91. i 1609. kupować ią maią, i płacić wedle uſtawy, ktoby ią gwałtem brać chciał, będzie karan wedle rozſądku Hetmańſkiego.

XVI Gdy ſię trafi bydź na leżach, żaden Towarzyſz nie ma ſobie obierać przyſtawſtwa ale wedle rozdziału Rotmiſtrzowſkiego, i to ſwywolnie nie brać z tego przyſtawſtwa żywności, iedno za wiadomością Rotmiſtrzowſką. Gdyż Rotmiſtrz ma rozſądzić wedle pocztu na ktory kto ſłuży, iako wiele żywności, na wychowanie potrzebuie, żeby zbytecznym żywności wyciągnieniem, nie byli ubodzy ludzie bez potrzeby uciążeni. Ktoby ſię ważył inakſzym ſpoſobem ſwowolnie bez wiadomości Rotmiſtrza ſwego żywność wyciągać, zapłacić ią ma iako w targu, a od Woyſka za niepoſłuſzeńſtwo ma bydź precz wygnany. Rotmiſtrz zaś gdzie będzie Towarzyſzowi naznaczone przyſtawſtwo, od Pana, albo Urzędnika owey dzierżawy ma liſtem ſwym oznaymić, że temu tam Towarzyſzowi, doſięganie żywności naznaczył, i tak wiele iey ma dać, iako Rotmiſtrz naznaczy. Na ktorą żywność gdzieby ią na borg brał, ma dać Rotmiſtrzowſką rekognicyą, a w niebytności Porucznikowſką, temu od kogo ią wezmie.

XVII. Ktoby przeświadczon był, że rzeczy iakie do żywności nie należące wziął, ma bydź iako o złodzieyſtwo karany. Pod takimże karaniem, paſiek, pſzczoł cudzych, nie ma ſię żaden ważyć podbierać.

XVIII. Skromnie nie zbytecznie maią żyć, bez połmiſkow, gdyż połmiſkowanie z ſmutku i uciſku ubogich ludzi.

XIX. Wołow, nie ma nikt brać, ani w ciągnieniu ani na leżach, gdyż ubodzy ludzie Wołmi dorabiaią ſię chleba, a żołnierz oprocz Wołow brania może ſię pożywić. Ktoby ſię ważył Wołu wziąść, będzie go powinien zapłacić tak, iako go ſobie będzie ſzacował ten komu ieſt wzięty.

XX. Zywności aby żaden nie przedawał, ani ią Rzemieślnikom ani komu płacił. Ktoby ſię tego ważył ma bydź iako o złodzieyſtwo karany,

XXI. Lożnych więcey na poczty przy Rotach nie maią bawić, i koni nad miarę pod ſrogim karaniem według rozſądku Hetmańſkiego. Dla tego każdy Rotmiſtrz powinien pod karaniem dać ſpiſek Hetmanowi wſzyſtkich ludzi i koni ktoreby miał przy Rocie ſwey nad te ktoreby były przez Piſarza Polnego po-

ANNO 1609 pisane; aby Hetman to rozsądził coby było nad potrzebę, a co wedle potrzeby.

XXII. Powozy czyie z zbożami, i inszemi rzeczami ktoby śmiał zabrać iako o złodzieystwo karan ma bydź: także Wołow albo innych kupieckich Towarow ktore po drogach prowadzą.

XXIII. We Młynach i Karczmach, aby się żadne przeszkody nie działy. Ktoby przeszkodą był, karan będzie i czworaką szkodę zapłacić ma.

XXIV. Podwod w Dobrach K. J. M. Duchownych i Swieckich, aby żaden nie brał, także i do żadney potrzeby swey chłopow i koni ich, nie używał. Ktoby się tego ważył, iako o złodzieystwo ma bydź karan, wyiąwszy gdyby komu przygodnie koń zdechł albo pacholik, woznica na nim uciekł; i swawolnie nie ma tego czynić, ale Rotmistrza, albo Porucznika, prosić, żeby do Pana, albo starszego w oney Wsi posłał; nie będzie żaden tak nie ludzki, żeby go sobie u niego nie ziednał dobremi sposoby: i to nie daley iedno do noclegu. A gdzieby podwody dać nie chciał, tedy się w tym gwałt, nie ma nikomu dziać.

XXV. Wszeteczeństwa, opilstwa, grania niezmiernego, i innych wszelakich zbytkow, wystrzegać się maią: gdzieby ktory tym się bawił, a za napomnieniem Rotmistrzowskim, nie chciał tego poprzestać, nie ma go Rotmistrz cierpieć, ale Hetmanowi onego opowiedzieć, od ktorego ma bydź karan, a tym więcey tego, ktoby z wszetecznicą mieszkać śmiał.

XXVI. Ktoby usilstwo popełnił, gardłem bez łaski ma bydź karan.

XXVII. Uczciwych, Rycerskich zabaw nie maią zaniechywać, i owszem ochraniaiąc się zabaw niepotrzebnych, Rycerskiemi się bawić przeiażdkami, gonieniem do pierścienia, strzelaniem do celu, sposabianiem konia do dzieła, i innemi tym podobnemi zabawami, zwłaszcza towarzysze nie bywałe i pacholiki ucząc iako maią w Hussie stać, broni używać; Rotmistrz swą Rotą władnąć, na mieyscu obrocić, gdyż tak tędy iako i owędy Rotmistrz Rotę oglądaiąc, łatwey postrzeże niedostatki iey w koniach i rynsztunkach.

XXVIII. Zadnych rynsztunkow zastawiać, nikt się nie ma ważyć ani barw, na nie grać, pod gardłem.

XXIX. Konia popisanego przefyrmarczać, abo, przedawać nie ma: bez zezwolenia Hetmańskiego, albo Rotmistrzowskiego. I ktoby przy popisie innego konia stawił, nie tego ktorego pierwey pisał. a nie pokazał tego dowodnie, że ten koń przygodnie iako odszedł, tedy mu nań służba nie poydzie, i ieśliby iuż wziął pieniądze, zaraz ie powinien będzie wrocić. Także ieden drugiemu ani konia, ani żadnego rynsztunku pożyczać nie ma. Ktoby się tego ważył tak ten co pożyczy, iako i ten u ktorego pożyczono, siedzeniem na kole ma bydź karan. Koni też pocztowych, na ktore służba idzie, w wozy zaprzęgać nie maią, ani po potrzebach swych na nich posyłać, pod srogim karaniem.

XXX. Powabki i poiedynki w woysczce nie maią mieysca: ieśli komu dał Pan Bog mężne serce, przeciwko nieprzyiacielowi niech pokazuie męstwo

ANNO 1609

ſwe: nie przeciwko Towarzyſzowi. Ktoby ſię ważył powabić, gardłem ma bydź karan, także i powabiony nie ma ſię pod tąż winą ſtawić. Jeśliby więc kto ieden od drugiego był w czym ukrzywdzony, ma to odnieść Rotmiſtrzowi, a byłaliby iaka wielka krzywda tedy Hetmanowi.

XXXI. Kto zwadę, uczyni wedle rozſądku Hetmańſkiego karan ma bydź, ieśli zabiie albo rani, ma ſtracić gardło: ieżli broni dobędzie, rękę, a tym bardziey ieśli przy Rotmiſtrzu, abo Poruczniku, tak na ſtaniu iako i w ciągnieniu, abo w Obozie to uczynił, co będzie na uważaniu i rozſądku Hetmańſkim.

XXXII Gdy Uniwerſał iaki Rotmiſtrzowi od Hetmana będzie oddany, teyże godziny drugiemu Rotmiſtrzowi, ktoryby go naybliżey był, ma on odeſłać, i daley ieden drugiemu nie mieſzkaiąc odſyłać, biorąc ieden od drugiego rekognicyą, że go odebrał. A na kimby ſtanął, żeby go odeſłać zaniechał, ſrodze karan będzie wedle rozſądku Hetmańſkiego. A ieśli ktory liſty, ku ruſzeniu ſię przeciwko nieprzyiacielowi należące zatrzymał, ten gardłem i poczciwością.

XXXIII. Rotmiſtrz każdy tak zawzdy ma bydź z Rotą ſpoſobiony, żeby koniecznie nie mięſzkaiąc, w drogę na mieyſce od Hetmana naznaczone, z nią ſię ruſzył. A każdy Towarzyſz żeby trąby Rotmiſtrzowſkiey, także gdzie indziey noclegow ſobie nie obierał, iedno gdzie Rotmiſtrz, pod ſrogim karaniem. Oſtrożnie iść maią, idąc bitew żadnych ſtaczać nie maią, ale nie omieſzkaiąc na czas i mieyſce, ktore Hetman naznaczy ſtawić ſię maią. Ktoby ſtraż minął. abo na Strażnika, abo na tego, co ſtraż będzie zwodził, targnął ſię, albo ścierał ſię z nieprzyiacielem, w takowym ciągnieniu nad zakaz, gardłem i poczciwością ma bydź karan.

Do Obozu gotowi bydź maią.

Artykuły należące do Obozu ciągnienia przeciw Nieprzyiacielowi, i zwiedzenia bitwy.

I. Gdzie Oboz zatoczą, żaden nie ma ieden drugiemu, mieyſce przeciwko wozowi, zaſtępować namiotem, ani końmi, bo każdy na ſwym placu, przeciwko wozowi ſtać ma. A iż w Obozie inaczey, iuż bydź nie może, iedno iako raz w ktorym rzędzie naznaczono, ktoremu wozowi chodzić, tak iuż odmieniać prożno. Zaczym każdy iako przypadnie ma ſtanąć, nie zawzdy iednako. Przetoż aby żaden nie śmiał, wozow ſwyclł odmieniać, przeſtawiać, iedno iako iuż rąz w rzędzie ſtaną, tak niechay w tęż koley idzie wedle rozkazania tych co Oboz toczą, ktorym aby żaden nie śmiał czynić, ani rzec nic przykrego, o to pod ſrogim karaniem, gdyż w to ugodzić trudno kto może, iedno iako mieyſce przypadnie: ażeby żaden okrom Obozu ſtanąć nie śmiał.

II. Nie znaiomego obcego człowieka dla ſzpiegierſtwa aby przechowywać ani na leży a pogotowiu w Obozu nie śmiał, ani go w Rotę za ſługę przyimować, nie opowiedziawſzy go przodkiem Hetmanowi: ktoby inaczey uczynił, ſrodze karan bydź ma.

ANNO 1609

III. Ruſzenie i ciągnienie z Obozem inakſze bydź nie ma, iedno iako będzie rozkazano, przeto każdy ma czekać w Huffie na Placu, aż przednie Huffy i Pułki przeydą, potym w ſwym porządku gdzie go napiſano iść. A ruſzyć ſię z Obozu, żaden nie ma bez zatrąbienia u Hetmana; kiedykolwiek zatrąbią pierwſzy raz, żeby konie gotowali, za wtorym trąbieniem, aby konie oſiodłali, do wozow zaprzęgali, a za trzecim maią ſiadać, a każdy na placu pogotowiu czekać, aż Hetman każe ſię ruſzać. W ciągnieniu Towarzyſz bez Roty, aby nie śmiał ſtać.

IV. W ciągnieniu aby żaden nie wyieżdżał od Chorągwi, ani wybiegał z żadney przyczyny, ani wrzeſzczał pod ſrogim karaniem.

V. Woz ktoby z Rzędu, wytargnął ktory w Obozie poſtawią, taki ma bydź na gardle karan, abowiem nie mniey to waży, iedno iakoby w murze, abo w Parkanie dziurę udziałał. A przeto prożnych wozow i kolas w Rzędy nie maią ſtawiać. Także do bram obozowych ktoby ſię dobywał, ma bydź gardłem karan.

VI. Jeśliby kto ſzynkarza abo przekupnia, przy ſwym Poczcie, abo w Rocie piſał, ma bydź ſrodze karan, także i ſzynkarz abo przekupień.

VII. W Obozie ſzynkarze ſtawać nie maią, ale przed Obozem gdzie im ukażą mieyſce.

VIII. Białogłowy wſzeteczne, aby za Woyſkiem nie ſzły, a ſzynkarze i ſzynkarki, aby ich przy Karczmach nie przechowywały, i zgoła aby ich nigdzie nie było, i żadna Białogłowa, nie ma bydź iedno z ſwym mężem własnym. O czym gdyby była wątpliwość, będzie powinien dać wywod mąż, że ieſt własną żoną iego, i pewną wiadomością, to ukazać, a gdzieby ſię ukazało inaczey, i on i ona od Woyſka będą wyświeceni, i u pręgierza ſieczeni. Tym ſię też żadna nie wymowi, że u Pani ſzynkarką, kucharką, abo piaſtunką: nie będą takowych cierpieć przy Woyſzcze, i te coby ie przechowywały, i one ſame bębą pryſkować: żadney nie będą cierpieć, iedno te co z mężami ſzlubnemi, za pewną wiadomością ſą, a do tego uczciwie ſię rządzą.

IX. Na Zbroię i wſzelaką broń, abo rynſztunek woienny, na barwy nie maią nikomu pożyczać, ani takich rzeczy do ſiebie przyimować: także też na ukradzione rzeczy, nie maią nikomu dawać, pod ſrogim karaniem ſzubienicą.

X. Po wytrąbieniu Haſła, ſzynkować nikomu nie maią, aby hałaſow w Karczmach nie było; i nikogo z Obozu przenocować nie maią, i ognie dogaſić, zalać pod ſrogim karaniem. A ktoby gwałtem ſobie kazał dawać pić, abo iakie gwałty czynił między karczmami, także na gardło będzie karan, iakoby to w Obozie uczynił.

XI. Sługi niczyiego coby z Woyſka uciekał, nie maią wywozić, ani pomocy ku uciekaniu dawać, pod karaniem na gardle.

XII. Słup przy Namiocie Hetmańſkim oniż powinni wkopywać, kędy zgubne rzeczy maią bydź kładzione, abo wieſzane przez ſługę. Sędziego

woien-

woiennego, za rozkazaniem iego ciż powinni szubienice w Obozie czynić, albo naiąć inszych coby ie uczynili. ANNO 1609

XIII. W Obozie przy Namieciech swych, i woziech, i także ktorzy będą około Obozu, aby każdy chędogo miał, plugastw żadnych aby nie miotał, ale żeby głęboko w ziemię zakopywać kazał.

XIV. Obozu gdy ciągnie, aby żaden nie przerwał, pod srogim karaniem; przez mieysce trudne, maią przeprowadzać tymże porządkiem iako ciągną, nie zacieraiąc się ani uwiiaiąc, pod srogim karaniem. Gdy Hetman sługi abo kogo posyła, przepuścić maią, także pod srogim karaniem.

XV. Gdyby w ciągnieniu woz komu uwiązł, przedni i zadni maią go ratować i wyciągać, żeby się Obozowi nie mieszkało: gdzieby się złamał tak żeby nie mogł iść, maią go drudzy z drogi zwieść, a przed nim Pan wozu onego, abo sługa, ma rozdać rzeczy z niego, ktore będą powinny odebrać od niego i stawić na nocleg.

XVI. Aby się każdy iako w ciągnieniu tak i w Obozie, cicho zachował, nie wołaiąc iedno cicho mowiąc, i psow pod wozy żeby nie mieli, dla cichości Woyska, a w ciągnieniu żeby hukow i krzykow nie było, i zaięcy zwierza żeby nie goniono.

XVII. Gdy hasło będą wytrębować, aby każdy abo szedł abo posłał do trębacza się wywiedzieć. Kogoby poymano, a on hasła nie wie, ma bydź do Hetmana przywiedzion; tam będzie pytan prze iż hasła nie wie. A wołać acz nigdy a osobliwie po wytrąbieniu hasła, żaden nie ma, i ci co za Obozem stać będą: Także ani strzelać z Rusznic, ani żadnych biesiad mieć pod srogim karaniem. Ognie też po wytrąbieniu hasła aby wszędy gaszono, a u kogoby był nalezion, ma bydź srodze karan. Gdy zimna nastąpią, Hetman wedle czasu to obmyśli.

XVIII. Aby każdy kto nie umie, nauczył się rozeznawać trąbienie, to iest gdy ruszenia pierwszy raz, gdy wtory, gdy trzeci trąbią, gdy hasło rozdaiąc, gdy cichą pobudką, gdy na trwogę; abo kto nie rozumie, tedy chłopca posłać do trębacza, pytaiąc na co trąbi.

XIX. Gdy u Hetmana będą bić w bęben ieden, aby się wszyscy Rotmistrze zaraz schodzili: okrom żeby ktory był nie mocen.

XX W Zboże ażeby żaden koni nie puszczał, pod siedzeniem na kole, i zapłaceniem szkody *in duplo*, także aby zboż nie rzezał, dla karmienia koni.

XXI. Gdyby się Posłowie iacy, abo Cudzoziemcy do Woyska, abo Obozu trafili, aby się żaden nie śmiał wdawać z niemi w rzecz bez wiadomości Hetmańskiey, abo komuby to było poruczono.

XXII. Aby żaden wieści widzianych abo słyszanych, nie śmiał nikomu oprocz Hetmana powiadać, a zwłaszcza takich ktoreby mogły zatrwożenie iakie w umysłach ludzkich uczynić, pod poczciwością. Także i rozpisować nowin z Woyska; ktorymiby ludzie w Koronie mogli się zatrwożyć, nikt nie

ANNO 1609 ma. O czym będzie trzeba, Hetman do Krola J. M. będzie dawał znać i z J. J. PP. Radami znosić się będzie.

XXIII. Ktoby na Profosa ktory będzie miał pod opieką swą za zleceniem Hetmańskim kupie, i co żywność przedaią targnął się, ma bydź na gardle karany. I także ktoby Kupcom, co tak żywność iako inne potrzeby na przedaży przywożą, tak po drodze gdy Woyska, albo przy Woysku poiadą wydzierał, gwałt czynił i przeszkadzał, iako w Woysku ma bydź gardłem bez folgi karan.

XXIV. Rzeczy nalezioney, aby żaden nie chował dłużey przez noc, ale aby takową każdą rzecz do Sędziego woiennego opowiedział, aby tym łatwiey każdy tam swe znalazł, ktoby inaczey uczynił, będzie karan iako o złodzieystwo.

XXV. Gdy sługa komu zginie albo ucieczе, aby opowiedział Hetmanowi abo Rotmistrzowi, a w Obozie zwłaszcza, i w ciągnieniu przeciwko nieprzyiacielowi.

XXVI. Na noc w Obozie aby każdy nocował, pod srogim karaniem, a kogo straż poyma, ma go przynieść do Sędziego woiennego.

XXVII. A iż w Obozie tych trzeba, ktorzy porządku wszelakiego, przestrzegać maią, aby pod srogim karaniem, żaden nie śmiał przymawiać, i lekce sobie ważyć Profossa i sług Jego; gdyż w swym powołaniu urząd iako inny bardzo potrzebny w Woysku na sobie nosi, wiele rzeczy dozor i porządek na nim zależy. Dobry żaden nie boi się go, ani mu nic uczyni tylko złemu: ktoby się targnął na ktorego z sług profossowych rękę traci.

XXVIII. Gdzieby trwoga przyszła, bądź to w nocy albo we dnie, aby żaden z Obozu wybiegać, i od Roty swey odgadzać się nie śmiał, iedno ten ktoremu to będzie rozkazano. Wszyscy aby byli pogotowiu, przed swemi Stany, a z mieysca żaden nie ma się ruszać, aż mu roskazano będzie.

XXIX. Straż wszelaka iaka będzie postanowiona, aby iey każdy pilnował. Tego co straż zawodzi, aby każdy słuchał, a tam stał i strzegł gdzie mu rozkażą; abo też będąc, iżby swą wolą ziachał bez rozkazania i ktoby niedbałym był zastan na straży, ma bydź na gardle karan. I także ci, ktorzyby na posiłek straży będąc naznaczeni, niedbałemi byli, maią bydź na gardle karani, tymże sposobem i pieszy komuby kazano na wartę.

XXX. Z nieprzyiacielem ktoby lokowanie iakie czynił, oprocz rozkazania Hetmańskiego, na gardle ma bydź takowy karany.

XXXI. Bywa też to że Miasto męstwa, młoda a domowym zwadom podobna bystrość, pokazuie się w ludziach niektorych, acz drugi może to czynić z mężnego i dobrego serca: lecz gdy nie po czasie nie po mieyscu, a co większa bez rozkazania dzieie się to, rzecz bardzo szkodliwa i niebespieczna; gdy za taką bystrością, zacząwszy karę, może zaciągać Hetmana od zwiedzenia bitwy nie po czasie, nad wolą iego zkąd do straty Woysk przychodzi. Przeto ktoby się tego ważył, by też sobie naymężniey począł, karaniu srogiemu podlęże: gdyż o takowe rzeczy sławni Hetmani synom swym nie przepu-

ſzczali: Ale ma ſię dołożyć Hetmana, abo i ſam Hetman naydzie go, i wedle czaſu i potrzeby użyie męſtwa iego do ſłużby Rzpltey. ANNO 1609

XXXII. Gdy Woyſko ſzykuią do bitwy, abo w ciągnieniu ſprawą idzie, potykać ſię z nieprzyiacielem; żaden nie ma bez rozkazania: a gdy rozkazano potkać, tedy ktoby ſię nie potkał, na poczciwości, i na gardle ma bydź karany.

XXXIII. Trafia ſię też niewiadomym, abo w tym nie cwiczonym że przy bitwie, abo Huſce, abo Roty ruſzaią ſię z mieyſc ſwoich, abo też Towarzyſze odbiegaią od Chorągwie, zaczym może ſię wiele w ſprawie zamięſzać Hetmanowi. A tak aby żaden z mieyſca ſwego, ktore mu naznaczą, nie ruſzał ſię, aż gdy Hetman, abo kto od niego roſkaże. Tymże ſpoſobem i w ſzańcaah, ktoby nie ſtrzegł, a ruſzył ſię z mieyſca ſwego, na gardle i poczciwości ma bydź karan.

XXXIV. Gdy bitwa ieſt ktoby ſię na łupiech ſtanowił, ma bydź karan na poczciwości i na gardle.

XXXV. Więźnię zaraz każdy powinien opowiadać Hetmanowi gdy ktorego doſtanie. Bo wiele na tym należy, aby Hetman wiedział co za więźnie ſą: a przednieyſzy na ktorychby co należało, zarazem maią bydź do Hetmana oddani. Także gdyby kto (uchoway Boże) z czyiey Roty zwłaſzcza znaczny, ba i ktożkolwiek był poyman, tedy do wiadomości Hetmańſkiey odnieść.

XXXVI. Gdyby Pan Bog dał znak zwycięſtwa, o ktore iego S. miłości zawzdy proſić mamy, te Huſſy i Roty ktorymby do potrzeby nie przyſzło, iść w pogonią nie maią, ale ſtać w porządku, a czekać rozkazania Hetmańſkiego: bo gdy ſię wſzyſtko Woyſko rozſypie, nieprzyiaciel maiąc ieſzcze Huff iaki w kupie, a Tatarzyn i z rozſypki ſkupiwſzy może ſię poprawić, i nas zaś rozſypane (ſtrzeż Boże) gromić, Są przykłady że iuż po bitwach wygranych, niektore Woyſka z tey przyczyny poginęły.

XXXVII. W Ziemi obcey żaden nie ma po żywność poſyłać, bez tych wiadomości, ktorym to Hetman poruczy; A doſtawać żywności tak ma, iakoby za ſtraż, ani przednią, ani zadnią, ani poboczną nie zaieżdżał. A tego ſtarſzego ktory im od Hetmana po picowania przydany będzie, we wſzyſtkim pod gardłem, i poczciwością ſłuchać maią: i nie maią wychodzić na picowanie, iedno tak wiele, iako ich Hetman zamierzy, i ktorym pozwoli.

O Innych rzeczach wedle przypadku i potrzeby iaka ſię na on czas pokaże do woiennych przypadkow, edykty ſię czynić będą, i nauka Przywodzcom i Rotmiſtrzom, będzie dawana, ktorych ma każdy bydź poſłuſzen. *Anno 1609. Vol: II. fol: 1699. Tit. Artykuły Woienne.*

N^ro IO. Zbytkom zabiegaiąc poſtanawiamy aby żaden Zołnierz, nie miał w Rynſztunku, na koniu złota abo śrebra, zgoła nic, tylko od żelaza i rzemienia, *ſub pœna amiſſionis ſtipendii....* Woluntarze iednak ktorzy ſwemi pocztami na poſługę Rzpltey ſkromnie idą, maią ſię Hetmanom Naſzym, a przez 1620

ANNO 1620 dalekość Woiewodom, abo Staroſtom opowiedzieć, i od nich liſt wziąść, ktory nie ma bydź tylko *Poſſeſſionatis* w onym Woiewodztwie dawany, ktorą Konſtytucyą i W. X. Lit: przyimuie, reaſſumuiąc przytym Konſtytucyą *Anni 1609.* o ludziach ſwywolnych W. X. Lit, uczynioną. *Anno 1620. Vol. III. fol: 366.* *Tit:* O Zołnierzu.

Iż pod przeſzłe Konfederacye Zołnierſkie, iako wiele rzeczy nieſłuſznych i nieſprawiedliwych działo ſię, tak i ta że zaſłużonego Towarzyſza, albo w potrzebie pobitego, abo w więzieniu będącego, ci ktorzy do tego nie należeli, brali między ſię, czego potym oſwobodzeni z więzienia, w Skarbie ſię dopomagali, przeto zabiegaiąc i ſzkodzie Skarbowey i ukrzywdzeniu ludzkiemu poſtanawiamy, aby pieniądze, tak zabitych iako i więzieniu będących, winne w ſkarbie zatrzymane były, i nie oddawane nikomu, tylko za doſtatecznym warunkiem, abo powinnym, abo komuby prawem ſłuſznym i przyrodzonym należały. A z więzienia oſwobodzonym, nie ma ſię żadna przez Skarb dziać zwłoka, ani ukrzywdzenie niiakie w zapłacie zaſłużonego. *Anno 1620. Vol: III. fol: 367.* *Tit:* Zapłata Zołnierzowi w więzieniu będącym i potomkom zabitych.

1520 Nro 11. Zabiegaiąc aby Stany Szlacheckie i Dobra Naſze i PP. Duchownych przez Rotmiſtrze Naſze i ich Towarzyſze w wybieraniu Stacyi, i czynieniu leży w Dobrach ich, uciążone nie były, Konſtytucye na Seymach rożnych o Stacyach, *diſciplina militari*, i ciągnieniu żołnierza uchwalone, reaſſumuiemy, i aby Stan Szlachecki Dobra Naſze i Duchowne, od Rotmiſtrzow i Towarzyſtwa ich, uciążone nie były, waruiemy, *ſub pœnis in eiſdem Conſtitutionibus deſcriptis*, i aby z żołdu ktory im będzie od Nas i Hetmanow Naſzych dany, żyć i według targu wſzyſtko kupować powinni byli. A w ciągnieniu do mieyſca od Nas abo Hetmana Naſzego naznaczonego, maią ſię ſkromnie zachować, proſtemi gościńcami iść, a noclegow i pokarmow w Dobrach Naſzych Duchownych, iedna dwie Rocie iedna po drugiey, czynić nie maią. A drugie Roty Rotmiſtrz, powinien dać Dzierzawcom Naſzym i Duchownym, abo ich Urzędom atteſtacyą iż w tey Wſi albo Miaſteczku, dwie Rocie ſtały. A za taką atteſtacyą drudzy Rotmiſtrze z Rotami ſwemi, onę Wieś albo Miaſteczko wpiſać maią; żadney atteſtacyi tam nie wybieraiąc. A gdyby ktory Rotmiſtrz, po daniu takiey atteſtacyi, za ukazaniem iey, ważył ſię tam z trzecią Rotą ſtanąć, taki każdy za uczynieniem przez Dzierżawcę Naſzego, albo Dobr Duchownych, przeciwko niemu proteſtacyi, i aktykowaniem atteſtacyi wyżey opiſaney, w Grodzie ktorymkolwiek bliżſzym, ma bydź za Inſtancyą Dzierzawcę Dobr onych, abo iego Plenipotenta, przez Hetmana Naſzego i Kommiſſarze Woienne, z Urzędu ſwego zrzucony i z Woyſka wytrąbiony. Takaż pena ma bydź na Rotmiſtrze, i ich Poruczniki, gdyby atteſtacyi wzwyż pomienioney dać nie chcieli. A ieśliby w Dobrach Szlacheckich, bądź wciągnieni, bądź na paſtwiſku, ważył ſię ktory Rotmiſtrz, abo iego Towarzyſz Stacyi iakieykolwiek, abo pieniądze brać, takowy każdy *pœnæ*, w dawnym Prawie i teraźnieyſzym opiſaney, *privationis officii* podlec ma, ktora takimże pretextem iako wyżey, windykowana bydź ma. *Anno 1520. Vol: III. fol: 1223.* *Tit.* Ciągnienie Zołnierza.

Nro 13.

ANNO

Nro 12. Iż Wielmożnemu Hetmanowi Naszemu Polnemu Koronnemu, 1626
za zdaniem Kommissarzow Naszych, po ten czas tey teraźnieyszey z Kozakami Kommissyi, przyszło Woysko Nasze, dla pewnych respektow, przez Niedziel kilka w kupie zatrzymać, zaczym w Szlacheckich i Duchownych Dobrach, stanowiska bydź musiały naznaczone, tedy *pro hac sola vice*. od win w Konstytucyach opisanych Żołnierze wolnemi o to czyniemy. Jednak ieżeliby nad to ktory, Żołnierz, *imo* Prawo, Artykuły Hetmańskie, Seymową powagą utwierdzone, co przeciwnego uczynił, naiazdy, gwałty i krzywdy, szkody iakie ludziom wszelakiego Stanu w Dobrach Szlacheckich i Duchownych poczynił, z takowemi Żołnierzami występnemi, i obwinionemi, *in foro fori* każdemu wolną drogę do czynienia zostawuiemy, nic nie deroguiąc Konstytucyom, *de disciplina militari* uchwalonym. *Anno 1626. Vol. III. fol. 496. Tit: O Żołnierzu.*

Nro 13. Zabiegaiąc aby Stany Szlacheckie, i Dobra Nasze, i PP. 1626
Duchownych, przez Rotmistrze, Poruczniki, i ich Towarzysze, niczym uciążane nie były: Artykuły, Konstytucye woienne, w Konstytucyach *Annorum* 1591. 1593. 1601. 1609. 1620. uchwalone, i peny w nich opisane *in toto* reassumuiemy, i według sposobow w tych Konstytucyach pomienionych opisanych, aby sanych, aby się każdy kto sie na expedycyą woienną zaciągnie zachowywał, *vigore hujus Conventus* postanowiamy. Dokładaiąc tego ieśliby ukrzywdzony o iakąkolwiek krzywdę i szkodę swoię, z obwinioną osobą prawem czynić chciał, tedy wolno mu będzie o to, bądź do Hetmana, bądź do Sądu Głownego Trybunalskiego w ktorykolwiek termin, i Powiat przez Pozew Ziemski, i Woźnego onego Powiatu w ktorym się excess stanie, *termino peremptorio* na Niedziel sześć pozwać. Komprobacya zaś może bydź, gdzie się samemu Panu krzywda stanie, a rzeczy nie kryminalney, przez Urzędnika tey maiętności: a gdzie poddanym albo Mieszczanom, *plebeiæ conditionis* krzywda będzie, owiż sami *ad Instantiam & accusationem suam*, probować i dowodzić maią w Grodzie, pod ktorego się Juryzdykcyą krzywda stanie. *Anno 1626. Vol: III. fol: 496. Tit. Disciplina militaris* W. X. Lit:

Nro 14. Aby Żołnierz tamten iako nayprędzey był *in Disciplina militari* 1628
zatrzymany, reassumuiemy wszystkie Konstytucye Seymow przeszłych około tego postanowione, a osobliwie Konstytucyą 1626. pod Tytułem *Disciplina militaris* W. X. Lit: approbuiąc i teraz *pœnam* i *Fotum* w teyże Konstytucyi naznaczone. *Anno 1628. Vol: III. fol. 582. Tit. O Żołnierzu W. X. Lit:*

Nro 15. Zagęściło się to czasow teraźnieyszych, iż żołnierz krążąc 1628
po włościach, a mało na tym maiąc, iż tam ktoredy idzie, z wielkim uciążeniem ubogich ludzi podeymowany bywa, ale i w stronę zasyłaiąc, Stacye pieniężne dawać sobie każe, do tego koni swych do wozow przeciwko porządkom Żołnierskim nie maiąc, konie i woły chłopskie bez politowania i względu na ubogie ludzie, z wielkim skwierkiem płaczem i omieszkaniem robot, do wozow swych w podwody wprzągać każe, przeto ustanawiamy aby każdy taki, ktoryby Stacye pieniężne wybierać, w podwodę konie i woły brać wa-

ANNO 1628 żył ſię przez W. Hetmana Naſzego W. X. Lit: abo tego ktory na mieyſcu iego nad Woyſkiem ſtarſzy będzie, *irremiſſibiliter* na gardle, i poczciwości był karany, za dowodem i przyſięgą ukrzywdzonych, tak Szlacheckiego, iako i proſtego ſtanu ludzi; u bliżſzego Grodu wykonaną. Zkąd gdy atteſtacyą dowodu ſwego otrzymaią, i do W. Hetmana, albo Subſtituta iego poślą, bez dalſzego Proceſſu Prawnego, obwinieni na gardle i poczciwości, podług tego Prawa karani bydź maią. A żeby to wſzyſtkiemu Rycerſtwu Naſzemu, tym prędzey do wiadomości przyſzło, chcemy mieć aby Hetman Naſz W. Wgo X. Lit: przez Uniwerſały ſwe to Prawo, aby ſię niewiadomością nie wymawiali zaraz po Seymie im obwieścił, i do ſkutku przywiodł. Co i w liſtach Naſzych przypowiednich, i w Uniwerſałach na ściągnienie od Hetmana Naſzego danych dokładać ſię ma. *Anno 1628. Vol: III. fol: 582.* Tit: *O Podwodach i Stacyach Zołnierſkich W. X. Lit:*

1628 **Nro 16.** Zabiegaiąc aby Obywatele Koronni, rożnym też podlegaiąc ciężarom, przechodzeniem Woyſka W. X. Lit: nie byli aggrawowani poſtanawiamy, aby żołnierz Litewſki żywnością z W. X. Lit. kontentuiąc ſię za granicę do Korony nie przechodził, ani w Koronie zaciągał, ani *viciſſim* Zołnierz Koronny w W. X. Lit: i żeby żaden z nich pieniężnych Stacyi i ſtraconych *quocunque prætextu* i w ciągnieniu i w ſtanowiſkach nie wybierał *ſub pœnis* w Artykułach woiennych Konſtytucyą approbowanych. *Anno 1628. Vol: III. fol: 583.* Tit: *Oboſtrzenie Prawa na Zołnierza W. X. Lit:*

1633 **Nro 17.** Chcąc na gorącą prozbę Obywatelow tey Rzpltey *militarem diſciplinam*, iako naylepiey w klubę ſwą wprawić, poſtanawiamy aby według Konſtytucyi 1593. 1613. & 1620. & 1624. ktore *in ſuo robore* mieć chcemy, Zołnierz kwarciany, na Ukrainie Rzpltey niebeſpieczeńſtwom zabiegał, i *Excubias*, za włościami odprawował, *in viſcera Regni* nie pomykaiąc ſię, chyba żeby *prægnans Reipublicæ neceſſitas & evidens periculum* naſtąpiło. W ciągnieniu zaś tak ſię zachowaią, że w proſt nie krążąc iść maią; a nayblizey dwie mile na dzień uchodzić; tego przeſtrzegaiąc, aby tylko dwie Rocie iedna po drugiey, na iednym ſtanowiſku nocleg odprawować mogły, bez wſzelakiey ſzkody i krzywd poddanych onego ſtanowiſka, tak żeby iuż trzecia tam nie ſtała, kędy atteſtacyą od Porucznikow, abo ich Namieſtnikow, że tam iuż dwie Chorągwi ſtały ukażą, ktorą Rotmiſtrzowie, abo Porucznicy, abo ich Namieſtnicy dawać powinni, pod utraceniem żołdu, żeby tym lżey od przechodzących Chorągwi, ubogim ludziom było. A gdzieby trzecia Rota ſtanąć ſię ważyła, tedy tam *victualia*, *quam alia damna in duplo*, nadgradzać będą powinni. Hetman zaś Naſz, porozumiawſzy ſię z Rotmiſtrzami, i Porucznikami, Ordynacyą uczyni, żeby przy Chorągwi, lożney czeladzi, i koni nie zagęſzczało ſię, ale żeby ich tyle zoſtawało, ile tego potrzeba, i ſama ſłuſzność ukaże. Ażeby tym prędzey, i *ex hibernis* do Obozu i z Obozu *ad hiberna* ſię pośpieſzali, Hetman Naſz Koronny każdey Chorągwi *diem præſcribere* ma, kiedy w Obozie z ſtanowiſk, i z obozu na ſtanowiſka ſtaną ma. A iż Areſzty według dawnych zwyczaiow na płacę Zołnierſką, *in ſuo robore* mieć chcemy, dla prędſzego ludziom ukrzywdzonym doyścia ſprawiedliwości, i dla lepſzego [illegible] rządku, Hetman Naſz przy płacy Woyſku będzie bywał, a gdzieby ſam nie był,

Subdelegata swego, ktoryby miał w Woyſku *authoritatem*, na ſwe mieyſce ześle, aby on w niebytności Hetmańſkiey, a reſzty te ſądzić był powinien. Także około Sądow z Zołnierzami Konſtytucyą *Anni* 1593. *in toto* zachowuiąc. A iż i żołnierzom Woyſka Ukrainnego, wielkie ſię z tąd dzieie omieſzkanie ſłużby Rzpltey iż ſpraw ſwych na Trybunale pilnuiąc, od Woyſka ſię abſentować muſzą, i Szlachta ſama na te ſprawy pilnuiąc, Trybunałem ſię także bawić muſi: wygadzaiąc w tym oboiey ſtronie, poſtanawiamy aby na każdym Trybunale Lubelſkim, zaraz po zaſiedzeniu i po ſpiſaniu Ordynacyi, przed wſzyſtkiemi innemi ſprawami, ſprawy między żołnierzami i Szlachtą i Duchownymi, i inney kondycyi ludźmi, o ſzkody i krzywdy ſądzone były, *in quantum*by tych ſpraw ſtawało. *Anno 1633. Vol. III. fol: 787.* Tit: Diſciplina militaris *Woyſka Kwarcianego na Woiewodztwa Ruſkie, i Ukrainne od Pogan ſłużące.* ANNO 1633

N^ro^ 18. Siła na tym należy, aby porządek ſwoy *diſciplina militaris*, mieć mogła, a z żołnierſtwa zaciągnionego, nie zdzierſtwo, ani ſwawoleńſtwo: ale obrona była; przeto mocą Seymu tego Artykuły, Konſtytucye woienne wſzyſtkie, w Konſtytucyach *Annorum* 1590. 1593. 1601, 1609 1620. A oſobliwie 1626. i 1628. *de diſciplina militari*, uchwalone, i peny w nich opiſane *in toto* reaſſumuiąc, tak *in ſuper* deklaruiemy, aby Rotmiſtrze ktorym przypowiednie Liſty dawać będziemy, ludzie Narodu Szlacheckiego *realiter & non ficte Poſſeſſionati* byli; a ci *realem* pokazać *poſſeſſionem*, przy pieczętowaniu liſtu przypowiedniego PP. Pieczętarzom powinni będą. Ktorym w liściech przypowiednich, *præfixum tempus*, iako rychło i gdzie z Chorągwiami ſtanąć będą powinni, naznaczać będziemy, aby nie rozſypką ale w kupie, nie krążąc, ani ſię dla pożytkow iakich, dłuższym ciągnieniem bawiąc, na mieyſce ſobie od Nas albo Hetmanow Naſzych naznaczone, proſtemi gościńcami co prędzey, każdego dnia naymniey po dwie mili, uchodząc ſpieſzyli; ſkromnie na noclegach i pokarmach, procz żywności ſłuſzney, żadnych zbytkow nie czyniąc, i czeladzi po ſtronach nie rozſyłaiąc: Stacyi nie wyciągaiąc, i podwod w ciągnieniu nie biorąc zachowali ſię. A ktoryby żołnierz, abo i Rotmiſtrz Stacye iakie ſobie, bez naznaczenia wymyślać, abo pieniężne wyciągać, i podwody, tak w ciągnieniu, iako też i inne wſzelakiego czaſu, w Dobrach Naſzych, także Panow Duchownych, i Stanu Szlacheckiego ludzi, brać ważył ſię, takowy każdy na gardle, bez wſzelakiego reſpektu, za dowodem karany bydź ma. Gdzieby zaś w ktorey Wſi, albo Miaſteczku Naſzym, także i Panow Duchownych, dwie Rocie nocowały, na co Rotmiſtrze albo i Porucznicy, atteſtacye ſwoie Dzierżawcom Naſzym i Duchownym abo ich Urzędnikom, dawać będą powinni; tam iuż trzecia Rota, żadną miarą nocować, i ſtanowić ſię nie ma. I ieśliby *in contemptum Legum* ktory Rotmiſtrz, abo iego Chorągiew, tego ſię ważyła, tedy *pœnam* Tyſiąca Złotych podpadać i ſzkody poczynione, według targu i ceny na on czas ſowito zapłacić ma. A żeby ſię Obozowy porządek nie mieſzał, i wokacyi ſwey każdy pilnował; uſtanawiamy, aby żołnierz ieden dwoch funkcyi na ſię nie brał, i Rotmiſtrz, ktoryby iednę Rotę na Zamku miał, drugiey w polu nie miewał, także też aby Rotmiſtrz pieſzy Uſſarſkiey, Raytarſkiey, Kozackiey Roty Rotmiſtrzem nie był. *Et Vice-verſa*, aby Uſſarſcy, Raytarſcy, Kozaccy Ro- 1633

ANNO 1633 tmiſtrze, Pieſzych Rot prowadzić ſię nie ważyli, gdyż to ieſt iako iedno wielkie *incompatibile*. Rotmiſtrze też pieſzy aby żaden z nich kozakow, daley dzieſiątka koni przy Chorągwi ſwey mieć ſię nie ważyli, i tych aby nigdzie w ſtronę *ſub prætextu* zapiſowania goſpod, i dla Stacyi wyciągania nie zaſyłali. Towarzyſze Woyſkowi, aby ſię ſwoich Rotmiſtrzow, z ktoremi ſię z razu zaciągnęli, trzymali: a z pod iedney Chorągwi, pod drugą żadną miarą nie wyieżdżali; i Rotmiſtrze aby ich bez pozwolenia Hetmańſkiego nie wyzwalali. A ktoryby Towarzyſz iedney cwierci doſłużywſzy, mianuiąc iakoby do Domu, dla potrzeby ſwoiey, z Woyſka wyiechał, a potymby z drugim Rotmiſtrzem, znowu ſię w krotce zaciągnął, i w Woyſku ſię bawił, takowy każdy z Woyſka wytrąbiony, i konfiſkacyą pocztu ſkarany bydź ma. A co ſię tycze Dobr Szlacheckich: to ieſt Dworow Pańſkich, i Dworow Szlachty chudſzey, także Dworow Dzierżaw Naſzych tam ſię żołnierz *ſub pœna capitis*, ſtanowić nie ma. A gdzieby to nie mogło bydź, żeby żadną miarą dla odległości i dalekości Dobr Naſzych i Duchownych, Rota ktora Miaſteczka abo Wſi Szlacheckich minąć nie mogła, i tam nocleg *neceſſario* mieć im przyſzło; tedy żywność wziętą wſzelaką targiem płacić powinni będą. A tam iuż w tych Wſiach i Miaſteczkach Szlacheckich druga Rota *nullatenus* pokarmować i nocować nie ma, ktora Konſtytucya tylko W. X. Lit: ſłużyć ma. *Anno. 1633. Vo. III. fol: 789.* Tit: *Diſciplina militaris W. X. L.*

1635 **Nro 19.** Iż w każdey porządney Rzpltey, do ſzczęśliwego prowadzenia Woien, naywięcey należy, aby *diſciplina militaris*, w ſwoiey klubie zoſtawała, i My ią w Woyſkach Naſzych, nie tylko nie naruſzoną, ale w iako nayleypſzą ryzę wprawioną mieć chcemy, przeto wſzyſtkie przeſzłe za Przodkow Naſzych i za ś. p. Krola JMci Zygmunta III. Pana Oyca Naſzego, także i na ſzczęśliwey Koronacyi Naſzey, poſtanowione, około niey Prawa, a oſobliwie to ktore ſtanowiſk i Stacyi w Dobrach, pogotowiu domach Szlacheckich bronią, co *particulariter ſub pœna Infamiæ* waruiemy, reaſſumowawſzy Konſtytucyą *Anni* 1623. o zabieżeniu Konfederacyi, i nie naruſzoną zoſtawiwſzy, poſtanawiamy, aby Rotmiſtrze tak iezdni iako i pieſzy oſiedli, & *non Plebeij*, według dawnych zwyczaiow od Hetmanow Naſzych zaleceni, i Nam do approbowania podani byli. W ciągnieniu, aby ſzli noclegami przez Hetmany opiſanemi, nic ich nie ſkracaiąc ani odmieniaiąc, *ſub pœna Infamiæ* na Rotmiſtrza, abo Porucznika abo iego Namieſtnika. Więc iż podwod branie, wielki ſkwierk ubogich ludzi mnoży, i *ad rapacitatem* okazyą dawa, *hac perpetua Lege*, waruiemy, aby żołnierze na Trybunał (ieźli tam a nie do Hetmanow udaćby ſię chcieli *injuriati*) o branie podwod pozwani, i to przez ſługę, abo poddanych, ktorym ſię ta krzywda ſtała, poprzyſiężeni, *luant pœnas* w Koronie, *quinquaginta Marcarum*, a w W. X. Lit: piędzieſiąt kop Litewſkich za każdą podwodą. A kiedyby ktory z Żołnierzow, *convictus*, był, żeby od podwody wracaiący ſię pieniądze brał, *pœna capitis*, ma bydź nie tylko Hetmańſkim, ale i Trybunalſkim Dekretem karany. Toż ſię ma ściągać o pieniężne Stacye, a to oboie za poprzyſiężeniem Pana albo ſługi Szlachcica. Aże zwykło ſobie Rycerſtwo, na cudzy chleb ſiła przybierać kompanii w ſłużbie nie będących, zaczym wielka ciężkość i przykrość tamtymże mieyſcom, gdzie ſię leże odprawuią, dzieie ſię, gdy to *jurata Inquiſitione*, na ktorąkolwiek Chorągiew

giew pokażą, ktorzyby do Siebie Chlebowey takowey Kompanii przymowali, na Trybunale (ieśli tam pozwą) oto pozwani *pænæ peculatus* maią *subjacere*, i ci coby się do nich łączyli i przybierali takąż winą będą karani. Pieszy Rotmistrze, aby nie mieli iazdy więcey nad dziesięć, waruiemy, *Secus* Czyniący, *prævia Inquisitione* maią bydź u Hetmańskiego Sądu, według Artykułow Woyskowych, a na Trybunale *pœna Infamiæ* karani. Ci ktorzy z ochoty swey ludzie na usługę Naszą i Rzpltey, swym kosztem prowadzą, w krzywdach i szkodach, przez Ich ludzie poczynionych, nie sami ale Przełożeni ludzie ich, i towarzystwo, toż *Forum & eundem Processum patientur*, chybaby *Plebeius* był Przełożony, tedy od samego Pana sprawiedliwości upominać się maią Hetmani Nasi Koronni i W. X. Lit. ani ściągnienia, ani leży, ani przystaw naznaczać nie będą mogli, także ani Hetmani W. X. Lit. w Koronie, przeyscia także Woyska Koronnego pod terazнieyszą Expedycyą Pruską aby przez W. X. Lit, nie bywały, a *vice versa* Woyska Litewske przez Koronę, postanawiamy, *sub pœna infamiæ* na Rotmistrza, Porucznika albo ich Namiestniki. A co się dotycze przeszłych Krzywd, od teraźnieyszych ieszcze nie rozprawionych Woysk, deklaruiemy, iż takowe Krzywdy i excessy tey teraźnieyszey Konstytucyi podlegać maią, tak względem Woyska Konnego iako i Pieszego. A *Forum* na Tribunale, *ex Regestro Causarum Militarium*, zaraz na początku, *non obstantibus Quietationibus prævio Juramento* że wymuszone są. *Anno 1635. Vol: III. fol. 859. Tit: Disciplina Militaris.*

ANNO 1635

Nro 20. Iż Koronne Roty nad Prawo i Konstytucye ważą się przechodzić Granice Koronne, z W. X Lit Powiaty pograniczne W. X. Litewskiego Mozer, Rzeczyc, Stanowiskami Exakcyami Stacyi Poddanych aggrawuią, przeto reassumuiąc Konstytucyą *A 1628. & Annorum 1593. 1601. 1609. 1620. 1626 sub Titulo De disciplina Militari, vigore huius Conventus* postanawiamy aby na potym żadne Chorągwie zaciągow Koronnych, do Granic W X. Lit mianowanych Powiatow, na zasiążenie Stacyi, i uczynienia Stanowisk zachodzić nieważyli się, *sub pœnis iisdem Constitutionibus expressis. A 1641. Vol. IV. fol. 21. Tit.* O Zolnierzu. 1641

Nro 21. *Konst. R. 1661. rozpuściwszy nowo zaciężne woysko tak daley mowi.* Obiecuiemy przytym *pro Nobis, & Serenissimis Sukcessoribus Nostris*, iż takowych zaciągow na potym, czynić niebędziemy ani przepowiednich Listow, z pieczęcią albo Sygnetem pokoiowym wydawać, ani żadnych Woien, *inscia & inconsulta Rep:* podnosić, ani *Pacta fœdera* z postronnemi zawierać, ani zawartych wzruszać, to nadewszystko waruiąc, że ktoby kiedykolwiek takowe Listy przepowiedne brać, i zaciągi czynić ważył się, ten każdy *eo ipso* będzie *Infamis* ktora także *ex nunc decernitur, & pro publicanda*, iako się wyżey wyraziło, tak w Koronie, iako i w W. X. Lit: *remittitur*; dobra takiego każdego *Jure Caduco* rozdawać będziemy, czego się Posłowie Ziemscy, między wakancyami na Seymie, wedle Prawa tego upomnią. Ażeby do podobnych *Exempla*, na potym nie przychodziło, obiecuiemy że Cudzoziemcow przy Boku Naszym, *iuxta Pacta Conventa*, mieć nie będziemy, ani ich *ad Consilia* zażywać, i owszem na Legacyach, i Rezydencyach będących Rewokuiemy. A Wiernych poddanych Naszych, ktorych *Fidem, Amorem, &* 1646

ANNO *Integritatem*, dobrze wiadomą mamy, do takich *munia* zażywać będziemy.
1646 Gwardya zaś Nasza nie będzie większa, nad dwanaście set, ktorą z samych tylko *Indigenis* Koronnych i z W. X. Lit. & *Incorporatarum Provinciarum Constituemus*; a zawsze ią przy Boku Naszym trzymaiąc, *propriis stipendiis* bez szkody Obywatelow Rzpltey z własnych Prowentow Naszych żyć ma, nieuciążaiąc Dobr Rzpltey i Duchownych, i Szlacheckich Oboyga Narodow, & *incorporatarum Prvinciarum*. Starsi zaś nad Gwardyą, wedle Punktow *in Pactis Conventis*, opisanych, Szlachcic Polski albo z W. X. Lit. lub z Wwdztw do nich należących *Possessionatus*, nam i Rzpltey przysięgły, a pod władzę i Jurisdykcyę Marszałkow Oboyga Narodow bydź ma. *A. 1646. Vol. IV. fol: 84. versus 35 Obiecuiemy.*

1647 N^ro^ 22. Konstytucyą *Anni 1641.* o przeszciach Zołnierskich, Powiatowi Mozyrskiemu, i Rzeczyckiemu służącą, *in toto cum Panis ibidem expressis* na Woiewodztwo Brzeskie reassumuiemy. *A. 1647. Vol. IV. fol: 120. Tit. O przechodzeniu Zołnierskim.*

1649 N^ro^ 23. *Disciplinam Militarem* na ktorą tak dalece rozpuszczoną, wszystka Rzplta narzeka, w pierwszą Rysę wprawić, wedle dawnych Konstytucyi, i Artykułow Woiennych. Co oboie tu *pro insertis* mieć chcemy, słowem Naszym Krolewskim przyrzekamy, na to iako naypilnieysze oko maiąc, abyśmy *luxum*, ktory się tak dalece zawziął, z Woyska wykorzenili, i żeby się Zołnierz po Koronie nie przechadzał, ale Leże swoie iako naybliżey pogranicza maiąc żywności z nich, wedle podaney ustawy. skromnie zasiągał, tak żeby nietylko Dobrom Dziedzicznym i Duchownym, ale i Naszym ciężkim nie był *A. 1649. Vol. IV. fol: 267. Tit: Disciplina Militaris*

1649 N^ro^ 24 Iżeśmy Woysku Naszemu, na Seymie teraźnieyszym skuteczną obmyślili, zapłatę, a oraz i Prowiant, postanawiamy, aby Woysko Nasze, na Seymie teraźnieyszym ordynowane, przy Ukrainie na obronę Rzpltey zawsze zostawało, Lecie w Obozie, a Zimie w Stanowiskach, przez Hetmany iako naybliżey Ukrainy naznaczonych, a na dalsze włości *sine Consensu Reipublicæ*, nigdy nie wychodziło. Czego Hetmani i Wodzowie Nasi, przestrzegać będą powinni. A ieśliby się Zołnierz ktorykolwiek ważył na włości dalsze wyieżdżać, a w Stanowiskach albo w ciągnieniu Stacye, żywność, pieniądze, albo podwowy gwałtem brać: takowy przed Hetmana, albo na Trybunał *inter Causas Militares* pozwany, i słusznemi dowodami poprzysiężonemi o to przekonany, na gardle karany bydź ma, gdyż lecie żołdem swym, a zimie z Prowiantu sobie naznaczonego żyć powinien, *Anno 1649. Vol. IV. fol. 281. Tit. Disciplina Militaris.*

1649 N^ro^ 25. Jako Prawa dawne chcą mieć, abyśmy żądnych Woysk *sine consensu* Rzpltey nie zaciągali, tak pogotowiu prywatnym ludziom nie dopuściemy, żeby zaciągi mieli czynić iakie na płacą Rzpltey bez Jey Konsensu wyraźnego, *Sub pœna peculatus.* Ktora Konstytucya nic nie ma *derogare* ochocie zwykłey Miłośnikom Oyczyzny, ktorzy Poczty swe *de Privato peculio* na usługę Rzpltey stawićby chcieli. *Ibid. fol.284. Tit. O niezaciągnieniu Woysk.*

ANNO 1650

N^ro 26. Wszelkiey obrony Rzpltey naypierwszym iest fundamentem *disciplina militaris* za ktorą błogosławieństwo Boskie, i wszelki dobry Rząd idzie, ktorą WW. Hetmanom Naszym oboyga Narodow *serio* zlecamy; aby o-ney pilnie przestrzegali. Dla tego wszystkie przeszłe Konstytucye, do porządku, i powinności żołnierskiey należące *in toto* reassumuiemy, osobliwie iednak Konstytucyą *Anni* 1620. *severa executione* obostrzamy, aby Zołnierz zaciągnąwszy się pod Chorągiew, *sine legali Causa*, i bez wiadomości Hetmańskiey z Woyska nie wyieżdżał, żeby podczas iedney expedycyi, od Chorągwie do Chorągwie drugiey nie ważył się zaciągać, pod surowym karaniem *in Instanti* tak Rotmistrza, ktoryby takiego zaciągnął, iako i Towarzysza. W ciągnieniu tak do Obozu, iako i z Obozu iak nayskromniey bez skwierku, i płaczu ubogich ludzi, podług Artykułow Woyskowych zachowuiąc się prosto i śpieszno idąc, nie krążąc ani w bok posyłaiąc, dla żywności, Stacyi *ullo pretextu* pieniężnych, podwod wyschnienia, ani do wozow żywności nie wyciągaiąc, ale według boiaźni Bożey i Artykułow Woyskowych aby się sprawowali. Noclegow też tylko dwa Chorągiew iedna po drugiey mieć ma, w ciągnieniu w iednym Miasteczku albo Wsi według teyże Konstytucyi. Więc i to reassumuiemy żeby *omnem luxum* uchodząc, żołnierz nie miał w rynsztunku, na koniec złota i srebra, *sub amissione stipendii* podług teyże Konstytucyi *Anno* 1620. Czego WW. Hetmani, i Pisarz Polny doglądać maią, także i wstroiach innych zbytnich, *eundem luxum extirpare committimus.* Gdy zaś Woysko na Hyberna po stanowiskach, rozłożone będzie, tedy podług ustawy Rzpltey, zachować się maią; i większey Stacyi ani prowiantu, nad uchwalony, i pozwolony ordynans, nie wymuszaiąc *sub pœnis Legum,* A Pisarz Polny przestrzegać ma urzędu swego, i *fideliter* za wiadomością Hetmańską, Chorągwie iezdne co cwierć, a piesze co Miesiąc popisywać bez ktorego popisu i podpisu, żołd żadney Chorągwi nie ma bydź wydany. *Anno 1650. Vol. IV fol: 334.* Tit. *Disciplina Militaris.*

N^ro 27. Wielą Praw Dobra Ziemskie Szlacheckie, ktore Stacyom nie podlegaią od wszelakich podatkow, kontrybucyi (oprocz tych ktoreby sami dobrowolnie na Seymie pozwolili) wolne i teraz od Stacyi i stanowisk żołnierskich, i w ciągnieniu deklaruiemy, i powagą Seymu tego postanawiamy, aby Zołnierz ani stanowisk, ani noclegow w Dobrach Ziemskich Szlacheckich nie odprawował, ani Stacyi wybierał assygnacyi do Dobr Ziemskich Szlacheckich nie przyimował, od Hetmanow i Regimentarzow: takoż Hetmani i Regimentarze, assygnacyi do Dobr Ziemskich Szlacheckich dawać nie mogą a ieśliby dali, to im *forum* na Trybunale, *inter Causas militares* naznaczamy, i tam *pœna triplicis refusionis damnorum*, karani bydź maią *ad instantiam* ukrzywdzonych. Z Dobr Naszych zaś Stacyom podległych, nie więcey z łanu iednego na Rok, iedno Złotych dwadzieścia assygnuiemy: ktore łany tylko wedle kwitow Poborowych osiadłych rachowane i *abjurata conflagratorum*, *desertatorum* przyięte bydź maią i w żadne insze rachunki żołnierz tak Polski iako i Cudzoziemski o gruntach osiadłościach z Obywatelami Dobr, Stacyom podległych wdawać się nie ma, i owszem gdy po pieniądze za wziętą od Hetmana Assygnacyą żołnierze przyieżdżać będą, to tylko wedle kwitow Poborowych dawnych lub dla spustoszenia świeższych wybrawszy, dłużey się bawić nad dwa dni nie 1650

ANNO 1652 maią; a odebrawszy kwitować powinni, a ieśliby kwitu nie dali żołnierze przysłani, to Manifestacya w bliższym Grodzie uczyniona, miasto kwitu ważna będzie tym, ktorzy z łanow wedle tego Prawa oddali pieniądze. I to waruiemy że do Dobr Naszych Stacyom podległych, Hetmani i Regimentarze tylko raz na Rok o S. Marcinie, dawać będą assygnacye, a daiąc dokładać maią w assygnacyach, że Zołnierz na daną assygnacyą, nie więcey z łanu ma brać na Rok, iedno złotych dwadzieścia powinien. A gdzie iuż iedna Chorągiew wybierze, tam drugiey assygnacyi dawać Hetmani i Regimentarze nie mogą, i do wydawania poddani nie maią bydź przymuszani. A ieśliby Hetman lub Regimentarz, daiąc assygnacyą do Dobr Naszych Stacyom podległych nie dołożył tego iż tylko po Złotych dwadzieścia, wedle tego Prawa żołnierz brać ma, z łanu raz na Rok, a to wedle kwitow Poborowych; albo żeby Hetman lub Regimentarz dał więcey na Rok assygnacyi nad iednę, to *ad Instantiam* ukrzywdzonych, *forum* także Hetmanom i Regimentarzom w Trybunale *inter causas militares* naznaczamy, i tam *pœna triplicis refusionis damnorum* karany bydź ma, i w takiey sprawie exemptem zasłonić się nie będzie mogł. Zaś na stanowiska, i assygnacye żołnierze iedni drugim następować nie maią, ani pobocznych Stacyi wybierać, ani żadnych pieniędzy, grabieży, fantow, podwod brać: ani do kupowania korzenia, win, piw, gorzałek, pociągać, i tym się tylko kontentować do żywności, co może ubogi człowiek w domu mieć, do woza nic brać nie powinien. Zaś nie więcey Chorągwi w iedney Wsi lub Miasteczku stawać maią, iedno dwie iedna po drugiey, a trzecia iuż takowe stanowisko ominąć powinna, na co pierwsza Chorągiew i druga gdzie nocleg, lub pokarm odprawią, tam przez Rotmistrza, Kapitana lub Substytuta ich, ma dać attestacyą ze tam stała. A ieżeliby Rotmistrz, Kapitan, lub Substytuci ich nie dali attestacyi, tedy *pœnam triplicis refusionis damnorum*, uczynionych od wszystkich Chorągwi, ktoreby tam potym stały, za weryfikacyą dwoch *ex Communitate* starszych przez przysięgę ze Wsi lub Miasteczka ukrzywdzonych ma *subire*, a teyże winie ma podlegać Chorągiew, Rotmistrz, Kapitan, lub Substytuci ich, gdyby za ukazaniem attestacyi dwoch Chorągwi, stanęli w tey Wsi lub Miasteczku, w ktorym iuż dwie Chorągwi wprzod stały, także ieżeliby Rotmistrz, Kapitan, lub ich Substytuci, i zgoła wszyscy Zołnierze, przeciw ktoremukolwiek punktowi, Prawa wzwyż napisanego wystąpić mieli, *pœna duplicis refusionis damnorum*, karani bydź maią, lub w Sądzie Woyskowym, lub na Trybunale *inter Causas militares*, ieźliby z nich starsi Woyskowi, *in instanti* będąc *requisiti*, sprawiedliwości nie uczynili *ad mentem Legis præsentis*. *Forum* iednak o takie krzywdy ma bydź *in optione* ukrzywdzonego. Z strony zaś ludzi zaciągu Cudzoziemskiego, ten porządek mieć chcemy, że gdy się z stanowiska ruszyć będą mieli, Kommissarza Szlachcica Polskiego dobrze osiadłego, do prowadzenia onych dodamy aby ich iak nayprościey prowadził, Regimenty, Kornety, Kompanie, blisko siebie stawaiąc, we wszystkim tey Konstytucyi przestrzegaiąc, krzywd i szkod czynić nie dopuszczaiąc, a Rządzie dobrym z Oberszterem, albo Officyerami znosząc się, żeby skwierku, płaczu, ubogich ludzi przestrzegał, a na luźnych i z chleba przy Chorągwiach bawiących się, *reassumitur Constitutio* o Swowolnikach. *Anno 1652. Vol. IV. fol: 369.* Tit. *Porządek około zachowania Zołnierza.*

Nro 28.

Nro 28. Iż się wielkie krzywdy od Zołnierzow Koronnego zaciągu, tak Polskiego iako i Cudzoziemskiego Narodu, w Dobrach naszych Duchownych a nadto i Szlacheckich dzieią: tak że iuż i Dworom Szlacheckim tey się dostawa insolencyi, przeto o te excessy *cuivis injuriato*, z takowemi Zołnierzami wystepnemi, *Forum i terminum peremptorium* naznaczamy, tak na Kommissyi Woyskowey, iako i w Trybunale Koronnym, a i przed Sądem Hetmańskim, gdzie się ukrzywdzonemu naylepiey będzie zdało. ktorzy to wszyscy, *excessivi secundum qualitatem excessus*, karani bydź maią. A ktobykolwiek się ważył stawać we Dworach i Dobrach Dziedzicznych Szlacheckich, także we Dworach Duchownych i Naszych, taki *pœna Capitis* albo *infamiæ* karany bydź ma. *Ratione* zaś Stanowisk we Wsiach dawne *reassumuntur* Prawa, Reassumuiemy przytym wszystkie Konstytucye *de Disciplina Militari*, osobliwie Konstytucyą Seymu blisko przeszłego, o porządku koło zachowania Zołnierza. A *Contra Aggressores violentos* Dobr Dworow Naszych, Szlacheckich i Duchownych, dawne Reassumuiemy Prawa. *Anno 1653. Vol. IV. fol. 403. Tit. Obostrzenie Disciplinæ Militaris* ANNO 1653

Nro 29. Warowano tę Konstytucyą *Anno. 1628.* żeby Zołnierz Woyska Koronnego nieprzechodził za Granicę W. X. Lit: i lubo tego Prawo pod winami Artykułow Woiennych zabroniło, iednak Koronne Woyska, nie tylko Nasze Dobra i Duchowne, ale i Szlacheckie częstemi Pułkow Zagranice W. X. Lit. przechodami, prawie *ad extremam desolationem* przywiodły. Tedy *Lege perpetua cavemus*, żeby nigdy Woyska Koronne wszelkiego zaciągu, za Granicę W. X. Lit. przechodzić nie ważyły się. A ktoryby się Pułkownik, Rotmistrz, Oberszter, Kapitan, tego ważył, za Swywolnika i z kompanią rozumiany bydź ma. Oczym wszystkie Konstytucye osobliwie *Annorum 1626. 1629. 1635.* reassumuiemy. Ażeby ukrzywdzeni skuteczną sprawiedliwość odnieśli, oto iako zawżdy, tak pod teraźnieysze ciągnienie, *damna passis*, za komprobacyą w Grodzie swoim Krzywd i Szkod, poczynionych, Juramentem Urzednikow Szlachcicow na Kommissyi do Zapłaty Woysku Koronnemu na Seymie naznaczoney, z wolnym zasług Aresztowaniem, albo do upodobania w Trybunale Koronnym, *inter Causas Militares Forum* naznaczamy. A ieśliby kiedy w tym Obywatelom W. X. Lit. dosyć się niestało, tedy na Seymie każdym na potym: a o teraźnieysze krzywdy na przyszłym *ante omnia* W. X. Lit. domowić się będzie wolno, *Anno 1653. Vol. IV. fol: 403. Tit: O nieprzechodzeniu Woysk Koronnych za Granice W. X. Lit.* 1653

Nro 30. Iż dobrego w Woyskach Naszych Rządu, wszystko dobre na Rzplitą *promanat*, tedy przeszłe *de Disciplina Militari* Konstytucye, wszystkie reassumuiemy: Dobra Szlacheckie przy wolnościach od Exakcyi uciążenia Zołnierskiego, względem Stacyi ciągnienia pokarmow Noclegow zachowuiąc; żeby żadnego *gravamen* nieponosiły; *Sub pœnis in Volumine Legum expressis*; postanawiamy. A Duchowne według Praw dawnych zachowuiemy. Stanowiąc i to, aby według pierwszych Konstytucyi Rotmistrze byli *Possessionati*; ażeby *impunitas peccandi, licentiam* nie czyniła, z Woyska wytrąbieni, i z Delaty Hetmańskiey do Infamii Seymowey podani, *ad Restitutionem* przechodzić 1654

ANNO niemaią przez Dekreta Trybunalſkie, Seymowe, i żadnym inſzym ſpoſobem,
1654 iedno *poſt Satisfactionem Parti*, *per unanimem Reipublicæ Conſenſum* za zezwoleniem Hetmańſkim, co *pro perpetua Lege* bydź ma, przeſtrzegaiąc też tego, żeby Rycerſtwo dla Spraw Prawnych, nie odrywało ſię od Obozu, tedy dawne Prawa i Konſtytucye, o Exemptach Hetmańſkich reaſſumuiemy: i aby od każdego Sądu przymowane były *decernimus*. *Anno 1654. Vol. IV. fol. 469. Konſt: Lit. Tit. Diſciplina Militaris.*

1655 **Nro 31.** Reaſſumuiąc wſzyſtkie *de Diſciplina Militari* Konſtitucye, a zabiegaiąc temu, aby Zołnierz długim ciągnieniem, włości Rzpltey nie uciążał, poſtanawiamy, aby każdey Chorągwie Wielki Hetman Naſz W. X. Lit: termin prędki, ktorego ma do Obozu ſtanąć (miarkuiąc czas *juxta diſtantiam loci*, i wedle tego iako nayprędſzym gościńcem nie krążąc do Obozu, ściągnąć ſię może) naznaczał: ktorego gdzieby kto omieſzkał, przed Sądem Hetmańſkim zarazem *ad Inſtantiam* ukrzywdzonego, *rationem reddere*, i za omieſzkanie pogotowiu, zabarnie pieniężnych Stacyi, pobocznych Chlebow, Ugod, Stanowiſk, albo okupow z Dzierżaw, Miaſt, Wſi wziętych bez wſzelkiey folgi, na gardle karany bydź ma. A w Dobrach Ziemſkich ktore ſą doſyć Prawem warowąne, i od ſtacyi i Stanowiſk Zołnierſkich i Noclegow, Podwod uwolnione, także i w Duchownych, ktore *Servitium Bellicum* odprawuią, Chleb, Stacye brane bydź nie maią *non derogando* dawnym Prawom i Konſtytucyom *de Immunitatibus* Dobr Duchownych opiſanym. Ani Dobra i Domy Szlacheckie, ciągnieniem i noclegami i ſtanowiſkami, aggrawowane pod ſurowością w Artykułach Woyſkowych opiſaną. *Anno 1655. Vol. IV. fol. 484. Tit. Diſciplina Militaris W. X. Lit.*

1655 **Nro 32.** *Konſt: R. 1655. poſolgowawſzy w karze tym co omieſzkali bydź w potrzebie tak daley mowi.* A na potym Hetmani, takowych Rotmiſtrzow, i ich Porucznikow na gardle, a ieśliby pouciekali, tedy wytrąbieniem z Woyſka, nikogo nieochraniaiąc karać powinni będą. *Ibid. fol. 489 Tit. O tych ktorzy potrzeby omieſzkali.*

1655 **Nro 33.** Przełożyli nam Poſłowie Ziemſcy iż Rotmiſtrze Naſi tak iezdni iako i Pieſzy Liſty przypowiednie dla zaciągnienia Chorągwi albo Suplementow od Nas wziąwſzy, z Stanowiſk ſobie ukazanych chleb wybrawſzy, po włości ode Wſi do wſi chodząc, i ludzi nieznoſnemi Stacyami aggrawować zwykli, a nadto w ciągnieniu, Liſtow przypowiednich ukazywać nie chcą, a drudzy tylko Oblatę Liſtu przypowiedniego z Grodu ktoregokolwiek wyiąwſzy, za tą Oblatą z niemałemi kupami, ludzi po włościach chodzą, Dobra Naſze, Duchowne, i Ziemſkie puſtoſzą. Zabiegaiąc tedy temu wſzyſtkiemu, na potym, Artykuły Woienne Prawa, i Konſtytucye wſzyſtkie *de Diſciplina Militari* poſtanowione, a oſobliwie Konſtytucyą *Anni 1652. in toto* reaſſumuiemy, do ktorey to ieſzcze, za zgodą wſzech Stanow przydaiemy: iż przy Liſtach przypowiednich dla Werbunku, Oberſzterom Liſty z Kancellaryi Naſzych z Pieczęcią Naſzą z podpiſem Pieczętarſkim, według proporcyi zaciągu ludzi wydawać każemy, ktoremi Werbarze wciągnieniu wywodzić ſię maią że ſą w ſłużbie Rzpltey; po W. zaś Hetmanie Koronnym, i innych

następuiących Hetmanach mieć chcemy, aby każdey Chorągwi Stanowiska słu- ANNO 1655
szne, *ducta proportione* ludzi pod nią będące w Dobrach Naszych, wyiąwszy Dobra Stołu Naszego Ekonomiczne, ukazywał, wszystkie Pułki i Chorągwie rowno podzielaiąc, a nie więcey iedney Chorągwi nad drugą chleba nie ukazuiąc. Na ktorym Stanowisku według Konstytucyi 1652. sprawować się każdy Zołnierz powinien będzie; w ciągnieniu zaś Stacyi pieniężnych, podwod, i chlebow pobocznych zasiągać nie będą mogli, Listy przypowiednie Rotmistrze i Pułkownicy, a ich Werbarze attestacye, z Kancellaryi Naszych sobie dane, każdemu Rekwiruiącemu ukazować powinni będą. Co się zaś tycze Dobr Stołu Naszego Ekonomicznych, te iako według dawnych Praw od wszelkich Stanowisk, Stacyi i Noclegow Zołnierskich w Koronie i W. X. Lit. wolne są, tak i *præsenti Lege Cavemus*, aby żaden Zołnierz Stanowisk i Noclegow w Dobrach Stołu Naszego Ekonomicznych, nie ważył się odprawować i Stacyi wybierać *Sub pœna Capitis. Anno 1655. Vol. IV. fol. 503. Tit: Porządek iako się ma Zołnierz zachować na Stanowisku i w Ciągnieniu.*

Nro 34. Lubo są dawne Prawa, aby Zołnierz Koronny Granic X. 1655
Lit: nie przechodził, ale że nayduie się tak wiele, ktorzy niedbaiąc na Prawo, wielkie ludziom szkody czynią, Stacye nieznośne wyciągaią, Dobra Nasze, Duchowne i Szlacheckie aggrawuią: przeto Reassumuiąc o tym wszystkie Prawa, *Authoritate præsentis Conventus* postanawiamy: aby żadna Chorągiew Woyska Koronnego ktoraby Ordynansu do Woyska W. X. Lit nie miała, odtąd w Granice W. X. Lit: nie wchodziła, Stacyi żadnych brać, Noclegow odprawować nie ważyła się, a ktoryby Rotmistrz, albo Kapitan swawolnie mimo to Prawo wszedł, ludzi ubogich despektował, znosić onego iako swywolnika pozwalamy. Tak iednak deklaruiąc iż gdyby nam Woyska Koronne w W X. Lit. ordynować przyszło, tedy Oberszterowie tak na Chorągwie iako i na Supplementy, ktorym wolne ciągnienie, tak w Koronie zaciągniony do W. X. Lit. iako i W. X. Lit. do Korony bydź ma, bez czynienia iednak krzywd i wyciągania Stacyi, podwod, Rotmistrze Listy przypowiednie, w naypierwszym Grodzie *per oblatam* podać powinni, dla wiadomości, kto z ordynansu, a kto swywolnie wchodzi przez Granice W. X. Lit: A WW. Hetmani Koronni chleba w Dobrach W. X. Lit. iako się świeżo tarfiło pokazywać, ani Rotmistrze ich wybierać nie maią, *sup pœna solutionis in triplo* szkod poczynionych, *in Judicio Tribunalitio Lublinensi repetenda.* Toż Prawo ma się ściągać i na Zołnierzow W. X. Lit: przez Granice Koronne swywolnie przechodzących. *Anno 1655. Vol. IV. fol. 504. Tit: O nieprzechodzeniu Zolnierza Koronnego za Granicę W. X. Lit:*

Nro 35. Uważaiąc że niektore Chorągwie tak Polskie iako i Cudzo- 1658
ziemskie, w usłudze Rzeczypospolitey zostawaiące, niezachowuią się według dawnych Praw i Artykułow Woiennych, we Dworach Naszych Duchownych, i Szlacheckich stawaią, Maiętności naieżdżaią Stacye bez żadnych Assygnacyi i ordynacyi Hetmańskich pieniężne, i chleby poboczne i podwody wybieraią, lud ubogi nieznośnemi ciężarami aggrawuią, przeto chcąc Woyska Nasze *ad pristinam disciplinam* przywodzić, Artykuły Woyskowe Konstytucyami *Anni 1609.* i inszemi przeszłemi i poźnieyszemi obwarowane, także wszystkie Konstytu-

ANNO 1658 *in Anno* 1653. *Anno* 1655. i inne wszystkie reassumuiemy chcąc mieć to, po Wielmożnych Hetmanach Naszych, aby *in Executione* te Prawa zostawały. *Anno* 1658. *Vol: IV. fol:* 533. Tit: *Disciplina militaris w Koronie i w W. X. Litewskim.*

1659 Nro 36. Lubo to tak wielą Praw i Konstytucyi obwarowane *A.* 1659. są Dobra Szlacheckie, iednak iż wiele takich nalazło się, ktorzy mimo wszystkie Prawa assygnacye na Dobra Szlacheckie wydawali, i Stan Szlachecki i Dobra ich uciążali. Za zgodą wszech Stanow reassumuiąc *eo in passu* wszystkie Konstytucye postanawiamy, iż na potym, ani Wielmożni Hetmani Nasi, a pogotowiu żaden Pułkownik, na żadne Konsystencye ani na Hyberny assygnacyi na Dobra Szlacheckie wydawać nie ma, ani kwater w nich naznaczać pogotowiu chlebow pobocznych, i Podwod brać, *sub pœna 2000. Marcarum & triplici refusione damnorum in Judicio Tribunalitio ex speciali regestro ad instantiam cujusuis injuriati* od tego ktoryby ią od W. Hetmanow abo kogokolwiek przyiął, albo otrzymał, *repetenda,* w ktorych sprawach i dylacya *exemptus* iść nie ma. A ieżeliby z przechodzących Chorągwi, ważył się w Dobrach Szlacheckich, w Dobrach Duchownych i Naszych Krolewskich stanowić, albo na Wsiach stanąwszy, z Komor, i gumien Szlacheckich, Duchownych, i Krolewskich, gdziekolwiek stoiących, zboża, albo co takowego *per violentiam* brać, takowy każdy Rotmistrz albo Porucznik będąc o to *Convictus,* przez W. Hetmanow Naszych na gardle karany bydź powinien. A ieżliby w Sądzie W. Hetmanow *injuriatus* sprawiedliwości nie doszedł, tedy *salvam viam agendi,* w Sądach Trybunalskich *injuriato inter Causas militares cum inferentibus injuriam* zachowuiemy. Nadto w Miastach gdzie Sądy i Seymiki odprawować się zwykły, stanowisk żadnych miewać nie będą, podczas Seymikow, i Sądow: a ieżeliby tam stanęli, podczas tychże Seymikow i Sądow ustąpić powinni, gwoli czemu wszystkiemu reassumuiemy wszystkie Artykuły Woyskowe, i Konstytucye Koronne *de disciplina militari,* uchwalone, ktore *in viridi observantiâ, & executione* W. Hetmani chować powinni. Taż Konstytucya Olkuszowi z Przedmieściami i ze wszystkiemi ich do Miasta przynależytościami, według Konstyt: *Anni* 1633. i Seymu przeszłego, *sub eodem rigore,* służy, w ktorym mieście żadne stanowiska żołnierzom nie mogą bydź pokazane, ktore oraz od akcyzy, drzewa, od stęplowania gor, węgli i popiołow, do palenia gleyty, i ołowiu uwalniamy, ponieważ od ich sprzedania postaremu akcyza idzie: w Bochni także i we Wieliczce stanowiska żołnierzom pokazywane bydź nie maią, ktorą to Konstytucyą W. X. Lit: przyimuie. *Anno* 1659. *Vol. IV. fol.* 594. Tit. *O nie dawaniu.*

1659 Nro 37. Dosyć iest postanowionych Praw *de disciplina militari,* tak Koronnych, iako i W. X. Lit, ktore i teraz wszystkie a osobliwie Konstytucye *Anni* 1609. 1613. 1626. 1628. 1633. 1658. we wszystkich punktach reassumuiemy, *injungendo* pilno Hetmanom Naszym W. X. Lit: żeby Exekucyą nieodwłoczną tego Prawa ludziom ukrzywdzonym czynili, według pen, tam i w Artykułach Woyskowych wyrażonych. Aże Obywatele W. X. Lit: przez Posłow swoich Ziemskich na ten Seym wysłanych, donieśli nam i Rzpltey skargę że żołnierze nie maiąc respektu na Dobra Ziemskie Prawem pospolitym od ciężarow uwolnione, *per licentiam* ważą się chleby i Stacye pieniężne *extor-*

sive

five wyciągać, w Dobrach i Domach Szlacheckich ſtawać, tedy za dowodem ſłuſznym u Sądu Hetmańſkiego, o takie exceſſy, i kontempty *Legis Publicæ*, każdy *pœna capitis* ma bydź karany. Zabiegaiąc też dalſzym licencyom, władzą Hetmańſką w dawnym porządku i zwyczaiu, według Praw Oyczyſtych zachowuiąc poſtanawiamy, aby żołnierze w ſłużbie Rzpltey zoſtaiący, nigdy koł prywatnych ſkładać, i na nich rozdawania chleba bez Ordynanſu Hetmańſkiego z Dobr tak Naſzych iako Duchownych i Swieckich nie ważyli ſię. *Sub eadem capitis pœna*, za należnym dowodem. O co *ad inſtantiam cujuſvis* Hetmani Naſi W. X. Lit: bez żadnych Dylacyi ſądzić, i karać powinni będą. A gdyby w tym Obywatele W. X. Lit: *prœjudicium* mieli tedy na Seymie każdym przez Poſłow ſwoich oto domawiać ſię do ukontentowania od Rzeczypoſpolitey będą. *Anno 1659. Vol: IV. fol: 674.* Tit: *Diſciplina militaris W. X. Lit:* ANNO 1659

Nro 38. Luboć to *ſecuritas* Dobr Szlacheckich, tak wielą Konſtytucyi przeſzłych ieſt warowana, przecie iednak iż znayduią ſię tacy z Woyſk Naſzych, ktorzy *in contemptum Legum*, *in agravationem* Stanu Szlacheckiego, Dobra Ziemſkie ſtanowiſkami, noclegami, wybieraniem pobocznych chlebow i Stacyi aggrawuią. Zaczym wſzyſtkie Prawa Konſtytucye to ieſt *Annorum* 1588. 1589. 1649. 1652. 1653. 1654. 1658. 1659. i inſze wſzyſtkie *de diſciplina militari* o Dobrach Szlacheckich, o Werbunkach nowych, o przychodzących Chorągwiach, o dochodzeniu krzywd *in toto* reaſſumuiąc, *Authoritate præſentis Conventus* poſtanawiamy, aby nikt nie ważył ſię z przechodzących i ſupplementuiących Chorągwi, żadnych ſtanowiſk, i noclegow w Dobrach Szlacheckich miewać, ani Stacyi tak pieniężnych iako i inſzych, *cujuſcunque generis* pieniędzy, chlebow pobocznych, także i podwod brać i Dobra Szlacheckie aggrawować. Takowy *pœnis iiſdem* ktore ſą Konſtytucyą *Anni* 1651. deklarowane barany bydź ma. A ktoby ſię też ważył, aſſygnacye na Dobra Szlacheckie dawać, i Poſſeſſye Szlacheckie *prepedire*, takowy *eo nomine convictus*, *ipſo facto infamis* zoſtawać ma, a pogotowiu i ten ktoryby takową aſſygnacyą na Dobra Szlacheckie ważył ſię otrzymywać. *Anno 1661. Vol. IV. fol. 705.* Tit *Beſpieczeńſtwo Dobr Szlacheckich.* 1661

Nro 39. Za ſzerzącą ſię oraz licencyą żołnierſką, ktorzy lubo tak wielą Konſtytucyami, od ſtanowiſk w Dobrach Ziemſkich, a naybardziey we Dworach Szlacheckich, od wſzelakich exakcyi i wiolencyi *arcentur*, iednak w tym Stan Szlachecki wielką cierpi aggrawacyą. Chcąc tedy takowe *coercere* Exorbitancye żołnierſkie *Conſtitutionem Anni* 1626. *in omnibus punctis & Clauſulis*, także Konſtytucye *Anni* 1658. 1659. i wſzyſtkie inne *de diſciplina militari*, tak w Koronie iako i w W. X. Lit: uchwalone *Authoritate præſentis Conventus* reaſſumuiemy. *Ibid. fol. 805.* Tit. *Diſciplina militaris W. X. Lit.* 1661

Nro 40. Woluntaryiſkie Chorągwie, że miaſto podpory i opugnacyi nieprzyiaciołow W. X. Lit: *ultimam* Rzpltey przynoſzą *perniciem*, *penitus* one znoſiemy i *fidem* WW. Hetmanow W. X Lit: *obſtringimus*, aby żadnych Uniwerſałow tak na te Chorągwie Woluntaryiſkie, z Kancellaryi ſwoiey nie wydawali, iako ludziom *alienæ nationis*, żadnych nie pozwalali zaciągow ani ſup- 1661

ANNO 1661 plementow. Na coż i My z Kancellaryi Naſzey, ludziom nie znaiomym, i nie w tey Oyczyźnie urodzonym, żadnych liſtow przypowiednich dawać nie będziemy. *Inquantum*by zaś ziawiły ſię takie liſty, lub Uniwerſały po tey Konſtytucyi, *nullitati ſubjacere* maią. *Anno 1661. Vol: IV. fol: 805.* Tit: *Woluntaryiſkie Chorągwie i nowe zaciągi W. X. Lit.*

1673 **Nro 41.** Obmyśliwſzy ſkuteczną Woyſkom Naſzym zapłatę na teraźnieyſzym Seymie, wſzyſtkie Konſtytucye przeſzłe *de diſciplina militari*, a mianowicie *Annorum* 1633. 1652. 1653. 1654. 1655. 1658. i inne wſzyſtkie reaſſumuiemy, chcąc mieć to po Wielmożnych Hetmanach Naſzych, aby *in Executione* wſzyſtkie te Prawa zoſtawały. *Anno 1673. Vol: V. fol: 141.* Tit: *Diſciplina militaris W. X. Lit.*

1676 **Nro 42.** Konſtytucye wſzyſtkie *de diſciplina militari*, począwſzy *ab Anno* 1590. *in toto* reaſſumuiemy, i aby do ſkutku Exekucyi, za ſzczęśliwego teraz Panowania Naſzego, przywiedzione były mieć chcemy. Obowięzuiąc WW. Hetmanow Naſzych Oboyga Narodow, *fide*, *honore*, *conſcientia*, i powinnością Urzędow ich, aby *gemitum pauperum*, ile pod czas tak ciężkiey z nieprzyiacielem Krzyża S. Woyny na Nas i Państwa Naſze nie zaciągali, czyniąc nie odwłoczną, z przeſtępcow Prawa poſpolitego, i w nim opiſanych Artykułow ſprawiedliwość. Co aby tym ſnadniey do ſkutku przyiść mogło, potrzebuiemy po Hetmanach Naſzych Oboyga Narodow ażeby procz Kommiſſyi i Sądow Ordynaryinych, ktore ſię przy boku Hetmańſkim, przez Sędziego odprawować zwykły, ſami trzy razy do Roku, na Sądach *Injuriatorum* zaſiadali. Pierwſzy termin za ſkupieniem Woyſka do Obozu, drugi przed liſtem generalnym i rozeyściem ſię, trzeci pod czas Dyſtrybucyi *Hibernorum*. Ktore Sądy za każdym terminem, przez Niedziel trzy, trwać i Sądzić ſię maią. *Caſtrorum* zaś *Deſertores*, i onych *Ductores*, tak z Expedycyi Chocimſkiey z ktorey okazyi i Kamieniecka, nie rekuperowana Forteca, i dalſza nad nieprzyiacielem *non proſecuta victoria*, iako też i z Expedycyi Ukraińſkiey, gdzie oſoba Naſza *cum flore militiæ* a zatym i cała Rzeczpoſpolita ledwo *in ſimilem* iako Konſtytucya 1620. o Cecorſkiey w Wołoſzech expedycyi wyraża, nie była *Expoſita caſum*: lubo iuż *ipſo facto* według Statutu Konſtytucyi 1578. & 1655. *incurrerunt pœnas*, dla przykładu iednak pomieniony reaſſumuiąc Statut, *de abſentibus in bello* i Konſtytucyi, o tych co z Woyſka powyieżdżali, i w potrzebie woienney placu ſwego nie doſtali, na potomne czaſy poſtanawiamy aby według Konſtytucyi wſpomnioney 1620. na Seymach ſądzeni byli. *Anno 1676. Vol. V. fol: 349.* Tit: *Diſciplina Militaris.*

1677 **Nro 43.** *Konſt: 1677. o krzywdy przez Woyſkowych popełnione* Forum Tribunalitium *przepiſała. Anno 1677. Vol. V. fol. 456.* Tit. *O Dochodzeniu krzywd na Woyſkowych.*

1683 **Nro 44.** Wiele ieſt Konſtytucyi *de diſciplina militari*, ktore *ab Anno* 1590. *in toto* reaſſumuiemy, obowiązuiąc WW. Hetmanow Naſzych, Oboyga Narodow, *fide*, *honore*, & *Conſcientia*, aby *gemitum pauperum*, na Nas i na

Państwa Nasze nie ściągali, i nieodwłoczną z przestępcow Prawa Pospolitego, ANNO według opisania Artykułow Woyskowych, i Konstytucyi *de Disciplina Militari*, 1710 sprawiedliwość czynili. A w Dobrach Naszych Krolewskich, zołnierz podczas ciągnienia, okrom wody, trawy, i dachu więcey *prætendere* nie ma *ullo prætextu*, Ziemskich Dobr żadnym sposobem nie tykaiąc, *Castrorum* zaś *Desertores*, lubo Pułkami, Chorągwiami, lubo całym Woyskiem, gdyby *non prosequerentur victoriam* z nieprzyiacielem, lubo przed potrzebą z Obozu uszli, *poenis in Statuto descriptis*, w Konstytucyach wyrażonym podlegać maią, *& pro hostibus Patriæ declarantur. Anno 1683. Vol: VI. fol: 657. Tit: Disciplina Militaris.*

Nro 45. Ponieważ Stany na teraźnieyszy Ziazd wolny Zgromadzone, 1710 ciężko sobie *per extremam necessitatem* czyniąc, i ledwo nie *in duplo* podnosząc nad dawną płacę regularność zasług Woyskowych, a znosząc Sztaby, porcye, konie ślepe, ustawy kontentacye, *& Cujusvis nominis abusus & gravamina*, i Cwierci nie wystarczaiące Komputom *in quantitate* podwyższonym, *ultra scripta ad Archivum* Seymow przeszłych, na wieczną niepamięć i zgubienie uzurpacyi Zołnierskich i rożnych *per Exosa nomina* Paletow, Kantonow, w wolnym Narodzie niesłychanych exekucyi i oppressyi, rezolwowały się na uchwalenie dostarczaiących Podatkow, i onych do Skarbu Koronnego wniesienie, aby tak płaca Woyskowa, Regularna i Punktualna co Kwartał dochodzić mogła, ze Skrabu Koronnego, tak Polskiey iako i Cudzoziemskiey służby Woyskom. Przeto wszelkie Prawa *de disciplina Militari* reassumuiąc, za powszechną zgodą na wieczne i potomne Czasy, i na sławę tych zacnych i ogromych Narodow, przyimuiemy za Prawo i porządek, żadnym wymysłem i sposobem nie odbity, aby odtąd Zołnierz na wzor i przykład, porządnych Krolestw i Rzeczypospolit Cudzoziemskich żył *de Proprio*, lub w ciągnieniach, lub na stanowiskach albo wytchnieniach, lub na Kwaterach, iakimkolwiek Tytułem przypadłych, płacąc każdą rzecz tak iako w targu, za samo tylko siano, sieczkę i słomę żytną, i dwa garce owsa na konia iednego szczegolnie Szeregowego, rachuiąc od Godziny do Godziny po sześć groszy, żadnych nie wymagaiąc podwod, koni, Wołow, ani iakimkolwiek pretextem Prowiantow, chyba za pieniądze, ani trzydniowek; ani na Pisarzow lub Deputatow Gospodnego, lub kołowego od Młynow nie wyciągaiąc, ani żadnego karmienia, lenungowania i Ustaw, tak na Stanowiskach iako i na przechodach nie uzurpuiąc, i na to tak z noclegow iako i stanowisk każdy Officyer, Namiestnik, albo Kommendę maiący Kwit *de Satisfactiene* powinien odbierać. A ieśliby czy to Chorągiew, czyli Kompania, czy Regiment, czyli Dywizya Woyskowa Kwitu nie miała, tedy z zasług owych Skarb Koronny, przy każdym Kwartale płacy Woyskowey, za położeniem Regestrow, poprzysiężonych, *Possessoribus loci* wrocić i zapłacić powinien; a zołnierzom Kwit Possessorow *pro persoluto* potrącić, ktory to porządek i karność Woyskowa, ażeby przez WW. Hetmanow iako naydoskonaley we wszystkich Punktach nienaruszenie zachowana była, i zawodu w Kompucie uchwalonym i *ad scriptum in Archivum* na Seymie Lubelskim podanym nie było, Sztaby, porcye ślepe w Woysku, oboyga Authoramentu, borgowe Cwierci, znosiemy *salva liquidatione & agnitione* zasłużonych *juste* Cwierci na Trybunale Skarbowym *cum plena securitate* likwidowanych, i Seymami assekurowanych zasług. A na to mieysce regularną, kwartałową, wystarczaiącą postanowili-

ANNO 1710 śmy i ſtanowiemy płacą ze Skarbu Koronnego, i dla większego w tym wszyſtkim bespieczeństwa, i pewności, Prawa dawne, i Konſtytucye o władzy Hetmańſkiey zachowuiąc, i utwierdzaiąc, *fide*, *honore*, *Conſcientia*, i powinnością Władzy WW. Hetmanow, teraz i na potym będących, & *ſub nexu legum* obowiązuiemy. A że Regimentarze rożnych Dywizyi, *in Turbido* Rzeczypoſpolitey *Statu*, śiła ſobie przeciwko Prawu, ſłuszności, & *ultra omnem Orbitam legum* pozwolili, i nie tylko *Disciplinam Militarem* nie zachowali, ale *permiſſa omni licentia*, ludziom pod Kommendą będącym, Palety *more Exotico*, na Dobra Duchowne, Ziemſkie, Dziedziczne, i Krolewſkie wydawali, i Kommiſſoryaty ſobie uzurpowali, i do ruyny Oyczyſtych Krajow znacznie śię przyłożyli, oſobliwie przez Exakcye Domowe, ſzkod poczynienie, zabieranie Inwentarzow, i wielkich Summ pieniężnych wyciśnienie, zaczym o najazdy Domow i Domow Szlacheckich, rabunki, zabierania depozytow, zaboyſtwa, & *quocunq; titulo* wiolencye kryminały, *liberam in quovis Foro Injuriatis vindicationem*, przeciwko Pryncypałom pozwalamy, o wybrane zaś z Wojewodztw i Ziem Dymowe, lub *quocunq; alio nomine* Kontrybucye, na Trybunale Skarbowym zupełnie dochodzenie & *Compenſationem* Wojewodztwom w zaſługach *Woyſka* naznaczamy. A co śię tknie przebrania Hybern, tudzież Konſyſtencyi, porcyi i Uſtaw o to w Trybunale Skarbowym, lub na Kommiſſyi Hybernowey każdemu *patebit via agendi*, z tym dokładem, że te Sprawy wprzod Sądzone bydź maią, & *quidem ſine intermiſſione; ultimarie* opatruiąc, dobry porządek waruiemy aby podług Konſt: 1591. ieśli nie Rotmiſtrze to przynaymniey Porucznicy ſami, obecnie przy Chorągwiach śię ſamych znaydowali, a ieśliby ktoremu z nich dla gwałtowney potrzeby odiachać przyſzło, aby to było z wiadomością *W.* Hetmana W. Koron: a w niebytności Polnego *ſub amiſſione* Szarzy & *Stipendiorum*. Oſobliwie to zaś waruiemy, aby *aſſignatarii* Hibernowi, nie ważyli śię *quovis Colore*, Dwory, Folwarki Młyny i Karczmy naieżdżać, ani Adminiſtratorow lub Podſtarośćich ſekweſtrować, robocizny i poſłuszeńſtwo poddanych odbierać, i inſze wiolencye czynić, *ſub pœnis contra Invaſores Sancitis*, w Sądzie woyſkowym, lub Trybunale Skarbowym lub w Trybunale Koronnym, *ex Regeſtro Militarium vindicandis*. To iednak waruiąc, aby *Poſſeſſores Bonorum*, *ſub prætextu prætenſæ Injuriæ*, płacenia należytey Hyberny nie unikali. *A. 1710. Vol: VI. fol: 179.* Tit: *Opiſanie Milicyi Regularney cum Diſciplina Milicyi Woyſk Koronnych.*

1712 N^ro 46. Chcąc Kraie Naſze, nie tylko *tot Calamitatibus* woyny teraznieyſzey, & *mundatione* woyſk nieprzyiacielſkich, i auxyliarnych zniſzczone, ale też od własnego zołnierza, wielorakich Im on, na ruinę Oyczyſtego gruntu, wymyślonych Exakcyi, ciężarami zdezelowane, *ad antiquum florem reducere*, i na zawſze one *in futurum*, od podobnych przeciwko Prawu, & *contra immunitates* Dobr Naſzych Stołowych, Krolewſkich, Duchownych, i Ziemſkich, Donataryuſzow zaſłonić wiolencyi, *Immunitates* onychże Prawem opiſane, *in toto inviolabiles* konſerwuiemy, i mieć chcemy, i oraz wſzyſtkie dawnieyſze, świeżſze, o grozie Woyſkowey, oſobliwie oſtatniego Ziazdu Warſzawskiego, reaſſumuiemy i approbuiemy Konſtytucye. Palety, kantony, porcye, Kommiſſoryaty, *tanquam exotica*, i wolnemu Narodowi *graviſſima*, licencyi Zołnierſkiey *Nomina*, a Rzeczypoſpolitey *pernicioſiſſima*, *in perpetuum damnamus*, i cokolwiek *ſub his titulis*, *in futurum vel quocunque alio illicito prætextu*; Dobra Naſze

Stoło-

Stołowe, Krolewskie, Duchowne, Ziemskie, uchoway Boże miały od Woysk Rzeczypospolitey oboyga Narodow, i ktoreykolwiek zaciągu ponieść krzywdy i szkody, Wielmożni Hetmani oboyga Narodow, nieodwłoczną karę *cum satisfactione Injuriatorum*, *super delinquentes extendere* powinni, *sub Rigoribus* dawnemi Konstytucyami *contra violatores Immunitatum*, dobr Ziemskich *expressis*. Aby zaś tak Woyska W. X. Lit: w Koronie Polskiey, iako też Koronne w W. X. Lit: tak przechodami iako stacyami, *in aggravationem* Dobr Ziemskich, Duchownych, Krolewskich, i wszelkich, nie ważyły się, *quidquam attentare, quocunq; prætextu*, wszystkie, *in Eum finem* ferowane reassumuiemy Konstytucye. *A. 1772. Vol: VI. fol:* 222. Tit: *Disciplina Militaris*. ANNO 1772

Nro 47. Ponieważ Traktatu szczęśliwie, *ad præsens* zakończonego, zaspokoienia wnętrznego, i zewnętrznego całość i bespieczeństwo, tudzież opisanie władzy i Juryzdykcyi Hetmańskiey, oraz utrzymanie dobrego i doskonałego *ab intra* Rządu, *primario & principaliter*, na Fundamencie Regularney i punktualney płacy zawisło: tedy zabiegaiąc *in futurum* podobnym nieszczęśliwościom, ktorych *extremam*, i niezrachowaną *per tot mala, & ultimam* prawie *ruinam* wytrzymaliśmy *seriem*, oraz *prospiciendo*, aby *in æquali Republica, æqualiter* wszyscy *ad subportanda onera Communia* należeli, i aby żaden *cujuscunq; Status vel conditionis*, od płacenia podatku pospolitego nie był excypowany, *authoritate præsentis Conventus*, za ugodą Uniwersalną wszystkich Stanow Rzeczypospolitey, Woysko regularne, *in scripto ad Archivum, quo ad quantitatem & qualitatem*, specyfikowane, na obronę Dostoieństwa Naszego i Rzeczypospolitey postanawiamy i zaraz chociaż w tak ciężkim, długą Woyną, powietrzem, i rożnemi plagami zruynowanego Pospolstwa niedostatku, *prætio* utrzymania, nayszacownieyszych Praw, Swobod i Wolności Starożytnych, (ktore nad wszystkie Skarby i dostatki przekładać zwykliśmy) punktualną regularną i rzetelną połroczną płacę, na Woiewodztwa i Ziemie według Taryffy Pogłownego A. 1676. (*Salva* na przyszłym Seymie *bonificatione, ex præmissis ad invicem revisionibus & Coequatione*, w podatkach *subsequenda sive decernenda in Instanti per Deputatos. in assistentia* Skarbu Koronnego, nie tylko *Generaliter* ale też i *particulariter, nominatimq; cum specifica distinctione Bonorum*. na Chorągwie Polskie, i Regimenta Cudzoziemskiego Trybu, według nowego komputu ze starego woyska, rozdzieloną uchwalamy, i przez dyspartymenta osobne *authentice* z tegoż Skarbu Koronnego wydane, i od Urodzonego Marszałka Seymowego podpisane, *exnunc* assygnuiemy, *exclusis in futurum aliis quibusvis & quorumvis assignationibus*, i takową Deklaracyą: iż unikaiąc wszelkiego dla zerwania, albo nie doyścia (strzeż Boże) Seymow następuiących zawodu, tudzież oddalaiąc wcześnie naymnieysze pretexty, i okazye do wciągnienia, i przywrocenia znowu przeszłych Exorbitancyi, aggrawacyi i nieporządku szkodliwego, poty pomienioną płacą regularną, *punctualiter, absq: ulla subscriptione* kontynuować i exekwować obiecuiemy, poki Stanom Rzecypospolitey, na Seymie wolnym doszłym zgromadzonym, zgodnie i iednostaynie nie będzie się zdało, teyże płacy, odmienić, lub meliorować, przez podwyższenie albo umnieyszenie Komputu, lub *stipendiorum*, alboliteż wzięcie inney Taryffy. Znosząc nader szkodliwe, Woysku *præjudicium*, ktore dotąd od Kommissarzow, Poborcow, i innych Exaktorow, także Sędziow Fiskalnych działo się obieranie tychże Kommissarzow, 1717

ANNO 1717 Poborcow, i innych Exaktorow, także Sędziow Fiskalnych ſtanowienie, i kontynuowanie *in Futurum* Sądow dalszych przez nich, tudzież *Lauda* podatkowania, *præſenti Sancito Contraria immutationes* Taryff, *Reviſiones*, *Deſalcationes*, *Conflagratas*, *aliosq; quosvis abuſus* tak *in Eluſionem* regularney płacy, iako też *in alleviationem*, *vel præaggravationem* czyichkolwiek Dobr *excogitabiles*. *cæterasq; nocivas in prædicium* uchwał Seymowych, reſpektem teraźnieyſzey regularney płacy, *uſurpationes vel variationes* na Seymikach zakazuiemy; *ſub nullitate Attentatorum*, & *pæna peculatus contra ſecus facientes*. na Trybunale Koronnym, lub Skarbowym *ad cujusvis Inſtantiam extendenda.* = Służbę pomienionemu Woyſku Koronnemu, według nowego Komputu od dnia 1. Mieſiąca Lutego Roku teraźnieyſzego 1717. przypowiadamy, ktore Woyſko w nowym Kompucie znayduiące ſię, odebrawſzy Liſty Naſze przypowiednie *ad præſens*, tak na Chorągwie iako i na Regimenty, tudzież Dyſpartymenta na Leże, Zołd i Hybernę, Ręką Urodzonego Marſzałka Seymowego *ad præſens* podpiſane, *ſpecialiter* zaś *Bonorum* z pomienioney Taryffy pogłownego A. 1676. z Skarbu *per Extractum in Forma* Ordynaryinego wydawania, *ſemel pro ſemper* bez żadney immutacyi wyiąwſzy, pod Pieczęcią Skarbową, i z podpiſem tylko Piſarza Skarbowego i bez żadnych Depaktacyi na Repartycye ſwoie za Ordynanſami WW. Hetmanow, *conformiter* do aſſygnacyi, od Ur. Marſzałka Seymowego wydanemi, *absq; ulla ſub quocunq; prætextu variatione* poyść powinno będzie, zachowuiąc wſzelką ſkromność wciągnieniu, i poſpieſzaiąc iako nayprościeyſzym Traktem, i iako nayprędzey na ſwoie Konſyſtencye, bez brania, Ugod, Podwod, Prowiantow, i żadnych innych nie czyniąc aggrawacyi, tudzież w iedney wſi dwoch noclegow nie odprawuiąc, *ſub rigore pænarum*, w Artykułach wojennych *expreſſarum*, *Deputatos* iednak *ſuos*, nie więcey nad dwoch od Chorągwi, lub Regimentu do dwoch pułrocznych płac, żołdowych, to ieſt do iednego połroka po iednemu *præmittent* przed ſobą do Grodow *Repartitionum ſuarum*. W ktorym ciż *Deputati*, reſpektem pierwſzey połroczney płacy, *die 15. Martii*, reſpektem zaś drugiey płacy *die 15. Septembris*, w tymże Roku, a potym *ijsdem diebus* & *Menſibus*, w dalszych naſtępuiących leciech ſtanąwſzy, a *Poſſeſſoribus Bonorum* w Dyſpartymencie ſwoim *comprœhenſis* (ktorych *Lege præſenti* oſtrzegamy, aby *a ſupraſcriptis diebus*, terminow przypadaiącey pułroczney płacy, *in ſpatio* trzech Niedziel, każdy *quantum* z Dobr ſwoich, na połroka podług Taryffy i dyspartymentu przychodzące komportował, za Kwitami ſwoiemi z Taryffą zgadzaiącemi ſię & *cum ſpecificatione*, *quantitatis* Summy wziętey, bez naymnieyſzey kontentacyi, i bez wymagania Kwitowego i Groſzowego, *Currenti Moneta juxta præſcriptum Modernæ Legis conſtituta*, odbierać będą. *Retentores*, ktorzy w czaſie pomienionym trzech Niedziel, proweniencyi z Dobr ſwoich należącey, według Taryffy i Dyspartymentu nie wydadzą, *præſenti Lege in Pænam perpetuæ Bannitionis* Kondemnuiemy, *vigore* ktorey Kondemnaty, Deputaci na Dalatę ſpiſawſzy, ieden Exemplarz oney, z podpiſem Ręki ſwoiey do Grodu, a drugi do Rąk Kommiſſarza; na Trybunał Skarbowy *pro tempore* obranego oddadzą, i takowe Retenta, przez Exekucyą Zołnierſką na Dobrach windykować powinni będą, ſpoſobem *ſub titulo de Disciplina Militari* opiſanym. *Inquantum* by zaś ktory z Deputatow, odebrawſzy pieniądze od Poſſeſſora, i Kwit onemu dawſzy, na delatę Dobra iego podał, i śmiał one exekwować, takowy *pæna Triplicis penſionis*, *Correspondentis Originali Summæ*, *per Officium Caſtrense in loco Repartitio-*

ANNO 1717

nis suæ, Mediante aresto, & Instantanea exsolutione puniri powinien. — Temuż Kommissarzowi na Trybunał Skarbowy obranemu, *attendentiam super eo* zlecamy aby *observantiam* teraznieyszego postanowienia, tak *ratione* importowania punktualnego płacy regularney *per possessores Bonorum*, iako też dotrzymania *exactæ disciplinæ Militaris* przez Zołnierza, i żeby się żadne od Deputatow nie działy Depaktacye, przy odbieraniu Podatkow, przestrzegał, oraz i Trybunał Skarbowy *Nomine* Woiewodztwa, albo Ziemie informował, nie interesuiąc się iednak *ullatenus sub hoc titulo* do wydawania, iakowychkolwiek Assygnacyi, i do meliorowania, lub transformowania Taryffy, naznaczenia Rewizyi, i nie czyniąc żadney immutacyi, iakowymkolwiek sposobem teraźnieyszey dyspozycyi, *in alleviationem vel prœaggravationem*, czyich kolwiek Dobr, *cum prœjudicio* Zołnierza albo Possessorow, *sub nullitate attentatorum*, & *sub interpositis pœnis supra scriptis*. A iako nikt płacenia Podatku publicznego unikać, dopieroż iakimkolwiek wynalaskiem, zabraniać lub przytrzymywać, nie powinien, tak przeciw takowemu, *cujuscunq; status, conditionis vel dignitatis*, ktoryby *per contumaciam & vim*, exekwować Dobr swoich niedopuścił, *pœna peculatus, infamiæ, privationis vocis tam activæ quam passivæ, tum inhabilitatis ad omnes honores, officia & dignitates ad cujusvis instantiam: & in quovis foro competenti vindicanda decernitur.* — *Eodem nexu Legis* Woysko Koronne *obstringitur*, żeby takową regularną, i punktualną płacą kontentuiąc się tak na stanowiskach iako i przechodach z grosza żyło, i żadnych krzywd nie czyniło, tudzież nie wszystkim *juxta modum, ordines & rigores*, w opisaniu osobnym *de disciplina Militari*, zachowało się *omino sub pœnis ibidem descriptis*. — A że znayduią się w Taryffach *universaliter* po Woiewodztwach i ziemiach Wioski, i mieysca niektore puste, także *innundationibus aquarum* podległe, z ktorych (*cessante agricultura*) *stipendiarius suum Concernens de non existenti levare* nie mogłby. A tak Zołnierza w płacy punktualney Woiewodztw i Ziem w uchwale wyrachowaney zawod do nowych inkonweniencyi z ktoreykolwiek strony mogłby otworzyć wrota, przeto *prœsenti Lege cavetur* ażeby niewinny za winnego, pogotowiu Sąsiad za Sąsiada niebył *gravatus*, ale takowe mieysca od Possessorow zaniedbane, bliższemu lub dalszemu Sąsiadowi ktoryby podiął *Onera publica ferre, occupare. non excedendo Suum concernens permittitur. In casu* zaś nie podięcia się żadnego Sąsiada do zastąpienia należącego Podatku, Zołnierzowi dla Bonifikowania należytości swoiey, pomienione dezerty będzie się godziło odbierać *in possessionem, mediante Decreto ac convictione plenaria, tum Traditione Officiosa Officii Castrensis. Liberam* iednak *Exemptionem ad Beneplacitum* własnych Panow mieysc, *circa terminos exemptionum* zostawiwszy, o co *Forum in propriis Territoriis, coram iisdem Officiis Castrensibus; prœcissa appellatione assignatur.* Gdzieby zaś Starosta Processu *juris* był *innodatus* tedy *Officium* Jego *promissa exequi* powinno. A gdzie *vaccabit per casum Officium Castrense* bliższe *supplere tenebitur, unius absentia non obstante. Anno 1717 Vol. VI. fol. 279. Tit. Regulamen punktualny Płacy Woysku Koronnemu przez Rzpltą na Woiewodztwa i Ziemie exdywidowany.*

Nᵒʳ 48. Stany W. X. Lit. *uniformiter* z Stanami Kor. z tychże samych Racyi, i przyczyn regularne Woysko *pro securitate Majestatis & Libertatis: in scripto ad Archivum pro ad quantitatem & qualitatem* tudzież *quo ad specificationem stipendiorum* wyrażone nowy Komput z starego *ad prœsens* za przypowiedniemi Listami na-

ANNO 1717 szemi transformowane za zgodą powszechną postanawiaią, i temuż Woysku służbę, *adie 1. Martii a præsen: 1717.* przypowiadaiąc. Regulamen płacy pułroczney punktualney i niezawodney w Konstytucyach Kor. opisaney, *in toto*, & *pro Lege exequenda* u siebie akceptuią z przydatkiem niżey wyrażoney explikacyi *1mo.* Summę generalną na pułroczną płacę wynikaiącą tak żołdową, iako i Hybernową przez Repartycyą na Woiewodztwa, i Powiaty *cum fixa applicatione* Chorągwi Polskich, i Regimentow, *ex nunc* rozbieraią, i rozdzielaią, *juxta Tabellam seorsivam* ktora *præsenti Lege approbatur.* *2do.* Summę *ex fundis certis* & *infallibilibus*, to iest z Hyberny, z Czopowego, Szelężnego, ktora przy dyspozycyi Woiewodztwa i Powiatow zostawuie się, przytym z Cła generalnego Pogłownego Zydowskiego, tudzież z Podymnego, *ad proportionem abjurati Anni 1690.* według Taryffy specyfikacyi *ad præsens in forma authentica*, podpisanych *punctualiter* wypłacać bez żadnego zawodu obliguią się. *3tio.* Ponieważ Taryffę *cum specialitatibus* & *distinctionibus bonorum* partykularnych Podymnego, Czopowego, i Szelężnego z każdego Woiewodztwa, i Powiatu *hic* & *nunc* nie maią, tedy Assygnataryuszom na Terminie zapłaty przypadaiącym, lub gotowe pieniądze, lub delaty autentyczne, prawdziwie *absq; gravamine* & *præjudicio Possessorum* wydać submittuią się, *in casu* zaś zawodu tymże Assygnataryuszom z Skarbu lub Grodu Taryffy wyiąwszy, *quantum* sobie należące *per executionem Militarem* wybierać *a retentoribus* z Dobr onych pozwalaią *eundem rigorem extendendo* przeciwko W. Podskarbiemu Wielkiemu W. X. Lit. iako też przeciwko Kontrahentom Czopowego, Szelężnego, w Dobrach ich własnych, *inquantum* by Summ *ad præsens* assygnowanych wypłacić niechcieli, albo delat pewnych, sprawiedliwych bez aggrawacyi Retentorow nie wydali. *4to.* Terminy do zapłacenia pomienioney regularney płacy, pierwszy Dnia 15. Mca Marca, *per medietatem* tak Czopowego, Szelężnego, Hybern, iako i podymnego po zło. 3. gro. 25. z Dymu, Drugi Dnia 15. Mca. 7bra *similiter per æqualem medietatem* w Roku teraznieyszym, i potym *similiter* w następuiących Leciech, przy Xięgach Grodzkich aktualnego, lub Surrogatorskiego Urzędu naznaczaią. Niektore Terminy Assygnatarii, z'Assygnatami U. Marszałka Seymowego *ad præsens* wydanemi, na zawsze do dalszey ordynacyi Rzeczypospolitey na Seymie doszłym, przybywszy przez trzy Niedziele naznaczaią Summę odebrać, a *in casu non satisfactionis* według opisania *immediate* wyrażonego sprawić się *tenebuntur*; nie pretenduiąc żadnych Kontentacyi kwitowego, Groszowego, i żadnych inszych nie czyniąc aggrawacyi, i extorsyi. *5to.* Także leże dachowe exkludować wszelkie *in posterum* od kogokolwiek assygnacye lub dyspozycye według repartycyi na Krolewszczyznach, Hybernowych *ad præsens* podpisaney, za assygnacyami tegoż Ur. Marszałka Seymowego, *simili conditione* na zawsze determinuią. A iako Stany W. X. Lit. *in reliquis Punctis* & *clausulis* regulamen Koronny exequować i praktykować obiecuią, znosząc Sądy fiskalne Poborcow, Kommissarzow, Administratorow, Czopowego Szelężnego i Hybernowych Deputatow, Powiatowych, i inne *abusus in præjudicium* & *detrimentum* Podatkow Publicznych, ktore szczegulnie na zapłatę Woyska obrać się maią, tak *salvum* sobie *jus meliorandi, augendi vel minuendi*, Taryfy inney wzięcia tak Hybernowey, iako Czopowego, Szelężnego, niemniey Pogłownego Zydowskiego *in Solatium* & *levamen* spustoszałych i preaggrawo-

wa-

wanych, Dobr Ziemskich, Duchownych, i Naszych Stołowych na Seymie, przyszłym doszłym zostawuią *Vol. IV. fol. 306. Tit. Regulamen.* ANNO

Nro 49. Na fundamencie postanowioney *ad præsens* punktualney i regularney płacy, Reassumuiąc wszystkie dawne Prawa i Konstytucye, o karności i porządku żołnierza, tudzież chcąc one, *quam exactissime* do exekucyi przyprowadzić deklaruiemy, i postanawiamy aby Woysko Koronne tak Polskiego iako i Cudzoziemskiego zaciągu, odtąd na przykład i wzor innych Państw porządnych, i Rzeczypospolit wolnych, z grosza żyło, wszystkie *victualia & necessaria* dla siebie, ludzi i koni swych lub w ciągnieniu, albo kwaterach i konsystencyach, lub na wytchnieniach, albo iakimkolwiek tytułem nazwanych subsystencyach sobie przypadłych, za gotowe pieniądze kupuiąc, i taką ceną iaka będzie w targu, każdą rzecz płacąc, bez przymuszenia gwałtem gospodarza, do przedania, sustentować się *tenebitur*. *Insuper* iako *in posterum*, wszelkiemu żołnierzowi Polskiemu i Cudzoziemskiemu, Podwod, Koni, Wołow zabierać, Prowiantow, karmienia albo lenungowania ludzi, i żadnych ustaw pod iakimkolwiek pretextem wymagać, trzydniowych dyskrecyi na Pisarzow, lub Deputatow kontentacyi, Gospodnego, także ugod na Chorągwie lub Regimenty, kołowego od Młynow barankowego wyciągać, i naymnieyszey aggrawacyi na stanowiskach w ciągnieniach i wytchnieniach w Dobrach Ziemskich, Duchownych i Krolewskich Naszych, tudzież żadney żywności, oprocz tylko samey trawy i za wydzieleniem Possessorow podczas lata, dachu zaś podczas zimy, uzurpować nie będzie się godziło; tak gwoli temu każdy Officier, Namiestnik, lub kommendę maiący, wychodząc z noclegu, lub stanowisk, kwity *a Possessoribus bonorum de satisfactione*, odbierać maią bez wszelkiego gwałtu, i przymuszenia, *sub nullitate* onych *in tali casu, sufficienter coram Judicio deducto*. A ieśli czy to Chorągiew, czy to Kompania, czyli Regiment, czyli Dywizya Woyska, lub partykularny żołnierz bez Kommendy iadący albo idący, szkodę lub krzywdę w Dobrach, czyichkolwiek uczynili, i kwitow należytych nie otrzymali, *in eo casu Possessores bonorum*, według dawnieyszych Konstytucyi, Regestra *damnorum* w Grodzie po bliższym, sami przez się lub *per Administratores bonorum Nobiles, bene possessionatos, in præsentia officialis Jurati*, poprzysięgą, a potym w tym Grodzie, w ktorym żołnierz *inculpatus vigore* Repartycyi swoiey przez Deputatow ma odbierać pieniądze Zołdowe, lub Hybernowe, *juxta proportionem* pretensyi, szkod lub krzywd swoich, *quantitatem sibi Competentem*, tamże *circa importantiam* uchwalonego podatku, *officiose* aresztować, i zatrzymować będą *apud Possessores bonorum*, ktorzy do przyięcia aresztow, *sub refusione damnorum de propria injuriatis*, poty *obstringuntur*, pokąd *per Compositionem*, albo *sententiam, ejusdem Judicii Castrensis, termino peremptorio ac indilate etiam extra cadentiam judiciorum, expediendam*, każdy ukrzywdzony *satisfactus*, od obwinionego żołnierza nie zostanie, i kwitu onemu nie da, *salva appellatione* do Trybunału Koronnego i Skarbowego *gravato* w sprawie, ktora przechodzi sto Złotych w Xięstwie Mazowieckim, a w inszych Woiewodztwach trzysta Złotych. Gwoli czemu, iako żołnierz Dobr tych, na ktorych aresżt od ukrzywdzonego, zaydzie, *ante compositionem, vel decisionem Causæ*, exekwować, *sub pœnis personalibus*, w Grodzie, lub w Trybunale Koronnym, *vindicandis* nie powinien, tak *Officia Castrensia, ad celebranda Judicia, sub tempus* przypadaiących Terminow pułro- 1717

ANNO 1717 czney płacy, *omnino Lege præsenti obligantur, sub amissione officiorum, & compensatione damnorum injuriatis.* *In Criminalibus* iednak *Causis, libera optio Fori injuriatis, ratione vindicandarum injuriarum suarum,* przed Sądem Hetmańskim, lub na Trybunale Koronnym zostawuie się, *salva Executione Decretorum: reali, contra delinquentes, ubi deprehensi fuerint.* Zeby zaś tak w przechodach skromność iako i na konsystencyach *modestia*, wyżey opisana, utrzymana była, nakazuiemy aby Porucznicy, albo Chorążowie przy Chorągwiach Polskich Szlacheckich, przy lekkich sami Rotmistrzowie, przy Cudzoziemskich zaś Regimentach Stabs-Officyerowie, a przy kompaniach Ober Officyerowie *præsentes* w Marszach byli, i przyprowadziwszy na konsystencye Chorągwie, lub Regimenty, exekucyą według tego Prawa uczynili, tudzież na wyprowadzeniu tychże Chorągwi i Regimentow, sami *actu* byli, o krzywdach poczynionych informowali się, rozsądzili; uspokoili, i sami potym Chorągwie pomienione, *in omni observantia Legis præsentis*, do Obozu pod Kommendą Hetmańską przyprowadzili, *sub amissione* Szarz swoich. Gdy zaś żołnierz dla nie importowanego w terminie, i czasie *per Legem* naznaczonym, Podatku, lub Hyberny, na Exekucyą do Dobr *retentorum* zieżdżać będzie przymuszany, pod tym pretextem, nie tylko innych niewinnych Dobr aggrawować nie powinien, ale i w tych, z ktorych należących sobie *prætendet* pieniędzy nie ma więcey wymagać, i pozwalać sobie, nad szczegulną proporcyonalną żywność dla siebie, ludzi i koni, poty iednak tylko, poki nie odbierze według dyspartymentu swoiey należytości, *alias* za popełnione na Exekucyi *Gravamina, &* excessy, tak iako za inne szkody i krzywdy *ad realem supra scripto modo stringetur satisfactionem.* A iako Rzeczpospolita, punktualną płacę, i niezawodną Hybernę na teraźnieyszym Seymie Woysku Koronnemu obmyśliła, tak *obligatur* toż Woysko, aby pod Chorągwiami i Regimentami według komputu w komplecie zupełnym znaydowało się i aby one Kommissarz na Trybunał Skarbowy obrany w repartycyi swoiey na konsystencyach, przed następuiącą kadencyą Trybunału zlustrowawszy, tenże Trybunał, *adjecta clausula* w Rocie *super facta fideli lustratione* informował, *salvis juribus* Pisarza Polnego o popisowaniu Woyska w polu podług dawnych zwyczaiow. *Anno. 1717. Vol. VI. fol: 286.* Tit: *Disciplina Militaris.*

1717 **N^ro 50.** *Disciplina Militaris* Woyska Koronnego, Stany W. X. Lit: *in omnibus punctis clausulis, Paragraphis, totaliter* przyimuią & *manutenere* przyrzekaią oraz waruią sobie aby Woysko W. X. Lit: z gotowego grosza żyiąc, i wszystkie *victualia, & necessaria*, na siebie, ludzie i konie kupuiąc, tak w ciągnieniu iako i na konsystencyach we wszystkich *vigorem & ordinem*, w pomienioney Konstytucyi Koronney *præscriptum* zachowało, ktorą Konstytucyą, W. X. Lit: za swoie własną przyimuie, względem zaś *injuriatorum*, dla prędszego krzywd swoich odzyskania, areszta na summę *circa, exolutionem stipendii* w Grodzie, albo *apud Possessores bonorum*, zanoszone bydź maią, *modo & termino* w Regulaminie Koronnym *præscripto, non extendendo* tych Aresztow do szkod, *in antecessum* uczynionych przez Woysko. Piechota zaś Trybunału głownego W. X. Lit: w kompucie Woyska W. X. Lit: nie mieszczącą się w liczbie sta porcyi *effective* znaydować się powinna; ponieważ za zmięszaną Repartycyą i Lokacyą, *per ordinationem coæquationis Jurium*, W. X. Lit. z Koroną Polską deter-

minowaną, *ad præsens* do exekucyi *realiter* przywiedzioną, zawsze w Mieście Wilnie, *in assistentiam* Trybunału subsystuiąc, nie tylko Zydow tamecznych, *cum avulsione jurium* ciemiężyła, ale też *forensia* wybieraiąc, *advenis* nie małe przynosiła *gravamina*, zaczym *præsenti Lege cavemus*, aby pomieniona Chorągiew piechoty Węgierskiey w Starostwie Dudzkim, *per Legem coequationis*, na subsistencyą naznaczonym, dach tylko maiąc naymnieyszey rzeczy, ani siania nie pretenduiąc, a płacę roczną z Pogłownego Zydowskiego, według assygnacyi Ur: Marszałka Seymowego, teraz na zawsze wydaney, bez żadnego groszowego i konsolacyi, samą summą *ad præsens*, z Dyspartymentu uczynionego wynikaiącą, kontentuiąc się według Taryffy Kahałow i Przykahałkow całego W. X. Lit: tylko dwadzieścia Tysięcy, *juxta currentiam præsentem* monety biorąc, a w czterdzieści Tysięcy, *in usus publicos* naznaczone nie wdzieraiąc się, żadnego alimentowania, drew świec, od Zydow, ani Gospod u nich nie pretenduiąc, ale *solita praxi*, według Prawa *coequationis*, na przedmieściach Mieyskich lokuiąc się, Trybunałom głownym na mieyscach Prawem, naznaczonym Sądzących się assystuiąc w Wilnie, w Nowogrodku, i Mińsku, i w Gospodach stoiąc od Gospodarzow, ani Officyalistowie, ani prości żołnierze, nic nie pretendowali, także na Rynku od Wozow, Ryb, Drew, iarzyn, Siana, & *omnibus victualibus*, na Marszałka, Instygatora, Rotmistrza, Porucznika, Pisarza, i ni na kogokolwiek nie brali żadnych Depaktacyi *quocunque Titulo aut pretextu advenis & incolis* nie czynili, podwod nie zabierali, ni na kogo, ani na siebie, *sub libera, repetitione damnorum*, na samym Rotmistrzu, *cum abjudicatione* od Szarzy, *post præviam deductionem*, *forum* na Trybunale Głownym Skarbowym i w Grodzie Wileńskim, Nowogrodzkim, i Mińskim naznaczamy. Chcąc zaś aby taż Chorągiew, w naydoskonalszym porządku i munderunku konserwowana była, a *stipendium* iey *in privatum* officyalistow nie obracało się *Emulomentum*, kalkulacyą coroczną na Trybunale Skarbowym, *perceptorum & expensorum*, *personaliter* Urodzonemu Rotmistrzowi, tudzież Popis coroczni Chorągwi przed W. Marszałkiem Trybunału głownego W. X. Lit: przy wysadzonych dwoch Kommissarzach z Trybunału Skarbowego, ieżli w kompucie należytym ludzie i w munderunku, Chorągiew znayduie się, *visa opportunitate temporis sub amissione Officii* Ur: Rotmistrza *præsenti Lege cavemus*. *Anno 1717. Vol. VI. fol: 307.* Tit: *Disciplina Militaris W. X. Lit:*

ANNO 1717

Deklaracya Trybunału głownego Radomskiego super Observantia exacta Disciplinæ Militaris juxta novellam Legem.

N^ro 51. Sąd Trybunału głownego Radomskiego. Ponieważ *ex delatione & informatione* Woiewodztw i Ziem iawnie *patuit*, iż niektore Chorągwie i Regimenty z Woyska Koronnego, opisaniu i Ordynacyi *novellæ Legis* zadosyć nie uczynili, mianowicie po zakończonym Traktacie i Seymie, w ciągnieniach, noclegach, popasiech i na stanowiskach, z grosza kupuiąc *necessaria* dla siebie i koni, za gotowe pieniądze nie żyli, i owszem rożne *gravamina*, i exorbitancye popełnili, Porucznicy, albo Chorążowie, przy Chorągwiach Polskich Szlacheckich, przy lekkich sami Rotmistrzowie; przy Cudzoziemskich zaś Regimentach Sztabs-Officyerowie, a przy kompaniach Ober-Officyerowie, w pomienionych Marszach, i przy wprowadzeniu na konsystencye Chorągwi, lub 1717

ANNO 1717 Regimentow, *præsentes* nie znaydowali się kwitow, a *Possessoribus bonorumm*, *super satisfactione ubique locorum* otrzymywać nie chcieli, Deputaci po iednemu, do połroczney płacy od Chorągwi i Regimentu, w Grodach *in terminis per Legem præfixis, non comparuerunt*, i tak podatkow według assygnacyi i dyspartymentow Skarbowych, iako i Hybern tamże przy Grodach, nie odbierali, Exemplarzow Delaty spisaney, iednego do Grodu, a drugiego do rąk Kommissarzow na Trybunał teraźnieyszy obranych nie oddawali, na Exekucyą z wielką kupą ludzi, i koni zieżdżali, kwitowe i groszowe wymagali i inne aggrawacye, *& excessus, in elusionem & convulsionem novellæ Legis* czynili. Przeto Sąd ninieyszy *prospiciendo securitati & conservationi ejusdem Legis*, tak respektem *exolutionis* punktualney, i regularney płacy, iako też *intuitu observandæ exactæ disciplinæ militaris, salva animadversione: contra transgressores inculpatos pro præterito in foro competenti, per partes læsas vindicanda, in futurum decernit & mandat*, aby Chorągwie i Regimenty wszystkie *sub graviori severissimarum pœnarum*, na przyszłey kadencyi *irrogatione*, tudzież Officyalistowie, i Deputaci onych *præscriptos in Constitutione moderna gradus in toto* zachowali, i wypełnili, tak w odbieraniu zasług, *ad proportionem* Taryffy Pogłownego, przy Grodach *commodantes*, tamże *continuo* przez Niedziel 3. *a termino & die per Legem Novellam designatis*, nie pretenduiąc więcey z żadnych Dobr, nad summę w Dyspartymencie skarbowym wyrażoną, monetą w Konstytucyi redukowaną, *æqualiter* w Wielkiey-Polszcze, Małey-Polszcze, i w Prowincyi Pruskiey, oraz kwity wyrażone *cum expressione quantitatis Possessoribus* dawaiąc, tudzież w odbieraniu Hybern, Kwart, i Pogłownego Zydowskiego sobie assygnowanych *similiter*, przy Grodach począwszy od S. Michała; aż do S. Marcina, kontentuią się tylko iednym groszem od złotego, i nie aggrawuiąc Dobr iednych za drugie, ani exekwuiąc za Miasteczka Wsiow, ni Folwarkow Dworskich za Wsie albo Miasteczka, ani części we Wsiach będących, iednego za drugiego części, do płacenia nie pociągaiąc, ktore Hyberny *& suum contingens, distincte* za kwitami swoiemi osobliwemi zawsze wypłacali, iako też w obserwowaniu *disciplinæ militaris* i w Sustentamencie z grosza swego, nie pretenduiąc więcey nic a *Possessoribus bonorum*, oprocz tylko samey trawy latem, i to za wydzieleniem Possessora, a pod czas zimy, samym tylko szczegulnym dachem kontentuiąc się, i żadnych Serwisow, lub innych Exakcyi na siebie, ludzie i konie, nie uzurpuiąc, strożow na prywatne usługi do pilnowania koni, słomy i sieczki bez pieniędzy nie wymagaiąc, ani podwod, posłańcow przewodnikow biorąc, tak w ciągnieniach iako i na stanowiskach i forwachtach. Assygnataryi zaś po Hyberny zaległe, ktorych *exactio & executio novella Constitutione*, do przyszłego Seymu zawieszona aby zieżdżać *sub rigore Legibus Regni descripto*, aż do Decyzyi Seymowey nie ważyli się. *Admonentur* także Kommendanci po Fortecach będący, aby sami, i żołnierze, z porcyi sobie przychodzących, szczegulnie żyli, nie aggrawuiąc Obywatelow, i onych nie przymuszaiąc do żadnych Kontrybucyi, *quocunque titulo* nazwanych, *a foralibus invectis & evectis*, nic nie wybierali, *sub privatione* Kommend, i Szarz tych ktore w Regimentach maią. *Anno 1717. Vol. VI. fol: 388. Tit: Deklaracya.*

ANNO

Deklaracya o szkody Injuriatis, *Woiewodztwom i Ziemiom, przez Woysko poczynione.*

Nro 52. Sąd Głowny Trybunału Skarbowego Radomskiego, stosuiąc się do Konstytucyi respektem szkod, i pretensyi *Injuriatorum*, wszystkich Woiewodztw Ziem i Powiatow, na przeciwko długow od Rzeczypospolitey *in vim* zasług starych Woysku Koronnemu, *utriusque authoramenti* starego i nowego zaciągu, aż do ostatniego Seymu Warszawskiego mianych, *in ordine* tylko *ad publicam & mutuam*, między Rzeczpospolitą a Woyskiem Koronnym *recompensationem*, przez Chorągwie, Regimenty i Dywizye rożne, tak *actualiter* teraz w służbie będące iako i zwinione: przechodami, noclegami, konsystencyami, ustawami, czatami, paletami, kantonami, liniami, passami, obozami, furwochtami, ugodami, dyskrecyami, przebraniem Hybern, i Ustaw, i innemi wymyślnemi, & *quocunque titulo*, nazwanemi ciężkiemi aggrawacyami, w Dobrach Rzeczypospolitey Krolewskich, Duchownych i Ziemskich, rozmaitemi czasami, i rożnemi sposobami poczynionych, wszystkich *generaliter*, & *in particulari*, Obywatelow, Dziedzicow, i Possessorow Dobr, pomienionych Woiewodztw, Ziem, i Powiatow, ostrzega, i *serio* intymuie, aby pomienione szkody, *quocunque modo ex præmissis* zachodzące, ktokolwiek się ukrzywdzonym bydź *sentit*, dla iak naydoskonalszey na przyszłą kadencyą gotowości, na kombinacyą z Woyskiem, do Akt Grodzkich Powiatu każdego, *ubi bona consistuunt, vel in defectu viciniorbus, præviis juramentis super realitatem* onych, iako Prawo opisało, zaczynaiąc w Niedziel sześć, po skończonym Trybunale Skarbowym, teraźnieyszym, aż *ad Dominicam ramis Palmarum Anni 1718.* kończąc *sive particulariter sive generaliter* od samych Woiewodztw i Ziem były spisane i podane. Grody zaś i Kancellarye *per Summarium & Compendium essentiam*, tylko summ w juramentach wyrażonych, każdey Wsi i Miasteczka, komukolwiek, i przez kogokolwiek z Woyskowych, poczynionych, *pharagine* protestacyi, & *particularibus circumscriptionibus, superfluis* Sądu nie onerować, i nic za to *a Possessoribus bonorum damna præmissa* podaiących, i Komprobuiących nie pretendować, (*prævia* iednak od Woiewodztw i Ziem Kacellaryom, *pro juribus* ich, za te prace *recompensatione*, iak naydoskonaley zebrawszy i spisawszy do rąk PP. Plenipotentow WW. Ichmość PP. Kommissarzow swoich *ad plenam & perfectam* Sądowi Trybunału Skarbowego Radomskiego *elucidationem*) & *cum prætensionibus*, Woyska do Rzpltey, tychże Woiewodztw Ziem i Powiatow *computationem & compositionem*, zkonnotowane *authentice* oddały. Bez ktorych to szkod nie poprzysiężonych, rekompensacya z Woyskiem w zasługach nastąpićby nie mogła, a zatym *eo in casu, in onere* płacenia zostałaby Rzeczpospolita, dla rzetelney w tym i słuszney Stanow Rzeczypospolitey na Seymie da Bog przyszłym zgromadzonych relacyi i informacyi *Ibid. fol:* 390. 1717

Deklaracya o Lustracyi Likwidacyi Woyska Rzeczypospolitey utriusque Authoramenti *Roku Pań: 1717.*

Nro 53. Sąd Głowny Trybunału Skarbowego Radomskiego. Ponieważ Woysko Rzeczypospolitey *utriusque Authoramenti novella Constitutione* do lustrowania się przed WW. Kommissarzami na Trybunał Skarbowy z Woie- 1717

ANNO wodztw i Ziem obranemi, gdzie zasługi z Repartycyi swoich bierze tudzież
1717 dla likwidowania się na Trybunale, Skarbowym obligowane iest, Prawu temu *pro nunc*, zadosyć nie uczyniło, a to *ex ratione* płacy regularney *in tempore præfixo majori in parte* nie wypłaconey, wymundurować się należycie nie mogło, przeto *pro hac sola vice indulgendo* omieszkaney Lustracyi i opuszczoney Likwidacyi, waruie Sąd Trybunału Skarbowego, i *serio* nakazuie, aby Woysko *in subsequens* przed następuiącą kadencyą Trybunału, pomienioną lustracyą *juxta præscriptum Legis*, zniosłszy się z WW. Kommissarzami Woiewodztw i Ziem *de loco & tempore*, nie składaiąc się żadnemi przeciwnemi Ordynansami, *sub ammissione stipendiorum* odprawiło, oddawszy do rąk WW. Kommissarzow, Regestra Officyerow, Kompaniy, Pocztow, przez Porucznikow Usarskich i Pancernych, a lekkich przez Rotmistrzow Chorągwi, oraz tak Regulamen, iako rolę Cudzoziemskiego zaciągu, przez Obersztlerleytnantow, lub Majorow podpisane, przy ktorey to lustracyi WW. Kommissarze, *seriam* uczynią *animadversionem*, nad komputem i kompletem Woyska, *utriusque authoramenti*, Officyerow, Kompanii, i Poczty Polskiego, Sztaby, Porcye, Gemeynow Cudzoziemskiego zaciągu *quam accurratissime connotabunt in Ordine* do likwidowania się tegoż Woyska, *juxta antiquam praxim*, i wywiedzenia decessow na Trybunale Skarbowym ieżeli się iakie pokażą, tudzież ieżeli *dispositioni Legis & intentioni* Rzeczypospolitey zadosyć się dzieie, i ieżeli komplet pod Regimentami, *juxta Regulamen* znayduie się pilnie *investingabunt*, i żeby Chorągwie i Regimenty, ieden drugiego podszywaiący, *in elusionem* kompletu, nie podszywały *animadvertent*. Że iednak w każdym Woiewodztwie zupełna lustracya Chorągwi lub Regimentow bydź nie może, ponieważ nie wszystkie Chorągwie maią tam lokacye, gdzie repartycye, osobliwie też piechoty po Garnizonach bydź muszą, i lokacye także rożne maią: zaczym przed temiż WW. Kommissarzami Woiewodztw lub Ziem, w ktorych znaydować się będą Chorągwie, lub Regimenty, tęż lustracyą odprawić, i na przyszłey Trybunału kadencyi, *judicium præsens in præmissis* informować powinni będą. A że przez Regulamen Woyska Cudzoziemskiego komplet, dla sprawowania moderunku należytego iest zmnieyszony, a superata *pro expensis* do Kassy ordynowana, więc na każdey Trybunału Skarbowego kadencyi, ta superata *ad plenam* Rzeczypospolitey *informationem*, *in quos usus* obracać się będzie od Regimentow konnotowana, i podana bydź ma, *cum ea cautione* aby za trzymaiącego w Rękach swoich kassę Officyera, pierwszy kommenderuiący Regimentem, *ad respondendum & satisfaciendum* był obligowany, *salvis Juribus juxta Constitutiones*, Pisarza Polnego o popisowaniu Woyska według dawnych zwyczaiow. *Ibid: fol. 391.*

Deklaracya tegoż Trybunału o punktualney Importancyi płacy regularney i wypełnienia powinności officiorum Castrensium.

N^ro^ 54. Sąd Trybunału Głownego Radomskiego. Aby Żołnierz nie miał ża-
1717 dnego pretextu do nie obserwowania *disciplinæ militaris*, *in novella Lege præscriptæ*, wszystkich *in genere* Possessorow *bonorum omnium*, do płacenia punktualney, regularney, pułroczney płacy, *ad proportionem* Pogłownego, według Taryffy *A.* 1676. i według Dyspartymentow Skarbowych; *in particulari* wydanych, także *Possessores bonorum regalium & spiritualium*, do wydania Hybern na terminach, i mieyscach

przez toż Prawo ostatniego Seymu naznaczonych, obliguie, nie tylko *intuitu evitandi incommodi* z Exekucyi żołnierskiey, ale też dla prędszego doyścia sprawiedliwości i satysfakcyi *pro interesse injuriatorum*, *coram Officiis Castrensibus proprii districtus*, gdzieby zaś Grody wakowały, w pobliższych Grodach, *non obstante Processu super Capitaneis*, ktorym *vigore ejusdem Legis novellæ authoritate subsellii præsentis demandatur*, *ac serio injungitur*, żeby *sub tempus solutionis* żołdow i Hybern, Sądy swoie, *etiam extra cadentiam judiciorum*, expedyowali & *iuxta* Regestra *damnorum*, *per ipsos Possessores bonorum*, lub *per administratores* onych *Nobiles*, *in præsentia Officialis jurati*, *juramento comprobata* Areszta *officiose przyimowali*, i albo *per compositionem* alboli też *per figuram Judicii*. *termino peremptorio ac indilato*, wszystkie pretensye i szkody, *post primam Februarii Anni præsentis* przez Woyskowych poczynione, uspokaiali i decydowali, *coercendo excessivos juxta præscriptum Legis*, tudzież konformuiąc się, *ad præjudicata* na Trybunale teraźnieyszym *prolata*, bez Exakcyi iednak *luitarum pœnarum*, *a personis militaribus*, *sub pœnis rigidissimis irremissibiliter contra se extendendis*. *Ibid: fol: 389.* Datt: w Radomiu, Roku Pańskiego 1717. ANNO 1717

Nro 55.

Karność Woyskowa.

1mo. Gdy Regimentom Woyska Koronnego żadnych nie wyznaczone Kantonow dla zaciągania Rekrutow, zaczym wolny bęben pozwalamy w Miastach Krolewskich, Duchownych i Dziedzicznych za opowiedzeniem się Juryzdykcyi mieyscowey ktora bronić tego nie może, excypuiąc Wsie Dziedziczne, w ktorych ani bęben, ani żaden werbunek nie pozwala się: co zaś do rodzaiu ludzi, iakich nie będzie wolno werbować znnieyszem czyniemy rozrządzenie. *1mo.* Ludzi służących bez Abszeytow od Panow uciekaiących i Roku swego nie dosługuiących. *2do.* Mieszczan Possessyonatow. *3tio.* Chłopow Gospodarzow. *4to.* Ludzi w usługach Dworu i Folwarcznych zostaiących. *5to.* Rzemieślnikow kontraktami obowiązanych. *6to.* Synow iedynakow u Gospodarzow z gatunku tych ludzi wyżey wyrażonych, gdyby się znaydowali i w Miastach tych w ktorych na ten czas werbunek czyniony będzie, przecież ich za Rekrutow werbować nie będzie się godziło. Werbunek zaś bez żadnego gwałtu i podeyścia czyniony bydź powinien. 1776

2do. Zołnierz z Gospodarzem i wszystkiemi domowemi dyskretnie obchodzić się powinien, z domu własnego nikogo nie ruguiąc, nie wyciągaiąc więcey nad Prawo, a oprocz dachu ognia i wody nie pretenduiąc. Gdziekolwiek zaś Woysko lokowane będzie podług wyznaczoney lokacyi stancye excypuiąc Pałace. Dwory Folwarki, tudzież budowle Ekonomiczne, karczmy, Młyny zdatne i przyzwoite, zacząwszy od Kapitana, *ex Officio* wszędzie od Juryzdykcyi mieyscowey naznaczone, i dla Unter Officyerow i Gemeynow odmienione bydź powinny, opał Unter-Officyerowie i Gemeyni u gospodarza mieć będą, Officyerowie zaś drzewo na Targach kupią. Na Lazaret i warty opał będzie obmyślony i dany przez sprawiedliwą umowę między Komendą Woyskową, i Juryzdykcyą mieysca.

Każdy Zołnierz w naznaczoney sobie kwaterze nie ma się z gospodarzem, gospodynią, i ich czeladzią nieprzystoynie obchodzić pod nieuchronną karą, a podług występku pod bieganiem przez rozgi

ANNO 1775 Jeżeliby ktory Zołnierz swoią własną mocą naznaczoną sobie kwaterę odmienił, takowy podług zaszłych okoliczności bieganiem 24. a nawet i 36. przez 200 Ludzi przez rozgi ma bydź ukarany.

3tio. Zaden Zołnierz ważyć się nie ma nikogo bądź to J. K. Mci i Rzeczypospolitey lub innego Ziemiańskiego iakiego Poddanego odzierać lub gwałtem od niego co brać, czy to na ulicy na Rynku, w Marszu, przez kray, lub Fortecach, Miastach Wsiach i Obozach pod bieganiem przez rozgi, a podług okoliczności pod karą Taczek i życia, excypuiąc mieysce aktualney Rezydencyi J. K. Mci co do kary Sądowey, osobliwiey zaś uszanowanie dla Stanu Duchownego i Szlacheckiego waruie się.

4to. Ranga Woyska Narodowego ustanawia się taka. Towarzysz rowną będzie miał Rangę z Chorążym w Woysku Namiestnik z Porucznikiem, Chorąży z Kapitanem, Porucznik z Pułkownikiem.

Kommendant Brygady Narodowey mieć będzie Rangę Generała Majora Vice Kommendant w teyże Brygadzie Narodowey Rangę Pułkownika.

5to. Pod żadnym pretextem lub pozorem, ani Hetman, ani Kommissya Woyskowa, ani żaden Generał, tym mniey Szeffowie lub Sztabs i Ober Officyerowie nie mogą się ważyć ruszać Woyska Rzepltey ani do exakcyi, ani do Exekucyi Dekretow, Zaiazdow pomocy lub bronienia kogo, chyba za rekwizycyą do Kommissyi Woyskowey zaniesioną od Juryzdykcyi tey, ktorey Interess pomocy Woyskowey wyciągać będzie ktora inaczey tey Rekwizycyi Hetmanowi nie uczyni, aż wszystkie Stopnie w prawie opisane dopełnione będą. A gdy podług Konstytucyi 1768. Roku Pomoc Woyskowa do exekucyi potrzebna będzie, na ten czas Kommissya Woyskowa W. Hetmana W. Koron: uwiadomi a Hetman za odebraniem takiego uwiadomienia do dania *Brachii Militaris* odmowić nie będzie mogł.

6to. Zaden Unter Officyer ani Zołnierz nie będzie wysłany z Garnizonu i na ćwierć mili bez dowodnego Paszportu ktory każdemu czy to Woyskowemu czy to Obywatelowi, i bądź iakieykolwiek kondycyi za rekwizycyą pokazać obligowany: ktorykolkolwiek zaś Unter Officyer czyli Zołnierz pokaże się bez Paszportu, albo maiąc Paszport w czymkolwiek podeyrzany, takowego iako Dezertora przytrzymać i do naybliższego Garnizonu odesłać.

W pogon za Dezertorem posłani wszędzie gdzie przechodzić będą uczynią wiadomość o Dezertorze, a zatym każdy Obywatel iakieykolwiek bądź kondycyi doda starania ile możności do schwytania takiego zbiega, ktokolwiek przystawi Dezertora do Regimentu odbierze nie tylko Expens poniesioną, ale procz tego dostanie w nadgrodę Czer: 2. ktoryby zaś Obywatel przechowywał i protegował Dezertora, będzie pozwany *ad forum Competens proprii Districtus* i 200. Grzywnami skarany, ktora sprawa *ante omnes Causas* sądzić się powinna.

7mo. Zaden bądź kto chce bez zaręczenia Kommendanta Regimentu, nikomu począwszy od Kapitana aż do ostatniego Zołnierza, pożyczać pieniędzy, ani dać Towarow na kredyt niepowinien, gdyż tak pożyczone pieniądze, iako i na kredyt dane, utraci. Niewiadomością nikt wymowiony być nie może,

że, gdyż wszędzie gdziekolwiek Woysko stanie, ninieysze obostrzenie przez Bęben ogłoszone i co puł Roku powtorzone będzie.

8vo. W każdym mieyscu, gdziekolwiek Woysko lokowane będzie, powinien bydź wyznaczony Dom zdatny na Lazaret.

9no. W każdym Garnizonie porządek Ogniowy uczyniony bydź powinien, między Magistratem i Kommendantem, dla ratowania Miasta, w Mieście zaś Rezydencyi Aktualney Krolewskiey, za zniesieniem się z W. Marszałkiem W. Koronnym Garnizon doda pomoc do ratunku Ognia. *Vol. VIII. fol. 154. Anno 1775.*

Nro 56. Lokacya Woyska.

1mo. Woysko Koronne na 4. Dywizye podzielone iest. *2do* Pierwszey Dywizyi Lokacyą wyznaczamy w W. Polszcze tym sposobem, aby Miasta Poznań, Kalisz i Piotrkow, osadziła Garnizonami, reszta zaś tey Dywizyi stać będzie nad Granicą. *3tio.* Druga Dywizya lokacyą swoią mieć będzie następuiącym sposobem w Warszawie, w Krakowie, Lublinie i okrywaiąc Granice Sąsiedzkie. *4to.* Trzecia Dywizya rozłożona w Wołyńskim i Podolskim Woiewodztwach Garnizonem opatrzy Kamieniec Podolski, i zakrye Granice. *5to.* Czwarta Dywizya maiąca Lokacyą swoią w Bracławskim i Kijowskim Woiewodztwach zasłaniać będzie tę Część Polski od wypadow Haydamackich i od Tatarszczyzny, ktora to Lokacya Woyska, w Dobrach Ziemskich tylko nad granicami, gdy taka potrzeba wyciągać będzie, czyniona bydź ma, nie tamuiąc nikomu z Obywatelow prosić o rozlokowanie Woyska w Dobrach Jego gdy tego sam żądać będzie — *Ibid. fol 157.*

Nro 57. Władza i Obowiązki Hetmanow W. Oboyga Narodow.

1mo. Gdyby ktory z Generałow Leitnantow i Generałow Majorow albo sam nie chciał bydź amploiowanym, albo Hetman W. niechciał go więcey amploiować, ten się powinien Hetmanowi W. o to meldować, a ten dopiero uznawszy przyczyny Jego sprawiedliwe, da mu pozwolenie sprzedania swoiey Gazy Osobie od siebie nominowaney, a to za Czteroletnią płacę.

2do. Hetman W. Koronny mieć będzie Prerogatywę kreowania, Patentowania Officyerow w Regimentach i Brygadach Narodowych wszystkich począwszy od Chorążego aż do Kapitana *inclusive*, zawsze iednak za rekommendacyą i fortragiem Szeffa Regimentu, oprocz Regimentow Hetmana Pol. Kor: w ktorych on sam Officyerow, począwszy od Chorążego aż do Kapitana *inclusive* kreować, i patentować będzie, rownie będzie mogł Hetman W. i inne Osoby ktorzy tylko *ad honores* przy Woysku zostaną takiemi zaszczycać Patentami.

3tio. Hetmana Wielkiego obligacyą będzie kosztem Rzeczypospolitey naylepsze Woyskowe Księgi, ktore dotąd w Francuzkim lub Niemieckim ięzyku były wydane, po Polsku kazawszy przetłomaczyć podać do druku, a wydrukowane podzielić na wszystkich Generałow i Sztabs Officyerow z obligacyą aby ie często z iak naywiększą czytali Attencyą.

ANNO 1775

4to. Na Seymikach Woiewodzkich Osoby Stanu żołnierskiego znaydować się nie powinny, co się nie ma ściągać do tych osob żołnierskich, ktore maią swoie Possessye w Woiewodztwach Ziemiach i Powiatach.

OBOWIĄZKI HETMANA POLNEGO KOR: BĘDĄ TEŻ SAME KTORE KONSTYTUCYAMI SĄ USTANOWIONE.

1mo. Jako wprowadzenie doskonałego porządku w Artyleryi i iedynie od nauki i pilności Generała Artyleryi zawisło, zaczym iego będzie staranności wszystko do naylepszego przyprowadzić stanu.

2do. Arsenały w naylepszym zachować każe porządku, przeto one sam często rewidować, i na to czułe oko mieć powinien, aby wszystko w stanie zdatnym konserwowane było.

3tio. Wszystkie Reparacye z Fortec wszystkich przez niego *directe* Hetmanowi oddawane będą, i iego będzie obowiązkiem wszelkie reparacye około Fortec Armat i Ammunicyi potrzebne, przełożyć Hetmanowi i mieć o nich staranie, z tych więc miar będzie obligowany, ile mu inne na osobę iego włożone dopuszczą obowiązki, wszystkie rewidować Fortece; Kommendant tychże *eo ipso directe* pod Jego zostaie Komendą, a Hetman za wszystkie nieporządki w tychże Fortecach zaisle Generałow i Artyleryi przyzna winę. Prochownie aby nigdzie nie były w Miastach lub po Fortecach na wałach, lecz w mieyscach bespiecznych, założone udysponuie i dopilnuie.

4to. Zadnemu nie wolno Sztabs Officyerowi poki iest Generał Artyleryi przytomny naymnieyszą rzecz ruszyć z Ceughauzu nie miawszy w tym roskazu Generała, w tym bowiem razie Generał *directe* Ober-Ceugwartowi swoy na piśmie wydaie rozkaz ktory przez Ober Ceugwarta z Zurnal Ceughauzowy zapisany bydź powinien, z wyrażeniem osoby, ktorey sprzęt iaki lub Armatę wydano, toż samo przy oddaniu natychmiast zapisać należy, dokładaiąc w iakim stanie co oddano.

5to. Przy Exercycyach Artyleryi często ma bydź przytomnym Officyerow i żołnierzy, nawet ktorzy naylepiey z Możdzierzy i Armat strzelaią publiczną pochwałą, i umiarkowaną nadgrodą za Ordynansem Hetmana, na co pieniądze z kassy *extra* Expensow są dostarczaiące, zachęcaiąc, tych zaś ktorzy nie applikuią się w Awansie upośledzaiąc.

6to. Ludwisarnia Jego naybardziey staranności polecona, do Ceughauza żadna Armata, Broń lub oręż przyięta bydź nie ma, poki nie będzie przez Kommissyą od niego wyznaczoną lub w iego obecności wyprobowana. On będzie miał dozor Prochowni, wszelkie potrzebne rekwizyta Artyleryczne, za iego staraniem sprawione będą, słowem o przysposobieniu pożytku i zapobieżeniu wszelkiey szkodzie usilne pokazać staranie.

7mo. Jeżeliby ieszcze i Dywizyą komenderował w tym razie to samo przestrzegać ma, co w powinnościach Generała Leutnanta przepisano, a Generała Leutnanta takie ku niemu będą obowiązki iakie Generał Maiorowie winni Generał Leutnantowi.

8vo. Generał Artylleryi powinien raz w Rok wszystkie pod Komendę powierzone mu Woysko rewidować, oprocz kiedyby Ordynans Hetmana W. Kor: inaczey dysponował.

9no. Procz Adjutanta ktory do Artyleryi tylko należy wolno mu dwoch Kapitanow w charakterze Adjutantow z Woyska podług upodobania swego wybrać.

Powinność Generała - Leutnanta.

1mo. Generał Leutnant komenderuiący Dywizyą będzie miał pod sobą dwoch Generałow Maiorow: Dywizya zaś formowana będzie według ułożenia Hetmana W. Kor:

2do. Tąż Dywizyą z nayprzykładnieyszą rządzić ma pilnością, wszelkie od Hetmana iemu *directe* lub przez Generała Artyleryi Imieniem Hetmana W. Koron: przesłane roskazy *ad literam* i nieodwłocznie exekwować, a wszystkich tych roskazow trzymać u siebie Protokuł dla własnego informowania się przy wszelkich zachodzących okolicznościach.

3tio. Odebranych wielkiey wagi Ordynansow i rozkazow naywiększy ma dochowywać sekret, to tylko wyiawiaiąc, co się stosować będzie do subordynowanych swoich i co koniecznie wiedzieć im należy.

4to. Wszelkie rozkazy ktore Generałom Maiorom, pod Komendą iego będącym przesyłać będzie, każdego czasu na piśmie wyda, a to tak wyraźnie i iasno aby żadney nie podpadały interpretacyi.

5to. Raporta podług formularza wydanego od obydwoch swoich Generałow Maiorow co dwie Niedziele odbierać powinien, a z nich Rapport ogulny sposobem przez formularz okazanym uformowawszy, podpisany i pieczęcią stwierdzony odeśle Hetmanowi W. Kor:

6to. Woyska Dywizyi swoiey naymniey raz w Rok ściśle rewidować powinien usilnie wywiaduiąc się o stanie wewnętrznym to iest karności, mustrze i gospodarstwie Regimentow, a gdyby nierząd lub błędy iakie po Regimentach dostrzegł nie mniey dowiedziawszy się, iż Obywatele, przez Zołnierza uciemiężeni, to wszystko natychmiast uskromić i gdyby tego potrzeba na przykład drugim, obwinionych, podług uznania ukarać ma.

7mo. W czasie musztry, nim ściągnie się Dywizya cała, powinien będzie Regimenta, w Brygadach Komendy iego zostaiące, niespodzianie ziachać, dla wiedzenia, czy wszystko się znayduie podług iego Ordynansu.

8vo. Subordynowanych sobie Generałow Maiorow obydwoch i wszystkich Sztabs Officyerow pod Komendą Jego zostaiących dozierać powinien, aby podług Przepisu zadosyć swoiey czynili powinności.

9no, Generałow Maiorow powinności swoich zadosyć nieczyniących donieśie Hetmanowi W. Kor: ktory obwinionego pociągnie do odpowiedzi i podług uznania ukarze, *excepto* iednak buntu zdrady i nieposłuszeństwa, za te albowiem przestępstwa mogą bydź Generał Maiorowie przez Generał Leutnanta natychmiast aresztowani i Hetmanowi meldowani.

ANNO 1775 Sztabs-Officyerow Komendzie iego powierzonych, gdyby napomnienia skutku nie wzięły za opieszałość w służbie pokazaną aresztem ukarać ma to iest: Pułkownika Dwu Niedzielnym Oberszt-Leutnanta 1. Miesięcznym, Maiora do 2. Miesięcy trzymać w areszcie może, Subalternom może naznaczyć areszt na trzy Miesiące, ostrzeyszey kary naznaczenie szczegulnie Hetmanowi zostawione.

10mo. Inkwizycye i Krysgrechta w Dywizyi swoiey zacząwszy od Pułkownika podług uznanych okoliczności rzeczy nakazać może, Exekucya zaś albo Relaxacya (samey tylko władzy Hetmańskiey zostawione) do iegoż Decyzyi odsyłać ma.

11mo. Dywizyą swoią ściągnioną sam osobiście exercerować ma, i wszystko cokolwiek regulaminem względem ewolucyi przepisane iako i to co wnowych od Hetmana przesłanych Manewrach dysponowano dopełnić powinien. własney zaś inwencyi Manewry do Aprobaty Hetmana W. Kor: odeśle.

12mo. W mieyscach gdzie Dywizya iego stać będzie, tak dalece sytuacyą poznać, postara się, aby wiedział i tę co ku obronie i te co ku attakowaniu nieprzyiacioł służyć może, gdzie obozować i gdzie z awantażem stanąć z Woyskiem można, wszystkie złe drogi wąwozy, płynienie rzek zrzodła bagniska, młyny, i lasy z Nomenklaturą rownie znać będzie usiłował: słowem tey części Kraiu, gdzie Dywizya iest rozłożona zostanie dokładną i doskonałą Mappę zrobić każe.

13tio. Rozłożenia Dywizyi swoiey tak dokładną ma mieć Tabellę, aby każdego momentu był w stanie rozpatrywania się, gdzie i iak Woysko iego iest ulokowane i te w pokoiu swoim przybitą mieć będzie.

14to. Generał-Leutnant powinien mieć kommunikacyą iak nayczęstszą z Generałami Maiorami swemi i według tegoż Generała-Leutnanta uregulowania od daty do daty odbierać Generał-Maiorowie powinni Instrukcyą, i rozporządzenie, co czynić, i iak w czym sprawować się maią.

15to. Procz Miesięcznego Raportu ktory Hetmanowi odsyłać, podług formularza odsyłać powinien będzie, korrespondować ma z Hetmanem, donosząc o wszystkim cokolwiek znaydzie ważnego w okolicy lokacyi swoiey.

16to. Sciągać Dywizyi, lubo odmieniać iey lokacyi bez wyraźnego od Hetmana W. Koronnego Ordynansu nie powinien.

17mo. Nie maiąc Urlopu Hetmańskiego od Dywizyi swoiey w lecie nad dni 8. w zimie nad dni 14. oddalić się nie będzie mogł Komendę, zaś naystarszemu Generał-Maiorowi Dywizyi swoiey zleci. Do Warszawy nie może przyiechać bez pozwolenia od Hetmana i w ważnych tylko interessach starać się ma o Urlop na 3. lub 4. Miesiące nigdy iednak w czasie mustry, lub kampamentu.

18vo. Gry hazardowne, piiaństwa, owo zgoła co przyprowadza, do rozwiozłości, przy Parolu Ordynansem powinno bydź zakazane.

19no.

ANNO 1775

19no. W tym mieyſcu gdzie ſam kwaterą ſtać i Woyſko w każdym czaſie lokowane będzie, powinien codziennie na Wach-Paradzie bydź, a po zakończoney ſpoſobem przepiſanym Parol wydać.

20mo. Parol co 6. Mieſięcy od Hetmana W. przeſłany odbierze: ſam zaś Generałom Maiorom ſwoim *1ma.* i *15ta.* każdego Mieſiąca odeſzle, Parol i nieprzerwaną utrzymywać z niemi będzie korreſpondencyą.

21mo. Od Dywizyi ſwoiey mieć może w charakterze Adjutantow 1. Kapitana 1. Subalterna, a na Ordynanſie od wſzyſtkich pod komendą iego zoſtaiących Regimentow po iednemu Unter Oficerze.

22do. Będzie i to iego ſtarannością, aby we wſzyſtkim co ieſt powinnością Generał Kwatermiſtrza wydoſkonalił ſię.

23tio. Ani w Garnizonie ſwoim ani w żadnym mieyſcu lokacyi Dywizyi ſwoiey, a ſzczegulniey w Warſzawie u Dworu i w kompaniach publicznie prezentować ſię nie będzie mogł inaczey, iak w Uniformie Generalſkim, lub Regimentu ſwego. W prywatnych zaś poſiedzeniach albo na Wſi wolno mu będzie podług iego upodobania.

24to. Aże ięſt naytrudnieyſza bydź dobrym żołnierzem, więc Generał-Leutnant z naywiększą Applikacyą ſpoſobić ſię do tego wſzyſtkiego powinien co doſkonałego Generała zdobić, Approbacyą przełożonych ściągnąć, a ſubordynowanych, miłość i zauſanie ziednać może.

Powinność Generał-Maiora.

1mo. Generał Maior amploiowany będzie miał pod ſwoią Komendą ſwoią Brygadę iednę, podług ułożenia Hetmana W. Koron:

2do. Raporta podług Formularza od Regimentow w Komendzie iego zoſtaiących odbierać ma co tydzień, ſam zaś co dwie Niedziele Generał-Leutnantowi, w ktorego Dywizyi będzie, podług Formularza podpiſem i pieczęcią ſtwierdzony, odeſzle Raport.

3tio. Parol od Generała Leutnanta ſwego odebrany Komendantom Regimentow, podług okoliczności i potrzeby wydać, lub odſyłać ma.

4to. Co 6. Mieſięcy powinien będzie Regimenta Brygady ſwoiey obiechać, a przy tey ſwoiey Luſtracyi tak ſprawić ſię, iak wyżey w powinnościach Generała Leutnanta w Artykule 6. przepiſano.

5to. Co puł Roku ma rewidować Kaſſy tychże Regimentow domagaiąc ſię pokazania Kaſſy, Stanu aktualnego i na wſzyſtkie wydatki czynione kwitow i dokumentow produkowania. Gdyby w Kaſſie nie zaſtał wſzyſtko *ad asſem*, co bydź powinno, donieſie o tym Generał Leutnantowi ktory Pułkownika i drugich Sztabs-Officyerow pociągnie do odpowiedzi.

6to. Jeżeli okoliczności w powinnościach Generała Leutnanta w Art: 9. wzmiankowane wyciągać tego będą może Pułkownikowi na 4. dni Oberſzt Leutnantowi na dni 8 Maiorowi na 2. Niedzieli, innym zaś Officyerom na Mieſiąc 1. areſzt naznaczyć, przewinienia większey za ſobą pociągaiące kary, powinien ſwemu

ANNO 1775 Generał-Leutnantowi meldować, i Jego dalſzey czekać w tey mierze dyſpozycyi.

7mo. Kryzrecht na Officyerow, naznaczyć nie może, nie odebrawſzy na to Dyſpozycyi Generała Leutnanta.

8vo. W Charakterze Adjutanta Subalterna a na Ordynans od wſzyſtkich pod Kommendą Jego zoſtaiących Regimentow wolno mieć będzie wziąć do ſiebie po iednym Unter-Officyerze.

9no. Oddalić ſię od Brygady ſwoiey w lecie na Dni 4. a w zimie na dni 8. nie będzie mu wolno nie miawſzy przez Generała - Leutnanta ſwego, Urlopu.

10mo. Oſobliwſzą dokładność w Muſtrze i exercytowaniu zachować powinien, Regimenta Kommendy ſwoiey częſto ſam exercytuiąc, gdyż za niedoſkonałość tychże Regimentow ſam będzie w odpowiedzi.

11mo. W innych okolicznościach iak ſprawić ſię powinien, wyżey w powinnościach Generała Leutnanta w Artykule 3, 12, 13, 18, 19, 22, 23, 24. obſzerniey przepiſaną, znaydzie dla ſiebie Informacyą *Vol. VIII. fol. 158. A. 1775.*

1776 **Nro 58.** Płaca Woyſkom Oboyga Narodow czynić ſię będzie zupełnie przez Kommiſſye Skarbowe Oboyga Narodow Porządkiem na teraźnieyſzym Seymie uſtanowionym. Departament Woyſkowy przeſyłać będzie na każdą Ratę Stan Woyſk Oboga Narodow tymże Kommiſſyom, wraz z Extraktem Przyſięgi, każdego z Kommendantow lub Plenipotentow rożnych Korpuſow w ſłużbie Rzepltey *Vol. VIII. fol. 852.*

1776 **Nro 59.** Do wſzyſtkich Szarzy Woyſkowych Oboyga Narodow *utriusq; Authoramenti* bez Excepcyi aż do naymnieyſzego Officyera Subalterna łącząc w to Strażnikow i Oboźnych Polnych Oboyga Narodow My Krol mianować i Patentować będziemy, Szeffowie Regimentow przyſyłać nam będą za każdym wakanſem Opis Starſzeńſtwa i rekommendacye ſwoie *favore* Officyerow ktorzyby więcey zaſług lub zdolności mieli, z pomiędzy ktorych My wybierać będziemy. A Departament Woyſkowy każe publikować Woyſku bez oppozycyi wſzyſtkie Patenta naſze. Rotmiſtrze Chorągwi Polſkich zoſtaną przy dawnym Prawie nominowania Towarzyſzow i Officyerow, a tych Officyerow My Patentować będziemy, Departament Woyſkowy zaś nie będzie mogł odmowić tym nominacyom Forſztelacyi *Vol. VIII. fol. Ibid.*

1776 **Nro 60.** Znoſiemy zupełnie Przyſięgę Poſłuſzeńſtwa wykonaną W. Hetmanowi W. Koron: w Roku 1775. i rozkazuiemy, ażeby całe Woyſko Rzpltey po rozwiązaniu ninieyſzey Konfederacyi Generalney Oboyga Narodow wykonało Przyſięgę Rotą 1764. przepiſaną *Vol. VIII. fol. 853.*

1776 **Nro 61.** Nowy Regulamen Woyſka publikowany przez WW. Hetmanow Wielkich w Roku 1775. oddany będzie do roztrząśnienia Radzie nieuſtaiącey *in pleno* z mocą odmienienia i poprawienia tego wſzyſtkiego, coby być mogło oſobliwie względem Lokacyi Woyſk nayużytecznieyſzego dla całego kraiu,

uwalniaiąc na zawſze od Lokacyi Woyſka Dobra Ziemſkie i Stołowe, chyba tam, gdzie ſami Dziedzice w dziedzicznych, i Adminiſtratorowie Dobr Stołowych o nie proſić będą — Pograniczne zaś Dobra choć Ziemſkie, Lokacyi podpadać powinny, według potrzeby, na Furwachty lub Łuki *Vol. & folio Ibid.* ANNO 1776

Nro 62. Likwidacye Brygad Regimentow i Korpuſow Woyſka Oboyga Narodow lubo 2. razy na Rok, podług Prawa Departamentowi poſyłane będą, iednak Officyerowie do zaprzyſiężenia onych raz tylko na Rok zieżdżać maią. *Vol. VIII. fol. 956.* 1776

Nro 63. O Garnizonie Warſzawſkim według potrzeby i okoliczności z Departamentem Woyſkowym *in Conſilio permanenti*, za zdaniem teyże Rady *in pleno* zaradziemy, i poſtanowiemy, z tym upewnieniem: że Garnizon ten nie będzie mocnieyſzy nad 3000. Głow z Koronnego i Litewſkiego Woyſka *Vol. VIII. fol. 868.* 1776

Nro 64. WOYSKO.

1mo. Jako na Seymie Roku 1766. z gorliwey chęci powiękſzenia Sił Kraiowych na ulepſzenie Fortecy Kamienieckiey, tudzież Arſenału Warſzawſkiego i erygowanie Ludwiſarni z Summy z właſnych Dochodow naſzych wyłożone Stanom Rzepltey darowaliśmy tak daiąc dalſze dowody teyże chęci naſzey to wſzyſtko, co w naſtępuiących Latach aż do Roku i Seymu teraźnieyſzego Skarb naſz na ulepſzenie Stanu Fortecy Kamienieckiey, Arſenału Warſzawſkiego, i Ludwiſarnią expenſował, a to przez Delegowanych za zdaniem Rady przy Boku naſzym nieuſtaiącey z Departamentu Woyſkowego luſtrowane było i do kwoty Złotych Siedemkroć ieden Tyſięcy czteryſta dziewięćdzieſiąt ieden, groſzy iedenaście i puł wynoſić okazało ſię, tymże Stanom Rzepltey ofiaruiemy, i powrocenia tychże wydatkow naſzych odſtępuiemy. 1780

2do. Gdy zaś z mocy Konſtytucyi 1778. Roku My Krol z Departamentem Woyſkowym w Radzie *in pleno* Superaty przez Skarb Koronny okazane nie tylko na polepſzenie Stanu Woyſka Aktualnego rozrządziliśmy ale oraz przez erygowanie 200. Gemeynow w Garnizonie Fortecy Kamieńca, Stan onego powiękſzyliśmy. Przeto z rzeczonych Superat w Skarbach Oboyga Narodow okazać ſię maiących dalſze Stanu aktualnego tegoż Woyſka polepſzenie i powiękſzenie w Gemeynach czyniąc; Nayprzod z teraźnieyſzey Superaty Skarbu Koronnego do 8. kroć Sto Tyſięcy Złotych wynoſzącey *in ſpattio* dwoch lat do przyſzłego Seymu każdą Chorągiew Pancerną po Cztery Głowy a Garnizon Kamieniecki do dwochſet Gemeynow w Radzie *in Pleno* powiękſzemy, zachowuiąc na przyſzły czas gdy ſię do powiękſzenia dalſzego Woyſka w Skarbach Oboyga Narodow po opatrzeniu wſzelkich potrzeb okaże ſpoſobność, pierwſzeńſtwo kolei dla Kawaleryi Narodowey. Stanowiemy oraz aby z przyſzłey Superaty Skarbu Koronnego na przyſzłym da Bog Seymie dwa Bataliony Garnizonowe w Kamieńcu Podolſkim były erygowane, inkluduiąc w to 400. Ludzi to ieſt 200. iuż erygowanych, a 200. odtąd do przyſzłego Seymu erygować ſię maiących. Reſzta zaś tak na powiękſzenie Kawaleryi Narodowey podług Konſtytucyi 1778.

ANNO 1780 Roku iako i na inne Korpusy Woyska i nieodbite Kraiowe wydatki, obrocona bydź ma.

3tio. Resztuiącą zaś kwotę, iaka się okazuie z teraźnieyszey Superaty na dalsze polepszenie Stanu Woyska, podług Rezolucyi Rady *de Die 14. Januarij* 1780. Roku My Krol z Departamentem Woyskowym w Radzie *in Pleno* czynić będziemy, oraz Expensa Potoczne Woyskowe w Departamencie Woyskowym wyznaczeniem naywięcey Summy Trzydzieści Tysięcy Złotych Polskich umiarkuiemy chcąc mieć.

4to. Aby polepszaiąc Stan Woyska Oboyga Narodow i one porownywaiąc Officyerowie Brygad Kawaleryi Narowey w Koronie, rownie iak Lit: Woyska w Brygadach płatni byli. Kommendanci zaś tychże Brygad to iest Brygadyerowie, i Vice-Brygadyerowie w Kraiu aby *a Publicata Legis modernæ* w sześć Niedziel Polski ubior na siebie wzieli z ogolonemi Głowami. Woysko zaś Lit: po dodaniu nayprzod brakuiącey Korpusom do Etatu 1776. Roku Summy w innych Korpusach, mianowicie w 3. Pułkach Przedniey Straży; to iest. Naszym i dwoch Buław W. X. Lit: nadto szczupłą płace maiące w tychże Korpusach, co do Płacy Gemeynow, i Officyerow z Woyskiem Koronnym, porownane było, a Stan Korpusow tegoż Woyska Litewskiego, ile tylko Dochody z rzeczonych Superat Skarbu Lit: dozwolą, do służby iak nayzdatnieyszym był uczyniony. Ze zaś w teraźnieyszey Racie Septembrowey brakować może Summy w Skarbie Litewskim do opłacenia wszystkich wydatkow, więc ażeby Woysku nic nie zalegało, i do dalszego czasu zawieszonym nie było waruiemy.

5to. Aby zaś zasłużeni i tracący zdolność do służby przez prace Woyskowe i przypadki, bez nadgrody i Sposobu do życia nie zostali, do Kassy Inwalidow Summę 50000. Złotych ze Skarbu Oboyga Narodow przyczynić postanawiamy, ktora to Kassa, iako dla Woysk Oboyga Narodow formuie się, i Sto Tysięcy Złotych wynosić będzie, tak w trzeciey Części w Summie Złotych Polskich Trzydzieści Trzy Tysiące Trzysta Trzydzieści i Trzy, groszy dziesięć, ze Skarbu Lit: za okazaniem Superaty składać się powinna.

6to. Na utrzymanie dalsze Ludwisarni Warszawskiey dotąd kosztem naszym opatrywaney Summę 30000. Złotych a zaś na Fabrykę Broni ręczney dla Woyska Koronnego, drugą takąż Summę 30000. Złotych ze Skarbu Koronnego tym czasem wyznaczamy.

7mo. Chcąc mieć Stan polepszony tychże Brygad Kawaleryi Narodowey, pieniądze iakie mieć będą z Wakantow, Departament Woyskowy szczegolnie na potrzeby tychże Brygad assygnować ma.

Co wszystko My Krol z Departamentem Woyskowym w Radzie *in Pleno* z iak naylepszym Woysk Oboyga Narodow Dobrem uskutecznić i na przyszłym Seymie Stanom Rzeplitey okazać mamy *Vol: VIII. fol. 969. Anno 1780.*

1784 Nro 65. Ponieważ wzwyczaiona Sprzedaż Szarz w Woysku Oboyga Narodow przez takową zamianę Officyerow mięszała w Awansach dobry Porządek przeto zachowuiąc *in toto* Prawo R. 1776. Nam Krolowi w tey mierze służące waruiemy, iż nie wolno odtąd będzie nikomu tak z Urzędnikow Koronnych

nych i Lit: Cywilno-Woyſkowych iako też z Generałow i Officyerow w Brygadach Korpuſach, Pułkach, Regimentach i Chorągwiach oddzielnych wyiednywać u nas Krola pozwolenia, na ſprzedanie ſzarzy ſwoiey do pokiby od czaſu wniścia w ſłużbę Woyſkową Lat 15. ſłużby ſwoiey nie dowiodł, a na ten czas dozwolemy aby Starſzeńſtwo do Awanſu w Sztabie Generalnym, w Brygadzie Korpuſie, Pułku, lub Regimencie maiący odchodzącemu Czteroletnią Gazę zapłacił. A na wzwyż wſpomnione Urzędy Cywilno-Woyſkowe w Tabelli Płacy Woyſk Oboyga Narodow wyrażone, ſami tylko wyſłużeni Generałowie amploiowani patentowani od nas będą; i tym tylko dozwolemy aby Urzędow wyż wyrażonych 15. letnią ſłużbą zaſzczyconych Czteroletnią Gazę ſpłacili. Ze oraz waruiemy iż iako te Szarze ſą Urzędami Koronnemi i Lit: tak do nich, ci tylko ze Stopnia przychodzić mogą, ktorzy Rodowitą Szlachtą ſą, lub Jndygenatem u nas zaſzczyceni; Co do Rekomendacyi zaś i Fortragow wzwyż wſpomnioną Konſtytucyą R. 1776. nienaruſzoną mieć chcemy, Officyerowie zaś ktorzyby w nadgrodę lat wyſłużonych w Woyſku, wolność przedania ſwey ſzarzy pozyſkali, pod żadnym pretextem do mieſzczenia ſię na Funduſzu Inwalidow należeć nie mogą, na ktorym to Funduſzu ſzczegolnie ci tylko Woyſkowi; ktorzyby z Przyczyny ſłużby zdrowie ſwoie ſtracili, lub kalectwa doſtali a nie doſzli Lat do ſprzedaży Szarzy determinowanych, tudzież Towarzyſtwo, Unter-Officyerowie i Szeregowi w Kawaleryi, a w Regimentach Korpuſach, Unter-Officyerowie i Gemeyni za zaświadczeniem o nieſpoſobności ich do ſłużby przez Generałow i Szeffow wydanym mieſzczeni bydź maią. *Anno 1784. fol. 12. Tit:* Oſtrzeżenie. ANNO 1784

Nro 66. *Stanisław Potocki Woiewoda Ruſki Regiment z 400. Głow złożony Rzepltey darował, z Dwudzieſto Czterema Armatami, a Kazimierz Xżę Sapieha General Artyllery Lit: podobnież 12. Sztuk Armat oney ofiarował, za co Rzeczpoſpolita zawdzięczaiąc Regiment pierwſzego aby ſię na zawſze Potockich nazywał; i Szef jego zawſze był Potockim, na drugiego zaś Harmatach Herby Sapieżyńſkie aby wyryte były z napiſem: Ze od Kazimierza Sapiehy Oyczyznie dane, poſtanowiła* 1785

Nro 67. Szarze Generała Kawaleryi i Generała Jnfanteryi, tudzież Generał-Kwatermiſtrza, za wyięte z oſtatniego Regulaminu 1786. mieć chcemy i że liczba, Generałow Konſtytucyą 1775. nie przeydzie waruiemy. — Kawaleryą Narodową przy Etacie 1775. zoſtawuiąc formacyą Szwadronow Kawaleryi Narodowey tym ſpoſobem wynalezioną mieć chcemy aby każdy Towarzyſz zaciągniony pod Znak, i Chorągiew, ſwoie mieyſce w Szwadronie miał, i dodawania na mieyſcu ſwoim Sowitego Pocztu, pod żadnym Pretextem nie był niewolony. Sam zaś gdy ſię od Chorągwi oddalić zechce, za wiedzą Kommendantow Brygad, na ſwoim mieyſcu zoſtawić Sowity Poczet, że mu wolno będzie ſtanowiemy. Urzędnikow Koron: i Lit. Cywilno-Woyſkowych przy Prawach i Prerogatywach 1775. & 1776. im ſłużących zoſtawuiemy, Honory Woyſkowe do ich *reſpective* Rangi przywiązane, w całym Woyſku Oboyga Narodow czynić onym nakazuiemy. Co do Rozdziału i Paragrafu 9. Służby Garnizonowey titulo = o *Subordynacyi i karności Woyſkowey* — Pagina 50. w Wierſzach iedenaſtym i Dwunaſtym zamiaſt ſłow, *do Sądow Woyſkowych zapozwany bydź ma, i podług Artykułow Sądzony*, naſtępuiące ſłowa z Regulaminu 1775. 1786

ANNO 1786 *ad forum Competens pozwany na karę przykladną osądzony i karany będzie* w Regulaminie 1786. umieszczamy. Kommendanci Brygad Kawaleryi Narodowey, a Szeffowie Regimentow i Pułkow Sztabs Officyerow swoich urlopować nie będą mogli procz pozwolenia im dawać, nakilka dni oddalania się od Sztabu, innych zaś Officyerow na ieden Miesiąc urlopować mogą, i to nie w czasie Mustry. Wszystkie zaś urlopy na dłuższy czas że iść powinny od Generała Kommenderuiącego; a za Granicę od Departamentu Woyskowego mieć chcemy = Abcugi na Kassę Inwalidową od całego Woyska uchylamy. Procz Generał Sztabu Urzędnikow Cywilno-Woyskowych *inclusive* z Szeffami Regimentow i Pułkow. *In reliquo* zaś Regulamen 1786. w swoiey zupełney mocy zostawuiemy. W Kaw: Narod: że tylko sama Rodowita Szlachta Polska bydź ma ostrzegamy. Rownie w Regimentach Authoramentu Cudzoziemskiego, Oboyga Narodow Szlachta rodowita Polska mieszczona na Generałow Sztabs Officyerow, i Officyerow bydź ma; a od kreacyi odtąd Cudzoziemcow zupełnie wyłączamy; *Salvis modernis Possessoribus*, w Pułkach zaś Przedniey Straży Narod Tatarow umieszczony być może. Konst: 1786. *fol: 18.* §. *Szarze Kawaleryą w Kawaleryi.*

Plura vide *Hetmani Rada.*

PRZYSIĘGA DLA KOMMISSYI I WOYSKA OBOYGA NARODOW.

Gdy Osoby Kommissyą Woyskową składaiące w Rocie na przyszłość Prawem ustanowioney poprzysięgłe, nie maią dołączonych obowiązkow wierności i Posłuszeństwa Stanom aktualnie teraz skonfederowanym: Przeto My Krol za powszechną tychże Stanow zgodą, ustanawiamy aby cały skład Kommissyi Woyskowey na Rotę w Prawie teraźnieyszego Seymu dla zeszłego Departamentu opisaną, przed nami Krolem i Stanami Rzepltey Skonfederowaney wykonali Jurament, po wykonaniu ktorego aby taż Kommissya Woysku całemu Rzepltey Oboyga Narodow Kommendantom Fortec i kommenderuiącym Dywizyami poprzysiądz rozkazała, zlecamy w niżey opisaney Rocie... Ja N. Przy- „ sięgam Panu Bogu Wszechmogącemu, w Troycy S. Iedynemu iako Nayia- „ śnieyszemu Stanisławowi Augustowi Krolowi Polskiemu i W. X. Lit: tudzież „ Stanom Skonfederowanym Rzepltey, pod Aktem 7. Października 1788. Roku „ w Warszawie pod Laskami Ur: Stanisława Małachowskiego Koronnego, i Ur: „ Kazimierza Xcia Sapiechy Lit: Marszałkow Konfederacyą związanym, wier- „ nym a Kommissyi Woyskowey Oboyga Narodow posłusznym będę, tak mi „ Boże dopomoż.,, A nad to Lustracyą iak nayściśleyszą całego Woyska Oboyga Narodow wszystkich Brygad Regimentow, Pułkow, Korpusow Arsenałow i Fortec Kamieńca i Częstochowy, przez wysłać się maiące nieodwłocznie Osoby, taż Kommissya Woyskowa uczyni i Rapport Stanom Rzepltey Skonfederowanym odda = Roku 1788.

ZACIĄG KAWALERYI NARODOWEY I PUŁKOW PRZEDNIEY STRAŻY W KORONIE.

Chcąc przyspieszyć powiększenie Kawaleryi Narodowey w Brygadach i Pułkach Przedniey Straży, na sposob ktorych i trzy Regimenta Konne Dragonii transformować, tak aby każda Chorągiew Kawaleryi Narodowey z Głow 150. a zaś Przedniey Straży z Głow 155. miarkuiąc Towarzysza z iednym Szeregowym formowała całkowity, Szwadron, do ktorych to Pułkow i Tatarowie wchodzić mogą My Krol za powszechną Skonfederowanych Stanow zgodą,

tego wſzyſtkiego iak nayprędſze urządzenie i do ſkutku doprowadzenie Kommiſſyi Woyſkowey Oboyga Narodow zlecamy, ktora do Kommendantow Dywizyi wyda naydaley *in ſpatio* tygodnia rozkazy, zdatność zaciągnąć ſię maiących zaleciwſzy, iako też do Rotmiſtrzow i Szeffow, aby ciż Rotmiſtrze Chorągwie ſwoie do Liczby głow iako wyżey 150. Pułki zaś w proporcyi 135. głow na iednę Kompanią Kompletowali, a gdyby w zamierzonym Komplecie na Dzień oſtatni Maia Roku teraźnieyſzego nie znaydowały ſię, złożeniem koniecznym Rangi ukarani będą: Dla uſkutecznienia czego Kommiſſya Woyſkowa do Rotmiſtrzow Kawaleryi Narodowey i do Szeffow Pułkowych wyda Ordynanſe i do wiadomości publiczney iak nayprędſzym poda ſpoſobem, aby ſię w przeciągu 4. Tygodni od Oblaty w każdym Grodzie zaſzłey ſtawili przed Kommiſſyą Woyſkową: Oprocz Rotmiſtrzow, dziſieyſzego Dnia na Funkcyi Publiczney będących, chyba że ſami ſwą w tey mierze chęć zaciągu oświadczą. Ktorzy Rotmiſtrze i Szeffowie okazawſzy, *pignus reſponſionis* pul Płacy roczney na zaciąg do kompletowania ſwoiey Chorągwi z Skarbu Koronnego odbiorą. Gdyby ſię zaś w wyżey wyrażonym czaſie nie ſtawili i *pignus* nieokazali, *eo ipſo* Rangę utracą, a My Krol innemu *pignus* maiącemu ktory ſię podeymie na oſtaniego Maia Chorągiew kompletować, Patenta wydamy; Kommiſſya zaś Skarbowa Koronna za Rekwizycyą Kommiſſyi Woyſkowey połowę Płacy każdemu takowemu Rotmiſtrzowi i Szeffowi wyda, a z drugiey połowy Kaſſy Chorągwianne i Pułkowe na Żołd opatrzyć z funduſzu na wyſtawienie Woyſka obmyślonego i Płacy zaciągnionym regularney nie ubliży, a o ſkutecznieniu takowego zalecenia bezwłocznie i naſtępnie za każdym Rapportem Skonfederowane Stany przez Ur: Marſzałkow uwiadomiać będzie. Niemniey Werbunek do Regimentow Polowych udyſponowany przyſpieſzać rozkaże. *Waruiemy przytym iak nayſurowiey aby ten cały zaciąg bez żadnego uciemiężenia Obywatelow po Woiewodztwach uſkuteczniony zoſtał, we wſzyſtkich zaś krzywdach coby albo przez tych, co zaciągać będą, albo przez nowo zaciągnionego Zolnierza ſtać ſię mogły* Forum *przyzwoite* ex loco delicti *lub proſto Kommiſſyi Woyſkowey* (*do woli pozywaiącego naznaczamy*; poki Sądow Cywilno-Woyſkowych nie uſtanowiemy Roku 1788.

Zlecenie Kommiſſyi Woyſkowey Oboga Narodow.

Chcąc przyſpieſzyć powiękſzenie Piechoty; zalecamy Kommiſſyi Woyſkowey Oboyga Narodow, ażeby nim uſtanowiony będzie Etat, tym czaſem po 50 Gemeyna do każdey Kompanii nad tych ktore iuż dziś znayduią ſie w Pieſzych Polowych Regimentach i w Korpuſach Artylleryi Oboyga Narodow zaciągała, o Szlachtę ſtarać ſię z preferencyą nakaże; a dla nowo zaciągnionych na Lenung, tudzież na Lederwerk, Płaſze, Moderunek, i wſzelką Ammunicyą Skarby Oboyga Narodow wypłacać maią, za Aſſygnacyami Kommiſſyi Woyſkowey, oprocz dawniey, po 10,000. na każdy Regiment Aſſygnowanych. Z warunkiem zachowania iak nayściśley Prawa względem Rekrutowania na teraźnieyſzym Seymie uſtanowionego — Roku 1788.

Zlecenie Kommiſſyi Woyſkowey Oboyga Narodow.

Chcąc tak Jazdę, iako Piechotę i Artylleryą Woyſka Koronnego, dla zabeſpieczenia ſpokoyności powſzechney, w częściach ruſzone, inne bydź w gotowości przez Kommiſſyą Woyſkową nakazane, w potrzebną Ammunicyą opa-

ANNO 1788

ANNO 1788 trzeć summę Zł: Pol: 100000. z Skarbu Koronnego do rozrządzenia Kommissyi Woyskowey Oboyga Narodow natychmiast wypłacić przeznaczamy, z ktorych na ten szczegulnie zamiar użytych, rachunek od teyże nam w czasie ostrzegamy. A że Pułki trzy Litewskie Przedniey Straży Baranowskiego, Jeleńskiego, Romanowskiego, dla szczupłey dotąd po Zł: trzysta na dwa konie płacy, do powinności użyte bydź nie mogą; przeto poprzednicze na kilku Seymach przywodząc do skutku zapewnione onymże względy, płace onychże do płacy nowo zaciężnych, w tychże Pułkach *ad mentem* Konstytucyi Seymu teraźnieyszego porownywaiąc, Kommissyi Woyskowey Oboyga Narodow rekwizycyą, do Kommissyi Skarbu Lit: uczynić na powiększony onymże żołd na Ratę ninieyszą, a Kommissyi Skarbu Litewskiego wypłacać nieodwłocznie zlecamy. Roku 1788.

Zlecenie Kommissyi Woyskowey Oboyga Narodow.

Niżeli do zupełnego Etatu Woyskowego przyidzie nam dokończenia dla ułatwienia nagłych okoliczności trudniących zaciąg Kawaleryi Narodowey iuż Prawem determinowany, niektore, tym czasem stanowiemy rozrządzenia.

A nayprzod dla Namiestnikow, Unter-Officyerow i Unter Sztabu w każdey Chorągwi Kawaleryi Narodowey do myśli Prawa w głowach 150. w Koronie, a w dziewiędziesiąt dziewiąciu w Litwie dokompletowaney, tudzież do Pułkow przedniey Straży rownie według Prawa co do liczby głow Kommissya Woyskowa rownymże sposobem iak dla Towarzystwa połowey Płacy awansowaney uczyni rozrządzenie a takowey połowey wypłacenia u Kommissyow Skarbowych Oboyga Narodow nieodwłocznie się dopomni.

Aby zaś pracą i nakładem znacznym dokompletowane Chorągwie Kawaleryi Narodowey i Pułki Przedniey straży bez sufficyencyi i utrzymania od 1. *Junii*, iako od terminu wystawienia iuż Chorągwiow nie zostawały, i zupełnemu nie podpadały zniszczeniu, Prawo zalzłe, drugą połowę Kassy Chorągwiane i Pułkowe opatrzyć na żołd nakazuiące, do skutku Kommissyi Woyskowey doprowadzić zlecamy. Pułki zaś przedniey Straży w Woysku W. X. Lit: Generała Maiora Bielaka i Pułkownika Byszewskiego w płacy swoiey z Koronnemi Pułkami Przedniey Straży porownane bydź maią. R. 1788.

Zlecenie Kommissyi Woyskowey Oboyga Narodow,

Nim Decyzya Etatu dla Woyska Rzpltey przez Deputacyą ułożonego w Stanach Skonfederowanych Rzpltey nastąpi, zlecamy Kommissyi Woyskowey Oboyga Narodow, ażeby procz nakazanego dotąd z Ustawy Seymu teraźnieyszego Werbunku do każdey kompanii tak w Korpusach Artylleryi, iako i Regimentach pieszych polowych, Woyska Koronnego, i Litewskiego, po głow 60. nowo zaciągnąć, a do Korpusu Artyleryi każdego procz tego, pierwsze głow 100. dwadzieścia dla Regimentow pierwszych wyznaczone, rozkazała, i w proporcyą przybywaiącego kompletu, liczbę Unter-Officyerow, i Unter-Sztabu do tychże Korpusow przydała, na ktorych zaciąg, lenung, Umundurowanie, Lederwerk, Pałasze, Polowe Rekwizyta i wszelką Ammunicyą potrzebne

Summy

Summy Skarby Oboyga Narodow, za Rekwizycyami Kommiſſyi Woyſkowey wypłacić maią. R. 1788. ANNO 1788

Zlecenie Kommiſſyi Woyſkowey Oboyga Narodow.

Kommiſſya Woyſkowa, znaiomych Officyerow na Materyi żelazney ku robieniu broni, Pałaſzow, laniu Mozdzierzy, kul, Bombow, zdatney, do Kuźnic Biſkupſtwa Krak: koſztem Skarbu Kor: wyſzle, Kommiſſyą Skarbu Kor: zainformuie, ktora iak naypilniey Fabryki woienne i goſpodarſkie, ieźli bydź mogą rozpocznie Inſpektora nad niemi uſtanowi, Mayſtrow wſzelkich kunſztow żelaznych przez Gazety obwieści, i o robocie upewni, tudźież Ludwiſarnią w nayſpoſobnieyſzym, w tych Dobrach mieyſcu założyć ſkoro tego dochody Skarbu Koronnego, dozwolą, rozkaże a to pod dozorem Ur: Majora Wągrowſkiego. R. 1788.

Wzgląd na zaſługi Adjutantow aktualnych przy Boku Nas Krola będących.

Maiąc wzgląd na zaſługi Urodz: Stanisława Byſzewſkiego, Onufrego Dzierzbickiego, Jana Michniewicza, Michała Kirkora Adjutantow przy boku Naſzym zoſtaiących. My Krol za zgodą Skonfederowanych Stanow, tymże dalſzy Awans Pułkowniczy, lub Szeffoſki podług Starſzeńſtwa ich Patentow zapewniamy, ktorzy to dziſieyſi Adjutanci, do poki w ſłużbie Adjutantow zoſtawać będą kommenderować Pułkiem lub Regimentem ſwoim nie mogą; każdy zaś z nich, gdy Urlopowany z ſłużby Adjutanckiey będzie, ſkoro do Pułku, czyli Regimentu ſwoiego przyiedzie, zupełną nad nim powinien obiąć Komendę, zoſtaiąc iuż w tedy pod Ordynanſem Kommiſſyi Woyſkowey i pod odpowiedzią w iey Sądach od ktorey go Ranga, i ſłużba Adjutanta przy Boku Naſzym zaſłaniać nie będzie mogła: Gdyby zaś podług Prawa o ſtarſzeńſtwie do ſtopnia Generała Maiora doſzli pod ow czas w Woyſku amplojowani, Adjutantami przy Boku Naſzym bydź przeſtaną. R. 1788.

Urządzenie Gwardyow Oboyga Narodow tudzież Milicyi Naſzey Krolewſkiey.

Jakośmy zawſze ſzczęścia Naſzego ſzukali w ſzczęściu Narodu, ktoremu Krolem Bog Naſz przeznaczył, tak w ſile Kraiowey i ſiłę Naſzą upatruiąc i pokładaiąc ubeſpieczenie Naſze cztery Regimenta Gwardyi Władzy nas Krola, przez *Pacta Conventa* oddane w tey ſamey głow liczbie iak dziś ſię znayduią, i przy teraźnieyſzey płacy zoſtawuiemy, i zachować przyrzekamy. Stoſuiąc zaś zawſze chęci Naſze do chęci Narodu, iako i właſnego ſerca ſkłonności My Krol dogadzaiąc, Batalion Grodzieńſki koſztem Naſzym erygowany, i dotąd utrzymywany do Woyſka Rzpltey w Ofierze natychmiaſt przyłączamy i inkorporować do Regimentow Lit: Kommiſſyi Woyſkowey w żołd z Skarbu, tegoż polecamy, z oſtrzeżeniem Rang wſzyſtkim Officyerom, na iakie przez Nas w tymże Batalionie Patentowani byli. Przytym chcąc tym mocniey przychylność Naſzę dla Narodu zawſze Nam miłego okazać, nayuroczyściey waruiemy iż uchylaiąc Konſtytucyą 1776. Roku fol: 868. o Milicyi Naſzey napiſaną, Pułki Naſze dwa konne Nadworne po długim życiu Naſzym w uſługę Rzpltey mieć chcemy oddane, i w ow czas żołnierz ten, iako Kraiowy nieodwłocznie na wierność i poſłuſzeńſtwo Rzpltey i iey Komendzie wykonać przyſięgę będzie obowiązany. Czego Kommiſſyi Woyſkowey dopilnować

ANNO 1788 zlecamy, i Pułki te w takowym smutnym przypadku iako w służbę i żołd Rzpltey wchodzące, w Komendę swoią obiąć nakazuiemy. A to obięcie pod swą Władzę i względem Gwardyow po zeyściu Naszym Kommissyi Woyskowey Oboyga Narodow zostawuiemy. Zaś postanowienia teraźnieyszego na żadnym Seymie pod Panowaniem Naszym odmieniać nie dopuściemy. R. 1788.

Batalion Skarbu Koronnego.

Batalion dotąd Pontynierow zwany, odtąd pod Imieniem Batalionu Skarbowego na Assystencyą i posługę Kommissyi Skarbowey Koronney w takim, w iakim iest dziśiay, komplecie i przy takiey płacy zachowuiemy; ktory to Batalion pod władzą Kommissyi Skarbu Koronnego podług dawnych Praw zostawuiąc, aby był poważany rownie z Polowemi Regimentami i aby Officierowie przez nas Krola zawsze patentowani rownie do Awansu w całym Woysku należeli, podług Praw o Awansach i Fortragach, mieć, chcemy, a to Prawo względem Awansu i do Chorągwi Skarbowi Lit: służącey rozściągamy. Roku 1788.

Ofiara Obywatelska.

Gdy JW. Karol Xżę Radziwiłł Woiewoda Wileński wielkie poprzednikow swoich w Oyczyźnie naśladuiąc Dzieła, a z swoiey znaiomey dla Dobra powszechnego nie odstępney gorliwości ofiaruie swoim kosztem wystawić Regiment ieden Piechoty w zupełnym komplecie, i porządku stosownie we wszystkim do Prawa, o Kommissyi Woyskowey i do Etatu Woyska na teraźnieyszym Seymie ustanowionego i takowy Regiment, na dzień 1. Miesiąca Marca w Roku przyszłym 1790 zupełnie z kompletować z Umundurowaniem, bronią, i wszelkiemi polowemi rekwizytami obowięzuie się, a nad to, do każdego Batalionu, w tym Regimencie po 2 Armaty polowe spiżowe ofiaruie: Przeto My Krol za powszechną Skonfederowanych Stanow zgodą, tę ofiarę z wdzięcznością przyimuiąc, aby rzeczony Regiment w Komput Woyska Lit: był zaraz zapisany, mieć chcemy; Kommissya zaś Woyskowa Oboyga Narodow za Rekwizycyą JW. Xcia Jmci Karola Radziwiłła Woiewody Wileńskiego Lustracyą do tego Regimentu zesłać ma, i na komplet z Lustracyi okazaney Summę na gaże Officerskie, i Lenungi dla Gemeynow, i unter Officyerow, podług przepisu Etatowego, do Kommissyi Skarbowey Lit: zaassygnuie na Ratę Marcową. Chcąc zaś pamięć tey Ofiary w potomne czasy zabespieczyć Imie Domu Radziwiłłowskiego temu Regimentowi nadaiemy J.W. zaś Xięciu Woiewodzie Wileńskiemu Szefostwo tego Regimentu bezpłatne z Rangą Generała Leutnanta, dla samey osoby JW. Xcia Karola Radziwiłła służącą, i z Prerogatywą do Szefostwa przywiązaną, nie obowiązuiąc Go do aktualney służby przyznaiemy. Armaty przy Sztabie tegoż Regimentu, a Regiment w Woiewodztwie Nowogrodzkim lokować dozwalamy (procz czasu Woyny lub nagłey potrzeby) i onże zupełnie Władzy Kommissyi Woyskowey oddaiemy. Ten zaś Regiment ma zastępować mieysce iednego z Regimentow dwoch pieszych w W. X. Lit: nowo erygować się maiących. Roku 1788.

Nadgroda dla Kawaleryi Narodowey.

Chcąc waleczność Kawaleryi Narodowey do naychwalebnieyszych dzieł zachęcić, znayduiących się pod Hulaypolem i tamże znakomite męztwo da-

waiących dowody. Namieſtnika Ur: Jozefa Hoſzowſkiego, Towarzyſza Ur: Staniſława Nelickiego. Rangą Officyerſką zaſzczyconych, Szeregowych zaś Ur: Jozefa Błońſkiego, Marcina Krzywickiego, Jozefa Szymańſkiego, Teodora Fiałkowſkiego na Towarzyſzow umieſzczonych, tych zaś oſtatnich koſztem Rzpltey uekwipowanych mieć chcemy, Roku 1788. ANNO 1788

Wzgląd na Ur: Bogumiła Rudnickiego, i Ur: Jozefa Paruſzewſkiego.

Chcąc tym bardziey zachęcić gorliwość i pilność w uſługach Rzpltey, gdy teyże dali ſzczegulnieyſze dowody Ur: Bogumił Rudnicki Chorąży Regimentu Fizylierow i Ur: Jozef Paruſzewſki Towarzyſz Kawaleryi Narodowey; Przeto My Krol za zgodą ſkonfederowanych Stanow nadgrodzonemi ich mieć chcemy prędkim Awanſem podług zalecenia ktore z woli Naſzey od Marſzałkow Konfederacyi Oboyga Narodow Kommiſſyi Woyſkowey wydane będzie. Roku 1788.

Urządzenie względem Generała Leutnanta Generałow Maiorow, i innych Szarz w Woyſku Oboyga Narodow

My Krol za Zgodą Rzpltey Skonfederowanych Stanow chcąc przy niniey-ſzey tylu Rang Woyſkowych Kreacyi i zaſługi dawniey ſłużących Officyerow nadgrodzić, i przychodzących Rodakow z obcey ſłużby zachęcić i ſpoſobność ſłużenia, będącym iuż w ſłużbie, lecz nie użytym, iako też powracaiącym do niey otworzyć, a wſzyſtkich tych chwalebney ſłużenia Oyczyźnie chęci, i dobrey woli dogodzić, a to nie naruſzaiąc w niczym na przyſzłość Praw Kommiſſyi Woyſkowey o Fortragowaniu ſłużących ſtanowiemy: Generała Leitnanta Dywizyą czwartą kommenderować maiącego Fortragowanie i Patentowanie do dnia 1. Marca odkładamy, wyiąwſzy *in hoc interſtitio* nagłą potrzebę, ktorą Stany Zgromadzone Kommiſſyi Woyſkowey wſkażą, a gdy Fortragowania tegoż Generał Leiutnanta, czyli czas, czyli potrzeba wypadnie, My Krol za zgodą Stanow Rzpltey Skonfederowanych w zupełnym w tey mierze przepiſem uſkutecznić tegoż Fortragowania zaleciemy. Generał Maiorowie zaś trzech z aktualney ſłużby Nam Krolowi fortragować, Komiſſyi Woyſkowey podług Prawa zalecamy, a czterech, z pomiędzy Oſob dawniey przez Nas Patentami zaſzczyconych, tudzież z Zagraniczney ſłużby powroconych Kandydatow przez Stany Seymuiące zaleconych, My Krol przychylaiąc ſię do żądań Stanow względem Nominacyi, mianuiemy, a nayprzod Ur: Xiążęcia Jozefa Poniatowſkiego, Ur. Michała Zabiełłę, Ur; Jana Suffczyńſkiego, Ur: Tadeuſza Kościuſzkę, iako też na Kommendanta Fortecy Kamieńca, Ur: Jozefa Orłowſkiego, ktorych przecię nie prędzey płatnych mieć chcemy, aż w tym wolę Naſzę My Krol wraz z Stanami Skonfederowanemi w dalſzym ciągu oznaczemy. Roku 1788.

ETAT

WOYSKA OBOYGA NARODOW

SZTAB GENERALNY WOYSKA KORONNEGO.

Głowy.		Summa Złote	Złote
1	Hetman Wielki Koronny - - -	60.000	
1	Hetman Polny Koronny - - -	40,000	
1	Pisarz Polny Koronny z Rangą Generała Leutnanta -	20,000	
1	Strażnik Wielki Koronny - - -		
1	Oboźny Wielki Koronny - - -		
1	Generał Artylleryi Koronny - - -	30,000	
2	Generałow Inspektorow - - - a fl. 20,000	40,000	
	Generałow Inspektorow teraźnieyszych przy Randze, i Pensyi zostawuiemy, z tym warunkiem; iż gdyby ktory z Generałow Inspektorow nie mogł dopełnić powinności swoiey Kommissya Woyskowa na mieysce Jego innych Officyerow wyznaczy, i z Pensyi Inspektorskiey, koszt dla nich opatrzy, *post decessum* zaś *vel ascensum* lub dobrowolnym złożeniu teraźnieyszych Generałow Inspektorow, Urząd ten ustanie ktory ninieyszym Prawem uchylamy, i za niemogący się przenieść do innych Osob deklaruiemy, a obowiązki Urzędu Kommissya Woyskowa upatrzonym przez siebie Officyerom polecać będzie i funduszu po Inspektorach wakuiącego, na nadgrodę proporcyonalnie użyie.		
1	Strażnik Polny - - - -	80,00	
1	Oboźny Polny - - - -	6000,	
4	Generałow Leutnantow każdy osobno Dywizyą swoią komenderuiący - - - - - - a fl. 18000.	72,000	
1	Generał przy Boku nas Krola - -	12,000	
	Generał-Majora przy Boku nas Krola z liczby Generałow Majorow amploiowanych Oboyga Narodow i aktualnych My Krol wybierać będziemy, ostrzegaiąc, iż tymże Generałom przy Boku nas Krola konserwuie się Awans w Woysku, podług Starszeństwa ich Patentu, a za fortragiem Kommissyi Woyskowey, Konstytucyą zaś 1778. Roku bywszemu Generałowi amploiowanamu przy Boku nas Krola służącą uchylaiąc, Pensyą 6000. Zł. do Rangi Generałow Maiorow przy Boku nas Krola ze Skarbu Prowincyi Lit: przywiązuiemy.		
8	Generałow Maiorow w Dywizyach kommenderuiących - - - - - a fl. 12.000.	96,000	
1	Kommendant Fortecy Kamienieckiey z Rangą Generała Majora - - - - -	12.000	
	Kommendant Fortecy Kamienieckiey nie dożywotni Placu swego zbywać niemogący, Szlachcić Rodowity, Possessyonat, w Kraiu Rzepltey, w ktorymkolwiek bądź Woiewodztwie, podług obmowy Konstytucyi Roku 1699 z Rangą Generała Maiora przez Kommissyą Woyskową Ordynansowany z Awansem w Woysku podług Starszeństwa ma brać Culagu 12000. ktorego Kommissya odmieniać, iako Zwierzchnia nad Woyskiem Władza za uznaniem potrzeby mocna będzie.		
4	Adjutantow naszych z Rangą aktualnych Pułkownikow z Skarbu naszego Krolewskiego płatnych. - - - -		
28	Głow - - - - Latus	- 3	96000.

Głowy		Złote	Summa Złote
28	*Transport Lateris* -	--	396,000
	Czterech Adjutantow przy Boku naſzym od nas Krola ſzczegolnie, co do ſłużby Adjutanckiey dependuiących z Sztabs Officyerow aktualnych w ſłużbie z Woyſka Oboyga Narodow na te mieyſca wybierać będziemy. Ci zaś Rangi *reſpective* Korpuſu z ktorego ſą wzięci, tracić nie będą i do Awanſu z kolei ſwoiey podług Starſzeńſtwa Patentu, z ktorym do ſłużby Adjutanckiey przyſzli należeć maią, a ci Adjutanci, gdy doydą z Pułkownika na wyżſzy Stopień, powrocić do Woyſka maią.		
4	Adjutantow Hetmańſkich z Rangą aktualnych Podpułkownikow - - - a fl. 3000.	12,000	
	Z ktorych to Adjutantow Hetmanſkich dziſieyſi podług Starſzeńſtwa ich Patentow mieyſce aktualnych Pod Pułkownikow w Regimentach lub Pułkach oſiągnąć maią na przyſzły zaś czas z liczby aktualnych Maiorow Adjutanci Hetmańſcy za Fortragiem Hetmańſkim od nas Krola patentowani będą, a lubo w Regimencie lub Pułku inny ich mieyſce Maiorowſkie według Prawa o Fortragach zaſtąpi przecięż Awans ſwoy podług Starſzeńſtwa zachować maią. Rangi zaś Adjutanckiey przedać odtąd nie będzie wolno.		
2	Bunczucznych Hetmańſkich każdemu z teraźnieyſzych *ad vitæ tempora* - - - a fl. 3000.	6000	
	Urząd Bunczucznych naſzych z Skarbu nas Krola płatnych, tudzież Bunczucznych Hetmańſkich z Penſyą 3000. z Skarbu Rzeczpltey bez Awanſu *ad vitæ tempora* zachowuiąc *poſt deceſſum Modernorum Poſſeſſorum* znoſiemy.		
	Na Doktora Woyſkowego Sztabs Chirurga Chirurgow i wyſłanie za Granicę Uczniow końcem wydoſkonalenia ich w Nauce Chirurgii - - - -	24.400	42.400
34	Głow - - - Summa	--	438.400

Jeśli w każdym czaſie litość, zniewala żyiących, to tym ſilniey w czaſie gdy My Krol wraz z Stanami Rzeczypoſpolitey powiękſzamy Woyſko Naſze, ktore z ſwego powołania ieſt zawſze wyſtawione na rożne przypadki rażące żyiących, zaczym My Krol, za zgodą Skonfederowanych Stanow zlecamy Kommiſſyi Woyſkowey aby tak w ſwoim kraiu wyſzukała, iako też i z Zagranicy Doktora Sztabs Chirurga, tudzież Chirurgow ściągnęła, ktorzy w czaſie Woyny przy Generalnym Lazarecie znaydować ſię maią, a w czaſie Pokoiu, ciż obieżdżać Lazaretty rewidować Apteki, i examinować Sztabs i Unter Chirurgow po korpuſach powinni będą, nie mniey innych do wydoſkonalenia ſię w Nauce Chirurgii do Akademii ſławnieyſzey wyſyłała a to z Funduſzu Summy Złotych 24400, Zł. na ten cel Etatem oznaczoney, z ktorey w czaſie przed Stanami taż Kommiſſya bez żadnego względu na Oſoby, tylko uważaiąc zdatność ściſły rachunek oddać będzie winna. A z Skarbu W.X. Lit: na ten ſam koniec i pod wzwyż rzeczonemi warunkami Summę 12200. Zł. przeznaczamy z ktorey to Summy 12200 Zł. wyćwiczeni za Granicą Chirurgowie w Woyſku Litewſkiemu ſłużyć maią.

Officyaliści Kommissyi Woyskowey, z Skarbu Koronnego płatni.

Głowy		Summa	
		Złote	Złote
	Pisarzow i Regentow Woyskowych Oboyga Narodow przy pensyach Etatem 1776. Roku wyznaczonych a Sekretarza przy pensyi dotąd opłacaney 4000. zachowuiemy. . .		
	Pisarz Woyskowy Koronny z Rangą Rotmistrza Kawaleryi Narodowey pensyi podług Konstytucyi 1776. Roku, . .	10,000	
	Temuż na expensa potoczne podług Konstytucyi 1776. R.	1,600	
	Regent Woyskowy Kor: z Rangą Porucznika Kaw: Narod:	7,000	
	Pułkownik kart Geograficznych.	8,000	
	Generał Audytor.	3,000	
	Przez wzgląd na wieloletnie zasługi teraźnieyszego Ur: Gretza zostawuie się *ad vitæ tempora* miane Zł: drugie 3000. ktore to drugie 3000 Zł: z Summy extra expensy maią bydź wypłacone.		
	Regent Likwidacyi i Kassy Oboyga Narodow z Rangą Porucznika Kawaleryi Narod. z Funduszu 25,726. Kom: wyznaczonego z Korony Zł: 400 0.		
	Plac-Maior w Warszawie *ad Fata* teraźnieyszego . .	3,000	
	Płac-Maior w Kamieńcu	3,000	
	Generał Adjutant w Kommissyi z Rangą pod-Pułkownika i dalszym Awansem w Woysku	4,000	
	Adjutanci Kommissyi Woyskowey odtąd z zasłużonych w Kancellaryi teyże Kommissyi do Patentu Nayiaś: Panu fortragowani będą z pensyą 4000. bez Awansu w Woysku .		
	Dzisieyszym zaś w nadgrodę ich zasług zostawuiąc Awans podług starszeństwa ich patentow na Podpułkownikowstwo, w Woysku, Koronnemu w Woysku Koronnym, Lit: w Litewskim zostawuiemy z płacą 4000.		
	Sekretarz z Rangą Maiora	4,000	
	Na Regenta Likwidacyinego iako wyżey z Korony, 4,000.		
	Na Archiwistę . . . . 3 000.		
	Na Instygatora . . . . 2,726.	25,726	
	Na Kancellarzystow, Kopistow, Applikantow z Skarbu Koronnego . . . . . , 16,000.		
	Na Regenta Likwidacyinego Archiwistę Instygatora Kancellarzystow, Kopistow, Applikantow, z Skarbu Kor: 25,726 z Skarbu Lit: 10,000 Zł: do rozrządzenia Kom Woysk: wyznaczaiąc sprawiać się z użycia tych Summ na Seymach obowiązuiemy.		
	Ponieważ przy pomnożonym teraz tak licznym Woysku Kancellarya Woyskowa wystarczyć nie może razem i obowiązkom Kom: i żądaniom Obywatelskim a oszczędność Skarbu powiększyć liczby osob Kancellaryi nie dozwala; Przeto zalecamy Kom: Woy: przyczynienie sześciu Expektantow *respective* swych Prowincyi bezpłatnych wypisuiących z Kancellaryi Excerpta, na żądanie Obywatelskie za dozwoleniem Kom: ktorzy ażeby zawsze byli na zawołanie Obywatelskie gotowi nie maią bydź zatrudnieni obowiązkami płatnych, w nadgrodę zaś prac swoich, Awans zawakowanego naymłodszego mieysca w Kancellaryi, im waruie się: a tak dla promocyi tychże Expektantow iako i przez wzgląd na wszystkie sprawiedliwe Powody, przedaży Funkcyi wszelkich Kancellaryi Woyskowey *abhinc* zakazuiemy.		
	Na extra Expens Kommissyi Woyskowey *salvo calculo* z Skarbu Koronnego	30,000	
			99,326.

KOMPUT I PŁACA.

Jedney Brygady Kawaleryi Narodowey z 12. Chorągwi Szwadronowych od 150. koni złożoney.

Głowy.	SZTAB WYZSZY.	Złote	gr:	Summa Złote	gr:
1	Komendant Brygadyer	10,000			
1	Vice Brygadyer	8,000			
3	Maiorow . . . . . . *a fl:* 6500.	19,500			
	Ci wszyscy Sztab Officyerowie nie maią bydź razem Porucznikami.				
5	Głow *Summa*			37,500	
	SZTAB SREDNI Y NIŻSZY.				
1	Kwatermistrz	2,000			
1	Audytor	2,000			
2	Adjutantow . . . . . *a fl.* 1,800	3,600			
1	Kapelan	600			
1	Sztabs Felczer	2,400			
1	Sztabs-Furyer	734	7½		
1	Paukier	734	7½		
1	Sztabs-Trębacz	734	7½		
1	Wagen-Mayster	602	7½		
1	Profos	602	7½		
1	Konował	602	7½		
1	Puskarz do reperacyi broni	648			
1	Podprofos	227			
	2. Wozy 4. konne Sztabowe, 1. pod Kassę, z Archiwum, 2gi pod Aptekę . . *a* 1,000	2,000			
14	Głow *Summa*			17,484	15
	W CHORĄGWIACH.				
12	Rotmistrzow bez Gaży . . .				
12	Porucznikow . . . . . *a fl.* 3,400	40,800			
12	Podporucznikow . . . . 2000.	24,000			
12	Chorążych . . . . . . 1,600.	19,200			
48	Namiestnikow 1,200	57,600			
12	Namiestnikow Standarowych . . 1,000.	12,000			
768	Towarzystwa *a fl.* 1200 z utrzymywaniem Szeregowych z końmi, bronią, mundurem, lenungiem, furażem	921,600			
	Chociaż się nie zagradza Towarzystwu stawienia sowitych Pocztow na mieyscu swoim podług opisania Prawa 1786. Kommissya iednak Woysk: dla rowney liczby głow we wszystkich Chorągwiach, obligowana będzie zamierzyć liczbę, w iakiey Towarzysze, osobiście przy Chorągwiach służyć maią, a to dla iednostayney formacyi Szwadronow, połowa iednak koniecznie z sowitych Pocztow bydź powinna.				
12	Wachmistrzow ze wszystkim . . *a* 734¼	8,811			
12	Furyerow				
72	Kapralow *a* 602¼.	65,043			
24	Trębaczow				
768	Szeregowych z 1200. Zł: utrzymywanych.				
12	Felczerow ze wszystkim . . . 770.	9,240			
12	Kowalow . . . . 500.	6,000			
12	Siodlarzow . . . . 500.	6,000			
	12. Wozow, 4 konnych Chorągwianych . 1,000.	12,000			
1800	Głow. *Summa*			1,182,294	
1819	Głow w iedney Brygadzie. *Latus*			1,237,278	15

		Złote	Summa Złote	Summa Gr:
	Transport Lateris -	-	1,237,278	15.
	Na Medycynę dla 10. Głow niżſzego Sztabu 96. Unter-Officyerow, 24. Trębaczow, 768. Szeregowych, 12. Felczerow, 12. Kowalow, 12. Siedlarzow razem wſzyſtkich Głow 934. . . *a fl.* 3.	2,802		
	Na ſprzęty Lazaretowe i utrzymywanie onychże na 934. Głow . . . . *a fl.* 2.	1,868		
	Na Extra Expenſa, Dzienniki, Expedycye . . .	1,000		
	Na Szarf Ammunicyą, tudzież na Proch exercerunkowy	2,861		
	Fundulz na upadłe konie Towarzyſkie w czaſie Muſtry, i Manewrow	18,000		
	Summa - - -		26,551	
	Salvo calculo przy Likwidacyach aby reſztuiąca Summa w Kaſſie Brygadowey zanotowaną zoſtała.			
	Polowe Rekwizyta na lat 18.			
2	Namioty duże lub 10. Celtow i 1. Officyerſki dla Warty Sztandarowey i ogniowey . .	800		
1	Namiot na Kaplice	500		
2	Namioty Lazaretowe . . . *a fl.* 500	1,000		
260	Celtow dla Namieſtnikow Sztandarowych i Towarzyſtwa po 5. Głow na Celt rachuiąc, 14. Celtow na Szwadron, Celtow 168 dla Unter Officyerow, Szeregowych, Felczerow, Kowalow, Siodlarzow po 10. głow na Celt rachuiąc wypada po 8. na Szwadron dla niżſzego Sztabu 2. Celty 98. Celtow . . . *a fl.* 80.	21,280		
194	Kociołkow . . . . . . 10.	1,940		
459	Sztuk ſzancowego naczynia . . . 3.	1,377		
929	Flaſz blaſzanych . . . . 3.	2,787		
13	Płaſzczow na ſkład broni . . . 36.	468		
	Na Liny kute koły, i torby do Obroku . . .	600		
25	Trąb . . . . 54.	1,350		
24	Chorągiewek Obozowych . . . 6.	144		
	Kuźnia Polowa.	1,200		
	Summa -	33,446		
	Corocznie wchodzi do Kaſſy		1,858	4
1819	Głow iedney Brygady koſztuią rocznie		1,265,667	19

Jedna Chorągiew Szwadron formuiąca ſkłada ſię,

1	Rotmiſtrz
1	Porucznik
1	Podporucznik
1	Chorąży
4	Namieſtnikow 2. Starſzych mieyſce Officyerſkie w Cugach zaſtępuią
1	Namieſtnik Sztandarowy
64	Towarzyſtwa
1	Wachmiſtrz
1	Furyer
6	Kapralow
2	Trębaczow
64	Szeregowych
1	Felczer
1	Kowal
1	Siodlarz.
	Woz 4. konny Szwadronowy.
150	Głow w iedney Chorągwi Szwadronowey.

Rotmi-

Głowy		Złote	Summa Złote
28	*Transport Lateris* -	--	396,000
	Czterech Adjutantow przy Boku naſzym od nas Krola ſzczegolnie, co do ſłużby Adjutanckiey dependuiących z Sztabs Officyerow aktualnych w ſłużbie z Woyſka Oboyga Narodow na te mieyſca wybierać będziemy. Ci zaś Rangi *reſpective* Korpuſu z ktorego ſą wzięci, tracić nie będą i do Awanſu z kolei ſwoiey podług Starſzeńſtwa Patentu, z ktorym do ſłużby Adjutanckiey przyſzli należeć maią, a ci Adjutanci, gdy deydą z Pułkownika na wyżſzy Stopień, powrocić do Woyſka maią.		
4	Adjutantow Hetmańſkich z Rangą aktualnych Podpułkownikow - - - a fl. 3000.	12,000	
	Z ktorych to Adjutantow Hetmanſkich dziſieyſi podług Starſzeńſtwa ich Patentow mieyſce aktualnych Pod Pułkownikow w Regimentach lub Pułkach oſiągnąć maią na przyſzły zaś czas z liczby aktualnych Maiorow Adjutanci Hetmańſcy za Fortragiem Hetmańſkim od nas Krola patentowani będą, a lubo w Regimencie lub Pułku inny ich mieyſce Maiorowſkie według Prawa o Fortragach zaſtąpi przecięż Awans ſwoy podług Starſzeńſtwa zachować maią. Rangi zaś Adjutanckiey przedać odtąd nie będzie wolno.		
2	Bunczucznych Hetmańſkich każdemu z teraźnieyſzych *ad vitæ tempora* - - - a fl. 3000.	6000	
	Urząd Bunczucznych naſzych z Skarbu nas Krola płatnych, tudzież Bunczucznych Hetmańſkich z Penſyą 3000. z Skarbu Rzeczpltey bez Awanſu *ad vitæ tempora* zachowuiąc *poſt deceſſum Modernorum Poſſeſſorum* znoſiemy.		
	Na Doktora Woyſkowego Sztabs Chirurga Chirurgow i wyſłanie za Granicę Uczniow końcem wydoſkonalenia ich w Nauce Chirurgii - - - -	24,400	42,400
34	Głow - - - Summa	--	438,400

Jeśli w każdym czaſie litość, zniewala żyiących, to tym filniey w czaſie gdy My Krol wraz z Stanami Rzeczypoſpolitey powiękſzamy Woyſko Naſze, ktore z ſwego powołania ieſt zawſze wyſtawione na rożne przypadki rażące żyiących, zaczym My Krol, za zgodą Skonfederowanych Stanow zlecamy Kommiſſyi Woyſkowey aby tak w ſwoim kraiu wyſzukała, iako też i z Zagranicy Doktora Sztabs Chirurga, tudzież Chirurgow ściągnęła, ktorzy w czaſie Woyny przy Generalnym Lazarecie znaydować ſię maią, a w czaſie Pokoiu, ciż obieżdżać Lazaretty rewidować Apteki, i examinować Sztabs i Unter Chirurgow po korpuſach powinni będą, nie mniey innych do wydoſkonalenia ſię w Nauce Chirurgii do Akademii ſławnieyſzey wyſyłała a to z Funduſzu Summy Złotych 24400, Zł. na ten cel Etatem oznaczoney, z ktorey w czaſie przed Stanami taż Kommiſſya bez żadnego względu na Oſoby, tylko uważaiąc zdatność ściſły rachunek oddać będzie winna. A z Skarbu W.X. Lit. na ten ſam koniec i pod wzwyż rzeczonemi warunkami Summę 12200. Zł. przeznaczamy z ktorey to Summy 12200 Zł. wyćwiczeni za Granicą Chirurgowie w Woyſku Litewſkiemu ſłużyć maią.

Officyaliści Kommissyi Woyskowey, z Skarbu Koronnego płatni.

Głowy		Summa Złote	Złote
	Pisarzow i Regentow Woyskowych Oboyga Narodow przy pensyach Etatem 1776. Roku wyznaczonych a Sekretarza przy pensyi dotąd opłacaney 4000. zachowuiemy. . .		
	Pisarz Woyskowy Koronny z Rangą Rotmistrza Kawaleryi Narodowey pensyi podług Konstytucyi 1776. Roku, . .	10,000	
	Temuż na expensa potoczne podług Konstytucyi 1776. R.	1,600	
	Regent Woyskowy Kor: z Rangą Porucznika Kaw: Narod:	7,000	
	Pułkownik kart Geograficznych.	8,000	
	Generał Audytor.	3,000	
	Przez wzgląd na wieloletnie zasługi teraźnieyszego Ur: Gretza zostawuie się *ad vitæ tempora* miane Zł: drugie 3000. ktore to drugie 3000 Zł: z Summy extra expensy maią bydź wypłacone.		
	Regent Likwidacyi i Kassy Oboyga Narodow z Rangą Porucznika Kawaleryi Narod. z Funduszu 25,726. Kom: wyznaczonego z Korony Zł: 4000.		
	Plac-Maior w Warszawie *ad Fata* teraźnieyszego . .	3,000	
	Plac-Maior w Kamieńcu	3,000	
	Generał Adjutant w Kommissyi z Rangą pod-Pułkownika i dalszym Awansem w Woysku	4,000	
	Adjutanci Kommissyi Woyskowey odtąd z zasłużonych w Kancellaryi teyże Kommissyi do Patentu Nayiaś: Panu fortragowani będą z pensyą 4000. bez Awansu w Woysku .		
	Dzisieyszym zaś w nadgrodę ich zasług zostawuiąc Awans podług starszeństwa ich patentow na Podpułkownikowstwo, w Woysku, Koronnemu w Woysku Koronnym, Lit: w Litewskim zostawuiemy z płacą 4000.		
	Sekretarz z Rangą Maiora	4,000	
	Na Regenta Likwidacyinego iako wyżey z Korony, 4,000. Na Archiwistę . . . . 3,000. Na Instygatora . . . . 2,726. Na Kancellarzystow, Kopistow, Applikantow z Skarbu Koronnego . . . . . . , 16,000.	25,726	
	Na Regenta Likwidacyinego Archiwistę Instygatora Kancellarzystow, Kopistow, Applikantow, z Skarbu Kor: 25,726 z Skarbu Lit: 10,000 Zł: do rozrządzenia Kom Woysk: wyznaczaiąc sprawiać się z użycia tych Summ na Seymach obowiązuiemy.		
	Ponieważ przy pomnożonym teraz tak licznym Woysku Kancellarya Woyskowa wystarczyć nie może razem i obowiązkom Kom: i żądaniom Obywatelskim a oszczędność Skarbu powiększyć liczby osob Kancellaryi nie dozwala; Przeto zalecamy Kom: Woy: przyczynienie sześciu Expektantow *respective* swych Prowincyi bezpłatnych wypisuiących z Kancellaryi Excerpta, na żądanie Obywatelskie za dozwoleniem Kom: ktorzy ażeby zawsze byli na zawołanie Obywatelskie gotowi nie maią bydź zatrudnieni obowiązkami płatnych, w nadgrodę zaś prac swoich, Awans zawakowanego naymłodszego mieysca w Kancellaryi, im waruie się: a tak dla promocyi tychże Expektantow iako i przez wzgląd na wszystkie sprawiedliwe Powody, przedaży Funkcyi wszelkich Kancellaryi Woyskowey *abhinc* zakazuiemy.		
	Na extra Expens Kommissyi Woyskowey *salvo calculo* z Skarbu Koronnego	30,000	
			99,326.

KOMPUT I PŁACA.

Jedney Brygady Kawaleryi Narodowey z 12. Chorągwi Szwadronowych od 150. koni złożoney,

Gło-wy.	SZTAB WYZSZY.	Złote	gr:	Summa Złote	gr:
1	Komendant Brygadyer	10,000			
1	Vice-Brygadyer	8,000			
3	Maiorow . . . . a fl: 6500.	19,500			
	Ci wszyscy Sztab Officyerowie nie maią bydź razem Porucznikami.				
5	Głow *Summa*			37,500	
	SZTAB SREDNI Y NIŻSZY.				
1	Kwatermistrz	2,000			
1	Audytor	2,000			
2	Adjutantow . . . . . a *fl.* 1,800	3,600			
1	Kapelan	600			
1	Sztabs Felczer . . . . . . :	2,400			
1	Sztabs-Furyer	734	7½		
1	Paukier	734	7½		
1	Sztabs-Trębacz	734	7½		
1	Wagen-Mayster	602	7½		
1	Profos	602	7½		
1	Konował	602	7½		
1	Puskarz do reperacyi broni	648			
1	Podprofos	227			
	2. Wozy 4. konne Sztabowe, 1. pod Kassę, z Archiwum, 2gi pod Aptekę . . a 1,000	2,000			
14	Głow *Summa*			17,484	15
	W CHORĄGWIACH.				
12	Rotmistrzow bez Gaży . . .				
12	Porucznikow . . . . . a *fl.* 3,400	40,800			
12	Podporucznikow . . . . 2000.	24,000			
12	Chorążych . . . . . . 1,600.	19,200			
48	Namiestnikow 1,200	57,600			
12	Namiestnikow Standarowych . . 1,000.	12,000			
768	Towarzystwa a *fl.* 1200 z utrzymywaniem Szeregowych z końmi, bronią, mundurem, lenungiem, furażem	921,600			
	Chociaż się nie zagradza Towarzystwu stawienia sowitych Pocztow na mieyscu swoim podług opisania Prawa 1786. Kommissya iednak Woysk: dla rowney liczby głow we wszystkich Chorągwiach, obligowana będzie zamierzyć liczbę, w iakiey Towarzysze, osobiście przy Chorągwiach służyć maią, a to dla iednostayney formacyi Szwadronow, połowa iednak koniecznie z sowitych Pocztow bydź powinna.				
12	Wachmistrzow ze wszystkim . . a 734¼.	8,811			
12	Furyerow				
72	Kapralow a 602¼.	65,043			
24	Trębaczow				
768	Szeregowych z 1200. Zł: utrzymywanych.				
12	Felczerow ze wszystkim . . . . 770.	9,240			
12	Kowalow . . . . . . 500.	6,000			
12	Siodlarzow . . . . . . 500.	6,000			
	12. Wozow, 4 konnych Chorągwianych . 1,000.	12,000			
1800	Głow. *Summa*			1,182,294	
1819	Głow w iedney Brygadzie. *Latus*			1,237,278	15

			Złote	Summa Złote	Gr:
	Transport Lateris -		-	1,237,278	15.
	Na Medycynę dla 10. Głow niższego Sztabu 96. Unter-Officyerow, 24. Trębaczow, 768. Szeregowych, 12. Felczerow, 12. Kowalow, 12. Siedlarzow razem wszystkich Głow 934. . .	*a fl.* 3.	2,802		
	Na sprzęty Lazaretowe i utrzymywanie onychże na 934. Głow	*a fl.* 2.	1,868		
	Na Extra Expensa, Dzienniki, Expedycye . . .		1,000		
	Na Szarf Ammunicyą, tudzież na Proch exercerunkowy		2,861		
	Fundusz na upadłe konie Towarzyskie w czasie Mustry, i Manewrow		18,000		
	Summa - - -			26,531	
	Salvo calculo przy Likwidacyach aby resztuiąca Summa w Kassie Brygadowey zanotowaną została.				
	Polowe Rekwizyta na lat 18.				
2	Namioty duże lub 10. Celtow i 1. Officyerski dla Warty Sztandarowey i ogniowey . .		800		
1	Namiot na Kaplice		500		
2	Namioty Lazaretowe . . .	*a fl.* 500	1,000		
266	Celtow dla Namiestnikow Sztandarowych i Towarzystwa po 5. Głow na Celt rachuiąc, 14. Celtow na Szwadron, Celtow 168 dla Unter Officyerow, Szeregowych, Felczerow, Kowalow, Siodlarzow po 10. głow na Celt rachuiąc wypada po 8. na Szwadron dla niższego Sztabu 2. Celty 98. Celtow . .	*a fl.* 80.	21,280		
194	Kociołkow	10.	1,940		
459	Sztuk szancowego naczynia . . .	3.	1,377		
929	Flasz blaszanych . . .	3.	2,787		
13	Płaszczow na skład broni . . .	36	468		
	Na Liny kute koły, i torby do Obroku . . .		600		
25	Trąb	54	1,350		
24	Chorągiewek Obozowych . . .	6.	144		
	Kuźnia Polowa.		1,200		
	Summa -		33,446		
	Corocznie wchodzi do Kassy			1,858	4
1819	Głow iedney Brygady kosztuią rocznie			1,265,667	19

Jedna Chorągiew Szwadron formuiąca składa się.

1	Rotmistrz
1	Porucznik
1	Podporucznik
1	Chorąży
4	Namiestnikow 2. Starszych mieysce Officyerskie w Cugach zastępuią
1	Namiestnik Sztandarowy
64	Towarzystwa
1	Wachmistrz
1	Furyer
6	Kapralow
2	Trębaczow
64	Szeregowych
1	Felczer
1	Kowal
1	Siodlarz.
	Woz 4. konny Szwadronowy.
150	Głow w iedney Chorągwi Szwadronowey.

Rotmi-

Rotmistrzom Kawaleryi Narodowey bez gaży będącym za prace i starania w wystawieniu Chorągwi swoich oświadczywszy wdzięczność My Krol za zgodą Skonfederowanych Stanow, tymże Rotmistrzom moc sortragowania w ich Chorągwiach Officyerow, podług stosownych do tego Praw zaciąg Towarzystwa i wybieranie Namiestnikow podług zdatności, zabespieczamy, wolność zostawuiąc Rotmistrzom gdy ziadą do Chorągwi odebrania Komendy teyże Chorągwi czyniąc iednak Rotmistrzow za ten czas komenderowanie podległych Subordynacyi i odpowiednych za przestępstwa oney podług Artykułow Woyskowych. Co się zaś tycze Gospodarstwa, w to Rotmistrze wglądać dla porządku będą powinni, prowadzone zaś toż Gospodarstwo przez Poruczniki bydź ma. Jeżeliby zaś Rotmistrz, ciągle tym się sam chciał zatrudniać, przy nim toż Gospodarstwo zostawać będzie, Porucznicy Rotmistrzom nieprzytomnym Mieśięczne Raporta maią odsyłać.

KOMPUT I PŁACA

Jednego Pułku przedniey Straży z 10. Chorągwi Szwadronowych od 135. koni złożonego.

Głowy.	SZTAB WYZSZY.	Złote	gr:	Summa Złote	Summa gr:
1	Szeff	10,000			
1	Pułkownik	6,000			
1	Podpułkownik	4,500			
2	Maiorow . . . . *a fl.* 3000.	6,000			
5	Głow *Summa* . . .			26,500	
	SZTAB SREDNI I NIŻSZY.				
1	Kwatermistrz	2,000			
1	Audytor	2,000			
2	Adjutantow . . . . *a fl.* 1800.	3,600			
1	Kapelan	600			
1	Sztabs-Felczer	2,400			
1	Sztabs-Furyer	734			
1	Paukier	734			
1	Sztabs Trębacz	734			
1	Wagen Mayster	602	7½		
1	Profos	602	7½		
1	Puſkarz do reperacyi broni . . .	648			
1	Konował	602			
1	Pod-Profos	227			
	2. Wozy 4. konne: . . *a fl.* 1000.	2,000			
14	Głow *Summa*			17,483	15.
	W CHORĄGWIACH.				
5	Rotmistrzow z Chorągwiami i 5. Sztabowe Chorągwie . . . *a fl.* 3.000	30,000			
5	Sztabs Rotmistrzow . . *a fl.* 2000.	10,000			
10	Porucznikow . . . *a fl.* 1800.	18,000			
10	Chorążych . . . . *a fl.* 1200.	12,000			
40	Namiestnikow na swoią Osobę *a fl.* 1000.	40,000			
580	Towarzystwa z utrzymywaniem Szeregowych, z Końmi Mundrem Bronią Lenungiem. . . *a fl.* 1000.	580,000			
10	Wachmistrzow . . . . *a fl.* 734½.	7,342	15		
60	Unter Officyerow }				
20	Trębaczow } . . . *a fl.* 602¼.	48,180			
580	Pocztow z 1000. Zł: utrzymywanych.				
10	Felczerow . . . . . 770.	7700.			
10	Kowalow }				
10	Siodlarzow } . . . . . . 500.	10,000			
	10. Wozow 4. Konnych Chorągwiannych 1000.	10,000			
1350	Głow *Summa* . . .			773,222	15.
1369	Głow *Latus* , .			817,206	

		Złote	Gro:	Summa Złote	Gr:
	Transport Lateris -	--		817,206	
	Na Medycynę dla 40 Namieftnikow 580. Towarzyftwa 70. Unter Officyerow, 20. Trębaczow, 580. Szeregowych, 10 Felczerow, 10. Kowalow, 10. Siedlarzow, i 8. Głow przy niżfzym Sztabie, ogułem 1,328 Głow . . . . a fl. 3.	3,984			
	Na utrzymanie Lazaretu i fprzęty onegoż dla tychże . . . . . a fl. 2.	2656			
	Na Extra Expens, Dzienniki Expedycye . .	2000			
	Na Szarff Ammunicyą, tudzież na Proch Exercerunkowy	3960	24		
	Fundufz na upadłe konie Towarzyfkie w czafie Muftry i Manewrow	15,000			
	Summa	--		27,600	24
	Polowe Rekwizyta na Lat 18.				
2	Namioty Duże lub 10. Celtow i 1. Officyerfki dla Warty Sztandarowey i Ogniowey . . .	800			
1	Namiot na Kaplicę	500			
2	Namioty Lazaretowe . . a fl. 500	1000			
152	Celtow po 15. na Szwadron i 2. do niżfzego Sztabu 80	12,160			
340	Kociołkow 10	3400			
456	Sztuk Szancowego naczynia . . 3	1368			
1287	Flafz Blafzanych 3	3861			
12	Płafzczow na Skład Broni . . . 36	432			
	Na Liny do Obozu kute koły i Torby do Obroku ..	500			
20	Trąb 54	1134			
20	Chorągiewek 6	120			
	Kuźnia Polowa . . .	1200			
	Summa	26,475			
	Corocznie wchodzi do Kaffy	--		1,470	2
1369	Koni Iednego Pułku Przedniey Straży kofztuie			846,277	19

Jedna Chorągiew Szwadron formuiąca fkłada fię.

1	Rotmiftrz
1	Porucznik
1	Chorąży
4	Namieftnikow z ktorych ieden Sztandarowy
58	Towarzyftwa
1	Wachmiftrz
6	Unter Officyerow
2	Trębaczow
58	Pocztowych
1	Felczer
1	Kowal
1	Siodlarz
	Woz 4 Konny Swadronowy.
135	Głow w iedney Chorągwi.

Ponieważ zapadłym Prawem trzy Regimenta Dragonii przeiftoczone na Pułki przedniey Straży i Etat teraźnieyfzy fłuży iuż dla wfzyftkich Pułkow Officyerowie zaś w trzech Regimentach Dragonii na Pułki przeiftoczonych biorą, dawniey nie co większą płacę, gdy fchodzą na mnieyfzą, przeto tę rożnicę w Żołdzie każdy z nich ma mieć Czteroletnią fobie dopłatą niedobieraiącey fię dawney gazy nadgrodzoną, ufkutecznienie czego. Kommiffyi Woyfkowey zlecamy, Szeffowie w Pułkach i Regimentach odtąd przy Korpufach fwoich znaydować fię powinni, oraz mieyfce i obowiązki pierwfzych Pułkownikow zaftępować będą, dla ktorych Kommiffya Woyfkowa ftofowne do tego przepifze Powinności. Szeffoftwa zaś WW. Hetmanow Oboyga Narodow płatnemi nie będą, i do obowiązkow wyżey wyrażonych nie należą.

KOMPUT I PŁACA.

Korpusu Altylleryi Koronney wraz z Korpusem Inżenierow.

Gło-wy	Sztab Wyższy i Niższy.		Złote	Summa Złote
1	General Maior		12,000	
1	Pułkownik		10,000	
2	Podpułkownikow	*a fl.* 8000.	16,000	
3	Maiorow tych ieden Dyrektor Ludwisarni	*a fl.* 7000.	21,000	
1	Adiutant Generalski		2,600	
1	Kwatermistrz		3,000	
2	Ober-Ceukwartow	*a fl* 2,450.	4,900	
2	Ceukwartow	1,500.	3,000	
2	Adjutantow	2,000.	4,000	
2	Adjutantow z Końmi	1,960.	3,920	
2	Ober-Felczerow	2,400.	4,800	
1	Kapelan do Kaplicy Koszarney Warszawskiey		600	
21	Felczerow	648.	13,608	
2	Sztabs Furyerow z Mundurami	1000.	2,000	
4	Pisarzow Cekauchzowych z Mundurami	1000.	4,000	
2	Prochownikom z Mundurami	700.	1,400	
2	Regiments Doboszow	360.	720	
2	Profosow	360.	720	
2	Podprofosow	192.	384	
1	Murgrabia Cekauchzu Warszawskiego zawsze z Inwalidow		360	
	2. Wozy 4. konne Sztabowe ieden pod Kassę, i Archivum a drugi pod Aptekę	*a fl.* 1000.	2,000	
56	Głow.	*Summa*		111,012
	20 Kompanii Artylleryi każda od 156: Głow.			
14	Kapitanow	*a fl.* 4,000.	56,000	
6	Sztabs Kapitanow	2,456.	14,000	
20	Porucznikow	1,676.	33,560	
20	Podporucznikow	1,470.	29,400	
20	Sztuk Junkrow	1,274.	25,480	
20	Ober-Feurwerkow	720.	14,400	
60	Feuwerkow	600.	36,000	
20	Furyerow	432.	8,640	
200	Ober-Bombardyerow	360.	72,000	
480	Bombardyerow	240.	115,200	
2140	Kanonierow	216.	462,240	
80	Rzemieślnikow	480.	38 400	
40	Doboszow	168.	6,720	
	20 Wozow 4. konnych Prowiantowych	1,000.	20,000	
3120	Głow	*Snmma*		932,680
	Ludwisarnia.			
1	Ludwisarz		3,000	
1	Pisarz z Mundurem		1,000	
15	Maystrow rożnego Rzemiosła	*a fl.* 900.	13,500	
30	Czeladnikow	450.	13,500	
	Woz 4. konny Prowiantowy.		1,000	
48	Głow	*Summa*		32,000
3223	Głow Korpusu Altylleryi	*Latus*		1,075,692

		Złote	Summa Złote	Summa Gr:
	Transport Lateris .	. .	1,075,692	
	Na wielki Mundur dla 300. Unter-Officyerow, 21. Felczerow, 4. Unter-Officyerow przy Unter Sztabie, 15. Mayſtrow rzemieślniczych przy Unter-Sztabie ogułem 340. Głow *a fl* $52\frac{1}{2}$ . . .	17,850		
	Na Wielki Mundur dla 1772. Głow Gemeynow z Podprofoſami . . . . . . *a fl.* 37.	102,564		
	Na mały Mundur dla 3112 Głow. . . 32	99,584		
	Na 3112 Płaſzczow *a fl:* 28. co lat 4. ſprawuiąc, co rocznie wchodzi do Kaſſy po Zł: . . 7.	21,784		
	Na Medycynę dla 3121. Głow . . . . 3.	9,363		
	Na ſprzęty Lazaretowe każdey kompanii . . 300.	6,000		
	Na ochędoſtwo kredę i farbę, tudzież na reperacyą rekwizytow na 3112. Głow . *a fl.* 4.	12,448		
	Na utrzymanie ochędoſtwa w Ceughauzach, tudzież małe Reparacye i Fxtra Expens. . . .	8,000	*Salvo Calculo* przed	
	Na Exercycyą Korpuſu	24,000	Kommiſſyą	
	Summa .	. .	301,593	
	Sprawunek na lat 9.			
3121	Pendentow . . . . . *a fl.* 6.	18,726		
3112	Torniſtrow . . . . 5.	15,560		
3045	Inſygnia na Czapki . . . . . 4.	12,180		
42	Paſow do Bębnow . . . . . 5.	210		
	Summa . .	46,676		
	Corocznie wchodzi do Kaſſy	. .	5,186	$6\frac{2}{3}$
	Sprawunki i Polowe Rekwizyta na lat 18.			
3121	Pałaſzow . . . . . . *a fl.* 15.	46,815		
3045	Pulwerflaſzow 18	54,810		
42	Bębnow 90	3,780		
	Ekwipaż Końſki dla 20. Furyerow . .	2,900.		
2	Namioty Haubwachowy i Brandwachowy. .	800		
5	Namiotow dużych, 1. na Kaplicę, 2. do Robot Rzemieślnikow i Laboratorium i dwa na Lazaret . . . . . , 500	2500		
312	Celtow dla Unter Officyerow i Gemeynow 72.	22,464		
624	Kociołkow . . . . 10.	6,240		
936	Sztuk Szańcowego Naczynia . . . 3.	2,808		
3121	Feldflaſz . . . . 3.	9,363		
	Na liny i kute koły do opaſania Parkow. .	500		
40	Chorągiewek dla Furyerow . . . . 6.	240		
3121	Torbow Chlebowych . . . . . 3.	9,363		
3121	Kocow Obozowych 12	37,452		
	Summa .	200,035		
	Corocznie wchodzi do Kaſſy	. .	11,113	$1\frac{2}{3}$
3223	Głow Korpuſu Artyleryi koſztuie rocznie .	. .	1,393,584	$8\frac{2}{3}$

Wypra-

Wyprawa Artyleryi Polowey dla 50. Batalionow Piechoty z Ammunicyą na iednę Kampanią będzie koſztować około, iak niżey wyrażono.

50	Sztuk 12funt: Harmat .	a fl. 10,000 -	500,000.	980,000.
50	. . 6funt: . .	4,000 -	200,000.	
100	. 3funt: , . .	2,000 -	100,000.	
20	. 8funt: Haubic .	4,000 -	80,000.	
220	Dział			
8	Zapaſowych Łożow do 12funt: Harmat	a fl. 800 - -		28,000.
8	. . . . . 6funt: . .			
16	. . . . . 3funt: .			
3	, ... 8funt: Haubic.			
35	Zapaſowych Łożow.			
7,500	kul i kartaczowych wyſtrzałow do 12funt: Harmat	a fl. 16 -	120,000.	284,000.
7,500	. . . . . 6funt: . .	8 -	60,000.	
20,000	. . . . , 3funt: . .	4 -	80,000.	
2,000	nabitych granatow 8funt Haubic .	12 -	24,000.	
37,000	Wyſtrzałow Harmatnych.			
1,650,000	Flintowych ładunkow dla piechoty a	gr: 3	165,000.	281,900.
24,000	funt: kul flintowych ołowianych - - -	18	14,400.	
16,800	funt: prochu . . . . -	fl. 1. 7½	21,000.	
3,600	funt: lontu	1 .	3,600.	
4,500	Sztuk Szancowego naczynia .	3 -	13,500.	
	Na zapaſowe żelaża, naczynia Rzemieślnicze, windy do Dział rożne materyały do Laboratorium liny wielorakie poſtronki, ſzpagat &c. . .		64,400.	
112	Wozow do 12funt: ładunkow .	a fl. 700 -	78,400.	329,800.
56	. . 6funt: . .	700 -	39,200.	
70	. . 3funt: . . .	700 -	49,000.	
40	. . 8funt: . .	700 -	28,000.	
125	. do flintowych ładunkow . .	700 -	87,500.	
20	. do 24000 funt: kul ołowianych .	600 .	12,000.	
12	. do 16,800 funt: prochu . .	600 -	7,200.	
3	. do 3,600 funt: lontu . .	600 -	1,800.	
18	. . do 4,500 ſztuk Szancowego naczynia . . .	600 -	10,800.	
26	- Pod windy do Harmat drzewa zapaſowe, węgle, naczynia Rzemieślnicze Laboratorium, &c. . . .	600 -	15,600.	
482	Wozow			
6.	Polowych kuźni z zupełnym naczyniem . .	a fl. 2000 -		12,000.
3316.	Chomontow z potrzebnemi do nich licami, kantarami oraz 879. ſiodeł dla Woźnicow 24. ſiodeł dla Szyr i Wagen-Mayſtrow wynieſie Summę			200,960.
	Summa . .			2,116.360.

Z tego wydatku rachunek iak nayściśleyſzy przed Kommiſſyą Woyſkową waruie ſię.

W ARSENALE WARSZAWSKIM

Znayduie się gotowych Dział.

12 Sztuk 12funt Harmat	.	a fl: 10,000	-	120,000.	
18 . 6funt	. . .	4,000	-	72,000.	300,000.
42 . . 3funt	. . . .	2,000	-	84,000.	
6 . . 8funt Haubic	. .	4,000	-	24,000.	
78 Dział.					

36. Wozow Ammunicyalnych . a fl: 700 -	25,200.	
1 Kuźnia Polowa	2,000.	33,320.
96 Chomontow z potrzebnemi do nich licami, kantarami, oraz 33. siodeł dla Woźnicow .	6,120.	

Od Ur: Małachowskiego Marszałka Seymowego i Konf: Kor:

12 Harmat . 3funt: . . a fl: 2,000 - 24,000

Od Ur: Potockiego Generała Artyleryi Koronney.

24 Sztuk Harmat - 3funt: . a fl: 2,000 - 48,000.

Od Ur: Potockiego Starosty Olsztyńskiego Pułkownika Korpusu Artyleryi.

6 Sztuk 3funt: Armat . . a fl: 2,000 - 12,000,

Od Regimentu Pieszego pod Imieniem Krolewicza Szeffostwa Ur: Wodzickiego.

2Sztuk 3funt: Armat . . a fl. 2,000 - 4,000.

Summa 421,320.

REKAPITULACYA.

Wyprawa Artyleryi Polowey dla 50. Batalionow piechoty wraz z Ammunicyą na iednę Kampanią rachuiąc na każdą 12funt: i 6funt: Armatę po 150, ładunkow a do 3funt: po 200, do Haubicy po 100, &c. potrzebuie Summy . . . . . . 2,116,560.

Wytrąciwszy co się teraz w Arsenale Warszawskim znayduie, tudzież Działa zwyż wyrażone w Ofierze dane, co uczyni . . 421,320.

Trzeba więc funduszu . 1,695.040

OBJASNIENIE

Summy Zł: 282,506. gr: 20. na przyſpoſobienie nowych Armat Wozow &c. potrzebney.

Podług wyſzczegulnienia powyżſzego Expenſy na pierwſzą wyprawę Woyſka złożonego z 50, Batalionow Piechoty i potrzebney do niey Artyleryi Polowey rachuiąc na każdy Batalion iednę Armatę 12funt: iednę 6funt: a dwie 3funt: do całey zaś piechoty, 20. Haubic, 6, Kuźni polowe, Ammunicye na iednę tylko Kampanią nie odbycie potrzebne, narzędzia Szańcowe, tudzież 484. Wozow Ammunicyalnych i Tranſportowych, 3,316. chomontow ze wſzyſtkiemi potrzebami do zaprzęgu, *inclusive* 903. ſiodeł, wytrąciwſzy to wſzyſtko co ſię iuż aktualnie znayduie w Arſenale Warſzawſkim przyſpoſobionego niemniey wyrażone powyżey w Ofierze dane Armaty potrzebna ieſt Summa Zł: 1,695,040. ktorą na lat 6. rozłożywſzy wypada Summa Zł: 282,506. gr: 20. funduſzu potrzebnego.

Kiedy iuż wyrażone ſprawunki uſkuteczniona będą, ta Summa używaną bydź ma podług rozrządzenia, iakie udecydowane będzie.

Oprocz tego należy do pierwſzey wyprawy, czyli przed ruſzeniem w pole 2. Konowałow, 12. Wagen-Mayſtrow, 12. Sztyr-Mayſtrow, 879. Woźnic, 5340. koni co wſzyſtko pod ten czas z Extraordynaryinego Funduſzu Woyſkowego, dodane i utrzymywane bydź powinno.

Nadewſzyſtko zlecamy Kommiſſyi Woy: Oboyga Narodow aby były wyſtawione Magazyny, beſpieczne od ognia, tak na ſkład prochow, iako też chowanie wſzyſtkich Artyleryczych ſprzętow wzwyż wzmiankowanych, i z czaſem pomnożonemi bydź powinnych, tudzież obſzernieyſza Ludwiſarnia, pomieſzkania i mieyſca przyzwoite Warſztatom rożnego gatunku Rzemioſł.

Ponieważ dla wysłużonych Officyerow był przy Artyleryi Funduſz Zł: 18,252. i z takowego Funduſzu odbierali penſyą teraz zaś ten Funduſz z pod Korpuſu Artyleryi przenoſi ſię i włącza do funduſzu generalnego Inwalidow, z warunkiem że ci penſyowani Officyerowie zwyż wyrażonego funduſzu Inwalidowego 18 252. każdy ſwą należytość, iąką dotąd bierze, do życia odbierać będzie z funduſzu generalnego Inwalidow.

Aże do Artyleryi potrzebni ſą Officyerowie umieiętni, i zdatni ktorych uformowanie i uſpoſobienie, kilkoletniey Aplikacyi wyciąga, przeto obowiązkiem będzie tegoż Korpuſu ſtarać ſię, o zaciągnienie Cudzoziemcow umieiętnych i zdatnych, dla ktorych Awans rowny z rodowitemi zapewnia ſię, a to tylko ściągać ſię ma do Korpuſow Artyleryi i Inzinierow.

KOMPUT I PŁACA
Korpusu Inzynierow.

Głowy.			Złote	Summa Złote	Summa Gr:
1	Szeff		10,000		
1	Pułkownik		10,000		
1	Podpułkownik		8,000		
4	Kapitanow	*a fl.* 4000	16,000		
6	Porucznikow	1675.	10,050		
6	Pod-Porucznikow	1470.	88,20		
8	Konduktorow z Mundurami	720.	57 60		
1	Felczer		648		
15	Unter-Officyerow	432.	64,80		
20	Minierow	240.	48,00		
30	Saperow	240.	72,00		
	Woz 4. konny prowiantowy		10,00		
93	Głow *Summa*			88,758	
	Na wielki Mundur dla 16. Unter Officyerow *inclusive* Felczera	*a fl.* $52\frac{1}{2}$.	840		
	Na wielki Mundur dla 50. Gemeynow	37.	1,850		
	Na mały Mundur dla 66. Głow	32.	2,112		
	Na 66. Płaszczow a 28. co lat 4. sprawuiąc corocznie wchodzi do Kaſſy po	7.	462		
	Na Medycynę dla 74. Głow	3	222		
	Na utrzymanie ochędostwa i reperacyą Rekwizytow na 66. głow	4.	264		
	Na sprzęty Lazaretowe		200		
	Summa			5,950	
	Sprawunki na lat 9.				
66	Pendentow	*a fl.* 6.	396		
66	Tornistrow	5.	330		
65	Insygnia na czapki	4.	260		
	Summa		986		
	Corocznie wchodzi do Kaſſy		109		$16\frac{1}{3}$
	Sprawunki na lat 18.				
66	Pałaszow	*a fl:* 15.	990		
50	Patrontaszow	18.	900		
7	Celtow	72.	504		
14	Kociołkow	10.	140		
21	Sztuk Szańcowego naczynia	3.	63		
66	Flasz blaszanych	3.	198		
	Summa		2.795		
	Corocznie wchodzi do Kaſſy		155	. .	$8\frac{1}{7}$
93	Głow Korpusu Inzynierow kosztuie na Rok		.	94,972	25

Inzynierowie w czasie pokoiu użytemi bydź maią do wymiaru Kraiu, robienia Kart Geograficznych i Topograficznych, opisywania Rzek i prostowania Drog i t. d.

SZKOŁA

SZKOŁA
KORPUSOW
ARTYLERYI Y INZYNIEROW.

Głowy		Summa Złote	Złote
1	Dyrektor Szkoły Artyleryczney	5,000	
1	Profeſſor Matematyki wyżſzey Klaſſy . .	4,000	
1	Repetytor niżſzey Klaſſy	2,000	
1	Profeſſor Artyleryczney wyżſzey Klaſſy . .	4,000	
1	. . . . . niżſzey Klaſſy . .	2,000	
1	Profeſſor do ręcznych Ryſunkow . . .	3,000	
1	Pod Profeſſor dla Inzynierow	2,000	
1	Pod Profeſſor dla woiennych i ochotnych ogni .	2,000	
1	Profeſſor do Mapp Geograficznych i Typograficznych . . . } Dla Korpuſu	4,000	
1	Do Fortyfikacyi . . . } Inzynierow.	4,000	
	Na utrzymanie Szkoły Artyleryczney, Inſtrumenta, Papier, Farby i Ołowki, Opał i t.d. . .	4,000	
	Na utrzymanie Szkoły Korpuſu Inzynierow, Inſtrumenta, Papier, Farby Ołowki, Opał i t.d. i extra Expens Korpuſu Inzynierow . . .	6,000	
10	Głow Szkoły *Summa* .	.	42,000

Szkoła Korpuſu Artyleryi i Inzynierow niníeyſzym Etatem uſtanowiona ma bydź, przez Kommiſſyą Woyſkową podzielona na Szkołę w Warſzawie i w Kamieńcu.

REKAPITULACYA.

3223	Głow Korpuſu Artyleryi Koronney wynoſi płacy roczney	1,393,584	9⅔
93	Korpuſu Inzynierow	94,972	25⅓
10	Szkoły Korpuſu Artyleryi i Inzynierow . .	42,000	
	Wyprawa Artyleryi Polowey, koſztuie Summę Zł 1,695,040. ktorą na lat 6. rozłożywſzy wypada na Rok Summa, ...	282,506	20
3326	Głow Artyleryi Koronney koſztuie ogułem na Rok	1,813,063	24⅔

KOMPUT I PŁACA

Jednego Regimentu Pieſzego Polowego z 12. Kompanii od 176. Głow złożonego na 3. Bataliony dzielącego ſię.

Głowy.		Złote	gr:	Summa Złote	Summa gr:
	SZTAB WYŻSZY I NIŻSZY.				
1	Szeff	10,000			
1	Pułkownik	5,000			
1	Podpułkownik	4,000			
2	Maiorow . . . . *a fl.* 3000.	6,000			
1	Regiment-Kwatermiſtrz . . .	1,800			
1	Audytor	2,000			
3	Adjutantow . . . *a fl.* 1500.	4,500			
1	Kapelan	600			
1	Regiments-Felczer , ...	2,400			
12	Felczerow Mieſięcznie . . . 54.	7,776			
1	Sztabs-Furyer . . . . 40.	480			
	Na konia dla tegoż	250			
12	Podchorążych . . . . 30.	4,320			
1	Regiments Doboſz . . . . 32.	384			
1	Puſkarz . , . . . 54.	648			
1	Wagen Mayſter . . . . 30.	360			
	Na konia dla tegoż	250			
1	Profos . . . . 25.	300			
1	Mayſter do Oſady . . . . 54.	648			
1	Pod-Profos	227			
	2. Wozy 4. konne Sztabowe, 1 pod Archiwum i Kaſſę, 2gi pod Aptekę i Sprzęty Lazaretowe. . . 1000.	2,000			
43	Głow . *Summa* ,			53,943	
	W KOMPANIACH.				
7	Kapitanow z Kompaniami i 5. Sztabowe Kompanie . . . . *a fl.* 3000.	36,000			
3	Sztabs Kapitanow . . . 2000.	6,000			
12	Porucznikow . . . . 1500.	18,000			
12	Pod-Porucznikow . . . . 1200.	14,400			
12	Chorążych . . . . . 1080.	12,960			
12	Feldfeblow Mieſięcznie *a fl.* 36. . 432.	5,184			
12	Sierzantow . . . 32. g:12. 384$\frac{4}{5}$.	4,665	18		
12	Furyerow } . . 25. 300.	32,400			
96	Kapralow }				
24	Cieślow umieiętnych . 16 . 192.	4,608			
36	Doboſzow . . . . 14 . 168.	6,048			
1872	Gemeynow . . 14 . 168.	314,469			
	12. Wozow 4. Konnych Kompanicznych i 12. koni Furyerſkich. . . 1350.	15,000			
2110	Głow w Kompaniach *Summa*			469,761	18
2153	Głow iednego Regimentu Polowego				
	Latus , ...			523,704	18.

		Złote	Summa Złote	Summa Gr:
	Transport Lateris .	. . .	523,704	18
	Na Medycynę dla 19. głow niższego Sztabu 144. Unter Officyerow 36. Doboszow 24 Cieślow 1872. Gemeynow ogułem 2095. Głow . . *a fl.* 3.	6,285		
	Na sprzęty Lazaretowe i utrzymanie onychże na tyleż głow . . . . . 2.	4,190		
	Na Reperacyą Broni i Ledererku na 2092. głow 4.	8,368		
	Na ochędostwo kredę i farbę na 2092. głow 2.	4,184		
	Na Szarf Ammunicyą corocznie . . .	2,720		
	Na Exercerunkową Amunicyą co rocznie na każdego żołnierza 8. razy z ogniem po 18 ładunkow na raz	10,238		
	Na Extra Expens Dzienniki, Expedycye .	2,000		
	Summa ,		37,985	
	Sprawunek Munduru.			
	Na wielki Mundur dla Sztabs-Furyera, Regiments. Dobosza, Wagen-Maystra, 12. Felczerow, 144. Unter-Officyerow ogułem, 160. głow . *a fl.* 53.	8,160		
	Dla 1932. Cieślow, Doboszow i Gemeynow 37.	71,484		
	Na przymundur corocznie wydawać się maiący dla 2092. głow . . . . . . 32.	66,944		
	Na płaszcze po 28. Zł: co lat 4. sprawować się maiące na 2092. Głow corocznie wchodzi do Kassy po Zł: . . . . 7.	14,644		
	Summa .		161,232	
	Sprawunek na lat 9.			
2092	Pendentow . . . . . *a fl* 6.	12,552		
37	Pasow do Bębnow . . . . . 5.	185		
2040	Flintpasow i Fandeklow . . . 3.	6,120		
2092	Tornistrow . . . . 5.	10,460		
	Summa .		29,317	
	Corocznie wchodzi do Kassy		3,257	13½
	Sprawunek na Lat 18.			
146	Ładownic Unter Officyerskich *inclusive* dwoch dla niższego Sztabu . . *a fl.* 12.	1,752		
1896	Patrontaszow żołnierskich . . . 18.	34,128		
2040	Flint z bagnetami . . . . . 36.	73,440		
2092	Pałaszow . . . . 11.	23,012		
37	Bębnow . . . . 90.	3,330		
14	Par pistoletow dla Sztabs-Furyera Wagen-Maystra i 12. Furyerow . . . 24.	336		
24	Siekier i fartuchow Ciesielskich . . 32.	768		
	Summa .	136,766		
	Corocznie wchodzi do Kassy	. . .	7,598	2⅓
	Latus. .	. . .	733,777	4⅓

			Summa	
		Złote	Złote	Gr:
	Transport Lateris -	-	733,777	$4\frac{2}{3}$.
	Polowe Rekwizyta na lat 18.			
2	Namioty duże lub 10. Celtow i 1. Officyerſki dla Warty Chorągwianey i ogniowey .	800		
1	Namiot na Kaplicę	500		
3	Namioty Lazaretowe . . *a fl.* 500	1,500		
220	Celtow po 18. na Kompanią i 4. dla niżſzego Sztabu . . . . *a fl.* 80.	17,600		
440	Kociołkow . . . . . 10.	4.400		
660	Sztuk ſzancowego naczynia . . . 3.	1,998		
2092	Flaſz blaſzanych . . . , 3.	6,276		
26	Płaſzczow na ſkład broni . . 36.	936		
24	Chorągiewek do wytknięcia Obozu . . 6.	144		
2092	Kocow Obozowych . . . , 12.	25,104		
2092	Torbow prowiantowych z rzemiennym paſem . . . . 3.	6.276		
	Summa -	65.534		
	Corocznie wchodzi do Kaſſy .		3,640	$23\frac{1}{3}$
2156	Głow iednego Regimentu koſztuią rocznie . . .		737.417	28

Jedna Kompania ſkłada ſię.

1	Kapitan
1	Porucznik
1	Podporucznik
1	Chorąży
1	Feldfebel
1	Szerzant
1	Furyer
8	Kapralow
2	Cieślow umieiętnych
3	Doboſzow
156	Gemeynow
	Woz 4. konny Kompaniczny i Koń Furyerſki
176	Głow.

Nota Podchorążowie i Felczerowie przy niżſzym Sztabie położeni.

KORPUS

KORPUS STRZELCOW.

Strzelcy gdy się we wszystkich Woyskach znayduią, i są potrzebni do formowania Korpusu Awant-Gwardyi rezerwy lub zasłony Woyska, przeto formuią się 4. Bataliony Strzelcow oddzielne z 16 Kompanii do każdey Dywizyi po iednym Batalionie ktore w czasie woienney wyprawy, gdyby zostały w ieden Korpus złączone miałyby swoy Sztab i Pułkownika komenderuiącego przeto kładzie się przy Batalionie.

1wszym Pułkownik iako Komendant.
2gim Podpułkownik.
3cim i 4tym Maiorowie.

KOMPUT I PŁACA.

KORPUSU STRZELCOW.

Głowy	Sztab Wyższy i Niższy.		Złote	Gro:	Summa Złote	Gro:
1	Pułkownik		5,000			
1	Podpułkownik		4,000			
2	Maiorow	a fl. 3000.	6,000			
4	Adjutantow	1,500.	6,000			
4	Batalions-Felczerow	1,200.	4,800			
4	Sztabs Furyerow	480.	1,920			
	Na konia dla tychże	250.	1,000			
16	Felczerow	648.	10,368			
4	Puskarzow ze wszystkim	648.	2,592			
4	Podprofosow	227.	908			
	4 Wozy 4. konne Sztabowe pod Kassę, Archiwa Aptekę i sprzęty Lazaretowe	1,000.	4,000			
40	Głow	*Summa*			46,588	
	w KOMPANIACH.					
12	Kapitanow z Kompaniami i 4 Sztabowe Kompanie	a fl. 2,000	48,000			
4	Sztabs-Kapitanow	2,000.	8,000			
16	Porucznikow	1,500.	24,000			
16	Podporucznikow	1,200.	19,200			
16	Chorążych	1,000.	16,000			
16	Feldfeblow	432.	6,912			
16	Serżantow	388$\frac{4}{5}$	6,220	24		
112	Furyerow i Kapralow	300	33,600			
32	Trębaczow	300.	9,600			
2112	Strzelcow	168.	354,816			
	16 Wozow 4. konnych kompanicznych	1,000.	16,000			
	Na 16. koni Furyerskich	250.	4,000			
2392	Głow	*Summa*			546,348	24
2392	Głow Korpusu Strzelcow.					
	Na Medycynę dla 4. Sztabs Furyerow 4. Puskarzow 4. Podprofosow 144. UnterOffic: 32 Trębaczow 16 Felczerow 2112. Strzelcow ogołem 2316. głow	a fl. 3.	6,948			
	Na utrzymanie Lazaretu na Głow 2316.	2.	4,932			
	Na reparacyą broni i Liderwerku na Głow 2292,	4.	9,168	24		
	Na Szarf Ammunicyą corocznie		3,013	10		
	Na Exercerunkową Ammunicyą z strzelaniem do celu na 2112. Sztrzelcow po 50. wystrzałow		10,700	24		
	Na Extra Expens Dzienniki i Expedycye		2,000			
		Summa			36,462	4
		Latus			629,398	28

		Złote	Summa Złote	Summa Gr:
	Transport Lateris .		629,398	28
	SPRAWUNEK MUNDURU.			
	Na Wielki Mundur dla 4. Sztabs Furyerow 16. Felczerow, 144. Unter-Officyerow, 32. Trębaczow ogułem 196. Głow. . . . . *a fl.* 51.	9,996		
	Na tenże dla 2112. Strzelcow . . 37.	78,144		
	Na przymundur dla 2308 Głow . . . 32.	73,856		
	Na 2,308. Płaszczow a 28. co lat 4. sprawując wchodzi corocznie do Kassy. . . 7.	16,156		
	Summa .		178,152	
	Sprawunek na lat 9.			
2316	Pendentow dla 4. Sztabs Furyerow, 4. Puszkarzow, 16. Felczerow, 144. Unter Officyerow 32. Trębaczow, 2112. Strzelcow. *a fl.* 6.	13,896		
2256	FlintPasow 144. UnterOfficyerskich i 2112. Strzeleckich . . . . . . 3.	6,768		
2316	Tornistrow . . . . . 3.	11,580		
32	Trąb . . . . . . 54.	1.728		
	Summa .	33,972		
	Corocznie wchodzi do Kassy. .		3,774	20
	Sprawunki i Polowe Rekwizyta na lat 18.			
2256	Sztuk broni Strzeleckiey gwintowey *a fl.* 54.	121,824		
2256	Ładownic z kartuzami 12,	27.072		
2316	Pałaszow . . . . . . 16.	37,056		
20	Par pistoletow Furyerskich . . 24.	480		
2256	Pistoletow Strzeleckich poiedynczych . 12.	27,072		
16	Celtow 12. małych wartowych i 4. Lazaretowe duże, ...	2,800		
244	Celtow po 15. do Kompanii i 4. do niższego Sztabu . . . . . . 80.	19.520		
488	Kociołkow . . . . . . 10.	4.880		
2316	Flasz blaszanych . . . . . 3.	6,948		
732	Sztuk Szańcowego Naczynia . . 3.	2,196		
36	Płaszczow do składania broni . . 36.	1,296		
32	Chorągiewek Furyerskich . . . 6.	192		
2316	Kocow Obozowych . . . . 12.	27,792		
2316	Torbow Prowiantowych. . . . 3	6.948		
	Summa .	286,076		
	Corocznie wchodzi do Kassy	.	15.893	$3\frac{1}{3}$
2392	Głow Korpusu Strzelcow kosztuie rocznie .		827,218	$21\frac{1}{3}$

	Jedna Kompania Strzelcow składa się.
1	Kapitan
1	Porucznik
1	Podporucznik
1	Chorąży
1	Feldfebel
1	Sierżant
7	Kapralow *inclusive* Furyera
2	Trębaczow
132	Strzelcow
	Woz 4. konny Prowiantowy i koń Furyerski
147	Głow iedney Kompanii Strzeleckiey.

KOMPUT I PŁACA.
Jedney Chorągwi Węgierſkiey przy Buławach Wielkiey, i Polney.

Głowy.		Złote	Summa Złote	Summa Gr.
1	Kapitan	3,000		
1	Porucznik	1,500		
1	Chorąży	1,000		
1	Feldfebel	432		
1	Szerżant	360		
1	Furyer	300		
3	Kapralow . . . . a fl. 300.	900		
1	Felczer	648		
3	Doboſzow }			
60	Gemeynow } . . . . . 168.	10,584		
	Woz 4. konny i koń Furyerſki	1,250		
73	Głow Summa .		19,974	
	Na Medycynę dla 70. Głow . a fl. 3	210		
	Na utrzymanie Lazaretu na 70. głow . 2	140		
	Na reparacyą broni i Lederwerk . . 4.	280		
	Na ochędoſtwo, kredę i farbę . . 2.	140		
	Na Szarff i Exercerunkową Ammunicyą .	412		
	Na Extra Expens Dzienniki Expedycye .	120		
	Summa .		1,302	
	Sprawunek Munduru.			
	Na wielki Mundur dla 6. Unter Officyerow i Felczera . . . . a fl. 51.	357		
	Na wielki Mundur dla 3. Doboſzow i 60. Gemeynow . . . . . 37.	2,331		
	Na mały Mundur dla 70. Głow . 32.	2,240		
	Na 70. Płaſzczow a fl. 28. co Lat 4. ſprawiąc wchodzi corocznie do Kaſſy po . 7.	490		
	Summa .		5,418	
	Sprawunek na lat 9.			
70	Pendentow . . . . a fl. 6	420		
3	Paſſy do bębnow 5	15		
70	Flintpaſow i Fandeklow . . . 3.	210		
70	Torniſtrow . . . . . 5.	350		
	Summa .	995		
	Corocznie wchodzi do Kaſſy		110	$16\frac{2}{3}$
	Sprawunki i Polowe Rekwizyta na lat 18.			
70	Sztuk broni z bagnetami . . a fl. 36.	2,520		
70	Pałaſzow . . . . . . 11.	770		
3	Bębny . . . . 90.	270		
6	Ładownic Unter-Officyerſkich . . . 12.	72		
60	Patrontaſzow Zołnierſkich . . . 18.	1,080		
9	Celtow *incluſive* Wartowego i Lazaretowego 80.	720		
18	Kociołkow . . . . . 10.	180		
21	Sztuk Szańcowego naczynia . . 3.	63		
70	Flaſz blaſzanych . . . . 3.	210		
1	Płaſzcz na ſkład broni	36		
2	Chorągiewek Furyerſkich . . . 6.	12		
70	Torbow prowiantowych z rzemiennym paſem 3.	210		
	Summa .	6,143		
	Corocznie wchodzi do Kaſſy	.	341	$8\frac{1}{2}$
73	Głow iedney Chorągwi Węgierſkiey koſztuie	.	27,145	25
146	Głow w dwoch chorągwiach . . .	.	54,291	20

TABELLA GENERALNA.

Komputu i Płacy Woyska Koronnego.

Głowy.		Złote	Gr:	Summa Złote	gr:
45	Sztab Generalny i Officyaliści Kommiſſyi Woyſkowey	537,726			
	KAWALERYA.				
1819	1wſza Brygada Kawaleryi Nar: . .	1,265,667	19		
1819	2ga	1,265,667	19		
1819	3cia , ...	1,265,667	19		
1819	4ta . . . . . . ,	1,265,667	19		
1819	5ta	1,265,667	19		
1819	6ta	1,265,667	19		
1819	7ma	1,265,667	19		
1819	8ma	1,265,667	19		
465	Regiment Gwardyi konney Koronney iak ſię teraz znayduie . . .	471,900			
1369	Pułk przedniey Straży pod Imieniem Krolowey Szeff Ur: Karwickiego . .	846,277	19		
1369	Buławy Wielkiey } Szeff bez płacy.	836,277	19		
1369	Buławy Polney } Szeff bez płacy.	836,277	19		
1369	Szeff Ur: Byſzewſkiego Generała Maiora	846,277	19		
1369	Ur: Xcia Jozefa Lubomirſkiego . .	846,277	19		
21,862	Głow *Summa* .			14,808,629	7
	PIECHOTA.				
1553	Regiment Gwardyi Pieſzey, iak ſię teraz znayduie	743 497	20		
3326	Korpus Artyleryi Koronney . .	1,813,063	24$\frac{2}{3}$		
2153	Regiment Pieſzy Krolowey Szeff Ur: Ozarowſkiego	737,417	28		
2153	- - Pod Imieniem Krolewicza Ur: Wodzickiego	737,417	28		
2153	- - Pod Imieniem Krol: Ur: Czapſkiego	737,417	28		
2153	- - Buławy Wielkiey } Szeffoſtwa bez Gaży	727,417	28		
2153	- - Buławy Polney } Szeffoſtwa bez Gaży	727,417	28		
2153	- - Fizylierow Szeff } Szeffoſtwa bez Gaży - - -				
	- - Artyleryi Koron: } Szeffoſtwa bez Gaży	727.417	28		
2153	- - Łanowy Ur: Brodowſkiego . .	737,417	28		
2153	- . Ur: Potockiego Sſty Szczerzeckiego	737,417	28		
2153	- - Ur: Raczyńſkiego Generała Maiora	737,417	28		
2153	- - Ur: Działyńſkiego Pułkownika -	737,417	28		
2153	- - Ur: Ilińſkiego Pułkownika . .	737,417	28		
2153	- - Ur: Malczewſkiego Pułkownika .	737,417	28		
2153	- - Ordynacyi Oſtrogſkiey Ur: Xcia Michała Lubomirſkiego Generała Maiora 180,000. ktore z teyże Ordynacyi bierze potrącaią ſię	557,417	28		
2153	- - Imienia Potockich	737.417	28		
2155	- - } Nowo erygować ſię maiące	737,417	28		
2153	- - } Nowo erygować ſię maiące - -	737,417	28		
2153	- - } Nowo erygować ſię maiące	737,417	28		
146	Dwie Chorągwie Pieſze Węgierſkie Buławy Wielkiey i Polney	54,291	20		
2392	4. Bataliony Strzelcow z 16 Kompanii złożone nowo erygować ſię maiące . .	827,218	21$\frac{2}{3}$		
44.021	Głow *Summa* .			15,764.176	22
65,928	Głow Woyſka w Koronie Summa ogulna .			31,110,531	29

Batalion Fizylierow gdy iuż w liczbie Regimentow Pieſzych ieſt powrocony przeto do tegoż Regimentu tylo Sztabs-Officyerow, iak i w innych Regimentach Pieſzych mieć chcemy, wyiąwſzy Szeffa Gener: Artyleryi, ktory podług Etatu w Tabelli umieſzczony ieſt bez Gaży.

TABEL-

SZTAB GENERALNY.

WOYSK W. X. LITEWSKIEGO.

Głow		Summa Złote	Złote
1	Hetman Wielki Litewſki	60,000	
1	Hetman Polny Litewſki	40,000	
1	Piſarz Polny Litewſki	15,000	
1	Strażnik Wielki Litewſki *ad aſcenſum vel deceſſum* teraźnieyſzego Poſſeſſora	14,000	
1	Oboźny Wielki Litewſki		
1	Generał Artyleryi Litewſkiey z Dobr Lipniſzki i Gieranowey płatny, *ad mentem* Konſtytucyi 1775 i 1776. Anni		
	Co tylko teraźnieyſzemu Urodzonemu Xciu Sapiehże Generałowi Artyleryi Litewſkiey ſłużyć ma *a poſt aſcenſum vel deceſſum* na penſyą dla Generała Artyleryi Litewſkiey rowno iak dla Koronnego 30,000 Zł: Pol: ze Skarbu Litewſkiego rowno go opłacać ſię powinną wyznaczaiąc Dobra Lipniſzki, Gieranowey, Moſtowicze, Remizowo, Antokol, ze wſzyſtkiemi przyległościami Kommiſſyi Skarbowey Lit: obiąć, i przez Licytacyą iak inne Krolewſzczyzny *plus offerenti* puſzczać zlecamy. Dochod zaś z takowych Dobr, na potrzeby Artyleryi i Woyſka, obracany będzie za Rekwizycyą Kommiſſyi Woyſkowey przez Komm: Skarbu Lit:		
1	Generał Inſpektor	12,000	
	Generała Inſpektora dziſieyſzego patentowanego Ur: Pawła Grabowſkiego Staroſtę Wołkowyſkiego przy Randze i penſyi zoſtawuiąc *poſt deceſſum vel aſcenſum* tegoż Urząd Inſpektora uchylaiąc penſyą iego, do Skarbu R. P. należeć deklaruiemy a obowiązki Urzędu upatrzonym przez ſiebie Officyerom Kommiſſya Woyſkowa, polecać będzie, Funduſzu zaś po Inſpektorach Koronnych wakuiącego na nadgrodę proporcyonalnie użyie.		
1	Strażnik Polny	6,000	
1	Oboźny Polny	4,000	
2	Generałow Leytnantow Dywizyami komenderuiących *a fl.* 18,000.	36,000	
	Dla Generała przy boku Nas Krola podług Konſt: 1778. Roku.	6,000	
4	Generałow Maiorow w Dywizyach Komenderuiących *a fl.* 12,000.	48,000	
4	Adjutantow Hetmańſkich . . . . *a fl.* 3000.	12,000	
	Co ſię tycze Rangi i Awanſu przepis tenże ſam co i dla Adjutantow WW. Hetmanow Koronnych ſłużyć ma.		
2	Bunczucznych Hetmańſkich *ad vitæ tempora* teraźnieyſzych *a fl.* 3,000.	6,000	
	Prawo zaś o Bunczucznych WW. Hetmanow Koronnych i do Litewſkich rościągamy.		
	Teraźnieyſzemu Stanowniczemu i Sędziemu Woyſkowemu po 2000. Zł: z funduſzu Inwalidow *ad vitæ tempora* zapewniaiąc te Urzędy znoſiemy.		
	Na Doktora Woyſkowego Sztabs Chirurga, Chirurgow i wyſłanie za Granicę uczniow końcem wydoſkonalenia ich w nauce Chirurgii. . . .	12,200	
21	Głow *Summa* .		271,200

Officyaliści Kommissyi Woyskowey z Skarbu Lit: płatni:

Głow:		Summa Złote	Złote
1	Pisarz Woyskowy Lit: z Rangą Rotmistrza Kawaleryi Narodowey podług Konstytucyi 1776. Roku.	9,000	
1	Regent Woyskowy Lit: podług Konstytucyi 1776. Roku	2,500	
	Pensyą Regenta Woyskowego porownywaiąc z pensyą Regenta Koronnego fundusz na to z Kassy extra Expensy naznaczamy ostrzegaiąc aby z tego funduszu żadne pensye, ani culagi na stancye dawane nie były dla innych Officyalistow teyże Kommissyi Woyskowey		
1	Generał Audytor, *ad vitæ tempora* teraźnieyszego	2,500	
1	Generał Adjutant Lit: z Rangą Podpułkownika	4,000	
	Co się tycze Rangi i Awansu teraźnieyszego i dalszych Adjutantow Konstytucyą Koronie służącą i na Prowincyą W. X. Lit: rościągamy.		
1	Exercyer Mayster *ad vitæ tempora* teraźnieyszego	4,000	
1	Kassyer Woyskowy *ad vitæ tempora* teraźnieyszego	4,000	
	Na Regenta Likwidacyinego z Skarbu Littewskiego. *a fl.* 2100 } Na Kancellarzystow Kopistow Aplikantow z Skarbu Litewskiego. 8000. }	10,000	
	Na Extra Expens Kommissyi Woyskowey z Skarbu Litewskiego *Salvo Calculo*	15,000	
6	Głow *Summa*		51,000

KOMPUT I PŁACA

Jedney Brygady Kawaleryi Narodowey z 16. Chorągwi Szwadronowych od 150. koni złożoney.

Głowy.		Złote	gr:	Summa Złote	Summa gr:
	SZTAB WYŻSZY I NIŻSZY.				
1	Komendant Brygadyer . . . . ,	10,000			
1	Vice Brygadyer	8,000			
3	Maiorow . . . . . *a fl.* 6500.	19,500			
1	Kwatermiſtrz . , . . .	2,000			
1	Audytor	2,000			
2	Adjutantow . . . *a fl.* 1800.	3,600			
1	Kapelan	600			
1	Sztabs-Felczer	2,400			
1	Sztabs-Furyer	734	$7\frac{1}{2}$		
1	Paukier	734	$7\frac{1}{2}$		
1	Sztabs-Trębacz	734	$7\frac{1}{2}$		
1	Wagen Mayſter	602	$7\frac{1}{2}$		
1	Profos	602	$7\frac{1}{2}$		
2	Puſkarzow . , . . 648.	1,296			
2	Konowałow . . . . 602.	1,204			
1	Pod-Profos	227			
	2. Wozy 4. konne Sztabowe, pod Archiwum, Kaſſę, Aptekę i Sprzęty Lazaretowe. . . . . . 1000.	2,000			
21	Głow *Summa* .			56,234	$7\frac{1}{2}$
	W CHORĄGWIACH. . .				
16	Rotmiſtrzow bez Gaży . . .				
16	Porucznikow . . . . . 3400.	54,400			
16	Pod-Porucznikow . . . 2000.	32,000			
16	Chorążych . . . . . 1600.	25,600			
64	Namieſtnikow 1,000	76,800			
16	Namieſtnikow Sztandarowych . 1000.	16,000			
1024	Towarzyſtwa z utrzymywaniem Szeregowych z końmi bronią, Mundurem, lenungem, Furażem . . 1200.	1,228,800			
	Chociaż ſię nie zagradza Towarzyſtwu ſtawienia ſowitych Pocztow na mieyſcu ſwoim podług opiſania Praw 1786. Kommiſſya iednak Woyſkowa dla rowney liczby głow we wſzyſtkich Chorągwiach obligowaną będzie zamierzyć liczbę, do ktorey ſtoſownie Towarzyſze przy Chorągwiach ſłużyć maią, a to dla iednoſtayney formacyi Szwadronow, połowa iednak koniecznie ſowitych Pocztow bydź powinna.				
16	Wachmiſtrzow . . . *a fl.* 734.	11,744			
16	Furyerow }				
96	Kapralow } 144 Głow . . . . $602\frac{1}{2}$.	86,724			
32	Trębaczow }				
1024	Szeregowych z 1200: Zł: utrzymywanych				
16	Felczerow . . , . 770.	12,320			
16	Kowalow)				
16	Siodlarzow) . , . . . 500.	16,000			
	16. Wozow 4. konnych Chorągwianych 1000.	16,000			
2400	Głow *Summa* .			1,576,388	$7\frac{1}{2}$
2421	Głow iedney Brygady *Latus* .			1,632,622	$4\frac{1}{5}$

		Złote	Gr:	Summa Złote	Summa Gr:
	Transport Lateris .			1,632,622	$7\frac{1}{2}$
	Na Medycynę dla głow 10. niżſzego Sztabu 128. Unter Officyerow 32. Trębaczow 1024. Szeregowych, 16. Felezerow, 16. Kowalow 16. Siodlarzow, ogułem 1242. głow . *a fl.* 3.	3,726			
	Na utrzymanie Lazaretu dla tyleż głow . 2	2,484			
	Na Szarf i Exercerunkową Ammunicyą . .	6,407	18		
	Na Extra Expens Dzienniki, i Expedycye .	2,000			
	Funduſz na upadłe konie Towarzyſkie w czaſie Muſtry i Manewrow	24,000			
	Summa ,			38,617	18
	Polowe Rekwizyta na lat 18.				
2	Namioty duże lub 10. Celtow i 1. Officyerſki dla Warty Sztandarowey ogniowey	800			
1	Namiot na Kaplicę	500			
2	Namioty Lazaretowe . . *a fl.* 500.	1,000			
Celtow 354	{ Dla Namieſtnikow Sztandarowych Towarzyſtwa 14. Celtow na Chorągiew, rachuiąc na iednę Brygadę 224. Celtow. *a fl:* . . . . . . , 80. Dla UnterOfficyerow, Felczerow. Trębaczow, Szeregowych, Kowalow, Siodlarzow na Chorągiew po 8. Celtow rachuiąc a 2. do niżſzego Sztabu 130. Celtow na iednę Brygadę. }	28,320			
1241	Flaſz Blaſzanych . . . . *a fl.* 3,	3,723			
360	Kociołkow . . . . 10.	3,600			
614	Sztuk Szańcowego naczynia 130. Rydlow, 130. motyk, 354. toporkow . . 3.	1,843			
18	Płaſzczow na ſkład broni . . . 36.	648			
	Na liny do Obozu, kute koły i torby do Obroku	800			
33	Trąb 54	1,782			
32	Chorągiewek do wytknięcia Obozu . 6.	192			
	Kuźnia polowa	1,200			
	Summa ,			44,407	
	Corocznie wchodzi do Kaſſy			2,467	$1\frac{2}{3}$
2421	Głow iedney Brygady koſztuią na Rok			1,673,706	$26\frac{2}{5}$

Jedna Chorągiew Szwadron formuiąca ſkłada ſię.

1	Rotmiſtrz
1	Porucznik
1	Podporucznik
1	Chorązy
4	Namieſtnikow
1	. . Sztandarowy
64	Towarzyſtwa
1	Wachmiſtrz
1	Furyer
6	Kapralow
2	Trembaczow
64	Szeregowych
1	Felczer
1	Kowal
1	Siodlarz
	Woz 4. konny Chorągwiany
150	Koni w iedney Chorągwi Szwadronowey.

KOMPUT

KOMPUT I PŁACA.

Jednego Pułku Przedniey Straży z 8. Chorągwi Szwadrono wych od 135. Koni złożonego.

Głowy		Złote	gr:	Summa Złote	Summa gr:
	SZTAB WYŻSZY Y NIŻSZY.				
1	Pułkownik	6,000			
1	Podpułkownik	4.500			
2	Maiorow . . . . . . a *fl.* 3000.	6,000			
1	Kwatermistrz	2,000			
1	Audytor	2,000			
2	Adjutantow . . . . . . 1800.	3 600			
1	Kapelan	600			
1	Sztabs-Felczer	2,400			
1	Sztabs-Furyer , ...	734	$7\frac{1}{2}$		
1	Paukier . . . . . . , .	734	$7\frac{1}{2}$		
1	Sztabs Trębacz	734	$7\frac{1}{2}$		
1	Wagen Mayster . , ...	602	$7\frac{1}{2}$		
1	Profos	602	$7\frac{1}{2}$		
1	Puſkarz bez konia ze wſzyſtkim . .	648			
1	Konował	602			
1	Podprofos	227			
	2. Wozy 4. konne Sztabowe , pod Kaſſę, Archiwum, Aptekę i ſprzęty Lazaretowe 1000.	2.000			
18	Głow *Summa* .			33,984	$7\frac{1}{2}$
	W CHORĄGWIACH.				
4	Rotmiſtrzow z Chorągwiami i 4. Sztabowe Chorągwie . . . a *fl.* 3000.	24.000			
4	Sztabs-Rotmiſtrzow . . . . 2000.	8,000			
8	Porucznikow . . . . . 1800.	14,400			
8	Chorążych . . . . . . 1200.	9,600			
32	Namieſtnikow . . . , . 1000.	32,000			
464	Towarzyſtwa z utrzymywaniem Szeregowych . . . . . , 1000.	464,000			
8	Washmiſtrzow . . . . . $734\frac{1}{4}$.	5,874			
48	Unter-Officyerow . . . . . $602\frac{1}{4}$.	28,908			
16	Trębaczow . . . . $602\frac{1}{4}$	9,636			
464	Szeregowych z 1000. Zł: utrzymywanych .				
8	Felczerow . . . . . . 770.	6,160			
8	Kowalow . . . . 500.	4,000			
8	Siodlarzow 500	4,000			
	8. Wozow 4. konnych Chorągwianych 1000.	8.000			
1080	Głow *Summa* .			618,578	
1098	Głow iednego Pułku przedniey Straży				
	Na Medycynę dla 8. Głow przy niżſzym Sztabie 32. Namieſtnikow, 464. Towarzyſtwa, 56 Unter Officyerow, 464 Szeregowych, 16. Trembaczow, 8. Felczerow, 8. Kowalow, 8. Siodlarzow, ogułem 1094. Głow a *fl.* . . . . 3.	3,192			
	Na utrzymanie Lazaretu i ſprzęty onychże dla tychże . . . . . a *fl.* 3.	2,128			
	Na Szarf Ammunicyą	446			
	Na Ammunicyą Exercerunkową . . .	2,508			
	Funduſz na upadłe konie Towarzyſkie podczas Muſztry	12,000			
	Na Extra Expens	2.000			
	Summa .			22,274	
	Latus .			674.836	$7\frac{1}{2}$

				Summa	
			Złote	Złote	Gr:
	Transport Lateris -		-	674,836	7$\frac{1}{2}$
	Polowe Rekwizyta na lat 18.				
2	Namioty duże lub 10. Celtow i 1. Officyerſki dla Warty Sztandarowey i ogniowey .		800		
1	Namiot na Kaplicę		500		
2	Namioty Lazaretowe . . *a fl.*	500	1,000		
122	Celtow po 15. na Chorągiew . .	80.	9,760		
1063	Feldflaſz	3.	3,189		
244	Kociołkow	10.	2,440		
366	Sztuk ſzancowego naczynia	3.	1,098		
10	Płaſzczow na ſkład broni . .	36.	360		
17	Trąb	54.	918		
16	Chorągiewek do wytknięcia Obozu . .	6.	96		
	Na liny do Obozu kute koły i torby do obroku		400		
	Kuźnia Polowa		1,200		
	Summa -		21.761		
	Corocznie wchodzi do Kaſſy .			1,208	28$\frac{3}{4}$
1098	Głow iednego Pułku Przedniey Straży koſztuią na Rok			676,045	5$\frac{5}{6}$

Jedna Chorągiew Szwadron formuiąca ſklada ſię.

1	Rotmiſtrz
1	Porucznik
1	Chorąży
4	Namieſtnikow
58	Towarzyſtwa
1	Wachmiſtrz
6	UnterOfficyerow
2	Trębaczow
58	Szeregowych
1	Felczer
1	Kowal
1	Siodlarz
	Woz 4. konny Chorągwiany
135	Koni w iedney Chorągwi Szwadronowey.

KOMPUT I PŁACA.

Korpusu Artyleryi W. X. Litewſkiego, wraz z Korpuſem Inzenierow.

Głowy			Summa Złote	Summa Złote
	Sztab Wyższy i Niższy.			
1	Pułkownik z Rangą Generała Maiora		10,000	
1	Podpułkownik		8,000	
1	Maior		7,000	
1	Adjutant Generalſki		2,600	
1	Kwatermiſtrz		3,000	
1	Ober Ceukwart		2,450	
1	Ceukwart		1,500	
1	Audytor		2,000	
1	Adiutant z koniem		1,960	
1	Kapelan		600	
1	Ober Felczer		2,400	
11	Felczerow	*a fl.* 648,	7,128	
1	Sztabs Furyer z Mundurem		1,000	
2	Piſarzow Ceukhauzowych z Mundurami	1000.	2,000	
1	Prochownik z Mundurem		700	
1	Regiments-Doboſz		360	
1	Profos		360	
1	Podprofos		192	
	Woz i 4. konie Prowiantowe		1,000	
29	Głow	*Summa* .		54,250
	10. Kompanii Artyleryi każda od 156. Głow.			
7	Kapitanow	*a fl.* 4,000.	28,000	
3	Sztabs-Kapitanow	1,450.	7,350	
10	Porucznikow	1,675.	16,750	
10	Podporucznikow	1,470.	14,700	
10	Sztuk-Junkrow	1,274.	12,740	
10	Ober Feurwerkow	720.	7,200	
30	Feurwerkow	600.	18,000	
10	Furyerow	435.	4,320	
100	Ober-Bombardyerow	360.	36,000	
240	Bombardyerow	240.	57,600	
1070	Kanonierow	216.	231,120	
40	Rzemieślnikow	480.	19,200	
20	Doboſzow	168	3,360	
	10 Wozow 4. konnych prowiantowych	1,000.	10,000	
1560	Głow	*Summa* .		466,340
	Ludwisarnia.			
1	Ludwiſarz		3,000	
1	Piſarz z Mundurem		1,000	
7	Mayſtrow Rzemieślniczych	*a fl.* 900.	6,300	
14	Czeladnikow	450.	6,300	
	Woz i 4. konie prowiantowe		1,000	
23	Głow	*Summa* .		17.600
1612	Głow Korpuſu Artyleryi			
		Latus. - - -		538,190

			Złote	Summa Złote	Gr.
	Transport Lateris .			538,190	
	Na Wielki Mundur dla 150. UnterOfficyerow 11. Felczerow, 2. Unter-Officyerow, przy Unter Sztabie 7. Mayſtrow Rzemieślniczych przy Ludwiſarni, ogułem 170. Głow. . . .	*a fl.* 52½.	8,925		
	Na wielki Mundur dla 1383. Gemeynow . .	37.	51,245		
	Na mały Mundur dla 1555. Głow . .	32.	49,760		
	Na 1555 Płaſzczow *a fl.* 28. co lat 4. ſprawuiąc wchodzi corocznie do Kaſſy po . . .	7.	10,885		
	Na Medycynę dla 1560. głów.	3.	4,680		
	Na utrzymanie Lazaretu każdey Kompanii . .	300,	3 000		
	Na ochędoſtwo, farbę, kredę i reparacye rekwizytow na 1555. Głow	4.	6,220		
			6,220		
	Na utrzymanie ochędoſtwa po Ceukhauzach tudzież małe reparacye i extra Expens. .		5 000		
	Na Exercya dla całego Korpuſu Artyleryi . .		12 000		
	Summa .			151,715	
	Sprawunek na lat 9.				
1560	Pendentow	*a fl.* 6	9,360		
1555	Torniſtrow	5	7,775		
1511	Inſignia na Czapki	4	6,044		
21	Paſow do bębnow	5.	105		
	Summa .		23,284		
	Corocznie wchodzi do Kaſſy. .			2,587	3⅓
	Sprawunki i Polowe Rekwizyta na lat 18.				
1560.	Pałaſzow	*a fl.* 15.	23,400		
1511	Pulwerſakow	18	27 198		
21	Bębnow	90.	1,890		
	Ekwipaż końſki dla 10. Furyerow . .	145.	1,450		
2	Namioty duże Haubdwachowy i Brandwachowy		800		
4	Namioty duże ieden na Kaplicę a 3. do robot Rzemieślnikom Laboratorium i Lazaret	500	2 000		
156	Celtow dla Gemeynow . . .	72.	11,232		
468	Sztuk Szańcowego Naczynia. . .	3	1.404		
512	Kociołkow	10.	3,120		
1560	Flaſz blaſzanych	3	4 680		
10	Chorągiewek dla Furyerow . .	6.	60		
	Na liny do Obozu i kute koły do opaſania Parkow		250		
1560	Torbow Prowiantowych z rzemiennym paſem	3	4 680		
1560	Kocow Obozowych.	12.	18,720		
	Summa .		100,884		
	Corocznie wchodzi do Kaſſy			5.604	20
1612	Głow Korpuſu Artyleryi koſztuią na Rok .			698,096	23⅓.

Wypra-

WYPRAWA ARTYLERYI POLOWEY

Do 24. Batalionow Piechoty w W. X. Lit: wraz z Ammunicyą wyrachowaną na iednę Kampanią kosztować będzie około iak niżey wyrażono.

24	Sztuk 12. fun: Armat . *a fl.*	10,000 . .	240,000	472,000
24	. . 6. fun:	4000 . .	96,000	
48	. . 3. fun:	2000 . .	96,000	
10	. . 8. fun: Haubic . .	4000 . .	40,000	
106	Dział.			
4	Zapafowych Łożow do 12 fun: Armat	*a fl.* 800		14,400
4	. . . . 6. fun:			
8	. . . . 3. fun:			
2	. . . . 8. fun: Hubic			
18	Łożow Zapafowych			
3600	Kul i kartaczowych wyftrzałow do 12. fun: Armat . . . *a fl.* 16.		Zł: 57,600	136,800
3600	. . . . . . 6. fun:	8	28,800	
9600	. . . . . . 3. fun:	4	38,400	
1000	Nabitych Granatow . 8. fun: Hubie	12	12,000	
17800	Wyftrzałow Armatowych			
792000	Flintowych Ładunkow dla Piechoty a	g. 3.	*fl.* 79,200	145,240
14400	Kul flintowych ołowianych , . . .	18.	8640	
12000	funt: Prochu . . *a fl,* 1.	$7\frac{1}{2}$	16,000	
2400	fun: Lontu . . . . 1. .		24,000	
3000	Sztuk Szańcowego Naczynia . . 3. .		9000	
	Na Zapafowe Zelaza naczynia Rzemieślnicze windy do Dział rożne Materyały, do Laboratorium wielorakie. Liny, fznury, poftronki, fzpagat &c. . .		30,000	171,300
54	Worow do 12. fun: Ładunkow *a fl.*	700	37,800	
27	. . 6.. fun: . . .	700	18,900	
34	. . 3. fun: . . .	700	23,800	
20	. . 8. fun: Granatow . .	700	14,000	
60	. . do Flintowych Ładunkow	700	42,000	
12	. . do 14400 fu: kul ołowianych	600	7200	
2	. . do 2400 fun: Lontu	600	1200	
10	. . do 12000 fun: Prochu	600	6000	
12	. . do 3000 fztuk Szańcowego Naczynia . .	600	72000	
12	. . Pod Windy do Armat drzewo zapafowe, węgle, naczynia Rzemieślnicze Laboratorium &c: . , .	600	7200	
3	Polowe kuznie z zupełnym naczyniem .	2000	6000	
1632	Chomontow z potrzebnemi do nich Licami Kantarami, oraz 455 fiodeł dla Woźnicow, 12 fiodeł dla Szyr i Wagen Mayftrow			99,480
	Summa Summarum			1,039,220

Z tego Wydatku Rachunek iak nayściśleyfzy przed Kommiffyą Woyfkową waruie fię.

W Arsenale Wileńskim znayduie się 8. sztuk 3. fun: Armat od Nas Krola, 12 Sztuk 3. fun: od Ur. Xięcia Jmci Sapiehy Generała Artyleryi Lit: i 2. Sztuk Armat od Ur: Szymona Kossakowskiego, co wyniesie Zł: 40,000, odciągnąwszy to od ogolney Summy w zwyż wyrazoney, wyprawa Artyleryi na iednę kompanią kosztować będzie	999,220.
Dodać ieszcze potrzeba wczasie Woyny lub przed wyciągnieniem w pole przynaymniey 2. Konowałow, 6. Wagen Maystrow 6. Szyr-Maystrow 435. Woźnicow, i 1644. koni . .	
Ktorą to Summę Zł: 999,220, na lat 6. rozłożywszy wypada na Rok	166,536⅔.

OBIASNIENIE

Summy Zł: 166,536. gr: 20, na sprawienie nowych Armat, Łożow, Wozow &c. potrzebney.

Daiąc wyprawę Artyleryi stosowną do 24. Batalionow Piechoty w W. X. Lit: do każdego z tych Batalionow rachuie się iedna Armata 12. fun: Jedna 6. fun: 2. 3. fun: a do całey Piechoty 10. Haubic 8. fun: 3. Polowe Kuźnie, i Ammunicya na iednę tylko Kampanią nieodbicie dostarczyć się maiąca. Narzędzia Szańcowe 243 Wozow Ammunicyalnych, i transportowych 1635. Chomontow z wszelkiemi Porządkami do zaprzęgu *inclusive* 435. Siodeł (wytrąciwszy 8. sztuk 3. fun: Armat od Nas Krola, 12. Sztuk 3. fun: od Ur. Xięcia Jmci Sapiehy Generała Artyleryi Lit: i 2 Sztuk Armat od Ur. Szymona Kossakowskiego darowanych) cała ta wyprawa kosztować będzie Summę Zł: 999,220. ktorą na lat 6. rozłożywszy wypada na Rok Zł: 166,536. gr: 20.

Wystawienie Ludwisarni i Magazynow bespiecznych od ognia na składy, Prochow iako też i wszystkich innych Rekwizytow Artyleryczynych wzwyż wyrażonych koniecznie iest potrzebne.

KOMPUT I PŁACA

Korpusu Inzenierow

Głowy			Złote	Summa Złote	Gr:
1	Pułkowik		10,000		
1	Podpułkowik		8000		
2	Kapitanow	a fl. 4000	8000		
2	Porucznikow	1675	3350		
4	Podporucznikow	1470	5880		
4	Konduktorow z Mundurami	720	2880		
7	Unter Officyerow	432	3024		
1	Felczer		648		
20	Minierow	240	4800		
	Woz i 4. konie Prowiantowe		1000		
42	Głow	*Summa*		47,582	
	Na Wielki Mundur dla 7. Unter-Officyerow i 1. Felczera *a fl.*	52½	420		
	Na Wielki Mundur dla 20. Gemeynow	37	740		
	Na Mały Mundur dla 28. Głow	32	896		
	Na 28. Płaszczow *a fl.* 28. co lat 4. sprawuiąc wchodzi co Rok	7	196		
	Na Medycynę dla 32. Głow	3	96		
	Na utrzymanie Łazaretu i Sprzęty onegoż		200		
	Na Reparacyą Rekwizytow i Ochędostwo na 28. Głow	4	112		
		Summa		2660	
	Sprawunki na Lat 9.				
28	Pendentow	*a fl.* 6	168		
28	Tornistrow	5	140		
27	Insygnia na Czapki	4	108		
		Summa	416		
	Corocznie wchodzi do Kassy			46	6½
	Sprawunki na Lat 10.				
28	Pałaszow	*a fl.* 15	420		
20	Patrontaszow	18	360		
4	Celtow	72	288		
8	Kociołkow	10	80		
12	Sztuk Szańcowego Naczynia	3	36		
28	Flasz Blaszanych	3	84		
		Summa	1268		
	Wchodzi co Rok do Kassy			70	13
42	Głow Korpusu Inzenierow kasztuie na Rok			50,358	19½

SZKOŁA

Korpusu Kadetow i Inzenierow.

Głowy		Złote	Summa Złote
1	Dyrektor Szkoły z zasłużonych Officyerow wybrany	5000	
1	Professor Matematyki	3000	
1	- Artylleryi	2800	
1	- do ręcznych Rysunkow i Sytuacyi . .	2500	
1	- do Feurwerkow Woiennych, i innych .	1750	
1	- do Mapp Geograficznych i Topograficznych	3000	
1	- do Fortyfikacyi i Architektury Cywilney .	3000	
	Na utrzymanie Szkoły Korpusu Artylleryi, Instrumenta, Papier, Ołowki, Farby, Opal, i inne potrzeby	2000	
	Na utrzymanie Szkoły korpusu Inzynierow Instrumenta, Papier, Ołowki, Farby, Opal i extra Expens Korpusu Inzenierow . .	3000	
7	Głow *Summu* -	-	26,050.

Rekapitulacya

1612	Głow Korpusu Artylleryi kosztuią rocznie . . .	698.096	23⅓
	Wyprawa Artylleryi Polowey wynosi . .	166,556	20
42	Głow Korpusu Inzenierow	50,358	19¼
7	Głow Szkoły	26,050	
1661	Głow Korpusu Artylleryi *Summa Ogolna*	941042.	3.

Komput i Płaca

Regimentow Pieszych Polowych } Jak w Koronie
Korpusu Strzelcow }
ach Chorągwi Węgierskich }

TABELLA

TABELLA GENERALNA

Komputu i Płacy Woyſka W. X. Lit:

Głowy		Złote	Gr:	Summa Złote	Summa Gr:
27	Sztab Generalny i Officyaliści Kom: Woyſkowey			322,200	
	KAWALERYA				
2421	1*wſza* Brygada Kawaleryi Narodowey .	1,673,706	26⅚		
2421	2*ga*	1,673,706	26⅚		
318	Regiment Gwardyi Konney iak ſię teraz znayduie	269,344			
1098	Pułk Przedniey Straży J.K. Mci Pułkownika . . . . . Ur. Baranowſkiego	676,045	26⅚		
1098	. Buławy Wielkiey Ur. Jeleńſkiego .	676,045	26⅚		
1098	. Buławy Polney Ur. Romanowſkiego	676,045	26⅚		
1098	. . . . Ur. Byſzewſkiego	676,045	26⅚		
1098	. Ur. Generała Majora Bielaka . .	676,045	6⅚		
10650	Głow *Summa*			6,996,983	22⅚
	PIECHOTA				
568	Regiment Gwardyi Pieſzey iak ſię teraz znayduie	273,969			
1661	Korpus Artylleryi z Korpuſem Inzenierow	941,042	5		
2153	Regim: Pieſzy 1*y* Buł: Wiekiey } Szeffowie bez Płacy .	727,417	28		
2153	. . 2*gi* Buł: Wielkiey	727,417	28		
2153	. . 3*ci* Buł: Polney	727,417	28		
2153	. . 4*ty* Buł: Polney .	727,417	28		
2153	5*ty* Szeff Ur: Xięcia Generała Artyl: Szef: bez Płacy, nowo erygować ſię maiący	727,417	28		
2153	6*ty*. . Ur: Grabowſkiego .	737,417	28		
2153	7*my* , Ur: Nieſiołowſkiego .	737,417	28		
2153	8*my* Nowo erygować ſię maiący Domu XX. Radziwiłow . . .	727,417	28		
146	Dwie Chorągwie przy Buławach Wielkiey i Polney	54,291	20		
2392	4. Bataliony Strzelcow z 16. Kompanii złożone nowo erygować ſię maiące . .	827,218	21½		
21,991	Głow Piechoty	*Summa*		7,945,864	28⅓
32,668	Głow Woyſka w W. X. Lit: *Summa ogolna*			15,265,048	21⅙

TABELLA

KOMPUTU I PŁACY

Głowy	W KORONIE	Złote	Gr:	Summa Złote	Gr:
45	Sztab Generalny *inclusive* 2. Generałow Inſpektorow dożywotnich po ktorych gaże podług Prawa przy Kom: Woyſkowey 2. Bunczucznych z dożywotniemi tylko Gazami wraz z Officyaliſtami Kom: Woyſkowey.	.	.	537,726	
	Kawalerya.				
14,552	W 8. Brygadach Kawaleryi Narodowey złożonych każda z 12. Chorągwi Szwadronowych od 150. koni, w Brygadzie iedney Głow 1819. kosztuie iedna na Rok Zł: 1,263,667 gr. 19. wſzyſtkie	10,125,341	2		
465	Regiment Gwardyi Konney iak ſię teraz znayduie . .	471,900			
6848	5. Pułkow Przedniey Straży, każdy po 10. Chorągwi Szwadronowych od 135. koni w iednym Pułku Głow 1369. koſztuie każdy Zł: 846,277. gr: 19. procz Pułkow Hetmańſkich, w ktorych Szeffoſtwa będą bez płacy . . .	4,211,388	5		
21,862	Głow Kawaleryi . . . . *Summa* .			14,808,629	7
	Piechota				
1556	Regiment Gwardyi Pieſzey iak ſię teraz znayduie .	743,497	20		
3326	Korpus Artyleryi Koronney z 20. Kompanii złożoney wraz z Ludwiſarnią i Korpuſem Inzenierow, łącząc w to Summę na przyſpoſobienie nowych Armat, Łozow Wozow &c. podług oſobnego wyſzczegolnienia	1,813,063	24⅔		
36,601	17. Regimentow Pieſzych Polowych, 14. dawnieyſzych a 3 nowe erygować ſię maiące, każdy z 12. Kompanii od 176 Głow złożony na 3 Bataliony dzielący ſię. W iednym Regimencie Głow 2153 koſztuie każdy na Rok Zł: 737,417 gr. 28. procz Regimentow Hetmańſkich w ktorych Szeffoſtwa będą bez płacy z ogolney Summy wytrąca ſię 180,000. Zł: z Ordynacyi Oſtrogſkiey Regimentowi teyże Ordynacyi płatne, tudzieſz Gaza Szeffoſka Regimentu Polowego Generała Artyleryi Koronney. W Regimencie Imienia Potockich 400. Głow płatnych podług Konſtytucyi Grodzieńſkiey 1784. Roku przez teraźnieyſzego Generała Artyleryi Koronney *ad Sonantiam* teyże Konſtytucyi z Płacy w Rubryce położoney potrącać Kommiſſya Woyſkowa powinna, ktory to Regiment potym iak inne Regimenta *ad ſanantiam* teyże Konſtytucyi płacony bydz powinien. . .	12,326,104	26		
146	Dwie Chorągwie Pieſze Węgierſkie przy Buławach Wielkiey i Polney Koronnych	54,291	20		
2392	4. Bataliony Strzelcow z 16. Kompanii złożone nowo erygować ſię maiące	827,218	21⅔		
44,021	Głow Piechoty *Summa* .			15,764,176	22
65,928	Głow Woyſka w Koronie *Summa Summarum*			31,110,531	20

GENERALNA

OYSK OBOYGA NARODOW.

Głowy.	w W. X. LITEWSKIM.	Złote	Gr:	Summa Złote	Gr:
27	Głow Sztab Generalny *inclusive* Strażnika W. Generała Inspektora 2. Buńczucznych, Exercyer Mayſtra, Kaſſyera, z dożywotnią tylko gażą, i Officyaliści Kom: Woyſkowey.	.	.	522,200	
	Kawalerya.				
4842	W 2. Brygadach Kawaleryi Narodowey złożonych, każda z 16 Chorągwi Szwadronowych od 150. koni w iedney Brygadzie 2421. Głow. koſztuie na Rok Zł: 1,673,706. gr $26\frac{5}{6}$. tymczaſem zaś Prawo teraźnieyſzegó Seymu zaciągi uczynić kazało w Chorągwi po 99. koni . . .	3,547,413	$23\frac{2}{3}$		
318	Regiment Gwardyi Konney iak ſię teraz znayduie . .	269,344	.		
5490	5. Pułkow Przedniey Straży każdy po 8. Chorągwi Szwadronowych od 135. koni. W iednym Pułku 1098. głow, koſztuie każdy na Rok Zł: 676,045. gr: $5\frac{5}{6}$. Tym czaſem zaś Prawo teraźnieyſzego Seymu zaciągi uczynić kazało w Chorągwi po 98. koni	3,380,225	$29\frac{6}{7}$		
10.650	Głow Kaweleryi *Summa* .	.		6,996,983	$22\frac{4}{6}$
	Piechota.				
568	Regiment Gwardyi Pieſzey, iak ſię teraz znayduie . .	273 969	.		
1661	Korpus Artylleryi z 10. Kopanii od 156. Głow złożony wraz z Ludwisarnią i Korpuſem Inzenierow łącząc w to Summę na przyſpoſobienie nowych. Armat, Lozow, Wozow &c. podług oſobnego wyſzczegulnienia	941,042	3		
17,224	W 8. Regimentach Pieſzych 6. dawnieyſzych a dwa nowo erygować ſię maiących, każdy z 12. Kompanii od 176. Głow złożony na 3. Bataliony dzielący ſię w iednym Regimencie 2153. Głow, koſztuie każdy na Rok Zł: 737,417. gr. 28. procz 4 Regimentow Hetmańſkich i Regimentu Polowego Generała Artyleryi Littewſkiey, w ktorych Szeffoſtwa będą bez Płacy	5,849,343	14		
146	Dwie Chorągwie przy Buławach Wielkiey i Polney . .	54,291	20		
2392	4 Bataliony Strzelcow z 16. Kompanii złożone, nowo erygować ſię maiące	827,218	$21\frac{1}{3}$		
21,991	Głow Piechoty *Summa* .	.	.	7,945,864	$28\frac{4}{7}$
32,668	Głow Woyſka W. X. Lit: *Summa Summarum*	.	.	15,265,048	$21\frac{6}{7}$

Niezawodność i Porządek opłaty dla Woyſka zabeśpieczaiąc mieć chcemy; aby Penſye dożywotnie dla Oſob, poſiadaiących Rangi Woyſkowe Prawem ninieyſzym bądź ſkaſſowane, bądź po zeyściu teraźnieyſzych Poſſeſſorow bezpłatne zoſtawione, nie pierwey Kommiſſya Woyſkowa *ſub reſponſione de Proprio* aſſygnowała, aż po zupełnym Zołdu dla Zołnierza w aktualney Służbie na zawſze trwać przeznaczonego wypłaceniu. A to oſtrzeżenie ściągać ſię ma do Oſob, ſzczegulnie tych, ktorych Płaca *ſalvis* tylko *modernis Poſſeſſoribus* ieſt zoſtawiona.

ANNO 1789 Na mieyſca nowo kreowanych Brygadyerow, Vice Brygadyerow i Majorow, Kommiſſya Woyſkowa Nam Krolowi za wyraźną na ten raz Stanow zgodą, do połowy Officyerow Starſzeńſtwa, i zdatność za ſobą maiących w aktualney ſłużbie będących, a zaś z Rotmiſtrzow Kawaleryi Narodowey, i z Rodakow z obcey ſłużby powracaiących do połowy fortragować ma; a to nie naruſzaiąc w niczym na przyſzłość Prawa o fortragach, na tym Seymie uſtanowionego. To zaś dalſzey Decyzyi o Awanſie dla Rotmiſtrzow Kawaleryi Narodowey, ieżeli onże mieć maią? lub nie? naſtąpić nieodwłocznie maiący przeſzkadzać nie ma. Zaś, UUr: Marſzałkom Konfederacyi Oboyga Narodow zalecamy, aby Ur: Antoniego Madalińſkiego, i Staniſława Kublickiego Patentami Naſzemi dawniey zaſzczyconych. Kommiſſyi Woyſkowey zalecili fortragować, Nam Krolowi na Majorow Kawaleryi Narodowey. *Tit: Na Mieyſca.*

Zlecenie Kommiſſyi Woyſkowey.

1789 Nim Stany Skonfederowane uſtanowioną liczbę 100,000go Woyſka doſtarczaiącym na teraźnieyſzym Seymie opatrzą funduſzem, tym czaſem zlecaią Kommiſſyi Woyſkowey, aby Woyſko iuż teraz do większey liczby podnieſione, aktualnie exyſtuiące wewſzyſtkie potrzeby Woyſkowe doſtatecznie tak opatrzyła, iżby w każdym Czaſie do użycia ſpoſobnym było, Dywizye do myśli Prawa urządziła, Brygady podzieliła, Konſyſtencyi Proiekt ułożyła, i o nim Stany uwiadomiła, Kawaleryą Narodową nowo zaciężną do tych czas ieſzcze z dawnemi nie połączoną zaciągami na mieyſca Konſyſtencyi Brygad przez nią oznaczone, ściągnąć rozkazała, Officyerow teraz świeżo od Nas Krola Patentowanych, *reſpective* aby ſię każdy, w ſwoiey znaydował Brygadzie ordynanſowała, i to wſzyſtko co Woyſko regularnym i zdatnym do ſłużby czynić może iak naydokładniey urządzić ſtarała ſię; a o dopełnieniu teraźnieyſzego zlecenia Nas Krola, wraz z Stanami Seymuiącemi, iak nayprędzey Rapportem zawiadomiła, oraz o Rotmiſtrzach ktorzy, ſwoie Chorągwie zkompletowali, Stanom Seymuiącym donioſła, Kommiſſya Woyſkowa uwiadomi także o transformowanych Regimentach w Pułki w naſtępuiących Punktach. *1mo* Regimenta transformowane wiele w ſzczegulności każdy Głow podług Etatu zawierały. *2do.* Wiele koni Skarbowych znaydowało ſię, i iakowy na nich co Rok ze Skarbu Forſzus przychodził. *3tio.* Jakowy Forſzus na inne Rekwizyta, to ieſt, na Broń, Lederwek, Mundury, przez Etat do Kaſſy Regimentow przychodził, i ten w iakowey kwocie i z wielu *reſpective* lat zaległ, tudzież czas wyſługi Mundurow większych i mnieyſzych, czyli z czaſem transformowania Regimentow ſtoſował ſię. *4to.* Przynależytość za Broń, Siodła i inne Rekwizyta Woyſkowe w iakiey kwocie zebrana ieſt? i te iak cenione były? *5to.* Przynależytość za konie ktore dla uformowania ſwego i zdatności do Woyſkowey, ſłużby brakowane zwłaſzcza co rocznie znacznyby Artykuł Proweniencyi Kaſſie czyli Skarbowi uczynić mogły, iak rozporządzone, cenione, i pieniądze za nie ſą Dyſponowane. *6to.* Z powyżſzych Artykułow Proweniencya czyli przynależytość za własność Rzepltey z każdego *reſpective* Regimentu, bądź to z Remanentow w Kaſſach Regimentowych, bądź to za Broń i Rekwizyta, bądź to za konie iakową Summę wynoſi, i ta Summa gdzie ſię znayduie, lub iak rozdyſponowana ieſt? Fortragować nieodwłocznie Podporucznikow, w Kawaleryi

leryi Narodowey, Rotmistrzom zalecamy, tam zaś gdzie dwa mieysca będą wakuiące, Rotmistrze iednego z Zagraniczney służby powracaiącego, Rodaka fortragować mogą na ten raz. *Tit: Zlecenie.* ANNO 1789

Zalecenie Exekucyi Prawa Kommis: Woyskowey. 1789

Gdy do tych czas Prawo Seymu Teraźnieyszego względem powiększenia nakazanym Rekrutem Woyska, nie iest dopełnione; przeto, aby Kommissya Woyskowa w posłuszeństwie Prawu Ordynanse wyraźne, i naymocnieysze do Szeffow wszystkich wydała, i tych do Kompletowania nakazanych wszystkich trzech Werbunkow, iak nayprędzey obowiązała, mieć chcemy, i nakazuiemy. *Tit: Zalecenie.*

Awans w Woysku dla Rodakow z służby obcey powracaiących Officyerow Korpusu Kadetow, Ober Officyerow, Gwardyow Konney i Pieszey Oboyga Narodow i Kadetow, tudzież umieszczenie Paziow Naszych Krolewskich. 1789

Przywodząc do skutku Deklaracyą w Prawie umieszczoną, o Rodakach z Obcey służby powracaiących i Kadetach, My Krol za zgodą powszechną Stanow ustanawiamy. 1mo. Do trzeciey Części na ten raz do wszystkich Etatem utworzonych Placow w Pułkach Przedniey Straży i Regimentach, Prawo mieć maią, Rodacy z służby Zagraniczney przychodzący; znayduiący się Rodacy w Warszawie mieć chcemy, aby się natychmiast meldowali Kommissyi Woyskowey Oboyga Narodow, złożyli Patenta, lub dowody Szarzy swoiey, w iakiey aktualnie zostawali, okazali przyczynę dla ktorey z Zagraniczney służby odeszli, aby z zdatności swoiey examinowani byli, i tę dowodnie przed Kommissyą Woyskową wyprobowali. 2do. Ci zaś co nie są przytomni w Warszawie, a iuż wyszli lub ieszcze zostaią, w aktualney służbie Zagraniczney, i iuż się Listami, czy przez Przyiacioł zgłosili, że do Oyczyzny i służby powrocić pragną, maią bydź w Kommissyi Woyskowey Oboyga Narodow meldowani, naydaley *in spatio* 6. Miesięcy. Kommissya Woyskowa wzwyż rzeczonych Rodakow uformowawszy Listę ogulną z oznaczeniem Rang, i przyczyn wyiścia z Zagraniczney służby, podług zdatności w trzeciey Części do Awansu Rang w wyżey wyrażonych Pułkach i Regimentach umieści, i do każdego Placu na ten raz fortragować Nam Krolowi będzie. 3tio. W dalszym formowaniu nowych Regimentow, zawsze do trzeciey Części tychże nowych Placow fortragowani bydź maią z Officyerow Korpusu Kadetow, z Ober-Officyerow Gwardyi Konney i Pieszey Oboyga Narodow, z Korpusu Kadetow i Paziow Nas Krola, tudzież Rodakow z Zagraniczney służby powracaiących i examinowanych. 4to. Każdy zaś piąty Awans Namiestnikowski w Kawaleryi Narodowey, i piąty Awans Chorązki w każdym *respective* Regimencie i Pułku dla Kadetow i Paziow Nas Krola, z warunkiem; aby po czterech z Korpusu Kadetow umieszczonych piąty Awans na Paziow Nas Krola przypadał, na zawsze przeznaczamy. O wielości wynisć maiących Kadetow, w każdym Roku Kommendant Korpusu Kadeckiego, a o wielości wynisć maiących Paziow Kancellarya Woyskowa przy Boku Nas Krola, Kommissyą Woyskową wczasie uwiadomią, do ktorych My Krol wyżey rzeczonych wakuiących Officyerskich Placow, a od Kommissyi Woyskowey Szeffom fortragowania zleconych Paziow Nas Krola, po odbytey 6letniey z zaletą służbie, i Kadetow podług zdatności Examinu, i Rapportow

ANNO 1789 placować i Patentować będziemy: a zaś Rotmistrze na Namiestnikostwo zaleconych, podług teraźnieyszego Seymu Prawa, nominować będą. Co się tycze Officyerow Korpusu Kadetow, ten, ktory na stopniu Officyerskim w tymże Korpusie ośm lat wysłużywszy, pozyska zalecenie swoich Kommendantow, naypierwszy Awans, ktory się otworzy, iednym stopniem wyżey w Pułkach Przedniey Straży i Regimentach Pieszych osiągnąć powinien, a Kommissya Woyskowa skoro od Komenderuiącego Korpusem Kadetow o takowym Officyerze uwiadomioną będzie, zaleci Szeffom iżby ten u ktorego naypierwszy takowy otworzy się Awans fortragował tegoż rekomendowanego z Korpusu Kadetow Officyera. Takowy Awans ma bydź liczony za ieden z piątych wyżey wzmiankowanych. Ten zaś Artykuł Prawa w czasie tylko Pokoiu exekucyą swoią brać powinien. 5*to.* A w takowych umieszczeniach koley w Chorągwiach Kawaleryi Narodowey, tudzież Pułkach i Regimentach, oraz w Ich Chorągwiach ma bydź tak zachowana, iżby się takowy podział rowno na Chorągwie całego Woyska rozciągał. *Tit: Awans.*

Opisanie Rang w Kawaleryi Narodowey i Awansow.

1789 1*mo.* Gdy porządek służby wymaga ustanowienia Rang w Kawaleryi Narodowey, przy nowo utworzonych Szarzach stanowiemy. Iżby wszystkie Szarże iednym stopniem wyższą mieli Rangę w Woysku to iest: Towarzysz i Namiestnik będzie miał Rangę w Woysku Chorążego, z tym iednak Warunkiem, iż aktualny Chorąży w Woysku iako Patentowany od Nas Krola kommenderować niemi będzie; Chorąży będzie miał Rangę aktualną Podporucznika, Podporucznik aktualną Rangę Porucznika, Porucznik aktualną Rangę Kapitana; Rotmistrze dobrowolnie pod obowiązek czynienia służby i subordynacyi poddaiący się iako Majorowie aktualni w Woysku uważani bydź maią: Major będzie miał aktualną Rangę Podpułkownika, Vice-Brygadyer będzie miał aktualną Rangę Pułkownika, Komendant Brygadyer będzie miał Rangę Generała Majora, ztym warunkiem aby szedł pod Kommendę Generałow Majorow, aktualnie amplojowanych, a do Awansu na Generał-Majorostwo Amploiowane z Szeffami i Pułkownikami będzie należał, podług Artykułu 15*go* Opisu Kommissyi. Czterem zaś w Koronie, a dwom w Litwie Brygadyerom przed Seymem ieszcze teraźnieyszym na Generałow Amplojowanych w Dywizyach od Nas Krola patentowanym *ad ascensum vel decessum* Prorogatywy aktualnych Generał Majorow amplojowanych w Dywizyach zachowuiemy bez nowych pensyi; z tym warunkiem; że gdy ktory znich zechce pełnić Obowiązki Generał-Majora amplojowanego, przy płacy Brygadyerskiey, wtedy Kommendę Brygady zdać będzie powinien swemu Vice Brygadyerowi: a ten przy Gazy Vice Brygadyerskiey w Jego Brygadzie dotąd zastępować będzie mieysce Jego, dopoki tenże Brygadyer przez Awans, lub dymissyą placu swego nieodstąpi.

2*do.* Rotmistrze Kawaleryi Narodowey tych tylko do Awansu na Majorow Brygad należących mieć chcemy, ktorzyby się zupełney Subordynacyi Woyskowey poddali i naymniey 4. Miesiące ciągle w Rok przez 6. lat wczasie Mustry służbę pełniąc przy Chorągwi siedzieli, o czym aby Rapporta od Brygadyerow były, sprawiedliwie i dokładnie podawane, bez żadnych względow Kommissya Woyskowa Ordynansem swoim zalecić i dostrzegać iak nayściśley będzie; a wciągu tych lat 6. gdyby się Awans Majorowski zdarzył, tedy Porucznicy Kawaleryi Narodowey podług starszeństwa Patentu awansować maią.

3tio. Ci zaś Rotmistrze ktorzyby się Subordynacyi i dopełnieniu służby nie poddali, do Awansu należeć nie maią, tylko podług dawnych zwyczaiow, innych Prerogatyw Rotmistrzowskich, i tych, ktore Prawem ninieyszego Seymu są im zabespieczone, używać maią, Rotmistrzem Kawaleryi Narodowey odtąd nikt bydź nie może, tylko Possessyą Dziedziczną maiący i naymniey w wieku lat 20. będący. ANNO 1789

4to. Brygadyerowie Vice-Brygadyerowie i Majorowie, Chorągwi Kawaleryi Narodowey mieć nie mogą, a rownie Szeffowie Generał-Majorowie Generał-Leutnanci, Generał-Inspektorowie, i Generałowie Artyleryi Rotmistrzami na potym bydź nie mogą w Kawaleryi Narodowey.

5to. Brygadyerowie z aktualney służby w Kawaleryi Narodowey Adjutantow brać powinni, ktorzy to Adjutanci podług starszeństwa Patentu Rangi, z ktorey wzięci byli, z kolei swoiey przez Rotmistrzow w ktorych Chorągwiach zostawali, fortragowani Nam Krolowi, do Awansu bydź powinni.

6to. W przyszłości na Regiments Kwatermistrzow i Audytorow z Woyskowych, lub Cywilnych Osob subjekta zdatne wybierane bydź mogą, ktorzy w Randze Porucznikow w Kawaleryi Narodowey, a w Pułkach, Regimentach, i Korpusach w Randze Kapitanow, bez dalszego Awansu, zostawać będą. Co iednak teraźnieyszym Kwatermistrzom i Audytorom z aktualney służby lub z Korpusu Kadetow wziętym, przeszkadzać nie ma, i Awansowanemi bydź maią z kolei starszeństwa swego.

7mo. Na Adjutantow przy Generał Leutnantach, i przy Generał-Majorach amplojowanych z aktualney służby branych mieć chcemy w Rangach, iakowe dla nich są przepisane, i bez udzielnych Patentow na Szarże Adjutantow; z Awansem zaś w tey Chorągwi Kawaleryi Narodowey, Pułku, Korpusie, Regimencie, z ktorego są wzięci, zostaną podług daty swych Patentow.

8vo. Na Szarzę Vice Brygadyera, Kommissya Woyskowa naystarszego Majora, a na Szarzę Majora naystarszego z Rotmistrzow służbowych podług powyższego Prawa, iż Porucznikow podług daty Patentu *respective* Brygad, w ktorych się znayduią, Nam Krolowi fortragować ma, wczasie zaś Woyny to Prawo zagradzać nie będzie do przestąpienia Prawa starszeństwa, *favore* tych, ktorzy na nadgrodę, przez swoie szczegulnieyszego Męstwa dowody zasłużą. Fortragowanie zaś średniego Sztabu Brygadyerom się zostawuie. *Tit: Opisanie.*

Zalecenie Kommissyi Woyskowey Oboyga Narodow.

Gdy nakazaną składką Podymnego w teraźnieyszym Miesiącu Marcu, oprocz zwyczaynych Podatkow wypłacić maiącego się niedostatek Skarbu Publicznego przeszkadzaiący Wystawieniu i Opatrzeniu Woyska, do liczby Głow urządzeniem tym czasowym wyznaczoney, zaradzonym został, więc zaleca się Kommissyi Woyskowey Oboyga Narodow, ażeby skutecznie czynnie i iak nayprędzey zatrudniało się wystawieniem i opatrzeniem tegoż Woyska, wydaiąc co nayprędzey Rozkazy do Generałow Artyleryi i Szeffow aby fortragowali Officyerow, i uczyniwszy Rekwizycyą do wszystkich Woiewodztw, Ziem, i Powiatow, aby Kommissye Cywilno Woyskowe przygotowały u siebie Porzą- 1789

ANNO 1789 dek do przyſtawiania co nayprędſzego Rekrutow, według zapadłego Prawa, iednym ſłowem, Kommiſſya Woyſkowa ma ſię zatrudnić, co nayprędzey wyſtawieniem Woyſka do liczby tym czaſowego urządzenia 65,974. głow i zważaiąc pilnieyſze Jego potrzeby doſtatecznym opatrzeniem nie maiąc iuż teraz w niczym przeſzkody ani ſpuſzczaiąc ſię na exkuzy, bo gdy Skarb Publiczny ieſt opatrzony, i Prawo o Rekrutach pod Tytułem = Spoſob dawania Rekrutow w Koronie i w W. X. Lit: = ſtaneło. Exkuza żadna w opoźnieniu ſię mieyſca mieć nie może, i Kommiſſya toż Prawo w Rekrutowaniu, dopełni, i Komendom dopełnić zleci. Niemniey taż Kommiſſya Woyſkowa znieſie ſię z Kommiſſyami Porządkowemi, aby te za ſkładany Złoty z Dymu Magazyny zakupowały. *Tit: Zalecenie.*

1789 *Zalecenie Kommiſſyi Woyſkowey Oboyga Narodow i Kommiſſyi Skarbu Koronnego.*

Zalecamy Kom: Skarbu Koronnego ażeby nieodwłocznie z Kommiſſyą Woyſkową znioſła ſię względem wielości Zboża na Magazyny zakupić mianego oraz wſzelkich Rekwizytow, na opatrzenie Woyſka we wſzyſtkie potrzeby, i to, co koniecznym Wydatkiem w dopełnieniu tych celow uznaią, wypłacać Kommiſſya Skarbowa będzie powinna, a *proviſionaliter*, zakupione Magazyny, i Ammunicye, Kommiſſya Woyſkowa zluſtrować, i odebrać każe, a Kommiſſya Skarbowa może użyć tym czaſem pieniędzy na Funduſz Magazynow Woiewodzkich oznaczonych; z warunkiem: Jż też pieniądze każdey *reſpective* Kommiſſyi Porządkowey Cywilno Woyſkowey w Racie Septembrowey w Roku teraźnieyſzym wrocić będzie obowiązana.

1789 *Uſtanowienie Kommiſſoryatu Woyſkowego.*

My Krol za powſzechną Stanow Zgodą, celem pewnego prędkiego i oſzczędnego opatrzenia Woyſka Oboyga Narodow, tak znacznie pomnożonego w Sukno na Wielki Mundur dla Regimentow i Pułkow Przedniey Straży, oprocz Kaw: Narodowey, ktorey płaca razem zMundurami ieſt wyznaczona, nie Kommiſſoryat, ale Brygady razem Sukna na Mundury zakupować maią, a cokolwiek z oſzczędności ſprawowania Mundurow, pozoſtawiać ſię będzie, to Towarzyſtwu wracane bydź ma, z czego przed Kommiſſyą Woyſkową, też Brygady obrachunki czynić powinne będą, tudzież w rekwizyta Obozowe, Ryſztunki, Sprzęty, Broń, Działa, Lederwerki i Ammunicye podług niżſzego opiſania nie tylko przy tym pierwſzym i śpieſznieyſzym onegoż wyſtawieniu, ale i w dalſzym czaſie widząc nieuchronną potrzebę uſtanowienia Kommiſſoryatu pod Rządem i Dependencyą Kom: Woyſkowey zoſtawać maiącego, a w takim zamierze Związek z Kommiſſyami Skarbowemi i Woiewodzkiemi mieć powinnego, ſtanowiemy tenże Kommiſſoryat; Sukna i Rekwizyta wſzyſtkie Kommiſſoryat i Brygady z preferencyą dla fabryk Kraiowych Kontraktować będą, nie wzywaiąc do takowego Sprawunku Entreprenerow pobocznych Fabrykantami niebędących. Do tego Kommiſſoryatu Kommiſſya Woyſkowa ſześć oſob ktore do tego nayzdatnieyſze oſądzi, wyznaczy, zachowuiąc względność na ſubalternow w Kommiſſyi Woyſkowey umieſzczonych, z warunkiem, aby iedna Oſoba z tych oznaczonych z Kancellaryi Oſob, dwoch Penſyi nie zabierała, a na zapłatę Kommiſſoryatowi i Kancellaryi Summa Zł: Pol: 40,000. przechodzić nie ma, ktorą Kommiſſya Skarbowa wypłacać będzie z oſzczędności fundu-

fundufzow niżey wyrażonych. Kommifforyat wfzyftko działać powinien ANNO
podług zleceń Kommiffyi Woyfkowey i potrzeby Woyfka załatwiać, a 1793
względem Dział, Metal, Krufzcze i inne potrzeby by do wyprawy Artylleryi za Rekwizycyą i zniefieniem fię z Generałami Artylleryi Oboyga Narodow, a za zleceniem Kom: Wofk: do zbroiowni i Ludwifarni dostarczać. Kaffy ofobney Kommifforyat mieć nie będzie, ale Pieniądze na Fundufz poftanawiaią fię te, ktore teraźnieyfzym Prawem na Awans potrzeb Woiennych, i ktore Etatem na 18letnie 9letnie, także rożne Abcugi w Prawie wyrażone, na Kofzary oraz na Ryfztunki, Ammunicyą wyprawę Artylleryi i Sukna dla Regimentow i Pułkow są oznaczone Affygnacye do Kommiffyi Skarbowey, na rzeczone fundufze, Prawem opifane, nie Kommifforyat, ale Kom: Woyfkowa wydawać ma, ktore przez Kommiffye Skarbowe Oboyga Narodow wypłacone bydź powinny. Dla czego Kommiffye Skarbowe wypłacaiąc Korpufom należące płace fundufze pomienione odtrącać maią i w Skarbie zostawiać, dla niezawodności wypłacania z tych fundufzow Summ przez Kommiffyą Woyfkową dla Kommifforyatu affygnować fię maiących. Te zaś abcugi, ktore w Korpufach z Urlopowanych podług Prawa czynione będą, z zlecenia Kommiffyi od nich Kommifforyat odbierać będzie. Jako Rządowi Komm: Woyfkowey ten Kommifforyat zupełnie podlegać będzie, tak zaś Kommiffya Regułę pewnego poftępowania czyli Ordynacyą, tudzież Rotę przyfięgi dla niego przepifze, ftofownie do Prawa, a z przyczyny fwoiey zupełney, nad nim władzy Zwierzchniey, taż Kommiffya Woyfkowa, i napotym zawfze Ofoby, ią fkładaiące, w odpowiedzi z Maiątkow fwoich Rzeplitey za Kommifforyat, zoftaną. *Tit: Uftanowienie.*

WOYTOSTWO.

Nro I. DE SCULTETIÆ EMPTIONE ET VENDITIONE.

Cum Officium Scultetorum femper exiftat fervile & ad nutum Domino- 1347
rum fuorum ftare & facere jure teneantur, indecens eft ut majores, aut potentiores Perfonæ in fcultetias aliquas, præter Dominorum voluntatem affumantur idcirco fuit vifum noftris Baronibus, ut nullus Miles aut alius quicunq; illuftris emat, aut aquirat fibi in aliqua villa fcultetiam, præter illius villæ poffefforis, five Dni five Patroni voluntatem factam aut emptionem contra hoc ftatutum decernimus irritam & inanem. *Vol: I. fol: 39.*

Nro 2. DE SCULTETO IN UTILI AUT REBELLI.

Inutilem fcultetum Dominus in hæreditate habens aut rebellem Dnus po- 1420
teft recipere fcultetiam fuam & vendere, qui fi emptorem non habuerit nec habere poterit, tunc ille hæres cum dicto fculteto debebunt & tenentur accedere ad Judicium Tereftre, & recipere duas eligendo Perfones fagaces neutri Partium fufpectas quæ valorem fcultetiæ ad fummam taxantes unam eidem Domino feu heredi folvere nuntiabunt, & fic Dominus foluta taxa illa pecuniali pro fe fcultetiam obtinebit, *Vol: I. fol: 79.*

ANNO

Nro 3. Corrigitur Statutum de inutili Sculteto.

1511 Item errorem in Statuto de inutili ſculteto juſta interpretatione corrigere volentes ſtatuimus, ut pro verbo recipere verbum, præcipere ponatur. *Vol: I. fol: 377.*

Nro 4. Nadgroda Zołnierom i Zasłużonym.

1620 Przychęcaiąc do ſłużby Naſzey i Rzepltey Stan Zołnierſki, obiecuiemy, że Woytoſtw i Sołtyſtw, zwłaſzcza na ktore Luſtracya nie zaſzła, ktore ſą inkorporowane Miaſtom do Staroſtw i Dzierżaw więkſzych, tam *poſt ceſſum*, iako i *deceſſum modernorum Poſſeſſorum* łączyć nie będziemy, ale ie między ludzie zaſłużone i Zołnierſkie według Konſtytucyi 1607. rozdawać będziemy. Dla ktorych pewne Jurgielty do Dyſpozycyi naſzey przypadaiące, ktorzyby przez lat 5. a oſobliwie w teraźnieyſzey przeciwko Poganom expedycyi ſłużyli, naznaczyć mamy. Ażeby na potym o ich ſłużbie pewność była, maią brać atteſtacyą od Rotmiſtrza, w ktorey Chorągwi ſłużyli, iako długi czas: a w konkurrencyi na tego ma bydź pierwſzy wzgląd, ktoryby pod iedną Chorągwią ſtatecznie i ſkromnie bez wſzczynania buntow i bez uciążenia ludzkiego trwał. Szpital także Warſzawſki dla Zołnierzow okolicznych przez Przodka naſzego zbudowany reſtaurować i dobra nań przynależące Prawem urekuperować rozkazuiemy. *Vol: III. fol: 367.*

Nro 5. O Woytostwach.

1647 Woytoſtwa wſzelakie i Sołtyſtwa ponieważ *bene meritis*, i Zołnierwſtu dawnemi i pośledniey ſzemi Prawami ſą naznaczone, ktore Konſtyt: 1563. na ſkupie bydź uznała, i znowu w Ru 1620. te, ktore ieſzcze nie były Miaſtom inkorporowane, także ludziom zaſłużonym rozdawanie ich *lex publica ſancivit*, też prawa dawne, i My za ſzczęśliwego Panowania Naſzego Konſtytucyą An: 1638. do Exekucyi, dla nadgrody Zołnierzom zaſłużonym przywieść obiecaliśmy, zaczym chcąc ie mieć w Exekucyi iuż *ex nunc* Woytoſtwa i Sołtyſtwa wſzyſtkie przeciw Konſtytucyi pierwſzey zaſłużonych i Zołnierſtwa Roku iako wyżey 1620. *ſubſequenter poſteriori tempore* przez Miaſta inkorporacyami, ktore *per appendices*, pod tytułem inſzych Konſtytucyi: przyſzyte ſą, & *in Volumen Legum* wpiſane ſą, na uyme okazyi *bene merentium*, otrzymane *non obſtantibus iisdem incorporationibus*,, ſtoſuiąc ſię do Konſtytucyi wzwyż pomienioney 1563. na ſkupie także bydź deklaruiemy, *competentiam omnem & poteſtatem easdem redimendi Donatariis noſtris*, tak tym ktorzy iuż niektore przedtym od nas *jure advitalitio* otrzymali, *abolendo omnes litis pendentias, ob prætextum incorporationum exortas* iako też i tym ktorym ie konferować będziemy *authoritate præſentis Conventus* daiąc. Miaſtom iednak pogranicznym Woytoſtwa inkorporowane *in ſuo robore* zoſtawuiemy, i te także, ktore ſą *lege expreſſa*, w Konſt: opiſane i tytuły ſwe oſobne maią napiſane. *Vol: IV. fol: 108.*

Nro 6. Deklaracya z strony Woytostw Koronnych i W. X. Lit:

1647 Woytoſtwa, ktore *bene meritis* Zołnierzom dawnemi i pośledniey ſzemi Prawami ſą naznaczone, do Dyſpozycyi Naſzey przypadaiące *poſt deceſſum mo-*

dernorum Possessorum, tak My iako i po nas następuiący Nayiaśn: Krolowie Polscy, nikomu inszemu ieno ludziom w Woysku zasłużonym rozdawać powinni będziemy reassumuiąc o tym dawne Prawa, także ieżeliby ktokolwiek nie zasłużony w Woysku, Przywiley na iakiekolwiek Woytostwo uprosił, takowy Przywiley *ad Instantiam* kogożkolwiek z Woyska ma bydź od Nas i Następcow naszych rewokowany, a temu z woyska ktoby nam to *deferet*, oddany; nie zagradzaiąc iednak *rem modernis Possesoribus*, iako i na potym żołnierzom wolnego tychże Woytostw, za konsensem naszym *personis Nobilibus*, przedawania; ani deregulując Woytostwom w Ekonomiach naszych będącym, także reformacyi Krolowy Jmci. Pani Małżonki naszey podległym, *durante reformatione*, ani tym, ktore się Miastom i Miasteczkom *lege publica* inkorporowane abo ktore Sądowi Starostowie na podparcie Jurydyki trzymaią, Woytostwa zaś wszystkie, ktore *plebejæ personæ* trzymaią przeciwko Prawu, *ex nunc pro vacantibus* deklaruiemy & *bene meritis* żołnierzom rozdawać będziemy, *Possessionem* iednak nie *violenter*, *ale legitimæ juris via* w Sądach naszych *adire* powinni *prævia exolutione Summarum & sumptuum* ktore *legitime* na Woytostwach *extenduntur*. Excypuiemy iednak Woytostw dziesięć dla sług naszych, przy ktorych ludzie *in actuali Servitio* zostaiących wolno nam będzie zachować a tych Woytostw rozdawać niebędziemy aż *post dissolutionem* związku Woyskowego ktora Konst: i W. X. Litewskiemu służyć ma *Vol: IV. fol: 844.* ANNO 1347

W O Z N Y.

Nro I. QUIBUS MODIS MINISTERIALES CITARE DEBEANT.

Quoniam ex modo citationis nonnulla gravamina & oppressiones per Nostros judices seu officiales, nostris subditis evenire consveverunt; & ideo eisdem gravaminibus & oppressionibus volentes obviare, Statuimus Ministeriales seu Officiales per nos seu quoslibet Judices deputandos fore, & esse, in hunc modum formandam vel faciendam citationem quod ipse Ministerialis cum suo solito baculo accedere debet ad Dominum villæ, pro quocunque etiam excessu fuerit citandus, & omissis eiusdem villæ vilanis, in pace & tranquillitate illis relictis, ad Domum seu ad Portam ejusdem Domini, suo baculo tangendo & clamando eundem citet. Litterasque citationis porrigat: exponendo nihilominus in dicta citatione contenta, de cujus videlicet judicis mandato, & ad cujus instantiam, & propter quam causam fecit eandem citationem. Si autem eiusdem villæ villani & ipse Dominus fuerint simul culpabiles, volumus quod eodem modo tangendo portam cujuslibet villani aut Kmethonis, clamando faciat simili modo ut præmissum est citationem, qui vilani si non fuerint culpabiles in delicto sui Domini, volumus & prohibemus omnino quod per eandem Citationem quomodolibet non graventur nec fatigentur. Tamen plerumque in contemptum & odium Dni villæ, & ex rancore consueverunt aliqui, vilanos indebite fatigare & molestare. Quare huic morbo moderi volentes; Statuimus quod quandocunq; ipsos vilanos absque justa & legitima ratione citatos & vocatos esse constat, quod ille extrahens citationem & qui hoc malitiose procurat, puniatur pœna, quæ dicitur, piętnadziesta & eodem modo volumus fieri citationem prædictam. ubi sine delicto Domini villæ ipsius fuerint villani communiter, vel divisim culpabiles, vel delinquentes, ita quod ad portam tangendo 1347

ANNO quemlibet ipſorum citare teneatur, modo & ordine ſuperius expreſſo, ceſſante qualibet oppreſſione ſupraſcripta. *Vol: I. fol: 9.*

Nro 2. De pignoribus faciendis et pecoribus depellendis Ministerialiumque Constitutione.

1347 Item ubi Curiæ noſtræ ſunt remotæ, terrigenæ noſtri poſſint pignora recepta ad Curiam Caſtelani, aut Palatini in terra illa comorantis propellere. Hoc etiam ſpecialiter declaramus quod Officiales vel Miniſteriales alias *Służebniki* nullus niſi Palatini inſtituere & eos judicare, proq; afflictione aut vulneribus vel capite eorundem pænas exigendi, vel levandi omnimodam habeant poteſtatem. *Vol: I. fol: 42.*

Nro 3. De Ministerialium ad conspiciendos occisos vocatorum abolita consvetudine vestium recipiendorum et de eorum salario.

1347 Conſvetudine iniquiſſima miniſterialium extitit obſervatum, quod dum ad aliquem in via, vel alias occiſum vocabuntur, ipſum veſtibus, in quibus fuerat occiſus jure ipſorum quod ipſi *Krwawne* nominabant, expoliabant, unde cum afflictis non ſit addenda afflictio, eisdem Miniſterialibus prohibemus, quod de cætero quoslibet occiſos ſpoliare, ſeu exuere non præſumant, ſed tantum modo unico groſſo contententur, quem decernimus eis dandum pro labore per eum qui ad aliquem occiſum procuraverit, eosdem vocari, donec eadem homicidii quæſtio totaliter fuerit definita. *Vol: I. fol: 27.*

Nro 4. Juramentum Ministerialium quando tonduntur per Palatinum.

1505 Ego B. exnunc & in ante fidelis ero Sereniſſimo Domino meo Regi &c. negotia judiciorum mihi commiſſa & credita, & citationes fideliter faciam ſuper quibuscunque negotiis poſt quam in teſtimonio requiſitus fuero, fideliter recognoſcam, non amore odio prætio vel favore, ſed pro Deo & juſtitia, nec ero conſentiens cuicunq; malitiæ quæ poſſet quoquomodo opprimere veritatem, obediens etiam ero Judicio regali, omnia mihi commiſſa per Dnos Palatinos & alios Officiales Judicii Terreſtris fideliter recognoſcam, nec promovebo, falsam cauſam & omnia mihi commiſſa fideliter, absq; dolo & fraude promovebo, ita me Deus adjuvet & omnes Sancti. *Vol: I. fol: 337.*

Nro 5. De Testimonio Ministeriali de alia Terra in aliam faciendo.

1505 Si alicui neceſſe fuerit Miniſterialem producere ex alia Terra in aliam Terram & non poterit Miniſterialem educere, tunc illum debet ducere ad judicium Caſtrenſe illius diſtrictus ubi eſt miniſterialis ibiq; idem Miniſterialis debet facere recognitionem & ille cui debet recognitio eſſe literas accipiat a judicio illo, ubi ſit recognitio ad aliud judicium ad quod ducendus erat Miniſterialis, quæ literæ ſint ſub Sigillo judicii illius vel Capitanei ubi recognovit, & tandem talibus literis credendum erit, uti Miniſterialis perſonaliter ſtetiſſet, & recognoviſſet. *Vol: I. fol: 334.*

Nro 6.

ANNO

Nro 6. Relatio Ministerialis coram quibuscunq; actorum libris depositione citationis facta volumus ut tantum valeat, quantum personalis recognitio ejusdem ministerialis valere debuit, nisi quod recognoscat in eisdem actis tempus & locum positæ citationis & cui eandem citationem publicavit, in bonis & cum quibus Nobilibus aut Nobili hoc fecerit, juxta Statutum. *Vol: I. fol: 575.* 1543

Nro 7. O Woźnych, Generalech.

Donieśli też to do Nas z niektorych Ziem Posłowie, iż niektorzy ludzie na Urzędzie będący, niechcieli przyimować żadnych Relacyi od Woźnych Generalow, ani ich dopuszczali *ad exercenda eorum officia*, przez co oni uciążenie sprawiedliwości swey miewali. Co my bacząc bydź rzeczą przystoyną, i z Prawem się zgadzaiącą, ustawiamy, aby każdy Sąd i Urząd dopuszczał Woźne, Generały, *ad eorum obeunda officia* i Relacye ich przyimował, *sub pœna centum Marcacum, parti instiganti succumben:* a gdzieby ktory Generał uczynił co przeciwnego Prawu, tedy ma bydź pozwan przed Nas, abo *ad judicium Generale ordinarium Regni*, a tam *peremptorie* ma się sprawić. *Vol: II. fol: 924* 1576

Nro 8. Też za prożbą iż Woźny Ziemski w onym Woiewodztwie będzie mogł wszystkie Urzędy swe powinne wykonywać, chociażby go też Urząd żaden stronie do tego nie przydawał, okrom gdyby szło o iakie zakrwawienie Zabicia naiazdy &c. *Ibidem fol: 927.* (§) 1576

Nro 9. Woźnych Bespieczenstwo.

Jezliby kto Woźnego na ten czas gdy sprawuie Urząd swoy zabił, zranił, albo zbił, ma bydź karan iako *violator Securitatis judiciorum juxta Statutum*, a Woźny każdy, chociażby Generał, gdzieby excess iaki uczynił ma odpowiadać przed Woiewodą, *illius loci* gdzieby się excess stał. *Vol: II. fol: 973.* 1578

N 10. O Woźnym.

Jeżliby Woźny ku życzliwości iedney stronie, nie zeznał w Sądzie co mu druga strona ukazowała, na widzeniu, albo na co był wzięty z Prawa, i inaczeyby zeznał, niżli widział, tedy takowy Woźny, ieśliby przez onę stronę, ktoreyby uczynił krzywdę, z sześcią Swiadkow był pokonan w Sądzie Ziemskim albo Grodzkim za pozwem ma bydź z Urzędu zrzucon, a na twarzy na wieczny znak iego fałszu ma bydź przepalon i Pryskowan, a iego także fałszywe zeznanie nic nie ma szkodzić oney stronie przeciwko ktoreyby było uczynione. A ieżeli Woźny będzie miał z sobą na widzeniu Komornika, Podkomorzego, i Szlachtę, a z niemiby ono widzenie odprawował i w Sądzie zeznawał, przeciw takiemu nie idzie ta Ustawa i Wina. A ieśliby też strona zadawaiąca iemu fałsz, niedowiodła tego, ma bydź skazana w winie 10. kop temuż Woźnemu ku zapłaceniu. *Vol: II. fol: 936.* 1576

Nro 11. O ubiciu Woźnego na Urzędzie.

A gdyby Woźny na Urzędzie swym sprawuiąc go, albo inny wszelaki Urząd, był ubity od ktorego Szlachcica, takowy biiący ma bydź od Woźnego 1578

ANNO 1576 wedle Prawa pokonan, a pokonany rany lowite Szlacheckie onemu Woźnemu chociażby ten Woźny nie był Szlachcic ma zapłacić. A Krolowi Jmci, abo Staroście onego mieyſca, ktoregoby był Woźny 60. grzywien Polſkich liczby monety zapłacić winy powinien będzie. A ieźliby Woźny na Urzędzie będący, urząd ſwoy ſprawuiący był przez kogo zabit, tedy mężoboyca pokonany wedle Prawa *præmiſſo ſcrutinio*, ſowitą głowę Szlachecką dzieciom albo przyiaciołom zabitego płacić winien, chociażby on Woźny był Szlachcic, abo i nie Szlachcic. a za winę pospolitą ſiedzieć ma, wieży na dnie Rok i ſześć Niedziel, bez wſzego miłoſierdzia i odpuſzczenia. A ieźliby na ten czas, gdy nie na Urzędzie ſwoim ieſt, ſprawuiąc co nienależącego Urzędowi ſwemu był ubit ranion, abo zabit; tedy o rany i o głowy zapłacenie prawem poſpolitym wedle kondycyi iego ma bydź ona rzecz ſądzona; a iż też Woźni zwykli Salarya nieſluſzne wyciągać, tedy wedle zwyczaiu dawnego maią ſię zachować, a nie wyciągać, ani brać więcey, iedno od wnieſienia Pozwu od Mile groſz, od puł mile puł groſza, a od proteſtacyi, obwodow wſzelakich, także od przyſięgi, i od świadkow i od innych ſpraw prawnych, na ktoreby od Strony był wzięty; od Intromiſſyi także po groſzu a nie więcey ma brać, pod winą wyżey opiſaną. *Vol: II. fol: 936.*

WYBICIE Z DOBR

Nro I. O GWAŁTOWNYM WYBICIU.

1588 Statut Anni 1543. *de inquiſitionibus, violentiæ expulſionis* reaſſumuiemy iż wedle niego zachować ſię maią. *Vlo: II. fol: 1213.*

Nro I. WYDERKAFY.

1532 Pluries per Subditos noſtros ſolicitati ut literas reponi mandaremus ſuper cenſus perpetuos domorum; & in defectu literarum; liberam cuiq; poteſtatem faceremus eosdem cenſus perpetuos domorum ſeu quorumvis locorum, ſolo annexos, uni ab altero redimendi & perpetuitatem oneris, pro certa Summa pecuniaria intertse, inſtar reempti liorum cenſuum comotandi, etsi nunqvam aſſentiri ejusmodi petitioni voluimus, quia tamen huc usq; ab ea ipsa petitione quæ multam in ſe continere videtur iniquitatem, illos cum non vulgari moleſtia, & faſtidio noſtro non ceſſare experimur providere volentes, ne in poſterum uni ab altero, quod non eſſet æquum repetendi; vel literarum ſuper cenſus perpetuos, diuturnitate temporis abolitarum: productionem epiſtolandi: occaſio diſſidiorum inter ſubditos noſtros ſubminiſtratrix, præbeatur ſtatuimus & dernimus, cum aſenſus & conſilio totius Senatus noſtri, & nemini ſubditorum quomodocunq; directe vel indirecte reemptionem perpetuorum, & ſolo annexorum cenſuum deinceps. verbo vel facto contra veterem illorum poſſeſſionem. attentare; quos perpetuos eſſe ſola, veteri & diuturna poſſeſſone, & circa venditiones vel inſcriptiones bonorum ad cenſus perpetuos ſolvendos, obligatorum mentione, probari decernimus, *Vol. I. fol: 510.*

Nro 2. REASSUMPTIO KONSTYTUCYI O WYDERKAFACH.

1673 Konſtytucyą Anni 1635. o Wyderkafach *in toto* reaſſumuiemy, podług ktorey tak Duchowni w odbieraniu tylko po ſiedmiu zł: a niewięcey od ſta, iako

i swieccy w oddawaniu na terminie *in toto* zachować się maią, a że się to znaydu-ANNO
ie w W. X. Lit: że Duchowne Osoby nieczyniąc Prawem o niezapłacenie 1673
Wyderkaffu a drudzy umyślnie niebiorąc na terminie *violenter*, Dobra zaiezdzaią. przeto zabiegaiąc, takowym inkonweniencyom postanawiamy. aby każdy Duchowny *nemine excepto*, iezli dzierzący Dobr na terminie nieodda nieczyniąc nikomu gwałtu ani dobra odbieraiąc oto Prawem według pomienioney i u należnego Sądu, uczynił, a każdy ukrzywdzony, ktoryby od Duchowney osoby, tak przedtym, iako i teraz poniosł *præjudicium*, pozwać na Trybunał koła, *compositi judicii* do Wilna będzie mogł, i takie beprawy bez żadnych dylacyi sądzić, i *restitutionem* dobr *cum pœnis* z szkodami, ktore Aktor dowiedzie Trybunał, uznać będzie powinien *Vol: V. fol: 158.*

Nro 3. REASSUMPTIO O WYDERKAFACH

Poniewasz Duchowne osoby, Summami wielkiemi Dobra Ziemskie tak o- 1678
neruią aby nigdy nie wracały się *in Terestrem jurisdictionem*, przeto o Wyderkafach konstytucye Anni 1631. 1635. i 1673. reassumuiemy, aiezliby przeciwko Prawu postępować ważyli się od Summy odpadać powinni będą, a takowym sprawom odtąd *Forum*, w kole wielkim Trybunalskim, deklaruiemy, i w nim iuz dekreta o Expulsyą z Dobr Ziemskich na Duchownych Osobach zapadłe, *in toto* approbuiemy *Vol: V. fol: 639.*

WYKUPNA.

Nro I. DE REO CITATO NON COMPARENTE.

Cum omnes constitutiones. et statuta legem imponant rebus & negotiis 1347
præsentibus & futuris & non præteritis volumus ut omnes nostræ constitutiones editæ nunc in colloqui generalo, in Vislicia, non respiciant præterita, sed tantummodo præsentia & futura; unde si quis ad judicium citat, aliquem, pro hereditate aut pecunia obligata, & ipsum ab Judicium evocavit & si tunc reus in termino peremptorio non parebit, actor lucrabitur nominatam pecuniam, aut hereditatem pecunia nihilominus reo restituta *Vol: I. fol: 2.*

WYBRANCY.

Nro I. WYBRANCY.

Konstytucyą, i postanowienie Krola J. M. Niebosczczyka Stefana, około 1690
wybrancow Stefana z Dobr Krolewskich odnawiaiąc; zewszech Stanow zezwoleniem Postanawiamy, aby takowi wybrancy. napotrzebę teraznieyszą Rzeczy Pospolitey przez tę ktorym to od Nas, z Hetmanem się otym zniosłszy, zlecone będzie, zupełnie bez uchylania żadnego, tak z wolnych, iako i zastawnych. dobr naszych, ze wszystkich Państw, i Ziem Rpltey, byli wywiedzeni tym sposobem żeby ze dwudziestu kmieci, iako gdzie siedzą był ieden pachołek dobry, sposobny i serdeczny, nato obieran; ktory to tak obrany, abo więc Oyciec iego, iezliby był Syn nato wzięt, bądz też i brat wolnym aby był od wszelakich czynszow, płacy, robot i służb, Staroscie, abo dzierżawcy swemu, oddawania. a inszych dziewiętnaście to wszystko na iego mieysce

ANNO zastępowało, iednak ktory się służby takowey podeymie abo na nie obran będzie, ma się osobą swą rządnie na nie z rusznicą, szablą, siekierą, a Dziesiętnicy z dardami, i dobrze odziane wyprawić. Starostowie i dzierzawcy takowego *delectum* bronic nie maią owszem dopomoc kazać tego wybierania maią. A ieżeli by ten wybraniec nieten ktoryby był obrany, ale miasto niego substytut odmieniony wyprawił się, tedy Rotmistrz abo starszy ich, otę odmianę winę 400 Grzywien przepadnie dzierzawcy tych Dobr, zktorych one iest obrany o co Forum na Trybunale *ad instantiam* dzierżawce abo Starosty, także też w wolnościach wyż-y wspomnionych, wybrańcom przekaży i impedymentu czynić niemaią pod winą sta grzywien, i szkod nadgrodzenia. o ktorą Instygator, za Dworem pozywać może *Vol: II. fol: 1328.*

Nro 2. O Wybrancach Koronnych.

1616 Jż liczba wybrańcow do wielkiego zmnieyszenia przyszła, tak że ich na służbie naszey i Rpltey bardzo mało bywa. A za S: pamięci Krola Stefana Przodka naszego bywało ich kilka tysięcy. Chąc temu zapobieżeć postanawiamy aby Starostowie, Ekonomowie, i dzierżawcy Dobr naszych, nikogo wtym nie uchylaiąc wedle konstytucyi Przodka naszego Krola Stefana, wybrańce powinni byli sprawiedliwie wydawać na posługę Rpltey, *laudo publico* uchwaloną, i tychże wybrańcow podług Praw kazdego, znich zachować, nie przymuszaiąc ich do podatkow. ani robot żadnych; ato pod winą 500. grzywien *irremissibiliter decernenda;* O co forum za dworem *ex instantia* Instygatora naszego *ex dilatione* Rotmistrza onego Woiewodztwa w ktorymby tych wybrańcow nie wydano; a ieśliby prześli Dzierżawcy; albo teraźnieysi, wybrańce w Dzierżawach swych znieśli, albo na robotę, bądź danie obrocili; pod taką wzwyż opisaną Winą powinni Wybrańcow przywrocic, i wolnemi ich *ab oneribus* uczynić, tak żeby służbę iako pownni nam i Rpltey służbę odprawowali. co ma być takim Porządkiem odprawowano, Rotmistrz wziąwszy od Nas List przypowiedny i Uniwersał do Dzierżawcow powinien w Grodzie onego Woiewodztwa, albo Powiatu z ktorego wybrańce wybierać ma, przez się, albo Porucznika swego manifestacyą uczynić, apotym według zwyczaiu u Dzierzawcow upominać się Wybrańcow; daiąc kazdemu z Dzierżawcow rekognicye. od ktorego wiele ich weźnie, A iesliby Starosta abo Dzierżawca ktory był tak uporny żeby wybrańcow według powinności nie wydał; Rotmistrz ma protestacyą w Grodzie uczynić; a w Prusiech gdziekolwiek u Akt autentycznych i podać każdego takiego na delacie Instygatorowi naszemu ktory przeciwko nim popierać ma dalszego przed Sądem naszym Postępku, A iezliby też pokazało się to, żeby Rotmistrz za okupem, albo datkiem iakim, Wybrańce od służby Libertował, taki każdy ma bydź od Hetmana naszego *irremissibiliter* na gardle karany. Bywa i to że Wybrańcy uciekaią z Woyska. Powinność ich dawna iest, żeby się porządnie wyprawowali, i o tey wyprawie pułroka, na Służbie naszey trwali, a potym będzieli ich daley potrzeba Pisarz Polny ma im dać po kopie na miesiąc. A ieżliby ktory uciekł z Woyska ma bydź na gardle karany; Rotmistrze zebrawszy tę Piechotę maią iść wporządku dobrym na mieysce im od Hetmana, pokazane, nie czyniąc nikomu krzywd wpogotowiu zdzierstwa żadnego. Oco ieżliby na ktorego z nich skarga przyszła, ma

Hetman

Hetman onych sądzić podług Artykułow Woiennych. Ciż Rotmistrze nie mają żadnych pieniędzy wybierać od Wybrańcow *sub pœna Capitis*. Ciż aby prostą drogą szli, i Stacyi nie wybierali, w ciągnieniu też iedno nocleg ieden bawić się maią, podwod nie biorąc *sub iisdem pœnis*. *Vol: III. fol: 273.* ANNO 1616

Nro 3.

WYBRANCY.

Konstytucye *Annorum* 1578. & 1590. *sub titulo* o pieszych Wybrańcach z 1626
Dobr Naszych uchwalone, *in toto* reassumuiemy, a do wywodzenia ich zupełnego bez ochylania żadnego, i pieniędzy od nich za ochylenie brania, z każdego Woiewodztwa Wybrańcow; Rotmistrzow za zaleceniem Hetmanow Naszych dawać będziemy, ażeby się służba ich nie zmnieyszyła, waruiemy to przy tym, iż tych Łanow abo Włok. Siedlisk, Wybrańcom w Dobrach Naszych, według Prawa służących, z żadney inszey Kondycyi ludziom okrom samym tym Osobom, ktoreby na mieysce tych zeszłych Wybrańcow *ad obeunda* takowych, ktore oni byli powinni Nam i Rzeplitey oddawać *obsequia* nastąpili, rozdawać nie mamy. *Vol: III. fol: 498.*

Nro 4.

WŁOKI WYBRANIECKIE.

Iż Włoki Wybranieckie *in tantam desolationem & abusum* przyszły, że 1649
Rzeplta z Wybrańcow żadnego pożytku nie ma, owszem Obywatelom Koronnym częstemi przechodami, bardzo są *onerosi*. Przeto postanawiamy: za zgodą wszech Stanow, aby każdy Starosta, albo Dzierżawca Włok Wybranieckich na każdy Rok miasto Wybrańca przy kwarcie zaraz do Skarbu Rzeczypospolitey, z Włoki, z ktorey był *ex antiquo* Wybrańca wyprawiać powinien, wniosł w Prawie na każde Swiątki Zł: 60. i one *realiter*, rowno z kwartą przy Deputatach do Kwarty z Seymu od Nas Deputowanych za ich, z Skarbu Naszego Kwitem zapłacił, a to *sub amissione* Dzierżawy swoiey i *pœnis* o Kwarcie *sancitis*. Czego Wielmożny Podskarbi Nasz pilnie przestrzegać, i *Retentores* na Delacie Instygatorowi Naszemu podawać ma, *sub solutione de suo*. A ieżliby ktory Starosta, albo Dzierżawca, Włokę Wybraniecką utaił, i onę na Folwark, albo robociznę swoie obrocił, i z niey pomienionego Podatku, płacić nie chciał: takowy od Instygatora Naszego na Seym *inter Causas Fisci* pozwany, *pœnis* o niewydawaniu kwarty, *sancitis*, karany bydź ma; czego Instygator, Nasz pilnie przestrzegać z Skarbem Naszym powinni będą, *sub vinculo juramentorum suorum*. *Vol: IV. fol: 280.*

Nro 5.

PIECHOTA WYBRANIECKA.

Przywodząc do dobrego Porządku i liczby iaka za Antecessorow Naszych 1677
bywała, Piechotę Wybraniecką Konstytucyą *Anni* 1647. o Rewizyi Łanow Wybranieckich *in toto* reassumuiemy, aby *indilate* do effektu przywiedziona była, po Urzędnikach Ziemskich w pomienioney Konstytucyi mianowanych mieć chcemy, aby *unius absentia pluriumq;* *non obstante* byle ich *ad minimum* trzech było rewizyą tę odprawili, i z nią *secundum præscriptum Constitutionis* poszczapili. Ktorym *in officio realiter*, będącym *salarium* po Woiewodztwach Seymiki, namowić i postanowić powinni. A *nihilominus* wybrańcy wszyscy żeby za-

ANNO 1676 raz na Wiosnę do Obozu, przez Wielmożnych Hetmanow naznaczonego stawali, pod ostrością Praw i Artykułow Woyskowych, mieć chcemy: ktorych *Authoritate* Seymu tego do Artylleryi Koronney a nie gdzie indziey W. Hetmani Nasi applikować powinni będą wkładaiąc na nich, aby przy zwyczaynym Orężu, każdy Siekierę i Rydel miał. Na *Præsidium* zaś Ziemie Sanockiey od Rozboynikow 20. Lannikow zostawić i ordynować pozwalamy. Więc że się wtym wielki *abusus* nayduie w niektorych mieyscach, gdy Poddani nasi Krolewscy, pod Przywileie Wybranieckie podszywaiąc się, pobudowali po kilkanaście podymia, na iednym Łanie unikaiąc tym sposobem robocizn, powinności, i *onera* Rzeczypospolitey tedy *lege præsenti* deklaruiemy; że na iednym Łanie Wybranieckim nad 4. Gospodarzow luboby się i rozrodzili, osadzać się, i znaydować nie ma. A co nadto będzie Gospodarzow, tedy takowi na gruntach pustych, tychże Dobr i powinnościach *propter onera* Rzeczypospolitey osiadać maią z inszemi poddanemi Naszemi, wco wyżey mianowani Lustratorowie weyrzeć i do skutku przywieść powinni. *Vol: V. fol: 348.*

XIĘGI.

Nro I. De Libris Capitaneorum Majoris Poloniæ in prætorio Civitatis Posnaniensis, conservandis.

1510 Errores vetustos abolere volentes & Statuta ob id condita approbantes decernimus; ut Capitanei Majoris Polonæ generales, sive post mortem sive per immutationem Libros actorum Officii sui suos & quoscunque alios prædecessorum suorum iuxta Constitutionem vetustam in Prætorio Posnaniensi in conclavi reponant & restituant. Et mandamus sub pæna centum Marcarum; ut omnes quicunq; Libros quorumcunq; Capitaneorum eorum, qui Capitaneatum Majoris-Poloniæ quondam administrarunt, infra hinc & Festum S. Joannis Baptistæ proxime futurum restituant, & in Prætorio reponant ut præmissum est. Capitaneus autem modernus sit obligatus facere diligentiam in exequirendis libris hujusmodi, quos quidem si qui restituere noluerint, toties quoties moniti fuerint, pænam Centum Marcarum fisco nostro applicandam solvere irremissibiliter teneantur; si vero quis ejusmodi Libros se non habere contenderit, jurejurando id probare tenebitur, quod eos non habeat, neq; de eis scit. *Vol: I. fol: 369.*

Nro 2. Xiąg Seymowych, Trybunalskich i Ziemskich Piotrkowskich chowanie.

1633 Xięgi Seymowe Trybunalskie i Ziemskie Piotrkowskie przy Kościele Farnym, że w wielkim są niebespieczeństwie od ognia pozwalamy Sądowi Ziemskiemu Sieradzkiemu one do Oycow Dominikanow przenieść (na co pomienieni Oycowie pozwalaią) i tam iako na naybespiecznieyszym mieyscu chować dopuszczaią, za kluczami tegoż Sądu Ziemskiego Sieradzkiego, ktorą ich uczynność łaską naszą zupełnie *rependere* chcąc względem tego Xiąg chowania, z Woytostwa Piotrkowskiego, *perpetuis temporibus* Grzywien piętnaście *sub pæna Centum Marcarum solven: & Judicio Tribunalitio repeten:* pozwalamy. Ktore to Woytostwo Miastu Piotrkowowi, na Poprawę Murow tamecznych, inkor-

poruiemy, według Przywileiu dawnego, Miastu temu danego. *salvo nihilominus Jure moderni Possessoris. Vol: III. fol: 821.* ANNO

Nro 3. De Libris Beneficiorum.

Libris Beneficiorum dowodzić na Dobra Szlacheckie nie będą Duchowni krom samych poświątnych Dziesięcin. *Vol: III. fol: 859.* 1635

Nro 4. Bespieczenstwo Fortun i Honorow Szlacheckich Obywatelow Ziemi Rawskiey, po pogorzeli Xiąg Ziemskich Grodzkich, i Granicznych, tudzież pozwolenie Urzędow Powiatom Bielskiemu i Mszczonowskiemu, oraz obieranie Deputatow Rawskich Generałem.

Czyniąc bespieczeństwo honorow rodowitych, i Fortun Szlacheckich Obywatelom Ziemi Rawskiey, przeciwko wszelkim kłotniom i napaściom z okazyi pogorzałych Xiąg Ziemskich Grodzkich i Granicznych, wraz z Miastem Naszym Sądowym Rawą i Kościołem Farnym też Xięgi złożone w sobie zamykaiącym, zkądkolwiek wyniknąć mianym za prożbą Posłow teyże Ziemi przychylaiąc się do Praw w podobnym przypadku Woiewodztwom Kijowskiemu, Bracławskiemu i Czerniechowskiemu i innym *Annorum* 1654. & 1658. *Tit: securitas Bonorum & Honorum* uchwalonych stanowiemy: aby ciż Obywatele na upewnienie Possessyi Dobr swoich czy to Dziedzicznych, czy zastawnym lub iakimkolwiek Prawem Dzierżącym, iako też Kredytorowie długi swoie czy to do osob, czy do Dobr, na zapisy Grodowe, lub karty ręczne maiący; też Dokumenta, wszelakie tak oryginalne iako i Extraktami autentycznemi przed pogorzelą wyiętemi na Sądy Grodzkie lub Ziemskie swoiey Ziemi, w ktoreykolwiek Kadencyi, w przeciągu Roku iednego od Aktu ninieyszey Konstytucyi komputowanego, nieważnością onych komportowali, ktore komportowane pod Sąd Grodzki lub Ziemski ma zrewidować i onych Lekty, Korrekty, Pieczęci z tych i innych okoliczności Uwag i dowodow niezmyślność zważywszy, każdy Extrakt i Oryginalny Dokument Rękami własnemi podpiszą, a tak podpisane do Xiąg Grodzkich lub Ziemskich w Oryginałach swoią Ręką podpisanych, bez wszelkiey zapłaty przez Oblatę przyiąć UUr: Regentom Grodzkiemu lub Ziemskiemu każą, a UUr: Regenci też Tranzakcye pod Tytułem Wsi każdey. do ktorey należeć będą, lub pod Imieniem też Dokumenta oblatuiącego, (ułożywszy *per Actus*) w Protokuły na to sporządzone powprowiaią i oprawić każą. Extrakty i Oryginały, ieżeliby ktory był zdarty, podkleią lub przepiszą, i Kopią do podpisu Sędziow, (z tym podpisem; *Kopia Tranzakcyi NN. zdartey albo zbotwiałey wiernie przepisana i wyryfikowana z Oryginałem*) podadzą i w Protokule przy podartey Tranzakcyi umieszczą, i takowym sposobem introligowane w Protokułach, Sędziow Ziemskich rękami lub Officyalistow Grodzkich Rawskich podpisane Tranzakcye, na Extrakty tymże Ziemianom z Pieczęcią i korrektą swoią wydawać będą. Toż Ziemstwo Ziemskie, Grod Grodzkie pozostałe Protokuły po pogorzeli, na pierwszych swoich Kadencyach zrewiduią brzegi i spacya do iakieykolwiek fabrykacyi podobne pozapisuią. Tranzakcye i Karty policzą Summaryusz Tranzakcyi spisać każą, i rękami swemi też Protokuły popodpisuią, Summaryusz przy każdym Protokule 1766

ANNO 1766 przyłączą. A Dziedzicy przed pogorzelą tych Xiąg Posseſſye swoie dziedziczne spokoynie dzierżący, iako też wszelacy Obywatele o długi na dawne Zapisy i Karty także nie prozekwowane, żadnym Proceſſem ani Manifestami niezakwestyonowane, maiący, iako też i Prawa zastawnikow aż do wykupna, aby o nieważność onych, zaś inni Obywatele o zastarzałe długi, a nieprozekwowane nie byli inkwietowani, ostrzegamy, pod winami *de indebita vexa in acquietato negotio* w Prawie obostrzonemi w Sądzie każdym skazać mianemi. Zeby zaś ci Obywatele na potomność czasu w Kleynotach swoiego Szlachectwa beśpieczni byli, mieć chcemy, aby każdy Obywatel Imienia swego rodowitość, zacząwszy od Dziada Genealogią spisaną w tymże Sądzie Dokumentami autentycznemi remonstrował, lub ktoremuby te Dokumenta, z Xięgami pogorzały, zkolligowanemi Krewnemi, i dawnością niewątpliwie na Osobie swoiey tey Prorogatywy Szlacheckiey piastowaniem dowodził; a takie Genealogie do Xiąg Grodz: lub Ziem: podane, dla spalonych Xiąg Dokumentami nie wsparte, ieżeliby przez lat sześć nie były kwestyonowane, rzetelne a niewątpliwe; Szlachectwo, i niewzruszone, aby utwierdzały, i za Dokument Potomkom były mieć chcemy. Co się zaś tycze Granic między Dziedzicami Imion Szlacheckich, ktorychby Dokumenta pogorzały, te aby według teraźnieyszych Posseſſyi lub gdzieby zachodziła sprzeczka, a Dokumentami rezelwować się nie mogła, zaciągnąwszy z Inkwizycyi starych świadectwa, maiąc wzgląd na nieprzerwane spokoynie używania przez Ur: Podkomorzego lub iego Komornika, na każdego Rekwizycyą odnowione, rezelwowane finalnie były, rozkazuiemy. A na dalsze czasy aby UUr: Starostowie Nasi Rawski, Sochaczewski, i Gostyński, zabiegaiąc podobnym nieodżałowanym przypadkom, Archiwa w Zamkach, Grodow swoich, osobne beśpieczne, tak na Xięgi Grodzkie iako i Xięgi Ziem: tudzież i Izby dla mieszkania, Regentow ku przyimowaniu i wydawaniu Tranzakcyi zreperowali, zamknięciami bezpiecznemi opatrzyli, pod winami *de negligentia, Capitaneorum* opisanemi rozkazuiemy, a za prożbą UUr: Woiewodztwa tego Posłow, chcąc zasłużonym pomnożyć nadgrodę. Urzędy Ziemskie, Powiatow Bielskiego, w Ziemi Rawskiey, Mszczonowskiego w Ziemi Sochaczewskiey leżących, *exceptis electivis*, zwyczaiem innych Ziem i Powiatow nadaiemy i postanawiamy. A Generały dawnym zwyczaiem do Bolimowa, zachowuiąc Ziemiom, alternatę co do Osob, Posseſſyą *in proprio Territorio* (*non praejudicando* Prawom Wgo Wojewody) maiących, przywracamy. A Poselskie Seymiki co do mieysca każda Ziemia u siebie w wyznaczonym mieyscu Prawem, a co do sposobu, obierania *ad mentem* Konstytucyi *Anni* 1667. *Tit: Seymiki Woiewodztwa Rawskiego* porządkiem w uchwałach Ziem tegoż Woiewodztwa opisanym, odprawiane bydź maią. Sądom Ziemskim Gostyńskim wygodnieysze Kadencye wyznaczamy, to iest. Pierwszą: w Poniedziałek przed Swiętem Nayświętszey Panny Gromiczney, drugą: w pierwszy Poniedziałek po Swiętey Małgorzacie, trzecią: w pierwszy Poniedziałek po S. Marcinie, a Gąbińskim Sądom w Tydzień po Gostyńskich mocą ninieyszego Prawa stanowiemy. *Vol: VII. fol: 482.*

Nro 5. Woiewodztwo Rawskie.

1768 Lubo Konstytucyą *Anni* 1766. po spaleniu Xiąg Grodzkich Rawskich, było ostrzono, aby ktokolwiek Extrakty, Zapisy, Karty, lub iakieżkolwiek bądź Tran-

Tranzakcye z Xiąg tychże przed pogorzelą wyięte w własnych miał papierach ANNO
też na sądy Ziemskie, lub Grodzkie ziemi Rawskiey; pod nieważnością onych 1766
komportował i w Aktach oblatował gdy iednak szczupły wymiar Czasu iedno rocznego niewystarcza, na dopełnienie myśli rzeczonego Prawa; pzeto na prozbę Obywatelow Woiewodztwa Rawskiego, zabiegaiąc szkodzie onych ztąd wyniknąć mogącey; Termin Oblatowania tychże Extraktow, iako też i Genealogii Szlacheckiey, do Lat dwoch od dnia dzisieyszego rachuiąc, za zgodą wszech Stanow, prolonguiemy. *Vol: VII. fol: 816.*

N^ro I. ZAMKI.

A iz to iuz prawem, dosyć warowano, aby pod czas gwałtownego na Rpltę 1674
niebespieczenstwa JchMM: PP. Woiewodowie i Starostowie na Zamkach pogranicznych, rezydowali i teraz *in præsenti R: Publicæ, discrimine* reassumuiąc dawne, otym Konstytucye, upominamy Jchmościow aby powinności na się włożoney dosyć czynili *sub pœna privationis Capitaneatus*, oco Forum za Dworem, *ad cujus vis instantiam* naznaczamy, i Konstytucyą 1620. otym nato napisaną, *in toto* reassumuiemy wyiąwszy Urzędnikow Rpltey; i tych co Woynę służą, a przytym *excepto Actu Electionis* na ktory welno będzie iachać, Szlachcica dobrze osiadłego *cum sufficienti præsidio*, na swym mieyscu zostawiwszy. *Vol: V. fol: 219.* Toż i w następuiących Konfederacyach.

N^ro I. OTYCH KTORZY ZAMKI SOBIE ZWIERZONE PODDALI NIEPZYIACIOŁOM

Iż Ziemie Moldawskiey Zamek Soczawa, bez wszelkiego Gwałtu poddany 1601
nieprzyiacielowi był, także w Inflantskięy Ziemi siła zamkow przez poddanie przyszło w Nieprzyiacielskie ręce, daiemy moc Hetmanom, pod ktorych jurysdykcyą zdraycy tacy pokazaliby się karać onych iezliby ich dostali, albo ktorykolwiek znich dostał; a iezliby niedostali Peny na nie na Seymie przez nas będą publikowane, *Vol: II. fol: 1498.*

N^ro 2.

Zamek krakowski tak opatruiemy aby Jmć Pan Starosta, i Generał 1648
Krakowski, *propter securitatem* Zamku tegoż miał na nim przez wszystek Czas *Interegni* 300. Piesżych Polskiego, a nie obcego Narodu, aby go Panu *legtime* od wszech obranemu, wiernie dochował. Ktoremu to Zamku tego *præsidio* płacą Woiewodztwo Krakowskie prowidować ma, co im ma bydź wkoekwacyi przyięto, i ponieważ Jmć Pan Starosta *mature Securitatem* Zamku tegoż obmyślaiąc te trzysta Ludzi *proprio peculio defacto*, zaciągnął i dotąd ich tam swemi pieniędzmy chowa, to co Jmć nato łożył *sumptus proprii* wrocić *Vol: IV. fol 165.*

N^ro 3. MIASTO KRAKOW.

Zamek i Miasto Nasze Stołeczne Krakow, aby pod tę zamieszania Czasy bespieczne *a quovis insultu* zostawało, tedy *pro exigentia temporis & necessitatis sufficienti præsidio* z Ludzi służebnych opatrzemy, & *omnem Securitatem*. tey Stolicy Naszey *præstabimus*, aże, tamże przy Krakowie Miasto Kleparż kosztem swym municyą iuz zaczęło, tedy aby wtym impedymentu żadnego

ANNO 1652 tameczni Mieszczanie od nikogo nie mieli *præsenti Lege cavemus Vol: IV. fol: 376.*

Nro 4. Fortece Rpltey.

1658 Jako siła natym należy aby Fotece Rpltey tak Miasta Stołeczne, iakoteż i Pograniczne osobliwie Krakow, Warszawa. Poznań, Lwow, Kamieniec Lubowla, swoie od Roku do Roku zawsze *præsidia* miały doznaliśmy wtak nagley od Nieprzyiaciela, inkursyi wtak cięszkim zamięszaniu Panstw Naszych. zaczym waruiemy i mieć chemy aby te Miasta, całey Rpltey Kosztem *præsidium* miały iakoto Krakow Warszawa, Poznań, Lwow Kamieniec Lubowla. Co Hetmani nasi ordynować maią z tym dokładem, aby *sufficientia* Armaty, i Prowiantu, Prochow, kul, Lontow, zawsze w każdey Fortecy z Skarbu Rpltey była a Kommendant zaś Polski osiadły umieiętny i w Dziele *Præsidii* cwiczony, Przysięgły Szlachcic powinien bydź. dobrych i doświadczonych maiąc Officyerow, ktorzyby Lud *in præsidio* zostaiący cwiczyli i cwiczonych przy ordynaryiney zapłacie, w słusznym prowiancie, i dobrze odzianych. *in Disciplina Militari* trzymali. A że dla szczupłości ordynaryinego żołdu, *præsidium* Lubowle *in eo numero* na sto Ludzi trzymane bydź niemoże, tedy żołd i Płacą ich *cum pæsidio* Kamieńca porownywamy, i płacę onym z kwarty na sto i dwadzieścia Ludzi naznaczamy. Zamek Krakowski *Regia sedes Nostra* iż pod teraźnieyszą *insessionem hostilem* na wielu mieyscach iest zepsowany, tedy reperacyą iego, Sumptem Rpltey nieomięszkanie obmyślemy *Vol. IV. fol. 551.*

Nro 5. Jasna Gora Częstochowska.

1658 Ze to mieysce Swięte pod te Czasy bardzo Rpltey potrzebne, i osobliwym od rożnych Nieprzyiaćioł zasczzytem będące, Zakonnicy tameczni, *hucusq; proprio Sumptu*, trzymali, i podziśdzień trzymaią; tedy *authoritate pæsentis Conventus* Klobuck miasto nasze, zewszystkiemi Wsiami do niego przynależącemi w Woiewodztwie Krakowskim, w powiecie Lelowskim *cum omnibus attinentiis* inkorporuiemy i wiecznemi czasy, *salvis modernis possessoribus* tymże Zakonnikom klasztoru Częstochowskiego Zakonu S: Pawła pierwszego Pustelnika oddaiemy, na co przywiley osobny z kancellaryi wydać rozkazaliśmy, ktory *eadem authoritate Conventus præsentis* approbuiemy. Pozwalaiąc nadto *fortes* w Wioskach Dziedzicznych w Woli Wiewieckiey, w Laskach, Swiarzach, Białey lub o to Kupnem lub *per commutationem* dostać, ato nawiększą na potym *succesive* municyą, i tamecznego Mieysca Fortyfikacyą, nadto i *Præsidium* swym kosztem tam trzymać winni będą; A iż prochami i armatą na potrzebę Rpltey. wygodzili na co maią assekuracyą *ex Senatus Consilio*, że i pieniądze zaproch za płacone i działa im oddane będą, i *Præsidum* ze Skarbu obmyślone *usq; ad posessionem* Dobr naznaczonych: od Stanowisk zaś żołnierskich i inszych Cieżarow reassumuiemy konstytucyą Anni 1652. ktora i tym dobrom naznaczonym służyć ma. *Vol: IV. fol: 557.*

Nro 6. o Zamkach i Fortecach Rpltey wkoronie i W. X. L.

1662 Reassumuiąc dawne Prawa o Zamkach i Fortecach pogranicznych waruiemy to *in futurum* ze na Zamki i Fortece wszelakie *Communicationes jurium* do-

żywocia ani Summ niiakich, wnieſienia i Aſſekurowania Białymgłowom, dawać i pozwalać niebędziemy. tak w Koronie iako i W. X. Lit: *ſub nullitate omnium*, ktoreby nato wyſzły, *quocunq: Pretextu Privilegiorum*, czego Poſłowie Ziemſcy na Początku Seymu, ieżeliby co *in contrarium* ſtało ſię upomnieć ſię maią, *circa vacantias*, aby takowe Zamki i Fortece *pro vacantibus* rozdawane były; *salvis modernis Poſſeſſoribus*, Staroſtowie zaś ktorym takie Fortece, przez Nas i Naſtępcow Naſzych dane będą, przy odbieraniu ich powinni będą *fidelitatis juramentum*, na dotrzymanie ich Nam i Rpltey oddawać. *Vol: IV. fol: 839* ANNO 1662

N[ro] 7. Zamek Krakowſki pod teraźnieyſze Jnteregnum *præſidio* trzech ſet Ludzi bydź ma oſadzony, *in pensis Reipcæ ex proventibus Economicis ſummendis solito* płacy kwarcianey *ſtipendio* ktore Expenſa Skarbowi *in Rationibus* przyięte będą, a Jmc Pan Staroſta tameczny nadtym ludem zwierzchność maiący *fidę honore & conſcientia obligatur*, aby tego zamku *cum inſigniis* przyſzłemu Panu *legitme* obranemu dotrzymał. Także P. Generał Artyleryi Koronney Ammunicyą i Działami *pro sufficientia* opatrzyć powinien. 1674

Præſidium Zamkowi Lubowelſkiemu Konſtytucyą Anni 1670. warowane teraznieyſzym Ziazdem Naſzym umacniamy, i Sto Ludzi Pieſzych na tamtym Zamku zoſtawaiących, do Woyſka Kwarciannego na Zapłatę wkomput przyłączamy.

Zamek także Malborſki nie poślednieyſza tey Rpltey Forteca aby zdawna zwyczayne, miał *præſidium* i Ceughaus z armatą Rpltey *ſub diligenti* był *cuſtodia* przyſzłemu da Pan Bog, Panu *in Pactis* ten Punkt podamy, Ekonomią zaś według Praw, Przywileiow, oney *antiqvitus* ſłużących od Hyberny wolną *declaramus*. pod teraznieyſze *Jnterregnum* Staroście tamecznemu zaleciwſzy Rezydencyą *Vol: V. fol: 227.*

N[ro] 8. JASNA GORA CZĘSTOCHOWSKA.

Lubo Prawem dawnym *cautum* toieſt, aby Dobra do Konwentu Jaſno Gorſkiego należące, tak z dawnych Fundacyi, iako i przez Konſtytucyą *noviſſime* nadane od wſzyſtkich Stanowiſk Stacyi, Przechodow Chlebow i Hyberny, Zołnierſkiey wolne były, ato dla tego aby mieyſca tego Forteca, ktorą tameczni Oycowie wielkim kolztem, i Uymą należytych Porcyi ſwoich konſerwuią, i *præſidium* bez *Sumptu* Rpltey w niey trzymaią ſłuſzne mogła mieć ſwoie opatrzenia: że iednak takowi ſię znayduią ktorzy nic nie dbaiąc na prawo poſpolite, bez wſzelakiego reſpektu, nie tylko przechodami ale i wyciąganiem Stacyi rożnych, ode Wſi do Wſi umyślnym odprawieniem noclegow niſzczą, i puſtoſzą; tedy zabiegaiąc temu *in poſterum*, deklaruiemy; że te Dobra pomienione, do Konwentu Jaſno Gorſkiego należące, wſzyſtkie *in genere*, & *ſpecie*, wolne mieć chcemy, i od wſzelakich Stanowiſk, Stacyi, Przechodow a daleko więcey od wybierania Stacyi, i Hyberny. Aktoby ſię ważył przeciwko temu Prawu wykroczyć, na takowego *Pœnam Trium Millium marcarum Polonicalium*, *sub pœna infamiæ*, *una cum refuſione damnorum*, i o co forum *ubiquinarium* Konwentowi pomienionemu wolne, naznaczamy, więc że te Dobra od Staroſtwa, Naſzego Krzepi- 1676

Yyyyy ji

ANNO 1676 ckiego nie są dotąd odgraniczone ,tedy Komiſſyą na rozgraniczenie Dobr tych, *eo nomine* z Kancellaryi wydać rozkazuiemy *Vol: V. fol: 372.*

Nro 9. Jasna Gora Częstochowska

1710 Jaſna Gora Częſtochowſka że nie tylko Klaſztorem ale i Fortecą tak potrzebną i pod Protekcyą Nayświętſzey Matki Bożey, niezwyciężoną, do tych czas była, i ieſt, i poniewaſz Oycowie tameczni przez 10. letnią Woynę Szwedzką dotrzymuiąc wierności ſwoiey Nam i Rpltey; na Suſtentacyą Garnizonu tamecznego, nie tylko Skarb Kościelny wyprzedać ale i długi niemałe zaciągnąć muſieli: tedy Summę 30,000 Złł: Pol: z extraordynaryinych Prowentow Rpltey na Reperacyą Baſztyonow, do zapłacenia da Bog za Lat dwie naznaczamy; A teraz *Subveniendo* temu mieyſcu Swiętemu, dla dalſzego utrzymania iego, za Zgodą wſzech Stanow na teraznieyſzym Walnym Ziezdzie Zgromadzonych, Dobrom onych wſzyſtkim ogułem do klaſztoru Jaſnogorſkiego należącym, od wſzyſtkich *in genere & ſpecie* Podatkow Ordynaryinych, i extraordynaryinych, od Poborow Podymnego, Pos: Ruſzenia ſtawienia Łanowego, wyprawy z Dymow, pieſzego żołnierza, i wſzelkich innych ciężarow do Lat 20. po ſobie idących *plenam indulgemus Libertatem. Vol: VI. fol:190.*

Nro 10. Jasna Gora Częstochowska

1717 Jako do tych czas wſzyſtkie na Koronę .Polſką z Jaſney Gory Częſtochowſkiey, iak z zrzodła za wnieſieniem ſię Matki Boſkiey, wynikały Błogoſławieńſtwa tak aby P. Bog dalſzemi za promocyą Matki Jego, Krolestwo i Panowanie Naſze ſzczęśliwie pomnażał błogoſławieńſtwy i dla ubeſpieczenia tak drogiego Kleynotu Fortecy Częſtochowſkiey Jaſnogorſkiey, naprzod Konſtytu: i Prawa, Seymu Anni 1676. także walney Rady Warſzawſkiey Anni 1710. *Utrobiq: ſub Titulo* Jaſna Gora Częſtochowſka *in favorem* Dobr, WW: Oycow Zakonnikow *Ordinis S: Pauli, primi Eremitæ* Konwentu Jaſney Gory Częſtochowſkiey, za zgodą wſzyſtkich Stanow, Rpltey, Oboyga Narodow, napiſane, *in omnibus Punctis Articulis & Clausulis, ibidem expreſſis, Authoritate* Seymu teraznieyſzego reaſſumuiemy, i approbuiemy, chcąc to mieć *in effectu*, cokolwiek wpomienionych Konſtytucyach *in rem* Dobr *in Genere*, wſzyſtkich Klaſztoru przerzeczonego WW: Oycow Częſtochowſkich *continetur* Aby zaś Woiewodztwa Ziemie i Powiaty, w ktorych te Dobra *conſiſtunt*, nie były aggrawowane, *contingens* wſzyſtkich podatkow, Taryffami ztych Dobr *circum ſcriptum* defalkuiemy, *i deceſſum* na wſzyſtkie Woiewodztwa i Ziemie rozbieramy przyimuiemy. Aktoby ſię ważył na potym do pomienionych Dobr Aſſygnacye, Delaty wydawać, albo iakim innym ſpoſobem one aggrawować na takowego *Pœnam infamiæ, & ſolutionem de proprio exiendimus* Oco forum *ubiquitarium* Wielebnemu Konwentowi Jaſnogorſkiemu pozwalamy. Aże dotąd Summy 30000 Tyſięcy Zło: Radą Warſzawſką na reparacyą Baſtyonow. Fortecy Częſtochowſkiey Skarb Koronny nie wypłacił; więc aby w Roku bliſko przyſzłym *totaliter* wypłacona była, z Komor Wieruſzewſkiey ,i Krzepickiey, mieć chcemy. A potym na większą *ſucceſſive* Municyą, i fortyfikacyą w pomienioney Jaſnogorſkiey Fortecy Staroſtwo Brzeznickie, i Wieś Dębowiec w Woiewodztwie Sieradzkim a Powiecie Radomſkim leżące, *ſalvo jure modernorum* Poſſeſorum wiecznemi Czaſy,

Dobrom

brom Jasney Gory Częstochowskiey inkorporuiemy, także Wiosek dwoch dziedzicznych Brudzic Borowa, i Wielkomłyna, w Summach wyderkaffowych *per heredes* Konwentowi Jasnogurskiemu *Officiose* oddanych, kupnem albo *per commutationem*, nabydź pozwalamy *salvis oneribus Reipublicæ*. *Vol: VI. fol: 293.* ANNO 1717

Nro 11. FORTECA CZĘSTOCHOWSKA.

Ponieważ Rzeplta, do swoiey Nayświętszey Krolowy Maryi Panny, w Obrazie Częstochowskim Cudami słynącey, zawsze nabożna, i Jey Protekcyi w potrzebach doznawaiąca, wszystkiemi Konstytucyami, a mianowicie *Annorum* 1652, 1658, 1676, 1710, 1717. Jasną Gorę stwierdziła, więc na oświadczenie, iako nieustannie pragniemy Matki Boskiey dla Nas i całego Krolestwa skuteczney Pomocy, i Opieki, za zgodą wszystkich Stanow, Rzeplitey oboyga Narodow, wyżey wyrażone Konstytucye w swoich właściwych Opisach, mocą teraźnieyszego Seymu mieć chcemy; to na przyszły czas; co do Jasney Gory postanawiaiąc i ostrzegaiąc: żeby Prowenta z Dobr od Nayiaśnieyszych Predecessorow Naszych, Rzeplitey nadanych, na utrzymanie dostatecznego Garnizonu i Ammunicyi potrzebney, iedynie na ten koniec, i na lepsze co raz opatrzenie, i reperowanie Fortecy, obracane były, i żeby Komendant tey Fortecy, ktory ma bydź rodowity Polski Szlachcic Katolik, a przez Nas uprzywilejowany, co Rok Kommissyi Woyskowey, *de statu & necessitatibus* tey Fortecy z Dobr, na to nadanych *providendis* sprawiał się. *Vol: VII. fol: 374.* 1764

Nro 12. REPARACYA FORTEC, I DOMOW ARSENAŁOWYCH.

Że Fortece, Domy Arsenałowe, Rzeplitey dotąd zaniedbane, i coraz do gorszego przychodzące Stanu, potrzebują koniecznego wsparcia, więc na Reparacyą onychże w Koronie, i opatrzenie Ammunicyami, Summę Dwakroć Sto Tysięcy Złotych Polskich ze Skarbu Koronnego corocznie za kwitami Kommissyi Woyskowey Koronney, wypłacać nakazuiemy; A ta Kommissya Woyskowa, przy oddawaniu rachunkow, Percept i Expens, Woyskowych, na Seymach rachować się z tey kwoty będzie powinna. *Vol: VII. fol: 651.* 1768

ZAMIANA.

Nro 1. Frymark Imienia leżącego i Dziedzictw między Szlachtą, albo ktoregokolwiek Stanu Kondycyi ludzi, z zezwolenia ich spolnego i Woli uczyniony bądź to z iakim przydatkiem pieniędzy, albo innych ktorychkolwiek rzeczy, bądź też bez przydatku: iezliby były zapisane, i utwierdzone Akty Ziemskiemi albo Grodzkiemi: takowy frymark na obie stronie frymarczące, ma się zostawać i mocnie a nie złomnie zachowan wiecznemi czasy; a żadna Osoba, z linii krewności ich Prawem, bliskością tego Frymarku, albo zamiany odezwać, ani przenagabywać nie może; tymże też sposobem, i darowizny maią bydź zachowane. Albowiem takie Umowy, i Kontrakty, są i bydź wiecznie maią, nieodzowne; bo tak nabyte Imienia, Possessorowie onego Imienia spokoynie ie dzierżeć maią, i mieć czasy wiecznemi. *Vol: II. fol: 939.* 1576

ANNO ZAPISY.

Nro I. De Donationibus.

1347 Hoc Statuto perpetuo declaramus obſervandum quod donationes fixe, & firmæ debeant permanere etiamſi Privilegium ſuper eisdem donationibus conceſſum non fuerit, dummodo ſaltem, morte donatoris vel ejus cui donatio facta fuerit, confirmetur, præſertim his, qui nobiscum ſeu noſtris Succeſſoribus viriliter, in Bello pugnantes fuerint interfecti Donatio recipiat perpetuam firmitatem. *Vol: I. fol: 52.*

Nro 2. De Inscriptione Castrensi.

1505 Item dum aliquis inſcribit alicui in judicio Caſtrenſi inſcriptionem, & promiſerit inducere in Librum terreſtrem aut regalem, & non compleverit ad Tempus, prout ſe inſcripſit; ſuccumbens Pænam judicio trium Marcarum & totidem Parti: iſtud facere teneatur, quod in Judicio Caſtren: inſcripſit. *Vol: I. fol: 326.*

Nro 3. De Inscriptione Uxoris.

1505 Item Uxor Marito ſuo, nihil inſcribat, ſine Conſenſu Amicorum, etſi inſcribit, illud nullius roboris ſit. *Ibidem Vol: & fol:*

Nro 4. De Inscriptionibus Bonorum in fraudem factis.

1507 Sæpe contingit circumveniri ſubditos noſtros, per inſcriptiones bonorum, in fraudem eorundem, & in impedimentum juſtitiæ contra delinquentes, quapropter Statuimus; ut cum actio & Lis judicialiter alicui intentata fuerit, pro quovis delicto, ſi reus ille reſignatione, & inſcriptione bonorum in judicio tutari ſe voluerit, & ſi perpetua fuerit inſcriptio, probabit eandem inſcriptionem per juramentum cum ſex teſtibus; ſuæ conditioni paribus: quod non in fraudem Partis aut adminiſtrationis & executionis juſtitiæ, occaſione delicti objecti, illam fecerit; Si vero ad certum tempus eadem inſcriptio facta fuerit, cum duobus teſtibus, nullo dolo factam eſſe jurabit. *Vol: I. fol: 362.*

1544 **Nro 5.** Porro contra inſcriptiones obligationum & oppignorationum quarumvis, jam nullus locus, nulli hominum, ne Procuratoribus quidem ad dicendum erit reliquus, nec quisquam controverſiam, atq; contradictionem contra eaſdem inſtituet, ac faciet ſed duntaxat eisdem inſcriptionibus ſatisfacere, & easdem implere, juxta obligationem tenebitur, nullam motionem judicis faciendo pro quibuscunq; tandem debitis inſcriptæ, & quacunq; tandem tuitione roboratæ fuerint; ſed neq; ullam dilationem atq; procraſtinationem debitor habebit, niſi fortaſſe coram judicio demonſtraret, & allegaret quietationem ſui, ratione ſatisfactionis pro eodem debito inſcriptam. In tali enim caſu, ſemel ad futuros terminos beneficio dilationis uti debet. Quam quidem ſatisfactionem, & quitationem ſui tenebitur comprobare in futuris terminis, ex eiſdem actis ad quæ ſe receperit, ſub amiſſione ſuæ cauſæ. *Vol: I. fol: 582.*

ANNO

Nro 6. Rzeczy zapisane, albo darowane Krolowi Jego Miłości.

Co ſię tycze rzeczy nam danych abo zapiſanych, ktore iuż ſą przedtym dane abo zapiſane, maią ſwą drogę wedle Konſtytucyi Piotrkowſkiey. Ale ktoreby potym zapiſowane abo darowane bydź miały, Oſoby Naſzey niewolić w tym niechcemy. Wolno nam będzie *bona non litigiosa* przyimować i o nie czynić na Seymie Prawem przyſtoynym. *Vol: II. fol: 682.* 1505

Nro 7. Oryginałow w Ziemi Gostynskiey wracanie.

Iż Poſłowie teyże Ziemie Goſtyńſkiey proſili, aby zapiſy w Akta Ziemſkie, albo Grodzkie z inſzych Kſiąg introdukowane, tym ktorzy ie introdukuią, były zaś wrącane, i nie hamowane: tedy im to oſtrzegamy i wracać *Originalia* iako ſię to i wſzędzie indziey zachowywa, rozkazuiemy, *Vol: II. fol: 698.* 1565

Nro 8. Przeniesienie Zapisow w Podlasiu.

Przenieſienie Zapiſow i Kwitow, i innych rekognicyi wſzelakich, Grodzkich, do Kſiąg Ziemſkich tak w Roki, iako i w Leżenie Kſiąg w wiedzione, *in abſentia recognoſcentis* wedle zwyczaiu dawnego Podlaſkiego tak przeſzłe, iako i przyſzłe czaſy wiecznemi approbuiemy. *Vol: II. fol: 1016.* 1581

Nro 9. O Rękoiemskich Liściech X. Oświecimskiego.

Wielkie trudnośći rękoiemſkich Liſtow, i Cyrografow w Xſtwie Oświecimſkim i Zatorſkim w Przywileiu Inkorporacyi zoſtawione, uczyniły i przyniosły; za Prożbą tedy Poſłow Ziemſkich Rękoiemſkie Liſty i Cyrografy, takowe, iako ſzkodliwe, i Prawu Koronnemu przeciwne, znoſiemy: tak że od tego czaſu nikogo *afficere* nie maią. Jednak Cyrografy, tak iako w Koronie na Summy i długi dawane bydź maią. A te ktore *ante Conſtitutionem præſentem* ſtały ſię i otrzymane ſą, każdy ktoby na iakikolwiek Dług Liſt rękoiemſki albo Cyrograf miał, będzie powinien *a data & publicatione præſentium* Liſt Rękoiemſki i Cyrograf *ante annum integrum* do Grodu Krakowſkiego, albo Oświecimſkiego w wieść i do takowego Liſtu albo Cyrografu, zwyczaiem ſtarym ſprawę introdukować. Czego gdy kto nie uczyni, Liſty i Cyrograf takowy nie w wiedziony, żadnego mieyſca i wagi u Sądu, albo Urzędu wſzelkiego mieć nie ma, i ſtrona obwiniona o takowy dług, albo rękoiemſtwo, odpowiadać nie będzie powinna. *Vol: II. fol: 1469.* 1598

Nro 10. Utwierdzenie Zapisow Rożanskich i Makowskich.

Iż dla Powietrza ktore iuż od pułtora lat w Rożanie i Makowie trwa, ſądy żadne, Staroście nieodprawuią ſię, a na ziezdzie Seymiku i z Generału Warſzawſkiego, Rycerſtwo wſzyſtko, ktorzy ſię ziechali byli pod Rożan, *ad 9. Aprilis*, w Roku teraźnieyſzym poſtanowili, aby Urząd Starościn, z Urzędem Piſarſkim w Pryczanowie we Wſi naſzey, pobliſko Rozana, Zapiſy, i proteſtacye wſzelakie przyimowali. Za prożbą tedy Poſłow tamecznych, Zapiſy tamte uchwałą Seymową *in toto* approbuiemy i ważne bydź chcemy. *Vol: II. fol: 1623.* 1607

Nro 11. O Wraganiu Oryginałow Produktowych Ziemstwa Ziemi Drochickiey.

ANNO 1613 Oryginały Zapisow przeniesionych, wszelakich transduktow, Pisarze Ziemski i Grodzki Ziemi Drochickiey powinni Stronom, czyie są, albo Plenipotentom, po ingrossowaniu ich *ad Acta* oddawać, *a Acta inscriptionum* wszelakich, aby *ad decursum unius Anni* dawali introligować, a stare zaś Akta aby w ochronie były *sub pœna de negligentia Officialibus sancita, in Judicio Tribunalitio, per quempiam Nobilem ejusdem Terræ repetenda. Vol: III. fol: 181.*

Nro 12. Membrany, Woiewodztwa Bracławskiego, i Wołynskiego.

1620 Membrany, to iest ręczne Zapisy w Woiewodztwie Wołynskim i Bracławskim, iż są szkodliwe znosiemy, i iuż od Publikacyi tey Konstytucyi iść nie maią, między Obywatelami tych Woiewodztw, ale każdy na każdą rzecz zapis napisawszy go, i podpisawszy, z pieczęcią swoią i pieczęciami i podpisami naymniey dwu Swiadkow Szlachcicami, ma i powinien będzie, do Akt Grodzkich, albo Ziemskich przyznać. Takowe Zapisy oczywiście przyznane, u każdego Sądu, Urzędu i Prawa, choćby nie było do Akt Ziemskich przeniesione, ważne, i moc wieczystą maią otrzymać. A membrany albo Zapisy Ręczne przed tą Konstytucyą bądź też dawnieysze, nacokolwiek dawno dane od daty tey Konstytucyi do Roku i do Sześciu Niedziel, maią bydź do Akt Ziemskich, albo Grodzkich własnego Powiatu, przez tych, ktorym służą, *per oblatam* podane, i wwiedzione, takowe maią bydź w zupełney mocy zachowane: a ktoreby do Akt nie były wwiedzione do Roku i do Sześciu Niedziel, iuż żadney potym wagi mieć nie mogą. *Vol: III. fol: 378.*

Nro 13. O Membranach Woiewodztwa Kiiowskiego.

1646 Membrany Kijowskie iż wielkie za sobą pociągaią *inconvenientia* zaczym aby według Woiewodztwa Wołyńskiego i Bracławskiego do Grodu zeznane były *juxta Constitu*: 1620. postanawiamy. A te Membrany, ktore są aby *ad Annum & Sex Septimanas per oblatam* były do bliższych Grodow podawane, a ktoryby nie podał, tedy takie *nullitati subjacebunt.* Woiewodztwu iednak Czerniechowskiemu zwyczayny *usum & vim* Membranow zachowuiemy. *Vol. IV. fol. 115.*

Nro 14. Przeniesienie Rokow Ziemskich Drochickich na iedno Mieysce do Miasta Naszego Drochiczyna.

1775 Sądy Ziemskie Drochickie w czterech mieyscach do Roku sądzące się gdy w przewożeniu Ksiąg z mieysca na mieysce Protokuły, i wszelkie Akta w niebespieczeństwo podawały, przeto zabiegaiąc uszczerbkowi Fortun Szlacheckich za powszechną Stanow Zgromadz: i skonfed: zgodą, na zawsze stanowiemy, aby odtąd też Roki Ziemskie Drochickie iuż tylko w Mieście naszym Drochiczynie sądzone były i trzema do Roku kadencyami pierwszą w Poniedziałek po Niedzieli *Invocavit*, drugą w Poniedziałek po S. Troycy, trzecią w Poniedziałek po Swiętym Marcinie Biskupie, każdą przez 4. Niedziele trwać maiącemi odprawowały się nakazuiemy: dla czego dawne Prawa co do czasu i mieysca

uchy-

uchylamy, a inne względem tegoż Ziemstwa i otwarcia Xiąg przez czas Prawem zamierzony trwać maiącego ustawy w całości zachowuiemy w ktorym czasie otwarcia Xiąg, aby i Tranzakcye wszelkie *extra Territorium* i w Magdeburgii czynione, do Xiąg Ziemskich przenoszone były, pod nieważnością tychże, odtąd zalecamy; dla prędszey zaś Dekretow Exekucyi zostawiwszy przy opisie Praw dawnieyszych Komornikow i Podpiska, Ur: Sędziemu i Podsędkowi Ziemskim Drochickim, drugich dwoch Komornikow przysięgłych, a Pisarzowi teyże Ziemi według dawnieyszych Praw, drugiego Podpiska dla użycia Jego Ręki do pisania nawet i Dekretow przysięgłego mieć pozwalamy; oraz dla Ur: Pisarzow Ziemskiego i Grodzkiego Drochickich Prawa, a mianowicie Konstytucye Lat 1611. i 1613 dla tychże służące, odnawiamy i one w Exekucyi mieć chcemy. *Vol. VIII. fol. 288.* ANNO 1775

Nro 15. Pozwolenie czynienia wieczystych Tranzakcyi bez obecności Surrogatora, Woiewodztw Poznanskiego Kaliskiego i Gnieźnienskiego Wielkopolskich.

Na wniesienie UU. Posłow Ziemskich ku łatwieyszey Obywatelow Poznańskiego, Kaliskiego i Gnieźnieńskiego Woiewodztw wygodzie, pozwalamy, aby wzorem wszystkich innych Woiewodztw Rezygnacye, Dożywocia, Reformacye, i tym podobne Tranzakcye, bez przytomnego Surrogatora, przed Xięgami Grodzkiemi czynić i zeznawać *ab hinc* mogli; a tak iuż nieobecność Surrogatora ważności ich uwłaczać nie będzie mogła. *Vol. VIII. fol. 916.* 1776

Nro 16. *Forma Cessionis* w Herburcie to iest: Comparens personaliter Coram Judicio præsenti Nobilis A de B. Sponte Publice, ac expresse recognovit quia de omni Jure suo ac Inscriptionibus perpetuis, vel obligatoriis in Actis quibuscunq; contentis, a quibuscunq; Personis quacunq; ex Causa, in & super Bonis C. habitis una cum tuitione in eodem Jure ac Inscriptionibus contenta, latius in se canente nihil Juris Dominij & proprietatis ac usum Fructum ex eisdem Juribus ac bonis prædictis, sibi & suis Successoribus relinquendo, sed prout ea solus habuit tenuit & possedit, Nobi: D. E. & ejus Successoribus cessit prout jam ex nunc cedit, & resignat, aliaq; omnia ipsius Juris ac Inscriptionum suarum Beneficia, Bonorumq; Dominium, ac utilitates, universas; in eundem D. & ejus Successores transfudit perpetue & in ævum; Et jam ipse A, eidem D. dat realem intromissionem, & actualem Possessionem, tam in hoc ipsum Jus: seu Inscriptiones; quam in bona prædicta per Ministerialem Terrestrem, quemcunq; jam ex nunc de Jure additum adintromittendum præfata Bona C. (vigore ipsius, Juris cessi ac Inscriptionum Originalium, tenenda, habenda, & utifruenda, perpetuo ac in ævum) vel alioqui usq; ad exemptionem ejus vel Successoribus, ipsius realiter faciendo. *Titulo Herburto.* 1768

ZASTAWA

Nro 1. De non obligandis Terris & Castris Principalibus.

Item cum bona & possessiones mensæ nostræ Regalis nedum pro Persona nostra, sed & pro tuitione ac conservatione Regni totius, sint principio ordinata pollicemur, quod non ponemus, in obligationem pro pecuniis Castra & terras 1496

ANNO principales seu capitales, in quibus Capitaneatus consistunt & si quis a Nobilibus
1496 hujusmodi Terras aut Castra sic in obligationem receperit, pecunias per eum datas, eo ipso amittat. *Vol. I. fol. 248.*

Nro 2. De Reemptione Bonorum.

1540 Consiliariis Nuntiisq; Majoris Poloniæ terrarum nobis recensentibus in terris Illis veteri consvetudine receptum esse itaq; semper observatum ut ad redimenda bona, reemptitia, seu obligata, aut reformata, ad Judicium seu Officium Castrense, unicuiq; liceat citare bonorum hujusmodi possessorem, ad tolendum, pecuniam, & de bonis cedendum, nihilominus tamen, plerosq; consvetudini hujusmodi reluctari & cavillis; ac Exceptionibus variis, in possesione bonorum redimendorum sese confovere,: Proinde universis Consiliariis & Terrarum Nuntijs Regni Nostri, consentibus, statuimus ut consvetudo illa in omnibus & per omnia observatur vimq; Statuti, obtineat; liceatq; bona sua cuilibet redimere volenti, Ipsorum possessorem, ad tolendam pecuniam, ad Judicium seu Officium Castrense citare: citatusq; Pecunias teneatur recipere, Forum Castrense non declinando. *Vol. I. fol. 562.*

Nro 3. O Wykupnie Dobr Zastawnych.

1588 Opatrzono to iest Prawem pospolitym aby ten, ktory maiętność swą od Zastawnika wykupuie, prędko *in termino premptorio* wykupić mogł. Jednak iż się to trafić może, że appellacya zaydzie na Trybunał gdzie zwłaszcza Woiewództwa W. Polskiey, i drugie aż w trzecim Roku się odprawuią, czyniąc w tym Prawu pospolitemu dosyć, ktore prędkiey odprawy w takich Sprawach potrzebuie, i zabiegaiąc szkodom ludzkim, ustawuiemy: aby takowe appellacye nie czekaiąc Woiewodztwa własnego na Trybunale *inter Causas Officii* ktore nie maią *Terram* ani *districtum* były sądzone, i odprawowane, a tym ktoreby pod Trybunałem przypadły, *ab Actu motionis in Sex Septimanis*, ma bydź w ruszeniu Termin prefigowany. *Vol. II. fol. 1213.*

Nro 4. Pozwy Zadworne Koronne.

1607 Pozwy Zadworne ktoreby były przeciw Prawu i Konstytucyi ostatniey Warszawskiey, kassuiemy i od nich pozwanych wolnych czyniemy. A wykupna Dobr Stołu naszego, tak przez Skarb nasz iako i przez Donataryusze nasze przez Kommissarze w Powiatach maią bydź odprawowane we wszystkich Państwach naszych, Koronnych, a na W. X. Lit: Konstytucya generalna *Anni 98.* ściągać się ma. *Vol. II. fol. 1601.*

Nro 5. Causæ Exemptionum w Kaliszu.

1631 Należy na tym, według Praw, aby Dobra swoie każdy od Dzierżawce, *Juris obligatorii, reemptitii vel cujusvis temporanei*, bez odwłoki odkupił, co aby tam skuteczniey doyść mogło, aby pod S. Jan w Kaliszu *Causæ Exemptionum* sądzone były, mieć chcemy: na ktory czas aby Pan Surrogator obecny był rozkazuiemy. *Vol. III. fol. 705.*

Nro 6. WARUNEK KONTRAKTOW ZASTAWNYCH, i DOBR MORE POTIORITATIS POSIADANYCH. ANNO

Kiedy wyraźnie Konstytucya 1726. Roku ubespieczyła, *a praestando Calculo* Zastawnych Possessorow przeciw ktorey rożne poźniey wypadały *Effata*, z gruntu sprawiedliwość wzruszaiące, stanowiemy przeto: aby wszystkie Jurydykcye niezważaiąc na takowe *Effata*, podług Prawa wyżey wspomnionego 1726. Roku, Zastawnikow i przez *Potioritates*, postanowionych Possessorow do rachowania się z Prowentow, nie pociągały. *Vol. VIII. fol.* 883. 1776

Z B O Z E

Nro I. DE PAENA PRO FRUMENTORUM RECEPTIONE SOLVENDA.

Item pro una Cassula cujuscunq; Grani indie recepta, paenam Judicio sex marcarum, & damnum Passo quindecem alias *piętnadzieśtą*, recipiens solvere, teneatur: Si autem Tempore Nocturno id factum fuerit, tunc furtum esse decernimus, & declaramus *Vol. I. fol.* 36. 1347

Nro I. ZDAWANIA.

Edicimus ne cum inordinatis Citationibus & Actionibus, Procuratores ad Judicium accedant: si volent paenam Statuti, evitare. Item ut vocati secundum Regestrum praesto sint, si quidem in vocandis Personis juxta Regestrum nos conservabimus, quod si quis vocatus absuerit, condemnari permittetur: Etenim studiose extrahunt, Causas; ut non solum, Judices Provinciales, verum etiam Regia Majestas, Assessoresq; ipsius, notum quando volebant, sed quando procuratoribus libebat, judicabant: Quocirca si quis procurator, negligentia vel nequitia, non controvertendo, cum adversario permitteret, Principalem suum condemnari, isautem Principalis, tali damno affectus, eo nomine queritur extunc ibidem coram judicio, vel in comitiis administrabitur de eo justitia non secus atq;, de Servitore, etiam si fuerit Possessionatus: *Consuet: Herbur.* 1505

Nro 2. O KONDEMNATACH ILLEGITIME OTRZYMANYCH.

Zabiegaiąc nader zagęszczonym *litigijs* za zgodą wszystkich Stanow Kondemnaty w rożnych Sądach *illegitime* otrzymane, iako to *per evocationem*, lubo bez zeznaney Relacyi *in proprio Districtu* iako Konstytucya każe, więc i te ktore *sine adcitatione*, albo *ex alienis inquisitionibus emanarunt*, iako Prawu pospolitemu przeciwne, kassuiemy, i annihiluiemy, deklaruiąc że na takowe Kondemnaty, każdy *locum standi*, i bez Gleytu, w każdym Sądzie i wszędzie mieć powinien według teraźnieyszey Konstytucyi, *sub titulo Approbatio actorum Interregni Vol. V. fol.* 354. 1676

Z E B R A C Y

Nro I. DE LAICIS SEU MENDICIS MENDICATUM EUNTIBUS.

Item cum viderentur in hoc inclito Regno nostro mendicantes laici, & faemine in tanta multitudine esse ut dari non possit Regnum (judicio eorum qui multas orbis partes peragrarunt,) fraequentiam, continens, mendicantium tan- 1496

ANNO tam, inter quos plures constat laicos & fæminas bonorum virium esse, possesq;
1496 competenter manuum labore victum quærere dummodo illos & illas lex super id stringeret, non voluntas, (per quam seu ut verius loquamur per desidiam, ut primum in eis barbæ, a mento dependerent, & cani viderentur pili, postpositis domiciliis in eleemosynarum suffragiis ac inpetrationibus, residuum vitæ ponunt: scandala nonunquam committentes, nonnunquam vero ubi prece non impetrant, dolis obtinent) quapropter instar legum optimarum municipalium in plerisque christianis dominiis sancitarum statuimus ut in civitatibus oppidis & villis Regni nostri non plures mendici habeantur quam quot communitates & Domini locorum decernant habendos, quibus in locis Civitatibus & oppidis Consulatus pro tempore existens in villis vero Plebani sub quorum parochiis villæ consistunt, & locorum Domini signa imponant, sub illis ad designandum numerum eorum, quos habendos duxerint mendicaturos. Qui vero absq; signis reperientur, decernimus ad servicia capiendos, aut in manus Capitaneorum nostrorum tradendos, a quibus illos pro laboribus Castrorum nostrorum Turcis & Tartariis commetaneorum fossarumque successive recepturi sumus. Poterint tamen & valeant Domini locorum, his quos emeritos, ac ad nulla juris officia valentes recognoverint, suas ad peregrinandum illis testimoniales, literas concedere, sub quarum immunitate etiam signa non habentes, admitti debeant ubiq; eleemosynas petituri. *Vol. I. fol. 268.*

Nro 2. ŻEBRACY.

1588 Statut Jana Albrychta *de validis mendicantibus*; także Statut, o imaniu hultajow, w używanie przywodziemy, *pœna centum marcarum*, gdzieby przez Urząd Grodzki, albo mieyski nie był exekwowan, *interposita Vol. II. fol. 1243.*

ZŁODZIEY.

Nro 1. CUM ALIQUIS DE FURTO ACCUSATUR, PER ALIQUEM DE EODEM DISTRICTU VEL DE UNA PAROCHIA.

1347 Si aliqui fuerint ejusdem Parochiæ, seu districtus & de furto quarumlibet rerum unus alium ad judicium voluerit evocare Statuimus quod intra annum tantummodo ad hoc faciendum liberam habeat facultatem. Si vero secus facere voluerit annoq; elapso eandem moveret questionem tunc accusatus rationabiliter per idoneos testes, teneatur & potest se comprobare in facto esse innocentem. *Vol. I. fol. 16.*

Nro 2. DE EO QUI DE FURTO AUT ALIO CRIMINE ACCUSATUR, QUI TAMEN ALIAS BONÆ FAMÆ EXTITIT.

1347 Ut viri famosi & juste viventes, aliqua speciali prærogativa apud nos inter cæteros nostros fide dignos consolentur Statuimus de nostra baronumq; nostrorum voluntate; ut si quis Miles vel alius Vir Nobilis, cui aliqua quæstio de eo prius in judicio mota non fuit, de furti vel latrocinii crimine accusetur; fas sibi sit propter bonam præsumptionem apud vicinos de ipso habitam proprii juramenti præstatione, a tali accusatione se expurgare. *Vol. I. fol. 30.*

Nro 3.

ANNO

Nro 3. De profugis & furta commitentibus.

Sæpius contingit quod quidam de militari prosapia procedentes, veluti prodigi honoris, & famæ Ipsorum, furta sive latrocinia committentes, fiunt profugi nostri Regni ipsorum spontanea voluntate, & sic occasionem querentes mala commitere non formidant pro quibus in iram nostræ indignationi incedunt tandem de commissis furtis & cæteris Actibus malis pænitentia ducti, amicorum suorum intercessione mediante nostram consveverunt implorare clementiam, & sic nostræ Gratiæ denovo restaurantur. Volumus quod licet nostra ira sit dimissa eis & pæna, nihilominus pro furtis, & damnis viris bonis & justis illatis tenebuntur, judicialiter respondere & satisfacere juxta definitionem, per deputatum Judicem factam, & nihilominus tales infames reputamus, neque aliis nobilibus, qui nunquam profugi exstiterunt in fama & sublimitate, honoris posse adæquari. §. Statuimus etiam illum qui occulte, insidiando, inhabitatoribus, Regni Nostri fures male & profugos aut prodigos, servat, eis hospitium præbet, aut partitur cum eis & male rapta, conquisita, tales infames esse imparesque viris probis & bonis reputari. *Vol: I. fol: 33.* 1347

No 4. De illis, qui nocte alicuius frumenta in campo recipiunt.

Et licet Cannonica Sanctio depopulationes agrorum magno odio habeat, tamen temerarios a malo non revocat, nisi addatur torques collo ipsorum, & temporali disciplina impii puniantur, propter quod statuimus, ut si alicujus Militis, Prælati, Civis aut alterius hominis simplicis familiaris frumenta de Nocte Kmethonum vel quorumcunque receperit, licitum sit Domino frumenti, aut suis servis, vel amicis, ipsa defensare, equos rapientium vel alias res pro se libere tollere, etsi tunc quempiam occiderint impunite volumus ipsum pertransire, Dominum vero illum decujus Dominio tales, exiverunt de populatores, in pœnas nobis piętnadziesta, decernimus incidisse, etsi vulneraverint, vel occiderint, frumentorum defensorem, solvat vulnera læso, vel caput Pueris aut Amicis, cum Pœnis prænotatis. *Vol: V. I fol: 34.* 1347

Nro 5. De expurgatione furti in via publica commissi.

Martinus conqueritur de Nicolao, quod die forensi, in via Publica sibi de pera octo scottos violenter recepisset. Nicolaus vero negabat, injusteque se ab eo accusari asserebat cum eandem pecuniam non amisisset, nec sibi recepta fuisset. Volens se tantum sex testibus de hoc expurgare; Nos in tali casu decernimus, cum duodecem testibus fide dignis, & non paucioribus, fieri hujusmodi expurgationem. *Vol. I. fol: 39.* 1347

Nro 6. De Furto et Latrocinio.

Cum Furta & Latrocinia propter criminis immanitatem & inflictionem seu formidinem pænæ pro delicto commisso opponendo, per maleficos, interdum plurimum occultantur; itaque notitia, criminis in brevi non potest propalari, & manifestari & sic furta quæcunque remanent impunita, & cum contra tales 1347

ANNO actio proponitur, aut opponitur, tunc per exceptionem præscriptionis annualis
1347 volunt, & nituntur se tueri; in detestationem itaque criminis, & maleficiorum decernimus, ut si quis de furto, aut latrocinio in judicio accusetur, si accusans, cum accusato sunt simul in una villa, vel in una parochia, audientes simul divina, tunc objectio & exceptio annualis præscriptionis procedat & habeat locum contra agentem de furto; si autem Autor & reus sunt ab invicem distantes, nec taliter ut præmissum est vicinitate conjuncti, non alia præscriptio vel exceptio, agentem de furto repellit, nisi tantum triennalis, & imputent etiam suæ pigritiei omnes desides & lenti, qui in sui damni recuperatione minime curaverint vigilare. *Vlo: I. fol: 40.*

Nro 7. De illo qui tribus vicibus de furto fuerit accusatus.

1347 Statuendo declaramus quod si quis tribus vicibus de furto vel spolio in judicio convictus extiterit, etiamsi rem furtivam seu oblatam restituerit, is infamis remaneat perpetuo, nec eidem portæ pateant dignitatum, nullaque donaria in vestibus, aut aliis rebus pænitus consequatur. Quodsi accusato de furto sed non convicto, adhibito certo numero testium fuerit indicta purgatio, & is si unius testis testimonio defecerit, propter hoc infamis, nullo modo habeatur, sed passo damnum satisfacere teneatur. *Vol: I. fol: 46.*

Nro 8. De furto Piscinarum vel lacuum.

1347 Præterea statuimus, quod si quis in alterius villa, vel possessione in lacu, piscina in aqua fluenti in fœno, in frumento aut in campis furtum fecerit judicio convictus damnum passo satisfacere & Domino villæ in qua hujusmodi furtum commissum est, ipse fur pœnam solvere teneatur. Depascentes vero incidentes gramina cum falce in tunica vel pallio impignorentur. *Vol: I. fol: 53.*

Nro 9. De his qui furti aut spolii crimine infamantur, quomodo se purgent.

1447 Licet cuncta, jure detestemur scelera, & omne quod iniqvum est, Regius horreat auditus, sed ea maxime quæ spoliatorum, & furum aguntur in republica dolo arte vel violentia incommoda, nostram contra se incitavere rigidiorem hactenus, quo multiplicata est eorum nequitia censuram & propterea firmamus edicto, ut quilibet, cujuscunque conditionis existat, notatus inculpatus, infamatus de furto aut spolio, teneatur suam innocentiam æquali ordine vel gravitate & testium numero acsi Nobilitatem suam probaturus esset, clarificare & purgare, & demonstrare alias volumus, eum tanquam forem puniendum. Illi autem tantummodo volumus prodesse purgationis beneficium, qui semel aut bis & ad maximum ter de furti aut spolii, fuerit notatus aut culpatus scelere, eum autem qui quarta vice culpatus fuerit, reliquimus legibus plectendum; Purgationem autem hujusmodi facturus, sine turba aut tumultu, cum purgatoribus dumtaxat, veniat, si quis vero ultra compurgatores suos venire, præsumpserint, omnes decernimus honore privatos. Omnium autem de furto aut spolio culpatorum & contumaciter in primo, secundo, tertio & quarto, termino, comparere, nolentium, bona thesauro nostro infiscamus regio, mandantes omnibus Ca

pitaneis, ut de illis se nostro nomine intromittant, & illorum realem apprehendant, possessionem. *Vol: I. fol: 151.* ANNO 1447

Nro 10. De Suspectis in Crimine qui bonae famae sunt censendi et de non captivandis bonae famae Nobilibus.

Quamquam propter depravatam adolescentum Nobilium multitudinem, quorum hac tempestate adeo aucta, fuerit licentia, ut etiam tanquam prodigiose, istud comissum esset, quod non posset eorum coerceri temeritas Constitutionibus antiquis decernentibus nullum captivandum fore, nisi jure victus esset, quapropter innitendo veteri prædecessorum nostrorum instituto decernimus, nullum Nobilem captivandum, qui bonæ esset famæ, nisi jure prius fuerit convictus, non censebitur vero bonæ famæ esset quilibet ter in regestris maleficorum descriptus, is ergo ut malæ famæ absq; Juris processu præsentis duntaxat statuti, patrocinio capi, detineriq; poterit. *Vol: I. fol: 300.* 1505

Nro 11. In statutis Radomiensibus, Statutum de ijs qui suspecti fuerint in crimine, qui videlicet, ter in regestris maleficiorum, reperti fuerint, ut in fames, esse censeantur, non in perpetuum sed ad duos Annos Robur suum, habiturum decernimus. *Vol: 1. fol. 360.* 1507

ZWIĄZKI SZKODLIWE.

Nro 1. Aże nietylko *pro nunc* przez ninieyszą Amnistyą Rzpltą uspokoić, ale i na potym od podobnych Konfederacyi, Związkow mieć chcemy bezpieczną, tedy wszystkie dawnieysze Konstytucye przeciwko takowym Związkom i Konfederacyom to iest *Annorum 1609. 1623. 1624. & novissime 1662. Legem in omnibus punctis & clausulis perpetuam & irrevocabilem* reasummuiemy. Przydaiąc iż gdyby się na potym do takowych i tym podobnych Związkow, buntow, Spiskow, i Konfederacyi *quocunq; prætextu* uczynionym, ktokolwiek przystępować ważył, abo ich *favore protegere*, i z niemi *correspondere* śmiał, takowemu żadna Amnistya na potym dana niebędzie, & *pro vana, ac nulla censebitur.* Owszem My i Sukcessorowie Nasi przeciwko takowym gwałtownikom Praw i pokoiu pospolitego, wszystkiemi siłami naszemi i Rzpltey, gdyby tego była potrzeba, pospolitym Ruszeniem powstaniem; & *nullo clementiæ loco relicto*, takowych, na Zdrowiach, Honorach, Substancyach, karać, i obowiązek Sumienia Prawa ninieyszego, na się bierzemy. *Vol: IV. fol: 913.* 1667

O MARSZAŁKU ZWIĄZKOWYM.

Nro 2. Aby *Crimina contra Rempublicam non maneant impunita*, zlecamy Ur: Instygatorowi Koron: żeby na przyszły Seym Marszałkowi ostatniego Związku Koronnego Ur: Piotrowi Baranowskiemu Mandaty wydał, ktore aby *sub prætextu Contradictionis* Deputatom z Izby Poselskiey nieosychały, *ad hunc solum Casum* waruiemy, aby żadna Kontradykcya takowey Deputacyi bydź niemogła, *in futurum* zaś aby *similes damnati non eveniant casus* tak w Koronie iako w W. 1699

ANNO 1699 X. Litt: każdego Marszałka lub *quovis nomine & titulo* do Rządow Konfederacyi zakazanych należącego, i Konsyliarzow *infames & pro invindicabilibus Capitibus*, deklaruiemy, i ktobykolwiek onego zabił mieć będzie *gradum adpræmium* pierwszego Wakansu, ieśliby też *plæbeiæ conditionis* tę przysługę uczynił, tedy *ad prerogativam* Honoru Szlacheckiego za tę przysługę powinien bydź *admissabilis* gwoli czemu, i Konstytucyą *Anno 1667.* reassumuiemy *Vol: VI. fol: 61.*

ZYDZI.

Nro 1. De usuris Judæorum qualiter exigi debent.

1347 Cum in usurarum voragine sit insatiabilis appetitus extorsioniq; pecuniarum quidam terminum non imponentes, proinde statuit, Nostrorum Baronum & Nobilium auctoritas, quod Judæi (fidei nostræ Christianæ veri inimici.) Christianis pecunias ipsorum mutuantes non plus de usura qualibet septimana exigere debent, nisi tantum unam qvartam; alias unum grossum a marca debent & tenentur cum gratiarum actione recipere. Et si aliqui Judæi per novas deceptiones, ad literas obligatorias pecunias eorum mutuarent, & per duos Annos suum debitorem sustinerent, pro usura accrescente & pro summa principali debitorem ad Judicium non provocantes; ex tunc ipso facto usuram ultra duos Annos accrescentem amiterre debent, in sorteq; principali, & summa capitali sola, & absq; ullis usuris debent esse contenti neq; per eandem literam obligationis obligantem poterint ad maiorem Summam compellere neq; obligatus teneatur stare vel observare ipsis suam obligationem vel promissum, ultra hoc se extendens. *Vol: I. fol: 33.*

Nro 2. De mutatione pecuniarum per Judæos.

1347 Porro cum Judaicæ pravitatis intentio super hoc versetur ut Christianorum bona & divitias semper deprimant & evellant convenit igitur non immerito statuere, ut nullus judæus amplius alicui Christiano in Regno nostro, a modo constituto, suas pecunias super literas obligationis præstet, aut mutuet sed tantum ad pignus sufficiens præstare valebit, secundum consvetudinem antiquitus reservatam. *Vol: II. fol 50.*

Nro 3. De Judæis et eorum pecuniæ accommodatione.

1420 Perversa Judaica perfidia cum semper fit & est Christianis contraria & inimica & non solum in fide nec in corpore, verum etiam in dereptione bonorum & facultatum attractione quam studiosissime intendit. Quamvis in Constitutione ejusdem Capituli quod incipit. *Porro* &c. sit eis prohibitum quod dare non debeant hominibus cujuscunq; status aut Conditionis existant pecunias super literas & inscriptiones sed tantum super vadia, & pignora; tamen hoc ipsi minime advertentes, pecunias super literas et inscriptiones dare non cessant, etiam contra Jura & Canonica & Civilia, quæ arctissime hoc prohibent ideo volentes nostris Subditis Terrarum Nostrarum subvenire gratiose prout ex Religione Christiana tenemur, & debemus, Decreto prohibemus ne Judæi super Lite-

Literas & inſcriptiones pecunias mutuent, ſed ſolum ſuper pignora, ut ſuperius folio: 36. in eodem Capitulo eſt expreſſum. Si quis igitur Judæorum tales Literas de cætero, aut inſcriptiones exhibuerit, aut ſuper eaſdem pecunias dederit, ex tunc tales literæ aut inſcriptiones debent eſſe nullius valoris vel roboris, nec recipiens pecunias hujusmodi tenebitur procedere ad earundem ſolutionem. *Vol: I. fol: 78.* ANNO 1505

Nro 4.

De Judeis et eorundem Juribus præscriptionibus et obligationibus.

Item cum infideles non debeant ampliori prærogativa gaudere quam Chriſti Dei cultores, nec ſervi debent eſſe melioris conditionis quam filii, ſtatuimus quod Judæi potiantur iuribus juxta Conſtitutiones Varthen. prout alii Nobiles Terrarum noſtrarum quantum ad præſcriptiones; ut videlicet utantur præſcriptione trium Annorum in obligationibus & inſcriptionibus Ipſorum. Nec poterint dare aliquam ſummam pecuniæ ſuper obligationem, aliquorum bonorum aut ſuper litera inſcriptionum quod ſi dederint contra hujuſmodi prohibitionem ſtatuti eo ipſo, ſint nullæ, Literas etiam quaſqunq; ſuper libertate ipſis Judæis in Regno noſtro degentibus, per nos poſt diem coronationis noſtræ conceſſas, & juri divino ac Conſtitutionibus terreſtribus contrarias, penitus revocamus, abolemus easq; nolumus fieri alicujus roboris, vel momenti, quam revocationem & obligationem eorum in Regno, noſtro per proclamationem publicam omnibus innoteſcere faciemus, hæc omnia rata grataq; habere promittimus & inviolabiliter obſervare, ac ab aliis obſervari faciemus, præſentium noſtarum quibus ſigillum noſtrum appenſum eſt teſtimonio literarum; Actum in *Nieſzawa* die Sebatho proximo poſt Feſtum S. Eliſabet. Anno Dni 1454. Præſentibus Magnificis Joanne de *Ciſzow* Caſtellano & Capitaneo Joanne de *Tęczyń* Palatino Cracovien: Joanne de *Oleśnica* Sandomirien: Stanislao de *Oſtrorog* Caliſienſi Palatinis. Hinc a de *Rogow* Caſtellano Sandomirienſi Regni Poloniæ Vice-Thæſaurario cæteriſq; quam plurimis ad præmiſſa: Datum per manus Magnifici Joannis de *Koniecpole* Cancellarii & Tomæ de Strzampino Magiſtri in Theologia Decretorum Doctoris Vice-Cancellarii Regni noſti Poloniæ ſincere nobis Dilectorum. *Vol: I. fol: 254.* 1496

ALEXANDER REX

Nro 5.

Inseri mandat Prvilegium Judeorum concessum olim a Boleslao Duce,

Privilegium Libertatis & juris Judæorum per Boleslaum Ducem M. Pol: Proav: Cas: Ma: P, Regis. in Calis. in Craſtino Aſum: Vi: Mariæ, A. Domini MCCLX IV. editum, tandem Craco: in die BB. Dioniſii & Sociorum ejus. An: Dni MCCCXLIII. per dictum Mag: Caſimitum Regem: Poloniæ & ejuſdem Boleslai Pronepotem confirmatum, quod nos Alexander Rex non confirmando confirmatione ſpeciali ſed ad cautellam defenſionis contra Judæos privilegiis Regni in iſtum codicem congeſtis, adſcribi mandavimus, ſic ut ejus ſequitur tenor. 1505

ANNO 1505

IN NOMINE DOMINI AMEN.

Ne Decreta Regia cum fluxu temporis, a memoria deciderent hominum, digne prudentium ratio ſtabilivit, cum ea apicibus, futurorum Notitiæ voluit jugiter commendare; quapropter Nos Caſmirus Dei Gratia Rex Poloniæ nec non Terrarum Cracoviæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Lanciciæ, Cujaviæ, Pomeraniæq; Dominus & Heres, notitiæ univerſorum tam præſentium quam futurorum præſentibus declaramus, quod cum noſtram Noſtrorumq; Baronum præſentiam accedentes, viri idonei noſtriq; fideles, Judæi Terrarum noſtrarum Nobile Privilegium Ducis Boleslai divæ memoriæ, quondam Ducis Poloniæ Proavi noſtri chariſſimi ſuper Juribus ſuis oſtendiſſent, ſupplicarunt humiliter, ut ipſum Privilegium Noſtro Regio Inſignio innovare, & confirmare dignaremur; privilegii autem ejusdem de Verbo ad Verbum tenor talis extat. In Nomine Domini Amen. Humani generis Actiones niſi vigeant voce teſtium, aut teſtimonio Literarum celeriter tranſeunt, & prorſus a Memoria relabuntur, igitur Nos Boleslaus Dei Gratia Dux Majoris Poloniæ notum facimus tam præſentibus, quam futuris, ad quorum Notitiam devenerit præſens ſcriptum quod Judeis Noſtris per totum Diſtrictum noſtri Dominii conſtitutis eorum ſtatuta, & Privilegia, quæ a nobis obtinuerunt de verbo ad verbum prout in ſequenti Serie continetur, taliter duximus declaranda. ⵌ *Chriſtianus non debet admitti ad teſtimonium contra Judæum niſi poterit probare per Judæum & Chriſtianum* ⵌ Primum quidem ſtatuimus: ut pro pæcunia aut pro quacunq; re mobili vel immobili aut in Cauſa criminali quæ tangit Perſonam, aut res Judæi, nullus Chriſtianus contra Judæum niſi cum Chriſtiano & Judæo in teſtimonium admittatur ⵌ *Si Chriſtianus pro pignoribus citat Judæum & ille non confitetur, Judæus per Juramentum evadat* ⵌ Item ſi Chriſtanus Judæum impedit aſſerens quod ei pignora ſua, obligaverit, & Judæus diffitetur & Chriſtianus Judæi ſimplicibus Verbis fidem noluerit adhibere, judæus jurando ſuper æquivalente ſibi oblato ſuam intentionem probabit & tranſeat abſolutus ⵌ *Si pro minori pæcunia aſſerit Chriſtianus, quod Judæo pignus obilgavit, Judæus per Juramentum probabit* ⵌ Si Chriſtianus obligaverit judæo pignus aſſerens quod Judæo pro minori pecunia obligaverit quamq; Judæus confiteatur jurabit Judæus ſuper Pignore ſibi oblato, & quod Juramento probaverit Chriſtianus, ei ſolvere non recuſet ⵌ *Si Judæus dicat Chriſtiano ſe aliquid mutuaſſe, Chriſtianus ſe juramento expurgabit* ⵌ Item ſi Judeus, Chriſtiano teſtibus non aſſumptis dicat ſe pignus, mutuaſſe & ille negaverit, ſuper hoc Chriſtianus ſolius ſui Juramento ſe expurget ⵌ *Judæus pro pignore omnia poteſt recipere, exceptis veſtibus Sacris, & madefactis Sangvine* ⵌ Judæus recipere poterit Nomine pignorum omnia, quæ ſibi fuerint obligata, quocunq: nomine vocentur, nulla de his requiſitione facta, exceptis Veſtibus ſangvinolentis madefactis & ſacris veſtibus, quas nullatenus acceptabit ⵌ *Item Judæus contra Chriſtianum jurabit quod neſciebat pignus furatum aut violenter ablatum dum obligabatur ei, ſic ergo ſe purgat.* ⵌ Item ſi Chriſtianus impediret, Judæum, quia pignus quod Judæus habet, ei furtim vel per violentiam ſit ablatum, Judæus juret ſuper illo pignore quod cum recepit furtim ablatum vel raptim ignoraverit, hoc in ſuo juramento implicito quanto ſit pignus, hujuſmodi obligatum probabit & ſic expurgatione facta, Chriſtianus ſortem, & uſuram ei perſolvet, quæ medio tempore

ANNO 1505

accreverunt = *Si Christianus aliquid apud Judæum impignoravit & Judæus suum cum illo amisit jurabit Judæus, & absolvetur a petitis.* = Si autem Judæus per casum incendii aut per furtum aut per vim res suas cum ablatis sibi pignoribus amiserit, & hoc constiterit & Christianus qui hoc obligaverat nihilominus eum impetit, Judæus Juramento se proprio absolvet = *Civitas nihil habet agere cum Judæis nisi Princeps vel Palatinus, pro reatu vero Personæ solus Princeps judicabit.* = Item si Judæi inter se de facto discordiam moverint, aut gverram, Judex Civitatis Nostræ nullam jurisdictionem sibi vendicet, in eosdem, sed nos tantummodo aut noster Palatinus, vel ejus Judex judicium exercebit, si autem reatus vergit in Personam, nobis tantummodo hic casus reservabitur judicandus = *Item pro vulnere Judæi pœna debetur Principi & Palatino juxta arbitrium & solutio procuratione læso.* = Item si Christianus Judæo vulnus qualitercunque inflixerit reus nobis & nostro Palatino pœnam solvat, secundum quod nostram gratiam poterit invenire nostræ Cameræ deferendam, & vulnerato satisfaciat pro curatione vulnerum & expensis, ut jura Terræ nostræ requirunt & exigunt = *Pro capite Judæi pœna debetur Principi videlicet confiscatio bonorum.* = Item si Christianus Judæum occiderit, digno judicio puniatur, & omnia rei mobilia & immobilia in nostram transeant potestatem = *Pro plaga vel percussione Judæi non sangvinolenta pœna debetur Palatino & Læso satisfactio.* = Item si Christianus Judæum ceciderit, ita tamen ut sangvinem non effundat, per Palatinum requiretur secundum Terræ Nostræ consvetudinem ab eodem & percusso seu læso, satisfaciat, quemadmodum in Terra nostra est consvetum, si vero pecuniam haberen poterit, idem pro commisso, sicut justum fuerit, punietur. = *De Theloneo a Judeis exigendo* = Ubicunque Judæus Dominium Nostrum transierit, nullus ei aliquod impedimentum præstabit nec molestiam inferat, aut gravamen, sed si aliquas merces aut aliquas res duxerit, muta debeat ex eis provenire per omnia mutarum loca, & sic quoque ipse Judæus non nisi debitam solvat mutam, quam solveret unus Civium Civitatis illius, in qua Judæus eo tempore commoratur = *De ductione Judæorum mortuorum* = Si Judæi juxta suam consvetudinem aliquem, ex mortuis suis aut de Civitate in Civitatem aut de Provincia in Provinciam; aut de una Terra, in aliam, deduxerint nihil ab eis per mutarios nostros volumus extorqueri, si autem mutarius aliquid extorserit ut prædo volumus puniatur = *De dissipatione Cæmeterii* = Item si Christianus Cæmeterium eorum quocunque modo dissipaverit, aut invaserit volumus ut secundum Terræ nostræ consvetudinem & jura graviter puniatur & omnia suæ nostræ Cameræ proveniant, quocunq; nomine nuncupentur = *Pro violentia Scholæ Judæorum* = Si aliquis temerariæ jactaverit super Scholas Judæorum nostro Palatino duo talenta piperis volumus, ut solvat = *Item de Pœna judicis contra Judeum* = Item si Judeus Judici suo in pœna pecuniaria, quæ vandel dicitur reus inventus fuerit pœnam talenti Piperis quæ ab antiquo est imposita solvat eidem = *De contumacia Judæi qua pœna puniatur.* = Si Judæus per edictum sui Judicis vocatur ad judicium & primo & secundo non venerit, pro utraque vice pœnam quæ consveta est ab antiquo persolvat, si ad tertium edictum non venerit pænam quæ sequitur solvat judici memorato = *si Judæus Judæum vulneraverit pœnam juxta terræ consuetudinem judici solvet.* = Item si Judæus Judæum vulneraverit, pœnam Judici suo secundum Terræ nostræ consuetudinem solvere non recuset = *Qualiter Judæi jurare debent.* = Statuimus quod nullus judæus juret

ANNO fuper totale ipforum nifi fit pro magnis caufis, quæ fe extendunt, ufque ad
1505 quinquaginta marcas argenti, vel fit ad noftram præfentiam evocatus, pro minoribus vero caufis jurare debet ante Scholas, ante oftium dictæ Scholæ = *De occulta Judæi interfectione.* = Si Judæus clam fuerit interfectus ut per Teftimonium conteftari non poffit is qui eum interemit, fi poft inquifitionem fufpectum habere ceperint Judæi, Nos Judæis contra fufpectum Judæi occiforem Patrocinium juftitiæ adhibebimus jure mediante rei = *De violentia manuali in judæum Jus Terræ pœnam & judicium docet.* = Jtem fi Chriftiani alicui Judæo manum injecerint violentam, fecundum quod jus Terræ noftræ exegerit punientur = *De poteftate Judicis.* = Item Judex Judæorum nullam Caufam ortam inter Judæos in judicium deducat, nifi fuerit per quærimoniam invitatus. Item Judæi circa Scholas vel ubi elegerint debent judicari = *De accrefcentia ufurarum.* = Item fi a Judæo Chriftianus pignus fuum abfolverit, quod ufuras non perfolverit easdem fi infra menfem non dederit illis ufuris accrefcant ufuræ = *De Hofpitatione Judæi.* = Item nullum volumus in domo Judæi hofpitari = *De literis & poffeffione bonorum immobilium.* = Si Judæus fuper Poffeffiones aut litteras bonorum immobilium pecuniam mutuaverit, id quoque ille cujus res eft probaverit, nos Judæo & pecunias & litterarum pignus abjudicari ftatuimus = *De Judeorum Pueris* = Item fi aliquis vel aliqua puerum Judæis abduxerit, volumus condemnetur ut fur = *De poteftate Judicis.* = Item fi Judæus receperit a Chriftiano pignus & per fpatium anni tenuerit, fi pignoris valor mutuatam pecuniam non excefferit, Judæus Judici fuo, pignus demonftrabit fi vero pignus bonum non fuerit Palatino Noftro, vel fuo judici oftendet vel poftea vendendi habebit libertatem fi idem pignus antequam Annus tranfierit, fuo judici demonftrabit, fiquidem pignus apud Judæum diem & annum remanferit, nulli fuper hoc poftea refpondebit: = *Judæi non judicentur die feriata* = Volumus ut nullus Judæum fuper folutione pignorum in fuo Feriato die audeat coarctare = *De ablatis pignoribus Judæis per aliquem.* = Item quicunque Chriftianus per vim abftulerit pignus fuum a Judæo, aut violentiam in Domo fua exercuerit, ut diffipator noftræ Cameræ graviter puniatur = *Item in Scholis judicentur eorum exceffus.* = Item contra Judæum non nifi in Scholis, vel ubi Judicantur, omnes Judæi in Judicio procedatur, exceptis nobis & noftro Palatino qui eos poffumus ad noftram præfentiam evocare = *De impetitione Judæi per Chriftianum pro puero interempto.* = Juxta Conftitutiones Papæ, in Nomine Noftri Patris Sancti, diftrictius prohibemus ne de cætero Judæi finguli in Noftro Dominio conftituti debeant culpari quod humano utantur fanguine, cum juxta præceptum Legis ab omni prorfus fangvine fe Judæi contineant univerfi. Sed fi aliquis Judæus de occifione alicujus Pueri Chriftiani per Chriftianum fuerit inculpatus, tribus Chriftianis & totidem Judæis convinci debet, & poftquam convictus fuerit: tunc ipfe Judæus tantum modo pœna quæ fequitur puniatur crimine pro commiffo. Si vero ipfum teftes fupradicti & fua innocentia expurgabit, pœnam Chriftianus quam Judæus pati debuerat pro calumnia non immerito fuftinebit = *Æqualis pœcunia five debitum femper Judæo responderi debet cum ufura five in auro five in argento.* = Item ftatuimus, ut quidquid Judæus mutuavit five Aurum fuerit denarii, five argentum, idem fibi folvi vel reddi debet, cum ufura debita quæ accrevit = *De equis obligatis* = Volumus ut Judæi equos qualescunque generaliter omnes manifefte atque in lucu diuturna pro pignore re-

cipiant,

cipiant, si autem aliquis eqvus apud Judæum furatus per Christianum aliquem inveniretur, Judæus se Juramento proprio expurgabit; dicens, quia eundem eqvum manifeste & in die pro tali quam dedit pecuniam impignoratum habuit & credebat non furatum = *De falsa moneta quærendum* = Item inhibemus ut monetarii in nostro Dominio constituti Judæos, cum falsis denariis vel rebus aliis soli absq; nostro Nuntio vel nostri Palatini, seu absq; Civibus honestis quoquo modo detinere vel capere non præsumant. = *De clamore Judæi in nocte pro violentia* = Statuimus quod si Judæus aliquis compulsus nimia necessitate noctis tempore clamaverit & si vicini Christiani præstare non curaverint, Auxilium oportunum nec venerint ad clamorem, quilibet vicinus suus Christianus triginta solidos teneatur = *De comparatione & emptione victualium* = Statuimus etiam ut Judæi vendant omnia libere, & emant, panem tangant similiter ut Christiani, prohibentes vero, pænam Nostro Palatino pro eo solvere tenebuntur & ut omnia quæ præmissa sunt perpetuæ robur obtineant firmitatis, præsens instrumentum cum testium annotatione ipsis pro cautella dedimus cum sigilli nostri munimine roboratum; hujus vero Regi testes sunt: Comes Arbeldus Palatinus Calissien: Comes similiter Castellanus Gnesnen: Comes Jan Calis, Comes Mathias Castellanus Leden: Comes Czhoslaus Pincerna Calissiensis, Comes Derslaus Venator Ledenen: cum aliis quam pluribus Baronibus Terræ nostræ: Actum in Civitate Calisien: in crastino Die Assumptionis B. V. M. Anno Dni MCCLXIV. Octavo calendas Septemb: Nos igitur Jure ipsorum diligenter considerato, & inspecto Statuto prædecessorum nostrorum, confirmare, eo magis quam monere aliqualiter decernentes, benemeritis ipsorum desideriis favorabiliter inclinati, exnunc prædicta omnia innovamus, roboramus, & ratificamus in titulum perpetuæ firmitatis, in horum autem evidentiam præsentes sunt nostro sigillo insignitæ; Actum Cracoviæ die BB. Martirum Dyonisii & Sociorum ejus Anno Die MCCCXXXIV. præsentibus his Nobilibus nostris, Spicimiro Castellano Cracovien: Niszczynio Sandomiriæ: Nicolao Palatino Cracovien: Andræa Venatore Krzywosande, Succamerario Cracovien: Et aliis multis fide dignis. Datum per manus Sbignei præpositi & Cancellarii Nostri Cracovien: *Vol: I. fol: 309.*

ANNO 1505

Nro 6. JUDEORUM JURAMENTUM CONTRA CHRISTIANOS.

Quod Judæus debet converti contra solem seorsum & stare nudipes super unam sedem indutus palio aut Chlamide & pileum Judaicum debet in capite habere & si lapsus fuerit ter, totidem amittit fertones. si quarto, maneat reus in Causa, tunc dicat is, qui sibi juramentum narrare debet seu predicare = Helia Judæe ego te moneo, per has tres literas, & per hanc legem quam Deus dedit Moysi in tabula lapidea in Monte Synai, quod liber iste aut Rodale hoc verum & justum sit super quod tu Judæe jurare debes huic vero Christiano, pro tali culpa sive Causa pro qua, duxit te ad judicium = *Et prædicetur ei Juramentum sic* = Quod tu in hac Causa non es reus, pro qua hic Christianus te inculpat, ita te Deus adjuvet ille, & idem, qui cœlum & Terram fecit, aerem & rorem Montes cum vallibus, flores & gramina, & si tu reus sis quod te Lepra & venenum invadat, quæ præcibus Helizei Naaman Sirum dimisit & Jezy invasit, & si tu reus sis, quod te ignis cælestis com- 1505

ANNO burat, & morbus invadat caducus, & fluxus Sangvinis. & si tu reus fueris, quod
1505 tu pereas in tua Anima, & in tuo Corpore, & in tuis rebus, & ut tibi accidat sicut uxori Loth accidit, quæ mutata fuit in statuam salis quando Sodoma & Gomorra periit, fiat & tibi: Et si tu reus es ut nunquam ad Sinum Abrahæ venias ubi Christiani, Judæi & Gentiles ante Creatorem omnium rerum resurgent, & si tu reus es, quod te Lex Moysis deleat in Monte Synai quam Dominus dedit Moysi, quam solus Deus digito suo scripsit in Tabula lapidea, & si tu reus es, quod te confundat omnis scriptura quæ scripta est in quinq; Libris Moysis & si tuum juramentum non est justum, nec mundum atq; verum quod te Adonay deleat, suæ divinitatis potentia & te suspiciant diaboli, & deducant te in æternam damnationem, in Sæcula sæculorum. Amen *Vol: I. fol. 337.*

1511 **Nro 7.** Cives vero Judæi, & homines externi, solvent Literas, juxta arbitrium & voluntatem Cancellariæ nostræ. *Vol: I. fol: 375.*

1532 **Nro. 8.** De conspiciendis per Seniorem Judæorum pignoribus ad judæos allatis, non videtur nobis factu conveniens cum singuli pignorantes id maxime vitare, & cavere soleant, ne in egestate & indigentia, sua cuipiam detegantur: sed mandabimus: ut res oppignoratæ, & dies earum oppignorationis, secundum veterem consvetudinem in Libros Judæorum inscribantur. *Vol. I. fol. 506.*

Nro 9. De Judæis.

Statuimus inviolabiliter observandum, judæos teloneis quibuscunq; præ-
1538 fici non debere, neque posse, indignum et Juri Divino contrarium censentes, ejus generis homines aliquibus honoribus & officiis inter Christianos fungi debere = Cæterum pignora debebunt inscribere in libros secundum statutum nostrum Cracoviæ in Conventu Regni generali Anno Dni 1532. editum = Quoniam vero nimia furum licentia & pluritas eo maxime crevisse videtur quod fures ipsi habeant rerum furto ablatarum apud Judæos tutam venditionem cui malo ut obviari possit ex consilio Senatorum Regni nostri, & postulantibus Nuntiis terrarum; decrevimus decernimusq; ut si Judæi pro re furtiva ad se delata, evictorem statuere non possent, aut nollent in judicio ad hoc citati, pæna furcæ ipsi ut culpæ participes & conscii puniri debent = Volumus præterea ut Judæi non habeant liberam mercandi in omnibus rebus facultatem sed modum per nos statuendum in mercimonijs, ad victum quærendum, ubiq; in Regno nostro teneant, & diligenter observent, atq; etiam pacta, & conventiones quas cum non nullis Civitatibus maioribus Regni nostri habeant, in toto teneant Et quoniam Judæi relicto veteri instituto, proiectis signis, per quæ a Christianis dignoscebantur, vestitum Christianis, per omnia similem sumpserunt, ut inter Christianos dignosci non possint: Statuimus perpetuo observandum, ut omnes & singuli ubiq; in Regno Nostro, Judæi Signa hoc est Bireta, aut capellos seu aliud capitis tegmentum, coloris glauci alias *Zolte*, ubilibet locorum deferant, viatoribus exceptis, per viam enim & itinera licebit illis signa hujusmodi deponere, aut occultare = Quod si quispiam ex Judæis uti transgressor hujus legis, non deferens Capitis

teugmentum glauci coloris, Palatino loci aut ejus Vice-Palatino seu Judici secundum morem Terræ cujuslibet delatus & ubi convictus fuerit, solvere cogatur, toties quoties constitutioni contravenerit præsenti unius floreni pœnam, cujus medietas Palatino, seu Vice-Palatino, seu Judici, & alia medietas Instigatori cedere debet. = Quia etiam ad providendum securitati eorundem Judæorum, & ad compescendum licentiosorum audaciam, eisdem Judæis in aliquibus locis contulimus vadia, ad magnas summas se extendentia, quæ quidem non ad singulares & privatas personas, sed duntaxat ad Communitatem, aut aliam multitudinem civilem, per conspirationem tumultum; & seditionem, ad perniciem & interritum judæorum excitatam, extendi debere volumus & declaramus. = Item cum Christianis jura Regni mercaturas, & fora in villis facere prohibeant, multo minus hoc judæis licere censemus imo sub gravissimis pænis ne talia audeant, eis interdicimus, & prohibemus, sub amissione rerum omnium juxta antiqvum statutum confiscandarum. *Vol: I. fol: 524.* ANNO 1539

N^ro^ 10. Qui Nobiles in Oppidis, aut in villis suis Judæos habent, per nos licet, ut soli ex eis fructus omnes, & emolumenta percipiant: Jusque illis arbitratu suo dicant: verum ex quibus Judæis, nullum ad nos commodum pervenit, eos uti Judæorum jure non permittimus per nos & Antecessores Nostros, concesso: neque de injuriis eorum deferri ad nos volumus. Ut ex quibus nullum commodum sentimus: hi etiam nullum in Nobis præsidium habeant collocatum. *Vol: I. fol. 550.* 1539

N^ro^ 11. O Kupiectwie Zydowskim.

Wedle Konstytucyi Piotrkowskiey postanowiciezmy byli gotowi około Kupiectwa Zydowskiego: ale iż pakt, ktore Miasta z niemi, i oni z Miasty maią, ukazać teraz nie mogli, tedy nie dereguiąc nic paktom Mieyskim, i owszem ie w mocy zostawuiąc, odkładamy to do drugiego przyszłego Seymu Koronnego, tak iżby na drugim blisko przyszłym Seymie byli Mieszczanie i Zydowie powinni kłaść *Pacta & Conventiones*, ktore maią z Miasty, około Kupiectwa żywności ich. *Vol: II. fol: 690.* 1565

N^ro^ 12. Zeby Chrzescianin Zydowi nie służył.

A iż też w tym się silny nierząd dzieie, że w Koronie Naszey niektorzy Chrześcianie Zydom służą, ustawiamy, i rozkazuiemy, żeby pod winą sta Grzywien na Zyda, nie śmiał Zyd Chrześcianina *utriusque sexus* za sługę sobie przyimować: a Chrześcianin aby też zaś żydowi nie służył, pod więzieniem. A iżby się to działo we wszystkich, tak w naszych iako też w Duchownych, i Pańskich Mieściech i Miasteczkach: rozkazuiemy, żeby tego Starostowie, i Burmistrowie mieysc onych doyrzeli, i Statut ten exekwowali. A wszakże to rozumieć się ma, o czeladzi domowey *utriusque sexus*, ktorąby sobie w domiech swych chować mieli. *Secus* rozumiano bydź ma o Furmaniech, Wołowcach, ktorych w drogach na czas potrzebować i naymować muszą. *Vol: II. fol: 691.* 1565

N^ro^ 13. Zeby Cel, Myt &c. Zyd nie trzymał.

Opatruiemy też to i wszystkim Woiewodom Korony i Państw naszych, rozkazuiemy uchwałą Seymu ninieyszego: aby każdy w Woiewodztwie swym ża- 1565

ANNO dnemu Zydowi Zup, Cel, i naymow trzymać nie dopuszczał żadnych, iako o tym przednieysze Statuta, i Piotrkowska Konstytucya uczy, pod winą Sta grzywien, *toties quoties*, o ktorą Instygator czynić będzie powinien, abo Posłowie deferować. *Vol: Ibidem & fol.*

Nro 14. O Zydziech.

1567 Zydowie mimo Pakta, ktore z Miasty maią aby Kupiectwa Mieszczanom nie odeymowali, ani się nimi bawili Cel, Myt, Zup, Soli, Karczem i żadnych Naymow w Koronie za swym ani za cudzym tytułem, żeby nie sprawowali *exnunc* pod winą Statutu Zygmunta Krola, Roku 1538. wydaną, o ktorą winę na ktorymbykolwiek mieyscu, Zyd iaki był trafion a obwinion, Krolewscy przed Woiewodą, abo ich Urzędem, a Pańscy przed swemi Pany, Duchownemi abo Swieckiemi, abo przed ich Urzędniki stawać maią, i karani bydź przez te to Woiewody, abo ich Urząd, abo też przez Pany przerzeczone, abo ich Urzędniki, pod winą 200. grzywien, ktorey połowica stronie instyguiącey, a połowica Urzędowi bydź ma, nie oglądaiąc się na świadki żydowskie, ani na Listy żadne. *Vol: II. fol 725.*

Nro 15. Zydowie.

1588 Zydowie nie maią zakupować Towarow i żywności, uprzedzaiąc w tym Chrześciany zachodząc przed Miasta dla skupowania, oprocz Jarmarkow głownych: a to pod straceniem onego towaru i żywności, za dowodem. *Vol: II. fol: 1243.*

Nro 16. Indemnitas ludzi młodych w Woiewodztwie Sandomirskim.

1616 Zabiegaiąc temu, aby pozostałe Potomstwo Narodu Szlacheckiego do zguby Dobr Oyczystych, z ktorych służba Rzeczypospolitey powinna, przez oszukanie nie przychodziło, uchwałą Seymu ninieyszego postanowiliśmy. Aby żaden lub Szlacheckiego lub Mieyskiego Narodu nie ważył się przyimować zapisow na się za dług Regestrowy Zydowski, ktorzy zawsze zwykli oszukiwać młodych ludzi, *nondum annos legitime ætatis adeptos*, *sub nullitate inscriptionis.* Czego Regestrami Zydowskiemi ma dowodzić. Ktora Konstytucya tylko Woiewodztwu Sandomirskiemu służyć ma, o co *Forum in duabus septimanis* na ktorymkolwiek Trybunale *inter Causas Officii* naznaczamy. *Vol: III. fol: 289.*

1661 **Nro 17.** A że nad dawne Prawa i Statuta, Konstytucye do nienależytych Sądow Zydzi pociągani bywaią, reassumuiemy *in toto* Konstytucyą *Anni* 1653. postanawiaiąc aby Sądy Grodzkie, ani żadne insze spraw Zydowskich nie sądziły; ponieważ do Sądow Woiewodow, i Urzędow ich Zydzi należą. A ieżliby *in contrarium* zgodzie spolney Rzeczypospolitey Grody *in futurum* Zydow sądzić chciały, Dekreta ferowane żadney Wagi mieć nie będą, *Salvo jure* Woiewodztw Kijowskiego, Wołyńskiego, Bracławskiego, i Czerniechowskiego. *Vol: IV. fol: 700.*

Nro 18.

ANNO

Nro 18. Kościoły Gnieźnieńskie.

Wielkie *praejudicia* cierpi *Ecclesia Metropolitana Gnesnensis*, Francifzkańſki i Panieńſki S. Klary Klaſztory, kiedy *in meditullio* Bożnica żydow ieſt założona, tak że żydowſkie wrzaſki zatłumiaią ſpiewania Kościołow pomienionych tamecznych. Ktora iż przez Zołnierze przechodzące ieſt zruynowana, a Uniwerſały wyſzły Naſze, aby reſtaurowana była, za uſilną prożbą Poſłow Ziemſkich Woiewodztw Wielkopolſkich Uniwerſał ten od Nas wydany kaſſuiemy i annihiluiemy, i *propter ſecuritatem Majorem* Kościołow tamecznych, onym iako na Bożnicę tak i na pomieſzkanie inny plac wydzielić rozkazaliśmy. Na co Kommiſarzow Naſzych naznaczamy Urodzonych Jana Traha Gnińſkiego Podkomorzego Pomorſkiego Staroſtę Naſzego Gnieźnień: Chryzoſtoma Gizyckiego Sędziego Ziemſkiego Wieluńſkiego, Staniſława Krzyckiego Sędziego Ziemſkiego Kaliſkiego, Remigiana z Otoka Zaleſkiego Podczaſzego Poznańs. Ktorzy to Kommiſarze *captato tempore* ziechawſzy ſię na mieyſce pomienione na zbudowanie teyże Bożnicy mieyſce naznaczą, *unius duorumve abſentia non obſtante: Vol: IV. fol: 724.* 1661

Nro 19.

Względem zaś Sądow zachowuiemy żydow przy Konſtytucyach Roku 1633. i 1661. waruiąc oraz aby prywatnemi Laudami nie byli aggrawowani. *Vol. IV. fol: 943.* 1667

Nro 20. Poskromienie swywoli Zydowskiey.

Zabiegaiąc aby *perfidia* i ſwawola Zydowſka gory nie brała, reaſſumuiemy dawne przeciwko im Prawa, o niechowaniu Czeladzi Chrześciańſkiey to dodaiąc, że od pieniędzy pożyczanych nie ma Zyd brać więcey na Rok na Zł: 20. od ſta, a ktoby ſię na więcey obligował, takowe Stypulacye ważne bydź nie maią. Podeyrzanych rzeczy, i tych ktorych Prawo im kupować zabrania aby nie kupowali, ani na nie na zaſtaw dawali pod przepadnieniem daney Summy Podczas Proceſſyi Publiczney aby w domach ſwoich, nieprzechadzaiąc ſię po ulicach, zoſtawali, a gdy Kapłan *cum Sacra Euchariſtia* idzie, będą powinni precz na ſtronę odſtępować, alias przez Urzędy karani będą *ſalva Jurisdictione Palatinali & poſt Curiali. Vol: V. fol: 77.* 1670

Nro 21. Pogłowne Zydowskie.

Gdy w Państwach Naſzych Narod Zydowſki *augetur*, a handle nie małe prowadzi, i nie wielki podatek do Skarbu wnoſi, na teraźnieyſzym Seymie tedy poſtanawiamy, aby *in vim* pogłownego, na upominki Tatarſkie, do Seymu walnego Ordynaryinego przyſzłego, dobrą Monetą 105,000. Tyſięcy Zł: do Skarbu Rzeczypoſpolitey, *ſub confiscatione* Dobr wſzyſtkich zwyczaynemi ratami oddali. Skarb zaś Koronny, na żadne Expenſa, tych Pieniędzy; chociaż *ex Senatus Conſulto*, wydawać nie powinien *ſub ſolutione de ſuo*, ieno na ſame upominki Tatarſkie, którą Summę wydawſzy Zydzi Koronni, maią bydź wolni od wſzelakich ciężarow i podatkow, oſobliwie od wydawania Chlebow: i po Woiewodztwach i Ziemiach, *per Lauda*, nie maią bydź uciążani: ani do nich pociągani, oprocz Ceł, i Czopowego, tak Króla JMći, iako i Koronnych; *Se-* 1670

ANNO *curitas* też onych, ma bydź zachowana, według dawnych Praw, i Konstytucyi im służących, ktore wszystkie reassumuiemy. *Vol: V. fol: 77.*

Nro 22. Securitas Zydow Krakowskich

1676 Zabiegaiąc wielkiey Insolencyi, ktora przy Krakowie i Kazimierzu, także w ulicy Zydowskiey przez częste tumulty *exercetur, tumultuantes*, Grodowi Krakowskiemu, a podczas Rezydencyi naszey, W. Marszałkowi Naszemu, brać, sądzić, *&c. praevia inquisitione, sine appellatione* karać pozwalamy. Lauda Seymiku Proszowskiego *Anni 1672. die 26. Mensis Aprilis*, i drugie *Anni 1676. quo ad punctum* tumultow przeciwko Zydom postanowione *in toto* approbuiemy. Co się o Miastach i Miasteczkach w ktorych Zydzi mieszkaią ma rozumieć. *Vol: V. fol: 387.*

1678 **Nro 23.** Więc że Zydzi *extra forum* często pociągani bywaią, reassumuiemy im wszystkie Prawa, i deklaruiemy, aby według ich Praw dawnieyszych, i świeższych do Sądow W. Woiewodow naszych należeli, a Wołyńscy przed Starostami Naszemi sprawowali się *in omnibus causis, salva appellatione*, ani od kogo inszego *ad aliud forum evocatorie* pociągani nie byli, *sub poenis* w Prawach *evocationis* opisanych *&c. nullitate processus*, względem zaś tumultow reassumuiemy Konstytucyą *in toto* szczęśliwey Koronacyi Naszey *Anni* 1676. *Vol. V. fol: 557.*

1678 Nro 24. Reassumpcya Prawa o Tatarach i Zydach.

Lubo *tot Constitutionibus* i Deklaracyami Woiewodztw i Powiatow obwarowano, aby Zydzi i Tatarowie i inni niewierni tak w Koronie iako i w W. X. Lit: Czeladzi i Mamek Chrześciańskich nie chowali, Ceł, Myt, ani żadnych Prowentow Rzeczypospolitey *per Arendam* nie trzymali, ani Exaktorami onych byli; że iednak *per abusum* to Prawo *non servatur*, i wielkie się skandala mnożą, postanawiamy aby odtąd, tak Tatarowie iako i Zydzi w Dobrach Naszych Krolewskich, Duchownych i Ziemskich tak w Koronie iako i w W. X Lit: Czeladzi i Białychgłow chować (okrom Słodownikow, Browarnikow i Furmanow) Ceł, Myt, i żadnych Prowentow, *quocunque titulo* trzymać nie ważyli się, *sub poena* dwoch set grzywien na każdego Zyda, i Tatarzyna temu Prawu przeciwnego, *excepto* Zołnierzow, ktorym na Woynie wolno trzymać Chrześcian. Tych zaś pen założonych *medietas* Delatorowi *&c. Judicio totidem*, a na Chrześcianina albo Chrześciankę 12. Niedziel siedzenia w Zamkach Naszych każdego Woiewodztwa lub Powiatu. O co *Forum competens* onym naznaczamy; wczym wszystkim dawnieysze Prawa, Statuta, i Konstytucye Koronne reassumuiemy. A że i W. X. Litewskiemu służyć maią deklaruiemy. Także Dobr leżących Naszych Krolewskich, tak Duchownych iako i Swieckich żadnemi Kontraktami trzymać *&c. in Possessione* onych bydź nie maią, za żadnym Prawem, pod straceniem Summy *ad cujusvis instantiam*, o co *forum competens* naznaczamy. *Vol: V. fol: 585.*

1685 **Nro 25.** Zydzi do żadnych Retentow i innych ciężarow przez *Lauda* pociągani bydź nie maią, owszem wszystkie Prawa *de Securitate* Osob *&c. com-*

merciorum ich, iako *ad præsens* zażywaią *in toto* reassumuiemy. Oprocz Podatkow na Seymie uchwalonych, ktore rowno *cum plebe & modo* na Seymikach *adinvento* płacić powinni. *Vol. T. fol: 729.* ANNO

N^ro^ 26. *Securitatem* żydom tak na Osobach iako & *in Comerciis* według dawnych Praw *eo nomine* im warowanych i postanowionych zachowuiemy, a osobliwie zabiegaiąc często będącym w Mieście Krakowie tumultom Komendanta z Ludzmi w samym Mieście dać deklaruiemy. Więc *eandem securitatem* i w Mieście Poznaniu zachowuiąc temuż Miastu zlecamy, aby wszelkim tumultom, na pomienione Osoby, według dawnych Praw wcześnie zabiegali i *tumultuantes*, aby Grod *sine ullis dilationibus* sądził zlecamy. W Sprawach zaś *tam in Criminalibus quam in Civilibus Caussis* Zydow *circa jurisdictionem Palatinalem* według Praw i Konstytucyi im służących *salva appellatione* do Sądow Naszych Zadwornych zachowuiemy, i aby do inszych Sądow, *extra forum competens sub pœnis evocationis* pociągani nie byli *injungimus*. Tudzież Kupcy *per transfusiones* długow swoich *opprimere* onych, nie będą mogli, pod winami w Prawach opisanemi. Tumultom zaś wszelkim w Miastach i Miasteczkach wcześnie zabiegaiąc, i onych zabraniać maią, & *tumultuantes criminaliter sine dilatione & appellatione* Grody sądzić powinny *præsenti Lege* postanawiamy. *Vol. V. fol. 771.* 1690

KONIEC TOMU DRUGIEGO

Zbioru Praw Koronnych do Roku 1786. inclusive.

ADDYTA-

ADDYTAMENT

Konstytucyi Seymowych w R. 1788. 1789. 1790. 1791. *Zapadłych.* (*a*)

Nro I. Pomnożenie Dochodu z Papieru Stęplowanego.

Gdy przy teraźnieyszym powiększeniu sił Narodowych nieodbita wypada potrzeba pomnożenia Dochodow publicznych przeto, podatek Papieru Stęplowanego w Koronie Prawami Roku 1775. i 1776. ustanowiony, w niżey wyrażonych Klassyfikacyach rozciągamy. 1789

Pierwsza Klassa Dystrybucyi za Przywilejami J. K. Mci chodzących.

1mo. Od Przywileju na Arcy Biskupstwa od Godności Czerwonych Zł: Tysiąc.

2do. Od Przywileju na Biskupstwa Czerwonych Zł: Sześćset, a osobno od Intraty Czteroletniey po pięć Zł: od każdego sta Zł: co się rozumieć ma i o Koadjutoryach, a gdyby Koadjutor nie dożył Intraty, tedy sam Procent opłacony wrocony Sukcessorom Jego bydź powinien, a Biskup nie maiący 30,000. Intraty od wyżey wyrażonego Procentu iest uwolniony.

3tio. Od Przywilejow na Wojewodztwa i Kasztelanią Krakowską między Wojewodztwami policzoną, tudzież na Ministerya po Czer: Zł: Dwieście, a osobno od Intrat do Ministeryow przywiązanych, od Intraty Czteroletniey po 5. Zł: od każdego sta Zł:

4to. Od Przywilejow na Kasztelanie Wojewodzkie, po Czerw; Zł: sto Powiatowe po Czer: Zł: 50.

5to. Od Przywilejow na Dygnitarstwa i Urzędy Koronne Duchowne i Swieckie, Cywilne i Woyskowe. = Na Sekretarye Wielkie po Czer: Zł: 150. Referendarye Czer: Zł: 145. Podkomorstwa Czer: Zł: 140. Pisarstwa Czer: Zł: 135. Chorąstwa Czer: Zł: 130. Miecznikostwa Czer: Zł: 125. Koniuszostwa Czer: Zł: 120. Kuchmistrzostwa Czer; Zł: 115. Stolnikostwa Czer: Zł: 110. Podczastwa Czer: 105. Krayczostwa Czer: Zł: 100 Podstolstwa Czer: Zł: 95 Cześnikostwa Czer: Zł: 90. Łowiectwa Czer: Zł: 85. Pisarstwa Polne Czer: Zł: 80. Strażnikostwa W. Czer: Zł: 75. Obozieństwa Czer: Zł: 70. Generalstwa Artyleryi Czer: Zł: 65. Generalstwa Inspektorstwa Czer: Zł: 60. Instygatorye Czer: Zł: 55. Chorąstwa Nadworne Czer: Zł: 50. Podkoniuszostwa Czer: Zł: 45. Łowiectwa Nadworne Czer: Zł: 40. Strażnikostwa Polne Czer: Zł: 35. Oboźeństwa Czer: Zł: 30. Regentostwa Koronne Czer: Zł: 25. Kusztoszostwa Koronne Czer: Zł:

(a) *Inne Konstytucye w tym Addytamencie nie umieszczone, a w tych latach zapadłe, albo są iuż umieszczone w ciągu pierwszego i drugiego Tomu pod właściwemi sobie Tytułami, albo nie są zupełnie nigdzie umieszczone, gdy rzeczy prywatnych i szczegolnych dotykały.*

ANNO 1789 25. a do ktorego Dygnitarſtwa lub Urzędu przywiązana ieſt iaka płaca, tedy oſobno od Intraty czteroletniey po 5. zł: od każdego ſta zł:

6to. Od Przywilejow na Ordery Białego Orła, czer: zł: ſto, S. Stanisława Czerw: Zł: 50. ktora to od ſtępla opłata, nie ma uwłaczać przez *Inſtitutum* uſtanowioney.

7mo. Od Przywilejow na Prelatury Duchowne od Sufraganii Czer: Zł: 25. od Opactwa Swieckiego, i Klauſtralnego Czer: Zł: 50. Od Prelatury w Katedrach Czer: Zł: 20. takoż w Kollegiatach Czer: Zł: dzieſięć, od Kanonii w Katedrach Czer: Zł: 12. takoż w Kollegiatach po Czer: Zł: 6. Biſkupowi iednak ktoryby po opłaceniu Prócentu od Intraty *in spatio* Roku umarł, powrot za reſzte lat takowego, wyłożonego procentowego *quantum*, oſtrzega ſię. A ponieważ wyrażona tu Opłata ſtępla, *a ſola Dignitate* ieſt tylko uſtanowiona, przeto oſobno od Intraty, drugi ſtępel ma bydź przyłożony rachuiąc pięć od ſta zł: od czteroletniey Intraty, toż ſamo o Prelaturach *Rittus Greci-Uniti*, na Przywileie, czyli Prezenty wſzelkich Beneficyow, takoż 5. od ſta, od czteroletniey Intraty rachować ſię ma, ztym oſtrzeżeniem: *iż a beneficio Curato*, ktore 2000. Zł: nie ma Intraty papier 6. zł: używany będzie, bez opłacenia Procentu. Ze zaś takowe Doſtoieńſtwa Prelatury, Kanonie i Beneficya, nie wſzyſtkie zawiſły od Kollacyi Nas Krola, ale konferuią ſię niektore od S. Stolicy Apoſtolſkiey niektore od Biſkupow niektore też chodzą za Prezentami Obywatelow i Mieſzczan przeto z takowych Oſob prezentowanych, Zaden do Poſeſſyi Doſtoieńſtwa ſwego przyiść nie będzie mogł, pokąd Inſtrumentu nie będzie miał od ſtęplowanego na przyzwoitey ceny Papierze, podług wyżſzey Klaſſyfikacyi i Expedycya Jego *nullitati* podpadać ma, czego Dozor i Exekucyą, Juryzdykcyom Duchownym *reſpective* ſwoich Dyecezyi zalecamy, względem Metropolii Epiſkopii i Opactw *Ritus-Greci*, toż ſamo zachowane bydź ma, co względem obrządku Łacińſkiego powiedziano excypuiąc od Procentu tych Epiſkopow, ktorych Intrata, do 10,000. Tyſięcy nie dochodzi.

8vo. Od Przywileiow na Urzędy wſzelakie Ziemſkie, od Podkomorſtwa Czer: Zł: 10. Od Staroſtwa Grodowego, Czer: Zł: 20. Od Urzędow Ziemiańſkich wſzyſtkich począwſzy. od Chorążego aż do Skarbnika, po Czer: Zł: 2. od Horodniczoſtwa, Zupnikoſtwa, Burgrabſtwa Krakowſkiego i innych Urzędow po Czer: Zł: 2.

9no. Od Indygenatu na ktorymkolwiek Seymie przyznanego, i iedney Oſobie z Potomſtwem ſłużącego, na ktory Dyploma teraz exportowane będzie Czer: Zł: Tyſiąc.

10mo. Od Nobilitacyi *præciso ſcartabelatu* na ktorymkolwiek Seymie przyznaney, i iedney Oſobie z Potomſtwem ſłużącey, na ktorą Dyploma odtąd exportowane bydź ma Czer: Zł: 1000. *cum ſcartabellatu* Zł: 500. Za oſobliwe zaś Zaſługi Woyſkowe w ſłużbie Rzeplitey otrzymuiących Nobilitacyą od tey Opłaty uwalniamy.

11mo. Od Przywilejow, czyli Patentow na Rotmiſtrzoſtwa w Kawaleryi Narodowey Czer: Zł: 12. od Szeffoſtw Regimentow czer: zł: 30.

12mo. Od Przywilejow na Burgrabſtwa rożne, od Gdańſkiego czer: zł: 20. od Toruńſkiego Czer: Zł: 10.

13tio. Od Przywilejow *Confirmationis* Praw, od znacznieyszych Miast po Czer: zł: 6. od mnieyszych po Czer: Zł: 3. ANNO 1789

14to. Od Przywileju czyli Reskryptu na Komissye graniczne konkursowe i innego Rodzaiu po Czer: Zł: 2.

15to. Od Przywilejow *additationis Commissariorum vel Commissarii* na też Kommissye po Czer: Zł: 2.

16to. Od Reskryptu lub Listu napominalnego do Miast i Włościow Czer: Zł: 2.

17mo. Od Przywileju *Cohonestationis* lub *Legitimationis* w Stanie Mieyskim iedney Osoby Czer: Zł: 3.

18vo. Od Przywileju *Locationis* Miasta ze Wsi Czer: Zł: 12.

19no. Od Przywileju *Juris Caduci* na Dobra lub Summy od każdego sta zł: po zł: 8. a gdzie nie będzie specifikowaney wartości Dobr w Przywileju zaświadczenia Urzędowe zachodzić maią.

OSTRZEZENIE.

1mo. Ktobykolwiek Dostoieństwem Senatorskim lub Ministrowskim był zaszczycony, a Przywileju na to nie exportował, i Stępla nie opłacił *in spatio* 6. Miesięcy, oprocz czasu Seymu takowy do Przysięgi przypuszczanym bydź, i mieysca swego w Senacie zasiadać, ani tym Dostoieństwem tytulować się nie ma, ale toż *pro vacanti* deklarowanym bydź powinno. Czego WW. Marszałkowie i Pieczętarze Koronni dostrzegać winni będą.

2do. Podobnyż Warunek kładzie się na Dygnitarstwa i Urzędy Korone, tudzież na Prelatury Duchowieństwo i Beneficya Duchowne, iako też na Urzędy Ziemskie, Urzędy Zadworne, Woyskowe, chcąc mieć żeby nikt nie maiąc Przywileiu exportowanego, i odstęplowanego nie tylko się nie Tytulował pozyskanym Urzędem, lub godnością, ale nawet Mieysca swego na ziazdach publicznych nie zasiadał, żeby zaś ztych miar nikt przykrości iakiey, nie doświadczał każdy kto otrzyma iaki Urząd, Godność, Dostoieństwo Przywiley swoy lub Instrument odstęplowany do Aktow *proprii Districtus* do Oblaty podać ma.

3tio. Maiący bydź zaszczyceni odtąd Orderowi Koronni Obywatele używać onych i nosić inaczey nie będą, aż za opłaceniem wprzod stępla na przywileju do sześciu Miesięcy podług ninieyszego Prawa pod wolnością przez Instygatora, iako Dochod od Rzeplitey uszkadzaiących Kommis: Skarbu Koronnego zapozwania.

4to. Zaświadczenia względem Intrat, i Dochodow Duchownych Zwierzchności Duchowne każda *respective* w swoiey Dyecezyi a w zględem Kadukow wypaść mogących Urzędy Ziemskie lub Grodzkie po miastach zaś Magistraty sprawiedliwe i rzetelne *in Ordine* do Stępla dawać będą, i odmawiać onych niepowinny.

Druga Klassa Stęplowanego Papieru za rożnemi dystrybucyami chodząca.

1mo. Od Instrumentow na Urzędy Grodzkie i Powiatowe na Podstarostwo Czer: Zło: 2. Sęstwo Czer: Zło: 2. Pisarstwo Czer: Zło: 2. Na Komor-

ANNO 1789 nikostwa Graniczne lub Ziemskie, Subdelegastwa, Burgrabstwa, Namiestnikostwa Regencye Ziemskie lub Grodzkie Czer: Zło: 1. Na Vice Regencye, Susceptanctwa, Podwoiewodztwa i inne Cze: Zło: 1.

2do. Od Instrumentow na Officya Pocztamtowe na Dyrekcyą Generalną Poczt: Kor: i Litt: Czer: Zło: 100. Na Kommissoryat Generalny Czer: Zło: 30. Na Kontrolerstwo generalne Czer: Zło: 20. Na Sekretaryą i Pocztmistrzostwo Czer: Zło: 3.

3tio Od Kart Polskich Zło: 1. od Francuzkich Zło: 2. opłaty ustanawia się, z Zagranicy zaś przychodzące podwoiony podlegać maią opłacie.

OSTRZEZENIE.

1mo. Ktobykolwiek odtąd *Officia* zwyżey przepisanych, wzięte nosił, a Instrumentu na Papierze Stęplowanym ceny przyzwoitey niemiał, takowy nietylko utracać to Officyum będzie ale zapozwany na czyiążkolwiek instancyą, do Sądu Kommissyi Skarbu Koronnego, wtronynasob winę od Stępla opłacić będzie powinien z ktorych iedna część Delatorowi dostać się ma, dla wiadomości zaś każdego, wspomnione Instrumenta do Oblaty do Grodow *proprii Districtus* podawane bydź powinny, a w przyiętey Oblacie cena Papieru wyrażona będzie.

2do. Wszyscy Jchmość Regenci, Vice-Regenci, Susceptanci, Komornicy, Subdelegaci, Namiestnicy, Metrykanci i Pisarze, tak, Duchownych, iako i świeckich Juryzdykcyi, i inne wszystkie Osoby Tranzakcye po Kancellaryach przyimuiący podług Prawa Roku 1776. i Rotą tamże przepisaną przysięgłemi bydź powinni a to *sub Amissione Officii* i Karą 500. Grzywien. Maią oni w utrzymywaniu wszelkich Tranzakcyi podług wspomnioney Ordynacyi 1776. wczym tylko teraz nie iest odmieniona, sprawić się, żadnego Dokumentu pieniężnego i innych Tranzakcyi lub pod iakimkolwiek nazwiskiem Pism Prawem opisanych na papierze niestęplowanym lub nienależytey ceny będących do Oblaty lub Roboracyi wcale nie przyimować, a Tranzakcye do Protokułu Stęplowanego należące, na papierze ceny przyzwoitey zapisywać: Zagranicą zaś sporządzone o Dobra w Polszcze Tranzakcye na przyzwoity Papier przenosząc, aby wczym Skarb publiczny nie był uszkodzony troskliwie dopilnować, ato nie tylko pod obowiązkiem nadgrodzenia szkod wynikłych, ale i utratą Urzędu swego na zawsze, na ktore to Urzędy Osoby znaiomością Prawa obdarzone, osiadłe, lub *pignus sufficiens responsionis* maiące (od kogo zależy) obierane bydź powinny.

3tio. O niedopełnienie przez kogożkolwiek i wczymkolwiek ninieyszey ustawy względem Papieru Stęplowanego *Forum* iedynie Sądu Kommissyi Skarbu Koron: naznacza się, do ktorego to Sądu, przewiniaiący, i Skarb Publiczny krzywdzący, *ad delationem cujusvis*, zapozwany bydź może.

4to. Zeby zaś dla wygody publiczney wszędzie przy Grodach, gdzie Komor Skarbowych niemasz, lub też zbyt odległe są, znaydował się Papier Stęplowany; wkładamy obowiązek na trzymaiących Rząd, Kancellaryi aby każdy *seorsive* wswoim Grodzie Osoby do trzymania takowego Papieru pewne, i *pignus Sufficiens responsionis*, lub kaucyą za sobą dostateczną maiące dobierał, i Kom-

i Kommissyi Skarbu Koron: prezentował, a Kommissya Procent przyzwoity onymże, z dochodu tego Podatku, ustanowi. Inne zaś wszystkie Artykuły i przepisy tu niewymienione a Prawami Lat 1775. 1776. tudziesz Ordynacyą tegoż Roku sporządzoną opisane w nienaruszoney mocy, i exekucyi zostawuiemy. *Titt:* Pomnożenie. ANNO 1789

Nro 2. Ofiara Wieczysta Prowincyow Oboyga Narodow na powiększenie Sił Kraiowych.

Gdy w ustanowieniu Podatku, doczesnego ostrzegliśmy, sobie iż do trwałych i wieczystych Podatkow przystąpiemy, przeto chcąc nayprędzey uskutecznione widzieć to Prawo, My Krol, za powszechną Skonfederowanych Stanow zgodą stanowiemy: iż Dobra Nasze Krolewskie uprzywileiowane w Dożywotnim Dzierzeniu zostaiące, ktore kwarty opłacaią, dwie kwarty podług nowey Lustracyi płacić będą, Expektanci tak ci, ktorzy są w Possessyi Prawa Expektatywy, iako i oczekuiący Prawa tego, umieszczeni w Konstytucyach 1775. i 1776. Roku maią płacić poł trzeciey kwarty podług nowey Lustracyi: z Krolewszczyzn, zaś Prawem Emfiteutycznym w Roku 1775. oddanych to iest ci ktorzy za Prawem Emfiteutycznym iuż posiadaią, zaraz po odbytey nowey Lustracyi, a ci, ktorzy dochodzić dopiero będą od czasu wniyścia w toż Prawo, według teraz nowo nastąpić maiącey Lustracyi puł czwartey Kwarty opłacać będą, z Dobr zaś i dochodow wszelkich stałych i pewnych Duchownych gdy przezacne Duchowieństwo dwadzieścia, od sta Procentu od swych dochodow oraz *Subsidium Charitativum* Prawem 1784. Roku w Grodnie zabespieczone, nie ubliżaiąc dawnym zwyczaiom i Obrządkom Kościoła naszego, dobrowolnie ofiaruie: My Krol i Stany Skonfederowane Rzepltey, takową ofiarę mile przyimuiąc, uprzeymą wdzięczność naszę, za tak hoyne i przykładne nagłych Rzeplitey potrzeb zasilenie, naypoźnieyszey Potomności w Xięgach Praw naszych, podaną mieć chcemy: Plebani iednak *Curam Animarum* maiący ktorzy więcey nad dwa tysiące Zło: roczney, pewney i stałey intraty niemaią, i te Klasztory ktore Szkoły publiczne przynaymniey o trzech Professorach i od Kommissyi Edukacyiney approbowane, kosztem swoim utrzymuią, i podziśdzień aktualnie uczą, i uczyć będą, rownie iako i zgromadzenia, do Edukacyi publiczney, z Reguły i powołania swego przeznaczone, taki tylko podatek, iaki na Dobra Ziemskie włożony będzie, opłacać maią. Tym zaś Klasztorom ktore za urządzeniem Kommissyi Edukacyiney utrzymać swym Kosztem Szkoły publiczne podeymą się, Kommissya Skarbowa, zniossszy się, z Kommissyą Edukacyiną uczyni rzeczonym Klasztorom allewiacyą Podatkow, w miarę wydatkow na Edukacyą publiczną od nich podiętych, Fundusze na *Seminaria Diacesana*, do Edukacyi tylko Kapłanow Swieckich, Wikaryuszow, Mansyonarzow *ad Curam Animarum* należących, i 500. Zł: tylko na Osobę dochodu maiących, Szpitale dla podrzutkow, chorych i ubogich, pod czyimkolwiek dozorem zostaiące, a ktore całkowity Prowent na opatrywanie ubogich i chorych obracaią, oraz Fundusze, i Konwikty ubogich Studentow, tudzież Plebanow, *utriusque Ritus* bez Dziesięciny *cujusvis tituli* Summ, i poddanego na szczegulnych Funduszach samego gruntu zostaiących, od Podatku na teraźnieyszym Seymie ustanowionego u- 1789

ANNO 1789 walniamy, Klasztory zaś *utriusque sexus*, dwa Tyśiącé Zł: tylko dochodu rocznego na całe Zgromadzenie maiące, podatek Ziemiański tylko opłacać będą. A że przezacne Duchowieństwo *cujuscunque Ritus* chcąc okazać Sprawiedliwość do Intraty każdego *cujusvis Dignitatis, gradus & tituli* Duchownego stosownie *Subsidii Charitativi* rozłożenie na nowo uczynić oświadcza; Więc stosuiąc się do tak chwalebney myśli, dozwalamy tenże układ w proporcyą Intrat z Dobr i Dochodow stałych i pewnych, wyprowadzić się maiących, całego Duchowieństwa (z uwolnieniem od Opłaty *Subsidii Charitativi* Plebanow *Ritus Latini* Tysiąc Zł: tylko Intraty maiących, a Podatek Ziemski opłacać winnych) a to po wynalezieniu intrat, na Podatek ustanowionego Procentu, na pierwszą Ratę Roku następuiącego 1790. *quo ad Subsidium Charitativum Colegio Episcoporum* uskutecznić i Taryffy każdey Dyecezyi, Kommissyom Skarbowym Oboyga Narodow, oddać każdy *distinctim*, z swoiey Dyecyzyi Biskup obowiązany będzie, czego wybieranie tymże Kommissyom Skarbowym zlecamy; Ruskiego zaś obrządku Plebanow, do opłaty *Subsidii Charitativi* obliguiemy, a natomiast wybieranie *Cathedratici* zakazuiemy pod animadwersyą każdego Sądu: Ponieważ zaś Summy i Dobra wszystkie, i wszelkie ktore od Biskupstw, Dyecezyow, Opactw, Kapituł, Klasztorow i rożnych Fundacyi, *utriusque Ritus a corpore Reipublicæ*, po Roku 1773. odpadłych, za Konwencyą z Dworem Wideńskim Konstytucyą 1786. Roku potwierdzoną powrociły do rozrządzenia Rzeplitey; Przeto też Dobra i Summy z ich Prowentami, choćby i Kadukami zaięte były (ktore *exnunc* znosiemy) na fundusz Woyska obrocone mieć chcemy, i tych dochodzenie Kommissyi Skarbowey Koronney zlecamy; Wyiąwszy Części przez Nayprzewielebniey: Xcia Prymasa rozrządzone, ktorych rozrządzeń ważność Decyzyi Naszey zostawuiemy, nie zaymuiąc iednak żadnych Funduszow, Kościołow Parafialnych Prebend i Altaryi w Polszcze będących, Erekcyami dawnemi i Prawami zabeśpieczonych. Tyle rodzaiow klęsk i utrat, ktore Oyczyzna Nasza poniosła wystarczaią do przeświadczenia naszego; iż oszczędzaiąc na ogolną Kraiu obronę, siebie i wszystko nasze, niebeśpieczne zostawuiemy, a Przodkow naszych wzbudzeni przykładem miłość Oyczyzny przekładaiąc nad miłość siebie samych, iednomyślnie postanawiamy, iż wszystkie Dobra Ziemskie Dziedziczne, część Dziesiątą stałych i pewnych intrat do Skarbu Publicznego, na utrzymanie obrony Kraiu opłacać będą. Lennych zaś i Sumowych Starostw Dekretami Kommissyi Seymowych i Konstytucyami zabeśpieczonych, Tabelle z Dowodami Praw, Kommissye Skarbowe Oboyga Narodow Nam Stanom Seymuiącym, w przeciągu Niedziel sześciu, od daty obwieszczenia, przez Kommissye uczynionego, do wiadomości podadzą. Co zaś do Dobr dziedziczno-lennych, w W. X. Lit: będących, zachowuiąc ie w całkowitych Prerogatywach, te, ktore porownane są Aktem Unii, Statutem Litewskim i i Konstytucyami 1661. i 1677. Roku z Dobrami Ziemskiemi opłacać będą, dziesiąty grosz tak, iak Dobra Dziedziczne. Co i do Korony rozciągamy. = *Tit: Ofiara.*

Nro 3. SPOSOB WYNALEZIENIA OFIARY Z DOBR ZIEMSKICH I DUCHOWNYCH W KORONIE I W W. X. LIT.

1789 Gdyśmy iuż ku Zmocnieniu Oyczyzny Naszey i utrzymaniu Narodowey Wolności Części z Dochodow Naszych przeznaczyli, iako w Obronney Oy-

czyźnie Nas samych, bespiecznych widzieć żądamy tak niewątpiemy, iż części na wspomnioną Obronę ofiarowane tym wierniey, do Skarbu Publicznego przez każdego Obywatela wnoszone będą, iż uyma z onych, staiąc się uymą dostarczeń publicznych, wracalaby nas abo smutnym powtorzeniom doznanych dotkliwości, albo Nas zniewoliła do czynienia nowych Ofiar Oyczyźnie takich iednak lubo niespodziewanych, chroniąc się doświadczeń, dla wyexaminowania ogolnych Intrat, z Dobr Ziemskich Duchownych i Swieckich, a z nich wyłączenia, części na uchwalone Woysko ofiarowanych, do każdego Woiewodztwa, Ziemi i Powiatu oznaczamy Kommissye. A lubo podług dawnych Praw, i Zwyczaiow, oraz składu Republikanckiego Rządu, wybor Kommissarzy do Obywatelow każdego *respective* Wojewodztwa należy, maiąc iednak wzgląd na rychłe zaradzenie potrzeb Rzeplitey, *pro hac sola vice, & nunquam practicanda*, następuiących wyznaczamy Kommissarzow. ANNO 1789

1mo. Do każdego Woiewodztwa Ziemi lub Powiatu, wyżey wyznaczeni Kommissarze, ziechać się maią na dzień 1. Lipca Roku teraźnieyszego 1789. do Miast *respective* swoich, uwiadomiwszy przez pierwszego Kommissarza poprzedzonemi na dwie Niedziel Innotescencyami o terminie Koleynym przez dnie wyznaczone, Parafiow przystępowaniu do intrat swoich pokazania; Kommissarze zaś czynność swoią, naydaley na ostatni dzień Września zakończyć maią.

2do. Kommissarze ninieyszym Prawem, wyznaczeni w przytomności Obywatelow, przed pierwszym z porządku, a pierwszy w przytomności Kollegow wykonać maią Przysięgę w Rotę niżey przepisaną.

Rota Przysęgi dla Kommissarzow.

„ Ja N. przysięgam Panu Bogu w Troycy S. Jedynemu iako rzetelnie bez „ faworu przyiaźni, ani nienawiści, nie uwodząc się żadnym datkiem, lub o- „ bietnicą każdego Obywatela Intratę stałą, stosownie do zwyczaiu przy prze- „ daży Dobr używanego, i podług opisow teraźnieyszego Prawa Examino- „ wać będę, a gdziebym postrzegł omyłkę, czyli umyślnością zmnieyszenie lub „ zataienie, ostrzedz i zreflektować nie zaniedbam, a dopiero po takim sci- „ stym wyexaminowaniu Właściciela lub Dyspozytora, do zaprzysiężenia In- „ traty przypuszczę, oraz wartość Produktow sposobem przy przedaży Dobr, „ używanym sprawiedliwie ustanowię, tak mi Panie Boże dopomoż. „

3tio. Po zafundowaniu tym sposobem Kommissyi, Kommissarze nayprzod ułożą Taxę Pańszczyzny, robocizny lub zboża, i wszystkich rzeczy Intratę składaiących stosownie do zwyczaiu Woiewodztwa, Ziemi, lub Powiatu, oprocz Artykułow poniżey wyłączyć się maiących aby nie czyniąc odmiennego, dla każdey wsi szacunku generalney dla całego Powiatu ustanowioney trzymali się Reguły, zachowuiąc do Dystynkcyi Powiatow rożności, ceny, i ich położenia, ieżeliby zaś niemogli wszyscy Kommissarze, zawsze bydź przytomnemi, obowiązani będą układ między sobą uczynić i onże podpisać, ktory wktorym czasie ma siedzieć, z ostrzeżeniem, aby zawsze sześciu przytomnych, było a komplet naymniey, z piaciu łącząc w to Duchownego, iednego, składać się ma, a ieżliby Duchowny nie ziechał, sami świeccy Komplet składać będą, Prezydować zaś ma zawsze Swiecki, i te obowiązki, oraz u-

ANNO 1789 kład, pod karą oddalenia *ab activitate* na lat 6. każdy Kommissarz, dopełnić powinien wyiąwszy prawdziwą chorobę, o ktorey uwiadomić Kommissyą Powiatową, a potym onęż przed tąż Kommissyą Powiatową zaprzysiądz obowiązany będzie. Gdyby zaś wktorey okoliczności Kommissarze *unanimitate* zgodzić się nie mogli, więc większością zdań decydować maią, a w przypadku rowności zdań Prezyduiący przydaniem swey Kreski, rozolwować będzie

4to. Właściciel Possessor, lub Dyspozytor Dobr Duchownych, i Swieckich złożyć ma Inwentarz Intraty, a gdzieby Inwentarzy nie było, Regestra wysiewow wszelkich lub zbioru na Dworskich Folwarkach, podług zwyczaiu Woiewodztwa, Ziemi lub Powiatu, bądź Pańszczyzny, czyli robocizny i rożnych przychodow, trzech lat ostatnich, a ieżeliby kto nie miał trzech letnich Regestrow, przynaymniey ostatnie dwuletnie *ad Annum 1788. inclusive*, okazać powinien, a ktoby, Rokiem przed Prawem kupił Dobra, z Roku tylko tego, iak dziedziczy, z ktorych, Inwentarzow lub Regestrow, wyciągnięta ma bydź iednoroczna srednia intrata z produktow ziemi niemniey z wszelkich pewnych i stałych Dochodow stosownie do zwyczaiu Woiewodztwa Ziemi lub Powiatu przy przedażach Dobr używanego, za stałe zaś i pewne intraty te wszystkie Prowenîencye rozumiane mieć chcemy ktore po niższemi opisami Prawa wyłączone nie będą; A gdy Kommissarze za dokładny uznaią Inwentarz lub Regestra i te podpiszą, wtenczas Właściciel lub Possessor albo w ich nieprzytomności Kommissarz lub Ekonom wiary godny, a nie w celu czynienia wiadomości z umnieyszeniem Intraty dla uszczerbku Skarbu, przyięty, Przysięgę ma wykonać wte słowa. „ Ja: N. „ przysięgam Panu Bogu w Troycy S. Jedynemu, iako podana przezemnie „ Intrata Maiętności N. wniczym na pokrzywdzenie Ofiary dla Rzepltey, zmnieyszona, i utaiona nie iest tak mi Boże dopomoż „ Oprocz zaś Przysięgi przez Kommissarza lub Ekonoma lub Dyspozytora mieyscowego wypełnioney Dziedzić wrożnych Woiewodztwach, czyli Powiatach maiący Dobra, tam gdzie mięszka w Grodzie lub Ziemstwie ma przysiądz iako Kommissarzom i Ekonomom zalecił iak naysprawiedliwiey Intraty podać stosownie do zwyczaiu Kraiu i podanie takowe Intraty naywiadomszym Ludziom polecił, i do podania Intraty na szkodę Skarbu, ani przez siebie ani przez Subordynowane Osoby, nie namowił, a tey wykonaney Przysięgi, gdy Extrakt wyięty odeszle Kommissarzom Powiatowym, Kommissarze przy Klassyfikacyi Intraty Dobr Iego przysięgę dopełnioną zakonotuią. Osoby znayduiące się na Funkcyach publicznych, mogą wykonać przysięgę wyżey przepisaną, w ktorymkolwiek Grodzie, co się ma rozumieć i o Woyskowych Służbą aktualną obowiązanych; Ktoby zaś zagranicą przed ninieyszym Prawem znaydował się, i wczasie odbywaiącey się Kommissyi nie mogł ziechać zagranicą przed Aktami Publicznemi Przysięgę wyżey przepisaną, wykonać będzie obowiązany, i zaświadczenie oneyże do Kommissyi Woiewodzkiey przesłać.

Gdy z kolei Parafii na Kommissarza zasiadaiącego, okazanie z Dobr iego Intraty, następować będzie, obowiązany na ten czas, oddalić się od zasiadania, i Intratę z Dobr swoich przed Kollegami wkomplecie wyżey opisanym przez siebie lub Kommissarza, lub Ekonoma, okazać i zaprzysiądź, a gdy przez Ekonoma Intratę podawać będzie, Przysięgę osobistą, iak inni Obywatele, wykona.

Z Dobr

Z Dobr razem chodzących i w iednę maiętność lub klucz złączonych choćby w kilku Woiewodztwach lub Powiatach albo Parafiach rozciągaiących się w tym Powiecie, i pod tą Parafią okazana, bydź powinna Intrata, wktorym Dobra Klucza, lub Maiętności pryncypalne leżą, nie zważaiąc na Alternate. Wprzypadku zaś gdzie Dobra pryncypalne nie wtym Powiecie leżą, w ktorym Parafia sytuowana, więc do tego Powiatu należeć będą, wktorym takowe Dobra leżą, oczym Kommissye Powiatowe, na wzaiem uwiadomiać się powinny. A wzapisywaniu Intraty wyraźnie każdą Wieś lub Folwark do ktorego Powiatu lub Parafii należy Kommissye zapisywać obowiązane będą.

5to. Po takowych dopełnionych Przysięgach Inwentarz, lub Regestra Intraty podpisuiąc Kommissarze, część dziesiątą z stałych i pewnych Dochodow to iest tych, ktore w przedażach Dobr na Intratę liczonemi są, zapiszą podług zwyczaiu Ziem Powiatow, i Woiewodztw wktorych się te Dobra znayduią, Kommissarze zaś to z Intrat excypować będą, co się przy przedaży za zwyczay do stałey Intraty nie podaie.

6to. Z Fabryk wszelkich, lasowych, kopalni i innych z Handlow i rękodzieł w Dobrach Ziemiańskich, i Duchownych, Kommissarze do wyciągnienia Intraty wdawać się nie będą, chyba z tey Pańszczyzny, co na nie obracana bywa, ktora, raz rachować się będzie i ta Pańszczyzna podług zwyczaiu Woiewodztw Ziem i Powiatow, ma bydź oceniona, a zniey grosz ofiarowany na Rzecz Skarbu Publicznego oznaczony, Propinacya zaś do Intraty rachowana bydź powinna.

A że przezacne Duchowieństwo dziesięciny i męszne w zbożu lub pieniędzach, z Folwarkow z Dobr Dziedzicznych, i Duchownych odbierane, do Intrat podawać obowiązane będzie, więc każdemu Dziedzicowi, lub Possessorowi dziesięcine i męszne, w zbożu lub pieniędzach, z Folwarkow tam, gdzie iest wydawana z Intrat do wyciągnienia ofiary podawać mianych Kommissya potrąci.

7mo. Pod czas tey Zgromadzoney Kommissyi ieden z Kommissarzow, trzymać będzie Protokuł: pod tytułem *Ofiara na Woysko z Dobr Ziemskich, tak Swieckich, iako i Duchownych Powiatu N.* w ktorym Protokule Wsi każdey lub Folwarku Summaryusz Intraty krotko zebrany zapisany bydź powinien a ten Protokuł, po zakończeniu generalnym i podpisaniu Kommissarzy ieden do Grodu własnego, drugi do Kommissyi Skarbowey, odesłać należy, same zaś Inwentarze i Regestra Obywatelowi nazad wrocone i do Konserwacyi onemuż zalecone w Sprawach Obywatelskich, u iakiegożkolwiek bądź Sądu, za żaden dowod, lub Dokument, brane bydź nie maią.

Co przynależy Dobr dawniey do Ordynacyi Ostrogskiey należących, Kommissye Powiatowe Intratę z nich całkowitą podług wyżey opisanego sposobu, bez wytrącania dziesiątego grosza, na Skarb, i tey opłaty ktorą teraz czynią ustanowią i w Protokuł zapiszą. Ponieważ zaś Kommissya Dubieńska Roku 1775. dla nie iasney Reguły nie rownie do każdego Intraty z tych Dobr Summę 300,000. Zł: Pol: applikowała, przeto Kommissya Skarbu Koronnego, co do tych Dobr zebrawszy całkowitą intratę z Protokułow Kommissyi Powiato-

ANNO 1789 wych. Część iaka należeć będzie na opłatę rzeczoney Summy 300,000. Zł: Pol: uproporcyonuie i do każdych w szczegulności Dobr przyłączy, a dopiero z resztuiącey intraty, grosz dziesiąty na opłate do Skarbu Koronnego zapisze.

8vo. Szlachta żadnych poddanych niemaiąca i nie więcey nad korcy 10. rachuchuiąc korzec po garcy 32. wszystkiego ogułem Zboża na częściach dziedzicznych wysiewaiąca oprocz Podymnego, Podatkom ninieyszym podpadać nie ma. Propinacye zaś i przychody pieniężne, lub Osepy pod tę excepcyą podchodzić nię maią. Aże Podatku pewność nie do Osob, lecz do gruntu przywięzuie się, przeto Właściciele Dziedzin, gdy rezygnuią części swoie wyrazić w Donacyi powinni Podatku Rzeczypospolitey ilość, aby tym sposobem przy Zmianie Dziedzicow nie nikła wiadomość Ofiary na Woysko, co się zastrzega pod nieważnością Donacyi. Gdyby zaś kiedy skupuiący cząstki małe Dziedzin, onęż powiększył takowego Kommissya Woiewodzka uwiadomiona od Kancellaryi o zaszłey Tranzakcyi pociągać w czasie będzie mocna, aby *ad normam* ninieyszego Prawa, Inwentarz Intraty spisał, i teyże Kommissyi podał, ktora Kommissya Skarbową ostrzeże o takowym przybytku intraty i dochodu publicznego.

9no. Dobra ktore są w Zastawie lub pod Dożywociem nie Dziedzicow lecz Zastawnikow, i Dożywotnikow do opłacenia Ofiary obowiązanemi czynią, i z tey opłaty aż do czasu, okupna punktualnie dopełnianey, żadney bonifikacyi od Dziedzica pretendować nie maią. Tam zaś gdzie Dziedzic Zastawnikowi względem siebie Excepcye w Kontrakcie położył, lub intratę sobie iaką excypował, lub Addytament sobie rezerwował, tam Dziedzic do opłaty proporcyonalney rezerwowaney intraty, pociągany bydź ma.

Gdyby zaś Dziedzic Zastawnikowi Summ na Terminie Kontraktem oznaczonym, po uczynionym Urzędowym Obwieszczeniu nie wypłacił, i Zastawnik chcący Summy swoie podnieść zaskarżenie do Grodu własnego Woiewodztwa, Ziemi lub Powiatu o nie uczynienie zadosyć Kontraktowi zaniosł, a po zaskarżeniu Dekret *solutionis*, otrzymał, więc od uchybionego Terminu Dekretem oznaczonego, całkowitą Ofiarę Dziedzic Zastawnikowi nadgrodzić będzie obowiązany.

A niewykupiony Possessor Zastawny zastępuiąc Dziedzica w opłaceniu Skarbowi dziesiątego grosza, od Terminu Dekretem *ad Instantiam sui* do wykupna, wyznaczonego zostaiąc w Possessyi, winien będzie zaprzysiężoną kalkulacyą probować, iż Prowent z Dobr Zastawą trzymanych po odtrąceniu na rzecz swoią, Prowizyi siedm od sta, nie wystarcza na opłacenie Skarbowi podatku, w przeciwnym bowiem Przypadku żadna Bonifikacya od Dziedzica żądana bydź nie może. Gdyby zaś Possessor Zastawny nie żądał powrocenia dziesiątego grosza ofiary od Dziedzica nie będzie podług dawnych Praw o Zastawach stanowionych do kalkulacyi pociągany.

10mo. A gdy z Dobr Szlacheckich z Intraty Stan Rycerski grosz dziesiąty od sta. a zaś z Dobr Duchownych, Stan Duchowny groszy dwadzieścia także od sta na potrzeby Rzeczypospolitey szczegolniey na utrzymywanie Woyska ofiarował, a w Kraiach Państw Rzeczypospolitey Naszey, Miasta

rożne i Przedmieścia tak Krolewſkie iak Duchowne, oddzielne wſie, Folwarki za rożnemi Przywilejami tudzież Mieſzczanie w Miaſtach, i Przedmieſzczanie na kilka Włok roli trzymaią i poſiadaią, przeto czyniąc ſprawiedliwość w podatkowaniu z wſzyſtkich wſiow, do Miaſt należących, a z Włok i Pułwłoczkow, przez Mieſzczan w Miaſtach trzymanych (oprocz Miaſt w W. X. Lit: oſobny Podatek opłacaiących, zgruntu po ſkaſſowanych Magdeburgiach) groſz dzieſiąty z Intraty wſzelkiey ſtałey na wzor Dobr Ziemiańſkich, do Skarbu Rzeplitey, odtąd wnoſzony, mieć chcemy, i podawanie takowych Intrat, w całey Koronie i w W. X. Lit: podług porządku dla Dobr Szlacheckich, w przyſtępowaniu do Klaſſyfikacyi i w podaniu Intraty przepiſanego poſtanawiamy. ANNO 1789

11*mo*. Zabeśpieczaiąc niezawodność przychodow, dla Skarbu Rzeczypoſpolitey z Dochodow Duchownych, rownie iak i od Intrat z Dobr Ziemſkich i nie zmnieyſzaiąc bynaymniey Dochodow Dziedzicznych dla Rzeczypoſpolitey przez Lokacyą Summ Duchownych, od ktorych oſobna iako Duchownych Opłata, do Skarbu Rzeczypoſpolitey naſtępować powinna, iako też zapewniaiąc ſprawiedliwość w prędkim i niezawodnym odbieraniu reſztuiących Czynſzow, i Prowizyi Stanowi Duchownemu, od kogożkolwiek przychodzących ſtanowiemy: Iż każdy Właściciel i Poſſeſſor Dobr Ziemſkich Summy Wyderkaffowe czyli Funduſzowe podnieść ſię mogące, Duchowne, potrącać z Intrat Dziedzicznych, nie będzie mocen, Czynſzowe zaś lub zapiſowe wieczyście dla Kościołow do Dobr przywiązane i na nich zabeśpieczone maiący z Intrat dziedzicznych potrąciwſzy, groſz z Prawa wyznaczony, według rożnicy Dochodu, dla Rzeczypoſpolitey z Funduſzu Duchownego do Skarbu składać, reſztę zaś takowych Czynſzow, albo Prowizyi Duchownym Oſobom, komu należą, punktualnie wypłacać będzie, gdyby zaś kto reſzty Czynſzów, lub też Prowizyi po potrąceniu należytości Duchowney dla Skarbu Rzeplitey, Duchownym nie opłacił, takowy od uchybionego Terminu, za karę po 5. od ſta opłacać będzie obowiązany, od czaſu Oblaty teraźnieyſzego Prawa.

12*mo*. Jako zaś Kommiſſya obowiązana ieſt do pilności, żeby żadna czyiażkolwiek Oſiadłość opuſzczona nie była, tak Właściciele i Poſſeſſorowie w czaſie z kolei na ſiebie przypadaiącym, zaniedbać podania Inwentarzow, lub Regeſtrow ſwoiey Intraty nie będą powinni, i gdyby kto znalazł ſię taki, ktoryby obowiązku tego uchybił, Kommiſſya przez Woźnego rekwirować go będzie, a gdyby po czaſie rekwizycyi, (ktora w Aktach Ziemſkich, lub Grodzkich, oblatowaną ma bydź) w przeciągu czterech tygodni rekwirowany ſam nie ſtanął, lub nikogo do okazania Intrat nie zeſłał, Kommiſſya Luſtracyą z Oſob trzech przez ſiebie wybranych, na Grunt do wyprowadzenia, Intraty zeſzle, ktorą przez Luſtratorow, przed ſobą złożoną wyexaminuie i przyſiądz Właścicielowi, lub iego domowemu, podług wſzyſtkich oſtrzeżeń zeſłanemu rozkaże, dla Luſtruiących zaś nadgrodę z ſprawiedliwości wynikaiącą na Dobrach Luſtrowanych, przyzna i Luſtruiącym na piśmie wyda, za ktorym luſtrowany iak za Inſkrypcyą *liquidi debiti*, odpowiedzieć Luſtruiącym obowiązany będzie. Takowy zaś ktoryby dobrowolnie Intraty podług przepiſu Prawa nie podał, a ztego powodu Kommiſſya Woiewodzka, przynaglona byłaby, do zeſłania, z pomiędzy ſiebie Luſtratorow na grunt, wtedy Luſtracyą każdy do ſie-

Hhhhhh ji

ANNO 1789 bie ściągaiący, za kare podwoyny, Prowent z Dobr wyciągnięty przez lat cztery, do Skarbu Rzeplitey. wnosić powinien.

Gdy zaś kto nietylko, do Kommissyi po Rekwizycyi niestanął, ale i Lustracyi nie dopuścił albolitéż przeciw Kommissyi Woiewodzkiey i pomocy Woyskowey, targnął się, i te wypierał gwałtownie takowy iako nieprzyiaciel Oyczyzny, Prawu nieposłuszny, własność w Oyczyznie utraci, a maiątek iego *plus offerenti*, na wieczny Czynsz przez téż Kommissyą przedany, na użytek Skarbu, zostanie, sposobem na Licytacyą Starostw opisanym, do czego pomoc Woyskowa przez Kommissyą, u naybliższey Komendy rekwirowana dodaną ma bydź.

13tio. Z Dobr po zniesionym Zakonie Jezuickim Dziedzicznie posiadanych, nie potrącaiąc Procentu od Summ Kapitalnych, za szacunek Dobr ustanowionych, od całey Intraty tak iak z Dobr Ziemskich, dziesiąty grosz do Skarbu Oboyga Narodow, wnoszony i ten przez Kommissarzy po Woiewodztwach, Ziemiach i Powiatach, teraz ustanowionych, przyimowany mieć chcemy, wolne przytym złożenie Summ Kapitalnych, Dobra tey natury ciążących, wkażdym czasie *praevia quietatione & evictione* dozwalamy, za wiadomością i dołożeniem się Kommissyi Edukacyiney. Procent od Sum po Jezuickich, na Dobrach będących, iako iuż w Dziedzictwo obroconych, w Koronie i w Litwie, po pięć od sta, odtąd żeby był opłacany, mieć chcemy, co i o Summach Oryginalnych, po Jezuitach, pozostałych, rozumiane ma bydź, gdyby iednakże od Summ, po Jezuickich Kapitalnych, Rękodaynych, Zapisowych lub z szacunku Dobr po Jezuickich wynikaiących, inni Obywatele Kraiowi większy Procent 7. od sta nieprzewyższaiący, z rownym bespieczeństwem i zaświadczeniem od Kompletu Sądu Ziemskiego lub Urzędu Grodzkiego, o pewności maiątku Obywatela, o Summę po Jezuicką konkuruiącego, (wczym odpowiedź o bespieczeństwie Ewikcyi na Osoby zaświadczaiące, Sądowe wkładamy) ofiarowali, wolne onych podniesienie wkażdym czasie za Awizacyą przez Kommissyą, pułroczną, na Termina zwyczayne *respective* Prowincyi, ostrzegamy, pierwszość iednakże utrzymania się przy Summie Kredytorowi pierwszemu, rownie ofiarowany, od kogo innego Procent determinuiącemu, zachowuiąc.

14to. Ponieważ Rzepltey, potrzeby wymagaią, nieodbicie, ażeby ustanowiona, na ninieyszym Seymie, z Dobr Ziemiańskich, Duchownych, stała ofiara, całkowicie do Skarbu Rzepltey za Rok bieżący 1789. wniesioną była, przeto takowemu wniesieniu całorocznego Prowentu w Roku teraźnieyszym Ratę 7brową, przeciągaiąc ią *ad ultimam Octobris*, przepisuiemy i potrącanie ofiary doczesney każdemu Obywatelowi, w Koronie przez Skarb Rzepltey, ostrzegamy. W Roku zaś przyszłym 1790. i w każdym potym następnym Roku dawnych Podatkow, wnoszenie w Ratach Marcowey, i 7browey, a zaś teraz nowo ustanowionych, w Ratach Stycznia i Czerwca, postanawiamy, i wtey mierze urządzenie Kommissyi Skarbu Koronnego przepisać polecamy; Co i do W: X: Litt: w rownym sposobie rozciągamy. *Titl:* Sposob.

Nro:

ANNO 1789

Nro 4. Opłata do Skarbu Publicznego z Dobr po Jezuickich.

Na Przełożenie UU. Posłow o krzywdach Rzepltey w rozrządzeniu Dobr po Jezuickich, z mocy Konstytucyi 1776. nadanych zlecamy Kommissarzom Woiewodztw Ziem i Powiatow, aby sposobem przepisanym, do odbierania Intrat Ziemiańskich Prowentow z Dobr wszelkiego gatunku, po Jezuickich dochodzili, i Superatę iaka się nad procent, od Kapitału i nad opłatę dziesiątego grosza, znaydzie do Protokułu, ofiary na Woysko, z tychże Dobr wpisali, ktorą to superatę płacić co rocznie Dziedzice, i Possessorowie Dobr po Jezuickich, razem z dziesiątym groszem, do Skarbu Oboyga Narodow, powinni będą, nawet gdy ktory z tych Dziedzicow, Kapitał za szacunek Dobr ustanowiony, złoży, tedy procentu od Kapitału na ten czas, płacić iuż nie będzie lecz superatę wyżey wspomnioną i grosz dziesięty, od całey Intraty płacić na zawsze obligowanym zostanie. Gdyby się zaś superata nie pokazała, maią prowenta do Skarbow bydź tak wnoszone, iak Prawa dotąd ustanowione chcą rozumieć; Obywatelom iednak tym, ktorzy od Dziedzicow tych, co od Kommissyi rozdawniczey, lub Edukacyiney, mieli sobie nadane, po Jezuickie Dobra, a te innym odprzedali, gdyby poszukiwać wynalezioney w szacunku superaty, sposobem Ewikcyi chcieli, odstąpienie od Tranzakcyi, i oddanie Dobr za powroceniem sobie przez przedaiącego, wyłożoney za te Dobra Summy wolne zostawia się, a takowe o Rescyssyą, i Ewikcyą rozpoczęcie Processu, od daty ninieyszego Prawa, do lat 3. zachowuie się. Summom zaś z Dobr po Jezuickich wynikaiącym *in Potioritate* iako Summom Rzepltey, przed innemi Summami pierwszeństwo zostawuiemy. Tych wszelako Obywatelow, ktorzy przed zniesieniem *Institutum*, po Jezuickiego, Processa o Dziedzictwa Dobr, przez tenże Zakon posiadanych, w *Subselliach* Sądowych, toczyli, a te nieukończone maiąc z powodu ochronienia się od Processu dalszego, Prawo Dyplomatyczne, otrzymali, iako też i tych ktorzy takowe Processa, w Kommissyi Edukacyiney, ukończyli od obowiązku opłacenia Superaty, zpowodu sprawiedliwości uwalniamy, ieżeli w ręce toczących Proces dostały się. *Tytuła: Opłata.*

Nro 5. Wymiar Sprawiedliwości.

Ponieważ w Woiewodztwach, Kijowskim, Wołyńskim i Bracławskim, Statutem W. X. Litt: sądzących się zadawnionego zwyczaiu Sądy Grodzkie w komplecie trzech Osob, to iest: Podstarosty, Sędziego i Pisarza, sądzić się zwykły a w przypadku nieziechania, iedney Osoby Sądowey, zawsze tylko iednego, Surrogatora, bądź za wybraniem Obywatelow, albolitéż za Instrumentem, Ur: Starosty Mieysca zasadzaią, dwie zaś Osoby Sądowe, koniecznie na Sądach znaydować się powinny, inaczey Sądy za upadłe, ogłoszone bywaią, gdy iednak w czasie teraźnieyszym, z przyczyny okazaney zuchwałey swywoli Chłopskiey, przez UU: Marszałkow Konfederacyi Oboyga Narodow, iest polecono, aby nie ustannie Sądy Kryminalne dla wymierzenia sprawiedliwości dostawionym Delinkwentom, agitowały się, a prawie rzeczą niepodobną iest, aby bez pauzy i ulgi Osoby Sądowe, takowych Sądow, dopilnować mogły: przeto nie znosząc dawnego zwyczaiu, i owszem, ten w swey 1789

ANNO 1789 mocy zachowuiąc tylko co do przypadku, wczasie teraźnieyszym Sądow Kryminalnych, iedney Osobie Sądowey, z dwoma Surogatami obranemi, lub od Ur: Starosty mieysca Instrumentowanemi, Sądy Kryminalne sądzić dozwalamy, ktore Sądy nieprzestannie poty sądzić się maią, poki wszyscy Aresztanci o bunty oskarżeni wymiaru sprawiedliwości nie odbiorą: na daley zaś, że teraźnieysze dozwolenie *in sequellam* obierania dwoch Surrogatow iść niema, waruiemy. *Titulo: Wymiar.*

Nro 6. Opłata do Skarbu Rzeczypospolitey z Dobr Kawalerow, Maltańskich.

1789 Z Dobr i Summ Kommandaryi Maltańskich, tak dawniey iako też za Konstytucyą 1775. Roku ufundowanych, dla Imion nadanych, *ex vi instituti* z Dobrami Duchownemi porownanych groszy dwadzieścia od sta, na pomnożone Woysko, naznaczamy, i opłatę tego Podatku przez Kawalerow Maltańskich, sposobem dla Klassy, Dobr Duchownych, ustanowionym, determinuiemy. Od Summy zaś 120,000. Zło: Polskich z Dobr Ostrogskich wypłaconey, dla Kawalerow Maltańskich, posiadaiący, Kommandarye z tey Summy opłacać maią trzydzieści od sta: *Titulo: Oplata.*

Nro 7. Opłata do Skarbu, Rzeczypospolitey od Kadukow.

1789 Chcąc ze wszykich zrzodeł pomnażać dochody Skarbu publicznego, ustanawiamy; ażeby Dobra, i wszelkie maiątki, ktore po Oblacie Prawa teraźnieyszego, *Jure Caduco*, do szafunku naszego, przychodzić będą, i o ktore za wyszłemi dawniey Przywileiami, toczące się teraz Processa, ostatecznemi Dekretami ukończonemi nie są, po odeyściu onych, i obięciu w Possessyą, *per Privilegiatum*, w następuiącym sposobie pożytek do Skarbow, tak Koronnego, iako i W. X. Litt: przynosiły: z Dobr leżących *Jure Caduco*, otrzymanych Dziedzicznych Ziemskich, lub Mieyskich, po wyprowadzoney Taxie, przez Urząd Ziemski czyli Grodzki, lub Mieyski, Dobrom tym przyzwoity, połowa szacunku tych Dobr, do Skarbu, raz na zawsze opłacić się ma, czego dozor Kommissyom Skarbowym, zalecamy: Po opłaceniu zaś do Skarbow Rzepltey połowy szacunku Dobr, Prawem Kaduka, otrzymanych, grosz dziesiąty całkowitey Intraty, Dziedzic tychże Dobr, iak i inni Ziemianie, opłacać będzie. Co zaś do Summ i Ruchomości ktore *Jure Caduco*, od Nas Krola komu, oddane były, po osiągnieniu ich *per Privilegiatos*, połowę Summy odebraney a walor połowy Ruchomości Jurydycznie otaxowaney do Skarbu Rzepltey oddany bydź ma. Excypuią się iednak od tego Prawa, i obowiązku płacenia, takowe Kaduki, na ktore Dziedzice, Szlachta Przywileie *Juris Caduci* na utwierdzenie spokoynego posiadania swego, exportować by chcieli *Titulo: Oplata.*

Nro 8. Lustracya Dymow i podanie Ludności.

1789 Ponieważ od Ustawy podatku podymnego, Lustracyi Kominow dotąd nie było, przeto nakazuiemy, aby wszystkich Miast, Miasteczek, i Wsiow Krolewskich, także naszych Stołowych oraz Duchownych, i Ziemskich, tak dawnych iako i nowo osadzonych, i przybyłych Dziedzice, Possessorowie lub Dyspozyto-

rowie, a co do Dobr naszych stołowych, Vice-Administratorowie, w Miastach zaś wolnych Magistraty wielość Kominow, nie wyłączaiąc żadnego, w Koronie komina, czyli dymu i rownie w W. X. Litt: nieopuszczaiąc żadnego dymu, z wyszczegulnieniem rożnicy, kominow Gruntowych, ogrodowych i chałupnikow, przed Kommissyami Powiatowemi zaprzysięgli. Dwory zaś tylko ieden komin z wszystkich Dworskich Budynkow, podawać maią. Tam gdzie w iedney chałupie więcey gospodarzy na osobnych gruntach siedzi, i osobne odbywaią powinności, to nie za ieden dym, ale podług liczby gospodarzow rachowane bydź powinno. Szlachta żadnych Poddanych niemaiąca, tylko podatek podymnego opłacaiąca, wielość kominow bądź dymow u siebie przybyłych, podobnie przed Kommissarzami Powiatowemi pod przysięgą podać iest obowiązana. Takowe Taryffy wielości kominow Kommissye Powiatowe do Kommissyi Skarbowych Oboyga Narodow, odeszlą, dla dalszego urządzenia, i sprawiedliwego uproporcyonowania w tym Rzepltey. Opłata zaś kominowego, do czasu nowego takowego urządzenia dawnym sposobem, podług dawney Taryffy do Skarbu wnoszona bydź ma, i takowa zaś Lustracya kominow, iż do lat 20. ponowiona nie będzie waruiemy. Przytym zaprzysiężeniu podymnego, zaraz liczbę Dusz w ich Dobrach podług Schemmatu przez kommissye Sarbowe Oboyga Narodow, ułożyć się, i nie odwłocznie rozesłać mianego, podać będą powinni. *Titulo: Lustracya.* ANNO 1789

Nro 9. WARUNEK DLA KOMMISSARZOW POWIATOWYCH.

Chcąc mieć uskutecznione niezawodnie w swoim czasie Kommissye Woiewodzkie do wynalezienia Części na ofiarę z Dobr Ziemskich, Swieckich, Duchownych, i Krolewskich ustanowione, Obywatelow w nich mieysce swoie osiadaiących, od obiekcyi processami co do tego tylko zasiadania przypadku *pro hac sola vice*, nie naruszaiąc dawnych. Praw w innych przypadkach, uwalniamy, co ma służyć i W. X. Litt: *Titulo Warunek.* 1789

Nro 10. BESPIECZEŃSTWO PODATKU, Z DOBR KROLEWSKICH.

Dla zapewnienia przychodow, pospolitych na Seymie teraźnieyszym uchwalonych a powiększey części do Dobr Krolewskich, przywiązanych stanowiemy, aby Kommissye Woiewodzkie trzech Lustratorow z Obywateli każdego Woiewodztwa i Powiatu z pomiędzy siebie żadney Krolewszczyzny nieposiadaiących, wybrali i wysłali na Lustracye, do wszystkich Starostw i Krolewszczyzn, oprocz licytowanym w swoim Powiecie ktorzy przysięgę Rotą Konstytucyi 1764. Roku *Titulo* = Kwarta sprawiedliwa = przed temiż wykonawszy, na Grunt każdego Starostwa i Krolewszczyzny ziechawszy, wspolnie z Dobr tey natury, Intratę przez Possessorow podaną, sposobem Ziemiańskim examinować będą, żadnego Rodzaiu przychodow stałych i pewnych nie opuszczaiąc, i nie potrącaiąc żadnych expensow *fundi*, owszem *ad Normam* ceny przez Kommissye Woiewodzkie teraźnieysze do wynalezienia Intrat z Dobr Ziemskich i Duchownych, wyznaczone ustanowioney stosuiąc się, Possessorowie zaś Krolewszczyzn, podobną iak Ziemianie wykonaią przytomni przed Lustratorami a nieprzytomni przed ktoremikolwiek Aktami Grodzkiemi lub Ziemskiemi 1789

ANNO 1789 Przysięgę. Co się zaś tycze lasow w Dobrach naszych Krolewskich, aby z tych Rzeplta, iako z własności swoiey użytek ciągnęła, mieć chcemy, aby Possessorowie, lub onych Kommissarze, z Kommissyą Skarbową z wyszczegolnieniem dokładnym do iakiego handlu lasu, czyli Boru potrzebuią, kontraktowali, a z takowego wprzod umowionego, z Kommissyą Skarbową kontraktu *praevie reddendo de expensis & praestando*, na rzetelność, wydatku przed Kommissyą Skarbową *Juramento* połowę zysku Kommissyi opłacali, w mieyscach zaś gdzie mało lasow, Kommissya niszczenia tych dozwalać nie będzie mocna, i owszem w mieyscach tych gdzie lasow niemasz zasiać te i utrzymywać poleci. A ktoby bez wiedzy Kommissyi Skarbowey ten handel prowadzić odważył się, ten doniesiony trzy razy tyle, ile odniosł zysku, zapłacić ma. Kommissye Skarbowe zaś po takowym wyprowadzeniu przez Lustratorow na Granice nowych Lustracyi, na ten raz całoroczną wedle myśli Prawa ofiary, z Ziemskich od Uprzywileiowanego Possessora Starostwa lub Krolewszczyzny należącą Proweniencyą, za Ratę Marcową i Septembrową, Roku teraźnieyszego zapłacić do Skarbu nakażą potrąciwszy całkowity podatek protunkowy i weszły w Racie Marcowey kwarcianney. W następnych zaś Latach takowe kwarty z nowey Lustracyi w Ratach Marcowey i Septembrowey, sposobem dawniey używanym. Possessorowie Dobr Krolewskich do Skarbu Oboyga Narodow, bez opłacenia wszelkiego Exaktorom, wnosić będą. Takowe zaś zaczęcie Lustracyow, w dniu 17. Miesiąca Lipca, Roku 1789 a ukończenie rowno z Ziemiańskiemi aby nastąpiło stanowiemy. *Titulo: Bespieczeństwo.*

Nro 11. Bespieczeństwo Listow.

1789 Gdy Rzepltey naszey, wiele na tym zależy, ażeby Korrespondencye wszystkie tak publiczne iako też i partykularne, wiernie dochodziły rąk tych, do ktorych przeznaczone, więc uznaiemy potrzebę, ażeby tak generalny Pocztamt iako też i wszystkie w Kraiu naszym Pocztamty tudzież wszyscy Officyalistowie na rożnych mieyscach poczty dezoruiący, tak ci, co teraz znayduią się w Funkcyach, iako też i ci, ktorzy potym mieysca ich zastępować będą; Nam Krolowi i Stanom Seymuiącym, teraz skonfederowanym, Przysięgę wierności przed naybliższym Sądem Ziemskim czyli Urzędem Grodzkim wykonali; i wykonywali w tę Rotę. „ Ja NN. przysięgam Panu Bogu w Troycy S. Jedynemu „ iako wszystkie publiczne i partykularne Korrespondencye, zkądkolwiek i „ do kogokolwiek adressowane wiernie, nienaruszenie, i w całości, żeby do Rąk „ do ktorych przeznaczone będą, dochodzili, pilnować będę; iako za żadną po„ budką, i iakimkolwiek względem nikomu cudzych Listow otwierać niedo„ puszczę, iako, gdybym to przez kogokolwiek czynionym postrzegł, lub o „ iakich szkodliwych, dla Kraiu układach wiedział; Zwierzchność moię na„ tychmiast ostrzegę, i uwiadomię, iako we wszystkim Nayiaśnieyszemu Kro„ lowi Jmci i Stanom Rzepltey, posłusznym i wiernym będę, tak mi Panie „ Boże dopomoż. *Titulo: Bespieczeństwo.*

Nro 12. Ostrzeżenie względem Importancyi Podatkow.

1789 Od Podatkow wszelkich w Koronie i w W. X. Litt: od nowo ustanowionych przez Kommissye wyprowadzić się maiących, a w Racie Septembrowey Roku teraźnieyszego, i w następnym Importować nakazanych, żadne solaryum wkto-

kwitowego branym bydź nie ma, tudzież Kancellarye żadne opłaty od Przysiąg przy podatkach, i tychże Extraktow pretendować nie maią (procz wrocenia w Koronie na Papier Stęplowany srebrnogroszowy) za powszechną Skonfederowanych Stanow zgodą ostrzegamy. *Titulo: Ostrzeżenie.* ANNO 1789

Nro 13. Chcąc ułatwić Kommissyom wyznaczonym do wynalezienia ofiary dziesiątego grosza, z Dobr Ziemskich exekucyą *Prawa* wtey mierze na teraźnieyszym Seymie uchwalonego: gdy nam iest przez Posłow Ziemskich przełożono, iż w Woiewodztwach Ziemiach i Powiatach, zaludnionych, w Dziedzicow poddanych niemaiących, i rozliczne między sobą wsie na drobne części dzielących, wyprowadzenie ich Intrat z wielości wysiewow, przez nich nieuważanych, i nie rachowanych staie się za trudne, zaradzaiąc takowym trudnościom, gdzieby się zdarzać mogły; dozwalamy Kommissyom, po Woiewodztwach, Ziemiach, i Powiatach, ustanowionym, aby na mieysce wysiewow użyły puł pomiaru, i stanowiąc długość staia łokci Sto piędziesiąt, a szerokość zagona łokci trzy, stosownie do zwyczaiu Woiewodztw, Ziem i Powiatow, podług ktorego takowe staiowe zagony, w arędowne puszczanemi są Possessye, tudzież w Tradycyach kalkulacye, z nich Urzędownie czynionemi, każdego, mnieyszych części Dziedzica wynalazłszy dochod, dziesiątą część iego, na ofiarę dla Skarbu Rzepltey, postanowiły: A lubo ninieyszym Prawem przez słuszne, względy Dziedzicow, dziesiąciu korcy, wszelkiego zboża, nie wysiewaiących, od ofiary, dziesiątego grosza uwolniwszy przy opłacie tylko podymnego, zostawiliśmy; gdzieby iednak gorliwa miłość Oyczyzny z nayszczupleyszego, dochodu swoiego, część dziesiątą dla niey oddać chciała; wyznaczenie takowey ofiary z dochodu przez pomiar wynalezionego, Kommissyom zalecamy, żeby zaś tym łatwiey na czas Prawem przepisany, osobliwie w Woiewodztwach, Ziemiach i Powiatach, w Obywatelow zaludnionych, i gdzie wypadnie potrzeba rozmiaru, Dzieła przez Kommissye dokonanemi bydź mogły: dozwalamy tymże Kommissyom, dwa razem uformowawszy, kompleta, każdy z liczby pięciu Komissarzow, Prawem oznaczoney, i te na dwie podzieliwszy, Parafie, wmieyscach Parafialnych swoie odbywać czynności, a to Prawo tylko Woiewodztwu Lubelskiemu i Woiewodztwu Podlaskiemu służyć ma. 1789

Nro 14. Ubespieczenie Czasu Seymowego.

Czas Seymowym Obradom poświęcony nieużyty podług przeznaczenia swoiego, ieżli gorszych, niesporządza skutkow, to przynaymniey szkodliwym Swiętych Obowiązkow, staie się zaniedbaniem; z tych względow My Krol za iednomyślną Stanow, Skonfederowanych zgodą, i zyczeniem, na czas teraźnieyszy, i na wszystkie następne czasy stanowiemy, iż w przeciągu Seymow każdy dzień powszedni, wyłączaiąc tylko dni Niedzielne, i Swiąt Uroczystych, Sessye miewać będziemy ktore o godzinie 10: zrana zaczynane będą, a My Krol, i następni po nas obrani solwować nie będziemy, tylko do dnia następuiącego, ato po skończeniu materyi, o ktorąby był *Turnus* zaczęty, chybaby na solwowanie do dni kilku, lub kilkunastu iednomyślna, na trzykrotne Marszałka Seymowego zapytanie zachodziła, i była oświadczona Stanow Seymuiących zgoda; iako zaś to Prawo, do koniecznego na Sessyi Seymowey, 1789

ANNO 1789 znaydowania się Nas Krola, obowiązywać nie będzie, tak gdybyśmy dla zdrowia Naszego, lub dla zatrudnień znaydować się na Sessyach niechcieli, albo nie mogli, to Seymowania przerywać nie będzie, a Pieczętarze Imieniem Naszym Sessye solwować będą, Prawa zaś przez Seymuiące Stany, *unanimitate* albo *pluralitate Votorum* zarownie uroczyste iak w obecności Naszey, stanowione poczytane będą. *Titulo: Ubespieczenie.*

Nro 15. FUNDUSZ DLA WOYSK.

1789 Chcąc mieć powiększone dochody publiczne i pewny dla Woyska uchwalonego Fundusz, zawakowane Biskupstwo Krakowskie i Xięstwo Siewierskie, czyli Intraty Dobr tychże, odtąd na płacę Woyska destynuiemy, zostawuiąc do Rezydencyi Biskupom Krakowskim Pałace w Warszawie, i w Krakowie będące, a zlecaiąc Kommissyi Skarbowey Koronney Rzepley, aby Dobra rzeczone, przez Lustratorow, od siebie wyznaczonych, i przysięgłych zrewidowawszy, i Intraty z nich, wyciągnąwszy, prowenta z tychże Dobr, *per licitationem plus offerentibus*, na lat 6. Szlachcie rodowitey, Stanu Swieckiego, arędowała, z tym warunkiem; aby *anticipative* od Dzierżawcow pułroczna była wypłacana do Skarbu Rzepltey Aręda, ktorey gdyby Dzierżawca niezapłacił regularnie, odpadać wsześć tygodni po Terminie powinien od Possessyi. a ta innemu przez Licytacyą, ma bydź zaraz puszczona, i nawet aby krzywda Skarbu Rzepltey, gdyby Dzierżawca nie był Possessyonat, na Osobie dłużnika, i na maiątku poręcznika, (ktorego przy braniu Dzierżawy przystawić powinien) była poszukiwana, ktory to Rygor, tym bardziey na takowego rozściągnionym, mieć chcemy, ktoryby prawnie przekonanym został, o spustoszenie Dobr, przez Licacyą otrzymanych; A z takowych dochodow, nay' przod aby Kommissya Skarbowa, Biskupowi Krakowskiemu Sto Tysięcy Intraty, dwoma Ratami Rok rocznie wypłacała, lub gdyby ktory z Biskupow Krakowskich żądał, w Dobrach teyże stotysięczney Intraty, tedy do Licytacyi przypuszczonym bydź może, dla ktorego do lat 12. taż Licytacya ciągle bez powtorzenia trwać ma, aby tylko nie więcey iak sto tysięcy, Dobra czyniły, wyiąwszy, z pod Licytacyi takowe Dobra ktore maią Fossilia, Kruszce, i Minerały, oraz Dobra, Kielce gdzie Fabryki założone bydź mogą, resztę zaś Intrat, na płacę regularną, Woysku szczegulnie obracała, z odebraniem scisley kalkulacyi, z Prowentow, od kogo należeć będzie, od momentu zeszłego Biskupa Krakowskiego, i z weyrzeniem w Stan Dobr, w iakowym też czasie zdrowia Przewielebnego Xięcia Sołtyka, Biskupa Krakowskiego, zostawały, nie zważaiąc na żadne kontrakty, lub Tranzakcye przez kogożkolwiek zaszłe, nakazuiemy. Układ zaś Skarbu Naszego Krolewskiego, o Miedzianą Gorę, i Niewachlow, nowym kontraktem przez Kommissyą Skarbu Koronnego, na lat 40. zaczynaiąc, od dnia pierwszego Miesiąca Grudnia, 1786. Roku, bez żadney klauzuli i pretensyi zabespieczoney, mieć chcemy; po ktorym czasie upłynionym Skarb Koronny pod rząd swoy też Dobra, odbierze. Papiery zaś i wszelkie Dokumenta, do całości Dobr tegoż Biskupstwa Krakowskiego, i Xięstwa Siewierskiego należące, Kapitule Krakowskiey, lub komu należeć będzie pod przysięgą do Kommissyi Skarbu Koronnego, oddać zalecamy; *Subsidium* zaś *Charitativum*, w Dobrach Biskupstwa Krakowskiego, przez

kogo dotąd było opłacane, i teraz do Skarbu wnoszone bydź ma; Zostawuiemy w całości familii, zmarłego Biskupa, Krakowskiego, cokolwiek się iey ieszcze, z tegoż Biskupstwa podług słuszności i Prawa tak w pieniądzach, iako i innych Remanentach, należeć okaże. Jako zaś rozrządzeniem Dobr Biskupstwa Krakowskiego pomnożyć siły Kraiowe, a tych pomnożeniem ubespieczyć panuiącą S. Religią Rzymską, Katolicką życzemy, tak upewniaiąc Skutek życzenia naszego, chcąc oraz przez porownanie Dochodow, wszystkim w Państwach naszych, Biskupom, opatrzyć przystoyne ich Stanu potrzeby; Nayprzewielebnieyszemu Xięciu Prymasowi Arcy Biskupowi Gnieźnieńskiemu Zło: 200,000. na Rok; wszystkim innym Przewielebnym Biskupom w Senacie Krzesła maiącym po Zł: 100,000. Nayprzewielebnieyszemu Metropolicie *Ritus Græci Uniti* sto tysięcy, Przewielebnym Biskupom tegoż obrządku po Zło: 50,000. na Rok wyznaczamy. *Modernos Possessores* przy Possessyi Dobr i Dochodow, z obowiązkiem płacenia do Skarbow Oboyga Narodow tego co na teraźnieyszym Seymie ustanowionym zostało, zachowuiąc. Polecamy, zatym Kommissyom Skarbowym Oboyga Narodow, ażeby po zgonie lub po postąpieniu teraz żyiących Biskupow, Dobra iako zawakowane, nieodwłocznie obiąwszy, i one zlustrowawszy, (zostawuiąc *pro usu*, następnych Biskupow Pałace ich w Miastach Katedralnych, i pałac Nayprzewielebnieyszemu, Xciu Jmci Prymasowi w Warszawie) sposobem iako wyżey Szlachcie Rodowitey osiadłość albo kaucyą odpowiedzi dostarczaiącą maiacey wypuściła, ubespieczaiąc zaś, całość Dobr od umnieyszenia, tymże Kommissyom Skarbu Oboyga Narodow zalecamy, żeby odebrawszy przy obięciu Dobr, wszystkie Dobrom służące, z Kapituł do *Archiwum* swoiego pod Regestrami (ktorych Rewersa przy Kapitułach zostawią) Dokumenta Gemoetryczne, wszystkich rozległościow wymiary, poczynić kazały, i przy podaniu *plus offerenti*, ieden Exemplarz Mappy, Possessorowi, drugi w *Archiwum* Skarbowym zostawiły, co i w Dobrach rozrządzonego Biskupstwa, Krakowskiego wykonane mieć chcemy. Uprzątaiąc zawady, do skutku teraźnieyszey Ustawy naszey Konstytucyą 1775. Dobra Biskupstwa Wileńskiego, bez zamiaru czasu arędować dozalaiącą znosiemy. Odnawiaiąc też dawne Prawa, na Biskupstwa tak Łacińskie, iako i *Ritus Græci* samą tylko rodowitą, nie nową wyniesioną Szlachtę przekładaną mieć chcemy; inaczey przełożony, *tanquam pro Crimine Status*, w Sądach Seymowych, odpowie i Urząd utraci. Biskupi podług teraźnieyszey Ustawy po zgonie, lub po postąpieniu, ze Skarbow *respective* Prowincyi Pensye wyznaczone maiący, dwiema Ratami bez połowę, w każdey *anticipative* i niezawodnie płaceni bydź maią, a groszy 20. od sta, z Dochodow Duchownych, na Woysko Rzepltey ofiarowane z takowych Pensyi potrącane niemaią bydź. Żeby zaś Przewielebni Biskupi w punktualnym opłaceniu Pensyi sobie wyznaczonych pod żadnym pretextem od Skarbow Oboyga Narodow, nie byli zawiedzionemi: przeto zostawuie się im wolność, też Dobra Duchowne, w proporcyą pensyi swoich i *respective* Diecezyi arędować przez Licytacyą, na lat dwanaście, a ktoryby Biskup nie chciał arędować z całkowitey Summy i percepty Dobr Biskupich do Administracyi, Skarbu wziętych, iako z przyzwoitego Funduszu, naypierwey Pensyą swoią odbierać ma, ato pod Rygorem na Kommissarzow, w szafunku funduszu długi Rzepltey umarzaiącego, włożonym. Gdy zaś porownanie Dochodow, między Biskupami, czyni do porownania obo-

ANNO 1789

ANNO wiązkow, i do rozrządzenia Dyecezyow pobudkę, a we wszystkich zamysłach
1789 Naszych S. Stolicy Apostolskiey iako Głowy Kościoła, błogosławieństwa i pomocy życzemy; My Krol i Stany Skofederowane, o ułożeniach rozległości Dyecezyow, o Artykułach *Jurium Stolae* przez Biskupa Krakowskiego, Bodzante za Władysława Jagiełły. 1433. Roku approbowanych, i o innych ktore między Duchowieństwem, a Stanem Cywilnym urządzenia, wyciągaią okoliczności ach zniesienie się z Przewielebnemi Biskupami Naszemi, i Nayprzewielebnieyszym Nuncyuszem S. Stolicy Apostolskiey, potrzebne i przyzwoite bydź uznaiąc Osoby do takowego zniesienia się, wyznaczamy.

Z SENATU z *Prowincyi Mało-Polskiey* W. Ankwicza Kasztelana Sandeckiego. *Z Prowincyi Wielko-Polskiey* W. Walewskiego Woiewodę Sieradzkiego. *Z Prowincyi W. X. Lit:* W. Zyberga Woiewodę Brzeskiego Lit:

Z STANU RYCERSKIEGO. *Z Prowincyi Mało-Polskiey.* Ur: Ossolińskiego Starostę Sandomirskiego, Posła Ziemi Bielskiey. *Z Prowincyi Wielko-Polskiey.* Ur. Działyńskiego Woiewodzica i Posła Kaliskiego. *Z Prowincyi W. X. Lit:* Ur: Juliana Niemcewicza, Posła Inflantskiego. *Tit: Fundusz.*

N^ro^ 16. URZĄDZENIE GWARDYI OBOYGA NARODOW, TUDZIEŻ MILICYI NASZEY KROLEWSKIEY.

1789 Jakośmy zawsze szczęścia naszego szukali w szczęściu Narodu, ktoremu Krolem Bog Nas przeznaczył tak w sile Krajowey, i siłę Naszą upatruiąc i pokładaiąc ubespieczenie Nasze, cztery Regimenta Gwardyi Władzy Nas Krola, przez *Pacta Conventa* oddane, w tey samey Głow Liczbie, iak dziś się znayduią, i przy teraźnieyszey Płacy zostawuiemy, i zachować przyrzekamy; stosuiąc zaś zawsze chęci nasze do chęci Narodu, iako i własnego Serca skłonności, My Krol dogadzaiąc. Batalion Grodzieński kosztem naszym erygowany i dotąd utrzymywany, do Woyska Rzeczypospolitey, w Ofierze natychmiast przyłączamy, i inkorporować do Regimentow Lit: Kommissyi Woyskowey w żołd Skarbu tegoż polecamy, z ostrzeżeniem Rang wszystkim Officyerom na iakie, przez Nas w tymże Batalionie Patentowani byli. Przytym chcąc tym mocniey przychylność Naszą dla Narodu zawsze nam miłego, okazać, nayuroczyściey waruiemy: Iż uchylaiąc Konstytucyą 1776. Roku *folio* 868. o Milicyi Naszey napisaną. Pułki Nasze dwa konnę Nadworne, po długim życiu naszym, w usługi Rzeczypospolitey oddane mieć chcemy, i w owczas Zolnierz ten, iako Krajowy nieodwłocznie na Wierność i posłuszeństwo Rzeczypospolitey i Jey Komendzie wykonać Przysięgę będzie obowiązany; czego Kommissyi Woyskowey dopilnować zlecamy, i pułki te w takowym smutnym przypadku, iako w służbę i żołd Rzeczypospolitey wchodzące, w Kommendę swoią obiąć nakazuiemy. A to obięcie pod swą władzę, i względem Gwardyow po zeyściu Naszym Kommissyi Woyskowey Oboyga Narodow zostawuiemy: zaś postanowienia teraźnieyszego na żadnym Seymie pod Panowaniem Naszym odmieniać niedopuściemy. *Tit: Urządzenie.*

N^ro^ 17. POWIĘKSZENIE CZOPOWEGO, OD TRUNKOW ZAGRANICZNYCH.

1789 Pomnażaiąc Dochod Rzeczypospolitey Skarbu Oboyga Narodow, od wszelkich Trunkow Zagranicznych i Likworow, do Kraiu wchodzących stanowie-

nowiemy, aby odtąd Czopowe w Mieyscach gdzie się Kommissyi Skarbowey zdawać będzie; wybierane było następnym sposobem: = od Beczki Wina Węgierskiego Zł: Pol: 50. od Oxeftu Wina Francuzkiego Zł: Pol: 36. od Wołoskiego Wina, i Piwa Angielskiego *in duplo* iak teraz, od innych zaś wszystkich Win Zagranicznych, podwyższyć Czopowe, do opłaty, iaka podług tego Prawa wypada, od Garca Wina Węgierskiego, Kommissyi Skarbowey Oboyga Narodow zlecamy: Szampańskie i Burgońskie Wina dla pewności Gatunkow, za Paszportami tylko Kommissyi Skarbowey, sprowadzone bydź mogą. *Tit: Powiększenie.* ANNO 1789

Nro 18. Przedaż Dobr niżey wyrażonych.

Gdy Dobra Duchowieństwu zakordonowanemu dawniey należące w Polszczę pozostałe, za Konwencyą z Dworem Wiedeńskim zawartą Konstytucyą 1786. Roku zatwierdzoną do rozrządzenia Rzeplitey powrocone a Prawem Seymu teraźnieyszego na Fundusz dla Woyska obrocone przez przysięgłych Lustratorow, od Kommissyi Skarbu Koronnego wyznaczonych zlustrowane, w kilku Woiewodztwach są rozrzucone, nagłe zaś potrzeby Woyska zaciągnionemi Summami w Części zaspokoionemi zostały; Przeto My Krol za zgodą Skonfederowanych Rzeczypospolitey Stanow dozwalamy Kommissyi Skarbu Koronnego, Dobra pomienione, wytrąciwszy Część Dziesiątą Intraty na podatek Ziemski, należącą sposobem Licytacyi na wieczność Szlachcie Rodowitey, i tym ktorym Prawo nabywać Dobr Ziemskich pozwoliło, (Osoby do Administracyi Skarbu należące, i do Lustracyi użyte, wyłączaiąc i nieuważaiąc na żadne Kontrakty) zprzedać *partitim*, wieś od wsi wprzod teyże Natury oddzieliwszy i ten oddział oznaczywszy, ktory odtąd pomiędzy Dobrami za niewzruszony, i za Granicę po między temi wsiami służący, mieć chcemy, *non praejudicando totalitati* Granic wsiow przyległych inney Natury. A iezliby Termin pierwszy Licytacyi *partitim* upłynął bezskutecznie dla niebyłych, licytuiących mocna będzie Kommissya Skarbowa, użyć krokow do dalszey Licytacyi takich, iakie iey się będą zdawały z dobrem naylepszym Skarbu Rzeczypospolitey. Tranzakcye kupna, i przedaży Grodownie sporządzić, a wzięte gotowe pieniądze na uspokoienie Długu zaciągnionego, Rzeczypospolitey obrocić teyże Kommissyi Skarbowey zalecamy; po spisanych Tranzakcyach, i uskutecznioney Przedaży, też Dobra w Podatkach z Dobrami Ziemskiemi Dziedzicznemi porownane mieć chcemy, dla czego *Subsidium Charitativum* iakie dotąd, tak z Folwarkow Dworskich, iako i od Poddanych z Dobr tych płacone iest, Kommissya Skarbu Koronnego z Funduszu Prawem na allewiacyą i Decessa oznaczonego zastąpić ma Pańszczyzne. Czynsze, Daniny i wszelkie powinności tak iak Inwentarzami Kommissyi Skarbowey, będą opisane, na zawsze zachowanemi mieć chcemy. *Tit: Przedaż.* 1789

Nro 19. Urządzenie Summ poniżey wyrażonych.

Uskuteczniaiąc Prawo Seymu teraźnieyszego względem Sum Klasztorow i Xięży Zakordonowanych, za Konwencyą Wiedeńską Prawem Seymu 1786. Roku zatwierdzoną na Fundusz Woyska Płacy destynowanych, zalecamy Kapitułom, Ziemstwom, i Grodom, ażeby wypisy Summ, i dowody iakie tylko do rzeczonych długow mieć mogą Kommissyi Skarbowey przesyłali: ktora ponowi swoy 1789

ANNO 1789 Uniwersał, do wszystkich Obywatelow z przyłączeniem kary, iż gdyby ktory z Obywatelow maiący; na Dobrach swoich zapisane Summy w przeciągu sześciu Miesięcy, od Daty Uniwersału nieodwłocznie wydać się maiącego, nie doniosł Kommissyi Skarbu Koronnego, o takowym Funduszu, a był przez kogokolwiek doniesiony i prawnie przekonany, tedy *in duplo* zapłacić winien będzie do Skarbu Koronnego Dług przez siebie winy, ktorego czwarta Część Delatorowi dostać się ma: Procent zaległy od dnia dwudziestego czwartego *Junii* 1789. od ostatniego Kwitu, podług Opisu Funduszu stosownie do Prawa poźnieyszego, a od tegoż dnia po pięć od sta, przez Kommissyą Skarbu Koronnego, lub od niey wyznaczoną Kondescensyą likwidować nakazuiemy, i takowy Procent na płacę Woyska obracany mieć chcemy. Gdyby iednak od Summ takowych funduszowych, inni Obywatele Krajowi, większy Procent siedm od sta nie przewyższaiący, z rownym bespieczeństwem i zaświadczeniem od Kompletu Sądu Ziemskiego, lub Urzędu Grodzkiego, o pewności Majątku Obywatela, o Summę takową konkuruiącego (w czym odpowiedź o bespieczeństwie Ewikcyi na Osoby zaświadczaiące Sądowe wkładamy) ofiarowali, wolne onych podniesienie w każdym czasie za awizacyą pułroczną przez Kommissyą Skarbową na Termina zwyczayne ostrzegamy; i bespieczne ich ulokowanie teyże Kommissyi zalecamy; Pierwszość iednakże utrzymania się przy Summie Dłużnikowi pierwszemu, rownie ofiarowany od koko innego Procent determinuiącemu zachowuiemy. Gdyby zaś ktory Obywatel chciał Summę u siebie mianą złożyć w Skarbie Rzeczypospolitey połroczem wprzody oświadczyć powinien Kommissyi oddanie Summy, a taż Kommissya obowiązaną będzie z naywiększym pożytkiem Skarbu u Obywatelow osiadłych onę lokować.

Nro 20. Zapewnienie Hypoteki Długow Rzeplitey.

1789 Gdy Nam Krolowi i Stanom Skonfederowanym Kommissya Rzeczypospolitey Skarbu Koronnego donosi, iż pożyczaiący Summę w Genui Dziesięciu Milionow Zł: Pol: czyli 7.777.777. Liwrow, Monety Genueńskiey, żądaią od Nas Króla i Skonfederowanych Rzeczypospolitey Stanow, aby generalna Hypoteka, pożyczoney i pożyczyć mianey Summy, na wszystkich Dochodach Rzeczypospolitey Państw była zapisana, oraz abyśmy tychże Wierzycielow zapewnili, iż na szczegulną Hypotekę upewnione Podatki Podymnego i Czopowego nie zniesiemy; My Krol; za zgodą Skonfederowanych Rzeczypospolitey Stanow, za Hypotekę generalną Summę 10,000,000, Zł: Pol: w części pożyczonych, i pożyczyć mianych, wszystkie przychody Skarbow, Oboyga Narodow, Podymne zaś i Czopowe, w Koronie za szczegolną Hypotekę naznaczamy, i że nie będzie Podatek Podymnego i Czopowego zmnieyszony, lub zniesiony, poki dług oryginalny wraz z Prowizyą zapłaconym nie zostanie, zabespieczamy; co iednak nowego urządzenia końcem sprawiedliwego umiarkowania Czopowego i Podymnego tamować nie ma. Tudzież wydać potrzebną Ratyfikacyą Marszałkom Imieniem Nas Krola i Stanow zlecamy. Ze zaś Kommissya W. X. Lit: trzy Miliony Zł: Pol: z zlecenia Nas Króla, i Stanow zaciąga, że rownie Hypoteka generalna na wszystkich Dochodach Koronnych i Litewskich, a szczegolna na wszystkich Dochodach, Prowincyi W. X. Lit: zapisaną zostanie, ubespieczamy. *Tit: Zapewnieine.*

Nro 21. Pomnożenie Dochodu z Miast Naszych Krolewskich w Koronie i W. X. Lit.

Lubo Mieszczanie Ustawą Seymu teraznieyszego do Podatku Dziesiątego Grosza, z Włok od siebie trzymanych, i Dobr Miastu nadanych są obowiązani, gdy iednak Miasta więcey maiąc przychodu pomnożyć Ofiare winni; przeto mieszkańcy wszystkich Miast Naszych Królewskich większych i mnieyszych z Przedmieściami i Jurydykami podług teraźnieyszey abjuraty Kominow, nie wyłączaiąc i Zydowskich połowę tego co dotąd pod Tytułem: Kominowego, czyli Podymnego, płacili, według Klassyfikacyi Miast, Roku 1775. że *insuper* dawnych podatkow płacić odtąd dwiema Ratami będą powinni stanowiemy, My Król za zgodą Stanow Skonfederowanych wyznaczamy Deputacyą, to iest.

Z Senatu z *Prowincyi Mało Polskiey* J. W. Xcia Jabłonowskiego Kasztelana Krakowskiego z *Prowincyi Wielko Polskiey* W. Walewskiego Wojewodę Sieradzkiego z *Prowincyi W. X. Lit:* W. Felkerzamba Kasztelana Witebskiego.

Z Stanu Rycerskiego z *Prowincyi Mało-Polskiey* UUr: Strasza Podsędka Radomskiego, Posła Sandomirskiego, Bierzyńskiego Podkomorzego Zytomirskiego Kijowskiego. *Z Prowincyi Wielko-Polskiey* UUr: Mikorskiego Sędziego Ziemskiego, i Posła Kaliskiego. Walewskiego Podsędka i Posła Sieradzkiego. *Z Prowincyi W. X. Lit:* UUr: Jeleńskiego Podkomorzego i Posła Mozyrskiego, Kublickiego Posła Inflantskiego. Ktora to Deputacya, zasiągnąwszy wszelkiey wiadomości zkąd będzie potrzeba, za złożeniem wszelkich Dowodow i tych zaprzysiężeniem o źrzodłach z ktorychby Miasto Warszawa z Przedmieściami i Jurydykami Podatek przyzwoity, do Skarbu Koronnego opłacać mogło, Proiekt do tegoż Podatkowania ułoży, i Stanom do Decyzyi przyniesie naydaley w przeciągu czterech tygodni, Podatek ustanowić na Miasto Warszawę miany, w dwoch Ratach zaymuiąc czas opłaty *a Januario Anni Millesimi Septingentesimi Octuagesimi Noni.* opłacony będzie, z ktorego protunkowy podatek iak innym Mieszkańcom Państw Naszych potrącony, mieć chcemy = Miasta i Miasteczka nasze Krolewskie tenże Podatek Pułpodymnego, zacząwszy a *prima Januarii* Roku 1789. z wolnym potrąceniem Protunkowego Podatku, opłacać będą.

Przez wzgląd, zaś dla Miasta Krakowa, iako Stolicy Krolestwa Polskiego, a wczasie zamieszek Kraiowych, naybardziey klęskami dotkniętego mieć chcemy; aby Podatek Pułpodymnego dla Miast Krolewskich, nowo ustanowiony. przez lat 15. w tymże Mieście Krakowie ze wszystkich Domow, Przedmiesciow, i Jurydyk Duchownych, Szlacheckich i Mieyskich oprocz Szpitalow i Klasztorow *Mendicantium* opłacony był do Kassy Mieyskiey, ktora użyć go powinna, na podniesienie upadaiącego Miasta *salvo Calculo*, przed Kommissyą Woiewodzką, i z referencyą do niey w maiących nastąpić wydatkach, bez ktorey zezwolenia nic przedsiębrać nie będzie mogł Magistrat, a po upłynieniu lat 15. ten Podatek na powiększenie i Ulepszenie woyska obrocony bydź ma. *Titulo: Pomnożenie.*

ANNO

Nro 22. Podatek z Skór.

1789 My Krol, za Zgodą powſzechną Skonfederowanych Stanow, celem pomnożenia Podatku, na Woyſko iſtotnie potrzebnego ſtanowiemy; ażeby odtąd tak w Miaſtach Naſzych, Krolewſkich większych i mnieyſzych, niewyłączaiąc nawet i Dobr Stołowych iako też w Miaſtach i Miaſteczkach, Szlacheckich i Duchownych, tudzież w Wſiach wſzelkiey Natury, Skory Wołow, Krow i Cieląt od Rzeźnikow były oddawane na Skarb, *in natura*. Zamiaſt zaś Skor oddawania z Kozłow, i Baranow opłacać będą Rzeźnicy od Kozła Zło: 1. od Kozy gr: 15. od Koźlęcia gr: 5. od Barana gr: 15. od Owcy gr: 10 od Jagnięcia gr: 5. od rzezi zaś wieprzy Karmnych, Zło: 3. od chudcow Zło: 1. a to Prawo co do rzezi na wyſzynk. i ſprzedaż mięſa, ma ſię rownie rozciągać do Karczmarzy, Auſternikow, i Traktyerow tudzież wſzyſtkich po Miaſtach, wſzelkiey natury Mieſzkaiących Obywateli i Mieſzkańcow, do oddania Skor na Skarb, z bitego nawet na ſwoią potrzebę Bydła, i opłaty ſtoſownie do powyżſzych Opiſow o Rzeźnikach wiązać koniecznie powinno; Skory zaś z Wołow i Krow, na właſną potrzebę we Wſiach i Dworach, zabitych nie ſą przeznaczone, na pomnożenie Dochodow Skarbu, Stępel iednak na te Skory Wołowe, Krowie Jałowicze, i Cielęce na handel, i do Garbarniow idące, tudzież ſurowe, na przedaż Rymarzow, ma bydź od Skarbu dawany, a zapłatę od Stępla, takowych Skor, ſtoſownie do Wagi Kommiſſye Skarbowe, maią tak umiarkować żeby Czwartą część wartości wyrownała; Kommiſſye Skarbowe baczność należną mieć będą aby tylko Skory nad potrzebę Kraiową zbywaiące za Paſzportem teyże Kommiſſyi przedawane były. Od Skor z bydła upadłego Stępel bez opłaty dawany będzie, od tego zaś Prawa oddawania Skor na Skarb z Bydła, i przepiſaney od rzezi pomnieyſzego Bydła opłaty (wyiąwſzy właſną potrzebę wyżey opiſaną) nikt na zarobek biiący, nie ma bydź excypowany. A tego Prawa, o Skorach Adminiſtracyą, Manipulacyą i Exekucyą nieodwłoczną Kommiſſyom Skarbowym Oboyga Narodow zlecamy. *Titulo: Podatek.*

Nro 23. Ustawa tymczasem Podatku, Czterechkroć Sto Tysięcy Zło: na Miasto Warszawę z Jurydykami.

1789 My Krol, za zgodą Stanow, Summę 400,000. Zło: Pol: zaymuiąc w nie dawne Kominowe i za Hiberne tym czaſem, podług dawnych rozłożonych Klaſſ, ſtoſuiąc ſię do Prawa w Roku 1775. wtey mierze zapadłego i rozciągaiąc takowy rozkład i na nowo przybyłe Domy, na kominowym Podatku umieſzczamy; Klaſztory zaś ubogie iako to ſam Szpital Dzieciątka Jezus, S. Łazarza i S. Ducha, Klaſztory Karmelitanek i Bernardynek, iedno tylko podymne dawnieyſze opłacać będą; z Domow zaś ktore naymuią do opłaty powiękſzonego Podymnego należeć maią. Koſzary Rzepltey do opłaty podymnego należyć nie będą. Summę wyżey wyrażoną na Miaſto Warſzawę, Magiſtraty z Officyaliſtami od Kommiſſyi Skarbowey wyznaczonemi proporcyonalnie i ſprawiedliwie podług Klaſſ rozłożą i ten podatek w Mieſiącu Grudniu, Roku teraznieyſzego, podług Prawa pod Tytułem = Powiękſzenie Dochodow z Miaſt naſzych Krolewſkich = zapadłego, wypłacony mieć

mieć chcemy; Co się zaś ściąga do wymiaru Łokciowego, onego uskutecznienie Deputacyi do ułożenia Proiektu Podatku na Miasto Warszawę wyznaczoney, i Kommissyi Skarbowey, wraz z Magistratami Miasta Warszawy zlecamy; po ktorego nastąpieniu, Podatku kominowego, na Łokciowe przeniesienie zapewniamy, i waruiemy. *Titulo: Ustawa.* ANNO 1789

Nro 24. ZASADY DO POPRAWY FORMY RZĄDU.

Z istotnych pwinności ktore ma Rzeplta zabespieczenia, Stanowi Szlacheckiemu wolności zachowywania między Osobami tegoż Stanu, nayzupełnieyszey rowności i obwarowania Prawa, własności każdego Mieszkańca, oraz rozciągnienia na wszystkich ogolem, Rządowey opieki, wypływaią następuiące władze i Prawa, Rzepltey właściwe. *1mo.* Prawo i władza czynienia Ustaw, i niepodlegania żadnym innym, ieno tym ktore sama Rzeplta stanowi *2do.* Zawierania z Zagranicznemi Mocarstwy Traktatow Pokoju i sprzymierzenia, tudzież wydawania woyny. *3tio.* Roztrząsania czynow Straży i Magistratur Publicznych, ktore z Urzędowania swego Rzepltey sprawować się powinny. *4to.* Obierania Krola Religii Rzymskiey Katolickiey. *5to.* Obierania do Magistratur i Urzędow publicznych, ktore dotąd są Elekcyine i tych ktore w przyszłym Rządu opisie za Elekcyine uznane będą. Co wszystko Rzeplta wskładzie wolnym, i Republikantskim, czynić mocna iest. 1789

2do. Prawa i Władze, sobie właściwe Rzeplita sprawuie na Seymach, i Seymikach, na ktorych Szlachta, podług dalszego Opisu Rządu, maiąca Possessye, i ich Synowie *activitate gaudebunt.* Na Seymikach przed-Seymowych, ta Szlachta, obierać Postow, i przepisywać im w Prawodawczym względzie Instrukcye, tudzież *desideria* wszelkie *respective* Woiewodztw, Ziem i Powiatow, moc ma, z obowiązkiem dla Postow zdania Sprawy z Poselstwa swego, na Seymikach Relacyinych. A Krol Senat, i Ministerium należeć będą do Seymu, sposobem opisać się maiącym.

3tio: Zeby zaś Władza Rzepltey, tym sposobem Seymom poruczona do baczenia, i czynienia gotowa bydź mogła; Seymy odtąd w przeciągu dwuletnim zawsze gotowe będą; to iest: po upłynionym czasie, ktory do ordynaryiney Czynności Seymowey wyznaczony będzie; Postowie na Seymiki Relacyine powrocą, dla zdania sprawy, z Poselstwa swego, na ktorych ciż Postowie od dalszego Postowania wymowić się, potwierdzeni przez *Laudum*, lub odmienieni bydź mogą; z Władzą naywyższą, Seymową do Extraordynaryinych, tylko Rzepltey potrzeb, i przypadkow. Takowy zaś Seym, zawsze gotowy zwoływanym bydź może, i powinien obrządkiem przepisać się maiącym, ato w przypadkach. *1mo.* Gwałtowney potrzeby do Prawa Narodow ściągaiącey się, a szczegulniey wprzypadku woyny ościenney. *2do.* Wewnętrznego zamięszania Rewolucyą Kraiu lub Kollizyami znacznemi między Magistraturami grożącego. *3tio.* W widocznym, powszechnego głodu niebespieczeństwie. *4to.* W osierociałym Stanie Oyczyzny, przez Smierć Krola, lub niebespieczney Jego choroby, a w przypadku Smierci Krola, zastępuiąc mieysce Seymow Konwokacyinych, bez mocy Prawodawczey, i nie wdaiąc się żadnym sposobem, wmoc dla Seymow Elekcyinych zachowaną. Wszelkie wyroki tak zwołanego Seymu,

ANNO stanowić się nie mogą, iak tylko w przypadkach wyszczegolnionych, do kto-
1789 rych zwołane będą. A wszystkie wchodzić nie maią *in Volumen* Praw Cywilnych, Kryminalnych, i Politycznych, ale pod Tytułem, Uchwał nayważszey Władzy Seymowey, do posłuszeństwa, tak Urzędy wszelkie, iako i Obywatelow obowiązywać będą, pokiby ie wola Rzepltey na następnych Seymach nieuchyliła. A po wydarzonym każdym zwołaniu gotowego Seymu, Posłowie na Seymikach Relacyinych Obywatelom Relacyą czynić i swych czynności dawać Sprawę będą powinni, na ktorych ciż Posłowie za wymowieniem się, lub wolą Obywatelow potwierdzeni, lub odmienieni bydź mogą.

4to. Wola Rzepltey, co do Prawodactwa, Władzy Seymuiącey, poruczona, podług gatunku materyi iednomyślnością, lub rożną większością okazyzywać się będzie. W Materyach tylko Praw Kardynalnych, powinna bydź iednomyślność Instrukcyi.

5to. Co do Materyi dozoru, i odbierania sprawy, tak od Straży iako i od wszelkich Kommissyi Rzepltey, do obierania Straży Sędziow Seymowych, i innych Magistratur, zachować się w tey mierze, winni Seymuiący, podług przepisać się maiących Ustaw wprzyszłey Konstytucyi. Względem zaś zawierania z Zagranicznemi Traktatow Pokoiu i Sprzymierzenia, tudzież wydawania Woyny, trzy czwarte części Wotow na Seymie stanowić maią.

6to. Rzeplta w rowney kładąc wadze tak dobroć Praw, iako i wykonanie onych: oprocz Władzy Sądowey, zwyczaynym Trybunałom i Sądom poruczoney, oprocz Kommissyi Woiewodzkich Porządkowych, oprocz udzielnych Kommissyi Rzepltey, dla naywyższego iednostaynego i ogulnego dozoru tudzież exekucyi, tak względem Kraiowych potrzeb, iako i Praw Narodow, składa w Ręku Krola iako Głowy Narodu, i Straży przy nim naywyższey tę pierwszą rządową opiekę, a w niey Osoby Straż przy Krolu składaiące, zdawać Seymowi Sprawę, niewchodząc same w skład Seymu, będą.

7mo. Z obowiązku Magistratur i Urzędow exekucyinych, odpowiadania Rzplcie z postępkow swoich Urzędowych, wypływa potrzeba nietylko, rozeznawania, ale gdzieby się w czynie przestępstwo okazało; onegoż ukarania; A że od władzy Prawodawczey oddzielna bydź powinna Sądowa; Sąd Seymowy zachowany będzie z opisem wszelakich Spraw iakie do niego należeć maią, tudzież z opisem postępowania prawnego.

8vo. Podług tych prawideł założywszy osnowę i fundamenta Konstytucyi, nayuroczyściey warowanym zostaie, iż odtąd nie będzie ani mieysca ani wolności, żaden Seym pod Konfederacyą składać, a tym bardziey iakiegokolwiek Imienia Prawa i Ustawy pod związkiem Konfederacyi stanowić, ktore gdyby przez gwałt lub przemoc iaką kiedykolwiek wypadły, nigdy ważne i obowiązuiące Narod, nie będą. *Titulo: Zasady.*

Nro 25. WYZNACZENIE DEPUTACYI DO POROWNANIA OFFIARY PODATKOW.

1789 Gdy Prawo stanowiące Ofiarę dziesiątego grosza, z Intrat Ziemiańskich, 20. od sta z Dobr Duchownych, a z Krolewszczyzny i innych podług opisu Pra-

wa, i ich Natury, zalecaiąc podanie Dochodow stałych i pewnych w ogulności rozumienie rożne coby były Dochody stałe i pewne, tak w Kommissyach Powiatowych opisuiących one, iako i w Obywatelach też podaiących, sprawuiąc, stało się nad swoy zamiar przyczyną rożnych opinii o takowych Dochodach, z kąd urosła nierowność w podanych Intratach między Woiewodztwami i Powiatami, iako oto skargi i doniesienia Urzędowe nastąpiły; a ztychże powodow ofiara, i Podatki będąc tak uszczuplonemi, nowych coraz do zasilenia Skarbu, zrzodeł wynaydować przynaglaią, ktore iako publiczności przykre, w percepcie trudne, i kosztowne, a może i niedostateczneby się znalazły; przeto celem zachowania sprawiedliwości, My Krol za zgodą Stanow, chcąc zachować rowność między Woiewodztwami, Ziemiami i Powiatami, i ich Obywatelami, wkładaniu ofiary, i Podatku z Dochodow z ostrzeżeniem nie zmnieyszenia Podatku teraźnieyszego, po Woiewodztwach, Ziemiach, i Powiatach, stanowiemy Deputacyą, ktora to Deputacya w żadnych Dobrach nikomu zmnieyszać Podatku niebędzie mogła, a sprawiać się ma podług poniższych Prawa opisow. Deputacya z Osob niżey wyrażonych, tu w Warszawie Dzieło swoie zacznie i nieodwłocznie obwieści wydanym zaleceniem wszystkie Kancellarye, aby Metrykanci, Regenci, Vice-Regenci i Susceptanci w Koronie, szczegolniey zaś, w Xięstwie Mazowieckim Pisarze, a w W. X Litt: Metrykanci, Pisarze i Regenci w ciągu ośmiu tygodni wszelkie Tranzakcye, i Kontrakty cene Dobr stanowiące, od Roku 1784. *inclusive* do Roku 1789. *inclusive*, znayduiące się odesłali, ato podług Schemmatu od teyże Deputacyi wydać się maiącego, pod karą Abjudykacyi za nieprzysłanie lub utaienie. W ktorym zaś Woiewodztwie, Ziemi, czy Powiecie, nie znalazłoby się Tranzakcyi o Dobra, lub wsie całkowite przynaymniey pięciu a 1mo. *Januarii* Roku 1784. do Roku 1789. *inclusive* zeznanych (z ktorych Lat wszystkie Tranzakcye, iakie się znaydą, bydź dostarczone do Deputacyi powinny) w takowym mieyscu Kancellarye powinne będą Komportować Tranzakcye ostatnie, Kompletuiące liczbę pięciu z Lat powyższych naybliżey, Roku 1784. uprzedzaiących, niedostatek zaś takowych Tranzakcyi Sąd Ziemski, i Urząd Grodzki zrewidowawszy Akta pilnie, zaświadczać ma, i to zaświadczenie do Deputacyi Koekwacyiney, przesłać obowiązany będzie; po takowym nadesłaniu szacunkowych Tranzakcyi, Deputacya do umiarkowania rowności podanych dochodow na opłatę wyżey wzmiankowanych Podatkow, wszystkich Woiewodztw naypewnieyszym sposobem z umiarkowania szacunku Dobr przystąpi, takowym porządkiem zebrawszy, wszystkie szacunkowe Tranzakcye, przedawanych Dobr, i osobną ilość Dymow w tychże odprzedanych Dobrach podług ostatniego zaprzysiężenia znayduiących się *respective* każdego Woiewodztwa, Ziemi, i Powiatu, Summę szacunkową wynaydzie, a z wynalezioney szacunek Dymu ustanowi i proporcyą *respective*, czy szczegulnie każdego Powiatu, czy też całego Woiewodztwa, miarkuiąc i położenia, iak naysprawiedliwiey wypadać będzie, w każdey Prowincyi, Ziemi, i Powiecie resztuiących, nieodprzedawanych Dobr Ziemskich, Duchownych, Krolewszczyzn, i innych stosownie do Dymow w ostatnich Taryffach, w Roku przeszłym zebranych, maiąc wzgląd na gatunek tychże, uczyniwszy massę ogolną, wyrachuie a z tey wynalezioney szacunek, dla każdey wsi postanowiwszy, kładąc naysprawiedliwszy procent, na użytek Właściciela od tego procentu wynalezionego,

ANNO 1789

Mmmmmm ji

ANNO ſtoſowny do Prawa, na Podatek wynaydzie Prowent. Oprocz tego Deputacya
1789 nie przywięzuiąc ſię tylko do przepiſanego dopiero Spoſobu, wſzelkie Proiekta i Myśli od kogożkolwiek do ſiebie podawane, dla doyścia iſtotnego celu w czynnościach ſwoich zamierzonego, przyimować będzie przez tygodni cztery, od Czaſu Oblaty Prawa teraźnieyſzego, i zapytania gdzie będzie widziała potrzebne, o zwyczaiach Wojewodztw uczyni, wſzyſtko pilnie rozważy, i ſtoſować będzie; z tych wſzyſtkich Projektow, ktore do użytku Skarbu, i Sprawiedliwości nayſkutecznieyſze uzna, lub ſama wynaydzie, iednomyślnością czyli większością Zdań dwa Proiekta, w oddzielnym Spoſobie dokładnie ułoży, i też dwa Proiekta do Nas Krola i Stanow, naydaley od czaſu Oblaty Prawa za trzy Mieſiące przynieſie; My zaś z Stanami Seymuiącemi nie wdaiąc ſię w żadne ſzczeguły, ieden z tych dwoch Projektow, całkowicie iednomyślnością czyli większością głoſow, za Prawo na teraźnieyſzym Seymie uſtanowiemy. Gdyby ktory z Obywatelow tym nowym ſpoſobem ſądził ſię bydź uciążonym, tedy w przeciągu Roku o Luſtracyą udać ſię ma do Kommiſſyi Skarbowey, a ta Luſtratora przyſięgłego z Wojewodztwa, Ziemi lub Powiatu Sądziedzkiego, koſztem żądaiącego Luſtracyi wyznaczy, a o drugiego do Kommiſſyi Porządkowey, Cywilno-Woyſkowey *respective*, gdzie Dobra leżą, zarekwiruie, ktora to Kommiſſya Porządkowa iednego z pomiędzy ſiebie Kommiſſarza, przez ſekretne kreſki wybierze, a do takowey Luſtracyi Deputacya Regułę za znieſieniem ſię z Kommiſſyą Skarbową przepiſze; A kiedy ſię z Luſtracyi okaże, iż nadto Dziedzic lub Poſſeſſor, opłatą zoſtałby uciążony, w takowym razie Kommiſſya Skarbowa ſtoſownie podług wyprowadzoney teyże Luſtracyi, opłatę wynikłą do Taryffy wciągnie, a tym ſamym Dziedzic lub Poſſeſſor, do opłacenia tey tylko należytości przez wſpomnioną Luſtracyą udeterminowaney, obowiązanym będzie, nie zmnieyſzaiąc tego, co ieſt przez Kommiſſye Wojewodzkie udeterminowane. Procz iednak tych zaſkarżeń, ktore na Mocy Prawa, do UUr: Marſzałkow Konfederacyi Oboyga Narodow i Kommiſſyi Skarbowych, ſą oddane, a te przez Kommiſſye Skarbowe powinny bydź roztrząśnione, celem uczyniena ſpawiedliwości ſkarzącym ſię. Gdyby zaś między Luſtratorami rożność zdań wydarzyła ſię, każdy z nich zdanie ſwoie, ze wſzyſtkiemi przyczynami do Kommiſſyi Skarbowey opiſze, a taż Kommiſſya rzecz ſekretnemi kreſkami rozwiąże. Do tey Deputacyi za zezwoleniem Nas Krola i zgodą Stanow, z Senatu po dwoch z każdey Prowincyi, a z Stanu Rycerſkiego po ſześciu na Prowincyonalnych Seſſyach, obranych mieć chcemy, i tychże za Depututow ſtanowiemy, iako to z obranych.

Z Prowincyi Mało-Polſkiey = z Senatu = WW. Kajetana Hryniewieckiego Woiewodę Lubelſkiego. Marcina Grocholſkiego Kaſztelana Bracławſkiego = Z Stanu Rycerskiego = UU: Jordana Poſła Krakowſkiego, Straſza Podſędka Radomſkiego Poſła Sandomirſkiego, Bierzyńſkiego Podkomorzego Zytomirſkiego Poſła Kijowſkiego, Witoſławſkiego Oboźnego Polnego Kor: Poſła Podolſkiego, Kuczyńſkiego Chorążego Drochickiego Poſła Podlaſkiego, Moſzyńſkiego Sekretarza W. W. X Lit: Poſła Bracławſkiego.

Z Prowincyi Wielko-Polſkiey = z Senatu = Przewie: Okęckiego Biſkupa Poznańſkiego, Wgo Zboińſkiego Kaſztelana Raciązkiego = z Stanu Rycerskiego = UUr: Zakrzewſkiego Stolnika i Poſła Poznańſkiego, Mikorſkiego Sędzie-

Sędziego Ziemskiego i Posła Kaliskiego, Tymowskiego Stolnika i Posła Sieradzkiego, Zielińskiego Posła Zakroczymskiego, Szymanowskiego Regenta Koron: Posła Sochaczewskiego, Mikorskiego Podkomorzego i Posła Gostyńskiego. ANNO 1789.

Z Prowincyi W. X. Lit: = z SENATU = Przew: Kossakowskiego Biskupa Inflantskiego, Wgo Niesiołowskiego Woiewodę Nowogrodzkiego = z STANU RYCERSKIEGO = UUr: Wawrzeckiego Podkomo: Kowińskiego Posła Bracławskiego, Brzostowskiego Starostę Mińskiego Posła Trockiego, Platera Woyskiego Inflantskiego Posła Zmudzkiego, Sulistrowskiego Pisarza W. X. Lit: Posła Połockiego, Bernowicza Sędziego i Posła Nowogrodzkiego, Gutakowskiego Sarostę Kapinowskiego Posła Orszańskiego.

Ktora Deputacya aby naymniey w komplecie Osob dziewięciu czynność swoią nieodwłocznie rozpoczęła, mieć chcemy, a to w Pałacu Rzeczypospolitey. Do czynności zaś Deputacyi Kommissya Skarbowa doda potrzebnych Kancellarzystow, i Protokuły potrzebne do Informacyi obydwie Kommissye Skarbowe kommunikować będą: *Rota Przysięgi dla Deputacyi.* „ Ja NN. przysięgam „ Panu Bogu Wszechmogącemu w Troycy S. Jedynemu, iż będąc wyznaczo„ nym do uskutecznienia Prawa, aby Ofiara i Podatek w naybliższey, iak tyl„ ko można, zupełności Sprawiedliwości, podług przepisu Prawa na dochod „ Rzeczypospolitey, do Skarbu wchodziły, w celu tym Obowiązki na mnie wło„ żone, wiernie i pilnie depełniać będę, dwa Proiekta do Decyzyi Stanow „ sprawiedliwie niefolguiąc swoiey Prowincyi Wojewodztwom, Ziemi lub Po„ wiatowi, nie obciążaiąc dalszych dwoch Prowincyi, nad słuszność, Sumiennie „ do naypodobnieyszey w Podatkowaniu rowności między Prowincyami, Wo„ jewodztwami, Ziemiami, lub Powiatami stosuiąc, bez parcyalności ukła„ dać będę, i do Decyzyi Stanow w naznaczonym Czasie wygotować starać „ się będę. Ofiar żadnych ani datkow od nikogo nie przyimę, nadzieią, wzglę„ dami, przyiaźnią, ani nienawiścią uwodzić się nie będę: Lecz w całym mo„ im postępowaniu pożytek i dobro Rzeczypospolitey, oraz Sprawiedliwość, „ i naybliższą rowność w podatkowaniu na celu mieć będę. Tak mi Panie Bo„ że dopomoż i niewinna męka Chrystusa Pana. *Tit: Wyznaczenie.*

N^ro 26. OFIARA OBYWATELSKA.

Gdy Nam Krolowi za zrzeczenie się Szafunku Starostw Paktami Konwentami warowanego, przez Konstytucyą 1775. Roku, Cztery Starostwa Biało-Cerkiewskie, Buhusławskie, Kaniowskie, i Chmielnickie zostały od Narodu Prawem Ziemskim nadane, ktore My podług woli Naszey, mianowicie Starostwo Biało Cerkiewskie Wielmożnemu Franciszkowi Branickiemu Hetmanowi W. Koron: Buhusławskie i Kaniewskie, Wielmożnemu Xciu Stanisławowi Poniatowskiemu Podskarbiemu W. W. X. Lit: Chmielnickie Ur: Xięciu Jozefowi Poniatowskiemu Generałowi Majorowi Woysk Koronnych, przez Dyplomata z Kancellaryi Naszych wydane, Prawem Ziemskim wieczystym nadaliśmy, i gdy ciż UUr: Dziedzice, nadania od Nas maiący, chęcią przyłożenia się do potrzeb publicznych, zamiast dziesiątego grosza z Dobr Ziemskich opłacaiącego się, Opłate 30. gr: od sta w proporcyi z koekwacyi Podatkow wynikaiącey, z Dobr pomienionych ofiaruią. Zaczym My Krol za zgodą Stanow Skonfederowanych 1790

ANNO takową Ofiarę mile przyimuiąc naturę tychże Dobr Ziemską na zawsze zabe-
1790 śpieczamy: ktorą to opłatę z wymienionych Dobr ci ktorzy iuż są w Possessyi Dziedziczney maią płacić w Racie przyszłey Czerwcowey w Roku teraźnieyszym, ktorzy zaś ieszcze nie doszli Possessyi, za doyściem Possessyi Dziedziczney, wnosić do Skarbu Koronnego maią. Przywileje, Konstytucye i Wolności dla Miast i wsi, tudzież ich Mieszkańcow w tych Dobrach w nienaruszoney mocy zachowuiemy i o to Forum dla tych Mieszczan w Assessoryi, a dla tych Chłopow w Referendaryi determinuiemy; ostrzegaiąc że to nigdy ważności Dziedzictwa Dobr tych nadwątlać nie będzie mogło.

Starostwo zaś Kowelskie Wielmożnemu niegdyś Wacławowi Rzewuskiemu Wojewodzie Krakowskiemu w Nadgrodę Cnoty i Zasługi według Konstytucyi 1775 Roku dane przy opłacie z Dobr Dziedzicznych należącey się, gdy przyidzie do Possessyi przyzwoitego Właściciela zachowuiemy. Względem zaś Mieszczan i Chłopow Prawo o czterech Starostwach, zapadłe do tegoż Starostwa rozciągamy. Rownie i Starostwo Szadowskie Dziedzictwem za Summę w Konstytytucyi 1775. Roku wyrażoną oddane, przy Dziedzictwie i Opłacie podatku Ziemskiego przez wzgląd na zasługi Ur. Xcia Kazimierza Poniatowskiego zachowuiemy. Gdy My Krol wraz z Rzeczypospolitey Skonfederowanemi Stanami od Czterech Starostw Nam Krolowi w Roku 1775. nadanych trzydzieści Procentu od sta Dochodu, na zwiększenie Skarbu Publicznego ofiarowanych, od teraźnieyszych Dziedzicow przyięliśmy; przeto i inne tak w Koronie iako i W. X. Lit: Dziedzictwem nadane Krolewszczyzny, a to na Seymach 1768 i 1775. Roku (wyiąwszy Dobra Kowel i Szadow powyżey excypowane) do Possessyi dziedziczney, iuż przyszłe i przyiść maiące do rowney pociągamy Ofiary. Ofiarę Nam Krolowi Starostw od Stanow, w Roku 1775. uczynioną tak rozumieć chcemy, iż to tylko danym od Stanow, a od Nas Krola przyiętym zostało, co *immediate* ostatni Possessorowie za iednym a nie oddzielnym Przywilejem posiadali, lub ieszcze posiadaią. Wszystko więc cokolwiek do tych Starostw, za osobnym będąc Przywileiem nie należało lub nie należy, to Skarbowi wroconym i zapewnionym bydź ma; A to się ma rozciągać do wszystkich Dobr Krolewskich Dziedzictwem w Roku 1768. i 1775. nadanych. Kommissye Skarbowe Oboyga Narodow skutku teraźnieyszego Prawa dopilnuią, i Stanom Seymuiącym doniosą, nie zważaiąc na wszelkie Konstytucye nad myśl, Oryginalnego Prawa nadawczego 1768. i 1775. Roku wypadłe. Zrzeczenie się Summy Konstytucyą 1776. Roku na Starostwie Boryssowskim zapewnioney, od Wgo Xcia Michała Radziwiłła Kasztelana Wileńskiego, My Krol wraz z Stanami Skonfederowanemi mile przyimuiemy. Wszystkie Konstytucye i Sancita Seymow 1768. 1775. i 1776. roku, zamiany Starostw i Krolewszczyzn za Dziedziczne Dobra, w Kraiach teraz Rzeczypospolitey na wzaiem znayduiących się przeznaczaiące, uskutecznione iuż i nieuskutecznione, oraz doszłe i nie doszłe, za niemi zamiany uchylamy, spokoyność iednak Obywatelską tych wszystkich, ktorzy od zyskuiących na Seymach 1768. 1775. i 1776. Roku zamiany, Dobra zamienione pokupowali, i autentycznemi kupna, i przedaży Tranzakcyami nie zaś Testamentami odrzeygnowane sobie, przed zaczęciem teraźnieyszego Seymu mieli przy nabytym Dziedzictwie zachowuiemy, a nie rowność zamiany dowiedzioną od początkowo zamienionych nadgrodzoną Rzeczypospolitey mieć chcemy. Nię-

mniey i te Dobra, ktore iuż za Dekretami *Potioritatis*, pod Konkurs Kredytorow podpadły, przy Posseſſyi tychże Kredytorow na zawſze zostawuiemy. Tym zaś tylko ktorzy w aktualney zamienionych Dobr, a przed Zamianą Dziedzicznych, zostaią za Przywileiem Posseſſyi, gdy z Dobr ustąpią nad opłatę należącą ſię Skarbowi, Prowent zbywaiący dożywotnie płacić Skarby Oboyga Narodow, *reſpective* Prowincyi będą. Czego wszystkiego Dozor i Exekucyą Kommiſſyom Skarbowym Oboyga Narodow, *reſpective* Prowincyi pod odpowiedzią, natychmiast zlecamy; Na potym za nieprzyiaciela Oyczyzny poczytany będzie Obywatel, ktoryby zamiany na uszczuplenie Dobr Rzeczypospolitey, na ktorymkolwiek Seymie zyskiwał. Kommiſſye Skarbowe Oboyga Narodow, zyskuiących Zamiany do nadgrodzenia ekwiwalencyi Skarbom Rzeczypospolitey, podług ceny, ktorą te Zamiany odprzedali, obowiążą. Grunta zaś puste dotąd nieosiadłe i bez Dymow oraz Części we Wsiach celem zaspokoienia Granic, tudzież Proceſſow i Kwestyi wynikaiących, zamienione dla rozpoznania ekwiwalencyi i dopełnienia oney; gdzieby ſię nieokazała, do Kommiſſyow Skarbowych odsyłamy. W przypadku gdyby z Oryginalnie Dobr Dziedzicznych uczyniona Zamiana, potym Naturę Krolewszczyzny w Naturę Ziemską zamieniła, i taż *Jure potioritatis* zaiętą została, a przeto pierwszemu Zamianę czyniącemu, powrot do swoiey własności tamowała, więc takową Zamianę zpod tego wyłączaiąc Prawa w swoiey one zachowuiemy Mocy. Kommiſſye Skarbowe Oboyga Narodow, *reſpective* w swoich Prowincyach w Summy Prawami Roku, 1768. 1775. i 1776. na Starostwach i Krolewszczyznach, przyznane weyrzą, i oneż z iakiego źrzodła wynikaią, dokładnie opisawszy, opinią swoią pod Decyzyą Stanow Seymuiących, poddadzą, wyimuiąc od roztrząsania te Summy, ktoreby iuż Dekretami zapadłemi ostatecznemi Trybunalskiemi w Sprawach *Potioritatis* obięte zostały, tudzież o Lennościach Dobr, Krolewskich w Dziedzictwo Roku 1768. i 1775. zamienionych uwiadomią, a to w przeciągu dwoch Mieſięcy. Summy zaś wyższemi nad wspomnione Konstytucye Prawami rownież na Starostwach i Krolewszczyznach zabespieczone, ktoreby nie wytrzymane były, stosownie do tychże Praw, przyznawszy onychże satysfakcyą upewnią. A ktore Summy okażą ſię iuż bydź wytrzymane, od ciężaru onychże Dobra uwolnią; Lenności zaś w W. X. Lit: Aktem Unii, Statutem Litewskim i Konstytucyami 1661. i 1677. Roku z Dobrami Ziemskiemi porownane, i poźnieyszemi Konstytucyami stwierdzone, w teyże Naturze zachowuiemy i utwierdzamy. A Wney Rzewuskiey Woiewodzinie Wołyńskiey nie 70,000. podług Prawa 1775. i 1776. Roku, ale tylko 35,000. Zł: płacić odtąd corocznie do iey życia Skarb Koronny, obowiązany będzie. Nakoniec zlecamy Kommiſſyom Skarbowym Oboyga Narodow, aby o Starostwach lub Krolewszczyznach pod Erekcyą Ordynacyi podciągnionych Nas Krola, i Stany zainformowały. *Tit: Ofiara.* ANNO 1790

Nro 27. Zlecenie Kommissyom Cywilno - Woyskowym.

Gdy z żalem naszym My Krol, z Rzepltey Stanami odbieramy uwiadomienia, iż ofiara na gwałtowne Rzepltey potrzeby, na dniu 27. Mieſiąca Lutego Roku bieżącego na ſame Dwory przeznaczona, na tych poddanych za ktorych zastępnie płacić Dwory obowiązaliśmy, w niektorych mieyscach przeciwko obmowie rzeczoney Ustawy narzucana zostaie, a ztąd doświadczany ucisk przymusza, chłopow do uchodzenia z Państw Rzepltey. Zalecamy Kommiſ- 1790

ANNO 1790 ſyom Cywilno-Woyſkowym, aby maiąc zleconą Prawem ſtanowiącym tę ofiarę, baczność nadopełnienie onego, o ſprzeciwiaiących ſię woli Seymuiących Stanow, w narzuceniu podatku publicznego na Włościan badanie czyniły tam gdzie potrzeba będzie; wyſtępnych napominali, i o ſurowości na nieposłuſznych woli Prawodawczey oſtrzegały do wrocenia kwoty narzuconey (ieżeli to naſtąpiło) nakłoniły, nakoniec niechcących korzyſtać z tego napomnienia, Nam Krolowi i Seymuiącym Stanom, przez UUr. Marſzałkow donioſły, a My ſrzodkow do ſkutkowania opieki Rządowey, i exekucyi wypadłych Praw, użyć oświadczamy. Miaſta zaś i Miaſteczka, tudzież we wſiach czynſzowi, i wolni okupni, oraz Rzemieślnicy, ſtoſownie do obmowy rzeczonego Prawa, ſami za ſiebie opłacić maią. Wydawane zaś od Skarbu delaty przez Exaktorow Skarbowych w Koronie, a przez Kommiſſye Woiewodzkie i Kancellarye w W. X. Litt: gdy na Dwory, to na Dworach, ieżeli na gromady, to na gromadach exekwowane bydź maią. *Titulo: Zlecenie.*

Nro 28. Dopełnienie Lustracyi Dymow.

1790 Gdy dla porownania Podatkow, uznaliśmy potrzebę wyznaczenia Deputacyi Koekwacyiney, a Kommiſſya Skarbowa Skonfederowanym Stanom donosi: Iż w Taryffach Kominow, przez Kommiſſye Woiewodzkie, Kommiſſyom Skarbowym przeſłanych, niektore Wſie i Miaſteczka, lub w nich części ſą opuſzczone, a nawet zaprzyſiężone niewſzędzie zoſtały; bez rzetelnego zaś wyrachowania liczby Dymow, iſtotna rowność, w podatkowaniu naſtępować nie może; przeto My Krol, za powſzechną Skonfederowanych Stanow zgodą, dopełniaiąc Prawo Seymu teraźnieyſzego, ſtanowiemy Luſtracyą Dymow tak w Koronie, iako też i w W. X. Litt: do ktorey Luſtracyi zlecamy Kommiſſyom Porządkowym Cywilno-Woyſkowym, aby każda zgromadziwſzy ſię *respective* ſwoiego Woiewodztwa, Ziemi lub Powiatu, naydaley za Niedziel trzy, od Oblaty ninieyſzego Prawa, wybrała z pomiędzy ſiebie po dwoch, lub więcey Luſtratorow *per vota ſecreta*, według rozległości czyniąc między niemi Parafiow podział; a wybrani zaraz po Elekcyi ſwoiey, Rotą niżey opiſaną, wykonawſzy Jurament *coram-Actis* nie odwłocznie toż Dzieło Luſtracyi ſami przez ſiebie zaczną, i naydaley w czaſie dwoch Mieſięcy ukończywſzy, Taryffy z doſtateczną liczbą Dymow każdey Wſi, Miaſta, Miaſteczka i wſzelakiey oſiadłości, podług Prawa i Schemmatu od Kommiſſyi Skarbowych, na mocy Prawa teraźnieyſzego Seymu wydanych ſpiſzą; z ktorych iedną w Kommiſſyi Woiewodztwa, Ziemi lub Powiatu zoſtawią, a drugą do Kommiſſyow Skarbowych odeſzlą; a Dymy od Daty Prawa zaprzyſiężenia Dymow *de nova radice* na nieoſiadłych gruntach wyſtawione w oſobney rubryce w prowadzone i wpiſane bydź powinny. Kommiſſye zaś Skarbowe ogoł Dymow, każdego Woiewodztwa, Ziemi i Powiatu ſpiſawſzy, Deputacyi do Koekwacyi Podatkow wyznaczoney odeſzlą; w Miaſtach i Miaſteczkach Krolewſkich, Duchownych i Dziedzicznych Szlachta tam oſiadła, procz Dziedzicow i Poſſeſſorow tychże Miaſt i Miaſteczek, rownie z Mieſzczanami, Kominy do Luſtracyi podawać ma. Kompenſacyą zaś, w Racie Wrześniowey, tak Skarbowi, gdy więcey Dymow okaże ſię, iak tym, ktorzy myłki w dziełach Kommiſſyi Woiewodzkich w niedokładnym Kominow zanotowaniu dowiodą, oznaczamy. Kom-

miſſye

missye zaś Skarbowe przepis sposobu doniesienia o wielości Dymow uczynią i zachodzące trudności ułatwią. Jeżeli zaś dawniey przy podawaniu Podatku Dziesiątego Grosza Dobra wszelkiey natury, w częściach lub całkiem, Miasteczka, lub Wsie dla uszczerbku Skarbu nie podane były, do tegoż Podatku Ofiary; tedy zalecamy Kommissyom Porządkowym Woiewodzkim Cywilno-Woyskowym, z takiemi Dobrami i Obywatelami podług Prawa na teraźnieyszym Seymie pod Tytułem: *Sposob wynalezienia ofiary z Dobr Ziemskich i Duchownych* postąpić, co baczności i dozorowi Kommissyow Skarbowych Oboyga Narodow polecamy. Kto zaś od Kommissyow do wyciągnienia Ofiary Dziesiątego Grosza wyznaczonych, żądał Lustracyi Dobr swoich, a tey nie pozyskał, tedy podlegać ma Lustracyi przez Kommissye Cywilno Woyskowe i do opłaty za przeszłe Raty obowiązanym będzie, bez rozciągnienia na niego rygoru Prawem przepisanego.

ANNO 1790

Rota Przysięgi dla Lustratorow.

„ Ja N. Przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu w Troycy Swiętey ie„ dynemu, iż przy Lustracyi Dymow mnie powierzonych, sam osobiście, a „ nie przez inne Osoby do każdego Miasta i Miasteczka, iako też do każdey „ Wsi i wszelkiey osiadłości *ad fundum* ziechawszy, Dymy wszystkie żadnego „ nie taiąc, ani przydaiąc, lecz wiernie podług Boga i Sumienia zliczę i w „ Taryffę według Schemmatu od Kommissyow Skarbowych Oboyga Narodow z „ mocy Prawa Seymu teraźnieyszego wydanych wpiszę, i tę całą Lustracyą, „ nikomu nie folguiąc ani przyiaźnią, lub nieprzyiaźnią, ani datkiem nieuwo„ dząc się, wiernie i sprawiedliwie dopełnię; tak mi Boże dopomoż &c.

Nro 29. DUCHOWIENSTWO OBOYGA OBRZĄDKOW W KORONIE I W WIELKIM XIĘSTWIE LITEWSKIM.

Gdy Deputacya od Nas Krola, za zgodą Skonfederowanych Stanow, wyznaczona do traktowania z Nayprzewielebnieyszym JX. Nuncyuszem Apostolskim i zgromadzeniem Biskupow, w interessach Duchowieństwa tyczących się oddała Nam sprawę swych czynności, My Krol wraz z Seymuiącemi Stanami idąc za celem Starań Naszych, aby Swięta Religia Katolicka Rzymska panuiąca, w naywyższym poszanowaniu zostawała w Państwach Naszych, i bądź przez ścisły swych Pasterzow dozor, bądź przez pilne Praw Jey Swiętych zachowanie od Obywatelow iak nayszerzey krzewiła się; nastęnuiące czyniemy Rozrządzenie: Ponieważ po porownanych Prawem ninieyszego Seymu dochodach Biskupich, porownania także niektorych Dyecezyi zbyt rozległych uznaliśmy potrzebę; przeto podział tychże Dyecezyi iuż z Stolicą Swiętą Apostolską umowiony, pragnąc widzieć uskutecznionym i użytek prawdziwy Skarbow Oboyga Narodow w tym upatruiąc, Arcy-Biskupom i Biskupom Oboyga Obrządkow, że odtąd Intrata coroczna, na ich utrzymanie Prawem wyznaczona, w Dobrach na wieczny Fundusz oddana będzie przez Kommissye Skarbowe, za iednomyślną Stanow Skonfederowanych zgodą deklaruiemy; a to *salvis modernis Possessoribus*, ktorzy więcey posiadaią podług zapadłego w tey mierze Prawa. Tak więc postępuiąc Kommissya, i do tych stosuiąc się Prawideł, nayprzod dla Biskupa Krakowskiego z Dobr wszelkich na Skarb odebra- 1790

ANNO 1790 nych i Luftrowanych tegoż Biſkupſtwa, odda Dobra Intraty Sto Tyſięcy czyniące, podług oſtatniey Luſtracyi, bez odtrącenia expens gruntowych, ani też bez wymagania Dwudzieſtu od ſta na Skarb Podatku. A w liczbę Dobr na Intratę Stu Tyſięczną Biſkupom Krakowskim, Xiążętom Siewierſkim, bydź wyłączonemi maiących, że Dobra Stołowe Xięſtwa Siewierskiego przez Biskupow Krakowskich z Tytułem Xiążęcym poſiadane (oprocz tych Dobr i Laſow ktore *Foſſilia* w ſobie zawieraią) wchodzić maią, ſtanowiemy. Kapituła zaś oſobne Dobra w tym Xięſtwie poſiadaiąca, Dwadzieścia od ſta opłacać będzie Podatku do Skarbu. A gdy w ogolnym ſkładzie politycznego Rzeczypoſpolitey Ciała uważamy bydź Xięſtwo Siewierſkie, w ktorym Szlachta i Mieſzkańce, iako iedney Oyczyzny Synowie, pod iednym i ſzczegolnym Rzeczypoſpolitey Rządem, i Udzielnością, i pod rownemi Podatkami zoſtawać maiący, iednemi Dobrodzieyſtwami Prawa zaſzczycać ſię winni; przeto w porządku uſkutecznienia tego, Kommiſſyą z Oſob ſiedmiu Dobrami ſwemi z Xięſtwem Siewierſkim nie graniczących, w Komplecie naymniey Oſob pięciu My Krol, za zgodą Stanow, wyznaczamy, to ieſt:

W. Męcińſkiego Kaſztelana Spicimirskiego.
UU. Grodzickiego Krayczego Koronnego.
Bartochowskiego Podczaſzego Wieluńskiego.
Skorupkę Łowczego Krakowskiego.
Rocha Dąbskiego Burgrabiego Krakowskiego.
Chwaliboga Piſarza Grodzkiego Krakowskiego.
Ignacego Dębskiego Podwoiewodzego Lelowskiego.

Przed ktorą, Szlachta i wſzelacy Poſſeſſorowie na dzień Pietnaſtego Czerwca (w ktorym zacząć ſwe czynności Kommiſſya powinna) w Siewierzu ſtanąwſzy, dowody Rodowitości Szlachectwa lub Dyploma ſwoie okazać do roſtrząśnienia podać maią (ktore potym do Akt właſnych przenieść, i zaaktykować zalecamy) mieyſca Sądom i Seymikom ułożyć, i żądania w tym Obywatelow, gdzieby ie ſobie mieć życzyli, przyiąć, nadane Woytoſtwa zrewidować, Regeſtr onych ſpiſać i do Akt podać, Uprzywileiowanych przy Dożywociu zachować, Dwadzieścia od ſta na Podatek Procentu na Skarb z tychże Woytoſtw naznaczyć, przyſzłe onych przez Biſkupow rozdawnictwo dla Rodowitey Szlachty Polſkiey pod nieważnością nadawczego Prawa zawarować, (o co *Forum in proximiori Judicio ad cujusvis Inſtantiam* dozwalamy) Dobra Stołowe Xięſtwa Siewierskiego, czyli przez Alienacyą uſzkodzonemi przez kogożkolwiek nie były, taż Kommiſſya weyrzy. Miaſta tegoż Xięſtwa przed tąż Kommiſſyą rownie Przywileie ſwoie okazać; a Kommiſſya oneż podpiſawſzy do Deputacyi dla roztrząśnienia Praw Miaſt wyznaczoney odda. A takowe Dzieło ſwoie w Niedziel ſześć naydaley Kommiſſya ukończywſzy, z doſkonałym każdey rzeczy opiſem, podług wyżey dla ſiebie przepiſaney Reguły, Nam Krolowi i Zgromadzonym Stanom do Decyzyi poda. W uskutecznieniu umowionego z Stolicą S. Apoſtolską Dyecezyow podziału, ponieważ część Dyecezyi Krakowskiey, to ieſt: Woiewodztwo Lubelskie, Ziemia Łukowska, Powiat Urzędowski, i Ziemia Stężycka, Biskupowi Chełmskiemu, do tey ſzczupłey Dyecezyi, ktorą On dziś poſiada, przydaie ſię; przeto przez wzgląd

na powiękſzone tegoż Biskupa Chełmskiego (ktory tytuł Biskupa Lubelskiego ANNO
i Chełmskiego razem brać będzie) Obowiązki, ſkłaniaiąc ſię do nieodwłoczne- 1790
go opatrzenia onegoż deklaruiemy: iż iako Jemu część Dyecezyi dotąd Krakowskiey pod Rząd oddana zoſtaie, tak i Funduſz na opatrzenie Jego wyznaczyć widząc potrzebę, zlecamy Kommiſſyi Skarbowey, aby przez Luſtracyą dochod dziſieyſzy Biskupſtwa Chełmskiego z dodanemi od Kommiſſyi Cywilno-Woyſkowey Luſtratorami (ktorym ſpoſobem i inne Biskupſtwa Luſtrowane bydź odtąd powinny) zweryfikowawſzy, reſztę Onemuż *ad Complementum* Stu Tyſięczney Intraty ſupplementowała; a nieodſtępuiąc zapadłego Prawa nakazuiącego w Dobrach Biskupom oddawać Prowenta, chcemy, aby Kommiſſya Skarbowa Biskupowi teraźnieyſzemu Lubelskiemu i Chełmskiemu. ten addytament dała z Dobr zbywaiących Biskupſtwa Łuckiego, tudzież z naypierwſzych wakować maiących Prowentow Biskupſtw w Koronie na Skarb ſtoſownie do Prawa przychodzących. Chcemy niemniey, aby po opatrzeniu Biſkupa Lubelskiego Chełmskiego Kommiſſya Skarbowa z Funduſzow zbywaiących od tych Biskupſtw, ktoreby potym w Koronie wakowały, w proporcyi przybywaiących z nich do Skarbu dochodow, opatrzyła także ſtoſownie do zapadłego Prawa, Kiiowskiego i Kamienieckiego Biskupow, ktorzy gdy takowym ſpoſobem opatrzeni. i w dochodach z innemi Biskupami porownanemi bydź maią, przyimą za to pod Rząd ſwoy Części przyległeyſzych Dyecezyi, a to przez umiarkowanie, ktore ſami po między ſobą Przewielebni Biskupi, za zezwoleniem Stolicy Swiętey Apoſtolskiey, zrobić nie zaniedbaią, i po takowym dopiero ninieyſzego zlecenia Przewielebnych Biskupow dopełnieniu, Kommiſſya wyżey wſpomnione dwoch Biskupow opatrzenie uskuteczni. Ten zaś rozkład podziału Dyecezyi ma bydź złożony w Archivum Rzplitey. Dyecezya Wileńska, w czaſie, iak wakować będzie, na trzy, to ieſt: na Wileńską, Inflantſką i Smoleńską, ſtoſownie do położenia mieyſc przyległych proporcyonalnie aby podzielona była, mieć chcemy; ktorzy to Biskupi Inflantski i Smoleński, przeznaczeni do powiękſzoney pracy w dodaniu ſobie Części Wileńskiey Dyecezyi, opatrzenie ſwoie ſtoſownie do Prawa z Funduſzu zbywaiącego Wileńſkiego bądź Zmudzkiego Biskupſtw, ktore wprzod zawakuie, obmyſlone mieć będą. Zmudzka zaś Dyecezya, tak iako i inne do podziału nieprzychodzące zoſtaiąc w całości, Biskupi podobnież takowych Dyecezyi przy Intracie Stu-Tyſięczney zoſtaną.

Uskuteczniaiąc dawne Poprzednikow Naſzych przyrzeczenia, My Krol wraz z Seymuiącemi Stanami uznawſzy większą niż kiedy potrzebę okazania prawdziwey Naſzey przychylności dla obrządku Ruskiego, iednością Stą z Kościołem Rzymskim złączonego, a wraz i okazania względow, dla Duchowieńſtwa tego Obrządku, wiernością nieskażytelną dla Nas Krola i Oyczyzny dyſtyngwuiącego ſię, Przewielebnemu Arcy-Biskupowi Kijowskiemu Metropolicie całey Ruſi, dziſieyſzemu i Jego Naſtępcom, w Unii będącym, mieyſce w Senacie naznaczamy, i do wykonania Przyſięgi Senatorskiey obowięzuiemy. Krzeſło zaś do zaſiadania Onemuż po Przewielebnych Biskupach obrządku Łacińskiego przeznaczamy. Rowne maiąc przyczyny Urządzenia w Państwach Naſzych Dyecezyow *Ritus Græco-Uniti*, ktore Nas do podzielenia Dyecezyow Łacińskich determinowały; My Krol za zgodą Stanow Przewielebnych Metro-

ANNO polite i wszystkich, teraz w Kraiu Rzeplitey Dyecezye maiących Biskupow
1790 *Ritus Græco-Uniti* obowiązuiemy, aby począwszy od Metropolii Arcy-Biskupstwa Kijowskiego Dyecezyow wszystkich podział takowy, ktoryby i Części od Arcy-Biskupstwa Połockiego w Kraiach, Rzeczypospolitey pozostałe zaiął, za zezwoleniem Stolicy S. Apostolskiey udziałali, a to wcelu aby Części od Arcy-Biskupstwa Połockiego pozostałe, bez Pasterza Krajowego własnego, nie zostawały. A takowy Podział wprzeciągu trzech Miesięcy aby był dopełniony, i Nam Krolowi i Stanom Rzeczypospolitey do wiadomości, i approbaty podany zalecamy. Tak zabeśpieczywszy Dochod pewny, w dobrach Biskupom przyznany, resztę Intraty z Dobr Biskupich, Obydwoch Obrządkow, zbywaiącą na zastąpienie Summ na Szkołę Rycerską, na Inwalidow. Prawem przeznaczonych determinuiemy, i nad pomnienione Summy zbywaiące Prowenta do Skarbow Oboygą Narodow, przeznaczamy. Gdy zamiarem iest Nas Krola, i Skonfederowanych Rzeczypospolitey Stanow, Seminarya iak naylepiey ułożyć, i opatrzyć; przeto zalecamy Przewielebnym Biskupom, Obrządku Lacińskiego, iako też Przewielebnemu Metropolicie i Biskupom Obrządku Ruskiego, aby nam naydaley wprzeciągu trzech Miesięcy przełożyli liczbę potrzebnych Seminaryow tudzież wskazali Fundusze, ktoremi są opatrzone, i z ktorych naydogodniey, opatrzonemi bydź mogą. — *Titulo: Duchowieństwo.*

Nro 30. Warunek dla Miasta Leszna.

1790 Gdy Mieszkancy Miasta Leszna nie tylko z Majątku ale i z Siedlisk swoich dosyć ozdobnych, zupełnie przez pożar Ognia wyzuci zostali, tak dalece iż tylko tułaczami do nieiakiego czasu, bydź muszą. Dla tego My Krol, za zgodą Skonfederowanych Stanow, niżeli ciż nieszczęśliwi Mieszkańcy, w swoich Placach wystawią dla siebie Mięszkania, przytulenie się i sprawowanie wszelkich Rzemiosł wpobliższych Miastach, Kraiu Naszego, bez wszelkiey Opłaty do Cechow dla nich upewniamy. *Titulo: Warunek.*

Nro 31. Ustanowienie Zsypki.

1790 Niedostatek Płacy dla Woyska, i niedostatek w Skarbach Oboyga Narodow, Nam doniesiony wyciągaiąc po nas abyśmy iak naytroskliwiey nayskutecznieysze środki obmyślili utrzymania Powagi Narodu i beśpieczeństwa Kraiu; My Krol za powszechną Stanow Skonfederowanych Zgodą, Zsypkę Zboża, końcem dopełnienia Funduszu, na utrzymanie Woyska, ustanawiamy. Zeby zas takowey zsypki sprawiedliwe nastąpiło rozrządzenie, Zalecamy Deputacyi Koekwacyiney, aby ta zniosłszy się z Komissyami, Woyskową, i Skarbowemi żadnego z Rolnikow nawet i Mieszczań Rolą trzymaiących nie wyłączaiąc i Dobra Nasze Stołowe Krolewskie, i Szlachtę od Ofiary Dziesiątego grosza uwolnioną poddaiąc, Projekt wciągu Niedziel Sześciu ułożyła, i Nam Krolowi i Stanom Seymuiącym do Decyzyi podała, *Titulo: Ustanowienie.*

Nro 32. Warunek o Suspensach.

1790 Aby Obywatele Rzeczypospolitey mogli prędzey swoią zyskiwać sprawiedliwość, tym więcey gdy Liczba Posłow powiększoną została przeto nim

w opisie

w opiſie Formy Rządu, ogulna względem Suſpens naſtąpi Uſtawa, ſtanowiemy teraz: aby żaden z Senatorow, Miniſtrow, ani Posłow Suſpenſy brać nie mogł w żadnych Subſelliach Sądowych, waruiąć iednak iż gdyby wyciągała Oſobiſtość Senatora, Miniſtra, lub Posła wykonania Przyſięgi aby tę w Aktach Warſzawſkich lub w bliżſzych ku ſwoiey zręczności dopełnił i *per Oblatam* podał, a Sąd żaden do Oſobiſtego ſtawienia ſię Senatora, Miniſtra i Posła wczaſie Seymowania obowiązywać nie będzie. Jeżliby w Sądzie ktorym wypadało ukaranie Oſobiſte wieżą ktorego z Seymuiących, Sąd każdy czas zaſiadania, w ſześć Niedziel po ſkończonym Seymie naznaczać ma, a całe Prawo teraźnieyſze Exekucyą brać będzie od Dnia 16 Grudnia Roku bieżącego. Kondemnaty otrzymane *ſtante Functione ab Activitate* tylko pod żadnym Pretextem oddalać nie mogą. *Titulo: Warunek.* ANNO 1790

Nro 34. Rozrządzenie Zsypki zbożowey w Koronie i W. X. Litt.

Gdy Prawem teraźnieyſzego Seymu poſtanowiona Zſypka Zboża koncem dopełnienia Funduſzu, na utrzymanie Woyſka, ſprawiedliwego potrzebuie urządzenia; Przeto My Krol za Zgodą Stanow ſtanowiemy: = 1mo W Dobrach wſzelkiey Natury w Koronie i Litwie z każdego Dworſkiego i Rolniczego Komina oſtatniemi tego rocznemi Luſtracyami wyſzczegulnionego, Poſiadacze tychże Dymow, Zyta po Garcy dwa, Owſa po Garcy 4. corocznie na Woyſko, dawać będą, w Województwach zaś Kijowſkim Podolſkim i Bracławſkim iako przy obfitości Zboża taniość maiących z tychże Dobr wſzelkiey Natury, Zyta po Garcy 3. i Owſa po Garcy 6. corocznie dawać będą obowiązani. *2do* Za Dymy Rolnicze rachowane bydź maią te wſzyſtkie Dymy ktorych poſiadacze i Mieſzkancy, Zbożem Grunta zaſiewaią. Zaden Poſſeſſor takowych Dymow, bądź w Dobrach Naſzych Stołowych Krolewſkich, bądź w Krolewſzczyznach, lub Duchownych, czyli Maltańſkich, albo Xięży iakiegokolwiek bądź Obrządku Religii bądź naoſtatek wczęściach tey Szlachty i Duchownych, ktorzy Prawem od Ofiary Dzieſiątego Groſza uwolnieni byli wyłączonym bydź niemoże. Te tylko ſzczegulnie Dymy, od dawania Zſypki uwolniaią ſię ktorych Poſiadacze Gruntow żadnych niemaią; albo ktorzy Warzywowe tylko maią Ogrody. *3tio.* Dla oddzielenia Dymow Rolniczych od nierolniczych Pola niemaiących, uformowanie Taryffy Zſypkowey do Kommyſſyow Cywilno Woyſkowych każdego Województwa Ziemi, i Powiatu odſyłamy, nakazuiąc; aby w komplecie zwyczaynym, po Odebraniu i Oblacie teraźnieyſzego Prawa nieodwłocznie Czynność przepiſaną rozpocząwſzy, w przeciągu Tygodni Sześciu też zakonczyli. Po odebraniu Prawa teraźnieyſzego, rzeczone Kommiſſye wſzyſtkich, o nim obwieſzczą, i oſtrzegą aby Zboże na Zſypkę poſtanowione zachowali: Z oſtatnich Taryff tegorocznych Luſtracyi Dymowego, ſtarać ſię będą uczynić rożnicę Dymow Rolniczych od nierolniczych, a ieżeliby z tych Taryff doyść tey rożnicy w ktorych Dobrach nie mogły, więc dla doyścia iey Zwierzchnościom Mieyſcowym takowych Dobr, Tabellę Klaſſyfikuiącą Dymy Rolnicze od nierolniczych, podać nakażą. Dziedzice zaś Dobr, Poſſeſſorowie, ich Ekonomowie, albo Dyſpozytorowie w Dobrach Ziemſkich i Wſiach wſzelkich, a Krolewſkich Stołow ych, i Duchownych Miaſtach i Miaſteczkach, Przedmieściach, i Jurydykach, Magiſtraty i Urzędy, wraz z Zwierzchnością takową Tabellę Klaſſyfikuiącą Dymy wyż wſpomnione ułożyć będą obowiązani. 1790

ANNO 1790 Wſie przez Ekonoma lub Dyſpozytora, albo Woyta, a Miaſta przez Delegowanego, od Urzędu Mieyſkiego, przed temiż Kommiſſyami na rzetelny i ſprawiedliwy Oddział Dymow Rolniczych od nierolnicznych, zaprzyſięgną. A tak z tych Tabell a tam gdzie będzie można, i z Taryff Dymowego oſtatnich też Kommiſſye Wojewodztwa, Ziemi lub Powiatu, ogulną ułożą Taryffę, i iedne u Grodzie własnym zaoblatuią a drugą do Kommiſſyi Woyſkowey odeſzlą. *4to* Ze zaś Dymy Rolnicze w iedney nawet Wſi i Miaſteczku, będące, nie iednakowe Grunta do ſiebie należące, maią; przeto zoſtawuie ſię wolność w każdey Natury Dobrach, rozkład Zſypki Zboża wmiarę do poſiadania Gruntow uczynić; co w Dobrach Dziedzicznych, zupełnie do ich Zwierzchności należeć będzie. W Miaſtach zaś Krolewſkich, Stołowych, Duchownych, Przedmieściach, i Jurydykach, Magiſtraty i Urzędy, a po Wſiach teyże Natury, Woyci lub Sołtyſi, albo Ławnicy, wraz z Zwierzchnością Dworſką rozkład ſprawiedliwy uczynią, Ogoł iednak Zſypki w wſzelkiey Natury Miaſtach, Miaſteczkach, Wſiach i iey należytość do całey Oſady przywiązaną na zawſze będzie = *5to.* Zboże Zſypki należące na Rok teraźnieyſzy 1790 ma bydź oddawane do dnia oſtatniego Stycznia, Roku naſtępuiącego. Wdalſzych zaś Latach oddawane bydź ma to Zboże od dnia 15 Października, do dnia oſtatniego Stycznia, Roku nowo zaczynać ſię maiącego. W każdey Natury Dobrach, Zwierzchności Mieyſcowe, iako o nich wyżey ieſt powiedziano, podług rozkładu zrobionego, zboże na Zſypkę należące czyſte i nie zepſute, co rocznie z Dymow Rolniczych odbiorą i w Szpichlerzach, złożone gotowe mieć będą. Kommiſſya Woyſkowa znoſić ſię będzie, z Kommiſſyami Porządkowemi Cywilno Woyſkowemi o mieyſce, do ktorego dla Potrzeby Woyſka, Zboże Zſypkowe zwożone bydź ma, i w ktorym Czaſie przeciągu, pory wyżey wyrażoney Kommiſſye Porządkowe Cywilno Woyſkowe, przez Parafie uważaiąc bliżſzość mieyſca i dzień każdy m Dobrom oznaczaiąc ile możności, w czaſie dobrey drogi, obwieſzczą wſzelkie Dobra o mieyſcu do ktorego toż Zboże Zſypkowe odwiezione bydź ma, a to niezawodnie pod karą Exekucyi Prawem w Opiſie Kommiſſyi Cywilno-Woyſkowey, oſtrzeżoną, w przypadku nieodwiezienia, i w czaſie i w mieyſce naznaczone, ktory to odwoz bez żadney opłaty o mil tylko Cztery, nie daley własnemi Podwodami bydź ma; Przecięż ieśliby konieczna potrzeba wymagała, daley toż Zſypkowe Zboże przyſtawić, Kommiſſye porządkowe przy Zaleceniu przyſtawienia oſtrzegą razem maiących odwozić o wypadłey potrzebie dalſzego odwozu, a w takowym Przypadku, nie daley toż Zboże przyſtawione bydź może, iako drugie mil Cztery, to ieſt w iednym ciągu o mil Osm: Za przewyżſzaiące zaś mile do mil Osmiu nad Cztery, zaraz przy złożeniu Zboża, Komenda Woyſkowa od każdego Wołu, lub konia po gr. 15. za milę Człowiekowi ſkładaiącemu Zboże, ktoryby na podwodzie parowołowey, lub paro konney miał Zyta lub Owſa Korcy pięć zapłacić obowiązana będzie. Gdyby iednak mniey nad Korcy 5. na podwodzie kto przywiozł natenczas za każdą milę nie iuż od Konia, ale od Korca przywiezionego Zboża po gr. 6. miedziannych. Zapłata przywożącego punktualnie doyść powinna; Pod żadnym zaś innym pretextem albo pozorem nie będzie wolno Kommiſſyom Porządkowym Cywilno-Woyſkowym obowiązywać Obywatelow do dawania podwod, procz w przypadkach, ktore ſą wymienione w Prawie uſtanawiaiącym też Kommiſſye i ſpoſobem w tymże Prawie wyrażonym. *6to.* Od odwożących

Zboże Zsypkowe Opłata żadna, na Przewozach, Groblach i Mostach, od nikogo brana bydź nie ma, nawet i od powracaiących takich podwod w prozni. ANNO 1790
7mo. Aby w całym Kraiu była pewność i rowność miary w dawaniu i odbieraniu Zsypki, Kommissyom Skarbowym Oboyga Narodow, tym końcem znieść się z sobą nakazuiemy. Iżby rownie w Litwie co do Zsypki urządzona została taka miara, iaka iest Prawem Roku 1764. dla Korony ustanowiona, do ktorey miary co do Zsypki, Kommissya Skarbowa Lit: garnce i kwarty stosować będzie. Na taką przeto miarę Zboże Zsypkowe bez tłoczenia żadnego, mierząc w strych strychulcem, bez żadnego Kołnierza czyste i niezepsute, za Kwitem odbieraiącego, od Komendy wyznaczonego, oddawane bydź ma, w mieysca przeznaczone: a względem Formy Kwitow na Zsypkę dawać mianych, Kommissya Woyskowa z Kommissyami Cywilno Woyskowemi, układ raz na zawsze uczyni. Podwody odwożące, toż Zboże, dłużey nad ieden dzień nie powinny bydź trudnione, ani trzymane, i za dłuższe zatrzymanie, wyznaczeni od Komendy Woyskowey do odbierania Zboża w Sądzie Kommissyi Porządkowey, Cywilno Woyskowey odpowiedzieć i koszt łożony powrocić powinni będą. Dla umnieyszenia ile możności sprzeczek przy oddawaniu Zboża Zsypkowego, wyniknąć mogących, Kommissye Porządkowe Cywilno Woyskowe do Osob od Komendy Woyskowey, wyznaczonych, wyznaczą Osobę, aby była zawsze przytomną oddawaniu Zsypki Zbożowey. 8vo. Gdziekolwiek w Młynach będzie mielone Zboże dla Woyska, zwyczayna Miarka, czyli Opłata od mlewa dawana bydź ma, od mielących. 9no. A że ta Zsypka nie celem powiększenia płacy Woysku, ale w zamiarze uczynienia Woysku wygody, powiększenia liczby Woyska, iest ustanowiona, a bez ustanowioney Taxy, Rzeplta, nie mogłaby mieć raz na zawsze tey Zsypki dokładney wiadomości, wieleby przybywać mogło na powiększenie liczby Woyska; Więc postanawiamy, raz na zawsze Taxę: to iest: Zyta Korzec Zł: 8. Owsa Korzec Zł: 3. i Kommissya Woyskowa uczyniwszy Dyspartyment tey Zsypki na Woysko, podług Taxy, wyżey ustanowioney, w płacy Woysku, oznaczoney potrącać będzie, i o Summie z tey Zsypki przybywaiącey, taż Kommissya Woyskowa, Stany Seymuiące uwiadomi. Ta zaś Taxa tylko na Zboże Zsypki ustanowioney służyć ma. Gdy zaś Woysko, oprocz Zsypkowego Zboża zechce kupować podług ugody targowey, dobrowolnie uczynioney płacić obowiązane będzie. *Tit: Rozrządzenie.*

Nro 35. Ostrzeżenie względem Indygenatow i Nobilitacyi.

Z wielorakich powodow, rekomendowanym Osobom na teraźnieyszym Seymie nadawszy Indygenaty i Nobilitacye. My Krol za zgodą Skonfederowanych Stanow następuiące czyniemy ostrzeżenia. 1mo. Przypuszczonym teraz do rowności Obywatelskiey, ktorzy otwarty Bank, lub Handel i rękodzieła w Kraiu utrzymuią wolność wydawania przez nich, Wexlow zachowuiemy, i że to nadaney im prerogatywie Szlacheckiey w niczym *derogare* nie ma deklaruiemy, waruiąc oraz Sukcessorom ich oboiey płci Prawo na ten raz tylko *ad fata* tychże do rownego podziału, i użytku Maiątku prowadzeniem Banku, Handlu i Rękodzieł dorobionego. 2do. Ci zaś wszyscy na zawdzięczenie tych szacownych Rzeplitey względow, gdy biorą na siebie Obowiązek zakładania Fabryk w Krajach Rzeplitey przeto Kommissyom Skarbowym zalecamy, aby do- 1790

ANNO 1790 pełnienia tego doglądały i przy zdawaniu Rachunkow swoich czyniły o tym doniesienie, ktoryby zaś z przypuszczonych do rowności Obywatelskiey kosztownieyszą iaką założył Fabrykę, a o tey exystencyi znacznieyszym na nią nakładem od Kommissyi Skarbowey, złożył zaświadczenie, takowego za opłatą Stępla uwolnić a *Scartabellatu* przyrzekamy. *3tio.* Ktoby z otrzymuiących uchwałą ninieyszego Seymu Indygenat i Nobilitacyą Kondycyi Prawami opisanych, a mianowicie względem nabycia Dobr Ziemskich, w przeciągu lat trzech, a co do opłaty Stępla w przeciągu Roku iednego, i sześciu Niedziel od czasu oblaty ninieyszey Konstytucyi nie dopełnił, i Dyploma z Kancellaryi Naszey, nie wyniosł, ten, że nadany Zaszczyt Szlachectwa, i przywiązane do niego Prerogatywy *eo ipso* utracać będzie, My Krol, za Zgodą Skonfederowanych Stanow deklaruiemy, zalecaiąc Wielmożnym Pieczętarzom, aby na zwyż oznaczonym Terminie Urzędowne o tym w Stanach Seymuiących uczynili doniesienie. *Tit: Ostrzeżenie.*

Nro 36. Odpowiedź na Notę Kommissyi Woyskowey Oboyga Narodow.

Odpowiedaiąc na przełożenie i zapytanie Kommissyi Woyskowey Oboyga Narodow, iak sobie postępować ma względem Osob Woyskowych, na Funkcyach znayduiących się, ktore z przyczyny nieporządku Zaciągu, i Obrachunku Kass podpadaią odpowiedzi, za ten nieporządek, lub przestępstwo, Prawo zapadłe Dnia 25. *Octobris* Roku bieżącego, odeymuiąc wszystkim Członkom składaiącym Stany Seymuiące dobrodzieystwo, zastaniania się Suspensą, służyć ma za wzor postępowania Kommissyi Woyskowey, ktora formy i przepisow swoich, Exekucyą naydokładniey doglądać ma: Na Osobach zaś Woyskowych, na ktorychby Sądowna była Konwikcya przestepstwa, taż Kommissyia Woyskowa onęż w czasie u Laski złożyć ma; zalecaiąc przy tym Kommissyi Woyskowey aby obwinionych o przestępstwa iak nayrychley osądzała, *a crimine notati*, podług przepisow Woyskowych, dotąd Funkcyi publiczney sprawować nie maią, dopoki dowodu oczyszczenia swego nie okażą. *Tit: Odpowiedź.*

SEYMIKI

I.

Roku 1791 (*Co do mieysca Seymikow*) 1. Na każdy Seymik iedno Miasto, a w Mieście iedno mieysce do Seymikowania raz na zawsze naznaczamy.

2. Takowe Konstytucyine dla Seymikow Miasta i w nich mieysca, na końcu Rozdziału tego o Seymikach, spisane kładziemy.

3. Gdyby przypadek iaki zniszczył Miasto lub w nim mieysce Seymikom przeznaczone: Kommissya Woiewodzka lub Powiatowa, pod ktorey wydziałem to Miasto zostawać będzie, doniesie o tym Straży, i razem poda inne naydogodnieysze dla Seymikow mieysce, Straż tak podane sobie mieysce oznaczy, i obwieści za Uniwersałem Krolewskim.

4. Mieysce tak oznaczone służyć nie ma Seymikom, tylko docześnie: Skoro bowiem mieysce Konstytucyine restaurowane będzie, Kommissya Woiewodzka

wodzka lub Powiatowa doniesie o tym Straży, ktora obwieścić powinna za Uniwersałem Krolewskim, powrot Seymikow do Konstytucyinego mieysca. ANNO 1791

5. Na środku mieysca Seymikom przeznaczonego, ma bydź stoł, i to będzie mieysce Koła porządkowego.

6. Przygotowanie mieysca Seymikowego do porządku, w iakim odtąd Seymiki odprawiać się powinny; tudzież opatrzenie potrzeb wszelkich do Koła Porządkowego, i Elekcyi przez Wota Sekretne, należeć ma do Kommissyi Woiewodzkiey lub Powiatowey. Skromny iey na to wydatek, powrocą Obywatele przez dobrowolną składkę.

II.

(*Co do czasu Seymikom wyznaczonego.*) 1. „ Seymikom Elekcyinym Poselskim, i Kommissarzow *Woiewodzkich lub Powiatowych*, termin co lat dwie, „ Dzień N. w Miesiącu N. wyznaczamy,

2. „ Seymikom Deputackim i Gospodarskim, co rok, Dzień N. w Miesiącu N.

3. „ Seymikom Relacyinym po Seymie Ordynaryinym, nazaiutrz po skończonych Seymikach Deputackich lub Gospodarskich.

4. „ Po każdym zaś odbyciu Seymu gotowego, ieżeli naydaley we dwa „ Miesiące, nie będzie przypadał Seymik naypierwszy, dla zdania Relacyi Po„ słom; tedy takim Seymikom Relacyinym, w tygodni osm termin oznacza„ my. A gdyby termin tych Seymikow Relacyinych, miał zabierać czas Sey„ mu gotowego nowo zwołać się maiącego; na ten czas z dwoch lub trzech „ odbytych zwołań Seymu gotowego, zdadzą Posłowie Relacyą na naypier„ wszym Seymiku.

5. „ Wiele razy zaś Urząd Elekcyiny wakować będzie, wybor na ten U„ rząd, na naypierwszym z tych Seymiku następować powinien.

6. Każdy Seymik, podług ustawy swoiey, w terminie sobie naznaczonym odprawiać się będzie, z mocy Prawa samego, choćby nawet Uniwersałow nie było.

III.

(*Co do Czasu Sessyi Seymikowych*) 1. „ Seymiki tak na dniu pierwszym, „ iako i następne Sessye, o godzinie Dziewiątey z rana zaczynać się maią.

2. „ Przed zaczęciem Seymiku o godzinie poł do Dziewiątey, we wszy„ stkie dzwony będących Kościołow mieyscowych, Prezyduiący uderzyć każe: „ ktore dzwonienie trwać ma aż do godziny Dziewiątey, a w przeciągu dzwo„ nienia tego odprawiać się będzie Msza Swięta dla Seymikuiących.

3. „ Sessye Seymikowe trwać powinny do godziny trzeciey po południu, „ wyiąwszy przypadek, gdyby się iednomyślnie zgodzono na prędsze solwowa„ nie. Powinna iednak dłużey trwać Sessya iak do trzeciey, gdyby tego do„ kończenie wotowania wyciągało.

4. Sessye nie mogą bydź solwowane na dłużey, iak na dzień następny, w dnie Swięte po odprawionym Nabożeństwie, Sessya zaczynać się będzie.

IV.

(Co do Osob, mieysce i Glos na Seymikach maiących.)

Mieysce i głos na Seymikach maią w swoim Powiecie Szlachta. 1. „Wszyscy Dziedzice Szlachta, iakikolwiek z swego dziedzictwa Ziemskiego, i z Possessyi swoich Dobr teyże natury *in potioritate* mianych, Podatek do Skarbu Rzeczypospolitey opłacaiący. Tudzież za życia Rodzicow ich Synowie niewydzielni.

2. Bracia rodzeni po Oycu dziedzictwo maiący, ieszcze niedzielni.

3. „Zastawnicy Szlachta ci tylko, ktorzy z swych Possessyi opłacaią Podatku dziesiątego grosza, Złotych Sto.

4. „Szlachta Possessorowie dożywotni, ktorzy z Dobr Ziemskich Podatku Rzeplitey Dziesiątego grosza opłacaią Złotych Sto.

5. „Szlachta w Służbie Woyskowey będąca, Possessye w własnych Ziemiach lub Powiatach, Prawem za dostateczne uznane maiąca, w czasie pokoiu, urlopowani *respective* od swoich Komend.

6. „Każda Possessya w zwyż wyrażonych Punktach wyszczegelniona, rozumieć się ma za prawną, gdy przed Rokiem urzędownie nabyta, i aktualnie posiadana będzie.

V.

(Co do Osob Glosu na Seymikach nie maiących.)

Glosu na Seymikach nie maią. 1. „Nayprzod Szlachta, ktorzy nie będą mieli ktoreykolwiek aktualney Possessyi, w Prawie teraźnieyszym o Seymikach wyszczegolnioney.

2. „Szlachta na gruntach bądź Krolewskich, Duchownych, lub Ziemskich, choćby Prawem Dziedzicznym siedząca, ale władzy zwierzchney prywatney podległa, czyli też do opłacenia czynszu, daniny, albo do iakieykolwiek prywatney posługi z gruntu komu obowiązana.

3. „Szlachta grunta Ordynackie, choć Dziedzictwem posiadaiąca, lecz z tychże gruntow, do służby prywatney Ordynackiey obowiązana.

4. „Szlachta Dzierżawcy arendowni.

5. „Niemaiący lat 18*tu* skończonych.

6. „*Crimine notati*, po Kondemnacie, lub Dekrecie, choćby nieostatecznym.

VI.

(Kto może bydź do Elekcyi Kandydatem.)

Kandydatem do Elekcyi będzie. 1. „Do Urzędow Elekcyinych, a zatym wszelkich Funkcyi, kto z Dziedzicznych Possessyi, iakikolwiek do Skarbu Rzeplitey płaci Podatek.

2. „Z Woyskowych, Szlachta w aktualney służbie będąca, Possessye Dziedziczne maiąca, po wysłużeniu osobistym lat sześciu w Woysku Rzeczypospolitey, do funkcyi tylko Poselskiey obrani bydź mogą: pod ktory obowiązek do wyboru na rzeczoną Funkcyą nie maią podpadać ci, ktorzy iuż Funkcyą publiczną odbyli.

VII.

(*Kto nie może bydź obranym.*)

Niemoże bydź obranym. 1. „Kto nie ieſt obecnym na Seymiku.“

2. „Kto niema ſkończonych lat dwudzieſtu trzech.“

3. „Kto ani razu nie był na Funkcyi publiczney, albo ieſzcze nie był „Kommiſſarzem Porządkowym Wojewodzkim, lub Powiatowym przez zupełne „lat dwa.“

4. „Kto nie ieſt uwolniony *a ſcartabellatu.*“

5. “Na kim w Sprawie Cywilney zarzucona ieſt Kondemnata.

VIII.

(*Co do ſpoſobu podawania ſię na Kandydatow do Elekcyi.*) „Chcący bydź „obrany do Funkcyi lub Urzędu, będzie miał wolność albo w Kancellaryi oświadczyć przed Seymikiem chęć ſwoią, albo przez piſmo na Seymikach przed Zagaiaiącym. Co iednak niema wiązać żądania Seymikuiących, w wyborze nawet niepodaiących ſię za Kandydatow.

IX.

(*Co do Porządku początkowego Seymikow.*) 1. Dniem pierwey przed czaſem Seymikom z Prawa oznaczonym, Kommendy Woyſka Rzeczypoſpolitey uſtąpić powinny z Miaſta Seymikóm przeznaczonego, i nie pierwey do niego powrocić, aż po ſkończonych Seymikach; co ſię nie ma ściągać do Miaſta Rezydencyi Królewſkiey, do Fortec Rzeczypoſpolitey, iako też i Prezydyów Trybunalſkich.

2. W czaſie i mieyſcu przez Prawo teraznieyſze dla Seymikow oznaczonym, Senatorowie. Urzędnicy, Narodowi i Mieyſcowi, Kommiſſarze Wojewodzcy lub Powiatowi, Ex Poſłowie i Ex-Deputaci, nakoniec Obywatale Rangi Woyſkowey wyżſzego Sztabu aż do Majora *incluſive*, zaſiędą w koło ſtołu poſtawionego na śrzodku mieyſca Seymikowego, i tym ſpoſobem zrobią koło Porządkowe.

3. Senator mieyſcowy pierwſzy w Porządku, lub w niebytności Senatora, Urzędnik pierwſzy w Porządku Seymik zagaiać, i prezydować będzie. A w niebytności Urzędnika, Kommiſſarz Wojewodzki lub Powiatowy także pierwſzy z Porządku, a gdyby i tego nie było, tedy ten przytomny, który Funkcyą publiczną odbył, nayprzod Ex-Poſeł, zachowuiąc między Ex Poſłami w tym porządek, kto pierwey był na funkcyi, i w iakim porządku umieſzczony był w Laudum, w nieprzytomności zaś Ex-Poſła, pierwſzy Ex-Deputat między Ex-Deputatami, ten ſam porządek pierwſzeńſtwa zachowany bydź ma, iaki ieſt dla Ex-Poſłow przepiſany. Naoſtatek, ilekroć by żadnego z tych niebyło, Obywatel nayſtarſzy w wieku Seymik zagaiać i prezydować będzie.

4. Gdyby który z tych obecnie przytomny w mieyſcu Seymikowania, Seymiku zagaiać niechciał w mieyſcu, i w czaſie z Prawa naznaczonym, albo gdyby ſam był Kandydatem do Funkcyi, lub Urzędu w zamiarze Elekcyi będą

ANNO 1791 cego, w tedy pierwſzy po nim w porządku według Prawa, Seymik zagaiać i prezydować będzie.

5. Po zagaieniu wezwie iednego z Obywatelów do przeczytania donośnym głoſem Prawa tego o Seymikach.

6. Kommiſſya Wojewodzka lub Powiatowa, odda do Rąk Prezyduiącego Kſięgę Ziemiańſką ſpiſaną, podług przepiſów oſobnego na to Prawa.

7. Kancellarye oddadzą Prezyduiącemu Regeſtr Kandydatów do przypadaiącey Elekcyi, ieżeli ſię którzy z Obywatelów w Kancellaryi zapiſali; w tymże czaſie Obywatele, którzy będą chcieli bydź umieſzczonemi w liczbie Kandydatów, a w Kancellaryi niezapiſali ſię, oświadczą żądanie ſwoie na piśmie, które Prezyduiącemu oddadzą.

8. Po czym Prezyduiący ogłoſi Regeſtr wſzyſtkich Kandydatów.

X.

(*Co do Rugów Oſób koła Porządkowego i Kandydatów.*) 1. Po odbyciu tego pierwſzego Seymikowania Obrządku, ieżeli kto z Seymikuiących ma objekcye do uczynienia przeciw Prezyduiącemu, Oſobom Koło Porządkowe składaiącym, lub Kandydatom, ma ie podać na piśmie Prezyduiącemu.

2. Gdyby ſam Prezyduiący był pod objekcyą, w tedy aż do czaſu ułatwienia oney, uſtąpić powinien mieyſce Prezydencyi Pierwſzemu w porządku, przeciwko któremu Objekcyi niema.

3. Jeżeli Objekcye iakie nieułatwione zoſtaną, Prezyduiący weſpoł z Oſobami w Kole Porządkowym zaſiadaiącemi (wyiąwſzy Kandydatów i tych co ſą pod Objekcyą) rozwiązywać będą, podług Praw w Rozdziale tym o Seymikach zawartych, ważność każdey z oſobna Objekcyi *unanimitate, vel pluralitate Votorum* przez ſekretne Kreſki.

XI.

(*Co do Elekcyi Marſzałka Seymikowego i Aſſeſſorów w Koronie, oraz Aſſeſſorow w Litwie.*) 1. Po odbytych Rugach takowych, co do Oſób Koła Porządkowego, i Kandydatów, Prezyduiący w Koronie przyſtąpi nieodwłocznie do Elekcyi Marſzałka Seymikowego i 6. Aſſeſſorow.

2. W. W. X. Litewſkim Prezyduiący pierwſzy w porządku, podług powyżſzych Prawa Przepiſów, będzie oraz Marſzałkiem Seymikowym; Urzędu zaś Jego obowiązki też ſame będą, które Prawem teraźnieyſzym ſą przepiſane dla Marſzałka Seymikowego w Koronie.

3. Marſzałek Seymikowy w Litwie, po odbytych Rugach Oſob Koła Porządkowego i Kandydatow, przyſtąpi nieodwłocznie do Elekcyi Sześciu Aſſeſſorów.

4. Marſzałek Seymikowy i Aſſeſſorowie w Koronie, tudzież Aſſeſſorowie w Litwie wybierani będą z Oſób w Kole Porządkowym zaſiadaiących, wyiąwſzy Senatorów i Kandydatów.

5. Spoſob

5. Sposób Elekcyi Marszałka Seymikowego i Asseßoro w w Koronie iest następuiący. Na Stole Koła Porządkowego postawione będzie naczynie otwór z góry maiące, i suknem okryte, w to naczynie włoży Prezyduiący tyle gałek, ile będzie w Kole Porządkowym Osob takich, których Prawo wybierać pozwala na Marszałka Seymikowego i Asseßorów. Między temi gałkami, które wszystkie iedney wielkości i ksztaltu być powinny, siedm będzie gałek odmiennego koloru. Prezyduiący czytać będzie koleyno Imiona Osób Koła Porządkowego, według Prawa spisane, a w tymże czasie Dziecie ciągnąć będzie gałki z wzwyż rzeczonego naczynia. Na każde przeczytane Imie wyciągniona gałka biała będzie *nullitatis*; gałka zaś odmiennego koloru pierwsza, Marszałka Seymikowego oznaczy, inne zaś sześć, sześciu Asseßorów, tym porządkiem zasiadaiących, iakim gałki wyciągnione będą. ANNO 1791

6. Ten sam sposób służyć ma i W. Xięstwu Litewskiemu, co do Elekcyi sześciu Asseßorów, z tą tylko rożnicą: iż Prezyduiący liczony nie będzie między Osobami z Koła Porządkowego do wyboru na Asseßorów Prawo maiącemi. Gałek zaś odmiennego koloru ma być sześć tylko, z których pierwsza wyciągniona, Pierwszego Asseßora, inne zaś pięć, pięciu z kolei idących Asseßorów oznaczą.

7. Wybrani Marszałek Seymikowy i Asseßorowie w Koronie, tudzież Asseßorowie w Litwie, wykonaią Przysięgę przed Prezyduiącym na Rotę niżey przepisaną. Marszałek zaś Seymikowy w Litwie wykona Przysięgę na tęż Rotę przed Pierwszym w porządku po sobie.

8. Tak wybrani i Przysięgli, Marszałek Seymikowy z Asseßorami w Koronie, tudzież Asseßorowie w Litwie odbywać maią powinności urzędowania swego na wszystkich Seymikach, które w iednym terminie podług Prawa przypadłe, koleyno ieden po drugim postępować będą.

9. Gdyby Marszałek Seymikowy w Koronie, dla słabości zdrowia, lub inney iakiey przyczyny, niemogł, albo niechciał odbywać powinności Prawem sobie przepisanych; w tedy Pierwszy w Porządku Asseßor mieysce iego zastąpi.

XII.

(*Co do sposobu, oraz Porządku Elekcyi, i Wotów sekretnych.*) 1. Przed przystąpieniem do Elekcyi, Marszałek Seymikowy czytać każe w porządku deliberacyi Uniwersał z Propozycyami, tudzież przyłączone do nich Proiekta od Króla i Straży przysłane na Seymik Poselski.

2. Seymikuiący wszyscy na Parafie podzieleni, wyiąwszy Osoby w Kole porządkowym umieszczone, otaczać będą Koło Porządkowe, czego dozierać maią nayniżsi z porządku Urzędnicy mieyscowi.

3. Ktoby z Kandydatów odstępował swey pretensyi; oświadczyć to ma na piśmie, które Marszałkowi Seymikowemu odda: Lecz po rozpoczętey Elekcyi przez wotowanie, iuż nie wolno będzie żadnemu z Kandydatów odstępować swey pretensyi.

4. Marszałek Seymikowy przeczyta głośno Regestr Kandydatów do przypadaiącey Elekcyi, z wyrażeniem tych, którzy, albo z mocy Prawa na Ru-

ANNO 1791 gach Koła Porządkowego od Kandydacyi są oddaleni, albo sami dobrowolnie pretensyi swoiey w podanym piśmie zrzekli się.

6. Tak przeczytawszy Regestr pozostaiących Kandydatów, głośno zapytywać będzie po trzykroć o zgodę na każdego z osobna Kandydata: Na którego iednomyślna nastąpi zgoda, tego z Assessorami zakonnotuie. Gdyby zaś nie było iednomyślney zgody na którego z Kandydatów; w ten czas na żądanie, choćby iednego tylko z Seymikuiących oświadczone na Piśmie, i do Rąk Marszałka Seymikowego oddane, przystąpić powinien do Elekcyi *per vota secreta* na wszystkich Kandydatów.

XIII.

Sposób i porządek Elekcyi *per vota secreta*, będzie następuiący:

1. Przy Stole Koła Porządkowego tuż przy mieyscu, które Marszałek Seymikowy zasiada, stać będzie naczynie Elekcyine.

2. Naczynie to podzielone być ma przegrodą wewnętrzną na dwie połowy, z których iedna czarno pomalowana będzie z napisem: *Negative*. Druga biało z napisem: *Affirmative*. Z przedniey strony naczynia tego u dołu ma być dwoie zamczystych drzwiczek iedne do czarney, drugie do białey połowy = Z teyże strony u góry będzie otwór, w który włożona ręka, rzucić może gałkę do czarney, lub białey połowy. Naczynie to wewnątrz ma być suknem wybite.

3. Gałki do wotowania będą wszystkie iedney wielkości, kształtu i koloru, liczba zaś ich odpowiadać będzie liczbie Seymikuiących w Powiecie.

4. Naczynie Elekcyine publicznie otwarte, i prożne okazane, zamknięte zostanie. Klucz od iednych drzwiczek będzie przy Marszałku Seymikowym, od drugich, przy ostatnim z porządku Assessorze.

5. Kandydaci podawani będą do Elekcyi następuiącym sposobem; Imiona wszystkich Kandydatów na osobnych i równych Kartkach zapisane, wrzucone będą do Naczynia suknem okrytego. Z tego Naczynia Dziecie wyciągnie iednę Kartkę: Poczym, Marszałek Seymikowy przeczyta głośno Imie Kandydata na wyciągnioney Kartce zapisanego, i sam pierwszy da *Votum* swoie na przeczytanego Kandydata, a potym koleyno wzywać będzie do Wotowania iednego po drugim, nayprzód z Assessorów, następnie z całego Koła Porządkowego, i każdemu przystępuiącemu do wotowania da iedną gałkę w mieyscu, gdzie stoi naczynie Elekcyine.

6. Gdy tak wotowanie Osób Koła porządkowego zakończone zostanie: Jeden z Assessorów wezmie Księgę Ziemiańską przez Kommissyą Woiewodzką lub Powiatową podaną, i z niey czytaiąc w porządku Parafii Imiona Seymikuiących, każdego z kolei bez opuszczenia iednego po drugim do wotowania wzywać będzie. Drugi Assessor każdemu do wotowania przystępuiącemu dawać ma iedną gałkę w mieyscu, gdzie stoi naczynie Elekcyine. Inni zaś Assessorowie, każdy na osobnym papierze, zapisować będą Imiona wszystkich wotuiących, zachowuiąc ten porządek, iakim wezwani wotowali.

7. Gdyby w czaſie, kiedy Aſſeſſor z Kſiążki Ziemiańſkiey po imieniu wzywać będzie do wotowania, ktory z Seymikuiących w porządku wezwany do wotowania nie ſtawał, wtedy pomienioney kolei ſwoiey, poźniey wotować iuż prawa mieć nie będzie.

8. W ciągu wotowania, obiekcye czynione bydź maią, ieżli iakie będą przeciwko zabieraiącemu ſię do wotowania, ktore Marſzałek Seymikowy, wraz z Aſſeſorami, nieodwłocznie rozwiązywać będzie, według wyżſzego Prawa, co do niemaiących głoſu na Seymikach.

9. Zarzut niepoſſeſſyonalnoſci lub niedoſtateczney według Prawa Poſſeſſyi, będzie rozwiązany dowodem Kſięgi Ziemiańſkiey, tak co do ſamey Poſſeſſyi, iako też, co do gatunku i wielości oney.

10. Gdy tak wſzyſcy z Seymikuiących według Prawa, wota ſwoie na przeczytanego pierwſzego Kandydata dadzą, Marſzałek Seymikowy z Aſſeſſorami przeliczą oſobno gałki *affirmative*, i oſobno *negative*: A potym przy imieniu ogłoſzonego do Elekcyi Kandydata zapiſzą, każdy na oſobnym u ſiebie papierze, liczbę iednych i drugich gałek.

11. Po ſkończonym wotowaniu na pierwſzego Kandydata, dziecie ſpoſobem wyżey opiſanym wyciągnie drugą kartkę z imieniem drugiego Kandydata a to z naczynia, w ktorym Imiona wſzyſtkich Kandydatow ſą złożone. Po czym Marſzałek Seymikowy z Aſſeſſorami wotowanie i rachunek liczby wotow, iak wyżey, odprawi. Tym ſpoſobem i porządkiem Elekcya każdego Kandydata z oſobna iednego po drugim odbywać ſię będzie.

12. Wotowanie na iednego Kandydata rozpoczęte, ciągle odbywać ſię ma, i nie powinno bydź przerywane ſolwowaniem Seſſyi.

13. Po ſkończonym zupełnym wotowaniu, na wſzyſtkich Kandydatow, Marſzałek Seymikowy z Aſſeſſorami ułożą Regeſtr wotow, na każdego Kandydata przypadłych. Nayprzod, położy tego, ktory ma naywięcey wotow: po nim tego, ktorego liczba wotow ieſt naybliżſza liczby wotow pierwſzego, i tak wſzyſtkich koleyno, Regeſtr takowy z Aſſeſſorami podpiſze, głośno przeczyta, i obrane większością Oſoby, na mieyſca Elekcyine ogłoſi, a nayprzod naywięcey wotow maiącego na pierwſze mieyſce Elekcyine; po nim naywięcey maiącego wotow, na drugie, i tak daley, aż do liczby mieyſc w zamierze Elekcyi będących.

14. Gdyby na pierwſze, drugie, lub naſtępne mieyſce zachodziła *paritas* między wotami Kandydatow; rozwiązanie *paritatis* na każde z oſobna mieyſce naſtępować powinno, tym ſpoſobem.

15. Marſzałek Seymikowy zapiſze na rownych kartkach Imiona Kandydatow *in paritate* wotow zoſtaiących, i wrzuci ie w naczynie otwor z gury maiące, ſuknem przykryte. Z tego naczynia Dziecię wyciągać będzie kartki poiedynczo. Imie pierwſze wyciągnione, ieſt na pierwſze mieyſce Elekcyine, drugie na drugie mieyſce, i tak daley, poki wypełniona nie będzie liczba mieyſc, w zamiarze Elekcyi będących. Imiona wyciągane takim porządkiem, zapiſywane będą przez Marſzałka i Aſſeſſorow, iakim porządkiem wyciągnione zoſtały. Jeżli na pierwſze mieyſce *paritas* między wotami Kandydatow nie za-

ANNO 1791 chodzi, wtedy Marſzałek naywięcey wotow maiącego Kandydata na pierwſze mieyſce Elekcyine ogłoſi, a do rozwiązania *paritatis* na drugie mieyſce Elekcyine przyſtąpi, ieźli ſię *paritas* w naſtępney liczbie wotow między Kadydatami znayduie. Ta reguła zachowana bydź ma na wſzyſtkie z kolei mieyſca w zamiarze Elekcyi będące.

16. Po takim *paritatis* rozwiązaniu, Marſzałek Seymikowy z Aſſeſſorami ułoży Regeſtr obranych Oſob, tenże Regeſtr z Aſſeſſorami podpiſze i ogłoſi.

17. Każdemu z Kandydatow wolno bydź bliſkim świadkiem całego tego obrządku Elekcyi.

18. Zadnemu z Kandydatow nie będzie wolno uſtępować komu innemu przypadłych na ſiebie Obywatelskich wotow.

19. Ten ſpoſob i porządek Elekcyi ſłużyć będzie na Seymikach do wſzyſtkich funkcyi i Urzędow Elekcyinych.

20. Dowodem obranych Oſob na funkcye lub Urzędy, będzie *Laudum*, ktore Marſzałek Seymikowy wraz z Aſſeſſorami podpiſać winien, i do Akt Kancellaryi oddać; Akt Elekcyi Poſłow i ich Inſtrukcya w iednym *Laudum* zawarte będą. Oſoby obrane maią bydź umieſzczone w *Laudum*, podług Starſzeńſtwa Urzędow.

21. Regeſtr tych Oſob Seymikuiących, ktore przy wotowaniu Aſſeſſorowie zapiſywali, Marſzałek z Aſſeſſorami podpiſze, i do Akt Kancellaryi odda.

22. Obrani Deputaci, Urzędnicy, oraz Kommiſſarze Woiewodzcy lub Powiatowi, wykonaią nieodwłocznie w mieyſcu Elekcyi przyſięgę, na Roty Prawem ſobie przepiſane.

XIV.

(*Co do Inſtrukcyi*) 1. W czaſie odbywanych Elekcyi prezyduiący, ktory zagaił Seymik z Urzędnikami, ktorzy Aſſeſſorami nie ſą, oraz z temi, ktorzy publiczne funkcye odbyli, Inſtrukcye dla Poſłow *projectivè* przygotuią.

2. Tak zebrane Oſoby roztrząſać będą Propozycye, od Krola i Straży na Seymik przyſłane, tudzież Proiekta w względzie Prawodawczym, oraz *deſideria respectivè* Woiewodztwa, Ziemi lub Powiatu podane od Kommiſſyi Woiewodzkiey, lub Powiatowey i Obywatelow.

3. Proiekta od Kommiſſyi Woiewodzkiey lub Powiatowey i Obywatelow podawane bydź maią zaraz po obraniu Marſzałka Seymikowego, i Aſſeſſorow w Koronie, a po obraniu Aſſeſſorow w Litwie, i przez podaiących podpiſane, na dniu naſtępuiącym, Proiektow do Inſtrukcyi, podawać iuż nie wolno.

4. Po ſkończoney Elekcyi Poſłow, Proiekt Inſtrukcyi, na Seymiku przeczytany będzie. Gdyby na ktorą część Inſtrukcyi, iednomyślna nie zachodziła zgoda, Marſzałek Seymikowy z Aſſeſſorami poda Propozycyą, ogoł iedney materyi obeymuiącą.

5. Dla odbierania wotow na Propozycyą, Marſzałek Seymikowy podzieli Obywatelow na dwie ſtrony, *inter affirmativam & negativam*, każdą z osobna

ſtronę

ſtronę przeliczy, za pomocą Aſſeſſorow, i *pluralitatem* ogłoſi, Sekretnemi wotami Inſtrukcya decydowana nie będzie. ANNO 1791

6. Na Propozycye od Krola i Straży Inſtrukcya dla Posłow temi słowy zapiſana bydź ma: *na Punkt N Posłowie affirmativè*, lub ieżeli Proiekt przyięty nie będzie, *negativè zdanie ſwoie na Seymie dać maią.* A ieżeli będzie uznany za potrzebny dodatek iaki, do ktorego punktu, ten w Inſtrukcyi umieſzczony bydź ma przy tymże Punkcie.

XV.

(*Co do Seymikow Goſpodarſkich*) 1. Na Seymiku Goſpodarſkim Obywatele Seymikuiący, radzić maią o potrzebach Woiewodztwa, Ziemi lub Powiatu ſwego, a w uradzonym celu zlecać będą Kommiſſyi Woiewodzkiey lub Powiatowey przygotowanie Proiektow do Inſtrukcyi.

2. Na tymże Seymiku Kommiſſya Woiewodzka lub Powiatowa poda obrachunek z powierzonych zawiadowaniu ſwoiemu funduſzow ſzczegolnych, na potrzeby Woiewodztwa, Ziemi, lub Powiatu iedynie przeznaczonych.

XVI.

(*Co do Seymikow Relacyinych.*) 1. Na Seymiku Relacyinym, Posłowie uczynią Relacyą o całym dziele Seymu, nayprzod, co do Prawodawſtwa, potym co do dezyderyow Woiewodztwa, Ziemi lub Powiatu w Inſtrukcyi umieſzczonych.

2. Na tymże Seymiku po ſkończoney Relacyi Posłowie na Seym gotowy potwierdzeni, lub nowi obrani bydź maią, do czaſu Seymu Ordynaryinego.

3. Posłowie nowo obierani będą. 1. Na mieyſce Posła zmarłego. 2. Na mieyſca Posła, ktory Senatorem lub Miniſtrem zoſtał. 3. Na mieyſce Posła, ktory ſam od dalſzego ſprawowania tey Funkcyi wymawiać ſię będzie. 4. Jeżeli ktory Poseł na Rugach Seymowych od Funkcyi Poſelskiey ieſt oddalony. 5. Jeżeli ktory z Seymikuiących żądać będzie nowey na Funkcyą Poſelſką Elekcyi, i takowe żądanie na piśmie z wyrażeniem mieyſca Poſelskiego, na ktore nowey Elekcyi żąda, oraz z podpiſem dwunaſtu Oſob Seymikuiących Marſzałkowi Seymikowemu poda.

4. Posłowie, ktorzy ſami dłużey w Funkcyi Poſelſkiey zoſtawać nie zechcą, maią to oświadczyć na piśmie, ktore Marſzałkowi Seymikowemu oddadzą.

5. Jeżeli z okoliczności przypadkow wyrażonych w Punkcie trzecim Artykułu tego, żadne mieyſce Poſelskie nie wakuie, a nikt z Seymikuiących żądania nowey Elekcyi, podług Prawa nieoświadczy; w tedy Marſzałek Seymikowy, z Aſſeſſorami zapiſać powinni w *Laudum* potwierdzenie Posłow do Seymu gotowego.

6. Gdyby ktore mieyſce Poſelskie wakowało przez śmierć Posła, przez poſtąpienie na Urząd Senatora lub Miniſtra, przez oddalenie Posła na Rugach Seymowych, lub nakoniec przez oświadczone na piśmie zrzeczenie ſię tey Funkcyi, w tedy Marſzałek Seymikowy tak wakuiące mieyſce Poſelskie ogłoſi i do Elekcyi na toż mieyſce przyſtąpi.

7. Gdyby zaś ktory z Seymikuiących żądał nowey Elekcyi, na iedne, lub wſzyſtkie mieyſca Poſelskie, i to na piśmie z podpiſem dwunaſtu Oſob Sey-

ANNO 1791 mikuiących podług powyższego Prawa, oświadczył. W tedy Marszałek Seymikowy przeczyta Imie Posła, na mieysce ktorego iest żądana nowa Elekcya, i poda Propozycyą w słowach: *Czy Poseł N. ma zostać potwierdzonym na mieyscu swoim? czyli nowa ma bydź Elekcya Posła na toż mieysce?* Podzieli Seymikuiących na dwie Strony, *inter affirmativam & negativam*, i za pomocą Assessorow obie Strony przeliczywszy, *pluralitatem* ogłosi. Jeżeli wola większości będzie za potwierdzeniem Posła, w tedy potwierdzenie onego, z Assessorami, zapisze, ieżeli przeciwnie większość udecyduie, nową Elekcyę na mieysce przeczytanego Posła, wtedy Marszałek mieysce to za wakuiące ogłosi, i do Elekcyi Posła na toż mieysce przystąpi.

8. Tym sposobem każdego Posła z osobna do Seymu gotowego potwierdzenie, lub nowa Elekcya na mieysce Poselskie, decydowana będzie.

9. Sposob podawania się za Kandydata, oraz sposob, i porządek Elekcyi, *per vota secreta*, ma bydź ten sam zachowany na Seymikach Relacyinych, iaki iest prawem teraźnieyszym przepisany do wszystkich Funkcyi, i Urzędow Elekcyinych.

XVII.

(*Co do nieważności Seymikow w całym dziele i w Części.*) 1. Nieważnemi Seymiki z całym swoim dziełem, i skutkiem będą. 1. Seymik, ktory odprawiać się będzie, nie w Mieście, i nie w mieyscu Konstytucyinym, albo nie w mieyscu oznaczonym według Prawa Rozdziału tego pod Artykułem pierwszym. 2. Seymik, na ktorym prezydować będzie kto inny, a nie ten, komu z mocy Prawa teraźnieyszego prezydować na Seymiku należy. 3. Na ktorym obranie Marszałka Seymikowego: Assessorow nie według Prawa nastąpi. 4. Na ktorym nie będzie dopuszczona Elekcya *per Vota secreta*, mimo oświadczonego, i podanego żądania na piśmie Marszałkowi Seymikowemu.

2. Dzieło Seymiku w Części tylko nie ważne będzie, ilekroć Obywatel, niemaiący Prawa podawać się do Funkcyi iakiey, lub Urzędu, wszelako na tę Funkcyą, lub Urząd obrany będzie.

XVIII.

(*Co do Kar w przestępstwach przeciwko Seymikom.*) 1. Przestępstwa te, ktore Seymik nieważnym robią z całym Jego dziełem i skutkiem, co się tycze Funkcyi Poselskiey należyć maią do Rugow Seymowych; ieżeli się zaś tyczą innych Funkcyi Urzędow Elekcyinych, w tedy należyć będą do Trybunału, do ktorego zarzucaiący nieważność Seymiku, powinien pozwać winnych, a Trybunał takową sprawę rozsądzić ma przed wszystkiemi innemi Sprawami, w Koronie z Regestru *Directi Mandati*, w Litwie z Regestru *Officii*.

2. Za wszystkie takowe przestępstwa niszczące Seymik, z całym Jego Dziełem, i skutkiem, następne przepisuiemy kary: Na Przywodcow puł roku Wieży *in Fundo*, i odsądzenie *ab omni Activitate* na zawsze. Na wspolnikow zaś Wieża gorna lub suspensa *ab omni Activitate*, co do czasu *secundum qualitatem delicti*.

3. Gdyby Prezyduiący Marszałek, lub Assessorowie, przestąpili w ktorymkolwiek Punkcie, Prawem sobie przepisane obowiązki, każdy z nich karany bydź ma w Trybunale, dwunastu Tygodniami Wieży gorney, *i dwoma*

Tysiącamy Złotych na rzecz Delatora. Na co w Koronie Regestr *directi Mandati*, w Litwie *Officii* przed wszystkiemi Sprawami wyznaczamy. ANNO 1791

4. Oddzielnie w Sądach Ziemskich tego Powiatu, Ziemi, czyli Wojewodztwa, gdzie się uczynek popełnił, z Regestru Taktowego, *salva Appellatione* do Trybunału, każdy sądzonym będzie. 1. Ktoby Millicyą, lub Kupą zbroyną gwałt Seymikowi uczynił, karany będzie pułrokiem Wieży in fundo i odsądzeniem *ab omni activitate* na zawsze. 2. Ktoby sprowadził Millicyą, lub Kupę zbroyną do gwałtu w porę Seymików, karany będzie Wieżą górną pułroku, i zapłaceniem *sześć Tysięcy Złotych* na rzecz Delatora. 3. Ktoby w mieyscu i czasie Seymikowania dobył Szabli zaczepnie, choć bez żadnego ranienia, karany będzie dwunastu Tygodniami Wieży górney *i dwoma tysiącami Złotych* na rzecz Delatora. A gdyby kto był raniony, tedy tak raniący, ieżli nie w obronie, iako i pierwszy Szabli dobywaiący Kryminalnie karani być maią. 4. Ktobykolwiek do mieysca Seymikow Konstytucyinego, na czas Seymików, sprowadzał Obywatelów własnego, czyli obcego Woiewodztwa, Ziemi lub Powiatu, głosu na tychże Seymikach niemaiących, a spokoyność, i porządek Seymikowania, bądź groźbą, bądź czynem mieszaiących Przywodzcy, i Wspolnicy pułrokiem Wieży górny *i sześciu Tysiącami Złotych* na rzecz Delatora, każdy zosobna karani bydź maią. 5. Ktobykolwiek niemaiący głosu na Seymiku, według Prawa, albo niemogący być Kandydatem do Funkcyi i Urzędów wdzierał się gwałtownie do wotowania, lub Kandydacyi, karany będzie sześcio Niedzielami Wieży górney. 6. Ktoby z bronią ognistą przyszedł do mieysca Seymikowego na czas Seymików, karany będzie dwunastu Niedzielami Wieży in fundo. 7. Tak Vota zakupuiący, iako i przekupiony karani bydź maią odsądzeniem *ab omni Activitate* na zawsze.

5. Delator chcący pozywać winnego o przestępstwo iakie przeciwko Seymikom popełnione, powinien bydź osiadły w tym Powiecie, w którym to przestępstwo popełnione będzie, powinien mieć *pignus sufficiens* wyrownywaiący przepisaney karze na przestępstwo, które zadaie. Złożyć powinien u Sądu Manifest przez dwunastu przytomnych Seymikuiących podpisany. Nie dowodzący podlega rowney karze, iaka iest przepisana na zadane przestępstwo, a nadto powróci Stronie wszystkie koszta prawne.

XIX.

Nie będzie wolno na żadnym Seymiku nakładać na Obywatelów opłat żadnych iakieykolwiek bądź natury i gatunku, co nie może przeszkadzać dobrowolnym składkom.

XX.

Porządek Seymików i wszelkie onych obrządki, iak są w teraźnieyszym Rozdziale przepisane, iedynym prawidłem Seymikowania będą, do którego szczególnych, a nie opisanych Prawem Obrządków przydawać pod żadnym pretextem nie wolno. Wszystkie zaś Prawa o Seymikach poprzednie, a prawem teraźnieyszym nie obięte znosiemy, i za niebyłe deklaruiemy.

ANNO 1791

XXI.

Rota Przysięgi Marszałka Seymikowego i Assessorów.

„ Ja NN. przysięgam Panu BOGU Wszechmogącemu w Troycy Swiętey „ Iedynemu na to, iż Urząd Marszałka Seymikowego (ieżeli Marszałek przy- „ sięga) Assessora (ieżeli Assessor przysięga) podług Prawa sprawować będę, „ w rozwiązaniu objekcyi sprawiedliwość zachowam, i wszelkie obowiązki Urzę- „ du tego Prawem przepisane, tak, iak gdyby wszystkie co do słowa wypi- „ sane, i przezemnie w tey przysiędze wymienione były, posłusznie, wiernie „ i pilnie dokonam, nie uwodząc się ani przyiaznią, ani niechęcia ani datkiem, „ ani nadzieią, ani boiaznią, tak mi BOZE dopomoż, i niewinna Męka Jego.

KSIĘGA ZIEMIANSKA.

W Konstytucyi Seymu teraznieyszego w Rozdziale o Seymikach postanowiliśmy, że Szlachta maiący prawo do wotowania wzywani będą z Księgi, która ma się nazywać Księgą Ziemiańską. Zapewniaiąc skutek tego postanowienia, zlecamy Kommissyom Wojewodzkim i Powiatowym w Koronie i w Wielkim Xięstwie Litewskim, ażeby rozpatrzywszy się w Taryffach swego *respective* Wojewodztwa, Ziemi, lub Powiatu, przygotowali Księgę dla każdey Ziemi, lub Powiatu maiących oddzielny Seymik osobną; w którey wszystkie teyże Ziemi, lub Powiatu Parafie porządkiem Alfabetu spisane, a pod każdą Parafią także porządkiem Alfabetu Dobra wszelkie w teyże parafii leżące tudzież każdy Obywatel umieszczony, Possessya iego wymieniona, gatunek i wielość podatku w osobnych rubrykach wyszczególnione bydź powinny, a ta podług uformowanego Schemma i Instrukcyi do Niego przyłączoney, Księga ta *ultimis Junii Anni currentis* ma bydź sporządzona, i przez Kommissarzow tę czynność dopełniaiących podpisana. Ktoby znaydował się w Taryffie opłacaiących Podatek, oznaczony Prawem za kondycyą do wotowania, a w Księdze był opuszczony, będzie mógł nayprzod rekwirować Kommissyą o poprawienie omyłki, a w przypadku odmówienia, zapozwać Osoby Komplet składaiące, do Trybunału, w Koronie z Regestru *Pœnalium*, w Litwie z Regestru *Officii*, Gdyby zaś kto przeciwnie bez przyzwoitey Possessyi był umieszczony, o to *ad instantiam* każdego Possessyonata w tymże Sądzie Trybunalskim Osoby Komplet Kommissyi składaiące do odpowiedzi pociągnione bydź mogą. Znaydowanie się w tey Księdze służyć ma każdemu Obywatelowi na Seymiku na dowod prawney jego do wotowania Possessyi.

Wyięcie Extraktu z tey Księgi, każdemu bez opłaty wolne będzie. Synowie Possessyonatow, Bracia niedzielni i Dożywotni Dóbr Ziemskich Possessorowie, którym prawo do wotowania iest zabespieczone, powinni się stawić osobiście, lub przez Plenipotenta, przed Kommissyą Wojewodzką lub Powiatową, w czasie wyż wyrażonym na sporządzenie Księgi Ziemiańskiey, i okazać dowodami, że im służą kondycye Prawem wyszczególnione. Także każdy Zastawnik, maiący kondycyą do wotowania przepisaną, powinien przy pierwszym sporządzeniu Księgi, wczasie na to wyznaczonym; potym zaś ilekroć w Kontrakcie Zastawnym odmiana zachodzić będzie, zawsze naydaley na

dwa

dwa tygodnie przed Seymikiem, prezentować ſię oſobiście, lub przez Plenipotenta, Kommiſſyi Wojewodzkiey lub Powiatowey z Kontraktem Poſſeſſyą ſwoię dowodzącym, i Kwitem z Podatku przez rok opłaconego, dla odebrania na piśmie świadectwa Kommiſſyi, i wpiſania go w Księgę. Gdyby tego zaniedbał, a do wotowania zabierał ſię, podlegać ma karze niżey przepiſaney na zmyślaiących Poſſeſſye. Każdy nowy Dziedzic, także naydaley na dwa tygodnie przed Seymikiem ma ſię z dowodami prezentować w Kommiſſyi dla wpiſania go w Regestr, a Poprzednika iego wymazania, ieżliby nie miał w teyże Ziemi, lub Powiecie inney Poſſeſſyi. ANNO 1791

Ktokolwiek maiąc ſwoie Poſſeſſye w rożnych Wojewodztwach, Ziemiach, i Powiatach, ſtoſownie do przepiſu prawa podał Intraty z nich razem, przed iedną Kommiſſyą, dla wyciągnienia dzieſiątego Groſza na offiarę Skarbowi: takowy Obywatel ma dowodzić ſwoiey Poſſeſſyonalności, przed Kommiſſyą tego Wojewodztwa lub Powiatu, *reſpective* Kommiſſyi, gdzie Jego poſſeſſya leży z zaświadczeniem tam tego Wojewodztwa lub Powiatu, do ktòrego podatek opłaca.

Kara na zmyślaiących Poſſeſſye będzie następuiąca: ktokolwiek odtąd za rewerſem dałby komu dziedziczną lub zaſtawną Poſſeſſyą, tracić ią wieczyście będzie, i Sąd temu przyzna własność zarewerſowaney Poſſeſſyi, kto dowiedzie Rewerſu. Nawet choćby ten ſam, kto za rewerſem ma Poſſeſſyą, dowiodł iey zarewerſowania, iemu wieczyście przyznana będzie. A takie Sprawy Sąd Ziemſki *praciſa appellatione* ſądzić będzie.

Kommiſſya Wojewodzka lub Powiatowa Księgę Ziemiańſką na każdym Seymiku Prezyduiącemu zaraz po zagaieniu do rąk za rewerſem odſyłać; a przed pożegnaniem Seymiku dla odnieſienia do Archivum na powrot odbierać ią powinna, ktòra księga ma zawſze znaydować ſię w dwoiakim Exemplarzu w Aktach Kommiſſyi właściwey.

Dla iednoſtaynego zaś porządku w całym Kraju, Schema i informacyą podług ktòrego Księga Ziemiańſka ſporządzona bydź ma, tu przyłączamy.

KONIEC TOMU DRUGIEGO.

PRAWO, POD TYTUŁEM: MIASTA NASZE KROLEWSKIE WOLNE W PANSTWACH RZECZYPOSPOLITEY.

UCHWALONE DNIA 18. KWIETNIA 1791.

ARTYKUŁ I.

O Miaſtach.

1mo. Miaſta wſzyſtkie Krolewſkie w Kraiach Rzeczypoſpolitey za wolne uznaiemy.

2do. Obywatelow takowych Miaſt iako ludzi wolnych, Ziemię w Miaſtach przez nich oſiadłą; ich Domy, Wſie i Territoria, gdzie iakie do których Miaſt prawnie teraz należą, własnością ich dziedziczną bydź przyznaiemy, co nie ma przeaſzkdzać zaczętym, a nie dokończonym ſprawom.

3tio. Ktorym Miaſtom Przywileie Lokacyine zaginęły, za dowiedzeniem ich byłości, My Krol, *Diplomata renovationis* z nadaniem Ziemi, iaką teraz niewątpliwie poſiadaią, wydamy.

4to. W których Miaſtach KrolewſkichSeymiki Ziemſkie ſą oznaczone,tym Przywileie Lokacyine, ieżeliby ich ieſzcze nie miały, My Krol, wydamy.

5to. Gdyby dla ſzczęśliwego w ktorym mieyſcu położenia na gruntach Krolewſkich oſada ludzi wolnych dała ſiedliſku ſwemu przyſtoyną poſtać Miaſta, w takowym zdarzeniu, My Krol, tey oſadzie *Diploma erectionis* Miaſta nowego z nadaniem Ziemi wydamy.

6to. Wolno też będzie Dziedzicom na ſwoich gruntach Miaſta z ludzi wolnych zakładać, albo i rolnikow wolnością nadać, iako też Miaſta ſwe Dziedziczne Lokalnemi zrobić; takowe iednak oſady nie będą mogły wchodzić w poczet Miaſt wolnych, tylko gdy Dziedzic inſtrumentem Lokacyinym nada im Ziemię dziedziczną, a na ten czas My Krol, *Diploma Confirmationis* tego inſtrumentu za prożbą ſamego Dziedzica wydamy, i inſtrument Lokacyiny Dziedzica wpiſać w też Dyploma rozkażemy.

7mo. Jako dla wſzyſtkich Miaſt, iedne ieſt Prawo, tak Mieſzczanin ktoregokolwiek Miaſta rownych Przywileiow z Prawa teraźnieyſzego używać będzie.

8vo. Wſzyſcy Obywatele Miaſta, bądź Szlacheckiego, bądź Mieyſkiego Urodzenia ludzie, ktorzy chcą prowadzić handle na funty, łokcie, &c. maiący Poſſeſſyą w Miaſtach, albo gdy iey nabędą, iakiegokolwiek ſą doſtoieńſtwa, profeſſyi, i Kunſztu Prawo Mieyſkie przyimować, i pod nim zoſtawać będą obowiązani. Innym zaś Szlachcie przyimować Mieyſkie wolno będzie.

9no. Przyięcie Prawa Mieyſkiego czynić ſię ma w następuiący ſpoſob. Każdy przyimuiący Mieyſkie, ſtanąwſzy przed Magiſtratem obecnie, lub przez Plenipotenta, uczyni oświadczenie w słowach następuiących: Ja NN. Nayiaś:

Uuuuuu

ANNO 1791 Krolowi i Rzpltey wiernym będę, posłuszeństwo Prawom i Ustawom Seymowym za nayściśleyszy biorę obowiązek, Zwierzchności Miasta N. w którym do Obywatelstwa przyłączony iestem, podległym bydź chcę, i obowiązki wszelkie zachowam, co wszystko zaręczam tak za siebie, iako i następców moich. Po dopełnionym takowym oświadczeniu ma bydź zapisany w księgę Obywatelów Miasta.

10mo. Miasta odmawiać nie powinny przyięcia do Obywatelstwa, i w księgę Mieyską zapisywania wszystkich uczciwych Cudzoziemców, tudzież Rzemieślników, wszelkich ludzi wolnych, i z Prawa nikomu niepodległych Chrześcian, a to bez żadney opłaty.

11mo. Tak z urodzenia Szlachcie, iako i Obywatelom Stanu Mieyskiego, tym, którzy potym do zaszczytu Szlachectwa przypuszczonemi zostaną przyięcie Obywatelstwa Mieyskiego, w nim znaydowanie się, sprawowanie Urzędow, prowadzenie wszelkiego handlu, utrzymywanie iakichkolwiek bądź rękodzieł, nic bynaymniey odtąd szkodzić, ani uwłaczać nie będzie im samym, ani ich następcom w tymże zaszczycie Szlachectwa, i prerogatyw do niego przywiązanych.

12mo. Obieranie przez Obywatelów Miast własnego Magistratu, mianowicie Burmistrzów, Woytów i wszelkich Urzędników, iako iest cechą wolności, tak przy teyże wolności Miasta zostawuią się. Niemniey będzie wolno tymże Miastom czynić rozporządzenia co do wewnętrznych porządków i uskutecznienia dozierać; o czym Kommissyą Policyi uwiadomiać maią przez Rapporta.

13mo. Wszyscy zatym Obywatele Miasta, którzy są zapisani w księgę Mieyską, a maią dziedziczną Possessyą, mogą obierać, i bydź obieranemi do wszelkich Urzędow Mieyskich większością zdań. Nikt iednak Urzędu Exekucyinego i Funkcyi Ziemiańskiey z Urzędem i Funkcyą Plenipotenta Mieyskiego łączyć nie będzie mogł, pod nieważnością obydwóch; Ani w randze Woyskowey w służbie aktualney będący, Urzędnikiem Mieyskim bydź nie może.

ARTYKUŁ II.

O Prerogatywach Mieszczan.

1. Prawo Kardynalne *Neminem captivabimus, nisi jure victum* na Osoby w Miastach osiadłe rościągamy, wyiąwszy podstępnych Bankrutów Kaucyi dostateczney za sobą w sądzie niestawiaiących i na gorącym uczynku złapanych.

2do. Miasta, w których oznaczone są Sądy Appellacyine, przed każdym Seymem ordynaryinym iednego Plenipotenta większością głosów wybierać będą z Obywatelów Possessye Dziedziczne w Miastach maiących, zdatnych do posługi publiczney, *Crimine non notatos*, pod Processem niebędących, i Urzędowaniem Mieyskiem odbytym zaszczyconych z wolnością wybierania tychże Plenipotentów i z innych Miast. Ci Plenipotenci na dzień Seymu rozpoczynaiącego się do Miasta Seymom przeznaczonego ziechać się maią, i Dzieło Elekcyi swey, Marszałkowi Seymowemu oddadzą, na Sessyach Prowincyonalnych wybierani będą z Plenipotentów Miast do Kommissyow Policyi, Skarbowey i Assessoryi, i na ta-

kichże Sessyach wyznaczeni będą, ktorzy do ktorey Kommissyi, i Assessoryi należeć maią. A lubo Ci wszyscy podług oznaczenia w rzeczonych Kommissyach, i Assessoryi zasiadać będą mogli, iednak nie więcey w Kommissyi Skarbowey, i Policyi, iak po dwoch, a w Assessoryi po trzech z każdey Prowincyi zasiadać będzie. Ci Kommissarze, i Assessorowie, w tychże Kommissyach, i Assessoryi w objektach tyczących się Miast, i handlowych *vocem activam* mieć będą, w innych zaś okolicznościach *vocem Consultivam* mieć maią. Jeżeli na daley ktory z tych Plenipotentow, albo i wszyscy od Miast, ktore obierać Plenipotentow Prawo maią, potwierdzeni zostaną, mogą na drugie lat dwie zostać. A dla tych Kommissarzow i Assessorow Skarbowych Pensyą przy urządzeniu Tabelli expensy postanowiemy, dla takiey iednak liczby, iaka do zasiadania w Kommissyach, i Assessoryi iest oznaczona.

3tio. Aby zaś opieka rządowa, i dla wszystkich Miast wymierzała w żądaniach ich sprawiedliwość przyzwoitą, dozwalamy Miastom Naszym przez Assessorow, czyli Kommissarzow Mieyskich w Assessoryach, Kommissyach Skarbowych, i Policyi zasiadaiących, *desideria* Miast w Seymie donosić; A ci, gdy tego potrzeba będzie, i gdy zechcą, będą u Marszałka Seymowego o głos prosić, i ten im zabroniony bydź nie może, i ci tłumaczyć się będą zwyczaiem dziś praktykowanym zabierania głosow przez Delegowanych od Kommissyow.

4to. Po odbytey dwuletniey wysłudze Publiczney w zwyż wyrażonych Kommissyach, lub Assessoryi, Ciż wybrani od Miast Plenipotenci, na następnym Seymie zaraz Nobilitowani bydź powinni bez opłaty Dyplomatu *Nobilitatis* ieżeli ieszcze Szlachtą nie będą.

5to. Wolno odtąd iest, i będzie każdemu Mieszczaninowi Dobr Ziemskich, iako i inney natury Dziedzicznym Prawem nabywać, z zupełnym własności Prawem posiadać, i następcom swoim, iako prawym Dziedzicom one po sobie zostawiać, Dobra sposobem Sukcessyi, albo *Jure potioritatis* posiadać, z ktorych Dobr, luboby byli Mieszczanami w Sądzie Dobrom przyzwoitym odpowiadać są obowiązani.

6to. Ktory z Mieszczan kupi całkowitą Wieś, lub Miasteczko Prawem Dziedzicznym, opłacaiące Podatku 10go grosza zł. 200. naymniey, na naypierwszym Seymie, ieżeli o to poda na piśmie prozbę swoią Marszałkowi Seymowemu do Stanow, mocą teraznieyszego Prawa Nobilitowany zostanie.

7mo. Procz tego na każdym Seymie 30 Osob z Mieszczan Possessye Dziedziczne w Miastach maiących, do zaszczytu Szlacheckiego przypuszczonych bydź ma; w czym napierwszy wzgląd zachowany zostanie na dystyngwuiących się w Woysku, na zasiadaiących w Kommissyach Porządkowych Cywilno Woyskowych, na zakładaiących Rękodzieła, na Prowadzących handel z Produktow Kraiowych, a w tym na rekommendacye Posłow Ziemskich i na rekommendacye Miast.

8vo. W całym Woysku (procz Kawaleryi Naro:) w każdym Korpusie, Regimencie, i Pułku, dla Obywatelow kondycyi Mieyskiey będzie odtąd wolny wstęp do dosługiwania się Rang Officyerskich stopniami. A ktory dosłuży

ANNO 1791 się Rangi Sztabs Kapitana, lub Kapitana Chorągwi u Piechoty, a Rotmistrza w Pułku, mocą teraźnieyszego Prawa Szlachcicem z Potomkami swemi w wszelkich do niego przywiązanych Prerogatywach zostanie, i My Król *Diplomata Nobilitatis* takowym, za okazaniem Patentu, wydawać będziemy, od ktòrego opłata stępla następować niema.

9no. Wolno będzie odtąd Obywatelom kondycyi Mieyskiey w Kancellaryach, i Palestrach wszelkich Kommissyów Rządowych, Dykasteryow Trybunalskich, i innych mnieyszych Sądów znaydować się, patronizować, i inne posługi czynić, i na stopnie w tychże Kancellaryach znayduiące się podług zasług i zdatności postępować; A który z tych dosłuży się stopnia Regenta Kancellaryi w Dykasteryach Rządowych, na naypierwszym zaraz Seymie Nobilitowanym bydź ma, i takowe *Dyploma Nobilitatis* bez opłaty My Król wydawać będziemy.

10mo W Duchownym stanie Osoby kondycyi Mieyskiey będą mogły posiadać w Kollegiatach Prelatury, i Kanonie; w Katedrach zaś Kanonie Doktoralne; także wszelkie Beneficya *Sæcularia & regularia*, wyłączaiąc te funduszę, które szczegulnie dla Osob Urodzenia Szlacheckiego są poczynione.

11mo. Do Kommissyów Porządkowych, Cywilno-Woyskowych Woiewództw, Ziem, i Powiatów dozwala się obierać Kommissarzów z Miast w obrębie, Kommissyów leżących, po trzech do każdey Kommissyi, bądź z urodzenia Szlacheckiego, albo kondycyi Mieyskiey, byle w Mieście Possessye Dziedziczne maiących.

12mo. A Miasta nasze Gdańsk, i Toruń, gdy mieć będą prozby swe do Stanow, przez Sekretarza swego do Laski Seymowey one podawać będą, albo sami przez Delegowanych ieżeli zechcą, za danym od Laski głosem, który nie ma im bydź odmówiony.

13mo. Kara na zmyślaiących Possessye będzie następuiąca: ktokolwiek za rewersem dałby komu Ziemską Dziedziczną Possessyą, tracić ią wieczyście będzie, i Sąd temu przyzna własność zarewersowaney Possessyi, kto dowiedzie rewersu. Nawet choćby ten sam, kto za rewersem ma Possessyą, dowiodł iey zarewersowania, iemu wieczyście przyznana będzie. A takie sprawy Sąd Ziemski *præcisa appellatione* sądzić będzie.

14mo. Wszelkie dawnieysze Prawa i Ustawy teraźnieyszemu Prawu o Miastach przeciwne uchylamy, a teraźnieysze ustanowienie o Miastach za Prawo Konstytucyine stanowiemy.

ARTYKUŁ III.

O sprawiedliwości dla Mieszczan.

1mo. Zostawuiąc Miasta przy właściwych sobie w granicach Miast Jurysdykcyach, też Miasta z Przedmieściami z pod innych wszystich Juryzdykcyi iakie są: Trybunalskie, Ziemiańskie Wojewodzińskie, Starościńskie, Zamkowe procz Spraw niedokończonych po Kommissyinych do Trybunałow odeslanych wyimuiemy i wyłączamy. Juryzdykcyą Marszałkowską iako tylko Miasta Rezydencyonalnego

cyonalnego Nas Króla tyczącą się, do opisów władzy teyże Juryzdykcyi właściwey odsyłamy. ANNO 1791

2do. Jurydyki Swieckie i Duchowne, tudzież drobne Miasteczka w obrębie lokalnym gruntów początkowie Miastom nadanych, potworzone, iak są dotąd w Possessyi, co do samey tylko Sądowności i Policyi znosiemy, owszem też Jurydyki pod Juryzdykcye Magistratów Mieyskich poddaiemy; wszelkie zaś czynsze i dochody iakieykolwiek natury dla właścicielów tychże gruntów Jurydyk ostrzegamy.

3tio. Gdzie iednak Miasta maią Wsie Dziedziczne Ziemskie, w sprawach tychże Wsiów w Juryzdykcyach właściwych Possessyi odpowiedać maią.

4to. Wszyscy Obywatele w Mieście Possessye maiący i iakimkolwiek Handlem, Rzemiosłem bawiący się, Juryzdykcyi Mieyskiey ulegać maią, i Podatki równie znosić nie uważaiąc na żadne libertacye.

5to. W każdym Mieście Magistrat obrany Jurzdykcyą Sądową składać będzie. W tych Magistratach wszelkiego rodzaiu sprawy, iako *in prima Instantia* sądzić się maią sprawy nieprzenoszące złł. 300, lub w sprawie uczynkowey, w którey trzy dni więzienia kara nastąpi, w tychże Magistratach bez appellacyi dopuszczenia, kończone bydź maią ostatecznie. W większych zaś sprawach appellacya do Sądów appellacyinych wyższych dopuszczona bydź powinna.

6to. Na takowe Sądy Appellacyine, następuiące Miasta wyznaczamy, mianowicie w Prowincyi Małopolskiey: Miasta Krakow, Lublin, Łuck, Żytomierz, Winnica, Kamieniec Podolski, Drohiczyn. W Prowincyi Wielkopolskiey: Miasta Poznań, Kalisz, Gniezno, Łęczyca, Warszawa, Sieradz, Płock. W Prowincyi Litewskiey. Miasta Wilno, Grodno, Kowno, Nowogrodek, Mińsk, Brześć Litewski, Pińsk. Do Sądu appellacyinego w Krakowie oznaczonego należeć będą Miasta w Woiewodztwie Krakowskim Powiatach Sandomirskim, Wiślickim, i Chęcińskim leżące. Do Sądu appllacyinego w Lublinie oznaczonego należeć będą Miasta w Woiewodztwie Lubelskim, Ziemi Stężyckiey, w Powiatach Radomskim, Opoczyńskim, i Ziemi Chełmskiey leżące. Do Sądu appellacyinego w Łucku oznaczonego należeć będą Miasta Woiewodztwa Wołyńskiego i Bełzkiego. Do Sądu appllacyinego w Żytomierzu oznaczonego nalężeć będą Miasta Woiewodztwa Kiiowskiego. Do Sądu appellacyinego w Kamieńcu Podolskim oznaczonego należeć będą Miasta Woiewodztwa Podolskiego. Do Sądu appellacyinego w Drohiczynie oznaczonego należeć będą Miasta Woiewodztwa Podlaskiego. Do Sądu appellacyinego w Winnicy oznaczonego należec będą miasta Wodztwa Bracławskiego. Do Sądu appellacyinego w Poznaniu oznaczonego należeć będą Miasta Woiewodztwa Poznańskiego i Ziemi Wschowskiey. Do Sądu appellacyinego w Kaliszu oznaczonego należyć będą Miasta Woiewodzwa Kaliskiego; i Pttu Konińskiego a Powiatu Pyzdrskiego Miasta tey części, która iest z tey strony rzeki Warty, do Kalisza należeć maią. Do Sądu appelacyinego w Gnieźnie oznaczonego należeć będą Miasta Wdztwa Gnieźnień: Powiatu Kcyńskiego i Powiatu Pyzdrskiego ta część, która iest z strony Warty od Gniezna. Do Sądu appellacyinego w Sieradzu oznaczonego należeć będą Miasta Woiewodztwa Sieradzkiego, Ziemi Wieluńskiey. Do Sądu appellacyinego w

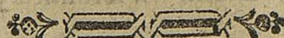
ANNO 1791 Warszawie oznaczonego, należeć będą Miasta Xięstwa Mazowieckiego i Woiewodzstwa Rawskiego. Do Sądu appellacyinego w Łęczycy oznaczonego Miasta Woiewodztwa Łęczyckiego, Brzeskiego Kuiawskiego, i Inowrocławskiego. Do Sądu appellacyinego w Płocku oznaczonego, należeć będą Miasta Woiewodztwa Płockiego, Ziemi Zawkrzyńskiey i Ziemi Dobrzyńskiey. Do Sądów appellacyinych w Miastach Prowincyi W. X. Litt: oznaczonych; iako to do Sądu appellacyinego w Mieście Wilnie, należeć będą Miasta Woiewodztwa Wileńskiego, Powiatów Oszmiańskiego, Lidzkiego, Wiłkomirskiego, Brasławskiego, Woiewodztwa Trockiego i Powiatu Trockiego. Do Sądu appellacyinego w Mieście Grodnie należeć będą Miasta Powiatów Grodzieńskiego, Wołkowyskiego, i Mereckiego. Do Sądu appellacyinego w Mieście Kownie, należeć będą Miasta Xięstwa Zmudzkiego, Powiatów Kowieńskiego, Preńskiego i Upitskiego. Do Sądu appellacyingo w Mieście Nowogrodku należeć będą Miasta Woiewodztwa Nowogrodzkiego i Powiatów Słonimskiego i Słuczorewskiego. Do Sądu appellacyinego w Mieście Brześciu Litt: Miasta Woiewodztwa Brzeskiego Litt i Pttu Kobryńskiego. Do Sądu appellacyinego w Mieście Pińsku, należeć będą Miasta Powiatów Pińskiego, Mozyrskiego Pińsko Zarzecznego i Rzeczyckiego. Do Sądu appllacyinego w Mieście Mińsku należyć będą Miasta Woiewodztwa Mińskiego, Połockiego, Witebskiego i Powiatu Orszańskiego.

7mo. W tych Miastach Appellacyinych obierani będą co lat dwie po Osób 8. z Szlachty i Nieszlachty, Mieszczan Possessye maiących, nawet Osób Magistratowych z Miast tychże albo i z Miast innych tego wydziału, które do których Sądów Appellacyinych są oznaczone. A te Osoby wybrane składać będą Sąd Appellacyiny ztym warunkiem, iż Osoby Magistratowe i Ławnicze, do Sądu appellacyinego wybrane, póki sprawować będą Urząd Appellacyiny, niemaią zasiadać i sądzić w Sądach *primæ Instantiæ* Magistratow, z których są obrani.

8vo. Te Sądy sądzić będą Sprawy z Appellacyi Magistratow, których walor przechodzi 300. Złł: lub kara 3. tygodnie więzienia, a nie przewyższa waloru 3000. Złł: lub kary 3. dni więzienia, a to ostatecznie, bez dopuszczenia Appellacyi. We wszystkich zaś sprawach większego waloru, niż o 3000. Złł: i kary niż 3. tygodnie więzienia. Appellacya iak dotąd z Magistratów *primæ Instantiæ*, nie iuż do Sądów Appellacyinych Miast, ale do Sądów Naszych Zadwornych tak w Koronie, iako w W. X. Litt: dopuszczaną mieć chcemy podług ninieyszey Ustawy.

9no. Spraw Kryminalnych Magistraty sądzić nie będą mogły, ale ie odsyłać maią prosto do Sądów Appellacyinych, które też sprawy Kriminalne sądzić moc maią z tym ostrzeżeniem, że na więzienie czasowe osądzony Kryminalista ulegać Exekucyi Dekretu będzie. Gdy zaś na wieczne więzienie, lub na śmierć zostanie osądzony, ten Sąd appellacyiny wywody obwiniaiące i Dekret prześle Sądowi Assessorskiemu. Jeżeli Sąd Assessorski uzna Dekret Sądu Appellacyinego na więzienie wieczne, lub śmierć winowaycę wskazuiący za słuszny, dopiero ten Dekret exekwowany zostanie. Oraz przy Sądach Zadwornych Sprawy o złe sprawowanie Urzędów Mieyskich, iako też o Dochody z Miast Possessorów i wszystkie inne Prawami Rzepltey wyznaczone zachowuiemy.

10mo. Miasta, że podlegać będą Kommissyi Policyi w rzeczach wewnętrznego Rządu i dochodów ogólnych Mieyskich, ostrzegamy.

DO

JASNIE WIELMOZNEGO JMCI PANA

SUCHORZEWSKIEGO

POSŁA KALISKIEGO

PRawy Obywatel umieiący znać wartość swoiey istoty, ieżeli nigdy nie umie bić czołem, ani przed wielkością, ani przed omamieniem, płaszczy się nawzaiem ochotnie przed cnotą. — A nie zwykły nigdy uginać swego Karku przed żadnym zaszczytem losowi lub urodzeniu winnym, ten tylko kto zrządza prawdziwe Oyczyzny Dobro, ten tylko kto szlachetnym i nieuprzedzonym swym czuciem, staie się dobroczyńcą Ludu, takowy tylko hołd iego wymusza.

Szczęśliwy Twòy wniosek względem poprawienia skutecznie niedoli przeszło Miliona Mieszczan Polskich, iakiego był gatunku, to żyiącym iednomyślność Seymu i radość całego Narodu, potomności Ludu Mieyskiego pomyślność, lepiey wystawiać będą, niż naywymownieysze opisy.

Znał ledwo nie każdy z nas Seymuiących wartość tey chwały którą osiągnąłeś, . . i o nią się dobiiał. Lecz trzeba było z iedney strony posiadać to zaufanie, ktore ślepo idzie za czyim wnioskiem, z drugiey strony mieć do czynienia z takim Obywatelstwem, które nie uważaiąc na żaden uboczny przedmiot, zezwala na wszystko aby tylko z tym dobrze było Oyczyznie, trzeba było mowię tego rzadkiego zbiegu okoliczności, aby dosiądz tey sławy, na ktorą ty słusznie po wszystkie czasy zasłużyłeś.

Cieszy się z nas każdy, iż znalazł się Cnotliwy, który rownie dobrze Oyczyznie życząc, zręczniey iey usłużył. Bodaybyś i Ty i każdy z tego zdarzenia poznawszy szczęśliwość pozycyi swoiey względem sposobu myślenia Seymuiących Stanów, używał oney na uszczęśliwienie prawdziwe Narodu.

Wtedy dopiero wielkie Dzieło wzmocnienia i ugruntowania Potęgi Rzeczypospolitey Naszey, tak śmiało od nas przedsiewzięte, chwalebnie dokonanym zostanie. — Wtedy każdy złośliwy używaiący zręcznie Influencyi Cnotliwego przez opaczne mu rzeczy wystawianie, widząc hartowność iego duszy a umysłu prawdziwe oświecenie, zaprzestanie na zbałamucenie onego swych podstępnych i pochlebnych działań, i sam cnotliwą drogą iść będzie musiał. — Wtedy to

żaden wpływ Zagraniczny, i Kraiowey przemocy lub ambicyi nie maiąc ktorędy przedrzeć się do serca Polaka, zaprzestanie swym iadem truć Czyny i działania chociaż Cnotliwego, chociaż wspaniałego Narodu, ale że ieszcze niedość oświeconego nad prawidłami dobrego i silnego Rządu zatym niezgodnego. — Wtedy to dopiero umysły samym sobie zostawione, poydą wszystkie za zbawiennemi myślami, i obraz Narodu i Rządu Polskiego nayokazalszą i naytrwalszą weźmie na się postać.

Zacny Pośle Kaliski przyłoż się twą reputacyą i sławą słusznie dziś nabytą przez zniszczenie orężem twą ręką podanym iednego z nayzastarzalszych i naybardziey wkorzenionych uprzedzeń Polskich do wykonania i innych wielkich, choć śmiałych, ale koniecznie potrzebnych do stałego uszczęśliwienia Oyczyzny Czynòw.

Imie twoie w nieprawych Oyczyzny czasach iuż wielbione, w Cnotliwych nawet wynoszone, w potomności za wzor podawane będzie. Nie podchlebney Ambicyi końcem usidłania twego serca, ale rzetelnego Obywatelskiego Czucia są to czyste wyrazy.

A iakoś naypięknieyszą i nayużytecznieyszą ustawą przez siebie podaną a od nas przyiętą zaszczycił całe Prawodawstwo nasze, i ten Zbior ustaw Kraiowych, dla dobra iedynie Wspoł-ziomkow utworzony, tak chcę aby pod tak światłego Prawodawcy Imieniem Dzieło to moie do naypoźnieyszey przeszedłszy potomności, nayodlegleyszym następcom naszym ukazało przykład i zarabiania na prawdziwą sławę i oddawania hołdu Cnocie i rzetelney w Narodzie zasłudze.

Antoni Trębicki.

Poseł z Xięstwa Inflantskiego.

